

સાંજીલ દા

બાળક સાથે

જાન્યુઆરી

૧૯૪૨

। તંત્રીઓ :
 શ્રી. પુતળીભાઈ કાળરાજ
 શ્રી. કેશવપ્રસાદ રાણી રસાઈ
 : અંગી :

તુરંત ભરી મોકલો .

સસ્તા દરે:—

મહિલાઓનું અનુપર.

સ્ત્રીબોધ

સ્ત્રીબોધ

ભાગકસાયે

અનાવિલ જ્ઞાતિની બહેનોને ભેટ પુસ્તક સાથે સને ૧૯૪૧ માટે ફક્ત પોણાબે રૂપિયામાં મળે છે. આ લાભ લેવા ઇચ્છતી અનાવિલ બહેનોએ તાત્કાલિક રૂ. ૧-૧૨-૦ મનીઓર્ડરથી મોકલ્લી આપવા. ભેટ પુસ્તક છપાયે છે.

ઉત્તમ વાચન પિરસતા આ માસિકના ગ્રાહક થવાની આવી સુંદર તક જતી ન કરશો.

“ સ્ત્રીબોધ ” કાર્યાલય {
પીરમશાહરાડઃ અમદાવાદ }

ચંદ્રકાન્ત જીવનલાલ મહેતા
મંત્રી-“ સ્ત્રીબોધ ”

ઉપરજણાવેલી યોજના મુજબ હું “ સ્ત્રીબોધ ” માસિકનો ઇ.સ. ૧૯૪૨ ના એક વર્ષ માટે લાભ લેવા ઇચ્છું છું. હું અનાવિલ જ્ઞાતિની છું અને નીચેની સઘળી લશ્કત “મે” મારે હાથે ભરેલી છે. લવાજમનો રૂ. પોણાબે મનીઓર્ડરથી આજે મોકલું છું.

આપું નામ _____

શિરનામું _____

ગામ _____

પોસ્ટ _____

(જિલ્લો) _____

વિદ્યાભ્યાસ કયાંસુધી કર્યો છે ? _____

ઉંમર વર્ષ _____

તા. - - - ૪૨ સહી _____

ખાસ મુચના—ઉમેદવાર જડેને પોતાનાજ હાથે ગાહીથી લખીને જમી લશ્કત ભરવાની છે. મનીઓર્ડરની કુપનમાં પુરું નામ ગામ વિગેરે ચુસ્તતાથી લખવું.

સદગુણી બહેનો,

તમારાં દુઃખનાં કારણો ઉપર

તમારો કાંઈ નથી.

એમ મન મનાવીને નિરાશ થઈ તમે સુખની શોધ કરવાનું પાનું નકા તે પહેલાં

પ્રો. નર્મદાશંકર બી. જોષી એ. પી. એન્ડ એમ.

ની સલાહ લેવાનું ચૂકી નહિ.

બોનિય વિદ્યાના અદ્યતન જ્ઞાનથી તેઓ તમેને સુખનો માર્ગ બતાવશે. પ્રેમમાં મળેલી નિરાશા નાશોના અગાધે હૃદય મધ્યે દુઃખ ધરકોથેયને દારણે થતી ચિન્તા, ધર્મની પાટી દ્વારા જે બંધી મુક્તિની માર્ગ બતાવી શાન્તિ અને સુખનો માર્ગ મેળવવા માટે તમારા મનને મુક્તતા મહેલા "પાંચ સરાસો," લખી મોકલે—

તેના જવાબો રૂ. ૨-૮-૦ ની પી. પી. થી તમેને મોકલવામાં આવશે.

એ જવાબોમાં તમે જીવનનો પ્રકાશ અનુભવશો. તમારું નામ, વય, પ્રથમ પૂછવાનો ટાઈમ, જન્મ તારીખ લખી જણાવશો. દસ્તરેખા ઉપરથી, જન્મકુંડલી પરથી તમારું અવિષ્ય જોવાયેલા માટે સલાહ મેળવવા માટે સંજોગ મા મળે—

પ્રો. નર્મદાશંકર બી. જોષી, ૩૫૦ કાકાદાદર, પોરટી પાલુમાં, મુંબઈ નં. ૨

પૈસા પાછા મેળવવાની લેખિન ગેરંટી સાથે

તાલીજ, ક્વચ, જ'ચ અને ત'ચ બીજેથી
કમાયા છે?

તો (સચ્ચરક) "મેગનેટ" મેળવો.

મેગનેટથી થતા ફાયદાઓ : ધન, પુત્ર અને મનુની ઈચ્છા પ્રજ્ઞાએ. ફળ આપનાર, માન, આખર, ઈજ્જત અને યશસ્વી વેપારમાં સામ અપાવનાર, દુરમન ઉપર જીત, મનપસંદ લગ્ન, સ્ત્રી-પુરુષમાં અજળ પ્રેમ ઉત્પન્ન કરનાર, કોર્ટના કેસોમાં જીતેલ તથા સારા પગારે નોકરી અપાવનાર, નકાતા મહેનત શીતિ, પમાનાર તથા દરક રાશિના ફળ મેળવી આપનાર, કાષ્ટપણ જાતના જાદુ, મુકે, તથા જીત, પલ્લીત, શૈતાનથી અપાવનાર, રીસામેલાઓને મનાવનાર, વીજળા પડેલાં ઘેરોમાં સુલેહ કરાવનાર, લાયકેર આફતોથી અપાવનાર. પરીક્ષામાં સફળતા મેળવી આપનાર. રીમ્પટ રૂ. ૫, અને તેથી વધુ, પોસ્ટેજ જુદું. તમારા કામની લીમ્પટો તેમજ તમારા માતૃપિતાના નામ સાથે સંજોગ મા મળે : ઈ. સ. ૧૯૧૫ થી જનતાની સેવા કરતા આવેલ દીલના પ્રખ્યાત 'હિપ્નોટીસ્ટ'

પ્રોફેસર મોતીલાલ હિપ્નોટીસ્ટ

૨૯૬. (I) લેમ્પીન્ટુ રોડ, બીજે માળે આન્ટરોડ, પૂણેની પાસે, મુંબઈ ૭
પ્રાંત્ય દુસેની મેન્સને, બીજે માળે, બરતાનીની સામે ધોખીતલાવ, મુંબઈ ૨
ફોન નંબર-૪૩૪૪૪ : ૨૯૬૪૪ : ૮૯૩૪૪.

તમારી કોઈપણ મુશ્કેલી માટે ફક્ત અંબી મહત્ત સલાહ મેળવી શકે છે.

લે કસ-ઓ-લે કસ

ચાલુ જમાનાની એક ઉત્તમ જુલાળ આપનાર દવા

આ જુલાળમાં મુગધ છે અને વંળી સ્વાદીસ્ટ ટેસ્ટ છે. પેટ કબજ થઈ જાય ત્યારે થોડું લીધું હોય તો પેટનો જુલાસો થઈ જાય એમ છે. પેટ તદ્દન સાફ આવશે અને દર્દીઓને તુર્ત સહત મળશે તેમ જ ફરીને લાંબા મુખત સુધી પેટનો કશો પણ બિગાડો રહેશે નહિ.

આજના જમાનાને ખરનો એક ઉત્તમ

જુલાળ તેનું નામ 'લેકસ-ઓ-લેકસ'

વાપરીને ખાત્રી કરી જુઓ

એકલા એજન્ટો:—

રૉય એન્ડ કંપની

૧૭૬, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ-૨

જુનાં પુસ્તકોની દુકાન

સ્કુલના, કોલેજનાં, કાયદાના, ધાર્મિક સાહિત્યનાં, કે વાર્તાઓના, વીગેરે ઉપયોગનાં બધાજ જુનાં પુસ્તકો વેચાતાં લઈએ છીએ. અને વ્યાજબી ભાવથી વેચાતાં આપીએ છીએ.

શા. ચુનીલાલ કેશવલાલ.

સેકન્ડહેન્ડ બુકસેલર કે. માણેકચોક સરહોલ પાસે
બહુચરાજી માતાના મંદીરની બાજુમાં : અમદાવાદ.

હવે તો તમારે માનવુંજ પડશે

કારણ કે

હજારો માણસો આ ગાળી વાપર્યા પછી છાતી ઠોકરને કહે છે કે તાકાત અને ટકાવ માટે આ દવા અત્યેા અને ઉત્તમ છે. તમે પણ અનભાવરા કરી જુઓ. નમુનાની જે ગાળીના રૂ. ૦-૬-૦

હજારો મુમસીક **નાઈટ પીલ્સ** હજારો મુમસીક

હંદગીની મળ સેવી હોય તો આ ગાળીનું સેવન કરો, જેના સેવનથી બેજ કસાકમાં ધાતુર્વ રોગાણુ અને ઝેરી શક્તિ આપે છે જે જેથી તમે પોતેજ અન્યથા થશો. અને હંદગીની ખરી મોજ આ ગાળીઓના સેવનથી કોઈપણ જાતના નુકસાન વગર મેળવશો. કોમત એકે હંજન ગાળીની શીશીના રૂ. ૩) અર્થી શીશીના રૂ. ૧૫ રૂપિયાલ ગાળી એકેના રૂ. ૧)

ધી યુનાની ફાર્મસી (રજીસ્ટર્ડ)	ખાંડ બજાર-સુરત.
મુ'અઈના રોજીરડા:-	અમદાવાદના એજન્ટ:-
અમરસી ખીમજીની ફાં.	એમ. એન. નાતાલવાલા
પ્રો-સેસ રફીટ	(દવાવાળા)
ત્યા:-હકરીઆ મરહુમ મુ'અઈ	અબુહરવાળ-અમદાવાદ
	આફ્રિકાના એજન્ટ:-
	યુનીયન પ્રી-ટીંગ વર્ક્સ
	૧, વોકેટોરીઆ રફીટ,
	ડરબન (નાતાલ)

પોસ્ટ કાર્ડ સખવાથી ગ્રાઈસ લીસ્ટ મફત.

ચિનનું ગૂંથણ કામ

ઈનામ-લેટ

"પુસ્તક પોતાના પ્રયોગશીલ પ્રયત્નોના પરિણામ રૂપ છે. પુસ્તકમાં જે સરળતા રજૂ હોય છે તે આધારે ધણી બહેનો રાજ મેળવી શકે. દિવસ ગૃહકલ્પના વિકાસની દૃષ્ટિએ બહેન માહિગૌરીએ આ પુસ્તકદ્વારા સુંદર સેવા બજાવી છે. કળવણી ખાતા તરફથી કન્યાશાળાઓના પાઠ્યપુસ્તક તરીકે મંજૂર કરવામાં આવે તો ધણી બહેનો પોતાના જીવનમાં સ્વાધ્યયી બની શકે." "વિચકર્મા બંધુ"

ગૃહ ઉદ્યોગનું અતિ ઉત્તમ પુસ્તક

મુ'અઈના પ્રો. નાઈજીયાર દા. ડા. ચીની મહિલા વિદ્યાપીઠમાં મંજૂર એવેલ પાઠ્ય પુસ્તક

ગૂંથણ કામ જાણતી બહેનોને પણ અનેક વાતો સિખવતું પુસ્તક કોઈની પણ મદદ વગર વિત્રેા ભેષ્ટ એકડે એકથી ગૂંથવાનું સહેલાઈથી શીખી શકાય છે.

કિંમત રૂ. ૧-૪-૦ : પોસ્ટેજ અલગ

સેલિંગ : શ્રીમતી ડાહીગૌરી વાલ્સલિયા

મહેપટા, રૂમાલ, બડી, અર્ચનાં છુટ, મોન્ડ, ફરાક, ટોપી, વાસ્કોટ, નાનાં મોટાં સ્વેટર, પોલોશ વગેરે ગૂંથવાનું સંપૂર્ણ પુસ્તક-જ્યાં જાણીતા હાસિસરને ત્યાંથી મળી શકે. અથવા પ્રકાશકને લખો:-

હી. ભી. વાલ્સલિયા, રહે એલિસ બેંકપુર | શ્રીમેલ કાર્યાલય, અમદાવાદ.

ગૃહિણી વિના ગૃહ શોભે નહિ તેમ ગૃહકળા વિના ગૃહિણી શોભે નહિ

ગ્રેશમ લાઇફ એશ્યુરન્સ સોસાયટી લીમીટેડ.

(સ્થપાઈ ૧૮૪૮.)

ભારતવાહીક નફા કરતાં ભવિષ્યની સદ્વરતાના ખ્યાલથી ગ્રેશમની કાર્યદક્ષ વ્યવસ્થા તથા હકાપણ ભરી અગમચેતીને લઈને ગ્રેશમની નાણાકીય સ્થિતિ એવી સંગીન બંધાઈ ચૂકી છે કે ભવિષ્યની કોઈપણ સુસ્કેલીના સંપૂર્ણ શ્રદ્ધાથી સ્વામનો કરી શકે તેમ છે.

ગ્રેશમની પોલીસી ધરાવનારાઓ પણ આ શ્રદ્ધાના ભાગીદાર બની શકે છે. ગ્રેશમની પોલીસી કરતાં વધારે સદ્વર રોકાણ પ્રીયું કાંઈજ નથી. રૂ. ૭૦,૦૦,૦૦,૦૦૦ કરતાં પણ વધુ રકમના ફાંવાઓ ચુકવાયા છે.

મળેલા—

ડીરેક્ટર મેનેજર,

ગ્રેશમ લાઇફ એશિસ,

ભદ્ર પાસે,

આમદાવાદ.

સ્ત્રીઓના પ્રદર, લોહીવા, ઋતુદોષ, ગર્ભાશયના રોગો; વંધ્યત્વ વગેરે માટે.

અકસીર છે. કિંમત—ખાટલી એકનો રૂપિયો એક

ત્રણ ખાટલી સાથે લેનારને રૂ. ૨-૧-૦

દવાના વેપારીઓ વેચે છે. ન મળે તો લખો—

ડા. શર્માસી

ગાંધીરોડ, આમદાવાદ; ડા. (ઉ. શ.)

શાલગાદેવીરોડ, સુબર્ણ; લક્ષ્મીરોડ, પુના.

नवां पुस्तकें।

મુદ્રેખા	૨-૮
અપત્તીપતિ	૨-૮
સહચરીની શોધમાં	૨-૦
કીર્તિ દયાઓ	૨-૦
સુવાસચંદ્ર (શરદયાણુ)	૨-૮
બિન્દુ	૦-૮
રાધારાણી (જંઝીમેયાણુ)	૦-૮
ધલ્લા	૧-૮
શરતચંદ્ર	૨-૮
કમાલ (૨. ૪૮. હલાલ)	૨-૦
જંગીજખાન	૨-૦
લદગીના બંધન	૧-૧૨
રુબણી	૨-૦
ખાંડાનો ખેલ	૩-૦
દંજો	૧-૮
અપરાધી (રોધારાણી)	૨-૮
ચાધર	૧-૮
ધ્રિરનું ખૂત	૧-૧૨
ગંગાના નીર	૨-૮
પશુમાંથી દેવ	૦-૧૨
રસમૂર્તિઓ	૧-૮
કલ્પનાની મૂર્તિઓ	૨-૦
સલ્લમામા	૨-૦
ધર્મનો વય	૧-૮
જીવનની ઝાંખી	૨-૦
ગુજરાતનો નાય (મુનરડી)	૩-૦
વેખા ચિત્રો	૨-૮
રમદશનો	૨-૦
એકી સાથે ચાર પુરાક	
લેનારને પોણી કિંમતે મળે છે	
સંબોધ કાર્યાલય	
પીરમશા રોડ, અમદાવાદ.	

શ્રી ઓ ધ

જા.ચુ.આ.રી ૧૯૪૨	આ.ગુ.કં.મ.શિ.કા છાત્ર નક્કલ આઠ આના	૩૫૯ ૮૬ આ.ક ૧ લો.
--------------------	---------------------------------------	------------------------

१	हूं ही वातातीना दोषणे विष ...	श्री गंगादास त्रिपेदी ...	१
२	अन्तरात्मांनी सिद्धीसाठी
...
३	हूं अने ...	श्री देशवप्रसाद देसाई ...	३
४	पाषाणाना प्रत्यये
	श्री ताराचंद पोषटकास अग्राम	१३
५	आप-डे राज्ञा ...	श्री छत्रगुरुय गोखले ...	१५
६	अनेरा आत्म लाभ ...	श्री धनशंकर जी. त्रिपेदी ...	२१
७	त्यारे ...	श्री भगवानभास भट्टे ...	२६
८	अक्षा ...	द. प्रेमचंद
	अनु. श्री. भाषेडकास गोखले	३५
९	अज्ञानां दुःख ...	श्री तनुमार्थ देसाई ...	३६
१०	देवा-दे देवा ...	श्री भगीरथ भट्टे ...	४१
११	नीलगोदीना प्रत्यय ...	श्री दुर्गराजी संपत ...	४४
१२	पुनर्जिज्ञान ...	श्री तेरा ...	५०
१३	अग्रगण्य ...	श्री रामजीदेसास देसास ...	५४
१४	श्री समाचार
१५	पुनर्जिज्ञान ...	श्री देशवप्रसाद देसाई ...	५६

આવેદી નવલીસગ્રામાંથી :જેમની કૃતિઓ જગ્યાના
અભાવે આ અંકમાં લઈ શક્યા નથી તે કૃતિઓને
'લીલોધ'ના હવે પછીના અંકમાં યથાનુક્રમ રૂપાન મળશે.

ભેટ પુસ્તક માટે અંદર જુઓ. અને
જે પસંદ હોય તે મંગાવી લેવું

—મંત્રી

ડોંગરેનું બાલામૃત

છોકરાઓ માટે પુષ્ટીકારક દવા છે, તે નબળા અને સુકાઈ ગયેલાં છોકરાંઓ ને સાજા કરે છે. આ બાલામૃતમાં છોકરાંઓના હાડકાં મજબુત કરવાની ચીજો સમાયેલી છે. મધુર છે.

પૃથ્વરથ કુટુંબી-સ્ત્રીઓ અને
બાળકોનું માનીવું ને જૂનામાં
જૂનું માનિકપત્ર—

ટૂંકીવાર્તાના લેખન વિષે

શ્રી. જોહાલાલ ત્રિવેદી

સ્ત્રીઓધ

ભાગ્યકસાયે

૧૮૪૨

૧૮૪૨

પર્ષ ૮૬ * આંક ૧

જાન્યુઆરી

૧૮૪૨

સળંગ આંક :: ૧૦૨૦

ગુજરાત બરમાં આજે જે નાનામોટા લેખકો
છે તેમનો સામાયિક પરથી અભ્યાસ કરી

અસહ્ય કાઢવામાં આવે તો ગદ્યલેખકો કરતાં, પદ્ય-
લેખકોની સંખ્યા કદાચ વધી જાય. બાપાઓનાં
સાહિત્યમાં પણ પ્રથમ પદ્ય અને પછી ગદ્ય લખવા
માટે છે, તેમ ધણીક લેખકો પણ શરૂઆતમાં કવિ
બને છે અને પાછળથી ગદ્યકાર થાય છે. કેટલાક
સારા કવિતા લેખકો પાછળથી માત્ર વિવેચક બની
જાય છે, તે પણ આજ વાતને સમર્થન આપે છે.

અલખત, પદ્ય લખવામાં વધુ અભ્યાસ, વધુ
કાળજી અને ચોક્કસાઈ ઉપરાંત કુદરતી બક્ષીસની
પણ જરૂર પડે છે. પરિણામે તે દિશામાં કેટલાક
સમય મથામણ કર્યા પછી કેટલાક ચતુર લેખકો
પ્રમથ જાય છે કે, પોતાની કલમ પદ્ય કરતાં ગદ્યને
વધુ અનુકૂળ નીવડશે. આથી પદ્ય વડે લેખનકાર્યની
શરૂઆત કરનાર ધણીક તો સમગ્રપૂર્વક તે ક્ષેત્રમાંથી
બહાર નીકળી જાય છે અને ગદ્યને પોતાના સંદેશના
વાહન તરીકે અપનાવે છે.

પણ સુંદર ગદ્ય લખવું એ કામ પણ અભ્યાસ
અને ચીવટ માગી લે છે. એક પ્રાચીન પ્રસિદ્ધ ઉક્તિ
છે કે: મઘં કવિના નિકરં વદન્તિ । અર્થાત્ ગદ્ય એ
કવિઓની કસોટી છે. જે સુંદર પ્રવાહી ગદ્ય લખી
શકે તેજ સારો કવિ થઈ શકે. માટે ઉચિત લેખકોએ
પ્રારંભમાં કવિતા તરફ બહુ દોરવાઈ ન જતાં ગદ્યનો
પણ અભ્યાસ કરવો જોઈએ અને તે દિશામાં પણ
પોતાની કલમને કસવી જોઈએ. આપણા સાહિત્યમાં
સમર્થ ગદ્યલેખકો ગણ્યાગાંડ્યાજ છે. એટલે આશા-
સ્પદ યુવાન લેખકો એ ક્ષેત્રમાં પ્રવેશ કરીને પણ
સુંદર સાહિત્યસેવા કરી શકે એમાં શંકા નથી.

જેઓ નિર્ગંધકાર ત થઈ શકે તેમના માટે ટૂંકી
વાર્તાનું ક્ષેત્ર તૈયાર છે. નિર્ગંધ કરતાં ટૂંકી વાર્તા
જટ લખાય છે. અથવા એમાં ચિંતનની કે અભ્યા-
સની જરૂર નથી એમ તો નજ માનવું જોઈએ.

એની માન્યતા સાથે ટૂંકી વાર્તા લખનાર લેખક ભાગ્યેજ સફળ થાય. આગ્રહાલ સામાયિકોમાં પ્રગટ થતી મોટા ભાગની વાર્તાઓ આ જાતની હોય છે. પરિણામે દિનપ્રતિદિન નિર્માલ્ય વાર્તા-સાહિત્ય સરજાતું જાય છે. આથી લેખકો તથા પ્રકાશકોનું તે તરફ ધ્યાન દોરી નવીન વાર્તા-કારો માટે અગ્રે કેટલાક સૂચનો કરવામાં આવ્યાં છે."

શરૂઆતમાં આપણી ભાષાના ઉત્તમ નવ-લિપિકારોની વાર્તાઓ યોગ્યીને વિચારથી જોઈએ. શક્ય તેટલે દરજ્જે અંગ્રેજી વાર્તાસાહિત્યનો પરિચય પણ કરવો જોઈએ, કારણ આગની આપણી વાર્તાકલા પશ્ચિમની વાર્તાકલાની અસર તળે છે. વાર્તાકલાના નિર્માણો વાંચવા ઠરતાં શ્રેષ્ઠ વાર્તાઓ વાંચવાથી અને તેની શૈલીની તથા સંકલનની ખૂબીઓ વિચારવાથી વધુ લાભ થાય તેમ છે. જુદા જુદા નવલિકારો પ્રસંગોને કેવી રીતે રજૂ કરે છે, ક્યાંથી શરૂઆત કરે છે અને ક્યાં અંત આણે છે તે કાળજીપૂર્વક આવી વાર્તાઓ વાંચીને લક્ષ્યમાં રાખવું જોઈએ.

વાર્તાના પ્રસંગો મનમાં ખડા થવા દેવા જોઈએ. એ પ્રસંગોને કેટલાક દિવસો સુધી કલ્પના વડે રંગીને રપટ આકાર ધારણ કરવાની તક આપવી જોઈએ. જ્યારે એમ લાગે કે હવે વાર્તા તૈયાર બની બહાર આવવા ઉત્સુક છે ત્યારેજ તેને કાગળ ઉપર ઉતારવી. આ બાબતમાં લેખક જેટલી ધીરજ વધુ રાખશે તેટલી તેની વાર્તા સુંદર બનશે. ઉતાવળે આંખા ન પાકે તેમ ઉતાવળે સુંદર વાર્તા પણ નથી પાકતી. વાચન, મનન અને ચીવટ જેટલાં ઊંડાં હશે તેટલી વાર્તા વધુ સુંદર બનશે.

ધણીક વાર તો ટૂંકી વાર્તાના પ્રસંગો અને ખડોની સાથે મનમાં તેની કેટલીક ભાષા-રચના પણ તૈયાર થઈ જાય છે. પ્રસંગોને અનુરૂપ વર્ણનો અને આપોઆપ સ્ફુરી

આવતા, વોતોદ્ધાને પોષક થાય તેવા અલંકારો પણ મનમાં ગોઠવાઈ જાય છે. આવી તૈયારી પછી વાર્તા લખવા બેસનાર લખનારું સફળ થાય છે. આમ તૈયાર થઈને વાર્તા લખવા બેઠા પછી થી. ધૂમકેતુ કહે છે તેમ તે એકજ બેઠે પૂરી કરી શકાય છે.

આપણુ, પ્રસિદ્ધ પિવેચક અને કવિ સ્વ. રમણભાઈએ કહ્યું છે કે:- "લેખ લખવાતું સૂઝ્યા પછી ઘરત હું તે વિષે લખી શકતો નથી. આરંભનાં એક બે વાક્ય મનમાં ગોઠ્યા પછી કેટલાક દિવસ સુધી એ વિષય ધોળાયા કરે ત્યારપછી હું લખવાતું શરૂ કરી શકું છું" આ પદ્ધતિ આપણે ટૂંકી વાર્તાના લેખનમાં પણ અપનાવી શકીએ. કહેવાની મતલબ એ છે કે ગદ્ય કૃતિમાં-વાર્તામાં પંજું વિચારો, પ્રસંગો અને વર્ણનો તથા કલ્પનાની મિલાવટ એટલી સુંદર રીતે કરવી પડે છે કે તે બધી વસ્તુઓ એક રસ થઈ જાય અને પરિણામે તેમાંથી કેવળ અખંડ વાર્તા તૈયાર થઈ જાય. આની કલાકૃતિ માટે, સ્વ. રમણભાઈ કહે છે તે રીતે કે બીજી કોઈપણ યોગ્ય રીતે વિચારો કેટલાક દિવસો સુધી મનમાં ધોળાયા કરે તેજ ઉચિત છે. ધૈર્ય એ કલાકાર માટેનો મહાન આપરપક ગુણ છે અને તે વાર્તાકારે પણ અપનાવવો રહી.

એક વાર વાર્તા લખી એટલે તે સુંદર બની છે, એમ પણ ન કહી શકાય. મનમાં જે વાર્તાની મૂર્તિ ધડાઈ હોય છે તે ધણીવાર યથાર્થ રચણે કાગળ ઉપર કોઈ કારણસર નથી ઉતરી શકતી. તેવે પ્રસંગે શ્રી. ઝંદિરેક જેવા શ્રેષ્ઠ વાર્તાકારો લખેલી વાર્તાને

• હૈમુરી (ત્રિમાસિક, ચેપ્ર: ૧૯૮૧) પૃષ્ઠ ૧૩૮

× બહીના વાર્તાકાર 'ઝંદિરેક' કહે છે. રામ-નારાયણ વિશ્વનાથ પાડે પોતાની લખેલી, આ રીતે ફાલી નાંખેલી વાર્તાઓના દૂકડા આ લેખકને એકવાર નજરે પડ્યાં હતા.

સુધારવા મથે છે અને તે છતાં તે સતોષ-
જનક ન નીચડે તો તે વાર્તાના લખેલા કામ-
જોને ફાટી માંખી વાર્તાને પૂર્વવત મનમાં પેસી
જવા દે છે. ફરી અનુકૂળ સંજોગો આવે ત્યાં સુધી
તે વાર્તાને તેઓ પોતાના મનમાં જ ધૂમતી
રહેવા દે છે. એવી વાર્તા ફરી તેની ઇચ્છા
શાય ત્યારે જ જન્મ-ધારણ કરે છે અને પછી
તે એક સુરેખ, તંદુરસ્ત વાર્તા તરીકે સૌની
પ્રસંશા પામે છે.

વાર્તાની ભાષા સુંદર હોવી જોઈએ એ
તો કહેવાની જરૂર નથી. તદ્દુપરાંત તે ભાષા
વાર્તાના વિષયને અનુરૂપ હોય એ ખાસ આવ-
શ્યક છે. ઐતિહાસિક નવલિકાની ભાષા અને
સામાજિક નવલિકાની ભાષામાં સ્પષ્ટ ભેદ
હોવો જોઈએ. તેની જ રીતે ગ્રામ્ય અને
નાગરિક પાત્રોની ભાષા પણ ખૂબી પૂરક
યોગ્યવી જોઈએ. ભાષા વિષેના આ સૂચનો
ખદુ સ્થૂળ છે. ભાષાની ખરી ખૂબી ઘણી
સૂક્ષ્મ છે અને તે લેખક પોતે જ પોતાના
અનુભવથી સમજી શકે તેમ છે. આગળ કહેલું
છે તેમ વિશાળ વાચનવડે ભાષાની ખૂબીઓ
પણ ધ્યાનમાં આવી શકશે.

ભાષાના સંબંધમાં એચ. વીલસન પેડ્રે
નામના લેખકનું એક વાક્ય ખાસ સ્મરણમાં
રાખવા જેવું છે તે કહે છે: "Learn from
all but imitate none." અર્થાત દરેકની
શૈલીમાંથી કંઈક ને કંઈક શીખી લેવું જોઈએ
પણ અનુકરણ તો કોઈનું જ ન કરવું. બિન્ન
બિન્ન પ્રકારની શૈલીઓની ખૂબીઓ પચાતીને
કોઈનું અનુકરણ ન કરતાં પોતાની સાદી રીતે
લખવાની શરૂઆત કરનાર જ કોઈક દિવસ
પોતાની નવી શૈલી ખડી કરી શકે છે. અનુ-

કરણ કરનાર લેખક એ અનુકરણમાં જ અટ-
વાઈ પડે છે અને પોતાની વિશિષ્ટતા તે દૂર્ક
સમયમાં ગૂમારી બેસે છે. આથી શૈલીના અનુ-
કરણના મહાત્મ્યમાંથી ઉગતા લેખકે ખાસ
જતની જવાની કોશિશ કરવી જોઈએ તેમ કરવા
જતાં શરૂઆતમાં આપણી ભાષા સાદી બલે
થઈ જાય. અવ્યાસ અને અનુભવ વધતાં
આપણે એ સાદાઈમાં બળ્યતા લાવી શકીશું,
તેને આકર્ષક બનાવી શકીશું અને એ રીતે
ભાષાને નવો એક આપી તેની વધુ સુંદર
સેવા બજાવી શકીશું.

વાર્તાની કલા માટે ઉપર ક્રેટલાંક મહત્વનાં
સૂચનો કરેલાં છે તે જરૂર માર્ગદર્શક થઈ
પડશે. પણ તે સૂચનો વાર્તાની સૂક્ષ્મતાને
સહજ સામ્ય કરી દેશે, એમ તો નજ કહેવાય.
નવલિકાની કળા એટલી સૂક્ષ્મ છે, એમાં
એટલા બધા દૈવિધ્યને અવકાશ છે કે તે એક
માણસ પ્રીતને સંપૂર્ણ સમજાવી શકે તેમ
નથી. નવલિકાની કલા તો માણસ પોતે જ
પોતાની જેણે શીખી શકે છે. દરેકના અંતરનો
ઉકેલ જ નવલિકાની કળા શીખવી શકે તેમ છે.
બીજાના શીખવવાથી તે શીખી શકાય તેમ નથી.

એટલે આદી' ક્રેટલી માર્ગદર્શક સૂચના-
ઓના પાલન ઉપરાંત નવલિકાલેખકનો પોતાનો
દેશ-હોલ આવશ્યક છે. પ્રયાસ કરનારને તે
પણ મળી રહે છે અને પછી તો ધીમેધીમે
નવલિકા પોતે જ અંતરમાં જાગીને નવલિકા-
કારને જગાડે છે.

આશા છે કે નવીન લેખકો આ સૂચનોનો
વિચાર કરશે અને શુજરાતી સાહિત્યમાં અવ-
તરવા માગતી ભવિષ્યની સુંદર નવલિકાઓના
પોતે યોગ્ય વાહક બનશે.

મુદ્રેષ્યા શ્રી. જેઠાલાલ ત્રિવેદી પ્રસ્તાવના લેખક શ્રી. રમણલાલ દેસાઈ ડી. ૩. અંદી
સંગ્રાહ વિક્રમ અથવા અવંતિપતિ શ્રી. જેઠાલાલ ત્રિવેદી ડી. ૩. અંદી

સમગ્ર મંથનમાંથી ગુજરાતે મેળવેલી ગુજરાતની સિદ્ધિઓ કયી કયી ?

શ્રી. રમણલાલ વસંતલાલ દેસાઈ

અ. યાવર્તના પશ્ચિમ સાગરના કિનારે આવેલા ગુજરાતને નામે આજ પણ ઓળખાના ભૂમિદુકા ઉપર વસતી માનવતાનાં યુગયુગનાં મંથનોમાંથી નવનીત પણ નીકળ્યું અને ઝર પણ નીકળ્યું. એ ઝેરનાં અનેક સ્વરૂપોને પરાધીનતાના તીવ્ર દળાદળમાં સમાવી ર્ધ એજ નામે ઓળખાવીએ તો બસ થશે. રાષ્ટ્રીય પરાધીનતા એ સર્વ પ્રગતશીય દોષનો સરવાળો. હિંદના સર્વ પ્રાન્તોની સાથે આજ ગુજરાત પરાધીનતામાં બરોબરી કરે છે એટલે ગુજરાત મંથનમાં કશું વધારે કહી શકાય એમ નથી.

ગુજરાતને ગૌરવ મળે એવી વિશિષ્ટ સંસ્કૃતિ ઉપગતી છે. જે સંસ્કૃતિ એટલે...

અ. ગુજરાતની વાણી એ વાણીમાં માર્દવ છે, કઠ્ઠા છે, ઉચ્ચ સાદિત્ય મરિની માનુતા છે અને બલ પણ છે. કંટો કે આવવા માંડ્યું છે. અન્ય પ્રાન્તિય વાણી કે સાદિત્ય જોડે માનભર્યું રથાન મળે એટલી વાણીખિન્નાવટ ગુજરાતમાં છે. સાથે સાથે એ પણ વાદ રાષ્ટ્રીએ કે સુરદાસ, તુલસીદાસ અરબી આંતર પ્રાંતિય તથા ટાગોર સરખી આંતર રાષ્ટ્રીય ખ્યાતિ મેળવનાર મહાઅક્તિ ગુજરાતે ઉપગતી નથી. મોરારીખાનને ગુજરાતી મણુવાવીએ તો એના અપવાદ સિવાય.

બ. ગુજરાતનાં વસ્ત્રાલંકાર ખાસ કરીને સ્ત્રીઓનાં વસ્ત્રાભૂષણ, ગુજરાતી સાડી એ પરિધાનકલાનો ઉચ્ચ બાવરાહી મયોદાશીલ નમૂનો.

ક. ગુજરાતના રાસ, રાસમ, ગરબા, કૃષ્ણ અને શક્તિપૂજના સુમિશ્રણમાંથી ઉત્પન્ન થએલી આ વિશિષ્ટ કાવ્યરચના સામુદાયિક સંગીત અને રત્નનું સ્વરૂપ ધારણ કરી ગુજરાતની ઊર્મિ, ગુજરાતનો કંઠ અને ગુજરાતનો અભિનય એ બ્યક્ત કરવાનું વિશિષ્ટ સાધન એ ગુજરાતની એક મહાસિદ્ધિ છે. પાર્વતી અને ઉષાદ્વારા ગુજરાતને મળેલા લાભની એ છવંત નિશાની. શાસ્ત્રીય સંગીતમાં બીજાં કે તાનારીરી સરખાં નામ આપનાર ગુજરાત રાસમાં જરૂર અભિમાન લઈ શકે એમ છે. અન્ય પ્રાન્તોની સાથે ભજનની પણ વિશિષ્ટ દલક ગુજરાતે સાધ્ય કરી છે. અંગાળી કહેવાતાં કંઈક ભજનોની ધૂન ગુજરાતનાં ભજનોમાં મળી આવે છે.

ગુજરાતનું સ્ત્રીત્વ... નંદાનાગ્રામ ગુજરાતના સ્ત્રીત્વને ઉદેશી બ્યારે કહે છે કે “ આયં મુંદરી નથી અવનિમાં તુલરૂપ ગુણની જોડ,” ત્યારે તેઓ એક મહાસત્ય ઉચ્ચારે છે. આજ પણ આપણે એ સ્ત્રીત્વનાં પૂજનીય દશતો નજર રહામે નિંદાળાએ છીએ. કલાપિની રસરાનિ શોભાને કાળા વસ્ત્રમાં ખીતા સાથે જેઈએ છીએ, દરતુરઆ, લેડી લક્ષ્મીબાઈ, અને માણેકબાઈ, વિદ્યાશરદા નરકિ ગુજરાતને મોડે એક સમયે ચઢી ગયેલાં મૂનતામાં આદર્શ ગુર્જરત્વ ધારણ કરી રોડે લેડી વિદ્યાબૌરી અને શારદાજીવન એ સર્વ આપણા અનુપમ સ્ત્રીત્વના નમૂના છે.

જે... ગાથા... હતા.

કોલેજના વર્ગ પૂરે ચર્ચ ગાથા હતા.

વિદ્યાર્થીઓ હોડાહોડ કરી ઉતાવળા ઘેરે બંતની

તેવારીઓ કેરતી હતાં. કન્યાઓ મારેના ખંડની

બહાર, આ વંપતે પ્રેમળ દાયમાં પુરતકો સાથે

ઉભો હતો. થોડીવારે અનંતા બહાર આવી.

પ્રેમળે તેના હાથમાં એક પુસ્તક મૂક્યું. પુસ્તકનું

નામ હતું “એરિયલ.” અંગ્રેજ કવિ શેલીનું

તે મોહક હૃદયનગરિય હતું. અનંતાએ મુખ

મદકાવી પ્રેમળનો ઉપકાર માન્યો. અને બન્ને

જેણે સાથેજ કોલેજ છોડી.

“ઓ આસરનું શું કરવાનું? મને તમા

જરૂર સંજોગ પડતી નથી.” અનંતા ખેંચી.

“તમે જો તમાની તમારી મુશ્કેલીઓ

મને જણાવો તો હું સમજાવું.” પ્રેમળે કહ્યું.

“આપણા અધ્યાપક તો આગિગાદી મારક

અથાવે છે. કોઈ કાંઈ સમજે છે કે નહિ” તે

જેવાની પણ પરવા કરતા નથી. તમને શી

રીતે આમાં સમજાવું પડે છે?”

“નું જો આમો! બહુનારો ખરેખરે!”

“એટલે?”

“કેમ, તમને ખબર નથી? હું કાંઈ પેસા-

વાળો નથી. એક વર્ષ વયમાં કોલેજ છોડીને

નોકરી કરી આવ્યો, ત્યારે આ વર્ષની શી

મળી, અને આઠ વયમાં સાથે. વળી ટપુચન છે

એટલે કારબાર સાથે છે. આમ મારે તો વયમાં

જણાવર્ષ ગયાં છે. નહિ તો હું ક્યારેનોએ

કોલેજ છોડી જાયો હોત.”

“એમ! હવે સમજા મને એમ થયું

કે તમે મારાથી ત્રણેક વર્ષ મોટા છો. જ્યારે,

મારાજ વર્ગમાં કેમ હશે! વળી હોશિયાર

અરથો કલાક આપણે સાથે અભ્યાસ કરીશું.

તમારી મહેનત માટે ખાધા પામેથી લેતા હો તે

મારી પાંચથી લેજો.”

પ્રેમળને પેસાની બંદર હતી. અનંતાનો

સંદવાસ પણ મમતો હતો. એમણે ચોજના

કરી. તે પાર પણ પડી. પ્રેમળનું જ્ઞાન પ્રાર્થ-

સરથી બરથે એણું મહોતું એમ અનંતાનો

દૃઢ અભિપ્રાય હતો.

અનંતાને ઘેર પણ પ્રેમળ જતા તેના

પિતૃમિત્ર પ્રેમળ સાથે વાતચીત કરી હતી તેમને

આ ગરીબ યુવક ઘરમાં કશું તેનો યાદી

નહોતો. ટપુચનની સાત અનંતાએ તેમને કરી

નહોતી. પોતાના ખાનગી ખર્ચમાંથી પ્રેમળના

પંદર રૂપિયા એને બારે પડે તેમ નહોતો.

એક વાર બન્ને સાથે ઘેર આવતા હતા.

અનંતા બોલી.

“આ તમારા, મારા, તમારી, તે કાંઈ

કરિતા છે?”

“કેમ, પ્રકૃત કહ્યું, લાગે છે?”

“અરે હું તો કાંઈ સમજી શકતી જ નથી.

તેમનું “આરોહણ” તો જુઓ, અર્થપૂર્ણ સર-

ળતાથી વંચાવું નહિ, કાનને કંકથ, ગેથતા

જણ નહિ.”

“ત્યારે તમને ક્યા કવિ ગમે?”

“નાનાલાલનાં કાવ્યો, ખબરદાર કલાપિ.”

“ખિયારા ખબરદાર! કલાપિની જામણી

વચતા તમને ગમે છે?”

“સને તો, તો, પ્રકૃત ગમે છે. વળી ગેથતા

ચિનાનાં કાવ્યોને હું કરિતા જ નથી સ્માનતી,

અને આહુતમારો પૃથ્વી છંદ તો તોખા છે.”

“જવાહર, આને, કેપ્તિવાર કરી એની સ્વયો

કરીશું. ગદ્યમાં તમને કેણુ ગમે?”

“મને તો સુનશીનું ગદ્ય ગમે.”

“ સરસ્વતીચંદ્રના ભાગ વાંચ્યા છે. ”

“ હા વાંચ્યા તો ચારે ભાગ છે, પણ એ કંઈ નવત્રકથા કહેવાય ! અને ગદ્ય શૈલી પણ જોએ-જોનિયન ! ” વાતોમાં ને વાતોમાં અનંતાનું ધર આવ્યું.

“ પ્રેમજી ! આજે થોડીવાર ધરમાં આવો, મારાં ચિત્રો બતાવું. ”

“ તમે ચિત્રલેખા પણ છો કે ? ચાલો મજા પડશે. ”

બન્ને જણુ ધરમાં ગયાં. આજે ઠાઈ જ થેર નહોતું. ફક્ત નોકર વર્ગ જ ધરમાં હતો. પ્રેમજી દીવાનખાનામાં બેઠો. અનંતા ચિત્ર લેવા ગઈ. એટલામાં નોકર સારંગી લઈને આવ્યો. અને પૂછ્યું ‘ બેન ક્યાં ગયાં ! ’

પ્રેમજે સારંગી હાથમાં લીધી. વગર પૂછ્યે નોકરે જ ખબર આપી કે ઉસ્તાદજી આજે જલ્દી આવી ગયા, અને સારંગી મૂકી ગયા છે. હવે આજે નથી આવવાના. હું બેનને પછી ખબર આપીશ.

પ્રેમજીના હાથમાં સારંગી આવતાં જ તેની મુખમુદ્રા બદલાઈ ગઈ. તેની આંખોમાં તેજ આવ્યું. મુખ ઉપર પ્રસન્નતા છવાઈ ગઈ. અને સારંગીના તાર ગ્રથ્થપ્યા. અનંતા હાથમાં ચિત્રો સાથે પાછી આવી અને સ્તબ્ધ બની આ દેખાવ જોવા લાગી. પ્રેમજે એક પછી એક ત્રણ ગત સારંગી ઉપર બજાવી, અને અનંતા એક ચિત્રે તે સાંભળી રહી. જાણે તે જુદી જ જાદુઈ દુનિયામાં હોય તેમ તેને લાગ્યું.

સંગીત બંધ પડ્યું. પ્રેમજી પાછો વાસ્તવિક દુનિયામાં આવ્યો. અનંતા જાગૃત થઈ.

“ કેટલું સરસ ! મને તો ખબર જ નહિ કે તમે આટલું સરસ વગાડો છો ! ”

“ મને સંગીત બહુ જ ગમે છે. પણ જુએ પેટે તેની પાછળ સમય કેમ ગળાય ? ટયુશન-માંથી તો આવક થાય છે. ”

“ સંગીતનાં જ ટયુશન આપોને. ”

“ સંગીત તો કળા છે. ટયુશન આપું તો મેળવેલું જ્ઞાન હું ગૂમાવી બેશું. જવા દો એ વાત. તમારી સારંગી બહુ જ સરસ છે. હું પણ કેવો વિવેકહીન છું. વગર પૂછે જ સારંગી વગાડવા બેસી ગયો. પણ આજ પંદર મહિને સારંગી મળ્યા. ચિત્રો લાવ્યાં ? ”

અનંતાએ ચિત્રો તેની સમક્ષ મૂક્યાં. તે સરસ હતાં. બધાં જોઈને પ્રેમજે વખાણ્યાં. તેમાંનું એક લઈને તેણે તેના બાવાચ જાણવા માંગ્યો.

“ સુખી જીવનનો એ મારો અર્થ છે. મારી તે હૃદયેચ્છા છે. જળકિનારો, મુંદર ઉપવન, રંગરંગીન પુષ્પો, ઘટાદાર વૃક્ષો; લચી જતી વેલીઓ, જૂંકે આકાશ, નીલાં પાણી, નાનુશું મકાન, મારો કારમીરી ગલીઓ, ચિત્ર ફલક, સંગીતવાદ્યો, સાહિત્ય પુસ્તકો, હું અને.....”

આટલું બોલી તેણે પ્રેમજી સામે જોયું. અને શરમથી આંખ નીચી ઢાળ્યા. નોકર આ અને મુક્ત બોજન મૂકી ગયો.

નોકરના આવવાથી અને વાસણોના ખખ-ડાટથી પ્રેમજી જાણે જાગ્યો.

“ અરે ! હજી તો મારે ટયુશન ઉપર જવું છે. ”

“ સ્વેા રહા લઈને જાવ ”

રહા લેવાઈ. નારતો પણ થયો. પણ બન્ને મુંગંગ હતાં. અનંતાના કર્ણમાં સારંગીના ખ્વનિ હતા. પ્રેમજીની નગર સામે નીલાં પાણી, જૂંકે આકાશ, રંગીન પુષ્પો, ભરચક વૃક્ષો, લચેલી વેલીઓ, કારમીરી ગલીઓ...હતાં. બન્ને જાણે અર્ધ જાગૃત હોય તેમ લાગતું હતું. પ્રેમજી રમ્મ લઈને ગયો. અનંતાના આગ્રહથી તેના આદર્શોથી બરેલું ચિત્ર પણ સાથે લઈ ગયો.

* * *
પરીક્ષા થઈ ગઈ હતી. પ્રેમજી પ્રથમ

વર્ગમાં પસાર થયો. અનંતા આનર્સમાં પ્રેમળ પોતાની વિધવા માતાને મળવા બંન્નસ્થાને ગયો. ત્યાંથી દિલ્હી તંત્ર નોકરીની શોધમાં ગયો. ત્યાં એના એક દૂરના કાકા હતા. પ્રથમ વર્ગમાં પાસ થવાથી એની હોંશ બારે હતી પણ નોકરી કંઈ સામે હતી? મહામહેનતે કાકાની બહામણથી ત્યાં સેક્રેટરિયટમાં એને નોકરી મળી. પણ ૭ મહિના વહી ગયા. પછી જઈને માતાને તથા નાની બેનને બોલાવી આવ્યો. પરદેશમાં મા દીકરાએ રહેણાણ કર્યું. નવી નોકરી, નવું ઘર, નવો પ્રદેશ, એ બધામાં અનંતાને પત્ર પણ ન લખાણે કે ખબર પણ ન અપાઈ બીજું વર્ષ નીકળી ગયું. નહિ સંગીત, નહિ સાહિત્ય, નહિ પ્રેમ કે નહિ નીકાં પાણી, શૂં આકાશ કે બદચ્છ વૃક્ષો-લગેથી વેલીએ કૃત સેક્રેટરિયટની કુખકાઈથી, મોડે મુઠ્ઠી ઓદિસ કામ, ઘેર લાવેલું વધારાનું કામ, નિત્ય શવનની સરતી ખરીદીઓ, અને દોડા દોડી.

અનંતા તો પાસ થઈ ગઈ. પછી શું? પૈસાદાર પિતા અને પ્રેમાળ બેવારુ માતા એને સારે દેહાણે પાડવાની દોડાદોડમાં પડ્યાં. ત્રણ ચાર માસ મુઠ્ઠી તો અનંતા પ્રેમળના પત્રની આશા રાખતી હતી. પત્ર ના આવ્યો. પ્રથમ જરા ચિંતાતુર થઈ. તોયે પત્ર ના આવ્યો. તપાસ પણ કર્યાં કરવી? એને પૂછ્યું. બીજા બે માસ ગયા. હવે એ ગુસ્સે થઈ. પુરુષની ગતજ એવી બેદરકાર સ્વાર્થી હવે એને નોકરી મળી ગઈ હશે એટલે ટપુશનોની શી દરકાર!

અનંતાના પિતા તો કોઈ લાયક પૈસાદાર જમાઈની શોધમાં હતા. તેઓ હવે વારંવાર અનંતાને પોતાની સાથે કલબમાં તેમજ ક્રીકેટ મેચ બેવા અને એવી જગાએ લઈ જતા હતા પોતે ગયા જમાના હતા તો પણ અનંતાને અંગ્રેજો જેવો ડાન્સ શીખવવાની તેમણે ગોઠવણ કરી. તેમાં એ પાવરથી પણ થઈ ગઈ

પછી વિલિંગડન કલબ કે ક્રીકેટ કલબ બંધા ડાન્સનાઈટ હોય ત્યાં એ ખરીબ. ત્યાં વખતો વખત ડીનર પણ તે લેતી હતી. આ ડાન્સમાં તેને ઘણા યુવકોની ઓળખાણ થઈ. આમાં નવીન મુખ્ય હતો. તેના પિતા પૈસાદાર હતા. મેટ્રિકથી જ તે ઇંગ્લંડ ગયો હતો. ત્યાં ગ્રેન્ડુ-એટ થઈ બેરીસ્ટર બન્યો હતો. થોડા સમયથી જ તે પાછો ફર્યો હતો. અનંતા જેવી હિંમતવાન હિંદુખાળા, દેખાવડી પણ ખરી, કપડે લતે ઝમકદાર, ગ્રેન્ડુએટ, અને વળી ડાન્સ કરનારી, એને આકર્ષે તેમાં શી નવાઈ!

નવીન ડાન્સમાં પ્રવીણ હતો. સફેદ ઓળખાણ થતાંજ અનંતાના નિષ્ઠ સહવાસમાં તે આવ્યો. બાતમાતાના ડાન્સમાં અનંતાને તે સુચનો આપતો. વખતો વખત પ્રેક્ટીસ માટે તેઓ બે ડાન્સીંગ ક્લબોમાં જતાં હતાં. અનંતાના પિતા તો આ નવી ઓળખાણથી ઘણા જ સંતોષ પામ્યા હતા. તેમણે નવીનના કુટુંબ સંબંધી તપાસ કરાવી હતી. તેની આર્થિક સ્થિતિની પણ તપાસ કરાવી હતી. અલગત તેના ઇંગ્લંડના શવન સંબંધી કે તેની અંગત ખાખત સંબંધી તપાસ કરવાની તેમને કંઈજ જરૂર નહોતી. પ્રેમળ ઉપર અનંતા ગુસ્સે થઈ હતી તે સમયે નવીનની દોડતી થઈ. એટલે અનંતાને પણ ઘણા સંતોષ થયો. ડીનર, ડાન્સ, મોટર કાર, બીજાપાર્ટી, એ સર્વમાં પૂર્ણ નિસથી અનંતા પડી. વેશ્ઠરિયન ડીનર લેવા માટે એની મરકરી થતા માંડી, એટલે એણે સર્વ પ્રકારના ભોજનની ટેવ પાડી. શરતના મેદાનમાં પણ તેમની હાજરી. થઈ. ૮૬ કલબના મેમ્બરોમાં નવીન તેમજ અનંતાના પિતાજી હતા. આમને આમ એક વર્ષ થઈ ગયું પણ નવીને લગ્ન માટે માંગણી કરી નહિ એટલે અનંતાના પિતા વિચારમાં પડ્યા. એમણે ધાર્યું આ બન્ને એકમેકને પસંદ કરે છે, લાંબાં સમયથી તેમની મેત્રી થઈ છે તો

પણ તેઓ લગ્નની; યાત કેમ નથી કરતાં!

તેમણે અનંતાને સચન કર્યું. અનંતાએ ઉઘાડનારો જવાબ આપ્યો. અને કહ્યું. અનંતાએ કીમે કીમે થશે. દરમિયાને આ પતંગિયા જેવા છવનમાંથી અનંતાનો રસ કીમે કીમે ઝોળી થતા લાગ્યો હતો. આ અપરાધ મોંઝેમાં તે બળી હતી ખરી પણ તેનું હૃદય કલા પ્રેમી હતું. સાદિસે તેને સંસ્કૃતિમય કર્યું હતું. તેનું ચારિત્ર્ય પ્રખર હતું. પ્રેમણે તેમાં મોંઝેલા સંસ્કાર હજી મરી પરવાયો નહોતા. નવીન જિંદગીની નવીનતાએ તેને આકર્ષી હતી. તેની મોહકતાએ અને આંછું હતી. યુવકો સાથે ફરવાથી તેને એક પ્રકારનો ઉન્માદ આપતો હતો; તેના આનંદમાં તે વિદરતી હતી. પણ એક આખા વર્ષ પછી આકર્ષણ અને મોહકતા આંછા થયાં હતાં. હવે તેમાં નવીનતા નહોતી લાગતી. હવે તેની આસપાસ બનના બનાવો તે જોઈ શકતી હતી; સોજત પારખી શકતી હતી. ડાન્સનો પુરુષ સ્વર્ણ હવે તેને ઉન્માદ નહોતો અર્પતો. જુદા જુદા પુરુષ મિત્રોના સ્પર્ષો તે પારખી શકતી હતી. ડીનર અને મઘપાન પછીના ડાન્સમાં પુરુષોની વૃત્તિ કેવી રીતે ફેરવાઈ જતી હતી તે હવે તે જોઈ શકતી હતી. ક્ષીનની રમતમાં જે ધરપાધપી થતી હતી તેમાંની સ્વાભાવિક કઈ અને કેવળ સ્પર્ષ મોંઝેતી કઈ, તે હવે તે જાણી શકતી હતી. નવીન લગ્નની માંગણી કેમ નથી કરતો તે પણ તે હવે સમજવા લાગી. આ ઉન્માદક છવન લગ્ન પછી ન મળે. અઠવાડિયાના ચાર ડાન્સ દરેક ડાન્સમાં ચાર જુદી જુદી મુલતીઓ સાથે ડાન્સ કરવાનું. ચાર વાર બહાર ડીનર ત્યારપછી મઘપાને નવીન અને મંડળીના આમહથી અનંતા પણ કોઈકવાર ડાન્સનો થાક ઉતારવા લાગી લીસો પીણું લેતી. તેની નરમ ગાદકતા તેને ઉતેજક અને આનંદમય લાગતી; એવે સમયે નવીન ડાન્સ પછી બહાર

ફરતાં તેના શરીરનો સ્પર્ષ ફરતો તે તેને બહુ ગમતું. ઘણીયેવાર તેમની બગલગીરી થતી હતી. આ સર્વ વિચારો અનંતાને આપ્યા. હૃદયમાં કંઈક જીંડી બ્રૂખ હોય તેમ લાગ્યું. તેને ડોલી સાંભળી, ટાંગેલો કાચો સાંભળી મુનકીનું ગદ, સાંભળ્યું. બ. દ. હાની કર્કષ પળ ન બ્રૂલાય તેવી કવિતા પણ સાંભરી, અને ડાન્સમુખીકનો એક તર્ક પછી, પ્રેમી હિપર સાંભળેલી પ્રેમળની સારંગીનું સંગીત સાંભળ્યું. તે તંદ્રામાં પડી. તેની આંખો અધમિતી હતી. તેનું ધ્યાન ક્યાં ને ક્યાં હતું, તે ગમડીની ક્યાં પોણી, જૂઠું આકાશ, બરચક વેલી, ઘટામય વૃદ્ધો, સંગીત, ઉપવન, નાનકડું ધર, કાશ્મીરી ગલીમો, ચિત્રદલક, સંગીત અને... તે એકદમ બગડી જાગી. નાના નાના નીની નતિ. આ ચિત્રમાં તે અધમેસતો નથી. તે શોભે પણ નહિ. મને નવીન ગમે, છે. એતી સાથે ડાન્સ કરવો ગમે છે, ગમતું ગમે છે, હવે ફરતું ગમે છે, પણ આ શાંત વાતાવરણમાં, ધમાકે કેમ લાવી શકાય! તેથી તે શોભે ફરત... પણ એ છે. ક્યાં! એની ભમર ચડી, અને તે બગડી. જોદરદાર, સ્વાધીન પ્રણી પાછું મુખ. કમળું મુખ. આંખો હિડી. આંખમાં રોષ નહોતો. દયા હતી, ચિંતા હતી. અરેખર, મૂર્ખાં છું. પ્રેમળ હુખમાં કેમ ન હોય! સ્વાર્થાંતો હું. એ નિર્ધન હતો, એ ક્યાંય અથડાતો હશે! મૂર્ખાં છું અને એ રડી, ખૂબ રડી, તેની પ્રકૃતિ અસ્વસ્થ થઈ. તે અરેખર મોંડી પડી. ડાન્સ ડીનરનાં સર્વ નોતરો તેણે પાછા ફેરવ્યાં. એક અઢવાડિયા સુધી ને ધરમાં પૂરાઈ રહી તેણે બૂનાં પુસ્તકો શોધ્યાં. ચિત્રો ભેગાં કર્યાં. સારંગી સાદ ફરી. તેણે પોતાના પિતાને કહ્યું મારે થોડા દિવસ કાઠ દૂર હવા ખાવાના સ્થાને જવું. એ અનુભવી પિતાને આમાં કંઈ પ્રણય

દસ લાગ્યો. ‘લાડકી દીકરીને સીમલે લઈ
જવાનો તેમણે બંદોબસ્ત કર્યો.

નવીન આદરે દિવસે અનંતાને મળવા
આવ્યો. અનંતા તેને દીવાનખાનામાં મળી.
આખા અડવાડિયાની કાર્યાવાદી નવીને તેને
સંભળાવી. તે અડવાડિયું બહુજ ધમાલનું હતું.
ચાર દસ ડાન્સ. પાંચમે ખાનગી ડાન્સ
મિત્રને ત્યાં. પાંચ ડીનર, બે લંચ અને બે
દિવસ ખીજપાર્ટી. વળી કહ્યું: ‘અનંતા!
તારા જેવો ડાન્સ કોઈ નથી કરી શકતું. હિંદુ
કન્યાઓમાં તારા જેવી હિંમતવાન કોઈ નથી.
આઠ દિવસની તારી ગેરહાજરી મને બહુજ
સાલો છે. મને ખાતી થઈ છે કે તારા વિનાનું
જીવન મને અશક્ય છે.”

સમનની ઈચ્છા દર્શાવવાની આ નથી રીત
હતી. આજની મનોવૃત્તિમાં અનંતાને તે પ્રતિ-
ફળ હતી: તે બોલી:

“ઉપકાર થયો નવીનભાઈ, પરંતુ બેન
કાંઈ બાધના જીવનમાં હરેશ સાથે આપી શકે
નહિ. તે માટે તો સદાચારિણી શોધવી પડશે.
તમારું ધનાભિયું જીવન મેં જોયું. હું તો
તેથી થાકી ગઈ છું. અને મારી અસ્વચ્છતા
શારીરિક સાથે માનસિક પણ છે. હું આ
જીવનથી દૂર નાસવા ઈચ્છું છું. અને કાલેજ
હવાફેર જઈ છું. તમને લગ્નની ઈચ્છા થઈ
તેથી મને ધણે દુઃખ થયો છે. અનુકૂળ અર્થાગી
તમને મળે એવા આ બેનતા તમને
આસીર્વાદ છે.”

“દંબગ, અનંતા, આ વળી શું નાટક
છે. આપણાં મંડળમાં સૌ જાણે છે કે આપણે
એકબીજાને અનુકૂળ છીએ. બેન શું? બાઈશું!
આંશીયોદ શું! હવે આ નાટક રહેવા દે.”
‘આટલું બોલી નવીન અનંતાની બાજુએ જ
એના કાચ પર બેઠો અને તેનો હાથ હાથમાં લીધો.

“નવીનભાઈ, આ નાટક નથી. સાચું જ
છે. હવે હું ચાલી છું. અને કાલે લાંબી મુસા-

ફરી છે, એટલે મારે આરામ લેવો જોઈએ”
‘આટલું બોલી તેણે નોકર પાસે પોતાની માલતી
બોલાવ્યાં. એને કહ્યું. “બા, નવીનભાઈને
આ તો આપ, મને થાક લાગ્યો છે તે હું
આરામ લેવા જઈ છું.”

નવીનને અનંતાનું આજનું વર્તન ઘણું જ
વિચિત્ર લાગ્યું. તેણે આવી અનંતા અમાઉ
જોઈ નહોતી. તે મુંઝાયો, તેને અઘાત થયો,
તેને અપમાન પણ લાગ્યું. અનંતાનાં બાને
એણે કહ્યું: “આની માથાકુટ કરશે નહિ. મારે
દમણાંજી બીજે જવાનું છે. વખત થઈ ગયો
છે. માફ કરજો.” એટલું બોલી તે ચાલી ગયો.

* * *

પ્રેમજી અને તેની માતા તથા તેની નાની
બેન પ્રીતિ અગ્રપથા દિલ્હીમાં દિવસો વિતાવે
છે. પ્રથમ તો નોકરી મેળવવાની મુશ્કેલી હતી.
પછી નવી નોકરી અને શુદ્ધ દાર્દ્રી સાથે વચ્ચે,
સખ્તકામમાં પ્રેમજીનો મગધ ગયો. ક્યાં કોલે-
જનાં રવખાં, ક્યાં યુવાનીની ખુમારી, ક્યાં
વિશ્વાદાયકતા આદર્શ, અને ક્યાં સેક્રેટરિયેટનું
શીત વાતાવરણ નથા લાંબી હારના છેદકા
કલાઈની માનદાની! આપારખાતમાં તેની નોકરી
હતી, પણ વ્યાપાર મંત્રી ક્યાં ઓરડામાં બેસતા
હતા તે પણ એ જાણતો નહોતો. એણે મગજમાં
બિહતા સર્વ પ્રશ્નો દળાવી દીધા હતા. નીચું
ધાલીને સખ્ત કામ કરવાનો જ એણે નિશ્ચય
કર્યો હતો. પોતાના બાગનું કામ હોય કે પીળ
સાથીદારનું હોય તેપણ તે પૂર્ણ ચેતસાઈથી
કરી આપતો હતો. પરિણામે એ સૌને પ્રિય
થઈ પડ્યો, તેમજ તેની કુશળતા વધી. ધીમે
ધીમે તેને કામમાં રસ પડવા માંડ્યો અને
પોતાના સુપ્રિન્ટેન્ડેન્ટનું કામ પણ તેણે ઓછું
કરવા માંડ્યું. તેમના એ પ્રિય આમિરેટ યદ્ય
પડે તેમાં નયાર્થ શી?

તેનું શરીર નંખાઈ ગયું. ઘરમાં પ્રીતિને
લીધે તેને રસ હતો. માતા તેની સગવડ સાચ-

વતી. પ્રીતિ તેને આનંદ આપતી. તેણે પ્રીતિનું સંગીત શીખવવા માંડ્યું. પ્રીતિ સાથે યુગ્મરૂપી સાહિત્ય વાંચવા માંડ્યું. વાતચીત બેટલું અંગ્રેજીનું જ્ઞાન પણ આપ્યું. આમ પ્રીતિને પણ લાભ થયો. આ વર્ગે સરકારી ઓફિસો સીમકે જવાની નહોતી. ફક્ત સુપ્રિન્ટેન્ડેન્ટ સાહેબને અને એક આસિસ્ટન્ટને જવાની રજા મળી હતી. પ્રેમજી નવો હતો છતાં સુપ્રિન્ટેન્ડેન્ટે તેને સીમકા માટે પસંદ કર્યો. એની હોશિયારી અને કાર્ય શક્તિને લીધેજ તે પસંદ થયો હતો. સૌએ કહ્યું કે એની તબિયત પણ સીમકામાં સુધરશે. દિલ્લીનું ઘર બંધ કરી પ્રેમજી, પ્રીતિ, અને તેમની માતા સીમકે ગયાં. ત્યાં છાંટા સીમકામાં તેમને રહેવાનું સરકારી મકાન મળ્યું હતું. કેટલાકાએક બીજા સરકારી તોફાણ પણ ત્યાં રહેતા હતા. પ્રેમજી અને પ્રીતિને સીમકા બહુજા ગમી ગયું, પહાડો અને ખીણોનો દેખાવ, સાદવીયાની અનેક રંગી માંજરા, તનમનિયાના ગુલાબ જેવાં પુષ્પો, મોટા હાસિયાના રંગબેરંગી ફૂલો, હિંચા પાઈનના વૃક્ષો અને મુંદરે સીમકા-જલુ-જલુ ફૂલનાં છોડ, એ બધું જોઈને પ્રીતિ તો ઘણીજ પ્રફુલ્લ થઈ. સીમકાની ડંડી આરોગ્ય દાયી ઋતુમાં પ્રેમજીને કામનેા યાદ પણ લાગતો નહોતો. ત્યાંના સુદિસૌંદર્યથી તેને સંગીત સાંભળ્યું અને સારંગી વારંવાર ઝલુઝલુવા લાગી.

અનંતાના પિતાએ સીમકામાં સેસીલ હોટલમાં રહેવાનું રાખ્યું હતું. પિતાપુત્રી બે જણજ હતાં એટલે ઘર માંડવાની મુશ્કેલી એમણે ટાળી હતી. અનંતાને હવા ફેરવી માનસિક શાંતિ મળી. પિતા પુત્રી પ્રત્યેક પ્રભાતે પગે ફરવા નીકળતાં હતાં. હોટલ ભરચક હતી એટલે કોઈને કોઈ સોખમ મળી રહેતી. અડવાડિક ડાન્સ પણ ત્યાં થતા હતા. આઠ દસ દિવસ પછી અનંતાનો પ્રત્યાધાત પૂરો થયો. અને ડાન્સમાં પણ તેને રસ પડવા લાગ્યો. પોતે ડાન્સ કરવા માંડ્યો નહિ પણ રસથી તે જોવા માંડ્યો. દલાય

અનુકૂળ સાથી હોત તો તે ડાન્સમાં હિતરે તેવી તેની મનોવૃત્તિ થવા માંડી હતી. છતાંયે નવીન હોય તો સારું એમ તો તેને થયું નહિ.

નવીને તેને એક પત્ર લખ્યો હતો. પોતે લગ્ન માટે કરેલી માંગણીથી બે ખોટું લાગ્યું હોય તો માફી માંગી હતી. વધુમાં જણાવ્યું હતું કે પોતે જે જાતનું છવન ગાળતો હતો તે કેવળ પાશ્ચાત્ય અને છુલ્લુ હતું એમ તેને લાગવા માંડ્યું હતું. થીજ પાર્ટીઓમાં જવું તેને હવે ગમતું નહોતું. વળી વિવેકાનંદ અને રામતીર્થનાં પુસ્તકો પણ તે લઈ આવ્યો હતો, એમ જણાવ્યું હતું. આ પત્ર આવ્યાથી અનંતાને સારું લાગ્યું. પણ તેણે પ્રત્યુત્તર આપ્યો નહિ. મનમાં શક હતો કે દલાય પત્રમાંની વાતો બનાવડી હશે.

એક રવિવારે અનંતા અને તેના પિતા સીમકા પાસેની એક જગાએ ફરવા ગયાં. વાર્મિક ફલાવર ફોલ તે જગાનું નામ હતું. ત્યાંનું સુદિસૌંદર્ય અદ્ભુત હતું. માદમો સુધી ખાસ કોર્મનું રહેણાણ નહિ. દિમાચ્છાદિન દિમાલયનાં ગિરિસંગો નજરે પડે. ચારે તરફ રંગોએ તો જાણે બળવો કર્યો હોય તેમ, ભાતભાતના રંગોવાળાં ફૂલ. આ જગાએ એક મ્તીસ બાઈની હોટલ હતી ત્યાં આખો દિવસ તેઓ ગાળવાનાં હતાં. બગીચામાં એક બૂલો હતો તે ઉપર તે બેસીને સુદિસૌંદર્ય નિરખતી હતી. તેવામાં હોટલમાં એક યુરોપિયન અને એક હિંદી ગયા, તેમની પીઃ તેની નજરે પડી. હિંદી તો આબેહુજ પ્રેમજી જેવાજ લાગ્યો. પણ તેણે મુખ તેણે જોયું નહિ. એના મનની મુંઝવણ વધી. આ સુદિસૌંદર્ય, આ ફૂલગાડ, અને પ્રેમજી ! અરેરે પણ અહીં પ્રેમજી ક્યાંથી ? થોડીવાર ખચકાયા પછી તે બી. હોટલમાં ગઈ. સામાન્ય બેઠકની જગામાં કોઈ જણાયું નહિ. ત્યાંના ફોલ પોર્ટર પાસે તે ગઈ. કોઈ નવા મહેમાન વિશે ધીમેથી પૂછ્યું. તેણે જણાવ્યું કે વ્યાપાર

મંત્રી અને આવ્યા હતા. તે વ્યાપાર-ખાતના પ્રધાન વિશે પૂછપરછ કરીને તરત બીજા દરવાજા ચાલી ગયા. તેમની સાથે કોઈ હિંદી હતો, પણ તેને હું ઓળખતો નથી.

અનંતાનું મન ચડકોથે ચડ્યું. સાંજ પડતાં પિતા પુત્રી સીમસે પાછાં ફર્યાં. વ્યાપાર મંત્રી કોણુ છે તે વિશે અનંતાએ પિતાને પૂછ્યું. તેના પિતાએ કહ્યું કે મિ.... કોમર્સ એકેટરી પહેલા મુંબઈ હતા. તે મારાં જૂના મિત્ર છે. ખડું જોતાં મારે તેમને મળવું જોઈયે. હું તેમને જરૂર એકવાર ડાન્સને દિવસે જમવા નોતરીશ. બહુ માયાળુ તેમજ ગમતી માણસ છે. તેમનાં મડમ પણ અહીં હશે તો ખોલાવીશું-હું તેમને પણ મળેશો હું.

પ્રેમજી આજે પુર બહારમાં હતો વ્યાપાર પ્રધાન આજો રવિવાર વાર્ષિક ફલાવર હોલમાં ગાળવાના હતા. જ્યોરે વ્યાપાર મંત્રીને તેમનું અગત્યનું કામ પડ્યું. એટલે રવિવાર હોવા છતાં તેઓ પ્રેમજીને ઘેર ગયા. અને અમુક ફાઈલો લઈને તેમની સાથે વાર્ષિક ફલાવર હોલ આવ્યા હતા. જાને તાકીદથી ગયા. વ્યાપાર પ્રધાનની શોધમાં તેઓ વાર્ષિક ફલાવર હોલની હોટલમાં ગયા પણ ત્યાં પત્તો લાગ્યો નહિ. એટલે એક બીજું રથજ હતું ત્યાં તેઓ ગયા પ્રધાન ત્યાં મળ્યા, બહુજ અગત્યની અને ખાનગી મંત્રણા પ્રધાન તથા મંત્રી વચ્ચે ચર્ચ. પ્રેમજી બહુજ વિશ્વાસુ માણસ છે એમ ખાત્રી આપવાથી તેને હાજર રાખ્યો અને અમુક નોંધ કરવાનું કામ તેણે કર્યું.

પોતે વિશ્વાસપાત્ર જાણે હતા. અતુપમ સુદૃષ્ટિસૌંદર્ય તેણે નિરખ્યું હતું. ઘેર જતાં જ તેણે સારંગી દલાદી તાનમાં આવીને ગત પછી ગત લીધી. તારે તારમાંથી પ્રેમ ધ્વનિ નીકળ્યો. સંગીત પડું થયું અને દિવાસ્વપ્ન શરૂ થયું. નીહું પાણી. ભૂદં આકાશ. ધરામય વૃક્ષો. લચ્વી. રહેલી વેલી. રંગબેરંગી અસંખ્ય પુષ્પો, ચિત્ર-

કવચ. સંગીતનાં સાધન. કાસ્મીરી ગલીચો અને... સ્વપ્ન સરી ગયું. એ જાગ્યો. અનંતા ક્યાં હશે? મને યાદ પણ કરતી હશે? એનાં લક્ષ્ય ચર્ચ ગયાં હશે?

બીજા દિવસે અનંતાના પિતા વ્યાપાર મંત્રીને મળ્યા. ઘણી ઘણિયાણી જેઠ જાણને મંગળચારે રાત્રે હોટલમાં જમવા નોતર્યાં. પોતાની પુત્રી પણ સાથે છે તે જણાવ્યું. વ્યાપાર મંત્રીએ નોતરું સ્વીકાર્યું. સાથે સાથે જણાવ્યું કે કદાચ તેમને જલદી જવું પડે. વ્યાપાર પ્રધાન સાથે અગત્યનું કામ છે અને કદાચ રાત્રે મંત્રણા માટે બોલાવે.

સેસીલ હોટલમાં ખૂબ ધમાકા છે. ડીનર ટેબલો બાગુઓમાં ગોઠવી વચ્ચે ડાન્સ માટે જગા કરી છે. આજે કેમેરે-મંધાદારી નૃત્ય પ્રતિગો-પણ છે. વાર્ષિકરોયનાં પુત્રી પણ ડાન્સ માટે આવવાનાં છે. વિશાળ ખંડ બહુ સુંદર રીતે શણગાર્યો છે. રોશની આકર્ષમાળ છે. ધણુજ વખણાતું ખેંડ ત્યાં હાજર છે. નાનાં નાનાં ખાનગી ડીનરનાં ટેબલો ગોઠવાયાં છે. લાંના રહેનારાં જાણીતાં માણસો પણ દોહને કોઈના મહેમાન થઈને આવેલાં છે. વ્યાપાર મંત્રી તેમનાં પત્ની સહિત આવ્યાં. અનંતા અને તેના પિતાએ તેમને આવકાર આપ્યો. ચારે જણ પ્રથમ લાઉન્સમાં-સામાન્ય જેઠકે ખંડમાં-ગોઠવાયાં. પીણાં માટે હુકમો છૂટકા. સખ્યતા ખાતર અનંતાએ પણ “શેરી”ની ખાલી લીધી અને તેમાંથી થોડો થોડો રસા-સ્વાદ કર્યો. સેસીલ હોટલમાં જમણુ અને નૃત્યનો ખંડ નીચે છે. પીણાં પત્યા પછી સૌ નીચે ગયાં. અને પોતાના ખાસ ગોઠવાયલા, સજાગારેલા, ટેબલ ઉપર બેઠા. જમણુ ખંડ આગળ એક નાનો આરામ ખંડ છે. લીફ્ટ ત્યાંજ ઉભી રહે છે. ત્યાં આગળ એક કાસ્મીરી ગલીચોનો વેપારી, તથા એક ઝવેરાતનો વેપારી, પોતાનો માલ વેચવા બેસે છે. આ ખંડના

હાડની ગરોળર સાથે આ સોડાનું ટેન્ક હતું. વચમાં ડાન્સ માટેની જગ્યા હતી. ડીનર ટેન્ક ઉપર વાતો ચાલી.

“હું તમને ધન્યવાદ આપું છું. તમારાં પુત્રીએ શિક્ષણ સાથે રીતબાત બદલે સારી કેળવી છે.” ગડમ બોલ્યાં.

“કોલેજ પૂરી થયા પછી જે એને સોસાયટીમાં બેળવવા માટે ખાસ ખ્યાન આપ્યું હતું. એ ડાન્સ પણ રીખી છે.”

“માફ કરજો હું તે બણતો નહોતો. જે મારે જતાં રહેવું પડે નહિ તો હું ડાન્સ માટે આમંત્રણ આપું છું.” વ્યાપાર મંત્રી બોલ્યા.

“ક્યાં જવું પડે તેમ છે?” અનંતાએ પૂછ્યું.

“વ્યાપાર પ્રધાનને ત્યાં ક્લામ જવું પડે. હું આમ્મો ત્યારે મારી સાથે માત્ર અંગન મદદનીશને લાવ્યો હતો. તે વ્યાપાર પ્રધાનને ત્યાં પૂછી આવશે અને જે ત્યાં જવાનું હશે, કે કંઈ સંકેતો મને આપવાનો. હશે તો અમે આપશે.”

“તમારા મદદનીશ કાણ છે? તમારી સાથે તે વાઈલ્ડ ફ્લાયર હોલ ઉપર હતા?” અનંતાએ ખીચેયી એના મનમાં રમી રહેલી વાત પૂછી લીધી.

“હા, એમનું નામ મિ. દીવાન છે. તે દિવસે એ મારી સાથે જ હતા.”

પછી તો વાત અદલાઈ. ડીનર પૂરું થયું અને ડાન્સ ખેંડ શરૂ થયું. પહેલો ડાન્સ પૂરો થયા પછી વ્યાપાર મંત્રીએ ફરી અનંતાને ડાન્સનું કહ્યું. બીજા ડાન્સમાં તે ઉભી થઈ અને ડાન્સ કર્યો.

ત્રેમળ સરકારી કામગીરી વ્યાપાર મંત્રી સાથે હોટલ ઉપર આવ્યો હતો. વ્યાપાર પ્રધાનને ત્યાં તેને જવાનું હતું. અચૂક કામગીરી આપ્યા પછી જે તે કંઈ સંકેતો આપે તો પાછા આવીને મંત્રીને આપવાનો હતો. તે

અદાર થોડીવાર બોલ્યો. કાઈ દિવસ તે હોટેલમાં ગયો નહોતો. અદારથીજ તેણે અનંતા અને તેના પિતાની સાથે વ્યાપાર મંત્રીને જોયા. અનંતાને ત્યાં જોઈ તે વિરમ્ય પામ્યો. કુતૂહલતાને વચ્ચે થઈ હોટલ અદાર તે જતા બોલ્યો. તેઓ સૌ જોઈ દર્તા ત્યાં થોડીવારે પીણું આપ્યાં. અનંતાને પણ એક પ્યાલી હોફે અડકાડતાં તેણે જોઈ. અનંતાને જોવાનો આનંદ જોતો રહ્યો અને તેને આશાન થયો. શું અનંતા દારૂ પણ પીયે છે? તેના પિતા પણ કેવા છે! તે વધુ ત્યાં થોભી રાક્યો નહિ. પોતાને કામો ગયો. વ્યાપાર પ્રધાનનો જંગલો પાસેજ હતો. તેઓ પેતે એક દિંદી દના. ડાન્સ ડીનરો તેમને પરવડતાં નહોતાં. ના છૂટકેજ કાઈ ડીનર ઉપર નેઓ જતા હતા. પોતાને યેર તેઓ તરતજ જમીને પ્રધાન ખેંડમાં જોવા દના. તેમનું કુટુંબ પણ ત્યાંજ હતું. પાનસોપારી આસતાં હતાં.

મિ. દીવાનનો મુલાકાત કાઈ આપનાંજ તેઓ અદાર વરંડા પર આવ્યા. તે દિવસે રવિવારે એની મુલાકાત થયા પછી એને વ્યાપાર પ્રધાનને મળવાનો ડાન્સંગ આવ્યો હતો, પણ આજે અંગલે તે પહેલીજવાર આવ્યો હતો. એમણે તરતજ વ્યાપાર મંત્રીનો પત્ર વાંચ્યો. બીજા કામગીરી લીધા. અને બોલ્યા:

“મિ. દીવાન તમને રાતને ચપતે જે તકલીફ આપી. પણ મારો ઉપાય નહોતો. મુખ્યએ હવે આ પંચોની ઉતાવળ નથી. જાપાનીઝ વ્યાપારી મીશન સંબંધી આ પત્રો છે, તે તો તમે જાણોજ છો. મને એક કલાક પહેલા સમાચાર મળ્યા છે કે એમના આગેવાન હજી એક અડવાડિયા પછી આવી રાક્યો. એટલે હું આ કામગીરી નીરાંતે વાંચીશ, તમે જાણો છો?” એકાએક આવો અંગત પ્રશ્ન સાંભળી ત્રેમળ અચકાયો, અને કહ્યું હું જમીને નીકળ્યો છું. અપૂર્ણ : વધુ આવતા અંકે.

ગમતી મૂંઝી, આખાં સમા આનંદને સિંગોએ ગદયા લાગી.

એવામાં એક ગઢવીના વિચિત્ર વર્તનને સી-કોર્ટનું લક્ષ્ય બેઠું. એ ચારણુ રાજસભામાં આવ્યો. રાજની સામે ઉભા રહીને તેણે ‘રાહોડ રાજની જય’ પોકારી, ડાયા હાથથી પોતાના માથે બાંધેલી પાઘડી ઉતારી. અને એ પાઘડીને ડાયા પડખાની બગલમાં દબાવીને તેણે મંદોર-પતિને જમણા હાથથી આશીર્વાદ આપ્યા.

આખી સભા સ્તબ્ધ થઈ ગઈ. આ તે ચારણુ છે કે જંગલી રોડ ? ચારણુનો દીકરો થઈને એને ખબર પણ નથી કે આશીર્વાદ કેમ અપાય ?

રાહોડરાજ પણ વિભાસણમાં પડ્યો. ચારણુ લાગે છે તો જુદિશાળી. આમ નિયમનો ભંગ કરીને આશીર્વાદ આપવામાં જરૂર એનો કંઈ ઉદ્દેશ હોવો નેઈએ.

કુતૂહલ ખાળી ન શકાયથી તેમણે બર-દરબારમાં જ ચારણુને પ્રશ્ન કર્યો : “ ગઢવીછ, આપે સભામાં આવનાં જ પાઘડી કેમ ઉતારી નાંખી ? આશીર્વાદ આપવાના નિયમથી ઉલ્ટી રીતે આપે જમણા હાથથી આશીર્વાદ કેમ આપ્યા ? ”

“ માઠું લાગ્યું હોય તો માફ કરજો મદારાજ ! આ પાઘડી પાહાર પ્રદેશના પ્રતાપી આજુ હાડાની છે. એ નરજાંદાની પાઘડી જગનમાં કોઈની આગળ નથી ન શકે ! ”

મંદોરના સામંતો અને સરદારો એકાએક ઉભા થઈ ગયા. “ શું કહ્યું ? આજુ હાડાની પાઘડી કોઈને ન નમે એમ ? ”

“ સમસ્ત મારવાડ ઉપર નેત્રી એકલથુ સત્તા છે એવા મને-મારવાડના અધીશ્વરને પણ એ પાઘડી ન નમે એમ ? ” રાહોડરાજનો કોષ જીલ્લો. સિંહાસન ઉપરથી તે નીચે ઉતરી આવ્યો.

“ તદન સાચી વાત, મદારાજ ! આજુ હાડાની પાઘડી આપને પણ ન જ નમે. અને એટલા માટે જ મેં તે મારા માથેથી ઉતારી લઈ માંડી બગલમાં દબાવી રાખી હતી. ”

રાહોડરાજનો કોષાગ્રિ ખૂબ બમૂઝા બિંદ્યો. એની આંખમાંથી અંગારા ઝરવા લાગ્યા. કોષા-વેશમાં બાન જૂઠીને તેણે ચારણુની બગલમાં દબાવેલી પાઘડી ખૂંચતી લીધી અને તેને દૂર સભાની બહાર ફેંકી દીધી.

“ તમારા આજુ હાડાની પાઘડીની શ્રી દશા થઈ તે જોયું ? જો જો દેવે તો એ લોકોની દોકરે ચઢશે ! ” તેનો તિરસ્કારભર્યો સ્વર સભામાં ગાઈ બિંદ્યો.

આખી સભામાં સનસનારી ફેલાઈ ગઈ. પર્યટમાંથી દોરી કાઢેલાં પુતળાં હોય નેમ જડ જેવા સભાજનો ફાણખર તો આ શું થાય છે તે નેઈ જ રહ્યા.

ચારણુ પણ દિગ્ભ્રમ ગમ્યો. સ્પષ્ટવક્તાપણું જેને ગળપૂંથીમાં જ પાવામાં આવે છે એવા ચારણુ આવા પ્રસંગથી હરેરી જતા નથી. આવા પ્રસંગોને ધોળીને પીજવાની એમનામાં આવડત હોય છે.

આ ચારણુ પણ તરત જ સ્વસ્થ ગમ્યો. પ્રસંગની ગંભીરતાનું તેને તરત જ બાન થયું, અને જે પાઘડીની પોતે આટલી પ્રસંસા કરી હતી તે પાઘડીને રાજની ઈચ્છાનુસાર સભા-જનોના પદપ્રહાર થવા પામે તે પહેલાં તો એણે સભામાંથી દોડ મૂકી, આજ પક્ષી પોતાના શિકાર ઉપર અપટ મારે તેમ તેણે પાઘડી ઝડપી લીધી, અને પાણીના રેલાની માફક ત્યાંથી સરકી ગયો.

[૩]

એવાડની પૂર્વે રાજસીમાની તળે દાલ ન હોય તેમ દુર્ગજ પાહાર પ્રદેશ આવેલો હતો. એ પ્રદેશ ઉંચા ખડક ઉપર આવેલો હોવાથી

અમે તેનું પાલન કરવા તૈયાર નહીં છીએ. ”
એ બહાદુર ઢાઢાઓએ પોતાનો દૃઢ નિશ્ચય
દર્શાવ્યો.

“ એની તો મને ખાતરી નહીં છે, બાઈઓ !
પરંતુ આ શત્રુ કંઈ માન્યુલી નથી, એનાં સાધનો
વેપુલ છે. ”

“ બહેને એની પાસે સાધનોનો કુંગર
બડકાવો લેાય, પરંતુ આપણી પાસે વચ્ચે જેવા
કોર હયાનો બંધાર બર્થો છે ! ” ઢાઢાઓની
ધાગણી ઉત્કેશક રહી હતી.

“ એકલું બળ અડી કામ નહિ લાગે,
બાઈઓ ! કેટલુંક કામ કળથી પણ લેવું
પડશે. છતાંય આપણે સૌએ એકલું તો અત્યાર-
થી જ સમજી લેવાની જરૂર છે કે આપણે
બધા શત્રુશૈધ્યામાં સુવા મારે જ નહીંએ છીએ.
મેાનને મૂઠીમાં રાખીને પ્રચંડ પરાક્રમ અને
અગ્રીમ સાહસનું પારખું આપે તેવા ક્ષત
પાંચશો મરણિયા મને લેઈએ છે. ”

દોષ્ટપ ઢાઢાએ ઉભા થઈ ગયા. ‘ અમે
મરવા તૈયાર છીએ. ’ ‘ અમે સૌ કેસરિયાં કરવા
તત્પર છીએ. ’ એવા ગગનભેદી નાદોથી ઢાઢા-
ઓએ આકાશ ગગનની મુકાબલો.

“ સાચાશ, મારા વક્ષાદાર ઢાઢા બંધુઓ !
તમારો નિશ્ચય લેઈને મારો ઉત્સાહ માતો
નથી. આપણે સૌ સાથે જ યુદ્ધયાત્રાએ નીક-
ળશું, સાથે જ લડશું અને સાથે જ મરશું;
અથવા સાથે જ વિજયમાળને વરીશું. ”

“ આલુ ઢાઢાનો જય ! ” ઢાઢાઓએ પોતાના
મુખીનો જય પોદાયો, અને પોતાનાં હથિયારોને
સજ્જ કરીને આગૂતી આગા થાય ત્યારે
હાતર યવાના નિશ્ચય સાથે સૌ પેત્રપોતાને
રથે આઢ્યા ગયા.

અપૂર્ણ : વધુ આવતા અંકે

વીટામીન એફ વાપરીને વધુ ખૂબસુરત બનો

*Be more lovely
with vitamin F*

વીટામીન એફના સામગ્રીને ખૂબસુરત બના-
વનારાં અને તાજાં આપનારાં તત્વો ‘સુનીલ
સ્નો’માં બરપુર પ્રમાણમાં રહેલાં છે. દરરોજ
આ ‘સુનીલ સ્નો’ વાપરો અને તમારી
સામગ્રી કેવી રીતે યુવાન અને સુંદર બનતી
જાય છે તે જુઓ.

બૉમ્બે સોપ ફેક્ટરી (સ્થાપના ૧૯૦૪)
સાણુ અને પરદ્યુમ બનાવનારી
મૂખ્ય પેઢી મુંબઈ-૩

“આપ કે રાક્ષસ”

લેખક : ઉછરંગરાય કેશવરામ ઝોલા. બી. એ.

“અમે એવું કાંઈ સમજીએ નહિ-અમારી વતુને અમારી સાથે વળાવો.” મેઘછઝમે વેલણ-પટેલને છેવટની વાત સંભળાવી દીધી.

“પણ, બાપડા, હજી નાની છે, પરણાવી એટલે કાંઈ ગન્દો કાંઈ કાઠી કણીની દનિયામાં તો દીકરીઓ ઘોડિયામાં પરણે-પણ કાચેકેવરે આણી વળાય ?”

“તો રિયો ધંધા.” મેઘછઝમે કાંઈ અમલ-દારની નિષ્કુરતાથી ક્યું : “હવે સાંભળી લ્યો, વેલણપટેલ-અમારી વતુને આજ બપોરની ગાડીમાં અમસોતી નથી વળાવી તો પછી એને જન્મારો તમારે ઘેર રાખી મેલજો. અમારો દીકરો બીજી કરી શેશે. છોકરાઓ મોટાનેધ થાય એટલે ઘર બાંધવું તો જોવેજ ને !”

દીકરીનાં માઆપ એટલે તેની સમાજમાં કાંઈ પ્રતિષ્ઠા નહિ. ઉંચી કહેવાતી નાતોમાં પણ પડણીઆ પડેલા દીકરાવાળાં ઓળાં બોળાં થાય, બોળાપાયરે અને દીકરીવાળાંને પડતો બોલ ઉપાડે. પણ અસ્તિ બોલાર્થ ગયું કે બસ; બાજુ રાષ્ટ્રોમાં તંત્રપરિવર્તન થયું-દીકરાવાળાંને શેક વધી જાય અને દીકરીવાળાંને શુભામની પાટથ કરતાં પણ હેઠળનું ધ્યાન મળે.

“મેઘાપટેલ” વેલા પટેલે જવાબ આપ્યો. “ત્યારે એક કલાક પછે ફેરો ખાલો. હું ઘરમાં સંતલસ કરી લઉં.”

“હવે કયો સંતલસ-” મેઘછઝમે ઉત્તર વાળ્યો. “મોટા સંતલસના કરવાવાળા આવ્યા છે તે. હા બહી દિયો ને. દીકરીનો ભવ બગાડો સે. ઘરમાં જઈને ક્યું કે છોકરીને તૈયાર કરો; દેન છે બાપડીઓનાં કે ના પાડે.”

“બાપા, માડું આટલું વેણ રાખો.” વેલા પટેલે આજીજી કરી કહ્યું. “હું બહું

કરીશ. લિયો-તમે ખાલી, એકલા નહિ જાઓ. ચિયું? પણ બે કલાક પોરો દર્દને આંટો ખાલો.”

મેઘાથી જીત મેળવી તે સમગ્રઈ ગયું. તેણે જાણે બેવાઈ ઉપર પાડણીના ગહાડ ઉતારતો હોય તેવો દેખાવ કર્યો. “દીક ફેલાણે આવ્યા, પટેલ. દીકરીનાં મામારે તો એવું જ રાખવું જોઈએ. લિયો, રામરામ. દસ બજે આવીશ.” મેઘા પટેલ બીહ્યા. વેલણ પટેલ તે કાંટારખાં પહેરી ઉભી બહાર નીસરે તે જોવા ઉભા ન રહ્યા. તે માહયલીકાર આરડામાં ગયા.

“મગડીને મોકલવી અડો.” ઉંબર ઓળા-ગતાં ઓળાગતાં વેલણ પટેલે પટલાણી સામે જ બેઠાં હતાં તેને ઉદ્દેશીને કહ્યું. મગડી પટેલની એકની એક તોરેક વરસની દીકરી હતી. ગામના એક આજણ મહેતાજીએ તેની રૂઈ બની તેલું નામ સુકતા પાડ્યું હતું. એ નામ ઘરમાં અને ગામમાં મગડીનું રૂપાન્તર પામ્યું હતું.

“સા.....નકોર.” પટલાણીની આંખમાં આંસુ છલકતાં હતાં. “ખીચીવેવાણ કાલ સાંજે મને પારવિનાની ગાળ ફાઈ ગયાં ને કેતાં ગયાં કે મગડી કાં તો સાથે આવે ને કાં તો જન્મારો આંદિ રિયે.”

“ને મને હમણાં મેથો પટેલ હાંબળાવી ગયા.” વેલાપટેલે પોતાની દશામાં કાંઈ જાતને ફેરફાર નથી એ બતાવવા અને બે પટલાણીને તેનાથી કાંઈ શાતા વજે તો ધારણા આપવા કહ્યું. પછી અધૂરકા બેસી તે બોલ્યા : “મોકલી જોયે-થું થાય ? દીકરીની જાત છે.”

સાના અંતરમાંથી આંસુ છલકવા માંડ્યાં. “તમે શું વાત કરો. હજી મગડી કેવડી ને મોકલવાની શી વાત ! હજી તો દુધિયા દાંત છે. ચેપાડું પણ પૂરું પહેરતાં આવડતું નથી.”

“પણ દેવની પરણેતરને કોઈ આપણાથી જન્મારે આપણે ત્યાં રાખી મૂકશે ?”

“તે આપડી કાચી કાચાને આ રાખસને હાથે રહેંસાવી નાંખવી. આ તે કાળામાથાના માનવી કે ખવીસ ?” પટલાણીએ કાળજી-માંથી કારમાં વેણ કાઢવા માંડ્યાં.

“તે ખવીસ ક્ષો કે રાહસ ક્ષો-દીકરી ને ગાય, જ્યાં દોરે ત્યાં જાય.” પટેલે જવાબ આપ્યો.

રોતે રોતે માવડીએ કહ્યું. “જે દિવસ રાખીને ત્રીજે દિવસે આંહિ પાછી મોકલી દે એવી શરત કરો તો મોકલું.”

“દસ બજે મેઘો પટેલ આવવાના છે-કહીશ. તમે પહેરામણી તૈયાર કરો. અપેરની ગાડીમાં જવાનું કેતાંતા. પણ જન્માડીને ચત્ર-વવા જોશે તે માંજની ગાડીનું કરશું.” કહી પટેલ ઊઠ્યાં.

૨

“મગડી, તારે આજ સામ્રે જવાનું.” માથે કુંચી પેરી રસ્તામાં દોરના છાણના પોદળા ઉપાડી લેવાની હરીદારી કરતી ત્રણ છોકરીઓમાંથી એક છોકરીને તેની નજીકમાંથી એક મોટો પોદળો મુંડડીમાં મૂકી છોકરીને કહ્યું.

“નહિ જઈ, મોતડી” છોકરીએ કહ્યું, તેને તેર વર્ષ કહેવાતાં હતાં, પણ આજની નજરે તો તે તેથી પણ કયાં નાની લાગતી હતી. તેનાં અંગમાં ન્યું દૈમાર હતું. એક પણ અચ્ચવ પાકકાળ અનાયતો નહોતો. તેને સંસારનું ભાન જ નહોતું. નિર્દોષ, નિર્જીવસ એ એક કેદરતનું ફૂલ હતી.

“તારો હાહરો ને તારી હાહુ અમારી આશરોએ ઉતર્યા.” ને મોતડીએ કહ્યું. બેય કેનાંનાં કે તને આજ તેડી જીવીય.”

“હું ના પાડેશ.” મગડીએ કહ્યું. મોતડી હચકી : “ને તારી ના કોણ

મણવાનું છે. એતો એની હાથે લઈ જાય-મેજે ન જાય તો તને પરાણે લઈ જાય, ચોરી કરે તેને કુલેસ આવીને પરાણે જોલમાં લઈ જાયને એમ. કુલેસને બદલે હાહુ હદરો.” મોતડીએ પેનાના અનુભવો સરખાવ્યા.

“તો જાશ.” બીજા પોત્રકાપર પહેલો હાથ નાંખવા દોડતી મગડીએ અણગમતી અને નકામી લપ જેવી લાગતી મોતડીની વાતને દૂંકાવવા જવાજ આપ્યો.

“શું જાશ ?” ત્રીજી છોકરી વાતમાં બળી. છલોછલ બરાઈ ગયેલી મુંડડીના બારથી સંતોષપૂર્વક દબાતી બોલી, “સાસરુ શું ઈ બાન છે ? સાસરે શું યાય ઈ ખબર છે ?” તેણે જોડ ફૂંકાયો.

“હા, હા. ખબર છે.” મગડી બોલી. “તું એકલી જ સાસરે જઈ આવી હોઈશ કાં. હું પરણ્યા પહેલાં ને પરણી ત્યારે મધંતી ને ગણું ગણું જમવાનું, ને બારેગદલ બેસવાનું; સારાં સારાં લગડાં પહેરવાનાં, ઘરેણાં ભારવાનાં, ને સદુ આવીને કહે: “જોડોડો વડુ તો બહુ રપડી છે હો.” મને તો બગાસાં આવે ને કિથે કે સાસરે બગાસાં ન ખવાય. દોડાય નહિ, દરાય નહિ, દરાય નહિ; દાંત કંઠાય નહિ જોજો.” સાસરે વડુઆરથી જોજો ન યાય તેનું વર્ણન કરતાં મગડી હસી પડી. “મારે સાસરે નથી જાનું.”

“ઈતો પરણ્યા પહેલાં-” ત્રીજી છોકરી છવલીએ કહ્યું “લે, મોતડી; આને તો ખબરે ચ નથી.” મોતડી પણ આવી રસપૂર્વક મગડીની વાત સાંભળવા માંડી હતી. “પરણ્યા પછી તો હાથ નોંખું.”

“તાણું-” મોતડીએ પોતે જોયેલાપરથી મગડીને કહેવા માંડ્યું: “વહેણું ઊઠવાનું, ઘળવાનું; હાહુના પગ તળાંસવાના. હદરાની પથારી કરવાની, એતરે ભાતું લઈ જવાનું, રાંધવાનું સીંધવાનું-”

“ના, ના” મગડી હાલુડી “એટલું બધું તે હોય-ગધેડી પણ મરી નય એટલું કરે તો.”

“તાણે નહિ” મોતડીએ કહ્યું. “પાણી જવાનું, ગાય દોવાની, ડાઁ વાળવાની, દોણાં-વજોણાં, રહેણાંપાણી, મહિમેમાન, વાળવું-વધોટવું-”

“તું તો જૂઠી છે.” મગડીએ વાત દૂઠાવી.

“તે હું જૂઠી ને તું હાન્યી ડાં-પૂછ જીવ-લીને, મારી કાળીમારી હાહરાનું કામ કરતાં કરતાં તો મરી ગઈ. તાવ આવતો-તો કાયા તો તાન્યા હોડા જેવી ધગધગેને હાલુડ્યે કાળા-રતે પાણી ભરવા મોકલી-તે વાવ ઉપર બ પડી ને ફેદા નીકળી ગયા-”

“ને મારી ફોઈ દંતોફફ” જીવલીથી ન રહેવાણું “હહરાની પધારી કરતાં કામ ચિયામાંથી એડુ ડરથો ને હાહરો કિયે તું તો ઢોંગ કર્ય. તે મરી ગઈ તાં કમી કોઈએ એડુ ઉતરાવ્યો થ નહિ.”

મગડીના દિવમાં આ હાખલાઓની બંડી ફટક પેડી. તેના આનંદ ઉડી ગયો.

“હું નહિ જાઉં.” તે બોલી.

“તે ઈ કાઈ હાથે.” મોતડીએ પોતાને નાનકડે હાથે તેના વાંસો યાજડતાં કહ્યું “પર-ધ્યાં એટલે તો આપણી કાયા ને માયા બધુંય હાહરાનું. કાયા વરની ને માયા હાહરાની. કિયે ઘરમાં બધુંય કામ પેતેથી છેત્રે લગણ કરવાનું ને રાતે વરરાત્રે ભેડી-”

જીવલી હસી પડી “જે રે’ રે’-લાજ ૭ કે ગાજ ૭-ઈ બોલાવું દુરો.”

મોતડીએ તેને દી’કે ચોખ્ખો: “લે, ને માલમાલ ન કહીએ તો કાણુ કિયે? એાલી જોડી રાતે રાઈ રાઈ ને વરરાત્રેને જોરડે ગઈજ નહિ ને દવે ક્યાં તોડેસ?”

“હા, પણ ગયું તો જોવે-મારાં બા કિયેએ મારાં રામીકાડી ધાસણીમાં જવાન-

જોવે મરી ગયાં-કાકાને જોરડે બાર વરસનાં આખ્યાંતાં ને પંદરમે વરડે ખસાસ.”

આ બાળકી કન્યાએને શું વધારે ખબર પડે? તેઓ આ પ્રમાણે વાતો કરતી હતી ત્યાં વેલણ પટેલ સામેથી દેખાયા, “એલી એ મગડી, એ હાલુડ-તને ગોતી ગોતીને મારા પગ લાકડાં ચર્ચ ગયા.”

છોકરીઓ છૂટી પડી. ચિન્તાતુર મનવાળા મગડી હાલુડી શુંડલી લઈ આપની પાછળ ગઈ.

૩

થોડા દિવસ વીતી ગયા. એક સવારે નિરાળના મારતરે વેલણ પટેલને એક નવું પૈસાનું પતું મોકલાયું. એ પતું મેઘા પટેલનું હતું. ‘સ્વરિત શ્રી સર્વજ્ઞોપમા જોગ પટેલ વેલણ માધાની અરજીની લણી હોળે. ખીજતપરથી સખતંજ પટેલ મેઘજી વનમાળાના જુદાર. ખીજું કે આ કાગળ દેખન આવીને તમારી દીકરીને લઈ જાળે. અમારો દીકરો તેને ઘરમાં રાખવા માગતો નથી. ને અમારે તમારી દીકરી નકામી છે.”

વેલણ પટેલના મનમાં કાશકો પડ્યો. ગભ-રાતે મને પતું મગડીની માને વાંચી સંભળાવ્યું. રોંડે ગાડુ’ કરી પટેલ ખીજતપરે ગયા. ચોરે બીડા ઉતારી મેઘાપટેલને ખબર આપ્યા. મેઘા-પટેલ આવે તે પહેલાં તો ગામના પટેલને ગામેરો ચોરે મેમાન આખ્યાનો ખબર દીધા તેથી તે આવી ચડ્યા.

જુદાર ચર્ચ રજા પડી ગામપટેલે કહ્યું

“તે, પટેલ, દીકરીનાં સાસરાં ને આજના નાનિયા તો ગાઈન, ગમાર ને લાલસુ હોય પણ તમે ઉડીને બાર વરસની કુમચી બાળકીને સાસરે મોકલી-”

“પણ, આપલિયા, છે શું?” વેલણ પટેલ ગભરાટમાં બોલી ઊઠ્યા.

“તમારી દીકરી તો હવાખાનામાં પડી ચ- ને તમારો જમાઈ છે પોલીસમાં...જમાઈ તો છૂટશે ને ખીજ કરશે, પણ દીકરી તો

શ્રી કનૈયાલાલ મુનશી

તથા

અન્ય લેખકોના પુસ્તકો

આખો સેટ લેનારને રૂ. ૧૩૫ માં

કોનોવાંક (મુનશી)	૨-૮
રસદર્શનો (,)	૨-૦
લોપામુદ્રા (,)	૪-૮
સુરેખા (ત્રિવેદી)	૨-૮
વીરમતી (ઐ. નયલ)	૩-૦
કરણધેસો (ઐ. નયલ)	૨-૮
સત્યભામા (સંસારીક)	૨-૦
ખાલગોપાલ	૧-૦

૨૦-૦

બચે ત્યારે."

વેણુજી પટેલ સદાજા ઉભા થઈ ગયા. " મુનશીઓમાં " ગામપટેલે કહ્યું " હું બેજો ગાકટર સાહેબને આપું છું. "

વેણુજી પટેલ અને એ વધારે લપ ક્યાં વિના નીકળી ચૂક્યા. ગાકટર દવાખાનાની પાકા-ખામાં જ ઉભા હતા.

" તમે આ છોકરીના બાપ કે-તમે છોકરીની ઉમર પણ ન જોઈ? તમે તે બાપ કે રાક્ષસ ? "

તે અંદર ગયા. વેણુજી અને ગામપટેલ તેની પાછળ ગયા.

મગડીની કાયા તદ્દન ચૂંથાઈ ગઈ હતી. તે હેલ્થ શ્વાસ લેતી હતી. ત્રણે જણ ચૂપ ઉભા રહ્યા. થોડી બારે તેણે જરાક આંખ ઉઘાડી-પિતા ઉપર તેની નજર પડી એમ માનવામાં આવે છે-તે તે કોણે જાણે, પણ તે નજર સાથે મગડીનો છવ નીકળી ગયો.

ગાકટરે વેણુજી પટેલને દમકમાડી બચોઈ ઈતિ-હાસ કહ્યો. એ ઈતિહાસ કહેવામાં કેવળ હિન્દુ-ત્વની સંસ્કારિતામાં રહેતી સ્થામતા જ ધોળગી રહે છે. તે જટલી બોલી ધોળાએ તેરલું જ ફીક છે.

સ્ત્રીઓ

જીવાન લોવા છતાં હુજી અને

દેખાવવી, સંદેહ પ્રદર, રક્ત પ્રદર, વારંવાર મુતવાઝ આવવી, હમુતવાઝ થવી, હમરનો, હુખાવો, ચામુ પાણી બહું વિગેરે માટે શુદ્ધ, તાજુ અને ખાત્રીની વનસ્પતીમાંથી બનાવેલું દવાદ્રીષ્ટ અને ઉત્તમ ચાટણુ "સોપારી પાક" ના પંદર દિવસ સેવન કરવાથી દરેક ફરિયાદો પુરત દૂર થાય છે.

આ ચાટણુ સ્ત્રીઓના ગર્ભાશયની દરેક ફરિયાદો દૂર કરી પુરી જીવાની ખાત્રીથી પાછી લાવે છે.

એક વખત વાપરી ખાત્રી કરો, ત્રાયલ સાઈફ, આ દિવસ આમે તેરલાની. ડી. રી. ૧

તા. ૬-૫-૫૨-પત્ર વહેવાર ખાત્રી રાખવામાં આવશે.

બચ્ચાઓને

કાનમાંથી હુખદાયક રસીતું વહેતું, ચસકા માદવા, બહેરાપણું, કાનમાં અવાજ માદવા, પેદના વિગેરે બચ્ચાંઓ તથા મોટાઓ માટે પાતાલ લુંમડી તેજ ખાત્રીથી આરામ કરે છે. બોક્ષ ૧ ની ડી. રી. ૧

ચાલીસ વર્ગોના વનસ્પતી અનુભવી ઓકોસ્કની સલાહ મેક્ત મેળવો.

કર્મતી વનસ્પતિ સ્ટોર

૪૧૨ પાયકુની, મસીદ નીચે, પોલીસથાના

સામે, મુંબઈ. ૩ : ૮. ૩૨

* ગરીબ કામદારને પોતાની વહાલી બહેનનો કાયદાગ મદાદવા પૈસા ભેંધતા હતા, એક મિત્રે લય'કર માર્ગ લેવા સત્તાહ આપી, ભારે આનાહની પછી કામદારે તે માર્ગ લીધો, પણ ફરિયાદ પડ્યો, ખૂનનો આરોપ આવ્યો તેને જેલની સજા ફરમાવાઈ હોત; પણ છેક છેલ્લી ઘડીએ ન્યાયામત સમક્ષ આદ્યુત વાતો રજુ થઈ. અનેરો આત્મત્યાગનાં જવણ'ત કિરણ પ્રસરી રહ્યાં.....

• એ અનેરો આત્મત્યાગ કેનો ? કેવા પ્રકારનો ? કામદારનું શું થયું ? એની બહેનનું શું થયું ? !.....

• એ લાણુવા માટે તમારે આ વાર્તા આવશ્ય વાંચવી જોઈએ.

*

“એર પાને મરી નહિ કે બજે કાંસો તાંખીને મરી નહિ” તો જ હવે આ કુખ-માંથી છૂટકો થશે.....”

આ શબ્દો બોલનાર એક યુવાન હતો, મુખ્યર્થના પોતાના રહેવાના મશનમાં તે અહીં તહીં ફરતો હતો; એનું મકાન ડોઈ આવી-યાન બંગલો ન હતું. એક ચાલીમાં આવેલી એ હ"૪૧૦" ની બોલી હતી. અને તેની બહાર ૩"૪૪" નો પહોળો ઓટલો હતો, જેની સળંગ લંબાઈ એવીજ બીજી બોલીઓ આગળના ઓટલા સાથે ઘણા શીટ થતી હતી. એ બોલીમાં વસતો માણસ ગરીબ મિત્ર કામદાર હતો. એનું નામ હતું મથુર. એની સાથે એની ૧૬ વર્ષની ઉંમરની બહેન વસતી હતી.

મથુર પાસે એક વર્ષ ઉપર સારી જેની રકમ એકઠી થયેલી પણ તે અધીચે રકમ તેણે 'ક્યુયર્સ' માં લોખી દીધી ! પરિણામ એ આવ્યું કે, આજે જ્યારે એની બહેન લખી દુઃખદર્દથી પીડાય છે ત્યારે તેની પાસે દવાના પૈસા નથી ! લખીને જીવું તાવ આવતો હતો.

અનેરો આત્મત્યાગ !

લાણુવા લેખક : શ્રી. ધનરાંકર હી. ત્રિપાઠી. આ વાર્તામાં કામદાર કુટુંબની કુણી લાગણીઓની સ્ફુર્ત ગાથા રજૂ કરે છે.

*

હિંમતસ એસુમાર આવતી. અનાજ ખવાતું નહીં છતાં ખૂબ ખૂબ લાગતી. દિવસે દિવસે તે તવાઈ જતી હતી. એનો ભાઈ મથુર, મિત્રના દવાખાનામાંથી રોજ દવા લાવીને તેને પાતો પણ દરદ મટતું જ ન હતું. તાવ ખસતો ન હતો. ડાક્ટરનું દેહેનું એવું હતું કે, લખીને દવાફંદરી જરૂર છે. પણ ગરીબ મથુર દવા ખાવાનાં કોઈ સ્વજને જઈ શકે તેમ ન હતો.

લખી પરણેલી નહોતી. છેક નાનપણથી તે મીઠામાં જ નોકરી કરવા જતી પણ છ મહિનાથી તો તે ખાટલાવશ હતી એટલે તે નોકરી પર જઈ શકતી ન હતી.

ભાઈમિલેનને એક બીજા પર શબ્દજ વહાલ. મથુર રોજ સાંજે નોકરી પરથી આવતીને બહેનને કહેતો : “લખી, તને કોઈ પણ ઉપાયે હું દવાફંદર મારે લઈ જવા માયું છું, એ સિવાય તારું દરદ નહીં મટે, એમ ડાક્ટર સાહેબ કહે છે.”

લખી જવાબ દેતી : “ભાઈ, તમારાથી કંઈ ટૂંક પગારમાં સારી રકમ બચાવી શકશે ખરી ? કહો નહીં; મારે મારી તો હવે આશા જ છેડો. ઈશ્વરને જે કરવું હશે તે કરશે.”

મથુરથી એ શબ્દો સાંભળી રાકાત્રા ન હતા. “બહેનની આશા છેડો ?” તે મનમાં કહેતો : “ના. હું-જીવતો રહું અને બહેન ને

મધરાત પડી ચૂકી હતી. શહેરમાં સરિ-
યામં રસ્તાઓ ઉપર તો અંધકાર દૂર કરનાર
રોશની હતી પણ ગલીગૂંચીઓમાં તે નહોતી.

એક અંધારગલીમાં આવેલાં એક આલી-
શાન મકાન આગળ મોટે છુકાની આંધેલા. એ
આકાર આવી ઉભા. અને તે મકાનની દીવાલ
ઉપર પાટલા ધો ચડાવીને તેને આંધેલા દોરડા
વડે સડસડાટ તે મકાન ઉપર ચડી ગયા.
થોડીક વારે એ મકાનમાંથી ઘૂંગળાયેલા એક
અવાજ સંભળાયો ! “ખૂ...ઉ...ન...અ...”
ગલીના નાકા ઉપર, એ વખતે રોન કરનાર
સિપાઈ આવી લાગ્યો. એકએક એની નજર
ગલીમાં અંધારામાં પસાર થતા કોઈક એ
ઓળા તરફ ગઈ “હુકમદાર !” તે મોટે
શાદે બોલ્યો.

એ સિપાઈના લમણામાં એજ ટાંકણે એક
લોહી પથ્થર લાગ્યો. મજબૂત મનનો એ સિપાઈ
પોતાને લમણે પડેલા ઘાથી નીકળેલા શોલીની
પરવા ક્યો વિના ગલીમાં પેટો ને આંધારોની
પાછળ હોડવા લાગ્યો પણ તેવામાં એ આલી-
શાન મકાનમાં વીળગીની ખત્તીઓ ચર્ચિ:
“પોલીસ ! ખૂન ! મદદ !” એવી બૂમો પડી
રહી. નાસતા ઓળાંની પાછળ જવાને અદ્વે
સિપાઈ, સદર આલીશાન મકાનમાં પેટો.

પાડોશીઓ જગી ઉઠ્યા. મકાનોમાંથી
બહાર નીકળ્યા. ગલીમાં દૂર દૂર એ ઓળા
નાસતા હતા. મકાનોમાંથી બહાર નીકળેલા
ઓમાંના કેટલાકની નજર તેઓ ઉપર પડી.
“ચોર નાંસે છે ! પકડો !” એવી બૂમો પડી.
દૂરના છેડા પરથી : એક-બે જણે પોતાનાં
મકાનમાંથી બહાર નીકળી આવીને તેઓને
પકડવા કોશિષ કરી. નાસનારા ઓળામાંનો
એક જણ એક ખુદ્દા મકાનમાં પેટી ગયો.
છાપરે ચડી ગયો અને ત્યાંથી પસાર થઈ
ગયો ! તે કોઈને હાથ આવ્યો નહીં. પણ
ખીજે આંધાર ઝમાઈ ગયો !

“મારો, મોરો” આવા પ્રસંગોએ કુદ-
રતી રીતે લોકોને જે ચર ચડે છે તે પાંડો-
શીઓને ચક્ર્યુ અને તેઓએ, જવાબલાને માર
પીટ ચર કરી.

ખૂનવાળા આલીશાન મકાનના છેક ઉંચેના
મજલામાંથી પોલીસ-સિપાઈએ મારપીટનું દ્રશ્ય
નિહાળ્યું. તે એકદમ તીવ્રે ઉતરી આવ્યો અને
લોકોના ટોળામાં દાખલ થઈને તેણે ખૂનીને
મારપીટ અટકાવીને તેનો કળગે લીધો.

* * *

લખી પાસેથી એનો બાઈ મથુર એક-
દમ જતો રહ્યો અને ‘છગનીઆએ કહેલો માર્ગ’
લેવા વિશે કોઈક અજાણ કરતો ગયો ત્યાર
પછી લખીને એન પડ્યું નહીં. બાઈ જમ્યો
નહતો. તે જમવાનું ફેલીને ગયો હતો તેથી
તેને અમંગળ શંકાઓ થવા માંડી કે રખેને
તે કોઈ અવજો અને અપ્રામાણિક માર્ગ લેશે
એમ એને લાગ્યું. મધરાત વીતી જવા છતાં
લખી પોતાના બાઈની રાદ નેઈ નેઈને
ચાટી. ઘેર દહાડુ સુધી તે પાછો ક્યો નહતો.
ખચીત જ તે કોઈક આડા રાહે ગયો છે, એમ
તેને લાગ્યું. એને આડો રાહ લેતો અટકાવવો
નેઈએ, આવો દદ નિશ્ચય કરીને એ બિચારી
એકવડા શરીરની તાવડી, અને શક્તિ વિનાની,
કામળ કળી, ખોલી બહાર નીકળી. તે થોડીક
વાર ઓટલા પર બેડી. છગની બોલીમાં તેણે
પૂછપરછ કરી નેઈ. છગન ઘેર આવ્યો નહતો,
એમ તેની વડ મંગળીના કહેવાથી લખીએ
જાણ્યું.

મનમાં ને મનમાં ગૂંચવતી, ઉધરસ ઉપર
ઉધરસ ખાતી એ બાળા બહાર નીકળી.
મથુરની મિલના એક-બે ખીજ કામદારો ખીજ
ચાલીઓમાં રહેતા હતાં. તેઓને ત્યાં તપાસ
કરવા જવા તેનો ઇરાદો હતો. પણ...

તે થોડેક ગઈ અને તેને જાણે ચાકથી

ધી ખામ્મે મ્યુચ્યુઅલ લાઇફ એશ્યુરન્સ સોસાયટી લી.

અટલે

બુદ્ધિ અને વૈલવયુક્ત મુખ્યની પ્રગતિપ્રિયતા અને
ઐતિહાસિક સંત્વગુણશક્તિનું સ્પષ્ટ પ્રતિબિમ્બ

સને ૧૮૭૧ થી તે આજ સુધી ૭૦ વર્ષો સંરખાવ્યું છે, સહકાર અને
મુચ્ચવસ્થા દિનપ્રતિદિન વિકાસ પામે એવા ધોરણનું અવલંબન કર્યાથીજ આજે
“ખામ્મે મ્યુચ્યુઅલ”ને પ્રગતિશીલ અને સ્પૃહાશીલ સ્થિતિ પ્રાપ્ત થઈ શકી છે.

જે કંપનીની પાછળ તેજસ્વી ઇતિહાસ છે તે
કંપનીનો લવિષ્યકાળ પણ તેજસ્વીજ રહેવાનો

અસકયામંત : રૂ. ૨,૦૦,૦૦,૦૦૦ થી વધુ

ધી ખામ્મે મ્યુચ્યુઅલ લાઇફ એશ્યુરન્સ સોસાયટી લીમીટેડ

(સ્થાપના ૧૮૭૧)

ખામ્મે મ્યુચ્યુઅલ બીલ્ડીંગ, હોર્નબી રોડ, હાટ-મુંબઈ.

હિંદુસ્થાન, ખર્મા, સિલોન અને બ્રિ. ઇ. આફ્રીકામાં સર્વ ઢેકાણે

પુત્ર પ્રાપ્તિ

અમીર-ઉમરાવ ધનિક વર્ગની સ્ત્રીઓ કે
જેઓને બેકાળુપણાને લીધે કે બીજા કોઈમી
કારણથી સંતાન ન થતાં હોય તેવી સ્ત્રીઓ
માટે લેખીત ગેરન્ટીવાળા “સ્ટેરેલીટી
ટેપેશ્યલ” દવા વાપરી ખાંતી કરવા વિનંતી
છે. દવાની કિં. રૂ. ૧૫ સાથે લેખીત ગેરન્ટી
આપવામાં આવે છે.

ખરડોલીના-જે સ્ત્રીઓના સ્તન દીવા હોય
અથવા વિકાસ ન પામ્યા હોય તેવી સ્ત્રીઓ
માટે ખરડોલીના તેલ એક આશીર્વાદ સમાન
છે. સ્તન લગાવવાર અને થાટીલા યાય છે. કી.
સીસી ના રૂ. ૨૦ થી. પી. યી. રૂ. ૮૦ વધુ.

તા. ક.—સ્ટેરેલીટી ટેપેશ્યલ દવા
મંગાવનારે સ્ત્રીની ઉંમર આશરે વજન
કેટલો વર્ષથી સંતાન નથી થયું. માસિક
અટકાવ કેટલા દિવસે આવે છે. બીજા કંઈક ફરી-
આદ હોય તે વીગેરે હકીકત વીગતવાર જણાવવી.

વેદરાજ : દુર્ગાનુપાન ફાર્મસી ડ,

ગમનગર, (કાઠિયાવાડ)

પ્રખ્યાત અફળ

ઘેર ઘેર જાણીતી, જનહૃદયે વસેલી
દવા કુદરતી રીતેજ કાયમી ગર્ભ અટ-
કાવે છે, માસિક નિયમીત આજી રહી
જીવનસંધ્યા સુધી તંદુરસ્ત રહે છે.
કી. રૂ. ૧૦. ડીલાઇટો:—સ્ત્રીને સંક્રા-
ન્ધન માને કુંવારાપણ જેવી સ્થિતિમાં
લાવી શકવા અને સાથેજ પુરુષને સ્ત-
ભન ખસનાર જાડુઈ દવા કી. રૂ. ૩.
ટીઓલ પ્લેઝર સી. સ્તંભન અને રૂઠા-
વટ માટે. દ્રાવણ રૂ. ૭૦.

કુસુમહાઉસ એજન્સી

સીચીરોડ : અમદાવાદ.

ખાંચા:....સીદક હાઉસ ઉપર,

ચોક બેનર-મુરત.

હરસ-મસાનો

પાઈસોલીન એકજ આશા ભર્યો ઠંભાજ

લોહી તુરત બપે કરે છે. બજતરા, સોજ તથા દુઃખાવાને રૂઢ કલાકમાં આરામ આપે છે. અંદરના તેમજ બહારના મસાને ઠાઠમૂળથી નાબૂદ કરે છે. મલમ હંડક આપે છે. ઓપરેશન કરવાની જગદ રહેતી નથી. ડોક્ટરે આ વાપરવા લાક્ષણિક કરે છે. બધા દવાવાળા આગળથી મેળવે.

કિંમત રૂ. ૧-૪-૦ (પોસ્ટેજ જુદું)

રોડીસ્ટ:—મોનજી વીશારામ કું. લુભામસીદ સામે, મુંબઈ-૨
અથવા:—પાઈસોલીન ડેપો. ૫૪, હુનેવર ૨, મુંબઈ-૨

પાણીના મૂલ્યે સ્ત્રી ઉપયોગી પુસ્તકો

આગેા સેંટ ખરીદનારને માત્ર રૂ. ૮ માં પોસ્ટેજ જુદું

બહેન (શ્રી નિરુપમાદેવી)	૩-૮	શાન્તિદા	૦-૧૨
મુન્દરીઓનો સજુગાર ભાગ ૨ નો	૧-૮	ધૌનનાં સ્મરણો	૦-૧૨
રક્ષમર્તિઓ	૧-૪	નીતિવચન (પાકું)	૧-૮
સ્ત્રી કેળવણીનો ખર્ચ ઉપયોગ	૧-૪	મેના-અંગત મુદ્દ (અ. નવલકથા)	૨-૦
સત્યભામા (પેલીની પદાવળી)	૧-૪	મુખશાન્તિ-વિચારણા	૧-૮
મુસિકિત સ્ત્રી	૧-૪		

૧૫-૮

છવનલાલ અમરશી મહેતા : 'ગ્રીણોવ' ઓફિસ : : અમદાવાદ

ત્રિદાળજ્ઞાનિ ને સીત્રનંધ કવરમાં તમેને મુંઝરી રહેલા કોઈપણ પાંચ સવાલો તમારી ચાલુ ઉંમર સાથે લખી મોકલો. અને સાચા ઉકેલ મેળવો. તમારા જવાબો સીત્રનંધકવર સાથે રૂ. ૧-૬-૦ ના વી. પી. થી મેળવો. સાચે તકતા મળે અને બીજા બાબતોના ઉપાસ જતાવવામાં આવે છે.

મોકેસર મોતીવાલા હિપ્નોટીસ્ટ.

૨૬૬, ૧ લેમીંગ્ટન રોડ, બીજો માળે, આન્ટન રોડ,

પુત્ર પાસે, મુંબઈ, ૭

આંચ:—હુસેની મે.સન, બીજો માળે, બરતાલીની સામે,

ધોબી તમાવ, મુંબઈ-૨. ફોન નં.

૪૩૪૪૪ : ૨૮૬૩૪ : ૮૩૬૩૪

મૂઠ્ઠાં આવી જશે એમ લાગ્યું. તે વાટમાંજ બેસી પડી. તેના મોંમાંથી પળખા પડ્યા. તેને હસીએ. થઈ. એમાં શેહી નીકળ્યું. એના આસોઆસ બાજુ ફેધાઈ જતો હોય એમ એને લાગ્યું. આંખમાંથી પાણી ટપકવાં લાગ્યાં. જીવને શાંતિ આપવા માટે તે આંખો માંથીને થોડી વાર સુધી બેસી રહી. એટલામાં કાંઈક બારે પગલાં સંભળાયાં. બાજુ સામેથી પ્રાર્થક દોડતું દોડતું આવે છે, એમ એને લાગ્યું. એણે આંખો ઉઘાડી. ખરેખર, એક આકાર દોડતો આવતો હોવાયો : “એજ મારો બાઈ!” તે મનમાં બોલી. આવનાર માણસ તેની નજ દીક્ર આપ્યો. ત્યાં અંધારું હતું. એના ચહેરા દેખાતો નહોતો. લખી બોલી : “બાઈ... બાઈ...” એનો અવાજ શીઘ્ર હતો; અમભયો હતો; છૂટક ત્રુટક ચળ્હોજ તે બોલી રહી.

માણસ થોડીકવાર લખીની નજ દીક્ર ઉભો રહી પણ પછી તો તે આગળ જ દોડી ગયો ન વાત, ન ચીત.....

એ જનારાની પીઠ પાછળ લખી જોઈ રહી. એનાથી ‘બાઈ’ શબ્દ મોટે સાદે બોલી શકાયો નહીં છતાં ધીમે સ્વરે તે બાઈ... બાઈ એમ બોલતી જ રહી.

એ જનાર આદમી લખીની ચાકીમાં જ પેઠે, લખીની ખોલીમાં જ તે ગયો. થોડીવાર સુધી તેમાં રહ્યા બાદ તે પાછો બહાર નીકળ્યો અને થોડીક ખોલીએ વડાવ્યા બાદ એક ખોલી ઉઘડાવીને અંદર પેસી ગયો, એનાં બારણાંને તે બાદ, અંદરથી સાંકળ વસાકી દેવાઈ.

લખી ધીમે ધીમે આકતી પોતાની ખોલીમાં આવી, ‘બાઈ’ આપ્યો છે’ એમ. તે માનતી હતી. પણ અંદર આવીને જોતાં બાઈ દેખાયો નહીં, એના હૃદયના ધગધગાટ વધી ગયાં, નિરાશા અને અમભીની વધી

જવાબી તે બેઠેલા. થઈને જમીન પર ધબ્બ થઈને પડી ગઈ.

* * *

ખીજ દિવસનો પ્રભાતનો પહોર થતાં શહેરમાં ચોગરદમ એ વાત ફેલાઈ ગઈ કે બાળપ્રિતા શેડ થેલાબાઈને ત્યાંથી મોટી રકમની ચોરી થઈ-ચોરાએ શેડતું ખૂન કર્યું. એક ચોર પકડાયો છે. તેઓ એ જાણી હતા. ખીજે છટકી ગયો છે. આ ખબરથી લોકમાં ઉદ્વેગની લાગણી ફેલાઈ ગઈ.

આ દિવસ પછી શેડ થેલાબાઈના ખૂન સંબંધમાં પકડાયલા આરોપી પર કેસ ચાલ્યો. તેના સાથીદાર મળ્યો ન હતો. તેનું નામ પકડાયલા માણસે આપ્યું નહતું. તેને ધણું ધણું સમજાવ્યા છતાં અને જાની શકતા સંજ્ઞાઈના ઉપાયો ક્રેવાયા છતાં, નામ આપવાની તેણે “ના” જ પાડી. પ્રથમ તો, પકડાયલાના શરીરપરથી ચોરીનો કોઈજ માલ મળ્યો નહતો પરંતુ તેનાં નામ દામ મેળવીને તેને ત્યાં તપાસ કરવામાં આવતાં તે માલમાંથી થોડાક માલ મળ્યો હતો. પકડાયેલા માણસ ચોરી અને ખૂન પછી પોતાને ઘેર તો જઈ શક્યો નહતો છતાં ચોરીનો માલ તેને ત્યાંથી કેવી રીતે મળ્યો આપ્યો, એ બાબત, પોલીસ અમલદારને કોથડા રૂપ થઈ પડી ! પણ તેઓએ તેનો ઉકેલ કાઢ્યો. તે એ કે, ખૂનીના સાથીદારનુંજ એ કામ હોવું જોઈએ. આ પકડાયેલો ખૂનના કૃત્યમાં સામેલ હતો. તેણે ખૂન કર્યું હોય તો તેના સાથીદારે; પરંતુ એ સાથીદાર છટકી ગયો છે. અને આ ક્ષમાઈ ગયો છે. એનો સાથીદાર કોણ હતો ? મજદૂર સાથીદાર વિષે પોલીસ આતાએ ખૂબ ગ્રોધ-ખોળ ચલાવી હતી પણ તેના સંબંધી તેઓ ને કાંઈજ જાણવાનું મળ્યું નહતું. તે પકડાયો નહતો. તેની પાસેનો ખીજે બાઈનો માલ પણ મળ્યો આપ્યો નહતો.

અદાલતે ખૂતી સામેની પુરાવાઓ તપાસ્યા, જ્યુરીને જાહેર કેસ અમલવાળી શરૂઆત કરતા પહેલાં બંધવાને તક આપી: “તારા સાથીદારનું નામ દઈ દેને ? શા વાસ્તે તેનું નામ દેતો નથી ?”

બંધવાએ એક જ જવાબ દીધો:

“મોરો, ડાકુઓ અને ખૂતીઓમાં પણ ઈમાન હોય છે. મરી જઈ તો બહેનર પણ નામ દઈ, મારા સાથીદારને દગો ના દઈ”

“ચિચિ અને બેટુંદો જવાબ ! જાહેર આમ કહીને જ્યુરી સમક્ષ ઉપસેદાર થયો. જ્યુરીએ વિચાર મલાવીને એક મતે અભિપ્રાય ઉચ્ચાર્યો: આરોપી મથુર, શેઠ ઘેલાબાઈના ખૂન માટે ગુનેગાર છે.”

જાહેર સજા ફરમાવવાની તૈયારીમાં હતા એજ વખતે એક ક્ષીણ અવાજ સંભળાયો: “નામદાર ન્યાયાધીશ સાહેબ, ખૂતી હું છું. શેઠજીનું ખૂન મેં કર્યું છે.”

એક માંધકંગલા જેવી, ગળીઅત્ર ગાય જેવી કુબળી પાતળી ચોરસ તરફથી આ શબ્દો કહેવામાં આવ્યા હતા ! ન્યાયાધીશે તેને પિંજરામાં બોલાવી, અને નામકામ ત્રેરે પૂછ્યાં.

તે બોલી: “મારું નામ લખી.

હું આરોપી મથુરની બહેન થાઉં છું. હું અને એક બીજી માણસ શેઠને ત્યાં ગયાં હતાં. તે ચોરીનો માલ એકઠો કરતો હતો. તે દરમ્યાન મેં પોતે શેઠજીનું ખૂન કર્યું હતું. પછી હું તરતજ ત્યાંથી છટકી ગઈ. મારો બાઈ મારી શોધ માટે મારી પાછળ આવેલો. તે અવાનક બૂલમાં પકડાઈ ગયો. તે વખતે તો હું ઘેર પહોંચી ગઈ હતી. તેના શરીરપરથી ચોરીનો માલ મળ્યો નથી. ખૂનનું ઓગર પણ મળ્યું નથી. તેથી પુરવાર થાય છે કે, તે નિર્દોષ છે; અને ખૂતી હું છું.”

લખીની આ, હકીકત સાંભળીને અદાલતમાં સૌ જર્થ આશ્ચર્યથી દિંગ ચર્ચિ ગયાં.

ન્યાયાધીશે કહ્યું: “બાઈ, તારું શરીર ખૂન કરી રાકે એવી તાકાદવાળું નથી. તું ખોટી આરોપ તારે માથે ઉઠાવી લેછે. તારી વાત માન્યામાં આવે તેવી નથી.”

બંધવો મથુર આ વખતે બોલી ઉઠ્યો: “નામદાર કોર્ટ સાચું કહે છે. મારી બહેન મારા ઉપરના અથાગ પ્યારને લીધે ખૂનનો આરોપ પોતાને માથે ઝોટી લેછે. તે મદદ-રોગથી કંટાળી ગઈ છે. તેથી મારા માથે છે નામદાર કોર્ટને મારી અરજ છે કે, એ ન ગુનાહને ગુનેગાર ઠરાવશે નહીં. મને ચાહે તે સજા કરો. હું તે સહેવા તૈયાર છું.”

અત્રે સરકારી વકીલે મથુરને કહ્યું: “અ બાઈએ દરેલા નિવેદનથી ગૂંચવાડો વધ્યો છે પણ તેનો ઉકેલ એક જ છે. આ બાઈએ અને એના બાઈએ સાથીદારનું નામ દઈ દેવું. એ પછી જ બેચુનાદ હશે તેને સજા નહીં ચાપ.”

“કોઈ કાળે અમે નામ નહીં દઈએ. “ગરીબ ગાય જેવી દેખાતી લખી વાઘજીની માફક ત્રાડ પાડી ઉઠી:

“બીજી માણસ બે કે ખૂતી નથી તો પણ તેનું નામ દેવું એ અમારા કુળની ઈમાન-દારીને કશુંકે લાગવા જેવું ચર્ચ પડે ! હું કે મારો બાઈ એ માણસનું નામ નહીંજ દઈએ.”

“સાચાણ !” અદાલતમાં આવેલા પ્રેક્ષક વર્ગમાંથી કેઈકે પોકાર પાડ્યો અને પોતાની બેઠકમાં ઉભો ચર્ચને તે મોટે સાદે વધુ બોલ્યો: મથુરો આશીદાર કેળુ હતો તે હું જાણું છું. નામદાર કોર્ટ મારી હકીકત સાંભળવા મદદ-રખાની કરતી.”

એક ત્રીજી વ્યક્તિ કુડી નીકળ્યા તેથી કોર્ટમાં બારે આશ્ચર્ય ફેલાયું. ન્યાયાધીશે તે વ્યક્તિને સાક્ષીના પિંજરામાં બોલાવી.

તે એક મિલમજૂર હતા. તેણે કહ્યું: “મથુર ગિરફત નિર્દોષ છે એવી જ રીતે બહેન લખી

પણ બિનશુનેદગાર છે. તે બેમાંથી કોઈએ ખૂન કર્યું નથી. ખૂન કરનાર હું છું. ચોરી કરનાર પણ હું પોતે છું ! જુઓ, આ રહી ચોરીનો બાકીનો માલ, કે જે પોલિસ ખાતાને જડયા ન હતો ! ”

“ હગન ! ” એક સાથે લખી અને મથુર બોલી ઉઠ્યાં, લખીએ વધારામાં સવાલ કર્યો : “ આમ શા માટે ? ”

“ બહેન, કેવળ તારે ખાતર ! ” હગને કહ્યું અને ચોરીનો માલ પોલિસને સોંપી દેતાં તેણે લખીને ઉદ્દેશીને ઉમેર્યું : “ બે તને અને મથુરને તમારા ઈમાનનું માન છે તો મારી ફરજનું બાન ન રાખું એવો હું નાદાન નથી ! ”

બાદ તેણે અકાલત સમક્ષ એકરરા નોંધાવતાં કહ્યું : “ હું બહેર ચલાવો નહોતો; કારણ કે, હું બચરવાળા છું પણ મથુરે અને લખીએ પોતાના જાતની પરવા કર્યા વિના છેક છેવટ સુધી મારું નામ છપાવી જ રાખ્યું તેથી મારા ઉપર અસર થઈ છે. હું એ મારી ધર્મની બહેનના અદ્ભુત આત્મત્યાગથી શરમિકો બન્યો છું. મારો જાન બચાવવા ખાતર આ એક નિર્દોષ ચોરતનું બલિદાન દેવાનું હું જોઈ રહું તો મારા અવતારને દિટકાર છે ! આથી હું બહેર થયો છું. મથુર વિશે મેં કહ્યું છે તે તદ્દન સાચું છે. ખૂન અને ચોરીનો બચંદર માર્ગ એને સૂઝાડનાર હું જ છું. અમે શોધીને ત્યાં ગયા તો ખરા પણ મથુરે કોઈ કિંચિત્ત ચોરી કરેલી નહતી એટલે તે ગભરાઈ ગયો. મકાનમાં પેદા પછી તે તો લમણે હાથ દઈને બેસી પડ્યો અને ‘પાછો ચાલ’ ‘પાછો ચાલ’ એમ મને કહેવા લાગ્યો. મને એના પર તે વખતે તિરસ્કાર આવી ગયો પણ ખાલી હાથે પાછા ફરવું એ તો હું કદાપિ પસંદ ના કરું એટલે ખૂન અને ચોરીનાં બંને કામ મારે એકલાને જ પતાવવાં પડ્યાં. જો મથુરે અને મદદ આપી હોત તો મરનાર શેઠશી ત્રીસ

સુકાંત પાડી સકાઈ નહોત અને સકાઈથી અમે કોકો પકડાયા વિના જ પસાર થઈ સક્યા હોત. શેઠશીએ મરતી વેળા ત્રીસ પાડી તેથી આજ ઉંધી વળા. હું અને મથુર છટક્યા તો તો ખરા; પણ મથુર પોતાની અનાવડતને લીધે ત્રસાઈ ગયો અને હું છટકા ગયો. માર્ગમાં તેની બહેન લખીને મેં ખેડેલી દોડી હતી. “ બાઈ બાઈ ” એવા સજ્જો તે ઉચ્ચારતી હતી મને એણે પોતાનો બાઈ સમજીને એ સજ્જો કર્યા હતા. મને તે વખતે તેની સહેજ દયા આવી હતી પણ લાગાર ! મારી પાછળ પોલીસ ઘોસ આવે એવો ભય હતો અને મારે તો આ આરોપ મારા ઉપરથી કાઢી નાંખવાનો હતો એટલે હું લખી આગળ થાંભળે નહીં એને ધેર ગયો. એનાં બારણાં ખુલ્લાં હતાં. ચોરીનો થોડોક માલ મેં મથુરની પોલીમાં નાંખ્યો અને પછી મારી બોલીમાં જઈને મેં તેમાં તે એવી ખુબીથી

“ તવ રહ્યું અહિં ના પ્રિય ચિત્ર કે
દરશ પૂજન જેહ તણાં કરે. ”

(જનની)

જન્મ, જતન ને ઉછેર આપી, સંતાનોના મુખ દાગે હેવાનું હીર નિયોવતી મા—જીવનના અનેક પ્રયત્ન અંગવાતોમાં જોની ગોદમાં માનવી અનંત શાંતિ અનુભવે છે એ વાતસલ્ય-મુક્તિ મા—

પ્રાણ ખચીં પુત્રો સર્જતી,

પુત્રોને પુત્રપોત્તમ અનવાનાં

પ્રરણા આપતી મા—

એની ચિરમુક્તિ જાળવી આપતી તરવીર,
એન્સાઈન્ડ કે પેરિન્ડીંગ માટે

વેન્ગાડ રુદ્રીઓઝ

૩૬૫ દાકિર દાર પોષ સમિ. મુબમ્બ
રુદ્રીઓ રમઓમાં પણ ખુલ્લો રહે છે.

હુપાત્રી દીધો કે, જડતી લેવાય તોયે ના જડે નહિ. મારે ત્યાં પોલીસ ખાતાએ લે છે જડતી લીધી હતી પણ જેમ બીજી ખોલી આમાંથી તે નિરાશ થઈ હતી તેમ મારે ત્યાંથી પણ તેને નિરાશ પણ મળી હતી ! એ બધી મારી સફાઈ ! પણ અત્યારે મારી એ બધી સફાઈ મારી આ ધર્મની બહેન લખીને કુર-ખાની નિહાળીને તેનાં પવિત્ર કદમોમાં હું ડૂલ કરી દઉં છું... કેવળ એને ખાતર હું સાચી દહીંદન કરીને નામદાર અદાલતને વિનવિત કરું છું કે, મને ચોરી અને ખૂન માટે બેલાશક ફાંસીની સજા કરાવો."

જજ અને જસુરી આ વખતે મંત્રણામાં રોકાયાં તે દરમ્યાન જગને લખીને પોતાની પાસે બોલાવીને તેના કાનમાં ધીમેથી કહ્યું : "પરચેશ્વરની દયાથી મારી પાસે પુષ્કળ પૈસો છે, એ હું તને બક્ષિસ કરી દઉં છું. તારો રોગ મટાડવા માટે આરોગ્ય સુવનમાં જતાની જરૂર છે. તો તે નાણાં ઉપયોગમાં લેજો, અને મધુરને સજાહ આપજો કે, માર્ક દહાડો ફરીથી 'દ્યુયર્સ' નો ગોરખધધો ના કરે !"

"ધન્ય છે, જગનભાઈ !" લખી બોલી : "તે તો મરીને છપવાનો મંત્ર આપ્યો છે ! માત્ર અમને બાઈ બહેનને જ નહીં—પણ સારાથે જગત ને !"

* * *

એ કહેલું બિનજરૂરી છે કે, જસુરીએ એક મતે જગનને ગુનેહગાર જાહેર થયો અને જગનના કાર્યની હમતા ધ્યાનમાં લઈ તેને વીસ વર્ષની સજા કરાવવી.

જગનના એકરાયથી મધુર જો કે નિર્દોષ હતો હતો પરંતુ તે તેના સાથીદાર તરીકે ચોરી કરવા ગયો હતો તેથી તેનો નજીવો દંડ કરીને અદાલતે તેને છોડી મૂક્યો.

લખી આરોગ્યસુવનમાં જઈ શકી : છ માસ પાદ જ્વારે મધુર તેને મળવા ગયો ત્યારે તેની તબિયત સુધારા ઉપર હતી.

"બાઈ, કવે દ્યુયર્સનો ધધો કરો છો કે ?"

"ના, બહેન." લખીએ તરફ મધુરે જવાબ દીધો : "એ રાત્ર જગનની શિખામણથી મેં સદાને માટે છોડી દીધો છે અને જો, મેં બચાવેલા પૈસામાંથી તારે માટે આ સોનાનું ધરણું કરાવ્યું છે."

તેણે એક ચક્રચકિત સુવર્ણમાળા ખતાવીને તેની બહેનના કંઠમાં પહેરાવી.

બહેનની આંખ દર્પનાં આંસુથી છલો-છલો મરાઈ ગઈ. અને એ આંસુમાં એક મૂર્તિ તરવરી રહી.

પોઝીટીવ રીલીફ રેમીડીઝ

ગમે તે કારણે બધે પડેલું માસિક સહેજ પણ હેરાનગતી સિવાય તુર્તજ પાછું લાવે છે. સહીસલામત, ઝડપી, અચૂક ઈલાજ. ૬૦ વરસોથી જગતભરમાં લાખો સ્ત્રીઓ વાપરે. ગર્ભવંતી સ્ત્રીઓએ લેવી નહીં. ક્રી. રૂ. ૫. ટ્રોન્ગ ટેબલેટ રૂ. ૧૦. અથવા કેસો માટે તાત્કાલીક અસર કરતી સુપરના રૂ. ૨૫. રૂબરૂ મળનારાં માટે નર્સ છે.

પોઝીટીવ રીલીફ કંપની

ગાંધીરોડ, અમદાવાદ

પ્રાંચ:—વાંસદવાડ, ચોક જાગર; સુરત

કુન્દિયર મેલે દિલ્હીનું રેલવે ડેપો
સીડી મોરી-ને-એક જુવાન મારવાડી તાવથી
પીકાતો સેકન્ડ ક્લાસના ડબ્બામાં દાખલ થયો.
ખુશ્ખાની બથ ઊપર એક દેખાવડી બાઈ બેઠી
હતી. મારવાડીના નોકરે ગંધીય વસ્તુ બરાબર
ગોઠવી ત્યાં સુધી મારવાડી આરામ ખુરશીમાં
આંખ મીચીને પડી રહ્યો... ન તો તેને પોતાના
ડબ્બામાં એક બાઈ મુસાફર છે તેનું બાન
રહ્યું... “રેડિયો... આપ સો બર્થ એ.
બિછાના તૈયાર હય.” નોકરે કહ્યું.

મારવાડી હસો થયો... ને... પછી પ્રધારી
ઉપર પડ્યો. નોકર પોતાના ડબ્બામાં ગયો.
તેણે એક ગાસ મશુરીયું લીધું ને ધીરે ધીરે
માથું તેના ઉપર ધક્કા માર્યો... દેન તો
ક્યારનીયે ચાલુ થઈ ગઈ હતી. કેટલીયે વાર
સુધી તે આમને આમ પડી રહ્યો... કાંઈક
વિચારમાં... ને પેલી સ્ત્રી પણ આ જુવાન
તરફ તાકતી કાંઈ સુધી બેસી જ રહી... ન તો
એક શબ્દ બોલી, ન તો એક ખોખરો પણ
ખાઈ શકી... આખરે એક છોકરો મારવાડીને
ચમકાવ્યો- “ક્યો નારાયણ આપ તક યહાંથી
હય ? ગદ્દા ટિકિટ કલેક્ટર કયા કહેમા ?”
તેણે આંખો મીચીને બોલ્યા જ ક્યું. પેલી
સ્ત્રી સહેજે આંધું દમી... પછી ધીરે રડીને
બોલી “હુ આપકા નોકર તો નહિ હય લોકાન
મે હું.”

હવે મારવાડીએ હાથ ધવા પ્રયત્ન કર્યો...
તે પોતાના બિછાના ઉપર બેઠો ને- પછી બોલ્યો:
“માફ કરજો મે” ગેરે. બ્યાલો ગે” હૃતના
મશરુક થા કે આપકો નહિ દેખ સકા, ઓર
મુઠે થોડીસી ખુબાર હય- સર કટા રહા હય.”
“સરકાર માફ કરનેકી ચે કોનસી બાતે
હય ? કાઈએ મહે સર પર બામ માલીસ
કરે.”

અને તે બાઈ મારવાડીના બિછાના પાસે
ખુરશી ખેંચીને બેઠી.

હવે જ મારવાડી તેના તરફ બરાબર જોઈ
શક્યો. બોલનાર બાઈ ચમકાઈ હતી... તથા
તેની સાથે વાત કરવામાં અમુક પ્રકારની
શીઝગત પડતી હતી. ને મારવાડી પોતાનું
ફુગ્મ બૂલી જતો હતો. સ્ત્રીની સાથે વાત કર-
વામાં ક્યો દિલ્લખાગી પુરો પોતાનું ફુગ્મ
બૂલી નથી જતો ?

મારવાડીએ આંખો બરી બરીને તેના તરફ
જોયું. બોલનાર બાઈ ખાલીસ મેલીસ વર્ણની
યુવતી હતી. વર્ણના વસ્ત્રો મળા પછી જેમ
વનરાજ ખીલી ઉઠે તેમ તેના શરીરનો વર્ણ
ખીલી ઊઠ્યો હતો. મોડી ને સુંદર આંખોને
ફરતાં દાખાં રંગ-રંગનાં તેની વિચાર પ્રિયતા

મુવતતાં હતાં-તેના ઉપર નોક પછું સપ્રમાણ
લાંબુ હતું, ને નોક તથા આંખોના અદિર્ઘદેશને
આવરી તેના ગાંઠો કાંઈક ઉનન તથા બરા-
વદાર હતા... સુમાળતાં છાંટણું છાટ્યા જેવાજ

...ને પેલી આજુ બેઠેલો તલ ! હોહ પરવા-
ળાંમયો હતા...ને તેની નીચે ગોખ જેસાહતી
હોય તેવી હડપચીને પછી નીચે તસતસતું રતન
અંશ...ગાળાને મુડેળ ઝીણી જારીક રસિ-
યન જ્વાહરમાં નીચેના બોડીસમાં ડોઢિયાં
કરી રહ્યું હતું...ને તે ઉપર વ્યવસ્થિત રીતે
અવ્યવસ્થિત પાંક્તી ઝીણી આછી વાટળા આડી.

...જસ યોવન માગે તે બધુંય તેની પાસે હતું.
હવે બન્ને વાતે વળગ્યાં. પેલી અતો
કામળ હાય મારવાડીના કપાળ પર ફર્કાં જ
કરતો હતો...

“આપ કહેસે તરારીક ફરમાતે હો ?”

“બજાઈસે.”

“આપ યહાં દિલ્લીમે કયા કુચ્છ ધંધા-
શબ્દાર પર આયે હોગે ?”

“હ.”

“કયા કામ તમામ મુક હુવા ?”

રામજાણુ આવા પ્રશ્નો માટે તૈયાર
નહોતો. એક અજાણી સ્ત્રીના આવા અવાજોથી
તે સહેજ ગભરાયો. પણ એકાંત, આવો સુંદર
સદચાર તેનાથી છોડી શકાયો નહિ. પછી
માથાનું દરદ પછુ આંધું થતું જતું હતું.

“નહિહ.”

“કાકી માતા બલા કર દેગી કયા
કામ થા ?”

“કોઈસે મીલેનેકુ આયા થા.”

“માલુમ હોતા હય વો કોઈ આરત
હોગી.”

રામજાણુ ચમક્યા...પાસે બેઠેલો બાઈ
બાણે રામજાણુના હૃદયની વાત જ બોલતી હતી.

“હા.”

“ઔર આપ આંખે ઔર વો બંધારમાં
ચલી ગઈ થે માલુમ હોત હય.”

રામજાણુ વંચારે નવાઈ પામ્યો. ને તેના
મુખ તરફ તાકીને થોડીવાર તો પડ્યો જ રહ્યો.
પેલી કાંઈક આંધું કાતિને ધીરે ધીરે પાંછો
હાય ફેરવવા લાગી.

“હા...”

“કપસે પિછાન હુવા ?” નવો પ્રશ્ન.
અને આ પ્રશ્ન પૂછતાં તો તેણે એવી નાજુક
રીતે આંખોનો ચાળો કર્યો કે જિયારો રામજાણુ
કાંઈક વેતો જ ચર્ચ ગયો...

નાવ તો ક્યારનોય ઉતરી ગયો હતો-
માથું પછુ કીક હતું. હવે રામજાણુ પચા-
રીમાં બેઠો થયો તથા તેની સામું તાકતો જ
બેસી રહ્યો.

“સાયરો પહતીથી.”

“ઐસા !” પેલીએ આશ્ચર્ય બતાવ્યું.

“ચતો મહે ગેરા નોકરકુ જુલાઉ. ઔર
હમ આહ પીચે. મેરી દવાઈ હી વકત હો
ગઈ હયે.” રામજાણુએ કહ્યું.

“સમકુહ આજ તો મેંહી કરેંગી. બે-
ચારા નોકર કિતના બેકશાર હોગા...સોને દો
ઉત્રો.”

રામજાણુ તેના સામું બેઠે રહ્યો-ને પછી
બન્ને બદખવાટ દરી પડ્યા...એકાંત, ચાલતી
ટ્રેન, ચાંદની ભરી રાત્રિ, ને એ યુવાન હૃદયે
એક બોળા મારવાડી; બીજી હવનમાં એ
બર્થો પહેલાં જ ‘પેશો’ સ્ત્રીકારવાની ફરજ
પડેલી આરત...બારીમાંથી મંદમંદ પવન વાતો
હતો ને તેની ઝાપટે તેની પેલીના વાળની લટ
હડી હડીને તેના ગાંઠ સાંચે રમત કરી રહી
હતી. અત્યારે તે ધણી જ સુંદર લાગતી હતી.

તેણે ચરમોસમાંથી ચાહ કાઢી...કપ બર્થો.
મારવાડીની દવાની આટલી શેષી કાઢી તેમાં-
થી કીકેન્ડરમાં દવા ભરી પોતાના જ હાથે
દવા પાઇ ને પછી બન્ને ચાહ પીવા બેઠાં...
મારવાડી રામજાણુ આ અજાણી યુવતીની
મુશ્કાળી પુશ્કાળી ચર્ચ ગયો હતો.

“ મેકીન તરા નામ તો ખનાયા હી નહિ ?”

“ ઉસમે કયા ખતનિયી... આતથી ? મેરા નામ રાધાબાઈ, અબાઈ વાલી.” અને રામ બાણુ ચમક્યો.

“ કયા અબાઈ અબાઈ હસકી પીછે પાગલ હય વો રાધાબાઈ આપ હી ?”

“ એસા બોલ કે મુઝે સરગિંદા ખનાના છોડ દો રામ... મેકીન દુસરી કોઈ રાધાબાઈ હય નહિ.”

રામબાણુ ખુશ-ખુશ થઈ ગયો. મિત્રાએ રાધાબાઈની દરેલી તારીફ ખરીજ હતી...

“ અબ સર કેસા હય ?”

“ કીક હય દુખ કમતી હય.”

“ લાવો મેં થોડા ખામ માલીસ કરું. દુખ-તો કાટનાવી ચાહિયે.”

“ નહિ. અબ ખેલત તકલીફ કરમાનેકી કરે હી કયા હય ?”

“ નહિ તમ સોગમો મેં સર માલીસ કરેગી.”

રામબાણુ આ માગણીનો અસરીકાર કરી ચક્રો નહિ. તે પથારી ઉપર પડ્યો. ને રાધાબાઈ તેને માથે ખામ થસવા માંડી...

માડી પૂર ઝડપે આગળને આમળ વધેજ હતી હતી.

“ આપ કહાં ગઈયી ?” રામબાણુએ નયને નયન મિત્રાની પૂછ્યું.

“ પતિયાત્રા મેરા મુન્દરા ચા.” ને મે શબ્દો બોલતાં તેણે એક નાનૂક શ્યામ્સ ખાધું ને કાંઈક વિલાસ-બાર્ણી શરીરને એવું હજાબું કે રામબાણુ ઉન્મત થઈ ગયો... રાધાબાઈ રામબાણુની સ્થિતિ સમજી ગઈ...

“ કયા તખિયત બંધાદા કીક નહિ હય ?”

રામબાણુ કાંઈ બોલ્યો નહિ... પણ રાધાબાઈને તાકતો જ પથારીમાં પડી રહ્યો.

“ પહાં શરદી બંધાદા માલુમ હોતી હય. આઓ વોહી બિઝોના પર મોન્યો મેં થકાં સોજીગી-”

રામબાણુ ઉભો થયો. ને સામી ગયું ઉપર જઈ મૂતો. રાધાબાઈ તેને અડોને જ બેઠી. હવે તેણે વધારે નહકપણું અનુભવવા માંડ્યું. તેણીનો સાડોનો છોટો ફૂટો રહેવાથી વારે ધડીએ રામબાણુના માથાના વાળ સાથે રમત કરતો જ હતો.....

અને થોડીવારમાં તો રામબાણુ ધસધસાટ ઉઠવા માંડ્યો... રાધાબાઈ ઉંઘતા રામબાણુના વિશાળ ભાવ તરફ થોડીવાર જોઈ જ રહી... ને પછી કાંઈક ઉન્મત થયેલી ઉભી થઈ. ધીરે-ધીરે ચોર નમ્દરથી ચારકોર નોતી રામબાણુ પાસે જઈ પહોંચી ને પછી તે ઉંઘતા મારવા-ડીંગા ભાગ ઉપર મીઠું મધુર આપું સુખન લઈ પાસેની પથારી ઉપર જઈ કેટલીયવાર સુધી તેના તરફ નોતી પડી રહીને....

ત્યારે બંને ઉંઘમાંથી બન્નાં ત્યારે દ્રેન ક્યારનીયે સુરત વટાવી ગઈ હતી.

* * *

૨

અરમતગળન પેસાવરથી પાછી ફરતી હતી. દિલ્હીની એ નામગીન તવાયફનો પેસાવરની ૧૪મી ગુરખા બેટેલિયનની તકેનાનમાં જઈસો દતો. બેટેલિયન તાન્તેલાછજ મોટા મુઠમાં ભાગ લઈ વિજયવંત થઈ પાછી ફરી હતી... દિલ્હી સરકારે પણ આ દુકડીની ગણદુરીની દર કરતો એક બચ્ચ સમારંભ જોડ્યો હતો ને તેના રંગન કાર્યક્રમમાં દિલ્હીની આ પ્રખ્યાત તવાયફ અરમતગળન પોતાના સાજ સાથે ગઈ હતી. ચાર દિવસના એ જઈસામાં રંગની ખૂબ-ખૂબ મનહ લૂંટાવી બેટેલિયનના દરેકે દરેક સૈનિકનાં માનઅક્રમ પામી તથા ખુદ સરકારની પણ મહેમાનગતીનો ત્રાદ આપી આને અરમત પોતાને તતન પાછી ફરતી હતી.

પેસાવરથી ફૂટેલો ‘સુદાન મેન’. રાવલ-પીંડીના રોજને અટક્યો. પ્લેટફોર્મ આખું લટકી અમલદારોથી ધમધમી રહ્યું-હવું... મે-

સેન્નરોની ચડતિર. ખુમચાવાળાના અવાજને વચ્ચે વાતાવરણ કાંઈક ધોંધાટભર્યું હતું... અરમત પોતાની બર્થની બારી બહાર જોતી બેઠી હતી... ત્યાં તો એકાએક એક ટોળું ભેયું ધર્મ ગયું... ને અવાજ ઉપડ્યા... "કીસકા બચ્ચા હય?" "હાઓ." "હિસકી અગમા કહાં હય?"

અરમતે આ સાંભળ્યું... પાનદાની નીચે મૂકી દીધી. ને... ટોળા પાસે જઈ... જોયું તો એક સુંદર હસંતી બાળકી ન્હાનારા ઝબકામાં વીંટાયેલી પડી હતી... હાંદગીમાં પહેલીજવાર અરમતના હૃદયમાં કાંઈક ભરાઈ આવ્યું... બાળકને તેણે ઉપાડ્યું—ને ડબ્બામાં આગી બેઠી ને ગાડી ઉપડી... ને પછી તો અરમતે તે બાળકીને પાળાપોષી મોટી કરી 'ધધો' શીખવાડ્યો... એ રાધાબાઈ! વખત વહેવા સાથે અરમત પણ કાંઈક ઉત્તરાવરણાએ પહોંચી રાધાએ તેના ધધો સંભાળી લીધો હતો. ને અરમતને પણ પોતાની સગી માની માફક મજબૂતી હતી. તેને ખબર નહોતી કે અરમત મ્હારી માં નથી...

અને અરમતજાને મરતાં મરતાં રાધાને ચાર શબ્દો નિઃશ્વરીયર યાદ રાખવાના કહ્યા...

"દેખ બેટા, અપના તો તવાયશી પેચા. ઔર ઈસ પેશમે કીસમ કીસમ કે આદમી અપેની પહેચાનમે આવે ઔર નવે. લેકીન હિરમેસે કાઈબની સાથ દિલ દેના હીક નહિ... ગાયા બગચા, કામ ખતમ. ન્યાદા લવછપ હીક નહિ... હાં દિલ હી લગાના હો તો એકસે લગાના. ઔર હિસીસે બી એ નિઃશ્વરી ખતર હો બાય તખતક... ફુસરે સખ બાઈ બાય સમજ બેટી?"

અને રાધાબાઈએ અરમતનો ઉપદેશ પોતાના જીવનમાં ઉતારી દીધો... "દિલ હી લગાના હો તો એક સે લગાના. ઔર હિસીસે બી એ નિઃશ્વરી ખતર હો બાય તખતક... ફુસરે સખ બાઈ બાય."

અને જ્યારે જ્યારે રાધાબાઈ 'બેઠક'માં ગાતી ત્યારે અરમતના મરણ સમયના જોડ તેની નજરે તરતા... હળરો મારવાડીઓએ, બારીસ્ટરાએ, શેડીયાઓએ, રાધાની માગણી કરી હતી. પણ રાધાએ તો... "મહેશીલ જામેગી ફુસરા કુછ નદિ..." એમ કહીને તેમને દરેકને નિરાશ કરેલા...

પણ તવાયક એકલી ગાનારીજ હોય તે સમાજને ગમતુંજ નથી. સમાજ તવાયક પાસેથી ગાણું એકલુંજ માગતો નથી, પણ કાંઈક વધારે પડતી આશા રાખે છે... પરિણામે રાધાબાઈનો દિલ્હીનો આવતો ધધો પડી બાગ્યો. રાધાબાઈ મુંબઈ આગી... અને બેઠક દિલ્હીએ જે જકારો રાધાબાઈને આપ્યો હતો તેજ ગળાની હલકે તથા સૂરની કામગીરીએ રાધાબાઈએ આખાય મુંબઈને ઘેલું હતું... રાજબાણુના મિત્રો રાધાની બેઠકમાં જઈ અને તેનાં ગળાનાં તેની નાજુકઅફાનાં દાટદાટ વખાણુ કરતા...

"પણ રાજ... અરે ચાર ક્યાં કહેવાની વાત જ છે? સુન્દરની બચ્ચી! ફક્ત ચાહ પાણીજ આપે છે... ને ગીત."

"અરે જોહરીમલ યાદ છે તે દિવસે કે-સરીમલે હળર કહેલા પણ 'સાંભળવું હોય તો ગીત. બીજું કાંઈ નહિ.' કહીને બિચારા કેસરીમલને 'કાદી મૂકેલો.' એક રંગીલા મારવાડીએ વાતને ટેકો આપ્યો....

"અરે ચાર! એ તે કાંઈ ઓરત છે! ધરમાં ઘીનો દીવો ને કાળકાની મૂર્તિને કાંઈ કાંઈ ધર્તાંગ કરે છે."

બીજે મારવાડી બોલ્યો.

"રાતના બાર ચતાં તો બેઠક બંધ કરે છે ને—ચાર વાગે તો નાહીને પૂજા પાઠમાં—"

રાજબાણુ ગાદી તકિયે પડ્યો પડ્યો આ બધું સાંભળતો હતો.

"તોતો સમરચમલ દેખની પડેગી માલુમ દેલતા હય કાઈ બિચારી ફુખી બાઈ હય. લેકીન

હોળી અચ્છે ધરનેહી. ”

પણ રાગજાણુ રાધાજાણની બેઠક ઉપર કોઈ દિવસ હાગરી આપીજ રાક્યો નહિ... પણ આજ હાંઈ કામ પ્રસંગે દિલ્હીથી પાઘાં ફરતાં એકએક રાધાજાણ તેને ગાડીના બગામાં મળી ગઈને પછી તો બનેતો પરિચય વધ્યો. અને એ પ્રથમ પરિચયેજ રાધાને પણ નહિ લાગેલી દિલ્હી ત્રયરાટી કાંઈક વ્યક્ત દેવરૂપ લાગેલી. પ્રેમને નથી શંક્યાત. નથી છેડા. પ્રેમ સ્વયંબુ છે. દિલ દિલને ઓળખી લે એટલે પ્રેમ આપો આપ પ્રગટે છે. પુરુષમાં પ્રેમની લાગણી છે પણ પુરુષ લાગણી પ્રધાન ઓછો છે. સ્ત્રીમાં પ્રેમની લાગણી બળવાતર હોય છે. પરિણામે સ્ત્રી પુરુષના પ્રેમ પાછળ મરી શીટે છે.....

પ્રેમની લાગણી બળવાતર હોય છે. પરિણામે સ્ત્રી પુરુષના પ્રેમ પાછળ મરી શીટે છે. આમ થાય છે ત્યારેજ પુરુષ સ્ત્રીની પોના માટે કેવી લાગણી હતી તે સમજે છે. પણ તેની આ સમજણ ધણીજ મોટી પડે છે. પરિણામે તેને તો પાછળથી રહ્યાનુંજ રહે છે.

રાધાજાણ પોતાના દિલથી પ્રથમ દૃષ્ટિએ જ રાગજાણને વરી ચૂકી પોતાનું દિલ આપી ચૂકી. પણ રાગજાણ તે દિલનું કેવું મૂલ્ય આંકશે ? કેવો પ્રતિભાવ આપશે ? શી બચાર જગત આવા પ્રશ્નોથી જ ભરેલું છે.

હાગરી શેઠિયોનાં દિલ તપાસી રહેલી રાધાજાણને દરેક માણસમાં કંઈકઈક ખોડ દેખાતો હતો...ને દરેકને માટે દિલમાંથી નકરત નીકળી પડતો હતો...તેના દિલને અણગમે કોઈ જાણતું નહિ.

પણ આજે દિલ્હીથી પાઘાં ફરતાં રાગજાણને ભેટાં પ્રેમનો પાનાળ કુલો એકએક ધૂરી નીકળ્યો...ને તેણે વાસ્તવિક રૂપ પ્રારણ કર્યું...અને પરિણામે ન્યારે રાગજાણ હૃદયમાં પડ્યો ત્યારે પ્રેમના પ્રતિકરૂપ નિઃશ્વરીમાં પડેલ

વરેલુંજ સુધાત તેણે તે મારવાડીના કપાળ ઉપર કર્યું...ને તે દિવસથી રાધાજાણ મનથીજ રાગજાણની થઈ ગઈ.....

ટ્રેમન પૂરપાટ મુખાઈ તરફ ધસ્યો હતો હતી...રાગજાણ હૃદયમાંથી જગી રાધાજાણ સાથે ચાલ પીતો બેઠો હતો.....

“ઝોર શેઠ... આપણી કુલ નિશાની હો...!” રાધાજે માગણી કરી. “ક્યાં ?”

“બસ. મેરે લીએ એક અચ્છી ચાદગીરી રહેગી. ફુસરા કુલ નહિ.”

રાગજાણ કાંઈ સમજી શક્યો નહિ. વાતો-વાતોમાં તેણે સાંભળ્યું હતું કે તવાયફ કોઈની સંભારણા. બેટ રાખતી જ નથી. અને આ જાણ તો તેનાથી જૂદી જ હતી.....થોડીવાર રાગજાણ વિચારમાં પડી રહ્યો...

“ક્યાં જાણુ છો ક્યા જાય રહે હો !”

“કુલ નહિ...”

તે પછી રાગજાણને પોતાની પાછેતો જૂનો કમાલ શરી રાધાજાણને આપ્યો— “શુક્રિયા, કાલિમાના તુમારા ભક્ષા કરે.” અને મુંઝાઈ આવનાં તો બને જુલાં પડી ગયાં. (અપૂર્ણ)

* [રાધાજાણ રાગજાણને મળશે ? રાગજાણને રાધાજાણ માટે કાંઈ પણ લાગણી થશે ? વચેરે માટે આવતો અંક જૂઓ.]

જાણીતા લેખક શ્રી મૂળજીભાઈના પુસ્તકો.

પોણી કિમતે મળે છે.

ગુપ્તદર્શન	૧-૦ રાસપદ્ય	૧-૦
મંછાબૂત	૦-૮ રાસકોમુદી	૧-૦
વસુંધરા	૨-૦ આજુનો પ્રવાસ	૦-૪
કિતમ	૧-૮ હલવેણી	૦-૨૦
રણરશિયાંનારાશ	૦-૬ રાસનિકુંજ	૦-૮

તુરત મંગાવો જુજ નહોલો છે.

જીવનકાલ અમરશી મહેતા.
પીરમયાહ શેઠ, અમદાવાદ.

કામીનીઆ

ઓઈલ

(૨૭૨૮૬.)

તમારા વાળ ઝાળવામાં તમે મગફર અને સાથે સાથે તેમનું કોષ્ઠપણ પ્રકાશની બીજા-રીથી રક્ષણ કરો.

લોહો હંમેશાં સૌંદર્યનીજ પૂજા કરે છે અને.....

એ વાત સાચી છે કે તે તમારી ભવ્યતામાં વધારો કરવામાં ભરાવદાર બાલ અગત્યનો ભાગ ભજવે છે. આર્થ દમણીનો મુંદર કેશકલાપ મગફરીનું મુખ્ય કારણ થઈ પડે છે. આ ઉપરાંત નિરાંગી ભરાવદાર અળક્તા વાળ તમારા શરીરના નિરાંગીપણાની સાચી ખાત્રી આપે છે. કામીનીઆ ઓઈલ તમારા માથાને સ્વચ્છ કરે છે અને તેમાં નો કંઈ જોડો મેલ ભરાયેલો હોય છે તેને બહાર કાઢી નાખી ઝડપથી વાળની વૃદ્ધિ કરે છે, સાથે સાથે તે ભરાવદાર વાળની વૃદ્ધિને ઉત્તેજિત કરે છે.

બાટલીની કી' રૂ. ૧-૦-૦, ૩ બાટલીની કી' મત રૂ. ૨-૧૦-૦, વી. પી. ખર્ચ અલગ મફત નમુના માટે ૧/૨ આનાનો રેગ્ય ખીડો.

ફૂલોના હમ મીરાસ મુગંધી બહેક બહેક ફેલાવડું

ઓટો-દીલબહાર [૨૭૨૮૬]

હુનિયામાં આકર્ષક અને બિનકરીક અત્તર છે. જેમાં સ્પીરીટ નહીં હોવાથી કોષ્ઠપણ ધર્મના બાધ વગર ગમે તે માથુસ ઉપયોગ કરી શકે છે. તો આનંદકારક પ્રસંગે આ જગમગ અત્તર વાપરવા માટે આજેજ બાટલી ખરીદો. કી. ૦૧ ઓસની બાટલી ૧ ના રૂ. ૧-૪-૦ કી. ૧ ક્રામની બાટલી ૧ ના રૂ. ૦-૧૨-૦, કી. ૦૧ ક્રામની બાટલી ૧ ના રૂ. ૦-૮-૦ કપડાંની પેટીમાં રાખવાના મુગંધી કાર્ડના કઠનતા આઠ આના. નમુનાની શીશી ૧ ના ૨ આના વી. પી. ખર્ચ દરેકમાં જુદો.

ઓટોનાઈટ ક્વીન [૨૭૨૮૬]

મફત સેમ્પલ માટે ૦-૨-૦ની ટીકીટ મોકલો અને પછીથી ૧/૪ ઓસની બાટલી રૂ. ૧-૪-૦ (વી. પી. ખર્ચ જુદું) ની અજબાવણ કરો. તમને લલચાવે તેવી ઇન્ડીઅન નાઇટ ફેલાવડાની મુગંધી નેહને ખરેખરા આશ્ચર્યજનક બનશે. એન્ટસ : ધી એ... ઇન્ડીઅન ફૂગ એન્ડ કેમીકલ વર્કસ. મુંબઈ-૨ : ડ્રાકોન્ટ નવસુખલાલ એન્ડ કું. તથા દરવાજા.

શ્રદ્ધા

મૂળ લેખક

સ્વ : પ્રિમચંદ્ર

અનુવાદક :

રા. માલુકલાલ ગા. જોશી

*

હેતુ દિરમાં ચારતીનો ઘંટ વાગતો હતો. પાંચદશ ભક્તજનો ઊભા ઊભા સ્તુતિ કરતા હતા. એવામાં મુખિયા મંદિરની સામે ચાલીને ઊભી રહી.

પૂજારીએ પૂછ્યું : “ કેમ ? શું કરવા આવી છું ? ”

મુખિયા ચમ્પારા પર જઈને બોલી : “ હાકોરની માનતા રાખી હતી મહારાજ તેથી પૂજન કરવા આવી છું. ”

પૂજારી મહારાજ આગે દહાડો જમીન-દારના બેઠોતોની પૂજા કરી કરતા અને સવાર સાંજે હાકોરની. રાતે મંદિરમાં જ ચૂંટા, જમતા પણ મંદિરમાં જ કે જોનાં પરિણામે મંદિરની ઓરડીઓની બધી ઓરડીઓ કાળા કાળા બની ગઈ હતી. પૂજારી સ્વભાવે બહુ દયાળુ હતા, અને ધર્મનિષ્ઠતા એવા હતા કે ગમે તેટલી ટાડ પડતી હોય કે ગમે તેટલો દુઠો. પવન ફૂંકતો હોય છતાં સ્નાન કર્યો વિના મોંએ પાણી પણ નહોતો અડકાડતા. આમ હોવા છતાં જો તેમના હાથ અને પગમાં મેલની મોટી ખરેદી બાકી ગઈ હોય તો એમાં એમનો ગિચારાનો શું હોય ? એ કહેવા લાગ્યા : “ તો શું કેટલું અંદર આવીશ ? પૂજા તો પહોંચી ગઈ ! અહીં આવી શું બધાને અમડાવી મારવાં છે ? ”

એક ભક્તજનો વચમાં કહ્યું : “ એ તો હાકોરને પરિચર કરવા આવી છે ! ”

મુખિયાએ અત્યંત દીનતાપૂર્વક કહ્યું : “ હાકોર ના ચરણરૂપર કરવા આવી છું ; સરકાર ! સાથે પૂજારી બધીય સામગ્રી લેતી આવી છું ! ”

પૂજારી : “ કેમ અહમ વગરની વાત કરે છે ? કોઈ માંડી ખાંડી તો નથી કઈ ગઈને ? બધા, તું હાકોરને શી રીતે અડકી ચડીશ ? ”

મુખિયાને આજ પર્યં ક્યારેય મંદિરમાં આવવાનો પ્રસંગ મળ્યો નહોતો. તે આશ્ચર્ય સહ બોલી : “ મહારાજ, એ તો સંસારબરના સ્ત્રામી છે. એમનાં દર્શન માવશી તો પાપી પણ તરી ગય છે. પછી મારા અડકવાથી એ શી રીતે અમડાઈ જશે ? ”

પૂજારી : “ પણ તું તો સમાજભુ છું ને ? ”

મુખિયા : “ તો શું અમને પેદા કરનાર ભગવાન કોઈ બીજો હતો ? ચમારોના અગ-વાન શું કોઈ જુદો હોય છે ? મહારાજ, મારા પર કૃપા કરો, મારે આ બાગદની માનતા છે. ”

તે સંમત થી પેમા બહુ મહોત્સવ, ને દને સ્તુતિ પૂરી કરી રહ્યા હતા, તે જરા આમળ વધીને ધમકી આપતા કહેવા લાગ્યા : “ મારીને હાંકી કાઢો રાં...ચૂડેલો ! બધાને અમડાવી મારવા આવી છે-કેંકી દો એની ચાળા-ગાળા સંસારમાં આમેય જ્યાં ત્યાં આગ તો લાગી ચૂકેલી છે, ત્યાં વળી ચમારો પણ વ્હે હાકોર-ની. પૂજન કરતાં શીખશે, તો પછી પૂજવી રહેશે કે રસાતળ પહોંચી જશે ? ”

બીજા ભક્ત મહાશય તેને સમર્થન કરતાં બોલ્યા : “ હવે તો જમાનો એવો આવ્યો છે કે ગિચારા હાકોરને પણ ચમારોના હાથની બનાવેલી રસોઈ જમવી પડશે. હવે પ્રલય થવામાં કઈ બાકી નથી રહ્યું ! ”

ટાડ પડવા માંડી હતી, મુખિયા ઊભી

જીભી ચરચરતી હતી, અને અહીં ધર્મના ઇન્તરદારો સમયની ગતિ પર આલોચના કરતા હતા. બાળક ટાઢનું માર્યું સુખિયાની જોડમાં મધુને વધુ લપાતું હતું હતું. પરંતુ સુખિયા તો ત્યાંથી એક ડગલું પણ પાછળ ખસવાનું નામ લેતી નહોતી. જાણે એવું લાગતું હતું કે તેના બન્ને પગ ભોંય સાથે વરઘાઈ ગયા હતા. રહી રહીને એના હૃદયમાં એવા ઉદ્ગાર ભચ્ચત થતા હતા કે જર્જરે હાકોરજના ચરણોમાં પડું. હાકોરજ શું એમના એકલાના જ છે. અમારે ગરીબોને એમની સાથે શું કરો જ નાતો નથી, આ બધા અમને રોકનારા છે કેણુ ? પણ વળી પાછો તરત જ ભય લાગતો કે આ લોકોએ જે સાચેજ યાગી-બાળા દેંડી દીધી તો હું શું કરીશ ? એટલે મનમાં ને મનમાંજ મુઝાઈને રહી જતી. સહસા તેને એક વાંત મૂઝી. અને તરત જ તે ત્યાંથી પાછી ફરી એક વૃક્ષ નીચે અંધારામાં જીભી રહી આ બધાની ત્યાંથી આજ્ઞા જવાની રાહ નેચા લાગી.

- ૨ -

થોડીવાર બાદ બધા ભક્તજનો એક પછી એક પોતપોતાના ઘર તરફ રવાના થઈ ગયા. માત્ર એકલા પૂનરી મહારાજ જ ત્યાં રહ્યા. એટલે સુખિયા પુનઃ મંદિરમાં આવી આંગણમાં જીભી રહી, કે ત્યાં પૂનરી મહોદય આસન જમાવી વટલોઈમાંથી કુર્ચાવર્ષક ગણુર સંગીત સાંભળવામાં મગ્ન બની ગયા હતા. પગરૂં સાંભળ્યા તેમણે ડાકું ફેરવી પાછળ નેથું તો સુખિયાને જોએલી નેઈ તેને ત્યાં જોએલી નેઈને તે ચિડાઈને બોલી બોલ્યા : “ કેમ રે, હજી તું અહીં જ જીભી છું ? ”

સુખિયાએ યાગી જમીન પર નીચે મૂકી અને એક હાથ લાંબો કરી બિહા-પ્રાર્થના કરતી કહેવા લાગી : “ મહારાજ, હું મહા અભાગિની છું. આજ બાળક મારા જીવનનો

આધાર છે, મારા પર દયા કરો. ત્રણ દિવસ થયાં તોણે આંખ ઉઘી નથી કરી. તમને બહુ વચ મળશે, મહારાજ ! ”

એટલું કહેતાં કહેતાં તો સુખિયાની આંખો-માંથી અશ્રુધારા વહેવા લાગી. પૂનરીજ દયાળુ તો હતા, પણએક ચમારણને હાકોરજ પાસે જવા દેવાનું અશ્રુતપૂર્વ ધોર પાતક એ કેવી રીતે કરી શકે ? કેણુ જાણે, હાકોરજ કોઈ બરાઈને આનો કેવોય દંડ દે ! એમને ય બાળખંખાં હતાં. ક્યાંક હાકોરજ કોપિત થઈને આખા ગામને બાળીને ભસ્મ કરી દે, તો ? તે બોલ્યા : “ ઘેર જઈને ભગવાનનું નામ લે, તારા બાળકને સારું થઈ જશે. હું તને આ તુક્કરીદલ આપું છું બાળકને ખવડાવજે, ચરણાશ્રુત તેની આંખોએ લગાડજે. ભગવાનની કૃપા હશે તો જ્યાં સારાં વાનાં થશે. ”

સુખિયા બોલી : “ હાકોરજને પગે નહિ પડવા દો, મહારાજ ? બહુ દુઃખી છું મહારાજ. જેમ તેમ કરીને માગીબિખીને તથા ઉચાર કાઢીને બધો સામાન લાવી છું. અને કાલે સ્વપ્ન આપ્યું હતું મહારાજ કે કાલે જઈને હાકોરજની પૂજા કરજે, તારા બાળકને સારું થઈ જશે. એટલે જ દોડતી આવી છું. મારી પાસે થોડા પૈસા છે, તે આપ લ્યો, પણ મને એક ક્ષણુવાર માટે પણ ભગવાનનાં ચરણ-સ્પર્શ કરવા દો. ”

આ પ્રતોભને પંડિતજને એક ક્ષણુ માટે તો વિચલિત કરી દીધા, પરંતુ મૂર્ખતાને લઈને મથરનો ભય એમના મનમાં હજી થોડો થોડો રહી જવા પામ્યો હતો. જરા વિચાર કરીને તે કહેવા લાગ્યા : “ અરે ગાંડી હાકોરજ તો ભક્તજનોના મનના બાવ જીએ છે કે કેણુ તેમને પગે લાગે છે તે જીએ છે ? સાંભળ્યું નથી કે ‘ મનગંગા તો કયરોટમાં ગંગા ! ’ મનમાં શ્રદ્ધા ન હોય તો લાખ વાર ભગવાન

ચરણપર્શ કરે કશું વળતું નથી. મારી પાસે એક જંતર છે તેની હેંમત તો બહુ મોટી છે, પણ તને હું માત્ર એક જ રૂપિયામાં આપીશ. તેને જાળકના ગળામાં બાંધી દેજે, બસ, કાલે જાળક હસતું રમતું થઈ જશે.”

સુખિયાએ પૂછ્યું : “ તો શું કાકોરજની પૂજન નહિજ કરવા દો ? ”

પૂજારીએ જણાવ્યું : “ તારે માટે આટલી જ પૂજા બસ છે. જે ક્યારેય નથી બન્યું, તે હું આજે કરવા દઉં, તો જામ પર કોઈ આદત-વિપત્તિ આવી પડે તો શું થઈ જાય, તેનો તો જરા વિચાર કર ! તું આ જંતર લઈ જા, ભગવાનની ઈચ્છા હશે તો રાતમાં જ બચ્ચાને આરામ થઈ જશે. કોઠની ખરાબ નગર લાગી ગઈ છે. હેંપ નગર લાગી જાય એકું ને ! લાગે છે કે મૂળ તમે ક્ષત્રિયવંશનાં હશે ! ”

સુખિયાએ એ રૂપિયામાં ક્યાં ગીરા મૂક્યાં હતાં તેમાંથી એક રૂપિયો તો પહેલાં જ વપરાઈ ચૂક્યો હતો. બીજો પૂજારીને પચ્ચો અને જંતર લઈ તે મનને મનાવતી ઘેર પાછી ફરી.

— ૩ —

સુખિયાએ ઘેર આવી જાળકના ગળામાં યંત્ર બાંધી દીધું, પણ જેમ જેમ રાત વધતી ગઈ તેમ તેમ જાળકનો તાવ વધતોજ ગયો અને ત્રણ વાગતા વાગતામાં તો તેના હાથપગ ટાકા પડવા માંડ્યા. સુખિયા આ જોઈ ગભરાઈ ગઈ અને વિચાર કરવા લાગી : હાથ ! હું, નાહકની સંકેતમાં પડી તે કાકોરજનાં દર્શન ક્યાં વિના ઘેર પાછી ચાલી આવી. જો હું અંદર જઈને કાકોરજનાં ચરણપર્શ કરી આવી હોત, તો એ લોકો અને શું કરી નાખવાના હતા ? એટલું જ યાત ને કે એ લોકો અને ઘણા મારીને બહાર ૯ મેલત, કદાચ થોડું મારત, પણ માથો મનોરથ તો પૂરો થઈ

જન ! જો હું કાકોરજનાં ચરણો મારાં આંસુ-ઝોથી ભિંજાવી દેત, અને જાળકને એમનાં ચરણોમાં સુવાડી દેત, તો શું એમને દયા ન આવત ? એ તો દયામય ભંગવાન છે. ગરીબ દીનજનોની સહાય કરનારા છે, એ શું મારા પર દયા ન કરત ? ” આમ વિચાર કરતાં કરતાં સુખિયાનું મન અધિર બની ગયું. ના, હવે પળવાર પણ વિલંબ કરવાની જરૂર નથી. પોતે અવરથ ત્યાં જશે, અને કાકોરજનાં ચરણોમાં પડીને રોશે અને પોતાની ચલેલી જૂલ માટે માફી માગશે. હવે આ અખળાના આ શક્તિ હૃદયને માટે તેમના સિવાય બીજા કોઈનોય આશ્રય કે આધાર નથી. મંદિરનાં દાર બંધ હશે તો પોતે તાણું તોડી નાખશે. કાકોરજ શું કોઈના વેચાણેલા છે કે તેમને કોઈ જામ બંધખારણે પૂરી રાખે ?

રાતના ત્રણ વાગી ગયા હતા. સુખિયાએ જાળકને કામગામાં વીંટી ઉપાડી લીધું, બીજા હાથે યાજ્ઞી ઉપાડી અને મંદિર તરફ જવા નીકળી. માર્ગ લગભગ એ ફાળંગ જેટલો હતો. હાથ ! અગર એ કોઈ તેને લાખ રૂપિયા આપે તો પણ પોતે આવે સમયે અને આટલી ટાકમાં અહીં ન આવે. પણ જાળકની મમતાએ તેની સારીયે શંકાઓને દગાવી દીધી હતી. ‘ હું ભગવાન ! હવે એક તમારેજ આશરો છે ! ’ એમ રટણ કરતી તે મંદિર પ્રતિ જઈ રહી હતી.

મંદિર પહોંચીને સુખિયાએ જોયું તો ખાર-જાને તાણું મારેલું હતું. પૂજારીજી આંગણુની જોડાજોડ આવેલી એક ઝોરડીમાં અંદરથી ખારણું બંધ કરી સૂઈ ગયા હતા. ચારે તરફ અંધારું છવાઈ ગયેલું હતું. સુખિયાએ ચળતરા નીચેથી એક છટ લઈ જોર જોરથી તાણું તોડવાનો પ્રારંભ કર્યો. કોણ જાણે તેના હાથમાં આટલી બધી શક્તિ આજે ક્યાંથી આવી હતી ! જેમણે વાર છટ મારતાંજ તાણું અને છટ બન્ને તૂટી જઈને નીચે હેંડે પડ્યાં. સુખિયાએ

બારણું ઉઘાડી નાખ્યાં અને તે અંદર દાખલ થવા જતી હતી કે પૂનરીજી બારણું ખોલી ગભરાતા ગભરાતા બહાર નીકળ્યા અને 'ચોર !' 'ચોર !' એમ બૂરો મારતા ગામની તરફ દોડ્યા. શિયાળામાં સામાન્ય રીતે પ્રહર રાત બાકી રહેતાં જ લોકોની નિદ્રા જીડી બંધ છે. પૂનરીને ખૂબો પાડતા સાંભળી ઘણા લોકો આમ તેમથી ફાનસ લઈને એકઠા થઈ ગયા અને પૂછવા લાગ્યા : "ક્યાં છે ? ક્યાં છે ? કઈ બાજુ એ ગયો ?"

સદસા સુખિયા આંગણામાંથી નીકળી ચલ્ય તારા પર આવી અને બોલી : "ચોર નથી, હું છું. હાકોરજીની પૂન કરવા આવી હતી. હજી તો હું અંદર પહોંચી નથી. ત્યાં તો નમે નાદકનું જૂમરાણુ મચાવી મૂક્યું !"

પૂનરી બોલ્યા : "હવે અનર્થ થઈ થઈ ગયો. સુખિયા મંદિરમાં જઈને હાકોરજીને જાગ્ર કરી આવી !"

બસ, પછી તો પૂછું જ શું. કેટલાય આદમી એકઠમ દોડતા આવી સુખિયા પર પડી પડ્યા અને તેને હોંસા અને લાતોથી વધાવી લીધી. સુખિયા એક દાઢ વડે બાળકની સંભાળ લેતી, બીજા હાથે તેનું રક્ષણ કરતી હતી. તેવામાં એકાએક એક જાળવાન ખેડૂતે તેને એટલા તો જોરથી ધકકો માર્યો કે બાળક તેના હાથમાંથી છૂટી જઈ જમીન પર પછડાયું. પણ તેણે ન તો કદન કર્યું કે ન તો કંઈ અવાજ કર્યો કે ન તો કંઈ સીસકારો પણ કર્યો. સુખિયા પણ હેં પડી ગઈ હતી. તે પોતાની જાતને સ્વચ્છ કરતી બાળકને ઉપાડવા લાગી કે ત્યાં તેની નજર તેના મુખ પર પડી. તેના મોંમાંથી એક ચિત્કાર નીકળી પડ્યો. તેણે બાળકના માથાને હાથ લગાવી જોયો. બાળકનો દેહ ઠંડો પડી ગયો હતો. એક દીર્ઘ શ્વાસ લઈતે ઉઠીને જોખી થઈ. તેની આંખોમાં આંસુ ન આવ્યાં. તેનું મુખ

કોઈની વ્થાળાથી તમતમી જાણું અને આંખોમાંથી અંગાર વરસવા લાગ્યો. તેની બંને મૂઠીઓ જોરથી ખીડાઈ ગઈ. દાંત પીસી તે બોલવા લાગી : "પાપીઓ, મારા બાળકના પ્રાણુ લઈને હવે કેમ દૂર જોવા રહ્યા છો ? મને પણ એના બેગી કેમ મારી નથી નાખતા ? મારા અડકવાથી હાકોરજી બ્રષ્ટ થઈ ગયા ? પારસમણિને અડકવાથી લોડું સોનું થઈ જાય છે, પારસમણિ પેતે લોડું નથી થઈ જતું. મારા અડકવાથી હાકોરજી અમડાઈ જશે, તો મને બનાવતી વેળાએ-ઘડતી વેળાએ એ શું નકોતા અમડાઈ ગયા ? હ્યો, હવે ક્યારેય. હું હાકોરજીને અમડાવવા નહિ વ્થાવું. તમારા હાકોરજીને તાળામાં પૂરી રાખો, બધાર પકેરો મૂકો. હાય ! તમને જરા પણ દયા ન આવી ! તમે આટલા બધા હકોર છો ? તમે સૌ બાળજન્મ્યાં-વાળા ફોવા છતાં પણ તમને એક અમાગિની માતા પર દયા ન આવી ? અને આ ઉપર મોટા ધર્મના ઈન્કારદાર બની બેસો છો ! તમે સૌ-એક એક જાણુ હત્યારા છો, સાવ નથી હત્યારા છો ! ડરશો નહિ, હું થાણામાં-પોલીસમાં ખજાર આપવા નથી જવાની, મારો ન્યાય તો ભગવાન કરશે, હવે તો જઈને એમની જ અદાલતમાં ફરિયાદ કરીશ."

કેઈ કશું જ ન બોલ્યું. સૌ કેઈ નિઃશબ્દ બની ગયું હતું. પાપાણુની મૂર્તિઓની બાંતિ એકેએક જાણુ શિર ઝૂકાવી જિહ્વું રહ્યું હતું.

આટલી વારમાં તો આખું ગામ ત્યાં એકત્ર થઈ ગયું હતું. સુખિયાએ એકવાર પુનઃ બાળકના મુખ પ્રતિબેધું અને તેના મુખમાંથી સખ્દો સરી પડ્યા : "હાય ! મારા લાલ !" અને બીજી જ ક્ષણે તે મૂર્છાવશ થઈને ધરણી પર ઢળી પડી. તેનો પ્રાણુપંખેડ જીડી ગયો. તેણે બાળક પાછળ પોતાના પ્રાણુ પણ વિસ-ર્જન કર્યો !

મારી સાથે
પથારીમાં પડ્યાં
પડ્યાં, એક રાત્રે
તેં તારા બાલ્ય.
કાળની રમરણ

ગુલાબનું ફૂલ

શ્રી. રઘુભાઈ દેસાઈ

‘પણુ’ બા,
દેવાને મુંદર
સુંદર ફૂલો છાડી
આવાં સાદાં
ફૂલો કેમ ગમે ?
આપણી વાડીમાં

ગીત ઉઘાડી. આ રહ્યું તેનું એક પાનું.
“બા રઘુરક્ષા હોય ત્યારે મને બોલાવી
શ્લેષી:

“બેટા ઈન્દુ, ઈષ્ટદેવની પૂજા આજે તારે
કરવાની.”

ગાહી ડમરી બની, રેશમી ધાધરી અને
કપડાં પહેરી હું દેવસિંહાસન પાસે બેસી ચંદન
ધસું. દેવાની મુર્તિઓને દ્રવ્ય અને પાણીથી
સ્નાન કરાવું.

એટલામાં બા કહે: “બેટા ઈન્દુ હીલો
પેટાવલો તો તું જૂલી જ ગઈ.”

હું એકને બદલે બન્ને દેવા પ્રગટાવું.
બા દૂર બેસી રહી મને પૂછા કરતાં ચીખવે.

બા કહે: ‘બેટા, લે ગોલું ધંતુરાનું’ સદેદ
આસમાની રંગનું લાંબું ફૂલ. તે મહાદેવને
ચડાવ. પેલી દુર્વા ગણપતિ પર ચૂક. ગેર્યાં
બિશીપત્ર મહાદેવને અર્પણ કર.’

અમારા પરમાં બધા દેવા પૂજતા. યનિ-
વાર આવે એટલે બા મને સાથે લઈ હતુમા-
નઝને મંદિરે જાય. રસ્તામાંથી આકાશના
પુષ્પની માળા મને અપાવે. ઘોડાં છૂટાં ગુલા-
બનાં ફૂલો પણ લઈએ. હતુમાનમંદિરે જતાં,
રસ્તે ચાલતાં, હું બાને પૂછું: ‘બા, હતુમાનઝને
આકાશની પુષ્પમાળા કેમ? મહાદેવને ધતુરાનાં
ફૂલ કેમ? ગણપતિને કરેણ અને દુર્વા જ કેમ?’

બા મને ચમી ભરીતે કહે: ‘બેટા, કેવું
કેવું તું પૂછે છે? ગેરી યર્ષને એવીજ જિજ્ઞાસા
જળથી રાખજો.’ અને પછી ધીમેથી મને
સમજાવે:—‘ધતુરા ચંદ્રમૌલિને ગમે, આકાશ
અંબલીમુતને ગમે, માટે તેમને ગમતાં ફૂલ
આપણે તેમને ચડાવીએ.’

ચંપો યાય છે. ગુલાબ ખીસે છે. ગુલાબની
ખાંખડીના રંગ કેવો સરસ હોય છે? એનો
મધમધાટ પણ મનને કેવો તર કરી દે છે?’
હું બાને વળી પૂછું.

બા મને સમજાવે: ‘બેટા, આપણે સામે
બારણે પેઝાં રતનકાકી રહે છે ને?’

હું માથું ધ્રુણાવી કહું: ‘હા.’

‘તેમનો કોકો એક પગે લંગડો છે તે તું
ગણે છે ને?’

હું ફરી બોલું: ‘હા.’

‘રતનકાકીને લંગડો લંગડો એમનો કોકો
વદામો અને મને તું. જોઈું તેવું ફૂલ જોને
તેને ગમે. તું મારું ફૂલ. કોકો રતનકાકીનું ફૂલ.’

અને એટલું કહીને બા મને બન્ને દાથે
બળવડે રસ્તામાંજ ઉચ્ચલી લે અને મારા માથ
પર ગ્રેમખરેલ એક ચૂંચી લે.

‘બા, હું તારું ફૂલ? તારી સેવામાં મને
કાણે ચડાવ્યું?’ હું પ્રશ્ન કરું.

‘બેટા, તારા બાપુએ.’ બા કહે.

‘બા હું ફૂલ. પણ શાનું ફૂલ? આકાશનું,
મન્નગોશાનું, ધંતુરાનું, ચંપાનું, ગુલાબનું?’

‘બેટા, તું મારું ગુલાબનું જ ફૂલ. ગુલા-
બનું ફૂલ સૌ દેવાને ગમે. સૌ કાઈને અપે.’

મતો મતો હું એ તારી રમરણવાંસળી
સાંભળતો હોઉં. વાંસળી એકએક વાગતી અંધ
યાય. હું પડખું ફેરવીને જોઉં, તો તું ત્યાં
ઘરાલસાટ બિંધવા મંડી હોય.

તારી બાએ ઉચ્ચારેલા, તારા કદી બતાવેલા
તે ચમ્પો ફરી મારા કનુપેટે અચકાયા કહે:

‘તું ગુલાબનું ફૂલ. ગુલાબનું ફૂલ દરકોઈ
દેવને દરકોઈ અવસ્થામાં ચડે.’

હું વિચારું: 'ત્રીજું જીવન એ પુખ્તપના જેવું જ કુમાર, સૌરભ અને સૌંદર્યભર્યું નથી શું ? જે એને જાળવી ન જાયે તેને કદાચ એના કાંટા બાંધે બોંકાતા હશે પણ જે એ ફૂલને ફૂલનીને - ફાળવી જાયે છે તેને તો એ સરસ રીતે ફૂલે છે. શુભાખના ફૂલ જેવી જ ત્રીજીજીવનની અવસ્થાઓ નથી શું ? સૌ કુમારી હો, સૌ બા-અવતરી હો-કલિકા, પાંદડીરૂપે, પૂર્ણચિદ્રમિત ફૂલરૂપે નિરંતર શુભાખ જ શુભાખ રહે છે.'

ઈક ! તેં પણ શુભાખ બની મારા જીવનમાં શુભાખી નથી આણી શું ?

ગુજરાતના કોલિકાકંઈ મારા શિક્ષક કવિ લલિતજીની પંક્તિઓ મને હજીયે યાદ આપ્યા દરે છે. તેમણે ગાયું છે:

'ખિસે જે દિલ ચમનનાં ફૂલડાંની દિલશુભાખી,
જિસે એ શુભાખનનાં તુજ વદન ફૂલની શુભાખી;
તને જોતાં, તુંમાં હું જોઉં મુજ દેવગી શુભાખી,
જુએ તું ત્યાં, મને હું જોઉં બસ, તું મય શુભાખી !'

શુભાખનું ફૂલ તને કેટલું-કેટલું-કેટલું પ્રિય હતું ? રોજ રોજ શુભાખનાં ફૂલ તું તારા અંબોડમાં ખોસતી. રોજ શાળાએ જતાં હાથમાં રાખતી. મારા કેટલા જીવનમાં પડેલી હતી. મેં જ પર શુભાખના ઢગના ઢગ ખડકતી. બાલક શિષ્યોના ચિત્ર પુસ્તકોમાં તેમને શુભાખો ચીનરી આપતી. મધુરજનીની રાતોએ, વસંતની ગ્રાહ્ય-પ્રકુલ્લ ઋતુમાં પથારીમાં શુભાખની છટ્ટી પાંદડી-ઓ જ વેરી હતી. શુભાખના ફૂલની છટ્ટી પાંદડીઓ તારા પુસ્તકોને પાને પાને મૂકી હતી. શુભાખનું ફૂલ કરમાય ત્યારે તેને તારી 'હેંડ બેગ'માં જાળવતી.

શુભાખ તારા ગાંધોમાં તેં બધાં બધાં રાખ્યાં હતાં. એ શુભાખોને મારા ઓઢો અડતા ત્યારે તે કેમ પ્રકુલ્લ બનીને ખીલી જોડતા ? કદીક એ જ શુભાખોને હું ગંધાચિંપાં કરતો ત્યારે તે સ્વા રાતા રાતા બની રહેતા ? એ જ શુભાખો

પરથી તેં અનન્ય એવા પ્રેમ અને રનેહનાં અમુલ્ય-આંસુઓ વહાવ્યાં છે; જેને મેં એ શુભાખો પરથી જ અનેક વાર મૂખ્યાં અને ઝીટ્યાં છે.

ક્યારેક તારા ગાંધોના શુભાખો, હું મારા દબમન વધેલા ગાંધો અડાડતો, ત્યારે તું કેમ મર્મીળાં અને અર્ધપૂર્ણ વચનો ઉદ્ગારતી ?

"અમ ત્રીજોના શુભાખ તો કાંટા વિનાનાં. સૌ કોઈ એને મૂંઘવાને અને ચૂમવાને લોભાય. જ્યાં નમ પુરોના શુભાખોના કાંટા તો યજ પોંડે બોંકાય."

ખીજે દિવસે હું હળમતથી ગાંધો મુંઘાળા કરી, ગાંધોગાંધ અડાડું અને પછી કહું: 'આજે તો મેં મારા શુભાખના કાંટા કાઢી નાખ્યા છે, હવે તો તને બોંકાતા નથી ને ?'

રોડ અને રપર્શના દિવ્ય સ્વપ્નમાં ફૂલેલી તું આંખો મીંચી રહી માત્ર નિરુત્તર પડી રહેતી. પણ તારું નિરુત્તર પડી રહેવું મારા હૃદયમાં ક્યારેક વ્યથા ભરી હતું.

હું વિચારતો ત્રીજું ફૂલ જેવું જીવન પુરુ-પના ખરજયગ જીવનને કેટલું સુંવાળું, સુખકર મુગંધોમય બનાવે છે ? પોતે ચિમખાઈ અન્ય જીવનને ખિસાવે છે. પોતે મંધલીન બની બીજને મુગંધિન બનાવે છે !

અને પુરુષનું જીવન ? ઘણી વખત તે, જાણેઅજાણે ત્રીજા ફૂલજીવનને પગ નીચે ફેરવી નાખે છે. તેની પાંદડીઓના ચૂરચૂરા કરી નાખે છે. ક્યારેક કળિયોને મસળી નાખે છે.

અને પુરુષોના એ નિષ્કૃષ્ટ વર્તન છતાં, ત્રીજું ફૂલજીવન એવું મિઠાસદાસ નિરંતર ધરતું જ જાય છે. એ ફૂલજીવન એના પરિમલ ત્યજતું જ નથી. કચરાતું, ચિમળાતું, મુરજાતું તે પોનાની પાછળ સૌરભ અને રમરણ મૂકી જ જાય છે.*

*તાજેતરમાં પ્રસિદ્ધ થયેલ 'ઈન્દુ અને રાત્રી' નામક પુસ્તકનું એક પ્રકરણ.

રે'વા દો રે'વા

શ્રી. સગીરય મહેતા

૧

આમ તો હું પત્રો એવા ખંચાળ લખું છું કે, મારા નિકટના મિત્રોને પણ તે વાંચવા કે મંગાવવા સન નથી થતું. પત્રો સારા પ્રકારના, સારા કાગળોમાં પ્રેરેલાં હોય, જુદા જુદા સપ્તકો પાડી સારા અક્ષરે લખવા એ બધું હું શીખેલો છતાંયે બપોરે પત્ર લખવા એમું ત્યારે હું તો શાહીનો ગોટો કાઢો પડી જતો કે, પેન્સીલનો લટિ પડી જતો અને ત્યાંથી જ તે વાંચનારનું મન ઉંચું થઈ જાય.

આ ચર્ચ મારા પત્ર લેખનની તફત પ્રાસ્તાવિક વાત.

પણ, આથી તો મારા પત્રો ક્યાંયે વધુ ખરાબ જતી જતા. તે લખાઈ રહે તે પરેલાં, જે કાગળો ઉપર હું અક્ષરો પાડતો તે કાગળ પ્રતિ હું બેદરકાર બનતો એટલે કતિતો તે કાટખૂણે કપાયતા હોય કે અમેરીકન પ્રેસકોનાં પાનાંઓ જેવા વાંકાચૂંકા હાથેથી ઉતાવળે કપાયતા હોય: અંદર ફેટલીયે જુલો હોય અને છેકબાકે ચિના તો મારાથી અક્ષર પણ કાગળ પર પડે નહીં.

આથી એમ ડોઈ સમજી જાય કે હું બપોરો પણ ગપો નહીં તો બપોરે હું નીચી મૂડીએ તે સ્વીકારી લેવા તૈયાર છું.

હું સારા પત્રો લખવાનો નથી.

પત્રો લખવા એ લેખો કે કાવ્યો નેટલી સહેલી વસ્તુ નથી. એટલે હમણાં-હમણાં મેં પત્રો લખવાનું તજી દીધું છે અને અનેક સારા મિત્રોની મૈત્રી પણ જતી કરી છે. બીજા શું થાય?

૨

પત્રો લખવા એ મારો ધંધો નથી. એટલે, તે ન આવડે તો મને ખડું મુશ્કેલી પડતી નહીં. પણ હમણાં મેં સુશીળતે ત્રણ ત્રણ દિવસની મહેનત પછી એક પત્ર તૈયાર કર્યો. અને તેણે મને ભારે શાપ આપી. ભારે કડું તો વાંધો નથી.

એને મેં જોયેલી, ત્યારે હું મારે ગામ ગયેલો ત્યારે એણે મને ખૂબ જ આકર્ષેલો. એ હતી પ્રિલિકા... પણ, હજુ બાળા સમી. નામ પણ મજાનું હતું... જ્યોતિ.

હું તો માત્ર નિઃશાળ જેવા ગયો હતો. ત્યાં મેં મારી ઝાળખાણ આપેલી અને પછી જ્યોતિને વિષે માંખણું. મારી પાસેથી જે પાંચ વખત તે પસાર થઈ અને હું તેની પાસેથી દરબાર વખત પસાર થયેલો. છતાંય, કાણુ જાણે કેમ પણ અમારી મૈત્રી આથી વિશેષ ન થઈ. મેં તો તે દિવસે જ્યોતિને સાથે લઈને ફરવા જવાની કંઈપના પણ કહેલી.

તેની સાથે મારા નવા પુસ્તકની વાત કરવા મેં વિચારેલું. પણ, જ્યોતિ ત્યારે મારાથી ખડુ આકર્ષાઈ ન હોય તો એ કેમ બને?

એટલે, હું તો ખડું પૂછો તો નિરાશ થયો. જ્યોતિ જેની છાંટીને ય હું ન આકર્ષાઈ શક્યો?

કદાચ, ટુમાસ ફેંકી દેવા. કે, ખડાકુરીના પ્રયોગો કરવા વગેરે વગેરે અને આવડતું ન હતું એમ માની મેં મનને મનાવ્યું.

પણ, થોડાક દિવસ પછી હું ત્યારે આરંભેર આવ્યા ત્યારે તો શાન્ત ગેસી શક્યો નહીં.

૩

અને નિરાશ અને નિર્જન મગજને થયું ચાલને પત્ર લખી તાળીએ, સાથે ટિફ્ટ બીડું. સુશીખતે મેં પત્ર લખ્યો. પત્રમાં જ્યોતિષું વર્ણન કર્યું અને એમારખ્યામની રુઆયતોમાંની કેટલીક હીડીઓ ટાંકી સાથે ટિકિટો ખીડી.

એ બધું કર્યો છતાંય ત્યારે કેટલાક સમય પછી મને કેઈ પ્રકારનો જ્યોતિનો પત્ર ન મળ્યો ત્યારે મેં તેને એક ખીન્ને પત્ર લખ્યો અને ટિફ્ટ ખીડી.

જ્યોતિએ આનો કેઈ પ્રકારનો ઉત્તર ન આપ્યો, એટલે હું ચિંતામાં પડ્યો. કે હજું, શું મારો પત્ર ખીગ્નના હાથમા ગયો હતો? શું જ્યોતિ મારી ફજેલી કરશે?... અં આવ્યા અનેક વિચારો. મારા મનને ઘોળી રહ્યા. મેં તેને લખેલું કે, વહેલી તકે હું ત્યાં આવું ત્યારે મળવા માંગું છું. તે શી રીતે હવે હું તેને મળી શકું? શી રીતે?

વહેલામાં વહેલી તકે હું એ વસ્તુ સ્પષ્ટ કરવા માગતો હતો. વહેલામાં વહેલી તકે હું ત્યાં જવા માગતો હતો અને એક સરસ ઉનાગને દિવસે હું ત્યાં પહોંચ્યો.

૪

જ્યોતિની જ્યોતિ મારી બાજુએથી પસાર થઈ. હું તેની સાથે કંઈકે જોડવા નતે હતા પણ ત્યાં તો બીજાના કંઠકા જેવી તે ત્યાંથી સરી. અર્ધ માડું અર્ધ ઉપાકું મેં તેવું ને તેવું કંઈ કહી રહ્યું!

ફરીથી જ્યોતિ મળ્યા. આ વખતે એકાંતમાં જ એ મળ્યા હતી.

અને મેં તેને પૂછ્યું, 'જ્યોતિ જ્યોતિ તમે જ કે?'

'હું શું?' જ્યોતિએ મને પૂછ્યું.

હું હસ્યો તો ખરો પણ અંબીર રહ્યો. હૃદયમાં ધગધગાતો જ્વરથી થતા હતા.

સ્ત્રીઓપ

સ્ત્રીઓના હર્ષો.

પ્રદર, લોહિયા, વદ્યાપદોષ, અર્તવ દોષ,
કંડુવાવડ વગેરેનો ચોક્કસ ઉપાય /
નવી શક્તિ બને છે.

ગુજરાત આયુર્વેદિક ફાર્મસી ગાંધી રોડ, અમદાવાદ.

કોલિયાદેવી રોડ, મુબમીર, લાઇ રોડ, મુબમીર.

‘ મેં તમને પત્રો લખ્યાંતા તેમાં મજા કરતો હતો. ’ મેં કહ્યું.

‘ શું આપણે તો મજા નથી કરતાને ?... યાના પત્રો ? ’

‘ અરે, તમે જ ન્યોતિ કે ? મેં ખાત્રી કરવા જુઓ. ’

‘ તમારે મારા નામનું શું કામ છે ? ’

‘ સ્લેન સ્લેન અહીં કોઈ બીજી ન્યોતિ છે કે ? ’

‘ હું એકલી જ છું કેમ ? ’

‘ કંઈ ગોટાળો થાય છે. ’

‘ યાનો ? ’

‘ કાગળોનો. ’

‘ તમે ગોટાળેન છો ? ’

‘ ના, ના, હું તો જ્યન્ત જ્યન્ત. ’

‘ તો તમારા, કાગળો ન્યોતિને નામે હતા ? ’

‘ હા, એવું જ કંઈ. ’ હારતાં મેં કહ્યું.

‘ એવું શું ? ’ એમ કહી તેણે મારા લખેલા પત્રો કઢાવ્યા અને આંખો લફડી નવા જગતમાં પ્રવેશતો હું મારી જતને જોઈ રહ્યો.

‘ કંઈક ભૂલ થાય છે. ’ પતાવતાં મેં કહ્યું.

‘ દેવા દો દેવા. ’ ન્યોતિ બોલી. ‘ તે આવા કામજો તો કવિ જ લખી શકે. તમે કવિ છો ? ’

‘ હું ? નાં રે ના. કાગળો પણ લખતાં નથી આવડતા. ’ હાથ પહોળા કરી મેં કહ્યું.

‘ દેવા દો દેવા. મને જ લખતાં તો તો આવડતો એટલે મેં લખ્યો નહીં. બોલો તમે કશું તેમ સાથે કરવા જ્યાં કે ? ’

‘ સાથે ક્યાં ? ’

હું એટલું જ બોલ્યો પણ ન્યોતિ મને જ્યાં દોરી ગઈ ત્યાં હું તેની સાથે ગયો.

ઉચ્ચ સાહિત્યના શોખીનો માટે અમૂલ્ય તક

બોનુઆરો સુધી આખો સેટ ખરીદનારને માત્ર રૂ. ૬૭ માં [પોસ્ટેજ ૧૫]

સેટ ૧

સેટ ૨

હાસ્ય કથામંજરી ભા. ૧	૨-૦	દી. જ. અંબાલાલ સા. } ૨-૦
” કથામંજરી ભા. ૨	૨-૦	દેસાઈનાં બાપજી ને શેખો } ૦-૧૨
સહચરીની શોધમાં (કાવ્યા)	૧-૮	ગોપાલેનું જીવન ૩-૦
દૈદ્યન (શરદ્યાયુ)	૨-૦	શુભરાતનો નાથ (કુનશી) ૩-૦
અભાગિની (વિધવા સ્ત્રીની નવલકથા)	૧-૮	હિવા-સ્વરાત્ય પ્રતિજ્ઞા ૧-૦
સાગરિકા (અખન સિંહરાની નારીકા)	૦-૮	લક્ષ્મીના બંધન ૦-૧૨
		ખિન્દુ (શરદ્યાયુ) રાધારાણી (ગંડીમ) ૧-૦
		ગોપાલેના અપાખ્યાનો ભા. ૧-૨ અને ૧-૪

૧૦-૦

૧૦-૦

જીવનલાલ અમરશી મહેતા :

શ્રીમોહન ગોહિસ અમદાવાદ.

એમાંથી જન્મ પડે એવડાં નાનાં હોય છે. એમની સાથે એક માર્ગદર્શક હોતો. એક ટોડાને દરથી એણે બોલાવીને સાંધે રાખ્યો. ટોડાં સ્રીપુરુષો નગરે પડ્યાં.

એમણે સૌએ જોયું કે લાંબી ડાહીવાળા એ ક્રિયા પુરુષો કેવા રૂપાળા અને ભવ્ય લાગતા હતા. બધું ઇચ્છિત પોતે હોય તેવા ભવ્ય એમના ચહેરા હતા. એટલામાં એમની મારફણી બેસોનાં ટોળાં આ નવા આગંતુકો ઉપર ધીંગડાં નમાવી બેસથી ધસી આવ્યાં. પરંતુ સાથેના ટોડાએ ધીમેથી સીસોટી વગાડતાં એ સૌ શાંત થઈ આવ્યાં ગયાં. કોઈ પણ ટોડાને સાંધે રાખ્યા વગર એમના ગામમાં જવાય નહિ.

“ચાલો આપણે એ લોકોની સાથે વલ્લે કરીએ.” અશ્વિને કહ્યું.

“એમની સાથે વાતો? એ કદી કોઈ સાથે બોલતાં જ નથી.”

“આપણે એમનાં જૂંપડાં અંદરથી બેંદરશું.”

“એ કદી કોઈને જૂંપડાંની અંદર-બહાર જતા નથી. તેઓ એકંતવાસી છે. રહેવે, ખોટરો, તાર, ટેકીમાફિનો કાંઈ ઉપયોગ એમને નથી. તેઓ હજારો વર્ષો થયાં એક જ પોતાની રીત રહે છે.”

“પણ તેઓ સુન્દરાન શાના ઉપરથી કરે છે? નોકરી કરનાં હશે ને?”

“તેઓ કદી નોકરી કરતાં નથી. એમની જન્મી બેસોનાં દૂધ માખણુ વેચી નમાવે છે. એ બેસો-એમની પાસે જાળા જેવી નાથ છે. પણ બીજા કોઈ નવીનને આવવા દેતી નથી. ટોડાઓ કોઈની સાથે સંબંધ રાખતાં નથી. માત્ર દરરોજ બનરમાં આવી માખણુ દૂધ વેચી બાંધે છે. જરૂર જેગાએ શબ્દો તામીલમાં બોલે છે. પરંતુ એમની ભાષા જુદી જ છે. બનરનાં વાસણો અમગ રાખે છે. તેઓ કોઈ સાથે સંબંધ રાખતા નથી. મીસ-

નરીઓ બહુવાવા આવ્યા પણ ટોડાઓની બેસોએ એમને ગામ નગરદિક આવવા દાવા નહિ. તેમનો તો ધર્મ પણ જુદો છે. સરકાર પણ એમની વચ્ચે પડતી નથી. એ લોકો કોઈને તુકશાન કરતા નથી.”

સંખ્યા ઘટી ગઈ હતી. ઉત્તરનો ટોડો વાયુ તર થયો હતો. એવરકોટમાંથી આ વાયુની અતિશીલ લક્ષણો આત્રાની અણીની પેટ સરીરની અંદર તીવ્રથુ યરચાટ ઉત્પન્ન કરતી હતી. સૌ પાછા વળી સરીરમાં દુઃસ્વાવવા માટે બેસથી આગળ ચાલ્યાં. હોટલામાં આવી સો મરમાથ મેળવવા માટે સગડીઓ પાસે આવી બેઠાં. ઉની ઉની ચાલના પ્યાલા પીને સરીરમાં સૌ ગરમી લાવવા માંડ્યાં. ફરી વાતો ચાલવા માંડી.

“રજનીગહેન તમે શું બગો છો?” અશ્વિને પૂછ્યું.

“એ તો હજી અંગ્રેજ ધોરણમાં છે. આવતે વરસે અમેરિકામાં બેસશે. એટલે એને ચોની પૂરાં થશે.”

“અને પુષ્પાળકેન?”

“એ મીઠા અંગ્રેજ ધોરણમાં છે આવતે વરસે ચોથું ધોરણ બજાશે.”

“અને બહેન તમે?”

“અંબનીગહેન તો ઈન્દર પાસ થયાં છે. એમના પિતાનના રવગધાસથી એમનો અભ્યાસ આગળ અટકી પડ્યો.”

“ચાલો રજનીગહેન તમારાં ચિત્રો જોઈ? કેવાં ચિત્રો છે? તમારાં ચિત્રો તો કોઈ અમેરિકાનો ફરેલાધિપતિ ખરીદે તેવાં જરૂર હશે? રજનીગહેનનાં ચિત્રો કોઈ જેવાં તેવાં હોય?”

“અશ્વિનભાઈ મારી મરકરી શું કરો છો. હું તો હજી બે વરસો થયાં જ ચિત્રોનું અંકન શીખી છું. હજી મારો હાથ પણ સરખો બેડો ગણાય નહિ. આ લાખી.” અશ્વિને ચિત્રોનું આદ્યમ જેવું-સરખાનનાં ચિત્રો તદન નવળાં

સ્વરૂપ આપવામાં તો તમે ક્યાંય કરી છે. ”
અંબલીએ મોંકાને બેસું: અશ્વિનને બેસો.
એણે એને ધાસમાં બેસવા પ્રેરણા કર્યો. થોડી
વારે ચિત્ર પૂરું થયું. અંબલીએ સામાન બેસો
કરતાં કહ્યું. “તમે તો મને આશ્ચર્યમાં નાખી
દીધી.”

“એ કહ્યાં તો મારે કરવાની રહી. ચિત્ર
ત્રકણમાં તમે આવાં નિષ્ણાત દર્શો. તે હું
બાળુતો નહોતો. તમે ક્યાં શીખ્યાં દત્તાં ?”

“મુંબઈની આર્ટસ્કૂલમાં ધુરંધર સાહેબ
પાસે ” અંબલીએ સદૃશ બાવે કયું. “હજી
તો મારે ધણી પરિપક્વતા મેળવવાની રહી.”

બંને વાતો કરતાં કરતાં હિંદુ હોટલ તરફ
પાછાં વળ્યાં.

કરવા કરવા જમવામાં સાથે રહેવાથી
બંનેનો શોભ ઓછો થયો હતો. હવે એમને
છૂટથી પરસ્પર વાતચીત કરવાનો મહાવરો થયો
હતો. બંને હળામળા ગયાં હતાં.

એક દિવસે સાંજના સૂર્યાસ્ત સમયે અશ્વિન
કરવા ગયો હતો. સરકારી લાયબ્રેરીમાં નવાં
માસિકો બેઠાં એણે પ્રવેશ કર્યો. એક ક્યાંક
પાસે લાયબ્રેરિયન એક પુસ્તક શોધી અંબ-
લીના હાથમાં આપતાં બેસો. અશ્વિન તરત
અંબલી પાસે ગયો.

“હું પુસ્તક લ્યો છો. અંબલી ?”

“આ તો Modern Philosophiesનું
પુસ્તક છે.”

“તમને તત્ત્વજ્ઞાનનો શોખ છે ?”

“હાજી એ મારો પ્રિય વિષય છે.”

“પણ હિંદી તત્ત્વજ્ઞાન તમે વાંચનાં નથી ?”

“મારા પિતાના શાસ્ત્રી પાસે તે પણ
વાંચેલ છે.”

બંને લાયબ્રેરીમાંથી બહાર ચાલ્યાં. આશી-
અવળી થોડી વોતો કરી અશ્વિન થોડીવાર
તીરવે થયો.

...આકાશમાં ચંદ્રમાનો ઉદય થયો હતો.

તળાવના પારદર્શક પાણીમાં એનું પ્રતિબિંબ
બેઠાં બંને આમજ ચાલતાં દત્તાં.

“અંબલી એક વાત કહું ? ધણી દિવસો
થયાં મારા મનમાં યોગાય છે.”

“કહોને હું સાંભળવા તૈયાર છું.”

“હું તને ચાહું છું. ખરા હૃદયથી ચાહું
છું. મારી પત્ની બનીશ ? મને આમારી
બનાવીશ ?”

“હું તેનો જવાબ આપું તે પહેલાં બોખવટ
કરી લઉં: હું આ જનનમાં એકલી નિરાશ્રિતા
છું મારી પાસે પૈસો નથી. આ બહુ કુટુંબ બે
મને આશ્રયન આપતું હોત તો હું ભૂખે મરત.”

“જેની કુંજો તેની જ હું તને મારા હૃદયની
રાણી બનાવવા તૈયાર છું.”

“પણ તમે ભૂતો છો. તમે મોટા ધનવાન
છો. હું બેઠાર જેવી છું. ક્ષણિક જીવસામાં
તમે વિવેક ભૂલશો નહિ.”

હું વિવેક ભૂલ્યો નથી. વગર વિચારે વાન
કરતો નથી. હું આ દરમિયાન ઉપર વિચાર પછી
આવ્યો છું.”

“પરંતુ તમારા માનપિતા આ વાન
સ્વીકારશે ?”

“અશ્વિનનું મોડું પડી ગયું. વાચ જેવા
અંપકલાલના આક્રોશ સ્વભાવ બંને મગફરી
એને યાદ આવ્યાં. એ કંપી ઊડ્યો.”

“અશ્વિન મારા પિતા તરત હાં પાડશે
નહિ. છતાં હું આને જ લખું છું.”

“તમારાં માનપિતાનો સંમતિ આવ્યે મને
પૂછજો, યોગ્ય હોતર આપીશ.”

બંને હોટલમાં ગયાં અશ્વિને રાત્રિના જ
ખોલાની માતાને પત્ર લખી અંબલીના ખૂસ
વખાણ લખ્યાં. પિતાને સમનવીને સંમતિ
લખવા અરજ કરી. અંબલી વગર એ છવી
શકશે નહિ એ પણ જાણ્યું. એરમેસમાં કાનજ
પોસ્ટ કરી દીધી.

અંબલી સાથે મોઢવણ કરી બંને એકતાં

દરવા ગયાં. અધિને પોતાના પિતાનો પત્ર આપ્યાની વાત કરી. પિતાએ દૂડાં વાડેલાં લખ્યું હતું કે-દીકરા, તને જુવાનીતું ગાંધણુ આવ્યું છે. ભૂલીને એને, મારા ધરમાં બિખારીની કન્યા ન લેઈએ. લાખોનો દાવલે લાવનારી કન્યા મેં તારા અડિ પસંદ કરી રાખી છે. હવે જલ્દી આવજે એટલે ચાર ફેરા ફેરવી દેઈ.”

“ત્યારે હવે શું કરવા ધાર્યું છે ? પિતાની આજ્ઞા કરી રામ એળંગશે ?

“ત્રેમ એ હૃદયનો વિષય છે. મેં પિતાની આજ્ઞાને અપગણી તને હૃદયરાજિ જનાવવાનો વિચાર કર્યો છે.”

“પરંતુ તમારી પાસે આપણા ગુપ્તરાજ જેવું કશું સ્વતંત્ર સાધન નથી. કેમ સંસાર નીકા આસરે ?”

“મેં પિતાજીની ‘ના’ની પ્રથમથી જ વધી રાખી હતી. આથી મુંઝવણ મારા એક મિત્રને લખ્યું હતું. એણે મારા માટે માસિક અસો રૂપિયાની એક મિલમાં નોકરી શોધી રાખી છે. પિતાનો કામળ આવતાં જ મેં એનો સ્વીકાર કરવા તાર કર્યો છે. આપણે મુંઝઈ રહીશું.”

“પરંતુ અસો રૂપિયામાં કેમ ચાલશે ? તમારાં વસ્તો જ દર વરસે પાંચસો માંગશે. અંગ્રેજો, મોટર, જીમખાના, ધરખરચમાં અસો શું પહોંચશે ?”

“તારી સોજતમાં હું કરકસર અને સાદાઈ ન શીખું તો પછી ક્યારે શીખું ? રાણીજીનો હું પાકો શિષ્ય બનીશ. મને મોગશોખી બાપો ન માનીશ. મેં મુંઝઈ મિત્રને લખી નાનું દીવાનખાતું, ઓરડી અને રસોડું ભાડે લેવા લખી નાખ્યું છે. આવતીદાસથી જ આ મારું ફેન્સી જીવન ચૂકી દઈશ. પિતાજીને મેં લખી નાખ્યું છે કે હું મદ્રાસમાં પરણી જઈશ અને તમારા વારસામાં હું આજી રાખતો નથી.

હવે અંજલી તું શું કહે છે ?”

“પ્રિય અધિન તમે મારા માટે સર્વસ્વ મુખતો ત્યાગ કરવા તૈયાર થયા છો. તમારા પિતાની સમૃદ્ધિ, મોટરો, અંગત્રા મૂકી દેવા તૈયાર થયા છો; તમારા આત્મભોગ માટે હું મળમળી થઈ ગઈ છું. ખુશીથી હું તમારી સાથે વિવાહ કરીશ. તમારી ઈચ્છા થાય ત્યારે તમે મોડવણ કરજો. હું શેઠ શેઠાણીને આજે રાત્રે વાત કરું છું.”

એ બંને પ્રેમીઓએ ને ગીતો ગાયાં છે તે ગાયાં.

ત્રીજે દિવસે ત્રિકમજાજ સૌને લઈ મદ્રાસ આવ્યા. ત્યાં એમનો લગ્ન થયાં.

‘હવે ચાલો અમદાવાદ આપણે વહીવેને પ્રણામ કરી આવીએ.’

“અમદાવાદ ! ત્યાં તો વાઘ વસે છે. ધરમાં આવવા દેશે નહિ.”

“તમે તો બોળાભાઈ છો. કોઈ ના પાછું નથી. હંઅ એક વાત કહેતાં જૂલી ગઈ.”

“શું જૂલી ગઈ ?”

“મારા પિતા અનિધનવાન હતા. મરતાં પહેલાં યુવાવસ્થામાં જ એમણે પોતાની બધી મિલકતો વેચી સરકારી કામળામાં લઈ મારે નામે બેંકમાં મૂક્યાં. એમણે જાહેર કર્યું કે સદામાં મેં બધું ચૂસાવ્યું છે. મને બેંકની રસીદ આપી આજી આપી કે મારા મરણ પછી ત્રણ વરસ સુધી તારે વિવાહ કરવો નહિ. તારે ત્રિકમજાજના કુટુંબમાં શિક્ષિકા તરીકે નોકરી કરવી. ને તારા પૈસા ઉપર નહિ પણ મુલો પર મોહિને આવે તેની સાથે વિવાહ કરવા મારું વચન પાળીશ દીકરી ? પૈસાદાર છો એવી કોઈને ઈશ્વરાધી પણ ખબર પડતી ન એઈએ. મારું વચન પાળીશ ને ?”

“મેં પિતાને પાણી આપ્યું. તે પ્રભાણે જ વર્તી છું. મને ધરમાતાએ મદદ કરી મનગમતું મેળવી આપ્યું છે.”

વ. સુધરાનો પત્ર વાંચતાં વાંચતાં કિશોર-
લાલની નજર સમક્ષ વીસ વર્ષ પૂર્વેના પ્રસંગો
ખડા થયા. એ મધુર પ્રસંગોની સ્મૃતિને લીધે
તેને લાગ્યું કે આ સૃષ્ટિ મુગ્ધજની માફક
વારંવાર રંગ બદલી નાખે છે એમ લોકો કહે
છે તે માત્ર કદપના હોવી નોઈએ. નેત્રી રીતે
અસુક દાખલાઓ ઈતિહાસમાં વારંવાર નોંધાયા
કરે છે, તેવી રીતે આગાહીની માફક નિયમિત
એકધારું જીવન દરેક પેઢીનું ચાલ્યું જાય છે.
પ્રવાસના મોઝો અને ચોભાવાના દેશાણું બંધો
પછી એ એના એ જ મનુષ્યને જે જતા જતા
દેરદાર જાણાય તે આ વિશાળશ્રુતિ ઉપરના
સૌંદર્યમાં અતુને લીધે દેરદાર થાય એટલું જ.
જો હા ઉતરી વધારે કરે જાણવા માગીએ
તો એટલો જ મળે કે ગાડી કોઈ વખત રોલન
પર ચોડીધાગી મોડી આવે કે વહેલી.

આવા આવા વિચારો વચ્ચે તેણે વસુધરાનો
પત્ર ફરીવાર વાંચવાની શરૂઆત કરી.

‘અમારી કોલેજના વર્ગ શરૂ થઈ ગયાં
બાબત મેં મારા આગલા પત્ર મારફત જાણવું
હતું. આજ બીજા પત્ર ખાત્ર લખવો પડે છે.
તમે કહેશો કે આટલા વખતમાં શા માટે પૈસા
બગાડ્યા ? અહીં આવીયા બાદ મારા ઉર્જાજીના
સ્વભાવને શકવા માટે મેં બહુ પ્રયત્ન કર્યો છે.

‘તમે વિચારશો કે તેમાં પાંચ પૈસા શા
માટે બગાડ્યા ? પણ હું જે બાબત કહેવા
મારું છે, તેની કિંમત પાંચ પૈસા તો સું; પણ
પાંચ હજાર રૂપિયાથી એ વધારે છે. અહીં મેં
એક નવો દોસ્ત શરીરવદન નામે શોધી કાઢ્યો
છે. તેનું ગાયન આવતા શનિવારે રેડિયોમાં
સંભળાવવાનું છે. કેવું સરસ ગાઈ રહે છે !
પણ તેમાં વધારે મગ્ન એ છે કે-પણ તે હમણું
કહી દેવાથી મગ્ન મરી જશે-પણ હું તમોને
ખાસ માર મૂકી જણાવું છું કે શનિવારનું
રેડિયો ઉપરનું ગાયન તમારી લાગણી વસુની
ખાતર જરૂર-જરૂર સાંભળશો.

પુનર્મિલન

શ્રી. “તેરા”

*

‘પરમ પૂજ્ય પિતાની સેવામાં...’ એ
એવું અઢારમી સદીનું લખાણ હું આગળ
લખતી હતી, પણ શરીરવદન એ બાબત વિ
પરમદિવસે મને ખૂબ ખૂબ લાગી કહીને ચીડ-
આથી આને વીસમીસદીની રીત માફક ચોખે
પત્ર લખ્યો છે. આ મુધારા બદલ તમે જગ
શરૂ નહિ થાઓ તેની મને ખાતરી છે. ત
કદી મારી ઉપર શરૂ થતા નથી એ સાંભળ
શરીરવદન બહુ નવાઈ પામ્યો. મેં તેને જણા
દીધું કે કિશોરલાલ ફક્ત મારા પિતા નથી
પણ મારી વ્દાત્રી માતાજીની પણ ગરજ સા
છે. એવું મારું કહેવું સાંભળીને અડધા કલા
મુધી બેરથી હસવા લાગ્યો.

‘હું અહીં પ્રતીમાં છું, તમે તમા
શરીરની ખાસ સંભાળ રાખશો.’

વસુધરાનો પત્ર વાંચ્યા બાદ કિશોરલા
શનિવારની શરૂ નેશા કરી. છેવટે તેની નિમ
સાહિતિ તમ થઈ. શનિવારે રેડિયો ઉપ
શરીરવદનનું સંગીત શરૂ થયું. કિશોરલાલ તા
ઉપર ડોલવા લાગ્યો. તેને સારું ગાતાં આવડ
હતું, પણ આ વાત ઉપર વસુધરા સિવા
બીજું કોઈ વિશ્વાસ મૂકતું નહિ. ઘણી વખ
જંગલમાં સુગંધી ફૂલનું ઝાડ નથી દેખાતું
તેની ગાયન વિદ્યા આવી જ હતી.

શરીરવદને બેરવીની શરૂઆત કરી. તે
પહેલું ચરણ સાંભળતાં જ કિશોરલાલના પ્રો
લોકમાં સુવાનીનું ચંચળપણું દાખલ થયું
સ્વર્ગીય પ્રેમ ઉપરનું એ મધુર ગાયન સાંભળ
કિશોરલાલની રિયતિ ન કળાય એવી થઈ પડી
શરીરવદનનું મધુર સંગીત એ ફક્ત વસુધ
રાના કામળમાં લખેલ મગ્ન ન હતી; પા

ખીજી ન કંઈ હતું એ કિશોરલાલને તે ગાયન સાંભળતાં જ નહોતું. વીસ વર્ષ પૂર્વે પ્રેમના બંધનમાં બંધાતી વખતે તેણે પોતાની જાતે રચેલું એ ગાયન હતું. એ ગાયન શરીરવદન ક્યાંથી શીખ્યો? પણ ખીજ જ પછે ગાયનમાં રહેલી માંદાશ મન પર ઉતરતાં વીસ વરસ અગાઉના એ પ્રેમી પ્રસંગો તેના સ્મૃતિષ્ઠ પર રમવા લાગ્યા. ગાયન પૂરું થતાં એ પોતાના સ્વપ્નમાંથી ઝાંઝી ઉઠ્યો. શરીરવદન એ ગાયન ક્યાંથી શીખ્યો? તેણે વિચાર્યું, કે વસુંધરાને ભલે સારું ગાતાં આવડતું ન હોય, છતાં મેં એણે જ એ ગાયન શરીરવદનને શીખવ્યું હોય, કારણ કે વસુંધરા સિવાય આ ગાયનમાં હાલ તુરત ધીંગળ કાઢીને રસ રહ્યો ન હતો. ત્યારે શું વસુંધરા અને શરીરવદનનો આટલો ગાઢ સંબંધ બંધાઈ ગયો હતો! આ વિચાર ઉત્પન્ન થતાં જ વીસ વર્ષ પૂર્વેનો પ્રસંગ તેની નજર સમક્ષ ખડો થયો.

તેણે વસુંધરા ઉપર એક ઠંડક પત્ર તરત લખી નાખ્યો. તેના જવાબમાં વસુંધરાનો પત્ર ભરપુર રીતે લખાઈને આવ્યો. કિશોરલાલે નીચેની વિગત તેમાંથી ઉત્સુકતાપૂર્વક વાંચી:

‘પિતાજી કાઈ દિવસ મારી ઉપર ગુસ્સે થતા નથી એવું મેં શરીરવદનને કહેલું તે ખોટું હતું; એવું તમારા પત્ર ઉપરથી નહોતું આવ્યું છે. હું તમોને ખાતરીથી કહી શકું છું કે શરીરવદન પાસે તમારું ખાતું ગીત મેં કદી ગાયું નથી. તે અગાઉથી એ ગાયન બરાબર જાણતો હતો; આ સાંભળીને મને ખૂબ આશ્ચર્ય થયું. તેની માતાએ એને એ શીખવ્યું છે. શરીરવદન પેટમાં હતો ત્યારે એ ખિચારી વિધવા બની. અત્યારે એ હોરપીટલમાં નર્સનું કામ કરે છે. પેલા ગાયન વિષે શરીરવદને પોતાની માતાને ખબર આપી છે. અમે બેઉ એક મત ઉપર આવીએ છીએ. તમે ત્યારે કોનેજમાં હતા ત્યારે આ ગાયન વારંવાર એ બોલતા

હતા ને? તે વખતે કાઈએ સાંભળી આ મોઢે કરેલ હશે; અને પેલા મનુષ્યે આ ગાયન શરીરવદનની માતા પાસે ગાયું હશે. એને મૂળથી જ ગાયનનો વધારે શોખ હોવાથી તે મોઢે યઈ ગયેલ હશે.

‘પ્રેમમાં પડતા મનુષ્યને આગળ પાછળનો મુદ્દલ વિચાર આવતો નથી, એ તમારું લખેલ વાક્ય તદ્દન સત્ય છે. પણ નિયમ હંમેશા અપવાદથી જ સાબીત થાય છે. શરીરવદનની બાળતમાં મને-શું લખું અને કેમ લખું તે સમજતું નથી. નાની છોકરીની ગાકડ સોગન ખાધા હોત; પણ જો મારી માતાજીના સોગન ખાઉં તો તે મને જરા મેં યાદ નથી; અને વળી તમે કહેશો કે, હું જ તારી માતા છું. અને તમારા ગળાના સોગન મારા પ્રાણુ બની તો મેં હું લઈશ નહિ.

‘શરીરવદનનો કંઈ તમોને બહુ માંડો લાગ્યો એટલે તમો તેને મળવા માગો છો; આથી તેની પાસેથી તરતનો એક ફોટો લઈ જુદા રજીસ્ટર છુક મોજથી મોકલું છું. એક વાત અત્યારથી કહી દઉં કે શરીરવદનને તેની માતાનો મધુર કંઈ મળ્યો છે; પણ તે બેઠેના દેખાવમાં મુદ્દલ સામ્ય નથી. ‘વણી વખત કુદરત પણ હાંડી રમત રમે છે એમ અમારા ગ્રોફેસરે થોડો વખત અગાઉ નહોતું હતું. પત્ર લખેા થયા છે છતાં મેં એક વાત લખ્યા વગર પુરા કરીશ નહિ. તેની માતાનું નામ તમે કહી શકો છો? વસુંધરા! ત્યારે મેં તેને તમારું ‘ખરું’ નામ શરીરવદન કહ્યું ત્યારે તે એકદમ નવાઈ પામ્યો પણ તેણે તરત જ નહોતું કે આપણે બેઉ મેં નામો અદ્ધવાં જોઈએ.

‘મેં કહ્યું બીજાઓના નામ પાડવાં સહેલાં છે પણ પોતાનાં.....’

‘તે તો બહુ સહેલાં છે; હું શરીરવદન જૂનિયર અને હું વસુંધરા જૂનિયર!’

વસુંધરાના પત્રમાંથી આટલું વાંચતાં કિશોર-

લાલને સમગ્રજી પડી કે માતૃપદની પ્રાપ્તિ એટલે પુનર્જન્મ કહેવામાં કંઈ જોડું નથી. માનને પોતાનાં સંતાનો માટે કેટલો ભોગ આપવો પડે છે; નાનપણમાં તેમની સગવડો સાચવવા કેવી તનતોડ મહેનત કરવી પડે છે ! યુવાનીમાં તેમના વિવાહની ચિંતા ગંભીરાર્થથી કરવી પડે છે. વસુંધરાએ મોક્ષેલ શરીરવદનનો ફેટો તેણે ધ્યાનથી જોયો. તેના પ્રેમાળ હૃદયે શરીરવદનનો ફેટો વસુંધરાના ફેટા સાથે મૂટ્ટા પુત્રીના સ્તંભ માટે સરખાવી જોયો. વીસ વર્ષ પૂર્વે તુટેલ મધુર પ્રસંગ હવે વસુંધરાની આંખમાં સંધાતો જોઈ તેને બહુ આનંદ થયો.

પોતાનો એ આનંદ ટકાવી રાખવા માટે તેણે વસુંધરા ઉપર તરત લખી મોકલ્યું. કે જે શરીરવદનની માતાની સંમતિ ગયે તો તેમના પ્રેમભ્રમમાં પિતા તરીકે તેને કાંઈપણ પ્રકારનો વાંધો ન હતો. આવી રત્ન મળવાથી વસુંધરા તરફથી ખુશાકીનો પત્ર તરત આવશે એમ કિશોરલાલે ધારી લીધું; પણ દસ દિવસ નીકળી જતાં એ તેના તરફથી જવાબ ન આવતાં તે મુંઝાયો. જે વસુંધરા માંદી હોત તો જરૂર તાર આવી લાગત. શરીરવદન મીઠું મીઠું બોલી તેને ક્ષમાવતો તો નહિ કાપતે ! પ્રેમ ! પ્રેમના મધુર સ્વપ્ને વચ્ચે મુશ્કેલી નાખવાનું દેવને હમેશાં મૂળે છે. મોટા શહેરમાં રહી વસુંધરા ઉચ્ચ કેલવણી પામે તે માટે તેને કોલેજમાં મોકલવામાં તેણે શું બૂલ કરી હતી ? પણ એ સિવાય બીજો ઉપાય જ ન હતો. તેનું તો રહેવાનું ક્યાંય ઠેકાણું ન હતું. તેમાં એ જૂતા રથોએ તો તેનું મન કરતું જ ન હતું. જૂતા બની ગયેલ પ્રસંગને લઈને તેનું મન સંસારની આબતો ઉપરથી તદ્દન ઉડી ગયું હતું. આથી તેણે એક પ્રકારનું કામ લીધું હતું કે ગઈ યુગ્મરી યાદ એ ન આવે અને આંખા દેશમાં ફરવાનું મળે. આટલું છતાંયે જે પ્રસંગોને તે બૂલવા મથતો કરતો જે પ્રસંગો અને જગ્યાથી

તે દૂર નાસતો હતો તેજ પ્રસંગો અને તેજ જગ્યા તેની સામે ધરી આવ્યાં.

વળી તેના વિચારો બીજી તરફ વળ્યા. શરીરવદન પેહું ગાયન તેની માતા પાસેથી શીખ્યો. તેની માતા દલામ એન ફરીથી વીસ વર્ષ અગાઉના પ્રસંગો તેની નજર સમક્ષ એક ચિત્રપટની માફક પસાર થવા લાગ્યા. તેના આધુન્યનો આગતો ભાગ નામ ફેરવ્યા પછી પૂર્વજન્મ માફક પિરમ્મતિના પડદા પાછળ અલોપ થઈ ગયો, એમ કિશોરલાલ અત્યાર સુધી માનતો હતો, પણ વસુંધરાના દાગળમાંનું શરીરવદનનું વર્ણન સાંભળતાં જ વીસ વર્ષ પૂર્વેનો પ્રસંગ આ જન્મમાં જન્મ્યો હોય એમ તેને લાગવા માંડ્યું. રેડિયો ઉપરનું શરીરવદનનું ગાયન સાંભળતાં એ પ્રસંગ કાંઈ જ જન્મ્યો એમ માનવા તેનું મન તત્પર જન્યું હતું.

કિશોરલાલને આટલા દિવસો ચિંતામાં નાખી છેવટે વસુંધરાનો પત્ર આવ્યો. આ પત્ર અગાઉના પત્રો કરતાં તદ્દન જુદી રીતે લખાયેલો હતો. તેમાં પોતાને ઉપયોગી બાબત કિશોરલાલે વાંચી 'શરીરવદનની માતાએ વચ્ચે પથરો નાખ્યો, પણ તે બાબત મને જોડું લાગતું નથી. શરીરવદનનો મારા ઉપરનો પ્રેમ એટલોજ મજબૂત છે. પણ તેની માતાએ તમારા માટે જે બોલ વાપર્યા છે તે જોઈ હું ગુસ્સે થયેલો છું. મારે અને શરીરવદનને એ બાબત વિષે બહુ ચર્ચા થઈ. તેણે પોતાની માતાનો પક્ષ લીધો. બોલતાં બોલતાં ન બોલવાનું કહેવાઈ ગયું. તેણે સ્ત્રીઓનો પક્ષ લીધો, મેં પુરુષોનો પક્ષ લીધો. કેવી ચમત્કારિક વાત ! જોઈ પોતાની જાતનું ઉલટું બોલી સામી જાતનો જવાબ કરવા લાગ્યાં ! વાત વધી અને અમારી વચ્ચે રીસામણું થયા.

તમારા માટે તેની માતાએ વાપરેલ શબ્દોનો સાર આ પ્રમાણે નીચે છે. મેં એને કાંઈ દિવસ જોઈ નથી છતાંયે આવી સ્ત્રીની

પુત્રવધૂ અત્રા કરતાં આખો જન્મરો કુંવારા રહેતું શું ખોટું ?

ગાયનની ગાયનમાં શરીરવદનને એની માતાએ જાણ્યું કે નદી પ્રભાએ ગાયનનું મૂળ ન શોધે તેજ સાડું. છેવટે નિરાશા-વધારે કંઈ નહિ; પણ દુઃખજન થશે. તું જે વિશે કહે છે તેના પિતાને હું અરાજક આગળું છું. પહેલાં તે લગ્નની સંમતિ આપશે, પણ તારા પિતા ક્ષયની બિમારીને લીધે મૃત્યુ પામ્યા છે એ બહાનું કાઢી કાઢે વિવાદ તોડી નાખશે. આ વૃદ્ધવૃત્તિ પૂર્વે ચરિત્ર બહુ મજબૂત છે. એક પ્રીતિ છોકરીને લગ્નનું વચ્ચે આપી તે સદંતર મૂમ થઈ ગયો. કોઈ શ્રીમંતે મધુની આંગળી મનાવી દશે એમ ધારી સંભવ. આના મંચજ મનુષ્યની પુત્રી મંચજન દશે. તારી માતાને માન આપતો હોય તો તે છોકરીને ચોકળી તા કહી દે. તરુણવર્યામાં પ્રેમ ક્યાં પછી વિખૂટા પડતું એ મુશ્કેલ છે ખરું; પણ અનુભવથી હું કહું છું કે આ પ્રેમ કરતાં ઉચ્ચ પ્રેમ દુનિયામાં છે.

કિશોરલાલ આગળ પાંચી શક્યો નહિ. વસુંધરાના પ્રેમ પ્રભાએ આ પત્રે તેના હૃદયમાં જોડા ધા ક્યો. તે તરત પોતાનું કામ છોડી શરીરવદનની માતાને મળવા ઉપડ્યો.

ત્યાં પહોંચતાં એક સારી જેતી હોટલમાં પોતાનો સામાન મૂકી કિશોરલાલ વસુંધરાએ મોકલેલ હેઠાણે શરીરવદનની માતાને મળવા આવી નીકળ્યો. નસીબ જોગે હોરિષ્ટલમાં તેની નાહટરપુટી હોવાથી તે કિશોરલાલને ઘેર જ મઠી. તે એકલી જ હતી. પોતાની નજર સામે અચાનક વીસ યરસ બાદ પોતાના પ્રેમીને જોઈને તે એકદમ નવાઈ પામી.

“વસુંધરા, પ્રીત મનુષ્યોએ પોતાની સત્તા ચલાવી સુવાતેને દેરાત કરવા યોગ્ય નથી,” કિશોરલાલે શરીરવદનની માતાને જાણ્યું.

“શરીરવદન, મારી વાત ખરી છે એમ

મેં અનુભવથી જાણ્યું છે. નસં યયા બાદ એવા ઘણા બનાવો મેં નજરો નજર જોયા છે.” મોટી વસુંધરાએ કિશોરલાલને જાણ્યું.

“જે એટલીજ મુશ્કેલી હોય તો તે એક જ સમ્બંધી...”

“એક સમ્બંધી ?” શરીરવદનની માતાએ નવાઈ પામી પૂછ્યું.

“હા, વધારે તો ચાર સમ્બંધીની જરૂર છે—“વસુંધરા મારી પુત્રી નથી.”

“એટલે ?”

“મેં લગ્ન ક્યાં નથી તો પુત્રી ક્યાંથી હોય ? પરંતુ એક મરીબનો પુત્રી છે. તેના જન્મતા બાર દિવસ બાદ તેની માતા પ્રભુને ઘેર આવી મઈ, મેં તેને પાળી પોપી પુત્ર તરીકે ઉછેરી.”

“એટલે આખો જન્મરો તમેએ આમ કાઢ્યો ?”

“આમ એટલે કેમ ? મોટી વસુંધરાના મદરાસને બદલે નાની વસુનો પ્રેમ મળ્યો એટલેજ ફરક પડી તો દુઃખ બૂલાય એવા કામમાં મેં નામ બદલી કંપસાધ્યું.”

“પુરોવાને આટલો ઉચ્ચપ્રેમ બતાવતાં ક્યારથી.....”

“તમારી સીઓનું આ ફક્ત ખોટું અનિમાન છે. રસોઈ અને પ્રેમ એ બે વસ્તુઓનો સ્ત્રીઓએ જ ઈન્કાર કીધો છે, એમ ધારતું જૂઠામહેલું છે. આપણા જ દાખાએ લઈને અને પછી...”

તેનું આતું બોલતું સાંભળી વસુંધરા જે-સંથી દસી પડી. કિશોરલાલે તેની દરકાર ન કરતાં આગળ ચલાવ્યું. “પુરુષ હતથિ પ્રેમ માટે મેં આખી નિંદગી વેચી અને પ્રેમની ધમ ફરકાવનારી સ્ત્રી ચાલે તું.....”

“સાડું હજી થયું તેનો પુરાવો ?”

“પુરાવો ? શરીરવદન કરતાં બીજો વધારે મોટો પુરાવો ક્યો હોઈ શકે ?”

મૃગજળ

પ્રયોજક : રમણીકલાલ જયયંદલાઈ દલાલ બી. એ. એલએસ. બી. વડોદરા.

એ પ્રિયના સખત ગરમીવાળા એક દિવસે હું પંજાબમાં ત્રીજા વર્ગના રથમાં બેસી મુસાફરી કરી રહ્યો હતો. હિંદની રેલ્વેનો ત્રીજો વર્ગ એટલે બસ વાત ના પૂછો. પણ મારે તો નથાજ પ્રકારની નવલકથા લખી સાહિત્ય જગતમાં ધડાકો કરવો હતો એટલે વસ્તુ, વાતાવરણ તે વ્યક્તિઓનો અભ્યાસ કરવા હેતુ વરસેક દિવસથી, હું પ્રવાસ ખેડી રહ્યો હતો. મને ત્રીસેક વર્ષ થયાં હશે. કુંવારો હોવાથી મારી સાહસિકશક્તિ પણ સતેજ હતી. કાર્યસાધના માટે મને ત્યાં જાંપલાવતાં મારી પ્રતિભામાં પૂજા મળતો નહિ, મને ત્યાં. મને

એનું મોહું મારા ખબા સાથે અથડાતું. એનો નાગનો કંદારિયો મારા પગ સાથે અથડાતો. એક ગોળમટોળ વ્યક્તિ, ખસે ગોટું પોટકું લાઈ, મસોતા જેવો ફેટો માથે વીંટાળા પોતાનાં કેળાં વેચવા પ્રયત્ન કરી રહી હતી. જરા મુંદર દેખાતી એક ખેડૂતકન્યા એક ખૂણામાં લપાઈ પોતાના લાલ સાંઘાની એથે ખાતરને ધવરાવતી હતી. એક કોટપાટણન પહેરેલો મુવાન મારી સાથે સખતારથી વાત હેડવા મથી રહ્યો હતો.

“ પેલી એપડી આપશો ? ” તે ઘોર્યો,
“ તમે ન વાંચના હો તો હું જરા પાનાં બિચાવું ”

દાની સાથે કરી હોય, એના કાળા પાંકડિયા વાળ રીનસર કાપી સફાઈપે હોજ્યા હોય તો એક આકર્ષક નવયુવાન નજરે ન ચડે ?

એની બગેરા સમાંતર, વિશાળ ને ઉંચી હતી. એનાં નયન સદૃશ ચેરાં માંજરાં હતાં. એની કમ્બોદ્યાર પાંખો એની ઉમતી જુવાનીની સાથે પૂરતી. એનું પોપટિયું નાક જરા લાંબુ હતું. એના દેખાવડા અધરદયમાંથી એની સર્ફદ દંતાવલિ સદૃશ નજરે પડતી. એની ગામડી પણ કાંઈ ખાસ શામળી નહોતી.

હું એના પર દૃષ્ટિ ટેરવી જોઈ રહ્યો. એને એક સફાઈદાર નવયુવાન કહી રહ્યો. એ કેળવણી હોય તો કેવો દેખાવ ? મારા કલ્પના પ્રદેશમાં મંદમંદ હસતો એક નર યુવાન ખડે થયો. જાણે એણે ટેનીસ બેલતાં સર્ફદ વસ્ત્રો કે સંખ્યાટાણે ખેડતો સ્થામળો પોપાક પરિધાન કર્યો હતો. એની લાંબી આંગળિયોમાં સમાર મળગતી. એના મનોહર અધરદયમાંથી રિમત દારૂપ ટપકતું. મારી કલ્પનાથી હું ઘડીબર ગોઠ પામ્યો. મને મારી નવજનું વસ્તુ મળી ગયું. એનું વાસ્તવિક રેખાગિત ખડું કરવા એ બાળકના જીવન પર જ ચણુતર ચણુતું. પ્રતિમા ઉતારતી વખતે કલાકાર જીવંત પ્રતીકને દર્શનાં દૃષ્ટિ સમીપ રાખે છે. લેખક પણ એમ કેમ ન કરે ?

તાજ પાકથી જૂલતાં નીલવણું ખેતરો ઝડપથી પસાર થઈ રહ્યાં હતાં. તેની પાછળ વિશાળ વેરાનો નજરે ચડતાં. ક્ષિતિજનાં ત્યાં પ્રતિબિંબ પડતાં. તે પર માપાવી મૂગજળ રમતાં. મારી નિદ્રાભરી અર્ધ મીચાવલી આંખોએ જોયું કે આ ખેડૂત કુમાર કેઈ અજાણ્ય સફર ખેડી રહ્યો હતો.

મારો નિશ્ચય થઈ ચૂક્યો. આ ખેડૂત કુમારને ઉઠાવું. એને સાથે રાખી કેળવું. એને જીવંત પ્રતીક બનાવું કુમારથી ફોટોસિંહ સાથે એક વાર હોડ બકી હતી ને દારી ગયો હતો

ત્યારથી આ વાત દિન પર હતી. પ્રથમ પ્રયોગ કરી જોઈએ અને દલગમ્માં દાખલ કરીશ. શુદ્ધમંડળીમાં બેળવીશ ને વિવિધ માણીશ.

જે * એને સાંધે * લીધો એનું * નામ મેં અરજી પાડ્યું. એકાદ વર્ષ એને પરદેશમાં રાખવા નહીં ક્યું હિંદુસ્તાન બહાર રાખીને જ મારે એને કેળવવો હતો.

અરજી ચલાક, હુદિયાળા ને કેળવાયેલો નીવડ્યો. એ રીધી લીટીનો ને પ્રમાણિક યુવાન હતો. જરા ગંબીર રહેતો. એને મારી હોડની ખબર નહોતી છતાં એ મારા પ્રયત્નને યશ આપવા તનતોડ મહેનત કરી રહ્યો. મી. મનોહર પાસેથી પણ તે પોતાની માતા બાપા, હિંદી, અંગ્રેજી વિગેરે જાપાટાળું લીખવ લાગ્યો. પોશાક ને રીતભાતમાં પણ એ સુંદર અનુકરણ કરી રહ્યો. મેં એમને લોઝાં હોટેલમાં મૂક્યા પછી તો અરજી બાળખાથે એવો પણ રહ્યો નહિ. એનાં નયન ચમકારા મારવા લાગ્યાં. એની છાદિ ખીલી ઉઠી.

“હું જાઉં છું.” મેં કહ્યું, “તું બીસકુલ ધરકુકડિયો ને વેદીએ ન બનીશ. સમાજમાં ખૂબ ફરજે, દરેકને મળજે. દરેક રચળની મુલાકાત લેજે. પૈસાની પરવા કરીશ નહિ.”

“હું મારો ખતો પ્રયત્ન જરૂર કરીશ. આપનો ક્યા રાખ્દોમાં આભાર...” તે જરા અચકાયો. તેણે મોં ફેરવી લીધું.

* માયા ફોટોસિંહજીની પુત્રી. હું ને માયા એક વખત અંગત મિત્રો હતાં. મુલાખી ગાલવાળા એ નાનકડી મનોહર કન્યા હતી. એના પાંકડિયા વાળ એના સૌંદર્યમાં કાંઈ ઓર ઉમેરો કરતા. એની આંખો માંજરી નહોતી. એની સ્થામ કાઠીઓમાં કેઈ અનેરી ચમકે સરતી. એના યુવાન મિત્રોની તો એ બહાલસોયો સખી હતી. જ્યારે જુઓ ત્યારે એ અનેક મિત્રોથી વીંટાયલી જ હોય. છેલ્લામાં છેલ્લી

માસિક અટકાવ ?

રત્નેલીના— દવા ફેલુપી કાર્યથી બંધ પહેલ માસિક ધર્મ તકલીફ

વગર પુરત ફરી આણુ કરી નિયમિત કરે છે. ફેલુપી દર થાય છે: દવા ઉપ તત્તેની બનાવટ હોવાથી ગર્ભવતી સ્ત્રીએ વાપરવો નહીં. કિં. શીશીના રૂ. ૩૦. ૩૦. પુરત ફાયલ માટે લેજ બનાવટ રૂ. ૫ વી. પી. થી રૂ. ૦૫ વધુ.

ગર્ભકુંડા— દવાના ઉપયોગથી જન્મી સુધી ગર્ભ રહેતો અટકે છે.

માસિક ધર્મ નિયમિત નુકશાન રદિત છે. સંતતિ નિયમન માટે હિતમ છે. કિં. શીશીના રૂ. ૩૦ વી. પી. થી રૂ. ૦૫ વધુ.

દવાવાળા પેચે છે.

લખો:—

દુગ્ધાનુપાન ફાર્મસી : ૩ જામનગર

એન્ટ-પેડિટ શાહ. ત્રણ દરવાજા અમદાવાદ

એ. ફેલુપી : રૂ. રાવપુરા વડોદરા

સી. એન. અધરારી. કલ્યાણીક મુરત

વીજી અધરારી. પ્રી-સેસ સ્ટ્રીટ મુંબઈ

ગર્ભ રહેતો અટકાવવા

"શાહુત" દવા ત્રણ જ દિવસ ખાઈ

લેવાથી જન્મી વરમાં ગર્ભ રહેતો નથી.

માસીક ચાલુ. કસ્ટમ નુકશાન નહીં.

દાકતર વેંઘોની અખાભેલી દવા.

દવા સાથે ગેર-ટીપન મોકલવામાં આવે છે.

કી. રૂ. ૫-૮-૦ પરદેરા સી. દરા.

બંધ માસિક માંદગી

ફેલા ત્રણ જ દિવસની અંદર 'પ્રીનોટ

દવાથી ચાલુ થાય છે. માસિક અવ્યજની ફેા

પણ ફરિયાદ માટે ફરજ મળેા. દવા સાં

ગેર-ટીપન આપવામાં આવે છે.

કી. રૂ. ૫-૮-૦ પરદેરા સી. દરા.

ડો. એસ. એચ. ખાન,

૪૨, એસ. ચર્ચગાર્ડ સ્ટ્રીટ, ફોર, મુંબઈ.

ફોન નં. ૨૧૩૪૪

માસીક અટકાવ માટે

રતુવટી પીલસ

બંધ પહેલ માસીક અટકાવ 'રતુવટી'ના સેવનથી વગર તકલીફ પુરત ચાલુ કરે છે. રતુના બંધા હોયો નાણદ કરે કિ. માસીક લાવનારી રોંગ વનટપતીની આ બનાવટ છે. ગર્ભવાળી સ્ત્રીએ લેવી નહી. કિમત બારલી ૧ ના રૂ. ૩) ત્રણ. લાંબા સમયથી અટકાવ બંધ હોય તેના માટે ખાસ રોંગ બનાવટ બારલીના રૂ. ૫) પાંચ. પોસ્ટ બર્થ હુફ.

દવાઓ મળવાના ટેકાણાં:—

પંડિત શાહુતી કાં. ત્રણ દરવાજા, અમદાવાદ.

ચુનીલાલ મેયાચંદ મહેતા

ત્રણ દરવાજા-અમદાવાદ.

મફતના લાભે મળતાં ધાર્મિક પુસ્તક

જાન્યુઆરી આખર સુધી જ ખરીદનારે

મેળે છે (દ. ખ. જુદાં)

સેટ ૧ રૂ. ૭માં મળશે.

ભગવત ગીતા (કાર્તીકિક) ૫-

સહિસ મદાકારત ૪-

અનંત આખ્યાનાગાથા ૫-

લા. ૧-૨ ને.

૧૪-૧૬

દરદયાલુ ફૂલ

પ્રદાનન-

કિં. રૂ. જે હાલ નેટ રૂ. દોઢ

જીવનલાલ અમરશી મહેતા

પીરમશા રોડ : અમદાવાદ

‘आलशक्ति ग्रंथावलि’

જા રથી સોળ વર્ષના જાલકિયોએ મારે વાંચવા લાયક પ્રાણી,
વિજ્ઞાન, ઇતિહાસ, ભૂગોળ વિશેષ જ્ઞાન સાથે જન્મત આપે તેવું રસદાંયી
સાહિત્ય આપ જરૂર પરીદો.

૪૨૦ પૃષ્ઠનું વાર્ષિક લાભાન્નમ દેક્ષા રૂપિયા બેમાં મિના પોષ્ટેન્સ મેળવેલો. અમારું પ્રથમ પ્રકાશન 'પેકુ', 'વડોદરા સંન્ય પુસ્તકાલયે' માટે મંગલૂર છે. તે લાયબ્રેરીઓ અને સંસ્થાઓ આવું વાંચન જરૂર વસાવે. પહેલું પુસ્તક 'પેકુ' તથા બીજું પુસ્તક : 'સાકનાયાકો' મહાપુરુષોનાં ચરિત્રો છે. આજકાલ થવા લાગેલું, ચોજું પુસ્તક દારવરસના લેખક

શ્રી મહેતાજીદેવ ૧૧ તેરમી ચૌદ
જોડા સાથે, જપાય છે.
ચોથું પણ તેમાર, ગાય છે.

ઈન્દુલાલ હ. કેઠારી

मोडसा. (A. P. Rly.)

અગર હજો.

અંદાવાડી (રાજગોપાળ ભુવન) સી. પી. ટેક; મુંબઈ-૪

‘શ્રીગોધ’ ચાદિસ

धीरमशाह, राजा : अमरावती.

ગુર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય :

ગાંધી રોડ : અમદાવાદ.

કેલવર્ટિસ પર્લ ખારણી

બાળકો, તેમજ બાળકોની
માતાઓ માટે ઉત્તમ છે.

કેન્સરની પ્લાસ્ટ્રેન પર્ત ખારલી ઉભા ગોળ
 હખામાં સીલખંધ પેક કરેલી છે જથી તે
 વર્ષો સુધી તાજ રહે છે. કેન્સરની પર્ત
 ખારલીનું ખનાવેલું ખારલી વોટર સ્વાદીય
 અને વીટામીનોથી ભરપૂર છે. સંધ્યાં રેસ્ટોરાં
 અને સ્ટોર્સમાં મળે છે.

એ. કેલવર્ટ એન્ડ કું.

૧૨૩, અપરડકન રોડ
મુંબઈ ૮

પર્યાવી રહ્યો. ત્યાં નેતરની ખુસ્સીએ ખખડી ને માથાનો સ્વર સંબળાયો.

“ચાલો, જરા ચાલી” આરામ કરીએ. સંગીતમાં તમને કહેવું પડે તેમ નથી.”

“એમ કે ?” તે ધીમેથી બોલ્યો. ને હું ગયો હોઈશ એમ સમજી તેણે મારી ખુસ્સી જેવી લીધી.

“જુઓ, જુઓ. સામેના વૃક્ષ પર ચીનાઈ દ્રિષ્ટો કેવા ગોળી રહ્યા છે. આ પુષ્પો, આ તાલવૃક્ષો ને આ તારલા. કેવો મનોરમ દેખાવ ! આખું ય દૃશ્ય સ્વર્ગીય લાગે છે ! હું રાજકુમારી ને તમે રાજકુમાર.”

“હું રા...” એ બખડ્યો.

“રાજકુમાર ! કેવું અદ્ભૂત.” માયા બોલી.

“પણ...પણ...” દિલની વાત કરવા મથતો અરુણ બખડ્યો, “મને તો ગરીબી ગમે છે. સાદાર્થમાં હું રાખું છું. આ ખણું મને પસંદ નથી.” એણે દિલના બાવ પ્રદર્શન કરવા પોતાના હાથ પ્રત્યર્પ્યા.

“ખરી વાત છે. મને પણ સાદાર્થ જ ગમે છે.” માયા બોલી. એ શું કહેતી હતી તેની એને ગમ નહોતી. એ કાણે તો અરુણને જે ગમે તે જ અપનાવી લેવા એ તૈયાર હતી. “આપણે સ્વભાવ કેટલો મળતો આવે છે ?” એ મહુલ સ્વરે આગળ વધી, “એક જ પ્રકારની ચીજો આપણને ગમે છે. તમારા જેવો સાથી મળવો કિરમતની વાત છે.”

“તમે જ અદ્ભુત છો. હું નહિ” અરુણ બોલ્યો.

એક છીંક આવતી મેં દાખી લીધી ને ધીમેથી ત્યાંથી સરકી ગયો. મારી રમતનો આવો જાદવી અંત આવી બપોલેમ હું ધ્રુવિજ્ઞો નહોતો. આ રીતનો અંત પણ મને પસંદ નહોતો.

મારી ચોળાની આવી અણધારી સહલતા મેં સ્વપ્ને પણ કલ્પી નહોતી. અરુણ સજ્જનની

દરોજમાં બેઠો રહે એવો થઈ ચૂક્યો હતો. એકદમ વર્ષમાં તો એ પૂરો કેળવઈ ગયો હતો.

હોહ પૂરી થાય પછી અરુણનું શું કરવું ? અરુણને એવી મનઃકેના ચિપ્પા બતાવવા એ પણ અશુભ હતું લાગતું હતું. એને પ્રુત તરીકે મારાથી દત્તક લેવાય એમ તો હતું જ નહિ.

માયા અરુણ સાથે નિયમિત પવન્યવહાર ચલાવતી.

અમને બન્નેને માયા તરફથી આમંત્રણ મળ્યું. એના પિતાને ઘેર ઉત્સવ હતો. ત્યાં જવામાં લેખ્યમ હતું. અણુધાર્યું પરિણામ આવે તેમ હતું. છતાં ત્યાં જવાનું મેં જબૂલ રાખ્યું.

એપ્રિલનો સુંદર દિવસ હતો. માયાના મહાવધમાં અમે પ્રવેશ કર્યો ત્યારે ત્યાં નીલવણી ને પીળા રંગોના પટા ચમકી ઉઠ્યા સુવણી પ્રકાશમાં મહાવધનું જૂનકાલીન ગૌરવ પ્રત્યક્ષ થયું.

“પધારો, પધારો” ફોફોલિલ આગ આવ્યા, “આજ રાજકુમાર અરુણ ! પધારો અરુણકુમાર. મી. મનોહર, મજામાં ને હ્યો, આ માયા આવી. તમે તો શોભાં મળ્યા હતા ને !”

આજે માયા દંમેશના જેવી પ્રકુચિ નહોતી. તે જરા વધારે શીકી ને જરા સુકાયેલી લાગી. દેખાવમાં પણ વધારે ગંભીર હતી. એને એ બંધાયેલું જ હતું. કદાચ એ વધારે અવ્યાસમાં પડી હશે કે પ્રેમમાં પડી હશે. મેં અરુણ તરફ દાંડપાત કર્યો. એ તો ક્ષણભર ત્યાંથી દૂર ખસી ગયો હતો. બારીના કાચ પરની અવલોકન ચિત્રકલાનું તે નિરીક્ષણ કરી રહ્યો હતો.

માયા શાન્તિથી અમને અમારા નિયત કરેલા ખંડોમાં લઈ ગઈ. “જન્મવાનું સાક્ષ સામે થશે. તૈયાર થઈ નીચે દિવાનખાનામાં આવજો.”

દિવાનખાનું વિશાળ હતું. દક્ષિણ દિશાની બારીઓની દાર હતી. પશ્ચિમમાં આવેલા વિશાળ બગીચામાં એના સુશોભિત ઝરખા પડતા.

અમે ત્યાં ગયા ત્યારે જરા દેખાવડો ને સુંદર વાળ વાળો એક પડછડ આદમી યુવાન વહેરાની ઝડપે ઉભો થયો. અમને એનો પરિચય કરવામાં આવ્યો. તે પણ એક રાજકુમાર હતો.

નવા મહેમાન-કિસનસિંહ એકદમ અરુણની દરિકાઈમાં પડી ગયા. એની ઉણપો પ્રકાશમાં આણવા એ બનતું કરી રહ્યા. અરુણે પ્રથમ તો એ તરફ બેઠેરકારી દાખવી. પછી એની પસવા જ કરી નહિ. પરંતુ એની હાજરી એને રૂંચી નહિ.

એક દિવસે એમની વચ્ચેનો વાર્તાલાપ મારે કાને પડ્યો.

“જુઓ. ને “કિસનસિંહનો અવાજ આવ્યો.” મારે તમને થોડીક શિખામણ આપવાની છે” એના સ્વરમાં તુચ્છકાર સ્પષ્ટ હતો.

“શિખામણ ?” અરુણે આશ્ચર્ય દાખવ્યું, વહેલામાં વહેલી તકે તમે એ કામ પાર પાડો. પછી મારે અભ્યાસ મટિ જતું છે.”

“જુઓ ને, માયા સાથે તમારે વધુ દૃઢ ન લેવી જોઈએ. અરુણકુમાર, માયાને વધુ મદત્વ આપવાની જરૂર નથી.”

“માયાને મદત્વ ?” અરુણે આશ્ચર્ય દાખવ્યું.

કિસનસિંહ ‘મદત્વ’નો સ્પષ્ટ અર્થ સમજાવી શક્યો નહિ. એવી સમજાવટ પૂરતું એનામાં જ્ઞાન પણ નહોતું.

“મદત્વ એટલે ? કેમ વળી ? એમાં શું નથી સમજાતું ? એનો અર્થ સ્પષ્ટ જ છે ને ? તમારે એની સાથે ઝાઝું ફરતું ન જોઈએ.”

“હું તો કદી એની પાછળ ફરતો નથી, ઉલટી એ મારી પાછળ ભમે છે.” ગંભીરાઈથી ને સદૃશતાથી અરુણે જાહેરાત કરી.

“તારી પાછળ ?” હવે કિસનસિંહને

અનન્યતા થવા વારો આવ્યો.

“હા, મારી પાછળ” અરુણે અધીરાઈથી એની વાત કાપી નાખી, “હિલ ચાહે તો તમે માયાને કહી આવજો કે તે મારી પાછળ પાછળ ન ભમે પણ તમારી પાછળ ભમે.” તે રોષમાં જ પસાર થયો.

“ને અરુણકુમાર તમારું ગામ ક્યાં આવ્યું ?” એક સંધ્યાકાળે કિસનસિંહે મગ્નકમાં જ અરુણને પ્રશ્ન કર્યો. “આ વખતે મારે પંજાબનો પ્રવાસ ખેડવો છે ? કદાચ તમારા ગામની પણ સુલાકાન લઉં.”

“તમારા કહેવા સુગમ તો બધું જ ગીરો મૂકાઈ ગયેલું છે એટલે અત્યારે તો ત્યાં ગીરોદાર રહેતો હશે યા તેના બાડૂતો હશે, નહિ તો હું જરૂર તમારું સ્વાગત કરત.” અરુણે સૌજન્યભર્યો ઉત્તર વાળ્યો.

“એટલું સહભાગ્ય” કિસનસિંહે સૌજન્ય છોડ્યું, “પંજાબની જમીનદારો ને રાજકુમારો મિદ્દલ સાચવી જ શકતા નથી.”

“હારતો” અરુણ હસી રહ્યો, “જમીન સાથે એમને એટલા યજ્ઞાનુબંધ યોગ પછુ અછલ ને ચારિત્ર્યમાં એ ખીનથી ચડી જાય, હો કે અર્ધાંચીનકાળમાં તો આપણે આપણી હોશિયારી પર જીવવાનું છે નહિ, કે બાપીકી આજ પર.”

“શાખા, અરુણકુમાર”, માયા ત્યાં આવી ચડી, “હું પણ એવા ચારિત્ર્યની જ પૂજારણ છું.”

કિસનસિંહ ધૂંધવાઈ ઉઠ્યો.

વાતાવરણ વધારે જોખમમય બને તે વહેલાં જ મેં મારી શરતનો ખંડો ફોડી નાખવા નિશ્ચય કર્યો. એક વાર મેં ફોતહસિદ્ધને એકાંતમાં પકડી પાડ્યો. “કેમ ? હવે આપણી શરતનું શું ?” મેં વાત છેડી.

“હા કલો ને શે વિચાર આવ્યો છે ?”

“ એક વાર હું પંતખમાં ચીજ વર્ગના ઝાપામાં મુસાફરી કરી રહ્યો હતો અમારી સામે જ એક દેખાવડો યુવાન બેઠેલો હતો. તેને કેળવી એજ સમાજમાં જન્મ્યો એવો ખ્યાલો દેવો ? એવો મમાર સમાજમાં જરા પણ જુદો પડી આવેવા ન લેઈએ. તમારી સાથે મારે એવી જ શરત હતી ને ?

ફતેહસિંહ ખડખડટ હતી પડ્યા. “ તમે તો એવા ને એવા જ તરંગી રહ્યા. એવાને કેળવતાં જ હમર રૂપિયા ખર્ચાઈ જશે.”

“ એનું બેખમ મારે સીર.” મેં અંતિથી ઉત્તર દીધો.

“ સાચો ખેડૂત ભેઈએ હો : કોઈ શરેરી પકડી લાવશે એ નહિ ચાશે.” ફતેહસિંહજીએ સ્પષ્ટતા કરી.

“ તમે માગો છો તેવો જ યુવાન તમારી આગળ હું રજુ કરું તો.”

“ મારે તમને હમર રૂપિયા આપવા.”

“ હું તો એટલે મુખી કહું છું કે એ યુવાન સમાજમાં ખરે તેવો જ નહિ. પણ અનુભવતાં તમે તમારી કાટિનો માની લો એવો હતો” એમની નિર્દોષ ઉદારતા ભેઈ મારાથી કહ્યા પિના ને રહેવાયું.

“ તમે તમારી વાતને વધારે અસહ્ય ખનાવી રહ્યા છો.” એમણે ઉત્તર દીધો.

મેં અરજી ને માયાની તપાસ કરી પણ તેઓ અશોષ થઈ ગયાં હતાં.

અર્ધા કલાક પછી હું દિવાનખાનામાં બેઠો હતો ત્યાં અરજી આવી ચઢ્યાં. “ મારે તમારી સાથે વાત કરવી છે.”

“ માયાએ લક્ષ્મીની વાત તો છેડીનથી ને ? ”

“ એવું જ છે.” હવે મારે આ જંગળમાંથી છટકું શી રીતે ? ”

ઃ અમે ત્યાં જ બેસી વાત વળાવ્યા, હવે

વાતાવરણ ગંભીર બની રહ્યું હતું. મારે પ્રયામ અપણે ચીતે જવા બેઠો હતો.

“ હું કોઈ સખડેલ નથી એ તો તમે જાણો છો. હું તેને ચાહું છું પણ હું એને દગો તો દઈ શકું જ નહિ. એટલે હવે મારે અહીંથી વિદાય થવું જ છટકો.”

એવામાં બારણું ઉઘડ્યું. કિસનસિંહનું મુઝાવણ મોંદું એમની નજરે પડ્યું.

“ અહીં જ છો કે અરજીક્રમાર, તમને એક કાગળ આપવાનો છે : અહાર ટપાલપેટીમાં હતો. તમે જોવાનું બૂલી ગયાં હશે.”

અરજી ખિતદિને તે ઉઘાડ્યો.

એ ચમક્યો. એના વંદન પર શ્રીકૃષ્ણ છવાઈ. “ મારે પાછા જવું જ પડ્યું.” તે બખડ્યો.

“ કોઈ ખરાબ સમાચાર છે.” કિસનસિંહે મગક કરી.

ત્યાં ફતેહસિંહજી અંદર આવી ચઢ્યા.

“ આ રહ્યા અરજીક્રમાર. માયા કહે છે કે—” કિસનસિંહ તરફ નજર પડતાં જ એ અટકી ગયા.

“ જરા ચોખો.” અરજી પોતાની ઝાંખખ આપવા તૈયારી કરી.

“ હમણું નહિ. અરજી ” હું વચ્ચે પડ્યો. “ એ કામ મને કરવા દે.”

“ પણ તમારો બેઠ શો છે ? ” કિસનસિંહ ખરાડ્યો, “ હમણું જ કહી નાખ્યા ને.”

“ ના ” માયા અંદર દોડી આવી.

“ આ કોટુંબિક વાત છે. મી. કિસનસિંહ, તમે પધારો.” ફતેહસિંહે રોકડું પરખાવ્યું.

મેં આખાર સચક વંદન કર્યું. કિસનસિંહે અરજી તરફ એક કાતીલ નજર નાખી. તે વિદાય થયો ને માયાએ દાર બધ કર્યું.

પંડિત શ્રી. જ્ઞાનદાસ નહેરુએ અહરવા-
ખાદમાં જેઠમાંથી છૂટવા પછી પ્રથમવાર
કમલાનહેરુ હોસ્પિટલની મુલાકાત લીધી હતી.
અને હોસ્પિટલની વ્યવસ્થા પરત્વે તેમણે સંતોષ
પ્રદર્શિત કર્યો હતો.

*

શ્રીમતી સરોજીની નાયકુનાં પુત્રવધુ શ્રીમતી
જયમયી નાયકુનું લાંબી માંદગી ભોગવ્યા પછી
(દમ્બુ) દૈવાખાદમાં અવસાન થયું છે.

*

વલસાડ તાલુકાની ૭ કન્યાશાળાઓની ખર્ચેના
પચ્ચે ગોઠવાયેલી ગરબાની દરીદ્રાર્થ વેળાએ
વલસાડના મોટારી વિદ્યાલયના કંપાઉન્ડમાં,
વ્યવસ્થાની ખામીને કારણે ગરબામાં ઉતરેલ
કેટલીક બાળાઓ તથા અખ્યાપિકાને ઈજા થઈ
હતી. ધોધલ થતાં મેળાવડો બંધ રાખવામાં
આવ્યો હતો.

લંડનના યડાપ્રધાન મિ. ચર્ચિલનાં કાઠી
સેડી એડવર્ડ રોયનસર ચર્ચિલનું મોટર અક-
સ્માનને લીધે મૃત્યુ થયું છે.

*

વડોદરામાં વાઈ. એમ. સી. એ. ના
આશ્રયથી ચોળ્યામાં આવેલી છોકરા ને છોક-
રીઓની મેય બદુ રસદાયક બની હતી. મેયમાં
છોકરાઓએ છોકરીઓને પંદર રત્ની કાર
આપી હતી.

*

મુંબઈમાં મરુદ્દ બંદરે રોડ પર રહેતી
એક શ્રીતાળાઈ ભોળીલાલ નામની સ્ત્રી ૨૬૫ પર
રક્ષા બનાવતાં અચાનક સળગી જઈ મૃત્યુ
પામી હતી.

શ્રી સરલાબેન ગો. નાયકુરા

શ્રી સરલાબેનના શુભલગ્ન તા. ૨૩-૧૧-૪૧
ને શુભ દિને રાજકોટના વતની શ્રી નટવર-
લાલભાઈ ભોળાણી સાથે વડોદરામાં સંપૂર્ણ
સાદાઈથી થયાં છે.

અ. સૌ. સરલાબેને છેલ્લા ઘણા વખતથી
પોતાના પિતાશ્રીની જોડે રહીને "શારદા"
માસિકના સંપાદન તરીકે ઘણી સેવા બજાવી
છે. તે સિવાય સરલાબેને બીજા ઘણા માસિ-
કોને પોતાનો સહકાર આપ્યો હતો. અને આજ
છે કે એવો જ સહકાર હવે આપતા રહેશે.

*

શ્રીમતી પુષ્પાબેન નામનાં સત્યાગ્રહીની
નડિયાદમાં ધરપકડ થઈ છે.

મુખર્ષીના પત્રકાર મંડળના આશ્રય તજે જાણીતી નર્તકી 'મેનકા'એ હિંદની નૃત્યકળા પરત્વે વ્યાખ્યાન આપેલું. અને નૃત્યના પ્રયોગો કર્યો હતો.

એક દિવસ બાઈએ દેવીને પ્રસન્ન કરવાના ઉદ્દેશથી તેના ચાર વર્ષના બાળકને ડામ દીધા હતા. ખબર મળતાં પોલીસે તે બાઈ તથા તેની બહેનને ગીરફતાર કરી કેસ કર્યો હતો ને બાળકને 'બાળશુદ્ધ'માં મોકલી આપ્યું હતું.

વડોદરામાં જાણીતા કવિ તથા શાસ્ત્રી માસિકના તંત્રી શ્રી. ગોકળદાસ રાયચુરાનાં પુત્રી કુ. સરલાદેવી રાયચુરાનાં લગ્ન સંપૂર્ણ સાદાઈથી કરવામાં આવ્યાં છે. લગ્નમાં શહેરના પ્રતિષ્ઠિત ભાઈબહેનોએ તેમજ સાહિત્યકારોએ હાજરી આપી હતી. નવલકંપતીને અમે શુભેચ્છાઓ પાઠવીએ છીએ.

શ્રીમતી વિન્યાસદમી પંડિતે ઉદેપુરમાં આમેઘોગ પ્રદર્શન ખુલ્લું મૂક્યું તે સમયે શ્રી. સુચિતા કૃપાલાનીએ પણ હાજરી આપી હતી.

જામનગરના એક રસ્તામાં હોલત્યા પિનાજ બીડી ફેંકવાના પરિણામે રસ્તે જતાં એક ડોરીમા પર બીડી પડતાં જ એમનાં કપડાં સળગી જાક્યાં. ને તેમને ઈર્ષીતાક્ષમા અસેકવામાં આવ્યાં પણ ત્યાં તિમનું મરણ નિપજ્યું હતું.

ગાંધીજી જયંતી નિમિત્તે સુરતમાં આખર પ્રદર્શનને ને ગરબાઓનો સુંદર કાર્યક્રમ થોળથો હતો. તેમાં જુદી જુદી સંસ્થાઓએ બાજ લીધો હતો.

અત્રેના ગીતા મંદિરની ઉદ્ઘાટન ક્રિયા ગ. સ્વરૂપ જયકોટજીને દાયે સંપન્ન હતી.

સુરતમાં આવેલી મિશન સ્કૂલમાં એક નાનું સ્નેહસંમેલન શ્રીમતી જેની સેન્યુમાના પ્રમુખપદે મોઝંવામાં આવ્યું હતું. શાળાની વિવિધ પ્રવૃત્તિઓ જોઈને પ્રમુખે સંતોષ પ્રદર્શન કર્યો હતો.

પંદર દિવસ વિધવાઓએ મુસ્લીમ ધર્મ સ્વીકારવા માટે મુખર્ષીમાં મિ. કાંગાની કોર્ટમાં ડેક્લેરેશન નોંધાવેલ છે.

અત્રેના જાણીતા કાર્યકર કુ. પંચા મહેતાએ શ્રી. રમણ પટેલ સાથે આંતરગ્રાંતિપ લેમ કર્યો છે.

રાષ્ટ્રભાષાની પ્રારંભિક પરીક્ષામાં, રાજકોટમાં કુ. ઉષા ઉમિયાજીદર વ્યાસ દલગંઢ ઉમેદવારોમાંથી પહેલે નંબરે પાસ થયાં છે.

અખિલ હિંદ વિદ્યાર્થી સંઘનું ૭મું અધિવેશન શ્રીમતી કમળાદેવી ચટ્ટોપાધ્યાયના પ્રમુખપદે પટણામાં બરાવા વણી છે.

અમદાવાદના જાણીતા બુદ્ધમેલર મદાદર રામચંદ્ર જાગુડેનાં દૈનિક કુ. ઉમલતા દરિશ્વર હોગિષ્ટે ૧૬ વર્ષની ઉંમરે મેટ્રિક ચર્ચ ૧૯૩૬ માં ગુજરાત કોલેજમાંથી બી. એ. થયાં હતાં. અને લક્ષ્મીબાઈ શાહ કોલેજમાં આગળ અભ્યાસ કરી હમણાં તેમણે એલ. એલ. બી. ની ડીગ્રી મેળવી છે. વૈરવ કોમનાં, કાપડાનાં મેન્યુએટ તરીકે તેઓ પહેલાં જ છે. હાલ તેમની ઉંમર ૨૩ વર્ષની છે.

કાઠિયાવાડના રાણા ગામમાં પાંચ પાંચ મિનિટને અંતરે એક સ્ત્રીએ એકીસાથે ત્રણ પુત્ર ને એક પુત્રીને જન્મ આપ્યો છે. બધાંની તબિયત સારી છે.

કેશવપ્રસાદ દેસાઈ બી. એ. એલએલ: બી.

દૃઢ્યવિભૂતિ.

લેખક: શ્રી. રમણુલાલ વસંતલાલ દેસાઈ. પ્રકાશક: આર. આર. શેઠની ઈ. મુંબઈ નં. ૨.

પાકું પુસ્તક. પાનાં. ૩૫૫. કી. રૂ. ૨-૮-૦

આપણા વિખ્યાત નવલકથાકાર ડા. રમણુલાલે વિવિધતાભરી કથાઓ આપણને આપી છે; ઈતિહાસ, રાજકારણ, સંસાર, વેરયા, પ્રાચીનકાળ, ગામડાં કાળ, વગેરે વિવિધતાઓમાં, યુનેગાર ગણાતી જાતિઓનાં પાત્રોની એકી આ નવલકથા વિશેષ વિવિધતા ભર્યો ઉમેરો છે. પુસ્તકને અંતે “આપણા યુનેગારો” વિશે એક માહિતિપૂર્ણ તેમજ સહાનુભૂતિ લેખ લખીને તેમણે વાંચનારને વિચાર કરતા ફરી મૂક્યા છે.

દૃઢ્યવિભૂતિમાં મુખ્ય પાત્રો આર છે:—

માનસિંગ, ઘેમર મુખી, મંગી અને હરિસિંગ. યુનેગાર જાતિના વસવાટવાળા એક ગામડાનો મુખી ઘેમર પટેલ છે. આગુઆગુ થતી ચોરીઓ અને લૂંટમાં તે ભાગ રાખે છે. અને ચોલીસખાતું છેક ઉતરી ના પડે તે પ્રમાણમાં અમુક યુનેગારો તે પકડાવે છે. માનસિંગ તે ગામનો જ બાળક છે. યુનેગારોને તે બાળમુદારક શાળામાં જાય છે. ત્યાં હરિસિંગ નામે બીજા બાળ યુનેગાર સાથે તેને ઓળખાણ થાય છે. હરિસિંગનો વખત પૂરો થતાં તે છૂટે છે, માનસિંગ તેની મદદથી શાળામાંથી નાસ્તી જાય છે. બે જણ બેગોજ (ચોરીનો) ધંધો કરે છે. ઘેમરસિંગની છોકરી તેજલ અને માનસિંગ બાળપણમાં બેગાં રમ્યાં હતાં. બેઉમાં પ્રીત જાગી હતી. અને બેઉએ એક બીજાને પરણવાનું નક્કી કર્યું હતું. ગામની ડાકણ ગણાતી એક સ્ત્રી નામે મંગી માનસિંગના આપ સાથે નાતું કરવાની હતી તેથી માનસિંગને પોતાનો દીકરો ગણે છે, અને તેજલને મદદ કરે છે. ઘેમર મુખી તેજલને બીજા કોણે પરણાવવા માંગે છે. આ પાંચ પાત્રો ઉપરાંત બદકતી ટોળિયો, પેસા લઈને કન્યાઓ. અપાવનાર દલાલો, ચોરીનો માલ રાખનાર વગેરે વાર્તામાં ફીક ભાગ ભજવે છે. આ યુનેગારોમાંથી ઉપજનવેલી નવલકથામાં પણ લેખકે મુંદર રસ ભર્યો છે. દલાલના દર્શન અને માનવતા ભરી સહાનુભૂતિનાં દર્શન પણ તેમાં થાય છે. પાત્રા લેખનમાં ઘેમર પટેલ અને મંગીના પાત્રો અતિ કુશળતાથી રચાયા છે. હરિસિંગના પાત્રમાં કાંઈક અવારતવિકતા દેખાય છે. યુનેગાર જાતના ધણા અંશ તેનામાં છે પણ લેખકે અવારતવિક તેવા થોડા ગુણ સંહુણું તેમાં કર્યા છે. આ યુનેગાર ગણાતી જાતોમાં ગુણ નથી હોતા એમ નહિ, એમ તો દરેકમાં છે, મંગીમાં દાણીયે ઉચ્ચ બાવનાઓ મૂકી છે પણ તેમાંથી સ્વાભાવિકતા ગઈ નથી. હરિસિંગ માટે તેવું કહી શકાતું નથી. આ નવલકથાથી આપણને આ જાતોના ગુણદોષ તથા તે દોષ મારેનાં કાંઈક કારણોની માહિતી મળે છે. આ જ્ઞાન રસ સાથે આપવા

માટે લેખકનો આપણે ઉપકાર માનવાનો છે. વાર્તાના રસમાં કે તેની કલામયતામાં આ કારણથી જરાયે ક્ષતિ થતી નથી. પૂરું, કાગળ, છપાઈ, વગેરે સર્વ સુંદર છે.

વિકાસ.

લેખક : શ્રી. ચુનીલાલ વર્ધમાન શાહ. પ્રકાશક : નવયુગ પુસ્તક ભંડાર, રાજકોટ.

પાનાં ૪૪૨ કાવ્ય પૂરું. કીંમત. રૂ. ૩-૦-૦

આપણા જાણીતા વાર્તાલેખક ચુનીલાલ વર્ધમાન શાહની આ એક લાંબી નવલકથા છે. લક્ષ્મણનની સફળતા મેળવવા માટે કયો આદર્શ ગ્રહણ કરવા યોગ્ય છે એ પ્રશ્ન મનમાં રાખી, તેના ઉકેલ માટે આ લાંબી નવલકથા રચાઈ છે. આજપણનાં રનેહી, પોળમાં સાથે રમેલાં બે જાણ, એક દિશોર યીજી બાલિકા, એ બેના અંતરમાં પ્રેમ યીજી રેપાય છે. સામાન્ય સંબંધથી તે પોષાય છે. બાલિકા, દિશોરી યતાં તો તેને બીજે ગામ જવું પડે છે. દિશોર, યુવાન યતાં તે વધુ અવ્યાસ માટે વિલાયત જાય છે. યુવતી અવ્યાસમાં આગળ વધે છે. સિનેમામાં ભાગ લે છે. ધન અને કીર્તિ મેળવે છે. યુવાન અવ્યાસ પૂરો કરી પાછો ફરે છે. દરમિયાન તેના પિતાએ તેના વિવાહ અન્ય યુવતી સાથે કર્યો છે. તેની ખબર તેને આપી છે, તેને તે કબૂલ નથી, પણ તે વિવાહ તેણે નકાર્યો નથી. હિંદ પાછા ફર્યા પછી તે પોતાની પ્રેયસીને મળે છે. તેને તેના પિતાએ ફરેલા વિવાહની જાણ નથી. તે યુવકને મળે છે ત્યારે લગ્નની આજ્ઞા આપે છે, પણ તે માટે વખત યશ એમ સૂચના કરે છે. ત્યાર પછી તેઓ વચ્ચે કાંઈક ગેર સમજ થાય છે. યુવક ગુસ્સે થાય છે અને કાંઈક તેને પરિણામે, કાંઈક સંજોગ વસાત, તે પેલી અન્ય યુવતી સાથે લગ્ન કબૂલ કરે છે અને તરત લગ્ન થઈ જાય છે. તે પરગામ નોકરીએ જોડાયેલા છે. થોડા સમય પછી ત્યાં તેની પત્ની જાય છે. તેજ સમયે તે જોઈ શકે છે કે તેના પ્રેમ તો અન્યત્ર અપાઈ ચૂક્યો છે અને તે પોતાની પત્નીને ચાહી શકે તો જ નથી. તેને સખ્ત આધાત થાય છે અને માંદો પડે છે. તેની પત્ની અને પ્રેયસી બંધપણની સખીઓ છે. તે કહે છે હું તમારી પ્રેયસીને બોલાવી લાવું છું અને સૂચના કરે છે-અંતઃકરણથી સૂચના કરે છે-કે તમે બે જાણ સુખે લગ્ન કરો. હવે આ કાયડો થયો. લગ્ન ગિરદ પ્રેમ. પ્રેમીઓએ લગ્ન કરીને પરણેલીને તરછોડવી કે, લગ્ન સ્વીકારીને પ્રેમ બૂલવાયલ કરવો ! લગ્નથી પરણેલી અને પતિ પૂજ્ય છે. લગ્ન પછી તે પતિને ચાહવા લાગી છે. જતાં પતિના પ્રેમ માટે તે તેને તેની પ્રેયસી સાથે લગ્ન કરવાનું સૂચન કરે છે, અને પોતે પોતાના રનેહની, પોતાના પ્રેયની, આકૃષ્ટિ આપવા તૈયાર થાય છે. દરમિયાન તેની પ્રેયસીના પિતાનું મૃત્યુ થવાથી તે શોક અને નિરાશાથી બરેલી અવસ્થામાં દાહોદમાં એક જૂના મિત્રે રચાવેલા આશ્રમમાં ફગાવે જાય છે. આ મિત્ર-ગાંધીજીના અનુયાયી છે. તેમણે પોતાનું જીવન ગામડાનાં પ્રેમ માટે અર્પણ કર્યું છે, ગ્રામોદારની યોજનાઓ પરત્વે તેમણે ધણા વિચાર કર્યા છે. ત્યાં આ બે જાણ પ્રણી થયાં છે. ફરે છે. ત્યાં તે પ્રેયસીને નવું દર્શિષ્ટિ લાવે છે. પુરુષના શોષણને ધિક્કારી, સ્ત્રીઓના આર્થિક સ્વાતંત્ર્યની ઘોષણા કરતી આ બાઈને સ્વાર્પણની ભાવના-શુદ્ધ સ્વાર્પણની ભાવના કાંઈક સમજાય છે. તે લગ્ન કરવાના વિચારથી પોતાના પ્રિયતમને ગામ જાય છે. ત્યાં તેને

વાર્તાનું વસ્તુ મુંદર છે. અર્વાચીન વસ્તુ રિયલિટી ધ્યાનમાં લઈને આ વસ્તુ પસંદ કરાયું છે. કેટલાંએક પાત્રોનો ઉદ્ધાવ પણ સરસ છે. તેમાં મનુષ્યની દુર્બળતા પણ ધ્યાનમાં લેવાઈ છે. પરંતુ મેખકે એક મુદ્દાની સાધના માટે આ કથા લખી છે. તે મુદ્દા સંબંધી દલીલબાજીના સંવાદો તેમણે વધારે પડતા લંબાવ્યા છે તેમણે રમતવિવાદનું પ્રસ્થુતો રસક્ષતિ કરે છે. મુદ્દાની સાધના અર્થે નવલકથા લખી શકાય, પણ તેમાં પ્રચારને માટે દમ્મોનો ભોગ આપવાથી પ્રચાર કાર્યને જ નુકશાન થાય છે. આમ ગમે તેવા વિદ્વાતાપૂર્ણ હોવા છતાં જે અમુક સંવાદો અને પ્રશ્નોનો નિરસ થઈ ગયા છે. વાર્તાના મેખક જેવા વિદ્વાન અને સિદ્ધ નવલકથાકાર આ રિયલિટી ટાળી શક્યા હોત સહના પ્રશ્નો પણ કોઈક દૂંધાનીને તથા આ સંવાદો દૂર કરીને વાર્તામાંથી સૈમ્પલ પાનાં જોઈને થઈ શક્યા હોત આખાંયે કથા ઉપર સરસ્વતીચંદ્રની કલાની અસર દેખાઈ આવે છે, આટલું કથા પછી પણ વાર્તા મુંદર અને ગસભરી છે તે કબૂલવું પડશે.

ગામધણી.

લેખક : ગીમનલાલ મજાણભાઈ લુહાર. પ્રકાશક : નવયુગ પુસ્તક બંગ્લાર. રાજકોટ.

કાવ્ય પૂર્વ પાનાં ૨૦૬ કીમત રૂ. ૨-૦-૦

આર વાર્તાના સંગ્રહનું આ પુસ્તક છે. (૧) કલંક શોભા. (૨) જીવનસંધ્યા. (૩) મુખજીવનમાંના અવધાર (૪) ગામધણી. પહેલીવાર્તા જીવન સમયની છે. પરણીને તરત સાધુ થઈ ગયેલા એક દરબારીની પત્નીને આધાન લાગતાં તે કૃત્રિમ પ્રચર છે. સાધુની જીવનપૂર્વ પત્ની જાણીતી વારાંગના અને છે. સાધુનું તે કલંક અને છે. સાધુના વર્તનથી તેનો આત્મા નગે છે. અને તેને પ્રકાશ થાય છે. ઉત્તરજીવનમાં તે રોગીષ્ટ અને છે ત્યારે તેનો જીવનપૂર્વ પતિ તેના રોગથી ઈર્ષા વિના તેને આર્થ છે, અને કહે છે: “જગત જેને તિરસ્કારે એને બોદગણ અપનાવે છે.” જીવન ધર્મનું મહાત્મ્ય આ વાર્તાથી વધે છે. પણ યુવતીને પ્રત્યાષાત થાય અને તેની સર્વ સ્વાભાવિક આશા અને આકાંક્ષાઓ રમદાળાપ એ માનવતાભરી બાજુ આ ધર્મની મહત્તામાં દંદાર્થ જાય છે. આ વાર્તામાં વિષયને અનુકૂળ ભાષા વપરાઈ છે. અને તે મુંદર બની છે. બીજી વાર્તામાં એક આશા ભરી, કોચેજના વિદ્યાર્થીનો પ્રેમ પ્રસંગ છે. વિદ્વાન પ્રોફેસરની પુત્રી પ્રત્યે તેનો પ્રેમ છે. પરંતુ તે અવધી ઉત્સાહે છે. તેનામાં ગાંધ્ય પણ આવે છે. અને ત્રણે બંધુ કશુંતા પામે છે. વાર્તામાં અરપ-હતા ઘણી છે. વચમાં ક્લિષ્ટ કંડીકાઓ આવે છે. તેનું વકન સરળ નથી. ટૂંકી વાર્તામાં આ હોય કહેવાય. ત્રીજી વાર્તા લાંબી છે. લગભગ સો પાનાની છે. એના વસ્તુમાં ચમત્કાર નથી, વહનમાં સરળતા નથી, કંથનમાં સ્પષ્ટતા નથી. જો કે મૂળ વાર્તા સામાન્ય પ્રસંગોમાંથી છે. ભાષામાં સરસતામયતા આજુબા જત થયો છે, અને તે આપણને આપણા સાહિત્યના પૌંડિત્ય યુગનું સ્મરણ કરાવે છે. સરળવસ્તુને સરળ ભાષામાં આ મેખક સહેલથી આ લેખી શક્યા હોત. ચોથી વાર્તા સાળીત કરે છે કે લેખક સરળ ભાષા સ્વાભાવિકતાથી લખી શકે છે. તેમાં અત્યારના ગામડાની જિંદગીનું સરળ આલેખન છે. ગામડાનાં પાત્રો, તેમની આકાંક્ષાઓ, તેમનાં દુખ, તેમનાં જીવન તથા હલકી ગણાતી કોમનો. પણ ટેક, આ સર્વ વદ-સ્વાભાવિકતાથી આ વાર્તામાં ચિતરાયું છે. આમ આ સંગ્રહની તે ઉત્તમ વાર્તા બની છે અને તે ઉપરથી જ સંગ્રહનું નામ આપાયું છે તે યોગ્ય જ થયું છે. છૂટક સંવાદોને માટે પ્રસ્તુતી કિંમત બારે ગણાય.

દિલમાં

કુમારી મધુરી ખરે

[સત્યાગ્રહાયમ અમદાવાદ]

ડી. એમ. ૮૩૮૯

“દિલમાં દિવો કરો

અને

નહી રે વિસાઈ હરિ”

મિથ્યાવાદ

રૂપી 'કાલ-

વનાં આ

જમનામાં

આત્મ-

ક મેળ

ખીલવતી

“દિવ્ય

સંગીતની”

આ

રેકર્ડની

રસદહાણ

લેવા

રમે સુકતા

રમે બૃલતા

યંગ ઇન્ડિયા રેકર્ડ્સ

જાન્યુઆરી ૧૯૪૨

નવી રેકર્ડ્સ

સંત-સંપ્રદાય, દર્શન, સોહાના ગીત
કીલ્મના ગાયનોની રેકર્ડ્સ હજી
નથી સાંભળી ?

ધનરયામ ઠાકર

ડી. એ. ૬૬૦૭

પ્રેમનગરની હવા

ઝાકનેયો ક્યાંગયો

લોક સાહિત્યની

રસદહાણ પીરસે છે

ગઢવી અભયસંગી

રૂબક-રાજુલ

ભાગ ૧-૪

ડી. એ. ૬૬૦૮-૯

સચિત્ર મહત્ત કેટલોગ માટે, અમારા ઓધોરાઈઝ ડીલર્સને મળો અથવા લખો:-

ધી નેશનલ ગ્રામોફોન રેકર્ડ મેન્યુ. કંપની લિમિટેડ

૧૧૦, મેડાલ સ્ટ્રીટ, સુબર્બ-૧.

ઉત્તમ નવલકથાઓ એ મર અને પુસ્તકાલયનો શણગાર છે

રશ્મીન્દ્રનાથ રામોરની રશ્મિ (હનાની નવલ) ૨-૮
પુસ્તકો

હાનુ વહાણ	૪-૦	વીળા ચિદારી બા. ૧-૨	૩-૪
મોરબિવાસી	૨-૮	શારદાનું સ્વાર્થાનુ	૨-૪
આનંદી	૨-૮	શાન્તિદા	૦-૧૨
વિભાવરી	૨-૮	શરણિત સ્ત્રી	૧-૪
આર્ત જલેન	૨-૮	સંસારી કે સન્માની ?	૧-૧૨
સિકાનો આચાર	૧-૦	શિરામલોચના	૩-૮
બાબી	૨-૮	કનિષ્ઠ વાંક ? (મુનશી)	૨-૮
		નવસીકાઓ	૨-૮
		રેખાચિત્રો	૨-૮
ગજરાણી	૦-૮	મુજરાનનો નાથ	૩-૮
નશામતક કુન્નરો		મુમુક્ષુ	૦-૧૨
બા. ૧-૨ નો ૪-૦		સ્નેહ ગીતા	૧-૪
રૂઝકા (દલાલ)	૨-૦	હુસીશરદ બા. ૧	૩-૮

કિમત રૂ. સાગરજી

રમ. શરદાવાણીના પુસ્તકો

સુવાસચંદ	૨-૮
ગાનના	૨-૮
સુવાસચંદ	૨-૮
રેણુની મા	૨-૮
હુટકારો	૧-૪
ખિન્દ	૦-૮
મુલદાન	૨-૮
પ્રણયપંક	૨-૮
સુખદા	૨-૮
ગરીબી	૧-૧૨
પરેશાની બા. ૧-૨	૪-૮
રોષ પ્રથ	૩-૦
મનસા	૨-૦
રસમંત્રિઓ	૧-૮
નવ્ય સોમનાથ	૩-૦
મધરાતની મહેમાન	૨-૦
ધનીવણકર	૨-૦
વાંકવિનાની	૨-૦
અર્ધનીપતિ	૨-૮
વ્યવસ્થાની સીધી	૨-૦

કિ. રૂ. એ

ત્રેમસદેવી	૧-૧૨
ગીરગી વરદારીઓ	૨-૦
માથાનો બખર	
બા. ૧-૨	૪-૪
ગગિણી	૫-૦
રંગીલી સુધા	૨-૦
જંગીકાખાનુ	૨-૦
કમાલપાસા	૨-૦
વિગતિ સરિ	૧-૮

ચંચિ અને પંચાવો
સહુચરીની શાધમાં

અમરપાસાની અત્યંતી તથાને
પેટ પકડી દસાવરો.

કિમત માત્ર રૂ. રોક.

હવનલાલ એન્ડ સન્સ

પીરમલા રોડ, : અમદાવાદ.
૧૨૬, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, : મુંબઈ ૨.

વેપારકા:—દેવવપ્રસાદ હવનલાલ દેસાઈ, 'રશ્મિવંશ' કાર્યાલય, પીરમલા રોડ—અમદાવાદ
પ્રદા:—મણીલાલ કમ્પોઝિટ પ્રેસ, દર્શનપ્રસાદ પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ, પાંચકુવા દરવાજા બહાર—અમદાવાદ

ડોંગરેનું બાલામૃત

છોકરાઓ માટે પુષ્ટીકારક દવા છે, તે નબળા
અને સુકાઈ ગયેલાં છોકરાંઓ ને સાજાં કરે છે.
આ બાલામૃતમાં છોકરાંઓના હાડકાં મજબુત
કરવાની ચીજો સમાયેલી છે. મધુર છે.

‘બાલશક્તિ ગ્રંથાવલિ’

અન્ધી સોળ વર્ષના બાલશિશોએ માટે વાંચના લાયક પ્રાણી, વિજ્ઞાન, ઇતિહાસ, ભૂગોળ વિશેષે જ્ઞાન સાથે ગમ્મત આપે તેવું રસદાયી સાહિત્ય આપ જરૂર પડીશો.

૪૨૦ પૃષ્ઠનું વાર્ષિક લઘુજનમ ફક્ત રૂપિયા બેમાં વિના પોષ્ટેજ મેળવો. અમારું પ્રથમ પ્રત્યક્ષ પેટું ‘વડોદરા સત્ય પુસ્તકાલયો’ માટે મંજૂર છે. તે લાયશ્રેણીઓ અને સંદેશો આરું વાંચન જરૂર વસાવે.

પેટું પુસ્તક ‘પેટું’ તમા ગોઠવું પુસ્તક ‘સિક્કાયાકો’ મહાપુરુષોનાં ચરિત્રો છે. માલુક થવા લખો.

ત્રીસું પુસ્તક દાસ્યસના લેખક શ્રી મસ્તફીર ફત તેરંધી ચીર બોલો સાથે. ૭૫૫૫ છે. ચોથું પજુ તૈયાર થાય છે.

ઈન્દુલાલ હ. કેઠારી

મોહાસા (A. P. Rly.)

અમર લખો.

અંદાંતરી (સાગ્રોપાળ જીવન) સી. પી. રેંક; મુખર્થ-૪

‘શ્રીમોદ’ ઓફિસ

પોરમશાદ રોડ : અમદાવાદ.

ગુર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય :

ગાંધી રોડ : અમદાવાદ.

કેલ્વર્ટસ પર્લ બારલી

બાળકો તેમજ બાળકોની માતાઓ માટે ઉત્તમ છે.

કેલ્વર્ટની બ્લેઈટ ગ્રેન પર્લ બારલી ઉભા ગોળ રૂબામાં સીલબંધ પેક કરેલી છે જથી તે વર્ષો સુધી તાજ રહે છે. કેલ્વર્ટની પર્લ બારલીનું બનાવેલું બારલી પોટર સ્વાદીય અને વીટામીનોથી લરપુર છે. સંધ્યાં રેસ્ટોરાં અને સ્ટોર્સમાં મળે છે.

એ. કેલવર્ટ એન્ડ કું.

૧૨૩, અપરડકન રોડ
મુખર્થ ૮

માસિક અટકાવ ?

રજેલીના— દવા કોઈપણ કારણથી બંધ પડેલ માસિક ધર્મ તકલીફ વગર તુરત ફરી ચાલુ કરી નિયમિત કરે છે. રૂતબોધો દૂર થાય છે. દવા ઉપ તત્વોની બળવાન હોવાથી ગર્ભપતી સ્ત્રીએ વાપરવો નહીં. કિં. શીશીના રૂ. ૩૫ તુરત ફાવતા મારે તેજ બનાવટ રૂ. ૫ વી. પી. થી રૂ. ૦૫ વધુ.

ગર્ભાકુંડા— દવાના ઉપોગથી જન્મી મુશી ગર્ભ રહેતો અટકે છે. માસિક ધર્મ નિયમિત મુકસાન રૂપિત છે. સંતતિ નિયમન મારે ઉત્તમ છે. કિં. શીશીના રૂ. ૩૫ વી. પી. થી રૂ. ૦૫ વધુ.

દવાવાળા વેચે છે.

લખો:-

હુધાનુપાન ફાર્મસી : ૩ ભરનાનગર એજન્ટ-ગણિત શાહ. ત્રણ દરવાજા અમદાવાદ

- ” ઓ. ફાયની કું. ગુલપુરા વડોદરા
- ” સી. એન. અમરસી. કણ્ઠીયા તુરત
- ” વીંછી અમરસી. પ્રીન્સેસ સ્ટ્રીટ મુબઈ

ગર્ભ રહેતો અટકાવના “શાહુત” દવા ત્રણ જ દિવસ ખાઈ લેવાથી જન્મી બાન્માં ગર્ભ રહેતો નથી. માસિક ચાલુ. હર્મંગ તુકસાન નહીં. દાકતર પીંછોની અજમાવેલી દવા. દવા સાથે ગેરન્ડીપન માહસવામાં આવે છે.

કી. રૂ. ૫-૮-૦ પરદેશ સી. દશ.

બાંધ માસિક સાંદગી

ફક્ત ત્રણ જ દિવસની અંદર ‘ધીનાટ’ દવાથી ચાલુ થાય છે. માસિક અવાજની સાથે પથ્થુ હરિવાદ મારે ફવડ મળે. દવા સાથે ગેરન્ડીપન આપવામાં આવે છે.

કી. રૂ. ૫-૮-૦ પરદેશ સી. દશ.

ડો. એસ. એચ. ખાન, ૪૨, ઓરા. અર્ચકા. સ્ટ્રીટ. કોઠ, મુંબઈ. ફોન નં. ૨૧૩૪૨

માસિક અટકાવ મારે

રૂતવટી પીલસ

બધ પડેલ માસિક અટકાવ ‘રૂતવટી’ના સેવનથી વગર તકલીફ તુરત ચાલુ કરે છે. રૂતના બધા દોષો નાશુદ કરે છે. માસિક કાવનારી રૂંદોંગ વનસ્પતીની આ બનાવટ છે. ગર્ભવાળી સ્ત્રીએ લેવી નહી. કિમત બારલી ‘૧ ના’ રૂ. ૩) ત્રણ. લાંગા સમયથી અટકાવ બંધ હોય તેના મારે ખાસ રૂંદોંગ બનાવટ બારલીના રૂ. ૫) પાંચ. પોસ્ટ ગર્ભ. લુદ્ધ.

દવાઓ મળવાના ઠેકાણા:-

પડીત શાહની કું. ત્રણ દરવાજા, અમદાવાદ.

ચુનીલાલ મયાચંદ મહેતા

ત્રણ દરવાજા-અમદાવાદ.

મફતના ભાવે મળતાં ધાર્મિક પુસ્તકો

જાન્યુઆરી આખર ચુકી જ ખરોદનારને મળે છે (૮. ખ. લુદ્ધ)

મેટ ૧ રૂ. ૭ માં મળશે.

ભગવત ગીતા (શાર્તાનિક)	૫-૦
સંક્ષિપ્ત મહાભારત	૪-૮
અનંત આખવાનગાથા	૫-૪
ભા. ૧-૨ નો	૧૪-૧૨

ચરદવાસુ કું
વૃંદાવન
કિં. રૂ. એ હાલ નેટ રૂ. દોઢ

જીવનલાલ અમરસી મહેતા

પીરમશા રોડ : અમદાવાદ

હરસ-મસાનો

પાઠશાળાની એક જ આશા ભર્યા ઇલાજ

લોહી તુરત બંધ કરે છે. બળતરા, સોજ તથા દુઃખાવાને રજા કલાકમાં આરામ આપે છે. અંદરના તેમજ બહારના મસાને જડમૂળથી નાબૂદ કરે છે. મલમ ઠંડક આપે છે. ઓપરેશન કરવાની જરૂર રહેતી નથી. ડોક્ટરો આ વાગરવા લક્ષ્યમણ કરે છે. અથવા દવાવાળા આગળથી મેળવો.

કિંમત રૂ. ૧-૪-૦ (પોસ્ટે જ ભુકું)

સ્ટોકીસ્ટ:—મોનજી વીશારામ હાં. હુમ્મમસીદ સાગે, મુંબઈ-૨

અથવા:—પાઠશાળાની ડેપો. ૫૪, ભુવેશ્વર ૨, મુંબઈ-૨

પાણીના મૂલ્યે સ્ત્રી ઉપયોગી પુસ્તકો

આંખોમાં સેટ, ખરીદનારને માત્ર રૂા ૮ માં પોસ્ટે જ ભુકું

ખંડન (ઓ નિરપમાદેવી)	૩-૮	શાન્તિદા	૦-૧૨
સુન્દરીઓનો શણગાર ભાગ ૨ નો	૧-૮	યોવનનાં સ્મરણો	૦-૧૨
રસમૂર્તિઓ	૧-૪	નીતિવ્યવહાર (પાકું)	૧-૮
સ્ત્રી કેળવણીનો ખંડો ઉપયાગ	૧-૪	મેના-અંગલ યુદ્ધ (એ. નવલકથા)	૨-૦
સત્યભામા (પલ્લીની પલ્લડી)	૧-૪	સુખશાન્તિ વિચારણા	૧-૮
મુસિકિત સ્ત્રી	૧-૪		

૧૫-૮

છવનસાલ અમરશી મહેતા : ' સ્ત્રીશોધ ' એડિટર : : અમદાવાદ

નિકાળણાં ને રીઝવંધ કવરમાં તમોને મુંગી રહેલા કોઈપણ પોંચ સવાલો. તમારી માલુ ઉંમર સાથે લખી મોકલો. અને સાચા ઉજવ મેળવો. તમારા જવાબો સીલબંધકર સાથે રૂા. ૧-૬-૦ ના ચી. પી. થી મેળવો. સાથે નક્કા અહો અને બીજા બાબતોના ઉપાય બતાવવામાં આવે છે.

એડિટર મોતીવાલા હિન્નોટીસ્ટ.

૨૯૬, ૧ લેખીબદ્ન રોડ, બીજો માળે, આનંદ રોડ,

પુણે પાસે, મુંબઈ, ૭

આંચ:—હુસેની મેન્સન, બીજો માળે, બરતાનીની સાગે,

ધોખી તંદાવ, મુંબઈ-૨, ફોન નં.

૪૨૪૪૪ : ૨૮૬૩૪ : ૮૨૬૩૪

ધી બોમ્બે મ્યુચ્યુઅલ લાઇફ એશ્યુરન્સ સોસાયટી લી.

જો દલ

બુદ્ધિ અને વૈભવવ્યુક્ત મુંબઈની પ્રગતિપ્રિયતા અને
ઐતિહાસિક સત્વગુણશક્તિનું સ્પષ્ટ પ્રતિબિંબ

સને ૧૮૭૧ થી તે ચાલુ સાલ પર્વેન સતત ૭૦ પર્ષો સરળ વ્યવહાર, સદ્ગતિ અને
મુખ્યત્વે દિનપ્રતિદિન વિકાસ પામે એવા ઘોષ મુંબઈ અને કર્ણાટકીય આગે
“બોમ્બે મ્યુચ્યુઅલ”ને પ્રગતિશીલ અને મૃદુભૂમિય સ્થિતિ પ્રદાન થઈ શકી છે.

જે કંપનીના પાછળ તેજસ્વી ઇતિહાસ છે તે
કંપનીના ભવિષ્યકાળ પણ તેજસ્વીનું રહેવાનાં

અસકયામત : રૂ. ૨,૦૦,૦૦,૦૦૦ થી વધુ

ધી બોમ્બે મ્યુચ્યુઅલ લાઇફ એશ્યુરન્સ સોસાયટી લીમિટેડ

(સ્થાપના ૧૮૭૧)

જોમ્બે મ્યુચ્યુઅલ બીલ્ડીંગ, હોર્નબી રોડ, કોટ-મુંબઈ

હિંદુસ્થાન, બર્મા, સિંધોન અને ધિ. ઇ. આફ્રીકામાં સર્વ કોંકાણે

પુત્ર પ્રાપ્તિ

અમીર-ઉમરાવ ધનિક વર્ગની સ્ત્રીઓ કે
જેઓને બેકાલુપણને લીધે કે બીજા કોઈબી
કારણથી સંતાન ન થતાં હોય તેવી સ્ત્રીઓ
માટે લેખીત ગેરંટીવાળી “સ્ટેરેલીટી
સ્પેશ્યલ” દવા વાપરી ખાત્રી કરવા વિનંતી
છે. દવાની કિ. રૂ. ૧૫ સાથે લેખીત ગેરંટી
આપવામાં આવે છે.

બરોડાનીના-જે સ્ત્રીઓના સ્તન વીચા હોય
અથવા વિકાસ ન પામ્યા હોય તેવી સ્ત્રીઓ
માટે બરોડાનીના તેલ એક આશીર્વાદ સમાન
છે. સ્તન ભરાવવાદાર અને ધાત્રીજાયાય છે. કી.
સીસી ના રૂ. ૨૦ થી. પી. થી રૂ. ૮૦ વધુ.
તા. ૬.—સ્ટેરેલીટી સ્પેશ્યલ દવા
મંગાવનારે સ્ત્રીની ઉંમર આશરે વજન
કેટલા વર્ષથી સંતાન નથી થયું, મૅસિક
અટકાય કેટલા દિવસે આવે છે, બીજા કંઈકી-
આદિ હોય તે વીગેરે હકીકત વીગંતવાર જણાવવી.

વેદરાજ : દુધાલુધાન ફાર્મસી ડા. ૧

જામનગર, (શકિયાવાડ)

પ્રખ્યાત અફળ

ઘેર ઘેર બાણીતી, જનહિયે પતેલી
દવા કુદરતી રીતેજ કાયમી - ગર્ભ અટક
કાવે છે, માસિક નિયમીત ચાલુ રહી
જીવનચર્યા સુધી તંદુરસ્ત રહે છે.
કી. રૂ. ૧૦. હીલાઈટો:—સ્ત્રીને સંકો-
ચન પાને પ્રવાસપણા જેવી-સ્થિતિમાં
લાવી મુકવા અને સાથેજ પુરૂષને સ્ત-
ભન બક્ષનાર બદ્દમ દવા કી. રૂ. ૩-
ટીઓલ પ્લેસેર સી. સ્તંભન અને રૂકા-
વટ માટે. દ્રાવણ રૂ. ૭૦.

કુસુમહાઉસ એજન્સી

સીચીરોડ : અમદાવાદ.

પ્રાંચ:....સીલક હાઉસ ઉપર,

ચોક્ક જામર-મુરત.

નવાં પુસ્તકો

ત. રાજમાતા	૩-૮
મુરેખા	૨-૮
અવંતીપતિ	૨-૮
મહાસરીની શોધમાં	૧-૮
કીર્તિકથાઓ.	૨-૦
સુનાસમદ્ર (સરદખાણ)	૨-૮
ઠલા	૧-૮
શરતચંદ્ર	૨-૮
કમાલ (ર. જ. દલાલ)	૨-૦
જૂગીખાન	૨-૦
સુવર્ણ	૨-૮
ખાંડાના ખેલ	૩-૦
રંભા	૧-૮
આધર	૧-૮
ધૃધિરંજુ ખૂત	૨-૪
અંગાના નીર	૨-૮
પરુખાંથી કેવ	૦-૧૨
વિસમૃતિઓ	૧-૮
કપ્પનાની મૃતિઓ	૨-૦
સલાબતમા	૨-૦
છંવનની જાંખી	૨-૦
યુગચાતનો નાય (મુનશી)	૨-૦
રેખા ચિત્રો	૨-૮
રસદ્યોતો	૨-૦

એકી સાથે ચાર પુસ્તક

લેનારને પોણી કિંમતે મળે છે

શ્રીબોધ કાર્યાલય

પીરમથા રોડ, અમદાવાદ.

વાર્ષિક લવાજમ

દેશ બહાર પડેશ

૪-૪-૦ ૪-૮-૦ ૪-૮-૦

(નવ શીલીંગ)

શ્રી બોધ

ફેલ્યુચ	અનુક્રમશીલકા	વર્ષ ૮૬
૧૯૪૨	છૂટક નકલ આઠ આના	અંક ૨

૧ 'એવાજ હો'	... શ્રી કુમુદેન્દ્ર ...	૬૭
૨ હું અને	... શ્રી કેશવપ્રસાદ દેસાઈ ...	૬૮
૩ ભપારે	... શ્રી ભગવાનલાલ મહેતા ...	૭૫
૪ પુષ્પરક્ષા	... શ્રી ઉત્તમરામ ફ. શુક્લ ...	૮૩
૫ પાંચડીના પ્રતાપે	... શ્રી તારાચંદ પો. બડાલગ ...	૮૮
૬ સંસારમાં પ્રવેશતી કન્યાઓને	શ્રી અનુરુદ્ધમી મહેતા ...	૯૪
૭ મદિલા પરિપદ...	... શ્રી ઉર્મિલા મહેતા ...	૯૬
૮ આણ બનાવેલી માહિતી	શ્રી કેશવપ્રસાદ દેસાઈ	૧૦૧
૯ શ્રી સમાચાર	૧૦૬

તમારે તમારું એક પુસ્તક મંગાવી લીધું ?

હવે તમે આશીર્વાદ પાત્રની પાછળનું એક પુસ્તક મંગાવ્યું

નથી, તેમજ એક પુસ્તક કાઢી જાન્યુઆરીમાં છે તેમાંથી જે પસંદ હોય તે એક પુસ્તક મંગાવી લેવું.

માર્ચ માસનો અંક 'બાપક અંક' તરીકે આપવાનો હાલ બંધ રાખ્યો છે.

આશીર્વાદના આશીર્વાદ પોતપોતાનું લવાજમ આપીને નવ પોસ્ટલ ઓર્ડરથી તુરત મોકલી આપવું. પોસ્ટલ ઓર્ડર કોસ કરેલા તહિ

આશીર્વાદ પોતાના એક પુસ્તકનું કાંઈ તુરત મોકલી, એક મંગાવી લેવું.

—મંત્રી

અહમસ્મિ સહમાન ઉત્તરો નામ ધ્રુમ્યામ્ ।

અમીપાઽસ્મિ વિશ્વાપાઙ્ગાશમાશાં વિપાસ વિઃ ॥

હું મારી માનુષ્યમાં વધુ હોયો છું. હું વિરોધીઓના અનેક હલ્લા સહી, હઠાવી શકું છું. અમે તે સ્થિતિમાં માત્ર કૌવત-બળ આપવું રહેશે: હું શોક્ષ વિનય મેળવીશ—અશ્વર્થેદ.

‘એવાજ છો’

પાઠોશમાં સખી સાથે તું કંઈ વાતમાં બેઠી હતી,
જેઈ રહ્યો પ્રિય હું તને કંઈ દૂરથી કુતુહલ થકી.

કંઈ હોઠ તારા ફફડતા પશુ શબ્દ સંભળાયા નહિ,
એ બોલતું મુખડું મને બોલાવતું શું પ્રિય બની.

તુજ સખી હતી, ને તું હતી, એ જોઈને હુંયે હસ્યો,
તુજ હાસ્યની ભિમિભર્યું આકર્ષણ મુખડું ગમ્યું.

તું ઘડી પછી ગંભીર બની, શી સોમ્યતા અજકી મુખે,
એ મુખથી નિર્દોષતા પ્રતિમા સગી હીઠી તને.

તટસ્વીનતાથી હૃદયમાં મુખ ઉતરતું અજકી રહ્યું,
દર્શન થયાં એ ત્યાં મને તુજ ભવ્યતાનાં તે ક્ષણે.

તુજ દૂર અંતર તો થયું એ ભવ્યતા જોતાં વળી,
એ ભવ્યતા શું નિરખતાં મુજ જ્ઞાન સૌ ગાલી ગયું.

આશ્ચર્યથી પ્રિય સાથ મેં સતકાર આનંદે કયો,
એ સાંભળી બોલ્યું હતી પ્રિય મુખડું ‘એવાજ છો.’

વર્ષ ૮૬, ક્ર. અંક ૨

કેળુઆરી

૧૯૪૨

સળંગ અંક : : ૧૦૨૧

કુસુમેન્દુ

“.....હું અને.....”

શ્રી. કેશવપ્રસાદ સી. દેસાઈ

બી. એ. એલએલ બી.

(ગતાંકથી ચાલુ)

“ત્યાં આલે અંદર બેસો. થોડીવાર વિશ્રાંતિ લઈને પછી જાઓ.” પ્રેમજી અંદર ગયો. પ્રધાન સાહેબે કુરુબ સાથે પરિચય કરાવી એને બેસાડ્યો. હું જાણ, તથા પાન સોપારી આપ્યા પછી તેના કુરુબના સમાચાર પૂછ્યા તથા તેના અવમાસ વિશે પૂછ્યું. તે ફર્સ્ટ ક્લાસ ફર્સ્ટ પાસ થયો હતો તે જાણી તેમણે આનંદ દર્શાવ્યો અને કહ્યું, મારી પુત્રી પણ આ વર્ષે અંગ્રેજી સાહિત્ય લઈને બી. એ. માં બેસશે. હમણાં થોડા દિવસ અન્ન આવી છે. પ્રેમજી કહ્યું હું તો હવે સાહિત્ય વિસરી ગયો છું. હવે તો આ વ્યાપારી આંકડાઓમાં જ રૂબી ગયો છું. પણ કોઈકવાર કંઈકે કરાઓ કે પંક્તિઓ રમરણમાં જોર કરી આવે છે. પ્રધાન સાહેબ પણ સાહિત્ય-વિદ્યારી હતા. બનીક શેા સંબંધી એમણે ચર્ચા કરી. પ્રેમજીની વાતચીત એની દલીલો, એનો વિવેક બધું જોઈ તેમને આનંદ થયો. બીજી રાત્રે તેમણે તેને જમવાનું આમંત્રણ આપ્યું.

તેમની પુત્રી લલનાએ પણ ચર્ચામાં ભાગ લીધો હતો. તેણે કહ્યું હું સાંતે સીમલા ક્લબમાં જઈ છું. ત્યાં તમે આવશો? પછી સાથેજ ઘેર આવીશું. વાતચીત માટે ક્લાક જમતાં પહેલાં મળશે.

પ્રેમજીને કાંઈક સાંભરી, પણ ના કહી શક્યો નહિ. મનમાં કહ્યું : રાત્રે એ ક્લાક વધારે કામ કરવું પડશે. ત્યાંથી રજા લઈને નીકળ્યો. હોટલમાં જવાની જરૂર રહી નહોતી. પણ અનંતા વિશે કંઈક વધુ જાણવાનું તેને મન થયું. તે હોટલમાં ગયો. જમવાના ખંડના આગળના ખંડમાં જ તે ક્ષીટકમાંથી ઉતરી ગયો.

ડાન્સ પૂરજોસમાં ચાલતો હતો. ખંડના બારણા આગળ ઉભો રહી તે જોવા લાગ્યો. અંદર ! આ શું ? અનંતા અને વ્યાપાર મંત્રી બેઠે સંગાથે અંગ્રેજી ડાન્સ કરે છે ! ખાલી પીતાં અનંતાને જોઈ હતી તે કરતાં અનેક ધણે આઘાત આ વખતે તેને થયો. એ પાછો જતો રહ્યો. એનું મગજ ભ્રમવા લાગ્યું. આસ્પાસ શું છે તેનું કંઈજ ધ્યાન તેને રહ્યું નહિ. ઉતાવળે પગલે ચાલી નીકળ્યો.

રસ્તો નિર્જન હતો. બહાર ઠંડી હતી. ધુમ્મસ પડતું હતું. છતાંયે તેને પરસેવો થતો હતો. વાદળાની અંદરથી ચંદ્ર ડોકિયા કરતો હતો, પણ તે તરફ એની નજર નહોતી. રસ્તે જતાં સીમલાની ઢાળ ઉપરની વસ્તીના ચઢ ઉતર દીવાઓએ પળભર એનું ધ્યાન રાખ્યું. જાણે રાજા કે દેવમારના માનમાં રાજાની ચર્ચ હોય તેવા એ દેખાવ હતો. જરા રોકાઈ તેણે એ દેખાવ જોયો. રસ્તાની બાજુએ અટારી કરી એક બાંકડો ખોલ્યો હતો ત્યાં એ બેઠો. પણ તરતજ એનું મગજ ભ્રમણે ચડ્યું. એ જાણ્યો : નીકું પાણી, જૂડું આકાશ, ધટાદાર વૃક્ષો, લયેલી વેલીઓ, મિત્રલક્ષ, સંગીતના સાજ, કાશ્મીરી ગલીચો, નાનું શું મકાન, ના, ના, એમ નહિ શીતગિરિ ટોચ, વાદળાંમય આકાશ, જાંચા વૃક્ષો, વેરવિખર વેલીઓ, યુરોપીય બેંડ, ફેશનેબલ ફરનીચર, આલિશાન હોટલ, અંગ્રેજી ડાન્સ, મલતું પાન, હું અને... કોઈ જંગમો. કેવું સુંદર ધ્યેય !

ક્યાં સુધી એ એમને એમ બેસી રહ્યો. પછી તાઢે થરથરો એટલે તે પૂર્ણ જાનમાં આવ્યો. સીમલાની વસ્તીની રોનકદાર રોશનીના દિવા

વધાતું મારે પણ તમારી પાસેથી થવું સીખવાનું છે. આત્માની જૂખની વાત મારે મારે નથી છે. જે તમે નિશ્ચય કરીજ ન્યૂંક્યાં હો તો તમે પણ મારાં અનંતા બેન છો.”

અનંતાના મૂખપર આનંદ છવાયો. એણે નવીનનો હાથ પોતાના એક હાથમાં લીધો, અને બીજે હાથે તે ચાખ્યો.

“હાથ, હવે મને નિરાંત થઈ. હવે હજો તમે સીમલામાં ક્યાં રહ્યા છો?”

“મારા એક મિત્રનો મિત્ર અહીં રહે. ટેરિયટમાં છે. તેના ઉપર હું બહામણુ પત્ર લાવ્યો હતો. એનું નામ પી. કે. દીવાન છે. અને છોટા સીમલામાં રહે છે.”

“તમને ત્યાં ફરે છે?”

“હા. એ બધાં બહુજ બલ્લ અને વિવેકી છે. બિચારો, પોતાનો ઓરિસ ટાઇમ ગુમાવી મને તેડ્યા આવ્યો હતો. અને એ ઓફીસે ગયા પછી એનાં માતા તથા બેને મારી ધણીજ કાળજી રાખી.”

“એની પત્ની શું અહીં નથી?”

“એને વળી પત્ની ક્યાં છે? એણે લમ જ નથી કર્યો.”

“એમ કે?”

વાતોમાં ને વાતોમાં ઘણો સમય ગયો. બન્ને બહુ હોટલમાં પાછા ફર્યા. અનંતાના પિતા આરામ લઈને મહા પીવા તૈયાર થઈ બેઠા હતા. અનંતા તથા નવીનના મુખ ઉપર સંતાપ જોઈ એમને આનંદ થયો. એમના મનમાં કે પ્રણય કલહનો અંત આવ્યો. સૌએ સાથે મહા પીધી. પછી નવીને રંગ માંગી. અનંતાના પિતાએ વખત વિચારીને કહ્યું કે એમને સાંભળે કામને મળવાનું છે. એટલે તેઓ ફરવા નર્થ નહિ શકે. અનંતાએ નવીન સાથે છોટા સીમલા જવાનું કરાવ્યું.

તેઓ પ્રેમબળે ઘેર પહોંચ્યાં લાંમુધી તે ઘેર આવ્યો નહોતો. અનંતાને એ ઘરમાં બીજું

કોઈ એળખતું નહોતું. નવીને પ્રીતિ તથા તેની માતાને કહ્યું કે આ અનંતાબેન મારાં જૂનાં એળખાણાં છે.

અનંતાને તો આ ઘરમાં કાંઈ કાંઈ આનંદ થયો. જ્યાં પ્રેમબળ વસતો હતો, ફરતો હતો, કામ કરતો હતો, જ્યાં એનાં જન્મદાતા માતૃશ્રી અને સહોદર બગિની દત્તા, ત્યાં જ એ આવી હતી. એણે પ્રીતિને નિરખીનિરખી જોઈ, એનાં માતૃશ્રી સાથે વાતો કરી, કળથી પ્રેમબળ વિશે બધું જ જાણી લીધું, ઘર કેટલું હુંમે છે, ક્યો ખંડ કોનો છે, રસોડું ક્યાં છે એમ પૂછતાં પૂછતાં ઘર જોમાં લાવ્યાં.

પ્રીતિને તો એમ જ હતું કે અનંતા અને નવીન પરજુવાનાં હશે, આ બંધી વાતચીત વિવેકને લીધે થાય છે, એમ તેને લાગ્યું. અનંતાનો સ્વભાવ તેને ધણીજ સરળ અને મળતાપડે લાગ્યો. ઘર જોતાં જોતાં તેઓ પ્રેમબળનાં ખંડમાં આવ્યાં સારી રીતે શય્યાગારેલો સ્વચ્છ ખંડ તે હતો; અભ્યાસ કરવાના મેજ ઉપર કેટલીએક બુકલુક—સરકારી અહેવાલોની એપડીઓ હતી. બાજુએ નાનકડી ઘોડી હતી, તેમાં પોણાસોએકને આશરે સાંહિત્યનાં જ પુસ્તકો. દત્તા અંગ્રેજી, ગુજરાતી, અને ઠાંકિ સંસ્કૃત. ખૂણામાં સારંગી હતી, અને ટેબલ ઉપર બીતે અનંતાએ આપેલું આદર્શો આશેખતું ચિત્ર હતું. સુંદર રીતે તે ત્યાં મટેલું હતું; અનંતા એક ચિત્રે તે ચિત્ર તરફ જોઈ રહી. હા, એજ તે ચિત્ર, એમાં તેનું હૃદય હતું, એમાં જ તેનો આત્મા હતો, અરેરે તેનું હૃદય તૃપ્ત નહિ થાય!

કાણુ જાણે કેમ એકાએક તેને ચક્કર આવવા લાગ્યા. આંજનો આવ્યો દિપસ ઉસ્કેરાટને હોય તેથી, સારીરિક થાકથી હોય કે નવીનની મુલાકાતને લીધે હોય કે પ્રેમબળના ઘરમાં ફરતી હોય તેથી એના માનતંત્રુઓમાં ઉસ્કેરાટ હોય, પોતેજ ચિતરેલા પોતાના સ્વપ્નાં દસ્તમાન

કરતા ચિત્રના - સાક્ષાત દર્શનથી હોય, ગમે તે કારણ હોય, પણ એકાએક તેને મૂર્ચ્છા આવી તેણે પુરુશી પકડવા પ્રયત્ન કર્યો, પ્રીતિને હાથ ઝાલ્યો અને તેના શરીર ઉપર ટળા પડી. પ્રીતિની ચીસથી, નવીનનું ખ્યાન તે તરફ દોરાયું અને તેણે પોતાના હાથમાં અનંતાને ઝીલી લઈ જમીન ઉપર મુત્તાડી.

અનંતાની આંખો કાટી ગઈ હતી, તે ગાઢ મૂર્છામાં હતી. તેને જરાયે જ્ઞાન નહોતું. પ્રીતિ પ્રથમ તો સ્તબ્ધ થઈ ગઈ. પણ તરત જ તેણે નોકરને જૂમ પાડી. તેની માતા પણ તે ખંડમાં આવી પહોંચ્યાં-તેમણે કહ્યું: હીરોડીરિયા જેવું લાગે છે. તમે એને પ્રેમળતા ખાટલામાં મુત્તાડો. હું, કદિદાં, છદ્દને લાવું છું. નોકરને તેમણે ઠંક પાણી જલદી લાવવા મોકલ્યો.

અનંતા લવારી કરવા મંડી નવીને તો આવું કાંઈ જોયેલું જ નહિ એટલે એ તો સ્તબ્ધ બની ઉભો રહ્યો. પ્રીતિ ગભરાઈ ગઈ. એણે નવીનને બાબુના મકાનમાંથી સેસીક દોટકે ટેલીફોન કરવાનું કહ્યું.

“નીહું પાણી, જૂઝું આકાશ, ધટાદાર જલો, લગેલી વેલીઓ મુંદર ઉપવન...સંગીતવાવ... નાનું શું મકાન.....” પ્રીતિની ગભરામણ વધી. એ બા, કરી એણે જૂમ પાડી.

પ્રેમળ એટલામાં ઘરમાં આવ્યો. અનંતાની લવારીના શબ્દો તેને કાને અચડ્યા. પોતાની પધારીમાં અનંતાને જોઈ. એને કાંઈ જ સમજ પડી નહીં.

એની માતા કદિ લઈને આવ્યાં. તેમણે તે મુત્તાડ્યો. પ્રેમળને કહ્યું હું પાણીની ઝાપટ માર. તેણે અનંતાના મુખ ઉપર પાણી છાંટ્યું. લવારી બંધ પડી. કદેલી આંખ ચીંચાઈ. અને અનંતા ઉંઘમાં પડી હોય તેમ લાગ્યું.

“હવે એ ઉંઘી ગઈ છે.” પ્રેમળનાં બાએ કહ્યું. “બસ હવે હીરોડીરિયા નહિ આવે. એના મન ઉપર કાંઈ સંખત ખાર હશે. પ્રેમળ !” હું.

એને જોળાયે છે ?

“હા, બા. અમે કોલેજમાં સાથે હતાં. હું એમને શીખવતો પણ હતાં. આ ચિત્ર એમણે જ મને એટ આવ્યું હતું. તે એમનું પોતાનું ચિત્રેલું છે.”

“એ ચિત્ર જોઈને જ એ બેશુદ્ધ બની ગયાં.” પ્રીતિ ખોટી.

એટલામાં નવીન આવ્યો. તેણે જણાવ્યું કે અનંતાના પિતા હમણાં તાબડોલ આવે છે.

પ્રેમળે કહ્યું: “હું ઉપરના રક્તા ઉપર જઈને ઉભો રહું છું. એટલે એમને ઘર પોળવું પડે નહિ. પ્રીતિ હું જલદી મ્હાની ગોઠવણ કરી દે. બા, તમે ખાટલા પાસે બેસો. હવે કાંઈ ફિકર નથી.” આવડું કદી પ્રથમ તેણે પોતાના એક હાંકતર મિત્રને ટેલીફોન કર્યો અને સરિયામ રસ્તે ઉભો રહ્યો.

અનંતાના પિતા દોડતી રીતમાં આગી પહોંચ્યા. પ્રેમળ એમને સરિયામ માર્ગ પર જ મળ્યો, અને કહ્યું: “અનંતાની મૂર્ચ્છા વળી છે, અને તે કુદરતી ઉંઘમાં પડી છે. કાંઈ ચિંતા જોઈ નથી છતાં શ્રે એ ડોક્ટરને ટેલીફોન કર્યો છે, તે લગ્નમાં જ આવશે.”

“ઉપકાર થયો.”

જન્ને જણ ઘરમાં ગયાં. પ્રેમળની બાએ સલાહ આપી કે ડોક્ટરના આવતા સુધી અનંતાને જગાડવી નહિ સૌ જીવન ખંડમાં બેઠાં.

ડોક્ટર આવ્યા. પ્રેમળ તેમને ઘરની બહાર જ મળ્યો. અને તેણે એમને બનેલા બનાવ વર્ણવ્યો અને સાથે પોતાના કોલેજ જીવનની માહિતી આપી. દાકતરે અનંતાની નાડી તપાસી અને તેને જગાડવાની સલાહ આપી.

“અનંતા, દીકરી, ઉઠ, કેને ઘેર મૂતી છું ?” એના પિતાએ કહ્યું અને એને માથે હાથ દીધો.

અનંતાએ આંખ ઉઘાડી. થોડીવાર એને કાંઈ સમજ પડી નહિ. પછી બધું યાદ આવ્યું.

જરા મોં મલકાવીને બોલી:

“પ્રીતિબેન, મને ચક્ર-આવ્યા અને હું પડી ગઈ તમે ના હોત તો, હું પછડત પછુ હવે મને સાડું છે. પિતાજી પછુ આવી પહોંચ્યા ?”

“હા, બેન, હવે તને સાડું લાગે છે ને ? તું મુઠ્ઠાજ રહેજે.”

ડોક્ટરે ગ્રેમળને બહાર જ રાખ્યો હતો. એમને ખબર નહોતી પડી કે આ આઘાત આનંદનો હતો કે શુરસાનો હતો. તેમણે જરા હિતચેત્તિ દર્શાવી અને કહ્યું: “પ્રીતિબેન! કંઈ વધા પારો કે નહિ? ગ્રેમળભાઈ આવ્યા હોય તો બોલાવો.”

ગ્રેમળ ધડકતે હૃદયે આવ્યો. તેના આંસવાથી અનંતા ઉપર કંઈ જ અસર થઈ હોય તેમ લાગ્યું નહિ. તેણે અનંતાને નમસ્કાર કર્યો.

“હવે ગ્રેમળ! તમે” મને કાગળનો કકડોએ ના મોકલ્યો, પછુ જુઓ, હું કેવી બહી આવી.”

ડોક્ટરે આ બોલ સંતોષથી સાંભળ્યા. તેમણે કહ્યું: “અનંતાબેન! જરા અટકીને તમે ખાટલામાં બેસી શકશો. પછુ આતે બિટકો નહિ.” તેમણે ટેકો આપી ઓશીમાં મૂકી અનંતાને બેસાડી.

પ્રીતિએ કહ્યું વધા તૈયાર છે. તમે સૌ બહાર નીકળો અને અનંતાબેન બહાર જ પીરુ.

ડોક્ટરે પ્રીતિને બહાર લઈ ગયા, અને ગ્રેમળ અને અનંતા માટે વધારે મોકલવા કહ્યું.

ગ્રેમળ ખાટલા ઉપર બેઠો, અનંતાનો હાથ તેણે હાથમાં લીધો.

“અનંતા, મુજ ગરીબ માટે આટલું તથા?”

“ગ્રેમળ, મને કહો, તમારા મુખથી કહો, મારી સાથે લગ્ન કરશો.”

“શા માટે નહિ. જે પેલું ચિત્ર. આ ધર જુ નાનકડું છે. અહીં પાસે જ એક ઝરણું કે છે. વહો ધટાદાર છે. પુષ્પો રંગબેરંગી. વેલીઓ લગેલી છે. હું છું તું છે.”

સ્વપ્ન ભોતી હોય તેવી આંખોએ અનંતા બોલી: “જળ કિનારો, સુંદર ઉપવન; રંગ-રંગીન પુષ્પો, ધટાદાર વહો, લગ્ની ભત્રી વેલીઓ શુદ્ધ આકાશ, નીલાં પાણી, નાનું યું મકાન, કાશ્મીરી ગરીબો, ચિત્રકલક, સંગીતવાદ્યો, સાહિત્ય પુસ્તકો, હું અને ગ્રેમળ.”

એક મંદિત પછી સાંભળાની રેઝરડીમાં બે લગ્ન નોંધાયો. અનંતા અને ગ્રેમળ, પ્રીતિ અને નીત.

ધી ઠનેવાતાલ મુનરી કૃત નવી આનૃતિ

કોનો વાંક ?

ફેક મુદતમાં બહાર પડશે.
જ્ઞાનપથકે પુસ્તકમાળાનાં બાહકોને
તે મળશે.

કીરલ ગેઝીયટી

અધિષ્ઠ.

પ્રે. નેદરી (દિવ-

લાલીવાળા)વ્યવહારીક

બાબતોના અધિષ્ઠ

અધીના સવા-

લોના વાસ્તવીક

જવાબો

આપીને

તમેને અમુલ્ય સલાહ આપશે. ઉપરાંત ગ્રેમળ નિરાશા, સંતાન સંબંધી ચિંતા, કોર્ટ કચેરીના કામમાં ફેલ, શતક પર વિજય, ધંધા અને નોકરીમાં લાભ, લાંબા સમયનો રોગી, છુત, પિસાય, મુક વગેરેના વળગાટની ઉપા-ધીમાંથી બચવા માટે તેનો વિધીપુર્વક ઇલાજ કરી લાવીજ બનાવી આપશે. રૂબરૂ સુલાકાત ન લઈ શકતા હો તો તમેને મુંઝવતા કોર્ટ પછુ ભતના પાંચ સવાલો સીધાથી ક્યારમાં મોકલી તેનો સચોટ જવાબ દે. ૩૨ માં થેર મેહા મળી જશે. પોસ્ટેજ ખર્ચ ૬ આના વધાસના. પ્રોફેસર બેહરી હિન્દોડીસ્ટ ગીરગામ, પોહીંગીઝ ચરો સાથે મુંબઈ નં. ૪

[રાજગણ નામનો મારવાડી દિલ્હીથી મુંબઈ પાછો ફરે છે. ગાંધીજી તેને રાધાજી નામની મુંબઈની તવાઈ મળી ગયો છે. રાજગણ તાવથી પીડાતો હોવાથી રાધાજી તેની આશ્રી કરે છે. તેમાંથી રાધાજીને રાજગણ માટે પ્રેમ થાય છે... તે તેનો પ્રથમ ને પ્રેમ પ્રસંગ છે. અને પોતાની મા અરમતનના સમયે “ દિલ હી લગાના તો એકો હી, ઓર વો બી હુંગી ખતર હો જાય તત્ત. ” પોતાને સાચા પડતા લાગે છે. પરિણામે તે રાજગણના રૂમાલની માગણી કરે છે. ને મુંબઈ આવતાં તો જાને છતાં પડી ગયો છે. હવે આગળ વાંચો.]

[૩]

રાજગણ તો પાછો વેપારમાં પડી ગયો. ‘હીયા’, ‘હીયા’ના સોદા કરવામાં તેનો ધણોખરો વખત પસાર થતો... ને પેલી ગાંધીની મુસાફરી, ડુઝનું માથું, કમળ હાથેની માવજત વગેરે. માફ આવે ને પાછું જૂઠી જતાતું... દેહીકાં વખત ભિમિ—મુઝમ વાતાવરણે તે રાધાજીને ત્યાં જતા વિચારતો, પણ પ્રતિષ્ઠા વચ્ચે નહતી. “ છેલ્લે છપ, રંડી કાઢની થઈ છે? ” “ ક્યાં જતું? ” ને પાછો તે તેને જૂઠી જતો... પાછું મન પ્રશ્ન કરતું “ અરે યાર એ તો જતું ધમકાઈ છે, સવારમાં વડેલી માળા ફેરવે છે. ” પણ તેને માટે પ્રતિષ્ઠા પાસે જવાય ઉભો જ હોતો— “ બાઈ જામતને હેતરવાના કંધા... બહારથી મક્કાણીનો ડોળ, ને અંદરની તો મન જ જૂઠી હોય. ”

... અને આવા વિસ્વાદી અવાજે રાજગણ રાધાજીને ત્યાં જતાં અટકી પડતો.....!

અને રાધાજી રાજગણની વાટ જોતી ને જોતી જ બેસતી. દિલ્હી ગયા પહેલાંની ને દિલ્હીથી પાછા આવ્યા પછીથી રાધાજી જૂઠી જ હતી. - પહેલાં તો કોઈ ‘ધરાઈ’ની ખુશખીખસી સાચવવા રાધા પોતાના હાથથી તેને ‘ચાં’ પાતી, તો કોઈની ખુશખીખસી

સાચવવા બાર વાળા પછી પણ બેઠક આજુ રાખતી, તો કોઈ ‘ધરાઈ’ની ખુશખીખસી સાચવવા અમુક જ પ્રકારનાં કપડાં પહેરતી.

એની બેઠકનો રંગ પણ ફરી ગયો હતો. પહેલાં તો ‘પૂલી’ ‘દહ્યાણુ’ ‘દહરવા’ ‘માલકોસ’ ‘ઝીઝીરી’ વગેરે ઉચ્ચ રંગોની રમઝડ તેની બેઠકમાં જામતી, પણ હવે તો કોઈપણ સાંભળવા આવે તો ‘બેરવ’ કે ‘બેરવી’ જ સાંભળતા મળતી.....

“ રાધાજી, આજ તો દહરવા મુનાઓ? ” કોઈ રંગીસો જવાબ કહેતો.

“ માફ કીજીયે મેં દહરવા મા નહિ સકુંગી. ”

“ તો લીજીયે, રાધાજી કોઈ અમીલી દરવારી મત. ” મંડળીમાંથી કોઈ કહેતું.

“ માફ કરમાઈયે. મેં માફગી તો બેરવી, યા તો બેરવ, દહરવા કુછ નહિ. ”

ને આમ રાધાજીનાં ધરાઓ કાંઈક કાંઈક બોલાઈ થતાં ગયાં.....

* * *

સાંજના મરીનફ્રન્ટ, હેંગીંગગાર્ડન, એપોલો, નવો મોપારી, અને હું, તરફ રાધાજી ગાંધી જોડાઈને ફરવા નીકળતી. તેના ફરવામાં નડોતી તમજા હવાખાવાની, નડોતી જીવનનું કહેવાનું સુખ માણવાની... પણ એક જ આશા-

વીટામીન એફ વાપરીને
વધુ ખૂબસુરત બનો

Be more lovely
with vitamin F

વીટામીન એફના આમરીને ખૂબસુરત બનાવનારાં અને તાજગી આપનારાં તરેરાં 'સુનીલ સ્નેહ'માં બરપુર પ્રમાણમાં રહેલાં છે. દરરોજ આ 'સુનીલ સ્નેહ' વાપરો અને તમારી આમરી રીતે કુવાન અને સુંદર બનતી જાય છે તે જુઓ.

જાન્યુઆરી ફેબ્રુઆરી (સ્થાપના ૧૯૦૪)
સાથુ અને પરદુષ્ય બનાવનારી
મૂખ્ય યેદી સુબઈ-૩

તંતુ તેને આમ સાંભળના રખડવા મારે બહાર મોકલતો. "રાગ્નબાણુ ક્રોધપણુ દિવસ મળશેજી."

પણુ આમ તો દહાડા, અઢવાડિયાં, મહિના, એક, બે, ત્રણ, ચાર, પાંચ પસાર થઈ ગયા. છતાંય રાધાબાઈ નતો રાગ્નબાણુને જોઈ શકી, નતો તેના સમાચાર મેળવી શકી.

બેક્ટર જગતમાં પુરુષ બેટલુ બેક્ટર કદાચ થઈ હશે નહિ. સ્ત્રી સ્વાર્થી છે, પણ સાથે સાથે બોળા અને હુચ્ચી છે. સ્ત્રીનું સ્વાર્થીપણું તેના બોળા રવજાપથી બહાર પડી જાય છે. પુરુષ પણ સ્વાર્થી છે. પુરુષ પ્રેમ કરી શકે છે... પણ પ્રેમમાં દિવાનો થતો નથી. સ્ત્રીને મન પ્રેમ એટલે સર્વસ્વનો ત્યાગ...

રાધાબાઈ તથા રાગ્નબાણુની વચ્ચે આંદ-લોજ મેરો તકાવત હતો. રાધાબાઈ પોતાની છવનની સ્થિતિ બરાબર સમજતી થઈ હતી. તે જાણતી હતી કે રાગ્નબાણુ જેવા પ્રતિષ્ઠિત પુરુષની પ્રેમથી થવા મારે પોતે સર્વસ્વનો ત્યાગ કરવો પડશે. પરિણામે તેણે 'તવાપરી' ધંધાની બધીય સ્ત્રીને પોતાના છવનમાંથી ધીરેધીરે દૂર કરી હતી...ને સાદાર્થ કેળવવા માંડી હતી...અને તે બધાયની પાછળ એક જ આચાર હતો:—રાગ્નબાણુને ફરીથી જોવાની... પણ ગુણાઈનાં વિગાદ સ્થાનોમાં બટકવા છતાંપણુ રાગ્નબાણુને તે જોઈ શકી જ નહિ... ત્યારે તેનું દિલ માંગી ગયું...હાં એકાએક એક દિવસ તેના હાથમાં 'અચૂત બજાર પંત્રીકા' આવ્યું ને તેમાં રાગ્નબાણુનો ફોટો પહેલા જ પાના ઉપર હાપેસો આક્રમ પડ્યો. રાગ્નબાણુનો ફોટો જોતાં જ રાધાબાઈનો આનંદ અવિરત થઈ ગયો...સાચવીને તેણે તે ફોટો ફાડીને મઢી લીધો ને પોતાની પચારીની સ્કા-મેજ લટકાવ્યો.

તે દિવસ તો આનંદમાં પસાર થઈ ગયો...તેણે પોતાના મકાનના દરવાજા સાચીયા પૂર્ણ...અને આનંદમાં જ દિવસ વિતાવ્યો.

પણ એકાએક ઉભરાઈ આવેલા આનંદની પાછળ દરેકને કંઈક દુઃખ તો ધર કરીને બેઠું જ હોય છે... આનંદની પાછળ રહેલી દિલ્લગીરી સામાન્યતઃ હૃદયને વધારે નિરાશ કરી નાખે છે તથા આરામે ઘોડીનાર હતી ન હતી કરી મૂકે છે... રાધાની મનની આશિયતિ હતી. તેનો સાહંદ અકચર આ વાત બાજુએ હતો. અકચર અરમનનો જૂનો નોકર હતો, ને રાધા તેના હાથમાં જ ઉઠી મોટી ચપેલી હોવાથી અકચર તેને 'ધારી બેટી' જેવી ગણતો.

"દેખ રાધા. એ પાગલપના કીક નહિ. સમજી ?"

"તુએ કોન કહાપણ સીખાતા હય ?"

"લેડીન તું છસકે લીધે ધતની બેકરાર હો રહી હો, વોતો કમી હીખા હી દેતા નહિ... ઓર ઈસ છુકે મડોમતો ફટ્ટે મે' ફસાના કીક હી નહિ. સમજી ?"

"લેડીન મુએ માણમ હય વો એક હી દિન ગરર આયેગે... ઓર મેરી દિલકો આવમ પૂરી કરેગા." ને પછી અકચર બોલતો બંધ થઈ જતો.....

અને ખરેખર આમને આમ આરામને આરામાં દિવસ પસાર કરતાં એક વખત કોલા-ખાના નવા રસતે રાગજાણુ એકસા કરવા જતા રાધાયાદને મળી ગયા... વૉડ હાઉસ પૂજ પાસે સામાન્યતઃ પેશાં ગાડનાંમાં કંઈક અંધારું વહેંડું થાય છે... તે રસતે રાગજાણુ આંધો જતો હતો. રાધાયાદ એ તેને જોયો ને ગાડી ધીમી પાડી, ઉતરી પડી, પાછળ પાછળ ચાલવા માંડી... માર્ક હતું નહિ. અંધારું પણ કીક કીક રઈગયું હતું... રાગજાણુને કંઈ ખબર નહોતી. ત્યાં રાધાએ પાછળથી ધીરે રહીને ટકુમર ક્યો.

"રાગ—"

રાગજાણુએ ગમજી ભાજી કરી જોયું તો રાધાયાદી.

"મણુ તુમ ?"

શ્રીઓ

જુવાન હોવા છતાં દુખળી અને

દેખાવરી, સરેક પ્રદર, રક્ત પ્રદર, વારંવાર સુમનસ આવવી, કસુવાનસ થવી, કમરનો, કુખનો, ચાતુ પાણી જલું વિગેરે માટે શુંદ, તાણુ અને ખાતીની વનસ્પતીમાંથી બનાવેલું સ્વાદીષ્ટ અને ઉત્તમ ચાટણુ "સોપારી પાક" ના પંદર દિવસ સેવન કરવાથી દરેક ફરિયાદો તુરત દર થાય છે.

આ ચાટણુ શ્રીઓના ગર્ભાશયની દરેક ફરિયાદો દૂર કરી પુરી જુવાની ખાતીથી પાણી લાવે છે.

એક વખત વાપરી ખાતી કરો, ત્રાયસ સાઈમ, આઠ દિવસ ચાલે તેટલાની કી. રૂ. ૧

તા. દઃ—પત્ર વહેવાર ખાતરી રાખવામાં આવશે.

બચ્ચાઓને

કાનમાંથી દુખરાપક સીંધું વહેંડું, ગસકા મારવા, બહેરાપણું, કાનમાં અવાજ મારવા, વેદના વિગેરે બચ્ચાંઓ તથા મોટાઓ માટે પાનાસ તુંગડી તેજ ખાતીથી આરામ કરે છે. બેક્ષ ૧ ની કી. રૂ. ૧

ચાકીસ વગેરો વનસ્પતી અનુભવી ચીકીત્કની સમાજ મક્ત મેળવો.

કીમતી વનસ્પતિ સ્ટોર

૪૧૨ પાયથુની, મંદીદ નીચે, પોલીક્નોપો સામે. મુંબઈ. ૩ : ૨. ૩૧

“હાં.” તેણે ઉમરો દાસનાં જવાબ વાળ્યો. અને પછી બન્નેએ મીન રહી, ક્યાંય સુધી એક બીજાની સાથે ચાલ્યાજ રહ્યાં.”

“મહેને તો રોય લીધા થા કે આપ મુઝે કશી નં મીલેગે.”

“નહિ, એસા તો કુછ નહિ-મેકીન કામ ઈતના બરચક રહતા થા કે સાસ લેનેકી બી કુરસદ નહિ મીલતી થી—”

“તો અજ કુરસદ મીશી ?”

રામબાણુ હમી પડ્યા, રાધા પણ હમી.

“હાં...” રામબાણુએ જવાબ વાળ્યો.

“તો આજ તો ઘર ચલેગેને ?”

“આજ ?”

“હાં, હાં, આજ. જપાદા મત ઠેરના... ચલે જતા.”

રામબાણુ રહેજા ખચકારો... પણ પછી તેનો પોતાના ઉપરનો ઉપકાર યાદ આવ્યો... ગાડીની મુસાફરી... કુખલું માથું... મીઠી નાચુક હાથોની ગાવજત... વગેરે... ને પરિણામે તેનાથી માગણી પાછી ના ઠેકાઈ.

“અચ્છા... ચલો...”

ને-અન્ને પાછાં વળ્યાં.

રાધાનું ઘર સુંદર-રીતે રાણગરેહું હતું પણ તેમાં જે વિદ્યારમિયતા બીજી તવાયદોના ઘરમાં જેવામાં આવે છે તે નહોતી. સર્વ વસ્તુ સારી-સુંદર તેમજ કળાના પ્રતિરસથી હતી.....

રામબાણુ ગાડી ઉપર બેઠો... રાધાબાઈ આજે તેની સાથે બેસવાની હિંમત કરી રાકી નહિ... સાથે જ બેઠી... ને બન્ને એકબીજાને થોડીવાર રહ્યાં જોઈ રહ્યાં... આખરે રાધા-બાઈએ શરૂઆત કરી...

“જે તો બહોત દિનોસે આપકા સારતા દેખ રહીથી લેકીન—”

“હાં... જે બી કુછ કામમે મશગુલ થા ઓર કુસરો એક તવાયદ...” રામબાણુ બોલ્યા.

“હાં... કયા એક તવાયદ સચ્ચી મહેબાત દર સક્તી હય ? વો તો બિચારો ગાડીમે મીલો, ... ઓર તમામ ખતમ.” રાધાબાઈએ શરૂઆત માથું માર્યું.

“નહિ, એસા તો નહિ... લેકીન કુનિયાકે રહેનેવામે કયા કહે ?” રામબાણુ બંધીતા બંધીતા બોલ્યા. હવે જ તેને લાગતા મોઝાનું કે આ જીને પોતે ઘણો જ અન્યાય કર્યો છે... ને આમ શરમ લાગતાં પોતે નીચું જોઈ રહ્યો.

“વોમી સચ્ચ. લેકીન સેવ્યનેકી બાત કયા હય ? કુચ્છ નહિ. મેં તુમે ખા જાને વાલી તો નહિ થી...” રાધાબાઈએ શરૂ કર્યું. રામબાણુ નીચું જ જોઈ રહ્યો...

“ઓર તુમારે લીયે મહેને કયા કયા કરનેકા ઈરાદા છીવાયા. વો સંખ... અચ્છા કુછ નહિ.” રાધાબાઈ એકાએક અટકી પડી. તેને લાગ્યું કે આ પ્રમાણે કહી દેહું કીક નહિ.

“નહિ, રાધાબાઈ બોલો... મહે સુવંગા. મુઝે માલુમ હોતા હય કે તુંમ કુસરી તવાયદ કી તરફ હો છી નહિ. તુંમે એક પાકદામન માલુમ હોતી હો...”

રાધાબાઈ આ સાંભળી કંઈકે તાકતી રામબાણુ રહાયું જેતી થોડીવાર બેસી રહી. ને પછી ખડખડાટ હસી પડી...

“પાકદામન ! કોન કહેગા એક આજરે આરત કે પાકદામન ? કીક. આપકી ખુશી. લેકીન થેહી તારીફ હી સુંજુને કે લીયે મેને આપકો શુલાયા નહિ થા.”

“જે બી તારીફ કે સુંખન નહિ કહેતા હું. શીફ સચ્ચહી કહ રહ્યાં હું.” ત્યાં તો અકબરે ચડા લાવી મૂકી. રાધાબાઈએ પાણી વગેરે તૈયાર કરી પાસા બધાં ને બન્ને ગા પીવા બેઠાં...

“મેને તો સમજ લીયા થા કે તુંમ મુઝે જૂલ ગયે હોંગે—”

રામબાણુને લાગ્યું કે આ સાંભળ્ય તવાયદની ગાફક શીફ ‘ધંધો’ કરનારી ગાયકા

“તુમ રાગજાણુ કે પીજાનતે હો!” તે કાઈ સદાનુભૂતી બનાવનારને પૂછતો.

“બાઈ મહાં તો જાર રાગજાણુ હય. કેનસા તુમારા રાગજાણુ જોગા?” સદાનુભૂતિ બનાવનાર તરત જ રહમો પ્રશ્ન કરતો. અકબર આવા જવાબોથી કંટાળી પાછો પડતો, નિરાશાનું કાણું વાદળ તેના હૃદયને ક્યારનું ય ઘેરી રહ્યું હતું.....

આમને આમ પાછા ત્રણ મહિના નીકળી ગયા...અકબરની બુઝરેની અયકામજી ચાલુ જ હતી...રાધાબાઈ પાગલની માફક મુંઝાઈતી ગલીએ, ગલી ફરી વળી પશુ તેને રાગજાણુનો પત્તો લાગ્યો નહિ.

રાગજાણુ સમાજના દરથી ક્યારનો ય છુપાતો કરતો હતો...હવે તેને રાધાબાઈ ઉપર અમુક પ્રકારનો અણગમો આવી ગયો હતો. પુરુષને સ્ત્રી ગમે છે ખરી પણ અમુક જ સમય સુધી, પછી નહિ. પુરુષની સ્વાર્થસુદ્ધિ સ્ત્રીની ક્ષિપ્ત બુઝરની સીજની માફક કરે છે. ને કાંમ પુરું થયા પછી જેમ વરતુનો ખપ આપણે બૂલી જઈએ છીએ તેમ રાગજાણુ પણ રાધા-માઈને બૂલી ગયો, એટલું જ નહિ પણ પોતાના ઉપર શયેશો ઉપકાર પણ બૂલી ગયો.

પુરુષ સ્વાર્થા છે ને સાથે સાથે જ દુહાને નિહુર છે. સ્ત્રી સ્વાર્થા છે પણ દુહા તથા નિહુર થતાં તેને નથી આવડતું તેમ નથી; પણ પોતે બાંચે જ દુહા તથા નિહુર થાય છે. પરિણામે સ્ત્રી મહાન છે. રાગજાણુના જૂલી ગયા પછી રાધાબાઈએ જીવનનો કેવો માર્ગ શેવો તે વિચારવા માંડ્યું...ધધો તો તેણે કર-વો જ નહોતો. નવી રીતે જીવનને પકેતું કરવું હતું...ને પરિણામે અકબરની આવડત તથા કામગીરીને લીધે તેણે પાનખીડીની દુકાન ઉઘાડી.

“એસે અચ્છે ચહેરેકી લાડકી ક્યોં ઈસ તરહસે દુકાન ખોલકર ખેડી હય?”

“અરે ચાર વો તો રંડીથી રંડી.”

“તો ક્યોં દુકાન લગાઈ? કયા પાનપટ્ટીમે અયકા મીલતા હય?”

“અરે ચાર છોડોને પગલી હય પગલી.”

“તુએ કીસ તરહ માલુમ હુવા?”

“એક મારવાડીકે ફેદેમે બિચારી ફરીથી.”

“ફીર?”

“કયા મારવાડી બાગ છુટા, ઓર બિચારી રહે ગઈ?”

“કેન થા વો?”

“થા તો સૈ.”

આમ દુકાને પાન ખાવા આવનારા વાતો કરતા, ને રાધાબાઈ પોતાની દુકાન ચલાવતી. રંડીના હાથનું પાન ખાતાં સમાજના કહેવાતા શબ્દાઓને પણ શરમ લાગતી નથી. અને રાધાબાઈ દુકાન ઉપર બેસીને પાન આપે ત્યારે તો ઘરાડી સારી રીતે જામે જ!...

સાંજના સાત થયા હશે...સૂર્ય દુબવાની અણી ઉપર હતો. રાધાબાઈની દુકાને પાન ખાનારાઓનો જમેશો જામ્યો હતો...ને અકબર બીજા એ કારીગરોની સાથે પાનનાં બીડાં વાળવામાં મશગુલ હતો...દ્રામનો અખડાટ, મોટરનાં હોર્નનો અવાજ, સાયકલોની ધૂંટડીયો તથા પંજે ચાલતા લહેરી લાલાઓનો ગીતનો અવાજ, વાતાવરણે ભરાઈ ભરાઈ ને વેરાઈ જતો હતો. રાધાબાઈ દુકાન પાસે ખુરશી નાખી કાંઈકે છાપું વાંચતી બેઠી હતી...ત્યાં તો એકા-એક કાલાહલ જામ્યો...

“એય સુબર કે અચ્છે!” “સાલા, બાંધા હય.” “લાડકી કે લગાયા” “કયા તેરા બાવાને કમી મોટર લાંકીથી?”

રાધાબાઈના હાથનું છાપું એમનું એમ જ રહી ગયું...ને જોયે જોયું તો માલુમ પડ્યું કે એક મોટરવાળાને ચારપાંચ પહાડ-કાપ ભેગાઓ ફટકારી રહ્યા હતા. પાસેની એક બાળાગાડીમાં એક છોકરી માથામાં લોહીની કુટ સાથે પડી હતી. ને દારી તેને માથે હાથ ફરવતી લોહી છુટી રહી હતી. રાધાબાઈ પાસે ગઈ...ને તેની

દિલ્હીથી હું આવતો હતો ત્યારે. તમારો ઉપકાર માનવાનું નહીં બુઝી ગયો હતો... મુખાર્ધ આપ્યા પછી આપણી એક મુલાકાત થઈ હતી... ત્યારે મહેં તમને કાંઈક જોળાવ્યાં હતાં... તમારી લાગણી મારો માટે હતી તે હું સમજી શક્યો હતો. પણ કોઈ રીડી કોઈનું ઘર મારીને ગૂલીથી થઈ હોય તેમ મહેં સાંભળ્યું નથી... રાધાનાં થોડા દિવસ પહેલાં તમે મારી નહાતી બાળકીને બચાવી હતી. કદાચ કમંચોગે અમારે બધાંને તમારે હાથે જ બચવાનું કુદરતે લખ્યું હશે...

તમારી બક્ષમનસાઈ માટે તમારો અમાર માનું તેટલો જોડો છે. તથા તેની કદરવાની તરીકે આ સાથેનો રંગોનો એક સ્ત્રીકારણો. તથા આપણી વચ્ચે કાંઈ હતું જ નહિ તેમ માનશો.

લી૦
રાજગણુ

રાધાબાઈએ કાગળ વાંચ્યો. ને પછી કુરકે કુરકે રડી પડી. શું મનુષ્ય આટલો નિષ્કર થઈ શકે ?

ને બીજા દિવસે રાજગણુને પેશા એક પાછો મળી ગયો—

“શુભરકી બચ્ચી પગલી લાગે છે કોઈ નહિતર કાંઈ બે હનર રૂપીઆ પાછા મોકલે ?” રાજગણુ બગડ્યા.....

તે જ સાંજે એ જતામાં એક લેન્ડો ગાડી ઉભી રહી. ને કાંઈક તપાસ કરતા માંડી. ગાડીમાં એક ખાનદાન કુટુંબની યુવાન સ્ત્રી બેસી હતી. સાથે એક બાળકી હતી માથે પાટો બાંધેલી.

“મા—એ દુકાન માસીની. મહેં આદિ પાટો બાંધ્યો હતો.”

“સુતતા કઈ દુકાન ?”

“એ દુકાન.” બાળકીએ બંધ દુકાન તરફ આંગળી ચીંધી. જવાબ વાળ્યો. દુકાનને તાળું હતું. ચાર પાંચ માણસો દુકાનને એટલે બેઠા. બેઠા રહામેની હોટલમાંથી મંગાવેલી ‘ચા’ પીતા હતા. શોફર નીચે ઉતર્યો...

“બાઈ એ પાનવાલી કહાં ગઈ ?”

“કામે રાતે દુકાન ખાલી કરી કપાંચ ચાલી ગઈ છે.” કોઈએ જવાબ વાળ્યો.

“કામે રાતે જ ?”

“હા.”

રાજગણુની પત્નીની આ દયાની દેવીને એક વખત જોવાની આશા પણ પડી. બાગી, પતિએ તો તે બાઈને ઘેર બોલાવી નહિ, પણ પોતાની માતા તરીકેની દરજ્જા તેને આટલે સુધી ખેંચી લાવી હતી. તથા પોતાની બાળકીને બચાવનારની દુવા માગતી હતી. પણ રાધાબાઈ તો ક્યારની ૫ દુકાન બંધ કરી ચાલી ગઈ હતી..... મુલતાની માતાની મુરાદ મનમાં જ રહી ગઈ.....

રાધાબાઈએ પોતાના પ્રેમનું બલિદાન આપી રાજગણુ ઉપરનો પોતાનો હક્ક ઉઠાવી લીધો હતો... એટલું જ નહિ પણ તેના માર્ગમાં પણ ઉભા રહેવું તે પાપ છે તેમ સમજતી થઈ હતી. અને પરિણામે જગતના અકાદ માનવ સમુદાયમાં વિલીન થઈ ગઈ હતી અને આમ કરતાં અરમ તના મરણ વખતના શબ્દો “દિલ્હી લગાના તો એકસે હો ઔર પો બી શંકમી ખતમ હો જાય તમ તક. ઔર દુસરે સમ બાઈ બાપ.”

જીવનમાં ઉતર્યો ને આગીયાની માફક પ્રેમના દિવસમાં રાધાબાઈ પોતાની જાતને બૂલી ને રાજગણુના માર્ગમાંથી ખસી ગઈ.

જયારે પ્રેમનો પાતાળકુવો ફૂટી નીકળે છે ત્યારે માનવ એ માનવ.. મટી દેવ બને છે. પરમેશ્વર મનુષ્યને દેવ બનાવેલો નથી, પરમેશ્વર મનુષ્ય ને મનુષ્ય તરીકે જીવતાં શીખો તેમ કહે છે. પણ ખોટી ઘરમ, ખોટા સમાજના વાદમાં તણાતા મનુષ્ય કદાપી પણ સચ્ચાઈથી રહી શકતો નથી. તેને જીવનની બંધીવાર દિવાલો સચ્ચાઈથી રહેતાં અટકાવે છે.

ત્યારે પરિણામે રાજગણુ નેવો પ્રેમને સમજી શકતો આજુસ પણ રાધાબાઈ ને ફરીથી [પણ મારે જુઓ પૃષ્ઠ ૮૩]

પુષ્પરક્ષા

જે પુષ્પમાંથી માનવદળ જેવું મહાદળ
પેદા થાય છે, જે પુષ્પ વડે માતૃજનન
સાર્થક થાય છે તેના રક્ષણની આ
વિવેચના ધ્યાનપાત્ર છે.

[નવેમ્બર-ડિસેમ્બર ૧૯૪૧ના અંકમાં જાણીઆ અનુસાર જગન્માતા નારીના પુષ્પની
રક્ષા કેમ કરવી અને તે દ્વિપિ હોય તો શુદ્ધ કથી રીતે ચર્ચ શકે તેનું વિવેચન આ લેખમાં
કરવામાં આવે છે. આ ચર્ચાની શરૂઆત કરતા અગાઉ સ્ત્રી અને પુરુષના દેહની રચનાનો
પુષ્પ બેઠ સમગ્ર લેવો જરૂરી છે.]

સ્ત્રી અને પુરુષના દેહની બનાવટ
લગભગ સરખીજ છે. આંખ,
નાક, કાન વગેરેથી માંડીને લીવર અને બરોવ-
આંતરડાં સુધીના દરેક ભાગોની રચના બંનેની
એક સરખીજ હોય છે. ફક્ત સ્ત્રીના શરીરમાં
પુરુષ કરતાં ત્રણ આશયો વધારે છે તે સિવાય
બીજો બેઠ નથી. સ્ત્રી પુરુષના દેહની રચનાના
આ સામ્યને લીધેજ તાવ, સંપ્રકણી, અર્શ,
કૂબ, દમ, ક્ષય વગેરે સામાન્ય દરદો બંનેને
સરખી રીતે લાગુ થાય છે. પરંતુ સ્ત્રીના
શરીરમાં જે ત્રણ આશયો વધુ છે તેને લગતાં
દરદો માત્ર સ્ત્રીઓનેજ થાય છે, તે પુરુષને
ચર્ચ શક્તાં નથી.

બગવાન સુશ્રુતાચાર્યના મન પ્રમાણે સ્ત્રીના
શરીરમાં એકજ આશય વધારે છે અને તે
ગર્ભાશય. સ્ત્રીમાં ગર્ભાશયોષ્ટ્મ્ । એમ
સુશ્રુતાચાર્યનું કથન છે. એક રીતે બેનાં આ
કથન ખરોખર છે. કારણ કે બીજા બે આશ-
યોનો મૂળમૂળ તો આ ગર્ભાશયજ છે. છતાં
'સ્ત્રી સ્તનવાદયો પ્રોક્તો ધરા ગર્ભાશયઃ
સ્ત્રીઃ' એ વચન અનુસાર તો ખરેખર
બે હુપના આશય (સ્તન) અને એક ગર્ભાશય
મળી કુલ ત્રણ આશય નારી દેહમાં વધુ હોય
છે. આ ત્રણ આશયો વડેજ સ્ત્રી 'સ્ત્રી' બની
શકે છે. સ્ત્રીના દેહમાં આ ત્રણ આશયોને
અંગે ડેટલીક માંસ મંચિઓની બનાવટમાં

ફેરફાર હોય છે. યદિ અતિ કૃશળ ચિકિત્સકો
વાદત્રપ દ્વારા સ્ત્રીના શરીરની માંસ મંચિઓ
પુરુષના શરીરમાં અને પુરુષની માંસમંચિઓ
સ્ત્રીના દેહમાં યથોચિત ગોઠવી શકે તો સ્ત્રીનો
પુરુષ અને પુરુષની સ્ત્રી બની શકે. પણ આ
કાર્ય એટલું દુર્ઘટ છે કે આજના વૈજ્ઞાનિક
યુગમાં પણ તેવી વાકાપ કરીને માનવદેહને
પૂર્વજન સજીવન રાખવા અશક્ય છે.

ઉપર કહેલા ત્રણ આશયો ઉપરથી જે
રાગો ઉત્પન્ન થાય છે તેને "સ્ત્રીરાગો"ના
નામથી ઓળખવામાં આવે છે, કારણ તે
રાગો સ્ત્રીઓનેજ થાય છે. પુરુષદેહમાં તેનો
પ્રાકુર્ભાવ શક્ય નથી. હવે સ્ત્રીઓના પુષ્પ
દેહ સંબંધી દેહોની વાત પર આવીએ.
સ્થાવર સૃષ્ટિની એટલે વનસ્પતિ વર્ગની પેઠે
જંગમ પ્રાણી સૃષ્ટિમાં-માનવસૃષ્ટિમાં પણ
પુષ્પની ઉત્પત્તિ અને શુદ્ધ ખાસ આવસ્થક
છે. પુષ્પ શુદ્ધ ન હોય, દ્વિપિ હોય તો ફળ
ન આવે, આવે તો સારાં ન જ હોય એ
સુવિદિત છે.

જેમ બકાએ વરસાદ થવાથી, ગરમી વધુ
પડવાથી કે વાયુ અગર વટાળથી સ્થાવર
પુષ્પો દ્વિપિ કે દુર્ગંધયુક્ત થાય છે અને સડે
છે તેવીજ રીતે નારીનું પુષ્પ પણ અનેક
વિકારોથી દ્વિપિ તેમજ દુર્ગંધયુક્ત થાય છે.
નારી પુષ્પ વાયુ, પિત્ત અને ક્ષ્મ એ ત્રણ વડે
દ્વિપિ થાય છે. જે આ ત્રણ પેદી એકાદ

કોલંબીયા

રેકર્ડ્ઝ

: શ્રીયુત વસંત નાયક :

અ.ઈ. { વાદળ, વાદળ વરસો પાણી
૧૮૩૬ { તારા તારા તારા જેની

અ.ઈ. { મા હોવું નો આમનો
૧૮૩૭ { અમે ફર ફુરરી ફરતાતા

અ.ઈ. { વીણુ રે વીણુ
૧૮૭૭ { નીત્ય નીત્ય મોરમો

અ.ઈ. { મારે આંગણુ ઉપા કુસ
૧૮૮૪ { મોગરાની માળ

અ.ઈ. { સીનારનો શોખીન વાંદરો. બા. ૧
૩૦૫૪ { " " " બા. ૨

: શ્રીયુત પીનાકીન ત્રિવેદી :

અ.ઈ. { એકમે જાને રે
૧૮૫૬ { ચિન્તા ક્યે શું વગે

અ.ઈ. { ચામેને રમીએ હોડી
૩૦૬૩ { દીન રાત આત્મા ક્યે

અ.ઈ. { પેલા ચમક, ચમક
૩૧૦૧ { પેલા પંખીડા નેઈ મને યાચ

રીગલ રેકર્ડ્ઝ

આર. એમ { ડાસીમા અને તેનો દીકરો બા. ૧
૨૦૮૦ { " " " બા. ૨

ફેરલોગ અને બીજી વિગત માટે લખો:-

રૂબી રેકર્ડ્ઝ કંપની

૮-૧૦, રેમેરીન્ડ લેન. મુંબઈ-૧

હોય વડે પુષ્પ દ્વિપિત યથુ હોય છે તો તે સુધરી શકે છે. જે દોષોથી બગડેલું હોય છે તો તે મહાપ્રયાસે સુધારી શકાય છે, પણ તથુ દોષો વડે બગડેલું પુષ્પ પ્રત્યેત્પાદન માટે અનેક ઉપાયો વડે પણ લાયક બનાવવું મુશ્કેલ છે.

પુષ્પ દ્વિપિત યનાનાં અનેક કારણો હોય છે. તે મુખ્યત્વે આદારવિહાર અને માનસિક વિચારો સાથે સંબંધ ધરાવે છે. અહીં સંક્ષેપમાં તેનાં કારણો તથા તે માટેના ઉપાયો જણાવવામાં આવ્યા છે. આને માટે ઉપાયો પણ અનેક છે. છતાં અતુશૂત અને મુખસાધ્ય ઉપાયોજ અત્રે ખાસ કરીને બતાવવામાં આવ્યા છે.

વાયુથી બગડેલું પુષ્પ

વાયુશરક વસ્તુઓનું વધારે સેવન કરવાથી, ભય, ચિંતા અને કામવાસનાની અસર મન પર વધુ થઈ જવાથી, વધુ પડતા પવનનું સેવન કરવાથી, દ્વિપિત વાયુનો સંસર્ગ થવાથી, વધી જતુમાં દિવસે ઉષ્ણતાથી વગેરે અનેક વાયુસંપર્ક કારણોથી દ્વિપિત બનેલું પુષ્પ, જાતુ સમયમાં રોમાઈ રોમાઈને આવે છે. તે ફીણવાળું, ફીણા રંગવાળું, સિન્ધના રહિત અને પેડામાં પુષ્કળ પીડા કરીને થોડું થોડું આવનાઈ હોય છે. તે કમરમાં ફાટ ઉત્પન્ન કરનાઈ બગાસાં વધુ લાવનાઈ અને સાંધાઓમાં શિથિલતા લાવનાઈ હોય છે.

આ સમયે તાવનાં ચિન્હો પણ જણાય છે, તે વાતજવરને મળતાં હોય છે. બીજી વાયુથી થતી અનેક પીડાઓ પણ કેટલીકવાર યાય છે. આને માટે નીચે લખેલા ક્વાથ (ઉકાળા) પીવાથી સારો ફાયદો થાય છે.

ક્વાથ—મરીકા તોલા ૩, સુંઠ તો. ૩, એરંડાનાં મૂળ અથવા તો બીજ તો. ૩, દેવદાર તો. ૩, ગળા તો. ૩, એ પાચે વસ્તુઓનો બોરકુડા કરી સરખા બાગે ૧૦ પડીકાં

ખનાવતાં. તેમાંનું એક પડીકું ૨૦ તોલા પાણીમાં નાંખી તે માટીનાં વાસણમાં ઉકાળવું. ઉકાળતી વખતે વાસણ ખુલ્લું રાખવું. ધીમી ધીમી આંચથી ઉકાળતાં ન્યારે ૬ પાણી (૫૧ તોલો પાણી) રહે ત્યારે એક તોલા ગોર નાંખીને તે ગળા લેવું. પછી તેમાં એક તોલા ઘી નાંખીને પી નવું.

આ રીતે સવાર સાંજ બેઉ વખતે બે પડીકાં ઉકાળીને પીવાં. યુગરાગ મૂગળનું સેવન દરવાથી પણ વાયુ દૂષિત પુષ્પ શુદ્ધ થઈને સન્તાનોત્પત્તિને ચોખ્ખું બને છે. એ વાત ધ્યાનમાં રાખવી કે આ જાતનો દોષ યવામાં ને ને બપ, ચિંતા વગેરે કારણો દોષ તે દર દર્દી વગર ઔષધિસેવનથી એકલાથી થયેલું કાપડો થાય નહિ.

પિત્તથી દૂષિત થયેલું પુષ્પ

અચાણાં, મરચાં, ગોર, વધુ પડતી આદ, વગેરે ગરમ વસ્તુઓના સેવનથી, ઉનાળામાં તાપમાં દરવાથી, વધુ પરિશ્રમ કરવાથી, ઉત્તમ-મરો વધુ વેડવાથી આદિ-પિત્તપ્રકોપક કારણોથી શરીરમાં ગરમી વધી નહીને પુષ્પને દૂષિત કરે છે.

આ કારણે ખમડેનું પુષ્પ પીળા, વાદળા અગર વધુ રતાશવાળા રંગનું દેખાય છે. તે વધુ પ્રમાણમાં આવે છે તેથી નખ, આંખ તથા ચામડીનો રંગ ફીકો પડી જાય છે. આંખમાં તથા હાથ પગના નાળિયે ગરમીયો ખળતરા થાય છે. લોહીમાં ઉકળાટ, વધુ તરસ લાગવી, દાઢ વગેરે લક્ષણો થાય છે. વળી તે સમયે રક્ત પણ ગરમ આવે છે અને તેના લીધે શરીરમાં અનેક પિત્ત રોગ દેહને પીડા કરે છે. આ દોષને માટે નીચેના ક્વાચ લાભ-કારક છે.

ક્વાચ:—મહાગંધી મુખડતોલા ૩, લીમ-ગંધી અંતર ૭૫૫ તો. ૩, ખાંણા તો. ૨, જ્ય તો. ૩, ગળો તો. ૩ લઈ તે દરેકનો

બોરકુટો કરી દશ પડીકાં બનાવવાં. તેને ઉપ-રોક્ત ક્વાચમાં નળાવેલી રીત પ્રમાણે ૨૬ તોલા પાણીમાં ઉકાળીને તેમાં છેવટે એક તોલા સાકર તથા એકથી દાણાની જુદી ૨ વાલ નાંખીને સવારે તથા સાંજે બે વખત પીવું. તેનાથી પિત્તદૂષિત પુષ્પ શુદ્ધ થઈ સન્તાનો-પ્રયોગી બને છે.

કફથી દૂષિત થયેલું પુષ્પ

વધારે પ્રમાણમાં માંડો રસ ખાવાથી, ખાંડનું સેવન વધુ થવાથી, હંડું જળ વધુ સેવ-વાથી, દિવસે વધુ ઉંઘવાથી, શિયાળામાં વધુ ટાઢ વેડવાથી વગેરે અનેક કંડીનો પ્રકોપ કર-નારાં કારણોથી કફ વધીને પુષ્પને દૂષિત કરે છે.

કફદૂષિત પુષ્પ નીકળું, સહેજ ઘોળાશ પડતું, વજનમાં ભારે, નળાં લાગે ત્યાં ચળ પેદા કરનારું, તથા ઓછા પ્રમાણમાં આવનારું હોય છે. અન્નમાં અરચિ કરાવનારું અને પીઠ તથા કમરના સાંધાઓને ભારે કરનારું હોય છે. આને લીધે નારીદેહમાં શરીરના ચિકારવાળા અનેક પીડાઓ થાય છે. કોઈ કોઈ વખત કંડી વાઈને તાવ પણ આવે છે. આને માટે નીચેના ક્વાચ ખાસ ઉપયોગી છે.

ક્વાચ:—કાળાં મરી, લીંડીપીપર, તાન્, સૂંઠ અને ગળો એ દરેક સરખે ભાગે લઈ ૧૫૫ તોલાની પડીકાઓ કરવી. દરરોજ સવારે તથા સાંજે એક-એક પડીકા ૨૦ તોલા પાણીમાં માટીની લોટીમાં ઉકાળી નંપટાંક પાણી રહે એટલે ગળી લઈ તેમાં મધ તોલો ૧ તથા સિંધાજૂજ આશરે ૩ વાલ નાંખીને પીવું. આ ઉકાળો પીવાથી કર્મનિત પુષ્પદોષ મટે છે.

આ પ્રયોગો નળાં શુધી દોષ માટે નહિ; ત્યાં શુધી રાખવા. આ ક્વાચ ન્હાયા પછી પીવેા જોઈએ. તે પીધા પછી ન્હાવું નહિ.

રક્તદૂષિત પુષ્પ

ઉપર નળાવેલા ત્રણ દોષો-સિવાય બીજી રીતે પણ પુષ્પ દૂષિત થાય છે. અંદરનું રક્ત

બગડી જવાથી ને પુષ્પદોષ થાય છે તે ઉપરનાં પ્રકારોથી જુદો દોષથી તેનાં લક્ષણો તથા ઉપાયો નીચે જતાવવામાં આવે છે.

અંદરનું લોહી તીખા, ખારા, ખાટા, વધુ ગરમ અને દુષિત અન્નપાન તથા દુષિત માટી આદિ વસ્તુઓના સેવનથી બગડે છે. વધુ તાપ, શોક, ગ્રમ, વગેરેથી પણ આ દોષ થાય છે. આ રીતે દુષિત થયેલા પુષ્પમાં મટદા જેવી દુર્ગંધિ હોય છે અને તે વધુ પ્રમાણમાં આવે છે. ઠેકઠાંક પિત્તજનિત દોષ જેનાં લક્ષણ પણ જણાય છે.

ઉપાય:-પાવડીનાં ફુલ, મટદા, વેરનો કાથો, દાડમનાં છોતરાં, અર્ચુનરક્ષાની છાસ એ પાંચ વસ્તુઓ પાંચ પાંચ તોલા લઈ ખોરકુશ કરી અધમણ પાણીમાં ઉકાળીને જ્યારે ૫ શેર પાણી રહે ત્યારે ૧ શેર પી નાંખીને મધુરી મધુરી આંચથી બધુ પાણી બાળી નાંખવું. પછી તે બાકી રહેલા ઘીને બરી લેવું. તે બે બે તોલા

રોગ નરણે ઠેક-ખીંચાથી આ દોષ મટે છે.

ઉપર લખેલી વસ્તુઓનો ક્વાથ ઉપરના બીજા દવાઓ પ્રમાણે બનાવીને તેમાં ૧ તોલો પી નાંખીને પીવાથી પણ ફાયદો થાય છે.

ઉપર પ્રમાણે એક એક દોષથી ઘનના ચાર પ્રકારના પુષ્પદોષ જતાવ્યા છે: તેવીજ રીતે બે બે દોષથી બગડેલા ત્રણ દોષો અને ત્રણ દોષ (વાન, પિત, કફ) થી થયેલો એક દોષ મળીને કુલ આઠ પ્રકારના પુષ્પ-દોષ થાય છે.

મુશ્વતના મન પ્રમાણે પ્રથમના ત્રણ દોષો સિવાયના બીજા પાંચ પ્રકારના દોષ અસાધ્ય છે. છતાં ઠેકઠીક વખતે તે કષ્ટસાધ્ય પણ હોય છે. છેલ્લા પાંચ પ્રકારના દોષ પૈકી બાકી રહેલા ચારનાં લક્ષણો નીચે પ્રમાણે છે.

૧ વાયુ અને કફ એ બે દોષોથી બગડેલું પુષ્પ:-તે ગાંઠાણું એટલે ગાળા-જોના જેવા આકારવાળું ગાંઠાણું હોય છે. તેનાથી સ્ત્રીને વાયુ-કફ જનિત પીડાઓ થવા

ધી બાંમ્બે મ્યુમ્યુઅલ લાઈફ એશ્યુરન્સ સોસાયટી, લી.

એ ૮ લે

જીવિ અને વૈભવયુક્ત મુખ્યની પ્રગતિપ્રિયતા અને

ઐતિહાસીક સત્ત્વગુણશક્તિનું સ્પષ્ટ પ્રતિબિંબ

સને ૧૮૭૧થી તે ચાલુ સાલ પર્યંત સતત ૬૦ વર્ષો સરળ વ્યવહાર, સહકાર અને સુવ્યવસ્થા દિનપ્રતિદિન વિકાસ પામે એવા ધોરણનું અવલંબન કર્યાથીજ આજે "બાંમ્બે મ્યુમ્યુઅલ"ને પ્રગતિશીલ અને સ્પષ્ટણીય સ્થિતિ પ્રાપ્ત થઈ શકી છે.

જે કંપનીની પાછળ તેજસ્વી ઇતિહાસ છે તે કંપનીનો બલિષ્ઠકાળ પણ તેજસ્વીજ રહેવાનો.

અસકંચામત : રૂ. ૨,૫૦,૦૦,૦૦૦ થી વધુ

ધી બાંમ્બે મ્યુમ્યુઅલ લાઈફ એશ્યુરન્સ સોસાયટી, લીમીટેડ.

[સ્થાપના ૧૮૭૧]

બાંમ્બે મ્યુમ્યુઅલ બીલ્ડીંગ, હોર્નબી રોડ, કોટ-મુંબઈ.

અજન્તા:-હિંદુસ્થાન, બર્મા, સિલોન અને બ્રિ.ઈ. આફ્રીકામાં સર્વ ઠેકાણે

કરે છે. આ દોષમાં કપૂર કમ્પલી, મુંદ, કાળાં મળા, લીલી પીપર એ ચાર વસ્તુઓથી સિદ્ધ કરેલું ઘી પીવાથી લાભ થાય છે. અથવા આ ઓળોનો ઉકાળો પણ ઘી નાંખી પીવાથી ફાયદો કરશે.

૨ પિત્ત અને કફથી બગડેલું પુષ્પ:-
ચુમડાના પાચની માદક દુર્ગંધિયુક્ત હોય છે તેને માટે રતાંદલી સુખડ, અમ્મ, તગર એ વસ્તુઓથી સિદ્ધ કરેલું ઘી અગર તો તે વસ્તુઓનો ક્વાથ ધી નાંખીને પીવે.

૩ પિત્ત અને વાયુથી થયેલું પુષ્પ:-
તે બહુ ઓછા પ્રમાણમાં આવે છે. તેમાં ગરમી તથા વાયુના ઉપદ્રવો થયા કરે છે.

૪ ત્રણે દોષોથી બગડેલું પુષ્પ:-આ પુષ્પ પેશાબ નેત્રી દુર્ગંધરાગું હોય છે. આ અસાધ્ય ગણાય છે.

ઉપરના અસાધ્ય નેત્રા દોષોના ઉપાયો મળ્યાબરા કીન અને ભય ભરેલા હોય છે. આ દોષો કાઢવા માટે કાપાશુદ્ધિ આવશ્યક છે. તેને માટે વખતો વખત પુષ્કળ ઉક્તી કરાવવી પડે છે તથા પુષ્કળ યસીનો લાવવો પડે છે. પણ આવા ભયદારક પ્રયોગો તો કુશળ વૈદ્યને હાથે તેની હાતીરીમાં જ થવા પડે છે. એટલે અહીં તેવા પ્રયોગો દર્શાવ્યા નથી. અહીં દર્શાવેલા પ્રયોગો અનુભૂત અને સુખસાધ્ય છે.

નંદપુષ્પ

પણીવાર વાયુ અને કફ દ્વારા પુષ્પ માર્ગ પડી ભય છે તેને " નંદપુષ્પ " કહેવામાં આવે છે. તેને માટે નીચેની ગોળાઓ બનાવી તેનું સેવન કરવું. ટંકણખાર, કુશાવેલી હીંગ, લીલીકરીસ, કોકોડીનું મૂળ એ ચારે વસ્તુઓ સરખા ભાગે લઈ કુંવરના રસમાં ઘૂંટીને ચણી-બોર નેત્રી ગોળાઓ બનાવવી. દિવસમાં ત્રણ વખત આ ગોળાઓ લેવી. ૧ થી ૩ મુઠ્ઠી લેઈ શકાય છે. આ ગોળાઓથી રોકાઈને આવતું પીડા સાથે આવતું તેમ બંધ પડેલું પુષ્પ-ઝડતુ-

દર્શન નિયમિત ચાલુ થાય છે.

આગળના અંકોમાં પુષ્પદોષના અનુસંધાન-માર્ગ યોગિનિવ્યાપ્ત તથા પ્રકરના ઉપાયોની ચર્ચા કરવામાં આવશે. આ પ્રકરણ પુરૂં કરતા પહેલાં એક વાત સ્પષ્ટ કરવાની જરૂર છે. એ દોષથી તથા ત્રણ દોષથી બગડેલું પુષ્પ એટલું બહુ દુષિત હોય છે કે તે સડીને દુર્ગંધિયુક્ત બની ગયેલું હોય છે. ઘણા ઉપાયો અને શ્રમવડે તેની દુર્ગંધ મટી શકે છે પણ તે પ્રત્યેકપાદન માટે લાયક બાગ્યેજ ચર્ચા શકે છે.

જો બાઈબેનો આ લેખ 'વાંચે તે સંસારના શ્રેયની ખાતર, સંતાન વિહિન બેનો-જો બહુધા પુષ્પ દોષથીજ પીડાતી હોય છે તેમને આ પ્રયોગો સમજાવશે એવી આશા છે.

x

રાગવૈદ્ય ઉત્તમરામ કુર્લભરામ શુક્લ,
આયુર્વેદાચાર્ય

પોઝીટીવ રીલીફ રેમીડીઝ

ગમે તે કારણે બંધ પડેલું માનસિક સહેજ પણ હેરાનગતી સિવાય તુર્તજ પાછું લાવે છે. સહીસલામત, ઝડપી, અચૂક ઇલાજ. ૬૦ વરસોથી જગતભરમાં લાખો સ્ત્રીઓ વાપરે. ગર્ભવંતી સ્ત્રીઓએ લેવી નહીં. કી. રૂ. ૫. સ્ટ્રોંગ ટેબલેટના રૂ. ૧૦. અથવા ફ્રેસો માટે તારકાલીક અસર કરતી સુપરના રૂ. ૨૫. ફગર મળનારા માટે નર્સ છે.

પોઝીટીવ રીલીફ કંપની

ગાંધીરોડ, અમદાવાદ.

પ્રાંચ:-વાંસદવાડ, ચોક બજાર, સુરત

“આ શું કરો છો, કાકા! મુકત-
વિહાર કરતા ખપ્પીડાને આમ
ખાંજરે પૂરવાનું કંઈ કારણ ?”

“ઉદ્ય, બનીએ ગણું કે પુત્ર ગણું-
ગણું તે મારો વંશવેશો ચાલુ રાખનાર માત્ર
એક તું જ છો. હું એવું સાદસ કરવા જાઉં
હું કે એમાં વિચલ્ય મળશે કે કેમ એ તો
દેવાંધીન છે, પરંતુ યુદ્ધમાં પ્રાણ હોળી દેવાનો
નિઘય તો નક્કી જ છે. એટલે ન કરે નારા-
યણ ને હું યુદ્ધમાં ખપ્પી જાઉં તો તું મારું
વેર વાળી શકે એટલા માટે જ તને અહિં
મુરક્ષિત રાખતો જાઉં છું.”

“આ તો આપ ગળ્ય કરો છો કાકા !
પોતાના કુટુંબીજનો કે જાતભાઈઓ જ્યારે
રણ રંગ ખેલવા જાય ત્યારે રજપૂત જવાને
આમ ધરમાં પૂરાઈને બેસવું પડે એના કરતાં
તો એને મોતને બેટવું પડે તે વધારે ઈચ્છા-
જોગ છે.”

“એ બધા વિચાર અત્યારે કરવાની જરૂર
નથી, બેટા ! મેં તને યુવકજો પાલ્યો છે.
વડીલની આંસા માનવી એ તારો ધર્મ છે.”

“જાણે એ કુળધર્મને હું અત્યારે આધિન
થાઉં છું; પરંતુ મારો જીવ નહિ જ માને તો
ગમે તે રીતે હું તમારી પડખે આવીને ઉભો
રહીશ એ નક્કી માનજો !”

આલુ હાડાએ બેયુ* કે આ તરવરીઓ
જીવાન લાગ કાવે તો જરૂર અહિંથી છટકી
રણમેદાને આવી પડશે. પાંડે જદોજસ્ત કરવા
માટે તેણે એને કિલ્લાના મધ્યભાગમાં આંબેલા
મહાસવમાં રાખ્યો. પૂરતા સમય સુધી ચાથે
એટલી જીવનની ખેરાકાદિ જરૂરી સામગ્રી
અને જરૂર પૂરતા સેવકો ત્યાં રાખ્યા, અને
રખેને પોતાનો ફત્તકપુત્ર એ કિલ્લામાંથી બહાર
પડવાને પ્રયત્ન કરે એ વિચારથી કિલ્લાના
જોગ* માટે એક આવતા દરવાજાઓને મંજૂર

પાઘડીના પ્રતાપે

(એક ઐતિહાસિક ઘટના)

લેખક : તારાચંદ પો. અડાલજા.

એન. ટી. એમ.

[ગતારકથી ચાલુ]

શ્રી. તારાચંદ પો. અડાલજા

તાળા માર્પો, આમ નિશ્ચિંત બનીને પોતાના
વધદાર હાડાઓને સાથે લઈને આલુ હાડાએ
વગેરેથી કાર્યસિદ્ધિ માટે પ્રયાણ કર્યું.

* પોતાને ફત્તક સેનાર પોતાના કાકા આલુ
હાડાનું વર્તન એ નવજીવાનને ન રૂચ્યું. પોતાના
જાતભાઈઓ જ્યારે યુદ્ધ ખેલનારો હોય તો
હોય ત્યારે પોતાને આમ બંધનમાં જટકાઈ
રહેવું પડે એ રિયતિ તેને અસહ્ય લાગી. રાત
ને દિવસ એણે પોતાની કુળદેવીનું રટણ કર્યું.
“મા, જગતજગનની, તારી મારા ઉપર

આટલી બધી અવધૂપા ! આમજ યવાનું હતું તો પછી તેં મને હાડા વળતિમાં અવનાર જ રા માટે આપ્યો ? હું શું મોઢું લઈને જગતમાં ફરી ચઢીશ ? કુળદેવી, તારી દેવી શક્તિના તેં અનેક પરચા બતાવ્યાં છે તો તારા આ દીન બાળકની વડારે શું તું નહિ ધાય ? માતા વિગયસેની, લોકો કહે છે કે તું આ વમોદાની કિશ્કાની રક્ષા કરે છે. તારી જ કૃપાવડે આ કિશ્કો આનસુધી અખંડ અને અછત રહેવા પામ્યો છે. કિશ્કાની રક્ષા કરનારી તું શું આ કિશ્કાના બાવિ માલિકની ટેકનો વિચાર નહિ કરે ? મારી યાચના તું નહિ જ સાંભળે ? તો પછી તારૂં કેમરેણું કરેતો કરેતો આ તારો બાળક કંઈકેપૂર્ણ કરીને પોતાનું મરતક તારા ચરણે પડેશે એની ખાત્રી રાખજે ! ”

અને તેની દહ પ્રતિજ્ઞાથી કુળદેવી પ્રસન્ન થઈ હોય તેમ મદાસવના એ બચ્ચ ખંડમાં દિવ્ય પ્રમાણ દેખાયો. ખંડના દ્વાર આગળ એને સક્ષાત્ દેવી વિગયસેનાનાં દર્શન થયાં. એ દેવી

દિવ્ય સદેશો આપી રહી હોય તેમ ઉદયના કાને ચપ્પ અચડાયા, “ જા, વત્સ, તારી દહ ટેક છે તો તે પુરી થવા દે. તારે યુદ્ધમાં જવું જ હોય તો તારો માર્ગ મોકળો છે. તારા માટે કિશ્કાના દરવાજા ખુલ્લા છે. તારી દહના બેઈકું પ્રસન્ન થઈ છું. માઈ વરદાન છે. કે તારા ગળા સિવાયની તારી આખી કાયા વજ્રસરખી બની જશે ! ”

“ મા ! કુળદેવી ! મારા ઉપર તારો આ કેવો અનુમદ ! ” તેણે દેવીને દંડવત્ પ્રણામ કર્યો. પરંતુ આ શું આશ્ચર્ય ! દંડવત્ પ્રણામ કરીને ઉભો થઈને ઉદય જુએ તો ત્યાં કોઈ ન મળે !

શશુભર એને શંકા થઈ કે પોતે સ્વપ્ન તો નહિ. બેઠું હોય ? મળે તેમ હોય પરંતુ દેવીના વચનોનો તામ સેવામાં શું જવાનું છે એવિ વિચાર કરીને કોઈ પણ સેવકને પોતાનો ઇશિદો જાણ્યા વગર પોતાના અધને તેયાર કરીને મદાસવનો ત્યાગ કરી તે પ્રથમ દરવાજા પાસે આવી લાખ્યો. જુએ તો દરવાજો તદ્દન ખુલ્લો હતો. તેની ખાત્રી થઈ કે, કુળદેવીની કૃપાનું જ આ પરિણામ છે.

અને સાતે સાત દરવાજા તેના માટે ખુલ્લા જ રાખવામાં આવ્યા હોય તેમ તેના માર્ગ મોકળો જણાયો.

કિશ્કાના મુખદ્વાર આગળ આવેલા કુળ દેવીના મંદિરે વર્ષ તેણે અતિ ભાવપૂર્વક દેવીના દર્શન કર્યો. તેની મુક્તાકે સ્તુતિ કરી, અને પોતાના કામને સાચ આપવા માટે તેણે પોતાના અધને પૂરવેગે તમકાવી મૂક્યો.

[૫]

“ કડો, ન કડો, પણ આમાં જરૂર કંઈક બેઠ જેવું લાગે છે, ધીરમા ! ”
“ તમને તો લીરમા, જેમાં તેમાં બેઠ જ જણાયા કરે છે, બહા માયુષ, થોડા વેચનારા

સોદાગરો તો અહીં અનેક આવે છે ને જાય છે. આ તો રાજધાની કહેવાય. ઘોડાં રજવાડામાં ન વેચાય તો ખીજે ક્યાં વેચવાના હતાં ? ”

“ એમ નહિ, ધીરુભા, તમે મારી કહેવાની મતલબ ન સમજ્યા. આ ટોળાનાં ઢંગ સોદાગર નેવા નથી લાગતાં. આપણે મંદોરપતિના કાને આ વાન નાંખીએ તો ? ”

“ મૂખોં મરવું છે કે શું ? એને જાણે ચાસોને આપણે જ એમને કરી જોઈએ. ”

.. ધીરુભા અને વીરુભા બંને મંદોરના એક વિચાળના યોગાનમાં આવીને પહેલા સોદાગરો પાસે ગયા, અને અચની પરીક્ષા કરતા હોય તેમ ચિહ્નિત્સા કરવા-જોવા લાગ્યા.

સોદાગરોના ઉપરી નેવી જણાતી એક અક્ષિત તેમની આગળ આવી લાગી. તેણે દીનતા બધાં વેણ ઉગાર્યો, “ સ્ત્રી ને સર-દારજી, કંઈક તો સોદો કરો. અસારે તો ખરચી પથ્થુ ખૂટી ગઈ છે. વધુ નહિ તો ખેયાર ઘોડાને સોદો કરવાની ઉદારતા આપ દર્શાવો તો અમે બધા ખીચડી ભેગા થવા પામીએ ! ”

અધીરા ક્યબાવના વીરુભાએ મ્હોઝાં ને આગ્યા તે સખ્દો ફેંક્યાં, “ ખાવાના સાંસા પડતા હોય તો પછી આવા ઘોડા લઈને શું કરવા ફરો છો ? જાઓ ને એકાદ સદામત કે અનુક્રેમમાં. માગી મુંડી મળશે અને... ”

“ વાઈ, ભગવાને મહાસુલો માનવી કાયા આપી છે તો જીવ ખાગીને પેટ ચા માટે ભરવું જોઈએ ? ખરા પરસેવાનો પૈસો કંભાવા માટે મારો વહાલો ને પ્રમાણિક ધંધો સુઝાડે તે કરી ખાઈએ એ જ વધારે સાઈ. અમને વળી આ ઘોડા વેચવાના ધંધામાં ગમ પડે છે એટલે.... ”

વીરુભાનું સ્વમાન ધવાયું. કરકાંઈમાં જ તે તકુકી ઉઠ્યો, “ વાઈ, વાઈ, લારે તો આજ રાતનો કોંકો જ જ્યા દો. અત્યારે તમારા ઘોડા ખરીદે એવું કોઈ નવર નથી ને ચાય

તેં કાલે સવારે. ”

અને ધીરુભાનો હાથ ખેંચતા તેણે કહ્યું, “ ચાલો ધીરુભા, આ તલમાંથી કંઈ તેલ નીકળે તેવું નથી. ”

પોતાની શંકા તદ્દન અસ્થાને હતી એવી ખાતરી કરી લઈને મંદોરના મુસયરો-ધીરુભા અને વીરુભા નિશ્ચિત બન્યા.

ઘોડાના સોદાગરે મ્હોં ફેરવી લઈને રિગત કર્યું, અને પોતાના માણુરોને વધારે સાવચેત રહેવાનો ઉશારો કર્યો.

* * *

“ અરે ! પ્રભાતના પહોરમાં નગાઈ વગાડીને મારી નિદ્રાનો ભંગ કરનાર આવો મોઢા ફરેલ મનુષ્ય કોણ છે ? ” મંદોરપતિ સુખ-શખામાંથી સદાગી જોડો ચર્ચ ગયો.

‘ મંદોરપતિનો જય ! ’ બહાર ઉભેલો અંગરક્ષક પોતાના માલિકની ક્ષુભ સાંભળીને ત્યાં દોડતો આવ્યો અને બોલ્યો, “ હમણાં જ તપાસ કરાવરાવું છું અનહાતા ! ”

એ નગાડું વગાડનાર અત્યારે સામે ઉભો હોય તો તેનો શિરઢોલ જ કરી નાંખે એટલે કોધે બરાબરો મંદોરપતિ અસ્વરયતાથી આમ-તેમ આંટાફેરા મારવા લાગ્યો.

નગારાનો અવાજ સાંભળતાં આખા રાજ-મહાલયમાં આશ્ચર્ય ફેલાયું હતું. રાજમાતા પણ એ નગારાને ભવિ સંભળી આશ્ચર્યચકિત બન્યા, અને પોતાના પુત્રની કુશળતા જાણવા તેનાં શયનખંડ તરફ દોડી આગ્યા.

‘ શું છે બેટા ? કેમ આટલો બધો અસ્વરય છે ? ’

એ જ ક્ષણે એક સેવક શ્વાસભયો લાં આવી પહોંચ્યો. મહારાજાને પ્રણામ કરીને તે બોલ્યો, “ મહારાજાધિરાજનો જય ! તપાસ કરતાં જણાય છે કે એ નગાડું આજ હાડાએ વગાડ્યું છે. ”

“ આજ હાડા ! ” ત્યાં હાજર રહેતાં

સર્વની રાડ કાઢી ગઈ.

“બહુ ખેડું થયું બેટા ! આજ હાડા કપારે અને કયાંથી આવે છે તે પ્રથમથી જ જાણી શકાય એ માટે તો તે પ્રતિજ્ઞા જાહેર કરી હતી કે આપણા રાજ્યની જે જમિમાં થઈને આજ હાડા આવશે તે જમિ ખાતલેબાને દાનમાં દઈ દેવામાં આવશે. પરંતુ આ તો આજ હાડા ગુપ્ત રીતે જ અહીં આવી પહોંચ્યો. હવે તારી એ પ્રતિજ્ઞા શી રીતે પૂરી થશે બાઈ ! એ કયા માર્ગે કઈ કઈ જમિ ઉપરથી આવ્યો એ જાણવાનું તો સાધન ન રહ્યું.”

“હરકત નહિ, માતૃશ્રી, આપનો પુત્ર વીર છે અને વીર જ રહેશે. એ પ્રતિજ્ઞા પૂરી થાય તેવા માર્ગ નથી રહ્યો તો હું આપની સમજૂ અને જાહેર ખીજ પ્રતિજ્ઞા કંઈ છું કે આજ હાડા પોતાની સાથે નેટલા માણસો લાવ્યો હશે તેટલા જ માણસો સાથે હું પણ તેની સામે યુદ્ધ કરીશ, જેથી ખરી ક્ષાત્રવંશ જળવાય અને સરખી સંખ્યાના યરવીરો સામસામે સંઘામ કરીને પોતાના પરાક્રમનું પ્રારબ્ધ આપી શકે.”

“શાખાસ ! બેટા ! આ પ્રતિજ્ઞા મારા પુત્રને હાથે તેવી જ છે.” રાજમાતાએ સંતોષ વ્યક્ત કર્યો.

[૬]

“અધ્યા, આ તો આપણે આજાદ બની ગયા ! પેલો યોદ્ધાનો સોદાગર છુપા વેશમાં સમ નીકળ્યો !”

“જન્યા તો આજાદ ! જસુરીનું કામ કંઈ જેવું તેવું નથી, બાઈ !”

ધીરલા અને વીરલા એ બન્નારે યુદ્ધના ડંકા સાંભળ્યા ત્યારે જસુસ તરીકેનો તેનો ગર્વ ગળા ગયો. રખેને પોતાની પોલ જણાઈ જાય એટલા માટે મઈકાલે પોતે કરેલી તપાસ અને સોદાગર સાથે થયેલી વાનગીત ઉપર દાવમને માટે પડો પાડી દેવાનો અને તેમ કરીને પોતાની

યતીશ્રુતેતી અટકાવવાનો તેમણે નિશ્ચય કરી લીધો.

મંદોરપતિ શિયાળ રોડે આજ હાડાને કહેવાળી. દીધું કે તે ધર્મયુધ્ધ કરવા ઈચ્છે છે એટલે તેની સાથે નેટલા માણસો હશે તેટલી જ સંખ્યામાં પોતે પોતાના સૈનિકો યુધ્ધમાં લાવશે.

હાડાએ હર્ષમાં આવી ગયા. શિયાળ રોડાડ ખરેખર બે પોતાનું વચન પાળે તો તો જરૂર હાડાઓનું પાણી બતાવી શકાય અને વિજય પણ મહેલકઈથી મેળવી શકાય. તેઓ અતિ હિંસાહર્ષમાં આવી જઈને રણખેલન માટે તત્પર બન્યા.

રણભેરી વાગી. આખું મંદોર ચક્રિત બન્યું. મંદોર ઉપર કોઈ યત્ન ચઢી આવતો હોય તેવી ખબર-અરે અધ્ધા પણ તેમણે સાંભળી નહોતી. ત્યારે આ યુદ્ધ શાનું ?

ધીરે ધીરે અજાનનોએ સત્ત્વ હકીકત જાણી અને પોતાના રાજવીના ઉદ્ધવની ઉદારતા સાંભળી તેઓ ચક્રિત બન્યા. રજપુત ચોખ્ખાને શોભે તેવું તેનું વર્તન જોઈને તેમની રાજભક્તિનો આર વધારો થયો.

“હાડાઓ અને રોડોડો સામસામાં યુધ્ધ ખેલવા માટે અધીરા બન્યા. રોડોડ સેનાને મોખરે ઉભેલાં મંદોરપતિ શિયાળ રોડોડે યુદ્ધ કરવા માટે અધીરા બનેલા આજ હાડાને ઉદ્દેશીને કહ્યું, “આજ હાડા, યુદ્ધ સમેતવીઆઓનું શોભે, અને સમેતવીઆઓ સામસામા ઉતરે તો જ શૌર્ય, અને ચક્રિતની ઐશ્વર્યનું પ્રારબ્ધ કરી શકાય. મારી ઈચ્છા છે કે બંને સેનામાંથી એકેકે યોદ્ધા આગળ આવતો જાય.”

પસક માત્રમાં એક હાડો આગળ આવ્યો. યુદ્ધ માટેની તેની અધિરાઈ જોઈ રોડોડ જ ઇક્કે બન્યો. હાડાને આગળ આવેલાં જોઈ રોડોડ વીર તેની સાથે ધ્રુવે. જાનેની તરવારો અજાનમાંથી બહાર નીકળી, અને એક બીજા ઉપર ત્રાટકવા બંને તત્પર બન્યા.

“સખર ! - કાન કાઢી નાખે તેવી ચીસ

રાજમાતાએ બેયુ' કે પોતાના પ્રીતીપાત્ર એ યુવકના અવસાનથી ઉશ્કેરાયતો આજુ હાડો મરણિયો બનીને લડશે અને રોડોડોનો સોય વાળી નાખશે.

જયનાથ શમે-૬૬ યુદ્ધ પુત્ર: સફ થાય તે પહેલાં જ રાજમાતાએ વખતવર્તી નહીં સંદેશો મોકલ્યો, "યુદ્ધ એકદમ બંધ કરો. પચીસ પચીસ ચોદાઓનું બલિદાન મેનાર એ નરબંકાના માનમાં યુદ્ધવિરામ બંદેર કરો, અને આજુ હાડાને વિજયના ચિહ્ન તરીકે રાજકન્યાનો ઉપહાર આપો.

આશ્ચર્યિત પુત્રે માતાની આજ્ઞા માથે ચઢાવી. ઉછળતી જુવાનીમાં પ્રવેશ કરતો એક નરવીર ઉપરા ઉપર પચીસ રોડોડોનો પરાજય કરે એમાં આજુ હાડાનું અપ્રતિમ શીર્ષ નેઈ એ છક્ક બન્યો, એને કંઈક દેવી આદેશ જણાયો, અને એણે યુદ્ધ બંધ રાખી આજુ હાડાનો સત્કાર કરવામાં જ પોતાનું ચેપ માની લીધું.

આજુ હાડાને પણ આમાં દેવી સંકેત જણાયો. પોતાના દત્તકપુત્ર ઉદયના ઓગ ઉપર અનેક ધા થયા છતાં એની શક્તિ રજભાર પણ હીણ ન થઈ અને ગળા ઉપર તરવારનો એક જ જાટકો પડતાં એ મરણુ સરણુ થયો એ પોતાની કુળદેવી-માતા વિજયસેનાના વર-દાનનો જ પ્રતાપ હોવો નેઈએ. એમ તેણે ખાત્રી પૂર્વક માની લીધું. એ માતાની કૃપાથી જ મહાર નરેશ પોતાનું સન્માન કરવા તત્પર કાં ન થયો હોય ? તેણે વિશેષ વિરોધ સ્વીચ્છામાં ડહાપણુ ન માન્યું.

[૭]

મહારની રાજકન્યાના લગ્ન ધામધૂમથી કરવામાં આવ્યા. રાજદરબારના આ શુભ પ્રસંગે સાંઈ દાન મળવાની આશામાં અનેક બાટચારણો મહારમાં આવી પહોંચ્યા હતા. એક ચારણ ઉધાડા માથે બધાય ચારણોની પાછળ ઉભો ઉભો લગ્નની ધામધૂમ નેઈ અભામ

નલગતા હતા. આવા શુભ પ્રસંગે તેને ઉધાડા માથે નેઈ ચારણો ચીડાયા, "બાઈ, તમને તે કાંઈ વિચાર થાય છે કે નહિ ? આવા શુભ પ્રસંગે ઉધાડા માથે તે અહીં અવાતું હશે ?"

"શું કહું, બાઈ, મારી પાષડી તો આ શીઘ્ર રોડોડે ખુચવી લીધી છે, એટલે એ બીજી બંધાવે ત્યારે જ માઈ માયું ઠંડાય ને !"

"પાષડી ખૂંચવાઈ ગયા છતાં અપમાનીત થયા છતાં તમને આટલો હરખ શો થાય છે ?" બીજા ચારણે મેણું માર્યું.

"કેમ ન હરખાઈ બાઈ ? એ પાષડીના પ્રતાપે તો આ બંધી ધામધૂમ છે ! એ પાષડીના પ્રતાપે જ આજુ હાડા મહાર ઉપર ચડી આવ્યા અને એ પાષડીના પ્રતાપે જ તેને મહારની રાજકન્યા મળી. એ પાષડીના પ્રતાપે રોડોડ અને હાડાનો આલો મોડો સંબંધ બોડાયો તેથી હું કેમ ન હરખાઉં ?"

તોતતોતામાં એ ચારણની વાત મહાર-પતિના દાન સુધી પહોંચી ગઈ. બરહરબારમાં એણે ચારણનું અપમાન ક્યું હતું તે પ્રસંગ તેના સ્મરણમાં તાન્ને થયો. તેણે એ ચારણને બોલાવ્યો, અને આજુ હાડાની હાજરીમાં જ સ્વહસ્તે એક ચૂદવાન પાષડી એ ચારણના માથે બંધાવી. આજુ હાડા પૂર્વ બાવે એ ચારણના ચરણે નમ્યો.

ચારણે આશિર્વાદ આપતાં હાથ બંધો વેણુ ઉચ્ચાર્યો, "આ બધું પાષડીના પ્રતાપે !"

શ્રી. તારાચંદ પોપટલાલ ગાડાલજીવું
ઐતિહાસિક નવું પુસ્તક.
ખાંડાના ખેલ.
પાને પાને ચિત્રો. મુંદર ક્વર નેટ
કિંમત રૂ. ૩-૦-૦
શ્રીઓદના ગ્રાહકને પોણી કાંમતે.
'સીઓદ,' દાર્યાવ્ય અમદાવાદ.

સંસારમાં પ્રવેશતી કન્યાઓને

મૂળ લેખિકા : શ્રીમતી 'રંજની'

અનુવાદકે : શ્રીમતી ચતુરભદ્રામી મહેતા

સંસાર જીવનનું રણક્ષેત્ર છે. મનુષ્યને સુખી થવા માટે વારંવાર ઉત્પન્ન થતાં વિઘ્નો તથા મુશ્કેલીઓ સામે સંઘ્રામ ખેલવો પડે છે. અને જો બીજી રીતે કહીએ તો 'સુખ' જીવનનું પરમ લક્ષ છે.

'જીવન' એ સંબંધ બતાવનાર શબ્દ છે. જ્યારે જગતના અણુએ અણુમાં પરસ્પર સંબંધીય બાંધતું હતું, પુરુષ અને સ્ત્રી જુદા રહી જીવન વ્યતીત કરતા હતા, તે વખતના જમાનાની હું કહીશ કરતી નથી. પરંતુ આજે 'જીવન'ને 'જીવન' બનાવવા માટે અને અભિજ્ઞ મૃત્યુથી બંધાએલા છે. સ્ત્રીને પુરુષથી અગર પુરુષને સ્ત્રીથી અલગ કરશે તો સમાજનું પતન થવા વગર રહેશે નહીં.

એટલે સમાજના દોરામાં પુરુષ અને સ્ત્રી, મુગળી પૂણી પુષ્પોની માફક પરોપાયેલા છે. સમાજે નહિ, પણ પોતાની પ્રકૃતિએ તેમને એક અદ્વૈત સંબંધમાં બાંધી રાખ્યા છે. ગમે માં દૂર જંગલમાં જઈ જુઓ, સમાજ અને સાંસારિક આડંબરોથી દૂર-તમને મૃગ તથા શિશી, ગોર તથા ટેલ, અને ગરજો તથા ધક્કી એકબીજા સાથે સુખપૂર્વક વિદરતા ખાશે. શું તેથી સિદ્ધ થતું નથી કે સ્ત્રી-પુરુષોનો પ્રાકૃતિક સંબંધ છે ?

લગ્ન એક પ્રાકૃતિક સંબંધ છે.

સ્ત્રી-પુરુષના આ પ્રાકૃતિક સંબંધના અનેક વર્ણ છે. તેમાંનો લગ્ન પણ એક છે. કહેવાનો [અર્થ] એમ નથી કે 'વિવાહ' સ્ત્રી-પુરુષના પ્રેમથી જીવન માટે અનિવાર્ય છે. ઘણી જોહી પ્રાધુનિક નવલકથાઓ સમાજના યત્ન, એ તો

'નવયુગ' આવા જન સન્નિધિ જગને આવાપ આપતી પોતાના માટે સ્વતંત્ર, બંધન-મુક્ત જીવનનું નિર્માણ કરવા ચાહે છે. આ ધ્યેયમાં તેમને કેટલી સફળતા મળે છે, અગર પોતાના નિર્ણય ઉપર ક્યાં સુધી મક્કમ રહે છે, એ એક પ્રશ્ન છે. પરંતુ તેના ઉપર હું. અહીંયા વિચાર કરવા માંગતી નથી. સત્ય વસ્તુ તો એ છે કે કેટલીએ સ્ત્રીઓને બળજબરીથી, સ્વેચ્છાથી, માત-પિતાની આજ્ઞાથી અથવા સમાજની બીકથી વિચાહિત જીવન વિતાવતું પડે છે. જ્યારે કન્યા આવી રીતે મહિલા-સમાજમાં વિચાહિત જીવનથી અલિપ્ત નથી રહી શકતી ત્યારે પુરુષોને આ જીવનમાં અનિવાર્ય સંલોગોમાં પણ તેને ત્રહ્મણુ કરવી પડે છે. તેથી એ વાત સ્પષ્ટ થાય છે કે આ જીવનને સુખમય બનાવવાની સમસ્યા કોઈ સરળ સમસ્યા નથી.

હું તો પડેલા કહી ગઈ છું, કે 'સુખ' જીવનનું પરમ લક્ષ છે. અને ઋષિ-મુનિઓની પણ સંમતી છે કે જીવનનો ધારતવિક. વિકાસ વિચાહિત અવસ્થામાં થાય છે. યુગના પરિવર્તનની સાથે સાથે વિચારશક્તિ વ્યક્તિઓનું ધ્યાન આ જીવનના પ્રશ્ન તરફ આકર્ષીત થઈ રહ્યું છે. પણ પણ પ્રગતિ થવા માંડી છે. પ્રાચીન પદ્ધતિઓ ની સમસ્યાઓ ઉપરિચિત કરે છે, આજકાલના નવા આવરણો તથા પ્રજ્ઞાલીકાઓ સાથે સાથે મનુષ્યની વિચારધારાઓ પોતાના ઘરના ક્ષેત્રમાં પણ જુદી જુદી પ્રજ્ઞાલીકાઓમાં વહેવા માંડી છે. અત્યારે કુદત દેશની ઉન્નતિ તથા ધર્મઉદ્ધારનો પ્રશ્ન મુખ્ય રહ્યા નથી. હવે તેનાથી પણ વધારે મહત્વ બરેલો પ્રશ્ન ઉપરિચિત થઈ રહ્યો છે,

સ્ત્રી-પુરુષના વિવાહિત જીવનને ઉત્તમ બનાવવાનો. પણ સમયથી સ્ત્રી-પુરુષના વિવાહિત જીવનની શાંતિનો હોપ થતો જાય છે. ત્યારે ધરમાં શાંતિ નહિ હોય ત્યારે અશાંત હૃદયથી દેશ, ધર્મ અથવા નાતિની ઉત્તિઓ કેવી રીતે પરીવાપેક્ષા રહેશે? આ કારણથી અસાત યુવક યુવતીઓ ને પોતાની જીવિ પ્રકાશથી દેશ અને નાતિને બંદુ ઓછો લાભ આપી શકે છે. પરંતુ પોતાનું આજીવન જીવન વિવાહિત જીવનથી જોને નહ કરવામાં લાગી જાય છે. સત્કાર્ય માટે શાનો ત્યાગ નથી આપવો પડતો ?

વિવાહિત જીવનના મુખ્ય મહત્ત્વ સ્ત્રીઓ ઉપર છે.

ને કન્યાઓ મુશિક્ષણ અને સંસ્કૃતિનો પ્રકાશ લઈને આવે છે તે કન્યાઓને જ વિવાહિત જીવન સફળ બનાવવાનું મહત્ત્વ આપવામાં આવે છે. પરંતુ દુઃખની વાત તો એ છે કે નવાલુગમાં ભણેલીગણેલી કન્યાઓને જીવન સફળ બનાવવાની મહત્ત્વકાંક્ષા હોવા છતાં પણ તેમને હાથેને પગે અમુકજાતની ઠોકરો વાગે છે. તેનું મુખ્ય કારણ પૂર્વ અને પશ્ચિમની સંસ્કૃતિનું અપરિપક્વ સંમિશ્રણ છે.

આધુનિક શિક્ષણના ફળના સ્વરૂપમાં કન્યાઓની વિચારધારાઓએ જે નિબ માર્ગ પ્રદર્શ કર્યો છે. ભણેલીગણેલી કન્યાઓ સ્વતંત્રતાપૂર્વક સોનેચા-નાટક જુએ છે. જુડી જુડી લાપાઓ-માંથી વાતોઓ, તથા પ્રેમકથાઓ વાંચે છે. તેથી તેના વિચાર ગ્રામીન આદર્શોની ચાર દીવાલોમાં ન બંધાઈ રહેતાં આંતરરાષ્ટ્રીય વાયુમંડળમાં ભમણુ કરવાનો પ્રયત્ન કરે છે. તેમની બાવનાઓ રોમન્ટીક સ્વરૂપ ધારણુ કરે છે. અને તેઓ વિવાહને બંધન સમજીને તેનાથી દૂર રહેવા મંજે છે. અગર સ્વતંત્ર, ચિંતામૂકત એકાંત જીવનનો આદર્શ સ્થાપવા ચાહે છે. અગર મોટી મોટી અભિલાષાઓથી પ્રેરાઈને એક સ્વપ્રમય જીવનને પ્રાપ્ત કરવામાં પ્રયત્નશીલ થઈ

જાય છે. વિવાહને ન માનનારી કન્યાઓ અહિંયા કાંઈ સંબંધ નથી. કન્યાઓ પહેલે પોતાના કલ્પેક્ષા સ્વપ્નને સામે રાખીને વિવાહ જીવનમાં પ્રવેશ કરે છે તેમના હૃદય મોટા ને હિમ્મતો તથા ઉંચી હિંમતી મહત્ત્વકાંક્ષાઓ પરિપૂર્ણ હોય છે. ભવિષ્યના જીવનમાં શું કરશે, તેના પતિ તથા પતિના સમાસંબંધીઓ પોતાની સાથે કેવો વ્યવહાર કરશે, પોતા નાનો સરખો સંસાર કેટલી શાંતિ તથા સુખ કેન્દ્ર થશે, આ સર્વે મુખની મધુર કલ્પ વિવાહ પહેલાં નક્કી કરે છે. લોહીમાં સ્વાસ તથા યૌવન હોવાનું કારણ તેમનામાં સ્વભાવિ ઉત્તેજના તથા તિવ્ર ઉચ્ચતા હોય છે. તે ઉત્તેજ તેજ, અને હિમ્મત તેમની અમરજાતનું કાં અને છે.

વૈવાહિક મુખ શાંતિ અને વૈદ્યથ પ્રાપ્ત થાય છે.

વિવાહિત જીવનમાં ઉત્તેજના તથા વ્યગ્ર સ્થાન નથી. વિવાહિત જીવન એટલે આ શાન્તિમય ગંભીર તથા વિચારશીલ જીવ તેની કુંચી સહનશીલતા છે, નહિ કે ઉતાવળી છે, નહિ કે અધેર્ય. એટલા માટે સાણી કન્યાઓએ ધ્યાનમાં રાખવું જોઈએ ને મધુર કલ્પનાઓને જીવનમાં ઉતારીને આ પથના માર્ગે છે તે મધુર કલ્પનાઓ અશાંતિ કારણ ન બને. જીવનમાં મુખ-સ્વપ્ન ને બેટકું સરળ છે, તેટલું જ વ્યવહારમાં પ અનુભવનું મુકેલ છે.

પરિણામ શું આવે છે? વાત તો એ છે કે વિવાહિત જીવનમાં પ્રવેશતી કન્યાઓ એક નવા વાતાવરણનો સામનો કરવો પડે માતા-પિતાની પ્રેમ લાપામાં ઉછેરી કન્યાઓ સ્વતંત્ર નાનું વાતાવરણ છોડી સંસાર પ્રવેશે છે ત્યારે તેને તરત જ પોતાના માત પિતાની ફકારી કન્યા મઠી સંપૂર્ણ કુટુંબ બાર ઉપાડવાને લાપક યોગ્ય શ્રદ્ધાળુ બ

એ જીવ-એ આત્મા એક સુત્રથી બંધાઈ આપા કુટુંબને માટે સુખ અને શાંતિનું કારણ અને, તો એ વાત નિઃસંદેહ છે કે તેમને નિરાશાનું મોં જોવું નહિ પડે. પરંતુ અશ્રેણીની વાત તો એ છે કે માતા-પિતા પોતાની ફુલારી કન્યાને ઈન્દ્ર, એક, વામ, એ. અને બી. એ. બહુ-વચમાં તથા તેને નૃત્ય-ગાયન વિગેરેમાં નિપજી બનાવવામાં વર્ષો અને મેંદો રૂપીયાનો વ્યય કરે છે. પરંતુ તેને સુખી બનાવવાની ખરી કુચી બતાવતા નથી. એટલા માટે વિવાહિત ક્ષેત્રમાં ઉતરનાર સુશિક્ષિત કન્યાને ઘણા ઉમદા શુભની જરૂર છે. તે ઉમદા શુભ પોતાના પતિ, સાસુ-સસરા તથા બીજા નીકટના સગા-સંબંધી-ઓની પ્રવૃત્તિ અને ઈચ્છાઓ પીછાનવા તથા ઓળખવાની શક્તી છે. જે બહેન જોટલી શીઘ્રતાથી અને સુગમતાની પીછાન લેશે, તેટલી જલ્દી પોતે સર્વળ શુદ્ધિથી બનશે.

પરંતુ એ વાત ધ્યાનમાં રાખવા જેવી છે કે અધીરા થવાની પારખવાની શક્તિ મળતી નથી. તે માટે તો કન્યાઓએ સસરાપક્ષના કુટુંબીઓ સાથે ઓતપ્રોત થવું પડે છે. એક વખત તેમના જીવનમાં ઓતપ્રોત ચર્ચ ગયા બાદ તમે તેમની રૂચી-અભીરૂચીના જાણકાર ચર્ચ ગયા હશો. તે ઉપરાંત આપની નસતા, શીઘ્રતા તથા સદનશક્તિ વિગેરે તેમના હૃદય ઉપર વિન્ય પ્રાપ્ત કરશે. પણ તમે વિશ્વાસ રાખજો કે થોડા દિવસની તપચર્ચા બાદ તમને તમારૂં જીવન એક સરળ સુખમય માર્ગ પર માલમ પડશે, જેની તમને તમારા જીવનમાં પણ કદખના નહિ હોય. તે વખતે તો સૌથી પહેલી વાત તો એ હશે કે આટલા દિવસોના અનુભવથી ક્યા પ્રસંગે શું કરવું ચોગ્ય છે તેની તમને તરત સમજણ પડશે, ક્યા કામથી ઠાણ પ્રસન્ન થશે અને સરળ પ્રેમથી વડીલાનું કેવી રીતે પરિવર્તન કરી શકાય છે. વ્યગ્રતા અથવા હિતજનાથી અતિકૂળ પરિસ્થિતિ કાળમાં આવતી નથી.

શરૂઆતમાં પોતાની ઈચ્છાઓ અને આદર્શોના વિરોધ થતો જોઈ ગભરાવું ન જોઈએ. લડવાનું છોડી દેવું જોઈએ. પરંતુ ધીરે ધીરે હૃદય ઉપર વિન્ય મેળવવાના અવસર ઉપર તરત મારવી જોઈએ. (સુચિત)

*

[અનુસંધાન પૃષ્ઠ ૮૨ થી આરંભ]

મળવા જવાની દિશાત દરી શકતો નથી, ત્યારે પરિણામે રાખાપાઈ જેવી 'પરેલી' ઓસ્ત પણ પોતાના વિશાળ હૃદયની ઉમતાને કાઈને પાસ પણ આપી શકતી નથી. ને જ્યારે આમ બને છે ત્યારે એક મહાન બને છે, પોતાની પ્રેમભાવનામાં મરો શીટ-વાથી.....બીજો ગાયકો હિલુપત તથા નાનાઈમાં જ સખડયા કરે છે-પોતાની નામ-રદાઈમાં રાગબાણ આમ નામદં હોતો ? શી ખજર.

૬

રોડણી,

જીવનના સાચા બનાવો ઉપર ત્હારી સાથે ચર્ચા કરતાં મારા કલાકોના કલાકો વહી જતા. પરિણામે આવા એક બનાવમાંથી જન્મેલી વાતો ત્હને અર્પણ નહિ કરું તો બીજું કાણ તેવું અધિકારી છે ?

લી.

નામ લખવાની શી જરૂર છે ?

—: કન્યા જોઈએ છે :—

માસીક બસો રૂપીયાની આવકવાળા સુશિક્ષિત ડબલ ગ્રેજ્યુએટ નાગર યુવકને શાંતિમાં નહિ માનવી સુશિક્ષિત યુવતી સાથે લગ્ન કરવા ઈચ્છા છે. પોતે પૂરેપૂરા નવા વિચારોવાળા છે. પત્રવ્યવહાર ખાતરી રહેશે. લખો.

બોધ નં. ૫૧, C/o 'સ્ત્રીબોધ' કાર્યાલય :

પીરસરા રોડ, અમદાવાદ.

અખિલ હિંદ મહિલા પરિષદ

વેળાકાઃ શ્રીમતી ઉર્મિલા મહેતા

અખિલ હિંદ મહિલા પરિ-

વંદની સોળગી પરિવંદ
શ્રી. વિન્યાસકમી પંડિતના
પ્રમુખપણું નીચે આંધ-
દેશના કોકાનાડા શહેરમાં
નાતાલની રંગ દરમિયાન
મંગા હતી. બધી પરિ-
સ્થિતિ જોતાં હિંદમાંથી
જુદાજુદા શહેરમાંથી જુદા
પ્રતિનિધિઓએ હાજરી
આપી હતી, તે બધું સાં-
કલેવાય. તેમાં રેન્ડીંગ
કમિટીના સભ્યોનું હાજ-
રીનું પ્રમાણ સાચું હતું.
આ ઉપરાંત કોકાનાડા

રાજમહેન્દ્રી તથા બીજાં આજુબાજુના ગામ-
માંથી જુદેનો સ્વાગત સમિતિમાં જોડાઈ કે
પ્રેક્ષક તરીકે સારી હાજરી આપતી હતી.
કોકાનાડા એ મોડું શહેર નહિ પણ ગામ છે.
એ ગામને મોટા ભાગ પીંચાપુરના મહારાજના
અમલ હેઠળ છે. સ્વાગત સમિતિને પીંચાપુરના
મહારાજ તેમજ નેમના કુટુંબની સારી મદદ હતી.
પીંચાપુરના યુવરાણી સ્વાગત સમિતિના પ્રમુખ
હતા. તેમજ તથા સ્વાગત સમિતિના મંત્રી
કામેશ્વરીએ પરિવંદને સંજળ બનાવવામાં તેમજ
પ્રતિનિધિઓના રહેવા પાયા વગેરેની વ્યવસ્થા
માટે પૂરતી જોગવાઈ કરવામાં ખૂબજ જહેમન
જારી હતી. ને તેથીજ એ નાના ગામમાં
બંને શહે તેટલી સંગવડ મેળવી આપવામાં
આવી હતી. લાંબી મુસાફરી અને વચ્ચે જે
પણ કેટલાંક દુર્ઘટન બદલાવાની તેથીજ ઘણી
પ્રતિનિધિ જુદેનો આગસાઈ ગઈ હતી. મુખ્ય-

ઈની પ્રતિનિધિ જુદેનોની
સારી હાજરી હતી એ
એક ઘણાજ સંતોષની
વાત હતી.

પરિવંદને પ્રથમ
દિવસે સ્વાગત સમિતિના
પ્રમુખનું ભાષણ થી.
પ્રકાશનું તથા પીંચા-
પુરના મહારાજના
ભાષણો થયા હતા. અ.
હિં. મ. પ. ના માનદ
મંત્રીએ પરિવંદનો આખા
વર્ષનો અહેવાલ દૂંદમાં
વાંચી સંભળાવ્યો હતો.
પ્રમુખ શ્રી. વિન્યાસકમી
પંડિતનું ભાષણ પણ

તે દિવસે હતું. તેમજ બીજા મુદ્દાઓ ઉપરાંત
શાળાઓ, થોડું થોડું જુદું જુદું કામ
હાલ કરવાને બદલે નિરક્ષરતા નિવારણ
જેવું કામ ઉપાડી એજ કરે નો પ્રદેશમાં
અક્ષરજ્ઞાન પ્રસારમાં બધું સારું ફાળો આવી
શકે. ગામડાંઓ તરફ જુદેનોને લક્ષ દોરવા પણ
તેમજ સચ્ચા કરી હતી. ને ઘણાંજ સંતોષની
જ્ઞાત છે કે અ. હિં. મ. પરિવંદ આ વર્ષના
કાર્યક્રમમાં ગ્રામ સહાય યોજનાને અગત્યનું
સ્થાન આપ્યું છે. પ્રમુખના ભાષણ પછી
સ્વર્ણો ઉપકાર માની પરિવંદનું કામ બંધ થયું
હતું. બીજો દિવસથી જુદા જુદા વિષય પ્રમાણે
પ્રતિનિધિઓની જુદી જુદી દૂકડીઓ કે વિભાગ
પાડી પોતાના વિષયો ઉપર ચર્ચા કરી નિજીય
કરવાનું કામ શરૂ થયું હતું. આ વખતે કેળ-
વણી, સામાજિક, આર્થિક અને તંદુરસ્તી
તેમજ ગ્રામ યુનરેચના એમ ચાર વિભાગ

શ્રી. કેશવપ્રસાદ સી. કેસાર્ક બી. એ. એલએન. બી.

આત્માનું આપણા દેશનું વાતાવરણ ધર્મનું ચિંતાનન છે. સુદ આપણા દેશને સીમાંડે આવી પડેલું છે. આત્મા પડેલાં સુદ યુરપમાંનું હતું. હજીયે તે આફ્રિકા તથા યુરપમાં તો છે ન, પણ તે ઉપરાંત બંધાને પણ સુદ આદ્યું છે. તાર્કિક એટલે વાતાવરણ સીયામમાં તેણે પ્રવેશ કર્યો છે. જ્યાં દિવના ઉત્તરભાગમાં પણ તેણે કળને લીધો છે. સીંગાપૂર અને શ્રીલીપાર્કન ટાપૂઓ ઉપર તેણે હુમલા આદ્યા છે. અને બ્રહ્મદેશ તેમજ રંગુન ઉપર તેણે વિમાનો ઉડાડી બેંચ ફેંકી છપ્પી ફાંટી કરી છે. ચીનમાં તેને વિગત મળ્યો નહોતો તેથી આપણે ગળપાનની બ્લીક નહોતા રાખતા. પરંતુ આત્મારે તો તેણે અડધો પગલે સુદ આદ્યું છે. બ્રહ્મદેશથી બંગાળા અને બ્રહ્મસ મેણા દર નહોતાથી હિંદમાં પણ ગળપાનનો ભય ફેલાયો છે. કમરતા-શહેર અને બંગાળનાં તથા આસામના કેસાએ વિમાનોને “મુરડેસીબાં” વિમાનો તરીકે જાહેર કરવામાં આયા છે. મોટરમાં વપરાતા પેટ્રોલનો જથ્થો બચમાં હોવાથી તેના વેચાણનું નિયમન કરવામાં આયું છે. બચકરન વિસ્તારોમાંથી લોકો ખરોડી જવા લાગ્યા છે. આ ઉપરાંત ‘ધર્મ’, કાપડ, વગેરે બીજાના ભાવ પક્ષી ગયા છે. પરદેશથી આવતી દવાઓ અને બીજી જરૂરીયાતો પણ મોંઘી થઈ ગઈ છે. એ રીતે ચારે તરફથી મોઢો ગભરાઈ ગયા છે. પરંતુ ગભરાઈ જવાથી કાંઈજ ફાયદો નથી. સુદનો ભય છે તો ખરો. જે વિસ્તારોમાં ખાસ ભય હોયો થયો હોય ત્યાંથી અચકતો, આગકો, અને સ્ત્રીઓ બીજા સલામત વિસ્તારોમાં જાય તે બ્યાજખી છે. પરંતુ તે ગભરાટથી નહિ, પણ મક્કમપણે તેમ ધીર-જયો થયું તોઈયે. હુકમનું મારો ચાલતો હોય છે ત્યારે પણ લશ્કરો સિસ્તપૂર્વક પાછા હાંપી પોતાનો બચાવ કરે છે તેમ આપણે વાંચીયે છીએ. તો અદિતો કાંઈજ નથી. કટોકટી વખતે હું કરું તેનો શાંતિથી વિચાર કરીને ધીરજથી તેનો અમલ કરવો. રંગુનમાં દવાઈ હુમલા વારંવાર થાય છે. ત્યાં યુજ્જાતીઓની વસ્તિ પણ સારા પ્રમાણમાં છે. તેમના જનમાત્રને નુકસાન પણ થયું છે. નેએને નુકસાન થયું છે તેમની સાથે “સ્ત્રીઓ” સહાનુ-હુતિ દર્શાવે છે. પરંતુ હજીયે ધણીયે યુજ્જાતીઓ ત્યાં હિંમતપૂર્વક પોતાનું ડામ સંભાળે છે અને પોતાની ફરજ બજાવે છે. તે સી માટે આપણા મનમાં પ્રશંસા ઉત્પન્ન થાય છે. તેમને માટે યુજ્જાન બ્યાજખી અભિમાન ધરાવી રહે.

સુદને લીધે આગબેસિ તથા ચાંગાડીઓની અવરજવર ઓછી થઈ છે. તેને લીધે ખાસતી પણ આવજાવ ઓછી થઈ છે. ગરિલાઓ સખ્ત મોંઘવારી થઈ છે. આવે વખતે

મોંઘવારી

ખોટી નફાખોરી થતી જોઈએ નહીં. વેપારીઓ વધારે ભાવ ખાવા માટે જરૂરી ચીજો દગાવી રાખે તે તદ્દન ગેરવ્યાજબી કહેવાય. અને તેમ ના થાય મંદે સરકાર તરફથી જરૂરી પદાર્થો લેવામાં પણ આવે છે. આ ઉપરાંત ગરીબ લોકો માટે સસ્તા ભાવની આગળી દુકાનો ખોલવાનો નિર્ણય પણ થયો જ જોઈએ. આવી દુકાનોનો વહીવટ સેવાભાવી માણસોના હાથમાં સોંપવો જોઈએ. કાપડનો ભાવ પણ વધ્યા છે. ગરીબ લોકોને અમુક પ્રકારનું કાપડ સસ્તા બાવે મળે તેવી યોજના પણ થવાની જરૂર છે. પરદેશી દવાઓના ભાવ તો ઘણા જ વધી ગયા છે. આવે વખતે અમુક અતિ ઉપયોગી દવાઓ આપણા દેશમાં અને તેવી વ્યવસ્થા થવાની ખાસ જરૂર છે. વળી ઘણીયે આયુર્વેદી અને યુનાની દવાઓ આપણા દેશમાં મળી શકે છે. તે દવાઓ સંબંધી માહિતી લોકોમાં ફેલાવવી જોઈએ. તેમજ બેરોજગાર-દેશી દવાઓ મળી શકે તેવી ગોઠવણ પણ કરવી જોઈએ. અન્ન, વસ્ત્ર, અને દવા, સામાન્ય વર્ગોને મળે તે ધણું જરૂરનું છે. સરકારે અને સમાજના અંગિકાઓએ આ તરફ લક્ષ્ય આપવું જોઈએ. આટલો મોટો આપણે દેશ છે. જાતજાતની કામી વસ્તુઓ આપણે ત્યાં અને છે. છતાંયે જરૂરીઆતની ચીજો માટે પણ પરદેશ ઉપર આપણે આધાર રાખવો પડે તે સ્થિતિ શરમજનક છે. આપણા દેશમાં ઉદ્યોગોની ખીણવણી થાય તો જ આ શરમજનક સ્થિતિનો અંત આવે.

મહાસભા અથવા કોંગ્રેસ તે આપણા દેશની એક મોટી રાજકીય સંસ્થા છે. અહિં-સાનો સિદ્ધાંત તેણે સ્વીકાર્યો છે. અને યુદ્ધમાં તો હિંસા થાય તેથી યુદ્ધ સાંધે તેણે સહકાર કર્યો નહોતો. તે ઉપરાંત ગાંધીજીએ એમ જાહેર કર્યું હતું કે મહારાષ્ટ્રા યુદ્ધનો વિરોધ કરવાનું વાણિ અને કચ્છ સ્વાતંત્ર્ય સૌને હોયું જોઈએ. સરકારને એમ લાગ્યું કે યુદ્ધના વિરોધની હીલચાલ અલાયવાંથી યુદ્ધ કાપ શિથિલ થાય અને ભય ઉત્પન્ન થાય તેથી યુદ્ધ વિરોધી અંગવળ કાંધેદારી દ્વારા દેવાની તેણે જાહેરાત કરી. આ ઉપરથી ગાંધીજીએ જાહેર કર્યું કે સિદ્ધાંત ખાતર અમુક સંખ્યામાં અને ખાસ પસંદ કરાયેલા મહાસભાવાદીઓ સત્યાગ્રહ કરીને યુદ્ધ વિરોધી સૂત્રો ઉત્ત્થારશે. પરિણામે સંખ્યામંથ મહાસભાવાદીઓ સત્યાગ્રહ કરીને દેશમાં ગયા. ત્યાર પછી લાંબે સમયે કેટલાએક મહાસભાવાદી આંગ્રેજોને લાગ્યું કે કેવળ અહિંસાનું ધારણ કરવામાં આપુ જમાનામાં હિંદનો જ્યાંવ કરવાનું મુશ્કેલ અને એવી ધારણાથી આ બાબત મહાસભાના કાર્યવાહક મંડળમાં ચર્ચાઓ, ગાંધીજી અહિંસામાં પ્રયત્ન પણ માનનારા છે. દેશનો જ્યાંવ પણ અહિંસાથી જ થવો જોઈએ એ તેમનો સિદ્ધાંત છે. એટલે જ્યારે તેમણે જોયું કે કાર્યવાહક સમિતિમાં ધણું-જણ તેમના જોટલા અહિંસાવાદી નથી ત્યારે તેમણે વિનંતી કરી કે મને નેતાગીરીમાંથી છુટો કરો. ચર્ચાઓ થયા બાદ બે દરાર થયા. એક ગાંધીજીને નેતાગીરીમાંથી છુટો કરવા માટે, અને બીજો યુદ્ધ સંબંધી. આ બંને દરારો મહાસમિતિએ મંજૂર રાખ્યા છે. અમારા વાંચનારાની માહિતી માટે અમે મુખ્ય કરાવ અત્રે આપીએ છીએ:—

મંત્રીમંડળની છેલ્લી બેઠક પછીથી.

“ મંત્રીમંડળની છેલ્લી બેઠક પછીથી ચૌદ માસનો કાળ વીતી ગયો અને એ સમય દરમિયાન જનન યુદ્ધની ગર્ભતામાં વધુ ગમડાયું છે અને આત્મનાશના પથે એ ધસી ગયું છે.

જેલમાંથી મુક્તિ મળતાં મંત્રી-મંડળનાં સભ્યો ફરી મેળ્યા છે અને માનવ તવારીખના આ હમનેસીય કાળના તમામ રાષ્ટ્રીય અને આંતરરાષ્ટ્રીય જનાવો પર ગંભીર વિચારણા તેમણે ચલાવી છે. આજના આ કટોકટીના કાળમાં જૂના પ્રશ્નો નવીન મહત્વના બન્યા છે. અને યુદ્ધ પછુ નવા પ્રશ્નો સાથે લાવીને હિંદને આંખણે આવી ઊભું છે. એટલે મહાસભા અને રાષ્ટ્રને દોરવણી આપવાનો જોગ્યે અતિ ઘણો ભારે બન્યો છે. હિંદની પ્રગતિના પૂર્ણ સહકાર હોય તો જ મંત્રીમંડળ આ જોગ્યને ચોખ્ખી રીતે ઉઠાવી શકે. ”

“ સમિતિએ છેલ્લાં ઘણાં વર્ષો દરમ્યાન મહાસભાએ માન્ય રાખેલા સિદ્ધાંતો અને ઉદ્દેશો લક્ષમાં લીધા છે અને વિશ્વના સંજોગો અને વિશ્વની આઝાદીનાં વ્યાપક દર્શિષિદુથી તે પર વિચાર કર્યો છે. સમિતિને ખાતરી થઈ ચુકી છે કે હિંદની પ્રગતિના પૂર્ણ આઝાદી-ખાસ કરીને વિશ્વઆંધોની આજની પરિસ્થિતિ જોતાં-જરૂરી બની છે. હિંદને ખાતર જ નહિ-પણુ-વિશ્વના સ્વાર્થ માટે પણ એ મહત્વની છે. સમિતિ, એમ પણ માને છે કે સાચી શાંતિ અને આઝાદી આઝાદ રાષ્ટ્રો વચ્ચેના વિશ્વવ્યાપક સહકાર પર જ સ્થાપી શકાય. અને ત્યારે જ તે ટકી શકે. ”

“ યુદ્ધ પરત્વેની સમિતિની નીતિ ૧૪-સપ્ટેમ્બર, ૧૯૩૬ નાં નિવેદનોમાં સમિતિએ સ્પષ્ટ જાહેર કરી છે. એ નિવેદનમાં નાઝી અને ફેશીસ્ટ આક્રમણોને વખોડી કાઢીને સમિતિએ આઝાદી અને લોકશાસનની લડતને સદાય આપવાની તત્પરતા વ્યક્ત કરી હતી. શાંત માત્ર એટલી જ હતી કે યુદ્ધનાં ઉદ્દેશોની સ્પષ્ટ જાહેરાત થાય અને શક્ય હોય તેટલી હદે તેનો અમલ થાય. લોકશાસન અને આઝાદીના જ ઉદ્દેશો હોય તો દેખીતી રીતે જ તેમાં શાહીવાદના નાશનો અને ભારતની આઝાદીના સ્વીકારનો સમાવેશ થાય. ”

“ સિટિશ સરકાર તરફથી ત્યારબાદ થયેલી જાહેરાત અને તેમની પ્રત્યાધાતી અને હમનનીતિ પરથી સ્પષ્ટ થયું છે કે સરકાર પોતાની શાહીવાદી પદ્ધતિ વધુ મજબૂત બનાવવાનો અને હિંદી પ્રજાનું શોષણ કરવાનું જરૂરી રાખવાને મહત્તમ નિર્ધાર કરી બેઠી છે. સિટિશનીતિ રાષ્ટ્રવાદી હિંદના સહેલુક અપમાન જેવી હતી, બેલગામ સત્તા અને પ્રત્યધાતી અને ક્રાંત-ક્રૂર પ્રાધનારાં તત્વોને ઐત્સાહન દ્વારા યુવાઓ કાયમ રાખવાની હતી. પરિણામે માનવર્યાં સમાધાનની પ્રતિષ્ઠા કરેલી તમામ ઓફરોનો તેણે અસ્વીકાર કર્યો છે એટલું જ નહિ-પણુ વિનિત મનાતી લોકસંસ્થાઓએ પોદારેલા લોકમનની પણ તેણે અવગણના કરી છે. ”

“ આથી મહાસભાને હિંદી પ્રજાનાં સ્વમાન અને તેમના પ્રાથમિક હક્કોનું અને રાષ્ટ્રીય લડનની તાકાતનું રક્ષણ કરવા માટે ભારિ પગલાંની મહાસભાને દોરવણી આપવાની ગાંધીજીને વિનંતિ કરવાની ફરજ પડી. દુસ્મનને ન મૂંઝવવાની-ખાસ કરીને યુદ્ધની અંજાવતો દરમ્યાન-ધ્રુવિચારી ગ્રેસાર્જને ગાંધીજીએ, તેમણે આરંભેલી સત્યાગ્રહની લડતને મર્યાદિત બનાવી અને લોકમન કસોટીઓમાંથી પાર ઉતરે એવી પસંદ કરાયેલી વ્યક્તિઓ જ સત્યાગ્રહ કરતી. ”

“ એ સત્યાગ્રહ લડત ૧૪ માસ સુધી ચાલી અને આશરે ૨૫૦૦ જેલો કોંગ્રેસીઓએ કારાવાસને અપનાવ્યાં. સરકાર પ્રાંત અને અન્યત્ર સત્યાગ્રહ કરનારા ખીમ હમ્બરોને ગિરફતાર કરવામાં આવ્યા નહોતા. ગાંધીજીએ આપેલી દોરવણી અને રાષ્ટ્ર આપેલા સાધની સમિતિ માનરોર કદને કરે છે અને એવો અભિપ્રાય વ્યક્ત કરે છે કે આ સમય દરમ્યાન પ્રગતિ તાકાત એથી વધી છે. ”

“ બ્રિટિશ સરકારની વધુ દ્વિધની આઝાદી મોમે. દુરમ્યાનવટભરી રહી હતી અને હિંદમાં તેમણે પ્રગળે સેવેલી આરાગ્યા અને લોકલાગણીને ધુત્તરારીને પ્રભુ સત્તાધારીઓ તરીકે કામ કર્યું છે. આઝાદી અને શોધાસનની મોટી મોટી વાતો અને મુદ્દા દરમ્યાન વેંચી પડેલી આફતો પણ આ વધુ અને આ નીતિ પર અસર કરી શક્યા નથી અને જે થોડા ઘણા સુધારા કરવામાં આવ્યા છે એ સુધારાથી પરિસ્થિતિ વધુ બગડી છે.”

“ કેટલાક રાજદ્વારી કેદીઓને મુક્ત કરવાનું તાત્કાલિક પગલું લેવાયે લાગણીકે કે મહેતનું નથી; જે સંજોગોમાં આ પગલું લેવાયું તે જોતાં અને સરકારી જાહેરાતો જોતાં યાવ છે કે સરકારી નીતિના ફેરફાર સાથે એને ક્યો સંબંધ નથી. હિંદ સંસ્કૃત્ય ધારા નીચે કામ ચલાવ્યા વિના સંખ્યાબંધ નજરકેદીઓને જેલમાં રાખવામાં આવ્યા છે. તેમને ગુન્હો માન એટલે જ છે કે તેઓ કદા દેશભક્તો છે અને વિદેશી શાસનથી અકળાઈને રાષ્ટ્રની આઝાદી મેળવવાનો તેમણે મક્કમ નિર્ધાર કર્યો છે. આગેવાન વ્યક્તિઓની તાત્કાલિકમાં ચર્ચેથી ધરપકડો અને જેલમાં તેમની સાથે મક્કમતા પર્તીવ પરથી પણ જણાય છે કે બૂની નીતિ પહેલાંની માફક જ ચાલુ રહી છે.”

“ આમ હિંદ પ્રત્યેની બ્રિટનની નીતિમાં ફેર પડ્યો નથી, છતાં કારણારી સમિતિએ વિશ્વવિખ્યાતમાં પલટાયેલા વિચારના પિત્રાસથી અને હિંદનાં દાર મુદ્દો એ આવી પર્દેચાથી ઉભા થયેલી પરિસ્થિતિનો વિચાર કરવાનો જ રહ્યો. મહાસભાની હમદર્દી આક્રમણનો લોગ અનેકી અને પોતાની આઝાદી માટે લડતી પ્રગળો તર્ફ હોય એ સ્વાભાવિક છે પણ રાષ્ટ્રીય સોરણ પર રાષ્ટ્રને બચાવ કરવાનું અને મુદ્દના મંજાવાતમાંથી ઉભા થતા મહાન મુદ્દાઓના બચાવ માટે મદદ કરવાનું તો આઝાદ હિંદ જ હાથમાં લઈ શકે.”

“ હિંદમાં બ્રિટિશ સરકાર સામે વિરોધ અને અણવિધાસની લાગણી વ્યાપક બની છે અને મોટાં વચનો પણ આ લાગણીની જામિનને બદલાવી ન શકે, તેવી જ રીતે શુભામ હિંદ પણ કાર્યોર આપણીથી જગાયે બીન ન હોય તેવા ગાંધી શાહીરાદને મરજ્યાત-કે કે સ્વેચ્છાપૂર્વક મદદ કરી ન શકે.”

“ સમિતિ આથી એવા અભિપ્રાયની છે કે ૧૬ બી સપ્ટેમ્બર ૧૯૪૦ ના દિવસે મહા-સમિતિએ મુંબઈમાં જે કાર્ય પસાર કરેલો તે આજે પણ કાયમ રહે છે અને મહાસભાની એજ નીતિ કાયમ રહે છે.”

શુભરાત સાહિય સભા વરથી દર વર્ષે આગલા વરસમાં પ્રસિદ્ધ સ્વેચ્છા શુભરાતી પુસ્તકોની સમીક્ષા કરવામાં આવે છે. આ પદ્ધતિ ધણી જ લાભકારક નીવડી છે. પુસ્તકોથી સમગ્ર જનતાના સંસ્કાર ઘડાય છે. એટલે પુસ્તકો કેવા પ્રકારના છે

મુંબઈ સમીક્ષા શ્રી જ નેઈએ. જણાવ્યું છે એક નુકસાનકારક વધુણે પ્રત્યે હોય તો તેથી વેળાસર એતવણી મળે, તે એક દેશીવ હોત તો તે તરફ વિદાનોનું ધ્યાન દોરી શકાય. અને ઉપમ સેષકોને અભિનંદન આપી શકાય. ૧૯૪૦ની સાલના પ્રથોની સમીક્ષાનું કામ અધ્યાપક રવીશંકર જોષીને સોંપવામાં આવ્યું હતું. આ સાલમાં સમીક્ષા માટે નીચે મુજબ ૨૬૧ પુસ્તકો મળ્યાં હતાં :

કવિનામાં	૩૬	નવલકથાનાં	૪૬
નવલકથાનાં	૨૨	નાટકનાં	૮

અવનયરિતનાં	૧૩	વિવેચનનાં	૭
ધર્મ અને તત્ત્વજ્ઞાનનાં	૨૫	ઈતિહાસનાં	૨
હાસ્યનાં	૫૮	ચિંતનનાં	૧૨
વિજ્ઞાનનું	૧	ભાષા સાહિત્યનાં	૬૨

વેરકે, પાણ, પ્રવાસ અને પરચુરણ મળાને ૨૫

આ સંખ્યા ઘણી ઓછી કહેવાય. વળી ઈતિહાસ અને વિજ્ઞાનનાં પુસ્તકોની આ ઓછી સંખ્યા હોય તો આપણી ભાષાની અને સૌક નાનની સર્વ દેશીય પ્રગતિ કેવી રીતે થાય ? આ સર્વ બાબતોનો વિચાર થવાની જરૂર છે.

અમદાવાદ 'મ્યુનિસિપલ સમાચાર' નામે અઢવાડીક પત્ર સાંતી મ્યુનિસિપાલિટી તરફથી પ્રસિદ્ધ થાય છે. છેલ્લા વસ્તિપત્રકના આંદાજોમાંથી અમદાવાદની ડેંગવણીના આંદાજ મુદ્દી દ્રષ્ટિએ તેમાં જુદા જુદા અંગમાં આપવામાં આવ્યા છે. ડેંગવણીના આંદાજો

આમાં આંદાજો ઉપરથી આપણી અભ્યાસની સ્થિતિનો આપણને ખ્યાલ આવી શકે. અમદાવાદની કુલ વસ્તી ૫૬૧૬૪૩ છે. આમાં ૯૯૪૯ બીખારીઓ છે. બીખારી સંખ્યામાં ૩૪૭૭૪૧ પુરુષો છે, અને ૨૪૩૯૦૨ સ્ત્રીઓ છે, આમાં બણેશ્વમાં એટલે જેમને લખનાં વાંચનાં આપડે છે તેવા પુરુષો ૧૫૫૨૧૦ છે. અને સ્ત્રીઓ ૫૪૧૧૨ છે. એટલે પુરુષોમાંથી દર સોએ પંચાસ માણસોને તો પોતાની સહી દેતાં પણ આવડતી નથી. અને સ્ત્રીઓમાંથી તો દર સોએ અગળાએક સ્ત્રીઓ પોતાનું નામ લખી શકતી નથી. હિંદુસ્તાનમાં પાંચમા નંબરના શહેરની આ સ્થિતિ છે. જ્યાં કંદોડોની આવકવાળા મ્યુનિસિપાલિટી છે, જ્યાં એકસોને આશરે મોટાં કારખાનાં છે, જ્યાં ડેંગવણી ફરજિયાત છે, જ્યાં ત્રણ હોસ્પિટલ અને સંખ્યાબંધ હાઈસ્કૂલો છે, ત્યાં આવી સ્થિતિ સહી સેવા જેવી નથી. ફરજિયાત પ્રાયમિક શિક્ષણનું ફળ તો પછી વર્ગો પછી જોઈ શકાય. ત્યાં મુખી વસ્તીના પાંસઠ ટકા જેટલા મોટા વિભાગને અગણ રાખી શકાય નહીં. આટલો મોટો વર્ગ અભણ રહે તો આવા મોટા શહેરની પ્રગતિ અટકી પડે. માટે ત્યાં તાજડતોળ પ્રૌઢ શિક્ષણના વિસ્તાર માટે યોગ્યતા થવાની જરૂર છે. ખાસ કરીને સ્ત્રીવર્ગમાં આ યોગ્યતા તાજડતોળ હાય ધરતી જોઈએ. ફક્ત એકવીસ ટકા બણેશ્વ સ્ત્રીઓ અવિધ્વની સંતતીની શોખ સંભાળ કર્મને તેમને સંસ્કારી બનાવવાનું કાર્ય કરી શકશે નહિ. સમાજના આગેવાનો, મ્યુનિસિપાલિટી, સરકાર તથા શિક્ષિત યુવક યુવતીઓએ આ કાર્ય ઉત્તાવળે ઉપાડી લેવાની જરૂર છે.

આજથી પચીસ વર્ષ ઉપર હિંદ મહિલા વિદ્યાપીઠની સ્થાપના પૂનામાં થઈ હતી. ત્યાર પછી વીસવસ હાઈસ્કૂલની પંદર લાખ રૂપિયાની સખાવતથી તથા અધ્યાપક ડોક્ટર કવેની ખંતથી આ સંસ્થાને વિકાસ થયો. સ્ત્રીઓના ઉચ્ચ શિક્ષણના મહિલા વિદ્યાપીઠ ક્રમમાં જુદાવિજ્ઞાનને ચોક્કસ સ્થાન હોવું જ જોઈએ, તથા ઉચ્ચ શૈક્ષ્ય મહોત્સવ શિક્ષણ પણ માનવમાન દારા જ આવવું જોઈએ એવો આગ્રહ આ વિદ્યાપીઠ સાથે છે. વિદ્યાપીઠને ખર્ચે ચાર સંસ્થાઓ ચાલે છે. મુખ્ય અને પૂનામાં એક એક કોલેજ અને એક એક હાઈસ્કૂલ. આ ઉપરાંત બીજી એકવીસ સંસ્થાઓ તેની સાથે જોડાયેલી છે. તેમાંની ઘણી ખરીને વિદ્યાપીઠ તરફથી માંડ-આર્થિક

મદદ-મળે છે. આમાંની બે તો કૌલેન્ને છે. એક અમદાવાદમાં અને બીજી વડોદરામાં. આ વિદ્યાપીઠમાં શિક્ષણ સર્જને અત્યાર સુધીમાં ૫૧૭ બહેનોએ સ્નાતિકાની પદી લીધી છે. ૧૭૩૫ ન્યાયોએ આ વિદ્યાપીઠની મેટ્રીકની પરીક્ષા અત્યાર સુધીમાં આપી છે. અત્યારે પણ આ સંસ્થાના અંગની કૌલેન્નેમાં ૨૫૧ વિદ્યાર્થીનીઓ અભ્યાસ કરે છે. આ આંકડાઓ કાંઈ મોટા ના કહેવાય. પરંતુ હિંદની સ્ત્રીઓની પરિસ્થિતિ જ્ઞેનાં આ વિદ્યાપીઠે સ્ત્રીઓના ઉચ્ચ શિક્ષણમાં મુંદર ફાળો આપ્યો છે એ તો કબૂલ કરવું જ પડે. છેલ્લા થોડા વર્ષોથી ૧૯૩૬થી આ વિદ્યાપીઠની મુખ્ય કચેરી મુંબઈ આવી છે. ત્યારથી પ્રગતિ બધી તે પ્રત્યે સાફ દોરાયું છે. અને તેની સ્નાતિકાઓને મુંબઈ તથા મધ્ય પ્રાંતની સરકારે સરકારી નોકરીઓ માટે યોગ્ય દર્શાવી છે. રોષ મહોત્સવના માંગલિક પ્રસંગે 'સ્ત્રીભાષ' આ સ્ત્રી ઉપયોગી સંસ્થાને ધન્યવાદ આપે છે અને તેની ઉત્તરોત્તર વૃદ્ધિ થાય, તથા તે સુંદર, સેવા કરી શકે તેવી શુભેચ્છા દર્શાવે છે. આ પ્રસંગે વિદ્યાપીઠના સુકાનીઓની ઇચ્છા તેને માટે યોગ્ય અને મોટી સંખ્યાનો સમાવેશ થાય તેવું મકાન તથા વિદ્યાર્થીનીગૃહ બાંધવાની છે. આ માટે નાણાંની મદદ મેળવવા પ્રયાસ પણ થાય છે. આપણે સૌ આશા રાખીશું કે આ સૌના મનોરથો સફળ થાય.

મુંબઈની સ્ત્રી સંસ્થાઓમાં ભગિની સમાજનું ખાસ સ્થાન છે. આ સંસ્થાની સ્થાપનાને પણ પચીસ વર્ષ થઈ ગયાં છે, અને તેના પણ રોષ ઉત્સવ ઉજવવા પ્રયાસ થાય છે. સ્ત્રીઓની સંકુલિત મનોવૃત્તિ દૂર કરાવી તેમને સાંકડો ભગિની સમાજ સોસાયટી બહાર કઢાડવાના આ સંસ્થાનાં યતન કાંઈક સફળ થયાં છે, અને હજી વધુ સફળ થવાની આશા આપે છે. આવી સંસ્થાઓ બે રીતે કામ કરી શકે. એક તો સ્ત્રીઓમાં જ્ઞાન ફેલાવવાં માટે તિથિત કાંઈ કરીને. અને બીજી રીત તેમની સામાન્ય મનોવૃત્તિ બદલાવીને તેમને સમાજ અને જીવન પ્રત્યેની તેમની વાણી અને આશાઓમાં ફેરફાર કરાવીને. આ સંસ્થા આ બંને માર્ગે કામ કરે છે, પરંતુ તેનું ખાસ પદ્ધતિ આ બીજી રીતે તરફ હોય તેમ લાગે છે. નિયાસગૃહ, રોયનગૃહ, અને ભગિની સમાજ કલ્પની પ્રવૃત્તિથી સ્ત્રીઓની સંકુલિત વૃત્તિ બદલવામાં ઘણી મદદ મળે છે. આ ઉપરાંત આ સંસ્થા તરફથી પ્રસિદ્ધ થતી 'ભગિની સમાજ પત્રિકા' તો દર પખવાડીએ બહેનોની આંખો ઉઘાડે છે. તેમજ તેમની મનોવૃત્તિ બદલાવ તેવી વાનીઓ પીરસે છે. શિક્ષણવર્ગો, ઉદ્યોગવર્ગો, વગેરે પ્રવૃત્તિથી જ્ઞાનનો પ્રચાર આ સંસ્થા કરે છે. અત્યારે તેના સર્વ વહીવટ બહેનોનાજ હાથમાં છે. છેલ્લી પચીસીનું તેનું કાર્ય જેવું તેવું નથી. પરંતુ હવે તો આ કાર્ય ઘણું જ વેગવાન બનવા સંભવ છે. આ મંડળ પ્રસંગે 'સ્ત્રીભાષ' આ સંસ્થાને ધન્યવાદ આપે છે. તેના સેવામાર્ગી અને ઉત્સાહી સુકાનીઓને મુંબઈની પ્રગતિ નાણાંને અભાવે નિરાશ નહિ કરે એવી અમારી આત્મીય છે.

મહાદેવ ગોવિંદ રાનડે નો જન્મ રાતાખિંદ મહોત્સવ મુંબઈમાં ૧૮-૧-૪૨ ને દિવસે બામ્બુમથી જન્માયો. મુંબઈ યુનિવર્સિટીની મેટ્રીકની રાનડે જયંતિ પરીક્ષા પ્રથમ શ્રેષ્ઠ થઈ તે વર્ષે જ તેઓ તેમાં પાસ થયા હતા. વિદ્યાપીઠની ડીગ્રીઓ લીધા પછી તેઓ સરકારી નોકરીમાં જોડાયા હતા. પણ તેમણે પેતાની સ્વતંત્ર સરકારને વેચી નહોતી. જાહેર જીવન સાથે તેમણે સક્રીય સંપર્ક રાખ્યો હતો. ન્યાયખાતામાં તેઓ નોકરી કરતા હતા તેવાં એકત્રીસ

તેમના ઉપરીએ તેમને મિત્રભાવે લખ્યું કે તમારા લખાણોમાંની તમારી કડક ટીકાઓને લીધે તમે નોકરીમાં આગળ વધતા અટકા છો. તેના ઉત્તરમાં તેમણે જણાવ્યું કે મારા જીવનની જરૂરીયાતો બહુ જોણી છે, આમ નોકરીમાં આગળ વધવા માટે ફરજ સુધ્ધા તેઓ તૈયાર નહોતો. ઇન્ડિયન નેશનલ કોંગ્રેસની સ્થાપના માટે ૭૨ હિંદીઓ બેગા મળ્યા હતા તેમાંના તેઓ એક હતા. તેમણે હિંદી સંસાર સુધારા સમાજની સ્થાપના કરી હતી અને જે સ્થળે કોંગ્રેસ મળતી હતી તેજ સ્થળે ઘણું ખર્ચ તે મળતી, તેઓ પોતે પ્રાસ્તાવિક વ્યાખ્યાન આપતા. અને સરકારી નોકર છતાં કોંગ્રેસના પ્લેટફોર્મ ઉપર માનનીય મહેમાન તરીકે હાજર રહેતા પૂનામાં કોંગ્રેસ જાર્જ ત્યારે કોંગ્રેસના મંડપમાં સંસાર સુધારા પરિષદ ખરવા માટે ઘણા વિરોધ થયા હતા, તેઓ કામદારો સમાજસુધારો કરવાની તરફેણ કરતા હતા. સંમતિવચના કાયદા વખતે આ પ્રશ્ન તીવ્ર બન્યો હતો અને મહારાષ્ટ્રીય નેતાઓનાં તેમણે પ્રખર વિરોધ કર્યો હતો. પ્રાર્થનાસમાજના પણ તેઓ એક સ્થાપક હતા. રાનાડેના ધર્મ સંબંધી વ્યાખ્યાન ઘણા મનનીય છે. અર્થશાસ્ત્રનો અભ્યાસ કરી તે સંબંધમાં પુસ્તક લખનાર પશ્ચિમહિંદમાં તેઓ પ્રથમ હતા. ખેડૂતની રચિતિ પ્રત્યે તેમણે સરકારનું ધ્યાન દોર્યું હતું. ઇતિહાસનો પણ તેમનો અભ્યાસ હોય હતો અને “મરાઠા સંતાનો ઉદય” એ નામે પુસ્તક તેમણે અંગ્રેજીમાં લખ્યું હતું. પ્રખર ધર્મસુધારક તથા સમાજસુધારક અને હિંદી અભ્યાસી તરીકે રાનાડેનું નામ લાંબાકાળ સુધી યાદ રહેશે. તેમના મરણબાદ તેમના પત્ની શ્રી. રમાબાઈ રાનાડેએ “અમારાં જીવનની સ્મૃતિ” નામે પુસ્તક પ્રસિદ્ધ કર્યું હતું. આ પુસ્તકનું ગુજરાતી ભાષાંતર થયું છે. રાનાડે મુંબાઈ હાઇકોર્ટના ન્યાયાધિયના હોદ્દા સુધી પહોંચ્યા હતા અને તેમના અભ્યાસપૂર્ણ સુદાદાઓ ન્યાયપૌર્ણ્યોમાં ચિર સ્મરણીય થયા છે. પરંતુ પરાધીનહિંદની આ મહાન વ્યક્તિની સર્વ હેંદીયારીનું ફળ આપણા દેશને મળી શકે તેવા રાજકીય બંધારણને અભાવે આપણા દેશને આવા મહાપુરુષના કોશસ્પનો પૂર્ણ લાભ મળ્યા શકેતા નથી ૧૮-૧-૧૮૪૨ માં જન્મેલા હિંદના આ મહાપુરુષને “અીબોધ” તેમની શતાબ્દિ પ્રસંગે સ્નેહથી સ્મરે છે.

શ્રી સુરભી
સ્ત્રીઓના દર્દો

ખર, લોભી, વદ્યત્વ દોષ, આર્તવ દોષ
કસુપાવડ વગેરેની ચોકસ ઉપાય /
નવી શક્તિ બને છે.

ગુલ્લાત આયુર્વેદ નુસરી દિવાલ

ગુજરાતના બાણીતા લેખકોના પુસ્તકો આપતી
૨૭ વર્ષથી ઝીકધારી ચાલતી ગ્રંથમાળા

“જ્ઞાનવર્ધક ગ્રંથમાળા”

ચાલુ સાલના પુસ્તકો :

પુ. ૧૦૨ અ. યુવરાજ (નવલકથા) રૂ. બે
તૈયાર થતાં પુસ્તકો.

ગુજરાતના બાણીતા લેખક

શ્રી કેનેયાલાલ મુનશી કૃત

પુ. ૧૦૩ કોનો વાંક ? (નવલકથા) રૂ. અઢી.

પુ. ૧૦૪ ભગનકૃદય (ળંગાળી લેખીકાની નવલ) રૂ. બે.
ગર્થ સાલના પુસ્તકો.

પુ. ૯૮ વાંકે વિનાની (ટૂંકી વાતો) રૂ. બે

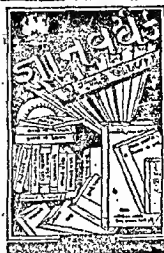
પુ. ૯૯ ધની વણકર (ઉછરંગરાય) રૂ. બે

પુ. ૧૦૦ આ. ઘડવૈયા (જગલનાથ) રૂ. બે

પુ. ૧૦૧ વિભૂતિ મંદિર (અયોધ્ય હર્ષ) રૂ. બે
[સરળ ભાષામાં નરવીરોનાં ઇત્તન ચરિત્રો]

માળાના તમે માલક ન હોતો આજેજ ખતો.

કાગળની ગોંપવારી હોવાથી હમર ને બદલે આકાશ પાના
વાચન આપવા ક્ષમાચું છે. —વ્યવસ્થાપક

લવાજમ નીચે મુજબ

[પોસ્ટેજ સાથે]

હિન્દ. માટે

રૂ. ૫-૦-૦

બહારદેશ અને પરદેશ માટે

રૂ. ૫-૮-૦ * રૂ. ૬-૮-૦

[પરદેશના માલકોએ ચિહ્નિત
દશનો પોસ્ટલ ઓર્ડર મોકલવો]

સસ્તા લવાજમે

મહિલાઓનું અનુપમ

માસિક પત્ર

અનાવિલ જ્ઞાતિની બહેનોને

સને ૧૯૪૨ માટે ફક્ત

પોણાબે રૂપિયામાં ‘સ્ત્રીબોધ’

મળે છે. આજેજ તમારું લવાજમ

આકલી આલક ખતો.

‘સ્ત્રી બોધ’

નામ

રૂ.

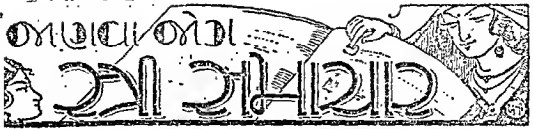
રૂ.

ઉંમર

અધ્યાસ

સહી

‘સ્ત્રી બોધ’ ઓફિસ : પીરમશાહ, રોડ : અમદાવાદ.

કોકોનાડામાં મળેલ મહિલા અધિવેશનમાં સુખ તરીકે ચુંટાએલાં શ્રીમતી વિજયાલક્ષ્મી રાણિને પીથમપુરના મહારાજાએ સો વર્ષ પહેલાં જનાવવામાં આવેલી સાડી બેટ આપી હતી. આ સાડીનું સુતર મહારાજાની દાદીમાએ તૈલું છે.

આકોલાની એક હરિજન સુવતીએ ખંભાના એક વણિક સુવક સાથે ભરેર સમારંભ દ્વારા લગ્ન કર્યાં છે.

હિંદી સરંકારે સ્ત્રી દાક્તરોની મર્યાદિત સંખ્યામાં ભરતી કરવાનું નક્કી કર્યું છે.

વડોદરા રાજ્યની રાજ્યાધિક્ષા એલનમને ગિમ્મરીથી કંટાળી જઈ સુરસાગરમાં કુબી જઈ મરણ પામી હતી.

શ્રીમતી અરણા અસફઅલીના પ્રમુખપદે સુરત સી મંડળનો વાર્ષિકોત્સવ ઉજવાયો હતો.

દારકાની લોહાણા જ્ઞાતિમાં તાજેતરમાં બે ત્રણ વૃદ્ધ લગ્નો થઈ ગયાં છે. આવાં લગ્નો અદશવવા માટે લોહાણા જ્ઞાતિના સુવાનોએ ભ્રમત યવાની નહર છે.

અમદાવાદમાં સરસપુરમાં આવેલ વસો જુવનમાં રહેતાં એક મોહનસિંગ નામના સખસની સ્ત્રી સુમિત્રા સઘડી સળગાવવા કાકડી ચેતોની રહી હતી. ત્યારે એકએક તેના સાંજાની બહક અગ્નિ જાળને પકડી જતાં તે સખ્ત રીતે દાઝ જવા પામી હતી.

અમદાવાદમાં શાન્તીનાથની પોળની આરોગ્ય સમિતિના વાર્ષિક ઉત્સવ પ્રસંગે સ્ત્રીઓની સભા ભેડી વિદ્યાગૌરી નીલકંઠના પ્રમુખપદે થઈ તે વખતે બાળકોની શારિરિક તપાસની દરીદર્શ થઈ હતી.

પાલીતાણાના કુંવરીશ્રી ઈન્દીરાબાનું લગ્ન સીરપુરના મહારાજાશ્રી રાજેન્દ્રપ્રકાશ સાથે થયું.

કાશ્મીરના એક હસ્તીમાં હાલમાં જ એક વિચિત્ર બાળકનો જન્મ થયો છે. આ બાળકને કાન એક પણ નથી. તેને આંખ એક છે. પરંતુ એ આંખ બરાબર કપાળની વચ્ચે જ છે.

સત્તાપીથ દ્વારા પેરવાડ જ્ઞાતિના ચંદુલાલ હાલ્લુભાઈ બરોલવાળાએ શ્રદ્ધાનંદ મહિલાપ્રમમાં આઠાજી કુ. વિમળાદેવી સાથે સ્નેહલગ્ન કર્યાં.

આસોજના રહીશ અને મંજુસરના રહાઉટ મારતર હુસેનભાઈ સામળભાઈનાં વૃદ્ધ દાદીમા નતી બેગમ હુકી માંદગી બેગમી ૧૨૦ વર્ષની વયે ચાર પેઢીનો વસ્તાર જોઈ બહાલ પાખાં છે.

*

હુગરપુરના રાજકુમારીનું સગપણ દાંતાના યુવરાજશ્રી સાથે થયું.

*

મુંબઈની બોરટન હાઈસ્કૂલના પ્રિન્સીપાલ ગીસ બચુભાઈ અરદેશર ગોરીને દેસરે હિંદનો ચાંદ મળ્યો.

*

મદ્રાસ છત્તા રાજકીય પરિવહની ઉદ્ધાટન ક્રિયા શ્રીમતી વિજયાધરમી પડિતે કરી.

*

જુનાગઢના શાહનવાની શાહી નવાબની એ લગ્નમાં સંમતિ ન હોવાને કારણે મોટું રહી.

*

ગીરેપારેની સંસ્કૃત પાઠશાળાની સ્ત્રી સંસદમાં ગં. રવ. જયગંગાબહેને વ્યાખ્યાન આપ્યું.

*

જામનગરનાં ના. મહારાણી સાહેબાએ વીશા શ્રીમાળા બોર્ડિંગને પાચો નાખ્યો.

*

શ્રી સરોજિની નાયકુનાં પુત્રવધુ શ્રીમતિ જયશ્રી નાયકુનું દેશગાદમાં અવસાન થયું.

*

વડોદરામાં રહેતા નાગર યુવતી અને એક વણિક યુવકે સ્નેહલક્ષ કરી.

*

જામનગરની એક યુવાન બણસાળી ડોમની કન્યાનું બાળપણથી એક વૃધ સાથે સગપણ થયેલું. તેનાં લગ્ન હુકમાજ નક્કી થયાં ત્યારે તે સામે તેણે વાંધા ઉઠાવતાં મહારાણી સાહેબે ઉક્ત લગ્ન કરવાની મનાઈ કરી છે.

મેટમ માંગ-કાંઈ-શેકના ભાઈ એલ મુંગને લંડનમાં જન્મેની મિસ ગ્રે હુ ગાસી નામની સ્ત્રી સાથે લગ્ન કરવાની પરવાનગી મળી છે.

ધરમપુર રેટના આસીરટ-સે. મિ. જયમેહનદાસ છોટાલાલ શાહનાં ધર્મપત્ની અ. સૌ. કુસુમગૌરી જ. સાહેબુ અગાળ અવસાન થયું છે.

*

“ જુનરાતની સ્ત્રીઓની શારીરિક સંપત્તિ ”

સ્વ. કરસનદાસ મૂળજી સ્મારક ફંડની યોગના-સુગમ, તમામ ડોમનાં જુનરાતી બોલતાં, કોલેજોનાં વિદ્યાર્થીઓ અને વિદ્યાર્થીનીઓને શ્રી કાર્પસ જુનરાતી સમા-મુંબઈ તરફથી જાહેર નિમંત્રણ કરવામાં આવે છે કે, તેમણે જુનરાતી ભાષામાં “ જુનરાતની સ્ત્રીઓની શારીરિક સંપત્તિ ”, એ વિષય ઉપર એક નિબંધ ૩૦ થી ૩૫ હુક્સએ કમળના કદનો, તા. ૧૬-૬-૪૨ ને વાર શુક્ર સુધીમાં નીચેને સરનામે રજીસ્ટર્ડ પોસ્ટથી જે કોલેજમાં અને જે વર્ગમાં પોતે ભણતા હોય તેની વિગત અને પોતાના સરનામા સાથે મોકલવો.

વિદ્યાર્થીઓના નિબંધોમાંથી જેનાં નિબંધ કમીટી પસંદ કરશે તેને રૂ. ૫૦) સુધીનું એક, તેમ વિદ્યાર્થીનીઓના નિબંધોમાંથી એ જ રીતિએ જેનો નિબંધ પસંદ થશે તેને રૂ. ૫૦) સુધીનું એક, એમ : બે ઇનામો. આપવામાં આવશે; પસંદ થયેલો નિબંધ તા. ૨૫-૭-૪૨ ને વાર શનિની જાહેર સભામાં વાંચવામાં આવશે. સહાયક મંત્રી સાથે નીચેને શીરનામે પત્ર-વ્યવહાર કરવો.

અ. બાલાલ છુલાખીરામ બાની, સહાયક મંત્રી; શ્રી. કા. ગુ. સમા, મુંબઈ ૩૧૫; સભામંદિર, વિદ્યુતભાઈ ખેલ રોડ
... મુંબઈ નં. ૪૨

હવે તો તમારે માનવુંજ પડશે

કારણ કે

હજારો માણસો આ ગોળી વાપર્યા પછી છાતી ડોકીને કહે છે કે તાકાત અને ટકાવ માટે આ જવાબજોડ અને ઉત્તમ છે. તમે પણ અજમાવશ કરી લુઓ.
નમુનાની બે ગોળીના રૂ. ૦ ૬-૦

હાઈડ્રો પીલ્સ

હાઈડ્રો પીલ્સ લેવી હોય તો આ ગોળીનું સેવન કરો, જેના સેવનથી બેજ કલાકમાં પાતુનું રોગાણુ અને એવી શક્તિ આરે છે કે જેથી તમે પોતેજ અભયમ ધરીશો. અને હાઈડ્રો પીલ્સ ગોળી આ ગોળીઓના સેવનથી કાષ્ઠપણ જ્વતના નુકશાન વગર મેળવશો.
કોમ્પેટ એક ડોઝન ગોળીની રીશીના રૂ. ૩) અર્ધી રીશીના રૂ. ૧૧
સ્પેશીયલ ગોળી એડના રૂ. ૧)

ધી ગુનાની ફાર્મસી (રજીસ્ટર્ડ) ખાંડ બજાર-મુરત.
મુખ્યદેશ રોકાઈયા- અમદાવાદના એજન્ટ- આફ્રિકાના એજન્ટ-
અમરસી પીમહીની કું. એમ. એન. નાતાલવાલા યુનીયન પ્રીન્સીપલ વર્કસ
પ્રો-સેસ રજીસ્ટર્ડ (દવાવાળા) ૧, વીક્ટોરીયા રોડ,
ત્યાં-રજીસ્ટર્ડ મરજી મુખ્ય ત્રણદરવાજા-અમદાવાદ ૩૨મન (નાનાલ)
પોસ્ટ ક્રાફ્ટ સખવાથી પ્રાઈસ લીસ્ટ મફત.

વિનનું ગૂંથણ કામ

ઈનામ-લેટ

"પુસ્તક પોતાના પ્રયોગશીલ પ્રયત્નોના પરિણામ રૂપ છે. પુસ્તકમાં જે સરળતા રજીતા છે તે આધાર થઈ જાય છે. જો તે રોજ મેળવી શકાય. દિલના શુદ્ધિથી વિદ્યાસની દૃષ્ટિએ જોઈને ઠાઠીગીરીએ આ પુસ્તકદારા મુરત સેવા બજાવી છે. જોવણી ખાતા તરફથી કન્વાસાળાએના પાંચપુસ્તક તરીકે મેં જુર કરવામાં આવે તો પછી જ જોઈને પોતાના જીવનમાં સ્વાધ્યાયની શરૂઆત કરશે." "વિધિકર્તા બહુ"
શુદ્ધ હિલોગલ અતિ ઉત્તમ પુસ્તક

સુખદેવ શ્રી નાયોબાઈ દા. કા. હીન્દી મહિલા વિદ્યાપીઠમાં મુજબ શ્રેષ્ઠ પુસ્તક

ગૂંથણ કામ-જાણતી જોઈને તે પછી અનેક વાતા સિખવતું પુસ્તક કોઈની પણ મદદ વગર વિદ્યા નોર્ડ એકઠે એકથી ગૂંથવાનું સહેલાઈથી શીખી શકાય છે.

કિંમત રૂ. ૧-૪-૦ : પોસ્ટેજ અલગ

લેખક : શ્રીમતી ઠાઠીગીરી વાલકિયા

ગણેપટા, રમાલ, બડી, બચ્ચાંનાં છુટ, ગોરુ, ફરાક, રોષી, વારકોટ, નાનાં મોટાં સ્વેટર, પોશાક વગેરે ગૂંથવાનું સંપૂર્ણ પુસ્તક-જ્યાં જાણતી છુટસેવરને ત્યાંથી મળી શકશે. અથવા પ્રકાશકને લખો:-

હી લી. વાલકિયા, રહે એફિસ-એપથુર | સીઓએ કાર્યાલય, અમદાવાદ.

ગૃહિણી વિના ગૃહ શોભે નહિ તેમ જ ગૃહકળા વિના ગૃહિણી શોભે નહિ

ગ્રેશમ લાઇફ એશ્યુરન્સ સોસાયટી લીમીટેડ.

(સ્થપાઈ ૧૮૪૮.)

તાત્કાલીક નફા કરતાં લવિષ્યની સદરતાના ખ્યાલથી ગ્રેશમની કાર્યદક્ષ વ્યવસ્થા તથા હેઠાપણુ સરી અગમચેતીને લઈને ગ્રેશમની નાણાકીય સ્થિતિ એવી સંગીન બંધાઈ ચૂકી છે કે લવિષ્યની કાર્યપણુ સુરક્ષાની સંપૂર્ણ શ્રદ્ધાથી શ્વાભાવે કરી શકે તેમ છે.

ગ્રેશમની પોલીસી ધરાવનારાઓ પણુ આ શ્રદ્ધાના ભાગીદાર બની શકે છે. ગ્રેશમની પોલીસી કરતાં વધારે સંદેર રોકાણ બીજું કાંઈજ નથી. રૂ. ૭૦,૦૦,૦૦,૦૦૦ કરતાં પણ વધુ રકમના દાવાઓ સુકવાયા છે.

મળે ૧—

ડીરૂપીકેટ મેનેજર,

ગ્રેશમ લાઇફ એશિસ,

૬૧ પાસે,

અમદાવાદ.

સ્ત્રીઓના

પ્રદર, લોહીવા, મતુદોષ, ગર્ભાશયના રોગો, વંધ્યત્વ વગેરે માટે

અકસીર છે. કિંમત—ખાંડલી એકનો રૂપિયો એક

ત્રણ ખાંડલી સાથે લેનારને રૂ. ૨-૧-૦

દવાના વેપારીઓ વેચે છે. ન મળે તો લખો—

બી.આ. હાર્મસી

ખાંધીરાડ, અમદાવાદ; લિ.ઓ. (ઉ.શ.)

કાલગાદેવીરાડ, સુબર્ષ; લક્ષ્મીરાડ, પુના

સદગુણી બહેના,

તમારાં દુઃખનાં કારણો ઉપર

તમારો કાંઈ નથી.

એમ મન મનાવીને નિરાશ થઈ તમે સુખની શોધ કરવાનું પાવું મુકો તે પહેલાં
મોં નર્મદાશંકર બી. જોષી એ. પી. એન્ડ એમ.

ની સલાહ લેવાનું ચૂકીશ નહિ.

જ્યોતિષ વિદ્યાનાં અદ્ભુત ગાનથી તેઓ તમેને સુખનો માર્ગ બતાવશે, પ્રેમમાં મળેલી નિરાશા નાણાંના અભાવે ઉજું થયેલું દુઃખ પરક્રમેશને મારણે થતી ચિન્તા, ધંધાની પેઢી દશા આ બધી મુશ્કેલીમાંથી બચાવી શાન્તિ અને સુખનો માર્ગ મેળવવા માટે તમારાં મનને મુક્તવતા પહેલાં "પાંચ સવાસો," લખી મોકલો—

તેના જવાબો રૂ. ૨-૮-૦ નાં ચી. પી. થી તમેને મોકલવામાં આવશે.

એ જવાબોમાં તમે છત્રનો પ્રકાશ જનુશવરો. તમારું નામ, વય, પ્રમ પૂછવાનો દાખમ, જન્મ તારીખ લખી જણાવશો. હસ્તરેખા ઉપરથી, જન્મકુંડલી પરથી તમારું અધિષ્ઠિત દેવતાવર્ગ માટે સલાહ-મેળવવા માટે લખો-આ મળી—

મોં નર્મદાશંકર બી. જોષી, ૬૫૦ મહારદાર, પોસ્ટની બાજુમાં, મુંબઈ નં. ૨

પૈસા પાછા મેળવવાની લેખિત ગેરંટી સાથે

તાલીજ, કવચ, જંત્ર અને તંત્ર વીગેરેથી

કળાયા છા ?

તો (૧૯૨૮) "મેગનેટ" મેળવો.

જોશી બેતા. મુશ્કેલીઓ, મન, પુત્ર અને મંત્રની પ્રવચ્ચો પ્રવચ્ચો : કળા, આપનાર, માન, આપર, ઈજ્જત અને પદદાથી વેપારમાં લાભ અપાવનાર, દુસ્મન ઉપર ક્રોધ, મનપસંદ લેખ : સ્ત્રી પુરુષમાં અજળ પ્રેમ ઉત્પન્ન કરનાર, કોઈના કેસોમાં ફતેહ તથા સારા પગારે નોકરી અપાવનાર, નસતા મહેાને શાંતિ પમાડનાર તથા દરેક રાશિના ફળ મેળવી આપનાર, કોષપણ જાતના જાડુ, મુક, તથા ભુત, પશુત, રોતાનથી બચાવનાર, રીસાયેલાંએ મનાવનાર, વીઘ્નટી પડેલાં પ્રેમીઓમાં સુલેહ કરાવનાર, બચકર આત્મોથી બચાવનાર, પરિક્ષામાં સફળતા મેળવી આપનાર. કીમત રૂ. ૫, અને લેથી વધુ પોસ્ટેજ જુદું. તમારા કામની વીગતો તેમજ તમારા માતૃપિતાના નામ સાથે લખો વા મળી : ઈ. સ. ૧૯૧૫ થી જન્મતાની સેવા કરતા આવેલ દીના પ્રખ્યાત 'હિપ્નોટીસ્ટ'

પ્રોફેસર મોતીવાલા હિપ્નોટીસ્ટ

૨૯૬, (I) લેખિત રોડ, બીજે માળે આ-દરેડ. પ્રલની પાસે, મુંબઈ ૭
પ્રાંચ : હુસેની મેન્સન, બીજે માળે, બસ્તાનીની સામે વોળીતલાવ, મુંબઈ ૨
ફોન નંબર-૫૪૪૪ : ૨૮૩૪ : ૮૬૩૪.
તમારી કોષપણ મુંબઈ માટ કચર મળી મફત સલાહ મેળવી શકો છો.

લે. કસ-ઓ-લે. કસ

ચાલુ જમાનાની એક ઉત્તમ જુલાળ આપનાર દવા

આ જુલાળમાં મુગધ છે અને વળી સ્વાદીય છે. પેટ કમજ થઈ જાય ત્યારે થોડું લીધું હોય તો પેટનો ખુલાસો થઈ જાય એમ છે. પેટ તદ્દન સાફ આવશે અને દર્દીઓને તુર્ત સહત મળશે તેમ જ ફરીને લાંબો વખત સુધી પેટનો દરો પશુ જિતીકો રહેશે નહિ.

આજના જમાનાને ખરનો એક ઉત્તમ

જુલાળ તેનું નામ 'લેકસ-ઓ-લેકસ'

વાપરીને ખાત્રી કરી જુઓ

એકલા એજન્ટો:—

રૉય એન્ડ કંપની

૧૭૬, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ-૨

જુનાં પુસ્તકોની દુકાન

સ્કુલના, કોલેજનાં, કાયદાના, ધાર્મિક સાહિત્યનાં, કે વાર્તાઓનાં, વીગેરે ઉપયોગનાં બધાજ જુનાં પુસ્તકો વેચાતાં લઈએ છીએ અને વ્યાજખી ભાવથી વેચાતાં આપીએ છીએ.

શાન્ત્યુનીલાલ કેશવલાલ.

સેકન્ડહેન્ડ બુકસેલર કે: માણેકચોક સરહાલ પાસે

ખુલ્લુંચાલ આતાના મંદીરની બાજુમાં : અમદાવાદ.

ગાપાઠ

વર્ષ ૨૩ મું : નવન્યુઆરી-ફેબ્રુઆરી ૧૯૪૨ : અંક ૧-૨

....રમવા આવોને....

[સંસ ગીત]

આવી આવી અજવાળી રાત,	રમવા આવોને.
આપે આછી તારલિયાની ભાત.	રમવા આવોને.
અંગઅંગે અજવાળાં રેલાય,	રમવા આવોને.
વળી પગે પીયૂષ પથરાય !	રમવા આવોને.
ઝીણા તારલા ઝંગમગ થાય,	રમવા આવોને.
દેખી ચાંદલો દિલ હરખાય.	રમવા આવોને.
તનમનમાં તેજ ઉભરાય,	રમવા આવોને.
અંધારાં ઉરનાં જાય.	રમવા આવોને.
રમે ચાંદો તારલિયા સંગ,	રમવા આવોને.
મારા ઉરમાં થાય ઉમંગ.	રમવા આવોને.
ભલાં ભાઈભાંડું સંગાત,	રમવા આવોને.
સહુ રમીશું આખી રાત.	રમવા આવોને.

—મણિશંકર હરિશંકર દવે—

પૂંજિયો શાકવાળો

આથે મ્હોટો ભારે શાકને ટોપલો લઈ, 'એ વેંગણ...ગટાકાને...પાપડી...લેવી...હોય...તો' એવી મ્હોટી બૂમો પાડી રાજ પૂંજિયો રણછોડજીનાં ઢાંગાવ પાસેથી જતો. લગભગ એના ટોપલામાં મણુ શાક તો હોય ને હોય. પૂંજિયો શાક વેચનારો કાછીઓ હતો.

તે નર્મદાને ક્ષામે કાઠે રહેતો અને ત્યાં આવેલી વાડિયોને તે સાંચવતો. દરરોજ મ્હવારના પહોરમાં હોડીમાં બેસી, નદી ઓળંગી તે ભરુચમાં શાક વેચવા આવતો. પૂંજિયો વાડિયોનો રખેવાળ હતો.

તે રસ્તામાં વેચતો વેચતો ચકલામાં જાય; અને એક મ્હોટો ઓટલો ચોધી કહાડી ત્યાં શાકનો ટોપલો ખાલી કરી, જુદી જુદી જાતનાં શાકને જુદા પાડી પોતાની બેઠક જમાવતો. રાજ વાનુ તાનુ શાક લાવે ઓટલે ત્હેનું શાક બીજાં શાકવાળાઓના કરતાં જલદી વેચાઈ જતું. ઘણી વખત તો ત્હેને આગલા દિવસથી લોક કહી જતાં. પૂંજિયો પ્રસિદ્ધ શાકવાળો હતો.

તે ગરોળગ્રભાવ લઈ શાક વેચતો. તોલમાં પણ તે કંઈ દળો ન કરે. ન્હાના છોકરાથી માંડી જુદા ટોસાઓને પણ તે એક જ ભાવે અને એક જ તોલે શાક આપતો. ત્હેની પાસે કોઈને પણ છેતરવાની પ્હીક નહિ. પૂંજિયો પ્રમાણિક હતો.

શહેરના શાકવાળાઓ ત્હેની કમાઈ પર ગળી જતાં. જ્યારે જ્યારે પૂંજિયો શાક વેચવા આવે ત્યારે ત્યારે તેઓ બધા એક યઈ ત્હેની બેઠક લડતાં, ત્હેને સતાવતાં અને ઘણી વખત તો અંદરોઅંદર સંપ કરી ત્હેને ઓટલા પરથી ઊઠાડતાં. પૂંજિયો ગિચારો ગામડિયો. ઓટલે તે ત્હેમનાથી ડરતો અને ત્હેમના કહ્યાસર આવતો કોઈ વખત તો એમને ખુશ રાખવા ત્હેજ ભાવ પણ ગઢલતો. પૂંજિયો ડરપોક હતો.

પૂંજિયો જેવો સમય લેવી, ચીજો લાવતો. શિયાળામાં અમરુચ, ચાપડી, વેંગણ અને બીજાં લીલા શાકપાન લાવતો; અને ઊંઠાળામાં ફક્ત ઠેરીઓ જ લાવતો. વચગાળામાં કોઈ કોઈ વખત તે તરબૂચ જેવા ફળો પણ લાવતો. પરંતુ જે ચીજ તે લાવે તે ગામમાં સૌથી પહેલી જ આવી હોય. પૂંજિયો બધી જાતની વનસ્પતિઓ વેચતો.

પૂંજિયો જાતે તો પાછો અભણ હતો; પણ શાકના પૈસા લેવામાં ઘણો હોંશિયાર હતો. એક પાઈનો પણ હિસાબ ગણવામાં ભૂલ ન કરે. ઘણાં લુચ્ચાં લોક ત્હેને છેતરવા મયતા અને શાકના પૈસા ઓછા આપવા પ્રયત્નો કરતાં, પરંતુ પૂંજિયો ત્હેમનાથી બિલકુલ ન છેતરાતો. પૂંજિયો પાકો વાણિયો હતો.

મોટું કાણુ ?

એક દિવસ એક ટેમ્બલ ઉપર એક પેન્સીસ ને કાગળ બેઠાં બેઠાં વાતો કરતાં હતાં. વાતો કરતાં કરતાં પેન્સીસ બોલી, 'ઓ કાગળ ! તારા કરતાં હું મોટી છું,' કારણ કે હું તો તારા શરીર ઉપર ઘસાઈ ઘસાઈને ખૂબ લખું છું. આ બધું મોટાઈતું પ્રવચન સાંભળીને કાગળ ગુસ્સે થઈને બોલ્યો, 'અરે ઓ ક્ષુદ્ર પેન્સીસ તને ક્યાં ખબર છે કે તારા કરતાં હું મોટો છું. વળી તું એટલું પણ બૂલી ગઈ કે જો હું ના હોઉં તો તું શા કામમાં આવવાની હતી ?'

કાગળનો આવો તોછડાઈ ભરેલો જવાબ સાંભળીને ટેમ્બલ પર પડી રહેલી પેન્સીસ બોલી 'તું ન હોત તો પણ હું તો ગમે તે વસ્તુ પર લીટા કરત, પણ મારા વિના તું એકલો શું કરત ? આવા પેન્સીસના કડક શબ્દો સાંભળીને કાગળ ભાઈ તો શું ચવણમાં પડી ગયા.

હવે આ ખન્નેની તકરાર તથા મોટાપણું સાંભળીને કંપાસમાં પડી રહેલું રખખર જગી ગયું ને તે બહાર આવીને બોલવા લાગ્યું 'અરે ઓ ક્ષુદ્ર પેન્સીસ તું કાગળ પર ગમે તેટલું લખે પણ હું એ લખેલું ધડીના છઠ્ઠા ભાગમાં સાફ કરી નાખું.' એટલે તારા કરતાં ને કાગળ કરતાં હું મોટું છું. આગ ત્રણે વચ્ચે બચાકર ચુદ્ધ થયું. ને આ ત્રણેનો ઘોંઘાટ સાંભળીને એક છોકરો ત્યાં આવ્યો. પણ તેને હભા રહેવાનો સમય નહોતો. નિશાળ ઉઘડી ગયેલી હોવાથી તેણે ખટપટ કાગળને ઘેલીમાં, રખખરને કંપાસમાં, ને પેન્સીસને ગિરસામાં મૂકી ને નિશાળ તરફ પ્રયાણ કરવા માંડયું. આમ ધડીકમાં આ ટંટાનો અંત આવ્યો અને લડાઈ ખંધ પડી.

અમૃતલાલ શિ. જોષી.

તે કોઈ દિવસ દારુ કે તાડીને હાથ સરળો થે પણ ન અડાડે. આજો દિવસ હરિનાં ભંજનો ગાવામાં પગાર કરે. કોઈ દિવસ લુહું ન બોલે. પોતાની વાડીના માલિકને ઉપજનાં પૈસા પૂરેપૂરા આપે અને કેટલું શાક વેચ્યું તે પણ કહે. તે ઘણો જોગો હતો; અને ત્હેના પેટમાં કોઈપણ ભાતનું પાપ ન મળે. ઘણી થે વખત તે લુહા સાધુઓથી અને બગલગતોથી છેતરાતો. અને પૈસા શુભાવતો. પણ તે બાબત જરી થે મનમાં ન લાવતો. ખરેખર પૂજિયો આ હનિયા પર કળિયુગનો હરિશ્ચન્દ્ર હતો.

વૈકુંઠરાય ઠાકોર

જોડકણાં

વાંદર—સેનાને લઠાવો. આભેથી વીજળી પાડી દો.

ચડે તે પડે
બાળો રમે દડે
રસ્તે કાંટો નડે
વાગે તે જાહુ રડે
હિંચકો લટકે કડે
સોની સોનું ઘડે
નકુ થડે ચડે
વાંદર—સેના લડે

વાંદરી વાંદરી વાંદરો કયા
વાંદરી કહે કે લાજુવા ગ્યા
વાંદરા ભાઈતો લાજુ ભૂગોળ
વાંદરી લાવી ધીને ગોળ
ધીને ગોળના લાડુ કરે
મહેતાણની પાસે ધરે
મહેતાણને બાબ્યા બહુ
ખંતથી ખાવા ગેઠા સહુ
ખાતાં ખાતાં રાત પડી
આભેથી તો વીજળી પડી

હિરાલાલ વિદ્યારામ પાઠક

નદી ઉપર પૂલ બાંધી દો.

ચાંદાને આભમાં સરાવી દો.

પૃથ્વી ગોળગોળ ફરે
ગોર બાઢેથી ખરે
પ્રભુને પ્રસાદ ધરે
ઢોર સીમમાં ચરે
બાલકો ત્યાં ફરે
મગર જળમાં તરે
કૂતરો લોભોં કરે
તેથી બિંદલી ડરે
ચાંદો આભમાં સરે

મહેન્દ્રકુમાર મગનલાલ શાહ

પાદરે જાગ્યો આકડો
કુંભાર ફેરવે ચાકડો
આકડો ફરે ગોળ
લેશ ખાય ખોળ
ખોળ થાય તલનો
છોડ રુડો ગલનો
ગલનાં તો છે સુંદર ફૂલ
નદી ઉપર બાંધ્યો પૂલ

રતિલાલ ચોખા

આરોગ્ય વાટિકા

જમવા બેસતી વખતે હાથ, પગ ને માથું ધોવાં જ જોઈએ. સારી નરસી વસ્તુઓને અડકેલા હાથને જ્યાં ત્યાં રખડેલા પગ ખાતી વખતે સાફ કરવા જ જોઈએ. તથા કામ કરીને ચાકી ગયેલા મગજને પણ માથું ધોઈ ને શાંત કરવું જોઈએ. અને તો જ જમવામાં વધારે મન પડે. જ્યારે જમો ત્યારે શાંતિથી ઠંડા પેટે જમો.

મોઢામાં કોળિયો મૂકીને મોટેથી વાત કરશો કે અડખડાટ હસશો તો મોઢામાંથી અનાજ ખહાર નીકળી જશે એવવા ગળામાં કે નાકમાં સંરાઈ જશે ને તમારી મરકરી થવાનો વખત આવશે. એટલે મોઢામાં કંઈ હોય ત્યારે અને ત્યાં સુધી કંઈ બોલો નહિ. ખાતાં ખાતાં બોલનાર જંગલી ગણાય છે.

ખાવાપીવાની કોઈ વસ્તુને ઉઘાડી ન રાખો. ખાવાપીવાની વસ્તુઓ પર કંસારી ફરતી હોય, ગરોળી રખડતી હોય કે માખીઓ ખણખણતી હોય તે સારી વાત છે ? તેથી નુકશાન થવા સંભવ છે.

ખાવામાં દરેક વાસણને કલાઈ કરાવેલાં જ રાખો. નહિ તો કોઈ વાર તે વાસણમાં ખાટી વસ્તુ ખાશો તો કાઠનું ઝર ચઢશે ને ઉલટી થશે.

ખાતાં પહેલાં વાસણ ખરાખર સાફ છે કે નહિ તેની ખાત્રી કરો. સ્વચ્છતા આરોગ્ય આપનાર છે.

ખાતી વખતે ક્રોધ ન કરો, રડો નહિ કે ઉતાવળ ન કરો. અકરાંતી-આની માફક ખા ખા ન કરો. નાનો કોળિયો લઈ ખરાખર ચાવીને ખાવ.

રતિલાલ રા. અધ્યક્ષ.

થોડી કે ગાંઠો

ગાત્રીની ગાંઠ (ઝાઢણાંની)	ધાતિયાની ગાંઠ
ગાળિયો ગાંઠ	નાડીની ગાંઠ
થોડા ગાંઠ	બદ ગાંઠ (શરીરના રોગ)
છેડાછેડીગાંઠ (લગ્ન વખતની)	સારણ ગાંઠ
જનોઈની ગાંઠ	મડાગાંઠ
જન્મ ગાંઠ	મરકણી ગાંઠ
જેતરની ગાંઠ	મહેશ કવિ.

ઉંદરોની ચતુરાઈ

શ્રી. શારદાબેન રાઘવજી

એક

જૂની વખતના લોયરામાં એકવાર ઉંદરોએ પોતાની મહાસલા બોલાવેલી ને ગિલાડી વિરુદ્ધ ગરમાગરમ લાપણો ચએલાં. જુવાન ઉંદરો બહુ ખીલઈ ગએલા ને તેમણે નહીં ક્યું કે આપણા મગજ કામે લગાડી કંઈક યુક્તિ શોધી કાઢો જેથી આ ગિલાડીની કાયમી બલના ઈરમાથી છૂટી શકાય. છૂટથી રમી કે હરીફરી પણ શકાતું નથી. આથી મહાન દુઃખ ખીજી ક્યું હોઈ શકે ?

એવટે એક જુવાન ઉંદરે ગિલાડીને ગળે ઘંટડી બાંધવાનો તુરખો બતાવ્યો. પણ અતુલવીને વૃદ્ધ ઉંદરો આગળ આવીને બોલ્યા કે બહાદુર તમારી વાત સાચી છે પણ એ ઘંટ બાંધવા કોણ જાણે ? જે જાણે એ જાણે જ શેનો પાછો આવે ? જુવાનો બોલતાં તો બોલ્યા પણ પછી વિચારમાં પડી ગયા. સલામાંથી છાનામાના સૌ સરકવા માંડ્યા ત્યાં તો બિલ્લીનું મ્યાંઈ સંભળાઈ એટલે ભેઈક્યો પડાપડી ! જીવ લઈને સૌ ભાગ્યા ! પોતાની વિરુદ્ધ સલા કરેલી એટલે બિલ્લીએ ચારપાંગને તો એક સાથે જડાવી લીધા.

ત્યારપછી તો બિલ્લીએ ઘણું કાઢવા માંડ્યો. જુવાન ઉંદરનેજ પકડે ને પૂછે બોલ હું ઘંટ બાંધવા આવવાનો હતો ? તે મારે ગળે ઘંટ બાંધવાની વાત કરેલી ? આખો ઉંદરોનો સમાજ જાયને મારો રૂપ થઈ ગયો. પણ એકવાર બે જુવાન ઉંદરોએ કમાલ કરી ને એ વાત તમારે સાચે સાંભળવા જેવી છે.

બે જુવાન ઉંદરો મરણિયા બન્યા. સૌએ ઘણા વાર્યા પણ તેઓ કહે ના, અમારે તો જાનને ભોગે પણ ગિલાડીને હુકાવવી છે. ને તેનો ગર્વ ઉતારવો છે. ગિલાડી ખરે બપોરે ચોસરીમાં લાંબી યઇને સૂતી હતી. બેઉ ઉંદરો વારાફરતી દોડતા નીકળ્યા. ગિલાડીએ અપટ કરી ત્યાં ઉંદરો ખુણામાં પડેલી લાંગલી માટલીમાં પેસી ગયા. માટલી નીચે બોણું ને કોલસાની શુણ હતી. ઉંદરો લાંગલી માટલીમાંથી ફરમાં પેસી ગયા પણ બિલ્લીબાઈનું માથું માટલીમાં સલવાઈ ગયું. કેમે કરીને નીકળે નહિ ! ગિલાડીને કૂદતી ભેઈ બે ત્રણ ફૂતરા દોડી આવ્યા. ગિલાડીને ઘણું બચકાં ભય ને ચૂંચી નાંખો. ધમાધમી સાંભળી સંતેલાં માણસો જાણ્યાં ને ફૂતરાને હાંકી કાઢ્યાં. નહિ તો બિલ્લીબાઈ ત્યાંજ રામશરણ થઈ જત. બિલ્લી ઉપર પાણી ફેડ્યું. બિલ્લીબાઈ છેલ્લાં ડચકાં ખાતાં હતાં. ઉંદરો અભરાઈ ઉપર ચડી જોતા હતા કે કાં બિલ્લીબાઈ લાડવો લેતા જવને !

ઉંદર સમાજમાં વાંત ફેલાઈ ગઈ. ગામેગામ, પેતરમાં ને લોયરામાં, દુકાનમાં ને ઘરમાં, માળ ઉપરને લોય તળિયે જ્યાં જ્યાં ઉંદરો હતા ત્યાં સંદેશો પહોંચી ગયો. ઠેરઠેર વિરાટ સલાઓ મળી. જુવાન ઉંદરોની બહાદુરીનાં વખાણ થયાં ને દિવસોના દિવસો સુધી શાખાશીના સંદેશાઓ આવ્યા.

સોલોમનનું અમૃત

સોલોમન નામે એક બાદશાહ થઈ ગયો. તેને અમૃત બનાવતા આવડતું હતું. જેવું એક જ દીપ્ત કોઈમરણ પામતા માણસને પાવામાં આવે તો તે માણસ સાને થઈ ઘણાં વર્ષો જીવે એવું એ અમૃત હતું. આ અમૃત બનાવવાની રીત બાદશાહ સોલોમન એકલો જ બાજીતો હતો. તેણે થોડું અમૃત તૈયાર કરી પરવાળાનો એક મૂલ્યવાન કળશમાં ભરી પૂજા જ સાવચેતી પૂર્વક તેની પાસે રાખી મૂક્યું હતું. પરવાળાનો આ કળશ તેને કોઈ મિત્રે ભેટ આપેલો હતો.

એક વખત કોઈ એક શુનેગાર માણસ મરણ—પ્રધારીએ પડ્યો. તેણે બાદશાહ પાસે અમૃતના એક દીપ્તનો ઘણી જ આજીજી પૂર્વક માગણી કરી. બાદશાહે કહ્યું “શુનેગાર માણસની જિંદગી બચાવવા માટે એ અમૃત નથી.” અમૃત ન મળવાથી એ માણસ બિચારો મરી ગયો.

થોડાક દિવસ પછી એક પરીપક્ષી વિદ્વાન માણસ માંહો પડ્યો. તેનો અંત-કાળ પાસે આવેલો બહુ લોકોએ તેના માટે બાદશાહ પાસે અમૃતની માગણી કરી. બાદશાહે કહ્યું “હમણાં તો મને જરાય કુરસદ નથી કાલે આવજો.” તે જ દિવસે તે વિદ્વાન પુરુષ મરણ પામ્યો!

એ પછી તો ઘણા માણસોએ ઘણી વખત બાદશાહ પાસે અમૃતની માગણી કરી. ફક્ત એક જ દીપ્ત માટે ઘણી આજીજી કરી પણ કોઈનેય અમૃત ન મળ્યું. “આવીએ જડતી નથી.”

“શબકાળમાંથી વખત જ નથી મળતો.” “એ દિવસ પછી” “આ માણસ અમૃત માટે લાયક નથી” વગેરે અનેક જહાન્ય કાઢી એ આવનાર ને પાછા વાળતો.

આમ કરતાં કરતાં બાદશાહ સોલોમન પોતે જ એક વખત બિમાર પડ્યો. તેના મનમાં એમ કે “આજે સાને થઈશ, કાલે સાને થઈશ. નાહકનું અમૃત શા માટે બગાડવું? અને વળી કોઈ આવી ચડે તો માગીને લઈ બાથ માટે હમણાં નથી કાઢવું.”

દિવસે દિવસે એની સ્થિતિ બગડતી ચાલી, અને છેવટ એવી સ્થિતિએ પહોંચ્યો કે તેને પોતાને પણ લાગ્યું કે “તે હવે આ દુનિયાનો થોડાક જ દિવસનો મહેમાન છે.”

પોતે બીજી કોઈ રીતે હવે બચવાનો જ નથી એમ ખાતરી થતાં તેણે પોતાના ખાસ વિદ્વાસુ મારફત રેલો અમૃત ભર્યો પરવાળાનો કળશ મંગાવ્યો. માણસે કળશ લાવીને તેને આપ્યો. તેમાંથી એકાદ બે દીપ્ત લેવા માટે તેણે કળશ ઉઘાડ્યો. ઉઘાડીને જુએ તો અંદર અમૃત ન મળે! એક દીપ્ત અમૃત ન નીકળ્યું! શું થયું હશે?

બાદશાહ સોલોમન પૂજા નિરાશ થઈ ગયો, અને નિરાશામાં ને નિરાશામાં એ મરી ગયો.

તે વસ્તુ ખરી ગઈના વખતે બીજા કોઈનેય ઉપયોગમાં ન આવી તે પોતાનેય ઉપયોગની ન રહી.

કાન્તિસાહ મૂ. રવેરી

ગ્રામોફોન

શ્રી. સુરેન્દ્ર દાશી

પ્રા. જોકે, તમે કોઈ ગ્રામોફોન
જેથું હશે અને વળી સાંભળ્યું પણ હશે.
તમારામાંના કેટલાકને ત્યાં ઘરમાં પણ
હશે. તેમાં તમે મધુર ગાયનો, આનંદ
આપે તેવા સંવાદો વગેરે સાંભળો છો
જરૂર ને ?

તમને કદી વિચાર આવ્યો છે કે
આ શાથી થતું હશે ? કેઈ નિર્ભય
પદાર્થ ગાયન ગાય અને બોલે, જે શું
નવાઈની વાત નથી ? તમારામાંના ઘણા
માનતા હશે કે આ ચંત્રની પેટીમાં
કેઈ માણસ છુપાઈને બેઠો હશે અને
તેમાંથી ગાયનો લલકારતો હશે.

પણ વાત એમ નથી. ગ્રામોફોન
જે બહુમંત્ર નથી. વળી તેમાં માણસ
પણ બેઠેલો નથી. એ તો વિજ્ઞાનને આ-
ભારી છે. જે વિજ્ઞાનના જળથી આગ
પી ટોડે છે, વિમાનો ઉડે છે, તાર
મારફતે દૂર દૂર સંદેશ પહોંચે છે,
સસુદ્રમાં સ્ટીમરો ફરે છે, તેજ વિજ્ઞા-
નનો આ અમરકાર છે. તેની શોધ આ-
જથી લગભગ ૬૦-૭૦ વર્ષ પૂર્વે અમે-
રિકાના થોમસ આલ્વા એડિસન નામના
વિજ્ઞાનશાસ્ત્રીએ કરી હતી.

તમે સર્વે જાણો છો કે હવાના
વહેવાથી ઝાડનાં પાંદડા હાલે છે. અને
તેના હાલવાથી હવામાં તરંગો-લહેરો
ઉઠે છે. જેવી રીતે પાણીમાં મોજાં ઉઠે
છે તેવી જ રીતે હવામાં પણ મોજાં-
તરંગો આલે છે. આ તરંગો આપણા

કાનના પડદાની સાથે અથડાય ત્યારે
શબ્દ સંભળાય છે. જે હવા ન હોત
તો આપણે કશું પણ સાંભળી જ ન શકત.

ગ્રામોફોનમાં લાકડાની ચોપાણ પેટી
હોય છે. આ પેટીને 'ટેબીનેટ' અથવા
'પોર્ટેબલ' કહે છે. તેની ઉપર એક ઘનાતથી
ચેડેલી ગોળાકાર થાળી હોય છે. પેટીની
એકબાજુએ એક પોલી ટી નડેલી હોય
છે. તેને 'ટોનામ' કહે છે. ટોનામના માથા
ઉપર એક ગોળ 'સાઉન્ડ બોક્સ' હોય છે.
બીજા છેડા પર જૂંજળું લગાવેલું હોય
છે. કેટલાક ગ્રામોફોનને જૂંજળું હોંતું
નથી. પેટીની બાજુમાં એક ચાવી હોય
છે. પેટીમાં સાંચા હોય છે.

ગ્રામોફોન વગાડવા માટે ચાવી
આપવાની હોય છે. તેમ કરવાથી તેના
ચંત્રો ચુસ્ત-ટાઈટ થઈ જાય છે. અને
ટર્ન-ટેબલ (થાળી) ગોળગોળ ફરવા
માંડે છે. તે પહેલાં રેકર્ડ ચંકાવી દેવી
સાઉન્ડ બોક્સમાં સોય (પીન) લગાડી

ધીમેથી ફરતી રેકડની પાતળી બોલણો ઉપર મૂકેા. બોલણો એજ અવાજનાં નિશાન છે. થાળી ઉપર સોય મૂકવાથી અવાજ શી રીતે સંભળાય છે ? તમે જાણો છો કે હવાનું મોલ્કું કાનના પડદાને અથડાય તોજ અવાજ સંભળાય. જ્યારે સોય બોલણોમાં ફરે છે ત્યારે તે ગતિમાં આવે છે. સોયના ગતિમાં આવવાથી અવાજ પેદા થાય છે. આ અવાજ કાન સાંભળી ન શકે એટલે બધેા ધીમે હોય છે. પણ સાઉન્ડ બોક્સ અવાજને વધારે જોરદાર બનાવે છે. અવાજ જૂગળામાંથી બહાર નીકળીને હવાની મારફત

તે મોલ્કું આપણા કાનના પડદા સાથે અથડાય છે. આ પ્રમાણે આપણે અવાજ સાંભળીએ છીએ, અને મધુર ગાયનોની મોલ્કું માણીએ છીએ.

પેટીમાં સાવ્યાકામ હોય છે. તેનાથી ઉપર રહેલું ટર્ન-ટેબલ ગોળ ફરે છે. સાઉન્ડ બોક્સ એ મુખ્ય અંગ છે. એની મારફત જૂગળાથી થાળીમાં ગાયન ઉતારવામાં આવે છે. આવી આપવાથી સાવ્યાકામ ફરવા મડિ છે. આ પ્રમાણે આમોદેશનની રચના, તેનું કાર્ય અને સિદ્ધાંત આપણે જોયા.

ગીતરચના ૦-૮,

બાલ ગોષાળ ૧-૦

કાર્તિકયાઓ ૦-૨-૬

તિમેંતમા ૦-૬,

બેકુતનો શિકારી ૦-૩,

ટેકને ખાતર ૦-૩

નવરંગી બાળકો ૦-૮,

કાઉન્ટ ટાસ્ટોયની વાતો ૦-૮,

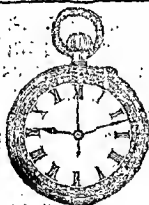
ખંજન ૦-૪

ફેક્ટ પુસ્તકો પોણી કિંમતે :

‘ સ્ત્રીબોધ ’

પીરમશારો,

અમદાવાદ

ઘડિયાળ

ટીકટીક બોલે છે ઘડિયાળ,
ઉતાવળી ધીમે બે કાંટાનીચાલ.

ક્લાક બતાવવા નાનો કાંટો,
ધીમે ધીમે જાય.

ઝડપે ફરતો મોટો કાંટો,
મિનિટ પસાર થાય.

એક જ ફેરા નાના નો ને,
મોટા ફેરા બાર.

અહર્નિશ તેઓ ફરતા,
થાકે નહિ લગાર.

પરમુદલાઈ પટેલ.

બિચારા ભૂદેવજી

શ્રી. લલિત ગિ. ભટ્ટ.

ભૂદેવની લાડુ ભૂખ બારે. લાડુના તો એ ચૂસ્ત ભક્ત. એક તો ભૂદેવજી લાડુ ભગત એમાં વળી કુશળ રસોયા એટલે એમને રાજ કોઈને કોઈ ઠેકાણે લાડુનું લોભન હોય જ.

ભાગ્યજોગે ભૂદેવને રાજદરબારમાં રસોયા તરીકે નોકરી મળી ગઈ અને ત્યારપછી તો એમને લખખા પાક્યા ! રાજને રાજ ભુદી ભુદી ભતતતા મીઠા પકવાન હોય જ કારણ કે રાજ્યમાં તો કેટલાય મહેમાનો આવે અને જાય.

ભૂદેવને મિષ્ટાન તો રાજ મળે પણ હમણાં એમાં લાડુ મળેલા નહિ એટલે ભૂદેવે વિચાર કર્યો—લાવને આજ કોઈ કોઠાર પર છે નહિ, એટલે થોડો લોટ લાવી લાડુ બનાવું.

અને એ તો ઉપડયા....પણ....હરામખોર ખીલાડી કોણે જાણે ક્યાંથીયે તે નીકળીને આડી ઉતરી ! ભૂદેવ એવા તો ખીલયા કે વાત પૂછામાં. મનમાં વહેમ પણ પેઠો કે રળે કાંઈ થાય ! પણ એ તો હિંમત કરીને ઉપડયા.

લોટ, ઘી, ગોળ વગેરે બધુંયે લઈને એ તો પાછા ફર્યો પણ એમના ધ્યાનમાં એક વસ્તુ નહોતી. એક નોકર સંતાઈને આ બધું જોતો હતો. નોકરને ભૂદેવ જોડે કંઈકે વેર એટલે આ લાગ મળતાંજ એ તો જઈને કોઠારના ઉપરીને આ વાત કહી આજ્યો.

આ બાબતુ ભૂદેવે બાખરા પકાવવા માંડયા. બધી તૈયારી કરી જ્યાં ધી લેખવવા જાય છે ત્યાં....આવી છીંક અને ધીનું આખું વાસણ ઊંધું વળી ગયું ! અને ધરાણર એજ વળતે ઉપરી સાહેબ દાખલ થયા ! ! હાથ દુભાંચ ! !

આખું રસોડું ધી ધી થઈ ગયું. અને એમાં વળી આ અમલદારની બદલા ! ભૂદેવને શું કરવું તેની સૂજ જ ન પડી !

આ બનાવ પછી તો ભૂદેવને રાજ્યની નોકરીમાંથી પાણીયું મળ્યું.

હજી પણ શેરીના બાળકો એમને, 'ભૂદેવજી લાડુ !' કહીને ખીલવે છે. અને પછી તો એમના ક્રોધની વાત જ મૂંઝવે !

બાળ સાહિત્ય

ઈન્દીરાને પત્રો	૦-૮	ઈંદર મામા	૦-૫	જંગાળો બેઢાલ	૦-૭
બાળ બુદ્ધ	૦-૬	પેડું	૦-૫	ક્યારે સમજશું ?	૦-૨-૬
બાળકુમાર	૦-૪	લોકનાયકો	૦-૫	ખંજન	૦-૪-૦

એક રૂપીઆના પ્રસ્તુતો લેનારને ટપાલખર્ચ માફ.

સીબીએ

પોરમણરામ,

અમદાવાદ.

ઓ માનું આખું અને વરસાદ પણ પડ્યો. અમારી નદીમાં પણ પુષ્કળ પાણી આવ્યું. અને હું નદીએ પાણી જોવા ગયો. મારી ટેવ પ્રમાણે નિરિક્ષણ કરું નહિ ત્યાં સુધી મેં જોયું છે તેમ કહેવાય જ નહિ ! તેમ હું ડોકીયાં કરીને નદીના ખડખડ વહ્યા જતા પાણીને જોઈ રહ્યો. એ પાણી એટલી ઝડપમાં જાય કે જાણે કોઈ મોટું મશીન ચોઠવ્યું ન હોય ? એક લાંબુ ડોકીયું કર્યું ત્યાં તો ભાઈ નદીના પૂરમાં અને મશીનના વિચારમાં ડળકેડળ દૂખવાં માંડયા. હું હોશિયાર માણસ અંકેલને પણ ઇતરું. એટલે તાકાલીક મેં ઈશ્વરને અરજી કરી કે 'હિ, ઈશ્વર તે જન્મ આપ્યો છે તો મશીન અને બીજું બધું કંઈ કામ કયાં વિના મને લઈ લઈશ. પ્રભુએ તરત જ અરજીના પ્રતિઉત્તરમાં એક ખેંચાતું આવતું લાકડું મારી પાસેથી જતું કર્યું. અને આ લાકડું ઈશ્વરના ચોકલેલા લાકડાને જવા દે ? તરતજ પકડયું. વાહ ! જાણે અશ્વ મજાતું નાવ. દૂખતા હતા તે તો જાણુ પર રહ્યું. એ ઉલટું આ ભાઈ તો નાવ ચલાવવા લાગ્યા. આમ મારી લાકડાંની નાવે ચોવીસ કલાક કાઢ્યા. અરે ! ઈશ્વર ! નાવ ચાલી, ખેસવાની પણ મજા પડી. હવે તારો પાડ માનું ઠું. પણ હવે, મને ખહાર કાઢ. હું તો મારા ગામથી અને નદીથી દેટલે પેટર આવી ગયો હતો ! જુએ ટાંટીઆ છાડતો. પણ વાગતા મારી ઝાડની

હોડીને. હોડીને તો કંઈ નહિ પણ મને વાગતું.

ઈશ્વરે પાણી લાજ ચાખી. એક નાનું નાળીયું આવ્યું ત્યાંથી નદી ખીણ જાણુ વળતી હતી. આ ભાઈને તો નાખૂશ થઈ હોડી સાથે નાના નાળીયામાં ઘૂસાડી દીધા. પાણી બહુ થોડું જ હતું. એટલે હોડીને હું તરતી મુકી બહાર નીકળી આવ્યો. પણ કયાં જઈ છું ? શું કરું છું ? તે મને હવે કેણુ શીખવે ? નિરાશમાં અને ઘરે તો સારું હતું કે માતર પાટીયા પર શીખવતા. અને ઘરે રસોઈ તૈયાર થતી. પણ અહીં તો તે પણ કયાંથી ભાગ્યમાં હોય. ઉલટું ઠંડીમાં ૩૬ કલાક ધૂન્યા એજ વધારાના ! પણ ઈશ્વરનો પાડ કે નદીમાં દૂખતા ખચાવી ઝાડની હોડી મોકલો. પણ ઈશ્વરમાં મને અજબ શક્તિ હતી કે જૂખની હુંડી પણ જરૂરથી સ્વીકારશે. નહિતર કોઈ લજાની પાસે સ્વીકારાવશે.

આગળ આવ્યો. આવતાં આવતાં યાક પણ સખત લાગેલો ઈશ્વરને પણ શું કહું ? કહેવા જતો હતો ત્યાં ઈશ્વરે મનમાં સમજી એક જાવાણની ખૂંપડી હાજર કરી. જાવાણ મારી વાટ જ જોઈ રહ્યા હોય તેમ બારણે જ ઉભા હતા.

‘જવ્યા કહાસે આતા હે ! જાવાણ જોલ્યા.’

‘નદીમે સે’ ખંદાને કયાં જવાળા આપતાં વાર થાય તેમ હતી.

‘અરે ! કેસી નદીમે સે આતા હે !

શ્રીધા જ્યાં જતા ! બાવાજી ઉતાવળથી
ગોઠ્યા.

‘હમક પાની પીના હે! જોર
ભૂખ ખી બહોત લગી હે! તો આપ
મુઝે પહેલે ખીલાઓ, ફીર મેં ખાત
કરુંગા? કકકકતી ભૂખને શાંત તો પાડવી
જોઈએ ને.’

‘અરછા’ કહેતા બાવાજી ફળ
ફળાદી અને પાણી લાવ્યા.

આગળ પાછળનો વિચાર કયાં વિના
જ મેં જમવાની શરૂઆત કરી નીરાંતે
જર્યો. બાવાજીને મેં મારી બધી
વાત કહી. બાવાજી ખુશ થઈ ગયા કે
ધણા દ્રવ્યો ચેલો તેમને ઈશ્વરે આપ્યો.
આપણે જાણ્યું. જેમ ઈશ્વરે બાડની હોડી
મોકલી હતી તેમ આજે પણ ભૂખને
શાંતી કરવા આ બાવાજી મોકલ્યા.
આગળ પર જોયું જર્યો.

‘અરછા’ તેરેકો સૂળે મેં ઉઠકર
મેરે લીએ દાતન લાના, પાનીકી
બાલદીઆં ભરકર મુઝે સ્નાન કરના.
જોર અપને મંદિરકી સેવા કરનેકી ફીર
ખાનાં પંકાનેકા.’

‘અરે! ઈશ્વર આ બાવાને શી ખજર
કે આ બધું કયાં કોઈદિવસ કર્યું છે તો
આવડ્યો! પણ ના ન કહેવી’ એવી
શાંતોની ફરિયાદ છે.

સવારમાં વહેલો ઉઠ્યો. મહારાજ
માટે દાતણ પાણી તૈયાર રાખ્યું. અખા-

ડમાં દરરોજ જતો તેથી અલમસ્ત હતો
એટલે ડાહ્યો ખેંચવી જો બારે વાત
નહોતી. તે પણ ક્યું મંદિરનાં ભગ-
વાનને સ્નાન પૂજા કરાવી. તેવું તો ફળ
મળ્યું. કે જાણે પ્રસાદ મળ્યો. પણ હવે
‘રસોઈ કરવી’ તે મોટો પ્રશ્ન હતો.
દેવતા અળખાવતા નહોતો જાણતો ને
રસોઈ શી રીતે ચાય? તે વિચારે મૂંઝ-
વણમાં મૂક્યો. કોઈક દિવસ બાવા-કરતાં
કોઈકને જોઈ ગયોલો એટલે ગમે તેના
બડા રોટલા કયાં. દૂધ અને મહારાજની
પ્રથમની બાકી ચટની લીધી. અને મહારાજ-
રાજને જમવા બોલાવ્યા.

‘અરે! બચ્યા. તેને તો રસોઈ
બહોત ખરાબ કીઈ હે.’

‘જેખ! તુરે રોટલે કયું બનાના
ચેહી નહિ આતે હે! હાલમે તો બહોત
લણ (મીઠું) પડ ગયા હે! કયા
બનાયા હે.’

‘અરે શુરૂલ મેરેકુતો બહોત અરછી
રસોઈ લગી. જોર આપકે મેરી રસોઈ
પસંદ ખીના આઈ. કયા શુરૂલ.’

‘નહિ, નહિ, મૂરે પસંદ નહિ હે’
કલસે મેં બનાવુગા. તૂ કયા બનાવયો
અરે ઈશ્વર મારે પણ આટલું જ જોઈતું
હતું. તમને ખાનગીમાં પ્રાર્થના નહોતી
કરી કે ‘પ્રભુ હું રસોઈ જાણુતો નેથી.
ન મેં આધું કે ન મહારાજે હરિઈલો.
(અપૂર્ણ)’

[વધુ રસિક ભાગ આવતા અંકમાં આવશે.]

યંગ ઇન્ડિયા રેકર્ડ્સ

મા. અશરફખાન

નવજવાનોને કર્તાવ્ય પથે
દારુદ ગીત...

એમ. એમ. ૭૧૯૭

રેકર્ડ પર

બાણીતા લેખક

શ્રી શયદાએ રચેલું

નવજવાન : નવજવાન

રજુ કરે છે.

મા. શંભુ પાર્ટી

ડી. એ. ૬૬૪૬

જીવન જાગૃતી

કોમીક ભા. ૧-૨

જનકે પ્રીત્યસ કૃત

રાય સાહેબ

અને

રોઝ પ્રીત્યસ કૃત

રેડીઓ સીંગર

ફીલ્મના ગીતો સાંભળવા તૈયાર રહો.

ફેબ્રુઆરી

૧૯૪૨

ઓલ ઇન્ડિયા રેડીઓ

પર સાંભળનારાઓમાં અપૂર્વ
પ્રસંસા મેળવી ચૂકેલ.....

આજ મારે ઘેર (સમ)

અવિનાશ વ્યાસ અને પાર્ટી

ડી. એ. ૬૬૪૫ રેકર્ડ પર

લઈને આવી પહોંચેલ છે.

નાટ્ય શાખીન જનતામાં પસંદગી
પામી ચૂકેલ.....

શ્રી આર્ય નૈતીક નાટક સમાજના

લોકપ્રિય નાટક

ન રી બ દાર

ના મુમુર ગીતોની રેકર્ડ્સ

કુલ સમયમાં બહાર પડશે

ચિત્ર મફત વેંટલોંગ માટે અમારા એગ્રીમેન્ટ ડીલરને મળે. અથવા લખો:—

ડી નેશનલ ગ્રામોફોન રેકર્ડ મેન્યુ. કંપની લિમિટેડ.

૧૧૦, મેડોઝ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ-૧.

કામીનીઆ ઓઈલ

(૨૭૨૬૬.)

તમારા વાળ ઓળવામાં તમે
મગફળ બનો અને સાથે સાથે
તેમનું કોઈપણ પ્રકારની બીમા-
રીથી રક્ષણ કરો.

હોઠો હંમેશાં સ્વચ્છતાની જ પૂજા કરે

હે અને.....

એ વાત સાચી છે કે તમારી ભવ્યતામાં વધારો
કરવામાં બરાવદાર બાલ અગત્યનો ભાગ ભળવે છે.
આપ રમણીનો મુંઝવે યથામાપ મગફળીનું મુખ્ય કારણ
યથ પડે છે. આ ઉપરાંત નિરાશી બરાવદાર ચળકતા
વાળ તમારા ચારીરના નિરાશીપણાની સાચી ખાતી
આપે છે, કામીનીઆ ઓઈલ તમારા માથાને સ્વચ્છ
કરે છે અને તેમાં જે કંઈ ખોટો મેક બરાવેલો હોય છે
તેને ખદાર કાઢી નાખી કડપથી વાળની દૃષ્ટિ કરે છે,
સાથે સાથે તે બરાવદાર વાળની દૃષ્ટિને ઉત્તેજિત કરે છે.

બારલીની કિં. રૂ. ૧-૦-૦, ૩ બારલીની

કિં. રૂ. ૨-૧૦-૦, વી. પી. ખર્ચ અલગ

મફત નમુના માટે ૧/૨ આનાનો સ્ટેમ્પ ખીડો.

ફોના ૬૫ મીસાલ મુગંધો બહેક બહેક દેલાવડ

ઓટો-દીલબહાર [૨૭૨૬૬.]

દુનિયામાં આકર્ષક અને બિનદરીક આપર છે. જેમાં કોઈરીટ નહીં હોવાથી કોઈપણ
ધર્મના બાલ વગર ગમે તે માણસ ઉપયોગ કરી શકે છે. તો આનું કારણ કે પ્રસંગે આ
વર્ગમણદર આપર વાપરવા માટે આજેના જાટલી ખરીદો. કિં. ૦૦ આંસની બાટલી ૧ ના
રૂ. ૧-૪-૦ કિં. ૧ ડ્રામની બાટલી ૧ ના રૂ. ૦-૧૨-૦ કિં. ૦૦૦ ડ્રામની બાટલી ૧ ના
રૂ. ૦-૮-૦ કપડાંની પેટીમાં રાખવાના સુગંધી કાફના ડ્રામના આઠ આના. નમુનાની
શીશી ૧ ના રૂ. આના વી. પી. ખર્ચ દરેકમાં જુદું.

ઓટોનાઈટ કવીન [૨૭૨૬૬.]

મફત સેમ્પલ માટે ૦-૨-૦ની ટીકીટ મોકલો અને પછીથી ૧/૪ આંસની બાટલી
રૂ. ૧-૪-૦ (વી. પી. ખર્ચ જુદું) ની અજમાયશ કરો. તમને લખવાવે તેવી ઇન્ડીઆન
નાઈટ દેલાવડની સુગંધી લોખંડે ખરેખરા આકર્ષક બનશે.

ઓન્ટસ : ધી ઓન્ટો ઇન્ડીઆન કેગ એન્ટ કેમીકલ વર્કસ, મુંબઈ-૨.
અગદાવાદ રેડીકોસ્ટ : ચંદ્રકાન્ત નવસુઅલાલ એન્ટ હર્ડ. તબુ દરવાજા.

ડોંગરેનું બાલામૃત

છોકરાઓ માટે પુષ્ટીકારક દવા છે, તે નબળા અને સુકાઈ ગયેલાં છોકરાંઓને સાબલું કરે છે. આ બાલામૃતમાં છોકરાંઓના હાડકાં મજબૂત કરવાની ચીજો સમાયેલી છે. મધુર છે.

જયસોમનાથ (સુનશી)	૩-૦
અન્નરાત્રી નાથ	૩-૦
કોનો વાંક ?	૨-૮
ચોડાંક રસદર્શનો	૨-૦
રાજસન્ધ્યાસ્તી (ધૂમકેટ)	૩-૦
ચોલાદેવી	૩-૦
અણતા	૨-૮
પરાજય	૨-૮
સારદવંદના (સારદબાણ)	૨-૮
કુળવતી	૨-૦
કમીલની	૩-૦
ચિવાલિતા	૨-૮
સુવાસન્યદ્ર	૨-૮
ખિન્દુ	૦-૮
ચાખેરવાડી (દાગોર)	૨-૮
મુક્તે બારા	૦-૬
શિક્ષાનો આદર્શ	૧-૦
નખેર લદ્દમી	૨-૮
અવતીપતી જગાલાલ	૨-૮
મુરખા નારાયણ	૨-૮
સુવર્ણા ત્રિવેદી	૨-૮
રશ્મી	૧-૪
રાધાશાસ્ત્રી (બંધીમ)	૦-૮
કૃષ્ણાન્તર્ગતીવ	૨-૮
શ્રીરામકૃષ્ણ સેવા સમી- તીના પ્રકાશનો	
શ્રી રામચંદ્રદાસ	૦-૮
ગીરીધર્યદ્ર	૦-૬
એશીઆના મહાનયર્મી	૦-૫
૧૮૫૩નંદન લામ ૧-૨૦ સાથે	૦-૦
સ્ત્રીઓધ કાર્યાલય	
પીરમશા રોડ, અમદાવાદ.	
વાર્ષિક લવાજમ	
પ્રતિદેશ પત્રદેશ	૫-૮-૦
૪-૦ ૪-૮-૦	૫-૮-૦
(નવ-શીલીંગ)	

સ્ત્રી ઓ ધ

માર્ચ	અ મુ ક મ ણિ કા	વર્ષ ૮૬
૧૯૪૨	છૂટક નકલ આઠ આના	અંક ૩

૧ એક પત્ર રાસ	શ્રી. ઉમેશ કવિ	૧૧૧
૨ સર્વનાથ	શ્રી. હસમતી ધો. દેસાઈ	૧૧૨
૩ કૃષ્ણમંદિર અને પ્રતિ	શ્રી. સાન્તીલાલ તોલાટ	૧૧૩
૪ હરી ચરણે	શ્રી. કનકકુંવરભાઈ	૧૧૪
૫ વેણી	શ્રી. ચંદ્રકાન્ત મ. જોશી	૧૧૫
૬ સ્ત્રીએ પ્રભની માના છે	શ્રી. દેવચંદ આગતીયા	૧૧૬
૭ એક બહેનનો સંસાર	શ્રી. કુંભરશી ધ. સંપત	૧૧૭
૮ વાળ	શ્રી. કેશવલાલ પટેલ	૧૧૮
૯ અખિલિના સ્વર્ગ-દશન	શ્રી. ભગીરથ મહેતા	૧૧૯
૧૦ એક જવાબદાર પત્ર	શ્રી. પ્રમોદ ઉમરવાડીઆ	૧૨૦
૧૧ ધીરની સ્ત્રીઓ	શ્રી. કૃષ્ણભાઈ જો. ઝવેરી	૧૨૧
૧૨ ગુર્જર લેખકો! ઉપદેશ કે મનમોહન ?	શ્રી. કુંભરકુંભારી દડીસીંગ	૧૨૨
૧૩ આંધારીની પ્રતિજ્ઞા	શ્રી. ખાલુજી ભટ્ટ	૧૨૩
૧૪ અપરાધી	શ્રી. કેશવલાલ પટેલ	૧૨૪
૧૫ સિનેમા કુનિયા અને સ્ત્રીઓ	શ્રી. રમણીક અ. મહેતા	૧૨૫
૧૬ એનું શું ?	શ્રી. હેમચંદ્ર મ. જોશી	૧૨૬
૧૭ સ્ત્રી સમાચાર		૧૨૭
૧૮ ચાલુ જનાવોની માહિતી	શ્રી. કેશવપ્રસાદ દેસાઈ	૧૨૮
૧૯ પુસ્તક પરિચય		૧૨૯

સ્ત્રીઓના પ્રદર, લોહીવા, ઋતુદોષ, ગર્ભાશયના રોગો, વંધ્યત્વ વગેરે માટે

મુંદરી સંજ્ઞવની

૨૭૨૨૬

દાથીદાપ

અક્ષીર છે. કિંમત—ખાટલી એકનો રૂપિયો એક તથા ખાટલી સાથે લેનારને રૂ. ૨-૧-૦
જ્વાના, વેપારીઓ વેચે છે. ન મળે તો લખો—

લે. ઝા. ફાર્મસી. ગાંધીરોડ, અમદાવાદ; લિ. ઝા. (ઉ. ઝ.)
કાલખાદેરીરોડ. મુંબઈ; લક્ષ્મીરોડ, પુના

‘ખાલરાકિત ત્રયાવ

ખાંરથી સોળ વંધનાં ખાલકિયોરો માટે વાંચ્યો લાઘુક્રમાંથી, વિરાન, ઇતિહાસ, ભૂગોળ વગેરે જ્ઞાન સાથે ગમ્મત આપે તેવું રસદાથી સાહિત્ય આપ જરૂર મુંદરીરોડ.

૪૨૦ પૃષ્ઠનું વાર્ષિક લવાજમ ફક્ત રૂપિયા બેમાં વિના પોષ્ટેજ મેળવો. અમારું પ્રથમ પ્રકાશન પૈકું ‘વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલયો’ માટે મુંબઈ છે. તે લાયબ્રેરીઓ અને સંસ્થાઓ આજું વાંચન જરૂર વસાવે. પહેલું પુસ્તક ‘પૈક’ તથા બીજું પુસ્તક : ‘લોકનાયકો’ મહાપુરુષોનાં ચરિત્રો છે.

માહક થવા લખો.

ઈન્દુલાલ હ. કેઠારી

મોડાસા. (A. P. Rly.)

અગર લખો.

ચંદાવાડી (રાજગોપાળ શુવન) સી. પ્રી. રેક; મુંબઈ-૪

‘સ્રીમોદ’ બોક્સ

ગુર્જર અંતરતન કાર્યાલય :

ત્રીજું પુસ્તક હાસ્યરસના લેખક શ્રી મસ્તકીર, ફક્ત ઉ. ર માથા છે. ગોપું પાપવની મુસાફરી છે.

પીરમુસાલ રોડ : અમદાવાદ.

ગાંધી રોડ : અમદાવાદ.

ગુરુસ્થ ગુરુઓ-સ્ત્રીઓ અને
બાળકોનું માનીતું ને જૂનામાં
જૂનું સાતિક પદ્ય:-

સ્ત્રીબોધ

બાળકસાથે

તંત્રીઓ :

શ્રી. પુતળીબાઈ કાબરાઈ

શ્રી. કેશવપ્રસાદ દેસાઈ

૩૫ ૮૬ ૬૬ ૨૫૬ ૩

માર્ચ

૧૯૪૨

૧૫૦૨ ૨ : ૧૦૨૨

એક પત્ર રાર

શ્રી. ઉમેશ કવિ

તારો જીડો બાના સાથ,

પહોંચો પત્ર પ્રિયે

વાંચી છીના જાણી અર્ધી બહેન:

લખી ફરી રીતે રે.

જળી એમ લેજો સંભાળ, બહેની
ફરી 'અર્ધગી' આળખ'પાળ, સખી સતસંગે રે:
ખેલું કુશળે છે મારી બે'ન, સહેજે દિન સરતા રે:
પ્રેમું પ્રતાપે છે 'સુખવેન, સદૃ વાતે સગવડતા રે:
બાંધી પૂજી તે બોળી બાઈ! વિગત મુખ વિષે રે:
બેઠી બાંધે છે કિલ્લા હવાઈ, મોંખા મારે વિષે રે:
નિત્ય પરપોશ પડ્યોપડ, હંમેશા છત કરતા રે:
મૂઠી એકલી ચરખું અંગ, કોરી સંચરતા રે:
પછી માળાની માદાઓ માર્ગ, થપાપ છાટાં થાણું રે:
હંમા, ચોવટ, ચોકખલીવાઈ, પાનાં ફૂંદી ગાણું રે:
નંદી - માલીના ચોકોપાર, થવું પરવડતું રે:
તોય એકલિયું મન અસવાર, ઉડે આભ ફરતું રે:
સખી : સાંભરે સીતાતુલ્ય, સાસુ એકમૂર્તિ રે:
સાથે : નાનો દેરીડો ફૂલ; પ્રતિમા પાંગરતી રે:
નંદી ડાઈ માંતીની નૃત્ય, જેના પુત્ય પ્રતાપે રે:
શોભા સમસા પગર ધર - મન્ય, સખી સંતાપે રે:
જંમુ નેહાણી નેહની નેહય; સારસંગેડી સરસી રે:
લઈ બાળૂડાં મતાં - મોડય, માળે હંસહંસી રે:
સોજ સરમાળ ને મુશીલ, સાંકેલી સમાણી રે:
નાની નમણી નાગરવેલ્ય, સાણી દેરાણી રે:
નંદી બૂલાતી 'અંહન આંધ', 'ધરની' ફૂલખરણી રે:
નણુદી 'વહેતી નદી' 'ધરની વાડય', સાચી સદાયરણી રે:
સખી! લાગે છે આંહીનાં મુખ, હૈયા મૂતાં સસ્તાં રે:
લૂંખાં રૂંપકડાં - એમાં મુંબ, પ્રભુ રાખે ખસ્તાં રે:
વચી વળતી ટપાસે વાત, બધી યઈ બણુને રે:
ચીંધી જોતું કારવતું સાથ, જૂઠાઈ ન ગણુને રે:

સર્વનારા.

રાગ-આગેસરી. તાલ-દાદરા.

જગ જાણે સનાથ, તોય જહેન છું અનાથ,
નાથ નિર્દયના ત્યાગે હૃદય ખાળવાં.

રીતિ જૂઠી જગનીમાં દેહદાન દઈ દીધાં;
પ્રીતિ યજ્ઞે આશ જીવન ભરમ સો કરી દીધાં.

દીધાં તન, ધન ને મન,

મન્યા સ્વામી સુજન.

પ્રેમ પીયુષ રૂપ વિપ વિપધર શાં કારમાં,

ક'જા એરીની વેદનાએ આસુશાં દાળવાં,

નાથ નિર્દયના ત્યાગે હૃદય ખાળવાં.

હાય! સર્વસ્વ લીધું, ખૂઠું અધીગનાનું લીધું;

રંક હૃદય ખાલી કીધું, કયમ આ જીવન લંટી લીધું.

શુન્ય દેહ પીંજરના ત્યાગ કીધા કારમાં,

મૃતવત્ આ દેહ દ્રોહ આગે પ્રજાળવા;

નાથ નિર્દયના ત્યાગે હૃદય ખાળવાં.

આયુધ્ય વ્યતીત કેમ? હેયા વિષુ આ થયે,

દેહલતા અટવાતાં જીવન રાખાઈ જયે;

ખરેસો ખુલી હું સુગમ જગનાંની રીતથી,

લખ જીવન હોમ હેયા સૂનાની પ્રીતથી.

આરા તટયા ઉર સાથ,

વિનવું જહેન હું અનાથ;

સુવર્ણ શી કરી કસોટી જીવન સમર્પવાં,

ત્રેય સાચું સંસ્કૃતિથી કૌભાઈ પાળવાં;

નાથ નિર્દયના ત્યાગે હૃદય ખાળવાં.

સૌ. હમ્બુમતિ ધીરજલાલ હેસાઈ.

કુસુમ, કિશોર અને કીર્તિ

લેખક : શ્રી. શાંતિલાલ તોલાટ

(૧)

અ સહકારના આંદોલનો સારામ
ગુજરાતમાં વ્યાપી રહ્યા હતાં.

ગાંધીજીની દાંડીકૂચ શરૂ થઈ ગઈ હતી.

કુસુમ અને કિશોર ગુજરાત કોલેજના
બી. એ. ક્લાસના વિદ્યાર્થીઓ હતા—કુસુમ
ન્યુનીઅરમાં હતી અને કિશોર સીનીઅરમાં
હતો. બન્નેનો અધિક વિષય અંગ્રેજી હતો.
આ વિષયના સીનીઅર તેમજ ન્યુનીઅરના
વ્યાખ્યાનો એક જ અપાતા. બન્નેને અંગ્રેજી
સાહિત્ય પ્રત્યે અભિરુચિ હતી: તેઓ એક-
બીજાની “નોટ્સ” નો ચિત્તિમય કરતા. આ
સહાધ્યાપીત્વ મેત્રીમાં પરીણમ્યું. કુસુમ અને
કિશોર હક મિત્રો બન્યાં. બાપરન અને શેલીયી
માંડી કાલિદાસ અને ભવજીત મુધી તેમનો
વાલીલાપ વ્યાપી રહેતો. તેઓ મજાતાં, સાથે
ફરવા જતાં અને અનેક આનંદગોષ્ઠિઓ કરતાં.
થોડાંક માસમાં આ મિત્રો પ્રણયી બન્યાં.

(૨)

કુસુમના પિતા સર રાસબિહારી એક ધણા
જ સાહસિક વ્યાપારી હતા. ગુજરાત છોડીને
તેઓ નાનપણમાં જ વ્યાપારાર્થે બ્રહ્મદેશ
સીધાવ્યા હતા. રંગુન અને કલકત્તાના બંદરો
વચ્ચે તેમની સ્ટીમરો ફરે એ એમની અભિલાષા
હતી. આપ, બળથી તેઓ આગળ વધ્યા અને
તેમની આ અભિલાષા ફળી. સાહસને પગલે
પગલે શ્રી પશુ આવી અને પંદર વર્ષના કુકે
ગાંજામાં ગુજરાતના મામડામાંથી પૈસા કમાવના
નીકેલેશો રાસબિહારી એક અતિ શ્રીમંત
વ્યાપાર વીર બન્યો—સાદો રાસબિહારી સર
રાસબિહારીમાં પરિવર્તન પામ્યો.

તેને સંતાનમાં એક માત્ર પુત્રી હતી—
અને તે કુસુમ. પિતાની અત્યુત્કટ ઇચ્છા હતી

કે પુત્રીને મારામાં સારું શિક્ષણ મળે. પોતે
આજે રંગુન તો કાલે કલકત્તા અથવા ચિત્તાગોંગ
એમ ફરતા રહેતા હોવાથી તેમણે કુસુમને અ-
ભ્યાસાર્થે પોતાના એક નિકટના સ્નેહીને ત્યાં
અમદાવાદ રાખી. કુસુમના બી. એ. વધા બાદ
તે રંગુનમાં આવે એવી એમની યોજના હતી.

કિશોર એક મધ્યમ સ્થિતિના પરંતુ
સંસ્કારી માત્રાપનો એક માત્ર પુત્ર હતો.
અસહકારના આરંભથી જ તે રાષ્ટ્રવ્રતમાં આદુતિ
આપવા તત્પર બન્યો હતો પરંતુ માળાપની
અકિંચન સ્થિતિને લીધે તે તરત જંપલાવી
ન શક્યો. બી. એ. ની પરીક્ષાને હવે. ઝાઝો
સમય ન હતો અને પોતે એક વર્ષ બગાડે તો
દૃઢ પિતાને જરૂર આધાત લાગે એમ વિચારી:
તેણે પરીક્ષા બાદ સત્યાગ્રહમાં જોડાવનો:
નિર્ણય કર્યો. તે ધણા જ સંસ્કારી અને સ્વમાની
હતો અને કુટુંબની નિષ્કિંચનતા તેને સાહતી.

પરંતુ કુસુમના પરિચય સાથે તેના હૃદયમાં
પ્રણયના અંકુરો ફૂટ્યાં. પ્રણય, અભ્યાસ અને

હરી ચરણે*

(રાગ. બાજેશરી)

ઉદ્ધવજી વિચરું વિહરને ઘેર-ટેક
મહેલ મંદિર મારા મનમાં ન આવે
સાધુની જુંપડી ભલી—૧
પથ પકવાનમાં ન ચિત્ત માફું ચોંટે
ભાવે બાજી એ ભાવભરી—૨

x x x

વિહર નારી, ભકિત નિહારી
છોડા જગ્યા ગિરધારી—૩
હીનતાના પાત્રે મન મળી મુકી
લોટ લાવે લગવાનને ધરી—૪
જુડી માયા પ્રભુ પાસે ન આવે
કનક ચિત્ત કરી ચરણે ધરી—૫
કનકકુંવરબા, માળિયાવાળા.

* ગ. રવ. કનકકુંવરબા માળિયાના રાજમાતા છે. ૨૫૦ માળિયા હાકાર શ્રી. હરિ-અંતરિંહજી સાહેબના અવસાન પછી તેઓશ્રી ધાર્મિક ગ્રંથોના અધ્યયનમાં ચિત્ત પરીવી શકતા હોવાથી આ ભક્તની રકુરણ થતાં 'સ્ત્રીબોધ'ની વાંચક બહેનોને તેમણે પોતાની કૃતિ આદર કરી છે. માંડવાના સાહિત્યરસિક રવ-ગરજા ક. શ્રી. મોતીસિંહજી મહોજના આ બહેનશ્રી પણ પોતાના બંધુની માફક સાહિત્યસેવા કરે એ આદરણિય છે.—

માતૃશૃંગિ પ્રત્યેના કર્તવ્યના નિંદાજીમાં એ પોતાનું લક્ષ્યબિન્દુ વિસર્યો નહિ. પરીક્ષા સમાપ્ત થયા પછી જ તેણે કુસુમ સમક્ષ પોતાનું હૃદય ખોલ્યું.

કુસુમ કિશોર તરફ આકર્ષાઈ હતી એ નિઃશંક હતું પરંતુ તેના લક્ષ્મી વિચાર એક વર્ષ પછી જ હતો—શા માટે પોતે પણ બી.

એ. ની ઉપાધિ મેળવીને સંસારયાત્રામાં ન અંતર્યાવે ?

કુસુમ

કિશોર

માખરમતીની શુભ રેતીમાં કિશોર અને કુસુમની પ્રણયગોષ્ઠિ પર એવે અંધકા અમીરવર્ણ્ય કરી રહી હતી. આને કિશોર પરીક્ષાની શુભ-લામાંથી મુક્ત બન્યો હતો અને રાત્રે, વાણુ ક્યાં પછી તે કુસુમની સાથે ફરવા નીકળ્યો હતો. નદી તટ પર નિરવ શાંતિ વ્યાપી રહી હતી. લક્ષ્મી મૂચના મુકવાની તક કિશોરે આ વેળાએ સાધી. લક્ષ્મી ક્યાં બાદ તે અસહકારની લક્ષ્મીમાં સક્રિય ભાગ લેવાનો હતો એ વાત પણ તેણે કુસુમને કહી.

કુસુમ પોતાના પ્રણયીની જીવનકિતાબ વંચાતી સાંભળી રહી. તે એક તરંગી યુવતી હતી અને જીવનનાં અતિમ મૂલ્યો શાં તેનો હતો સુધી નિર્ણય કરી શકી નહોતી—અને તેને નિર્ણય કરવાની જરૂર પણ શી હતી ? શું તે સર રાસબિહારીની એકમાત્ર પુત્રી નહતી ?

અને સર રાસબિહારીની નિર્ણયાત્મકતા ક્યાં
ઓછી હતી ? તે કિશોરને સાંભળી જ રહી.

“કુસુમ, તે તારા વિચારો ન દર્શાવ્યા,”
કુસુમને શાંત રહેલી જોઈ કિશોર બોલી હતી.

“કિશોર, મારા વિચારો અને તમારા
વિચારો દુઃક સમયને માટે એક ન બની શકે
તો ?” ગંભીરતાથી કુસુમે જવાબ આપવાને
બદલે પ્રશ્ન પૂછ્યો.

કિશોર કુસુમના સુંદર વદન પર ચીટ ચીટી
રહ્યો. રમ્ય ચંદ્રિકા કુસુમના શુભ્ર વદનને વધુ
શુભ્ર બનાવી રહી હતી. કુસુમનો પ્રશ્ન અનુત્તર
જ. રહ્યો. નિરવ શાંતિ આપી રહી. પોતાના
વંદનનાં નિરીક્ષણમાં તન્મય બનેલા કિશોરને
હૃદયેથી તેણે વાર્તાલાપ આગળ ચલાવ્યો:

“આપણા વિચારો એક ન બની શકે
એનો અર્થ એટલો જ કે મારો ઇરાદો મારી
ડીમીની પરીક્ષા પત્યા પછી જ લગ્ન કરવાનો
છે. મારા પિતાશ્રીને પણ આ બાબતમાં પૂછવું
બાકી છે. કિશોર, તમે એક વર્ષ વધુ વાટ ન
જોઈ શકો ?”

કુસુમના આ પ્રશ્ને કિશોરના મોઢાં બ્યવસા-
યમાં જાંમ પાડ્યો. તેનો જવાબ તૈયાર જ હતો.

“કુસુમ, હું એક વર્ષ શું પણ અનંત વર્ષો
તારી વાટ જોવા માટે તૈયાર છું પરંતુ મારી
કિશોર એવી છે કે લગ્ન ક્યાં બાદ જ હું સલાહ
પ્રદમાં જોગાઈ તો સારું.”

“એટલી ઉતાવળ શી છે વળા ?” કુસુમે
પૂછ્યું. તેના વદન પર હાસ્ય રમી રહ્યું હતું.

“હું કંઈ બાગી જવાની નથી.”

“તારો શો ભરોસો ? તું શ્રીમંત પિતાની
એક માત્ર પુત્રી અને હું જેલ જાઈ-તે દરમ્યાન
તું રંચન બાગી જઈ અને વિસારે પાડે તો ?”
કિશોરે પણ હસીને કહ્યું.

“કિશોર, પિતાશ્રીની સંમતિ તો મેળવવી
જ નોંધેશિને ? આજે જ હું એમને સવિસ્તર
પત્ર લખું છું.” કુસુમ કિશોરનું લગ્ન તત્કાળ
પતાવવાનું દૃષ્ટિબિન્દુ અને તેની પાછળના

.....વેણી.....

શ્રી ચંદ્રકાન્ત મંગળજી ઝોઝા.
લાવી ફૂલની વેણી,
માલનિયાં લાવી ફૂલની વેણી.
રમઝુમતી રસમાલણ આવી,
પગનાં ઝાંઝરિયાં ઝમકાવી;
શશિવદની મૃગનેની,
માલનિયાં લાવી ફૂલની વેણી.
સ્નેહવાડીનાં સુમનો વીણી,
હૈયા હીરે શૂંઘી બીણી;
વેણી મધુર મજેની,
માલનિયાં લાવી ફૂલની વેણી.
અનુપમ એ આંખોઠે બૂલે,
કોણ વેણીનાં મૂલકાં મૂલે ?
મૂલે વીરની પહેની,
માલનિયાં લાવી ફૂલની વેણી.

કારણે હવે બરાબર સમજી ગઈ હતી. કિશોર
સત્યામહ આદરે, લાંબો કારાવાસ બોમબે એ
દરમ્યાન પોતે પણ અપરિણીત રહે એ ઇચ્છવા
જોગ નહતું. શા માટે તે કિશોરની પત્ની તરીકે
એને હસતે વદને વિદાય ન આપે ? કિશોરના
કારાવાસ દરમ્યાન પોતે સંકેતાર્થી અભ્યાસ
પૂર્ણ કરી દીધી મેળવી શકશે.

અને ભવિષ્યના સુરમ્ય સ્વપ્નો ધડાયાં પછી
આ પ્રણયીઓ છૂટાં પડ્યાં.

(૩)

રંગુનના એક ભવ્ય પ્રાસાદમાં બાણીના
ઉદ્યાગપતિ સર રાસખિદારી-એક પત્રને એકાગ્ર
ચિત્તે વાંચી રહ્યા હતા. તેમના કુખ પર બદલાતા
ભાવો તેમની વિચારચુષ્ટિનું દિગ્દર્શન કરાવતા.
પત્ર ફરીથી વાંચ્યો અને તેમના વદન પર
ગંભીરતા છવાઈ રહી. " માટે આ કિશોરની
અને તેનાં કુટુંબીજનોની સવિરત?" માણીની
મેળવણી પડશે " -તેઓ ખગડ્યા.

રંગુન અને અમદાવાદ વચ્ચે તે દિવસે
ઝડપી તારોની અદ્વાબદલી થઈ. સર રાસ-
ખિદારીના અમદાવાદનિવાસી રનેલીએ કિશોરની
ઉત્તરવળ કારકાર્દિ, સંસ્કારિતા અને મધ્યમ
ચિત્તિની સંપૂર્ણ માહિતી પાઠવી.

કુસુમે પોતાની સંમતિ સિવાય એક સાધા-
રણ ચિત્તિના યુવક સાથે પોતાનું ભવિષ્ય જોડ્યા
નિર્ણય કર્યો એથી સર સાહેબના યુમાન અને
સ્વમાનને ધણોજ આઘાત લાગ્યો. અનેક થીમન
પિતાના પુત્રો કુસુમના હરતની માયના એમની
પાસે કરી ચૂક્યા હતા-પરંતુ પુત્રીના અવ્યાસમાં
વિશેષ ન આવે તે માટે તેમણે એ સર્વને
પાછા ઠેકા હતા. આજે કુસુમ પોતાની સર્પ-
ધ્વિજાઓ પર પાણી ફેરવી રહી હતી પણ મોટી
વયની અને શિક્ષિત પુત્રીના નિર્ણયનો વિરોધ
કરવો તેમને અધોગ્ય લાગ્યો. પોતે કુસુમને
કેટલી ચઢાતા હતા? પોતે એના નિર્ણયની
સામે થશે તો જરૂર કુસુમને એની સદ્ગત
માતાની ખોટ સાલ્યા વિના નહિ રહે. કુસુમ
સિવાય એમને અન્ય કોણ હતું? દંઈ નહિ.
કિશોરને તે પોતાને ત્યાંજ રાખશે-પોતાના જ
વ્યાપારમાં જોડશે. એમણે સંમતિનો તાર મૂક્યો.
અમદાવાદમાં તાર મળતાં જીજે દિવસે
કુસુમ અને કિશોર વૈદિક લગ્નધિવિધી જોડાયાં
અને વળતે દિવસે પ્રાંતિક સહ્યાગ્રહ સમિતિમાં
કિશોરે પોતાનું નામ નોંધાવ્યું.

અને સખરસ-સંગ્રામમાં બાગ લેવાને માટે
કિશોરને એક વર્ષનો કારાવાસ મળ્યો.

આમ લક્ષ્યવનની ચરચાતમાંજ કુસુમે
કિશોરને ખોધો. ઊર્મિવ્રતાના પહેલાં વેળામાં એ
જોન્નાઈ અને લગ્નનું યું અંતિમ મૂલ્ય છે તેના
પર બરાબર વિચાર કરી શકે તે પહેલાં તો તે
કિશોરના પત્નીપદે, સ્વપાઈ ચૂકી. યૌવનનો
આવેગ કદીય ભવિષ્યનો જાઓ વિચાર દેખા
દેતો નથી. ઊર્મિના તરંગો અને ગણતરીના
ચોકડાનો મેળ કદીય મળ્યો નથી.

કિશોરના કારાવાસ પછી કુસુમ દિશાથન્ય
જાની ગઈ. અમદાવાદનું જીવન હવે તેને એકલપાણું
લાગવા માંડ્યું. ડીમી સંપાદન કરવા પ્રત્યે હવે
તેને જાઓ મોદ ન રહ્યો. " મેં વેકશનમાં તે
રંગુન ગઈ.

સર રાસખિદારી પુત્રીને જોઈ ધણોજ
આનંદ પામ્યા પરંતુ જમાઈના કારાવાસના
સમાચારે એ આનંદ, નષ્ટપ્રાય કર્યો. શા
માટે કિશોરે આમ અંપલાવ્યું કર્યું? પોતે
કિશોર માટે શી શી યોજનાઓ કરી હતી!
પોતે એક લક્ષ્યાધિપતિ નાઈટ અને પોતાનો
જમાઈ એક સાધારણ કારાવાસી! આ ચિત્તિ
તેમને અસહ્ય લાગી. પોતે બરાબર-અને પૂરે-
પૂરી તપાસ કર્યા વિના કુસુમના લક્ષમાં સંમત
થયા એ વાત તેમને ખટક્યા લાગી.

રંગુનના અવનવા વાતાવરણમાં કુસુમના
દિવસે ઝડપભેર વીતવા માંડ્યા. જીનની વીસમીએ
કોલેજ ખુલતાં અમદાવાદ જવાનો તેનો નિર્ણય
હતો પરંતુ પિતાએ હવે તેને પોતાની દૈષ્ટિ
આગળથી જવાની રત્ન ન આપી-અને કુસુમનો
અવ્યાસ અધુરો રહ્યો. બ્રહ્મદેશ અને ખંજાળાના
નિરનિરાળા કથોએ તે-પિતા સાથે પ્રવાસમાં
ગઈ, જેલનિવાસી કિશોરની મૂર્તિ અનેકવાર
તેની દૈષ્ટિ સમક્ષ રમતી પરંતુ નવીન વાતા-
વરણના ઉત્સાહમાં એ દીર્ઘરચાથી ન ખની શકતી.

પોતે અમદાવાદ હોત તો કિશોરને કેટલી
સહેલાઈથી જેલમાં મળી શકત? શા માટે હજી

તે અમદાવાદ ન જાય ? શા માટે તે કિશોરની નજર રહી તેના સમાચાર ન મેળવે ? પરંતુ સર રાસબિહારીએ- 'કુસુમના કિશોર પ્રત્યેના મમત્વ પર હું પાછી ફરું'. અમદાવાદ જવાની હવે શી જરૂર છે ?

કિશોર છૂટ્યા પ્રછી રંગુન જ શા માટે ન આવે ? હજી સર રાસબિહારી કિશોરની નિર્ધનતાને માફ કરી શક્યા નહોતા. કુસુમના ઉતાવળા લગ્નને લીધે સમાજમાં તેને હાંસિપાત્ર બનવું પડ્યું હતું. ક્યાં સર રાસબિહારીનો દરજ્જો અને ક્યાં કિશોરનો ?

આમ બેદરકારી અને સિધ્ધિતામાં એક વર્ષ પીડાવું અને બાળવ્યવસ્થાને કુસુમ કિશોરથી અજાણી બની રહી.

(૪)

સાબરમતી જોશમાં એક વર્ષ પૂરું કરી આને કિશોર પુનઃ સ્વતંત્ર બન્યો છે. એક વર્ષમાં તેણે શી શી અભિલાષાઓના ચૂરા ચળા નિરખ્યા હતા ! પોતાની પ્રિયકુસુમના પત્રોની તેણે કેટલીય અંખના સેવી હતી ! હૃદયરાશીની મુલાકાતની આશામાં તેણે જોડના દરવાજા ઉઘડતાં નિરખી કેટલો આનંદ ચતો-પરંતુ એ આશા સદાય નિરાશામાંજ પરિણતી. સારાજ વર્ષમાં કુસુમ તેને મળવા પણ ન આવી-એટલું જ નહિ પણ પત્રવ્યવહાર પણ ન કર્યો. કુસુમની આ બેદરકારીથી તેનું હૃદય ધ્રુણું. હવે તે સુખિત પાંચે ત્યારે તેને સુખિત જ્વાળા મૂલ્ય વિનાની લાગી. સુખિત ! કાને માટે ?

માતાપિતા તરફથી માલમ પડ્યું કે કુસુમ તેના કારવાસ પછી રંગુન ગઈ હતી તે પાછી ફરીજ નહોતી-મિત્રો તરફથી માલમ પડ્યું કે કુસુમે અભ્યાસ પણ છોડી દીધો હતો. આ સમાચારો સાંભળી તેના મનમાં અનેક તક વિતકો. ચલા. કુસુમની બેદરકારીનું કારણ તે સ્પષ્ટવા મળ્યો અને તેણે એક વ્યથાભર્યા પત્ર પોતાની છત્રસખીને રંગુન-પાઠવ્યો.

.. રંગુનથી

અડવાડીયું વીતી જશે એવી આશા સેવના કિશોર ને સત્વર રંગુન આવવાની તાબીદ કરી હતી.

કુસુમના પુનર્મિલનને અંખતો કિશોર રંગુન ગયો. જાંદર પર કુસુમ તેને તેડવા આવી હતી. કુસુમે પોતાના પતિને આવકારવા પ્રયત્ન કર્યો પરંતુ તેનું અંખવાણું પડી ગયેલું વદન કિશોરથી છૂંધું ન રહ્યું. આનું કારણ કિશોર ન કર્યા શક્યો. પોતાના સસરા પણ જાંદરે આવ્યા નહોતા એ વાત પણ કિશોરની દષ્ટિ જાંદર ન રહી.

અડધી મોટર કિશોર તથા કુસુમને સર રાસબિહારીને અંગે તેડી લાવી-અને સર સાહેબે પોતાની પુત્રીના છત્રસખીને લેયો. કિશોરનો ખાદીનો રવાંગ તથા શ્વેત ગંધારીપી, સર સાહેબને ખૂંચ્યાં. તે છતાંય ત્રિવેદ દશી-વનાને ખાતર તેમણે કિશોરના કુશળ વર્તમાન પૂછ્યા અને સંખ્યાકાળે નિરાંતે બવિધ્યની યોગનાઓ પર વાતોલાપ કરવાનું તૈયાર રહેવા જણાવ્યું. [અપૂર્ણ]

સ્ત્રી એ પ્રજાની માતા છે

શ્રી. દેવચંદ રામજી આહતીયા.

હા લાના શારદા એકદને પરિણામે કન્યા-
ઓનાં લગ્ન મોટી ઉંમરે થવા લાગ્યાં
પરંતુ તેથી પણ કંઈ સમાજનું શ્રેય થઈ
વું નહોતું નથી. કેમકે એવી મોટી ઉંમરની
યાઓ નિર્ધનતાના કારણે કુલ્લંધ મનુષ્યોના
થમાં ફસાઈ પડે છે અને એથી બધ કન્યા-
નું બાવીજીવન વિશુદ્ધ રહેવું અશક્ય બનેલું છે.
નાં, એ ઉંમરનો વધારો પણ એટલેથી જ
ટકરો એમ લાગતું નથી. અમુક ઉંમરે લગ્ન
વાં જ નેઈએ એવું બંધન એકદર તટસ્થ
પછી તે ક્યાં જઈને અટકશે તે કોઈ કહી
કાય જ નહીં. પ્રાચીન આદર્શ ગયો. અને
વેા પાશ્વત્ય આદર્શ એવો આપ્યો કે આર્થિક
અ પૂરેપૂરો ઉપાડી ન શકાય ત્યાંમુધી
જ જ કરવાં નહીં. કુટુંબ બંધન છૂટીને
ક્ષિત સ્વાતંત્ર્ય એટલું વધી ગયું કે લગ્નમાં
જી પરત્રના બાસવા માંડી; અને સંતાનો
અરૂપ લાગવા માંડ્યાં. અને, આર્થિક દુર્દશા
વધતી જ ચાલી. ઉત્પત્તનાં સાધનો ઘટતાં
યાં અને ખર્ચના રસ્તાઓ પાશ્વત્ય અંધ
નુકરણના પ્રતાપે વધતા જ ચાલ્યા.

વળી, સ્ત્રીએ લગ્ન કરવું જ નેઈએ એ
પરંબાવના પણ નષ્ટ થઈ. પુરુષો આર્થિક-
ન દશાના કારણે લગ્નથી દૂર રહેવા લાગ્યા,
સ્ત્રીઓ સ્વાતંત્ર્યની બ્રાલક બાવનાથી લગ્નને
બંધન સમજવા લાગી. પરિણામે, લગ્ન કરવાં જ
માટે એવી વિપરીત બાવના પ્રસરી રહી.
યાંમુધી સંયુક્ત કુટુંબની પ્રથા હતી ત્યાંમુધી
પરિણામ આવેલું નહીં. પણ સ્ત્રીબાવના
જ થઈ જતાં અને બક્ષિત સ્વાતંત્ર્યની બાવના
ની પૂડતાં હવે લગ્ન એ બંધન લાગવા માંડ્યું.

જતાં, કામચાસના તો છતાઈ નહીં. એ
જીતવા માટેનું સંયમ, ત્યાગ, અને સેવાભા-
વનાનું આશરેશિક્ષણ બૂલાઈ ગયું. એટલે નવીન
શિક્ષણે સ્વચ્છંદ ખીલ્યો તથા સંતતિ વિરો-
ધના ઉપાયો ગનાગ્યા. પરિણામ એ થયું કે
પ્રાચીનકાળમાં બાલ વિધવાઓ હતી તેને બદલે
હાલમાં પ્રૌઢ કુમારિકાઓ વધવા માંડી. આનું
પરિણામ પશ્ચિમ દરતાં અહીં વધારે વિધવા
આવશે. કેમકે ત્યાં તો કુમારિકાઓ માટે પણ
સ્વતંત્ર નિર્વાહનાં સાધનો હોય છે, બપારે અહીં
તે માટેનું ક્ષેત્ર જ ધણું સંકુચિત છે અને
નિર્ધનતા બ્યાપક છે.

છત્તીમાં પ્રૌઢ કુમારિકાની સંખ્યા આપણે
લાંની બાલ વિધવાની સંખ્યા કરતાં વધારે છે.
ત્યાં ધંધા માટે આપણા કરતાં વધારે સવલત
હોવા છતાં એવી ઘણી કુમારિકાઓને મજૂરી
અગર ગુલામી કરવી પડે છે અને. તે પૈકી
ઘણીને પ્રગટ કે અપ્રગટપણે વેચાજીતિ સેવવી
પડે છે. તે પરથી આપણા બાવીની કંપના
કરી લેવી !

બાલવિધવા કરતાં પ્રૌઢ કુમારિકાની આ-
પત્તિ કંઈ ઓછી નથી. તારુપણના વિકારો
તો સૌને સરખા જ નહે ! બિલકુલ, પ્રૌઢ કુમા-
રિકાઓ તો આશામાં ને આશામાં વિશેષ
મોહમાં પડતી રહે. પરિણામે પછી દુરાચાર
અને મૂઝવણના કે ગર્ભપાતના પ્રસંગો આવેજ.
વળી, યોગ્ય ઉંમરે થતા કુદરતી વિકારોને
અયોગ્ય રીતે રોકવા જતાં માનસિક રોગો
પણ વધી પડે.

બાળકોના લાલનપલન તરફ સ્ત્રીઓની જે
કુદરતી રીતિ વિકસવી નેઈએ, તેને બદલે
બાળકો ન ધાય, અને ધાય તો તેના જન્મ

પહેલાં કે જન્મ. પછી તરત જ તેના નિકાલ થઈ જાય, એવી અંકુરતી કુટુંબાવના પરિણામ સ્ત્રીઓમાં પણ પ્રસરવા લાગી છે અને તેના પરિણામે સંતતિ નિર્મળન તથા સંતતિ નિરોધ શિષ્ટ વર્ગમાં પણ શિષ્ટ ગણાવા લાગ્યું છે. તેનું કારણ આર્થિક જીવનમાં આવે છે, પણ તે કુદરત વિરોધી અને સ્ત્રી સ્વભાવને કેવળ પ્રતિકૂળ છે તેમ ના કહી શકાય કે? અને છતાં, તે ઉપાય પણ સફળ નથી. ગમે તેટલા પ્રયત્નો છતાં કુદરતી પ્રવાહ અટકતો જ નથી, અને અટકાવના વિશેષ પ્રયત્ન છતાં માનસિક રોગો વધતા જ વધે છે અને વિકારો તો શમતા જ નથી પણ ગ્રહણ વધતા જાય છે, એ વિકારો શમાવવા માટે અજાયબ સંયમ એ અચૂક ઉપાય છે. પણ તે સાધવા તરફ કોઈનું વશ નથી. વિકારો તો સૌને સેવવા છે, પણ તેનું કળ બોગવું નથી?

સ્ત્રીઓ માટે જ આયોજાવના ત્યાગ, સેવા અને પરોપકારની છે. શું કુમારીકા કે શું પરિણીતા કે શું વિધવા, પણ એ દરેકે આ બાંધેનાનું ધ્યેય રાખીને જીવન જીવવાનું છે. ભોગવિલાસ એ આગેનું કદાપિ ધ્યેય હતું જ નહીં. અને ન્યાયિની એ હિંમત ધ્યેય તરફ આપણું લક્ષ હતું, ત્યાંથી આપણે સંસાર સુખપણું હતો સ્ત્રીઓ એ ભાવનાથી જ કુટુંબનું પરિપાલન જીવનભર કરતી, અનેક બાળકોને પાલકતાથી ઉછેરતી અને ઘરને સ્વર્ગ બનાવતી. આર્થસ્ત્રીઓ પોતાને દાસી કહેવરાવતી, પણ તે ખરેખર જ ઘરની બક્ષી હતી અને તેને લીધે જ ઘર એ ઘર હતું.

આર્થની આ હિંમત ભાવનાને લીધે જ વિધવા સ્ત્રીઓ પુનર્જનનો વિચાર પણ કરતી નથી, પણ મત પતિના કુટુંબની જ સેવા કરવાનો વિચાર કરીને ત્યાગ અને પરોપકારથી જીવન ગાળે છે. પોતાની સંતાન વત્સલતા તે કુટુંબનાં સંતાનોને પાળીને પોપે છે અને પોતાના પ્રેમનો પ્રવાહ તે સ્વાર્થ તરફ ન

વાળતાં કુટુંબીઓની સેવા તરફ વાળે છે. એ રીતે પોતે કેવળ ત્યાગી જીવન ગાળે છે અને સમાજને ત્યાગ, સંયમ, સેવા તથા પરોપકારના પાઠ શીખવે છે.

પાશ્ચાત્યોના અનેક સારા ગુણો તરફ વળવાને બદલે આપણે હાલમાં ભોગ, વૈભવ અને લાલસાની પછવાડે બટકીએ છીએ. પુરુષો એવી બ્રમણ્યમાં પડ્યા છે તેની સાથે સ્ત્રીઓ પણ પડી છે. સંયમની આદર્શ ભુલાઈ જઈને ભોગનો આદર્શ પ્રધાન થઈ પડ્યા છે. પરિણામે સ્ત્રીઓ જે સેવામૂર્તિ, ત્યાગમૂર્તિ અને પરોપકારમૂર્તિ હતી, તે ભોગ, વિલાસિતા, અને લાલસાની મૂર્તિ થઈ પડી છે. સ્ત્રી સ્વાતંત્ર્ય અને સ્ત્રીઓના વિશિષ્ટ હક્કના નામ નીચે આપણે સમાજ સ્વચ્છેદતા અને વિકાર વશતાના ગર્તમાં જઈ રહી છે. સેવાને બદલે સ્વસુખની ભાવના વધી છે. ત્યાગને બદલે ભોગ વધી પડ્યા છે અને પરહિતને બદલે સર્વહિતની દૃષ્ટિ મુખ્ય થઈ પડી છે.

સ્ત્રીઓમાં હાલ જે માનસિક રોગો વધી પડ્યા છે તેનું પણ એ જ કારણ છે. સંયમ સિવાયના કામવાસનાના કૃત્રિમ નિરોધનું જ એ કુદરતી પરિણામ છે. સ્ત્રીઓમાં અશક્તિ અને નિર્મળતા વધી પડવાનું પણ એ જ કારણ છે. આવી રોગિષ્ઠ કુમારિકાઓ પરિણીત રિયલિટીમાં આગ્રા પડી પણ તદ્દન નીરોગી રહી શકતી નથી અને તેના તે રોગો સંતતિમાં તેમજ કુટુંબમાં પણ પ્રસરે છે.

આપણા દેશમાં દર વર્ષે જે ચાર હજાર વિધવાઓ જીવુદત્યાઓ કરે છે. એવાં બાળકોનું પાલન કરી શકાય નહીં એમ માનીને અગર સમાજમાં એ આજર ચરો એમ માનીને આપણી વિધવાઓને તેમ કરવું પડે છે. પણ જે દેશની અર્ધેઅર્ધ સ્ત્રીઓ શું કુમારિકાઓ કે શું સધવાઓ કે શું વિધવાઓ આવી જીવુદત્યાઓ લાગેલી સંખ્યામાં યોગ્ય કલ્પ અણિને કરે છે, એ દેશને શું આપણે આદર્શ

કરાવીશું ? અને આપણી સ્ત્રીઓ તેનું અનુ-
કરણ કરે એમ ઇચ્છીશું ?

એ પાશ્ચાત્ય લોકો વધારે સંતતિનું સારી
રીતે પાલનપોષણ નહીં થઈ શકે એમ માનીને
આપી બ્રુચુદત્યાઓને યોગ્ય ગણે છે. પરંતુ
સંતતિનું સારી રીતે પાલનપોષણ એટલે શું ?
શું આપણે ગરીબ વર્ગ પોતાની સંતતિનું
યોગ્ય રીતે પાલનપોષણ કરવાને એ પાશ્ચાત્ય
શ્રીમંતાના કરતાં ઓછો વતસલ છે ? આપણી
નિર્ધનતા જોતાં તો એમની સરખામણીમાં
આપણી બધી પ્રજા જનમતા પહેલાં જ નષ્ટ
કરી નાખવા લાયક ગણાય ? અને એ દૃષ્ટિથી
તો જનમ્યા પછી પણ આપણાં બધાં બાળકો
નષ્ટ કરવા લાયક ગણાય ! વળી સરકાર પાસે
કાયદો કરાવીને પણ એમની દૃષ્ટિથી તો આ-
પણાં ઉછરેલાં સંતાનોને પણ નષ્ટ કરવા લાયક
કરાવી શકાય. આપણે ગરીબ વર્ગ એ રીતે
તો કેવળ નિઃસંતાનજ રહેવો જોઈએ. શું
એમનામાં માતૃપ્રેમ કે પિતૃપ્રેમ નથી ? કે પો-
તાના શ્વેતના ભોગે પણ બાળકોને પાળવાનું
સંતાન વાતસલ્ય એમનામાં કમી છે ?

શું આપણે ગરીબોને એમ કહી શકીએ
કે “ તમે ગરીબ છો, માટે પરજીરોજ નહીં ?
અને જો પરજીરો, તો સંતાન પેદા કરશોજ
નહીં ? ” અને, છતાં જો સંતાન રહીજ ન જાય,
તો બ્રુચુદત્યા કરી દેજો ? ” સંતતિ વિરોધતા
બધા પ્રયત્નો શું આ દિશામાં જતા નથી ?
મનુષ્યો શું યત્ન છે કે જો સંતાન પેદા કરે,
પણ તેના તરફ કંઈપણ વાતસલ્ય ન રાખે ?
સંતાનો તરફ પ્રેમ રાખવો, નિઃશ્વાસ પ્રેમ
રાખવો, એ સંતાનો માટે સ્વત્વનો અમર
સ્વસ્થાનો ભોગ આપવો. એ શું મનુષ્યોની
પવિત્ર દરજ્જા નથી ? મનુષ્યમાં પણ ખાસ કરીને
સ્ત્રીઓની તો એ ખાસ દરજ્જા છે, એટલું જ
નહીં, પણ સ્ત્રીઓ તો એમાં જ પોતાના સુખની
પરિસીમા સમજે છે.

સુભાગ્ય છે કે પાશ્ચાત્યોનો એ આદર્શ
આપણા ગરીબ વર્ગમાં એટલો પ્રસર્યો નથી.
એટલે ગરીબો તન, મન અને ધનના ભોગે
પણ સંતાનોનું લાલનપાલન અતિ વતસલનાથી

કરી રહ્યા છે. પાશ્ચાત્યોની ભોગલાલસા એમ-
નામાં પેલી નથી એટલે તેઓ પ્રાચીન ત્યાગ
ભાવનાના અને સેવાભાવનાના આદર્શને વળગી
રહીને ગમેતેટલાં સંતાનો થાય તેની શક્ય તેટલી
પણ શું શ્રેયા અત્યંત આવપૂર્વક કરે છે.
અમ્માંએ વધારે હોય તો પણ સંતતિ નિરો-
ધનો કે બ્રુચુદત્યાનો વિચાર તેમને આવતો નથી.

દુર્ભાગ્યની વાત છે કે આપણે શિક્ષિત
વર્ગ આ પાશ્ચાત્ય આદર્શ તરફ વળતો જાય
છે. સંયમ, ત્યાગ, કે સેવાભાવનું શિક્ષણ
એમને મળતું નથી, પણ ભોગ, સુખલાલસા
અને વૈભવનું શિક્ષણ એમને મળે છે. પરિ-
ણામે બંને તેટલી મોટી ઉંમરનાં લગ્ન અથવા
અલગ અથવા અમુક સમય પૂરતાં લગ્ન અથવા
લગ્ન વિચ્છેદમાં એ લોકો સમાજનું શ્રેય અ-
થવા હિતનું સુખ આપે છે. વાતાવરણ એવું
છે કે વિકારોનો વિરોધ થઈ શકતો નથી. પણ
હદિ થયા કરે છે, અને અનુકૂળતા મળતી
નથી એટલે સંતતિનિરોધ કે ગર્ભસ્થાવ કે
બ્રુચુદત્યાના માર્ગો લેવા પડે છે.

એકંદરે આ ગંભીર પ્રશ્નો આપણા
સમાજ અને ખાસ કરીને સ્ત્રીવર્ગે દીર્ઘદર્શિ-
તાથી વિચાર કરવો પડે છે. પાશ્ચાત્યના દર્શને
પકડવામાં આને પ્રાચીન આર્ય આદર્શને બૂલ-
વામાં બલિધ્ય કેટલું બચકર છે તેનો ખાસ
લાગણીપૂર્વક ખ્યાલ કરવો જોઈએ. સ્ત્રીઓ
અને પુરુષ વચ્ચે કેવળ સમાનતા માનીને ઉભ-
યને અયાધ સ્વાતંત્ર્ય આપવા આપણે કંઈ
રહ્યા છીએ, પણ આપણે બૂઝી જઈએ છીએ
કે ઉભયની વચ્ચે માતૃત્વનો મહત્વનો ભેદ છે.
માતૃત્વ એજ સ્ત્રીનું મહાન કર્તવ્ય છે અને
એ માતૃત્વમાં જ સ્ત્રીનું સ્ત્રીત્વ તેમ જ સ્વત્વ
છે. એ માતૃત્વમાં જ સ્ત્રીઓનું સ્વાતંત્ર્ય છે
અને મહત્તા છે. એ માતૃત્વ ઉપર જ સંસા-
રનો આધાર છે અને એજ કારણે સંસાર
સ્ત્રીને માતાના પવિત્ર નામથી સંબોધે છે.
માતા એ નામમાં જ સંસારને તૃપ્ત કરવાની
સંપૂર્ણ શક્તિ છે. અરે ! માતાજી સેવા,
લાગ, અને પરોપકારની મૂર્તિ છે ! *

એક બહેનનો સંસાર

શ્રી કુંગરશી ધરમશી સંપત.

બહેન અનુસુયા યોગ ભરી કિશોરી હતી. એણે અંગ્રેજી છઠા ધોરણમાં પ્રવેશ કર્યો હતો. શેશન ઉપર ખાન નહોતું. જેમ તેમ ગોખણ પરી કરી પરિક્ષા છેલ્લે નંબર પાસ કરવાના એના પ્રયત્નો હમેશાં ફેલેલમંદ થતાં નહોતાં. અંગ્રેજીનું, ભૂમિતિ, સંસ્કૃત, બાદરણ્યના રીત નિયમોનું ગોખણીએ જ્ઞાન એને અજ્ઞાપતા હતા. એના શિક્ષક તેમજ પિતાની યોગ્યતા એ શેશન હાથમાં થતી હતી. પરંતુ ગમ (ગચ્છ) 10 ટુ 20 વિગેરે યાદસ્ત કરવાના શબ્દોમાં એ ચિત્ત પરેશી શકતી નહિ. એને તો આશાસ વિહાર લેખેલો હતો. એણે યુગ્મવાતી સાહિત્યને ડોળા નાખ્યું હતું. અંગ્રેજી નાવેશોમાં એનું મન ચોંટતું નહોતું, પરંતુ યુગ્મવાતી ઉચ્ચ સાહિત્યના પ્રદેશમાં એનો અંતરાત્મા ખૂબ રાયતો હતો. એમાં એ જ્ઞાન ભૂલી હતી. એનું પ્રાચીન સખી મંડળ વિસાજ હતું. શકુન્તલા એને પોતાના હરિણ બાળકોની રમતો દેખાડતી. સીતા મૈયા એને પોતાની પછુંકુટીમાં લઈ જઈ કળાકાર કરાવતી હતી, દમયંતી જેવી એને પોતાના સ્વયંવર દેખાડતી હતી. રાવિત્રી જેવી એને પોતાનો વનમાં જતાવેલા ક્યારડા યતાવતી હતી. આવી મનોરંજનાની સદૃષ્ટિમાં અનુસુયા કિશોરીમાંથી પુવતિ બનવામાં પાપા ભાઈ મોડતી હતી. એનો જીવન વિદ્યાશ આલંકાર બને કથના પ્રદેશમાં વિહાર કરતો હતો.

બહેન અનુસુયાના વિચાર મટે એના પેતાને ચિંતા હતી. સાનિ નાની અને સંકુચેન હતી, ત્યાંતિ બહાર જવા નેટથી દિશ્મત ત પિતામાં નહોતી. દાંડીમાં એમ. કરવા થુ દે નહિ. આથી બહુ ખટપટને અંગે

અને શોધખોળને અંતે મુંબઈમાં એક વિદ્યુર પશુ ધનવાન શેકને ત્યાં એનું માંથુ થયું. ડોકરી દેખાવડી સચકત અને મુર્તિવાળી હતી. સત્તર વર્ષ પુરા કરી અઢારના આંગણે પગ માંડ્યાં હતાં. અનુસુયાને પૂછવા વગર સમપણુ થઈ ગયું, આ તો ડોકરીના નરીય છુલ્લું છે. આવા ધનવાન પ્રતિષ્ઠાવાન ઘરમાં શુકરાણી થયું એ તો બાગ્યસાગી કન્યાના નરીયમાં જ હોય. એના શુકો અતિ ઉચ્ચ છે, એમ દાંડીમાં વધા હતાં.

અનુસુયા બહેન મુંબઈ સાસરે આવ્યા, પતિ શ્રીમંત હતા, આશીસ વરસની ઉમર હતી. શેર બજારના સરોડીઆ હતા, એમનો પોતાનો બંગ્લો હતો. નાનો બગીચો હતો. માથા, જે નોકર, એક દાસી અને મોટરનો કાર્બર એટલાં નોકરો હતાં. ઘરમાં ડોશીમા સીતેર વર્ષના. માથા લેખે કુંડુંજ ઉપરે પોલાદી કોઠકાથી સાધન કરતા હતાં. નાનો પૌત્ર અને નાની પૌત્રી તે (કિશોરીમાત્રની પહેલી પતિની અંતરિયા) દાંડીમાએ લાડલેડથી બગાડ્યાં હતાં. ડોશીમાં તલન અબજ હતું. કાળા અક્ષરને પૂરી મારે તેવા હતા.

કિશોરીમાત્ર અંગ્રેજી ત્રોજી ચોપડી ભર્યાં હતાં. પંડી નાનપણથી જ એક શેર દલાલની તોફરી કરી શેર બજારની આંટીધુંટી જતણી લીધી હતી. છેલ્લાં વીસ વરસો થયાં કેહ નીચેની ખાપરીથી ઉપરની ખાપરીએ ચડ્યા હતાં, બારે મહેનતુ અને શુદ્ધિમાન શુદ્ધેષ હતા. આખા ૨૭ વરસ શેર બજારના માહકોને રીજવવામાં ગાળ્યાં હતાં, ડોશીને પણ માળા, અગડ બગડ સમજતી એના મજામાં શેરો બોળતી દેવામાં એમની પાસે બારે કળા હતી. ૨૭ વરસ થયાં દલાલી કરતાં છબને ટેરવે. સરસ્વતી - વસી

માતાઓ તેમના બચ્ચાંઓની
તંદુરસ્તી અને ભવિષ્ય માટે
જવાબદાર છે.

સુરોગ, સુદૃઢ બાંધાવાળી સ્રીઓ તંદુ-
રસ્ત શાળાકોને જન્મ આપે છે. સ્રીના
શુભ અવધાયોને માસીકના નીચમમ માટે,
પ્રદર અટકાવવા માટે અને જાતીય નળ-
બાઈ માટે હિમેશાં:-

યુટેરેક્સ ડોરડીઅલ

વાપરે. “યુટેરેક્સ ડોરડીઅલ”
તંદુરસ્તી, સૌન્દર્ય અને સુંદરતા પાછી
લાવે છે. “યુટેરેક્સ ડોરડીઅલ” તંદુ-
રસ્તીવાળાં વીટામીનો ધરાવે છે જેથી
તેને સામાન્ય ટોનીક તરીકે વાપરી
શકાય છે.

કંઈપણ ઉપદાર વગર “સૌન્દર્ય અને
સ્વાસ્થ્ય” નામની મશત જીવલેટ મંગાવો.
બ્રાટલીની કિંમત રા. ૨-૮-૦ પોસ્ટેજ અલગ.

સધળા આગેવાન ડૉક્ટરો
વેચે છે અગર લખો ;

પારસી અપારિ

મી. હીમાલયન ડ્રગ્સ એન્ડ કોસ્મેટીક્સ
પા. બોમ્બે રોડ, મુંબઈ-૨૦

હતી. કોઈ દિવસ પુરતક હાથમાં લીધું નહોતું
સરકાર કેળવવાની કુરસદ હતી નહિ. શેર
બજારનો જીતિદાસ, કારખાનાંઓના ડિપીટેન્ડે
અને મીથોના છેલ્લા સરવર્ધિયાના ભયંકર
અભ્યાસી હતા, અતિ સાવધ હોવાથી પોતાના
ઉપર મોટું જોખમ રાખતા નહિ. આથી શેર
બજારમાં ૨૭ શિયાળાઓએ પણ તેમને
મુકબ્યા નહોતા. શરીરે એકલકડી હતા. પણ
આખો દિવસ ઘરડોના પગડીઆ ધરી નાંખતાં
એમ છતાં એમને યાદ લાગતો નહોતો. શેરના
પલજીની પતાવટ પણ કુશળતાથી કરતાં હતા.
કામકાજના પ્રવાહમાં રાત્રિદિવસ એમને
સરખા હતા. દલાયોની પરસ્પરની દરિદ્રાઈ
માંથી સહિસકામત નીકળી જવાના એમને
અનેક માર્ગોની ખજાર હતી. એમને ખૂબ
સીગારેટો ફુટવાની ટેવ હતી. રાત્રિ દિવસ
વાતો કરતાં, કરતાં એઓ સીગારેટનો મહા-
પણ માથું જ રાખતા હતા.

ડોરડીમા જે ધીકૃષ્ણીઆ હતા બહારના-
ઓની સાથે બારે સહુકાઈ ભરેલો અને મીઠો
સંબંધ રાખતા હતા. ડોરડીમા કોઈ બહારનાને
ફગવતા નહિ. મંદિરોના પૂજારીઓ, જળજે-
ટીઆ વિગેરેને સારો રોતે માસતા હતાં.
બંને સમય દર્શને મોટરમાં બેસી જતા હતા.
પરંતુ પેરના નોકરો ઉપર બારે દડક હતા.
નોકરો કારંવાર બદલતા હતા. કુવ, પીટયા
સીવાય વાત કરતા નહોતા, એમના પોવ પુત્રી
એ એમના ખાસ પ્રિતિ પાત્ર હતાં એમને લાડ-
લણવતાં હતાં. પાછી માંગે તો દૂધ આપતાં હતાં.

ધરના નોકરો ડોરડીમાથી ધુજતા હતાં.
પરંતુ એની વૃદ્ધાવસ્થા અને તબીબે ઓછું જો-
વાની જાંખપનો લાભ લેતા હતા. ડોરડીમાની
આંખમાં ધૂળ નાંખવા ટેવાયલા હતાં, લાગ
આળે અતાજ, ઘી, સાકર, પચી તફડંબી
કરી જતા હતાં. ડોરડી વૃદ્ધાવસ્થાને લીધે
જીલકણા ધઈ ગયા હતા. એટલે નોકરોને ;
પોતનો લાભ લેવાનું કાવતું હતું. છતાં ડોરડી

નહવા કારણે એટલી ગાળાગાળી કરી એની મનને પેહીને સંભાળના કે સ્વમાન વાળો નોકર દીકરા શકતો નહિ. સારા કામ કરનારને માટે ઈનામ, પગારનો વધારો કે યથા દેવાનું ડાંચી સીધ્યાં નહોતાં, ખરાબ કામ કરનાર માટે લાલ આંખ બતાવવા જેટલું જોવાપણું એમની આંખમાં વૃદ્ધાવસ્થાને લીધે રહ્યું નહોતું. આથી ધરતો કારભાર ખૂબ અવ્યવસ્થિત ચાલતો હતો.

સાન વરસનો મંચુલાલ અને પાંચ વરસની મેના કિશોરીલાલની બીજી પતિના બાળકો હતાં. જાને પતિએના અમળ મરણોમાં ડાંચીમાનો હાથ હોવાની શેઠવાયકા હતી. કાનને દોષ છે, પરંતુ ડાંચીમાં વડુએના માંગાપને શબ્દ વૃદ્ધિથી વધાવવામાં કુશળ હતા. વડુએ ઉપર સિપાઈની પેઠે આજી રાખના હતા. પરંતુ બાળકો ઉપર અપાર હેત હતું. બાળકો કંઈ નુકશાન કરે તો પણ કહેવાય જ નહિ. એમની દરેક ક્ષિત્ર પૂર્ણ થાય એમના દરેક તરંગને પુરા કરવાની આજ્ઞાઓ છૂટે. દાદીમાના લાડથી બાળકો તરંગી, ખોટાં છદ્ધો અને વાન વાતમાં રોતલ થયા હતાં. વરસ વાત ન રહે તો એન્ડ વાગ્યુ વાગતાં વાર ન લાગે, દાદીમાને પૌત્ર પૌત્રીને ગણગારવાનું બહુ ગમતું હતું. બાળકો સ્કુલમાં દાદીના ઉપરજીવી જનાં જ નહોતાં, ઘરે માસ્તર આવતો હતો, પરંતુ પ્રગતિ બહુવાની જુલ હતી.

ધરતું વાનાવરણ શુદ્ધ હતું. ડાંચીમા પોતાના પુત્ર પાક દર્શન અને બાળકોમાં મન્યા રહેતા, વૃદ્ધાવસ્થાને લીધે દેખરેખ નહોતી રખાતી. કિશોરીલાલને તો શેર બગ્ગર સિવાય ધર તરફ જોવાની કુરસદ જ નહોતી. આથી નોકરો સ્વેચ્છાચારી થયા હતાં, વિશાળ અંગલાની અંદર સ્વચ્છતા રહેતી નહોતી. ત્યાં ત્યાં કંચરો અને કાઠા હતાં, ફરનીયર કિંમતી હતું. પરંતુ રોજ સાફ ન થવાથી ઝાંખું પડી ગયું હતું. બીંસમાં બિંચે વનજાં બાગમાં હતાં. સ્ત્રોતમાં પુષ્કળ વાસણે અહીં તહી અવ્યવસ્થિત પડ્યાં રહેતા. એ દરરોજ

THE EIGHTH WONDER OF THE WORLD.

અમતકારિક કાર્યસિદ્ધિ કવચ

દરેક પ્રકારનું

સંકટ તેમજ મનમાં આવનારા કીલા પોચા વિચારો નષ્ટ થવા, ધન પુત્ર તેમજ મનોવાંછિત ફળ

મળવું, માન આપક-દીર્ઘ વધવી, વ્યાપારમાં લાભ, કામદાના કામમાં યત્ન, મોટા પગારની મનપસંદ નોકરી મળવી, શત્રુપર વિજય, મનપસંદ લગ્ન, પતિ પત્નીના ગ્રેમમાં વૃદ્ધિ થવી, અનિદ્રા મોડોની શાંતિ થવી વિગેરે સર્વ સિદ્ધિઓ આ અમતકારિક કવચવડે પ્રાપ્ત થાય છે. આ કવચ મોટી મહેનતવડે સિદ્ધ કરી અને અતુભવ લઈનેજ વિક્રમ માટે બહાર કાઢવામાં આવેલ છે. આની પ્રશંસા કરવી એટલે સુવર્ણ પર દોળ ચડાવવા સરખું છે. કારણ કે માગ્યા વિના જ આ બદ્ધ અનેક સર્વિશીકેટા અને ઇનામો મળેલાં છે. આજ આની અદ્ભુતતાનો અને સત્યતાનો પુરાવો છે. આ કવચની કિંમત હવરની આંધવી પણ એાછી જ થશે. પણ પહેાપકાર વ્રતિવડે જ જનસેવા માટે ખરીબોને અને થીમંબોને સરખોજ ફાયદો થાય તે ઉદાર હૈતુથી દક્ષ રૂ. ૩-૮-૦ રાખેલી છે.

રપેશીયત રૂ. ૧૦-૬-૦ એકરૂા રપેશીયત રૂ. ૧૫-૬-૦ પરદેશ માટે અનુક્રમે કોમત ૫-૨૦ અને ૩૦ શિલિંગ.

અવસ્થાપક-પ્રોફેસર જોહરી, પોર્ટુગીઝ ગર્ચ સામે, મુંબઈ, ૪.

બરાબર મંગલતા નહિ. એટલે જાંબા અને મેલા લાગતા હતા. અનાજ અને ગોળ ઘીની પુષ્કળ નિપુણતા હતી. છતાં એ બરાબર સાથ રહેતા નહિ. એનો દૂરપયોગ પણ થતો હતો, રસોઈ એ નેઈએ તે કરતાં વિશેષ રાંધતો હતો. તેને પાન અને તમાકુ ખાવાનું વ્યસન હતું. આથી વારંવાર લાલ પીચકારીઓ છોડી બારી બારણાના ખૂણા રંગી નાખ્યાં હતા. બાયરમ અને પાંચખાનું ખૂબ અસ્વચ્છ રહેતાં હતા.

છોકરાઓ બહુ લાડકોડથી ચીડીયા બની ગયા હતા. તેમની અયોગ્ય પદાર્થો ખાવાની છદ્દ ઉપર અંકુશ નહોતો એટલે એક પછી એક વારંવાર માંદા પડતા. ડોસીમા આને માટે આલ્સજો પાસે મંત્ર જામ જપાવતા હતા. એઓએ બાળકોને અનેક ઠાળાં દોરા અને માદળીઆ બંધાવ્યા હતા. વેણીરામ જેથી આખે ચરસા લગાડી હમેશાં પંચાંગ લઈ આંગળાએ ધન, મકર, કુંભ ગણતો છોકરાઓની શુદ્ધીડા માટે જપ તપ કરાવવાની વિધિઓ શ્રદ્ધાળુ દાદીમા પાસે કરાવતા હતા. ડોક્ટરને તો વરસાસન મળતું હતું. છોકરાઓ ડોક્ટરની ક્લબી દવાઓ બહુ થોડી જ પીના હતા. મોટા ભાગ ગટરમાં જતો હતો, ચીડીઆ બાળકો નોકરોને મારી લેતા હતા. ડોસીને ગાળો કાઢતા. એ ગાળો દાદીને ગમતી હતી.

દિશોરીલાલો ઘર તરફ જોવાની કુરસદ નહોતી. એમને ખાવાનો પહેરવાનો કે બીજો કોઈ શોખ માટે સમય જ નહોતો, બાળકોને રમાડવા કે જોવાનો સમય મળતો જ નહિ. જમવા પણ ખૂબ અનિયમિત આવતા હતા. પરંતુ ઘરમાં લોભ કોઈ જાતનો કરતા નહિ. નોકરો ઉપર પણ દેખરેખની વાત જ નહોતી. પગાર નિયમિત આપતા હતા. પોતાને માટે એમને બહુ જરૂરિયાતો નહોતી. જેવું ખાવાનું જે સમય મળતું તે જલદી જલદી ખાઈ છેલ્લે કાગળે ગોઠામાં પાન નાંખી મોટરમાં બેસી જેર બજારમાં ભાગતા હતા. સાં રીંગારોટો અને

હોટલની ચાહના કપોની વચ્ચે ગ્રાહકોની સાથે માયાકૃટમાં એમનો સમય વ્યતીત થતો હતો.

આવા અવ્યવસ્થિત અને અસરકારી વાતાવરણમાં અનુસુયા આધેડ વરનું ઘર વસાવના આવ્યા. નવી વહુએ સગી આંખે આ વાતાવરણ જોયું. પિતાના ઘરમાં ધન અથર્થ નહોતાં પરંતુ સાદાર્થ, સુધડતા, દરકસર અને મુસરકારીતા હતા. અહીં તો એના જોવામાં જે આવ્યું તેથી એને શોક થયો. એને ડોસી સામુએ પ્રથમ તો નવી વહુ તરીકે લાડકોડથી વધાવી લીધી, નવી વહુનો પડતો બોલ ઝીંકાયો પરંતુ એ ઘોડાં જ દિવસો વ્યાધ્યું. ડોસીમાએ આમલી વહુઓ અને ધરમંસાર ઉપર ત્રીસ વરસોના લાંબા ગાળા મુખી સંપૂર્ણ રાસન ભોગવ્યા પછી કોઈ બહારથી તરત આવેલ યુવતિની દખલગીરી બોગવવા માટે તૈયાર નહોતા, એમના એકતંત્ર રાજમાં કોઈની ખમેલ એમનો સ્વભાવ સહન કરે તેમ નહોતો. નોકરોને પણ પોતાની સ્વચંદતાના ઉપર કુદાડા મારનાર જોઈતો નહો. બાળકોને પણ એમના ચીડીઆ પણ ઉપર અંકુશ રાખનાર અણુ-ગમતું ચાવ તો નવાઈ નહિ. દાદીમા પોતાના પડાલા બાળકોના પ્રેમમાં કોઈ ભાગ પડાવે તે જોવા ઈચ્છતા નહિ. તેમ એમની ધર્મમાં અધ શ્રદ્ધામાં સુધારા કરવાની મૂચના પણ એમને અગ્રિય ધર્ષ પડે.

અનુસુયાએ આ સર્વે બીચડો જોયો. એને ખેદ થયો. આ સર્વે સુધારવાની એને પ્રવળ ઈચ્છા થઈ. પણ શરૂઆત કેમ કરવી તે એને માત્રુમ નહોતું. ડોસીમા પાસે મધુર સ્વરે સંવાતમાં મૂચનાઓ મૂકી. થોડા દિવસ સામુએ હા ના તો જવાબ દીધો નહિ. પછી તો વહુને ઉધડી જ લીધી. તું ઘરમાં શું સમજ ? હું તુલ્ય અનુભવીને તું બાળક શું સમજવાતારી હતી ? તને ઘર સંસારનો અનુભવ શું ? બેઠી બેઠી ઘરમાં જોવા કર. ક્યાંયે આ ઘરમાં મથુ મારીશ નહિ. તારું એમાં કામ નહિ. તું ઘરમાં

સમજે નહિ. આપણા માન મીતવા પ્રમાણે
સૌ આવે છે તે ચાલવા દે.

આથી અનુસુયા ગૃહકામ કે વ્યવસ્થાથી
અલિપ્ત રહી નોકરો પશુ અનુસુયા માત્ર
હીંમતી હોય તેમજ એની સાથે વર્તવા લાગ્યા.
એની આખર માત્ર એક સ્થળે બેઠા રહેવામાં જ
રહી. કોઈ એની પ્રતિષ્ઠા કે હર કરનાર
નહોતું. પતિને 'વાન કરી તો એ તો માત્ર
હતી નાંખતાં' એને ગૃહકામમાં કંઈ રસ નહોતો.
તું 'તારે બેઠી આનંદમાં સમય કાઢ કપડાં-
લતાં ને બેઈએ તે ખરીદા છે. પરમાત્માએ
ધણું આપ્યું છે. તારે આ જન્મળ કરવાની
જરૂર નથી. દર દાગીનો કંઈ મન ધાપ તો
ખરીદી લેવો' કિંમત માટે વાંધો નથી. પરંતુ
આ ઉપાધિમાં પડીશ નરિ. મન કર અને
આનંદ ભોગવ. આને સાંજરે આપણને
સીનેમામાં જવું છે. "સેવા" ની ફિલ્મ નવી
વધુ જોવા જેવી છે. ત્યાંથી ચોનટબાઈ શમર

વાળાની કુટુંબને રેસમની થોડી સાડીઓ
ખરીદવાની છે હું સાંજે પાંચ વાગે આવીશ,
તૈયાર રહેજો.

અનુસુયા ડાડવાળી સુવર્તિ હતી. એને
પોતાનો સંસાર સુધારવો હતો. ગૃહમાં વ્યવ-
સ્થા લાવી સુધડ બનાવવાના એને સ્વપ્ના
આવતા હતાં. આ હમણાની સ્થિતિ એને બારે
ચુંગવણ ઉત્પન્ન કરતી હતી. એ મનમાં બારે
ગાસી ગઈ. કેમ કામ શરૂ કરવું? ત્યાં પશુ
ઉત્સાર કે અનુભવન નહોતાં, મરત્ર ઉત્સાહને
દાખી દેવાના જવાબો મળતા હતાં. સગી
આંખે અવ્યવસ્થા નીભાવતી હતી. પતિ, પૂત્ર
પુત્રિ, સાસુ, નોકરો ઘર સર્વે. સુવ્યવસ્થા
માંજતા હતા. પશુ શરૂ કેવી રીતે કરવું? એની
દરમ્યાનગીરી કોઈ રીતકારે તેમ નહોતું.
બાળકો તો એના તરફ જોતાં જ નહોતાં, એણે
ધર કેમ મુકાઈ તે આપના આંકે વાંચજો.

કમલ:

કેલ્વર્ટ્સ પર્લ બારલી

બાળકો તેમજ બાળકોની
માતાઓ માટે ઉત્તમ છે.

કેલ્વર્ટની બ્રાઉન એન પર્લ બારલી ઉભા ગોળ-
ડખામાં સીલપાંચ પેક કરેલી છે જેથી તે
વર્ષો સુધી તાજ રહે છે. કેલ્વર્ટની પર્લ
બારલીનું પનાવેલું બારલી વોટર સ્વાદીષ્ટ
અને વીટામીનોથી ભરપૂર છે. સંઘળાં રેસ્ટોરાં
અને સ્ટોર્સમાં મળે છે.

એ. કેલવર્ટ એન્ડ કું.

૧૨૩, અપરડાંકન રોડ
સુધામ ૮

અનુવાદક : કેશવલાલ પટેલ.

કેશઞ્ચગાર એ અર્વાચીન સ્ત્રીઓની દેશ-
નમાં એક મહત્વનું અંગ છે. સુષ્ટતા
અને કલાત્મક રીતે અધિમે કેશકલાપ સ્ત્રીના
સૌંદર્યમાં તેમના વદનની આકર્ષકતામાં
અગ્રણ્ય ઉમેરો કરે છે. સૌંદર્યભરી દેખાવા
માટે અર્વાચીન સ્ત્રીઓ વ્યતગતતાનાં કિંમતી
વસ્ત્રાભુષણો, અને ખીજ જરૂરી ચીજોમાં અદ-
ળત દ્રવ્ય ખર્ચે છે એટલે કેશઞ્ચગારનું સચુ-
ચિત્ત જ્ઞાન સ્ત્રીઓમાં ન હોય તો તેમનો
ઞ્ચગાર અપુર્ણ રહેવા પામે છે. પ્રત્યેક સ્ત્રીને
વિવિધ પ્રકારે વાળ શણગારવાની કળા આવ-
ડવી જોઈએ. પ્રાચીન સમયમાં ભારતીય સ્ત્રીઓ
આ કળામાં આલાક હતી. પ્રાચીન ચિત્રો અને
શુભિકા નિહાળવાથી આ વસ્તુ તરતજ જણાઈ
આવે છે. સંસ્કૃત સાહિત્યમાં કેશાભુષણનું
કેટલોક વર્ણન સાંપડે છે.

વજ્રભાષાનું સાહિત્ય પણ કેશાભુષણના
વર્ણનોથી સભર માત્રમ પડે છે. તેનું ફક્ત
એક જ ઉદાહરણ અહિંમાં પુરતું છે. બુદ્ધ-
ખંડની એક રાણીના કેશકલાપનું એક કવિ-
ત્રીએ પ્રમાણે વર્ણન કરે છે.

‘જે વખતે રાણી સાહેબા કેશઞ્ચગાર કરે
કે તે વખતે ઘરમાં, બગીચામાં, વનમાં એમ
પ્રવૃત્ત ધર્માત્મ યઈ રહેતી. કોઈ કંસજી તેને
પસંદ પડતી નથી અને જો કદાચ તેને એકાદ
પસંદ પડે છે તો હુકાનદારો તેનું મોં માગી
કેમત લે છે. મૌલિસરૂરી કે મહારનાં લાગે
જો એકાં કરવામાં આવે છે પરંતુ તે પણ
મોઝાં પડે છે કારણ કે તેમાંથી બાગે જ
ત્યાર કુશો પસંદ કરવામાં આવે છે. આગુ-
તાગુની લટો પર ચુંથવા માટે વપરાતાં મોતી-
ની કિંમત પણ વધી જાય છે અને ભાતભા-
નાં મુગધિત તંત્ર અને કુશોના ખડક્ય ધ
ગલા કરવામાં આવે છે. સવારમાં ઉઠીને વીસ
સીઓ કેશઞ્ચગારનો જરૂરી સામાન ખરીદવા

લાગો મહોરોનો
વ્યય કરે છે ત્યારે
કેશઞ્ચગારનો જરૂ-
રી સામાન તેઓ
મેળવી શકે છે.

આ એક અતિ-
શયોકિત ભરેલું
વર્ણન છે એ

વાન સાચી છે પરંતુ પ્રાચીન સમયમાં દેશનેબલ
સ્ત્રીઓ કેશઞ્ચગારનું કેટલું બધું મહત્ત્વ આપતી
હતી તે આ વર્ણન ઉપરથી જણાઈ આવે છે.
અર્વાચીન સમયમાં પણ કેશઞ્ચગારની દેશન
કંઈ બોધી ખરચાણ નથી. કેટલાંએ કાર-
ખાનાં ફક્ત સ્ત્રીઓનો કેશઞ્ચગાર કાયમ રહે
તે માટે આવી રજાં છે તથા કેટલાંએ પુરુષો
તેમાં નોકરી કરી રજા છે. તેલ, કંસજી, સાણ,
ધણ, કિલપ, કાંદા, કીમ, પાપડર અને એવી
કેટલીએ કરોડો રૂપિયાની કિંમતની ચીજો
તેવાર થાય છે અને ખર્ચ પણ જાય છે.

અર્વાચીન સમય પ્રાચીન સમય કરતાં
જોડેલા વધારે બદલાઈ ગયો છે તેટલોજ કેશ-
ઞ્ચગારનો પ્રશ્ન પણ જટિલ બની ગયો છે.
સ્ત્રીઓના વદન પરના સૌંદર્યને સંપૂર્ણ રીતે
પ્રદર્શિત કરવામાં તેમ જ વધારે આકર્ષક
બનાવવામાં આવે વાળનું જોડલું મહત્ત્વ છે
તેટલું કોઈ વખત રહ્યું છે! એટલે ‘સ્ત્રી-બોધ’
નું વાંચન કરતી તેમ જ અન્યત્ર બહેનોને માફ
નિવેદન એ છે કે આ લેખનું તેઓ ધ્યાનપૂર્વક
પઠન કરે અને પોતપોતાના વાળને નિત્રનિત
નવા પ્રકારે શણગારે. કોઈ દિવસ અંબોડા
પર ગુણવેણી બાંધીને, કોઈ દિવસ લટોને
ચુંથી લટકતી વેણી રાખીને એમ જુદી જુદી
રીતે કેશઞ્ચગારની રીતો અપનાવવી જોઈએ.

સંસ્કૃત સાહિત્યમાં કેશઞ્ચગારને કામદેવનું

પાંચમું બાણ કહેવામાં આવ્યું છે, આને પણ તેનામાં મોટી શક્તિ છે. મુષ્ટનાથી શસ્ત્રમારેલા વાળ સ્ત્રીના સૌંદર્યમાં બદલી નીચે આવે છે. આપણી શકે છે. આધુનિક મૃદુલતાએ આ વાત વ્યાખ્યાનમાં રાખવા નથી શકે. આધુનિક કેશશૃંગારની કેટલીક રીતો નીચે મુજબ છે તે પ્રત્યેક સ્ત્રીએ યથા સમયે અભ્યાસ કરવા નીચે છે.

મતુર્ગુજ આકારનો અંગોડો બાંધવાનું કામ સરળ અને પારિવારિક છે. જે ઉપરથી નીચેની જમણી અને ડાબી બાજુના મુક્તપ્રાચીન વધારે લાંબા છે.

બંગાળી મુવતીઓના કેશશૃંગાર બહુ જ સરસ હોય છે. બીજા પ્રાંતોની કેશનેત્ર સ્ત્રીઓ પણ અંગોડો બાંધવાની આ રીતને અપનાવી રહી છે. કહેવાય છે કે મેનકાએ જ્યારે વિશ્વામિત્રના તપનો બગ કર્યો ત્યારે તેણે બંગાળી કેશ શૃંગારની રીતનો અંગોડો બાંધ્યો હતો.

બંગાળી રીત યા અંગોડાથી સ્ત્રીના જે પ્રભાવ પડે છે તેનાથી કંઈક ઓછો પ્રભાવ દર્શાવેલો હોય ત્યારે તેનાથી કંઈક સાદો અંગોડો બાંધવામાં આવે છે. સરકારી વેણી કોલેજ મુવતીઓનું ફેશન વ્યક્ત કરે છે. સ્ત્રીની ઉંમર સાથે વરસથી બોલી છે એમ જણાવે છે. આ પ્રકાર ની કેશશૃંગારની

રીત વ્યક્ત કરે છે. આ પ્રકારના કેશશૃંગારની ઉપમા નાગમ્મી-નાગણી સાથે કરવામાં આવેલી છે. આ પ્રકારે વાળ શસ્ત્રમારવાનું કાર્ય બહુ જ સરળ છે. આમાં સાદામ પણ વ્યક્ત થાય છે તેમ જાંઝાં મોઢિયું નીચે કાઢવા હલકામાં એક માધુર્યનો ભાવ ઉત્પન્ન કરે છે.

જ્યારે સાડીની અંદરથી અંગોડાનું સૌંદર્ય વ્યક્ત કરવાનું હોય છે ત્યારે વાળને સાદો-અંગોડો વાળી કેશશૃંગાર કરવામાં આવે છે.

કેશશૃંગારની એક બીજી દક્ષિણી રીત છે. આ રીત તદ્દન સાદી છે એ એટલી બધી આકર્ષક નથી જ. સુકસારતા પ્રગટ કરવા માટે તેની વચ્ચે અધખીલી મુષ્ટકાઓ મુકવામાં આવે છે.

ઉપર પ્રમાણેની કેશશૃંગારની રીતોમાંથી તમે કોઈ તમારી પોતપોતાની રીતિ પ્રમાણે, બધીએ રીતો કે કોઈપણ એક રીત અપનાવી શકો છો.

• હિંદીના આધારે.

મુઢીબુદી બતના અંગોડા, વેણી મુકવા

ઈંગ્લેન્ડના અમર કવિ જહોન મીલ્ટન વિશે કેટલીક વાતો

આંખો વિના સ્વર્ગ-દર્શન

સંપાદક: શ્રીયત્ સગીરથ મહેતા.

સામાન્ય જનો કરતાં ઈંગ્લેન્ડના

અમર કવિ જહોન મીલ્ટન પ્રકૃતિની કૃતિઓ આંતરિક દૃષ્ટિથી ગ્રેફી શક્તા હતા. સૌથી તેઓ વધુ સુખી હતા કારણ કે આંખો વિના તેમણે સ્વર્ગ દર્શન કર્યા અને તેમની અભ્યાસથી બરેલી ચિંતનપૂત કલમ વસંતના ખખડતા પર્ણોના અવાજથી વસંતનું વર્ણન કરવા સમર્થ હતી અને આંખો વિના પણ સ્વર્ગ દર્શન તેઓ કરી શકતા.

લેખક

જ્યારે મેરટરથી આયરલેન્ડ જતી એક હોડી મીલ્ટનના સહાધ્યાયી મિત્રને લઈને ડુબી ગઈ ત્યારે સૌ તેના પિછાનવાળાઓએ સ્મરણ-જાણી તૈયાર કરવા માંડી છેલ્લી પછે તેમને એક કવિ યાદ આવ્યો. જહોન મીલ્ટન! ૨૯ વર્ષના મીલ્ટનને તે વખતે એક કાવ્ય તૈયાર કરવા કહેવામાં આવ્યું અને તેણે મહાન ભુ-સીડાસ તૈયાર કર્યું!

જહોન મીલ્ટન-કોમવેલના વિચારોને માન આપતો હતો.

૩૪ વર્ષ સુધી મીલ્ટનને આંખો વિશે કશી સમજ ન હતી. બાલક જેવા મીલ્ટનને તેની સાથે એક દિવસ મેરી નામની રકવરની દીકરીની મુલાકાત થઈ અને જ્યારે મેરીએ એક સ્મિત ફરકાવ્યું ત્યારે તેા મીલ્ટન ઉપર તેણે વિજય મેળવ્યો. રકવેર પોતેલે તેની પુત્રીને અને ત્રેમ રોગમાં પીડાતા મીલ્ટનને એકલા મૂક્યા અને એકાદ માસમાં મેરી અને મીલ્ટન પરણ્યા. મેરીના પિતાએ આ બંને બાળકોને પોતાના આશિર્વાદ-સહ લાંડન મોકલ્યા અને ૧૦૦૦ પાઉન્ડ મીલ્ટનને આપવા કબજ્યું.

x

રિવાજને માન આપ્યા વિના મીલ્ટનના લગ્નની શ્રમ સારવાત થઈ અને જ્યારે મેરીને ખબર પડી કે મીલ્ટન મોજમગ્ન શર ન હતો પણ પુસ્તકોમાં રાચનાર હતો અને તેને કવિતાની વધુ પરવા હતી અને પોતાના બે ભત્રિજાની કેળવણીની ત્યારે મેરીની અને મીલ્ટનની વચ્ચે કડવાય પ્રવેશી. મેરીને પોતાની જાતને મહાન વિચારક મીલ્ટનના ઘરમાં કેદખાનામાં આવી હોય તેવું જાન થયું. હજુ તો લગ્નને થોડાં દિવસો વિત્યા ત્યાં તો મેરીએ મીલ્ટનને લખ્યું: હું મારે ઘેર જવાની છું. અને પછી તેા મીલ્ટનને મેરીને પત્ની લખવાનું સાંપડ્યું. જે મેરીએ વાંચવા તકલીફ ન લીધી. પછી મીલ્ટને એક માણસને મેરીને ઘરે મોકલ્યો અને મેરીને લાવવા વિનવણી કરી પણ આ માણસની પોતેલના ઘરમાં છુરી દશા જ થઈ. મેરીએ કોઈ પણ હિસાબે પરત ફરવાની ઈચ્છા ખતાવી નહીં. પત્નીને સાચવી ન શકનાર મીલ્ટન વિશે વાતો પ્રચાર પામી. પછી તલ્લાકની જરૂરીયાત કહેતા લખાણો તેણે લખ્યા અને તેના પ્રચાર કર્યો. જ્યારે આ અને પુરુષ જૂલમાં જંધાર્

ગયા હોય ત્યારે તેઓ શા માટે છૂટી ન શકે ?

×

કોમવેરની હાર પછી મેરીનું કુટુંબ ગરીબ બન્યું હતું. સ્કૂલેર પોવેલે પછી નાટકી રીતે મેરી અને મીલ્ટનની સમજુતી કરાવી. મેરીએ મીલ્ટનને પગે પડી પોતાને 'પાછા લેવા' કહ્યું અને મીલ્ટન ક્વિ હતો અને એનું હૃદય દ્રવી હિયું અને તે બોલે પલ્કુ હતો.

તે દરમ્યાન મીલ્ટનનું એક કાવ્ય પ્રકાશન પામ્યું અને સારી એવી પ્રસિદ્ધિ પામ્યું.

નહોન મીલ્ટનને કોમવેલમાં ગદા હતી, અને જ્યારે ચાર્લ્સ પહેલાને આ જગતમાંથી ફેંકી દેવામાં આવ્યો ત્યારે તેણે તેમ કરવામાં 'સારું' થયું હતું તેમ કહ્યું હતું. તેણે લખ્યું કે જો રાજા નહારે હોય તો તેને ગાદી પરથી ઉતારી દેવામાં જ સાચું શામ છે અને પછી સામાન્ય ન્યાયાધિશે તેમ કરવા ઈચ્છા પ્રત્યક્ષીત કરતા હોય તો અન્ય પ્રકારે તેમ કરી શકે જ. પછી મીલ્ટનને સારી જગા મળી હતી અને તેમાં તેને કોમવેલના નવા જમાના વિશે પ્રશસ્તિઓ લખવા ફરમાસ થઈ હતી.

×

કવિ શક સમજતા હતા નહીં અને ખૂબ કઢી શકાય 'તેટલું' આંખોની દરકાર વિના વાંચતા લખતા. વર્ષો સુધી માથું દુઃખવાની કશિયાદ તેમની હતીજ અને છતાં તેમણે તેમનું વાંચન જારી રાખ્યું અને તેમની ધર્મ પત્ની

પલ્કુ તેમને વિશે ચિંતા કરવા લાગી ત્યાં સુધી તો તે વિના રોકાયે વાંચતા જ.

×

મુશ્કેલી મહાન વિચારકે તે સમયે ચાર્લ્સની પ્રશસ્તિ કરતું પુસ્તક બહાર પાડ્યું અને તેમાં કોમવેલની ટીકા ચિતરવામાં આવી હતી.

ત્યારે નવા જમાનાનો બચાવ નામનું પુસ્તક મીલ્ટનને લખવાનું ફરમાન થયું અને તેણે શક પ્રીછવા વિના છ માસમાં આ નવું માથે લીધેલ પુસ્તક પુરું કરવાની ઈચ્છાથી રતોના સામટા ઉભંગરા કરીને માથાના દુઃખવાને તેનું કામ કરવા દેવાનું તેની પરવા વિના તેણે તનતોડ મહેનત કરી.

કોઈદરેએ તેને આંખો ગુમાવી દેશે તેવી ચેતવણી અગાઉથી જ આપી હતી કારણ કે જે ધગસ જે આખાનો પુકાર તે સમિળાને જે માર્ગે દોડી રહ્યો હતો ત્યાંથી તો તેને રોકી શકે કોણ ? અને તેણે તેનું પુસ્તક 'પુરું' થયું અને આંખો ગુમાવી.

×

અને ત્રીસ વર્ષ સુધી આંખો વિનાનું જીવન તેમને જીવવું પડ્યું અને મધ્યાહને સમયે પછુ અધકાર જેનાર, દિવસનીઆરા વિનાનો અધકાર તેમણે ખૂબ સમય જેવો પચ્યો.

×

તેની સાથેજ અનેક પારાવાર દુઃખો આવી પડ્યા. છ માસમાં મેરી મૃત્યુ પામી અને

કોકશાસ્ત્રની દાદી

પુસ્તક મફત-ઓ, પ્રકાશન નવીય જ્ઞાન આપનાર તથા ઓ.પુરુષોના હકીલા. ખાનગી રોજિના કુદરતી ઉપાયો અવાચનાર ઉમદા પુસ્તક મફત મંગાવી વાંચો અને તુરંત જરૂર લખો- લખો-

ધી. સામતી કું.

૧ લાંબનગર (કાઠીઆવાડ)

ગર્ભ રિપુ

ઓઝોના ગમે તેવા કારણોથી બંધ પડેલ માસિક અટકાવને ફક્ત સાત દિવસમાં કરી ચાલુ કરીને ગર્ભ રહેતો અટકાવે. સગર્ભા સ્ત્રીએ દવા લેવી નહિ. કારણ કે ગર્ભયાત ગદા જાય છે. કોઈ, ડબ્બી ૧ નો રૂ. ૨-૦-૦ પો. ખર્ચ જુદું (સ્પેશલ દવાના રૂ. ૪) પો. ખર્ચ જુદું)

લખો:- ધી. જોશી કેમીકલ વર્કસ. લાઠી (BO) (કાઠીઆવાડ)

વીટામીન એફ વાપરીને વધુ ખૂબસુરત બનેા

*Be more lovely
with vitamin F*

વીટામીન એફના આમડીને ખૂબસુરત બનાવનારા અને તાજગી આપનારા તત્વો 'સુનીસ સ્નો'માં બરપુર પ્રમાણમાં રહેલાં છે. દરરોજ આ 'સુનીસ સ્નો' વાપરો અને તમારી આમડી કેવી રીતે મુપાન અને મુંદર બનતી જાય છે તે જુઓ.

બૉમ્બે સોપ ફેક્ટરી (સ્થાપના ૧૯૦૪)
સાબુ અને પરફ્યુમ બનાવનારી
મુખ્ય પેઢી મુંબઈ-૩

ત્રણ પુત્રીઓને તેને સાચવવા મૂસ્તી મળે. એક માસ પરણે થતાં તો તેની બીજી પત્ની પણ ચૂલુ પાગી, અને દૂંદ મુમયમાં આર્સ બીજે રાજગાદી પર આવ્યો. અતે તેને ફોસી મળ્યે તેવી વાતો તદન સ્વાભાવિક બની.

પરંતુ આ જગતમાં મહાન કાર્ય કરવા મીસ્ટન શી રીતે બચ્યો તે જગતના ઇતિહાસમાં ગણવા જેવી વસ્તુ બની રહેશે, કદાચ આર્સ બીજને કહેવા મળે કે મેં કેઈ પ્રતિભાશાળીને ફોસી નથી આપી તેથી મીસ્ટન બચ્યો હોય.

આંખો ગયાથી પોતાનું હૈયું પત્યરતું ફરી મીસ્ટને પોતાની ત્રણે છોકરીઓ પાસે કામ કરાવવા માંડ્યું અને ત્રણેયને તેણે પોતાના પાસે રાખી અને તેમની પાસે પોતાનું કામ કરાવ્યું, પરંતુ આ કિશોર વયની બાળાઓએ મીસ્ટનના કેટલાંય પુસ્તકોને વેચી દીધાં અને બજારની ખરીદીમાં પણ તેને છેનયો. બીજું શું યાપ ?

લંડનમાં લાગેલ આગને કારણે મીસ્ટનનું આંખો વિના કરેલા સ્વર્ગ દર્શનનું પુસ્તક મોટું પ્રદાશન પામ્યું પણ તેને પ્રસિદ્ધિ તો જરૂરી મળી જ.

અને એક વખત તેના મિત્રે સ્વર્ગ ગુમાવ્યું વાંચી તેને કહ્યું કે તે સ્વર્ગ ગુમાવ્યું તો લખ્યું પણ સ્વર્ગ મળ્યાનો વાતનું શું કે ત્યારે લાંબા સમય સુધી વિચારોમાં રહી તેમણે સ્વર્ગ દર્શનનું પુસ્તક પુરું કર્યું.

આપણને આ અમર કવિ માટે જેટલું માન યાપ તેટલું કમ છે. દરેક મહાન શક્તિશાળીની જન્મ બાગે આપેલા દરેક ફટકા તેણે હિંમતે સહ્ય અને તેણે બાણી લીધું કે જગતને માટે તે મહાન પયગામ લાવેલ છે અને તે વદન સત્ય હતું, આંખો વિના તેણે સ્વર્ગ દર્શન કર્યું તે તો કેઈ મહાન પ્રતિભાશાળી અમર કવિ જ ફરી શકે.

એક જવાબદાર પત્ર

“જો, પ્રકૃતિ તારાં રાસ આંહી, જો માનવીના હૃદયમાં આંહી;
આ પત્યરે પત્યર પ્રાણવતો, યુગ સાક્ષી કે સ્મર-તો.”

—સ્વ. પ્રા. ધ્યુ.

પ્રિય બહેન,

તમારો પત્ર મળ્યો. અજન્તાની ગિરિ-
ક-રાઓ જોવા તમે ન આવી શક્યાં તેથી
મને જરાયે ખેડું લાગ્યું નથી. ઉલ્ટું, તમે જીવનની
આ એક સુંદર તક યુમાવી છે. ‘જીવ્યા કરતાં
જોયું બહુ’—એવો જાણો છો ને! હું માનું છું
કે સાહિત્યરસિક વ્યક્તિઓ કલારસિક હોય જ.
તમે કલારસિક હો તો આ એક સુંદર કલાધામ
જોવાનું ચૂક્યાં છો. પત્ર લખવાની ઈચ્છા નહોતી
પરંતુ પ્રયાસ જોવા વિષય પરત્વેની તમારી
રસ વૃત્તિ ઉપવા નેટલી મૂંઝટા કરી શકેતો
નથી...

અજન્તાની ગુફાઓ ખ્રીષ્ટિક સંસ્કૃતિનો
મૂક ઇતિહાસ છે; પૌરાણિક નદિ: એ જાણુવું
જરૂરી છે. કારણકે—ત્યાંના ઉદ્યાનમાં વિહરતી
ઓઓ, પ્રાણીઓ, રથો, વિ. દ્રવ્યો જોનાં અશોક
વાટિકામાં ફરતા સીતા અને રથ દ્વાંકના અનુ-
ભવો ખાસ શાય! એ ગુફાઓ સુધ્ધના સમયનું
પ્રજાજીવન-સંસ્કૃતિ-તેમની રહેણી કરણી પોશાક
અલંકાર, શોષ વિ. નું મૂક પ્રતિબિંબ છે.
જાણો છો ના કે ઈજિપ્તના ‘મમીઝ’ અને
‘અલ્ખનમ’ પીરામીડોમાં ત્યાંના મૃતવ્યક્તિઓ,
વિવિધ પોશાક, ખેરાત, સુંદર કારીગરીવાળાં
ખુરસી-ટેબલ વાસણો ઇ. વિવિધ સામગ્રીઓ
સહિત કે અમરતાં નથી સંઘડાયાં! ધ્રીસની
પ્રગળ્યે કાચના કુલદાંન ઉપર સૂર્યદેવ (Apollo)
અને બીજાં દેવ દેવીઓની પ્રતિમાઓ અમરતી
નથી કોતરી! અને સિંધુતટના સરકારી ચહેર
ગોડન-જો-દરોના પુરાણ-ખડીયેરો તો હજી
ગર્ધકાંસે જ નીકળ્યાં! અરે, પણ જુલ્યો. તમે
તો ગુફાવર્ણન સાથે પ્રવાસવર્ણન પ્રથમ મોંઘો

છો ના, એટલે મારે મુસાફરીનો પણ ઉલ્લેખ
કરવો પડશે.

મુરતથી સવારે આઠ વાગે ટાપ્પીમાં બેઠા
તે સાંજે આઠ વાગે રેશન જલમામ ઉતર્યાં.
ખરાખર ખાર કમાઈની મુસાફરી ત્યાંથી.
સવારે મોટર સર્વીસમાં બેઠાં તે પાંત્રીસ માઈલ
દૂર અજન્તાની ગુફાઓ આગળ પહોંચ્યા.
ગુફાઓ સવારે નવથી તે સાંજે ચાર વાગ્યા
સુધી ઉઘાડી રહે છે. શનિવારે એક વાગ્યા સુધી.
એ ગુફાઓ આજે નિઝામ સરકારના હસ્તક
છે. ગુફાઓ જોવાની કેં દો લેવામાં આવતી નથી.
પરંતુ ગુફાની અંદરના ચિત્રો ખતાવવા માટે
light ના પાંચ રૂપિયા લે છે.
જો આપણે બેટરી ન લઈ ગય હોઈએ તો
આ દર આપવો પડે છે. બીજાં કમારસિકો
કલાનો આસ્વાદ ખરાખર ન માણી શકે તેથી
ગુફાઓની સચિત્ર, સપર્શન માર્ગદર્શિકા આગ-
ળથી આપના નથી. માર્ગદર્શિકાની મરાડી
આવૃત્તિના અઢી રૂપિયા લે છે, અંગ્રેજીના ત્રણ
રૂપિયા. હવે ગુફા વર્ણન....

મુમારે ત્રણસો ચારસો ફુટ ઊંચી ઝોળાકાર
પત્થરની ભેખડોમાંથી લગભગ ત્રીસ નેટલી
ગુફાઓ કોતરી કાઢી છે. ગુફાઓ ફરીને જોવા
માટે પગદંડી બનાવી છે. પગદંડી ઉપરથી આ-
સપાસનું દ્રશ્ય મનોહર લાગે છે. જો કે કુદરતી
વનગ્રીનું સોન્દર્ય તો ચોમાસા પછી જ ખરાખર
માણી શકાય, ગુફાઓના છેડા આગળ ભેખડમાંથી
એક ત્રણનું સતત ત્રણા કરે છે એનું પાણી બહુ
મીઠું છે. આ ગુફાઓની ખજૂર પહેલ વહેલી-
૧૮૨૪ માં પડી હતી. અને આશ્ચર્યની વાત
એ છે કે ૧૮૪૪ માં મેજર ગિલ પાસે ઇસ્ટ

ઈન્ડિયા કંપનીએ આ ગ્રુહઓની જે નકલો કરાવી હતી તે બધી બગાડાઈ હતી ! તથા કહે છે, કે પત્થરની બેખડામાંથી જે હાથ લીલા રંગો નીકળે છે તે વડે એ ગ્રુહઓનું-ચિત્રકામ થયું હતું. એ ગ્રુહઓમાં જે વિવિધ પ્રકારનું ચિત્રકામ થયું છે તેમાંથી ઘણાં યોગાં ચિત્રા બચ્યાં છે. તેનો નિઝામ સરકારે ખાસરરેનો આપ આપી સુશોભિત બનાવ્યાં છે.

એ ગ્રુહઓનાં પુરુષ, સ્ત્રી, રમણીય ચહેરાઓ દાઢી, ઘોડેચારો, રથો, ઉઘાનો, જુદા જુદા પ્રાણીઓ, કમળની ઝાડીનો, મુંદર હાથગાળાં પણ જરા વાંકા પગવાળાં મનુષ્યો, યોધાઓ વિ. ના ઘણા આકર્ષક ચિત્રો આવેખાયાં છે. ધડીબર એમ ચાલ કે હૃદય ન્યાં સાક્ષાત્કાર કરી શકે એવા મનોરમ પ્રદેશમાં વિદારીએ જીએ. કેટલાક ચિત્રોને કાચના cup boards માં સાચવી રાખવામાં આવ્યાં છે. તે વખતના લોકો મોજા પછુ પડેરતા, કે ! સૌથી આકર્ષક અને હૃદયગમ ચિત્ર તો એક ખૂણામાં દિવાનગે-અરેલીને ઉભેલાં નખશિખ અગ્રંદારથી વિજૂ-પિત પત્ની યજ્ઞોધરા અને પુત્ર રાહુત્રની પાસે ઉધાસ કમલદક્ષમાં ચરીરે ગુલાબી ઉત્તરીય ઝોડીને ઉભેલા છુધ્ધ બિશ્વા યાગી રહ્યા છે; મસ્તક આગળ ત્રાસો એક બળવાન પાંખવાળો દિવ્ય ગણ ધન કરકાવી રહ્યો છે, તે છે. તે સમયની સ્ત્રીઓ ચિત્ર ઉપરથી બહુ રસિક અને સુખી હોય એમ લાગે છે. રિમત ફરકાવતી અને ભાવ-સાદી-મળે બોલતી ના હોય !- તથા જુવાર-પણી, ધટુંવણી નદી-મળે હાચરની હેલન !

ખીલ એક નવિનતા શું તે કહું તે-સચ-તની સ્ત્રીઓ તમારી જેમ હાથમાં એકે જંગડી અને ઘોડાની લગામ જેવી લાંબી કુમતેદાર લટ ાળી તેમાં એકજ કુલ નહિ ખોસતી. તેઓ તે હાથના પહોંચાથી તે કાણો સુધી જંગડીઓ ફેરવતી. તે સમયની સ્ત્રીઓને આજના યુગની ત્રીથી વિક્ષેપ અગ્રંદારો નો શોષ ધણો. માવાના ભર સુધી ઉંચો અંબોડો વાળી ગાળાકાર

કુલપાતરાંવાળા વેણીઓ ખાંધતી.

અંજનતાની શિષ્યકળા બહુ આકર્ષક છે. તેમાં, સળંગ પત્થરમાં કોતરેલી મુદ્રા સહિત ભગવાન છુધ્ધતી બધા પ્રતિમા આંખને આંજ નાંખે એવી છે. પદ્માસન વાળીને બેઠેલા છુધ્ધતી

અંજનતાની કલાકૃતિ

બીજી મૂર્તિઓ પણ તેટલીજ આદર્શ છે, બુદ્ધની જે પ્રતિમાઓ બન્ય છે. એક નો મુઠા કરીને બેઠેલા જે-તથા લખેલા રમતા ના હોય બીજી માથા આગળ અને પગ આગળ તકીયા રાખી પડે કરીને સૂતેલા બુદ્ધ બગવાન શરીરના ઉપર ઉત્તરીય નાંખ્યું છે. તકીયા પણ કોઈ સુગંધ આદરવાના રંગ મહેલ જેવા ગોળ મોંઘાના અને નાડવાળા, આ મૂર્તિ નાક આગળથી ખંડિત થઈ છે. અમારામાંથી એકે તો એ બેઠેને હાથ ઉપજાવ્યું : “કદાચ બુદ્ધને નાકનું ક્ષય થયું હશે!” આ મૂર્તિઓ જોતાંની વારજ આપણાથી ખર્કના શબ્દો બોલી જવાય : “ઓહ! સખદાધિમ ઐન્ડ બ્યૂટીફુલ!” તરતજ એવો બાપ અનુભવાય, ‘શુ’ એજ આ બુદ્ધ! જેને સમસ્ત એશિયામાં ધર્મક્રાંતિની, અંખના જાગી હતી; જેને જીવન “જીવનની વાસ્તવિકતા નહીં” પણ રંગતો દિવસ લાગેા હતો! જીવનના આદર્શ અને મહત્વાકાંક્ષાની સાર્થકતા માટે જેણે નિર્દોષ પત્ની અને પુત્રને ઉક્ષતા મૂકીને, ‘મહાભિનીષ્ઠમણિ’ આદરવા નેટલી ઠીર ધૃષ્ટતા કરી હતી! શું એજ આ બુદ્ધ! મહાપ્રભુ, ધન્ય” કહી મસ્તક નમી પડે.

એ ગુફાઓમાં મનુષ્યો, છડીદારો, ચોખ્ખાઓ અને બૌદ્ધ બિક્ષુઓની ઘણી મૂર્તિઓ કોતરવામાં આવી છે. પૈથરના ઉંચા ચોસલા ઉપર એકાદ બે મૂર્તિઓનું કોતરકામ માન રેખાંકિત કરી અધુરું રાખવામાં આવ્યું છે કે જેથી પ્રેક્ષકોને ખ્યાલ આવે કે મૂર્તિઓ કેવી રીતે કોતરવામાં આવી છે. કેટલીકમાં નાના નાના ખંડો ખતાવવામાં આવ્યા છે, તેમાં માત્ર રેલ્લે ટ્રેનની પાટલીઓ જેવી બે સામસામી પથ્થરપાટો છે અને તેના પ્રવેશદાર બહુ સાંકડા છે. તે ઉપરથી માની શકાય કે તે સમયના શ્રેષ્ઠ બહુ જાંઘા નહીં હોય, કેટલેક સ્થળે બે પગ ઉપર ઉઠ્યા સ્થિતે આખી પીઠ ઉપર ગુફાના પથ્થરના મોટા પેટીયાં ધારણ કરતી, બીમ જેવી-વજ્રબાહુ, વજ્રબીહ અને મોટાં પેટવાળી મૂર્તિઓ કોતરવામાં

સ્ત્રીઓ

જીવાન હોયા છતાં દુષ્કાળી અને ધરડી દેખાવવી, સફેદ પ્રદર, રક્ત પ્રદર, વારંવાર સુત્રાવડ આવવી, કસુવાવડ થવી, કમરનો, કુખાવો, ચામુ પાણી જવું વિગેરે માટે શુદ્ધ, તામ્બુ અને ખાત્રીની વનસ્પતીમાંથી ખનાવેલું સ્નાદીષ્ટ અને ઉત્તમ ચાટણુ “સોપારી પાક” ના પંદર દિવસ સેવન કરવાથી દરેક ક્વિયાદો તુરંત દૂર થાય છે.

આ ચાટણુ સ્ત્રીઓના ગર્ભાશયની દરેક ક્વિયાદો દૂર કરી પુરી જીવાની ખાત્રીથી પાછી લાવે છે.

એક વખત વાપરી ખાત્રી કરો, ત્રાયમ આર્કઝ, આઠ દિવસ માત્રે તેટલાની કી. રૂ. ૧

તા. દ. :—પત્ર વહેવાર ખાત્રી રાખવામાં આવશે.

બચ્ચાઓને

કાનમાંથી કુખદાયક રસીનું ‘વહેલુ’, મસકા મારવા, બહેરાપણું, કાનમાં અવાજ મારવા; વેલ્ના વિગેરે બચ્ચાઓ તથા મોટાઓ માટે પાત્રાલ ટુંબડી તેજ ખાત્રીથી આરામ કરે છે; બોશ ૧ ની કી. રૂ. ૧

આશીશ વર્ષોના વનસ્પતી અનુભવી ચોકીત્કની સલાહ મફત મેળવો.

કીમતી વનસ્પતિ સ્ટોર

૪૧૨ પાથધુની, અંશેદ નીચે, પોલીસચોક્કા

સામે, મુંબઈ. ૩ : ૦૮. ૩

આવી છે. ખરેખર, અગત્યના કોતરકામની કાઠીગરી 'બહુ' સુદૃઢ અને ધ્યાન જેણે તેની Arresting છે, પત્થર પર કોતરેલી આ મૂર્તિઓ પણ બહુ બાવવાહી લાગે છે. તે સમયની લીધી પત્થરના ચાંબલાઓ ઉપર કોતરેલી છે. પણ કેવી ! નાનું બાળક એકેડે કાકતાં શીખે ત્યારે આડા અવળા કાતરા પાડે તેવી ! આ-પણને સમગત્ય નહીં.

અગત્યની શુદ્ધિઓમાં વિવિધ પ્રકાર છે. ક્ષાય ઈતિહાસમાં શીખ્યાં હશે, ચૈત્ય, વિહાર અને સ્તૂપ ચૈત્યો અને વિહારોની સંખ્યા સારા પ્રમાણમાં છે, એ જે વિશાળ ચોરસ ખડો છે. ચૈત્યો પ્રાર્થના કરવા મારે-અપરાતાં અને વિહારો બોધ બિશુઓને રહેવા, અભ્યાસ કરવા અને સભા બરવા માટે વપરાતાં. સ્તૂપ એ લાગણી અથવા શ્રદ્ધાનું પ્રતિક છે. બગવાન બુદ્ધના પવિત્ર અવશેષો ઉપર મણેશો ગોળા ધુમક. જેમ કોઈ સુસમાન ખાદશાહે પત્નીના પડી

મએલાં ફાંત ઉપર આલીશાન કગર ચણાવી ને ! ખસ ત્યારે, પુરાં ચ્યાં અગત્યનો પ્રવાસ અને વર્ણન તમને પુરતી માહિતી અને એ પદ્ધતેનું જ્ઞાન, કંઈક અંશે કલાનો પણ રસા સ્વાદ મળશે-એટલી આશા રાખું છું....

છતાંય, રહી જતી ઊર્મિ-હૃદયનો બાવ રેહી શકતો નથી. શ્રી રવિચંદ્ર રાવળ સાથે હું પણ ફ્લી લઉં કે : “ બેખડોના પેટમાં કોરી કાઢેલી આ શુદ્ધિઓ પ્રવેશ દારથી માંડીને તે રેહ છેલ્લી પછીત મુઠ્ઠી મનુષ્યની ઉપાસના, ધૈર્ય પ્રેમભક્તિ અને દરત દૌશલ્યમાં જગતબરના આશ્ચર્યપ નમ્રતા છે. શુદ્ધિઓ કોરવાની કળા અગત્યમાં સંપૂર્ણરૂપે પ્રકટી છે, આખું જે નિર્માણ જોતાં એક જ બાવના સુસંબધ સંકલનારૂપે શિલ્પમાં, ચિત્રમાં અને સ્થાપત્યમાં પ્રકટ થઈ જણાય છે.” તક મળે તો જોવી ચૂકશો નહિં.

ચાલો ત્યારે, નમસ્તે!

પ્રમોદ ઉમરવાડિયાનાં રસવંદન.

લે.કસ-ઓ-લે.કસ

ચાલુ જમાનાની એક ઉત્તમ જુલાબ આપનાર દવા.

આ જુલાબમાં સુગંધ છે અને વળી સ્વાદદાર ટેસ્ટ છે. ચેટ કબજ થઈ જાય ત્યારે થોડું લીધું હોય તો ચેટનો જુલાસો થઈ જાય એમ છે. ચેટ તદ્દન સાફ આવશે અને દહીં જોને તુર્ત સહત મળશે તેમ જ ફરીને લાંબો વખત સુધી ચેટનો કશે પણ ણિગાહો રહેશે નહિ.

આજના જમાનાને ખરનો એક ઉત્તમ

જુલાબ તેનું નામ ‘લેકસ-ઓ-લેકસ’

વાપરીને ખાતી કરી જુઓ

એકલા એજન્ટો:—

રૉય એન્ડ કંપની

૧૭૬, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, સુબંધ-૨

ધરાનની સ્ત્રીઓની આધુનિક સ્થિતિનું દિગ્દર્શન કરાવતો

માહિતીપૂર્ણ લેખ.

ધરાનની સ્ત્રીઓ

લેખક: શ્રી કૃષ્ણલાલ મોદનલાલ જવેરી.

દરેક મુસલમાની ગ્રામીણ સ્ત્રી વર્ગ માફક ધરાની સ્ત્રીઓ પણ પરદો પાળે છે, પરંતુ બહાર નીકળે છે ત્યારે કાળી ચાદર ઓઢી નીકળે છે. પરંતુ એમની સાથે સાથે રહેતી બીજી સ્ત્રીઓ, જેવી કે ઝરથોસ્ત્રી, આરમીનીઅન અને બીજા તામકા (Tribes)ની સ્ત્રીઓ, ખુલ્લે મોઝે ફરે છે. યુરોપી ટુર્કિસ્તાનમાં પણ એજ ધારો હતો અને તે મુસ્તકાકમાંયે તોડાવ્યો છે અને આજે ટુર્કિસ્તાનમાં બીજાપરદો, દરેક રીતની છૂટ બોગવતી, હરેફરે છે. આની અસર ધરાનમાં થવી જોઈએ પરંતુ ત્યાંના મુસ્લાઓની દલ એટલી બધી બીક એ સ્ત્રીઓને રહે છે કે ધરાનના મુખ્ય સહેર તહેરાન સિવાય બીજે બીજપરદો હજુ સ્ત્રીઓ ફરી શકતી નથી. ખુદ તહેરાનમાં પણ સાડા દળર સ્ત્રીઓમાંથી બાગ્યે એક દળર સ્ત્રીઓ વગર પડે ફરે છે. તેનું એક કારણ એ છે કે ચાદર ઓઢવી યા પડેલો રાખવો એ ખાનદાનીનું નિશાન તોડી સાધારણ વર્ગમાં આવવા હજુ તૈયાર નથી. છતાં જેમ જેમ ફેગવણીનો પ્રચાર વધતો જશે તેમ તેમ પડેલો ખસતો જશે. હાલ તો નવી પદ્ધતિ અને ધારણે અમેરીકન અને અંગ્રેજ પાદરીઓની નિયાયો ફેગવણી આવી રહી છે અને સીંગરના સીવવાના સંચા યા ફેચ અને અંગ્રેજ પુસ્તકોને અભ્યાસ, એણી તરફ સ્ત્રીઓ પ્રગતિ સાધે છે. નવી પદ્ધતિને અનુસરતાં પુસ્તકો ફારસીમાં ઝાઝા નથી એટલે તેમને અંગ્રેજીને ફેચ પુસ્તકોના વાંચવા પડે છે. આથી રીતે, ફેગવાએકી સ્ત્રીઓ પોતાની અસિમિત બહેનોની સ્થિતિ સુધારવા મથી રહી છે. તેમણે “વતન આદાન” એ નામની એક સંસ્થા કાઢી છે, અને તેની માર્ગદર્શીઓની ઉન્નતિનાં યગલાં લે છે, સ્ત્રીઓ તરફથી બે ન્યુસ પેપર ચલાવવામાં આવે છે એનું એક ન્યુસ પેપર “આયદે ધરાન” “ધરાનનું ભવિષ્ય” નામનું એક સ્ત્રી ચલાવે છે. તે પાંચ છોકરાની મા છે, છોકરીઓની નિયાળમાં શિક્ષક છે, અને ન્યુસપેપર ચલાવવામાં તેને તેના ધણીની મદદ મળે છે.

કેટલીક સ્ત્રીઓ પોતાની જમીન તથા મિલકતોનું તંત્ર પોતે જાતે ચલાવે છે, કેટલીક એક સ્ત્રીઓ બેંકમાં કલેક્ટરનું કામ કરે છે, એક બે જણીઓ તહેરાનમાં હુકાન ચલાવે છે, અને કેટલીક પાદરીઓની છિદ્રીતાવમાં નસંનું કામ કરે છે. ને શીખે છે. કેટલીકેક ડચિ-તાઓ રહે છે. હાખકા તરીકે, અઢી બે ઉચ્ચમાન તથા નોમતાજ ખાનુમ નામની બે સ્ત્રીઓ તેમનાં કાચો માટે જણીતી છે.

“ખદાઇ” ધર્મના પ્રચાર, હાલમાં વધતો જાય છે. એ ધર્મ તરફ સ્ત્રીઓ વધારે આકર્ષાય છે, કારણ તેમાં સ્ત્રી પુરુષની સમાનતા સ્વીકારવામાં આવી છે સ્ત્રીઓને ફેગવવી

જોઈએ, સંસ્કારોમાં તેમને પુરુષોએ સાથે રાખવી જોઈએ. અને બીજી રીતે તેમનો સંસારિક દરજ્જો વધારવો જોઈએ, જે તેનાં મૂળ તત્ત્વો છે. કન્યાઓને શિક્ષણ અપાતી શાળાઓમાં "બહાઈ" પંથ જોડવી કામ કરી રહ્યો છે.

આ બધા કારણો ઉપરાંત ધરિનના શહેર તથા કસબાઓમાં સીનેમાઓએ પગપેસારો કર્યો છે, તેને લીધે સ્ત્રીઓમાં અંતઃક્રિયા વધારે આંવી અંધ છે. સ્ત્રીઓને વાંચતા લખતાં ન આવડતું હોય છતાં સીનેમામાં દેખાનાં દ્રશ્યો જોઈ તેઓ પોતાની પરતંત્ર સ્થિતિનો વિચાર કરી શકે છે; અને જે સીનેમાનાં દ્રશ્યોએ ચાહર માને પરદાના રિવાજને ખોડો ધકકો પહોંચાડ્યો છે. પરદેશની સ્ત્રીઓને બેધડક વગર પડે ફરતી ફરતી. કામ કરતી જોઈ તેમને સ્વભાવિકપણે પોતાની દેહી જેવી સ્થિતિ આશે છે, અને તેથી તેઓ પોતે તો નહિ પરંતુ પોતાની પુત્રીઓને તો પરદાના ત્રાસમાંથી છુટી જોવા ઇચ્છે છે.

એકંદર ધરિનની સ્ત્રીઓને પણ વર્તમાન કાળનાં અહિંસાનો હથમાચાવી રહ્યાં છે. શાક રેષા પહેલવી ધરિનની ઉન્નતિ શોધે છે, એટલે હુંક વખતમાં ત્યાં પણ બજા ફેરફાર નજરે પડશે.

[બે જડી મોળખાંબી]

તેસા પાછા મેળવવાની લેખિત ગેરંટી સાથે

તાલીજ, કવચ, જાત્ર અને તંત્ર વીજેરેથી
કળાયા છે ?

તો (રજીસ્ટર્ડ) "મેગનેટ" મેળવો.

મેગનેટથી થતા ફાયદાઓ : પન, પુત્ર અને મનની ઈચ્છા પ્રમાણે ફળ આપનાર, માન, આખર, ઈજ્જત અને યશસ્વિ વેપારમાં લાભ આપવાનાર, દુસ્મત ઉપર જીત, મતપક્ષક લગન, સ્ત્રી-પુરુષમાં અજ્ઞાન પ્રેમ ઉત્પન્ન કરનાર, કોર્ટના કેસોમાં કોતક તથા સારા પગારે નોકરી આપવાનાર, નડતા મોડોને શાંતિ પ્રમાણનાર તથા દરેક રાશિના ફળ મેળવી આપનાર, કોઈપણ જાતનો જાદુ, મુઠ્ઠા, તથા જીત, પલીત, ચેતાનથી અચાવનાર, રીસાયેલાઓને મનાવનાર, વીધુટાં પહેલાં પ્રેમીઓમાં મુલેહ કરાવનાર, બર્ષકર આક્રોશથી અચાવનાર, પરીક્ષામાં સફળતા મેળવી આપનાર. કીંમત રૂ. ૫ અને તેથી વધુ, પોસ્ટેજ જુદું. તમારા કામની વીગતો તેમજ નમારા માનખિનાના નામ સાથે લખો. યા મળે : ઈ. સં. ૧૯૧૫ થી જનતાની સેવા કરતા આવેલ હોંદના 'હીખોટીસ્ટ'

પ્રોફેસર મોતીલાલ હિખોટીસ્ટ

૨૯૬, (1) લેમ્બર્ટન રોડ, બીજો માળે માન્ડેરા, પુલની પાસે; મુંબઈ ૭.
આંચ: હુસેની મેન્સન, બીજો માળે, બસ્તાનીની સામે ઘોળીતલાવ, મુંબઈ ૨.

ફોન નંબર:-૪૩૨૪૪ : ૨૮૬૩૪ : ૮૬૩૩૪.

તમારી કેષપણ મુંબઈ મારે ફળ મળી મફત સલાહ મેળવી શકો છો.

ગુર્જર લેખકો! ઉંઘશો કે જાગશો ?

લેખકો—શ્રી. કમુદકુમારી સુરેન્દ્રલાલ હરીશીંગ.

અ. ધુનિક યુગ-ગાંધીયુગના સાહિત્ય સેવકો કંઈ અતેરી રંગની વાર્તા તથા કવિતાઓ રચી ગુર્જર સાહિત્યનો થાળ દિન પ્રતિદિન વધુને વધુ ઢગલા અંધ વધારતા જાય છે આ જોઈએ સહુ કોઈ ગુજરાતીને હાઈ થવો જોઈએ પણ હાઈ પામી જાય છે. જ્યારે સાથે સાથે કેટલાક નિરાશ પણ થાય છે. અત્યારે હિન્દ દેશને બાંધા સાહિત્ય, દૈદિધમાન રસના--કટારાઓ પીવા લાયક વખત નથી, અત્યારે દેશને રસગરી પરદેશી બાળા ધૂરધરોએ લખેલી તરંગપૂર્ણ ડીટકટીવ...વાર્તાઓની ગરજ નથી, અત્યારે ખીછ નિર્મોલ્ય વાંતો તથા કવિતા બનાવી લોકોમાં વાલવાહ યોદરાવાની જરૂર નથી, આવી બધી યંધી ગુંધી તેવો બહોળો વિચાર કરવાનો આ સમય નથી. આ બધું અત્યારના યુગમાં અનાવર્યક છે. લેખકો ! વિચાર કરો કે હિન્દ અત્યારે શું માગે છે ! હિન્દ એવું નમાહું સાહિત્ય નથી માંગતું—એવી બાળાઓથી અંધન થએલું સાહિત્ય હિન્દને—તે ખાસ કરીને ગુજરાતને—કશા પણ ઉપયોગમાં આવે તેમ નથી.

અત્યારે તો હિન્દ માગે છે સાહિત્ય એવા પ્રકારનું કે જેથી નિયેનન જીવમાં ચેતન રેડાય--ચેતન જીવ એવેન યઈ હાલતો ચાલતો તથા દોડતો થાય. અત્યારે હિન્દ માગે છે. કલંમની તલવારથી લખાએલું સાહિત્ય કે જેનું અણુએ અણુ ધોર અંધારામાં દુખી ગયેલો જનનાને જગાડે તેવું વીર સાહિત્ય, અત્યારે હિન્દ માગે છે કંઈ નવીન પ્રેરક બળ, જેનાંથી હિન્દની ઉત્તતી સધાય. સાહિત્યમાંથીજ એ નવીન પ્રેરણામક બળ ઉત્પન થવું જોઈએ--હિન્દ-તલસે છે, પ્રત્યેક માનવી તલસે છે તેવા બળ માટે. તેઓ તો નિશ્ચિન તેનીજ પામના કરે છે તેનેજ જાંએ છે.

અત્યારનું પરદેશી સાહિત્ય જમે તેવું ઉચ્ચ કોટીનું હોય, તોપણ હિન્દ માટે નકામુંજ છે. એ દેશને રંજ માત્ર પણ ફલદાપી થવાનું નથી. હિન્દના હિતના ભેખધારીઓ ભેખ ધારણ કરી ઘેર ઘેર પ્રેરણામક સ્વર પહોંચાડે તે કરતાં પહેલાં પ્રાણ સંચાર આધુનિક યુગના લેખકો ફરીકારે--સાહિત્યમાં પ્રાણ પૂરી ગુર્જર યુવકને યીનગારીના તણખાથી દગાડે. અત્યારના સરસ્વતીદેવીના પૂનમરીઓએ તો નવજીવન દેશને અપાય--નવપ્રાણપૂરિત--હિન્દુસ્થાન અને તેવું સાહિત્ય સર્જન કરવાની અત્રે ધણીજ આવશ્યકતા છે.

સાંપ્રત કાળના સાહિત્યો અત્યારની પ્રગતે માટે યોગ્ય નથી. તેની અંદર યીનગારીનો તણખો બાકી છે. જેથી સાહિત્ય રસહીન લાગે છે. નવા તત્વો ઉમેરી દેશો ઉદ્ધારના રસતાઓ ચિતરો--દેખાડો તથા સ્વપ્નદ્રષ્ટા બનાવો કવિતાઓ લખી કંઈ અતેરા ફાંચા હવે નવા યુગને ચખાડો તથા નવીન જાતના ગરજા રાસ રચી સર્જન જીવી ઉંઘતી યુવતીઓને તેમની ધોર ઉંઘમાંથી જાગૃત કરો; કે જેથી દેશકંઈ દિન ધીમે ધીમે નજીક આવે.

લેખક મહાશયો ! તમે પશુ સંપ્ટા થાવ. અને નવસર્જન--માટે તૈયાર થાવ. ખોલો જાગૃત કે ઉંઘશો !

વર્તમાન યુગમાં ડોઈ પિતા જે પોતાની દીકરીનો વિવાહ ડોઈ અંધ યુવક સાથે કરે તો સૌ લોક તેને પાપી કહે અને સમાજમાં તેનો બદ્ધિદાર થાય. ન્યારે દેઝારો વર્ષ પહેલાં ન્યારે હિંદુ ધર્મ સંપૂર્ણ ગૌરવ-શાળી હતો તેવા જમાનામાં ગાંધારીના પિતાએ તેણું કાર્ય કર્યું.

ગાંધારી એક સુસિક્ષિત સ્ત્રી હતી. જે કે તેના પિતા કાયર હતા પણ તે શક્તિશાળી હતી એનામાં ત્યાગ અને સંયમ જેવા સદ-ગુણો હતા. પોતાના આ બે મદગુણોથી તેણે પોતાના પિતાને શોકનિંદામાંથી બચાવ્યા નહિ. પરંતુ તેણે ઉભય કુળની આગર વધારી અને પોતાની આર્થિક-ગાથા અમર બનાવી. એજ કારણે ગાંધારીનું આજે આદર્શ બધું સન્માન છે.

વર્તમાન કાળમાં ડોઈ રાજવી કે સાધન સંપત્ત કુટુંબની ડોઈ કન્યાને લાડોડમાં ઉછેરી મોટી કરી હોય અને પછી તે સાંજીએ કે તેનો વિવાહ ડોઈ અંધ સાથે થનાર છે તો કંતો તેને દિરેરોઆનું દર્દ યશ કે પછી તે અત્રમ દત્તાનો વિચાર કરશે. જે ગાંધારીનું અંતર વિશાળ નહોત અને તેનામાં વિવેક બુદ્ધિ ઓછી હોત તો કદાચ એ પણ આજ રસ્તો લેવા વિચાર કરત.

ન્યારે તે વિવાહ કરવા યોગ્ય થઈ હશે અને પોતાના લગ્ન જીવનનું સુંદર સ્વપ્ન દેખતી હશે ત્યારે તે સૌંદર્યશાળી અને કુળવાચિલ રાજકન્યાને આંધળા કૃતરાષ્ટ્રની કલ્પના આવી હશે? તેની કલ્પનામાં તો ડોઈ સર્વશુભ સંપત્ત મહાન રાજ્યરુપ હશે! તે પોતાના આ સુખ-ભર્યા સ્વપ્નમાં તન્મય હતી તેવામાં તેને અચા-નક જાણવામાં આવ્યું કે તેનો વિવાહ આંધળા કૃતરાષ્ટ્ર સાથે થનાર છે.

ગાંધારીનું સ્વાભિમાની હૃદય તે પુરુષનું દર્શન કરવા પણ તૈયાર નહોતું કે જે માત્ર તેના દીકરીનો જ ખરીદનાર હોય. તેથી તેણે પ્રથમથી જ પોતાની આંખો પર પાટો બાંધી

ગાંધારીની પ્રતિજ્ઞા

... શ્રી બાલકૃષ્ણ છ. ભટ્ટ

દીધી. તે સમયે જે ડોઈ તેની વડાવી સખી ગાંધારીના રાજમહેલમાં રહી હશે તો તેને રડી રડીને તેણે કહ્યું હશે “સખી, હું તે આંધ-ળાનું મોહું” કદી નહિ જોડું, હું મારો આંખોનો પાટો ત્યારે જ ગોલીશ કે ન્યારે આ કુળનો સર્વનાશ થઈ જશે.” અને બન્યું પણ આ પ્રમાણે જ ગાંધારીને કૌરવ કુળમાં હવે ડોઈ જ જીવતું રહ્યું નથી ત્યારે જ તેણે પોતાની આંખોનો પાટો છોડયો.

પોતાની આંખો પર પાટો બાંધેલો ડોઈ ગાંધારી પોતાના પતિને ન ઓળખી શકી. તેને સો પુત્રો થયા પણ તેણે તેમાંના ડોઈનું મુખ જોયું નહિ. એક પછી એક એમ સૌ પુત્રો તેની ગોદમાં આવ્યા પણ તેણે ડોઈને નજરે ન જોયો. આ તેની એક મહાન પ્રતિજ્ઞા હતી. બીજી આ જન્મ અધિવાહિત રહેવાનું ત્રત લીધું હતું. આ જન્મ અધિવાહિત રહે-નારના દાખલા તો ઇતિહાસમાંથી મળશે પણ સારાથે સંસાર કે ઇતિહાસમાં આવી માતા તો ફક્ત ગાંધારી જ હતી કે જેણે પોતાના પુત્રોને જોવાની ઇચ્છાને પણ પોતાના અંતરના ખુણામાં સમાવી રાખી.

આ સમયે ગાંધારીનું સૌથી ઉંચું લક્ષ્ય એ હતું કે ડોઈ પણ રીતે પોતાના કુળની મર્યાદાનું ખંડન ન થાય. તેનાં માતાપિતાએ જેની સાથે તેનો વિવાહ કર્યો હતો તેની સાથે તેણે યોગ્ય મર્યાદા રાખી. આને લીધે તો તેણે આટલી ખર્ચી ખર્ચાત મેળવી. ગાંધારીનું હૃદય કૃતરાષ્ટ્રને માટે નહોતું. નહિ તો તે તેમને ન દેખવાનું ત્રત ના લેત; તે તેમની આંખો બની જત. જે થોતે જોઈ શકતા નહોતા તે ખૂં પોતાની આંખોથી જોઈ તેમને કદી શકત! કૃતરાષ્ટ્ર જેમ ગાંધારીના શરીરને જોઈ શકતા

નહોતા તેમ તેઓ ગાંધારીના હૃદયના આવેશને પણ પિંછાની શક્તિ નહોતા.

સમાજ હંમેશા સ્ત્રીઓ પર શુભ શુભ-રૂતો આપ્યો છે; અને સ્ત્રીઓને તો એવા સમાજના અત્યાચારોને સહન કરવાના જ હોય છે. સમાજના આદર્શને ઉત્તર રાખવામાં પોતાના જીવનનું બલિદાન આપવા તર જ ગાંધારી, સીતા, દ્રૌપદી, દમયંતી અને અહંત્યા જેવી સ્ત્રીઓ આવી જ પ્રખ્યાત બની છે. પોતાના તપ અને ત્યાગને પ્રતાપે આ દેવીઓ સમાજને માટે પૂરવા યોગ્ય બની ગયા. અત્યારે આપણે સ્ત્રીઓને અધિકારની માગણી કરતી જોઈએ છીએ—પરથી બદાર કરવાનો અધિકાર, જે મનમાં આવે તે કરવાનો અધિકાર, વિવાહ, અને ત્યાગનો અધિકાર વગેરે પરંતુ આ અધિકારોને માટે સગનારી કે તે અધિકારો મેળવનારી નારીઓ, ગાંધારી વગેરે દેવીઓ પહોંચી છે તે પાપરીએ પહોંચી

શકે નહિ. તેનાં એવા રૂપક કારણો છે કે તે સ્ત્રીઓ ત્યાગ અને સેવાને પોતાના જીવનનો મહામંત્ર માનતી સમાજને માટે તેઓ કાર્ય કરવા પ્રેરણા આપે પણ આપણા દેશમાં કેટલીએ વિધવાઓ દશે કે જોઓ માત્ર સમાજને સંતોષ આપવાને માટે જ વૈધવ્યનું જીવન પીતાવી રહી દશે. કેટલીએ પરણેલી સ્ત્રીઓ દશે કે જેમને જરી રીતે પોતાના પતિઓમાં પ્રેમ નહિ હોય—તો પણ ગાંધારીની જેમ પોતાના કુળની મર્યાદાનું સંરક્ષણ કરવા માટે તે પોતાના અગ્રિય પતિની સાથે પણ જીવન પીતાવી રહી દશે.

આજકાલની સ્ત્રીઓની દષ્ટિમાં ગાંધારીનું જીવન કદાચ કાયરતામય જણાય—પરંતુ જો ગાંધારીએ પોતાની આંખો પર પાટો ન બાંધ્યો હોત અને પોતાને ઘેરથી તાલી જઈ મનપસંદ પતિને પરણી હોત તો આજકાલની સ્ત્રીઓમાં તેની આટલી ઓછી પ્રતિષ્ઠા અંધાત નહિ.

• સૂચિત

પ્રદર વિનાશક દવા

વનિતા વર્ગનું જીવન છે કેમ કે

તે સ્ત્રીઓના દરેક રોગ દૂર કરે છે

રજસ્વર નં ૦ ૩૧૦

આ દવા સર્વ પ્રકારના પ્રદરો (ગળાજીવંતુ) અનિયમીત, રુતુભંગ, રક્તપ્રદર, કસુ-વાયડ, હોડ, હીટ્ટીરીઆ, પેડુંનો દુઃખાવો, જાતીમાં દાહ, જીવનર કાયપગતી બળતરા, ગર્ભાશયનો સોજો, સુવારોગ તેમજ ગર્ભાશયના તમામ જુના હડિલા દરદો મટાડી ગર્ભાશયને સુધારી શરીરને શક્તિ આપે છે, અને ગર્ભ ધારણ કરવા યોગ્ય બનાવે છે. એકસ એકની કિંમત રૂ. ૨-૮-૦ પેરેટ ૦-૩-૦

પુસ્તક મફત મંગાવો

મેનેજર:-પ્રદર વિનાશક ઓફિસ

અંભાત (૧૬, જી. ખેડા)

સ્ત્રીઓના પ્રદર

દરેક જાતના પ્રદરોગ એકમે કે શુભભાગમાંથી સંકેદ, પીળાં, યા લાલ પાણીનું જવું, ફોનોનો દુઃખાવો, ચક્રકર, પેશાબની બળતરા, અસક્તિ, ગર્ભાશયનો બીમાર, પેડુંનો દુઃખાવો, વાંઝીયાપણું, વિગેરે એક જ બાટલી દવાથી મરે છે. દીન દસ આમે તેટલી બાટલી. ૧ રતલ ૧ ની જેનું નામ છે દવા “પ્રદરોદિ”

“રજસ્વર” બાટલુ કી. રૂ. ૨-૧૪-૦

બદારગામ માટે રૂ. ૩-૪-૦ અગાઉથી લી. પી. થવું જ નથી.

વિશ્વાસ ના હોય તો પ્રદરોગ મટી ગયા બાદ પેસા આપો.

જણો યા મળે:-વૈદરત્ન એ. જી. આચાર્ય
શુભ દરદોના ધણા જુના અનુભવી પ્રખ્યાત વૈદ
માલીક:-સિદ્ધસંન્યાસી દવાખાના “રજસ્વર”
કે. પાંચરાયોગ અમદાવાદ. યાંચાય અમારી
મુબરક કે મુસ્તમાં કુશન કે એજન્ટ નથી.

૬

જાળગ સંધ્યાનો સમય હતો. સતીશ કોતેન્દ્ર-માંથી નીકળી ઘરપ્રતિ પાછો ફરી રહેલા હતો. એ સમયે શહેરના ધોરી માર્ગ પર માણસોની અવર જવરથી ખુબ જીડ જંગમ હતી. એટલે તે સાયકલ ઉપરથી નીચે ઉતરી ગયો. સાયકલને હાથમાં પકડી તે ચાલવા માગ્યો. તે થોડુંક ચાલ્યો હશે એટલામાં જ 'થપ' કરતો એક દળવો અવાજ તેના શ્રવણે પડ્યો. તેણે

અપરાધી !

લેખક : કેશવલાલ પટેલ

આવેલા અવાજ પ્રતિની દિશામાં દ્રષ્ટિ ફેંકી તો સડક પર આવેલા મોટર રેન્ડ નજીક એક ચોપડી પડેલી તેણે દેખી, તે પાછો ફર્યો અને સડક પર પડેલી ચોપડી તેણે લઈ લીધી. એ ચોપડી મેટ્રીક્યુલેશન પરીક્ષાની મુજરાની ગણ-પણ સંબંધની હતી. તેણે અનુમાન રાખ્યું કે માધ્યમિક શાળામાં અભ્યાસ કરતી કોઈ છોકરીની આ ચોપડી હશે. આમ વિચાર કરતો તે જલતીથી પાછો ચાલવા લાગ્યો. તેણે થોડેક દૂર આવેલા વળાંક પર એન્જીની સાડીની ઉડતી કિનાર અદૃશ્ય થતી દેખી. તે હવે ઉતારણ ચાલવા લાગ્યો. થોડી જ વારમાં તે આગળ જતી છોકરીની સમીપ પહોંચી ગયો અને પછી તેણે સહસા પૂછ્યું : 'આ તમારી ચોપડી છે? સડક પર પડેલી હતી !

પેલી છોકરી ઉમી રહી. એક અજાણ્યા નવયુવાન સાથે વાતચીત કરવાનો તેને આ પહેલાં જ પ્રસંગ સાંપડ્યો હતો. તેનું વદન શરમિકુ બની લાલચોળ થઈ ગયું. તેણે દ્રષ્ટિ નીચે ઢાળી લીધી. અને હાથમાં પકડેલી તોટા અને ચોપડીઓ ધ્યાન-પૂર્વક નિહાળી. પછી

તેણે સતીશના હાથમાંથી ચોપડી લઈ લીધી. તે એક શબ્દ પણ બોલી નહિ. 'આભાર' કહેવાની તેને ધણીએ મહેચ્છા થઈ પરંતુ શરમે એ શબ્દો તેના હોઠ પર નીકળવા જ દીધા નહિ. શરમ એ જ સ્ત્રીનું મોડું આલુપણ છે.

તે ચાલી ગઈ ચાલતાં ચાલતાં તેણે સતીશને બરાબર નિહાળી. લીધા, તેણે બોળા અને લગ્નયુક્ત નયને મુંગા મુંગા પણ સતીશનો સંકેતોનાર આભાર-માન્યો.

હવે સતીશ, 'શીખા શાહ' 'શીમા શાહ' નું મનમાં રટન કરતો કરતો ઘર તરફ વળ્યો. ચોપડીમાંથી તેણે એ છોકરીનું નામ જાણી લીધું હતું.

આધુનિક કેળવણી અને પાશ્ચિમી સંસ્કૃતિનાથી રંગાયેલાં આજનાં નવયુવકો અને નવયુવતીઓને અરરપરસ મિત્રતા બાંધવામાં અને પ્રધારવામાં બહુ વખત લાગતો નથી. હવે શીખા અને સતીશ અહવાડિયામાં એક દિવસ, બે દિવસ અને પછી તો દરરોજ એક બીજાને દરકોઈ જગ્યાએ બેગાં થઈ જતાં, કોઈકવાર મોટરમાં બેસતાં, કોઈક વાર મોટરમાંથી ઉતર્યા બાદ કે કોઈકવાર ખગીયામાં જાણીજીતી કે આકસ્મિક રીતે એકબીજાને દરરોજ મળતાં હતાં, અને બે કોઈક દિવસે તેઓ એકબીજાને મળ્યાં ન હોય તો તેમના હૃદયમાં કંઈ કંઈ થઈ જતું.

સમય ગય છે તેમ અનેક પ્રસંગો અને અનેક ઘટનાઓ વિસારે પડે છે, એવી જ રીતે શીખાની શરમતુ આવરણ છેલ્લું બધું હતું. હવે તે શરમતું બહી ગઈ હતી. તેઓ છાનાંમાનાં યુદ્ધયુક્ત રીતે વાતો કરતાં હતાં.

સતીશને શીલાના મકાનનું સરનામું મળી ગયું હતું. શહેરમાં કોઈ પણ સ્થળે જવું હોય તોપણ સતીશ હવે એજ રસ્તેથી નીકળતો હતો, તેને શહેરમાં આવેલું કોઈ પણ સ્થળ એ રસ્તેથી જ નીકળવામાં નહોતું સામતું હતું. તે ત્યારે લાંથી નીકળતો ત્યારે મકાનની આરી-માંથી જે નયનો તેનું સ્વાગત કરતાં સતીશ પોતાને તેમાં ધન્ય માનતો અને તે તેની મીન બાવામાં નેટલું મોંએ દેવાય તેથી વિશેષ હઠી નાંખતી હતી. પરંતુ સતીશ દળ સુધી તેને ઘેર જઈ શકતો ન હતો.

શીલાનો બાઈ સુધીર સતીશની કોલેજ-માંજ બાણતો હતો. પરંતુ તે F. Y. A. માં હોવાથી સતીશ તેને ઓળખતો ન હતો. શીલાએ એક વખતે સતીશને એક ઉત્તમ ઉપાય બતાવ્યો અને પરિણામે સુધીર અને સતીશ દૂંક જ સમયમાં એક બીજાના ગાઠ મિત્રો બની ગયા. તેઓ હવે એક બીજાને ઘેર આવતા જતા થયા હતા.

પોંડાક જ દિવસમાં સુધીરના ઘરનાં માણસો સાથે સતીશ હળીમળી ગયો. સુધીરના પિતા સતીશની વાતો ઉપરથી જાણતા હતા કે સતીશ ઉચ્ચ અને આદર્શવાદી પુવાન છે. એટલે તેની મિત્રી સુધીરને સામ્રાજ્ય નીવડશે. હવે શીલાના લીધે સતીશ અને સુધીર વચ્ચે અજબ મિત્રતા જાળી 'ગર્હ' હતી. શીલાને તેનો મા તરફથી કોઈ જાતનો ભય જ ન હતો. સાડીલી છોડી જેમ કહે તેમ તેની મા માનતી હતી. એટલે શીલા અને સતીશનું વધ્યંત સારૂં થયું.

હવે શીલાના વિચારે સતીશના હૃદયમાં દરેજ અંતરિક્ષ યુદ્ધ ચાલ્યા કરતું. તે અને સુધીર ડેરમ બેલનાં હોય અને શીલા તેનાં ગોરા ગોરા ઉભય હાથે નમરતે કરતી સરિમત વડને તેમના ખંડમાં પ્રવેશ કરતી ત્યારે અનાવાસે પણ રૂઝકર તેના હાથથી છટકી જતું. કોઈ વાર બીજા રમતાં પણ ને

કોઈના ગદ્ગદે કોઈ પાતું નાખી દેતો અને પછી સુધીર તેને 'વાગલ' ની ઉપાધિ આપતો ત્યારે તે શીલા પ્રતિ નિંદાળનાં અડખડાટ દસી પડતો.

એક દિવસ સંતીશ શીલાના ઘેર ગયો ત્યારે સુધીર કંઈક કામ પ્રસંગે બહાર ગયો હતો. શીલા તેના અભ્યાસ ખંડમાં બેઠી બેઠી કંઈક વિચારી રહી હતી. સતીશ મીથેસીધો શીલાના ખંડમાં ગયો. સંતીશને અચાનક આવેલો જેમી શીલા દસી પડી. તેણે તેના ખંડમાં તેને બેસાડ્યો. પછી તેમણે કંઈ કંઈ ખાનગી વાતો કરી. છેવટે સતીશ તેના ઘેર જતા ઉભો થયો ત્યારે શીલાએ તેના કાદ પર 'મધેડા' લખવાનો પ્રયત્ન કર્યો. તેણે કૃત્રિમ કાંધ ધારણ કરી શીલાને કહ્યું, 'શીલા ! જે આવી મરફરી કરીશ તો એક તમારો મારીશ, મોં તરી નરો.'

પુત્ર પ્રાપ્તિ

અમીર-હિમરાવ ધનિક વર્ગની સ્ત્રીઓ કે નેઓને બેઠાપણાને લીધે કે બીજા કોઈથી કારણથી સંતાન ન થતાં હોય તેની સ્ત્રીઓ મારે બેખીન ગેરેન્ડીવાળી "ન્ટેરેલીટી સ્પેશ્યલ" દવા લાપરી ખાતી કરવા વિનંતી છે. દવાની કિં. રૂ. ૧૫ સાથે બેખીત ગેરેન્ડી આપવામાં આવે છે.

અસ્ટોલીના-જે સ્ત્રીઓના સ્તન દીવા હોય અગર વિકાસ ન પામ્યા હોય તેની સ્ત્રીઓ મારે અસ્ટોલીના તેલ એક આશીર્વાદ સમાન છે. સ્તન બરાવદાર અને ઘાટીલા થાય છે. કી. મીથી નાફા. ર) વી. પી. થી રૂ. ૦૫ વધુ.

તા. ૩.-ન્ટેરેલીટી સ્પેશ્યલ દવા મંગાવનારે સ્ત્રીની ઉંમર, આશરે વજન કેટલા વર્ષથી સંતાન નથી થયું. માસિક અટકાવ કેટલા દિવસે આવે છે. બીજા કંઈક ફરી-આદ હોય તે વીગેરે દર્શકન વીગતવાર જણાવવી.

વૈદરાજ : ડુંધાનુવાન કાર્મસી ડે, જામનગર, (કાંકિયાવાડ)

પરંતુ શીલા એમ હરે એવી નહોતી. તેણે કહ્યું : ‘વાહ ! મોં કાચનું થોડું છે તે તુટી જશે ? પછી તે એકદમ હસી પડી. અને એટલામાં જ પાસેના મકાનમાંથી રેડીઓનો અવાજ ‘શુરા પ્રેમકા રોમ’ તેમને મનભળાવ્યો. ઉભયના હૃદયમાં તેનો એક સાથે જ ઝંકાર સેરી ઉઠ્યો.

દિવસો પર દિવસો જવા લાગ્યા. તેમને મારે કેટલીએ તિથીઓ યાદગર બની ગઈ હતી. ધીરે ધીરે રોગ વધવા લાગ્યો અને પછી અસાધ્ય બની ગયો. હવે સતીશ હતો દત્તો, મભરાતો હતો, અને વિચાર કરતો ત્યારે તેનું હૃદય ખોલતું હતું. ‘તું જે કરે છે તે ગરામર નથી. એવું પરિણામ ખરાબ-આટલ ખરાબ આવશે, ક્યાં શીલા અને ક્યાં તું ?’ પરંતુ સ્વતંત્ર વાલુમંડળમાં વિહરતી શીલા તેના વિચારોનું ખંડન કરી નાખતી અને કહેતી, ‘જે છે તેજ જુઓ, બવિધ્યમાં શું થશે તેનો વિચાર ન કરશો.’

સમય જવા લાગ્યો. એટલી મહિનામાં પરીક્ષા થઈ ગઈ. જુન ગાસમાં પરીક્ષાનું પરિણામ આવ્યું. શીલા મેટ્રિકની પરીક્ષામાં પાસ થયેલી જાહેર થઈ. તેના હૃદયમાં એ દિવસે આનંદ ઉભરાતો હતો. સતીશ અને શીલાએ એ દિવસે ખૂબ ખૂબ મસ્તી કરી.

શીલાની દેહલતામાં હવે યૌવન ફૂલમાં ખીલવા

માંડ્યાં હતાં, કેટલાએ દિવસથી એ વાત તેનાં માતા પિતાની ખ્યાન બહાર ન હતી. તેઓ શીલાને કોઈક સુસંસ્કારી અને ધનવાન યુવક સાથે પરણાવી નિઃશ્વતને બંધન-સુકન કરવા ક્યારનાયે વિચારી રહ્યાં હતાં, મેટ્રિક થયા પછી શીલા પર શાસ્ત્રની લગામ મંડાઈ. દરરોજ મળતાં શીલા ને સતીશ હવે અડવા-વાડિયામાં કોઈક વખત એક કે બે વખત મળવા લાગ્યાં. સતીશને આમાં કંઈ નવાઈ ન લાગી. આમતો થવાનું હતું જ. કાંતે જે ન થયું તે આજે થયું. હવે તેણે શીલાના ઘેર જવાનું બંધ કર્યું. સુધીર કોઈક વાર સતીશને ખોલાવવા નોકરને મોકલતો, તો તે કોઈને કોઈ બહાનું બતાવી સુધીરના ઘેર જવાનું માંડી વાળતો હતો.

સતીશ શીલાને છેવટની બેઠ આપવા બળદમાંથી ‘રસિકાના રાસ’નું પુસ્તક આજે જ ખરીદી લાવ્યો હતો. ચોપડીમાંનાં કેટલાંક ગીત વાંચવામાં મથગૂલ બની તેના ખંડમાં એક આરામચેર પર બેઠો હતો. સુધીર એકાએક તેના ખંડમાં આવી પહોંચ્યો અને ખોલ્યો, ‘સતીશ ! આજકાલ તું કેમ દેખાતો નથી ? શીલા બેનનું લગ્ન થવાનું છે, તને ખબર નથી ! તારે કંઈ કામકાજમાં મદદ તો કરવી જોઈએ ને ? તું તો મરનેા માણસ છે. વગર આમંત્રણે તારે તો આવવું જોઈએ. અને તારે આમંત્રણ પત્રિકા જોઈતી જ હોય તો શે.’ એમ કહી તેણે સતીશ સમક્ષ આમંત્રણ પત્રિકા ફેંકી. સતીશ આ અણધાર્યો આક્રમણથી ગભરાઈ ગયો. પરંતુ તે શું કરે ? સુધીર સમક્ષ તેનો કોઈ ઉપાય ન આવ્યો. તેને સુધીરને ત્યાં અનાયાસે જવું જ પડ્યું.

આખો દિવસ કામકાજમાં મદદ કરી રાતના સમયે તે ઘેર જવા નીકળ્યો ત્યારે સુધીરે તેને કહ્યું. ‘સતીશ જાણ છે ક્યાં ? લગ્ન સુધી હવે તારે અહિં જ રોકાવાનું છે. અહિંજ જમવાનું

આરામ થયા બાદ પૈસા આપો બંધ રતુ

માસ્રીક તુરત ચાલુ કરે છે. દવા “આ-તવો-પાદક” “રજીડ” વાપરો સમજીએ ખાવીજ નહિ. ડો. ડા. ૧૦ અગર રજીડ મળે. ગેરન્ટીથી અગમ થયા બાદ દસગણી ડોંમત આપો. લખે-સિદ્ધ સન્યાસી દવાખાના, પાંજરાપોળ, અમદાવાદ. બા-અ હોરીપુર દરવાજાની અંદર સુલતાનપુરાની ખાંચી વડોદરા સીવાય મુંબઈમાં નથી.

છે, અને અહિં જ સવાતું છે. દરેક કામની તારિજ દેખરેખ રાખવાની છે. ડેટલી બધી વ્યવસ્થા કરવાની છે, તને ખબરે નથી ?

સતીશ મુજો રહ્યો. તેને ત્યાં રહેતું જ પડ્યું. હતાશ હૃદયને નિદ્રા કે આરામ ક્યાંથી હોઈ શકે ! વિચારોની હારમાળા સતીશને હૃદયના દેવી ન હતી. સતીશ આંખો ખંધ કરી નિદ્રાધીન થવા પ્રયત્ન કરી રહ્યો હતો. અંધારી રાત હતી. સઘળે અંધકારનું સામ્રાજ્ય પ્રસરેલું હતું. તેના ખંડમાં ફક્ત નાહટ ભેખ મંદ મંદ પ્રકાશ પાથરતું હતું. તેના કાનમાં કંઈક બાંધકારા ચંતો હતો, તેની આંખો ધડી ધડીમાં ઊધડી જતી હતી. એવામાં ચોરની માફક કોઈકે તેના ખંડમાં હાથે પગે પ્રવેશ કર્યો. એ શીલા હતી. શીલાની આ ટેવ સતીશને ન ગમી. શીલા તેની પાસે આવી ત્યારે તેણે કહ્યું. 'શીલા ! જૂત પ્રસંગો અને રમરણો તું જૂલી જા. કોઈ પણ ખરાબ પ્રસંગ જૂલી જવો-એમાં સુખ છે, આનંદ છે. હવે તું ખીમની રીતે બનવાની છે. હું તને અવસ્થા ચાહું છું. જંગલમાં તું મારી સોથી પ્રથમ અને છેલ્લી પ્રેમીકા છે. પરંતુ હું માત્ર ત્વાર્થ આતર તારા સોનેરી સંસારને સળગાવવા માગતો નથી.'

આગળ તે શું શું કહેત એ તે પણ જાણતો ન હતો. પરંતુ તેના હાથ પર બે ગરમ અથુ ણિન્દુઓ પડતાં તેણે વાત બંધ કરી. પછી તેણે કહ્યું : 'શીલા ! માતા પિતાની પસંદગી એજ હોકરી માટે સર્વ શ્રેષ્ઠ પસંદગી છે. તું મારા માટે (હવે પારકા પુરુષ માટે) રહે છે તેથી મને એટલું વાંધ છે.'

શીલા તરત જ બોલી ઉઠી : 'શું કહ્યું ? પારકો ? હું તમને મારા પોતાના જ સમજતુ છું અને મરતાં સુધી સમજ્યા અને જો તમે મારો ત્યાગ કરશો તો હમણાં પહેલાં મારા ગ્રાણી આહુતિ આપીશ. મને ખબર નહિ કે તમે આવા કાયર છો. મને છેતરશો !'

આ સાંભળી સતીશ મુખ મંડળ પર ગંભીર બાવ ધારણ કરી શાન્ત રહ્યો. પરંતુ તેના હૃદયસાગરમાં તોફાન ચાલતું હતું. તેની ઇચ્છિત વસ્તુ તેની સમક્ષ હતી. તે આંખોમાં અશ્રુભરી યાચના કરી રહી હતી. પછી હું શા માટે તેને અપનાવી ન લઉં ? પરંતુ કર્તવ્ય, લોકનિંદા અને ખીમ્લું શું શું એ તેના નજરપટ પર નાચી ઉઠ્યું.

શીલા તેને શાન્ત દેખીને બોલી ઉઠી : 'મારી પાસે થોડાક પૈસા છે. સતીશ ! ચાલો, આપણે અત્યારે અહિંથી બાગી જઈએ, ન્યાં ફક્ત આપણે જોજ હોઈશું. એ સમય ડેટલો સુખદ હશે ? સતીશ ! ન્યાંરે આપણે એક ખીમને એકીનજરે જોતાં રાતની રાત પીતા-વીશું ત્યારે કેવી મજા પડશે ! અને પછી તે રડી પડી. સ્ત્રીનાં આંસુ શું કરી શક્તાં નથી ! સતીશ ખીમળો મથો. તેજીથી ખાણમાં ગળડી પડ્યો. તેઓ બંને એ રાતે નાસ્તી છૂટ્યાં.

x

પોલીટીવ રીલીફ રેમીડીઝ

બંધ માસીક તુર્તજ પાણી લાવે છે. સહીસલામત, ચોક્કસ, ઝડપી ઇલાજ. ૧૦ વરસોથી જંગલભરમાં અસંખ્ય સ્ત્રીઓ જરૂરની પ્રસંગે વાપરે છે. ક્રી. રૂ. ૫. સ્ટ્રોન્ગ ટેબલેટનાં રૂ. ૧૦. અઘરા કેસો માટે તાત્કાલીક અસર કરતી સુપરના રૂ. ૨૫. ગર્ભ અટકાવવા પીટીશ દવા એવોઈ ડો વાપરો ક્રી. રૂ. ૨ ફક્ત.

પોલીટીવ રીલીફ કંપની

ગાંધીરાડ, અમદાવાદ.

ગ્રાંથ:—વાંસદેવાડ, ચોક બજાર, સુરત

ત્યાં કોઈ ઓળખી ન શકે તેવા મુંબઈના એક નિર્જન નેવા મહોલ્લામાં સીલા અને સતીશ એકામકાન ગાડે રાખી રહેલા લાખ્યાં, આચ્છાન્ન ગિલ મંચૂરો અને ફેટલાક ઉધાર નાણાં પીરનાર રહેતા હતા. હંમેશાં ત્યાં કોલા-કલતું વાતાવરણ પ્રસરી રહેતું હતું. સીલા અને સતીશ આવા રહેઠાણમાં પણ સુખી દિવસો ગાળા રહ્યાં હતાં. પરંતુ એક મહિના પછી તેમનામાં પરિવર્તન અર્થરહ્યું હતું. સીલા અને સતીશ નારી જવાના સમાચારો મેપરોમાં પ્રસિદ્ધ થઈ ગયા હતા. તેમને પકડવા દુપી પોલીસનાં માણસો પણ ઠેર ઠેર ઢાંચે લાગી ગયાં હતાં. સતીશે આ સમાચાર જાણ્યા હતા. તેમને હવે ગોઠું પરિણામ આવવાના મથકારા વાગી રહ્યા હતા, તે હવે ગિલકુલ બહાર નીકળતાં ન હતાં. જે મોત્ર, અને આ-નંદ મેળવવા તેઓ અનેએ માતા પિતા, કે સન્માન પ્રમાણમાં હતાં, જે આનંદ મેળવવા

પ્રાપ્ત અકુળ

કુદરતી રીતે જ કાયમી ગર્ભ અટકાવે છે. માંસીક નીચમીત આહુ રહી શરીર નીરાળી રાખે છે. ક્રી. ૩. ૧૦ 'કોલાઈટો' સંક્રાંત્યન ગણાએ, યાને કુંવા-રાપણા જેવી સ્થિતિમાં લાખી મુકે છે. ક્રી. ૩. ૨. "પેરીસ નાઈટ પીલ્સ" સ્તંભાવ યાને ફકાવટ માટે અમલકારીક દવા ક્રી. ૩. ૨. "સકસે સો" ગર્ભ ધારણ થવા માટે ચોક્કસ ઇલાજ ૩. ૧૦.

કુસુમ હાઉસ એજન્સી,

રીચી રોડ, અમદાવાદ.

પ્રાંચ:—ચૈક. બાજર, સુરત

માટે તેઓ પરદાર, બાઈ બાંકુ સર્વ છોડી આટલે દૂર આવી રહ્યાં હતાં. તે આનંદનો એક સત્તાશા બાગ-પણ હવે તેમને ન મળી શકે.

હવે તેઓ ઘરમાં જ બેસી રહેતાં હતાં. તેમના આવા વિચિત્ર આચરણથી આજુબા-જુના લોકોને તેમના વિશે કંઈક શક્ય એવો ઓકોમાં તેમનાં વિશે પાત ચાલુ થઈ ગઈ.

એક રાત્રે સતીશે સીલાને પૂછ્યું: 'હું પકડાઈ બનઉં તો ?'

'હમ ?' સીલાએ પૂછ્યું.

'તને નસાડી લાખ્યાનો માંદા પર આ-રોપ છે'

'વાહ ! તમે મને ક્યાં નસાડી લાખ્યા છો, હું મારી ખુશીથી તમારી સાથે આવી છું.'

'અરે ગાંડી ! એ માને કાણુ ? સતીશે બાંધિત સ્વરે કહ્યું: તારા પિતાએ મારા પર ફરિયાદ કરી છે, મને પકડવા માટે ઈનામ બહેર થયું છે.'

સતીશને સીડીપર કંઈક અવાજ સંભ-ળાયો. કોઈ ઉભા ઉભા તેની વાત સાંભળી ગયું હોય તેમ તેને લાગ્યું. તે ઉભો થયો અને બારણા પાસે જઈ તેણે બારણું ઉઘાડ્યું, બહાર કોઈ ન હતું, 'ખાલી ભગ, યવો,' અપારે મોડી રાતે તે કાણુ હોય ? એમ વિચારતો તે પાછો આવ્યો.

તે આવતાં જ સીલાએ કહ્યું: 'સતીશ ! હું જ અદાલતમાં કહું કે હું મારી મેજેન તેમની સાથે આવી ગઈ છું તો તો તમને કંઈ વાંધો ન આવે ને ?'

'પરંતુ એમ કહે ત્યારે ને ?' સતીશે કહ્યું.

'તમને મારા પર વિશ્વાસ નથી ! તેણે કહ્યું: સતીશ ! હું મરતાં સુધી તમારા વિરુદ્ધ એક સબ્દ પણ ન બોલું, આટલું કહેતાં સી-લાની આંખમાં અંશુ ઉભરાયાં.

સતીશે દિલગીરી બધી સ્વરે કહ્યું: 'સીલા ! હું રહીશ ના. મને એવો વહેમ હતો કે મેં

મયા પછી તું ચારે તરફથી દયાણુ આવવાથી અને તારા માતા રડીને, ધમકાવીને તને મારા વિરુદ્ધ બોલવાનું કહે અને તું સુખી અને ભોક્ત્ર નિંદા રહિત જીવન જીવવાની લાલસામાં કસકાઈ પડે તો માંડું તો આવીજ બનેને ?

આમ વાતો કરતાં બંને ક્યારેજો- સહ ગયાં, જે દિવસ ગયા અને ત્રીજો દિવસે પોલીસને તેમની બાળ મળા, બંને ગીરફતાર થયાં, શીલાને સન્માનપૂર્વક તેના માતાપિતાને હવાલે કરવામાં આવી, અને સતીશને જોડમાં પૂરો, શીલા જતાં જતાં સતીશને કહેતી ગઈ! 'સતીશ! ગબરાઈશ નહિ. હું તને જલદીથી છોડાવી લઉંશ.'

x

આજે અદાલત માણસોથી ખરપૂર હતી. બધાં ભોક્ત્ર ન્યાયાધીશ સમક્ષ શીલાનું રેટમેન્ટ એક ચિત્તે સાંભળી રહ્યા હતા. શીલાની

સામે સતીશ—હાથકડી બંધનમાં સતીશ—અવાક અને આશ્ચર્યિત સતીશ—પાંખેરામાં ઉભો ઉભો શીલાના વદન-પ્રતિ જાણે શીલાના હૃદય બાવ વાંચતો હોય તેમ અમિનિગ નયને નિહાળી રહ્યો હતો.

શીલાનું રેટમેન્ટ મુડું ચણું સતીશે તેમાંનું કોઈ બધું-સાંભળું નહતું, તે અદાલતમાં છે જ નહિ એવું તેનું વર્તન હતું.

એક ઘરસની સજા. અદાલતમાં બધરા-એલી શાન્તિનો ખળ કરતો અવાજ ગૂંજી હોયો, સતીશ બાણે કિંદમાંથી ખજમો, તેના કંપનાના સારા એક સામટા. બધુઅણી મૂડી પડ્યા. ભોક્ત્ર સ્વમુદાયમાંથી કાઢકે 'બોલી લિયું'. જેમની દ્રષ્ટિએ કાઠની વધુ-એડીઓની કંઈ કિંમત નથી એવા કહેવાતા સંસ્કારી અને શિક્ષિત શુંડાઓને આવી સજા છે.

દુશ્મનનો હુમલો અને સ્વરક્ષણ

એમાં ભ્રમ નથી
કે સંશય નથી

ખોખો મ્યુરચુઅલ પોલીસીઓ શહેરીઓને દેશમાં દુશ્મનના હવાઈ, દરીઆઈ અથવા બીજા હુમલાઓ સામે સંપૂર્ણ રક્ષણ આપે છે. કહાપણ વાપરો અને તમારી જાત અને તમારા કુટુંબનું રક્ષણ કરો.

હમણાંજ વીમો ઉતરાવો

ધી બોમ્બે મ્યુરચુઅલ

લાઈફ એચ્યુરન્સ સોસાઈટી લી.

ખોખો મ્યુરચુઅલ બીલ્ડીંગ હાઉસી રોડ, મુંબઈ.

સિનેમા દુનિયા અને સ્ત્રીઓ

શ્રી રમણિક અ. મહેતા

અત્યારના પ્રચલિત સમયમાં દરેક સુસંસ્કૃત પ્રજા ત્રણ ઉદ્યોગને અતિ મહત્વના ગ્રેષ્મે છે. એટલુંજ નહીં પણ રાષ્ટ્રના દિતના ઉપયોગી અને સમાજના શ્રેયને લાભકારક લેખે છે. આ ત્રણ ધંધા તે. ૧. મોટર ગાડીનું ઉત્પાદન Automobiles ૨. નીચાન Aviation અને ૩. ચલચિત્ર વ્યવસય. આમાંના પ્રથમ બેને માટે લખ્યું નકામું છે. ત્રીજા-રથી આપણા દેશમાં મૂક Silent અને સવાક Talking ફિલ્મો તૈયાર થવા માંડી ત્યારથી અત્યાર સુધીમાં આ વ્યવસાયે ઘણી સારી પ્રગતિ સાધી છે. હિંદના નાના અને મોટા શહેરોનાં હાથીપરો હામાં થયાં છે. અને 'માનવ સમાજની' મોટા ભાગ તેના લાભ લે છે. આ પ્રમાણે ફિલ્મો માનવ જીવન પર અગ્રણ્ય અસર કરે છે સંસ્કારી ફિલ્મો માનવ જીવનને ઉજાગરે છે. તેના જ્ઞાનના વિકાસનું સાધન ગને છે. કેટલીય વાર ફિલ્મો સૃષ્ટિ સૌંદર્યના દેખાવો રજુ કરે છે, ઇતિહાસની સ્મરણ જ્ઞાનની વાત તાજ કરે છે. વિજ્ઞાનના ઉદાત્ત શોધોને સમજાવે છે. સમાજના સંઘર્ષ ભાગ પર સર્વ લાઈટ નાંખે છે. આમ અનેક વિષયો સાંપ્રત સમયમાં ફિલ્મો સાધી રહી છે. શ્રી જગતને તેની સાથે ઘાડો સંબંધ છે એ પૂરવાર થઈ ચુક્યું છે. આથી 'શ્રીભાષ' ના હાલના સંવાદોએ આવતા અંકથી ફિલ્મો પર નિષ્પક્ષપાત પણ સમાલોચના કરવાનું સાહસ ઉપાડ્યું છે. દલેથી નિયમિત રીતે પ્રત્યેક માસે રજુ થતી ફિલ્મોના ગુણદોષ અને સમાજને તે કેવી રીતે દિતાવડ છે. આદિ ગુણદોષની સમાલોચના કરવામાં આવશે. શ્રીભાષના પ્રાંચક, આ જિનાને હપથી વધાવી લેશે. અમારા આ પ્રયત્નમાં ફિલ્મ કંપનીના સંવાદો પૂરતું પ્રોત્સાહન અને સહકાર આપશે એમ અમે ઉમ્મિદીએ છીએ.

પાણીના મૂલ્યે સ્ત્રી ઉપયોગી પુસ્તકો

આખો સેટ ખરીદનારને માત્ર રૂ. ૮ માં પોસ્ટેજ જુદું

સુરેખા (રાષ્ટ્રીય નવલકથા)	૨-૮	શાન્તિદા	૦-૧૨
સુન્દરીઓનો શુભચાર ભાગ ૨નો	૧-૮	યોવનચંદ્ર સ્મરણો	૦-૧૨
જનનું મૂલ્યજુકામ	૧-૪	નીતિવચન (પાકું)	૧-૮
સ્ત્રી કેળવણીનો ખરો ઉપયોગ	૧-૪	મેના-ચંદ્રલ-ચુદ્ધ (અ. નવલકથા)	૨-૦
સલભામા (પત્નીની પસંદગી)	૧-૪	નાગમતી (સોશાલિસ્ટી પ્રેમકથા)	૧-૦
સુખ શાન્તિ વિચારણા	૧-૮		૧૫-૮
સુસંસ્કૃત સ્ત્રી	૧-૪	'શ્રીભાષ' ગ્રાફિક્સ : : અમદાવાદ	

અહાત્યાહમાં અખિલ હિંદ મહિલા પરિ-
ષદ તરફથી માદામ ચાંગ-કાઈ-શેકના માનમાં
એક સમારંભ ચોખ્ખો હતો. શ્રી વિનયકુમારી
પંડિત અને તેમના પતિ 'શ્રી આર.' એસ
પંડિત માર્શલ ચાંગ-કાઈ-શેક અને તેમના
પત્નીને મળવા દિલ્હી ગયાં હતાં.

*

કચ્છના મહારાણાનું અવસાન થવાને
કોરોબે મહારાણી વિનયરાવજીના રાજકુવરી:
પ્રીયકુવરનાના લગ્ન શુદ્ધતરી રૂપાં છે.

*

નવસારીના એક કુળનાએ એક વાહરણ
સાથે આંતરગતીય શબ્દ રૂપ છે.

શ્રી હેમલતા અને મુંબઈ ટેલીફોન કંપનીવાળા
શ્રી એસ. આર. વેન્કટરાય આચાર્ય પુનર્લગ્નથી
તોડાયાં છે. મુંબઈમાં વસતા દક્ષિણ હિન્દવાસી
જાતિઓમાં આ પહેલું જ પુનર્લગ્ન છે.

*

ડબોઈમાં વસતા એક કપોળે હમણાં એક
પત્ની પર બીજી પત્ની હતી છે.

*

મુંબઈની ગણીતી મહિલા સંસ્થા ભગિની
સમાજના રોધ્ય મહોત્સવ અંગે કાવરજી ત્રાહંગીર
હાલમાં " જોખમે દીન " નિમિત્તે એક ગણેર
સમા ચોખ્ખામાં આવી હતી. સભાનું પ્રસુખ-
પદ સર શ્રીમત્કાલ ચેતલવાડને આપવામાં

છે. લગ્નની તારીખ હજુ સુધી નક્કી થઈ નથી. પરંતુ માર્ચ માસમાં કોઈ દિવસે લગ્ન થવાની વધી રાખવામાં આવે છે. આ લગ્ન સીવીલ મેરેજના ધારા નીચે થશે.

*
શ્રીમતી મુળ્યવંતબેન શીઆએ સુરત મુખ-
રાઈના સભ્યપદનું રાજીનામું આપવાથી તેમની
જગા માટે મહાસભા પક્ષ તરફથી શ્રીમતી
ન્યોતરનાબેન શુક્તે ઉમેદવારી નોંધાવી છે.

*
મુંબઈની મુજરાતી હિંદુ સ્ત્રી મંડળ, શ્રી
ભગિની સમાજ તથા બીજી સંસ્થાઓ મળી
કુલ સત્તાવીસ મહિલા સંસ્થાઓ તરફથી મુંબ-
ઈનાં શ્રીમતી લેડી લક્ષ્મીબાઈ જગમોહનદાસને
તેમની સેવાઓ બદલ તેમને સન્માન આપવા
એક ગાય સમારંભ મોળવામાં આવ્યો હતો.
તેનું પ્રમુખસ્થાન લેડી પ્રેમલીલા દાકરસીએ
લીધું હતું.

મુંબઈમાં
કે.આર. કામા
ઝોરીએન્ટલ
ઈન્સ્ટીટ્યુટના
સર જીવનજી
મોંદી હોલમાં
'સાહિત્ય—
હંવતું પ્રતિ-
ષ્ઠિત એ વિ-
પ્લ પર શ્રીમ
તી સરોજની
નાયકુએ અ-
ગ્રેજમાં જાહેર વ્યાખ્યાન આપ્યું હતું.

શ્રી સરોજની નાયકુ

*
અમદાવાદ શહેર મુખરાઈની મેડીકલ રીલીફ
કમિટિમાં શ્રી. ઈન્દુમતીબેન શેઠ તથા વ્યાયામ
વિદ્યાલય કમિટિમાં શ્રી. લીલાવતી બેન દેસાઈ
ચુટાયા છે.

અમદાવાદના શેઠ અમૃતલાલ દાળીદાસનાં
પતિન શ્રીમતી મુનોચના બહેનને જી. પી. નો.
ઈડિયા મળ્યો છે.

*
વડોદરા રાજ્ય ધારાસભામાં સ્ત્રી સભા
સદ નીમવા માટેના ઠરાવને વડોદરા સરકાર
નામંજુર કર્યો છે.

*
મીસ પૂર્તી વિલાધપાએ ૧૯૪૧માં બં
એ.ની પરીક્ષા પહેલા વર્ગમાં પહેલા નંબર
પાસ કરી છે કુર્ગની સ્ત્રીઓમાં આવી કે
વણી લેનાર આ પહેલાં બહેન છે.

વીલાપારલેના
કે. બદા મુતીલાલ
બહે જાણીતા હિંદી
કવી શ્રી. પ્રદીપજી
સાથે આંતરપ્રાંતીય
લગ્ન કર્યું.

*
નવસારીમાં શ્રી
મીડુબહેન પીટીટ
તેમના પિતાના
સ્મરણાર્થે 'દ્વિતી'
નિવાસનંધાનું છે.

શ્રી મીડુબહેન પીટીટ

*
અમદાવાદના જાણીતા શેઠ સારાભાઈ
જેશીજીભાઈ દાળીદાસનાં પુત્રી કે. કુસુમલાતાએ
વડોદરાના શ્રી ધર્મકુમાર બાલુભાઈ સાથે આંતર-
ખતિય લગ્ન કર્યા છે.

*
અખિલ હિંદ મહિલા પરિષદના ઠરાવ્યા
મુજબ મુજરાતનું સ્ત્રી તાલીમ કેન્દ્ર સુરતમાં
શ્રી મુદ્દલાબેન સારાભાઈની દેખરેખ નીચે
ખોલવાનું નક્કી કર્યું છે.

શ્રી કેશવપ્રસાદ સી. દેસાઈ બી. એ. એલએલ. બી.

ગાયા અંકમાં જણાવ્યું હતું તેના કરતાં પણ વધુ બધા અત્યારે હિંદ ઉપર છે. સીમાપુર તો જાપાનના હાથમાં ગયું છે. અહરદેશમાં પણ તેમનો પગપેસારો વધ્યો છે. અને આ અંક તમારા હાથમાં આવશે તે વખતે રંગુનનું શું થશે તે કહી શકાતું નથી. ઈંગ્લેન્ડ પાસેના દરીયામાં જર્મન લડાયક વહાણો હતા તે છટકી ગયાં છે. લીબીયામાં જર્મનોએ પાકું માથું ઉગ્ર્યું છે. સુમાત્રા અને જાવા ઉપર જાપાની હક્કારો જોરથી થવા લાગ્યા છે. આ બધું જોતાં અત્યારે હિંદ ઉપર બધા વધ્યો છે. અહરદેશ માફક હિંદના પણ ઠાંઈ ભાગ ઉપર જાપાનનું આક્રમણ થાય તો નુવાઈ નથી. આપણા દરિયાકાનારા ઉપર કદાચ શત્રુની સ્ત્રીમરો ઉપરથી ગોળા પડે કે કદાચ વિમાનમાંથી બોંગ પણ પડે. આવું કાંઈપણ થાય તે માટે આપણે તૈયાર રહેવું જોઈએ. આપણે સૌએ યાદ રાખવાની જરૂર છે કે શત્રુથી આપણે જેટલું તુકશાન થાય તેના કરતાં શત્રુના બચથી વધારે તુકશાન થવાનો સંભવ છે. બધા, ગમરાહ અને ગપાટા આપણા મોઢામાં મોઢાં દુસ્મન છે. અલગત દરેક સમગ્ર માણસે સાચવેલી રાખવી જોઈએ. શાંતિથી બચતો વિચાર કરી તેની સામે રક્ષણ ગેજવવાના ઉપાયો યોજવા જોઈએ. પણ ગમરાઈ જવાનું જરાયે જરૂર નથી. આપણે હથીયાર ધરાવતા નથી, એટલે દુસ્મન અહિં આવે તો પણ આપણે બચાવ માટે જાતે કંઈ કરી શકીએ તેમ નથી. એ કામ તો આપણા સૈનિકો કરશે. આપણે તો ખાસ કરીને બોંગ મારાથી બચવાના ઉપાયો યોજી શકીએ. એ કામ પણ અમાઉથી વિચાર કરીને ધીરજથી કરવાનું છે. હવાઈ આક્રમણ સામે બચાવ માટે અત્યારે પણ મુંબઈ અમદાવાદ વગેરે મોટાં શહેરોમાં સરકારી અને ખાન સરકારી સમિતિઓ સ્થપાઈ છે. આ સમિતિઓ સૂચનાઓ પ્રસિદ્ધ કરે છે તે ધ્યાનથી વાંચીને સમજવી જોઈએ. દરેક લતામાં પાડોશીઓએ ભેગા મળીને, સોને છાણુ મળે તેવા ઉપાયો યોજવા જોઈએ. આ સોમાં એક વાતતો ખાસ યાદ રાખવાની છે જ કે ગમરાઈ જનું નહિ.

હવાઈ આક્રમણ વખતે શું કરવું તે સજાંથી સામાન્ય સૂચના સરકારી ખજરખાતા તરફથી ખદાર પડી છે, તે દરેક જણે સમજી લેવા જેવી છે. આ સૂચનાઓ નીચે મુજબ આક્રમણ પહેલાં સૌએ યોતપોતાનું કામ નિત્ય માફક કરવું. કામ સૂચનાઓ. બંધ કરવું નહિ. ગામગપાટ તરફ ધ્યાન રાખવું નહિ. તેમ લોકો રોળે મળ્યાં હોય તેમાં સામેલ થવું નહિ. તમારા ઘરમાં જે ખોરાક હોય તે લોકોને રાખવો. અને લોકો છુટાં હોય તો તે ઉપર વજન મુકવું. ધડાકાથી કાચ

તુટે તેની કરચો ખોરાકમાં હોય તો તે ખોરાક ખાવામાં લેખમ છે. માટે ખોરાક ઢાંકેલોજ રાખવો. પીવાનું પાણી પણ નમ્દીક રાખવું. તે પણ ઢાંકવું. ખીજું પાણી પણ અને તેટલું બરી રાખવું. કદાચ સળગાવનારા જોઈથી આગ લાગે તો આ પાણીથી હોલવી શકાય. આક્રમણ થાય અને તે ચાલવું હોય તે દરમિયાન ધરમાંજ રહેા. બહાર નિકળવાની મનાઈ છે. બહાર નિકળવામાં લેખમ પણ છે. જે તમે આક્રમણ વખતે બહાર હો તો પાસેમાં પાસે જે મકાન હોય તેમાં જવ. તેમ કરવાનો તમને હક્ક છે. ઘરમાં જે ખોરડો અંદરના ભાગમાં હોય તે વધારે સલામત છે. તેને રસ્તા ઉપર બહારીઓ ના હોય તો વધારે સારું. બહારીઓથી દૂર રહેવું. કારણકે કાચ તુટવાથી ઈર્ષ થાય છે. ખોરાકમાં નરમ પદાર્થ ઉપર બેસવું અથવા જીવું. બહારીઓ સાધારણ રીતે ઉઘાડી રાખવી. પણ ઝેરી ઝંસની ચેતવણી આપવામાં આવે તો બધાં બારણાં બારીઓ બંધ કરી ને સગવડ હોય તો તે ઉપર ધાખળા ઢાંકી દેવા. ઝંસ માટેની ચેતવણી મુધરાના અવાજ નેથી હોય છે. ધરમાં દીવો દેવતા હોત તો હોલવી નાંખવા. ઝંસ હોય તો તેની મૂખ્ય ચાવીજ બંધ કરી દેવી. પૂજા કે મંદિરનો દિવો પણ હોલવી નાંખવો. ધરમાં પાણી ભરેલું તો રાખવું જ, આગ લાગતાં તરતજ પાણી છંટી તે હોલવવી. નુકશાન થાય કે તરતજ વોડન, સીવીસ ગાડ, યા પોલીસને ખબર આપવી. આક્રમણ થઈ ગયા પછી તરતજ તમારું નિત્ય નિયમનું કામ શરૂ કરવું. રોજે મળવું નદિ કે રોળામાં માળવું નદિ. ખીજે નુકશાન થયું હોય તે જોવા દોડવું નદિ. ખીજનું નુકશાન કાંઈ તમાસો નથી.

આ પુદ્માં ઝેરી ઝંસ વચરાય તેવો સંભવ નથી. ઝંસની ચેતવણી મુધરા જેવો ઝંસ. અવાજ અથવા ખડખડાટનો અવાજ જેવો હોય છે. ઝંસનું આક્રમણ પૂરું થતાં થંટ પગાડવામાં આવે છે.

ભારતવર્ષ મહિલા વિદ્યાપીઠોના રોધ મહોત્સવ દમણાં ધામધુમથી ઉજવાયો. તે પ્રસંગે મુંબઈમાં બે ખાસ વ્યાખ્યાનો થયા. એક સર સર્વપલ્લી રાધાકૃષ્ણનું અને ખીજું શ્રીમતી સરોજની નાયડનું. બંનેમાં ખાસ વાત એ કહેવામાં આવી હતી, કે

શિક્ષણ આ વિદ્યાપીઠમાં ઉચ્ચ શિક્ષણ પણ માતૃભાષામાં આપવામાં આવે કઈ ભાષામાં. છે તે તેની ખાસ વિશેષતા છે. અને હિંદની સર્વ વિદ્યાપીઠોએ

તેમજ કરવું જોઈયે. માતૃભાષા દ્વારા શિક્ષણ આપવું તે સ્વાભાવિક છે એટલુંજ નદિ પણ તેમ કરવાથી વિદ્યાર્થીના મગજ ઉપર જ્ઞાન સહેલાઈથી તેમ ચોક્કસાઈથી દસાવી શકાય છે. આ સાથે યીયુત રાધાકૃષ્ણ એમ કહ્યું કે અંગ્રેજ ભાષાને અભ્યાસ-ક્રમમાં અમત્યનું અને ફરજિયાત સ્થાન આપવામાં આવ્યું છે તે પણ યોગ્ય જ છે. જગતમાં જ્ઞાનની જે પ્રગતિ થાય છે તે બધાનું સાધન અત્યારે તો હિંદીઓ માટે અંગ્રેજ ભાષાજ છે. આ જ્ઞાન પ્રગતિની સાથે રહેવા માટે અંગ્રેજ ભાષાનું જ્ઞાન હોવાની ખાસ જરૂર છે. આ બન્ને વાતો આપણા આગેવાનો અને કેળવણીકારોએ વિચારવા જેવી છે. ઉચ્ચ શિક્ષણ માતૃભાષા દ્વારા આપવું અને ઉચ્ચ શિક્ષણના ક્રમમાં અંગ્રેજ ભાષાનું ફરજિયાત શિક્ષણ આપવું.

મહિલા પાઠશાળામાં બજાતી કન્યાઓ અંગ્રેજ ભાષામાં મુંબઈ યુનિવર્સિટીના વિદ્યાર્થીઓ જેટલી નિષ્ણાત નથી એવી દરિયાઈ ધણીવાર સંભળાય છે. કદાચ આ ફરીમાદ

ભાષાજ્ઞાન.

ખરી પણ હોય. કારણકે મહિલા વિદ્યાપીઠમાં અંગ્રેજીનું ભાષાજ્ઞાન અપાય છે. ત્યારે મુંબઈ વિદ્યાપીઠમાં તે ઉપરાંત ગિદ્યાજ્ઞાન મધ્યમ તરીકે પણ અંગ્રેજી ભાષા વપરાય છે. એટલે તે સમજવા ઘણા મહેનત લેવી પડે છે. પરિણામે તે ભાષાનું જ્ઞાન તેમને વધારે મળે તેમાં નવાઈ નથી. પણ તેથી શું ? સાચ તો જ્ઞાન છે. ભાષા તો સાધન છે. અન્ય ઉચ્ચતર જ્ઞાન જેમકે ઈતિહાસ, અર્થશાસ્ત્ર, શુદ્ધવિજ્ઞાન વગેરે આપણે મેળવવું હોય અને તે વિષયોનાં અંગ્રેજી પુસ્તકો જોવાં વાંચવાં હોય તો આપણે અંગ્રેજી ભાષા આવડવી જોઈએ, આ પુસ્તકો સમજવા માટે પુરતું અંગ્રેજીનું જ્ઞાન હોય તો બસ છે. અને મહિલા વિદ્યાપીઠની સ્નાતિકાએને આટલું જ્ઞાન છે ન. એટલે કોઈએ આ અંગ્રેજીની નિષ્ણતાત સખધી બાળપણે ઘણું મહેતવ આપવું જોઈએ નહિ. વળી કન્યાએને છુટથી અંગ્રેજી બોલવાનો મહાવરો પુરતો ટરેતા એછો હોય. ઘરમાં તેઓ અંગ્રેજી બોલી શકે નહિ. બહાર એમને હરવા ફરવાનું એણું. એટલે પણ વાતચીતમાં તેઓ પ્રભાવ પાડી શકે નહિ અને પરિણામે તેમને ખમવું પડે. તેઓએ પોતે લઘુતા અંધીને દૂર કરવી જોઈએ.

યંગ છડિયાની નવી રેકડો (પાછળના પાનાથી સંપૂર્ણ)

સહાયશ્રુત બની છે.

બાળાન, આફ્રિકા, ખર્મી અને સીલાન જેવા દેશો ત્યાં હિંદીઓ અને ગુજરાતીઓ વસેલા છે ત્યાં પણ ' યંગ ઈન્ડિયા 'નો ત્રિરંગી રાષ્ટ્રધ્વજ આજે ફરકી રહ્યો છે. વળી ગરબા રેકડો એ તો આ સંસ્થાની વિશિષ્ટતા છે.

ઉપરોક્ત સંસ્થાના સૂચાર શ્રી દુલેર પંડ્યા પોતાની સંસ્થારાષ્ટ્રવાદી છે એટલાથી સંતોષ નથી માનતા પણ પોતાની સંસ્થા તરફથી રત્ન થતી રેકડોઝ બાવના બરી ન મુરીલી હોય એ માટે કાળજી લેવે છે. તેમ આ બાવનાનું રૂં પરીણામ તેમની સંસ્થા રેકડોઝ આપોઆપ બોલી રહી છે.

સ્ત્રી સુરક્ષા
સ્ત્રીઓના હક્કો

પ્રદર, લોભિષ, વધ્યાવલોષ, અર્જવ લોષ,
કસુપાવડ વગેરેની ચોક્કસ ઉપાય /
નવી જાણિ બધો છે.

ગુજરાત આયુર્વેદિક ફાર્મસી ગાંધી રોડ વાંચીયા-કાલબાદેવી રોડ, મુંબઈ.
અમદાવાદ. તાલુકો - સુરતી.

શ્રી કનૈયાલાલ મુનશી કૃત નવી આવૃત્તિ
કોનો વાંક ?

ફંક મુલતમાં બહાર પડશે.
જ્ઞાનવર્ધક પુસ્તકમાળાના બ્રાહ્મકોને
તે મળશે.

દેશના તથા દેશીઆપારના વીરોના ચરિત્રો
વિભૂતિ મંદિર

ચ. અશોક દવ
સચિન કિ. ર. બે

સુમધુર સંગીતના રસલહાણુ આપતી યંગ ઈન્ડિયાની નવી રેકર્ડો

સંગીતના નાદ મણીધરો ડાલે છે. દુઃખીયા પોતાનાં દુઃખ વિસરે છે અને અનેક આધિ-ઉપાધિથી ધેરાયેલો માનવી સંગીતના સ્વરોમાં પોતાની ઉપાધિ ધડીબર બૂટી નાંઈ દિલને બહેલાવી શકે છે.

આજનું વિજ્ઞાન માનવકંઠનાં માધુર્યને આમોદૈન રેકર્ડ પર વહેતી મૂકે છે અને પછી ઘરમાં બેઠાં બેઠાં આપણે હલક અને સુરાવટભર્યાં સંગીતની ફારમોશ આનંદ મહાણી શરીરે છીએ.

આમોદૈન રેકર્ડ બનાવનારી સમસ્ત હિલ્તી એકમાત્ર અગ્રેડ રાષ્ટ્રીય સંસ્થા 'યંગ ઈન્ડિયા' છે. આ સંસ્થાએ હમણાં ને રેકર્ડો બજારમાં મૂકી છે એનાં સંગીત, સુરા અને ગાનારનાં ગળાંની મીઠા-સાબરી હમક અદ્ભુત હવા જમાવી જનારાં નીવડ્યાં છે.

ગુજરાતી રંગબ્રિજના લોકપ્રિય નટ મારતર અશરદ્ધાને ગાયેલી ચીન 'શુદ્ધ પ્રવાસી પ્રેમનગરના' થેકે દર્દ જગાવે છે. વળી 'અન્ધો કિરતાર કારીગર' એ ગીત અશરદ્ધાને કંઠથી સાંભળતાં ભક્તિ અને બાવના જાગૃત થાય છે.

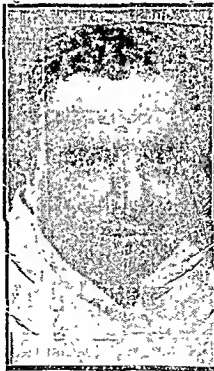
વિષ્ણુપંત પાગનીસનાં 'દરિમોલ' ભજનની ભક્તિની અજબ ધૂન સાંભળનારને ફાણુબર તેમાં તરબોળ કરી મૂકે છે, જ્યારે 'વેકુંદમે' નાકર વનમાલી' દાર શ્રી પાગનીસ

સંસ્થા વેકુંદમે આનંદ આપે છે.

શાસ્ત્રીય સંગીતની મહેકીલ તો સંગીતા-ગાર્ય હુંડુખાંની રેકર્ડ જન્માવે છે અને એવા સંગીતના જાણકારને તેમનાં ગીતો ડોલાવી દે છે.

'પ્રકાશ'નાં સામાજિક ચિત્ર 'દર્શન'ની રેકર્ડો પર આપણને બે માધુર્યભર્યાં ગળાંઓની હલક સાંભળવા મળે છે. પ્રેમ અદીષ અને જ્યોતિનાં ગળાંની મીઠાસ આ રેકર્ડો ફરી ફરીને સાંભળવા લાયકાવે તેવી છે.

'સંત સમ્યુનાં ગાયનો એની સુરાવટ દ્વારા વાતાવરણમાં અનેરો આનંદ છાઈ દે છે.

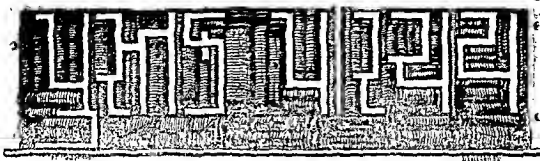

સમ્યુનાઈની અતિ હલક-સ્પર્શી પ્રભુપ્રાર્થના 'યંગ ઈન્ડિયા'ના સંચાલકોએ રેકર્ડ પર વહેતી મૂકી છે. મર્મસ્થાન સુધી પહોંચી જનાર આ પ્રાર્થના ખરેખર સાંભળવા જેવી છે.

'યંગ ઈન્ડિયા'ના સંચાલકોએ ગુજરાતના સ્વરંધન સમા. ગરબાઓને કાળી બંગડીમાં નકડી હિચ્ચ હુંડુખાંની સજારી-ઓએ ગાયેલા આ ગરબાઓ દ્વારા કેવળ સંગીતને જ રજુ કર્યું નથી પણ ગુજરાતનાં સંસ્કાર ફરીને સજીવન કર્યાં છે એમ કહી શકાય. ઉપરાંત 'લાખ લાખ વંદન' અને એના જેવી બીજી રેકર્ડો દ્વારા

'યંગ ઈન્ડિયા'ના સ્થાપક અને બાહોસ સંચાલક શ્રીમુત દ્વિવેસાય પંડ્યા

રાષ્ટ્રીય બાવના જાગૃત કરવામાં પણ આ સંસ્થા (પાછળના પાને ચાલુ)

પ્રતીક્ષા.

લેખક : રમણિક અરાલવાળા. પ્રકાશક : ડૉ. ચૌધરી અપર્ણા, ડૉ. ગોલાહનુમાન. અમદાવાદ.
પાનાં ૨૮+૧૨૦ કાર્ડબોર્ડનું સજિત સુરોભિત પૂઠું. કી. ૧-૮-૦

ઉગતા કવિઓમાં માર્છ રમણિક અરાલવાળાએ માનભર્યું સ્થાન સંપાદન કર્યું છે. સામયિક પત્રોમાં પ્રસિદ્ધ થતી તેમની કવિતાઓ ઉચ્ચ પ્રકારની મનાઈ છે અને તેમની કવિત્વ પ્રતિભાનો સ્વીકાર વિદ્વાનોએ કર્યો છે. આ કૃતિમાં તેમનાં ૭૫ કાવ્યો છે. પ્રારંભમાં શ્રી. ઉમાશંકર જોષીએ પ્રવેશક લખીને કવિના તથા તેમનાં કાવ્યોના સુંદર પરિચય કરાવ્યો છે. આ પરિચયથી કાવ્યોની ખૂબીઓ અને કાંઈક ખામીઓ વાંચક જોઈ શકશે. તેમાં કેવળ વખાણ નથી પણ અનાવરણ વિધિયે કાવ્યોના સુંદર અંશોનો પરિચય છે. પુસ્તકને અંતે શ્રી. ઉમાશંકરે દિપ્તિ પણ આપી કાવ્યો સમજવાની અનુકૂળતા કરી આપી છે. આ પ્રથા આદરણીય છે. શુભદાનમાં અનેક એવા વાંચકો છે જેઓને કાવ્યોનું હાઈ સમજવા માટે થોડી દોરવણીની જરૂર છે. વિદ્યાર્થીઓને તો આવા દિપ્તિ આશિર્વાદ સમ છે. લેખકને કવ્યના અને ભાષા બંનેની મદદ છે. એમની શૈલિ પણ ગંભિર છે. વિષયોની પસંદગી પણ વિવિધ છે. અને ધણુધિ કાવ્યોમાં ચર્ચાળ રમુજ છે. એમના કૌટુંબિક ભાવનાવાળા કાવ્યોમાં અપાર મૃદુતા ભરી છે- આજે જે સિદ્ધિ ગણાય છે તે વર્ગના પોતે ના હોવા છતાં એમનો કાવ્યોમાં જે નિહતા, ઉંડાણ, અને સંસ્કૃતિનાં દર્શન થાય છે તે ઉપરથી આપણા દેશમાં જે આગમ્ય જ્ઞાન અને સંસ્કૃતિનો પ્રચાર થયેલો છે તે માટે આપણને અભિમાન ઉત્પન્ન થાય તેમ છે.

જનની

લેખક : રતુમાઈ દેસાઈ, સાલગ્રામ : શિષ્ટ સાહિત્ય ભંડાર, ગ્રિન્સેસ્ટ્રીટ મુંબઈ
નં. ૨ પાનાં ૪૫. સુરોભિત કાર્ડબોર્ડ પૂઠું. કી. ૧-૦-૦

સત્યાગ્રહની ચળવળમાં લેખકે જેલ નિવાસ કર્યો. તેઓ જેલ ગયા ત્યારે જ તેમનાં માતૃશ્રી ગિમાર હતાં, અને તેમના જહાર આવતા પહેલાં તે મરણ પામ્યાં. તેમને જેલમાં અપાર શોક થયો. માતૃ રમણ તેમને પછરપે રડ્યું. અને આ પુસ્તકમાંની પંક્તિઓ લખાઈ. જેલમાંથી જહાર આવ્યા પછી, લાંબે સમયે મિત્રોના આગ્રહથી તેમણે આ પંક્તિઓ આ કાવ્ય-પ્રસિદ્ધ કર્યું. ઘણું પ્રશસ્તિના કાવ્યો, શુભદાતા ભાષામાં ધણું નથી. જે છે તેમાંથી ઉત્તમ કોટિનાં જૂન છે. "જનની" માંની પંક્તિઓ બાવ અને આવેશથી ભરેલી છે. શિષ્ટજનના હૃદયમાંથી ઉદ્ભવેલી આ પંક્તિઓ આપણા હૃદયમાં પણ પ્રવેશે છે. એ રીતે આ કાવ્ય ઉત્તમ કોટિમાં આવશે. લેખકનો અમાધ માતૃપ્રેમ

એમણે લગભગ કાવ્ય અને તેના આ મુખમાંથી આપણે જોઈ શકીએ છીએ. આ પ્રેમ એવા પ્રકારનો છે કે જે વિદ્યમાના, ધરતીમાતા, અને જગત્સત્ત્વની માનની બક્તિ— લગભગ સાંપ્રદાયિક—બક્તિ કેવી લાગણીઓમાંથી ઉપજી હશે, તેના આપણને ખ્યાલ આપે. આ કાવ્યમાં પોતાની માતાના કેવળ તખ્તાજી નથી. એમાં તત્ત્વજ્ઞાન ઠાંસીને ભર્યું નથી. એમાં શીશુમૂર્તિના પાંડિત્યથી અન્યને બોધના પાઠ અપાયા નથી. પણ એમાં લેખકે પોતાનો શોક—પોતાનું હૃદય ઠાંસ્યું છે. તેથી જ આ કાવ્ય સ્વાભાવિક લાગે છે.

આકાશનાં ફૂલ

લેખક : ન્યોત્ત્વેના સુકલ. મળવાનું ઠેકાણું. યુગાન્તર કાર્યાલય. મોપીપુરા સુરત. પાનાં ૮૪. કી. ૦-૧૨-૦

યુગ્મશતી બેતામાં ગણ્યાગાંધ્યા લેખક છે અને તેમાંથી રાસ રચનાર તો જૂજ છે. તેઓના રાસ મધુરા અને ઉર્મિલ હોય છે. આ પુસ્તકમાં ૬૮ રાસ સંગ્રહેલાં છે. તેનાં ઢાળ લોકપ્રિય છે ભાષા સરકારી છે. અને વિષયોમાં નવીનતા છે. આ પુસ્તકને આવકારતાં ન્યોત્ત્વેના બેનને ધન્યવાદ આપીએ છીએ.

સ્મૃતિનિ કુંજ

લેખક અને પ્રકાશક : મૂળજીભાઈ પીતામ્બર શાહ. પાનાં ૩૨. કી. ૦-૮-૦

આ નાનકડી પુસ્તિકામાં બે લાંબા કાવ્યો છે. સ્મૃતિનિ કુંજ અને સમરાંગણનો સાદ. બન્નેના ઢાળ લગભગ સરખા છે. બન્નેની શૈલિમાં ઝડપી વહન છે અને મધુરી રાખદ રચના છે. મૂળજીભાઈના રાસ જેમ પ્રિય થયા છે તેમ આ કાવ્યો પણ પ્રિય થશે. સ્મૃતિનિ કુંજમાં વિરહિ વિધવાની સ્મૃતિઓ આલેખાઈ છે. “સમરાંગણનો સાદ”માં લગ્નને દિવસે જ પતિને સમરાંગણમાં મોકલતી અને તેની સાથે જ યુધ્ધે ચડવા આતુર પત્નીના પ્રોત્સાહનનું આલેખન છે. પ્રસંગો રસભર્યાં છે. પુસ્તક મુશોભિત પણ બન્યું છે.

અભયકુમારની કથાઓ ૧ અને ૨

લેખક અને પ્રકાશક : પિ. હ. અભયકુમાર, મારકર બીહીંગ ખેતવાડી ૧૧ મી ગલી, મુંબઈ નં. ૪ પાનાં ૧૧૮ અને ૬૨. કીમત ૦-૧૨-૦ અને ૦-૧૦-૦.

આ પુસ્તકના બન્ને ભાગ જુદા જુદા પ્રસિદ્ધ થયા છે. પહેલા ભાગમાં વીસ વાર્તાઓ છે. બીજા ભાગમાં ચોવીસ વાર્તા છે, જહુરિયે વાર્તાઓ આલતા આવેલા દુચકાઓ ઉપરથી લખાયેલી છે. પહેલા ભાગમાં “મેંમઈની ટીકોટનો બાવ” “લાસો લાલ વિના ના લોટે” “ઘરમઘરસા” “લક્ષ્મી” “સસલાની દોડ” વગેરે વાર્તા આલતા આવેલા દુચકાઓ ઉપરથી લેવાયેલી છે એટલું જ નહિ પણ તે અન્ય બાલ વાર્તાઓના પુસ્તકોમાં એક યા બીજા રૂપમાં આવી પણ ગઈ છે. આવી વાર્તાઓ બાદ કરીને આ સંગ્રહ એકજ ભાગમાં અપાયો હોત તો પ્રકાશક તેમજ ખરીદનારનારનાં પૈસાનો બચાવ થઈ શકત. લેખકમાં સરળ અને આલભ્ય ભાષામાં વાર્તાઓ કહેવાની આવડત છે. આ સંગ્રહોમાંની ઘણી ખરી વાર્તાઓ બાળકો હોયથી વાંચીને સમજી શકે તેવી છે. આવી આવડતવાળા મુશિક્ષિત લેખકો પાસેથી વ્યવસ્થિત બાળસાહિત્યની માંગણી હવે આપણે કરી શકીએ. બાળસાહિત્ય હવે સારા જગ્યામાં પ્રસિદ્ધ થઈ ચુક્યું છે, હવે તે કમવાર અને હેતુપૂર્વકનું હોવું જોઈએ. “મણીભાઈ” અને “જગતને માંડવડે” જેવી વાર્તાઓ બીજી વાર્તાઓ

સાથે જ મુકવાનો કાંઈ અર્થ નથી, તે સામાન્ય બાળકો માટે કહ્યું છે. આ લેખક દ્વે બાળસાહિત્યનો સુદૃઢ વિચાર કરશે એવી વિનંતિ છે.

(૧) નાનકડો કનુ

(૨) વિનુસાઈ અને કળાબેન

લેખક : વિમળા સેતલવાડ. સોલ એન્ટ એન. એમ. દક્ષરતી કંપની. ૧૪૦ પ્રીન્સેસ સ્ટ્રીટ મુંબઈ ૨. સચિત્ર. દરેકની કીંમત ૦-૩-૦.

પુષ્કળ ચિત્રવાળી આ બન્ને નાનકડી ચોપડીઓને આવકાર આપતાં આનંદ થાય છે. ચિત્ર વાર્તા કહી શકાય એટલાં ચિત્રો તેમાં છે તેથી વાંચન તરતનું થઈ ક્યું હોય તેવાં બાળકોને વાંચનનો શોખ લગાડવાના કાર્યમાં આ પુસ્તકો બહુ મદદ કરશે. ચિત્રો દોરવાનું કામ કોઈ વધુ કુશળ ચિત્રકારને સોંપાયું હોત તો પુસ્તકોની આકર્ષકતામાં હજી પણ વધારો થાત. ચોપડીઓની કીંમત ધણીજ સસ્તી કહી શકાય તેવી છે. વાર્તાઓ પણ બાળકોને ગમી જાય તેવી છે.

વિમાની ગીતાબાઈ

લેખક અને પ્રકાશક : ઇશ્વરલાલ વીમાવાળા.

શ્રી શક્તિ કાપોલય, મુરત. કી. ૦-૨-૦

વિમાન ચલાવતા શીખનાર ગીતાબાઈ નામે દક્ષણી એનની આ જીવન કથા છે. બાળકોને સાદસતી વાર્તાઓ ગમે જ. તેમાંએ આતો કાલ્પનિક નહિ, પણ સાચી વાત દોવાથી વધારે ગમશે.

દિટલર

પ્રકાશક : સી. એમ. શાહ. સ્વતિશુક ડીપો. મંત્રી હાઉસ.

ઓપેરા હાઉસ સામે, મુંબઈ. પાનાં ૨૬. કી. ૦-૪-૦

જર્મન મુદને કીધે નેતુ નામ સર્વત્ર જાણીતું થયું છે તેની જીવન કથાની અતિ ટુંકી માહિતી આપતી આ પત્રિકા છે. જાહેર ખખરોથી પત્રિકાને હસોડસ મરી છે તેનો બદલો કીંમત ઓછી કરવામાં કે પત્રિકા સુરોભિત કરવામાં અપાયો હોત તો કોઈ મન માંગત.

કમાલ આતાતુક.

લેખક : સારદાપ્રસાદ વર્મા. પ્રકાશક : મુગાંતર કાપોલય મુરત પાનાં ૫૮.

કી. ૦-૪-૬

શ્રી. વર્માએ ટુંકા જીવન ચરિત્રો લખવાની કળા હસ્તગત કરી છે. આ પુસ્તિકા પણ આકર્ષક ભાષામાં ધણી ઉપયોગી માહિતી આપે છે. કમાલપોચાના બે ચિત્રો પણ તેમાં છે. આતું સાદિલ ઉપયોગી અને આવકાર લાયક છે.

કેલદાની.

લેખક : ચંદ્રદાસ મંગળજી ઓઝા, જરતકુંજ, જગનાથ પોર્ટ, રાજકોટ.

પાનાં ૫૧. કી. ૦-૨-૦

એક એક પાનામાં એક એક બાળ કાવ્યવાળી આ શામિતી અને મુંદર છપાઈવાળી પુસ્તિકાને આવકાર આપતાં આનંદ થાય છે. કાવ્યના વિવેચો નિત્ય જીવનમાંથી પસંદ

કરાએલા છે. બાપા સરળ છે. કાવ્યોના દાળ પણ સાદા છે. દરનાં અને કરતાં બાળકો આ કાવ્યોની પંક્તિઓ ગણગણા કરે તેવી છે. આમ આ ખરેખરા બાળ કાવ્યોનું પુસ્તક છે. કાગળ છપાઈ વગેરે સુંદર છતાં પુસ્તકની કીંમત પણી સરળી રાખી છે તે બાળકો ઉપર ઉપકાર થયો છે.

મારો બાગ.

લેખક અને પ્રકાશક : રતિલાલ ગોરીશંકર ઓઝા. કી. ૦-૩-૦

બાળકોને મેથે ચઢે તેવા ત્રીસેક કાવ્યોનો આ સંગ્રહ બાળકોને જરૂર ગમશે. દરેક કાવ્યના વિષયને અનુસરતું ચિત્ર કાવ્યને મથાળે છે. એક બાવવાહી ચિત્ર “ રામજી રડે ચઢવારે લોલ ” થી પુસ્તક શરૂ થાય છે. આમ સર્વાંગે બાળ પુસ્તકમાં પ્રારંભ પ્રાર્થના “ શારદા સ્તવન ” થી માટે કદજી શબ્દોમાં હશે તે સમજાતું નથી.

મુરલી.

લેખક : ડૉ. શિવપ્રસાદ ત્રિવેદી. પ્રકાશક : નવચેતન સાહિત્ય મંદિર.

પાનાં ૮૦. કી. ૦-૮-૦.

બાળકો માટે લખાયેલી દસ નાની વાર્તાઓ આ સંગ્રહમાં છે. બાળકો સમજી શકે તેવી ભાષા તથા શૈલીમાં તે લખાઈ છે. કીંમત કાંઈક ઓછી હોત તો બાળકોને ખરીદવાનું મુશ્કેલ પડત.

શ્યામવટથી વાત કરજો.

લેખક : દિનેશ કાકર. પ્રકાશક : નવચેતન સાહિત્ય મંદિર, ભદ્ર અમદાવાદ, સચિન.

પાનાં ૩૨. કી. ૦-૪-૦

બાહુ નામના મામટીયા અને અછલ વગરના છોશરાની મૂખોર્ધના પ્રસંગો ચિતરતી આ વાર્તા છે. કેવળ પ્રસંગો ઉપજાવવાથી વાર્તા ન ચઢે શકે. પણ આ પ્રસંગો બંને તેવા હોવા જ નોંધવો. બધાંય પ્રસંગો બની શકે તેવા નથી. થોડાક બહુ સરસ છે. બાળકોને મજા પડશે.

કેશવપ્રસાદ કેસાઈ

ત્રિકાળજ્ઞાનિ ને સીલખંધ કવરમાં તમેને મુંઝવી હોવા કોઈપણ પાંચ સવાત્રો તમારી ચાહુ ઉંમર માથે લખી ચોક્કસ. અને સાચા ઉકેલ મેળવો. તમારા જવાબો સીલખંધકવર સાથે રા. ૧-૬-૦ ના ડી. પી. થી મેળવો. સાથે નહતા ગ્રહો અને બીજા માથેલોના ઉપાય બતાવવામાં આવે છે.

ગ્રેફેસર મોતીવાલા હિપ્નોટીસ્ટ

૨૯૬ : I લેમ્બોટન રોડ, બીજા માળે, આન્ટન રોડ,

પુલ પાસે, મુંબઈ ૭

ધ્યાંચ : દુસેની મેન્સન, બીજા માળે, બસ્તાનીની સામે,

પોખી તથાવ, મુંબઈ-૨. ફોન નં.

૪૩૪૪૪ : ૨૮૬૪૪ : ૮૩૬૩૪

ખાળઈ

વર્ષ ૨૩ મુ :

માર્ચ ૧૯૪૨ :

અંક ૩

મોરભાઈ! મોરભાઈ!

મોરભાઈ! મોરભાઈ! આવો, આવો.
તમારે માટે મારું આંગણું,
વાળી ચોળીને સાફ કર્યું છે.

ખાવા મંજના દાણા નાખ્યા છે,
પીવા ચોકખું પાણી રાખ્યું છે.
દાણા ખોચ્યા ને પાણી પીચ્યા,
ખાઈ પીને આનંદ કરો.

નાચી ફૂટી ખૂબ,
મેઆચો! મેઆચો! બોલી;
કરો ચરો ને મંજ કરો.

મોરભાઈ! મોરભાઈ! આવો, આવો.
તમારે માટે મારું આંગણું,
વાળી ચોળી ને સાફ કર્યું છે.

કાન્તિલાલ હવેરી

કાદર બરફવાળો.

અ... ઠંડો... બરફ એમ બૂમો પાડતો. કાદર દરરોજ બપોરના બે વાગે એની બરફની ગાડી લઈને મારા મંદાન આગળ બરફ વેચવા આવતો. એનો સાદ અને બરફ લાંગવાના મોગરીનો ખડખડાટ સાંભળીને આખી શેરીનાં છોકરાઓ ઘરમાંથી પાછાં કે પૈસા લઈ બહાર દોડી આવતા; અને ગાડી આગળ એકલાં થતાં. પછી કાદર એક પછી એક બાળકને પાઈનો, બે પાઈનો, અડધા પૈસાનો કે પૈસાનો બરફનો રંગ બેરંગી ગોળો બનાવી આપતો. કાદર બરફના ગોળા વેચનારો હતો.

કાદર બરફના ગોળાચ બનાવે, પંખાચ બનાવે, હાંડિયોચ બનાવે અને ક્રીટસન્ લાઈટોચ બનાવે. પછી ત્હેની ઉપર જૂદી જૂદી જાતના રંગો છાંટે, શેરીનાં છોકરાઓને લલચાવે અને પૈસા કમાય. કાદર કારીગર હતો.

તેના રંગીન સરખતો સ્વાદમાં ખૂબ વખણાય. એવા સરસ અને સ્વાદિષ્ટ તે બનાવે કે બહુ આપણે પીધા જ કરિયે. જાતે જાતનાં એસન્સો નાખી તે જૂદા જૂદા રંગોની શીશીઓ ભરી લાવે અને માંજે બધી જ ખાલી કરી પાછી ઘેર લઈ જાય. કાદર ગ્રોખીન છવડો હતો.

તે ખાસ કરીને હિન્દુઓના લત્તામાં ફરે. તે હિન્દુઓમાં એવા તે ભળી ગયેલો કે ત્હેને પોતાની જાતનું અભિમાન જ ન હતું. તે હિન્દુ—મુસલમાનને સરખા ગણતો. હિન્દુ—મુસ્લિમ અઘડાઓને પ્રિયારતો અને અદલા—મહાદેવને એક જ ગણતો. કાદર હિન્દુ—મુસ્લિમની એકતાની સાંકળ હતો.

તે આઠ મહિના બરફની ગાડી ફરવે. ફક્ત લાનાળામાં ફેરીની મોસમમાં ફેરીઓ વેચવા બહારગામ જાય. આઠે મહિના એને ઘરાકી હોય. તે એક પાઈનો પણ બરફ આપતો અને જયાળાંધ પણ વેચતો. દરરોજ તે અમુકજ લત્તામાં ફરતો. કાદર જાણીતો બરફનો વેપારી હતો.

તે રમજાન મહિનામાં રોજ રાખવાના જૂલે પણ બરફ વેચવાનો ન ભૂલે. ઈદને દિવસે ફરવા જવાનું અને મોજ કરવાની જૂલે પણ ગાડી ફરવાની ન. ચૂકે. કાદર પોતાનો પંધો એકધારો કરતો.

પહેલાં તે માદક પદાર્થો પીતો. પરંતુ જ્યારથી એની વિરુદ્ધ ચળવળ ચાલી ત્યારથી એવી ચીજો પર એણે પાણી મૂક્યું. તે હમેશા ખાલી પડેસ્તો. તેની લાંબી ટોપી, પહોળી સુરવાળ અને બંદી તે ખાલીની જ સીવડાવતો. કાદર દેશભક્ત હતો.

અત્યાદે કાદર કબરમાં નિરાંતે સૂતો છે. તે હવે આ દુનિયામાં નથી, કાઈને બરફનો ગોળો બનાવી આપતો કે ગોળા પર રંગીન અંગૂઠો છાંતી

હુમણાં યશ્વિમ અને પૂર્વમાં મોટું યુદ્ધ ચાલે છે તે તો તમે જાણતા જ હશે. ચારે તરફ ભયંકર ખુવારી ચાય છે. માલમિલકતનો નાશ થાય છે. લોકો નાસભાગ કરે છે. દુનિયાના કયા ભાગ ઉપર આ લઢાઈ નહિ જાય તે કહેવાય નહિ. પ્રદેશ ઉપર તે આવી પહોંચી છે. ત્યાંથી તેમ સીંગાપુર વગેરે સ્થળોએથી અને આવેલા લોકો પાસેથી તરફ તરફની વાતો સંભળાય છે.

હિંદુસ્તાન પણ કાંઈ આ ભયંકર લઢાઈથી ખહાર રહી શકે નહિ. કલકત્તા, મદ્રાસ, કરાંચી, બુંબાઈ, કે એવા કોઈ સ્થળો ઉપર વિમાનમાંથી વિનાશક બોમ્બ પડે કે દરિયામાં દુશ્મનની આવી પહોંચેલી કોઈ બોટમાંથી તોપગોળા પડે, તે માટે આપણે તૈયાર રહેવું જોઈએ. આ વાંચી બાળકોએ જરાયે ગભરાઈ જવાનું નથી. આપણે તો યુદ્ધની ઘણીયે વાતો વાંચી છે અને સાંભળી છે. રામ અને રાવણનું યુદ્ધ, પાંડવકૌરવનું યુદ્ધ, પૃથ્વીરાજ ઓઢાણ અને શાહબુદ્દીન ઘોરીનું યુદ્ધ, પાંછીપતનનું યુદ્ધ, પ્લાસીની લઢાઈ, ખડકીની લઢાઈ, વગેરે યુદ્ધની વાતો આપણે જાણીએ છીએ. આ સૌ યુદ્ધ આપણી જ ભૂમિ ઉપર લઢાયાં હતાં.

આપણી ભૂમિમાં શુરવીર યોદ્ધાઓએ જન્મ લીધેલો છે. હજીયે રજપૂતો, શીખો, શુરખાઓ, મરાઠાઓ, બહુચીઓ, કાઠીઓ, વગેરે શુરવીર જાતો લઢાઈના સંસર્ગમાં છે. શુરવીરોની આપણી ભૂમિના બાળકો કાંઈ લઢાઈનું નામ સાંભળીને ગભરાઈ જાય નહિ. સર્વદમન અથવા ભરત લાકડીના ડંડાથી સિંહણને હાંકી તેનું બચ્ચું રમીડતો હતો. નવ વર્ષના મુવળ જંગલમાં વાઘવંડે વચ્ચે તપ કરતા હતા. નાના બાળક પ્રહલાદને તેના કુર રાક્ષસ પિતાનો ડર નહોતો. એજ ભૂમિના બાળકો કાંઈ આ લઢાઈથી ડરી જશે ?

ડરવું નહિ. ગભરાવું નહિ. છતાંયે દરેક જણે સંભાળતો રાખવી જ. બોમ્બમારો થાય ત્યારે શું કરવું, કેવી સાવચેતી રાખવી, તે બધું તમે તમારા વડીલ અથવા શિક્ષકને પૂછીને તે માટે તૈયાર રહેજો. બોમ્બથી નુકશાન થાય છે તે કરતાં ગભરામણથી વધારે નુકશાન થવા સંભવ છે, માટે વગર ગભરાયે સાવચેતીનાં પગલાં લેજો.

આપતો. છોકરાઓ અને હેતથી સંભારે છે. હવે તેમને બીજા ભરફવાળાના બોમ્બો ખાવા ગમતા નથી. દર દર નદીની બેબડ આગળ કાદર મીઠી લિંઘ લે છે. હજીયે જ્યારે તેની કબર આગળથી આપણે પસાર થઈએ છીએ ત્યારે 'એ...ઈ...ખરર' એવો ઝીણો, મધૂર સ્વર પવનના સુસવાટા લેજો સંભળાય છે. કાદર પીરથયો છે.

કાગડો અને કબૂતર

શ્રી કાંતિલાલ મો ગાંધી

એક હતું કબૂતર. તેણે આશુભાગ્યથી વીણીને પોતાની પાસે ઘોડું ક' અનાજ એકડું ક'્યું હતું. એક કાગડાને આ વાતની ખબર પડી, અને તેને ભાગ પડાવવાની ઇચ્છા થઈ.

કાગડો તો બેઠો બેઠો આવ્યો કબૂતર પાસે. કહે— 'કબૂતરભાઈ! કબૂતરભાઈ! તમે તો સાવ લોખા છો.'

કબૂતરે પૂછ્યું— 'એમ કેમ કહેા છો, કાગડાભાઈ?'

કાગડો કહે— 'આ જુઓ ને, તમે જાણો છો એટલા. તમારે ખાવા બેઠાં ઘોડું તો પણ આખો દિવસ તમારે દાણા વીણવા જવું પડે. એના કરતાં તો આપણે જે ભાગીદાર થઈએ તો શું ખોટું? કામ ચોખું કરવું પડશે અને આરામનો વખત પણ મળશે.'

કબૂતરે બિચારું લોશું હતું. એને એ જ્યાં ન આવ્યો કે એને આરામનો વખત તો મળશે પણ સાથે સાથે જે જંજીરે બાંધે એટલા દાણા પણ લાવવા પડશે! એણે તો કાગડાની ભાગીદારી કબૂલ રાખી.

તેણે આરંભ દિવસ તો ભાગીદારી બરાબર ચાલી. બેઠું કાગડો કબૂતર કરતાં વધારે કામ કરતો. આમ કરી તેણે કબૂતરના દિલમાં વિશ્વાસ ઉત્પન્ન કર્યો. પછી તેણે કબૂતરને કહ્યું— 'કબૂતરભાઈ! આમ રોજ રોજ દાણા વીણવા જવું એ તો કાંઈ નથી કાવતું. એના કરતાં તો તમે જે દાણા લેશો કયાં છે તે ખાઈને હમણાં તો અમનચમન ઉડાવીએ. એમ થોડા દિવસ આનંદમાં ગાળી, આપણે પછી મારે ત્યાં જઈશું. મેં પણ ખૂબ દાણા લેશો કયાં છે. આપણે એ ખાઈને ચલાવશું અને એ દરમિયાન નવા દાણા વીણી લાવશું.'

કબૂતરે કાંઈ બેઠો વિચાર ન કર્યો. એણે તો કાગડાના કહેવા સુજળ કરવાની હા પાડી. અને જણ, એકદમ કરેલા દાણા ખાઈને લહેર કરવા માંડ્યાં. એમ કરતાં કરતાં દાણા તો આખરે ખલાસ થઈ ગયા. કબૂતરે કાગડાને કહ્યું— 'કાગડાભાઈ, હવે મારા દાણા તો ખલાસ થઈ ગયા. ચાલો તમારા ઘેર.'

કાગડો ખંધાઈમાં ખેદલભ્યું હસતાં બોલ્યો— 'હા, હા. એમાં શું વાંધો હોય? પણ...પણ...વાત એમ છે કે જેર કાગડી અને બચ્ચાં છે એટલે અમે લેશો કરેલા દાણા અમારે ખાવાં બેઠાં ને! અમારું તો ઠીક પણ બચ્ચાં બિચારાં કંઈ ભૂખ્યાં રહે?'

આમ કહી કાગડો તો બેઠો ગયો.

લોશું બિચારું કબૂતર કાગડાને બેઠો જતો બેઠો રહ્યું.

બચુભાઈ બની ગયા !

શ્રી લલિત ગિ. મદ્ર

બચુભાઈ બોલવામાં તો એવા નમ્ર કે વાત મૂકી ધો
પણ ભાઈ હુશ્યા ભારે. જે હાથમાં આવે એને બેઠા બેઠ

કેવે જ તે !

એક વખત બચુભાઈએ એક બનાવટી ગીની લીધી. એની કિંમત લગ
ભગ સાતેક રૂપિયા જેટલી થાય તેમ હતું. એ તો એ બનાવટી ગીની લઈ
એક સોની પાસે જીપડ્યા. સોનીને ગીની આપી અને પોતાને કોચી બતન
વિંટી બતાવવા કહ્યું. સોની તો હાથમાં હેતાં વહેંતજ પારખી ગયો કે ગીન
ખોટી હતી. એ પણ બચુભાઈથી ગાંઠ્યો જાય તેવો નહોતો ! તેણે દેખાવમ
અતિશય મુંઝવે છતાં નકલી એવી એક વિંટી બચુભાઈને બતાવી. બચુ
ભાઈને તો વિંટી ખૂબ ગમી ગઈ. એમણે તો વિંટી લીધી અને ઘેરે પાછા ફર્યા

રસ્તામાં એતો વિચારવા માંડ્યા, “સોની પણ કેવો મૂર્ખો ! એના આટલ
વધે પાણીમાં ગયાં શું ? એક બનાવટી ગીની પણ એ ન પારખી શક્યો !”

અને ફરીથી એ વિંટી એમણે ખીસામાંથી બહાર કાઢી. વિંટીનો ગીલી
સાવ ઊંખડી ગયેલો એટલે વિંટી સાવ ઝાંખી પડી ગઈ હતી.

“ઓય માયો ! આતો નકલી વિંટી. આમાં તો સોની જ મને બનાવ
ગયો. આ વિંટીમાં તો એક રૂપિયાની કિંમત જેટલું પણ મોતું નથી; ત્યાં
મારી ગીની બલે બનાવટી હોય, પણ તેની કિંમત સાતેક રૂપિયા જેટલી તે
હતી. આમાં તો મેં મારા છ રૂપિયા સામા ખોયા ! પણ હવે શું-ચાય ?”
હું સોનીનું પોગળ બહાર પાડવા જઈશ તો સાથે સાંથ મારું પોગળ પણ
ફૂટેશે ! હવે તો મૂંગાં રહેવામાં જ માલ છે !” બચુભાઈ તો ગુસ્સાન
માયો ભોલ્યે જતા હતા.

આ બનાવ પછીથી બચુભાઈ આવી છેતરામણીનું કામ ભૂલી ગયા છે

* સ્થિત

બાળકોનાં પુસ્તકો

ગીતશત્રી ૦-૮,	બાલ ગોપાળ ૧-૦	શ્રીકૃષ્ણાચો ૦-૨-
નિબંધત્રય ૦-૬,	ખેડૂનો શિક્ષક ૦-૩.	ટેકને આવર ૦-
નવરંગી બાળકો ૦-૮.	કાલિદાસ યાજ્ઞવલ્કી વાતો ૦-૮,	ખંજન ૦.
૨૬ પુસ્તકો પાણી કિંમત :	‘શ્રીગોપ’	પીરમદારો, અમદાવાદ

જોડકણાં

ઉંદરને ચુંચું બાલાવી દો. કણબણને કાંખી પહેરાવી દો.

નિનુ વગાટે વાણુ
કાન્તા ખાય કાણુ
કાણુ લાગે મીઠા
કાળાં હોય અરીકાં
અરીકાંનું રૂડું આંક
નદી કઠિ ઊગ્યો તાડ
તાડનું જાડ ઉંચું
ઉંદર જોલે ચું ચું.

નીકળી - ઉંદર સેના
ગુઓ પોપટ મેના
મેના રંગે કાળી
રેશનમાં છે જાળી
જાળી પાસે નળ
ખેડૂત રાખે હળ
હળની કોશ લાંબી
કણબણ પહેરે કાંખી.

રતિલાલ ગોવિંદર જોઆ

નાટક કરતાં ભંગ પાડી દો.

નિશાળમાં ડંકો વગડાવી દો.

હરણાં કેરી રૂદી આંખ
સઘળાં પંખીને જો પાંખ
પાંખમાં હોયે પીંછ
મહારી રાખે રીંછ
રીંછને ડીલે લાંબા વાળ
મનુને ભાવે મોહન યાળ
મોહન યાળ મીઠો લાગે
નિશાળમાં ડંકો વાગે.

ધરે ઉપર પૂજો
મગન ખાય મૂજો
મૂજાનો તો ઘોળો રંગ
ખરે ખપોરે પીઓ ભાંગ
ભાંગની - ભૂકી લીલે રંગ
નાટક કરતાં પડ્યો ભંગ
કાન્તિલાલ મો. ગાંધી

ખોદું છેડી, સાચું લખો.

શ્રી રતિસાસ શ્રી અધ્યક્ષ.

માણસને ચાર————પગ હોય છે.
 પુરશીને ત્રણ————પાયા હોય છે.
 મોટરને બળદ બેડાય છે.————
 શેરડી તીખી————લાગે છે.
 ચોપટને ચાર————પગ હોય છે.
 સોમવાર પછી શનિવાર————આવે છે.

*

ચોપટનો રંગ કાળો————હોય છે.
 બરફ પૂખ્ત ગરમ————લાગે છે.
 પુરશી મોઢી————બનાવે છે.
 શાક કાપડિયા————તી ફુકાને મળે છે.
 શિયાળામાં પૂખ્ત ગરમી————પડે છે.
 દિવસે તારા દેખાય છે.————

“ હાલો દુધવાળો ”

[બાલ ગીત]

મહારી શેરીને ગળવતુ પંખી રે, હાલો દુધવાળો.
 એ તો પ્રભાતનો એકલ સંગી રે, હાલો દુધવાળો.
 મૂંઝો માતેલો મોજી ઉમંગી રે, હાલો દુધવાળો.
 એ તો વહેલી પરાટે લાગે રે, હાલો દુધવાળો.
 નાહી ધોઈ કામે લાગે રે, હાલો દુધવાળો.
 ગાય બેસમાંથી દુધ કાઢે રે, હાલો દુધવાળો.
 પછી ઠેરને ચારા નાખે રે, હાલો દુધવાળો.
 દુધ ત્યો એમ પુમો પાટે રે, હાલો દુધવાળો.
 નિદ્રાને દૂર ભગાડે રે, હાલો દુધવાળો.
 પછી ઠેરને ચારવા બેસે રે, હાલો દુધવાળો.
 ત્યાં મોજ મધુરી માણુતો રે, હાલો દુધવાળો.
 સાંજે ઘેર પાછો આવતો રે, હાલો દુધવાળો.
 એ તો કવિઓનું કલ્પનાનું પ્રાણી રે, હાલો દુધવાળો.
 એને ચિતરતા ચાહતી વાણી રે, હાલો દુધવાળો.

મહેન્દ્રકુમાર મગનલાલ શાહ

સરકસ

(એક પત્ર)

બહેન ઉષા,

તારો ગઈ કાલનો લખેલો પત્ર મળ્યો. મારા માટે તું આટલું બધું હેત રાખે છે તે બદલ મારે તારો ઉપકાર માનવો જોઈએ.

અમે ગઈ કાલે સરકસ જોવા ગયાં હતાં. તેમાં હાથી, વાઘ, સિંહ, વાંદરાં, રીંછ, બકરી અને ઘોડા એમ ઘણાં પ્રાણીઓ હતાં.

ગામ બહાર તંબુમાં સરકસે ઉતારો કર્યો હતો. બરાબર નવ વાગે ખેલ ચાલુ થયો. છોકરા અને છોકરીઓના અંગે કસરતના રમુજ પ્રયોગો જોઈ અમને ખૂબ આનંદ થયો.

દેવતાના લડકા કરી સિંહ અને વાઘને લોઢાના પાંજરામાંથી બહાર કાઢ્યા. તંબુના મધ્ય ભાગમાં સળિયાતું એક પાંજરું તૈયાર કરવામાં આવ્યું. તેમાં તૈયાર બંધુક બે જણા ઉભા રહ્યા હતાં. અમારા અનહદ આશ્ચર્યની વચ્ચે વાઘ, સિંહ અને બકરીએ એક જ યાળીમાંથી ખાવાનું ખાધું. આ જોઈ મને પંજુ એક વિચાર આવ્યો કે આપણે એક દિંદમાતાનાં સંતાન છીએ, જેટલે આપણે બધા એક જ છીએ. તો પછી દિંદુ, મુરાલમાન, અને ખીજ દોગોએ શા માટે અંદર અંદર લડતું જોઈએ ? “ સંપ ત્યાં જપ, અને ઝાંઝા હાથ રળિયામણા ” એ કહેવત યાદ રાખવા જવી છે.

મને તો એમ લાગે છે કે જો આપણે સુખી અને આખાં થવું હોય તો એક ખીજ સાથે હળીમળીને રહેવું જોઈએ. આપણે જો દોઈતું કામ કરીશું તો દોઈ આપણું કામ કરશે. અને આ રીતે આપણે આગળ વધી શકીએ.

વળી અંગ કસરત કરી શરીરને કેળવવાથી આપણે નિરાગી અને તંદુરસ્ત બની શકીએ. તું કસરત કરે છે ? મને તો કસરતનો બહુ જ શોખ છે.

તારાં માતૃશ્રીને તથા તારાં મોટાભાઈ ને મારા પ્રણામ કહેજે. ને નાની બચીને મારા વતી રમાડજે.

લી.

સરલાના વંદન.

નળિયુ

આર પાંચ મિત્રો લેગા યયા,
પછી તેઓ પોણે ગયા.
ધણા માણસ જોયા જ્યાં
એક બીજાને પૂછે ત્યાં
પહેલાં થયો ચોર બકોર
કોઈ કહે મેં દીઠો ચોર
લોહો વાત કરે છે એમ
પુરાણ પુસ્તક બોલે જેમ
'વા વાંચેથી ખસ્યું નળિયું'
તે કંપીને 'ભસ્યું' કુતરું.'

પલસુદલાઈ

બાળ સાહિત્યનાં પુસ્તકો

વાનર સેનાની વાતો	૧-૦
બાળ ગોપાલ (ગીચભાઈ અને બીજાં)	૧-૦
બાળ ગીત (સચિત્ર)	૦-૬
ગીતરજની (")	૦-૮
ધન્દીરાને પત્રો	૦-૮
વાત બહેના	૦-૭
ખંજન	૦-૪
બાલ બટક	૦-૪
અલીબાબા	૦-૪
અલ્લાહદીન અને બહુઈ ફલીસ	૦-૪
'શ્રીબોધ' પીરમશાહ રોડ, અમદાવાદ.	

ખરા હકદાર.

પોતાની ઉપજના મોટા ભાગના હકદાર તો તેમાં પરસેવો વાળનાર એકૂતોજ છે. રાજ્ય, જમીનના માલિક કે વેપારીઓએ તો એકૂતો પાસેથી વ્યવસ્થા ને પોતાની મહેનત મુરતું ઓછામાં ઓછું વળતર લેવું જોઈએ.

કારખાનાના નફાના મોટા ભાગના હકદાર તો પોતાના લોહીનું પાણી કરીને કામ કરનારા કામદારોજ છે. કારખાનાના માલિકોએ ને એજન્ટોએ તો વ્યવસ્થા પૂરતું ખર્ચ લઈ, બાકીનો નફો કામદારોને વહેંચી આપવો જોઈએ.

પુસ્તકો, લેખો, કાવ્યો અને ચિત્રોની થોડીશી ઉપજના ખરા હકદાર તો પોતાના સમય, શક્તિ અને નાણાંનો વ્યય કરી પોતાનું 'દીલ' નીચાવીને કલમ વટે પોતાના આત્માને કાગળ પર ઉતારનાર તેનો સર્જક તેના બાળક સમી કૃતિનો ખરા હકદાર છે. તે વેચનારાઓએ તો વ્યવસ્થાના ખર્ચ પૂરતી ઓછામાં ઓછી માગણી રાખવી જોઈએ.

જેમાં જેણે પરસુવો વાળીને મહેનત કરી હોય તે તેના ફળના ખરા હકદાર.

રતિલાલ રા. અમદાવાદ.

નદીની સફરે

ઈન્દુલાલ હ. કોઠારી

(ગતોક્થી આધું)

બીજા દિવસે દાતણપાણી નિત્ય-કર્મથી પરવારી મહારાજ રસોઈ પકવતા હતા. અને હું બહાર બેઠો બેઠો વિચાર કરતો હતો. એટલામાં એક પંટાવાળો આવી ઉભો.

ન સમજાય એવી ભાષામાં તેણે મને કંઈક કહ્યું પણ આપણે શી રીતે સમજીએ, મેં તો અંદર જઈ મહારાજને બોલાવ્યા. મહારાજ બહાર આવ્યા. એટલે પેલા નોકરે કંઈ વાત કરી. અને મહારાજે મને કહ્યું ‘બચ્ચા આજ દરબાર મેં જાનેકા હું !’

‘અરણ, શુરુ મહારાજ, કરતો હું ખૂશ થઈ ગયો કે ઘણા દિવસે દરબાર જોવા મળશે.

રસોઈ પાણી જમ્યા અને નમતા પહોરના આરામ કરી દરબારમાં જવા નીકળ્યા. મારે રસ્તાનીતો ચિંતા નહોતી. જેમ-તણાતા રસ્તો પૂછ્યા વિના મહારાજ પાસે આવ્યા, તો હવે રસ્તાની મહારાજને બગર.

ચાર ગાઉ ચાલ્યા. એટલામાં બે ચોકીદારો દીઠા. બંનેએ મહારાજને નમન કર્યું.

ધીરે ધીરે અમે ગામમાં થઈ ચાલ્યા. ગામ હીકહીક હતું. પણ આશ્ચર્યની તો વાત એ હતી કે ‘માણસો, તેમની રીતભાત, બોલાચાલી. વિગેરે ઘણું જુદું

હતું. હું ક્યાં છું. તેની મને સમજ ન પડી. નિશાળમાં માસ્તરે ઇતિહાસ ભૂગોળ બાંને લખાવ્યાં હતાં પણ મને સાંભળતું નથી’ કે ‘આવા માણસોનું વળું ન. કોઈ દિવસ નિશાળમાં માસ્તરે કયું હોય.

ધીરે ધીરે અમે દરબાર નજીક આવ્યા.

દરવાજે પેસતાં જ ચોકીદારે મહારાજને નમન કર્યું. અને જવા દીધા. પહેરો સખત કડક હતો. કોઇને અંદર નહિ જવા મળતું હોય તેહ મારું અતુમાન હતું. અંદર ગયા, જતાં જતાં આગળ બગીચો દીઠો. સુંદર મઝાનાં ફૂલ, ગુલાબ, મોગરો, બીજાં બીજાં અપેલી અને સૂર્યમૂખીનાં પણ ફૂલ. વચ્ચે સોના અને હીરાના ફુવારા, અને પાણી છંટાએ જાય. મારા મનમાં વિચાર થયો. આ રાજા ન હોય. અને હોય પણ ખરો. બહુ પૈસાદાર હોય તો તેમ પણ હોય.

અને આ તો તેની પાસે પૈસા હોય કે બહુ હોય. પણ હું તો આલોં જ બની ગયો કે સરકસમાં અને કોઈ મહારાજના બગીચામાં પાંજરામાં પૂરેલા સિંહ તો દીઠા છે પણ આતો છૂટા કરતા મેં મારી આંખે સિંહો અને વાઘોને જોયા.

બાગની વચ્ચે એક સોનાની સાંકળો અને હિરાની ચૂંચણી કરેલો હિંચકો હતો. અને તે ઉપર સોળ વર્ષની એક સુકુમાર બાલિકા હિંચી રહી હતી. ફરથી મેં સુકુમાર બાલિકાને જોઈ. તેણે મને જોયો. અને નીચું જોઈ હું ચાલવા માંડ્યો. બધું જોતો જોતો હું અને સુદૃઢ બંને આવ્યા

કે મહેલ નંજક. ચોક્કીકારે નમન કર્યું.
એટલે શુરુજી અંદર ગયા. દરબાર સામે
આવ્યા. અને મહારાજને પગે પડ્યા
અને બાંને જણવાતે વળ્યા. આપણને
તો બાંનેની વાતચીતમાં કંઈજ બજર ન
પડી. પણ તેઓ કંઈ તારકાલીક કરવા
માગતા હોય તેમ જણાતું હતું. રાત્રીના
આઠ થવા આવ્યા. અમારા શુરુજી તો
જાણે બસ વાત કરજ. વાતો વધારે ને
વધારે કરે. એવીજ ઈચ્છા સેવતા હતા.
તેમના આ ડાહ્યા સેવકથી ભૂખ સહન
ન થઈ. તારકાલીકજ આપણે. તો કહેવા
માંડ્યું.

‘શુરુજી ભૂખ લાગી હય! ધીમેથી
હું ખોડ્યો.’

‘અચ્છા, દીલાવા હું; ખાતમે જાહોત
વપત ચલાં ગયા.’

તેમણે રાત્રને કંઈક કહ્યું. એટલે
મને એક નોકરે આવી ખીન્ન ખંડમાં
ખેસાડ્યો અને ફળફળાદી ખાવા માટે
લાગ્યો.

ભૂખ ખાધું; કારણ ફળ ઘણુંજ સારાં
હતાં. મને ખાત્રી હતી કે તેના બગી-
ચાનાં જ હશે.

હાથ પગ ધોઈ મને નોકરે ખીન્ન
ઘોરડામાં લઈ ગયો. ત્યાં નોકરે સૂડી,
સોપારી પાન વિગેરે મૂળવાસની ચીજો
રાખી હતી, ઘોરડે સુશોભિત રીતે
શણગારેલો હતો. અને સામેની ખાત્રીએ
હું હિલો રહ્યો. અને આમતેમ જોવા
લાગ્યો.

અને ગાયન પણ ધીરે ધીરે ગણ-
ગણવા લાગ્યો.

એટલામાં મારી નજર સામેના કા-
ચના બંગલામાં ગઈ તો અજાણી સાથે
મેં પેલી સવારવાળી હિંચકા પર હિંચતી
સોળ વર્ષની કુમારીકા જોઈ ગાતો હતો
તેથી હું શરમાયો. ગાયન પણ હું શુજ-
રાત્રીજ ગાતો હતો. છોકરીએ મને ધીરે
રહી ઉઠેથી સાનમાંજ સમજાવ્યો.

કાલે સવારે સાત વાગે તમે આ
ખાત્રી આગળ ઉભા રહી મને બધી વાત
કરજો. અને તેણે અહીં અરરાટી નાખી,
અને કપો ગઈ. મને એવો ભાસ થયો.
કે ચામસ તેને અહીં પૈસાનું અને ખાવા-
પીવાનું લાલે સુખ હોય પણ તેના હૃદયને
તો સુખ નથીજ.

રાત્રીના દશ વાગ્યા સુધી હું હિલો
હિલો આ યક્ષરાત્રીનો વિચાર કરવા
લાગ્યો. પણ દશ સાડા દશ થયા ત્યાં-
સુધી શુરુજીની પધરામણી ન થઈ; મને
હવે નિંદ્રા આવવા લાગી. આખરે મેં
કંટાળી તે ઘોરડાનો ત્યાગ કર્યો. અને
રાત્ર અને શુરુજી વાત કરતા હતા ત્યાં
ગયો. તો શુરુજી પ્રસન્ન દેખાતા હતા.
રાત્ર કંઈક નમન કરી ગદગદ કંઠે
ખેલતો હતો. એકદમ મને દેખી શુરુજી
ખોડ્યા.

‘ક્યા હો બચ્ચા.’

‘સુજે નિંદ્રા આવી હે.’

એટલે શુરુજીએ રાત્રને એક નોકર
ખોલાવાની આજ્ઞા કરી. અને નોકરે આવી
મને ખીન્ન ખંડમાં લઈ ગયો. કેવો સરસ
પલંગ. તેની આશુખાશુ મચ્છરદાની.
સુવાની કેવી સરસ મખમલની તરાઇ.
મેં તો છંદગીમાં જ જોઈ નહોતી. પ્રભુને

આભાર માનવા લાગ્યો. અને ઇશ્વર સમ-
રણ કરી સુધ્ધ ગયો.

સવારે સાત વાગે ઉઠ્યો. ત્યાં રાજ-
કુમારી મારી સામેની યારીએ જ ઉભેલી
હીલી. તેણે મને તરતજ કહ્યું 'યક્ષદેવના
ખલિદાન માટે આવે બપોરે તમારો
વધ જરૂર થઈ જશે, માટે તમે શું
વિચાર કરો છો !

' પણ મારે કરવું શું ? હું અહીંથી
ભાગીને જાઉં પણ ક્યાં ? ' મેં કહ્યું.

' કદાચ તમે જાઓ, તો તમે નહિ
તો મારો વધ થશે. માટે આપણે બં-
નેએ નાશી જવું. હું અહીં જાહુજ
કંટાળી ગઈ છું.

' શી રીતે નાસવું ? કંઈક ઉપાય
છે. ' મેં કંટાળાને પૂછ્યું.

' છે. ' દેવેજ પ્રતિઉત્તર.

તમે, મહારાજ અને ગુરુજી ગહાર
ગયા છે. એટલામાં મહારાજની જોળીમાં
જોઈ આવો. કે હીરો તેમની જોળીમાં
છે કે સાથે લઈ ગયા છે ? અને હીરો
હોય તોજ આપણા જાયવાનો ઉપાય છે.
નહિતર તમારો વધ થશે તે ચોક્કસ છે.

' હું તરતજ ઉપડ્યો જે પ્રભુએ
ઝાટની નાવડી મોકલી હતી તે પ્રભુ વળી
ગુરુજીને જોળી શેની આપે ? ઝટપટ
જોળીમાં હાથ નાખ્યો અને હીરો હાથમાં
આવ્યો. ઉતાવળે હું હીરો લઈ કુમારી
પાસે ગયો.

અને મારે શું કરવું. તે મને સમજાવો.

' તમે હીરાની સ્તુતિ કરો. એટલે

તમને તરત કહેશે.

' શી ઈચ્છા છે. '

એટલે તમે કહેજો 'અમને બંનેને
અદૃશ્ય રીતે ગુજરાતમાં લઈ જાય. '

મને ક્યાં વાર હતી. તરતજ હીરાની
પ્રાર્થના કરી.

અને હીરાએ પૂછ્યું 'શી ઈચ્છા છે ?

' અમને ગુજરાતમાં મૂકી દો.

આ તરતજ એક મિનિટમાં ગુજ-
રાતમાં લાવી મૂકી દીધા.

રાજકુમારી અને મને હીરાએ સૂચન
કયું. હવે તમે તમારે જવું હોય ત્યાં
જાવ. અને માથેથી ટોપીઓ કાઢી નાખો
એટલે તમે એકમેકને ઓળખી શક્યો.

ટોપીઓ માથેથી કાઢી નાખી. અને
મેં રાજકુમારીને પૂછ્યું. તમે કેાણ છો !
અને ક્યાંના રહેવા વાળાં છો !

' હું સાકરીઆ તાલુકાની રહેવા વાળી
છું. મારા પિતાનું તે રાજ્ય છે. અને
આપ મારે ઘેર આવો.

આપણે ક્યાં વાર હતી. આજ્યા
સાકરીઆ રાજ્યમાં. તેના પિતા તો કુવ-
રીને દેખીને ખૂશ થઈ ગયા. અને મારી
પર પણ ઘણા ખૂશ થયા. અને મારી
જોડે વાતો કરવા લાગ્યા. મને ત્રણ
દિવસ રાખ્યો.

મને તો નિરક્ષણ કરવાથી અને
નદીમાં ડૂબવાથી ઘણા લાભ થયા. જાહુજ
હીરો મળ્યો. દરગાહ સાથે ઓળખાણ
થઈ. અને હીરાથી મનપસંદ વસ્તુઓ
મળવા લાગી. પછી શું હું ખ.

પરમેશ્વર કેવા હશે ? ચં ગ ઇ ન્ડી યા

કાળા કે ગોરા ?

કપાળા કે કંપા ?

આ સંબંધે શોધ ચલાવે છે
ગુજરાતના બહોળા સુખક...

રસીક વીણુ

ડી. એ. ૬૭૦૭

કહોને પરમેશ્વર કેવા હશે ?
નકી નાઉં કે ગાવણડી ચીરવા

નાટ્ય શાળાનાં પદાવળી

પામી ચૂકેલ.....

શ્રી આર્ય નૈતિક નાટક સંમાજના
લોકપ્રિય નાટક

નરીબદાર

ના ગુમધર ગીતાની રેકર્ડિંગ
ફંક સમયમાં બદાર પડશે

માર્ચ

૧૯૪૨

કુંસુમ શાહ :

ડી. એ. ૬૭૦૮

પ્રેમના પાઠ પઢાવો
પ્રેમ જીવન આધાર

હરિભાઈ ઠાકર પાઠી

ડી. એ. ૬૭૦૯

અહિંસક ચોંઘો

ભા. ૧-૨

ભરત મીલાપ

રેડીઓ સોંગર

રાં ય સા હે બ

શીલ્પના ગાયત્રીની રેકર્ડિંગ
સાંભળવા માટે તૈયાર રહેા.

સચિત્ર મફત કેટલોગ માટે અમારા ઓથોરાઇઝડ ડીલરને મળો અથવા લખો—
ધી નેશનલ ગ્રામોફોન રેકર્ડ મેન્યુ. કંપની, લિમિટેડ.

૧૧૦, મેડોન સ્ટ્રીટ

સૌ
જા
દ

ડોંગરેનું બાલામૃત

છોકરાઓ માટે પુષ્ટીકારક દવા છે, તે નબળા અને સુકાઈ ગયેલાં છોકરાંઓને સાજાં કરે છે. આ બાલામૃતમાં છોકરાંઓના હાડકાં મજબૂત કરવાની ચીજ સમાયેલી છે. મધુર છે.

આમજીવનમાં સ્વર્ગ ખડું કરનાર
પોતાની મંડળી સાથે શહેરનો
વેલવ વિલાસ છોડી

દિનરૂ

આમ પુનરા-
હારમાં જીવન
સમરપે છે ને
યુવાન-યુવતી-
એને પોતાના
કર્તવ્યનો રાહ
ખનાવે છે.

પાકું પુઠું : કળામય કવર લેકેટ
પૃષ્ઠ ૩૨૫ કિંમત રૂ. ૭૫

દીવાને સાગર

હકંતર ખીજી

શ્રી સાગરનાં ઉદ્ધાં વીસેક વરસનાં
ભજનો, ગઝલો અને કાવ્યોનો
અન્ય.

આ અન્ય શ્રી સાગરની હયાતીમાં
ઈ. સ. ૧૯૩૬ માં તેમની જ રૂબરૂ
નીચે ફેહરીશત : રાખ્તકોષ અને
રાખ્તસચ્ચિ સાથે છપાયો હતો.

કિંમત રૂ. ૭૫

(વિ. પી. પોસ્ટલ ઓર્ડર આઠ આના જુદા)

પ્રતો ઘોડી જ છે મારે જાણાયું
ઠરત મંગાવી લેયું.

ખદાર પંડી ગયું છે.

આજે આ પુસ્તક મંગાવો.

મહાત્મા જેમ્સ એલનનું પુસ્તક

પશુમાંથી દેવ

આ પુસ્તકમાં તથુ પ્રકરણોમાં-કામવાસના,
ઉચ્ચાલિલાપ અને પ્રલોભન એમાં સામાન્ય
માનવ જીવનની કામનાવૃત્તિ, હૃદયદ્રૃષ્ટિ
અને કંઠવૃત્તિનું તીરપથ છે; તેમાં તથુ-
આત્મીરિયતિ, સુકાદશા અને શાન્તિ-એમાં
દિવ્ય જીવન, શાન્ત, પ્રજ્ઞા અને સુ-દ-
સાધનું અને ઉદારકનું જીવન છે.

મધ્યમ પ્રકરણ-સ્વેચ્છાન્તરનું છે.

જેમ્સ એલન

કિંમત માત્ર ખાર આના

“સ્ત્રીબોધ” મારે

નાદરખખરના ભાવ

આપું પાનું અડું પાનું પા પાનું

એક વર્ષ	૧૨૦	૬૦	૩૬
અડું વર્ષ	૬૦	૩૬	૨૪
ત્રણ માસ	૩૬	૨૧	૧૨
એક માસ	૧૫	૬	૬

રીડીંગ મેટરમાં છાપવાના સવાયા અને
ટાઈટલ પેજના લાવ ઉપરનાથી દોઢા છે.

ટાઈટલનું બીજું પેજ મારે આપવું જ;
તે મારે લખો.

તથા બરેલી નં. ખ. તથા લેખકના
વિમારો મારે અમે જતાજાર નથી.

મંત્રી-“સ્ત્રીબોધ” અમદાવાદ

અને ૧૨૬ પ્રીન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ-૨

જીવનસાત એન્ડ સન્સ : પીરમશા રોડ, અમદાવાદ.

સ્ત્રીઓના

ગ્રીહર, લોહીવા, મંત્રુદોષ, ગંભીરશયના
રોગો, વધ્યત્વ વગેરે માટે

અકસીર છે. કિંમત—ગાટલી એકનો રૂપિયો એક

પ્રાણુ ખાટલી સાથે લેનારને રૂ. ૨-૧-૦

દયાના વેપારીઓ વેચે છે. ન મળે તો લખો:—

ડી.જી. ફાર્મસી

ગાંધીરાડ, અમદાવાદ; ઊંછા. (ઉ. જ.)
કાલખાદેવીરાડ, મુંબઈ; લક્ષ્મીરાડ, પુના

ખાલરાકિત ગ્રંથાવલિ

ખાલરાકિત ગ્રંથોના ખાલરાકિતો માટે વાંચવા લાયક પ્રાણી, વિજ્ઞાન
કૃતિહાસ, ભૂગોળ વિગેરે જ્ઞાન સાધે ગમ્મત આપે તેવું રસદાંધી સાહિત્ય
આંધ્ર જરૂર ખરીદો.

૪૨૦ પૃષ્ઠનું વાર્ષિક લવાન્નમ કૃત રૂપિયા એમાં વિના પોષ્ટેજ મેળવો.
અમારું પ્રથમ પ્રકાશન 'પેટુ' 'વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલયો' માટે મુંબઈ છે.
તો લાયબ્રેરીઓ અને સંસ્થાઓ આપું. વાંચન જરૂર વસાવે.

પેટુ પુસ્તક : 'પેટુ' તથા બીજું પુસ્તક : 'લોહનાપકો' મહાપુરુષોનાં ચરિત્રો છે.
માહુક થવા લખો.

ઈન્દુલાલ હ. કેકારી

મોડારા. (A. P. Rly.)

બીજું પુસ્તક, દારવરસના લેખક
શ્રી મંત્રુદોષકૃત 'ઉદર મામા'
છે. ગ્રા. પોપટની મુંબઈની છે.
બંને પાંચરૂં 'ચાંદામામા' છે.

અગર લખો:—

ચંદ્રવાડી (રાજગોપાળ ભુવન) સી. પી. ૨૦૩, મુંબઈ-૪

શ્રીધોષ ઓફિસ

ગુર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય

પીરમથાલ રોડ : અમદાવાદ.

ગાંધીરાડ : અમદાવાદ.

મેટ્રિક્યુલેટ માટે

**“ઘેરબેઠાં ગ્રેજ્યુએટ
થવાના માર્ગ”**

આ પ્રસ્તિકામાં નોકરી ધંધો સંભાળીને
ઘેરબેઠાં બી. એ. પાસ થવાના અનેક
વ્યવહાર માર્ગ બતાવેલા છે. જુજ પ્રતો
છપાવી છે, માટે તાકીદ મંગાવો.

કિંમત રૂા. ૧-૦-૦, બી. પી. ખર્ચ અલગ.

લખો:-જે. એન. ત્રિવેદી.

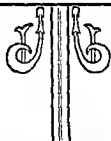
કલ્યાણમલની ચાલ,

સંગેગીના ગંજ, ઇન્દોર (INDORE)

વર્ષ ૮૬ :: એપ્રિલ ૧૯૪૨ : અંક ૪ : સળંગ અંક :: ૧૦૨૩

“પ ન ઘ ટ ઉભાં ગોવાલણી”

સોનલ ઘડાણી રૂપા બેઠું, પનઘટ ઉભાં ગોવાલણી
આંતાં જલઘાટ પનિહાર રે, પનઘટ ઉભાં ગોવાલણી
રાસ હાથિ ને ઘડો ઝુલતો, પનઘટ ઉભાં ગોવાલણી
હિલોળ હૂંયાના તાર રે, પનઘટ ઉભાં ગોવાલણી
એવે જ્યાં દોર નવ નીસરે, પનઘટ ઉભાં ગોવાલણી
ચોદ પ્રદ્યાંડનો ભાર રે, પનઘટ ઉભાં ગોવાલણી
ભરે ભરે ને ખાલી નીસરે, પનઘટ ઉભાં ગોવાલણી
પાંનહારણ કાં મુઝાયરે, પનઘટ ઉભાં ગોવાલણી
સાત સાથર ભલે ધૂપવે, પનઘટ ઉભાં ગોવાલણી
હોયે હોસાં માટ ન ભરાયરે, પનઘટ ઉભાં ગોવાલણી
નવસો નદિયું છોળે વળેરે, પનઘટ ઉભાં ગોવાલણી
હોયે જલબાંદુ ના સમાયરે, પનઘટ ઉભાં ગોવાલણી
સૂર્યા સરોદ રસ મીઠડા, પનઘટ ઉભાં ગોવાલણી
નિશ્ચે છૂપાયો જલચોર, પનઘટ ઉભાં ગોવાલણી
મલક મલક મુળટે હસે રે, પનઘટ ઉભાં ગોવાલણી
નિરખ્યોએ નંદનો કિશોર રે, પનઘટ ઉભાં ગોવાલણી
અટહાસ્ય દર્શ દીધી રૂબકી, પનઘટ ઉભાં ગોવાલણી
ચૂંન્ચા કાલીન્દી કિનાર રે, પનઘટ ઉભાં ગોવાલણી
રાન્તિકુમાર પડયા.

બહેનીને.

શ્રી વાડીલાલ શાહ.

આવી આવી હસતી આવી,
બહેનસડી વીરને બહુ બારી,
દઈ તાલી ક્યાં ગઈ તું ચાલી,

લાવ ગીત ક્યાં ગઈ?
હું કોને લાડ લડાવું?

જીવનકેરી આરા હતી તું,
મુજ ઉરને ઉશ્કાસ હતી તું,
દેખાકેરી હાથ હતી તું,

દેખું ક્યાં બહેનસડી?
હું કોને લાડ લડાવું?

અંગ તણી રસરંગ હતી તું,
સંગ જીવન ઉમંગ હતી તું,
રંગ આંગણિયે ગંગ હતી તું,

ક્યાં જઈ શોધી લાવું?
હું કોને લાડ લડાવું?

તાર હતા ને દેવા તોડી,
શાને બહેની પ્રીતડી નેડી,
કે બાંધવતી માયા થોડી,

નાદેમ કશું સમજાવું?
હું કોને લાડ લડાવું?

તું હસતી મુજ જીવન હસતું,
તારે દહકે તન વિલસતું,
સ્વર્ગસદન મન તારે વસતું,

ક્યાં જઈસદન સદાવું?
હું કોને લાડ લડાવું?

દગ આશાનાં ઉર વસ્યાંતા,
તારે કાળે સ્વપ્ન રમ્યાંતા,
દેવલોકમાં દેવ હસ્યાંતા,

સ્વપ્ન સર્થે જ્યાં મ્હારું?
હું કોને લાડ લડાવું?

તુજ દસ્તે રોપેલી વેલો,
વિલાપ સર્વે સુનાં ફૂલો,
મને આસોપાકવ ખૂલો,

ખૂલું ક્યાંથી ખૂલાવું?
હું કોને લાડ લડાવું?

ને ને તારી સીતાર સુની,
કોણ હેડશે તાર અટલી,
ને ને તુજવીણ ગેસુર ખોલી,

ક્યાંથી સુર મીઠાવું?
હું કોને લાડ લડાવું?

ને તુજ રૂપલા ઝંઝર ઝાંઝિ,
કોણ કમકશે મધુર કમ્પે,
હાથ ધરું ત્યાં કશું રહું,

શું ધેરી ધૂપરી લાવું?
હું કોને લાડ લડાવું?

તાર અનૂદ જીવનનાં સાંધી,
બહેનસડી તેં રક્ષા બાંધી,
તુજ ઉપર શી આવી આંધી,

ગઈ તું વીર વીસારી,
કે દુઃખની તુજને લારી?

ના તું છે, તુજ પ્રતિમા પાસે,
વાત કરીશ હું આસે આસે,
જીવનમાં સ્મૃતિરસ જળવાસે,

હસી હસી હસાવીશ,
અશુ સહ લાડ લડાવીશ.

રક્ષાબંધન દિવસ ન્યારે,
હાથ મરીશ એ રક્ષા ત્યારે,
આંખ લારી અશ્રુની ધારે,

હેત લરી દલાવીશ,
મહામંડી ભેટ અલાવીશ.

કુસુમ, કિશોર અને કીર્તિ

રૂપક : શ્રી. શાંતિલાલ તોલાટ

(મતાંશી આલુ)

કુસુમે તો નહિ પરંતુ સર સાહેબના રસોડામાં કિશોરને જમાવ્યો. તખ્તીયત સારી નથી એમ કરી કુસુમ જમી નહિ. જમ્યા પછી પતિપત્નીને વાતો કરવાની તક મળી. કિશોરે આશા રાખી હતી કે કુસુમ પોતેજ પોતાની દેખાતી શિશિયતાનું કારણ સમજાવશે પરંતુ કુસુમે તો અવિધ્યમાં કિશોરે કેવી રીતે તેઓને ત્યાંજ રહેવાનું છે અને પિતાના ધંધામાં જોડાવાનું છે તે વિષય પરજ વાર્તાલાપ કર્યો. પોતાના મનમાં વસવસો કરી રહેલો પ્રજા પૂછવાનો કિશોરે અનેક વખત પ્રયત્ન કર્યો પરંતુ તેના હૃદયના ભાવોને તે સંબોધારા વ્યક્ત ન જ કરી શક્યો. કંઈ નહિ! રાત્રે નિરાંતે ખુલ્લા મનથી ઘાત કરીશું એ વિચારે એ અન્ય વાતોએ વળગ્યો. પરંતુ એક વાત તેના મનમાં શબ્દ સાફક ખૂંચ્યા લાગી. સર રાસબિહારીને ત્યાંજ રહેવાનું જે સમન કુસુમ તરફથી ચલું હતું એતો શો અર્થ? એતો અર્થ? તો એટલો જ ને કે તેણે શ્રીમંત સસરાને ત્યાં ઘરજમાઈ તરીકે રહેવું? આ વિચાર તે મનમાંથી દૂર કરી શક્યો નહિ.

સંધ્યાકાળે સર રાસબિહારી આફીસથી બંગલે પાછા ફર્યા અને કુસુમને તથા કિશોરને બહાર જવા તૈયાર થવા સૂચના કરી. તખ્તીયતનું બાનું કાઢી કુસુમે બહાર આવવા ના પાડી. કિશોરને મન તો કુસુમની આ વર્તણૂક એકે કોમળ સમાન જ હતી. તે છતાં સમજતાને ખાતર કંઈપણ ન બોલતાં તે પોતાના સસરા સાથે મોટરમાં ફરવા ગયે.

સર રાસબિહારી અને કિશોર ફરીને પાછા ફર્યા ત્યારે દિવાનખાનાની ઘડીવાજમાં આઠના

ટકારા વાગ્યા. અત્યારે તો કિશોરને પણ જમવાની રૂચિ નહોતી એટલે પિતા પુત્રી અને જમાઈ અવિધ્યની મોજનાઓ ધડવા મેદા. કોફી અને ફળાહારને ઇન્સાફ અપાયા બાદ સર રાસબિહારીએ પ્રસ્તાવ મૂક્યો.

“કિશોર, મારી તમારા વિષેની ચોજના તો તમે કુસુમ દ્વારા જાણી ચૂક્યા હશે. હવે તમારો શો મત છે તે જણાવશો?”

આમ અણધારી રીતે આટલી ગંભીર વાતચિતની સરખાત માટે કિશોર તૈયાર નહોતો, તેણે તો કુસુમની અપેક્ષાની સૂચનાઓ પર નિરાંતે વિચાર કરવાનો સમય પણ નહોતો મળ્યો. તે છતાંય તે શાંતિથી બોલ્યો.

“મુરબ્બી, એ વાતની એટલી બધી અપ્રત્યક્તા શી છે?”

સર સાહેબે આવી વાતથી મુંઝાયા વિના સંવેર જ કહ્યું :

“એમાં અગત્યતા તો ધણીજ છે. તમારે રંગુનમાં મારે ત્યાંજ રહીને મારી પુત્રીને સુખી કરવા વિષેની વાતમાં આટલી બેકાળજ ન રાખવી જોઈએ.”

બેકાળજ! આ આરોપ માટે ય કિશોર તૈયાર નહોતો આ તો ચોર કોટવાળને દંડનો હતો. પરંતુ નેણે સૌમ્ય વદને જવાબ આપ્યો.

“એ અદબી માફ કરશો પણ હું પૂછી શકું કે આપ મને ક્યાં સુધી રંગુન રાખવાની ઈચ્છા સેવો છો?”

“ક્યાં સુધી?” સર સાહેબ દરયા. “હા...હા...હા, કેવો પ્રશ્ન! સારુંજ જીવન તમારે માટે ત્યાંજ રહેવાનું. તમારે વળી બીજું કોણ છે? અહીં રહી મારા ધંધામાં જોડાઈને શ્રીમંત બની શા માટે મારી કુસુમને વધુ લાયક ન બને?” શેફના દારૂથી દિવાનખાનું ગાજી ઊઠ્યું.

કુસુમે પોતાના પિતા તરફથી છેક આવા શબ્દોની આશા રાખી નહોતી. તેનાથી સ્વાભાવિક બોલી જવાયું: “પિતાજી, આ લાયકાત વળી શી?”

કિશોરે કુસુમના સવાલ મુજે રાસબિહારી સામે જોડ્યું.

“કુસુમ, બેટા, તું એમાં શું સમજે? જોને, તું ધમાલમાં પરણી ગઈ, તારે લાયક અન્ય મુવાનોતો ક્યાં તેડો હતો? જે થઈ ગયું તે થઈ ગયું. હવે કિશોર આપણે જ ત્યાં રહી તારા પતિ બનવાની લાયકાત મેળવે એમાં શું બોલું?”

હવે કિશોર શાન્ત ન રહી શક્યો. તેનું અન્યથા કંઠુ લેખાતું લોહી પણ ઉઠ્ઠી ઊઠ્યું:—

“સર સાહેબ. હું કુસુમને પરણ્યો છું અને નહિ કે તમારી શ્રીમંતાઈને. તમારી કુટુંબીથી માપેલી લાયકાત મારે નથી મેળવતી” અને કુસુમ સામે જોઈ તેના પ્રેતસાહનની

આશા રાખતો હોય તેમ ઉમેર્યું: “કુસુમ, તું પણ મારી સાથે એકમત છે ને?”

હવે ખરો આઘાત આપ્યો. કુસુમના જવાબમાં એક ગણિતશાસ્ત્રીની કુશળતા હતી. તે બોલી: “કિશોર, પિતાજી કહે છે તે ખરુંજ કહે છે. લાયકાતની વાત પર નાહક ગુસ્સો ન કરશો—પરંતુ અહીંજ રહેવાથી તમારું—આપણું—ભવિષ્ય સુધરશે.”

પુત્રીની ગણતરીથી પિતાની આંખ અમઝી કિશોર કંઈ બોલી શકે તે પહેલાં વાર્તાલાપને સમેટી લેતાં સર શસબિહારી બોલ્યા:—

“કિશોર, તમે નિરાંતે બાજની રાત વિચાર કરી જુઓ. મને ખાતરી છે કે તમે મારું કહેવું સમજી શકશો મારી કુસુમમાં મને પૂરેપૂરો વિશ્વાસ છે.”

દિવાનખાનું ખાલી થયું. રાસબિહારી ટેલીફોન રૂમમાં ગયા અને કુસુમે કિશોરને પોતાના રાખનગૃહ ભણી દોર્યો.

પતિ અને પત્ની એકલાં પડ્યાં.

સારામ પ્રકરણથી મુંઝાપેલા કિશોરે પોતાનું હૃદય પત્ની પાસે બોલ્યું. જેલની દિવાલોથી કિશોર જેટલો અકળાયો નહતો તેનાથી ૫ વધુ તે કુસુમની વર્તણૂકથી અકળાયો હતો. શું કુસુમ આટલી બધી બદલાઈ ગઈ? શ્રીમંતાઈના નામપાશમાં તે આટલી બધી વીરળાઈ ગઈ? ના, ના, કુસુમ એના પિતાને રાજી રાખવા માટે જ આ શબ્દો બોલી હશે. શા માટે આ તકે કુસુમનું મન ન જાણી લેવું?

એક પ્રસ્તુતના પાનાં ઉચલાવવાનો ડોળ ફેરતી કુસુમ પાસે એ ગયો અને એના સુકામળ કર દ્રવ્યે હાથમાં લઈ બોલ્યો:

“બાલી, મારું હૃદય મને કહે છે કે તું જરાય બદલાઈ નથી. તું મારી લાયકાતને પરણી નથી, પરંતુ મનેજ પરણી છે એ વાતની મને ખાતરી છે ખરું ને?”

કુસુમે પોતાના પતિ સામે જોયું—એક ત્રાહિત વ્યક્તિ સામે જોતી હોય તે નજરે તેની આંખોમાં જરાય ભાવ નહોતો.

“કિશોર, શા માટે આપણું ભવિષ્ય સુધારવાની તક જતી કરે છે? પિતાજીને તમારે માટે કેટલી લાગણી છે?”

કુસુમના કંઠની શુષ્કતા કિશોરના કંઠને ઘણી ખટકી. આ ડોહા બોલતું હતું—પોતાની કુસુમ! તેણે જવાબ વાળ્યો.

“કુસુમ, હું આ શું સાંભળું છું? મારા કારાવાસ દરમિયાન તારામાં આટલું બધું પરિવર્તન? કુસુમ, કુસુમ, તને ખબર છે કે હું તારે માટે કેટકેટલા સાહસો ખેડવા માટે તૈયાર છું?”

કુસુમે તેના શબ્દોને પકડ્યા અને કહ્યું: “એટલી બધી લાગણી છે તો આવું નહિતું સાહસ ખેડતાં શા માટે અચકાઓ છો? શા માટે પિતાશ્રીને અને મને દુઃખી કરવા ઉત્સુક બન્યા છો? અહીં રહો તો શું ખોટું?”

“શું ખોટું? કુસુમ, હું શ્રીમંત સસરાનો ધરજમાઈ થવા કરતાં સાદો સત્યાગ્રહી થવા હજાર દરજ્જે પધારે પસંદ કરું છું. તું શ્રીમંત પિતાની પુત્રી હશે એ બુદ્ધી જ અને એક ગરીબ પરંતુ સરકારી સંજ્ઞાનની પત્ની છે એ યાદ કર. આપણું સ્થાન અમદાવાદમાં છે અને નહિ કે રંગુનમાં.”

કિશોર, તમારું કહેવું સત્ય હશે પણ અન્યવહારિક નથી લાગતું? આટઆટલી લાગણી રાખનાર પિતાજીને શા માટે દુઃખાવવા?”—કુસુમની આંખમાં રોષની હાથા રપટ દેખાતી હતી.

કુસુમ મારે હેતુ તારા પિતાને દુઃખવાનો જરાય નથી. મારે સિદ્ધાંત સ્વમાનનો છે. હું તારા શ્રીમંત પિતાનો ધરજમાઈ થઈ તો

મારું વ્યક્તિત્વ ક્યાં રહે?” કુસુમને સમજાવવાનો કિશોરે પ્રયત્ન કર્યો.

પરંતુ કિશોરના સર્વ પ્રયત્નો વ્યર્થ ગયા કુસુમ પોતાના દૃષ્ટિબિંદુને મક્કમતાથી વળગી રહી. પત્નીની મક્કમતા જોઈ પતિથી ખોટા વિના ન રહેવાયું.

“ભલે તારા પિતાજીને ન દુભરીય; સ્વામી દુભાય તો હરકત નહિ. હું કાલે જ અમદાવાદ પાછો ફરું છું. તને યોગ્ય લાગે ત્યારે તું અમદાવાદ પાછી આવી શકે છે. મારા ગરીબ શૃદ્ધનાં ઘર તારે માટે ખુલ્લું રહેશે.”

પરિસ્થિતિ આટલું વિકટ સ્વરૂપ ધારણ કરશે એની કુસુમને જરાય કલ્પના નહોતી. તેણે કિશોરને રંગુનથી આમ સત્વર ન આવ્યા જવાની વિનંતિ કરી પરંતુ કિશોરે પોતાનો નિર્ણય ન ફેરવ્યો.

તે રાત્રે કુસુમ અને કિશોરની શપ્થા અણસુમ રહી. કુસુમ ઈઝીચેર પર પડી રહી અને કિશોરે બેઠાં બેઠાં એક રહસ્યમય નવલકથામાં મન પરાવવાના પ્રયત્નો કર્યા.

બીજો દિવસે સર રાસખિહારીની સવાર પડી ત્યારે કિશોર ત્યાં નહોતો.

(૭)

ગેરસમજ્યાં હરે થયેલાં મનોને કાઈ જાણકાર વ્યક્તિ સમજાવવા પૂર્વક એક કરવાનો યત્ન ન કરે તો તે વધુ અને વધુ દૂર ચતાં જાય છે. કુસુમ અને કિશોરની બાબતમાં પણ તેમજ બન્યું. કિશોરે રંગુનનો ત્યાગ કર્યો ત્યારે તેને આશા હતી કે કુસુમ તેને અનુસરશે; કુસુમનું માનવું એમ હતું કે કિશોર તેના વિરહથી કંટાળી જરૂર પાછો ફરશે અને સર રાસખિહારી તો સમજી શક્યા જ નહિ કે એક ગરીબ માણસ શ્રીમંત થવાની શા માટે ના પાડતો હતો!

વર્ગો વીત્યાં અને સુપ્રવલ્લના અભાવે આ ગેરસમજના બી જાડાને જોડા ઉતરતાં ગયાં— અને તેમાંથી એપરવાઈનું વૃક્ષ ઉગ્યું. કુસુમ-કિશોર—રાસબિહારી, આ નણેય એપરવાઈ કિયવવા લાગ્યા. કોઈ એકેય પ્રવલ્લ કયો હોત તો સહેલાઈથી ગેરસમજ દૂર થઈ શકતે પરન્તુ પ્રવલ્લ કોણ કરે? કિશોર પોતાને થયેલો ભયંકર અન્યાય કદીય પિસરી શકે એમ નહોતો : કુસુમ અને રાસબિહારી પોતાની શ્રોમંતાઈ ગરીબ કિશોરને એક દિવસ પણ માટે આકર્ષી શકશે એવી માન્યતામાં રહ્યા.

આજે કિશોરના અમદાવાદ આવ્યા બાદ પાંચ પાંચ વર્ષોનાં વહાણાં વાઈ ચૂક્યાં છે. આ પાંચ વર્ષમાં પતિપત્ની વચ્ચે જરાય શંસર્ગ રહ્યો નથી. સંસ્કારમય કુટુંબમાં ઉઠેલા કિશોરને પોતાની લગ્નગ્રંથિ યાદ આવતી અને તેના મિત્રો તેની આંખમાં આંસુનું એક ટીપું દેખતાં. તેના વૃદ્ધ માતાપિતા પુત્રનું ગૃહલાગનું દુઃખ સમજી મુંઝાતા અને તેને પુનઃ લગ્ન કરવા સૂચવતા. તેના અંગત મિત્રો પણ આવું સૂચન કરતાં.

પરંતુ કિશોર હજીય કુસુમની રમ્ય મૂર્તિ પીસરી શક્યો નહોતો. શું એ કુસુમને એટલી સહેલાઈથી જૂઠી શકશે? શું તેમને એકત્ર કરી ગયેલી લગ્નગ્રંથિ દાગ ચતરની હતી? આ બધા પ્રશ્નો તેને મુંઝવતા. તે સંસ્કારી હતો, તે શિક્ષિત હતો. બાંધેલી ગાંઠ તોડવી તેને મન અતિ મુશ્કેલ હતી. પરિણામે તેના હૃદયમાં વિરોધી ભાવો વચ્ચે હુમ્મલ મુદ્દ વ્યાપી રહ્યું.

(૮)

કીર્તિદા સાબરમતી જેલમાં કિશોરની સાથે હતી. તે એક સેવાભાવી યુવતી હતી અને સમાજસેવાને પોતાનું અંતિમ ધ્યેય બનાવી ચૂકી હતી. સાયપ્રહના સમયમાં સ્ત્રીઓના સરઘસને ગોખરે એ સદાય રહેતી. કીર્તિદાને

સામાજિક ગૌરવો કદીય નડતાં નહિ. તે સાહસિક અને નિડર હતી. સમાજની દરકાર ક્યો સિવાય પોતાને સત્ય લાગે તે કરતી.

તે કિશોર સાથે ઘણા પરિચયમાં આવી હતી પરંતુ કિશોરનું જીવન તેને મન એક અધુરિકત્વો કાયડો જ હતો. કિશોરના જીવનમાં કંઈ અકથ્ય દર્દ હતું એ તેની વેધક દૃષ્ટિથી છુપું ન રહ્યું. શા માટે કિશોર જેવો એક પ્રથમ પંક્તિનો યુવક આમ ભનાસ બની ગયો હશે? કીર્તિદામાં એક મહાન ગુણ હતો— ભલે તે સદૃશ્ય હોય કે દુર્ઘટ્ટ— અને તે એક તે જે વિષયને દાઢ ધરતી તેમાં જાડા ઉતરીને સર્વ માદિતી મેળવીને જ ન પતી : અડધે રસ્તે તે કદાચ અટકતી નહિ.

કિશોર અને કુસુમના કોલેજ જીવનની તેમજ તેમના લગ્નની માહિતી કીર્તિદાએ મેળવી. જેમ જેમ તે આ પ્રશ્નમાં વધુને વધુ જાંડી ઉતરતી ગઈ તેમ તેમ તેને કિશોરના જીવનની ધણીય અધુરપરખી ઘટનાઓની સમજ પડતી ગઈ. એક સમાજદાસીને જાજે તેવી ચિન્નટાઈથી તેણે કિશોર—કુસુમના લગ્નની જીવનનો અભ્યાસ કર્યો. કિશોરનું હૃદય હવે તે જરાબર પાંચી રાહો. કુસુમનો દોષ તેને સાધ્યા વિના ન રહ્યો. શા માટે કિશોરનું ઉપયોગી જીવન કુસુમ બગાડી શકે? એ જીવનને સુમર્ગે વાળી વધુ ઉપયોગી, વધુ ભવ્ય કેમ ન બનાવી શકાય? એ જીવનમાં સાહતી ઉણપ વધુપૂરી રખાય તો સમાજના એક અગ્રગણ્ય કાર્યકર્તાનું જીવન નહ ક્યો બરાબર જ લેખાય ને? કીર્તિદા આવા વિચારોની પરંપરામાં ગુથાયેલી રહેતી.

કિશોરને કીર્તિદાની શુદ્ધિ તેમજ સુહૃદ્યતાને માટે માન હતું. પોતાના જીવનની દુર્ભાગી કિતાબ એણે અન્ય કોઈની પાસે ખોલી નહોતી તે કીર્તિદાની સુહૃદ્યતાએ તેની નજરાય અભિ-લાષાઓમાં નવું ચેતન પૂર્યું.

એક સેવાભાવી અંરથાના સહમંત્રીઓ તરીકે ચૂંટાવાથી કિશોર અને કીર્તિદાં સહેકાર્યકરે બની અન્યોન્યના વધુ નિકટ પરિચયમાં આવ્યા. મિત્રાએ આ પરિચયને વધાર્યો; કિશોરને ખૂંચ્યો અને કીર્તિદાને ગમ્યો. કાઈ અગમ્ય સત્તા આ બે છવનને એવા જ અગમ્ય સૂત્રે બાંધી રહી હતી.

આખરે કીર્તિદાનું હૃદય એક સ્ત્રીનું હૃદયજ હતું ને? તે કિશોરના પ્રેમને ગંભીરે એમાં સ્ત્રી નવાઈ? પરંતુ કુસુમનો પ્રશ્ન ઉપરિચિત હતો. એક સ્ત્રી બીજી સ્ત્રીના હૃદયને કેમ ન જોળખી શકે? તેણે કિશોરને આ વાત છેડી. કિશોર મુંઝાયો. તેના જેવા શિક્ષિત યુવકથી ત્યકતા પત્નીને પણ અન્યાય કેમ થઈ શકે? ત્યારે આ રમ્ય મઝામાં કેવી રીતે ઉકેલવી? કિશોર પોતાના ડંખતા હૃદયને સાંત કરવા સ્વમાનને બાજુ મૂક્યું અને કુસુમને પત્ર લખ્યો:-

“કુસુમ,

તારા તામ પૂર્વે એક વખતનું મારું અતિપ્રિય વિશેષણ વાપરવાનો મારો હક્ક તેજ ખૂંચવી લીધો છે. આ પત્ર લખી તને ક્ષેડી રિયતિમાં મૂકવાનો મારો જરાય ઇરાદો નથી- પરંતુ તને અન્યાય ન થાય એ માટે એક વધુ તક આપવાની આવશ્યકતા સ્વીકારીને જ આ પત્ર લખું છું.

મેં રંગુનથી જતાં પહેલાં તને કહ્યું હતું કે મારા ગૃહના દ્વાર તારે માટે ખુલ્લાં રહેશે એ તને ધ્યાન છે? આ પાંચ પાંચ વર્ષે એ ગૃહના દ્વાર હજી ખુલ્લાં રહ્યા છે. આજે અન્ય કોઈ વ્યક્તિ એ દ્વાર ખખખવતી ઉભી છે. તેને પ્રવેશ કરાવવો કે નહિ તે તારા જવાબ પર આવશે.”

તું કીર્તિને તો બરાબર જોળ્યો છે ને? અમારાં હૃદયો એક થવા માંગે છે. પરંતુ તું પાછી ફરી શકતી હોય તો હું મારા લગ્નકાલને અવસ્ય માન આપીશ - તારા પ્રત્યેની મારી પતિ તરીકેની ફરજ નહિ વિસરું અને કીર્તિને

વિસારે પાડીશ. પરંતુ તું કિશોરની પત્ની તરીકે પાછી ફરવા તૈયાર છે?

મત્રનો સત્વર જવાબ આપશે એટલી આશા મારી વધુ પડતી ગણાય?

લી૦
‘કિશોર.’”

આઠ દિવસે કુસુમનો પત્ર આવ્યો તે પાછો આવવા તૈયાર નહોતી.

કિશોર અને કીર્તિનો માર્ગ હવે સરળ બન્યો. સમાજ એમના દરમની વાતથી હલમલી જાયો. એક પત્ની પર બીજી પત્ની! આ શું? સમાજે એમના લગ્ન સામે આંખમિંચામણ્યાં કર્યાં. રૂઢિના રક્ષકો એમની સામે આંગળી ચિંધવા લાગ્યા. હડહડતો કળિયુગ!

પરંતુ સમાજના આ કહેવાતા સ્તંભોને પૂછે કણકા કે આ લગ્નમાં કીર્તિ અને કિશોરનો શો વાંક હતો? સમાજ શા માટે કુસુમ પાસેથી, સર રાસબિહારી પાસે પ્રત્યુત્તર ન માંગે?

(૬)

શરદ પૂર્ણિમાનો ચંદ્ર આજેય સાખરમતીની રેતીની શુભતામાં વૃદ્ધિ કરી રહ્યો હતો. રાત્રિની નિરવતામાં જાયા ચિત્રતી માફક એક કંપતી યુગ્મ દશ્યમાન થતું હતું.

બે પડછાયા એક બન્યા અને એક અરપટ્ટ ખનિ મેલયાયો.

આં સાંભળી ઝાડ પર બેઠેલું એક ખંખી ચરમાઈને જીડી ગયું.

ડોકરાસ્રની દાદી

પુસ્તક મફત-સ્ત્રી, પુરોગામે ભત્રીય જ્ઞાન આપનાર તથા સ્ત્રી પુરોગામી હકીકત, ખાનગી રોગોના કુદરતી લક્ષણો બતાવનાર ઉમદા પુસ્તક મફત મંગાવી વાંચો અને તંદુરસ્ત બનો. લખો—

બી. રામની કું.

૨ જમનગર (કાઠીઆવાડ)

ગરબા એટલે ગરવી ગૂજરાતના સ્ત્રી જગતનું ગૌરવ. એ શબ્દજ એવો છે કે જે યોદ્ધાતાની સાથે જ કોઈ મહત્તાવાળી વસ્તુની ઝાંખી કરે છે. ગરબા નહિ પણ ગર-વા એવા એ ગરબાનું મહત્ત્વ રાજ્યગરમાં વિશેષ છે, ગૂજરાત પ્રાંતની બહારના પ્રદેશોમાં આવી ખતના સુંદર ગરબા કોઈ પણ જગ્યાએ જેવામાં આવતા નથી. કોઈપણ જાહેર પ્રસ્થાના સમારંભ અથવા વાર્ષિકોત્સવ પ્રસંગે મનોરંજન કાર્યક્રમમાં ગરબા મહત્વનો ભાગ મળવે છે.

ગૂજરાતના સિદ્ધહસ્ત કવિઓ જેવા કે શ્રી. નાનાલાલ, શ્રી. ખખરદાર શેઠ, શ્રી. તથા શ્રીમં નાના અને મોટા ઉગતા લેખકોની કલમ આપણને ગરબા માટે નવી નવી વાનીઓ પીરસે છે. ગરબાનું ખરું સ્વરૂપ સમજવા માટે તેનાં સર્ગા, ગરબી, રાસ, રાસડા વિષે બે બોલ લખવા જરૂરના છે. આ ચારે વિષયોના વસ્તુમાં ધણો ફેર છે. કોઈપણ વિષય ગરબાના વસ્તુ તરીકે ચાલી શકે. સામાન્યતઃ નૈસર્ગિક તત્વો જેવાં કે વાદળો, વર્ષા, વિજળી, પ્રભાત, ચંદ્ર તથા કોપલડી, પનિહારી, રજની, ફૂલ વિગેરે કર્ણત્રિય અને દર્શિત્રિય વિષયો ગરબામાં જેવામાં આવે છે. જ્યારે રાસનું વસ્તુ શ્રી કૃષ્ણ. જાગવાનનાં પશોગાન તથા તેના જીવનના અન્ય પ્રસંગો હોય છે. ગરબીમાં દેવી સ્તવન અને માતા-જીની આરાધના છે. રાસડાના વિષયોમાં, સુખ, દુઃખ વિરહ, પ્રેમ એવા લાવવાદિ વસ્તુનો સમાવેશ થાય છે.

હવે આપણે આજના વિષય ગરબાનાં અંગો વિષે વિચાર કરીએ. ગરબાનાં અંગો (૧) વસ્તુ, (૨) રાગ, (૩) તાલ અને લય (૪) તેના અલંકારો અને (૫) અભિનય એમ ગણી શકાય. વસ્તુ વિષે ઉપર મુજબ વાત થઈ હવે બાકીનાં અંગો તપાસીએ.

ગૂજરાતની ખડેનોતું ગૌરવ—

ગરબા.

શ્રી નવીન આર. આચાર્ય.

થોડાં વર્ષો પહેલાં ગરબાનો રાગ તથા ગાવાની દલક વિગેરે જુદાજ પ્રકારનાં હતાં. જ્યારે આજકાલ સુધરતા જમાનાને અનુસરીને ગરબામાં નવીનતા લાવવા અને તેને બીન-દરીક બનાવવા માટે રાગ-રાગણીઓનો ઉપ-યોગ કરવામાં આવે છે. પરંતુ અમુક જ રાગમાં ગવાતા ગરબાઓ ઝમકવાળા જણાય છે. સારંગ, માલકોષ, ભૈરવી, બહાર, બિહાગ, ભિમપલાસ વિગેરે રાગો ગરબાઓ માટે સરસ ગણાય, મરડીમચડીને બેસાડવામાં આવતા રાગો જેવા કે જયજયવંતી, વસંત, હીલાશ્રી, ભૈરવ વિગેરે ગરબાની ઝમકમાં કંઈક અંશે ન્યૂનતા લાવે છે.

ગરબા એ સંગીતનો એક પ્રદેશ છે એટલે તેમાં સાજની જરૂર પડે એ સ્વાભાવિક છે. તાલ એ ગરબાની સૌથી મહત્વની વસ્તુ છે; અને તેને માટે મૃદંગ અથવા ઢોલક, હાથની તાળીઓ તથા પગની ટેસીનો ઉપયોગ થાય છે. અન્ય સાજોમાં દાંડીઆ, પ્રાચાત્ય દેશોનું અને તેને અનુસરીને આપણા દેશમાં ઘેરઘેર ધૂમનું અને સહેલાઈથી વગાડી શકાય તેવું હોવાથી દરેકને ત્રિય થઈ પડેલું હારમોનિયમ, પગની ઝાંઝર તથા મંજરા વિગેરેનો સમાવેશ થાય છે, રાસો માટે મૃદંગ અને ઝાંઝર જ્યારે

રાસડા માટે ફક્ત દોલક બસ છે. ગરબામાં ઝાંઝર, હાથની તાળીઓ, મૃદંગ વિગેરેનો અવાજ સાંભળે છે. જ્યારે રાસમાં દાંડીઆ અને ઝાંઝો અને રાસડામાં તાળીઓનો અવાજ બહાર પડતો હોય છે. જે ગરબાઓમાં દાંડીઆનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે. તેમાં તાલની લય વધતાં તેનો દેખાવ રાસ જેવો થઈ જાય છે. માટે આવા ગરબાઓમાં લય મધ્યમ હોય તો વિશેષ શોભે છે. આ અલંકારો ઉપરાંત ગરબે રમતી ખેંદોની વય, તેમનાં વસ્ત્રો અને તે પહેરવાની દબ તથા બોજી જુદી જુદી સામગ્રીઓ ગરબાના દેખાવને, તેની ઝમકને, અને કલાને ઓછીવતી અસર કરે છે.

હવે વિચાર કરીએ અભિનયનો. આગકાલ સિનેમા સૃષ્ટિએ માનવ જીવન ઉપર અનદહ અસર કરી છે અને જીવનના આ પ્રસંગમાં એટલે કે ગરબામાં પણ તેણે મારું મારું બાકી રાખ્યું નથી. સિનેમાસૃષ્ટિના અભિનયો ધીમે ધીમે ગરબામાં પણ ધૂસવા લાગ્યા છે અને તેમાં વિશેષે કરીને નૃત્યના લાક્ષણિક અભિનયો રંગભૂમિ પર નાટ્યસૃષ્ટિ અને સિનેમાસૃષ્ટિને અનુસરીને કરવામાં આવતો રંગબેરંગી વિજળી દિવાળોનો ઉપયોગ સૌંદર્યતામાં વધારો કરવા જતાં ગરબાની લાક્ષણિક સૌંદર્યતાનો અને કલાનો લોપ કરે છે. ફેકવામાં આવતો વિજળી પ્રકાશ ગરબાને નાજ અને કૃત્રિમતા દૂર કરવા સાંજનો સમય ગરબાઓ માટે ઉત્તમ છે.

ગરબાનો વિષય પ્યાનમાં રાખીને ગરબાનો ઉપયોગી ઉપરોક્ત તરવો એટલે કે રાગ, સાજ અભિનય વિગેરેનો ખ્યાલ કરવો જોઈએ. દાખલા તરીકે, 'પનિદારી'ના ગરબામાં ધમ્પાઓનો ઉપયોગ અમુક પ્રકારનાં વસ્ત્રો અને પનિદારીને ઝાજતા અભિનયો યોગ્ય ગણાય, જ્યારે 'ફૂલ'ને લગતા ગરબાઓમાં દાંડીઆ કે દાંડાઓનો ઉપયોગ હાસ્યાસ્પદ જણાય એ દેખીતું છે. તેને બદલે હાથમાં ફૂલો અને ફૂલને આકૃતિને યોગ્ય કરવાની દબ સુંદર દેખાય. તેવી જ રીતે

'પૂજન'ના ગરબામાં પૂજનને યોગ્ય અલંકારો હાથમાં ફૂલ-ઝાંઝ અને પગમાં ઝાંઝર તથા પૂજનના હાવલાવો અને અભિનય તથા ધીના દિવાળોનો ઉપયોગ આગ્રહીય પૂજનનો ખ્યાલ આપે. આ તો અમુક દાખલાઓ છે. દરેક વિષય માટે વર્ણન કરવું અસંભવિત છે. એકજ વિષયને લગતા જુદીજુદી રીતે વર્ણવવામાં આવેલા ગરબાઓમાં યોગ્ય ફેરફારો કરવાથી ગરબાઓને ભવ્ય અને સુંદર બનાવી શકાય; પણ તેમ કરતાં ગરબામાં વિવિધતા હાવવા જતાં ગરબાની કલાની વિવિધતામાં કૃત્રિમતા આવવી ન જોઈએ. વારંવાર ગેસવું અને ઉડવું તથા ફૂદડીઓ ફરવી એ રાસની લાક્ષણિકતા : જ્યારે રાસડામાં એકજ રીતે ફર્યા કરવું તથા અમુક પ્રકારની તાળીઓ હોય છે. વસ્ત્રો સજાવાની કલા પણ ગરબામાં અગત્યનો ભાગ બજાવે છે. આગળ જણાવ્યા મુજબ આગકાલ બંગાળી દબનો પોષાક ગરબાઓમાં અનુસરવામાં આવે છે પરંતુ આપણે ત્યાં તો સામાન્ય ગૃહસ્થાતની સ્ત્રીઓ દરરોજ પહેરે છે તેવા રીતનો પોષાક ગાવામાં મુખ્ય ઇલાકામાં વપરાતો ગાવાની દબ, અભિનયો વિગેરે પ્રાપ્તિયતા લાક્ષણિકતા બતાવી આપે. આપણા ગૃહસ્થાતમાં આપણા ઉત્સવોમાં, જીવનના પ્રસંગોમાં, બંગાળી દબનો પહેરવેશ કે હિંદી ભાષા અથવા ઉત્તર હિંદુસ્તાનની અભિનયો શા કામના ?

પૃથ્વી વાંઝણી નથી તેમ સ્ત્રી પણ

માટે પુરુષ શા સોના શરીરમાં જો કંઈ બીમારી શા ખામી હોય તોજ સંતાન ના થાય. માટે સંતાન પ્રાપ્તિની અકસીર દવાઓ માટે લગ્ન-ધણ વર્ષોના જુના અનુભવો વૈવરન એ. જી. આચાર્ય. મારીક સિદ્ધ સંન્યાસી દવાખાના રાજકોટ.

પાંચા પોળ-અમદાવાદ.
પ્રાન્ય-લઢોપુરા સુલતાનપુરા, વરોહરા.

એક બહેનની સંસાર સુધારવાની કોશિસો

શ્રી. કુંભરશી ધરમશી સંપત્ર.

બહેન અનુસુયાએ પોતાના સંસાર તરફ. અંધધ્રુવ, અસુધાતા, સ્વચ્છંદતા, અસંસ્કારીપણાના વાતાવરણે એના સુધા આત્માને મુઝી દીધો. એને માર્ગ સૂઝતો નહિ. જરાપણ જુના ધરમને બદલવા જતાં ચારે તરફથી વિરુદ્ધતા પ્રકટી નીકળી તેને વીંટી વળતી હતી. એને કોઈ સહકાર આપતું નહોતું. આખા મોરા બગલામાં તેનું કોઈ નહોતું, પેટની વાત કરવાનું સ્થાન નહોતું તે જંગલની વચ્ચે એકાકી યદ્યપિ ગઈ હોય તેવી સ્થિતિ લાગતી હતી. એની બહાર ધાથે એકું કોઈ નહોતું. ચારે તરફ નિરાશાના વાતાવરણ હતા. મુશ્કેલીમાં તેની કોઈ સખી પણ નહોતી. સલાહકાર પણ નહોતું. શું કરવું ? ક્યાં જવું ?

અનુસુયાએ પુસ્તકો ખરીદીને તે વાંચવામાં સમય ગાળવા લાગી, એને સારાં પુસ્તકો મિત્રોની ગરજ સારતા હતા. એણે પ્રથમ ગુજરાતી સાહિત્ય વાંચવા માંડ્યું. પ્રેમાનંદ, નરસિંહ મહેતા, નર્મદાશંકરનું પ્રાચિન સાહિત્ય એણે વાંચ્યું. નાનાલાલ, મુનશી, ખજારદાર, ધ્રુવ વિગેરે લેખકોનું નવું સાહિત્ય એણે વાંચ્યું. એણે સંગીતમાં સમય ગાળવા માંડ્યો. પોતે દિલ્લેશ્વરી સારી વગાડી જાણતી હતી. ધીમે સ્વરે વાજિંત્ર ઉપર એ મધુર ગીત ગાતી હતી. પ્રાતઃકાળે જીકી પોતાનું નિત્યકામ પતાવી કસરત કરીને સ્નાન કરી લેતી હતી. પછી પોતાના રૂમને પોતાને હાથે સ્વચ્છ કરી લેતી હતી. સવારનો નાસ્તો પતાવીને થોડાં ઈશ્વર સ્તુતિના પ્રદો તે મધુર હૃદયે ગાતી હતી.

સવારના એક કલાકના વાંચન પછી એ ખળીયામાં થોડું ફરતી હતી. થોડો આરામ લીધા પછી જમવાનું તેણે આવતું હતું. એનો બપોરનો સમય એના પ્રિય ચિત્રા લેખનમાં જતો હતો. સાંજે એ પોતાનું એક ઊનું બંડિયું ગૂંથતી હતી, ધરની દુનિયા સાથે દેકાદારી સવાલ જવાબ સિવાય એને બીજો સંબંધ ન રહ્યો.

અનુસુયા આરામ અને ઉલ્લેખની વચ્ચે સમય પસાર કરતી હતી. પરંતુ આ સ્થિતિ એને અકળાવતી હતી. પોતાની આસપાસ સંસ્કારમય વાતાવરણ જીલું કરવાનું એને મમતું હતું. કેમ જીલું કરવું એ એને સૂઝતું નહોતું. એને અનુભવ નહોતો. એ શાંતિથી વિચાર કરતી હતી. પણ માર્ગદર્શન થતું નહોતું. એ અભગ્નવવા જતી તો તેનો અર્થ ઉપો લેવાતો હતો. એ સાક્ષ્યને કાંઈ કહેવા બચવા માર્ગ દર્શન કરાવવા જ્ય તો સાસુ બરાડી ઉઠતા બેસ બેસ ડાલણી તું આ વાતમાં શું નાણે ? મેં સિતેર વર્ષ કાઢી ધોળા કાઠ્યાં છે મને શું ચીખવવા આવી છે ? છોકરાઓને તો ડોસીમાં અનુસુયાની નજરે જવા દેતા નહોતા. સાવચી મા તો વેરણુ છે એવી છોકરાઓના હૃદયમાં ડોસીમાં એ મંત્ર ફૂંકેલો હતો. છોકરાઓના એ તિરસ્કારને પાત્ર હતી.

અનુસુયાને એકાએક સૂઝી ગયું જો ધરમાં સંસ્કાર લાવવા હોય તો વૃદ્ધ સાસુને અનુકુલ બનાવવી જોઈએ. એના અભાવને છતવે જોઈએ. ડોસીમાં વસ કરવાથી આખા ગૃહના વાતાવરણને ઉચ્ચ અને શુદ્ધ બનાવી શકાય. પરંતુ એ જુના સંસ્કારવાળી

બાળના સ્વભાવને વશ કરવું એ સહેલી વાત નથી. જુદા કોઈની વાત સાંભળે તેમ નહોતા. અત્યંત આગ્રહ અને નિશ્ચય ધરાવતા હતા. કાપડો ભારે કઠીન હતો. પોતાની સત્તા અને નિરંકુશ આધિપત્યને કદી પણ તોડવા દે તેમ નહોતું. વાત કરવા પહેલાં તે ડોસી ડાચું ભરતા હતા. એને કઈ રીતે વશ કરવી ?

આપોઆપ પ્રસંગ અનુસુયાના હાથમાં આવી પડ્યો. ડોસીમાએ પ્રસાદની મીઠાઈ વધારે પ્રમાણમાં ખાધાથી એમને દસ્ત થતાં. ડોક્ટરની દવા કોઈ દિવસે હલે આખી નહોતી. એટલે વૈદને બોલાવી દવા કરી. પરંતુ પથાપથ્થવી દરકાર વગરના જુદા શરીરમાં આરામ થયો નહિ. શરીરમાં બળ હતું ત્યાં સુધી ડોસી પાવખાને ઉઠી જતાં હતાં. પરંતુ નિર્બળતા આવતા એમનાથી ઉઠાવું નહોતું. નોકરો નિરંકુશ હતાં. બોલાવતાં પણ સમય કાઢી નાંખતા હતા. બીજાનું બગડી જતું હતું વસ્ત્રો પણ બગડતા તે વારંવાર બદલાવવા માટે આકરો બહુ સમય લગાડતા હતા. ધીમે ધીમે રોગ ફેલાયો. અસહ્ય શરીરવાળા બજારમાં રવભાવના ડોસી રાડો પાડી માફે ત્યારે કોઈ નોકર મોકલું દેખાડે; જુદાને સ્વભાવ એવો જ છે, એમ બાણી એમના કંપક અને આકરો શબ્દોની કિંમત નોકરોને રહી નહોતી ડોસી બેઠકારી અને સેવાના અભાવથી પીડાવા લાગ્યા.

એક દિવસ ડોસીએ ખુબ રાડો નાંખી. નોકરો જમતા હતા. કોઈ આવ્યું નહિ. જુદાના કંપક અને બીજાનું તદ્દન અસ્વચ્છ ચર્ચગયા હતા. માંખીએ ચારે તરફ જમડતી હતી. ડોસીએ અર્ધો કસાક બૂરો પાડી છતાં કાઈ આવ્યું નહિ, ડોસી અકળાઈ રાવા લાગ્યા. એકદમ અનુસુયા મહારાષ્ટ્રને પોતાનું મુશ્કેલીમાં પડવું મૂકી બહાર નીકળી આવી.

શું છે મા ? કેમ. ગભરાવો છો ?

આ પીટવા નોકરકા કાઈ આવતાં નથી. મારાં કંપકાં તથા બીજાનું બગડી ગયાં છે. રાડો પાડી માફી ગઈ છે. જુદાએ રોતાં રોતાં કહ્યું: અનુસુયાએ મધુર શબ્દોમાં એનું સાંત્વન કર્યું. પોતે અમાર્ધ ઉપર ગડી વાળેલાં સામુનાં કંપકાં લઈ આવી. પોતાને હાથે સામુના અંગે ધોવાં, કંપકાં બદલાવ્યાં. બીજાનાની આદર બદલાવી દીધી. જુદાને આરામથી સવાડી એને ઓઢાડ્યું. માંખીએ હેરાન કરતી હતી એટલે પોતાના રૂમમાંથી પંખો લાવી પંખો નાખવા માંડ્યો. સામુએ વડુ તરફ આભાદની દષ્ટિએ જોયું, એ સેવા એના નખગા શરીરને મળી. તે દિવસથી સામુની સેવાને ભાર અનુસુયાએ ઉપાડી લીધો. નોકરોને બદલે સામુનું બધું કામ જતે કરવા માંડ્યું.

અનુસુયાએ સામુ પાસે હલે વધારે વખત ગાળવા માંડ્યો. દવા પણ પોતાના હાથથી ખવરાવતી એના માટે પથ ખાવાનું બનાવવાની વરદી પણ એજ આપતી હતી. મુશ્કેલીના રસ કાઢી પીવરાવતી હતી. કંપકાં ધોવરાવવા તેમની જવરગા કરતી તે ઉપર પણ દેખરેખ એનીજ હતી. બીજાના પાસે એકીને પોતાની દીકરૂંબા લઈને અનુસુયા વગાડતી હતી. મીઠાંબાઈ, સુરસ, વૃંદાસીદાસના ભજનો બહુ મધુર દસ-કપી ગાઈ સંભળાવતી હતી. રાત્રે નિષ્ક્રિય રીતે ભાગવત વાંચી સંભળાવતી હતી. બીજાનું બરાબર પાંચ વખત ઝટકાવીને સાફ કરાવતી હતી. સામુના સર્વે અંગે બીના દુવાત્રથી સાફ દેરાવી ને સુકા દુવાલથી લુવરાવી નાંખતી હતી. કોઠારજના પ્રસાદ તરિકે મીઠાઈને બદલે તામ્બૂ ફળોનો રસ દેવા માંડ્યો. દવા પણ નિષ્ક્રિય પાવા લાગી. દર્દીની જતે વૈદની સૂચના પ્રમાણે સારવાર ઉપર દેખરેખ રાખવા માંડી એના બીજાના ઉપર ધોયેલી સાફ આદરો પથરાવા લાગી એનાં કંપકાં પણ સાફ

રહેવા લાગ્યા, ચોરડો પણ ત્રણ વખત ફીના-
છલથી લોવાવા માંડ્યો. દર્દીના પીછાના પાસે
નાના ટેબલ ઉપર દવાની શીટો, ખાલી અને
દર્દીની સારવારની વસ્તુઓ સંભાળથી ચુકાતી
હતી. રાત્રે ધૂપ પણ થતો. એટલે માંખાઓની
પીડા ઘણે દરજ્જે ઓછી થઈ ગઈ.

૪૬નાે જાડુતી સેવા બદલ સાચા દીક્ષની
સેવા મળી. તેને જરા પણ અનુસુયા ઓછું
આવવા દેતી નહિ. રાત્રીઆતમાં ક્યારે ક્યારે
અણસમજણથી સાસુ ચીકારા આકરાં રાખે
કાઠી ખોલતા. પરંતુ અનુસુયા તેનો કાંઈ જવાબ
આપતી નહિ. મૂંઝે મોટે રોગીણીની શુશ્રુષા
કરતી હતી. આથી ડોસીમાને શરમ આવી
પચાતાપ થતો હતો. " હું જ મોઈ એવી છું.
વહુ તો મિચારી ગાયત્રી જેમ એક પણ વેણ
કાઠતી નથી, એમ એને થતું, ધીમે ધીમે
ડોસીનો પ્રેમ પોતાની ખરા અંતઃકરણથી સેવા
કરનાર તરફ વળ્યો. ડોસી પાસે બેઠેલી
વહુ પાસે પેટની વરાળ અને સુખદુઃખની
વાતો કરવા લાગ્યા. અનુસુયા સાસુની વિશ્વાસ
પાત્ર બની. એ બહુ મધુર સ્વરે હુંકા જવાગ
આપતી સાસુની વહીવટાની મર્યાદાનું પુરું સાંચ-
વણું થતું હતું. વહુની વર્તણૂક રીતભાત અને
આત્મા આપવાની રીતથી સાસુને યાદી ખાત્રી
થઈ કે વહુ શુદ્ધિમાન, હેતાળ અને બહાલસોઈ
છે. પોતાનું કર્તવ્ય બરાબર સમજે છે.

નોકરો બધાં પોતાના કર્તવ્યને યોગ્ય રીતે
સંભાળતા નહોતા. એ કોણકો ભારે મુશ્કેલ
હતો. કપડાની અસર નહોતી. કામે મુકા તો
પાંચ મીનીટના કામને અર્ધો કલાક લગાડે,
મોઢે બોલે નહિ. પણ પાછળથી હાક કરે.
કામમાં પણ દૈવત નહિ. વેઠ જેવું કામ કરે.
તેઓ પ્રમાણમાં વધારે હતાં. પરંતુ ઉપર
યોગ્ય દેખરેખ નહિ હોવાથી સફાઈદાર કામ
કરતા નહોતાં. ચોરડાઓમાં જાડુ કાટે પણ
ખૂણામાં કચરો અને બારીક રેશ પડી હોય.

કપડાંમાં ખૂબ સાણ નાંખી ધૂવે પણ કાઢા
બધ નહિ. વધારે પડતા સાણના ઉપયોગથી
કપડાં તરત ફાટી જાય. સરસ સનુલેલ દોલમાં
ફરનીચરની નીચે કચરો પડ્યો હોય. ચારનીસ
ઉપર કાઢા પડ્યા હોય. દોલના ઉપર ખૂણે
ઝારાં બાંધ્યા હોય. દોલના મોટાં ગાલીયામાં
મહિનામાં એક વખત ધૂળ ઝટકાય નહિ. કિમતી
ચિત્રોના કાચ ઉપર પણ ઝાંખા કાઢા બેવામાં
આવે. મોટું વહીઆગ હતું પણ તેને કોઈ ચાવી
આપી ચલાવતું નહોતું. મોટા દોલના બેલિ-
તણીઓને પણ ફનીચર હટાવીને ફીનાછલનાં
પાણીથી કોઈ ધોતું નહિ.

રસોડામાં પણ એજ અચ્ચચ્ચર્યા હતી.
વાસણો ઘણાં હતાં, છતાં સમયસર કોઈ ઉપ-
યોગી વાસણ મળે જ નહિ. કેટલાં છે, અને
કેટલાં બોવાઈ ગયાં તેની કોઈ પૂછપરછ કરે
નહિ, કેટલાકમાં સહેજ મરામત કરાવવા જેવું
હતું. પરંતુ તે એક ખૂણે ખડકી રાખ્યાં હતાં.
રસોઈઆને વરસમાં બે ત્રણ વખત ધોતીઆ
મળતાં છતાં ઝોનાં રસોડામાંનાં વસ્ત્રોને અને
સ્વચ્છતાને ધણું છેડું હતું. રસોઈઆની જનોઈ તો
મેલથી તદ્દન કાળી થઈ ગઈ હતી. પાણીના
કામોની આસપાસ લીકું લુગડું વીટાડેલું નહોતું.
પાણીના પીવાના કામમાં નોકરની ઈચ્છા હોય
તોજ પાણી ગરજામાંથી ગળી નંખાતું હતું.
નહિ તો એમજ ચાલતું હતું. રસોડાના ખાળાં
ઢાંકણું તૂટી ગયું હતું. તેમા રસોઈઆ
બધો કચરો ફેંકતો. આથી ખાજમાંથી
દુર્ગંધ નીકળતી હતી. પરંતુ તેની કોઈને
વરવાહ નહોતી. દેખરેખની ખાત્રી સર્વત્ર
દેખાઈ આવતી હતી.

સ્નાનઘરે પણ ભારે લપસણું હતું.
થોકમય સાણ અને ફિનાછલ વપરાતાં હતાં
છતાં સ્નાનઘરમાં અગ્નિપ્રયો માણસ લપસી
જાય એટલી લપસણું હતી. સ્નાનઘરની બારીમાં
એ કાચ તુટી પડ્યા હતા તે સમરાવવાની

કોઈ ને કુરસદ નહોતી. બારીમાં કેટલાક મહિના સુધી કોઈએ ધૂળ ખખેરી નહોતી. સ્નાનધરની બે ખીલીઓ ભાંગી ગઈ હતી. પરંતુ તેના કરતાં પણ સંડાસની હાલત વધારે ખરાબ હતી. સંડાસની કૂંડી એકદમ મેલી હતી. ઉપર તળાં બાઝ્યાં હતાં. એવી જોયી બારીમાં ધૂળના પડ વળેલ હતાં. સંડાસમાંથી ચાલુ બદબો નાસીકાને સ્પર્શ કરતો હતો.

કોઠારમાં પણ સંપૂર્ણ અવ્યવસ્થા હતી. જાંચુ ધાન્ય આવતું છતાં એમાંથી ઝીણી કાંચરી અને કસ્તર પુરાં કોઈ સાફ કરતું નહોતું. મોખાની મોઠી પોલાદની કોડીમાં સફાઈ ને અલાવે ધનેકાં પડ્યાં હતાં. કોઠારમાં ઉંદરોએ દરે કચ્છીં હતાં પણ તે પુરાવવાની કોઈને કુરસદ નહોતી. કોઠારમાં કેટલું ધાન આવે છે, કેટલું ખપે છે, કેટલું ચોરાય છે, તેના કાંઈ હિસાબ નહોતો. દેખરેખ વગર ખૂબ પોલ ચાલતી હતી. શાક દરરોજ એક રૂપિઆનું જોઈતું હતું. પરંતુ એમાંથી રૂ. ૦.૮ થી રૂ. ૦.૯ રસોઈખાના ગળવામાં પડતા હતા. આથી ઘણી ધખતે વાસી શાક પણ રંધાતું હતું. ધી દૂધનો પણ ઠીક ઠીક બગાડ હતો, ખાંડ, સાકર, ગાજ પણ કેટલા આવ્યા ને કેટલાં વપરાણાં તેના હિસાબ નહોતો. ડોશીમાં પાસે લંડારની ચાવી રહેતી. પરંતુ વૃદ્ધા પૌત્ર પૌત્રી અને દર્શનમાંથી આ સર્વે ઉપર દેખરેખ રાખવા જેટલો સમય મેળવી શકતાં નહિ. કમરા :

શ્રીઓનો લયકંર રોગ

પ્રદર મટે છે.

વાપરો ૧૯૨૮ઈ દવા "પ્રદરારિ" ડૉ. ચેર ૧ ના રૂ. ૨-૧૪-૦ અથવા આરામ થયા બાદ પૈસા આપ્યા. રજૂ મળે કોન્ટ્રાક્ટ કરો. ગેર-લીધી દરેક રોગ મટાડીશું.

લખો:-વૈધવત્ત એ. જી. આચાર્ય
માલીક:-સિદ્ધ સંન્યાસી દવાખાના
પાંચરાપાલ-અમદાવાદ
આન્ય:-લહેરીપુરા, દરવાજા અંદર સુલતાન પુરાનો
આચાર્ય-વડોદરા

સમુદરને-

જાતું હો સમુદરને પાર

સકાતી !

જાતું હો સમુદરને પાર.

ક્ષિતિજે સંખ્યાને તિમીરે આવરી,
સોહન્તી ચંદ્રાચી શરદ વિભાવરી
અંતરમાં રવખોની હાર

—સકાતી—

સાગર સંગીત મ્હારા હૈયું નચાવતું
તહાફે કે ગીત જૂની પ્રીતને જગાવતું
હૈયામાં કોના પુકાર ?

—સકાતી—

સાગરની પાર એક સમુદરની કુંજમાં
રમવાને રાસ નવા ફૂલડાના પૂંજમાં
કુદરતનો વાગે સિતાર !

—સકાતી—

વિશુદ્ધ મહેતા.

મુલ

ના

ટિ

કા

લેખક : પુષ્કર અંદરવાકર.

: પાત્રો :

રૂખી

લીખલો

બખલો

ગંગામા

હમીર

[સાત-ધરતી નાનકડી ચાલી છે. ગંધા ધરો બેઠેલા ધાટના છે. છટોથી ચલેલ છે. ભીંતોની લામ છટો ડાઘિયાં કરી 'આલું' 'આલું' ની બાંગ આઈ સ્વરે પુકારી રહ્યાં છે. ડાપડે નળિયાંથી મરેલ છે. આગળનું મોતિયું તદન ભીંતી બુકા ચર્ચ ગયું છે. બેઉ પડાળના નેચાં અવ્યવસ્થિતપણે મહાલી રહ્યાં છે. નેટલી સ્વતંત્રતા નેચાંએ લીધી છે તેમાંથી કેટલાય અંશે બદલી સ્વતંત્રતા મોતિયામાં છે. ને ઉપરના નળિયાંએ તો છૂટની હદ જ ઝોળગી દીધી છે. તે હદ ઝોળગાવવામાં તેમને કેડ બાંધી મહદ કરનાર કૂતરા, ધોધર, સમળી ને કંકરના નાગ ઉમેચાં વગર ચાલે તેમ નથી.

છેડા પરની બે ઝોરડીએ અન્ય ઝોરડીની તુલનામાં સુધક અવસ્થિત ને ઠીક લાસે છે. આંગણમાં હજાહજુતી છીંકા આવે તેવી સ્વચ્છતા છે. મેંદીના બે છેડવા આંગણમાં લહેરી રહ્યાં છે. છેડવાને વીટી એક પોપીની વેલ આડી અવળી ચર્ચ દેક ડાપર ચઢી બેઠી છે.

છેડા પરનું ધર રૂખીનું છે. બાળુમાં ગંગામાનું ધર છે.

મહેમાન મેધરાગના પરતાપે અરબચડી જમીનમાં પાણીનાં ખાજકાજાં ભરી છે.

ગંગામા હાથમાં દાતરકું લઈ દાતરકાની ચાંચ વતી ધરતી કાગી રહ્યાં છે. બાળુમાં મરકતો મેંદીનો રોષો પડ્યો છે. સરળ આયમું આયમું ચર્ચ રહ્યો છે. ચોવીસ વર્ષની રૂખી પ્રવેશે છે.]

ગંગામા : (રોષાને બોંધમાં રોપતાં) બાજ તો વહેલી આવી કેમ ?

રૂખી : (ઉચેથી ધાસ લેતાં) હા.

[રોપણ દિવા આગળ ધરે છે. ગંગામા રોપાના મળમાં માટી ધરોએ છે.]

ગંગામા : કાં દીકરી ! ધનીમાના કંઈ બાંધ.

રૂખી : કંઈ નથી.

ગંગામા : કંઈ નથી ?

રૂખી : સમાચાર કાંવે તો તો નાશી ગયા કહેવાય ખરા ? તો તો રીસામણું કેવાય. રીસામણું ય પછી તો તેય ન કેવાય, બહારગામ ગયાનું કેવાય એ તો.

ગંગામા : ભીખલો બાજ નથી આંખો હળુ ?

રૂખી : ક્યાંથી આવે એ બિચારો ! મૂઆ. આ હોટલવાળા ય આઠ વર્ષના છોકરાં પાસેથી કેટલું કામ કરાવે છે ! સવારના પાંચ વાગે છોકરાંને બોલાવે તો ય સાંજે પાંચ વાગે ન છોકરો દાક હોય કે વરસાદ હોય પણ રાતે દસ વાગે છૂટે બિચારો બિનો.

બિનો : બરબાબડીતો રાટલો ય લાગતો નથી આવે છે ત્યાં ફરી ઠીકફૂં થાય છે, રાંધણું ય કાઈ તેમને પૂછનાર જ નથી.

ગંગામા : રૂખી ! દીકરી !

[ગંગામા શાંત બેસી રહે છે.]

લે ! કંઈ નહીં દીકરી.

રૂખી : ના, હોઈ તે કહો ને !

ગંગામા : દીકરી નહીં, કંઈ નહીં.

રૂપી : ત્યારે વેણુ કંઈ અમથું નીકળે ખરું કે ?

[રૂપી ગંભીર બને છે.]

ગંગામા : દીકરી ! જોણું આવ્યું ? પૂછું ?

રૂપી : (મોં પર આશું હાસ્ય લાવતાં) ત્યારે પેટ છૂટી વાત કરતાં હો તો માડી.

ગંગામા : ભીખતો એના ખાપ ધનીયાને કાઈ દા'ડો મંભારે છે ?

[પડી ગયેલા મોંએ ભીખતો આવે છે. સમડીના રંગ જેવાં કપડાં છે. કપડામાં નથી કાગડાની કાળાશ કે નથી અગલાના રંગનો ઉજ્જેશ. કપડા પર અસંખ્ય નાના મોટા ચાના ડાઘ છે. ચઢી, બાંડિયું ને છ ખૂણીયા ટોપી રહી ગઈ છે.]

ભીખતો : (રૂપી પ્રત્યે) મા ! ધરે આવને !

રૂપી : ચાલો.

ગંગામા : (ભીખલા પ્રતિ) ભીખલા ! કેમ મારી જોડે નથી ખોલતું આજ ? રૂપીને કેમ ધરે તેડી જાય છે ? સે કંઈક ખાવાનું.

[ગંગામા ઝોરડીમાં જાય છે. ઘર-માંથી ગોળનું દહણુ લાવે છે. ભીખતો દહણ તરફ ખેંચકાર રહે છે. તેની માનો સાડતો પકડી ઘર પ્રતિ તાણી રહ્યો છે.]

ભીખતો : મા ! ચાલને ખચર દાવ વાતું કરજો.

રૂપી : આ માની જોડે વાતો કર.

ભીખતો : (ભરાઈ ગયેલા હૈયે) પહેલાં ધરે ચાલ પછી વાતું :

[રૂપીને આ જાણ થાય છે. રૂપી ઘર તરફ જાય છે.]

રૂપી : (ચાલતાં) મા ! ખેસો લ્યો. ડોકરોને ઉત્તું કરી ખવડાવું. મોડેકથી આવડેને ને !

ગંગામા : ભીખલા આવજો ખેટા !

[ભીખતો ચૂપચાપ થા જોડે ચાલી નીકળે છે. રૂપી પણ સાથે જ ને. રૂપી ઘર આવતાં ગંગામામાં કુંચી ટોપે છે.]

ભીખતો : મા ! ખાણુ ક્યારે આવશે ?

રૂપી : ભીખલા ! કામ હતું ખેટા ?

ભીખતો : ના, ના.

[ભીખલાને હુમો ભરાઈ આવે છે. ઝોરડી પાસે પહોંચે છે. કુંચી મળતી નથી. રૂપી એકદમ પુત્ર સામું જુએ છે. ભીખલાનું માથું તેના મોં સામું કરી એકી ટસે બેઈ રહે છે.]

રૂપી : (ગદગદ કંઠે) ભીખા ! વીગા ! કેમ થયા જેવો ધર્મ ગયો છું ? (ભીખો ફસફસ ભરે છે. પ્રત્યુત્તર મળતો નથી.) ભાઈ ! કેમ રહે છે. કાઠજી ગાજમેળ દીધી છે ? શહે માર્યો કર્યો છે ? નોકરીમાંથી કાઢી મેલ્યો છે ? શું છે ?

(ભીખતો નીચે બેઠી જાય છે.

રૂપી ગોઠણ પર બેસે છે.)

રૂપી : નોકરી નથી થતી ? તો આપણે નોકરી નથી કરવી.

ભીખતો : (રડતાં રડતાં) મા ! નોકરી થાય છે. પણ ચાલોના ચોરીયાન હમીરાજો વાતવાતમાં કાઈ એના ભાઈબંધને કીધું કે ગાંડને ફટવતો નહીં. નહીંતો ધનીયાની જેમ ધર મેલવાના હી' આવશે. જો ! ધનીયો ગયો આજની ધડી ને કાલનો દી બાયડીના પાપે.

રૂપી : હમીરા !

ભીખતો : (જરા શાન્ત થતાં) હા.

રૂપી : ભાઈ ! તું મોટા ધર્મજને ત્યારે પહેનેથી માંડીને તારા ખાપુની વાત કરીશ. અત્યારે તું લીલાકહેર કરને !

ભીખતો : (હઠીલાઈથી) ના, કહેને પહેલાં તું.

રૂપી : (તદન શાન્ત થતાં) કહું ? ચાલોના છેડે વાણીયો રહે છે ને ? તે એના પૈસા આગળા હતા. તે...તે...પૈસા નહીં હોવાથી ગયા છે.

લીખસો : પણ તેમાં તારો વાક શો ?

રૂખી : નો. વાસ્તુગો આવેલ ને એલફેલ
ફળીયામાં બોલો ગોલતો તે મેં કીધું કે
જૂખ્યા રહીને પેસા જરી ઘોને. લે રાત-
પાળી વધારે કરીશું પણ જમને આંગણેથી
કાઢીને.

લીખસો : તેમાં તારો શેનો યુનો ? તેં
સારું કીધું.

રૂખી : દારતો. પણ 'કો' કે ચડાખ્યા કે સાળા
આવડીના ચીલે ચાલ છે. મરદ હો તો ફેનું
બર્ષા પછી ગામમાં પગ મૂક. એટલે ગયા.

[રૂખી કુચીને સાલમાના પાલવેથી
છાડી જોરડી ઉધારવા પ્રયત્ન કરે છે.]

લીખસો : બોહો! એમાં શું? પણ હજી ફેનું છે!

રૂખી : (હસીને.) તારે કેમ ? શું કામ છે ?

લીખસો : નો, મા ! આ મારા પાંચ રૂપિયા
આવે છે ને તે એમને પાધરા આપી દેવા.

[રૂખી એકદમ હસી પડે છે. લીખસો
હાસ્યને સમજતો નથી. બાધા જોયે રૂખી
સાચું જોઈ રહે છે.]

રૂખી : બાઈ! તું તો જગજગ ઉદાર નીકળ્યો !
પણ રૂપિયો આપું છું તે અંધ યજ્ઞે એ
મને આપીરા બધા તો.

લીખસો : (ગાંભીરથી) નહીં વેડફું અહીં
તહીં, ખીજું શું. સૌને હોય તેના જ
ઉઠાળા હોય છે ને !

[રૂખી જાણે પ્રવૃત્તિ માનસ વાંચતી
ત હોય તેમ અનિચેષપણે લીખસા સાચું
જોઈ રહે છે.]

રૂખી : (માર્મિક રીતે.) સારું હો, દવે એમ
કરીશું.

લીખસો : કરીશું શું; કરવાનું જ.

રૂખી : (હુચ્ચાઈથી.) પણ જારી દોષું હોય તો.

લીખસો : તો તો કાલે જ આપુને કાગળ

લખી તેડાવેલા. માડી ! સરનામું આપ્ય
બાપુનું. બાળ દવે તો કાગળ લખવાનો.

[તાણું બાંધી ગયું છે. રૂખી રકકક
કરે છે.]

રૂખી : લીખસા ! આજકાલ તો રાખતા બંગ-
લેધો માંડીને તે રાંકની જોરડી મુધી
રકકક થઈ રહી છે. નો આ તાણું સાફી.
ઉધડતું નથી. ને રકકક કરાવે છે. છે ને
જમનું. [આણું ક્ષિત કરે છે.]

લીખસો : માડી ! દવે તો કકકડીને જૂબ
લાગી છે.

રૂખી : લીખા ! વાક છે બાપુ તારા. પણ
એધે પડ્યું છે જેમ હમણે પડ્યો છે
તેમ. (તાણું ઉધડે છે.) નો ! નો. માનું
ખરું. લે ગરમાગરમ બાળ-તમે બોલો
છા ને તેમ - કરી દઉં શરતો.

લીખસો : ધઉનો લોટ છે ધરમાં !

રૂખી : હા, ચોરા.

લીખસો : ત્યારે બાળ ધઉનો જ શેઠાં
કરને ! ધણી દાઉં નીરાંતે ખાઈજી.

[ધરમાં રૂખી પ્રવેશે છે. લીખસું
બારણે શાખ પકડી બહાર ઉભો છે બારા
એવી રીતે છે કે જોરડીની ધણી ખાં
લીલચાલની આડી ખામ છે. ધરમાં
ધનધોર અંધારું જામી ગયું છે. રૂખી
કાઠીયું પ્રગટાવે છે.

રૂખી નામના અજવાળામાં
ઉંખરમાં આવે છે. હાથમાં કાગળ
ટોપલીમાં ધઉનો લોટ ને પાણી છે. પાણી
એટલું બધું પડ્યું છે કે ટોપલીને ભીંજ
નાખી છે. લોટ તો ઉપરથી વહેવાડા
કાંચો છે ધણી ખરા.]

રૂખી : (નિસાસો નાખતાં) હે ભગવાન
આટલો વ અમી છાંટો તો આપ્યો.
મારા લોટને વ ટેમણે પાડી દીધો.

રૂંઝાવાળી ઉંચી દીવાલની કાળી રોપી છે. કાળો ગરમ-મેળામાંથી ખરીદિલ-કોટ રહી ગયો છે. લાંબો ને પહોળા પાવનનો લેંધો છે. મોટી મોટી મૂંઠો છે. હાથમાં ઝીણી નેતરની સોટી 'ચમ' 'ચમ' ચીસો નાખી રહ્યો છે.]

હમીર : (શેફ બંધરીતે.) રૂખલી ! ભાડું લાગ્યું.

રૂખી : (ઓરડીમાંથી જ.) મારો પગાર મીલ-માંથી નથી થયો. આઠ દી' રહીને આવજો ને !

હમીર : શું ? શાદનદીની દીકરી પાછળ ધક્કા ખાવા કાં ?

રૂખી : હાથમાં પૈસા નથી એટલે !

હમીર : પૈસા નથી ? પેલા તારા સગલા વાણીયાને તો ઝટપટ આલી આવજો તે અતારે પૈસા નથી ! છોકરાને સમજવને. આ હમીરકાકા નહીં સમજે.

રૂખી : (અત્યંત નમ્ર બાવે.) કાઈ દી' રક્તક કરી છે ? આજ હાથમાં પૈસા નથી તે વાપરો આણું છું.

હમીર : નહીં ચાલે. કાવદા પાસે નહીં ચાલે. મારો કાવદો ના કહે છે.

રૂખી : હમીર ! ભાઈ ! આજ તો લોટ પલળી ગયો.

હમીર : (બેઠકારીથી) પલળી જાય.

રૂખી : નળીયા નથી આપ્યાં લાગતા હજી.

હમીર : (ક્રોધથી) નથી આપ્યાં એમ કહે છે ? તારા માટે ચર્ચ હવે તો મારે નળીયાં ચાળવાનું શીખવા માણસને વલાયત પ્રોત્સાહનો પડશે.

રૂખી : ભાઈ ! વલાયત વગર વલાયતની કાં વાત કરે ? પણ સારીરીતે નથી ચાલ્યાં.

હમીર : ગોળ નાખો તેવું ગળ્યું થાય. આલી બત્રી ફુડો. મારે તો એટલા આ છુટ 'ધસાવવાના થાય છે. સમજી. રૂખલી ! જમીરી પાકી છે. બાઘાની વાત હીક ઉડાવી દીધી એમ કરીને.

રૂખી : હમીર ! અચુક આવતા અડવાડે લઈ જાજે.

હમીર : એક વાર કીધું. અમે નવરા બાબર નથી. તે વારે વારે તારી પાછળ ભમવા નીકળીએ.

રૂખી : નથી પણ, ઉછીતા આગે...

હમીર : નથી ? ન હોય તો રાત્ર વેચ. કામ હીક વેચ, છોકરાને વેચ ને તેમ છતાંય ન લરાય તો પંડો વેચાય, પણ મારે તો વેળાસર ભાડું નોંધવું.

રૂખી : ભાડું આલવાની ના પાડું છું ?

હમીર : ના ક્યાં પાડે છે ? આ તો હસુકલા કહે છે. પણ ખજર નહીં હોય કે આ તો સધીનું લેણું છે. જમ જમીન થવા આવશે તો ય હું નથી છોડવાનો.

રૂખી : (કરગરતાં) વીરા ! સાત પૈસા શેકડા ગળવામાં પડ્યા છે. એમાં ચાર દાંડા શેકવવાનું છે. લે, જો. જુલું બોલતી હોઈ તો !

[રૂખી ગળવામાંથી પૈસા કાઢી બતાવે છે.]

હમીર : તમે લોક રરતા વાળનારની મસીઆઈ છે તેની મને ક્યાં નથી ખબર કે તમારા ચાળાએ હું ધકકું ! વળી દમ બીડાવવા ય શીખ્યાં છો. ગંજરી રોસી કાલ શેક પાસે મારી રાવ લઈ મર્ધ હતી કાં ?

રૂખી : ભાઈ ! મને શી ખબર ?

હમીર : શી ખબર ! (ખડખડાટ હસતાં) એ શું કરી લીધું ? જો દીલ સામું જો. જમકું ક્યાંય ભર્યું છે ? કે પાતળો થયો છું ? મે વેણ કઈ કાઢી મેડ્યો શું કરે ? પણ જોઈ લ્યોને હવે. તારું આજ ભાડું લીધા વગર નહીં જઈ.

રૂખી : બીબલાના સમ ખાઈને કહું છું કે સાત પૈસા સીવાય કંઈ શેકકું નથી.

હમીર : હું તો હેવઈ મર્ધ છું.

રૂખી : એકના એક છોકરાના સમ ખાવા.

હમીર : એટલે જ ધનીવાને કાળા કાન કરી કાઢ્યો ને ! ચૂસવાનું સુખ ન ક્યિયું ત્યાં વળી આ હોકરાનું શું !

[રૂખીનાં આંખમાં આંસુ આવે છે. આડું મોં કરી આંસુ લૂછી કાઢે છે.]

રૂખી : હમીર ! મારું અપેષાતર આ ધંડી લઈ જા. થીજી તારી ભાડા પેટે નથી તને પોઢાય તેમ.

હમીર : એ હીક કહ્યું. છાતીએ બાંધી ગામમાં ફરાય. દુનીઆ આખી મને હવે બરાબર ચાલીના ચોકીઆત તરીકે જાણે. (રૂઢ સ્વરૂપ લેતાં) અધ્યા, શરમાતાં નથી વગર ભાડે ધરમાં રહેતાં !

રૂખી : ધંડી રાખ્ય ઘેર, પૈસા આપે ઝિઝાની જલ્દી.

હમીર : (હથોડા કરતાં) ન ભેઈએ.

[રૂખી ઉભડક પગમાં માથું નાખી વિચારમાં પડી છે. ઉંબર વચ્ચે છે. હમીર ધરમાં દાખલ થાય છે. બધું આડું અવળું ફેરે છે. અંદરથી રાગરચીકું ફેરે છે. ગોદમાં ફેરે છે. રથે લરી કારેલ ખાખો-ચીઆમાં આવતાંકું ને પડે છે. એ ચાળીઆ ઉપાડી ફેરે છે. કચરાની કચરાટ ફેરતાં જ ની વિષયુપદને પામે છે. દાણા ભરવાનાં હાલમાં તથા લોટ ભરાવાનું હાલકું ફેરે છે, તે સર્વે નિમકહરામ નીકળે છે. પાણીનો ચોળા ફેરે છે તે રૂખી પર પડે

છે, રૂખીને તરબોળ કરી મેલે છે. ડીમાંથી ધરની ધરવખરી સર્વે ફેરે છે. (ઉંબરમાં આપીને) ઉભી માનસર ચાલી જા, નહીં તો તું ય ગોળાની જેમ ફસાઈ જવાની.

[રૂખી બેફાટ રડતી હોય છે સાંજળી ગંગામાં આવે છે.] ઉર્લ દોંગોલી, નહીં તો ઉપાડીને ફેરેશ.

[હમીર નીચે નમે છે. રૂખી પકડે છે.] બાગ અહીંથી. તારા જીવતા પાપ માટે આ નથી.

[ગંગામાં લગોલગ આવી પહોંચે

ગંગામાં : શું છે હમીર યાં ?

હમીર : જાવ ડોશીમાં જાવ. ચોવટ ધડા ન હોય. ભગવાન બાને. પાપ ધોલે તો કોંઈ દી પાપ ફરી વળશે.

[રૂખી બેફાટ રડે જાય છે. : સુકી ગઈ છે.]

રૂખી : (રડતાં) ગંગામાં, આજ માનવી રામ ગયા છે. મને એકને જ : બળવા લોને !

[હમીર હસે છે. ઉપરના શા આળા પાડે છે. ને 'રામ' રાખ બાર દઈ પુનઃ ઉચ્ચારે છે.

ગંગામાં મૂર્તિવત્ યર્ધ ધીજી છે. રૂખી આડી યર્ધ આકંદ કરી રહી < પડેલાં. >

વાળની હીકાજત માટે

નેરોલસનું આમળા નં. ૧

હિરચોઈસ વાપરો.

હંજરો પ્રતિષ્ઠીત કુટુંબોમાં કાયમ વપરાય છે.

નેરોલનાં હિરચોઈસ તથા તેલ બનાવવાનાં એસેન્સ (સુગંધી) મથકર છે. ધી નેરોલ એજન્સી અત્તરવાળ : ત્રણ દરવાજા, અમદાવાદ.

નવ વરવધૂને—

[સાદૃશ વિકોસિત.]

ગાતાં મંગલ ગાન આ મન ગાધાં, આંખો વદે આશિયો,
બેરે પુષ્પ પથે પથે કર, ભરી મોદે ભર્યા રનેહીઓ,
પ્રાચીમાં પ્રકટી ઉપા-અસ્ત્ર આ, આવી જોભી વ્યોમમાં,
સંસારે સહ શોભતાં વિલસતાં, એવાં જોલો પોગમાં.

❧

જોલે મંગલ જોલ કે અલિ ગણો, પક્ષો દરે આરતી,
દોડે હર્ષ ભરી ગધે અનિલને, શોભા ધરે વ્યોમથી,
આરાધે સુર મંડલો મધુપરે, યોગીજનો પ્રાર્થતા,
સંસારે ડગ માંડતાં શિવ-ઉમા, જેવાં રહો શોભતાં.

❧

❧

વાગે વેલ મૃદંગ દિશપટમાં, મેલો કરે વંદના,
નાચે બાવ છટા ભરી અલિનયે, વિરુદ્ધતા તાનમાં,
હર્ષે રંગકલા જડયા ગગનમાં, દેવો ગધા હર્ષથી,
લલમી-કાંત સમા રહો વિચરતાં, સોલંત સંસારમાં.

❧

❧

❧

રક્ષો ધર્મ! સદાય કાલ તમને, શુદ્ધિ ભરી ચિત્તમાં,
રક્ષો અત્ર! સદાય કાલ તમને, શક્તિ ભરી અંગમાં,
રક્ષો વિત્ત! સદાય કાલ, આવી ગધા વેલવે,
રક્ષો ધર્મ! સદાય કાલ તમને, છેદી ગધાં સંકરો.

❧

❧

❧

❧

માનવતા અને જાતિયતા

અનુવાદક—કેશવલાલ કાશીરામ જાની, બી. એ, એસ. ટી સી.

ધણાં વર્ષ પહેલાની વાત છે. મયુગમાં હોમ સાહેબ કલેક્ટર હતા. તેમની મુખ્ય ગુજરી ગઈ હતી. ફક્ત પાંચ વર્ષનો એક દીકરો હતો — જેમ્સ. સાહેબનો અન્તકાલ નજીક આવ્યો ત્યારે તેમણે પોતાના પરમ મિત્ર પડિત કમલાકિશોર સાસ્ત્રીને જોડાવ્યા, અને પોતાના પુત્રનો હાથ તેમના હાથમાં મૂકી બોલ્યા, “કિંદર શાસ્ત્રી! હવે મારી છેલ્લી ધરીઓ છે મારી પાસે આ સાડાચણ લાખ રૂપિયા છે તે લો. આ દીકરાને આપનો જ પુત્ર માની ખૂબ ભણાવજો. આઈ.સી. એસની પરીક્ષા જરૂર પાસ કરાવજો. આ જ મારી અંતિમ ઇચ્છા છે.”

(૨)

સાસ્ત્રીજીને હરિપુરના જમીનદાર તરીકે વાર્ષિક ત્રીસ હજાર રૂપિયાની આવક હતી. તેમણે જેમ્સને પોતાનો પુત્ર જ માન્યો. દૈવ-યોગે સાસ્ત્રીજીને કંઈ સંતાન નહોતું. તેમણે જેમ્સનું હિન્દુ નામ રાખ્યું — લલિતકિશોર પડિત. લલિતને ત્રણ શિક્ષક ભણાવવા આવતા. સરેકૃત, હિન્દી, ઉર્દૂ અને અંગ્રેજીનું શિક્ષણ સરૂ થઈ ગયું હતું. જેમ્સ કોઈકવાર અંગરખું અને ધોતિયું પહેરતો, તો કોઈ કોઈવાર કેટ પાટલનું પહેરતો, તે હિન્દી સ્પષ્ટ બોલી શકતો અને હિન્દુ છોકરાઓની સાથે હિન્દી રમતો, રમતો. ‘લલિત’ કહીને જોખાયે તો જવાબ દેતો, અને જેમ્સ કહીને જોખાવતાં પણ હેંકારો દેતો. તેનાં જન્મે નામ પડી ગયું તે પડિત-જીને પિતાજી અને પડિતાજીને ‘મા’ કહેતા. બપોરે લલિતે એન્ડ્રુસ પાસ કરી ત્યારે પડિતજી ઇચ્છા આસ લેતા હતા. તેમણે પોતાની સ્ત્રીને કહ્યું, “હવે હું તો ભઉં છું! રામ રામ! રાશો કંઈશો નહિ, લલિતને આઈ. સી.

એસની પરીક્ષા જરૂર પાસ કરાવજો. તેને વિલાયત મોકલજો ત્યાં તે બી. એ. પાસ થઈ આઈ. સી. એસ. નો અભ્યાસ કરશે, મારા મિત્ર હોમ સાહેબની અંતિમ ઇચ્છા જરૂર પુરી કરજો. સારી જગીર વેચાઈ ગય તો ફિકર નહિ! તેને આપણા દીકરાની જેમ જ રાખજો. જેમ્સને નામે સાડાચણ લાખ રૂપિયા ખેંકમાં જમા છે તેને અડશે નહિ. તે મોટેલા યાચ એટલે તેને સોંપી દેજો.”

(૩)

જેમ્સ વિલાયત ગયો. ત્યાં પાંચ વર્ષ તે ભણ્યો. પહેલાં એલ્ફસર્ટ્સ હુનિવર્સિટીની બી. એ. ની પરીક્ષા પાસ કરી, અને પછી આઈ. સી. એસ. ની પરીક્ષા પણ પસાર કરી. તેની ધર્મમાતા હજારો રૂપિયા નિયમસર મોકલતી રહી. કેમ જાણે પેટનો દીકરો જ હોય! દીકરો પરદેશમાં દુઃખી ન થાય, એટલે જેમ્સ બપોરે ૫૦૦ મથાપતો ત્યારે તે ૭૦૦ મોકલતી. આ જાણુ ગુમારતાઓએ દિશાખમાં પ્રમાણમકરવા માંડી. કેટલુંક જમા જ ન કર્યું, અને આખું તે કરતાં વધુ ઉધારતા ગયા. ગામમાં બીજા ત્રણ જમીનદાર—નિશજ, દુબેજ અને લાલાજી—હતા, તેમણે પૈસા ધીરીને પાંચ વર્ષમાં જાંવી જમીન પોતાના નામ ઉપર કરવી લીધી. તોફારોએ જો ત્રણવાંર મોરીનું જહાનું કારી સાસ્ત્રીજીનું જાણું રાયરગીનું પોતાના ઘર બેથું કરી દીધું. રજી ફક્ત મકાન, અને પૃથ્વા. એ વખતે મિ. જેમ્સ સાહેબ કલેક્ટર નીમણ મયુગ આવ્યા. આઠ દિવસ મયુગમાં રહી ડિસ્ક્રેટમાં નીકળવાનો હુકમ કરી દાધો. સૌથી પહેલા હરિપુર ગયા. કે જ્યાં પોતે લલિત તરીકે આસ્વાપરયામાં રમ્યા હતા. ગામ બહાર એક જાગમાં પડાવ નાખ્યો. સવારમાં ધોતિયું

અને કોટ પહેરી હાથમાં સોટી લઈ, માતાના દર્શનાર્થે નીકળ્યા. ઘરમાં અંદર જઈ સાદ પાડ્યો, 'મા !'

“લલિત ! આવ્યો બેટા ?” કહેતીકેને વૃદ્ધા બહાર આવી. માતાએ પુત્રને છાતી સરસી ચાંપ્યો. પ્રેમાશુનો વરસાદ વરસ્યો. માતા અને પુત્ર બન્ને રડી રહ્યાં હતાં પાંચ વર્ષે બન્ને મળ્યાં !

(૪)

માતા—બેટા ! આઈ. સી. એસ. થયો ને ?

જેમ્સ—હૈ માતાજી ! આપની કૃપાથી !

માતા—હવે હું નિશ્ચિત થઈ તારા પિતાજી મરતી વખતે કહી ગયા હતા, કે બધી મિલકત ફના થઈ જાય તો પણ લલિતને વિલાપત મોકલી આઈ. સી. એસ. બનાવજો.

માતા બેસી ગઈ, અને જેમ્સ તેના બોળામાં માથું ધૂકી જમીન પર ચઢી ગયો. માતા તેના માથા પર હાથ ફેરવતી ફેરવતી બોલી, “તે પત્રમાં લખ્યું હતું ને કે તે લગ્ન પણ કરી લીધું છે ? વધુ ક્યાં છે ?”

લલિત—વહુ બંગલે છે. તેણે તમને બોલાવ્યાં છે. આજથી તમારે મારી પાસે મથુરામાં જ રહેવાનું છે. મથુરાજીમાં રાજ સ્નાન કરવું, અને દ્વારકાધીયાનાં દર્શન કરવાં.

માતા—ઠીક બેટા ! પણ વહુ એમ તો નહિ કહેને કે “મારા પતિ અંગ્રેજ છે ને તેની માતા હિન્દુ કેમ ?”

લલિત—નહિ. મેં તેને બધી વાત કરી છે. તે તમારી ખૂબ સેવા કરશે.

માતા—તને જૂખ લાગી ફરો.

લલિત—હા મા ! થણી જૂખ લાગી છે. તમારા હાથની રોટી આજ પાંચ પાંચ વર્ષ થયાં મળી નથી. હું જ્યારે જ્યારે જમવા બેસતો ત્યારે ત્યારે તમે યાદ આવતાં.

માતા—તને કહી અને ભાત બહુ ભાવે છે. તે જ બનાવું ને !

લલિત—હા, હા. તે જ બનાવો !

વૃદ્ધા એક નાનું વાસણ લઈ પાટાશીને ત્યાં છાશ માગવા દોડી. મોઢો મળવાથી જેમ્સ જાંચ્યો, અને આખું ઘર ફરી વળ્યો. આખું ઘર ખાલી ! બધા સામાન સ્વાર્થાંગીએ ઘર બેજો કર્યો હતો ! તરવાર, ખુરસી, કપડાંસાં, પલંગ, કંઈ પણ રહેવા લીધું નહોતું. ઘરની આ સ્થિતિ જોઈ જેમ્સને ઘણો અફસોસ થયો.

(૫)

“પાંચ વર્ષે આજે ધરાઈને જમ્યો” કહી જેમ્સે બોજન સમાપ્ત કર્યું. પછી નીચે મુજબ વાતચિત થઈ.

જેમ્સ—માતાજી, જમીર તો સલામત છે ને !

માતા—ના, બેટા ! કરજમાં ટૂંકી ગઈ છે !

જેમ્સ—કરજ શા માટે કર્યું ?

માતા—કરજ ન કરું તો તને શું મોકલું ?

જેમ્સ—અને આવક ?

માતા—વહીવટ કરનારાઓએ કશું કે કુકળ પડ્યો છે, એટલે આમદાની વસુલ થતી નથી.

જેમ્સ—આઈ સી ! વાર, ઘરનો સામાન ક્યાં ?

માતા—ત્રણ વાર ચોરી થઈ, બેટા !

જેમ્સ—ત્યારે તો મારે લીધે તમે બધી રીતે બરબાદ થયાં. મારે માટે તમે ફરી ધારણ કરો. ધિક્કાર છે મને !

માતા—ના, બેટા ! મેં તો મારા પતિની છમ્મી, તારા પિતાની ઈચ્છા અને તારી ઈચ્છા પ્રતી પાડવા સિવાય કંઈ જ કર્યું નથી. આજે તને જોઈને હું કૃતાર્થ થઈ છું. માલમિલકત અને જમીરનો બીજો શો ઉપયોગ થઈ શકત ! મેં તો સર્વસ્વ આપી દઈ તને ખરોડી લીધો છે ! તું જ મારી મિલકત ! મારે હવે શાની જરૂર છે ? બે મુઠ્ઠી આવક ! તે તો તું આપશે જ ! અને કદાચ ન આપે તો સદાવત માગી લઈ આવશીશ !

જેમ્સ—રામ રામ! માં, મા! આ તું શું બોલે છે?

(૬)

ધર્મમાતાને સાથે લઈ જેમ્સ મધુરા પહોંચ્યો. બંગલામાં તેમને માટે એક બૂંદો જ આરેડો કાઢી આપ્યો, અને તેમાં સારામાં સારું ફર્નિચર મૂકાવ્યું. એક સ્ત્રી નોકર અને એક પુરૂષ નોકર તેમની તહેનાતમાં કાયમ રહે એવી વ્યવસ્થા કરી. માતાજીની રસોઈમાં જેમ્સ પણ કઠો કઠો સામેલ થતો. મડમનું ખાણું તો બદલે જ કરતો. મડમ માતાજી સાથે બહુ સુશીલતાથી વર્તતી. બધાં આનંદમાં રહેવા લાગ્યાં.

થોડા વખત પછી કલેક્ટર સાહેબે કલમ નં. ૪૨૦ અનુસાર વારંટ છોડ્યાં. હરિપુરના ત્રણે જમીનદાર અને બધા બદમાસ શુમાસ્તા અને નોકરોને ગિરફતાર કરી લઈ જવામાં આવ્યા. કલેક્ટરની સાધ્વી માતાને કંગારું ફળ કેવું મળે છે તે સમજાવવા માટે બધાને એક ખાસ અટકમાં રાખ્યા. એક દિવસ જમીનદારોએ સાહેબને સંદેશો મોકલ્યો, “હજૂરની એમ મરજી હોય તો અમારા મુલક રૂપિયા આપો, વ્યાજ નથી જોઈતું; અને બધી જમીન છોડાવી દો. અને કદાચ મૂળ રૂપિયા પણ ન આપવા હોય અને જમીન લઈ લેવી હોય તો પણ મંજૂર છે. હવે અમારાથી આ સહન થતું નથી!”

બદમાસ નોકરોએ વિનંતિ કરી, “આપના મહાનનો સામાન નષ્ટ ન થઈ જાય એટલા માટે જ અમે 'તે લઈ ગયા હતા, અને આપ આવો એટલે આપને તે સોંપવાનો જ હતો. દુકમ કરો એટલે બધું રાચરચીકું પ્રથમની માફક જ ગોઠવી દઈએ. અમે તો આપના પિતા શાસ્ત્રીજીના નિમકલ્લાલા સેવક! મેરોટી મચાવવા માટે જ અમે આમ કર્યું છે. તો કુમા કરો!”

હરામખોર શુમાસ્તાઓએ કર્યું, “એ વર્ષોમાં પેદાશ સારી નહોતી થઈ એ તો ચોક્કસ. પણ વરસ બહુ સારું છે. આ વરસમાં બધું લેણું વસુલ થઈ જવા સંભવ છે. અમને એક વર્ષની મુદત આપો એટલે બધા દિસાબ ચુકવી થઈએ.”

સાહેબે બધાને છોડી મૂક્યા. બધા લેણુદારોએ વ્યાજબી દિસાએ રૂપિયા ચુકવી દીધા.

બધી જમીન પાછો મેળવી સાહેબે પડિતાશ્રીજીના નામ પર ચઢાવી દીધી. બદમાસોએ બધા સામાન પાછો આપી દીધો. શુમાસ્તાઓએ બધું લેણું ધીમે ધીમે જમા કરી દીધું.

માનવતા પાસે જાતિયતા હુમ્મ છે. *

* મૂળ સેખર-મુખિયા શ્રી વિદ્યા ભારત.

પ્રદર વિનાશક દવા

વનિતા વર્ગલું જીવન છે
કેમ કે

તે શ્રીઓનાં દરેક રોગ દૂર કરે છે
૨૪૨૪૨ નં ૦ ૩૧૦

આ દવા સર્વ પ્રકારના પ્રદર (નજાઈતું જનું) અનિયમીત, ચેતુષ્કાવ, રક્તપ્રદર, કસ-વાવર, હોડ, હોસ્ટીરીઆ, પેડુનો દુઃખાવો, જાતીમાં દાક, જીવનર હાયપમની બળતરા, ગર્ભાશયનો સોજો, સુવારોગ તેમજ ગર્ભાશયના તમામ જીના હકીકા દરેકો મટાડી ગર્ભાશયને સુધારી ચરીરને શક્તિ આપે છે, અને ગર્ભ પારણ કરવા ચોચ ખતાવે છે. બોક્સ એકની કીમત રૂ. ૨-૮-૦ પોસ્ટેજ ૦-૭-૦

પુસ્તક મફત મંગાવો

એનેજર:-પ્રદર વિનાશક ઓફિસ
ખંભાત (૧૬, જી. એડ)

બળાત્કાર પ્રસંગે બહેનોએ શું કરવું ?

ગા મ. ડા માં જ ઈ સા દા ઈ થી ર હો;

આત્મરક્ષણનું બળ અને હિંમત કેળવો

સોદજરી ત્રાસ અંગે ગાંધીજીની મૂલ્યનાઓ

મુખ્ય ભૂલો ભોળાઈને છીએ કે પશુ-મનુષ્યે લક્ષ્ય ઝાડી છે. શરીરે હૃદયુટ એવા મદમરત સોદજરી કે સિપાહીઓ દુકાનો છુટ છે ને સ્ત્રીઓની લાજ હુંદતાં પણ શરમાતા નથી રાજ્યસત્તા આવે સમયે રાંકડી બને છે. એણે ઉભું કરેલું લસકર પોતાની પાશવી લાજતો પૂરી પાડેશે જ; ને રાજ્યસત્તા આંખ આડા કાન કરશે. ત્યાં બધાજ સોદજર કે સિપાહી છે ત્યાં (તે કેશમાં) તેઓની આ ટેવ તે પ્રગ્નની ટેવ ગણાય. એટલે સોદજર અમુક છૂટ લે એમાં કંઈ શરમ નહિ મનાય; તે લગભગ સંખ્યતાનું ૧૫ લે.

ધાયર્યની સેવા

પણ હિન્દુસ્તાન આ ટેવને સાંખે અથવા તેને સંખ્યતા મળે તે સમય પ્રાપ્ત થતાં તે જગાના ભોળાં છે.

એક બહેનના પત્રમાં તીચેના પ્રશ્ન મારી પાસે આવ્યા છે.

“૧ કાઈ રાક્ષસરૂપ મનુષ્ય રસ્તે જતી બહેન ઉપર હુમલો કરે ને સફળ બળાત્કાર કરે તો તે બહેનના શિવળનો ભંગ ગણાય કે ?

૨ આવી બહેન તિરસ્કારને પાત્ર છે ? તેનો અહિંકાર કરાય કે ?

૩ આવી સ્થિતિમાં આવતી બહેને શું કરવું ?

હું માનું છું કે વસ્તુરૂપે તો શિવળભંગ થયો એમ કહેવું ભોળાઈ છે. પણ જેની ઉપર સફળ બળાત્કાર થાય તે સ્ત્રી કાઈ પણ પ્રકારે તિરસ્કારને કે અહિંકારને પાત્ર નથી.

તે દવાને પાત્ર છે. એવી સ્ત્રી તો જન્મથી થયેલી છે; તેથી જેમ જન્મભીતી સેવા કરીએ છીએ તેમ તેની સેવા કરવી ભોળાઈ છે.

બળાત્કાર અને નામોશી

ખરો શિવળભંગ તો તે સ્ત્રીએ કરાવ્યો કહેવાય કે તે ભંગમાં મંમત યઈ હોય. પણ જે સ્ત્રી તેનો વિરોધ કરવા છતાં ધનાર્થ હોય તેના શિવળનો ભંગ થયો એમ કહેવા કરતાં તેની ઉપર બળાત્કાર થયો એમ કહેવું વધારે બધે બેસે છે. ‘શિવળભંગ’ શબ્દ નામોશીનો મુશ્કેલ છે. જેના શિવળનો બળાત્કાર ભંગ થયો છે તેને વિષે કશી નામોશી ન માનીએ તો આવા દિરસા છૂપા રાખવાનો રિવાજ પડ્યો છે તે દૂર થાય. તે દૂર થતાં લોકોમાં છુટથી એની સામે ઉલ્લાસોદ શરૂ થઈ.

ગામડામાં વસણું ઘરે

રાહેરામાં રહેનારી સ્ત્રી માનની ઉપર આજે ભોળમ તો છે જ, અને તેથી પુરોષને તેજાને વિષે ચિંતા લેવાની પડે છે. તેથી મારી સલાહ એવી છે કે બીકથી નહિ પણ સાવધાની ખાતર સ્ત્રીઓએ ગામડાંમાં જઈને વસણું ને ત્યાં ગામડાંની અનેકવિધ સેવા કરવી. ગામડાંઓમાં જોજામાં જોણું ભોળમ હોવાનો સંજવ છે. એટલું પાદ રાખવું ઘટે છે કે ગામડાંમાં ધનિક બહેનોએ સાદાઈ અને ગરીબીમાં રહેવું પડશે. જે ત્યાં તેજો ધરણાં તે ક્રોમતી પોશાક પહેરી પોતાના ધનનું પ્રદર્શન કરશે તો તેજો એક ભોળમમાંથી મુક્તિ મેળવી બીજું વહોરશે. એવું પણ અને કે ગામડાંમાં એકને બદલે બે વહોરે.

માણસ પાસે નથી કરાવતો ? જીવવાનો લોભ તજીને જીવન ભોગવવું એ સદજ ધર્મ થવો નોંધ્યો,
હરિગ્નનપુમાથી] —ગાંધીજી

વિધવાનો હક

સુખદંતી હાઈકોર્ટ વિધવાના વારસા હકને લગતો એક મહત્વનો ચૂકાદો આપ્યો છે.

ખાઈ સદા નામની એક વિધવાએ તેના સ્વર્ગસ્થ ધણી જીજ્ઞાસાઈના પુત્ર તરીકે પટેલ દીપસીભને દત્તક લીધો હતો. જીજ્ઞાસાઈને અદેસંગ નામનો એક ભાઈ હતો જે હોકરીઓ મૂકીને અદેસંગ મરણ પામ્યો હતો. અને તે વેળા તેની ધણીઆણી ગર્ભવતી હોવાથી પાછળથી તેને એક છોકરો અવતર્યો હતો. આ છોકરો જે વર્ષ રહીને મરણ પામ્યો હતો.

ખાઈ સદાએ દીપસીભને દત્તક લીધો તે

પહેલાં પોતાના ધણીની સંધળા મિલકત તેની હોકરીઓને આપી દીધી હતી. અને અદેસંગની મિલકત માધવસંગ દરિબાઈ પટેલને આપી હતી. કારણ કે ખાઈ સદાના મરણ પછી અદેસંગના નજદિકના વારસ તરીકે માધવસંગ હતો.

દીપસીભે તે પછી અદેસંગની મિલકતનો ફળભો મેળવવા માટે પટેલ માધવસંગ સામે દાવો માંડ્યો હતો અને તે માટે તેણે એવું કારણ આપ્યું હતું કે જીજ્ઞાસાઈના એક દત્તક તરીકે અદેસંગની પિલકતનો તે વારસો હતો. નીચલી કોર્ટ ખાઈ સદાની હયાતિ સુધી અદેસંગની મિલકતનો ફળભો વાદીને આપવાનો હુકમ કર્યો હતો. તે સામે પટેલ માધવસંગે અપીલ કરી હતી.

ના. જજેએ ચૂકાદો આપતાં જણાવ્યું હતું કે હિંદુ કાયદા પ્રમાણે એક વિધવા કોઈ મિલકતની વારસદાર અને તે તેના તરફથી કોઈ છોકરો દત્તક લેવામાં આવે તો વારસાને લગતી ચાલુ ગોઠવણમાં તેનાથી કંઈ ફેરફાર થઈ શકે નહિ. આથી નીચલી કોર્ટ આ કેસમાં વાદીને અદેસંગની મિલકતનો લાભ ખાઈ સદાની હયાતિ સુધી, આપણાં કુરમાન્યું છે. કારણ કે નીચલી કોર્ટ એમ માન્યું છે કે એક દત્તક દીકરો તેની માના સંધળા હકો ધરાવે છે. પણ કાયદા પ્રમાણે તો એક સગોની તરીકે એક વિધવાને ફાળે જે કોઈ મિલકત ગઈ હોય તો તે મિલકત માટે તે વિધવા તરફથી દત્તક લેવામાં આવેલો દીકરો તે મિલકત માટે દાવો માંડી શકે નહિ. કારણ કે એક સગોની વિધવા મિલકતના વારસાની ગોઠવણમાં કંઈ ફેરફાર કરવાનો તેમજ તેની

પો.ઝી.ટી.વ. રીલીફ રેમીડીઝ

બધા માસિક દુર્વર્તન પાછું લાવે છે. સહીસત્રામત, ચોક્કસ, ઝડપી ઉશ્વાસ. ૬૦ વરસોથી જગતભરમાં અસંખ્ય સ્ત્રીઓ બંધુરની પ્રસંગે વાપરે છે. ડૉ. ર. પ. રોહિનિ ટેબલેટના રૂ. ૧૦. અધરા ફેસો માટે તાત્કાલીક અસ્થર કરતી સુપરના રૂ. ૨૫. ગર્ભ અટકાવવા પ્લીટીસ દવા એવોઈ ડૉ. વાપરે ડૉ. ર. ર. ફકત

■ વિવિધ વાનીઓ ■

● સંપાદક: શ્રી. બિન્દુ ●

[આ વિભાગ આ અંકથી ચાલુ કરવામાં આવ્યો છે. દરેક બહેનો આ વિભાગ માટે વાનીઓ લખી મોકલશે એવી આશા છે. સં.]

બટાકાના પાપડ

રાા શેર બટાકા, આખું છર, મરચાં કે મરી, મીઠું પ્રમાણસર.

બટાકાને પાણીમાં બાફવા પછી છુંદી નાંખી, ચારણીથી (પિત્તળની) ચોળી નાંખવા, ને ઝીણા બારીક છુંદો કરવો. પછી મરચાં વાટવાની નીસાપર પાછા વાટી ખુબ બારીક કરવા, અને ત્યારપછી ઉપર લખેલો મસાલો નાંખી ખુબ ચોળી કણેક જેવું કરવું ને હુંઆ પાડી તેમ ચોપડી, કાંસાની થાળી પર પાતળા વણવા ને કપડાં પર સુકવવા. સાધારણ સુકવી લઈ લેવા, બહુ ન સુકવવા. પછી તેલમાં તળી ખાવામાં લેવા. બટાકા ચોકસવાળા હોય તે સરસ થાય છે. બટાકા સફેદ ને ચીકાસ વગરના હોય તો ઉપર મુજબ કરી લુઓ લઈ કપડા પર મુખી તેલ કે પાણીને હાથ ફેરવી ગોળ ચક્કર ફેરવતાં જવું, (વાડકો ફેરવીને પણ મોટો થઈ શકશે) પછી સુકાવવા દઈ, કપડાંને ઉધી બાલુથી (પાછલી બાલુથી) પાણી છાંટવું, ને થોડીવાર રહી ઉમેડવાથી પાતળાતે સરસ પાપડ થશે. જે ઘણા સ્વાદ-વાળા હોય છે.

૨ બટાકાની જલેબી

બટાકા ૧ શેર, ખાંડ ૧૧ શેર કેશર, એલચી માફસર

બટાકાને બાફી, ઊલીને, ચારણી પર (છુંદે કરી) ચાળી ખુબ ઝીણા કરી, ખુબ મસળી તૈયાર કણેકને કરી રાખવી, ને એક તપેલામાં

ચાસણી તૈયાર કરવી, (એકતારની) ચોટલે પાતળી. તેમાં કેશર, એલચી નાંખવાં, ૧૧ કટકા લીંછુ નચોવવું, એક કાણાવાળી (સેવના સંચાનું પિત્તળનું) ચણાના લોટની ચકતી તેમાં રહે તે મુજબ મુખી, ઉપરથી મસીનેને હાથવું, તેને ગોળ ગોળ ફેરવી, જલેબીને આકાર પાડવો, અને આગળથી ધી પેણીમાં કકકાવવું. તાપ સાધારણ રાખવો, ને ઉચકાવવી, અને ચાસણી ઉની રાખવી, જેમ થાય તેમ ચાસ-ણીમાં નાંખવી, એક ઘાણુ નાંખવા પહેલા બીજને કાઢી. થાળીમાં મુક્તા જવું આ મુજબ બધીજ કરવી. આ જલેબી ફરાળમાં પણ ખાઈ શકાય છે.

—શ્રી વિમળાચેત દવે.

ખજુર, કેળાંની રાખ

નાનાં બચ્ચાને ભાર રહ્યો હોય ત્યારે ઝાડા ઉત્તરી વિગેરે ઉપદ્રવો બહુ થાય છે. અને ઘણી વખત અતેક દવા કરવા છતાં પણ મટતું નથી. તેથી બાળક બહુ હેરાન થાય છે. ઘણી વખત ડોક્ટરની દવાથી પણ જરૂદી આરામ થતો નથી. તો તે વખતે શા ઉપચાર— દવા વિગેરે કરવાથી જરૂદી આરામ થાય ! વાંચું છે કે જે વસ્તુને ભાર રહ્યો હોય તેની રાખ પાવાથી મટે છે. પણ કેળાં, ખજુર જેવી ચીજોની રાખ શી રીતે ખનાવાય ! તેમાંથી તો પ્રવાહી નીકળે છે. આ વિષે સ્વાનુભવ કોઈ લખી જણાવશે તો અતેક બહેનોને ઉપયોગી થશે.

—મુજરાતી સમાજ.

પાણી-પુરી અને પકોડી

પૂરી પકોડી વેચનારાઓ જે પાણી પકોડી બનાવે છે. તેની રીત નીચે મુજબ છે.

પાણી બનાવવાની રીત:—પૂરીના પ્રમાણમાં પાણી લઈ તેમાં થોડી આમલી મીઝાવવી અને મીઠું, લીલાં અથવા સુકાં મરચાં, ફીદીને અને જરા ખારિણું છૂંદ નાખવું.

પકોડી બનાવવાની રીત:—ચણાનો લોટ જેટલી પકોડી બનાવવાની હોય તેના પ્રમાણમાં, લઈ, તેમાં મીઠું, સુકાં મરચાં, દળદર તેમજ જરા ખારો નાખી સાધારણ ગાંઢ કચકાં પડી રહે એવું ખીંચી બનાવવું, અને ૧૦-૧૫ મિનીટ રહેવા દેવું. અને પછી તેને તેલમાં તળવું. ખીંચી ચમચાથી રેડવું. પકોડી થાય એટલે પાણીમાં નાંખવી. અને થોડીવાર રહેવા દઈ કાઢી લઈ, દહીં તેમજ ચટણી લઈ ઉપરથી મીઠું, અને સુકાં મરચાં ભજારાવી

ખાવી. રવાદ બહુ સરસ લાગે છે. હું તો ઘણી વખત કરું છું. કારણ કે જ્યારે પણ દરવી હોય ત્યારે ઘણું શરૂ છે અને મહેનત થોડી પડે છે.

—અમીઆળા વડીલ.

કોળીજનો શીરો

બનાવવાની રીત:—એક કોળીજ લઈ તેના સુકાઈ ગયેલાં છાતરાં કાઢી નાંખી ઘણીજ આરિક સમારી નાંખવી પછી તેને બાકી નાંખવી. પાણી કોળીજ બફાવા પુરતું જ લેવું. પછીથી આ આરિક કટકોએને ચેણીમાં નાંખી તેમાં પ્રમાણમાં ખાંડ નાંખવી. પછી લોટના શીરાની જેમ ખાંડ એકરસ થઈ જાય એટલે ઉતારી નાંખવો. આ કોળીજનો શીરા ખાવામાં સ્વાદિષ્ટ લાગે છે. —સરોજબેન પાંડક.

પાપડીનું ઉંધીયું

ઉંધરીઉં-એટલે કે-ઉંધીયું બનાવવાની રીત. નવધણે તથા જે બેનેને તેની ખજાર નહિ હોય તેમને ઉપયોગી થઈ પડશે.

ઉંધરીઉં બનાવવાને વારતે નીચે મુજબ ચીજો લો.

દાણાવાળો પાપડી	૧ શેર
કાચરીર	૨ પેસાની.
લસણ	૩ આખા કડા
લીલાં મરચાં	૫ નાનાં
કાપડ	૧ પેસાનું
ગાળ	૨ પેસાનો
રતાણું કંદ	૦૧ શેર
મીઠો કંદ	૦૧ શેર
બટાકા	૦૧ શેર
રવેઆ વેંચણુ ઝીણાં	૦૧૧ શેર
અળસો	૨ ચમચી
ધાણાછૂંદ	૧ ચમચી
દળદર દળેલી	૧ ચમચી
મીઠું	૧ ચમચી

માસિક અટકાવ.

બંધ પડેલ માસિક ધર્મ રૂપવતી પીલસ વગર લકલીદિ દુરત ફરી ચાલુ કરે છે. માસિક લાવનારી સ્ટ્રોંગ વનસ્પતીની આ બનાવટ ગર્ભવાળી સ્ત્રીએ લેવી નહીં. ચીચીના શ. ડુ લાંબા સમયના અથરા કેસો માટે સ્ટ્રોંગ બનાવટ કી. રૂ. ૫ પોસ્ટ ખર્ચ જુદું.

ડોન્સન પીલસ-દવા ખાઈ લેવાથી જીંદગી સુધી ગર્ભ રહેતો નથી. માસિક નિયમીત નુકશાનરહિત છે. કી. રૂ. ૫) પોસ્ટ ખર્ચ જુદું.

લખો—રૂપવતી ઓફીસ.

વગરજ ઉંઘરીઆમાં નાંખવાનું છે. બધું જે નથુ પાણીથી સાફ થોવું. રવૈઆ કુમળાં ને જમ અને તેમ કીણાં લેવા. રવૈઆ ધોઈને તેના ઉપરના લાગ પરથી એ કાપ મુકીને ડીડીયાં સાથે ચાર ચોરીઆં વળગાડેલા રાખે. મીઠા કંદના અને રતાણુ કંદના બન્ને ઈચ્છતા હિલા કટકા કાપો. હવે કાચમીર, મરચાં અને કાપર વાટી નાંખો. એ વાટેલા મસાલામાં ધાણુછર, અજમે, મીઠું, હળદર એ બધું મેળવીને મસાલો એક કરો. એ એક કરેલા મસાલામાંથી ચોથા ભાગનો મસાલો લઈને રવૈઆનાં ચીરીઆંમાં ભરો, અને કપડાં સીવવાના દોરાથી એ ચીરીઆંઓને ત્રણ ચાર આંટા લપેટીને બાંધી લો.

હવે એક કારી તપેલી એલ્યુમીનમની લો, અને તેમાં મીઠું તેલ નાંખો. એ તેલમાં બાકીનો બચેલો મસાલો અને ગોળ નાંખીને એક કરો. હવે એક પછી એક શાક અંદર નાંખતાં જાઓ અને તેલ મસાલામાં તેને

લપેટતાં જાઓ. લસણનાં કડાં ખી આખાજ નાંખો. હવે અરમા ખાલાથી એક ખાલા જેટલું પાણી નાંખો અને રકાખી ઢાંકી દઈને ઉંઘરીઉં ચારી રીતે ચઢવા દો. તપેલીમાં ઉંઘરીઉં ચાંડી ન જાય તે જોવું, એક કટકા વડે તપેલીને બેઉ બાજુએથી ચુલા પરથી બેઉ હાથે ઉંચકીને બેઉ બાજુએ હલાવવી. ચુલાની આંચ જેટલી રાખવી જોઈએ તે કરતાં જો મોટી હશે, તો પાણી બળી જશે, ને ઉંઘરીઉં બરાબર ચઢવા વગરનું રહી જશે. મટિ તપેલીનાં ઢાંકણાં પર થોડું થોડું પાણી નાંખતાં રહેજો, ને તપેલીની ચાંદર ઉંઘરીઉં ચઢવા પહેલાં જ પાણી સુકાઈ ગયેલું જાણાય, તો ઢાંકણા પરનું ગરમ પાણી બંને ત્રણ ત્રણ ચમચા તપેલીમાં નાંખતાં રહેજો. એ ઉંઘરીઉં તીજું, મીઠું, મસાલેદાર ધણું સરસ લાગે છે, ને સાચી રીતે બનાવ્યું હોય તો ફરી ફરોથી ખાવાનું મન થાય છે.

સુખનબેન વડીલ

પૈસા પાછા મેળવવાની લેખિત ગેરંટી સાથે

તાતીજ, કવચ, જંત્ર અને તંત્ર વીગેરેથી
હગાથા છે !

તો (૨૪૨૨૬) “મેગનેટ” મેળવો,

મેગનેટથી થતા ફાયદાઓ : ધન, યુગ્મ અને મનની ઈચ્છા પ્રમાણે ફળ આપનાર, માન, આખર, ઇજ્જત અને યશસ્વી વેપારમાં લાભ અપાવનાર, દુશ્મન ઉપર જીત, મનપસંદ લગ્ન, સ્ત્રી-પુરુષમાં અજળ પ્રેમ ઉત્પન્ન કરનાર, કેટલીક કેસોમાં ફતેહ તથા સારા પગારે નોકરી અપાવનાર, નડતા મહેને શાંતિ પ્રમાડનાર તથા દરેક શરિના ફળ મેળવી આપનાર; કેાઈપણ જાતના બદ્, સુક, તથા ભૂત, પલીત, શેતાનથી બચાવનાર, રીસાયેલાઓને મનાવનાર, વીષ્ણુ પડેલાં પ્રેમીઓમાં સુલેહ કરાવનાર, લાકેર આફતોથી બચાવનાર. પરીક્ષામાં સફળતા મેળવી આપનાર. કીમત રૂ. ૫ અને તેથી વધુ, પોસ્ટેજ ભુલું. તમારા કામની વીગતો તેમજ તમારા માતૃપિતાના નામ સાથે લખો યા મળો : ઇ. સ. ૧૯૩૫થી : જનતાની સેવા કરતા આવેલ હીંદના પ્રખ્યાત ‘હોપ્નોટીસ્ટ’

પ્રોફેસર મોતીલાલ હિપ્નોટીસ્ટ

૨૯૬, (1) લેમીંગ્ટન રોડ, ખીજે માળે ગ્રાન્ડરોડ, પુલની પાસે, મુંબઈ ૭
ધ્યાંચ: હુસેની મેન્સન, બીજે માળે, બસ્તાનીની સામે ધોખીતલાલ મુંબઈ ૨
ફોન નંબર : ૪૩૪૪૪ : ૨૮૧૩૪ : ૮૯૩૩૪.

તમારી કોઈપણ મંજૂરવા માટે ફગડ મળી મરત સલાહ મેળવી શકો છો

હોએ તેટલી અને તેવી રીતે આપણી ફરતે પણ અદા કરવાની રહે છે. નિખાલસ નિષ્પક્ષપાતી ન્યાયદષ્ટિ કેળવવા માટે દરેક મનુષ્યે ‘દરેક પ્રશ્નને એ બાજુઓ હોય છે’- એ સૂત્ર જીવનમાં વણી લેવું અત્યંત આવશ્યક છે. નહિં તો પછી એક-પક્ષપાતી ઉપર છેલ્લી દૃષ્ટિથી આપણું માનસ ધણું-સંકુચિત બની જાય છે.

તમારે માટે જોવા લાયક આદર્શ ચિત્ર તો હું મારા સ્વતંત્ર મત મુજબ સનરાઈઝ પીકચર્ચનું ‘ધરપ્પી લાજ’ ને ગણું છું. ધણું જ સુંદર ચિત્ર છે, વસ્તુ (Plot) બહુ સુંદર છે. વાર્તાનું વહન એકધારે છે. ફોટોગ્રાફી જરા ઝાંખી છે. સંગીત બહુ ધીમું પણ પ્રસંગને અનુરૂપ નૈસર્ગિક છે. આપણી સ્ત્રીઓ ગૃહસ્થ લક્ષણો એ આવકારદાયક છે. રા. ન્હાનાલાલે અકબરશાહની બેગમ-સલીમાબાનુ પાસે ‘આ બીનગીના જલાલે’ જેવી સુંદર ભાવવાહી ગૃહસ્થ ગવરાવી છે, તે શક છે, ના? પરંતુ ગૃહસ્થ ગાવામાં એની ઢબ. અભિનયમાં દેખાતી બાલિકાતા સ્ત્રીત્વને લજ્જવતી નથી? અંધોએ બહુ સ્વાભાવિક છે. ચિત્રના કેટલાંક ક્ષણ દરમિયાન તો અમુક હૃદયમાં રથાન જમાવી દે એવાં છે નાયક સુરેન્દ્રના પિતા માણેકલાલ (જગદીશ શેક)ના અભિનય હૃદય વેધક છે. Irony of Fate જેને કહીએ છીએ તેનું આ ચિત્રમાં સચોટ નિરૂપણ થયું છે. સમજૂ અને સુરોલ ઈલા વૃદ્ધ પતિ સાથે પરણી દુઃખી થવું એના કરતાં નાસી જવામાં સુખ માને છે, ત્યારે કમનસીબે એને નીતિનાશને માર્ગે ચડેલા, સ્વછંદી દારૂડીયા પતિ સાથે પાતું પડે છે. બીજું, આંગળી બીમારીથી પીડાતા પિતાની પાસે બેઠેલા ડાકટને સંદ્યુણી પિતા કહે છે. “અગર, ડાકટર, હું ન સારો થાઉં તો પણ શું? આ મારો પુત્ર છે એજ મારે તો આંખ સમાન છે?” જ્યારે એજ પુત્ર સદાના હંધમાં

પરાયી સીના ફંદામાં, મગજના તોરમાં, ગરીબ ગિયારા અંધ પિતાને ‘ચાપટ’ મારી ચાલ્યો જાય છે! ત્રીજું પિતાની શીળી શૃકુંજમાં ઉછરતા, ગીતદારો કહે છે, “ભાભી મારે તો એવો પતિ જોઈએ કે જે મારી સાથે રીતેમા જોવા આવે. ફરવા આવે બહુ હંચો નહિ. તેમજ બહુ નીચો પણ નહિ; ઘરડો હોય તો તો મને શરમ જ આવે અને હું બોલાવું ત્યારે મારી પાસે દોડતો આવે” વિ. જ્યારે, ભાવિ પતિની સ્વતંત્ર પસંદગીના આવા વિચારો સેવતી બાળાને આખરે એક ઘરડા સાઠ વર્ષના શ્રીમંત જોડે પરણવું પડે છે અને ક્ષવરોગના ભોગ થવું પડે છે. આપણા રૂઢ જૂનવાણી વિચારકોને આ પરિણામ ઉપરથી માર્ગદર્શન મળશે. ખરેખર, કેટલાંક ચિત્રપટો ધણી વખત વ્યવહાર-જીવનના અગત્યના સામાજિક પ્રશ્નો સચોટ રીતે ઊઠાડી જાય છે, ‘તલાક’ ચિત્રમાં પણ છૂટાછેડા કે લગ્ન વિચ્છેદના પ્રશ્નની એ બાજુ મારી રીતે સફળતાથી દર્શાવવામાં આવી છે.

માણેકલાલ શેક (જગદીશ શેક)ની તથા ઈલા (શ્રી શાન્તા હુગલીકર)ની યૂમિકા આર્થ સંસ્કારને છાંયે એવી તેજસ્વી છે. ઈલા ધરની લાજ ખાતર, વૃદ્ધ અને અંધ અમુરની ખાતર બહુ દુઃખ સહન કરે છે અને પતિના દુઃખો અણબજતી વર્તણૂક તેની કુટેવ વિ. ઉવાડા નહીં પાડતાં, મનમાંજ રાખવા અને છુપાવવા રાક્ય એટલા ઉપાયો આદરે છે. પતિના સદાની વાત આશ્ચર્યચકિત સસરા પૂછે છે, “રાત્રી, સુરેન્દ્ર, સદો રમે છે એ વાત તે મને કહી પણ નહિ?” ત્યારે, સમજી સુષક અને વ્યવહારદક્ષ ઈલા જવાબ આપે છે. “પિતાજી, તમને કહેવાયો શો ફાયદો? કહેવાયો ધરની લાજ જાય!” વિ. બીજો પ્રસંગ, પતિને પરાયી સ્ત્રી જોડે સુતેલો જોઈ હેખદાષ જતી ઈલા તેના ઉપર દારૂનો પડો ઢાંકી દે છે.

ચાલુ બનાવોની માહિતી

શ્રી. દેશવપ્રસાદ સી. દસાઈ બી. એ. એલએલ બી.

હિંદુ રાજ્યબંધારણ હજી પ્રજાપક્ષી નથી તે કારણથી હિંદના આગેવાનો ફરીયાદ કરે છે. અત્યારે હિંદ યુદ્ધ કાર્યોમાં સીધી અને આકસ્તરી ઘણી જાતની મદદ કરે છે. ઈંગ્લેંડ અને અમેરિકા પ્રજાસત્તાના શિદ્ધાંતની ખાતર યુદ્ધ રાજ્યબંધારણ લડે છે એમ વારંવાર જાહેર થાય છે. આવે વખતે હિંદમાં જ પ્રજાસત્તા ના હોય તે સામે ફરીયાદ થાય તે રવામાવિક છે. કેમકે મુસ્લીમલીગ, હિંદુ મદાસલા, વિનિતપક્ષ, અને બીનપક્ષી આગેવાનો, સૌ હાલના હિંદી રાજ્યબંધારણ સામે તો રાખત ફરીયાદ કરે જ છે. કોઈ સંપૂર્ણ સ્વંત્રતા માગે છે, તો કોઈ સાર્વાનિક સ્વરાજ માગે છે. કોઈ હાલને હાલ માગે છે, તો કોઈ હમણા જાહેરાત થાય તેથી સંતોષ પામવાનું કહે છે. અલખત ન્યારે કોઈ દેશનો બચાવ કરવાની વાત હોય ત્યારે જો તેના વાસીઓ એ દેશને પોતાનો માનતા ન હોય તો બચાવમાં નોંધે તેટલો જોડ આવે નહિ. પણ એક વૃદ્ધ યુવક પણ પોતાનું સ્વતંત્ર હોય તો તેનો માલીક તેના બચાવ માટે તન મન અને ધનથી મહેનત કરે. અત્યારે યુદ્ધની પરિસ્થિતિ ગંભીર થઈ છે. યુદ્ધ હિંદને બારણે આવી પહોંચ્યું છે. બ્રહ્મદેશમાં રંગુનનો કબજો થયુએ લીધો છે. ઉત્તર બ્રહ્મદેશમાં ખૂનખાર જંગ જામ્યો છે. સોલોનમાંથી પરદેશી સૈન્ય બાળકોને ખસી જવાનો હુકમ થઈ ગયા છે. આવી પળે ઈંગ્લેંડના પ્રધાનમંડળને હિંદના રાજ્યતંત્રમાં સુધારા કરવાનો વિચાર આવ્યો છે ખરા. હિંદના અગીયાર પ્રાંતોમાંથી સાત પ્રાંતોમાં કેમકેસ બહુમતી સુટણીમાં આવી હતી. રાજકીય કારણોસર આ પ્રાંતોમાંથી કેમકેસ પ્રધાન મંડળોએ રાજનીમાં આપ્યા ત્યારથી બીજી સુટણી કરવાનું સરકારે યોગ્ય ધાર્યું નથી. એનો સાર એટલો જ કે સરકાર પણ માને છે કે કેમકેસ પ્રધાનોનો મતને લેકાને ટેકા છે. આટલા મોટા લોકમતની અવગણના કરીને આ સાત પ્રાંતોના વહીવટ ગત્તરે પોતાને તેજ દસ્તક રાખ્યો છે. આ પરિસ્થિતિ લોકચાહી તંત્રને અનુકૂળ તો નથી જ. હવે ઈંગ્લેંડના પ્રધાનમંડળે સર રેડ્ફર્ડ કોપ્સ નામે તેમના એક સીટીને ઈંગ્લેંડથી હિંદ બોલકલાનું નકી કયું છે. (આવી ગયા છે) તેઓના મત લોકચાહી તંત્ર સમાજવાદ તંત્ર છે. તેઓ રશીયામાં સિટિશ એલેમી હતો. હિંદ પણ આવી ગયા હતા. હિંદ આવવાનું કારણ હિંદનો લોકમત જાણવાનું હતું. હિંદી આગેવાનોના મતોથી તે જાણીતા છે. એટલે તેઓ અતે તેમની મારફતે સિટીશ પ્રધાનમંડળે હિંદી લોકોની અભિલાષો આ તો જાણે જ છે. પરંતુ હજી ત્યાં લોકો લઘુમતીઓના વાલી હોવાનો દાવો કરે છે. દેશી રાજ્યો જોડેના

જુના કરાર મુજબ તેમને મિત્ર રાખ્યો ગંજી તેમની પ્રજાઓ માટે કાંઈક થઈ શકે નહિ એવા સંચય કરે છે. જે તેઓની મનોવૃત્તિ દૃષ્ટિએ એવી જ હશે તો તે સર બ્રુક્સ કોપ્સ નહિ આવીને કાંઈ કેટલાય કરે તે શકારપદ છે. છતાંયે આપણે પૂર્વગ્રહ બાંધવો નોઈયે નહિ અને તેમનું શું કહેવું છે તે જાણી લેવું જોઈયે. આવે સમયે જનજનતાના આગેવાનો બહાર આવે છે. તેઓ સર્વ સાચા આગેવાન હોતા નથી. માટે પ્રજાએ સાવધાન રહેવું. તથા હિંદી પ્રજા એક અને અબેઘ જ છે તેના પુરાવા આપોઆપ મળે તેવું કરવું.

અત્યારે યુદ્ધને લીધે બંદરી મોટાં શહેરો તેમજ જે શહેરોમાં મોટાં કારખાનાં હોય તેવાં શહેરોની વસ્તિને ૩૨ લાગવા માંડ્યો છે કે કદાચ શત્રુ તરફથી ત્યાં બોમ્બમારો થાય.

આ બીકને લીધે ધણાં લોકો આવાં સ્થાનોમાંથી બચવા બચે છે.

ગામડાં આ સમયનો લાભ લઈને આપણા આગેવાનો એક પદ્ધતિસરની યોજના કરે તો ધણાં લાભ થાય. જે સુશિક્ષિત લોકો તથા

જેનો સ્થળાંતર કરવા ઈચ્છતા હોય તેમને માટે અમુક મોટાં ગામડાંઓમાં વ્યવસ્થા કરી આપવાનું આ યોજનામાં હોવું જોઈયે. જે આવી વ્યવસ્થા થાય તો તે લોકો તે ગામડાંઓમાં જવા લલચાય. અત્યારે તો બધાં સુરત, વડોદરા, નવસારી, બારુચ, એવા શહેરો તરફ નજર ફેરવે છે. કારણ કે ત્યાં અમુક સગવડો હોય છે અને વિશેષ સગવડો મળશે એમ આશા રહે છે. સ્વેચ્છિકપણે નાનાં ગામો કે ગામડાંઓ વિશે તેમને માહિતી પણ હોતી નથી. પરિણામે સુરત, વડોદરામાં ધરાનાં બાગાં એકઠમ વધી ગયાં છે, અને વસ્તિ એકઠમ વધી જતાં પાણીની તાણ પડે અને જનસખાડારીમાં વાંધો આવે તેવો પણ ભય રહે છે. તેને બદલે જે મહાસભા સમિતિઓ તરફથી સુરત, બારુચ, ખેડા, પંચમહાલ અને અમદાવાદ, એ દરેક જિલ્લાના ગામડાંઓમાં અમુક કુટુંબો માટે વ્યવસ્થા થશે એમ નહિ કરવામાં આવે તો શહેરોની બીડ ઓછી થાય અને ગામડાંમાં વસ્તિની આમદાની થાય, ત્યાં રહેઠાણ, પાણી, અને યોગીદારીની વ્યવસ્થા થવી જોઈયે. આવનારા લોકો પૈસા તો ખરચવા તૈયાર હશે. આ પૈસાનો વિનિમય ગામડાંઓમાં અને આસપાસના બાગોમાં થશે તો લાભ છે. પરંતુ શહેરમાંથી આવેલા સુશિક્ષિત લોકો જેનો પાસે પ્રૌઢ શિક્ષણ તથા જ્ઞાનપ્રચારનું કામ બહુ સહેલાઈથી લઈ શકાશે. મહાત્માજીએ મહાસભાની બેઠક ગામડાંમાં ભરવાની નીતિ અપત્યાર કરાવી. તેના હાર્દમાં એમ હતું ગામડાંનાં લોકોને મહાસભાનો સંદેશો મળે, તે સાથે શહેરોમાં ગામડાંનાં સંપર્કમાં આવે. આ બીજો હેતુ સાધવા માટે હાલનો સમય ધણે અનુકૂળ છે. “ગામડે જાય” એવા કૃત પોકારે જ કરવાયો કાંઈ અત્યારના શહેરો ખાલી કરનારાં ત્યાં જશે નહિ. પણ તેમને માટે વ્યવસ્થા કરવામાં આવે તો જ તેઓ ગામડાંમાં જવા લલચાય. ત્યાં ગયા પછી તો તેઓમાંનાં ધણાં ખર્ચા નવરા જ હશે એટલે, તેમને કાંઈક કાંઈક કામ સોંપી શકાશે. શાળાઓ અને કોલેજોની પરીક્ષાઓ આપી દીધાં પછી મળુચિ. યુવક-યુવતીઓ યુનિયન છોડશે. જે લાખ ગુજરાતીઓ યુનિયનમાંથી ગુજરાતમાં જશે. આમાંનાં પચાસ હજારની પણ વ્યવસ્થા ઉપર જણાવ્યા મુજબ થાય તો ઓછામાં ઓછા પાંચ હજાર કામ કરનારાં ગામડાંઓમાં મળી શકે. ત્રણ માસ આ લોકો ત્યાં રહે તો નિરક્ષરતા નિવારણનું તથા પ્રૌઢ શિક્ષણનું કામ કરીને પચાસ હજાર માણસોને તેઓ લખતાં વાંચતાં શીખવી શકે શહેરો ખાલી થાય છે તે વખતે આ દૃષ્ટિએ આ બાબતનો વિચાર થવો ઘટે છે.

જાણુવા ભોગ—

શ્રી સ મા ચાર.

અમદાવાદમાં અ. હિં. મહિલા વિદ્યાપીઠને રજત મહોત્સવ પ્રેમાબાઈ હોલમાં શ્રીમતી દંસા મહેતાના પ્રમુખપદે ઉજવવામાં આવ્યો હતો. શરૂઆતમાં શ્રી. વિદ્યાબહેને જણાવ્યું હતું કે, આ વિદ્યાપીઠમાં તમામ શિક્ષણ માતૃભાષા દ્વારા આપવામાં આવે છે. શ્રી માવજીએ જણાવ્યું હતું કે, આવી વિદ્યાપીઠની ઘણી અગત્ય છે. તેમાં સુધારાને સ્થાન છે. પરંતુ તે હજી પ્રયોગ-વચ્ચમાં નથી. ડો. રાવે પણ બાપણ આપતાં જણાવ્યું હતું કે, હું સદશિક્ષણનો વિરોધી નથી. છતાં સ્ત્રીઓ માટે ખાસ સંસ્થાઓ હોય તેમ માનું છું. આજ સુધી આ વિદ્યાપીઠ ચાલુ રહી છે તે તેની ઉપયોગિતા બતાવે છે. શ્રીમતી દંસા મહેતાએ ત્યાર બાદ જણાવ્યું કે, આપણા પ્રાંતમાં એક જ વિદ્યાપીઠ છે, તેને બદલે ગુજરાત, મહારાષ્ટ્ર અને કર્ણાટક માટે જુદી વિદ્યાપીઠો નેઈએ. તેજ માતૃભાષા દ્વારા શિક્ષણ આપી શકાય. સ્ત્રીઓ માટે પણ બીજી વિદ્યાપીઠ હોય તો તે બધો રીતે આવકારદાયક છે. આખા મહોત્સવની બવરચમાં શ્રીમતી ગુલાબ દેહીસીંઠ તથા માલવિકા દિવેદીવાએ સારા જોડા આપ્યો હતો.

૨૧. શેઠ બજાજને સ્થાને શ્રીમતી નનકી દેવી બજાજની ગૌસેવા સંધના પ્રમુખ તરીકે વરણી કરવામાં આવી છે.

અમદાવાદનાં કુમારી હેમલતા હરિચંદ્ર દિગ્ગીએ અમદાવાદ જીલ્લા વકીલ નિમવામાં આવ્યા છે.

રંગુત અને માંડલે વચ્ચે આશ્રિતોને લઈ

જતી એક આગગાદી પર બોમ્બ પડ્યા હતા. ત્રણ ક્ષિતિશ સ્ત્રીઓ મારી, ગઈ હતી અને બાળકોને રક્ષણ રથને લઈ જતી એક શિક્ષિકાએ પોતાની જાતનું બલિદાન આપ્યું હતું. તમામ બાળકો બચી ગયાં હતાં.

વિદ્યાપારસા કુમારીકા અને સ્ત્રી મંડળનો વાર્ષિક રમતગમતનો મેળાવડો યોજવામાં આવ્યો હતો. આ પ્રસંગે વિવિધ રમતગમતોની દરિદ્રાઈ પણ પ્રમુખશ્રીને હસ્તે ધનામેની વહેંચણી કરવામાં આવી હતી.

કાઠિયાવાડના સલાયા ગામમાં એક સગર્ભા યુવતીએ સાસરીયાના ત્રાસથી કંટાળી પોતાની ત્રણ દીકરીઓને કુવામાં નાખી પોતે આપઘાત કર્યો છે.

વોશિંગ્ટનમાં દેશને માટે સક્રિય સેવાઓ દર્શાવે અમેરિકન સ્ત્રીઓએ માંગણી કર્યાં, પ્રતિનિધિ સભાએ મંગળવારે ક્ષિતિશ ધોરણે સ્ત્રીઓની લસકરી સહાયકારી દળની સ્થાપના કરતો ખરડો પસાર કર્યો છે.

ડેલોઈડની મંગળા નામની બાહ્ય વિધવા સામે વિધવાવસ્થામાં તેણે જન્મ આપેલા છોકરાને મારી નાખી તેની લાશને વગે કરવાના આરોપસર કેસ ચલાવે છે.

યરોડાની દીવાનાશાળામાં આવાંબાઈ દોરબીજી કુંપર નામની પારસી સ્ત્રીનું ગઈ તા. ૧૫ મીએ અવસાન થયું હતું.

દિલ્હીમાં વડી ધારાસભામાં હિન્દુવારસા કાયદામાં સુધારા કરવાને લગતું બીલ રજુ થનાર છે. આ બીલમાં પુત્રીઓને પુત્રના જેટલો જ સમાન વારસા હક કાયદેસરની જવાબદારી નાંખવાની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે.

અમદાવાદ મ્યુનિસીપાલીટીને ચાહપુર વોર્ડમાં ગેટરનીટી હોમ ખોલવા માટે રૂ.૨૫૦૦૦ રા.નું દાન શ્રી. મંગળદાસ નગીનદાસ તરફથી મળ્યું છે.

ભાર્યા માસમાં કુ. ઇદીરા નહેરુનાં લગ્ન શ્રી. શીરાજ ગાંધી સાથે અલ્હાબાદ મુકામે થઈ ગયાં છે. લગ્ન પ્રસંગે બહુ જ સાદાર્થી ઉજવવામાં આવ્યો હતો.

સુરત જીલ્લામાં અંખામાં ખાતે તા. ૨૦ મીએ રાજકુમારી અમૃતકુંવરને હસ્તે એક મહિલાતાલીમ કેન્દ્ર ખુલનાર છે તેમાં મુસ્લીમ બાનુઓ વધુ લાગ લેતી ચાપ એ ઇરાદે દસ રોકાવરથીપોની એકર કરવામાં આવી છે. આવી જ એકર સિંધી બાનુઓ માટે પણ કરવામાં આવી હતી અને એ સિંધી મહિલાઓ એનો લાભ લેશે.

પ્રેસ ઉપર જતાં ખબર મળે છે કે શ્રીમતી હંસા મહેતાને હસ્તે તાલીમ કેન્દ્ર ખુલ્લું મુકાયું છે — કાર્યભાર શ્રી. મુકુલા સારાભાઈને હસ્તે છે.

સુરત સુધરાઈનાં સભ્ય શ્રીમતી મુણવેલીબેન ધીયાના રાજનામાથી તેમની ખાલી જોડક માટે ક્રાંત શ્રીમતી નર્મોત્સનાબેન શુક્લની જ ઉમેદવારી નોંધાઈ હોવાથી તેઓ બીનહરિફ ચૂંટાએલાં બહેર થશે.

જિલાલપોરમાં હરિજનનિવાસમાં આ અડવાડોએ આગ લાગતાં એક વિધવા હરિજન બાઈનું છાપડું, તમામ ઘરવખરી સાથે બળી ગયું હતું.

નરિમાદની વિદુલ કન્યા વિદ્યાલયની ભૂમિ પર સ્વ. જીવકાઈબાઈ મફતલાલ કન્યા વિદ્યાલયનું ઉદ્ઘાટન સરદાર શ્રી વલ્લભભાઈ પટેલના શુભ હસ્તે થયું છે.

નવસારીના મીલ વિસ્તારમાં પ્રેમમાં પડેલાં ભાબી અને દીયરે આ અંકવાડીએ આપઘાત કર્યો છે. બાઈનું નામ પુજી છે, અને તેના દીયરનું નામ ભાણા ગોવિંદ છે આ બંને વચ્ચે ઘણા સમયથી પ્રેમ હતો. મોટાભાઈ અમરાને આ વાતની ખબર પડતાં તેણે ભાણુને કપકો આપેા, પરિણામે ભાણુએ આંખે પાટા બાંધીને કુવામાં ઝંપલાવ્યું અને ખીંછ બાલુ પુજીએ મીલના હોજમાં પાતું મૂક્યું, બંને જળ્યા કુબી મર્યાં હતાં.

અમદાવાદમાં અખિલ હિંદ મહિલા પરિષદની ચાખાની વ્યવસ્થાપક સમિતિની ચૂંટણી લેડીકે કલખના મકાનમાં કરવામાં આવી

આરામ થયા બાદ પૈસા આપો. બંધ રતુ

માસીક તુરત ચાલે છે. દવા “આતયોત્પાદક” “રેજીસ્ટર્ડ” વાપરો સગર્ભાએ ખાતેજ નહિ. ડો. રા. ૧૦, અગર રૂ.૫૩ મળે. જૈન્ટીધી આરામ થયા બાદ દસમણી કીમત આપો. લખો:— સિદ્ધ સન્ધાસી દવાખાના, પાંજરાપોળ-અમદાવાદ. ખાન્ય. દેહેરીપુર દરવાજાની અંદર સુલતાનપુરાનો ખાંચો વડોદરા સોવાય મુ’અર્ધમાં નથી.

હતી. સભ્યોએ ઉત્સાહ સંકેત બજાવેલા હતા. શ્રી: વિદ્યાબેન નીલકંઠે પોતાનું પ્રમુખ તરીકે નોંધાયેલું નામ પાછું ખેંચી લીધું હતું. તેથી શ્રી. સવિતાબેન ત્રિવેદી પ્રમુખ તરીકે ચૂંટાયેલાં બહેન થયાં હતાં. ઉપપ્રમુખ તરીકે ડૉ. મિસં મેડારા, સ્થાનિક મંત્રી તરીકે મિસ શીરીન કાવિના; કાયાબદ્ધ તરીકે મિસીસ બલમા વખારીઆ ખીનલદિકે ચૂંટાયાં હતાં. ચૂંટાયેલા વ્યવસ્થાપક સભ્યોનાં નામો નીચે પ્રમાણે છે; શ્રી. લીલા ગણીભાઈ દેસાઈ, મિસ ભાગલીયા શ્રી. ચુદ્ધાબેન, શ્રી. શારદાબેન મહેતા, શ્રી. વિદ્યાબેન નીલકંઠે, શ્રી ઈન્દુમતી મહેતા, શ્રી. પુષ્પાબેન મહેતા, શ્રી. વિનોદિની નીલકંઠે, શ્રી. ઓદ્યાણી, મિસ મનમુરી, મિસ પેરીન મીસ્ત્રી, મિસીસ દીના આસાના, મિસ દવાખાળા, મિસ કાવિના શ્રી. ઉદયપ્રભા મહેતા; શ્રીમતી દીના કામાજી પોતાનું નોંધાયેલું નામ પાછું ખેંચી લીધું હતું.

મુખ્યમાં બાણકનાથ રાડ ઉપર રહેતી રમાબાઈ નામની ૨૦ વર્ષની ઉંમરની એક દેવદાસીનું ગયા અંવાડીએ બેદી ખૂન થયું છે. એના સંબંધમાં પોલીસે તપાસ શરૂ કરી છે.

વડોદરાની દશા શ્રીમાળી જ્ઞાતિની એક શિક્ષિકા બહેને આ. અંવાડીએ નરસંક્રામાં સ્નેહલક્ષ્મ કર્યું છે. તેનું નામ રત્નપ્રભા છે. લક્ષ્મ કરનાર યુવાન દશા પોરવાડ જ્ઞાતિનો શ્રી. પ્રસિદ્ધલાલ નંદશવલાલ છે.

અમદાવાદમાં કાલુપુર કાલુરાની પાંખમાં રહેતા ટાકરશી નામનો એક રાજસની બળ નામની બાવીસ વર્ષની સ્ત્રી ગમે, અંવાડીએ સમગ્રી સળભાવતાં સળગી-ઉકેલાં આખા શરીર દાગી બૂવા પામી હતી. તરત જ તેને બચાવી લેવામાં આવી હતી અને સારવાર આરંભવામાં આવી હતી.

હોરિપટલમાં ખસેડવામાં આવી હતી. ત્યાં પાછળથી તે મરણ પામી છે.

મુખ્ય શહેરમાં ઉતરી પડેલા ગોરા સોદગરો પ્રમુખનોની જે રંગડ કરી, રહ્યા છે અને ખાસ કરીને શહેરની બહારના પ્રત્યે જે અસબ્ય વર્તન દાખવી રહ્યા છે, એ સામે વિરોધ પ્રદર્શિત કરવા મુખ્યમંત્રી. સંખ્યાબધ મહિલા સમાજો અને સંસ્થાઓના આશ્રય હેઠળ વિદ્યુલભાઈ ખટેલ રોડ પર આવેલા મુજરાતી હિન્દુ સ્ત્રી મંડળના વ્યાખ્યાન ખંડમાં શ્રીમતી હંસાબહેનને પ્રમુખપદે મહિલાઓની એક સભા મળી હતી.

અમદાવાદમાં એક સમીર બાળાનું અપ-લગ્ન કરવા માટે ગમે અંવાડીએ શહેરમાં ટકા પોલીસે ઊઠાડનામ નામના મુસ્લિમ સામે કરેલા કેસનો ચૂકાદો આપતાં મેજસ્ટ્રેટ ઊઠાડનામને ચાર માસની સખત જેદની સજા ફરમાવી છે.

પ્રખ્યાત અફળ

કુદરતી રીતેજ કાયમી ગર્ભ અટકાયે છે. માસીક નીચમીત ચાલુ રહી શરીર નીરાળી રાખે છે. કી. ર. ૧૦ 'ડીલાઈટ' સંકેતન બંધ છે, યાને કુવા-સપણા બેવી સ્થિતિમાં લાવી મુકે છે. કી. ર. ૨. "પેરીસ નાઈટ પીલ્સ" સ્તંભવ યાને રૂકાવટ માટે અમલકારીક દવા કી. ર. ૨. "સકસે સો" ગર્ભ ધારણ થવા માટે ચોક્કસ ઇલાજ રૂ. ૧૦.

કુસુમ હાઉસ એજન્સી,

રીપીરેડ, અમદાવાદ.

પ્રાંચ:—ચોક બજાર. મુરત

માસિક અટકાવ ?

રજેલીના— દવા કોઈપણ ઠારણથી બંધ પડેલ માસિક ધર્મ તકલીફ વગર તુરત ફરી ચાલુ કરી નિયમિત કરે છે. રેતુદોષો દૂર થાય છે. દવા ક્રિય તત્ત્વોની બનાવટ હોવાથી ગર્ભવતી ઓછે વાપરવી નહીં. કિં. શીશીના રૂ. ૩૫ તુરત હાથમાં માટે તેજ બનાવ રૂ. ૫ વી. પી. થી રૂ. ૮૫ વધુ.

ગર્ભાકુંડા— દવાના ક્રિયોત્તમી જીંદગી સુધી ગર્ભ રહેતો અટકે છે. માસિક ધર્મ નિયમિત નુકસાન રહિત છે. સંતાન નિયમન માટે ઉત્તમ છે. કિં. શીશીના રૂ. ૩૫ વી. પી. થી રૂ. ૮૫ વધુ. દવાવાળા વેચે છે.

લખો :—

દુર્ગધાનુપાન ફાર્મસી : ૩ જામનગર એજન્ટ—પરિત શાહ, ત્રણ દરવાજા અમદાવાદ
 " એ. રોયની કુ. ગવપુરા વડોદરા
 " સી. એન. અવસર, કલ્યાણી સુરત
 " વીંછી અવસર, પ્રીન્સેસ રોડ, મુંબઈ

ગર્ભ રહેતો અટકાવવા

"રાહત" દવા ત્રણ જ દિવસ ખાઈ લેવાથી જીંદગી ભરમાં ગર્ભ રહેતો નથી. માસિક ચાલુ. કથુંજ નુકસાન નહીં દાકતર વૈદ્યોની અજમાવેલી દવા.

દવા સાથે ગેરંદીપત્ર મોકલવામાં આવે છે.

કિ. ૫-૮-૦. પરદેશ શી. દશ.
 બંધ 'માસિક માંદગી

ફક્ત ત્રણ જ દિવસની અંદર 'શ્રીનાદ' દવાથી ચાલુ થાય છે, માસિક અડચણની કોષપણ ફરિયાદ માટે રૂ. ૩ મળે, દવા સાથે ગેરંદીપત્ર આપવામાં આવે છે.
 કિં. રૂ. ૫-૮-૦ પરદેશ શી. દશ.

ડો. એસ. એચ. ખાન,
 ૪૨, એસ. થયંગેટ રોડ, દોહ, મુંબઈ.
 ફોન નં. ૨૧૩૪૨,

દુશ્મનનો હુમલો અને સ્વરક્ષણ

એમાં ભ્રમ નથી
 કે સંશય નથી

બોમ્બે મ્યુચ્યુઅલ પોલીસીઓ શહેરીઓને દેશમાં દુશ્મનનો હુમલો, દરીઆઈ અથવા બીજા હુમલાઓ સામે સંપૂર્ણ રક્ષણ આપે છે. હાહાપણ વાપરે અને તમારી જાત અને તમારા કુકુળનું રક્ષણ કરે.

હુમણાં વીમો ઉતારાવો

ધી બોમ્બે મ્યુચ્યુઅલ

લાઈફ એશ્યુરન્સ સોસાયટી લીં

બોમ્બે મ્યુચ્યુઅલ બીલ્ડિંગ, હાઈબ્રીડ રોડ, મુંબઈ.

== સીને જગત્ ==

મુંબઈમાં નવાં ચિત્રોમાં 'ખિડોના' નીજ ગણના થાય છે અમર પીકચર્સની પ્રથમ સામાજિક કૃતિ મુંબઈના પ્રસિદ્ધ થીએટર ઓપેરા હાઉસમાં તા. ૨૧ માર્ચથી રજુ કરવામાં પાવી છે. જૂની સાગર કંપનીમાં દિગ્દર્શક રીકે પોતાની કારકીર્દિ શરૂ કરી આગળ ત્યાં સારી ખ્યાતિ મેળવનાર ઓ સર્વોત્તમ દાદગીએ આ ચિત્રના દિગ્દર્શનમાં સારી ક્ષમતા પ્રાપ્ત કરી છે. પ્રધાન પાત્રોમાં શ્રોમતિ નેહરુબા અને નયરાજની ભેટી છે. નયારે ભાદેવી, પ્રતિભાદેવી, કનૈયાલાલ, મુકરજી, પેશી અને પટેલ સફળ સાથે આપી રહ્યાં છે. વાર્તા તે વલ્લુ કોટકની લખેલ છે અને મુંબઈત માર્ટે તે ખેમચંદ પ્રકાશ છાપેદાર છે. આ ચિત્રની ક્ષમતા અને ગુણદોષનો આગામી એકમાં પ્રલેખ કરીશ.

પુત્ર પ્રાપ્તિ

અમીર-ઉમરાવ ધનિક વર્ગની સ્ત્રીઓ કે જેઓને બેકાળુપણને લીધે કે બીજા કારણો ગરભથી સંતાન ન થતાં હોય તેવી સ્ત્રીઓ માટે લેખીત ગેરન્ટીવાળી "રેડેલીટી સ્પેશ્યલ" દવા વાપરી ખાની કરવા વિનંતી છે. દવાની કિ. રૂ. ૧૫ સાથે લેખીત ગેરન્ટી આપવામાં આવે છે.

ખરેલીના-જે સ્ત્રીઓના સ્તન દીલા હોય અગર વિકાસ ન પામ્યા હોય તેવી સ્ત્રીઓ માટે ખરેલીના તેલ એક આશીર્વાદ સમાન છે. સ્તન ભરાવદાર અને ઘાટીલા થાય છે. કી. થીસીના રૂ. ૨) વી. પી. થી રૂ. ૮) વધુ.

તા. ૬-રેડેલીટી સ્પેશ્યલ દવા મંગાવનારે સ્ત્રીની ઉમર, આશરે વજન કેટલા વર્ષથી સંતાન નથી થયું. માસિક અટકાવ કેટલા દિવસે આવે છે. બીજા કંઈકરી-આદ હોય તે વીગેરે હકીકત વગતવાર જણાવવી.

પેદારજ : દુધાનુપાન, ફાર્મસી, ૩, અમનગર, (કોલિયાવાડ)

કુડા.

એકમે રોહીઝની આ કળાકૃતિ લોકોના આદરને પાત્ર નીવડે છે. આ ચિત્રનું કલા-લિધાન ખરેખર રસિક અને આકર્ષક છે. શ્રી લીલા ચોટનીસના નામથી સીને જગતમાં કોઈ લાગ્યે જ આવતું હતું. શ્રી અશોક કુમાર પણ કીર્તિવંત કળાકાર છે. પ્રધાન ભૂમિકામાં શ્રી લીલા ચોટનીસ અને અશોક કુમારની ભેટી લોકોને આત્મહાદ આપે છે. શાહનવાજ, વી. એચ. દેસાઈ, કૃષ્ણદેવી સમજ સાથે પૂરે છે. આ ચિત્રનું એક આકર્ષણ તેનાં ત્રણ મનોરમ નૃત્યદંડ છે. અસરકાર છે અને આકર્ષક છે. સંગીત રચનામાં શ્રી પ્રદીપજી અત્યંત છે. 'આજ મોરી નાવ ચલી રે' 'આજ મોસમ સોના' લોકોને મહેરો રમી રહ્યાં છે. નાયની સફળતા માટે મુમુતાજ અલિ અને શાહનવી જવાબદાર છે. કળાના શોકોને માટે આ કૃતિ આવકાર દાયક છે. રૂ. ૨૨૨.

અગિયારમા અકવાડિયામાં પ્રવેશ કરે છે. ન્યુ થીએટર્સના નવા દિગ્દર્શક ઓ મુખોષ મિતરની આ નખીન કૃતિ હૃદયપરંજક છે. જનસેવાના ઉચ્ચ આદર્શને આ ચિત્ર ઉત્તમ રીતે રજુ કરે છે. સાથે પ્રેમની કૃષ્ણતા અને પ્રયજ અસર આપે તરી આવે છે. અમરનાથ એક જમીનદારને આચાર્જિત પુત્ર છે. એક ગરીબની કન્યાને અન્યાય થતાં ભેતાં તેનું હૃદય-તેની ઉદાર ભાવના ધનાય છે અને પોતાના શ્રીમંત પિતાના કોષની પરવા ન કરતાં તેની સાથે લગ્ન કરે છે. શ્રી પંકજ મહિલક જેમણે સંગીત દિગ્દર્શક તરીકે સારી નામના મેળવી છે તે, અલિત ચોધરી, પના, ભારતી, જ્યોતિ અને પ્રકાશ પોતાનાં કામને શોગ્ય ધ્વંસાકે આપે છે. અલિનપની ધાપ પાડે છે.

ભારતમિલાપ

પ્રકાશ પીકચર્સનું પૌરાણિક બોલપટ આઠમા અકવાડિયામાં પણ ગીરદી જમાવી

રહ્યું છે. દશરથ રાજા ખૂદ કેકેયીને જણાવે છે કે 'રામાદિપિહિ તંમન્યે ધર્મે તો વલ્લવતરમ્' અર્થાત કે રામના કરતાં પણ ભરતમાં ધર્મભાવના વધારે બળવાન છે. એનું સુંદર પ્રતિપાદન આમાં જણાય છે. કથાનક કંઈકે દુંડું હોવાથી કેટલોક ભાગ સુસંબદ્ધ જણાતો નથી. છતાં આ બોલપટ દરેક હિંદુને જોવાકાંચક છે. ભાવના કરતાં કર્તવ્ય શ્રેષ્ઠ છે એ ઉત્તમ રીતે આલેખાયું છે. ભગ્ય સેટીઝ નયનરંજક છે પણ ડાક રથએ કળા ખાસ દર્શાવવાના હેતુથીજ યોગ્યતામાં આવેલા સ્પષ્ટ જણાય છે. નામાંકિત નદી શ્રી દુર્ગા ખેટિ, શ્રી શાલના સમર્થ, શ્રી શાન્તા કુમારી, શ્રી વિમળા, શાહુ મોહક, પ્રેમ અદીત્ય, ઉમાશંત, નિખાલકર વગેરેનું કામ દિવકલ છે. દિગ્દર્શન શ્રી વિજયભદ્ર અને કલાવિભાગ શ્રી કનુદેશાઈને આભારી છે.

રામરાણી.

અત્રે પિક્ચરફૂલ 'રામરાણી' સાતમા અઠવાડિયામાં પ્રવેશે છે. સુચકા કુંડુબથી વિદ્યબનામાંથી મુક્ત થઈ રામરાણી બનવાના સ્વપ્નાં સેવનાર નવપરિણીત ધંપતિના સંસારનો હાંસ્ય ઉપજાવે તેવા ચિતાર છે મુખ્ય પાત્રોમાં શ્રી વનમાલા, મજહર, નિલેશ કપૂર છે. દિગ્દર્શક નંજમલ કુમેનન કવી.

ધ્યાસ.

સામાજ્ય બોલપટ છે. સૌ પ્રત સમયમાં આપણું જીવન દાંલિક બનતું જાય છે.

જીવનના દંભપર સર્વિલાર્પિત ફેંદી આખ્ય જીવનની સરળતા સમજાવે છે. આખ્યજીવન અને શહેરી જીવન, ગરીબી અને શ્રીમંતાઈ, ઉદારતા અને હાથસંકાય વગેરેની તુલના આ ચિત્રમાં અગ્રી રીતે આલેખવામાં આવી છે. જાણીતા કળાકાર: રત્નેદ્રપ્રભા, રામીસ, ઇશ્વરલાલ, નકીર પોતપોતાની ભૂમિકાને રાનક આપે છે. સંગીતને શ્રી ખેમચંદ પ્રકાશે યોગ્ય છે. ન્વારે દિગ્દર્શન શ્રીરામ દરિયાનીએ કરેલ છે. ઉત્તમ.

નાટ્યગૃહની પાયાદ ભૂમિકા ઉમંગાની વાર્તાનો પાયો છે અને લોકોનાં ધ્યાન ખેંચતી બીના એ છે કે ત્રણ વર્ષના લાંબા ગાળા પછી દિંદી સૌને જગતની રૂપ સુંદરી નસીમ પોતે સ્થાપેલી તાજમહેલ પીકચર્સની પ્રથમ કૃતિમાં દેખાદે છે. પોતે ત્રુલ્યકળા નિપૂણ પણ છે. એ દાખવવાની તક શ્રી નસીમને આ બોલપટમાં સાંપડી છે. જેમાં તે પોતાના કાવ્યનો સારો પરિચય આપે છે. પ્રધાન પાત્રોમાં શ્રી રતનબાઈ, પૃથ્વીરાજ, મુબારક, મીરઝા મુન્શક વગેરે છે. વાર્તા શ્રી કમાલ અમરોહી જે જાણીતા નાટ્ય લેખક છે તેમની છે. કાચરેકથન કે. એમ. મુસ્તાનીનું છે.

આપના ઘર.

શ્રી દેવકીબોઝ દિંદના પ્રથમપક્ષિના દિગ્દર્શક છે. તેમનું નામ સર્વજ જાણીતું છે. કળામય દિગ્દર્શનમાં તેઓ સિદ્ધ હસ્ત છે.

શ્રી સુહા
શ્રીઓનાર્થી.

પ્રદર લોભિષ, વધ્યવદોષ આર્તવ દોષ
કરુણાવડ વગેરેનો ચોક્કસ ઉપાય /
નવી જાણિ બને છે.

ગુજરાત આયુર્વેદિક ડાગર્સી નંબી રોડ અમદાવાદ. કાલકંઠેવી રોડ. મુબઈ. ૨૪૬ રોડ - સુરત.

તેમની કળા જોવાની તક પ્રેક્ષકોને આ ચિત્રમાં સીરોઝ ચિત્રોના ઉત્પાદકોએ સાધી આપી છે. પીઠાતી માનવતાની સેવા કરવામાં, સમાન દ્રવ્યને વાંછતી પુરૂષવર્ગ સામે જાંઝ જગાવતી એક સ્ત્રીના જીવનને અલુપ્ત રીતે આંકવામાં આન્યું છે. પ્રસંગો મનોહર છે, દિગ્દર્શક પોતાની ખૂબીનો ઉમદા પરિચય આપે છે. પાત્રોમાં શ્રી ચાન્તા આપ્ટે શ્રી માયા ખેનરજી, નિમશા, શ્રી ચંદ્રમોહન, નિખાલકર, ગોપ, આદિ છે. સંગીત શ્રી. એચ. બાલીએ ગોળ્યું છે. ચોથા અંકવાકિયામાં અજબ આ-કર્ષણ જમાવે છે.

સંદેહ સ્વાર.

એડવાન્સ ફિલ્મ સ્ટુડીઝનું સંદેહ સ્વાર. માર-ફાક દાખવતા ચિત્રો જોવાની ઉત્કંઠા સેવનારને આનંદ આપે તેનું છે, એક દેશી રાજ્યનો દિવાન પોતાની રાક્ષસી મહત્વકોંક્ષા પૂરી કરવા રાજનું ખૂન કરે છે. અને રાજગાદી પોતાને કબજે લે છે, રાજનો ખગ્નનમ્ની રાજબક્ષા છે. ને ખગ્નનો બતાવવા ના પાડે છે. તેના પર

અત્યારની ઝડીઓ વર્ષાવવામાં આવે છે. તેના પ્રુતને મારી નાંખવામાં આવે છે. સંદેહ સ્વાર નામનો નવપ્રવક અત્યાચારીઓનો સામનો કરવા બહાર પડે છે. નવીન યાત્રિક, રાધારાણી, આગા, સાવાણી, રાહગદિ મુખ્ય પાત્રોમાં નજરે પડે છે. ચોથા અંકવાકિયામાં શોકોને આકર્ષે છે. તાજમહેલ.

મોગલસમ્રાટ શાહજહાનનાં પોતાની પ્રિય-તમાના પ્રેમનું સમૃતિચિન્હ અને તેની અમરગાથા હિંદના ઇતિહાસ જાણનાર સારી રીતે જાણે છે. મુમતાજનું સ્મૃતિ મંદિર 'તાજમહેલ' દુનિયાની એક અજબબી લેખાય છે. આ વાતનિ કચકડાની પટ્ટીમાં ઉતારવામાં મોહન પીકચર્એ સારી સફળતા સંપાદન કરી છે. ચિત્ર ઇતિહાસને અનુસરે છે. મુખ્ય કામ શ્રી સદોજની, ઈંદુરાણી, મુઆ-રક, ફકીરમદમદ અને એસ નઝીરને સીરે જાપ છે. આ ચિત્રનું દિગ્દર્શન શ્રી નાનુભાઈ વકીસે કર્યું છે.

લે. કસ-ઓ-લે. કસ.

ચાલુ જમાનાની એક ઉત્તમ જુલાબ આપનાર દવા

આ જુલાબમાં મુગંધ છે અને લખી સ્વાદહાર ટેસ્ટ છે. પેટ કબજ થઈ જાય ત્યારે થોડું લીધું હોય તો પેટનો જુલાસો થઈ જાય એમ છે. પેટ તલન સાફ આવશે અને દર્દીઓને તુર્ત રાહત મળશે તેમ જ ફરીને લાંબો વખત સુધી પેટનો-કથો પછુ બિગાડ રહેશે નહિ.

આજના જમાનાને ખરનો એક ઉત્તમ જુલાબ તેનું નામ 'લેકસ-ઓ-લેકસ'

—: વાપરીને ખાત્રી કરી જુઓ :—

એકલા એજન્ટો :—

રૉય એન્ડ કંપની

૧૭૬, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ-૨

શ્રી કેશવપ્રસાદ દેસાઈ

નવાં વિવેચનો.

લેખક : નવલરામ ત્રિવેદી. પ્રકાશક : ગુર્જરમંથરન કાપાલક, અમદાવાદ. પાનાં ૨૫૬ પાકું પુંકું કીમત સવા બે રૂપિયા.

ગુર્જરાતમાં વિવેચન પ્રથા વિસ્તૃત થતી જાય છે તે એક સુભાગ્ય છે. સાહિત્ય વૃદ્ધિ માટે ફક્ત લખાણ જ જરૂરનું નથી, પણ લખાણ ઉચ્ચકોટીનું હોવું જોઈએ. લેખકો-લવિ-
ધના લેખકો-ને સીધે રસ્તે રાખવામાં વિવેચકોનો મોટો ફોરો હોઈ શકે. જૂનકાગના લેખકો પરત્વેની તેમની વિવેચના—તેમજ દીકાની અસર લવિધના લેખકો ઉપર થયા વિના રહે નહિ. આ ઉપરાંત વિવેચક ખીલું પણ કાર્પ કરે છે. તે પ્રગટે સાહિત્ય—પ્રસિદ્ધ થયેલું સાહિત્ય—તેનાં શુદ્ધ અર્થમાં સમજાવવા યત્ન કરે છે. કેટલાયે સાહિત્ય રત્નોની ખૂબીઓ સામાન્ય વાંચક સમજી શક્યો નથી હોતો. વિવેચકની મદદથી તે આ ખૂબીઓ પીઠાની તે સાહિત્યરત્ન ભોગવી શકે છે. વિવેચનો ખંડનાત્મક પણ હોઈ શકે. અમુક પ્રકારના સાહિત્યનું ખંડન થાય તે સામે કોઈ વાંધો પણ ના લઈ શકે. છતાં ખંડનમાં વિવેચકશુદ્ધિ રાખવી હજી છે. સખ્ત પ્રહારથી ઉગતા લેખકો પુંઘપ નહિ તે જોવાની જરૂર છે. તેમને વિવેચકો વાળી શકે તેજ હજી છે. પ્રચારાત્મક વિવેચનો તો જરાયે ઉત્તેજવા યોગ્ય નથી. શ્રી. નવલરામનાં વિવેચનો નથી ખંડનાત્મક કે નથી પ્રચારલક્ષી. તેઓની દૃષ્ટિ અભ્યાસની છે. “નવાં વિવેચનો” નવલકથાનાં ઐતિહાસિક દર્શનથી રાજ થાય છે. તેમાં અન્ય દેશ અને પ્રાંતની નવલકથાના વિકાસની ઉડતી રૂપરેખા છે. ત્યાર પછી ગુર્જરાતી નવલકથાના વિકાસનું પ્રકરણ છે. પછી સરસ્વતીચંદ્રનું પાત્ર લેખન, ગુર્જરાતનું હાસ્ય, વીરનર્મદ, સુધારા કાન્તની કવિતા, કલાપિ, નાનાલાલનાં નાટકો, ઉદુકુમાર, આત્મલગ્નની ભાવના, ગુર્જર સાહિત્યમાં નારી જીવનનું પ્રતિબિંબ, પ્રગતિમાન સાહિત્ય, ઐતિહાસિક નવલકથા, વગેરે વિષયો ઉપરની ચર્ચા જરૂર વાંચવા અને વિચારવા જેવી છે. અવગત અને લેખકના દરેક મતન્ય સાથે મળતા યથે ધીરે તેમ માની લેવાનું નથી. દાખલા તરીકે “વલ્લુપાંગરી મહેચ્છાઓ” માં વિપરીત વસ્તુના વિસ્તારી વર્ણનનું કારણ જણાવે છે કે : “અનેક પુરૂષો વિદ્યાના કન્નેડાનું જે કટ સડન કરતા હતા તેનો બદલો લેવા લેખકોએ અમણ પતિની દુઃખી થતી વિદ્યાવિલાસિનીઓ સહી...અવળવાણીમાં પુણ્ય પ્રકાપ પ્રકટ કરી આપ્યા અનેક લેખકોએ આંતરીક આશ્વાસન સાધ્યું છે.” આ મતન્યની સાથે સૌ કોઈ મળતું થશે નહિ. હું તો તે નથી જ કબુલ કરતો. શ્રી. નવલરામમાં અને તેમનાં લખાણોમાં હાસ્યવર્ણન છે, કટાક્ષ નહિ પણ રમુજ્જલિ છે, એટલે તેમનાં લખાણો વાંચતાં કોઈને ભાર લાગે તેમ નથી. આ નવાં વિવેચનોથી જુના લેખકોનાં શિષ્ટ પુસ્તકો નવી હોંસથી વચારો એમ આશા રહે છે સાચા

પાઠશાળામાં હવે "ગુજરાતી" સાહિત્યનો પદ્ધતિસર અભ્યાસ થાય છે એટલે તેમાં પ્રથમ વિદ્યાર્થીઓને "નવાં વિવેચનો" મદદરૂપ થશે.

ભગિની સમાજ રજત મહોત્સવે પ્રથમ.

'મુખાઈની સ્ત્રી સંરચાઓમાં આગળ પડતું સ્થાન ધરાવનાર "ભગિની સમાજ" નો રજત મહોત્સવ ફેબ્રુઆરી માસમાં ઉજવાયો. તે પ્રસંગે આ સ્મારક પ્રથમ પ્રસિદ્ધ થયો છે. ભગિની સમાજ પત્રિકામાં રજત મહોત્સવ લેખમાળા આવી હતી તે બધા લેખો ઉપરાંત મહોત્સવ પ્રસંગે મહાતુલાવોના આવેલા પ્રાત્સાદક સંદેશાઓ, તેમજ સંરચાની પ્રવૃત્તિને લગતો છબીઓ આ અંકમાં છે. લેખમાળા જુના અને નવા કાર્યકરોને હાથે લખાઈ છે. તેમાં સંરચાનો ફટલો એક ઇતિહાસ તથા કાર્યકર્તાની બાવનાઓ સમાયેલી છે.

સ્વામિતિ.

લેખક : "કાલક" ગુરુનિવાસ, નેહરોરોડ, પીલાપારસા; પાનાં. ૧૨૪. કીમત. દોઢ રૂપિયો.

"કાલક" ઉપનામથી લખનાર શ્રી. મગનલાલ લાલશાઈ દેસાઈના કાવ્યોનો આ સંગ્રહ છે. આમાં ૭૩ કાવ્યો છે. વિષયોની પસંદગીમાં અપાર વિવિધતા છે. ફક્ત ઇંગ્લેન્ડના યુવાનો જોડેલી સંખ્યા, મચ્છરહાની પર પહેલાં પતંગોવાં, રવ. કવિવર ટાગોર, ડોસીનું અવસાન, કવિ મંડળીની કવચના રીડીયો, બ્લેકઆઉટ, જુહુ અને તાજમહેલ વગેરે નામાવહિ જોતાંજ વિષયોની વિવિધતાની ખાતરી થશે. શ્રી. કાલક કવિ છે તે સાથે કવિતા પ્રેમી, પદ્ય છે. "માધુરી" માસિક પછી "કવિતા" ના તંત્રી મંડળમાં તે જોડાયો છે. "માધુરી" માં પણ કવિતાને સાહિત્યમાં ઉચ્ચ સ્થાને સ્થાપવાના તેમના પ્રયાસો જાણીતા હતા. આ સંગ્રહમાંનાં કાવ્યો સુંદર છે. સામાન્ય દરેકો, સાધારણ બનાવો, અદના મનુષ્ય, એ સર્વમાં શ્રી. કાલકને કવિતા રચવાનો વિષય મળી આવે છે. તેમનામાં મહાતુમૃતિ છે. આદર્શ છે. અને કાવ્ય રચનાનો પ્રેમ છે. તેઓ જુના ઢાળને અપનાવી શકે છે. મંદ્રાકાંતાને શિખરણી પર પણ તેમને લાગ છે. અને સોનેટ પણ સ્વીકારી શકે છે. સરળ શબ્દાવલિમાં સુંદર ચિત્ર દર્શમાન કરવાની કળા તેમને પ્રાપ્ત થઈ છે. કવચનાના રચયી સામાન દરેકે તેઓ કાવ્યમાં ઉતારી શકે છે. હજી તેમની કાવ્યધારા વહેતી છે. તે સુંદર છે અને સુંદરતર થાય તેવા ચિદ્ધ આ કાવ્ય સંગ્રહમાં છે.

પરિમલ.

લેખક : રમણીકલાલ જયવંદલાલ દલાલ, પ્રકાશક : ગુર્જરપ્રવરતન કાર્યાલય, ગાંધી રસ્તા અમદાવાદ. પાનાં ૧૬૭, સુશોભિત પૃષ્ઠ. કા. રૂ. ૨-૦-૦૦

રમણીકલાલ દલાલની ટુંકી વાર્તાઓ અવાર નવાર માસિકોમાં ખ્યાન ખેંચતી હતી, પરંતુ તેમણે આટલી બધી કવિતાઓ લખી હશે તેની તો ધણી જાણ નહોતી હોય. મને પણ ખબર નહોતી. એટલે આ પુસ્તક જોઈને મને પણ સાશ્વર્ય આનંદ થયો. કવિતાઓ જે વિભાગમાં વહેંચાયેલી છે. પ્રથમ વિભાગમાં એટલે જાગે મૌલિક કાવ્યો છે. અને બીજા વિભાગમાં ધણું ખરા અંગ્રેજી કાવ્યોના અનુવાદો છે. સુંદર અનુવાદ કે સુરામ્ય ભાષાંતર જો ઉત્તમ કાવ્યોનું થયું હોય તો તે જરૂર આવકાર લાભક છે. અને રમણીકલાલના કાવ્યાનુવાદો એ રીત આવકાર પામે છે. તેમણે મળીકાવ્યો ઉત્તમ જ પસંદ કરેલાં છે. ભાષાંતરમાં કેવળ

તરલુમીયા ન બની જતા મૂળના ભાવ ઉતાર્યા છે, હોમરના ગ્રંથ ઈલીયડના ભાષાંતરથી અંગ્રેજ કવિ પોપ મહાકવિનું સ્થાન પામ્યો છે. સંસ્કૃત કાવ્ય અને નાટકોના ગુજરાતી અનુવાદ જગનલાલ પંડ્યા, કે. હ. કુવ, બ. ક. કોકાર, નાનાલાલ, વગેરે પ્રખર સાક્ષરોએ કર્યા છે. પ્રથમ વિભાગમાં પચાસ કાવ્યો છે. બીજામાં એકવાન અનુવાદો છે. દરેક કાવ્ય લખ્યાની તારીખ અનુક્રમશીક્રમાં આપી છે તે ચોખ્ખું થયું છે. જન્મશ્રુતિના જયગાન અને એવા ઘણાં કાવ્યોમાં લેખકનું દેશાભિમાન દર્શન દે છે. પુસ્તકનો વિસ્તૃત પરિચય પ્રો. ચતુરભાઈ પટેલે કરાવીને વાંચક વર્ગને ઘણી મદદ કરી છે. તેમના કહેવા પ્રમાણે આ કાવ્યોનાં બે સેરા મુખ્ય છે. પ્રેમ અને પ્રકૃતિ કુટુંબ પ્રેમના કેટલાંક કાવ્યો ફરી ફરી વાંચવા ગમશે. પ્રકૃતિ નિરૂપણમાં કેટલાંક કાવ્યોમાં મુદર રીતે થયું છે. પુસ્તકને અંતે હુંકુ દીપ્ત્ય આપી લેખક દરેક કાવ્ય વિશે કાંઈને કાંઈ કહ્યું છે તેથી વાંચકનું કામ સરળ બને છે. ભાષના.

લેખક : મનોરમા મંગળજી શાસ્ત્રી. દરબારગઢ વાંકાનેર, પાનાં ૫૨ કી. ૦-૬-૦.

હૃદયથી કરેલી પ્રભૂની પચ્વીસ પ્રાર્થનાઓનો સંગ્રહ આ નાનકડા પુસ્તકમાં છે. ભાષા ભાવનાથી પૂર્ણ છે. અને જો કે આ પ્રાર્થનાઓ ગદ્યમાં જ છે તો પણ દરેક પ્રાર્થનાને એક એક કાવ્ય કહી શકાય તેમ છે. આ પ્રાર્થનાઓનું સત્ત્વ તેનું હુંકાણું છે. આ ભાવનાઓ સર્વ સનાતન છે, જો કે તે અર્વાચીન શૈલીમાં આલેખાઈ છે.

ખંડેરનો અરૂણ.

લેખક : ભગીરથ મહેતા. પ્રકાશક : નગીનદાસ અને માણેકલાલ. માલ્દેન હાઉસ, ન્યુ મરીનલાઈન્સ, મુંબઈ. પાના. ૧૬, કી. ૦-૩-૦.

પૂઠેથી પૂઠા સુધી નાનકડાં કાવ્યો સમાવતી આ નાનકડી ચોપડી છે. કાવ્યો મજાના છે.

રાસ જપાતિ.

લેખક : સૌ : ધનિશો મજુમદાર નવયુગધર્મ કાર્યાલય. લાકી, પાનાં ૧૪. કીમત. ૦-૧-૬.

જુના દાળોમાં રચાયલા રાસોનો આ નાનકડો સંગ્રહ છે. લેખક બહેનનો રાસરચના ઉપર કાણુ સારો છે.

ભગવદ્ ભજનમંજરી.

પ્રકટકર્તા : પંડિત હિંમતરામ રામી સીકાનગર ઈ. બ્લોક મુંબઈ નંબર ૪. પાનાં ૧૬૨. કી. ૧-૦-૦.

કર્મકાંડના, સેવા પૂજના, અને અન્ય ભક્તિના ભજનોનો આ સંગ્રહ છે. ભાવિકજનો માટે ઘણો ઉપયોગી થઈ પડશે. આવાં ભજનો કોઈ સાહિત્ય દૃષ્ટિએ જોઈ શકાય નહિ. પ્રકટકર્તાએ આ ભજનોના લેખક કોણ છે તે દર્શાવ્યું નથી. પરંતુ એમ લાગે છે કે કેટલા એક પ્રાચીન અને મુખપરંપરાગત હશે, અને કેટલા એક તેમજ પોતે રચ્યાં હશે.

ગીત રંગની

લેખક : બાળકૃષ્ણભટ્ટ. પ્રકાશક : જીવનલાલ એન્ડ સન્સ, મુંબઈ. પાનાં ૪૮. કી. ૦-૮-૦.

લેખક બાળમાનસના અવ્યાસી અને સંગીતના જાણુકાર હોવાથી આ નાની પુસ્તિકામાં તેમજ રંગેત્રા બાળગીતો બાળકોમાં ઘણો આદર પામશે એમ લાગે છે. એમાં નૃત્ય

ગીતા છે અને કુચગીત પણ છે. જોગી દેશભક્તિનાં ગીત છે અને રમત રમતનાં પણ છે. કાવ્યોની નીચે નાનાં પણ ચોગ્ય ચિત્રો મુકેલાં હોવાથી બાળકો વધુ આકર્ષાશે.

દ્વંધ.

લેખક : ડૉ. મોતીચંદ કુરજી ઝવેરી. બાળઉછેર જ્ઞાન. અને બાળઉછેર ગીતા. મંજરી. આ ત્રણે પત્રિકાઓ પ્રકાશ પ્રેસ, અમનગર, તરફથી પ્રસિદ્ધ થઈ છે. દરેકની કીંમત એક આનો છે. ઉપરોક્તી જ્ઞાનનો પ્રચાર કરવાની આ રીત દૃષ્ટિ છે. બાળ ઉછેર ગીતામંજરીમાં જુની પદ્ધતિયે નવું જ્ઞાન આપ્યું છે. મામડાંમાં આવી પત્રિકાઓનો પ્રચાર થાય તે ઇચ્છિત ચોગ્ય છે.

તેજગ્રાયા.

લેખક : જયમનગૌરી પાકડજી. મળવાનું ઠેકાણું યુગાન્તર કાર્યાલય. ગોપીપુરા, સુરત.

પાનાં ૮૪+૨૧. કીંમત સવા રૂપિયો.

ગુજરાતનાં સૌ લેખકોમાં શ્રી. જયમનગૌરીનું સ્થાન ઉચ્ચ છે. તેમનાં કાવ્યોનો આ સંગ્રહ ત્રણભાગમાં વેંચાયો છે. ૧. છંદ કાવ્યો. ૨. ગીત કાવ્યો. ૩. રાસ કાવ્યો. સંસ્કૃત છંદોમાં રચાયેલો પ્રથમ ભાગતો જુદો તરી આવે છે. તેમ મરણે માતામાં રાસ કાવ્યો પણ અનુકૂળ છે. બીજા ભાગમાં બનેલું મિશ્રણ છે એમ કહીયે તો ચાલે. સર્વ કાવ્યો ઉંચા પ્રકારના છે. રાગમધુરા છે અને લાળા સરકારી છે. શ્રી. કેશવદ. રોઠે, પુસ્તકની રાજઆતમાં લંબાણ તત્ત્વ દર્શન કરી વાંચકોનો માર્ગ સુગમ કરી આપ્યો છે. આ તત્ત્વદર્શન વિદ્યાદાસી, સહાનુભૂતિથી, તેમજ નિષ્પક્ષપાતિથી લખાયેલું જોઈ આનંદ થાય છે.

પ્રકંપ.

લેખક : હરિકૃષ્ણ બાસ, પ્રકાશક; સગરસ કાર્યાલય. લાડો. પાનાં ૯૬. કીંમત ૦-૧૨-૦.

નવ ટુંકી વાર્તાઓનો આ પુસ્તકમાં સંગ્રહ કરાયો છે. આ સર્વ વાર્તાઓ સામાયિક પત્રોમાં પ્રસિદ્ધ થઈ ગયેલી છે તેથી કાંઈ તેમના આકર્ષણમાં ઘટાડો થતો નથી. લેખકની કલમ કસાયતી છે અને ગુર્જર સાહિત્ય પ્રત્યે તેમને પ્રીતિ છે. આ સંગ્રહમાની વાર્તાઓમાં ભાષાતરો પણ છે. મૌલિક તેમજ અન્ય, સર્વ વાર્તાઓમાં કાંઈ ને કાંઈ છે. અદ્ભુતનની વાર્તાનો વિષય કાર્મિક અર્થાર્પક છે. અને લેખક ચીતરેલું માનસ સ્વાભાવિક હોવા વિશે ધણીને શંકા થાય તો નવાઈ નહિ.

ત્રિકાળજ્ઞાની ને સીલબંધ કવરમાં તમેને મુંઝવી રહેલા કાષ્ઠપિણ પાંચ સવાલો તમારી ચાલુ ઉંમર સાથે લખી મોકલે. અને સાચા ઉકેલ મેળવો. તમારા જવાબો સીલબંધ કવર સાથે રૂ. ૧-૯-૦ ના પી. પી. થી મેળવો, સાથે નડતા મહેા અને બીજી જ્ઞાનજોના ઉપાય બતાવવામાં આવે છે.

મેકેસર મોતીવાલા હિન્નોટીસ્ટ

૨૯૬ : I લિમીટેડ રોડ, બીજો માળે, માન્ટન રોડ, પુત્ર પાસે, મુબમ્બઈ

આન્ય : હુસેની મેન્સન, બીજો માળે, જરતાનીની સામે ધોબી તલાવ, મુબમ્બઈ-૨. ફોન નં.

૪૩૪૪૪ : ૨૮૬૩૪ : ૮૩૯૩૪

વર્ષ ૨૩ મું

::

એપ્રિલ ૧૯૪૨

::

અંક ૪

— તારલિયાના ઝુમખા —

અમે તેજ કેરાં ખાળ,

અમે નિત્ય રમતિયાળ,

તારલિયાનાં ઝુમખા.—

આલ ખાગનાં રસાળ,

અમે ફૂલડાના ફાલ,

તારલિયાનાં ઝુમખા.—

કોઈ નાના મોટા કોક,

હુગીએ ગગનને ગોખ,

તારલિયાનાં ઝુમખા.—

અમે આલ કેરી ખાટે,

ઝૂડીએ જ ઝગમગાટે,

તારલિયાનાં ઝુમખા.—

અમે દીવડા આકાશી,

સદા રહીએ પ્રકાશી,

તારલિયાનાં ઝુમખા.—

ચંદ્રાન્ત મંગળશ આશા

જ્ઞાન પરખ

લેખક : શ્રી અણ્ણયકુમાર

વખત:—સવારના ૮ વાગ્યાનો.

સ્થળ:—૪૬ બાઈ ગાળપુસ્તકોનો ગજ બાકી બેઠો છે. મેજ ઉપર ખડીયો અને હોદ્દર પડ્યા છે. બાઈ કોઈના આગમનની રાહ આગ્રતાથી બેઠો રહ્યો છે.

બાઈ બોલ્યાં:—કેમ હજી કોઈ આવતું નથી? જગતને હજી જ્ઞાનની ભૂખ અને તરસ નથી લાગ્યાં? માનવીને પાણી વિના નથી ચાલતું, જમ્યા વીના નથી ચાલતું તો પુસ્તકો વીના કેમ ચાલતું હશે?

બપોર થાય છે.

હજી કોઈ જ્ઞાન તરસું દેખાતું નથી.

સાંજનો પહોર થયો.

ડાશી છાજલી કરી જીએ છે. દ્વરથી એક બાળક આવતું દેખાય છે. ડાશીને મનમાં ટાલક વળે છે.

ડાશી બોલ્યાં:—હા, આવ્યું તો ખરું.

બાળક ડાશીથી બહુ બચલીત થતું હોય તેમ દોડી જાય છે. ડાશીને નીરાશ થાય છે.

બીજું બાળક આવ્યું. તેણે હીંમત કરી.

૨ જી બાળ બોલ્યાં:—ડાશીમા, આ ચાની ચોપડીઓ? કેટલી બધી સુંદર? એમાં શું છે?

ડાશી કહે:—એમાં? એમાં તો અવનવો વાતો. જ્ઞાન આપે એવી વાર્તાઓ. દીલના અંધાર ઉલેશે એવી એ વાતો. જીવનમાં જ્ઞાનના દીવડા પ્રગટે એવી એ વાતો. વાંચવી છે?

બાળક:—મને એક પુસ્તક આપશે?

ડાશીમા:—શા માટે નહીં? પુસ્તકો બાળકો વાંચે. રસભેર વાંચે. વાંચનના બાળકો રસીયાં બને માટે તો બેઠી છું, બા.

ડાશીમા પુસ્તકની નોંધ કરે છે. બાળક પુસ્તક લઈ હરખાતું હરખાતું દોડી જાય છે.

પુસ્તક લઈ જનાર બાળક બીજાં બાળકને બહુ કરે છે.

ત્રીજું બાળક આવે છે. ચોથું આવે છે. પાંચમું આવે છે. સુરજ ઉગે ને બાળકોની હારની હાર દેખાય છે. ડાશી રાજી રાજી થઈ જાય છે. ડાશીમાના જ્ઞાનપરખની વાતો ઘેર ઘેર ગાજતી થાય છે. ચારે દીશામાંથી ચાર પરીઓ આવે છે. સ્વેત કપડામાં સજ્જ. ડાશીમાં પાસે બેસે છે. ડાશીમાના જીવનકાર્યની ખીજાન કરી લે છે.

૧ લી પરી:—મા, આ કાર્ય છેડ્યો નહીં વળતનો વ્યય થયો. પૈસાનો વ્યય થયો. મહેનત પડ્યો અને જીવનમાં નીરાશા પણ આવશે. આ કાર્ય છેડ્યો માં.

૨ છ પરી:—જ્ઞાન એ તો જગતના અમુલ્ય ભંડારો કરતાં પણ શ્રેષ્ઠ. પૈસા ચોર ચોરી જાય, છુટારા છુટી જાય, કીડા ખાઈ પણ જાય, અને વખત જતાં પૈસાને કાટ પણ ચડે. જ્ઞાન કોઈ નહીં ચોરે કે કોઈ નહીં છુટે.

૩ છ પરી:—એક દીવો બીજા દીવાને સળગાવશે, બીજો ત્રીજાને અને ત્રીજો ચોથાને. એક દીવો લાખો દીવાને પેટાવે. પણ પ્રથમ દીવો પોતાનું નુર ચોપું કરતો નથી. જ્ઞાનપરબમાંથી પીનાર સહુ તૃપ્ત થયે, પણ પરબની ગોળી જોઈ થવાની નથી. મા, જગતનાં બાળકોની તરસ છીપાવે રાખો. આ મહાપુણ્યનું કાર્ય કરતાં રહેજો.

ચોથી પરી:—મા, માન્યો ? અમે દીધા છુમ્માં. પર્વતો અને ખાડા ટેકરા ખુદયા પણ પ્રકાશ ના દેખાયો. જગતમાં પ્રકાશનું ટપકુંયે ના જડ્યું. અમે ઉડ્યા જ કર્યું. દુરથી તમારા જ્ઞાનમંદીરનો પ્રકાશ અજળ-જાતો દેખાયો. અમને “હારા” થયું. અમે હોંશબેર ઉડ્યાં. તમારું જીવનકાર્ય નીહાળીએ છીએ અને ખુબ આનંદ થાય છે.

ઠાશીમા:—એટલો, મેં તો પુરી ધગચથી આ કાર્ય ઉપાડ્યું છે. સંકટો આવશે અને એની નીરાશા પણ મળશે. પણ તમ સંતોષમાંના આશીર્વાદથી હું મારી મજલ કાપતી રહીશ. બાળકો તો આવતી કાલના જગત સ્તંભો છે. તે સ્તંભો ઉપર તો જગત રોકાએકું છે. હું બાળકોને જ્ઞાન નહીં પીરમું તો કોણ પીરમશે ?

બાળકોનું ટોણું જમા થઈ જાય છે. પરીઓ કબાડો ઉપાડે છે. અંદરથી પુસ્તકો કાઢી બાળકોને મનગમતાં પુસ્તકોની દહાંણુ કરે છે. દરેક બાળક ઉચ્ચકાય એટલાં પુસ્તકો ઉચ્ચકી જાય છે.

૧ લી પરી:—બાળકો બેસી જાયો. આને આપણે ડાશીમાને કુલગજરાથી વધાવીએ. ઠાશીમાના જીવનકાર્યનો ઉલ્લેખ કરી કુલહાર પહેરાવે છે. સહુ બાળકો તાળીઓથી જ્ઞાનમંદીરને ગજવી ચુકે છે; પરીઓ વારાફરતી ડાશીમાને વંદન કરે છે. બાળકો આવી ડાશીમાની ચરણરજ લે છે. સહુ વીજરાય છે.

એકલાં ઉભાં છે, ઠાશીમા આંખમાં મોતી ટપકે છે. દીવમાં હર્ષ માતો નથી. તે જ્ઞાનમંદીરના દેવની પુજા કરે છે. જ્ઞાનમંદીર મંજુરા અને તંજુરાના રણુકારથી ગાજી ઉઠી છે.

ભીખા વાણિયો

તેનું નામ હતું ભીખો પણ કામ હતું ઉદાર. ગામડાના ગરીબ લોકોને કોઈ પૈસા ન હોય તો પણ કોઈને જરૂર પડી હોય ને અર્ધી રાતે પૈસા લેવા આવે તોય ભીખો વાણિયો આવે. ને વ્યાજ પણ ખડું ચોડું લે. તથા પૈસાની ઉધરાણી કે ઉતાવળ જરાયે ન કરે. ગરીબ માણસને મળે ત્યારે પૈસા આવે. કોઈને ગમે ભેસીને પૈસા ન કઢાવે. ભીખો વાણિયો ગરીબોની તિજોરી હતો.

ભીખો વાણિયો શરીરે ઈશિયો હતો પણ તેનાં કામ વિરાટ હતાં. કોઈ ગરીબને કોઈ સરકારી-દરબારી સિપાઈનાં સતાવતાં હોય કે કોઈ માથાભારે માણસ દગાવતો હોય તો લોકો જાય ભીખા વાણિયા પાસે. ને તે રસ્તો બતાવે તેમ કરે એટલે તેનું કામ થઈ જાય! ભીખો વાણિયો ગરીબોને વિસામો હતો.

ભીખા વાણિયાનો રંગ કાળો હતો પણ તેનું અંતર ધોળું હતું. ગામમાં નિયાળ, લાયમિરી, હવાડો, ફૂલો, ધર્મશાળા, ચખૂતરો, મંદિર બધાના વહીવટ તે કરે ને ચોખ્ખા હિસાબ રાખે. જરાયે ગોટાળો ન થવા દે. અને આખા ગામને તેમાં રસ લેતાં કરે. ભીખો વાણિયો ખૂબ પ્રમાણિક ને ઉત્સાહી હતો.

ભીખો વાણિયો પૂત્ર કે દીલ્લપકાં ન કરે પણ રોજ સાંજે જીવતા દેવ જેવાં ગામનાં છોકરાંને લેગાં કરીને રમાડે ને કોઈ કોઈ વાર તેમને ઉગાણી પણ આવે. ભીખો વાણિયો બાળકોનો ભક્ત હતો.

શુભાખચંદ માસ્તરના ભીખો ગામના સુખે સુખી ને ગામના દુઃખે દુઃખી રહેતો. ગમે તેને ગમે તે જાતની મદદ જોઈએ તો તે ભીખા વાણિયા પાસેથી મળતી. કોઈ આશરો ન આવે તેને ભીખો વાણિયો મદદ કરે ખરેખર, ભીખો વાણિયો શુભાખચંદ માસ્તરનો નહિ પણ આખા ગામનો દીવો હતો!

પણ જ્યારે ભીખા વાણિયાને માથે દુઃખ પડ્યું ત્યારે તેણે કોઈન મદદની આશા ન રાખી. ને જ્યાંથી જ્યાંથી જેટલું જેટલું દુઃખ પડ્યું, તેટલું તેટલું તેણે સુગે મોઢે ધીરજથી સહન કર્યું!

ધન્ય છે એ વણિક વીરને!

રતિલાલ રા. અદ્વૈત્યુ

બાળકોનાં પુસ્તકો

ગીતરજની	૦-૮,	બાલ ગોપાળ	૧-૦	કોર્તિકથાઓ	૦-૨-૧
તિલોતમા	૦-૬,	ખેડૂતનો ધિકારી	૦-૩,	ટકને ખાતર	૦-
બાળકો	૦-૮,	કાઉન્ટ ટાલરટોચની વાતો	૦-૮,	પંચજન	૦-૧
પુસ્તકો પોણી કિંમતે :		‘‘શ્રીગોવિંદ’’	પીરમશરિક,	અમદાવાદ	

ખાલભક્ત પ્રહ્લાદ

હિરણ્યકશ્યપુ નામે એક રાક્ષસ રાજા હતો, તે ભગવાન સાથે ખૂબ વેર રાખતો હતો. તેણે પોતાના રાજ્યમાં ભગવાનને ભજવવાની સખત મનાઈ કરી હતી.

તેને ત્યાં એક પુત્રનો જન્મ થયો. તેનું નામ પ્રહ્લાદ. પ્રહ્લાદ નાનપણથી જ ભગવાનના ભક્ત હતા. ભણવા માટે તેને નિયામે બેસાડવામાં આવ્યા ત્યારે તેઓ નિયંત્રણમાં પણ ભણવાને બદલે ભગવાનનું ભજન કરતા. તેની સંગતથી નિયાંત્રણ બીજાં બાળકો પણ ભક્ત બની ગયાં.

હિરણ્યકશ્યપુને જ્યારે આ વાતની ખબર પડી ત્યારે તે ઘણો ગુસ્સે થયો. ભગવાનનું ભજન છોડી દેવા તેણે પ્રહ્લાદને બહુ સમજાવ્યા, સખત ધમકીઓ આપી, પણ પ્રહ્લાદજીએ પરમેશ્વરનું ભજન છોડ્યું નહિ.

તેથી વધારે ગુસ્સે થઈ પ્રહ્લાદને મારી નાખવાનો તેના બાપે નિર્ણય કર્યો. તેણે તેને એક વખત પર્વતની ટોચ ઉપરથી પછાડ્યા, પણ ભગવાને તેને ઝીલી લીધા.

બીજી વખત તેના ગળામાં ઝેરી સાપ પહેરાવવામાં આવ્યો, પણ સાપને બદલે શુભાળનાં ફૂલના હારથી પ્રહ્લાદ ચોભી રહ્યા.

ત્રીજી વખત તેને આગના મોટા ભડકામાં ફેંકી દેવામાં આવ્યા. પણ આગે પ્રહ્લાદને જાળ્યા નહિ.

ચોથી વખત તેના ઉપર ગાંડા હાથીઓ દૂદાવવામાં આવ્યા, પણ પરમેશ્વરની કૃપાથી પ્રહ્લાદને ગાંડા હાથીઓ ફૂલ જેવા હળવા લાગ્યા.

હિરણ્યકશ્યપુએ ઘણા ઉપાયો કર્યા, પણ પ્રભુની કૃપાથી પ્રહ્લાદને કશી અડચણ આવી નહિ.

હવે અત્યંત ગુસ્સે થઈને હિરણ્યકશ્યપુએ એક લોહનો ધાંભલો ધગાવીને લાલચોળ કરાવ્યો. પછી પ્રહ્લાદને બોલાવી કહ્યું 'પ્રહ્લાદ તું ભગવાનની ભક્તિ છોડી દે નહીં તો આ ધગતા ધાંભલાને ખાઈ ભરી લે.

પરમેશ્વર ઉપર અત્યંત વિશ્વાસ રાખીને પ્રહ્લાદે ધગધગતા લોહના ધાંભલાને ખાઈ ભરી. ખાઈ ભરતાંની સાથે જ ધાંભલો ફાટ્યો, અને તેમાંથી પરમેશ્વર નરસિંહરૂપે પ્રગટ થયા. શરીર માણસનું પણ મોઢું અને નહોર સિંહના એવા રૂપમાં ભગવાનને ભેઈ પ્રહ્લાદ પ્રેમથી તેના પગમાં પડ્યા. પણ હિરણ્યકશ્યપુ બીહીને લાગ્યો. નરસિંહ ભગવાને તેને પકડી પાડી પોતાના નહોરથી ચોરી નાખ્યો.

ભગવાને બાળક પ્રહ્લાદને અનેક આક્રમકમાંથી બચાવ્યા. સત્યનો બચ થયો ને પાપીનો નાશ થયો.

મણિશંકર હારશંકર દવે.

ધલા-નીરૂ, બંધુ બેની
સાથ રમે છે ખાલુડાં
માળાપોનાં માનીતાં એ
ચાતાં કદી ના કલ્યાણમાં
ખાપા આવે, ખાલુ હાવે
સાત સાતનાં દિનોમાં
મેવા મિકાઈ લઇ આપે તવ
નિલનદે હરખાતાં
નવ વસો રોજ પહેરી સારાં
ખાવા ખાણું નિત્ય નવાં
દિન દિન ભોજ્યે સાફ સાફ
હોંસ ધરે જીર મલકાતાં
માતા બહાલ ધરી ભાલાવે
મુંદરતાને એપાવે
પસો આપી નિત્ય નિશાળે
ભાતાં શિક્ષણ લેવાને
સાંજ પડયે છૂટીને આપી
ખાલવુંદ થઈ ખેલતાં
નિર્જપતામાં દિન શુભરી
જીવન-પગલે ચાલતાં
વાળું ત્યાગી, લેશન પાકી
નિંદ્રા ખોળે સૂઈ જતાં
ઉપા કેરો પગરવ ચાતાં
સ્વચ્છ થઈ ઇશને ભજતાં

ઠાકોરલાલ પ્ર. બ્રહ્મભટ્ટ.

“ઘોડાપૂર કેવું હોય?” વિનુએ પૂછ્યું.
શિયાળાની રાત હતી. ઓટલા પર ફળીઆનાં
છોકરાંઓ વિનુના ખાપા કને બેઠાં હતાં.
સમસમ પવન વાતો હતો. “કેમ વળી
પૂર હોય તે ઘોડાપર બેસીને આવે તેનું
નામ ઘોડાપૂર.” મેં જ પલાળ્યું. બધાં
ખડખડાટ હસી પડ્યાં. મને કંઈ સમજણ
ન પડી.

તાજેતરમાં જ ઘોડાપૂર આવ્યું હતું
અને તેથી દરેક ફળીયામાં અને ઘરમાં
ઘોડાપૂર વિષે જ વાત થતી હતી. ચાન્ત
રાત્રીમાં ચન્દ્ર પોતાના ચિતળ કીરણ વડે
બધાંનું મન પ્રકુલ્લીત બનાવતો હતો.
“મોટાભાઈ તમે જ કહો,” ને
મેં માગણી કરી. મોટાભાઈએ વાત શરૂ
કરવા માંડી.

“બધાં પોતપોતાનાં શયનગૃહમાં
નિંદ્રાદેવીનાં ખોળામાં હતાં. આકાશમાં
એક પથ્ર વાદળું નહોતું, લોકોને ક્યાંથી
ખજાર હોય કે તેમને માથે મોતના નગારાં
વાગે છે? એટલામાં લયની બ્હીસલ વાગી.
પાણીતો વધતું જ આવ્યું અને કાંઠા ભરાઈ
ગયાં. તોએ પાણી તો ચઢવાજ માડ્યું
અને છેક છેવટે શહેરમાં ઢાખલ થયું.
ગરીબોનાં ઝુંપડામાં પાણી પેસી ગયું.
પ્રભાતમાં વહેલાં ઉપાએ દર્શન દીધાં.
અને પછી અરુણે,

ને માણસો ચોંકી ઉઠ્યાં, “શું
શહેરમાં પાણી? શું શહેરમાં પાણી?”
એમ દરેકનાં મોઢામાંથી ચપ્પો ઉચરાતા
હતા. સવારમાં માણસસમૂહ સાળરમતીના
કીનારા પર ઘોડાપૂર નોવા ઉમટ્યાં.” પથ્ર ત્યાં
તો અમને ઝોઝાં આવવાં માંડ્યાં એટલે મો-
ટાભાઈએ વાત બંધ કરી, અને અમે સૂઈ
ગયા. તે દિવસે સ્વપ્નાં પથ્ર તેનાંજ આવ્યાં.
નૈમિય શાહ. (ઉ. વ. ૧૨)

હીરાબાઈ

હવેકલયુ નીકું ગણુ

આર્યનૈતિક નાટક સમાજના

લોકપ્રિય નાટક

નસીબદાર

ના ગાયનોમાં સંગીતકૃ

સુમધુર વાતાવરણુ જમાવી

લય છે.....

જનનાને લાડીશે નર

માં. અશરફખાન

નસીબદારના એ ગાયનો

ચલુ કરે છે.

એમ.એમ. / અપાંદલાકવપનાથાકે
૭૬૧૫ / સાકીથી ઉદ્દગમ
આઈ ખુલે

બહાર પડી ચૂકી છે

હીરાબાઈ

સાંભળો

યંગ ઇન્ડિયા રેકર્ડ્સ

ડી.એ. / પ્રીતમજી અમારા છે

૬૬૩૫ / જરા આઘા હ્યો લોચન

ડી.એ. / એક વાત પૂછું દિલની

૧૭૪૦ / સાહિબાએ માકલી વેણીગુલાબની

એપ્રિલ ૧૯૪૨

પ્રકાશ પીકચર્સ

ભરત મિલાપ

અને

ગણેશ પીકચર્સ

રેડીઓ સીંગર

ના ગાયનો હવે નર્થી

સાંભળ્યા ?

સચિત મફત કેટલોગ માટે

—સંપર્ચો—

ધી નેશનલ

પ્રામોદિન રેકર્ડ્સ

મેન્યુ. કંપની લિમિટેડ

૧૧૦, ગ્રેડામ રોડ,

મુંબઈ-૨

ભરતમિલાપનું એક દ્રશ્ય.

ડોંગરેનું બાલામૃત

છોકરાઓ માટે પુષ્ટીકારક દવા છે, તે નબળા અને સુકાઈ ગયેલાં છોકરાંઓને સાજાં કરે છે. આ બાલામૃતમાં છોકરાંઓના હાડકાં મજબુત કરવાની ચીજો સમાયેલી છે. મધુર છે.

આમજીવનમાં સ્વર્ગ ખડું કરનાર
પોતાની મંડળી સાથે શહેરનો
વૈભવ વિલાસ ઊડી

આમ પુનરો-
દ્ધારમાં જીવન
સમરપે છે ને
યુવાન યુવતી-
ઓને પોતાના
કર્તવ્યનો રાહ
ખતાવે છે.

પાકું પુઠું : કળામય કવર બેકેટ
પૃષ્ઠ રૂપ કિંમત રૂ. બે

દીવાને સાગર દફતર બીજું

શ્રી સાગરનાં ઉછાં વીસેક વરસનાં
અજનો, ગઝલો અને કાવ્યોનો
ગ્રંથ.

આ ગ્રંથ શ્રી સાગરની હયાતીમાં
ઈ. સ. ૧૯૩૬ માં તેમની જ હાથે
નીચે ફેહરીશત : શબ્દકોષ અને
શબ્દસૂચિ સાથે છપાયેલો.

કિંમત રૂ. બે

(વિ. પી. પોસ્ટેજ ખર્ચ : આઠ આના જુડે)

પ્રતો થોડી જ છે માટે જણાવું
પુસ્તક મંગાવી લેવું.

જીવનલાલ એન્ડ સન્સ
પીરમશા રોડ, અમદાવાદ.

કુમારો માટે ઉપયોગી હિન્દના
તેમજ દરિયાપારના મહાન નરો-
ના સરળભાષામાં આલેખાયેલાં

જીવન ચરિત્રો

વિભૂતિ મંદિર

લેખક : શ્રી અશોક હર્ષ

કર્નલ લોરેન્સ, લાલા હરયાલ,
સર જોન ક્રાન્ડલીન, સર આર્થર
ન્યુટન જિસેખ ગેરીઆદી, માર્કોની,
રેનાલ્ડ રોસ, અબ્રાહમ લિંકન,
ગ્રામસ્કેપ્સ, અને ડૉ. કેટકર.

દશ ચરિત્રો સચિત્ર, કવર બેકેટ
કિંમત રૂ. બે

.....લખો.....

જીવનલાલ એન્ડ સન્સ

જાનપતરાપ રોડ, વીલાપારલા વેસ્ટ
(મુંબઈ) અગર પીરમશા રોડ, અમદાવાદ

લાયબ્રેરીઓમાં વસાવવા લાયક નવાં છે.

પુસ્તકો

છાયાનંદ રમણલાલ દેસાઈ	૮-૦	નવી વહુ	૩-૮-૦
અંસરી "	૨-૮-૦	ચારીનદીન "	૩-૮-૦
શિરિષ "	૨-૮-૦	મિન્ડુ "	૦-૮-૦
હૃદયનાથ "	૨-૮-૦	વદરાણી વિમા દગોર	૨-૮-૦
સ્નેહયત્ન "	૨-૮-૦	મોખેશલાલી "	૨-૮-૦
પત્તાલસા "	૨-૮-૦	આનંદી "	૨-૮-૦
મામલકમી બા. ૧ થી ૪	૧૦-૮-૦	ભાર્ગવ બહેન "	૨-૮-૦
ભારેલો અમિ "	૩-૦-૦	નગરલક્ષ્મી "	૨-૮-૦
અધે રસ્તે ક. ગા. મુનદી	૩-૦-૦	રામકદાણી આચાર્ય	૩-૦-૦
જ્ય સોમનાથ "	૩-૦-૦	દોરાતા વાઘળ "	૨-૮-૦
ગુજરાતનો નાથ "	૩-૦-૦	જળસમાધી "	૨-૦-૦
રાત્રિવિરાજ "	૩-૮-૦	કંબી કુનિયા આલમ	૩-૦-૦
કોનો વાંક ? "	૨-૮-૦	બીટેલા દાર મેલાણી	૨-૦-૦
નવલીકાઓ "	૨-૦-૦	તુલસીકથારો "	૨-૮-૦
ચોક્ક રસદર્શનો "	૨-૦-૦	અણદિવવાનો યુવરાજ બા. ૧ લો ૨ જો	૨-૮-૦
લોપામુદ્રા બા. ૧ થી ૪	૪-૮-૦	સાદિય વિલાસી	૪-૦-૦
અજ્ઞતા ધુમોદ	૨-૮-૦	વાંક વિનાની "	૨-૦-૦
પરાજય "	૨-૮-૦	સમાદ વિક્રમ જોડાલાલ ત્રિવેદી	૨-૮-૦
તબુખા બા. ૧ થી ૪ "	૭-૦-૦	સુરેખા "	૨-૮-૦
સાવકો મા રમણલાલ સોની	૨-૮-૦	રંબા "	૧-૮-૦
સુભદા "	૨-૦-૦	જગીરખાન રમણીકલાલ દલાલ	૨-૦-૦
અનુરાધા "	૩-૦-૦	કમાલ "	૨-૮-૦
નવીના "	૩-૦-૦	સુવર્ણા "	૨-૮-૦
શ્રીકંઠ બા. ૧-૨ "	૩-૦-૦	પરિમલ "	૨-૦-૦
સુવાસનદ્ર શરદ્વાણી	૨-૮-૦	ત. રાજમાતા ઉછરેગરાય ઓઝા	૩-૮-૦
દુર્લાબન "	૨-૦-૦	રસીયા બા. ૧-૨ જો "	૩-૦-૦
		જર્મની "	૧-૮-૦

લાયબ્રેરીઓને સારું કમીશન આપવામાં આવે છે.

સંજ્ઞા:

જીવનલાલ એન્ડ સન્સ

લજ્જપતરાંચ રોડ, વીલાપારલા.

+

પીરમલા રોડ, અમદાવાદ.

‘જાનવર્ધક’ પુસ્તકમાળા ના પ્રાદુરોને

માણુ સાલનું બીજું પુસ્તક
શ્રી કનૈયાલાલ મુનશીકૃત
કેનો વાંકે! ડૉ. ર. અરી
બહાર પડી ગયું છે. અને
એ આ પુસ્તક ન જોઈતું
હોય તો અણહિલવાડનો
મુનરાજ (કેતરાધ) પણ
બહાર પડનાર છે. તે મજાનો.
પ્રાદુરો બનેલાંથી જે
જોઈશે તે મંગાવી શકે છે.
ત્રીજું પુસ્તક શ્રી અમૃત-
લાલ ત્રિવેદીનું સામાજિક
સમ્પત્તિ.

જસવંતી-દીલનાડખ
છપાય છે. તે આ માસની
આખરમાં બહાર પડશે.
વ્યવસ્થાપક.

નવાં પુસ્તકો

છાયાનંદ (ર. વ. ર.)	૨-૮
ત. રાજમાતા	૩-૮
સુરેખા	૨-૮
અવંતીપતિ	૨-૮
સદચરીની શોધમાં	૧-૮
કીર્તિ કપાઓ	૨-૦
મુવાસચંદ (ચરદખાણ)	૨-૮
હિસા	૩-૮

‘શ્રીબોધ’ કાર્યાલય

પીરમુશા રોડ-અમદાવાદ.

વાર્ષિક લવાજમ

દેશ બહારેશ પરદેશ

૫-૦-૦ ૫-૮-૦ ૬-૮-૦

(નવ સીરીઝ)

શ્રી બોધ

રૂ	અનુક્રમણિકા	વર્ષ ૮૬
૧૯૪૨	છૂટક નકલ આઠ આના	અંક ૫ મો

૧ તોય તોરી કંખના...	શ્રી ચંદ્રકાન્ત મં. ઝોઝા	૨૦૭
૨ બહામનાં સોણધાં ...	શ્રી ચન્દ્રસંકર ધિ. પંડ્યા	૨૦૮
૩ બસિદાન ...	શ્રી રમણીય મ. શેઠ	૨૦૯
૪ દાવાનળની બીતરમાં...	શ્રી ચિરંતન બાવે	૨૧૪
૫ મુળચત્રની નારી ...	શ્રી ‘ચન્દ્રિક’...	૨૧૬
૬ અનુસુમાએ બાળકોને કેમ સુધાર્યા!	શ્રી કુમરશી-સંપટ	૨૨૦
૭ સતી રામધારી ...	શ્રીમતી કમળા રાવ	૨૨૫
૮ વિવિધ વાનીઓ ...	સં. બિન્દુ	૨૩૦
૯ દોહન ...		૨૩૧
(૧) આપણે શુદ્ધચળાર		૨૩૧
(૨) કુરીવાજ		૨૩૧
(૩) આંતરતાતિય લગ્નો		૨૩૨
૧૦ ચાંદાચાંદલિઓ		૨૩૪
૧૧ માણુ જનાવોની માદિતી	શ્રી કેશવપ્રસાદ દેસાઈ	૨૩૫
૧૨ શ્રી સમાચાર	૨૪૦
૧૩ સોને જગત	૨૪૨
૧૪ પુસ્તક પરીચય ...	શ્રી કેશવપ્રસાદ દેસાઈ	૨૪૫

પ્રાદુરોને:—

- (૧) જેમણે હજુ સુધી એટ પુસ્તક મંગાવ્યું નથી તેમને અનુક્રમે એટ પુસ્તક વૃંદાવન અંગર સહચરીની શોધમાં મોકલી આપવામાં આવશે.
- (૨) ‘શ્રીબોધ’ કાર્યાલયમાંથી દરેક જાતના પુસ્તકો મળી શકે છે. પ્રાદુરોને સાફ કમીશન અપવામાં આવે છે.

લાયઘેરીઓમાં વસાવવા લાયક નવાં જ

પુસ્તકો

છાયાનંદ રમણલાલ દેસાઈ	૮-૦	નવી વદ્ધ	૩-૮-૦
ખંસરી	૨-૮-૦	ચારીત્રદીન	૩-૮-૦
શિરિષ	૨-૮-૦	ગિન્દુ	૦-૮-૦
હૃદયનાથ	૨-૮-૦	વદ્ધરાણી-વિભાં દાગોર	૨-૮-૦
સ્નેહયજ્ઞ	૨-૮-૦	ચોખેરવાલી	૨-૮-૦
પત્નિસાક્ષી	૨-૮-૦	બાનંદી	૨-૮-૦
આમલકમી બા. ૧ થી ૪	૧૦-૮-૦	શાર્દૂ બહેન	૨-૮-૦
બારેલો બ્લિસ	૩-૦-૦	નગરમક્ષમી	૨-૮-૦
અગ્નિ રસ્તે ક. ગા. મુનધી	૩-૦-૦	રામકદાણી આચાર્ય	૩-૦-૦
જય સોમનાથ	૩-૦-૦	ધૈરાતા વાદળ	૨-૮-૦
ગુજરાતનો નાથ	૩-૦-૦	જળસામ્રાજી	૨-૦-૦
રામધિરાજ	૩-૮-૦	દંબી-કુનિયા આસન	૩-૦-૦
ગોનો વાંક ?	૨-૮-૦	બીડેલા દાર મેધાણી	૨-૦-૦
નવલીકામ્બો	૨-૦-૦	તુલસીકપારો	૨-૮-૦
ચોમક રસદર્શનો	૨-૦-૦	અણહિલવાડનો યુવરાજ બા. ૧ લો ૨ જો	૪-૦-૦
લોપામુદ્રા બા. ૧ થી ૪	૪-૮-૦	સાહિત્ય વિસાધી	૪-૦-૦
બજાતા ધૂમ્રેતુ	૨-૮-૦	વાંક વિનાની	૨-૦-૦
પરાજય	૨-૮-૦	સમ્રાટ વિક્રમ જ્ઞાનાલક્ષ ત્રિવેદી	૨-૮-૦
તણુખા બા. ૧ થી ૪	૭-૦-૦	સુરેખા	૨-૮-૦
સાવકો મા રમણલાલ સોની	૨-૮-૦	રંભા	૧-૮-૦
સુભદ્રા	૨-૦-૦	જંગીજખાન રમણીકલાલ-દલાલ	૨-૦-૦
અનુરાધા	૩-૦-૦	કમાલ	૨-૮-૦
નવીના	૩-૦-૦	સુવર્ણા	૨-૮-૦
શ્રીકાંત બા. ૧-૨	૩-૦-૦	પરિમલ	૨-૦-૦
સુવાસચંદ્ર શરદાખુ	૨-૮-૦	ત. રાજમાતા ઉછરેજરાય ઝોઝા	૩-૮-૦
વૃંદાવન	૨-૦-૦	રક્ષિયા બા. ૧-૨ જો	૩-૦-૦
		જર્મની	૧-૮-૦

લાયઘેરીઓને સારું કમીશન આપવામાં આવે છે.

લખો:

જી. વ. ન. લા. લ.

એન્ડ

સન્સ.

લખપતરાવ રોડ, વીલાપારલા.

+

પીરમથા રોડ, અમદાવાદ.

‘ગાનવર્ધક’ પુસ્તકમાળા
ના આલોકનો

આણ સારાનું બીજું પુસ્તક
શ્રી કનૈયાલાલ મુનશીકૃત
કોનો વાંક! કી. ર. અઢી
બદાર પરી ગયું છે. અને
ને આ પુસ્તક ન જોઈતું
હોય તો અણહિલવાડનો
મુખરાજ (કિતરાઈ) પણ
બદાર પાનાર છે. તે મળશે.
આલોકો બન્નેમાંથી જે
જોઈશે તે મંગાવી શકે છે.
ત્રીજું પુસ્તક શ્રી અમૃત-
લોલ મિવેદીનું સામાજિક
સર્જન.

જસવંતી-દીલનાડખ
છપાય છે. તે આ માસની
આખરમાં બદાર પડશે.
વ્યવસ્થાપક.

નવાં પુસ્તકો

છાયાનંદ (ર. વ. રી.) ૨-૮
ત. રાજમાતા ૩-૮
સુરખા ૨-૮
અવંતીપતિ ૨-૮
સહયરીની શોધમાં ૧-૮
કીર્તિ કથાઓ ૨-૦
સુવાસચંદ્ર (શરદખાણ) ૨-૮
હિત ૩-૮

‘શ્રીબોધ કાર્યાલય’

પીરમથા રાજ-અમદાવાદ.

વાર્ષિક લવાજમ

દેશ બહારેશ પરદેશ
૫૦-૦૦ ૫-૮-૦૦ ૬-૮-૦૦
(નવ શીર્ષક)

શ્રી બોધ

મે	અનુક્રમશીલકા	વર્ષ ૮૬ અંક ૫ મા
૧૯૪૨	છૂટક નકલ આઠ આના	
૧	લ્હોય લ્હારી કંખના...	શ્રી ચંદ્રકાન્ત મં. જોશી ૨૦૭
૨	બહાલમનાં સોણવા ...	શ્રી ચંદ્રસાંકર પિ. પંડ્યા ૨૦૮
૩	બસિદાન ...	શ્રી રણજીત મ. રોક ૨૦૬
૪	દાવાનળની બીતરમાં...	શ્રી ચિરંતન બાવે ૨૧૪
૫	ગ્રજસતની નારી ...	શ્રી ‘ચન્દ્રિક’ ... ૨૧૬
૬	અનુસુયાએ બાળકોને કેમ સુધાર્યા!	શ્રી કુંગરશી સંપટ ૨૨૦
૭	સતી રામખારી ...	શ્રીમતી કમળા રાવ ૨૨૫
૮	વિવિધ પાનીઓ ...	મં. મિન્ડુ ૨૩૦
૯	દોહન ...	૨૩૧
	(૧) આપણો શુદ્ધસાચુગાર	૨૩૧
	(૨) કુરીવાજ	૨૩૧
	(૩) આંતરતાતિય લગ્નો	૨૩૨
૧૦	ચાંદાચાંદલિઓ	૨૩૪
૧૧	આણ બતાવેલી માહિતી	શ્રી કેશવપ્રસાદ દેસાઈ ૨૩૫
૧૨	શ્રી સમાચાર ...	૨૪૦
૧૩	સોને વગત ...	૨૪૨
૧૪	પુસ્તક પરીચય ...	શ્રી કેશવપ્રસાદ દેસાઈ ૨૪૫

આલોકનો:—

- (૧) જેમણે હજી સુધી કોઈ પુસ્તક મંગાવ્યું નથી તેમને અનુક્રમે
કોઈ પુસ્તક જુદાવન અગર સહયરીની શોધમાં મોકલી
આપવામાં આવશે.
- (૨) ‘શ્રીબોધ’ કાર્યાલયમાંથી દરેક જાનના પુસ્તકો મળી શકે છે.
આલોકનો સારું કમીશન આપવામાં આવે છે.

લાયબ્રેરીઓમાં વસાવવા લાયક નવાં બે.

પુસ્તકો

છાયાનંદ રમણલાલ દેસાઈ	૮-૦	નવી વહુ	૩-૮-૦
ખંસરી "	૨-૮-૦	ચારીત્રહીન	૩-૮-૦
શિરિષ "	૨-૮-૦	ત્રિન્દુ	૦-૮-૦
હૃદયનાથ "	૨-૮-૦	વહુરાણી-વિદ્યા દાંગેર	૨-૮-૦
રોહયત "	૨-૮-૦	ચોખેરવાલી	૨-૮-૦
પત્રલાલસા "	૨-૮-૦	આનંદી	૨-૮-૦
મામલકમી બા. ૧ થી ૪	૧૦-૮-૦	ભાર્ગવદેવ	૨-૮-૦
ભારેશી અગ્નિ "	૩-૦-૦	નગરલક્ષ્મી	૨-૮-૦
આથે રસ્તે ક. ગા. મુનદી	૩-૦-૦	રામહદાણી આચાર્ય	૩-૦-૦
જય સોમનાથ "	૩-૦-૦	પેરાતા વાદળ	૨-૮-૦
ગુજરાતનો નાથ "	૩-૦-૦	જળસમાધી	૨-૦-૦
રામધિરાજ "	૩-૮-૦	દંબી દુનિયા અગાલન	૩-૦-૦
કોનો વાંક ? "	૨-૮-૦	બીડેલા દાર મેધાણી	૨-૦-૦
નવલીકાઓ "	૨-૦-૦	તુલસીકથારો	૨-૮-૦
ચોરંગ રસદર્શનો "	૨-૦-૦	અથલિલવાકો મુવરાજ બા. ૧ થી ૨ બે	૨-૦-૦
લોપામુદ્રા બા. ૧ થી ૪	૪-૮-૦	આદિત્ય વિલાસી	૪-૦-૦
અજીતા ધૂમીવ	૨-૮-૦	વાંક વિનાની	૨-૦-૦
પરાજય "	૨-૮-૦	સમ્રાટ વિક્રમ નેહાલાલ ત્રિવેદી	૨-૮-૦
તથુખા બા. ૧ થી ૪ "	૭-૦-૦	મુરખા	૨-૮-૦
સાવકો મા રમણલાલ સોની	૨-૮-૦	રેલા	૧-૮-૦
સુમદા "	૨-૦-૦	જગીરખાન રમણીકલાલ દલાલ	૨-૦-૦
અનુરાધા "	૩-૦-૦	કમાલ	૨-૮-૦
નવીના "	૩-૦-૦	સુવર્ણ	૨-૮-૦
શ્રીકોંત બા. ૧-૨ "	૩-૦-૦	પરિમલ	૨-૦-૦
સુવાસવ્યં શરદખાણ	૨-૮-૦	ત. રાજમાતા ઉછરંજરાય ઓઝા	૩-૮-૦
કુંદાવન "	૨-૦-૦	રસીયા બા. ૧-૨ બે	૩-૦-૦
		જર્મની	૧-૮-૦

લાયબ્રેરીઓને સારું કમીશન આપવામાં આવે છે.

સંજ્ઞા:

જીવનલાલ એન્ડ સન્સ

લજપતરાંચ રોડ, વીલાપારલા.

+

પીરમથા રોડ, અમદાવાદ.

અલિદાન

[નવલિપ્ત]

લેખક : શ્રી. રણછંત મ. શેઠે

‘પ્રેમને ધનિક અને ગરીબ બંને સરખા છે, ગૌરાંગી !’ નદીના જલમાં કાંકરો નાંખતો વિરાટ બોલ્યો.

‘પૈસાદાર કરી શકે એ ગરીબ નહિ કરી શકે.’

‘મને એમ જ લાગે છે કે પૈસાની શોધમાં તણાઈને તું એવું બોલે છે. તું અમરના ઉજળા દુનિયા રૂપી આરસીમાં મોહક પ્રતિબિંબ નિહાળે છે એ કેવળ ક્ષમ છે.’

‘અમર કરી શકે તે તું એક મજદૂર નેતા પણ ન કરી શકે.’

નદીની રેતીમાં આંગળી વતી આકૃતિ દોરતી ગૌરાંગી બોલી.

‘જો, ગૌરાંગી ! આ સરિતામાં હું અને અમર સાથે ભૂરૂંઠા મારીએ. પાણી બગેને દુખાંડી દેશે. એને જીંચનીચનો ભેદ નથી. પ્રેમ અને પાણી બંને સરખાં !’ વિરાટ નદીના ખળખળ વહેતા નીર તરફ આંગળી ચીંધી બોલ્યો.

‘જગતની જો જૂની યર્ષ ગયેલી શીલસૂરી છે. વિરાટ ! હવે નવી શોધ.’ સમીરલહરીથી ઊડતા પોતાના વાળના જૂંદાં સમારતી ગૌરાંગી બોલી.

‘ત્યારે એ આજે જલ્દયું કે તારા પ્રેમ મોહની વિજળી સમાન હતો, જે ધડીકમાં પડેકે ને બીડી બધ.’

‘હા-હા-હા. દારૂડીવાનો પ્રેમ !’ ગૌરાંગી ખડખડાટ હસી પડી.

‘હસમા. ગૌરાંગી ! મને દારૂની લતમાંથી તું છોડવી શકે છે. એ તારા પ્રેમનું કામ છે.

જેવી રીતે તુરજહાને જહાંગીરને વીસ ખાલી પરથી એક પર આપ્યો...’ વિરાટ ગંભીર પહે બોલ્યો.

‘દારૂડીયાની વાત અને અજવાળી રાત; બગેનો ભરોસો શું ?’

‘તું કહે તો આજ ધડીએ હું મંદિરાં ન પીવાનું પણ લઉં.’

‘સર્પ દેડકાને ન ખાવાની પ્રતિજ્ઞા કરે તો પણ દેડકા તો એના લક્ષ્યથી આથો જ રહેને !’

‘બસ. બસ. આ ડીબેટીંગ સોસાયટી નથી. દારૂડીયાની વાતમાં ભણે વિશ્વાસ ન હોય પણ હું તને કહું છું સ્વાર્થથી વગરનો પ્રેમ કૃત્રિમ દૂષ જેવો છે. પ્રેમ સ્વાર્થથી માગે છે. ગૌરાંગી !’

‘હા-હા-હા. એક દારૂડીયાના મુખમાંથી સ્વાર્થથી જેવો સપ્ત ! કેવળ અસંભવિત દારૂડીયા અને સ્વાર્થથી વચ્ચે એ ધ્રુવના નેટહું અંતર છે.’

(૧)

ખિ ! બ્રહ્મભનાં સોણલાં છે મીઠાં મીઠાં !

એના સોણલે ફાલે કે ઉર—વેલ :

બ્રહ્મભનાં સોણલાં છે મીઠાં મીઠાં !—સખિ !

(૨)

ધુર સોણલાં એ સ્વર્ગીય સુખમાં સીમે :

રો છુપડો જુઝાવે અમેરી દીમે :

આત્મ—વશ્વરી પ્રકૃત્તી દેરાય.

બ્રહ્મભનાં સોણલાં છે મીઠાં મીઠાં !—સખિ !

(૩)

ના સોણલે જ પ્રીતિને પાંખો ફૂટે :

? પાંખો ઉડતાં આકાશે સીમે :

ભીતિ—ફગરા ઉલ્લસી જગાય.

બ્રહ્મભનાં સોણલાં છે મીઠાં મીઠાં !—સખિ !

(૪)

ના સોણલે ધીરજની પારા પહે :

હાં પ્રાણ—પાંખે રક્ષોએ હૃદ :

શીક્ષા સાંતિ—શોકેરા છંટકાય.

બ્રહ્મભનાં સોણલાં છે મીઠાં મીઠાં !—સખિ !

(૫)

ના સોણલે શી પ્રેરણાની ન્યોતિ ઝમે :

નવલાં ફેં નોમ—તેજ પૂરે હૃદ :

સારો આત્મ—દીપક પ્રગટાય.

બ્રહ્મભનાં સોણલાં છે મીઠાં મીઠાં !—સખિ !

(૬)

ર—પીણાના તાર ઉડે સોણલે ઝણી :

જ્યે ગીતડાં સુગંધાં ફેં ઉડે રઝુરી :

નિઝનંદની હો મસ્તીઓ મણાય !

બ્રહ્મભનાં સોણલાં છે મીઠાં મીઠાં !—સખિ !

(૭)

મેના સોણલે ભાવિના બલુકારા ઉડે :

નારા ભાગ્ય—શિતારાની ઉપા : ઉમે :

છવન—ભાગ્ય—રવિ દર્શના યાય.

બ્રહ્મભનાં સોણલાં છે મીઠાં મીઠાં !—સખિ !

(૮)

લાગનની સફળના એ સોણલે દીડી :

ધન્યની ઘડિ શી હથે આપી મીઠી ?

પ્રભુતામાં સુજ પગલાં મંડાય.

બ્રહ્મભનાં સોણલાં છે મીઠાં મીઠાં !—સખિ !

બ્રહ્મભનાં સોણલાં

[રાસ]

અન્નદાનર દિગ્ગજરામ પંડ્યા.

‘પ્રેમને ધનિક અને ગરીબ બન્ને સરખાં છે. ગૌરાંગી !’ નદીના જલમાં કાંકરા નાંખતો વિરાટ બોલ્યો.

‘પૈસાદાર કરી શકે એ ગરીબ નહિ કરી શકે.’

‘મને એમ જ લાગે કે કે પૈસાની શેઠમાં તથાઈને તું એવું બોલે છે. તું અમરની ઉજળા દુનિયા રૂપી આરસીમાં મોહક પ્રતિબિંબ નિહાળે છે એ કેવળ કામ છે.’

‘અમર કરી શકે તે તું એક મજદૂર નેતા પણ ન કરી શકે.’

નદીની રેતીમાં આંખળા વતી આકૃતિ દોરતી ગૌરાંગી બોલી.

‘તો, ગૌરાંગી ! આ સરિતામાં હું અને અમર સાથે બૂટકા ભરીએ. પાણી બનેને ફૂંચાડી દેશે. એને જીંમનીયતો ભેદ નથી. પ્રેમ અને પાણી બન્ને સરખાં !’ વિરાટ નદીના ખગખગ વહેતા નીરતરફ આંખળા ચીંધી બોલ્યો.

‘જગતની એ જૂની ચર્ચ ગયેલી શીલચૂરી છે. વિરાટ ! હવે નવી શાધ.’ સમીરનહરીથી ભડતા પોતાના વાળના જૂદાં સમારતી ગૌરાંગી બોલી.

‘ત્યારે મેં આજે જાણ્યું કે તારો પ્રેમ મોહની વિનળી સમાન હતો, જે ઘડીકમાં પલ્કે ને ભડી નવ.’

‘હા-હા-હા. દારૂપાનો પ્રેમ !’ ગૌરાંગી ખડખડાટ હસી પડી.

‘હસમા. ગૌરાંગી ! મને દારૂની લતમાંથી તું છોડવી શકે છે. એ તારા પ્રેમનું કામ છે.

જેવી રીતે નૂરજહાને જહાંગીરને વીસ ખાલી પરથી એક પર આપ્યો...’ વિરાટ ગંભીર પણે બોલ્યો.

‘દારૂપાની વાત અને અજવાળી રાત; બન્નેનો ભરોસો શું ?’

‘તું કહે તો આજ ધડીએ હું મદિરા ન પીવાનું પણ લઉં.’

‘સર્પ દેડકાને ન ખાવાની પ્રતિજ્ઞા કરે તો પણ દેડકા તો એના ભક્ષ્યથી આધો જ રહેને !’

‘બસ. બસ. આ ડીબેટીંગ સોસાયટી નથી. દારૂપાની વાતમાં બાલે વિશ્વાસ ન હોય પણ હું તને કહું છું સ્વાર્પણ વગરનો પ્રેમ કૃત્રિમ ફૂલ જેવો છે. પ્રેમ સ્વાર્પણ માગે છે. ગૌરાંગી !’

‘હા-હા-હા. એક દારૂપાના મુખમાંથી સ્વાર્પણ જેવો શબ્દ ! કેવળ અસંબંધિત દારૂપા અને સ્વાર્પણ વચ્ચે એ કુવના જેટલું અંતર છે.’

‘તું ભલે મને ન આહતી હોય ! ગૌરાંગી ! મારા તારા વિષેનો પ્રેમ શુદ્ધ છે. હું તારે માટે બલિદાન આપી શકું છું.’

‘એ બધી શબ્દની ગમક છે જે ફક્ત કામળ પર જ શોભે ! વળી તારું મત પત્નીનો પુત્ર પાત્ર છે.’

‘હેન, એમાં શું ?’

‘એટલે જ હું કહું છું કે તારા પ્રેમ આશિની ચિનચારી છે અને હું ધાસ છું...એ બંનેને નહિ બને...’ કહી ગૌરાંગીએ જવા માટે પૂંક ફેરવી.

‘તો ભલે. પણ જતાં પહેલાં તારી પાંચે એક ચીજ હું માગું છું. આપીશ તું ?’

ગૌરાંગી ગભી રહી. એને મન વિરાટ એકાદ આલિંગન અગર બહુ બહુ તો એકાદ સુખન માગશે. એટલે એણે પૂછ્યું, ‘શું ?’

‘તારી મુદ્રા-બોટી.’

‘બસ. એ જ માગ્યું ! ભે.’ કહી ગૌરાંગી. એ બોટી કાઢી આપી.

‘એમ નહિ. તું મારી આંગળી પર પહેરાય.’

ગૌરાંગીએ તેની ટચલી આંગળી પર બોટી પહેરાવી.

‘બસ. હવે તું જઈ શકે છે.’ હૃદયની વંદના પર અકુશ મુકી વિરાટ બોલ્યો. ગૌરાંગી ગર્ભ—તે તેને જતી બેઠી રહી—દેખાતી બંધ થઈ ત્યારે નહીની રેતીમાં ‘ધન’ દર્શને જોતી ગયો—તેની આંખ પશ્ચિમાકાશના સૂર્ય પેડે રાતીચોળ હતી.

વિરાટ મનુરમડળનો નેતા હતો એનાથી લગભગ મૂળતા. લાંબા કરવાની છટા—એનું વકૃત્વ બળ માનવહૃદય પર ધારી અસર ઉપજાવતું. ગૌરાંગી એ કોલેજ શ્યવનમાંથી સાંપડેલું અણુગોલુ મોતી હતું. ગૌરાંગી પ્રથમ એના પ્રેમમાં પડી. પણ પાછળથી લક્ષ્મીની

શોહમાં અંબઈ અમર નામના લક્ષાધીપતિની પાછળ જોવાઈ. વિરાટ અને અમર બંને એક જ વચના—અરે ! એક જ કદ અને લગભગ મળતા ચહેરાવાળા પાંત્રીશ વરસના યુવાનો હતા. પણ બંને વચ્ચે આસમાન જમીનનો ફેર હતો. એક નિર્ધન હતો બીજો લક્ષ્મીપતિ ! ગૌરાંગી બંનેની વચ્ચે જાતી હતી. ‘એ કઈ આવુ જતું ? એક આવુ લક્ષ્મીની છોળ બીજી આવુ નિર્ધનતા છતાંય ઔદાર્ય—પ્રભુતાનો અંશ ! એક આવુ વિશ્વાસ વેશન બીજી આવુ સદાય ખેદરકારીભર્યું ગોહક રમીત ! એક દારૂ-ડીવાનું કારણ એને મળ્યું. એણે વિરાટને—વિરાટ હૃદયના વિરાટને—તથા દીધો...અને લક્ષ્મીનો પાશ્વ પકડ્યો—એ અમરને પરણી કે જેણે પાછળથી મદિરાને પોતાનો મિત્ર બનાવ્યો. ગૌરાંગીને પોતાનું રમીત ક્યડાતું લાગ્યું. વિરાટને તથા દીધા બદલ તેને પશા તાપ થયો.

*

આજ કેટલાક દિવસ થયા આનુભાવના શહેરમાં અસંતોષ વધતો જતો હતો. ધનિકાની આપખુદ સત્તાનું જોર વધતું જતું હતું. એક ધનિકે એક ગરીબના પુત્રને પોતાની ઘોડાગાડી તળે કચડી નાંખ્યો હતો. તેના પર કામ ચાડ્યું અને તે નિર્દોષ છૂટી ગયો. એક મીઠામનિકે એ ગરીબ સુવત્તીઓ પર બળામર કર્યો. તેથી મજદૂરોના અસંતોષે ઉગ્ર સ્વરૂપ પકડ્યું. ક્રાંતિ ! ક્રાંતિ ! ક્રાંતિ ! પરિવર્તન જોઈએ છે ! સત્તાધીશોની સત્તા નાણું કરે ! કાર્મ મોટું નથી ! કોઈ જાંચ નથી તેમ નીચ નથી ! કાર્મ ધનિક કપડા પહેરેતે જન્મ્યો નથી ! સા માટે તેને જાંચો ગણ્યો ? આવી બધા સંભળાતી હતી. કેટલાય ધનિકા, મીલ-માલિકા અને અધિકારીઓ, જેઓ પોતાને જાંચા લોકોના ગણાવતા તેમના પતો નહોતો. શહેરમાં ન્યાં હોય ત્યાં ‘વિવધર મંડળ’નું નામ બોલાવતું. એ મંડળનો સ્થાપક હતો

તક્ષક—જેનું નામ લેતા લગભગ ધુન્તો— મજૂર મંડળને સંગઠિત કરી એ દુનિયાનું પરિવર્તન કરવા માંગતો હતો. મજૂર મંડળને પોતાના પક્ષમાં લઈ એણે સત્તાધીશોની આપ ખુદ સત્તા—જહાંગીરી—દાદાગીરી—સામે બંડ ઉઠાવ્યું. એણે મજૂર મંડળનું નામ ‘વિષધર મંડળ’ રાખ્યું. એ મંડળનું સ્થાન શહેરથી ધણે જ દૂર એક ભોંયરામાં હતું. શહેરની બહાર લગભગ વેરાન જેવો લાગ હતો. તેની વચ્ચે એક પરખડી હતી. જતા આવતા લોકો એમાં ધરીક વિચાંતિ લેતા. તેમાં એક વૃદ્ધ માણસ વિરથી પડી રહેતો. એજ પરખડી નીચે એક ભોંયકે હતું. શામાન્ય રીતે આમાં કાર્મનિય જેમ કે કંઈ શક પડતો નહિ. એ ભોંયરામાં આખું નગર હોય એમ ‘વિષધર મંડળ’ પોતાના કુટુંબ કબીલા સાથે પડી રહેતું. એમનું એજ રહેણાણ સ્થાન હતું. એ વિષધર મંડળના કાર્યકર્તા પોતાનો સરદાર ચૂંટી કાઢતા. એના હુકમ અને શિક્ષતપાલનનો લગ કરનાર એક જ ગોળીથી વિધાર્જ જતાં—એ મંડળનો સરદાર હતો તક્ષક. એના હાથ નીચેનું સ્થાન હતું વિરાટનું. એને સૌ નાયક કહી સંબોધતા. નીતિના કડકમાં કડક નિયમોનું પાલન એ એનો જનમસિદ્ધાંત હતો. એ સિદ્ધાંત આગળ પિતૃપ્રેમ કે મિત્રાચાર બધાય સગપણે ગોણુ બની જતાં.

‘નાયક તમને બોલાવે છે’ એક દિવસ વિરાટને એક અનુચરે કહ્યું.

‘કાણુ ?’

‘તક્ષક સરદાર ! કહે છે કે હમણું જ બોલાવ.’ વિરાટ અનુચરની પાછળ ચાલ્યો એણે પાપળમો પહેર્યો હતો. ઉપર સફેદ બાસ્તા જેવો કાટ હતો અને તેના પર પટો હતો. તેની અંદર એક રીવોલ્વર અને એક બાજુ ખંજર હતું. મક્કમ પગલાં ભરતો એ તક્ષક પાસે આવી પહોંચ્યો. તક્ષક ધડીભર એના વિષધર મંડળના અવિધ્યના સરદારની

વીરત્વ ભરી ચાલ અને આંખોમાં નિશ્ચય ધ્યે-યનું તેજ ભેઈ રહ્યો. તક્ષક પાસે ચોડે દૂર વિરાટનો પુત્ર સિંહલ બેઠો હતો.

‘કેમ તક્ષક ! અત્યાદે કંઈ માઈ કામ ?’

‘નીતિના નિયમો તું આવા પાળે છે—પળાવે છે ?’ તક્ષકે પૂછ્યું.

‘કેમ શું થયું ?’ પૂછતાં વિરાટનો દેહ અજળ વિરથીથી શોળી રહ્યો.

‘એ આ તારો સિંહલ !’ તક્ષકે સિંહલ તરફ આંગળી ચીંધી કહ્યું, ‘આજે એણે એક અદિતી યુવતી પર નજર નાંખી...’

‘શું કહ્યું ? સિંહલે નજર નાંખી ? એમ ?’ એક રાડ પાડી વિરાટ બોલ્યો. એની આંખ ત્રાસ થઈ ગઈ. તેણે રીવોલ્વર કાઢી અને ઘોડા પર હાથ મૂક્યો...એક...એ...તથુ...

તથુ કહેતાં સિંહલ અત્યાદે પરમેશ્વરમાં હોત પણ વિરાટનો હાથ પાછળથી તક્ષકે પકડ્યો હતો, ‘ભાઈ વિરાટ ! શાખા...શા...! સિંહલ નિર્દોષ છે. મેં તારી કસોટી કરી હતી. તારાજ ધડેલા નિયમો તું અપવાદમાં નથી કાઢી નાંખતો એ મેં જોયું.’ કહી તક્ષકે તેની પીઠ ચામડી.

એજ તક્ષક અને વિરાટે ધનિકાની આપ-ખુદ સત્તાનું ખંડન કરવા ક્રાંતિકારક પગલું લીધું. સત્તાધીશો, મૂડીવાદી અને ધમંડીઓનું એમના વિષધર મંડળના કાર્યકર્તાઓ દરણુ કરતા. એક રાત એમને એમની ભોંયરાની જેલમાં પૂરતા અને બીજે દિવસે મંડળના સભ્યો વચ્ચે તેમની કતલ થતી. બહારથી આ ક્રાંતિ રક્તવિહોન ક્રાંતિ (Bloodless Revolution) જેવી દેખાતી. આ વિધધરના કાર્યવાહકો અને એમનું સ્થાન શોધવા ઘણાંજી પ્રયત્ન કર્યા. કેટલાક પોલિસના હાથમાં સપ-ડાયા પણ એ કાર્યવાહકોએ એમના મંડળની અદિતો ન આપતાં મૂંઝે મોંઝે ફાંસી રચીકારી.

‘આજ દેહલા આપખુદીએને પકડયા ? શવ્ !’ વિરાટે સિગારેટ સળગાવતા એક રાત્રે એના અનુચર શવ્દોને પૂછ્યું.

‘ઝોગણીસ...’

‘અધાય કેદની કયા ખામ કં કે !’

‘હા. છ.’

‘એમના ફોટાનું આજ્ઞામ કાવ. એમના મુખ પર તરવરતી સત્તા મારે જોવી છે.’

‘છ. લાવું’ કહી આજ્ઞામ કાર્યને તેણે વિરાટના ઝેળ પર મકર્ષ અને નમન કરી પાસે જોડો.

વિરાટે પહેલું પાનું ગ્રાહ્યુ એ ફોટામાં આપખુદી અને સત્તાતી સળામ દાયમાં રાખી આજ્ઞામ મારીને જુનમ ફેલાવતો અમમદાર રાધવાચાર્ય મોંમાં ચૂંચી રાખી બેસે હતો. વિરાટ ધડીબાર ફોટા તરફ જોઈ દસોને બોલ્યો, ‘ખિચારો ! કાલે એની સત્તા અદિજ નાજુદ થશે.’

બીજો...ત્રીજો...ચોથો...એમ ખાર ફોટા ગયા. તેરમા ફોટાને જોઈ વિરાટ અમકચો. એનાથી બોલાઈ ગયું. ‘અમર ! ગૌરાંગી—એની ગૌરાંગી—નો પતિ ?...’ કાંઈ પણ વિચાર કર્યા વગર એ જાકચો. એનો એક હાથ ખંજરની મૂક ઉપર દડતાપૂર્વક વગગી રહ્યો હતો. અગ્રીઆર વાગી ગયા હતા. એ કેદખાના આગળ ગયો. ત્યાં કોઈ પહેરો ભરી રહ્યું હતું. એણે એના તરફ ધારીને જોયું અને બોલ્યો, ‘કાણ, સિંહલ ?’

‘હા. પિતાજી. કેમ અત્યારે કંઈ કામ પડ્યું ?’

‘કંઈ નહિ બેટા. જો આમ આવ.’ કહી તેને પેતાની પાસે બોલાવ્યો અને તેના કાનમાં કંઈ કહ્યું.

‘નહિ...નહિ...પિતાજી એ નહિ...ખ... તમારી...જગા...એ...હું...ઉ...’

‘સિંહલ ! નાદાની ના કર.’ વિરાટને ધીમે પણ સત્તાવાહી અવાજ સંભળાયો.

‘પણ તમારે...અદે...હું...મ...’

‘બસ થયું હવે ! જો...મારો અને એનો દેહ...એક સરખો...પકડાય નહિ...હું કહું તેમ કર...’ કહી વિરાટે તેના કાનમાં વાત કહી. કચવાતે મને સિંહલે તેના પિતાના કલા પ્રમાણે કહ્યું. તેરમા નંબરના કેદી અમરનું બારણું અર્ધું ઉઘડ્યું અને તરત અંધ થયું. વિરાટ અંદર દાખલ થયો. માથે હાથ દબાવે બેઠો અમર એને જોઈ અમકચો. વિરાટની ભૂતના જોવી અડગતા અને નિશ્ચયાત્મક આંખો જોઈ અમર પાસે દડચો...વિરાટ કે ભૂત ? તેને આશા ન હતી કે વિરાટ આવે વખતે ફેળા ફેંકી વિરાટ મક્કમતાપૂર્વક એ ડગલા આગળ વધ્યો. અમર દુનયો.

‘આમ આવ—અમર...તારા મોઝ કાઢ...ફોટ...અને આ...મારા...પહેર...’ અમર એના પ્રસાવથી પાણેલા ફૂંતરા માફક કંઈ બોલીજ ન શક્યો. હુકમ પ્રમાણે એણે કપડાં ઊતાર્યા અને વિરાટના એણે પહેરા.

‘તું શું મને લગાડી દેવા...એ બનેજ નહિ..મારું ન...સી...ખ.’ કંઈક વારે અમર બોલ્યો.

‘ચૂપ...’ વિરાટનો ધીમે સત્તાવાહી અવાજ આવ્યો. ‘આ કાગળ અને પેન્સીલ લે...અને હું લખાઉં તેમ લખ...’ વિરાટે આપેલા કાગળ પેન્સીલ લઈ અમર લખવા તોચે દબ્યો.

‘શું લખું ?’

‘લખ.’

‘મેં તને કલા પ્રમાણે...મારી ફરજ બજાવી. મારું જાણીદાન આપી તને વૈધવ્યમાંથી મુક્તિ આપી. હજુ પણ હું તને ચાહું છું...’ વિરાટ લખાવતા શોભ્યો તેણે જમણો હાથ અમરના મોં તરફ ધર્યો.

‘તારા હાથમાં હથિયાર છે?’ અમરીને અમરે પૂછ્યું.

‘ના. આગળ લખ.’

‘તને સુખી કરવા હું આ કરું છું અને તું સુખી થજો એજ મારી અંતિમ અભિલાષા.
લિ. કહી વિરાટ અટક્યો

‘કાની સહી કરું?’ અમરે પૂછ્યું.

‘કાર્કની નહિ... રહેવા દે...’ કહી વિરાટે

તેનો હાથ અમરના નાક આગળ ધર્યો. હાથ-માંના રૂમાલમાંથી ક્યોરોફાર્મની ઉત્પ્રવાસ આવી અમર એકદમ ઉછળ્યો. પણ વિરાટે બળ પૂર્વક તેને દબાવી દીધો. રૂમાલ નાક પાસે વધુવાર ધર્યો અને અમર બેલાન ધર્મ મયો વિરાટે કાગળ નીચે પોતાની સહી કરી નીચે ‘વિવધર મંડળી’ લખ્યું અને ગૌરાંગીની વીંટી લપેટી અમરના ખીસામાં મૂકી દીધો અને તાળી પાડી. સિંહલે અંદર પ્રવેશ કર્યો.

‘આને આ શરનામે ઘોડાગાડીમાં નાંખી આવવાનું બહાર બેઠેલા વિરંચીને કહેજો... તે બધું કરજો... લે આ મારા નામનું કાર્ડ... ચોક્કસમાંથી તને પસાર થવા દેશે...’

‘પિતાજી... આ... બધું...’ સિંહલે ગળ-ગળ થઈ પૂછ્યું.

‘બેટા... હું નસમજો... પ્રિયતમા મારે સ્વાપર્ણ... એ કંઈ બધું નવાઈની ઝીજ નથી... જન વખત મળ્ય છે...’ સિંહલ બે પગલા મયો એટલે પાછું વિરાટે કહ્યું, ‘અને આમ જો નીતિના નિયમનું ઉલ્લંઘન થાય નહિ મેને ફાંસી દે તે વખતે મારે મોં એ કડકા વિંટળે... કારણ પૂરે તો કહેજો કે કેદીની એવી હલ્લી ધમ્મિઝા છે... અને... અને ...બેટા...’ વિરાટે સિંહલને જોયકર્યો અને તેના લજાટમાં એક સુખન કર્યું. સિંહલની આંખમાં એક આંસુનું બિંદુ બાહી ગયું હતું. ઘડીઆળમાં એક વાગ્યો અને બારણું બંધ થયું.

રાત્રે ત્રણ વાગે ગૌરાંગીના ઘર આગળ એક ગાડી યોલો અને અંદર બે માણસો એ બારણા ઉઘડાવી એક બેસાન માણસને ઘરમાં આણી બાજે કંઈ બન્યું ન હોય તેમ ચાલ્યા ગયા.

ગૌરાંગી આજીજ બની ગઈ તેણે અમરને બેલાન જોયો ઘડીબર તે અવાડ બની ગઈ થોડીવાર પછી તેણે અમરના ખીસા બહાર દેખાતો પત્ર કાઢ્યો. અંદરથી એક વીંટી બહાર પડી—વિરાટેને આપેલી વીંટી બેઈ એને ત્રારકો પડ્યો કાગળ ખોલી વાંચ્યો અને ‘મા... રા... વિ... રા... દ...’ કહી તે ટળી પડી.

બીજો દાવસે કેદીઓને ફાંસી દેવાઈ ગયા પછી તક્ષક ને નેરમા નંબરના બીજા કેદીનું મોં જોવાની ઉત્કંઠા થઈ એણે મોં પરનું વસ્ત્ર ઉઘાડ્યું અને એના મુળમાંથી એક શબ્દ નિકળી પડ્યો ‘વિરા... દ...?’ વિરાટ શબ્દ સાંભળી બધા ઊભા થઈ ગયા.

‘હા. સરદાર પિતાજીએ પ્રિયતમા... મારે... બ... લિ... દા... ન’ સિંહલ વધુ ન બોલી શક્યો તે બેલાન ધર્મ ને પડ્યો. તેની આંખમાંના આંસુ સુકાઈ ગયા હતા.

‘વિરાટ...! બા...ઈ! આનું... મોધું’ અલિ... દા... ન...? તક્ષક બોલ્યો અને તેના મૃત દેહ પાસે બેસી ગયો.

પૃથ્વી વાંઝણી
નથી તેમ સ્ત્રી પણ
માટે પુરુષ થા સ્ત્રીના રાગીરમાં જો કંઈ બીમારી થા ખાતરી દેણ તોજ સતાન ના થાય, માટે સંતાન પ્રાપ્તિની આશરે દવાઓ માટે લખાઈ- ધનુ વયેના જુના અનુભવી વૈવરન એ. જી. આચાર્ય માલિક સિદ્ધ સંન્યાસી દવાખાના રેલ્ટર્ડ. પાંજરા પોળ-અમદાવાદ.
આનંદ-ભદ્રેપુરા સહવાનપુરા, વરોદરા.

અત્યારે કે અમુક સમય પછી હિંદને યુદ્ધના દાવાનળમાં અગ્નિસ્નાન કર્યાં સિવાય છૂટકો જ નથી, ત્યારે યુદ્ધજન્ય પરિસ્થિતિનો સ્વીકર્ષને પણ કંઈક ખ્યાલ આવી શકે એ માટે એક સોવિયેટ ચોપાનિયામાંથી 'One of Many' નું આ અવતરણ વાચનીય ગણાયે.

દાવાનળની ભીતરમાં

લેખક:

ચિરંતન ભાવે

મુંદયમ કદની અને ચાળીસની વયની એ જાનરમાન રશિયન સ્ત્રી છે, એનું નામ મેરિયા આન્ડ્રીયેવના એલેક્સાન્દ્રેવના. ઈસ્કા જિલ્લાના માનીખીનો નામના ગામડાની એ વતની છે. ગોળ શુભાશી ચહેરા, ખૂરી આંખો, ટૂંકું અને પહોળું નાક તથા ગાલનાં કંઈકે ઉપસેલાં હાડકાં એના મનોધર્મની જાણે સાક્ષી પૂરે છે. ઘેરા વાદળી રંગનું ભકીટ, માથે બાંધેલી શાલ અને યગમાં ફેલ્ટ બૂટ એ એનો પોશાક છે. જગતભરની ગામડી બાવાની જે વિશિષ્ટતા છે તે મુજબ મંદ અવાજે બાપ પૂરતા જ શબ્દો તે બોલે છે.

મેરિયાના ત્રેહગોર્નાયા મેન્ચુકેચુરાના આમંત્રણથી તે ત્યાં ગએલી. જર્મન આક્રમણની બધી વિગતો તેને ત્યાં પૂરી પાડવાની હતી. એની જિંદગીમાં મોટી મુંડળી સમસ્યા પહેલી જ વાર આનું નિવેદન કરવાનું આવ્યું હતું. છતાં શાંતિથી, યોગ્ય શબ્દ માટે ક્યાંક પલેક થોભતી તે પોતાનું નિવેદન કરતી ગઈ આખા ખંડમાં નિરતબ્ધ શાંતિ પચસાઈ ગઈ હતી. એની આસપાસના ચહેરા પર વિવાદ વ્યાપ્તો જતો હતો. અને એના ગ્રામવાસીઓ પર મુજરેલાં વીતકોની દર્દનાક કથા એ સંભળાવી રહી હતી.

'મારા ગિરાદરા,' એ બોલી, 'ચિયાર તો કરો કે અમારા ઘરેલી હવે માત્ર રાખ

જ બાકી રહી છે. સાક જેટલાં ઘરો, એટ જ વાડા તે નાનાં નાનાં સામૃદ્ધિક પેતરો-એમાંનું કંઈ રહ્યું નથી, જર્મનોએ બધું સળગાવી મૂક્યું. અમારા ગામમાં એમણે કે રીતે પ્રવેશ કર્યો એનું બવાન મારાથી શકે તેમ નથી. સવારથી માંડી આખો દિવસ એ દિવસે ગોળીબાર થતા રહ્યા હતા.'

'એ' મારાં બાળકોને સંભાળી સર્ધ ખ બણી દોટ મૂકી ઘર પાછળના વાડામાં એ એ પહેલેથી ખોદી રાખી હતી. પરંતુ તે પહેલેથી જ એણે કે ખાઈનાં રક્તક્રાંતિ બોલ નાખીને એક જર્મન સૈનિક ત્યાં બેઠો હતો મારા સામે બંદૂક તાકો. પછી કુંદા મા મારી અમને કહેવા લાગ્યો, 'ફસ સુવ્' અહીંથી ચાલ્યા જાઓ, ફસ સુવ્વરો અહીંથી ચાલ્યા જાઓ!' જર્મન સૈનિકનું મારું પ્રથમ જ દર્શન હતું અને એ સંભળેલાં પ્રથમ જ જર્મન શબ્દો હતા.

'અમને ત્યાંથી કાઢી મૂકવામાં આવ્યો એટલું જ નહિ પણ ફરી ઘરમાં જવા પણ ના પાડી દેવામાં આવી. જર્મન સૈનિકોં એને પોતાનો મુકામ જતાવી દીધો હતો. સૈનિકો ઘરમાં રહો રહો અંદરની જાણસે નાશ કરી રહ્યા હતા. મારી અને મારા પતિન જીવનભરની કમાઈ પર વિનાશ ઊતરતો હતો.

‘પછી મારાં મરઘાં બતકાનો કેસલો કરી નાખ્યો અને એ રાંધવા મડયા. અક્સરે માટે અમારા બૂડની પણુ કેલ કરી નાખવામાં આવી. મેં થોડાક બટાટા મારી સાથે લેવાની ઈચ્છા દર્શાવી પણ મને એમણે બહાર હડસેલી કાઢી એકે મારી પીકમાં સંગીનનો છેડો ભોક્યો અને એ પર બધા ખડખડાટ હંસી પડ્યા.’

‘પછી હું મારાં બાળકો અને થોડાંક ગામવાસીઓ સાથે જંગલમાં નાસી છૂટી વરસતા બરફ વચ્ચે ત્રણ આવાડિયાં સુધી અમે બેઝર અથડાતા રહ્યા. થોડાકલા ધલે અમારી સાથે હતા. એને આગમાં રોકીને અમે ખાતા એ જ અમારો ખોરાક. અને એમણેનો બરફ એ જ અમારું ખીલું. નાનાં છોકરાં બૂખ અને ઠંડીથી રડતાં રહેતાં. એમાંના એ તો એ ત્રાસથી જંગલમાં જ અવસાન પામ્યાં.

‘કેટલીક સ્ત્રીઓએ ઘેર જઈ થોડાક ખોરાક લાવવાની તમવીજ કરવા માંડી, પણ જંગલને છેડે પહોંચતાં જ જર્મનો સામેથી ગોળીઓ વરસાવતા. અમારામાંની એ સ્ત્રીઓ સગર્ભાં હોઈ, જંગલમાં જ તેમણે બાળકોને જન્મ આપ્યો. પરંતુ જન્મ પછી થોડા જ કલાકે એ બાળકો મરી ગયાં.’

‘ગામ નહોતાં કોડી ગયાં એમનું કમન-સીમ તો અમારાથી પણ ચડે તેવું હતું. જર્મનોના સિતમે કરતાં તો બૂખ અને ટાઢ વેકી સારી કેટલાં બધાં માણસોને એમણે મારી નાખેલાં એક ખેડુત ચિતાપુત્રને તો વિમાનવિરોધી તોપ સાથે બધી એ તોપ એટલે સુધી તો ખેતવાલે કી જને ગેહોસ બની જમીન પર ટળી પડેલા ગામનાં સામુદ્રિક ખેતરોનો પ્રમુખ કાણુ હતો એ બણવા માટે કેટલાંયને એમણે ગોળીઓ ઉડાવી દીધેલાં. અને એ ફાશિશોએ સ્ત્રીઓ પર યુગ્તરેલો અત્યાચાર ? એ તો કહેવા જેવો જ નથી.’

‘અમે નિરાશ અને મૃતપ્રાય બની ગયાં હતાં ત્યાં એક દિવસ ઓચિંતા અમારી નજર

કેટલાક બાર સંભળાયા. પહેલાં તોપોનો અને પછી મશીન—ગતોનો એ અવાજ હતો. અમારા હૃદયમાં નવી આશા આવી અને ગામ તરફ દોટ મૂકી. અમે જોયું કે અમારું ગામ બડે બળી રહ્યું હતું નાસતા જર્મનોએ તેને આગ લગાડી દીધી હતી.’

‘પરંતુ અમારે આગ નહોતી જોવી—એ વિનાશનો અમને વિચાર નહોતો આવતો. અમારી આંખ તો આગળ આગ્યે જતા લાલ લરકર પર મંડાઈ હતી. સામસામી અગ્નિ-વર્ષા ચાલુ હતી છતાં અમે તો ઘડોકમાં હસતાં તો ઘડોકમાં રડતાં ગામ તરફ દોડવા લાગ્યાં. એ વખતે અમારામાં જે ઉત્સાહ અને આનંદ આવી ગયેલાં એ તો સો વરસ હું છું તોય બુઝાય તેમ નથી.’

મેરિયા આન્ડ્રીયેવનાની જળાન એટલા દુઃકે નિવેદન પછી ખામોશ બની અને સર્વજ્ઞ શાંતિ પથરાઈ રહી. એનો પહેલો ચહેરો ધરીવાર પછી ઉઠ્યો ઊઠ્યો ત્યારે તેના હોઠ પર સ્મિત અને આંખોમાં તેજ નાચી રહ્યાં હતાં.

માસિક અટકાવ.

બંધ પડેલ માસિક ધર્મ રૂતુવટી પીલ્સ વગર તક્લીફિ તુરત ફરી ચાલુ કરે છે. મારીક લાયનારી રેટ્રોંગ વનસ્પતીની આ બનાવટ ગર્ભવાળી સ્ત્રીએ લેવી નહીં. શીશીના રૂ. ૩ લાંબા સમયના અથરા કેસો માટે રેટ્રોંગ બનાવટ કી. રૂ. ૫ પોસ્ટ ખર્ચ થુડું.

ડોન્સન પીલ્સ—દવા આઈ લેવાથી છંદગી સુધી ગર્ભ રહેતો નથી. માસિક નિયમીત વૃક્કાનરરિત છે. કી. રૂ. ૩, ૫) પોસ્ટ ખર્ચ થુડું.

લખો—રૂતુવટી ઓડીસ.

પીરમશારોડ—અમદાવાદ.

અમદાવાદના એજન્ટ: પંડીત રાહુ. ત્રણદર્યામ

ગુજરાતની નારી

—શ્રી. 'ચન્દ્રિકા'—

અનુપમ જ્ઞાનગૌરવથી ઝળકતો ભારત-વર્ષનો માનવી સ્વસ્થ અને સૌન્દર્યની દૃષ્ટિએ સર્વશ્રેષ્ઠ મનાતો પણ સમયના વહેણની અસરમાં જેમ ભારતનું જાતપૂર્વ જ્ઞાનગૌરવ વિસરાયું અને ભારતની કળાકૌશલ્યનું નિરમરણ સધાયું છે તેમ સ્વાસ્થ્ય પ્રત્યે પણ સંપૂર્ણ ઉદાસિનતા કેળવવામાં આવે છે.

હિન્દુસ્તાનની વર્તમાન પરિસ્થિતિ આર્થિક દૃષ્ટિએ અતિશય બેકાસ બનતી જાય છે. પ્રતિદિન પોતાના વિરાજ બાહુ વધુ ને વધુ વિકસિત કરતી બેકારી અને કુટુંબોને બીજા કુળાકૌશલ્યનાં અવનવાં દર્શન દર્શાવે છે. આ અસહ્ય પરિસ્થિતિને નિવારણ તરફનીય ભારતા માનવીને, શક્તિના પ્રમાણની અવગણના કરીને પણ, પરિશ્રમ કરવાની ફરજ પડે છે. પરિશ્રમના પ્રમાણમાં આવશ્યક પૌષ્ટિક અન્ન લેવાય તો એ પરિશ્રમ જરાય દુઃખકર નીવડે. પણ બેકારીના પરિણામે નીપજતી આર્થિક અવનતિ આડી ઊતરે છે. પરિણામ એ આવે છે કે સ્વાસ્થ્યની દૃષ્ટિએ માનવી દિનપ્રતિદિન ઊતરતી કક્ષામાં મૂકાય છે.

જીવનનિર્વાહની પ્રાપ્તિ અર્થે મેળવતું શિક્ષણ વિદ્યાર્થીને જોગ્યરૂપ બને છે. એ શિક્ષણપ્રાપ્તિની સાધનામાં તે બાલ્યવયથી જ શરીરસ્વાસ્થ્ય પ્રત્યેની ઉપેક્ષાવૃત્તિ તરફ દોળે છે. નિર્ણીત શિક્ષણક્રમનો અસહ્ય બોજ ઉઠાવવામાં શારીરિક નિર્મોલ્યતા પ્રાપ્ત કરવા છતાં આવશ્યક નિર્વાહ પૂરતી આર્થિક પ્રાપ્તિની અધ્યામજીમાં નિરાસા અનુભવાય છે. પરિણામે શિક્ષણના બોજના પ્રભાવે મજેલી નિર્મોલ્યતાની અભિવૃદ્ધિ સ્વાભાવિક બને છે. બેકારીના પંઘનમાં યુગળાતા આ વર્ગ પ્રત્યેની રચાપિત

સત્તાની ઉપેક્ષાના કારણે આ કોકડાનો ઉકેલ વિષમ બને છે.

આવશ્યક ધાન્ય પેદા કરવાની જવાબદારી મરાવતો ખેતવર્ગ એક બાબુ શાહુકારી શોષણ અને બીજી બાબુ વધારે પડતા જમીન મહેસુલના ભારણથી દયાજનક પરિસ્થિતિ બોમ્બે છે. આ નિર્મોલ્યતાના પ્રતાપે રસકસધારી પૃથ્વી છતાં તેને કેળવવામાં સાધનો અને શક્તિની અપેક્ષાએ દેખેછે તેટલું ફળ નથી મળતું એ જાણીતી વાત છે.

ભારતવર્ષના અન્ય વિકાસોની સરખામણીમાં ગુજરાત કુદરતી દૃષ્ટિએ ઉચ્ચ સ્થાન ધરાવે છે. ગુજરાતમાં પ્રત્યેક રચનામાં વિના અપલે પ્રાપ્ત થતી સ્વચ્છ હવા કુદરતની અમોલી બક્ષીસ છે. શહેરી જીવનની કીચકા અને અનારાગ્યતાપૂર્ણ પ્રદેશની બહાર આવતાં મળતી સ્વચ્છ હવા તન્દુરસ્તીની દૃષ્ટિએ ખાસ જરૂરની છે. એમાં શંકાને સ્થાન નથી. કુદરત બક્ષા સ્વચ્છ વારિતો પણ ગુજરાતમાં અભાવ નથી. કેટલાય પ્રદેશમાં વરસાદની ખેંચ અને તેના પરિણામે તીવ્રજલો પાણીનો અભાવ દુઃખદ પરિસ્થિતિ તીવ્રજલે છે. ગુજરાત તેનાથી મુક્ત છે. હિન્દુસ્તાન ખેતીપ્રધાન દેશ છે. પણ એ દેશમાં સર્વોત્તમ ખેતીની સધળી જરૂરિયાતો માત્ર ગુજરાતમાં જ મળે છે. સારામાં સારો કસ ધરાવતી જમીનો જોછી મહેનતે પણ વિપુલ ધાન્ય નીપજવે છે. એ જમીનો કેળવવાનાં ઉમદા સાધનો પણ ગુજરાતમાં જ સર્જાય છે. અને ખેતીના કામને ઉપયોગી બળદની સર્વોત્કૃષ્ટતા સ્થાપિત કરવા માટે બળદની જનેતા ગાયનું દેવીની પેઠે પૂજન આદરવામાં ગુજરાત ગારવ ધરાવે છે. આમ

કુદરતનું લાડીકું ગુજરાત, જે બીજી અડચણો દૂર થઈ શકે તો, શારીરિક અને માનસિક સ્વાસ્થ્યની સર્વોચ્ચતા ધરાવનાર માનવીનું નિવાસસ્થાન બને એ નિર્વિવાદ છે. આજે તો ગુજરાત પણ ગુલામીનાં બન્ધનમાં ઝકકાઈ શોષણનો સાક્ષાત્કાર આધી રહ્યું છે. અનેક આવરણોથી ઘેરાયેલો માનવી, કુદરતની અણમૂલ બક્ષીસો છતાં, શારીરિક અને માનસિક યન્ત્રણાઓનો ભોગ બને દિનપ્રતિદિન ગાઢ બનતી જતી ગુલામીની ચૂડ તેને નિરૂપાય બનાવી અધઃપતનના પન્થે આગળ ને આગળ ધપવાની ફરજ પાડે છે.

અવર્તમાન એકારીનાં અંગથત પરિણા-ણાઓના પ્રતાપે નીપજતી દયાજનક પરિસ્થિ-તિનાં નિવારણ સાધવામાં યતો વિઝંબ પ્રતિપજે વધુ ને વધુ દુર્ગંથાનાં દર્શન દર્શાવે છે. જનતાનો અર્ધ જેટલો ભાગ નારી દેહધારી છે. નારી સમૂહ પોતાની નિર્બળતાનો ઉઠાપોઠ આહરી,

એ નિર્બળતા દૂર કરવાને બદલે, ઉઘમઢીન બનવાના બહાના તરીકે તેને આગળ ધરે છે. બાળકા અને વૃદ્ધો પણ, જિંભરનાં કારણ આગળ ધરી, ઉઘમ વિનાનું જીવન જીવવામાં સાર્થકતા સમજે છે. તે સિવાય, સાધુ-સંન્યાસી, પંડ્યા-પૂજારી, ભાટ-ચાગણો અને સામાન્ય શિક્ષક વર્ગ પણ ખીલકુલ ઉઘમઢીન જીવન ગાળી અન્યના ઉપર ભોજરૂપ બનવામાં ગૌરવ લેખે છે, એટલે કેમાનાર એક અને ખાનાર આઠ એવી પરિસ્થિતિ ઉત્પન્ન થાય ત્યાં એકારીની અભિવૃદ્ધિ કેવી રીતે અટકે ?

એક કે બીજી રીતે એકાલ બનતો જતો પુરુષવર્ગ આજીવિકાના ચિન્તાગિનમાં શેકાતો હોવાના કારણે શારીરિક સ્વાસ્થ્ય પ્રત્યે આવશ્યક લક્ષ આપી ન શકે એ દંખીનું છે. આર્થિક કંગાસિયતના કારણે રસકસવની પૃથ્વીના પેટાણમાંથી સર્વોપયોગી ધાન્ય વિપૂલ પ્રમાણમાં મળતું હોવા છતાં એ ધાન્યના ઉપયોગથી

દુશ્મનનો હુમલો અને સ્વરક્ષણ

એમાં ભ્રમ નથી

કે સંશય નથી

ઑમ્મે મ્યુચ્યુઅલ પોલીસીઓ શહેરીઓને દેશમાં દુશ્મનના હવાઈ, દરીઆઈ અથવા બીજા હુમલાઓ સામે સંપૂર્ણ રક્ષણ આપે છે. કહાપણ વાપરો અને તમોરી ભત અને તમારા કુટુંબનું રક્ષણ કરો.

હમણાં વીમે ઉતરાવો

ધી ઑમ્મે મ્યુચ્યુઅલ

લાઈફ એચ્યુરન્સ સોસાયટી લી૦

ઑમ્મે મ્યુચ્યુઅલ બીલ્ડીંગ, હોર્નબી રોડ, મુંબઈ.

અનસુયાએ બાળકોને

કેમ સુધાર્યાં ?

[ગતંકથી ચાલુ]

શ્રી. હુંગરની સંપત્તિ

બંગલો મોટા હતો, તેમજ બગીચો પણ મોટો હતો, જે માગી કામ કરતા હતા. અનેક જાતના ફૂલો બગીચામાં થાતા હતાં પરંતુ સર્વત્ર અવ્યવસ્થા હતી. શેઠને પોતાનો બગીચો જોવાની કે દેખરેખ રાખવાની ફરસદ ન હતી તેમ જ્ઞાન પણ ન હોતું. માછ પણ માત્ર “ પીટ્યા, ગાલી કુલ પણ હવેલી અને મંદિરે પુરાં પહોંચાડતા નથી એવી હમેશાં ફરિયાદ કરતા હતાં. શુભાચના કુલો ઘણાં થતાં હતાં પરંતુ ક્યાં જતા હતા તે માલીઓ સિવાય કોઈ જાણતું નહોતું. બગીચાની અંદર પધ્યાં, કેળાં, જામફળ, નારીયેરના વૃક્ષો હતા પરંતુ બંગલાના માલીકના કુટુંબ માટે અર્ધા ફૂલો મંગતા હતાં. અર્ધા ઉપડી જતાં હતા. બેલો સરેખી કપાતી નહોતી. કુલોના છાંડવા આડા અવળા હતાં. વ્યવહરથી દેખરેખ ને અભાવે બધું અવ્યવહરિયત હતી.

એક મોટર અને એક ગાડી ઘોડો એમ બે વાહનો હતાં. મોટરનો ઉપયોગ શેઠ કરતા હતા. ગાડી શેઠની માતાને હવેલી અને મંદિર દર્શન માટે આવતી હતી. અનુસુયા માટે વાહન નહોતું. ઊંકરાઓ દાદીમા સાથેજ ફરવા જતા હતા મોટરનો ફાઉવર મરાડો હતો. દેખરેખના અભાવે એ પેટ્રોલની ચોરી કરતો હતો. મોટર રીપેર કરવા જતી ત્યારે પણ એને દલાલો મળતી હતી. મોટર સાફ કરવાના સાધનો જમદી ખસાશ થતા હતાં. મોખીસ ઓધલોનો ડબો પણ જમદી ખસાશ થતો હતો. ઘોડાવાળો પોતાને હાથે દાણાની કોઠી-મોંથી ઘોડા સાફ દાણો કાઢતો હતો. કેટલો કાઢે છે તે ટ્રાઈને જાન નહોતું. અર્ધોદાણો લાકડતી ગાડીવાળાઓને તખેલે વેચતો હતો. દેખરેખને અભાવે સર્વત્ર પોલ ચાલતી હતી.

અનુસુયાએ જુદા સાસુ સાથેના પરિચય ઘણો વધારી દીધો હતો. સારી સેવાથી ડોસ્ટી-માની તબીબી સુધરવા માંડી હતી. દરત હવે બંધ થયાં હતાં.

પરંતુ અશક્તિ ઘણી હતી. ડોસ્ટીમા હવે પથારીમા એકે કે સુતે વડુ પાસે ઘણી વાતો કરતા હતા. વડુ એના વિશ્વાસતું પાત્ર બની હતી. અનુસુયાએ ખૂબ ભક્તિ લાવથી સાસુને પોતાની કરી લીધી. સાસુના શરીરમાં શહેજ શક્તિ આવતાં એમને પોતાની સાથે લઇને દર્શન તેડી ગઈ. એમના પુખ્ત પાકની સર્વે સામગ્રીઓ પણ જાતે જ તૈયાર કરી આપતી

ધોવાનું સહેલું બન્યું

તમારા કપડા સાથે પૈસાનો પણ ખર્ચાવ કરો. સ્વસ્તિક ૭૭૭ ધોવાનો સાબુ વાપરો એનાથી કપડાં વધુ સફેદ અને ચોકળા થાય છે. સ્વસ્તિક ૭૭૭ સાબુની એક જ ગોટી બીજા કોઈ પણ સાબુઓ કરતાં વધારે કપડા ધુએ છે.—આ સાબુ તમારા કપડાને બીલકુલ હાનીકારક નથી, ગરમી, ચોરસા અને લોચામાં બધે વેચાય છે.

સ્વસ્તિક ૭૭૭ સાબુ

સ્વસ્તિક ઓઈલ સોપ્સ, લિમિટેડ, મુંબઈ ૧૫

રાતના શિશુઓને—મગનલાલ પુરપોત્તમદાસ એન્ડ કો. બરોડા એન્ડ કંલોન.

હતી. ડોહીમાની તખીઅત સુધરી પરંતુ આગળ જેવું સ્વાસ્થ્ય હવે જુદું શરીરમાં આવ્યું નહિ. એમનાથી હવે વધારે દરીદરી શકાતું ન હતું તે જલદી યાકી જતા હતાં. જુદાં હવે શરીર ઉપર આક્રમણ કર્યું હતું.

વડુ બેટા આગ આવે આ ચાલીને ઝુમખો હશે.

મા, હાથે તમારી પાસે રહો. માવિતજ ચાલીઓ સાંચવે.

બેટા, હું તો હવે પાકું પાન છું. જુદું શરીરો શું વિશ્વાસ? તું સંભાળ.

મા, એની ઉતાવળ શું છે? હમણાં તો રાખો.

બેટા મને હવે નિરાંતે મારા વ્હાલાની બક્તિ કરવા દેવી છે કે સેવક સુધી આધર વ્યવહારના કાદવમાં ડુબાડી રાખવી છે. તારું ધર હવે તું સંભાળ હું તો હવે એક મીનીટ પણ સંભાળીય નહિ. જુદાં ચાલીઓના ઝુમખાને વડુ તરફ ફેંકી દીધો.

ડોહીમા ધીમે ધીમે સંસાર વ્યવહારમાંથી મન ખેચતા ગયાં એઓ માંડમાંડ માડીમાં બેસી હવેલીએ દર્શને જઈ આવતા હતા. આડી આખો દિવસ માળા લઈ ખીજાનામાં એકા એકા “શ્રીકૃષ્ણ શરણ મમ” નો મંત્ર ઉચ્ચારતા હતા.

સૌથી મોટા પ્રશ્ન બને બાળકોનો હતો. બાળકોને ઘડીમાએ લાડે ચડાવ્યાં હતાં. મોંઘાથી મણિ તે વસ્તુઓ આપવાની ટેવ હતી. બાળકો પણ લાડમાં બગડો રીસાળ, મારકણાં, રોતડીયા, ચીડીઆ અને કળઆખેર ચર્ચ ગયાં હતાં નોડરો ઉપર તો હાથમાં જે ચીજ આવે તે ફેંકતા હતા. જરાવાત ન રહે તો મોટા ઉત્પાદ જગાવી દેતા હતા. ખાતા પીવામાં ભારે ચટણા ભન્યા હતા. પરિણામે ખીમારી વગરનો કોઈ મહિનો પસાર થતો નહોતો. ક્યારેક પેટ દુઃખે, ક્યારેક ચપચો થાય, દરત

થાય. શરદી અને તાવનો વારંવાર ઉપદ્રવ તો આજુબ રજા કરતો હતો. ડોક્ટરોની દવાઓના બાટલાં દરરોજ આવતાં. બાળકોના શરીરમાં નજર ન લાગે તે માટે દોરા, તાપીને મોટા પ્રમાણમાં બાંધ્યાં હતાં. દરરોજ લટલ મહારાજ એમને નજર ન લાગે તે માટે જપ જપતા હતા. ઘડીમા વારંવાર ગૃહોના મંત્રો જપાવતા હતાં. પરંતુ છોકરાંઓની તંદુરસ્તી આ સર્વે ઉપાયોને ગાંઠી નહોતી.

અનુસુયાએ પોતાની સર્વે શક્તિ આ બાળકોનો પ્રેમ સંપાદન કરવામાં વાપરવાં માંડી. એણે પોતાની ભરતશુંથણની પ્રવૃત્તિઓ ધટાડી દીધી. તેને જલ્દે અનેક જનતા મોન્ટેસરી પદ્ધતિના રમકડાં લઈ જતે બાળકોની સાથે રમવા માંડ્યું. ધીમે ધીમે રમતગમતમાં એમને ઉત્સાહ દેવા માંડ્યો. પોતે એમને લોન ઉપર તેડી ઉપર તેડી જઈ ત્યાં પોતાને ચડવાની તાળીઓ વગાડવાની, ટીંગલીઓના ધરો માંડવાની લપ-સણી ઉપર લપસવાની, દોડવાની, ફૂંદવાની, ટીંગાવાની, નાના ઝાડો ઉપર ચડવાની કસરતો રમતગમત સાથે કરાવવા માંડી. બધી રગતોમાં શાસ્ત્રીયતા આણી. બાળકોને પણ રમતો કેમ રમવી તેની ટેવો પડવા લાગી. જરાપણ દખાણુ કર્યા વગર, ધમકાવ્યા વગર બાળકની સાથે બાળક અને મિત્ર ચર્ચ એણે શીખવવા માંડ્યું. એમની સ્વતંત્રતામાં જરાપણ રીધી રીતે આડે આવે જ નહિ.

બને બાળકોને બહારથી મંગાવેલી મીઠાઈ લાજીઆં, કચોવડી, ઢોકળાં અને દહીંવડા ખાવાની કુટેવ હતી. એમની તખીઅત આથી બગડતી હતી. અનુસુયાએ કાકુરજીને ધરાવ્યા વગર કોઈ ચીજ ખવાય નહિ એવી સ્કુરજી એમને ઉત્પન્ન કરાવી. પછી લગવાનને તો બહાર બઝારની ચીજ ધરાવાય નહિ. ઘટતી ચીજ જ ધરાવાય એવી ગાંઠ બેસાડી દીધી. તે માટે મહારાજને કહી જાત જાતની વસ્તુઓ

તૈયાર રખાવતી હતી. ધીમે ધીમે કાકુરજીને તો ફળકુસળ બહુ ગમે છે એટલે ફળકુસળ ખાવાની એમને ટેવ પાડી. એણે આ બાળકોના મનમાં કોમળ અને પ્રેમમયી લાગણીઓ રહે છે તેને ઉત્તેજન આપ્યું બાળકો પોતાની નાની સ્વેચ્છાથી જ નિયમાધિન, અવસ્થિત અને સ્વાધિન અને એવી સુક્તિઓ અમલમાં મૂકી.

એક નાનું ટપ્પ લઈ એમાં દીંગણા અને દીંગલીએને કેમ નવરાવના, ક્યાં અને કેવી રીતે સાથુન લગાડવું, આંખ ઉપર સાથુન કેમ ન લાગે તેની રમત દરરોજ એક સાથે કરવા માંડી તે પછી શરીર કેમ લુછવું તે પછુ સાથે રડીને જ બતાવ્યું એમને નવરાખ્યા પછી કપડાં કેમ પહેરાવવા તે પછુ શીખવ્યું. કેમ કોટ પાટલુન પહેરાવાય, કેમ તેના બટન દેવાય એ સર્વે ધીમે ધીમે દીંગલીઓ અને દીંગણા ઉપર કરવામાં આવતું હતું. આ સિવાય દીંગણા દીંગલીએને જમવા બેસાડતા હતા. જમવા વખતે કેમ બેસવું, કેમ પતેાડી વાળવી. ધીમે ધીમે આવીને ખાવું, એવું મુકવું નહિ, વધારે વખત માંગવું નહિ. એ સર્વે રીતો અનુસુયાએ રમતગમતમાં શીખવી દીધી. બાળકો મારથી, કપડાથી કે વારંવાર ટકટક કરવાથી ઉઠ્યાં વધારે ચીડીયા બને છે. તેએને કોઈ વસ્તુની ના પાડો તો તે મોટો બેંકડો તાણે છે. જે વસ્તુ ખાવાની ના પાડો તે વસ્તુ પ્રથમ ખાય છે.

બાળકોને વસા કરવાની ચાવી રમતગમતનો ઉપદ્રાસ છે. બાળકોને અનુસુયાએ દીંગલી દીંગણાના કામો કરવાની પ્રવૃત્તિઓમાં નાંખ્યાં. એમને પોતાનામાં શ્રદ્ધા ઉત્પન્ન કરી. એમની સંભાળનારી બાઈને બીજું કામ મોંપી દિવસના ચાર પાંચ કલાક બાળકોની સાથે રમતગમતમાં ગાળવા માંડ્યા. બાળકોને કોઈ વાતની ના નજ કહેવાય. પરંતુ પોતાની મેળે જ સ્વતંત્ર વિચાર અને સ્ફૂરણાથી કામ કરવા લાગે એવી

ટેવો પાડી. આથી જને બાળકો પોતાની મેળે જ જ્ઞાનગૃહમાં જઈ નાહી આવતા. સાથુન પછુ પોતાની મેળે જ લગાડતા હતા. શરીર લુછવાનું પછુ પોતાની મેળે જ કરતા હતા. ધીમે ધીમે એઓ પોતાના વસ્ત્રો પછુ સ્વચ્છ પહેરવાં શીખ્યાં. બટન પછુ પોતે બંધ કરે. બાળકોને હવે આ પ્રવૃત્તિઓમાં આનંદ આવવા લાગ્યો. પોતાનો સ્વતંત્ર વિકાસ થવા માંડ્યો હોંસે હોંસે કામ કરવા લાગ્યાં.

બાળકોને અનુસુયાએ હજીપછુ વિશેષ તાલીમ આપી. નાની દીંગલી દીંગણાના વસ્ત્રો પોતે શીવી આપ્યાં. તેમને માટે નાના કપાટો મંગાવ્યાં એ કપાટમાં સંભાળ અને સ્વચ્છતાથી વસ્ત્રો યોગ્ય રીતે ઘડી કરી કેમ ગોઠવાય તે રમત રમનમાં બાળકોએ પોતે જ કરવા માંડ્યું. એમાંથી એક પગલું આગળ વધીને

પુત્ર પ્રાપ્તિ

અમીર-હિમરાવ ધનિક વર્ગની સ્ત્રીઓ કે જેઓને બેકાશુપણાને કીધે કે બીજા કોઈબી કારણથી સંતાન ન થતાં હોય તેવી સ્ત્રીઓ માટે લેખીત ગેર-ટીવાળી “સ્ટેરેલીટી સ્પેશ્યલ” દવા વાપરી ખાતી કરવા વિનંતી છે. દવાની કિં. રૂ. ૧૫ સાથે લેખીત ગેર-ટી આપવામાં આવે છે.

અસ્ટેરોલીના-જે સ્ત્રીઓના સ્તન કીસા હોય અગર વિકાસ ન પામ્યા હોય તેવી સ્ત્રીઓ માટે અસ્ટેરોલીના તેલ એક આશીર્વાદ સમાન છે. સ્તન ભરાવદાર અને ઘાટીસા થાય છે. કી. ચીરીના રૂ. ૨) ની. પી. થી રૂ. ૦૫ વધુ.

તા. ક.—સ્ટેરેલીટી સ્પેશ્યલ દવા મંગાવનાર સ્ત્રીની ઉંમર, આશરે વજન કેટલા વર્ષથી સંતાન નથી થયું. માસિક અટકાવ કેટલા દિવસે આવે છે. બીજ કંઈકરી-આદિ હોય તે વીગેરે હકીકત વીગતવાર જણાવવી.

વૈદ્યશઃ : દુધાનુપાન ફાર્મસી ૩, જામનગર, (કાઠિયાવાડ)

મરદ પુરા અદમાસ હોય છે. આ અદમાસને લઈ જાઓ ?

ત્યારે પેલી ઓ બોલી—મને પણ મારા પતિની સાથે દેડ કરો. હું પતિવ્રતા સ્ત્રી—ઓછ જન્માએ નહિ રહું ?

દીવાન—પતિવ્રતા ! બસા આહીર કામમાં પતિવ્રતા આવી ક્યાંથી ? પણ—શું કહ્યું—ખિદારી આ પતિવ્રતા છે ! આ અસ્થા !

ખિદારી—સરકારને શી ખબર ! પતિવ્રતા સ્ત્રી ઉઘી કામમાં હોય છે. આહીર—ધોળી—ચમાર એવી નીચી કામમાં પતિવ્રતા સ્ત્રી કદી હોય જ નહિ !

દીવાન—પણ મારી મારી મરતા સુધી પતિવ્રતા હતી. પોતાના પતિ સાથેનું વર્તન એવું હતું કે વાદ્યા. પતિને પોતાના પહેલાં ખવડાવતી, હંધાવતી, પતિના પહેલાં જાગતી. વાતચીત કરે ત્યારે જાણે કૂચ વરસતાં ન

હોય ! વિધવા થયા પછી પાંચ વરસ સુધી જીવતી રહી હતી. પણ કોઈની તાકાત નથી કે તેનું મોટું સરખું પણ જોઈ શકે !

પેલી સ્ત્રીએ કહ્યું—પતિવ્રતા સ્ત્રી વિધવા થઈ શકતી જ નથી. તે પતિની સાથે જ બળી મરે છે.

દીવાન—તોખા ! તોખા પણ—શું કહ્યું ખિદારી ! પતિ પાછળ બળી મરવું એ શું પતિવ્રતા નારીનો ધર્મ છે ! બળી મરવું એ તો સ્ત્રીઓ ઉપર એક જાતનો ભુલમ છે.

ખિદારી—હું મદલાહ જાતનો છું. મારી કાદી પતિવ્રતા હતી તેના કાચથી બનાવેલા જરના રોટલા પણ એવા મીઠા લાગતા કે જાણે અંદર ખાંડ ન નાંખી હોય ! નીચ કામમાં પણ પતિવ્રતા હોય છે. ધર્મનો પટ્ટો કંઈ ઉઘી કામને લખી આપેલો નથી ! પણ હા આહીરની જાતીમાં પતિવ્રતા હોય જ નહિ.

દીવાન—પણ—જર હોય જ. નહિ ! આહીર અને વળી પતિવ્રતા !

ખિદારી—નહિ સાહેબ ! આવી આપો. દીવાનજીએ આવી આપી. કોટડી બોલી. રામનાથને કોઈ પણ ચુન્દા વગર પૂરી દીધો. પેલી સ્ત્રીને દીવાને પૂજ્યું.

તારું શું નામ છે પણ—શું કહ્યું ? સ્ત્રીએ ઉત્તર આપ્યો—‘રામધારી’

દીવાન—ટેપ રામધારી. તું આરામથી મારા ખંડમાં સૂઈ જા. સવારે તમોને ઘેર જવા દઈશું. એક રાતની મુસીબત શું કંઈ મુસીબત છે ?

(૩)

રાત્રે દશ વાગે દીવાનજીએ રામધારીને પોતાના ખંડમાં બોલાવી.

દીવાન—પણ—શું કહ્યું ! રામધારી ! સાચે સાચુ કહેજે આ આદમી તને લગાડી લાગ્યો છે ?

માસિક અટકાવ ?

રજેલીના—દવા કોઈની કારજથી બંધ પડેલા માસિક ધર્મ તકલીફ વગર તુરંત કરી આજુ કરી નિયમિત કરે છે. રજેલીના દર ધાય છે. દવા ઉમ તરતેની બનાવટ હોવાથી ગર્ભવતી સ્ત્રીએ વાપરવી નહીં. ડિ. શીશીના રૂ. ૩૩૩ તુરંત ફાયદા માટે તેજ બનાવ રૂ. ૫ વી. પી. યો રૂ. ૮૮૮ વધુ.

ગર્ભકુંડા—દવાના ઉપયોગથી જીંદગી સુધી ગર્ભ રહેતો અટકે છે. માસિક ધર્મ નિયમિત તુકાન રહિત છે. સંતતિ નિયમન માટે ઉત્તમ છે. ડિ. શીશીના રૂ. ૩૩૩ વી. પી. યો રૂ. ૮૮૮ વધુ દવાવાળા વેચે છે.

લખો :—
દુધાનુપાન ફાર્મસી : ૩ જામનગર

એન્ટ-પેડિટ શાહુ ત્રણ દરવાજા અમદાવાદ
" એ. રોયની કુ. નવપુરા વડોદરા
" સી. એન. ધર્મસ. કણપીક સુરત
" વીંછી અધર્મ. પ્રીન્સેસ રોડ, મુમ્બઈ

લે. કસ.-ઓ-લે. કસ

પાલુ જમાનાની એક ઉત્તમ જુલાળ આપનાર દવા

આ જુલાળમાં સુગંધ છે અને વળી સ્વાદદાર ટેસ્ટ છે. પેટ કબજ થઈ તથા ત્યારે થોડું લીધું હોય તો પેટનો જુલાસો થઈ લય એમ છે. પેટ તદ્દન સાફ આવશે અને દર્દીઓને તુર્ત રાહત મળશે તેમ જ ફરીને લાંબો વખત સુધી પેટનો કસો પણ બિગાડ નહીં.

આજના જમાનાને ખરનો એક ઉત્તમ જુલાળ તેનું નામ 'લેકસ-ઓ-લેકસ'

—: વાપરીને ખાતરી કરી જુઓ :—

મેકલા એજન્ટો :—

રૉય એન્ડ કંપની

૧૭૬, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ-૨

ખૂંટીપર લટકતી એક તલવાર પર નજર ગઈ. બધો મુઠકાને અમૃત ન મળ્યું હોય ! એકદમ તલવાર ઉતારી લીધી. ચણીયાનો કંઠોટો વાળ્યો. તલવાર મ્યાનમાંથી કાઢી પોતાના માથે લગાડી કહેવા લાગી. ‘જન્મદગ્ધા ! તારા નિશ્વાસ પર બેઠી છું. અચાનકે !’ તરત આરણ્ય એથે ભરાઈ ગઈ. જોવો દીવાનજી અંદર આવ્યો કે તરત રામધ્યારીએ તલવાર તેના પેટમાં ધોંગી દીધી. દીવાનજી પડી ગયો. રામધ્યારીએ લાશને પલંગ નીચે સરકાવી દીધી, અને ફરી આરણ્ય એથે સંતાર્ધ.

ન્યારે બહુ વાર ચર્ચ અને દીવાનજીએ સીડી ન વગાડી ત્યારે ખુદ બિહારી ત્યાં આવ્યો, અને ઝોરડામાં નજર કરવા લાગ્યો. પણ ઝોરડો, રાત દેખાવાથી શી ગરબા છે; તે જોયા માટે અંદર પેસે તેવો જ રામધ્યારીએ તલવારનો ઝટકો માર્યો. સતીનો હાથ ! એક જ ઝટકે બિહારી ગરબન રહીત યઈ ગયો. રામધ્યારીએ બિહારીની લાશ પણ દીવાન સાથે મુકી દીધી. રામધ્યારી ચિચારવા લાગી કે જે હું કદાચ આરણ્યું બંધ કરી દર્શક તો બાકીના ચાર જણુ દંઈ જોટાજો સમજી આરણ્યું ઉતારી નાખશે તો આ મામલો બગડશે માટે આરણ્યું બંધ ન કરતાં ફરી આરણ્ય પાછળ ભરાઈ ગઈ. એક કલાક પછી એક સિપાઈ આવ્યો તેની પણ તેવીજ દશા કરી. એમ ચારે જણુને એક એક કલાકના અંતરે રામધ્યારણુ કર્યાં. અને દરેકની લાશ દીવાનજી પાસે પલંગ નીચે સરકાવી દીધી. લોહીથી બંધ ભરાઈ ગયો. આરણ્યું બંધ કરી સાંકળ મારી જમીન પર સઈ ગઈ. લોહીવાળ નાગી તલવાર પાસે રાખી લીધી.

બાદશાહ અકબર અને બીરબલ રાનીના સમયે શહેરમાં ફરી ફરીને પ્રજાને પોલિસ હર-કત કરે છે કે કેમ તેની તપાસ કરતા હતા. તે દિવસે જેલ વ્યક્તિ ફતેહપુરસીદી ગયા હતા

અને એક મામલાની તપાસ કરતા હરિપુરની ચોકીપર આવ્યા, એક ચોકીદાર પહેરા ભરી રહ્યો હતો. બીરબલે ચોકીદારને દીવાનને બોલાવી લાવવા મોકલ્યો. ચોકીદાર ગયો તો ઝોરડો બંધ દીધો.

ચોકીદાર—દીવાનજી ! એ દીવાનજી ! બહાર બાદશાહ અને વજીર સાહેબ આવેને થાદ કરે છે !

ન્યારે કાંઈએ જવાબ ન આપ્યો ત્યારે ચોકીદાર આરણ્યમાં એક લાત મારી મોટેથી બ્રૂઓ પાડવા લાગ્યો. અને અંદર કાણુ છે એમ ચિંચાઈને ખોલવા લાગ્યો.

રામધ્યારી—કાણુ છે ? હું રામધ્યારી છું !

ચોકીદાર—દીવાનજીને જન્મડો.

રામધ્યારી—એ હવે નહિ જાગે. કાંઈ દિવસ નહિ જાગે. જો તો મોરી નિન્દ્રામાં પડ્યા છે.

ચોકીદાર—આરણ્યું ઉધાડો.

રામધ્યારી—બાદશાહને અહીં બોલાવી લાવો તે પછી આરણ્યું ઉધાડીશ. કહેજે એક સ્ત્રીએ દીવાનજીનું ખૂન કર્યું છે.

ખૂનનું નામ સાંભળી ચોકીદાર મભરાઈ ગયો. બાદશાહને દરેક દસીકતથી વાંકું કર્યો. જેલ જણુ ઘોડા ઉપરથી ઉતરી ઓરડા પાસે આવ્યા.

બીરબલ—બેટા, આરણ્યું ખોલ ! બાદશાહ સલામત સામેજ ઉત્તા છે. હું બીરબલ છું કાંઈ જાતનો કર નથી. આરણ્યું ઉધાડો.

આરણ્યું ખોલવામાં આવ્યાં. લોહીથી ખરડાએલો નાગી તલવાર લઈ રામધ્યારી બહાર આવી. છૂટા કેશ અને થરીર પર લોહીના ડાઘ બધો સાક્ષાત કાળકા.

બીરબલ—શો મામલો છે ? કાંઈશ બેટા !

રામધ્યારીએ બધી દહીકત કહો ચોકીદારની પણ જુબાની લીધી. જાએ લાશ બહાર કાઢવામાં આવી.

(૫)

અકબર—મહારાજ સાહેબ ! આપ્રાથી ત્રણ કોશ દૂર જ્યારે આપા બનાવ બને છે તો પછી આપ્રાથી દૂર કેવા બનાવ બનતા હશે ?

બીરબલ—આદશાદ સત્તામત ! દીવા તજે જ અંધારું હોય છે.

અકબર—તેના પતિને બોલાવો ?

કાટકોમાંથી રામનાથને બહાર કાઢ્યો. આદશાદ અને બીરબલને સલામ કરી એક તરફ બેઠો. આદશાહે તેને પૂછ્યું તો રામનાથે પણ રામપ્રાચીને કહેલી બધી હકીકત કહી. ૪૦ લાશ જોઈ તે ગભરાઈ ગયો, અને વિચારવા લાગ્યો કે જરૂર અમોને ફારસીને માંચડે ચઢાવશે.

બીરબલ—એટલા તે બરી કરી પોતાના સતીત્વની રક્ષા માટે જ આદશી તો શું હસેા માયાં હોત તો પણ વાંધો નહોતો. આ કંઈ શુંહો નથી.

અકબર—શુંહો ! આ બેઠેલો કંઈ પણ શુંહો નથી. શુંહો છે આ બદમાશ સિપાઈ. એના મારી પ્રગ્નની સાથે સિપાઈ લોકો આવેા બચાવે વર્તાવ કરે છે, અને રક્ષક મટી ભક્ષક

થાય છે. મહારાજ ! આપ સૈન્યમાં આવો કુતાબોને રામોટ દાખલ કરો છો ? ધિકાર છે મારી આદશાદી પર ! આવી આદશાદી કરતા કુદીરી લાખ દરજ્જે સારી છે.

બીરબલ—સિપાઈની જગ્યાએ એવી છે કે જેમાં દાખલ થવા પછી ગમે તેવો સારો માણસ હોય પણ તે ખરાબ થાય છે.

અકબર—તમે બેઠેલો છેડી મુકવામાં આવેં મુખેથી ઘેર નાંખો.

બીરબલ—એટલા ! જે તારા હાથમાં તલવાર છે તે તને ભેટ આપવામાં આવે છે.

અકબર—આટલું ઈનામ બસ નથી. મહારાજ ! આ સૈની જ્યાં તેની સાચરી થાય છે તે ગામ ઈનામ તરીકે આપો ?

બીરબલ—જેવો કુકમ ! ખુદાવંદ.

રામનાથ અને રામપ્રાચી પોતાને ઘેર ગયાં. બીરબલે ઈનામની સનદ રામનાથ ઉપર મોકલી.

ધન્ય છે, આવી સતીને ! બારનમાના આવી જ સતીઓને જન્મ આપે !

* સુચિત

સુચિત

સ્ત્રીઓનાર્ટી.

MEER, લોકિયા, વધ્યાવદીય, આર્તવ દોષ,

કસુપાવડ પગેરેનો ચોકસ ઉપાય /

નવી અક્ષિત બસો છે.

ગુજરાત આયુર્વેદીક સામગ્રી

અમદાવાદ

વિવિધ વાનીઓ

સંપાદક શ્રી. ખિન્દુ

[ગર્નાકથી આ વિષય આશુ કરવામાં આવ્યો છે. દરેક બહેનોએ પોતપોતાની આવડતની વાનીઓ લખી મોકલવી.]

બટાકાની પેડીસ

બટાકા ૧ શેર

વટાણા ૨ શેર

કાચરૂં ૧ ઘાટી

(ખમણેલું લીંદું)

કાચમેરી,

લીંબુ, આદુ, ગરચાં, દ્રાક્ષ મીઠું
પ્રમાણસર રીત:—બટાકા એક શેરને બાજી
છાલી નાંખી બારોડા છુદો કરી તેને મસળી
કણેક જેવો કરવો. વટાણા લીવાને છાલી એક
તપેલીમાં તેલ, મુકી, હોમ, મીઠું નાખી વધા
રવા અને થોડો સંચોરો (ખાંદો) નાખી
સગડી પર થોડે તાપે ચઢવાં દેવું. (તપેલું ઢાંકી
રાખવું) બરાબર બહાવ ખાવ પછી નીચે
ઉતારી છુંદી નાખવાં અને કાચરૂં કાચમેરી,
આદુ ગરચાં, ને દીસમીસ નાખી, લીંબુ
નીચેથી હલાવી નાના ગોળા વાળવા અને

બટાકાની કણેકમાંથી એક લુઓ લઈ
પુરી (ચાળીપર ટેલનો હાથ દઈ) કે
તેમાં વટાણાના ગોળા મુકી ઉપરથી સ
કરી ગોળ ગોળ હાથમાં ફેરવી તંપાર કે
બધા ગોળા કરી ગઢો. સગડી પર કેદ
તેલ મુકી વધારે કકક તાપ રાખી તળી
જે ખાવામાં ધણા દહેજતરાર થાય છે.

બટાકાનો બીરંજ

બટાકા એક શેર, ખાંડ અઘી શેર,
પ્રમાણસર ફેરાર સગવડસર.

રીત:—પહેલાં બટાકાને ઊંણીથી ઇં
નાખવા. પછી એક તપેલીમાં ધી નાખી સ
પર આજી તાપે ધી ઊંડું કરવું, ધી ગ
થાયેથી ઊંણેલા બટાકાની છાલીઓ તેમાં ન
દેવી. ને ઢાંકી રાખવું. તાપ વધારે પડતો
તો ગોઠો કરી નાખવો બરાબર બહાઈ
પછી ફેસર ને ખાંડ નાંખી દેવા. આસણી
બરાબર થાય પછી તેમાં એસાયડી, કે
ચરોળી અને બદામતી ઝીણી ચીરી (ખાં
બદામતી) કરી નાખવી. પછી ઉતારી ખાવ
કામમાં લેવો, આ બીરંજ ઘણો સ્વાદીષ્ટ
છે. અને ફરાળમાં ખાવા કામ આવે છે.

સૌ. વિમળાબેન દે

બહાર પડી ગયો છે—

ઐતિહાસિક નવલકથા :
આશુહિસવાડનો સુપરાજ (ઉત્તરાધ)
કિં. કે. બે.

છપાય છે—

સામાજિક નવલકથા :
જરાપંતી અથવા
દીલના કંબ.

શ્રી. કેશવપ્રસાદ સી. દેસાઈ બી. એ. એલએલ બી.

ઉમણાંનો બહુ જ ગવાયેલો બનાવ તો ઇંગ્લંડની યુદ્ધ કેપીટેનનો ફૂલ દિંદમાં આવ્યો હતો. ધણાયે વખતથી સર્વત્ર એમ કહેવાતું હતું કે વર્તમાન યુદ્ધમાં હિંદિઓ જીતીને ભાગ લે તે માટે તેમને હિંદમાં એવા રાજકીય દક્ષો આપવા અંગ્રેજી ફૂલ એજંડે કે જેથી હિંદીઓને એમ લાગે કે હિંદ દલે પરદેશીના હાથમાં નથી પણ તેમનું પોતાનું છે. એમ ન્યાય તોજ દરેક દરેક વિદી પોત પોતાની રીતે યુદ્ધકાર્યમાં મદદ આપે. આ કારણથી તેમજ અમેરિકા વગેરે અન્ય દેશોને ખતાવી આપવાના હેતુથી ઇંગ્લંડની હાલની યુદ્ધ સમિતિએ નક્કી કર્યું કે હિંદમાં તેમને પ્રતિનિધિ આવે અને હિંદી તેતાઓ જોડે અંગત વાટાઘાટ કરીને, મોટા ભાગને સતોયે તેનું રાજ્યંધારણુ હિંદ માટે જાહેર કરે આ હેતુથી સર રોકર્ડ કીપ્સને અમુક જાહેરાતો લખને હિંદ મોકલ્યા. સર રોકર્ડ અગાઉ હિંદ આવી ગયા હતા. તેમના મિત્રો હિંદના રાજ-હારી વર્ગોમાં પણ હતા. રશીયમાં એલગી તરીકે જઈ તેમજે ઇંગ્લંડના હિંદમાં સુદર કાર્ય કર્યું હતું. તેઓ એક પ્રખર સમાજવાદી તરીકે જાણીતા હતા. સિદ્ધાંતની ખાતર તેમજે પોતાના પક્ષ-પાર્ટીની પણ દરકાર કરી નહોતી, અને એકલે દાથે બીટીય પાર્લામેન્ટમાં તેઓ ઝુમખના હતા. રશીયાના તેમના કામથી અંગ્રેજ પ્રજામાં તેઓ પ્રિય થયા, અને તેમને યુદ્ધ કેપીટેનમાં દરજ્જો મળ્યો. અત્યારે હાઉસ ઓફ કૉમન્સ-આમની સભાના તેઓ લીડર છે. વડા પ્રધાન ચીન્સ્ટન ચર્ચીલ પછી બીજો નંબર તેઓ અંગ્રેજ પ્રજામાં લોકપ્રિય છે. આવા મુદ્દસ્ય હિંદ માટે રાજ્યંધારણુય દરખાસ્તો લખને આવે. તેથી હિંદમાં ધણે ઉત્સાહ વ્યાપ્યો હતો. હિંદ આવીને તેમજે જુદા જુદા રાજકારી પક્ષો સાથે જુદી જુદી ચર્ચા કરી. રાઉડેઅન્ન કૉન્ફરન્સમાં તો સર્વ પક્ષોનો સંજુમેજો હતો. તે કરતાં આમ જુદી વાત ચીત કરવાના કાયદા ધણા છે. તેમાં વિચારોની આપ લે યાય. અમુક બાગતો ખુશા દિલથી ચર્ચાય. આમ થોડા દિવસની વાટાઘાટ પછી સર રોકર્ડ કીપ્સે પોતાની દરખાસ્તો દેશ સમક્ષ રજુ કરી.

આ દરખાસ્તોમાં ત્રણ આજતો હતી. પ્રથમ તો અંગ્રેજ પાર્લામેન્ટ જાહેર કરે કે યુદ્ધ પછી તરત જ હિંદનો કારભાર હિંદીઓને સોંપાયો. બે હિંદને બિટીય સામ્રાજ્યમાં રહેવું નહિ હોય તો તેને છુટા પડવાનો પંચ અધિકાર રહેશે. રાજ્યકારભારની દરખાસ્તો. સર્વ સત્તાઓ હિંદનાજ હાથમાં રહેશે. બીજી વાત એ હતી કે હિંદ પોતે જ પોતાનું રાજ્યંધારણુ ધરી લેશે. યુદ્ધ પછી તરત જ તે માટે પ્રતિનિધિ સભા મળશે. પ્રાંતિક ધારાસભાઓએ સુરેલા પ્રતિનિધિઓ તેમાં બેસશે.

કરી છે. મહાસભા, હિંદુ મહાસભા, મુસ્લીમ લીગ, સીપ, હરિજન એ સૌએ આ દરખાસ્તોને નકારી છે. અંગ્રેજ સરકારે આ દરખાસ્તો હવે પાછી ખેંચી લેવામાં આવી છે, અને એ પ્રકરણનો હાલ તરત તો અંત આવ્યો છે.

મહાસભાના આગેવાનોએ આ ચર્ચાએ દરમ્યાન એમ જણાવ્યું કે અંગ્રેજ સરકારને સત્તાનો ત્યાગ સાચા દીક્ષથી કરવા મંગેલી હોય તો નાની વિગતો અત્યારે જોવાની જરૂર નથી. આ સત્તાના ત્યાગનો પુરાવો તેણે દમણમાં જ આપવો જોઈએ.

સત્તાનો ત્યાગ ભવિષ્યમાં સ્વતંત્ર સત્તા આપવાના વચન અથવા જાહેરાત સાથે ચાલુ યુદ્ધમાં હિંદુ પૂર્ણ મદદ આપે તેવી માંગણી અંગ્રેજો કરી હતી અને સાથે એમ પણ જાહેર કર્યું હતું કે અત્યારનું યુદ્ધ સંચાલન તો યુદ્ધ સમિતિના હાથમાં જ રહે. મહાસભાના આગેવાનો એ અત્યારથી જ હિંદમાં શાશ્વત સરકારની સ્થાપના માંગી અને યુદ્ધના અંત્યાજનમાં પણ ભાગ માંગ્યો. આ બાબતો સર રોડર્ટ ફ્લૂગ કરી ચક્રવા નદિ, અને હવે પલટાની આટલી સાબિતિ મળે નહિ તો મહાસભા આગળ ચાલવા તત્પર હતી નહિ. આમ અત્યારે તો આ અતિ ઉપયોગી પ્રશ્ન બાબતો સુકો દેવાયો છે. છતાં પડિત જવાહરલાલ, ચક્રવર્તી રાજગોપાલાચારી, બાબુ ગજેન્દ્રપ્રસાદ, વગેરે નેતાઓએ જાહેર કર્યું છે કે અમે જાહારના હુમલા કે કોઈ પણ બહારની સત્તા હિંદ ઉપર આવે તે પસંદ કરતા નથી, અને હિંદી પ્રજા આ સૌનો સામનો કરે તે ઈચ્છીએ છીએ. દેશના આંતરિક બચાવ માટે દુકીઓ સ્થાપવાની યોજના પણ તેઓ ધરે છે.

જુની અને નવી સંસ્કૃતિ વચ્ચેના ફલ રૂપ, પ્રાચીન પ્રાણાલિકામાં ઉછરેલા અને અર્વાચીન વિદ્યામાં પારંગત, રૂઢીપ્રસ્ત નહીં છતાં ચે જુનવાણી, આનંદશંકરભાઈ સુધારકાની હરેજનમાં નહીં એસનાર છતાં પ્રગતિમાન, આધુનિક શિક્ષણ પામેલા છતાં ધર્મોદ્ધ એવા આપણા આચાર્ય આનંદશંકરભાઈના મૃત્યુથી મૃદદ ગુજરાત શોકમાં કુબ્યું છે. ગુજરાતમાં સાહસિક વેપારીઓનો ટોટો નથી. ગુજરાતમાં કોઈપણ પણ્ય ધર્મગયા છે અને હજી છે, ગુજરાતમાં જુદિયાળીઓની ખોટ નથી, પરંતુ શુદ્ધ વિદ્વાન અને કેવળ વિદ્યા વાસંગીઓ ગુજરાતમાં તરી આવતા નથી. આનંદશંકરભાઈને આપણે શુદ્ધ વિદ્વાન અને વિદ્યાવાસંગી કહી શકીએ તેવા હતા. જનારસ વિદ્યાપીઠના આચાર્ય અને પ્રોવાઈસ ચાન્સેલર તરીકે તેમણે આંતર પ્રાંતીય પતિશ મેળવી ગુજરાતની આખર વધારી હતી.

ઈ. સ. ૧૮૬૬ માં તેમનો જન્મ થયો હતો. તે વડનગર નાગર ગૃહસ્થ હતા. ધર્મનિષ્ઠ પિતાના એકના એક પુત્ર હતા.

સૂર્યના કીરણોના પથ રૂપમાં ન થાય એ સ્ત્રી મુખાકારી ક્યાંથી ભોગવી શકે. સ્ત્રી શારીરિક અને માનસિક નિર્માણતાની મૂર્તિ બનતી ગર્ભ. એની દુનિયાનું વર્તુલ ન્હાનું બનતું ગયું. અને એમાં એ સંતોષ માનતી થઈ. જ્યારે એક સમયે પ્રાચીન યુગની વીર રજસુતાણીઓ રણભૂમિઓમાં વાઘણતી જેમ ધુમવામાં અભિમાન લઈ રાકતી.

આજના યુગમાં જ્યારે પશ્ચિમની સ્ત્રી પુરુષોના સ્થાન અને જવાબદારી સંભાળતી થઈ છે ત્યારે હિન્દની સ્ત્રી, પરદામાં છુપાઈ રહે એ શોભે નહિ એ સુત્રને અનુસરી યોગ દિવસ પુર્વે બોલખા રાજ્યના મહારાણીએ આ રિવાજનો ત્યાગ કર્યો છે. બીલખાના મહારાજને તેમજ રાણીસાહેબને અમારા અનેક ધન્યવાદ. ધણીએ ન્હાના મોરા દેશી રાજ્યોમાં હજુ સ્ત્રીઓ પરદામાં રહે છે, તો તેઓ બીલખાનાં રાણીસાહેબાનું દ્રષ્ટાંત લઈ

પોતાના રાજ્યમાંથી આ રિવાજને તિલાંજલી આપશે એવું ઇચ્છીએ છીએ. મેડમ ત્યાં શકે પોતાના પતિને દરેક જાતના અટપટા પ્રશ્નો ઉકેલવામાં સાથ આપી શકે તો શું દેશી રજવાડાની મહારાણીઓ પોતાની પ્રજામાં રસ લઈ તેમની ઉન્નતી ન સાધી શકે? અને ઇચ્છીએ છીએ કે રાજસ્થાનની સ્ત્રીઓ પણ દુનિયાની અન્ય સ્ત્રીઓ સાથે આગેકુચ કરે.
(લગિનીરતમાજ પત્રિતમાંથી)

આંતરજાતીય લગ્નો

આંતરજાતીય લગ્નોમાં મોટે ભાગે રૂપ-સૌન્દર્ય જ મુખ્ય આકર્ષણ હોય છે. પરિચય અને તેટલા લાંબા કાળનો હોય છતાં તે યુવક-યુવતી રૂપસૌન્દર્યમાં જ એવાં મુગ્ધ થઈ ગએલાં હોય છે કે તેઓ એકબીજાના શુભ વિશે પરિચય પામી શકતાં નથી. એવો પરિચય તો લગ્ન થયા પછી તેઓ એકબીજાની સાથે કરીને રહે છે ત્યારે જ થાય છે. પછી તો અનેક પ્રસંગોમાં એ એ વચ્ચે ધર્ષણ શરૂ થાય છે, અને તેમાંથી અનિષ્ટ પરિણામ પણ આવે છે. એવું લગ્ન વિચ્છિન્ન કરતાં તેઓ શરમાય છે. લોક મરકરી ને ટીકા કરી એવો તેમને લાગે છે અને તેથી એ કડવું બનેલું લગ્નજીવન જોમતોમ કરીને નિભાવે જાય છે. આથી સમાજમાં આ પ્રકારે નિષ્ફળ નીવડેલાં લગ્ન બહુ જોવાં જ પ્રકટ થાય છે, આકી નિષ્ફળ નીવડે તો છે જ. જુદી જુદી નાતોનાં વાતાવરણ અને સંસ્કારમાં પણ અમુક એક હોય છે અને યુવક અને યુવતી પોતાપોતાની નાતના વાતાવરણથી અને સંસ્કારથી એવાં જડાઈ ગએલાં હોય છે કે તેઓ જલદી ખંખેરી શકતાં નથી અને તેથી લગ્ન થતાં સુધી તો તેમને 'જીજ્ઞુ' એટલે દૂધ' દેખાય છે, પણ પછી જ ખરું ધર્ષણ શરૂ થાય છે. આથી કાઈએ એમ સમજવાનું નથી કે હું આનાં વિવર્ણુ લગ્નોથી વિરૂદ્ધ છું. જલદું હું તો હુદિતા હુદિતા દૂરેહિતા દોષેર્વા (દીકરીનું લગ્ન દૂર કરવું એ હિતજનક છે, માટે પણ એનું નામ હુદિતા છે) ॥ ૩૦૪ ॥

પ્રદર વિનાશક દવા

વનિતા વર્ગનું જીવન છે

કેમ કે

તે સ્ત્રીઓના દરેક રોગ દૂર કરે છે

૨૪૨૪૨ નં ૦ ૩૨૦

આ દવા સર્વ પ્રકારના પ્રદરો (નજાગાઈનું જનું) અનિયમીત, શુભ્રાવ, રક્તપ્રદર, કસ-વાવડ, છેડ, દીસરીઆ, પેકુનો દુઃખાવો, છાતીમાં દાહ, જીવનવર દાયપગની જળતરા, ગર્ભાશયનો સોજો, સુવાશય તેમજ ગર્ભાશયના તમામ લુના હલીલા દરદો મટાડી ગર્ભાશયને સુધારી શરીરને શક્તિ આપે છે, અને ગર્ભ ધારણ કરવા યોગ્ય બનાવે છે. બોક્સ એકની કીમત રૂ. ૨-૮-૦ પોસ્ટેજ ૦-૭-૦

પુરતક મફત મંગાવો

મેનેજર:-પ્રદર વિનાશક ઓફિસ

ખંભાત (૨૬, જી. ખેડા)

પણ યુવક-યુવતીએ યુવાનીમાં એકબીજાના રૂપસૌન્દર્યમાં જ મુગ્ધ ન થઈ જતાં તેમની શુભસામગ્રી તરફ અવશ્ય નજર કરવી ધટે. એ જો પોતાના જીવનને અનુકૂળ થશે એમ લાગે, અનુભવીઓની સલાહ પણ અનુકૂળ લાગે તો લગ્ન કરવામાં જરાય દોષ નથી.

કેટલાક એમ માને છે કે જૂનું એટલે સોનું અને નવું એટલે કપીર, ત્યારે વળી કેટલાક એમ માને છે કે નવું એટલું સોનું અને જૂનું એટલું કપીર, પણ આ બંને મતઓ એકાન્તિક અને અર્ધસત્ય છે. વિવેકપૂર્ણ વિચાર કરી જેમાંથી જેટલું સારું જડે એટલું સ્વીકારવું અને ખોટું લાગે તેટલું ત્યજવું એ જ મધ્યમ આર્થમાર્ગ છે. આજે એવી સ્થિતિ થઈ પડી છે કે પ્રાચીન માર્ગોએ આજનાં નવીનોએ પોતાની પસંદગીએ કરેલા લગ્નને તિરસ્કારી કાઢે છે, ત્યારે નવીન માર્ગોએ મા-બાપોએ બાળપણમાં કરાવેલાં પોતાનાં લગ્નને નિષ્ફળ નીવડતાં માને છે અને વળી કેટલાક તો પ્રથમ વારની પત્નીને તરછાડીને રૂપસુંદર યુવતી સાથે નવીન લગ્ન કરીને તે નવીન લગ્ન સફળ થયું એમ માને છે. એ બંને માર્ગ સર્વથા સાચા નથી, સર્વથા ખોટા નથી. મા-બાપોએ પોતાનાં સંતાનોના બાળપણમાં કરાવેલાં લગ્નનું એક પરિણામ તો એ આવે છે કે નાનપણમાં પરણેલી કન્યા પોતાના સાસરાના સરંકારથી અને વાતાવરણથી નાનપણમાંથી જ રંગાય છે અને તેથી મોટી થતાં સાસરીઆને અનુકૂળ જ બની ગયેલી થઈ જાય છે, ત્યાં તેને કશું અતકુ લાગતું નથી. પણ તેના પતિ જો બહારગામ રહીને કોલેજમાં ભણે અને તેથી ધંરના સરંકારથી અને વાતાવરણથી છૂટે પડીને શહેરી બની ગયો હોય તો તેને પોતાના ધંરનાં સૌ માણસ અને ખાસ કરીને પત્ની ગામડીઆ લાગે અને જો તેનામાં સંજોગોને અનુકૂળ થવાની અને પત્નીને નિભાવી લેવાની શક્તિ ના હોય તો એનું મા-બાપોએ કરાવેલું

લગ્ન તેને નિષ્ફળ લાગે. જો એનામાં એવી ઉન્નત દૃષ્ટિ હોય તો પોતાની સ્ત્રીને નિભાવી લે અને તેને ઉચ્ચ સરંકાર આપે; અને એમ એ લગ્નને સફળ બનાવે. નવીનો પોતાની પસંદગીથી લગ્ન કરે છે. ત્યારે શરૂઆતમાં સૌ પીણું એટલું સોનું દેખે છે, સ્ત્રીના રૂપ-સૌન્દર્યથી મુગ્ધ બને છે, પણ ત્યાં તો સ્ત્રી જે ભણેલીગણેલી અને મતસ્વાતંત્ર્યને માનનારી હોવાથી, બંનેમાં નજેવા કારણે મતભેદ ઊભા થાય છે અને પછી તો વારંવાર ધર્ષણ થવા લાગે છે. આખરે એ લગ્ન એવું તો નિષ્ફળ અને દુઃખદ થાય છે કે પ્રાચીનોએ કરેલાં બાળલગ્નની નિષ્ફળતાને બે બ્રહ્મી દે! ત્યારે કાઈ પણ એકે પ્રણાલી ઉપર ખૂબ વિશ્વાસ મૂકીને તેને ન અનુસરવું, પણ શુદ્ધિપૂર્વક વિવેકપૂર્વક વિચાર કરી જે સારું લાગે એ સ્વીકારવું એ જ કર્તવ્ય હોય.

(પાટોદારમાંથી)

પ્રખ્યાત અફળ

કુદરતી રીતેજ કાયમી ગર્ભ અટકાવે છે. માસીક નીચરીત ચાલુ રહી શરીર નીચેગી રાખે છે. ક્રી. રૂ. ૧૦ 'ડીલાઈટ' સંકેતિત જણે છે, યાને કુવા-રાપણા જેવી સ્થિતિમાં લાવી મુકે છે. ક્રી. રૂ. ૩. "વેરીસ નાઈટ પીલ્સ" સ્તંભવ યાને રૂકાવટ માટે ચમત્કારીક દવા ક્રી. રૂ. ૩. "સકેસે સો" ગર્ભ ધારણ થવા માટે ચોક્કસ ઈલાજ રૂ. ૧૦.

કુસુમ હાઉસ એન્ડ સી,

રીચીરોડ, અમદાવાદ.

પ્રાંચ:—એક જાનર. મુરત

રાગ—દેશ તાલ—દાદરો માત્રા—૬
(સ્વરકાર:—સોમનાથ વ્યાસ ૫૮૫૮)

મ પ પ ની ડ ની ની સાં ની સાં ડ સાં
પૂ—ન મ, ની—યાં—૬ ની—ને

પ ની સાં રે સાં રે નોં ડ ધ પ ડ ડ
ચ મ કે—યાં—૬—લિ યો—

પ નોં નોં ધ ધ મ પ મ મ ગ મ રે
દે—યે—ચ મ ક—ત દો—ઈ

ગ રે રે પ મ ગ રે ગ રે સા ની સા
હી—રો—સ—હે—લ ડી—

અંતરો

પ રે રે રે રે ડ રે ડ મ રે ગ મ મ
ઝ ણ દ ણ તા—તા—૨ દો—એ

મ ગ મ ગ રે સાં રે ની ડ રે સાં ડ ડ
સાં—ખા—દો—આ—ભ માં—

પ ની સાં રે ની ધ પ ધ પ મ મ રે
ઝ ણ દો—વે—ઉ—૨ આ—સ

રે મ રે પ મ ગ રે ગ રે સા ની સા
હી—રો—સા—હે—લ ડી—

ચંદા—ચાંદલિયો

શ્રી નવીન આર. આચાર્ય

રાગ:—દેશ તાલ:—દાદરો.

પૂતમની ચાંદની ને,
ચમકે ચાંદલિયો,

દેવે ચમકત કાઈ—
દોરો, સાહેલડી;

૧૨સે એ જોત—જોત,
રૂપેરી, વાદળે,

પ્રકાશવે પ્રેમ જોત
દોરો, સાહેલડી

જગદગતા તારણ
જાંખા દો આભમાં

જગજાવે ઉર આરા
દોરો, સાહેલડી;

દસતો શી ચાંદની ને
ખીસતો ચાંદલિયો

દસતો દસાવતો,
દોરો, સાહેલડી

મુંબઈની ઓફીસ બદલી છે.

અમારી છપનલાલ એન્ડ સન્સની
ઓફીસ ૧૨૯ પ્રિન્સેસસ્ટ્રીટ ઉપરથી ખાલી
કરીને વીલાપારલા લગભગ ૫૨૫, શ્રી સરસ્વતી
પ્રાસાદમાં લઈ ગયા છીએ તો બધો પત્ર
વહેવાર વીલાપારલા ના શરનામે કરવો:—

જરૂરી સૂચના

‘શ્રીમોષ’ના જે કોઈ ગ્રાહક પોતાનું રહેઠાણ
બદલે કે ઘુરત અમારી અમલદારની ઓફીસમાં
ખબર આપી દેવી. અગર નો ખબર નહિ આપે
અને પાછળથી ચેક નથી મળ્યાની ફરિયાદ
કરશે તો ઓફીસ તે માટે જવાબદાર નથી.

આપી હતી. તેઓ શુદ્ધ નડીયાદી સાક્ષર-હતા, ધર્મનીષ્ટ હતા, અબ્યાસી હતા, અને કર્તવ્ય પરાયણ હતા.

દિવાનખલાદુર અંબાશંકર ઉત્તમરામ મલજી બીજા પ્રકારના લોકસેવક હતા. ધર્મે વકીલ હતાં પણ ભરૂચમાં મીઠા-સ્થાપી દિંદની ઔદ્યોગિક પ્રવૃત્તિમાં તેમણે રસ લીધો હતો. પરંતુ તેમનું યાદ રહી જાય તેવું કામ તો સહકારી ક્ષેત્રમાં હતું. ગુજરાતમાં સહકારી પ્રવૃત્તિના તેઓ આઘ પુરૂષ હતા, અને પ્રખ્યાત વયે તેમનું મૃત્યુ થયું ત્યાં સુધી તેઓ “સહકાર” ક્ષેત્રમાં પોતાની સેવાઓ આપતા હતા. જેકુતોમાં સહકાર તેમણે પ્રવેશ કરાવ્યો હતો. તેમને ઝણમુક્ત કરવા માટે જમીન ગીરાં માટેની સહકારી બેંક સ્થાપવામાં તેમણે આગેવાનની ભરોલાગ લીધો હતો. સમસ્ત દિંદના સહકારી મંડળોમાં તે માન પામતા હતા. અબ્યાસી, ખંતીલા અને કર્તવ્યનીષ્ટ મલજી સાહેબને ગુજરાતના સહકારીઓ યાદ કરશે અને તેમના મરણનો શોક કરશે. ગુજરાતની પ્રતિષ્ઠા બહારના વિભાગોમાં ફેલાવવામાં દિ. બા. મલજીએ પણ હીસ્સો આપ્યો છે. તેઓ સાતિયે ધાત્રદક્ષીય હતા અને અકબરના મહેસુલ પ્રધાન દોડરમલજીના સીધા વંશજ હતા.

શુદ્ધની પરિસ્થિતિને લીધે હજી પણ થણી મકરામણ મુખર્ષ અને અન્ય વિભાગના ગુજરાતીઓમાં નેવામાં આવે છે. કાર્મ પણ ખાતમમાં મકરામર્ષ જરૂં તે તદ્દન નકામું છે.

મુશીખતો આવવાનો ભય હોય તો તે સામે તૈયારી કરવી તે યોગ્ય મકરામણ. છે. પણ મકરામર્ષ વર્તવું તે તદ્દન અયોગ્ય છે. મુખર્ષ છાડીને જેઓ જાય તેઓ પણ ચોજના પૂર્વક જાય તેમાં લાભ છે. આમ તેમ કોડી જર્જરે તો થોડા વખતમાં કંટાળીને પાછા ફરવું પડે. જેઓને મુખર્ષમાં રહેવાનું છે તેઓ જોગ સામે કેમ રક્ષણ કરવું તેની પૂર્વ તૈયારી કરે, અને વારંવાર તે માટેની ટેવ પણ પાડે. અગમચેતીથી દુઃખ ટાળી શકાય. મકરામણથી તો દુઃખમાં વધારો થાય.

સહચરીની શોધમાં : હાસ્યરસ અવશ્ય પાંચો. કી. ૩. દોઢ.

વાળની હીક્ષાત માટે

નેરોલનું આમળા નં. ૧

હેરઓઈલ વાપરો.

હમશે પ્રતિષ્ઠીત કુટુંબોમાં કાયમ વપરાય છે.

નેરોલનાં હેરઓઈલ તથા. તેલ બનાવવાનાં એસેન્સ (સુગંધી) મશહૂર છે.

ધી નેરોલ એજન્સી અત્તરવાળ :

ત્રણ દરવાજા, અમદાવાદ.

ધરપકડ કરી છે. સાથે તેની દાદોની પણ ધરપકડ કરી છે.

x

રાજકોટની-કુમારી શિયા ઉમીઆરાંકર બાસ નામની બાળા રાષ્ટ્રીય બાંધાની પહેલી પ્રારંભિક પરિક્ષામાં હિલ્લરના ૯૫૬૭ વિદ્યાર્થીઓમાં સૌથી પ્રથમ નંબર ઉત્તીર્ણ થઈ છે, ને એક્સોમાંથી અઢાણું માર્ક મેળવ્યા છે.

x

અમદાવાદમાં સારંગપુર રણછોડજીની પોળમાં રહેતા નાગરભાઈ વાલજીભાઈ નામના સખ્સની સ્ત્રી લક્ષ્મી સગડીની ઝાળને સાડી લાગી જતાં આખા ઘરમાં દોડાદોડી કરતાં ધરને આગ લાગી હતી ને પોતે બળીને બચ્યું થઈ ગઈ હતી. આ બનાવ અગે પોલીસ તપાસ ચલાવી રહી છે,

x

બંગાળામાં સીરાજગંજમાં એક ૯૦ વર્ષનો ડેસો પ્રેમદાસ સરકાર મરણ પામતાં તેની ૮૨ વર્ષની સ્ત્રી પણ તેની પછવાડે થોડી જ વારમાં મરણ પામી હતી જેથી બન્નેને એકજ ચિતામાં અગ્નિદાહ દીધો હતો.

x

આણંદ નજીક વડતાલના વહાલા કાબાઈ અને તેની પત્નીએ માલગાડી નીચે કપાઈ મરવાતો પ્રવાસ કર્યો હતો.

x

કલકત્તામાં મીસ લીલા રાયની ધરપકડ થઈ છે.

x

અમદાવાદની ખીજડાની પોળમાં રહેતા હર્ષદરાય બળવંતરામ બક્ષીએ રાજમહેતાની પોળમાં રહેતા શ્રી. મોમયદ દોરીવાળાનાં પુત્રી બેન સુભદ્રાએ આ લગ્ન કર્યા છે. પરણનાર યુવક કુંગરચરા નાગર ન્યારે યુવતી બેન છે.

હાસ્યનો

ખજનો

શ્રીયુત હરીભાઈ ઠાકર રંભુ કરે છે.

બાપુરાવરાજે અને ચંપકલાલ

RI. } હાલો જરમન જઈએ લા. ૧
૨૦૮૪ } " " લા. ૨

RI. } લડાઈની ભરતી.....લા. ૧
૨૦૮૭ } " " ...લા. ૨

RI. } હારેલો હીરલર.....લા. ૧
૨૦૮૬ } " " ...લા. ૨

RI. } લીલીયામાં મંગુદામુ...લા. ૧
૨૧૨૨ } " " ...લા. ૨

RI. } મુરજીની મહતા.....લા. ૧
૨૦૬૫ } " " ...લા. ૨

RI. } પંતુજીની પત્ની.....લા. ૧
૨૦૨૮ } " " ...લા. ૨

કોઈપણ ઓમોફોનની દુકાને જઈ આજે જ સાંભળો.

ડીસ્કીયુટર્સ.....

રૂપી રેકોર્ડ કંપની

૮-૧૦ ટેમ્પેરીન્સલેન કોર્ટ-મુંબઈ ૧

અ. મહિનામાં પાંચ નવો ચિત્રો મુજબના સ્ત્રીને માની ફેરેરી આદર પર ચમકવા શરૂ થયા છે. ૧ સનરાઈઝનું 'માસન', ૨ પિનસનું 'કીર્તિ' ૩ ન્યહસનું 'મહિલાપારણા' ૪ દિદ પીકચર્સનું 'સેસરાઈટી' ૫ ખાસત પીકચર્સ કૃત 'ક્રીસ્ટી બીબી' ૬ પચોલી પીકચર્સનું 'ખાનપાન' ન્યુ વેસ્ટ એન્ડમાં ચરુ થઈ જશે.

માહાત્મા : લેર્મીંગ્ટન ટેકીઝ.

જીમીલદાસ શેઠ વિષય લખેલા હતાં તેમણે એક યુવતિને પોતાના સપાટામાં લીધી, યુવતિ ને ગર્ભ રહ્યો. જીમીલદાસ શેઠે ગૌરવની બદલ દુનિયાં પછી તેને મૃતકારી કાઢી. યુવતિમાં વેરની આગ લગી હતી તે જીમીલદાસની છોકરી કિશોરીને ઉઠાવી ગઈ અને એક માળીને ત્યાં ઉછેરવા મૂકી. પડોશનેા મોહન કિશોરી ને માળીને ત્યાં મોટી થઈ તેના પ્યારમાં પડ્યો. પણ કામી જીમીલદાસની નજર એ દુલારી-કિશોરી-પર પડતાં તેણે તેનું ઝૂંપડું બાળી નાંખાવ્યું. દુલારીને નવાં માણસ તરીકે પોતાને ત્યાં લઈ ગયા. આજી તરફ મોહન નોકરી માટે કાંકાં મારવા લાગ્યો. નિરાશ થતાં મંદીરની પૂજનરણુ બસો રૂપિયા આપે છે. જેના વડે તે દુલારી સાથે લગ્ન કરે તે. પરંતુ જીમીલદાસ ને જમીનદાર છે તે મોહન પર ચોરીનું તહોમત મુકે છે અને જેલમાં ધકેલે છે. અને દુલારી, પર બળાતકાર કરવા કાયદું રચે છે. જમીનદાર જીમીલદાસની બેરી પોતાના ધણીને સંજ્ઞન માને છે પણ એકઠાણુ તેને જાની-લદાસનેા ત્રાગડો ખતાવે છે. તે વચ્ચે પડે છે

જીમીલદાસ પીરતોડ તાકે છે તે તેની નાની દીકરી, છઠિયાની છાતી ચીંધી નાંખે છે. પછી મેદ ખૂલે છે. પૂજનરણુ જેને જમીનદારે ફસાવી હતી, તે તેની પુત્રીને ઉઠાવી ગઈ હતી અને તેજ માણસ છે એમ જાહેર કરી જમીનદારની જ કોઠરી નીકળનાં જીમીલદાસ આખો ફાડી પ્રાપ્તિત કરે છે.

વાર્તા સીનેમા સ્ટોરીના એક વખતના ઈન્કરદાર શ્રી મોહનલાલ દવેની છે. વાર્તા સામાન્ય પ્રેમકિસ્સો છે. કેટલાક પ્રસંગો સારા યોગ્ય છે. દુશારી મોહનનેા પ્રેમ, મોહનનેા હાથ કમાડમાં દબાવે છે તે. કંમનનેા પ્રસંગ રૂચિર છે. કાયરેક્ટરે આ લખાણમાં સામાન્ય મર્્યાદા તરફ દુર્લક્ષ કર્યું છે. જે કે તેઓએ પહેલાં કરતાં સારી પ્રગતિ સાધી છે. પ્રધાન પાત્રોમાં : શાંતા દુબલીકર, રતનબાઈ, બળવંતસિંહ, મીર્ઝા મુન્શક, કદયાણી, જેબી તારા, અલકનંદા, રોઝી, બળવંતસિંહ અને શાંતાની બેડીનું કામ મુંદર છે. રતનબાઈ પવિત્ર પત્નીની ભૂમિકામાં ચમકે છે. જગદીશ પહેલાંની ચમક દાખવતો નથી. મીર્ઝા મુન્શક નું કામ દિલને અસર ઉપજાવે છે. દિલ્લમ સામાન્ય કાટીની પણ મનોરંજક છે. કાયરેક્ટરનું વિશ્લેષકુમાર વ્યાસનું છે.

કીર્તિ

હરિણી નાના ગામડામાં કુદરતી જીવન ગાળે છે. તે તેની મારીને ત્યાં મુખર્ષ આપે છે. મારીને સુગંધા નામની દીકરી છે તેને દેવદત્ત વ્હાવે છે અને સુગંધા પણ તેનામાં લુબ્ધ થાય છે પણ એક તર્કશાસ્ત્રના પ્રેમીસર

સુગંધાને પોતાની કરવા મથે છે. પણ હરિણીને નેહ દેવદત્ત સુગંધાને વીસરે છે. પ્રોફેસર પાંચેથી માસી જણે છે કે હરિણીને લીધે દેવદત્ત સુગંધા પ્રત્યે બેદરકાર બન્યો છે. એટલે તે હરિણીને કાઢીને સાથે પરણાવવા ઇચ્છે છે અને પછી તેનાં લગ્ન ગોપાળશાસ્ત્રી સાથે કરી નાંખે છે. દેવદત્ત આ જાણીને નથી, પણ ગોપાળશાસ્ત્રી તેના પિતા છે એટલે જેને પોતાની પત્નિ કરવા ઇચ્છતો હતો તે તેની માતા થાય છે. તર્કશાસ્ત્રના પ્રોફેસર તર્કમાં જ ગોથાં ખાય છે અને દેવદત્ત સુગંધાને વરે છે. શ્રી. મોતી રાંગણેકર સારા નવવ્રજયાકાર અને પવકાર છે. કથામાં રંગબેરંગ વસ્ત્ર પછી જામે છે. લક્ષ્મિતાની અલિનપદ્ધતિ દિશ્વજીત છે. આશ્ચર્યકારો મુંદર દાખવે છે. શાસ્ત્રી તરીકે શૈલીનું કામ પણ તારીફ લાયક છે. ને રેશનેબલ યુવતી તરીકે સુગંધા કીક કામ કરે છે. માસી તરીકે સુનીતિનો અને પ્રોફેસર તરીકે મુશીક-કુમાર કીક કીક છે.

કાચરેકરે વાર્તા હુંકાવી હોય એમ લાગે છે. હરિણીને જેમરામાં ન ઝડપતાં એન્ડ્રુસ એચન પર ઝડપવી વગેરે ન્યુનતા છે. પણ ફોટોગ્રાફી મુંદર છે. જેમાં શુંજલ સફળ થાય છે, વીનસનું પ્રથમ પ્રયત્ન એકંદરે કીક છે.

કીસકી બીબી-સુપર-સીનેમાં.

હિંદો ફિલ્મ ઉલોગે આટલી પ્રગતિ સાધ્યા પછી આવાં અર્થહીન ચિત્રો કેમ ઉતરતાં હશે એનો રાંધા સહજ મર્ધ આવે છે. કાઈ વિદેશી ચિત્રની લાયા તો નહીં હોય એમ પણ કાઢીને લાગે તો નવાઈ નહીં. એક ડોક્ટરના જીવનની આસપાસ વાર્તાનું વળું ગોઠવવામાં આવ્યું છે. ડોક્ટરને સંતોષ ન હોવાથી બીજાના લગ્ન કરવા તૈયાર થાય છે. જેની સાથે લગ્ન કરવા ઇચ્છે છે તેની સાથે વેચીશાળ કરેલ માણસ ડોક્ટર સાથે રૂપિયામાં ઉતરે છે. ડોક્ટર કન્યાનો હાથ મેળવવા

વિગ્યવંત નીવડે છે પણ લગ્ન કરે ત્યાર પહેલાં ખબર મળે છે કે તેની પત્નીએ પુત્રનો જન્મ આપ્યો છે. આથી ડોક્ટર એ કન્યાના પ્રથમ પતિ સાથે લગ્ન કરી આવે છે. જેની સાથે વેચીશાળ કરવામાં આવ્યું હતું તે આવતાં કાની સાથે પરણાવવાનો સવાલ રહેતો નથી. આ વાર્તા હવાજ્જ ફિલ્મ બરબાદ કરવામાં આવી છે.

ગાયનોમાં કંઈ નવિનતા પણ નથી વાર્તા જેવી નિરર્થક છે તેવા જ તેના પચ્ચીક છે. પરિણામે આખું જ ચિત્ર બનાવેલો ખોટો ખોચડો હોય તેવું બની ગયું છે.

મહિલા પારણા—સેન્ટલ

ચિત્રા શ્રેણ્યોટ છે. તેને મુખ્યધર્મી એક જમીનદારના પુત્ર મી. ધનંજય સાથે પરિચય થાય છે. ચિત્રા નવીન યુગના નથીન વિચારોને સેવતી હતી. લગ્ન ન કરવાં અને સંતત્રી ઉત્પાદન ન કરતી એવી તેની માન્યતા હતી. ધનંજય સાથેનો પરિચય પ્રેમમાં પસંદાતાં ચિત્રા તેની સાથે લગ્ન કરે છે. આણી તરફ ધનંજયના પિતા ધનંજયને માટે કન્યા ભેગા બીજે ગામ ગયા હતા. પાછા આવતાં પુત્રના પત્નિકમથી શરૂસે થાય છે પણ અંતે કન્યાનો સ્વીકાર કરે છે. આ જુદા માણસને દાદા ચવાની હોંશ હતી. પણ ચિત્રા તો સંતતિ-

**આરામ થયા બાદ
પૈસા આપો. બંધ રતુ**

માસીક તુરત ચાલે છે. દવા "આત્મવેત્પાદક" "ગુરુદેવ" વાપરો સગર્ભાએ ખાતરી નહીં. કો. રા ૧૦ અમર રેખા મળે. ગેર-લીધો આરામ થયા બાદ દસગણી કોમલ આપો. લખો:- સિદ્ધ કન્યાસો દવાખાના, પાંજરાપોળ-અમદાવાદ. બા-ચ દહેરીપુર દરવાજાની અંદર મુલતાનપુરાનો ખાંચો વડોદરા સોવાય મુખ્યધર્મી નથી.

નિયમનને માનનારી હતી. એને એક બહેનપણી હતી તે પણ તેના જેવી સંતતિ નિયમનના સાધનો વેચનારી. એ ચિત્રાને મળવા મઈ ત્યાં એક સભા ગોઠવાઈ. ચિત્રા તેની પ્રમુખ બની. ‘બર્થકન્ટ્રોલ’ની પ્રતિજ્ઞા લેવાવવાનું નક્કી થયું. ચિત્રાના સસરા ગુરૂરી થયાં. ચિત્રા મુંબઈ ગઈ. તેનો પતિ પણ સ્વતંત્ર ધંધા માટે મુંબઈ ગયો. ચિત્રા ગર્ભવંતી થઈ અને એક બાળકનો જન્મ આપ્યો. સસરાએ પૌત્રને જોવા ઇચ્છા કરી. ચિત્રાએ ગામ જવાની ના કહી. ધનંજયને એક ભાઈ હતો. તે બાળકને ઉઠાવી ગામ લઈ ગયો. ચિત્રા બાળક જવાથી ખાવરી બની. આખરે જયુના ખુલાસાથી ધનંજય ચિત્રાને લઈ ગામ ગયો. બાળક જોઈ માતૃહૃદય કમળ માફક ખીલી ઉઠ્યું.

વાર્તા અભારતા એક મહત્વના પ્રશ્નની આસપાસ મુળી છે. ‘બર્થકન્ટ્રોલ’ના વા સુધરેલામાં જોરથી વાવા લાગ્યો છે. આમ દરવામાં માતૃત્વની જાવના નટ યાચ છે. ને તે આવશ્યક છે. સમાજને તે ચોક્કસ છે આ સારી રીતે સમજાવ્યું છે. ને કે દિગ્દર્શનમાં એકાદ બે નહાની ફીતી થઈ છે પણ એકંદરે આ ચિત્ર બધાને જોવા મને તેનું અને બોધદાયક છે.

શાન્તા હુબલીકર લાક્ષણિક બપોળી કાચ કરી જાય છે. બાહુરાવ પેંદરદર પોતાના વ્યક્તિત્વની જાપ પાડે છે. દિનકરનું કામ દિલજીત છે. જ્યારે કુમુદ પણ જીગરોઆનંદ આપે છે. ચિત્ર રસમય અને બોધક છે.

સોસાયટી—નોવેલરી.

સર પ્રતાપનો પુત્ર શિકારે જાય છે. ત્યાં વીણાને જોઈ તેના પર મોહી પડે છે. પણ વીણા શામને પરણવાની હતી. તેનું આ પરણવાનું બાજુએ રહી જાય છે અને રવિ તેને પરણી શહેરમાં આવે છે. પિતાની બેફાલ તેના પર ઉતરે છે. રવિ પોતાની એની સુધ-

રેલા સમાજને બંધનકુળ કરવા નૃત્ય, ગીત નાટક, સિનેમાની તાલીમ આપે છે. વીણા દર્દીક સ્વતંત્ર સ્વભાવની બને છે. પતિપત્નિ વચ્ચે મેળ તુટે છે, અંતે એક ગ્રામ્ય. સ્ત્રીન પતિમકિતથી મેળ સંધાય છે.

સિતારા અભિનયમાં ગ્રોપ દાખવે છે નહીરનું કામ કીક કીક છે, ગોપનું કામ પ્રેશકોન દિલને અસર કરે છે, અલકનંદાને શુદ્ધ કે અભિનય દાખવવા આવકાર મળ્યો નથી, ચિત્ર આ મનોરંજક છે. સામાન્ય જનતાને રૂચીકર છે
હુસા—રોકરી

રોકરીમાં હજી લોકોનું આકર્ષણ છે. યાદ નવાજ અને શ્રી દેશાઈની જોડીનું આકર્ષક સાથે કરણદેવીનો સુંદર સાથ ઉપરાંત પ્રદીપનાં ગીતો ઉપરાંત મુખતાઝ અને શાહમદીન દર્શનીય હંક નૃત્યો છે.

અપના ઘર—કૃષ્ણ રોકીઝમાં

હિંદના અગ્રગણ્ય દિગ્દર્શક દેવકીબોઝન આ કૃતિએ સફળતા મેળવી છે. પ્રધાન ભુમિકામાં શાંતા આપ્ટે, ચંદ્રમોહન છે. વાર્તાના રસમ અનન્ય ઉમેરો કરે છે. અને અભિનયની મોહા જાપ પાડે છે. માયા બેનરજી, વિમલા, વસિષ્ઠ નિખાલકર, ગોપ, રંગમાં વિવિધતા આણે છે
ખિસોના—રોપલ ગોપેરા હાઉસ

આર્થિક વિષમતા માનવજીવનને વિધા તક છે, તેનો ઉત્તમ ખ્યાલ આપતી આ ફિલ્મ લોકાદરને પાત્ર નીવડી છે. પ્રધાન ભુમિકામ જયરાજ, રમેશપ્રસા, પ્રભા, કનૈયાલાલ, સતીશ પ્રતિમાનો સુમેળ સુંદર જમ્યો છે. દિગ્દર્શન સફળતાથી થયું છે. સંગીત મનોહારી છે
આનંદાન—ન્યુ વેસ્ટ એન્ડ

પંચોલીનું આ પિચવર તા. ૨૫ મીથી ન્યુ વેસ્ટ એન્ડ અને એક્સેલસીયરમાં ૨૭ થનાર છે એની વિગતવાર સમાલોચના આવતા અંકમાં આપવામાં આવશે.

ખાલશકિત અથાવલિ

સંપાદકા: ઇન્દુલાલ કાકરી અને કીરતન લટકારી. (ખાલશકિત) કાર્યાલય મોડાસા.
(જો. પી. રેલ્વે)

આ અંથાવલિનો આર પુસ્તકો અમને મળ્યાં છે.

(૧) ઉદરમામા કીમત પાંચઆના (૨) પોપટની મુસાફરી કીમત પાંચ આના
(૩) ચાંદામામા કીમત ૭ આના (૪) લોકનાયકો કીમત પાંચ આના આરે પુસ્તકોમાં
કાંઈને કાંઈ વિશેષતા છે. “ઉદરમામા”ના લેખક મસ્તકીર છે. તેમણે એક ઉદર
આગેવાનની જીવન કથા તેમની રમુજ શૈલિમાં આલેખી છે. વાર્તા હાસ્ય અને કટાક્ષથી
ભરપૂર છે. તેમાં ઉદરોના સ્વભાવ વિગેરેનું આલેખન છે. વૈજ્ઞાનિક દ્રષ્ટિ તેમાં નથી પરંતુ
હાસ્યરસમાં અતિવિવેક જળવાયો છે અને બાળકો હોંસથી વાંચે તેવી રીતિ આ વાર્તા લખાઈ
છે. “પોપટની મુસાફરી” કીરતન લટકારીએ લખેલી છે. પ્રદેશમાં જાડ ઉપર વસતાં
પ્રાણીઓની માહિતી આપવાના હેતુથી પોપટની મુસાફરીની કથા આરંભાઈ છે. આવાં
પ્રાણીઓનું અતિપ્રાથમિક અને બાળકને પચે તેવું વર્ણન આ પુસ્તકમાં છે. વર્ણન શુષ્ક
નથી મઈ ગયું તે તેની વિશેષતા છે. આ પ્રકારનું વર્ણન હિંદના પ્રાણીઓનું અપાય તો
બાળકો પોતાના યાનને અમલમાં મુકી નિરીક્ષણ શક્તિ પણ કેળવી શકે. ત્રીજું પુસ્તક
“ચાંદામામા” નાગરદાસ પટેલે લખ્યું છે. તેમાં વૈજ્ઞાનિક દ્રષ્ટિ રખાઈ છે. ચંદ્ર તરફ
એરોપ્લેનનો પ્રવાસ યયો છે અને ત્યાં જઈને એરોપ્લેન પાછું પણ ફર્યું છે. આ મુસાફરીની
કથામાં અત્યંતની માહિતી આપેલી છે. બાળકોને રસ પડે તેવી શૈલિ દબમાં આપી વાર્તા
કહેવાઈ છે. ચિત્રોની મદદ પણ લેવાઈ છે. ચોથું પુસ્તક “લોકનાયકો”ના લેખક કસનજી
મણિભાઈ દેસાઈ છે. આ પુસ્તકના પાંચડ પાનામાં નવ અગ્રગણ્ય હિંદીઓના બાળપણની કથા
છે. સ્વામી નિવેદાનંદ, જગદીશ બોઝ, ગોખલે, તિલક, બંકીમ, રવિન્દ્રનાથ, જવાહરલાલ,
વિદ્યાસાગર, અને રાનડેના બાળપણના રસીક અને બોધક પ્રસંગો બાળકો બહુ આનંદથી વાંચશે.
આ આરે પુસ્તકો એકેઈને બાળસાહિત્યના નિવેદકોને આનંદ થશે. જુની લોકકથા
કે ગમે તેવી વારતા, વસ્તુ વિનાની કે રસ વિનાની પણ બાળવાર્તામાં અત્યારે ચલાવી
લેવામાં આવે છે-તેને બદલે આવા પ્રકારની વાર્તાઓ કે કથાઓ આવે તો બાળકોને મજા
પડે, હાલ થાય, અને તેમના પિતાના પેસાનું યોગ્ય વળતર પણ મળે. ખાલશકિત અંથાવ-
લિના સંપાદકોને આ મરે ધન્યવાદ થયે છે. બાળકો તરફથી તેમને એટલું ખાસ કહેવાનું
કે યોગ્ય સાહિત્ય મેળવવામાં મુશ્કેલી નડે તો વરસના ૭ ને બદલે આર પુસ્તકો આપને
પણ બાળકોને ગમે તેવાં પુસ્તકો આપી તેમને અન્યાય કરશે નહિ.
સંગીત પ્રવેશ પાથી ભાગ ૧.

યોગદા: રતિલાલ અખતર. સ્વચંકનકર: બોમીલાલ પાનાચંદ સાહ. ફોટો:
જમલમંજલ આશ્રમ, પોલારપુર (બોમનાથ) કાલીપાનાઃ કી. -૮-૦

એકસઠ બાળગીતો અને તેની સરખમ આ પુસ્તકમાં છે. બાળકો સરખી સાત્તીય સંગીત શીખી શકે તે ઇચ્છવાયેગ્ય છે.

બોલીઓ મત

લેખક : દીનેશ દાકાર, પ્રકાશક : નવચેતન સાહિત્ય મંદિર, લલ અમદાવાદ પાનાં ૪૦.

નાની નાની સાત બાળવાર્તાઓ આ નાનકડી ચોપડીમાં છે. વાર્તાઓ બાળકને ગમે તેવી છે.

મુસોલિની

લેખક : શારદાપ્રસાદ વર્મા. પ્રકાશક : યુગાન્તર કાર્યાલય, ગોપીપુરા, સુરત પાનાં ૩૨. કી. ૦-૨-૬.

મુસોલિનીનું અતિ દુઃક પશુ માહિતીપૂર્ણ અવનયરિત છે. દિશાશ માટે તે ઉપયોગી થશે. શારદાપ્રસાદ આવા અવનયરિતો લખવાની કળા હાથ કરી છે.

મોહનો બંગીચો

લેખક : ડૉ. હલા. પ્રકાશક : મેસર્સ હલા બ્લક્સ, વાડી સ્ટ્રીટ, નવસારી.

નાનાં બાળકોના દાંતની સંભાળ કવી રીતે લેવી તે દુઃકમાં ચિત્રો સહિત આ પુસ્તકમાં સમગ્રનું છે. ડૉ. હલા દાંતની બાળતોમાં બહુ રસ લે છે અને તે સંબંધી તેમણે બહુ સાહિત્ય લખ્યું છે અગાનના પ્રચાર માટે તો એમણે એખ લીધી હોય એમ લાગે છે. દરેક જણે આ પુસ્તક વાંચવું જોઈએ.

મસ્ત ફૂટીરનો હાસ્યવિહાર

લેખક : મસ્તફૂટીર. પ્રકાશક : નવચુગ પુસ્તક ભંડાર યાકુ શુકુ પાનાં ૨૨૦ કી. રા. ૩ :

ચુગરાતમાં હાસ્યરસના લેખક તરીકે મસ્તફૂટીર જાણીતા છે. નિત્ય અવનના પ્રસંગો માંથી અથવા જલ્દેર અવનના અંગોમાંથી રમુજ તરવે શોધી તેમાંથી કાંઈ ને કાંઈ હાસ્ય રસપૂર્ણ વાર્તા કે શબ્દચિત્ર ઉપજાવી દર્શાવવાની કળા તેમણે પ્રાપ્ત કરી છે. આ પુસ્તકમાં ૭વીસ વાર્તાઓ છે. તેમાંની કેટલીએક તો ખરેખર હસાવી નાંખે તેવી છે. જ્યારે કેટલીએક વાર્તાઓમાં ખાસ હાસ્ય રસ જેવું નથી પણ શબ્દપ્રયોગથી વહોરા કે પારસીની કાલી તોતડી ભાષાથી કે એવી જ રીતે હાસ્ય ઉત્પન્ન કરવાના પ્રયત્ન સ્પષ્ટ છે. શ્રીમુત મસ્તફૂટીર લખવા ઉપરાંત કોઈ કોઈપર સભાઓમાં મુખ્યવાર્તા કહી શ્રોતાઓને હસાવે છે પણ ખરા. આવી વાર્તાઓ કહેવાય ત્યારે આ બીજા પ્રકારની વાર્તાઓથી પણ સભામાં ખૂબ હસાહસ થાય. પરંતુ વાંચવામાં તે ઉચ્ચ હાસ્યરસવાળી લાગે નહિ. આ બધા સાથે એક વાત ખાસ દહી શકાય તેવી છે તે એ કે શ્રી. મસ્તફૂટીર, પરભાષામાંથી તફાવી કરનાર વર્ગમાં નથી. જેવું છે તેવું બહુજ તેમનું પોતાનું મૌલિક છે. છુટક ખરીદનારને આ પુસ્તકની કીમત વધારે પડશે તેમ લાયક છે.

કુવારા

લેખક : જંબુકાકા. પ્રકાશક : બાલકૃષ્ણ પ્રસાદકર પુરોહિત. રાજપીપળા, કાચુ પુકું પાનાં ૯૪. કી. ૦-૧૨-૦

રાજપીપળા સમાચાર નામે અફવાગ્રીક પત્રમાં લખાવલા હાસ્યરસિક લેખોનો આ સંગ્રહ છે. લેખોમાં રસની જ મૂળ બામી છે તો હાસ્યરસ તો ક્યાંથી જ હોય! કેટલો એક પ્રયત્ન હાસ્યાસ્પદ છે. ૭૮થી કાંઈ કાંઈ લેખમાં અને કાંઈ કાંઈ રેંચણે જણાઈ આવે છે કે લેખકમાં હાસ્યરસ જન્માવવાની આવડત છે ખરી.

વર્ષ ૨૩ મું

::

મે ૧૯૪૨

::

અંક ૫

ગામવેદ

ગાવડી

ગોરી ગાવડી, મોરી માવડી,
ઝાને હેયે અમૃતની તલાવડી;
ગોરી ગોરી ગાવડી.

હારે એ તો ચારો, ચોંપથી ચરતી,
સીમમાં ફરતી,
રંજડ ન કરતી રે,

ગોરી ગોરી ગાવડી.

હારે એ તો બાળ કપાશીઆ ખાતી,
વાછરડાંને ઘેરાતી,
વારી વારી જતી રે,

ગોરી ગોરી ગાવડી.

હારે એનાં દૂધનાં મૂલ્ય ન થાતાં,
દેવ દુર્લભ ગણાતાં,
સદાય સુખદાતાં રે,

ગોરી ગોરી ગાવડી.

અંતરમાં મંગળજી આજી.

ભાઈથી સવાંઈ બેન

માથોડું ઉંચી વંડીની પાછળથી લાલ ચટક ફૂલ જૂલાવતી દાડમી, સફેદ ફૂલના ગર્ગરાધરી ઉભેલ સરગવો ને પાકા થએલાં લાલ પાનની બહારથી ભેંધ કોઈને એમ થાય કે અંદર નાનો એવો સુંદર ગાંધીયો લાગે છે. પાસેથી પસાર થતાં કોઈવાર કિચુક કિચુક ને ખળખળ ખળખળ અવાજ સંભળાતો.

ઘણાં વર્ષો પહેલાંની વાત છે ત્રીસ વર્ષ પહેલાં એ ભરજીવાન હતી; માત્ર વીસ જ વર્ષની એની ઉંમર હતી ને એ વિધવા ધણ. કોળીની દીકરી એટલે નાતરિયું વણું ગણાય ને ફરીવાર ઘર કરી શકે. એક ઠેકાણેથી માથું આંચું ઘર સાફ હતું. પૈસે ટકે સુખી હતું, ઘરની ખેડ હતી સો વીઘા જમીન હતી. પાંચસો રૂપિયા ભાઈને મળતા હતા પણ બેનનું મન ઉઠાસ હતું. તેને બીજું ઘર કરવાનો ને સુખી થવાનો લગીરે હરખ ન હતો મનમાં જરાએ ઉમળકા ન હતો. કાકા કાકીએ હીરીને ઘણું-સમજાવી ને કહ્યું કે “આપણાથી વાણીયા પ્રાણણ પેકે બેગ્રી ન રહેવાય. બીજું ઘર કરવું પડશે. ભાઈને ઘરે પાંચ દિવસ સારા લાગીએ. ઘડપણમાં કોણ ચાકરી કરશે ? તારો સવારથ સમજ ને અમારું કહ્યું માન તો સાફ.” વગેરે કહી કાકા કાકીએ આમાએ લાગતા વળગતા સ્નેહીએ કહ્યું.

બીએ ઘણું ઘણું સમજાવ્યું. પણ હીર એકની એ ન થઈ ને હીરીને પૂછ્યા વિન શબ્દગારાઈને આવેલા વરરાજા ત્રીવે મોં રવાના થઈ ગયા.

હીરાને સાસરે જવાનું નહોતું ગમતું એમ નહિ. એ કંઈ કામની કાયર નહતી એનામાં આવડતની ખામી ન હતી એનામાં રહેવાની પૂરી ત્રેવડ હતી. પણ સાસરે નહિ જવાનું કારણ એ પોતે જ બાણતી હતી. એને એમ કે હું સાસરે જઈ તો મારા ભાઈનું કોણ ? એને કોણ સાચવે ? એની કોણ સંભાળ રાખે એને કોણ પહેરાવે, ઝોઢાડે ? એને કોણ નવરાવે ધોવરાવે ? એને કોણ ખવરાવે પીવરાવે ? ભાઈ સથંકત હતો હાથ પગમાં જોર હતું, શરીર કઢાવર ન મજબુત હતું પણ કમનશીએ એન આંખોનું તેજ હણાઈ ગયું હતું. લાલ આંખો દેખાય પણ આછા પ્રકાશ સિવાય એને કંઈ દેખાતું ન હતું.

બેન ખાતર ભાઈ કુંવારા રહ્યા. સાં લગ્યા નથી, ભાઈ તો ન ગમતું હોય તે પણ બેનને ગમે ત્યાં પરણાવી દેતા હોય છે પણ આતો બેન જીવાન વયે પોતાન જીવનભરના સુખનો ભોગ આપી ભાઈ ખાતર પીએર રહી. સુખી માબાપની હોય તો ખૂશીથી રહે. ભયું ભાદ્યું ઘર હોય પૈસો ટકો હોય, સાંધન સાંમગ્રી હોય

રાયરચીકું હોય, બાપનો પૈસા બેઠાબેઠા ખાવાનો હોય તો તો ઘણીએ બેન દીકરીએ પીએર રહી જવા તૈયાર હોય છે. પણ અહિં તેકું કશું ન હતું. અહીં તો બેન કમાઈને, મજૂરી કરીને ભાઈ-બેનનું ભરણપોષણ કરવાનું હતું.

હીરાબેન સરસ મનની વાડી કરીને કુવા કાંઠે નાની એવી ચરખી ગોઠવી રેંટ માંડી દીધી. આંખો વિનાનો સશક્ત ભાઈ લજાગિયાત વર્ગની જેમ બેઠા બેઠા ખાવા ખાવા ધમ્મતો ન હતો. ભાઈ ચરખી ચલાવતો, ને બેન કપારા કરી ઝાડને તથા શાકભાજીને પાણી પાતી. શિયાળામાં મૂળા, મોગરી, ઠંભો, તાંદળા, મેથી, રીંગણાં, રામેટાં વગવાવતાં ને ચોખાસામાં તુરિયાં ભીંટા, મકાઈ, ગલકાં, સુમખડી, વાલે, ચોળા વગવાવતાં. ગાય માટે રજા દોને ચાસડિયો, ગાજર ને ચાર વાવતાં. બેન રોજ શાક વેચવા જાય. ગાયનું દૂધ વેચે, શાકભાજી ખાય ને વાડીનું કામ-કાજ કરે. ઉતાળામાં કામ ન હોય ત્યારે છટક મજૂરીએ જાય. સરકતું કામ કરે, મોકાનની મજૂરી કરે, વાડી ખેતરનાં કામ કરે, મકાનની મજૂરી કરે, વાડી ખેતરનાં કામ કરે, ખાણનું કામ કરે. કોઈ કામની ચરમ નહિ! કુદિશે કામમાં કંઈ મેલું છે!

ત્રીસ વર્ષ ભાઈબેન સાથે રહ્યાં, ત્રીસ વર્ષ સુધી બેન ભાઈને હેતથી સંધીને જમાડયું, એને નવરાબ્યો. કપડાં પોઈ દીધાં, ખાટલો પાંચરી દીધો. આમ નાનું મોટું બધું કામ બેન અત્યંત પ્રેમથી ઉલ્લાસથી કરતી. બેનને ભાઈ માટે લાગણી હતી, ને ભાઈને બેન માટે લાગણી હતી. બેનને જોમ કે શી વાત તે ભાઈ! ને ભાઈને જોમ કે શી વાત તે બેન!

ભાઈને મરી ગયા ત્રણ વરસ થઈ ગયાં હતાં. નાના ભત્રીજાને મોટો કરી પરણાવ્યો. ભત્રીજાએ એવો નીકળ્યો કે ક્ષેત્રને મદદ કરવાને બદલે સામી આશા કરે પોતાની વહુને સાથે જુદો જર્થને રજો. ગાય વીંચાય એટલે હીરા બેનને પેટમાં દાગે કે “ગમે તો પણ મારા ભાઈના ઠોકરાં છે ને?” દૂધ ખાવા સૌને તેડી આવે. ભાઈ બેન સાથે રહેતાં મહિનત મજૂરી કરતાં ને આનંદમાં દિવસો ગાળતાં. રાત્રે ભાઈ એક તારા ઉપર ભજન ગાતો ને બેન માળા ફેરવતી. રાતનામ જપતી જાય ભજનો સાંભળતી જાય.

ભાઈએ એક વર્ષ પટેલાં જ દેહ છોડ્યો. ઉપવાસ કર્યો; અન્નજળનો ત્યાગ કર્યો, ભાઈએ સમાધી લીધી: ભાઈ કેવ થઈ ગયો. ભાઈ માટે જીવન સુખનો લોગ આપનારી બેન એકલી રહી ગઈ. ભાવના લાગણી પ્રેમ વગર શું હોવા શકેલા છે પણ કરી જતાવણું ભારે અધનું છે. કોણી જેવી કોમની એક અભણ બાઈ બેને આપણે અજ્ઞાન ને અસંસ્કારી માનીએ છીએ એવી કોમની એક બાઈ આટલી હદે આપ લોગ આપી શકે છે. દીર્ઘદિયી વિચાર કરી શકે છે, ને વિચાર પ્રમાણે આચરણ કરી ઉચ્ચ સેવાગયને આદર્શ જીવન શુભરે છે; એ નાની સૂની વાંવ નથી. આમાં ભાઈબેનો ભાગ્યે જ પ્રકાશમાં આવે છે. કારણ તેઓ પોતાની ફરજ સમજીને આત્મ-સંતોષ અર્થે જ કાર્ય કરતાં હોય છે. આવાં સાચાં ને મુગ્યાં ભાઈબેનો ઘણે ઠેકાણે પડ્યાં હોય છે, પણ તેમને બહુવાની કે આજબવાની જીજ્ઞાસાને સહાનુભૂતિ હોય તોજ આવાં માણસોને જાણી શકાય છે ને. તેમનો પરિચય સાધી શકાય છે.

વીરમતી

આવડા વંશમાં જન્મેલા ખીરજની જેન વીરમતી બાળપણમાં જ લાઈની સાથે રહી શસ્ત્રો વાપરતાં શીખી હતી. અસ્રશસ્ત્રમાં નીપૂણ ઉદ્યાદિત્યના પુત્ર જગદેવની સાથે તેનું લગ્ન કર્યું હતું.

ઉદ્યાદિત્યને જે રાણીઓ હતી. તેમાં સોલંકી રાણીએ જગદેવને જન્મ આપ્યો અને સોલંકી રાણી પર રાજ હરહંમેશ અસંતુષ્ટ રહેતો તેથી તેમને ઘણાં જ દુઃખો સહન કરવાં પડતાં. આ કારણથી જગદેવ કંટાળી પોતાના બાહુબળથી આજીવિકા મેળવવા નીકળી પડ્યો.

રસ્તામાં વીરમતીનો મેળાપ થયો. તે બહાદુર સ્ત્રીએ પોતાના બાહુબળ વડે વાઘ અને વાઘણને ઠાર કરી જગદેવને ખંચાવ્યો.

વીરમતી હથિયાર વાપરવામાં ને ઘોડેસ્વારી કરવામાં કુશળ હતી. સ્વરૂપવાન હોવાથી એક ગુણીકાએ તેને અનીતિના અખાડામાં શેકવા માટે કાવત્રું રચ્યું પરંતુ પતિપરાયણ સ્ત્રીએ પોતાની તલવારનો સ્વાદ આહુક બની આવનાર દોટવાલના પુત્રને અખાડી મૃત્યુલોકમાંથી સદાને માટે તેને વિદાય આપી. દોટવાલને તેના ખખર પડતાં તે બહાદુર સ્ત્રીને પકડવા ને દુઃખ દેવા સિપાઈઓ દોડાવ્યા. પરંતુ વીરમતીએ ખુલ્લી તલવારે તેમનો સામનો કર્યો ને સિપાઈઓને પણ તલવારનો સ્વાદ અખાડ્યો.

આ હકીકત સિદ્ધરાજના જાણવામાં આવતાં તેણે જાતે આવી સ્ત્રીઓ પોતાના શિયળ માટે કેવાં કર્યો કરે છે તેની તારીફ કરી જગદેવને નોકરી આપી પોતાના રાજ્યમાં રાખ્યો.

હિંમતલાલ રા. અધ્વર્યુ

બાળકો હેરો વાંચે, તેવાં પુસ્તકો.

બાળ બટુક	૦-૬	બાળગીત	૦-૬	વાત બહેનાં	૦-૮
ગીતરજની	૦-૮	બદ્ધબાળ	૦-૮	લોળી જમના	૦-૮
સીબોધ ઓર્ગેસ : ખીરમતી રોડ, અમદાવાદ					

ચાંદલીઓ

ચાંદીના ગોળા શે ચળકે આકાશે ચાંદલીઓ
 ધીમે ધીમે મીઠું મીઠું મલકે આકાશે ચાંદલીઓ
 છાંટે શીતળ તેજના ફવારા આકાશે ચાંદલીઓ
 દીસે વરસે શું ફૂલતણી ધારા આકાશે ચાંદલીઓ
 તરલતા અમિરસ ઝીલે આકાશે ચાંદલીઓ
 તેને નીરખીને પોપણી ખીલે આકાશે ચાંદલીઓ
 એ તો વાદળીની ઓથે ફપાયે આકાશે ચાંદલીઓ
 તેને ભાળી સાગર ઉભરાએ આકાશે ચાંદલીઓ
 નેત્ર રહેતી એકી ટોચે ચકોરો આકાશે ચાંદલીઓ
 ધૂમે ચોકમાં ગરબે ગોરી આકાશે ચાંદલીઓ

રતિલાલ ગોરીરાંકર ઓઝા

“ પ્રકટ થએલ ” મારો બાગ “માંથી ”

ખાડો ખોદે તે પડે

એક રાજા હતો તેને એમ થયું કે શિયાળ ખાધા પ્રાણીઓમાં હુચ્ચું છે તો તેને એક વખત લાગમાં લઈએ તો સાડુ એવો વિચાર કરી ખાણ, તીર લઈને જંગલ તરફ ચાલતો થયો જંગલમાં આવે ફર. ફર મુધી ગયો. ત્યાં તેણે એક ઉડો ખાડો ખોદ્યો અને તેના ઉપર લીધું માસ ઢાંકી દીધું. પછી માંસનો એક ટુકડો તેના ઉપર મૂક્યો. અને પછી રાજા પાસેના ઝાડ ઉપર સૂઈ ગયો થોડીવારે એક શિયાળ ત્યાંથી જતું હતું તેની નજર માંસના ટુકડા ઉપર પડી. શિયાળને એમ થયું કે કોઈક માણસે અહીં કાંઈક કાવડું ક્યું લાગે છે, તે વિના આવા અંધાર જંગલમાં માંસનો ટુકડો હોય નહિ. શિયાળ આવો વિચાર કરી એક ખાણ

ઉભું રહ્યું. થોડીવારે સામેથી એક વાઘ આવતો હતો તેણે આ માંસનો ટુકડો જોયો. અને મોઢામાં પાણી આવ્યું. તરત તે માંસનો ટુકડો લેવા ગયો. ત્યાં તો ઘાસ અને માંસનો ટુકડો એક ખાણ ઉછળી પડ્યા, અને વાઘ ખાડામાં પડ્યો ખહાર શિયાળ બિલું હતું તે આ માંસનો ટુકડો ખાઈ ચાલતું થયું. પેલા ઝાડ ઉપર સૂતેલો રાજા ઝબકી બિડ્યો અને ઝાડ ઉપરથી ઉતરી કાંઈ વિચાર કર્યા વગર એકદમ ખાડામાં ફૂટી પડ્યો. અંદર શિયાળને ખદલે વાઘ હતો. વાઘ ભૂખ્યો હતો તેથી તે રાજાને ફાંટી ખાઈ ગયો.

હિરાલાલ વિદ્યારામ પાઠક
 (ઉ. વ. ૧૨)

વીરમતી

આવડા વંશમાં જન્મેલા ખીરજની બેન વીરમતી બાળપણમાં જ સાઈની સાથે રહી રાત્રો વાપરતાં રીખી હતી. અસ્રશસ્ત્રમાં નીપૂણ ઉદ્યાદિત્યના પુત્ર જગદેવની સાથે તેનું લગ્ન કર્યું હતું.

ઉદ્યાદિત્યને બે રાણીઓ હતી. તેમાં સોલંકી રાણીએ જગદેવને જન્મ આપ્યો અને સોલંકી રાણી પર રાજા હરહંમેશ અસંતુષ્ટ રહેતો તેથી તેમને ઘણાં જ દુઃખો સહન કરવાં પડતાં. આ કારણથી જગદેવ કંટાળી પોતાના બાહુબળથી આજીવિકા મેળવવા નીકળી પડ્યો.

રસ્તામાં વીરમતીનો મેળાપ થયો. તે બહાદુર સ્ત્રીએ પોતાના બાહુબળ વડે વાધ અને વાઘણને કાર કરી જગદેવને બચાવ્યો.

વીરમતી હથિયાર વાપરવામાં ને ધોડેસ્વારી કરવામાં કુશળ હતી. સ્વરૂપવાન દોવાથી એક શુણ્ણિકાએ તેને અનીતિના અખાડામાં ફેંકવા માટે કાવત્રું રચ્યું પરંતુ પતિપરાયણ સ્ત્રીએ પોતાની તલવારનો સ્વાદ આહુક બની આવનાર ઢાટવાલના પુત્રને ચખ્ખાડી મૃત્યુલોકમાંથી રાદાને માટે તેને વિદાય આપી. ઢાટવાલને તેના ખખર પડતાં તે બહાદુર સ્ત્રીને પકડવા ને દુઃખ દેવા સિપાઈઓ દોડાવ્યા. પરંતુ વીરમતીએ પુલ્લી તલવારે તેમનો સામનો કર્યો ને સિપાઈઓને પાણુ તલવારનો સ્વાદ ચખાડ્યો.

આ હકીકત સિદ્ધરાજના જાણુવામાં આવતાં તેણે જાતે આવી સ્ત્રીઓ પોતાના શિયળ માટે કેવાં કાર્યો કરે છે તેની તારીફ કરી જગદેવને નોકરી આપી પોતાના રાજ્યમાં રાખ્યો.

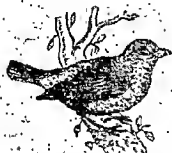
દિંમતલાલ રા. અધ્યક્ષ

બાળકો હાંશે વાંચે, તેવાં પુસ્તકો.

બાળ બહુક ૦-૬	બાળગીત ૦-૬	વાત બહેનાં ૦-૮
ગીતરજની ૦-૮	બહુબાળ ૦-૮	લોખી જમના ૦-૮

સ્ત્રીબોધ ઓફીસ : ખીરમથા રોડ, અમદાવાદ

ચકલી રાણી.

ચકલી રાણી

કેવી શાણી ?

કેવી શાણી

ચકલી રાણી

એવી શાણી

ખમ્બ નય ધાણી

ખી નય ખાણી

મીઠી છે વાણી

કઠી ના રીસાણી

ચકલી રાણી

ને ગયા નાણી ?

શકિતભાઈ માંચી

સંધ્યા ટાણું

ખાસ કાવ્ય :

આયમણાં હુંગરની ધારે.

ધીરે ધીરે સૂરજ સરકે,

આકાશે રંગોળી ખળકે,

તેજ કિરણની આભાઝળકે,

સંધ્યા ટાણું થાતું નય.

અંધારું ઊતરતું નય. ૧

ધીરે ધીરે તારક ઊગે,

થોડે થોડે પંખી ઊડે,

સીમાડેથી ઘેન વળે છે,

કેસ તણાં કિચકાર શમે છે.

સંધ્યા ટાણું થાતું નય.

અંધારું ઊતરતું નય. ૨

મંદિર મંદિર શંખ કુંકાવે,

ઝાલર ઘંટાનાદ સુણાવે,

ધર ધર દીવા પેટવાવે,

ખાળક સૌ આનંદ હરખે,

સંધ્યા ટાણું થાતું નય,

અંધારું ઊતરતું નય. ૩

—ભારદ્વાજ

વાધનાં ભેદો

રણુછોડ અને ત્રીકમ જાને શારે બહાદુર હતા. બડના હીકરા કોઈથીય ઉદે નહિ. કાળી રાત્રે જંગલમાં જતાં ઘણીવાર તેઓને હિંસક પ્રાણીનો ભેટો થઈ જતો. પણ તેઓ તેની જરાય દરકાર કરતા નહિ.

એકવાર તેઓ જાને એક ગામથી બીજેગામ જવાને રાત્રે રવાના થયા. જંગલમાંથી પસાર થવાનું હતું. અજવાળી રાત હતી. જાનેએ એકએક કડીયાળી ડાંગ લીધી અને વાતોના અપાટા દેતા જાને ચાલી નિકળ્યા.

લગભગ શારેક વાગ્યા હશે રણુછોડ અને ત્રીકમ જાને. ચાલ્યા જાય છે; ત્યાં તેઓએ જરા ખખડાટ સાંભળ્યો. કંઈ પ્રાણી હોય તેવું લાગ્યું. જાને જાણા ઉભા રહી આલુભાણુ જેવા લાગ્યા, ત્યાં તો થોડે દૂરથી જાળામાંથી એક વાધ બહાર નીકળતો દેખાયો.

કોઈ વખત જ્યારે આપણને વાધ, હીપડાનો ભેટો થાય ત્યારે જો આપણે હિંમત રાખી તેની સામે ઉભા રહીએ તો તેઓ આપણને જરાય ઈજા કર્યા વગર આપણી પાસેથી જ પસાર થઈ જાય. પણ જો આપણે ડરીને નાથવાનો પ્રયત્ન કરીએ તો જરૂર તેઓ આપણને ફાડી ખાય.

ત્રીકમ અને રણુછોડ જાને ડાંગ તૈયાર રાખીને ઉભા રહ્યા. વાધ તેઓની નજીક આવવા લાગ્યો. ત્રીકમ સામે જોઈ તે ધૂરકવા લાગ્યો. ત્રીકમ બહાદુર હતો; પણ કોણ જાણે કેમ, જાને તે ડરી ગયો. વાધ તેની નજીક જ આવતો હતો. ત્રીકમ ઉભો હતો તેની નજીક જ એક ઉંચું ઝાડ હતું. ત્રીકમે ઝાડ પર ચડી જવાનો વિચાર કર્યો. કારણ કે નીચે ઉભાથી વાધ કદાચ તેના પર હુમલો કરે તેવો ભય હતો.

વાધ ત્રીકમની લગભગ આવી ગયો. ત્રીકમે ઝાડ પાસે જવા માટે પગલાં ઉપાડ્યાં. રણુછોડ સમજી ગયો કે વાધ જરૂર ત્રીકમ પર હુમલો કરશે. ત્યાં તો વાધે ત્રીકમ પર તરાપ મારી. રણુછોડે સમયસૂચકતા ન વાપરી હોત તો ઘડીકમાં જ વાધ ત્રીકમને મારી નાખત.

વાધ ત્રીકમ પર તરાપ મારે ત્યાં તો રણુછોડે ખૂબ જોરથી ડાંગ વાધનાં માથામાં મારી. વાધ પાછો હડી ગયો, છંછેડાયો અને ત્રીકમને છોડી તે પોતાને છંછેડનાર તરફ ફર્યો.

ત્રીકમ તો ગભરાઈ ગયો. અને ભયનો માર્યો એકદમ ઝાડ પર ચડી ગયો. પણ રણુછોડ બહાદુર હતો. તેને અનેકવાર આવા પ્રસંગો બની ગયા હતા. તે તો તૈયાર જ હતો અને ફરીવાર વાધ તેના પર તરાપ મારે તે પહેલાં તો ખૂબ જોરથી બીજે ફટકો વાધનાં માથામાં લગાવ્યો.

વાધનું ખડું જોર હજુાઈ ગયું. તે નાકો અને પાસેના જાળામાં સંતાઈ ગયો. ત્યાર પછી જ ત્રીકમ ઝાડ પરથી નીચે ઉતર્યો.

રણુછોડે ત્રીકમને તેની ભૂલ સમજાવી. અને કહ્યું કે, કોઈવાર આવા પ્રાણીનો ભેટો થાય તો જરાય ડરવું નહિ. કારણ કે, આપણે ડરીએ તો જ તેઓ આપણને તુક્યાન કરે.

ત્રીકમને પોતાની ભૂલ માટે પસ્તાવો થયો. પછી જાને મિત્રો ફરીથી વાતો કરતાં કરતાં પોતાને જવાનું હતું તે ગામ તરફ ચાલ્યા. દેવાયત સોની.

કલકત્તાની કાયલ

રતનબાઈ

શ્રી ગણેશ પીકચર્સના

સામાજિક સર્જન

રેડીઓસીંગર

ના

ગાયનોની રેકર્ડ્ઝ દ્વારા

જી. પી. ૧૦૫૧ થી ૧૦૫૪

ચાર રેકર્ડ્ઝના સેટ

રૂપર

કંઠના હીરા માણિક જૂલવે છે.

મકાશ પીકચર્સનું

મહાન ધાર્મિકચિત્ર

ભરત મિલાપ.

ના ગાયનોની રેકર્ડ્ઝ સાંભળો.

મે ૧૯૪૨

ચોર્ડર તાકીદે નોંધવો

ધીનેશનલ ગ્રામોફોન રેકર્ડ મેન્યુ.કં.લિ.

૧૧૦, મેડાજ સ્ટ્રીટ, સુખધ-૧.

ચંગ ઇન્ડિયા રેકર્ડ્ઝ

વહે માતરમ્ દ્વારા

લોકપ્રિય બનેલ લેખ

એ કહેનારી ઉપડી ગઈ

ન ડી. એ. ૬૯૭૫ રેકર્ડ ૫૨

રજુ કરે છે

રતનકુમાર વ્યાસ

ડી. એ. ૬૭૪૩

બધાં ત્યાં સુધરેલે ઘર ઘાટું

અને

આંતરને કંઈ પેરે ઉઠાળું

સ્વં વિહારીના

બે કાચો રજુ કરે છે.

ચંદુ, દરે, રમણપાટી

ડી. એ. ૬૭૪૨

એકજ ખેન છે

ભાગ ૧-૨

હીરાબાઈએ ગાયેલા

ન.સીબદાર

નાટકના ગાયનોની

રેકર્ડ્ઝ હજુ નથી સાંભળી?

ડોંગરેનું બાલામૃત

છોકરાઓ માટે પુષ્ટીકારક દવા છે, તે નખખા અને સુકાઈ ગયેલાં છોકરાંઓને સાંજું કરે છે. આ બાલામૃતમાં છોકરાંઓના હાડકાં મજબુત કરવાની ચીજો સમાયેલી છે. મધુર છે.

પ્રકાશક:—અંદકાન્ત જીવનસાલ-મહેતા, 'શ્રીગોપ' કાર્યાલય, પીરમથા રોડ—અમદાવાદ ન
મુદ્રક:—મણિલાલ જીવનસાલ સાહ, નવપ્રસાદ પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ, ધોર્કાટા રોડ—અમદાવાદ.

ગ્રામજીવનમાં સ્વર્ગ ખડું કરનાર
પોતાની મંડળી સાથે શહેરનો
વૈભવ વિલાસ છોડી

જિનજી

ગ્રામ પુનરો-
દ્ધારમાં જીવન
સમરથ છે ને
યુવાન યુવતી-
ઓને પોતાના
કર્તવ્યનો રાહ
ખતાવે છે.

પાકું પુઠું : કળામય કવર બેકેટ
પૃષ્ઠ કરપ કિંમત રૂ. બે

દીવાને સાગર

દફતર ખીજું

શ્રી સાગરનાં છેલ્લાં વીસેક વરસનાં
ભજનો, ગઝલો અને કાવ્યોનો
ગ્રંથ.

આ ગ્રંથ શ્રી સાગરની હયાતીમાં
ઈ. સ. ૧૯૩૬ માં તેમની જ દેખરેખ
નીચે ફેહીરશત : શબ્દકોષ અને
શબ્દસૂચિ સાથે છપાયેલો.

કિંમત રૂ. બે

(વિ. પી. પોસ્ટેજ ખર્ચ આઠ આના જુડું)

ખતો થોડી જ છે માટે જણાવ્યો
પુસ્ત મંગાવી લેવું.

જીવનલાલ એન્ડ સન્સ
પીરમશા રોડ, અમદાવાદ.

કુમારો માટે ઉપયોગી હિન્દના
તેમજ દરિયાપારના મહાન નરો-
ના સરળભાષામાં આલેખાયેલાં
જીવન ચરિત્રો

વિભૂતિ મંદિર

વેપક : શ્રી અશોક હવ્

કર્નલ લોરેન્સ, લાલા હરદયાલ,
સર જોન ક્રાન્ડલીન, સર આર્થરક
ન્યુટન જિમ્સન ગેરીઆદી, માર્કેની,
રોનાલ્ડ રોસ, અગ્રાહુમ લિંકન,
ટોમસ પેર્કિન, અને ડૉ. કેતકર.

દશ ચરીત્રો સચિત્ર, કવર બેકેટ
કીંમત રૂ. બે

.....લખો.....

જીવનલાલ એન્ડ સન્સ

ભજપતરાય રોડ, વીલાપારલા વેસ્ટ :
(ચુંબક) અગર પીરમશા રોડ, અમદાવાદ

લાયઘ્રેરીઓમાં વસાવવા : લાયક નવાં જ.

પુસ્તકો

ઝાયાનટ રમજુલાલ દેસાઈ	૮-૦	મુક્તધારા ટાગોર	૦-૮-૦
બંસરી "	૨-૮-૦	ચામ્બેરવાલી "	૨-૮-૦
સિરિષ "	૨-૮-૦	આનંદી "	૨-૮-૦
રનેહયત્ત "	૨-૮-૦	કાર્થ બહેન "	૨-૮-૦
પતલાલસા "	૨-૮-૦	નગરલક્ષ્મી "	૨-૮-૦
આમલકમ્મો બા. ૧ થી ૪	૧૦-૮-૦	રાગદ્વાણી આચાર્ય	૩-૦-૦
ભારેલો અગ્નિ "	૩-૦-૦	ધેરાતા વાદળ "	૨-૮-૦
અધે રસ્તે ક. મા. મુનશી	૩-૦-૦	જળસમાધી "	૨-૦-૦
જય સોમનાથ "	૩-૦-૦	દંબી દુનિયા અકાલજન	૩-૦-૦
ગુજરાતનો નાથ "	૩-૦-૦	બોડેલા દાર મેધાણી	૨-૦-૦
રાજધિરાજ "	૩-૮-૦	તુલસીકમારો	૨-૮-૦
કોનો વાંક ? નવી આવૃત્તિ	૨-૮-૦	અજુદિલવાહનો યુવરાજ બા. ૧ લો	૨-૦-૦
નવલીકાઓ "	૨-૦-૦	સદર લા. ૨ જે છપાય છે,	
ચોક્ક રસદર્શનો "	૨-૦-૦	વાંક વિનાની ટુંકી વાતો	૨-૦-૦
લોપામુદ્રા બા. ૧ થી ૪	૪-૮-૦	સમ્રાટ વિક્રમ જોડાલાલ ત્રિવેદી	૨-૮-૦
પરાજય ધૂમકેતુ	૨-૮-૦	સુરેખા "	૨-૮-૦
તણખા બા. ૧ થી ૪	૭-૦-૦	રંજા "	૧-૮-૦
સુંઘદા શરદખાણુ	૨-૦-૦	જંગીજીઆન રમણીકલાલ દલાલ	૨-૦-૦
અનુરાધા "	૩-૦-૦	કમાલ "	૨-૮-૦
નવીના "	૩-૦-૦	મુવર્ણા "	૨-૦-૦
શ્રીકાંત બા. ૧-૨ "	૩-૦-૦	પરિમલ "	૨-૦-૦
સુવાસયંદ્ર "	૨-૮-૦	તા. રાજમાતા ઉછરેગરાય જોડા	૩-૮-૦
વૃંદાવન "	૨-૦-૦	રશ્મીયા બા. ૧-૨ જે "	૩-૦-૦
મિન્દુ "	૦-૮-૦	જર્મની "	૧-૮-૦
નવી વહુ "	૩-૮-૦	હૃદયત્રિપુટી (કલાણી)	૧-૧૨-૦
ચારીવહીન "	૩-૮-૦	શરતચંદ્ર (ખંભાળોનો અનુવાદ)	૨-૮-૦
વહુરાણી વિકા ટાગોર	૨-૮-૦	આવતી કાલના પ્રવેશ	૨-૦-૦
શિક્ષાનો આદર્શ ટાગોર	૨-૦-૦	મની વધુદર (કે. જોડા)	૨-૦-૦
		વિજીતમંદિર અશોક કૃષ્	૨-૦-૦

લાયઘ્રેરીઓને સારું કમીશન આપવામાં આવે છે.

સંજ્ઞા:

જી. વ. ન. લા. લ. એન્ડ સન્સ

લાજપતરાય રોડ, વીલાપારલા.

+

પીરમથા રોડ, અમદાવાદ.

‘જ્ઞાનવર્ધક’ પુસ્તકમાળા ના આલોકનો

ચાલુ સાલનું બીજું પુસ્તક શ્રી કનૈયાલાલ મુનશીકૃત કોનો વાંક? કી. રૂ. અડી બદાર પડી મધુ છે. અને ન્હા આ પુસ્તક ન જોઈતું હોય તો ‘અણુહિલનાડનો યુવરાજ’ (ચિતરાઈ) પણ બદાર પડનાર છે. તે મળશે. ગ્રાહકો બન્નેમાંથી જે જોઈશે તે મંગાવી શકે છે. ત્રીજું પુસ્તક શ્રી અમૃતલાલ ત્રિવેદીનું સામાજિક સર્જન.

જસવંતી-દીલનાડખ છપાય છે. તે આ માસની આખરમાં બદાર પડશે. વ્યવસ્થાપક.

નવાં પુસ્તકો

છાયાનંદ (૨ વ. દે.) ૨-૮
ત. રાજમાતા ૩-૮
મુરબા ૨-૮
વ્યવંતીપતિ ૨-૮
સહચરીની શોધમાં ૧-૮
કીર્તિ કથાઓ ૨-૦
સુવાસચંદ (શરદાજી) ૨-૮
ઈલા ૩-૮

‘ત્રીબેલ્લ’ કાર્યાલય
પીરમસા રાડ-અમદાવાદ.

વાર્ષિક લવાજમ

૧૨ બહાર ૫૨૬૪
૪-૪-૦ ૪-૮-૦ ૫-૪-૦
(આઠ શીલીંગ)

શ્રી બો ધ

જુન

૧૯૪૨

અનુક્રમણિકા

છૂટક નકલ આઠ આના

વર્ષ ૮૬

અંક

૬૮૧

૧ અભિનંદન ...	શ્રી કેશવપ્રસાદ દેસાઈ ૨૪૭
૨ અભિનંદન ...	શ્રી દમુમતી ધી દેસાઈ ૨૪૮
૩ વીરપુરની ચીનક વાવ	શ્રી હિમેશ કવિ ૨૪૯
૪ કોણ જવાબદાર ! ...	શ્રી ભગવાનલાલ મહેતા ૨૫૦
૫ વિધવાની વિનંતિ ...	શ્રી દેવાવત્ત મોની ૨૫૨
૬ સંખ્યાએ મોનેરી બાગમાં	શ્રી વિષ્ણુ મહેતા ૨૫૩
૭ શ્રી ને કોમીવાદ ...	શ્રી રમણીલાલ દલાલ ૨૫૭
૮ અનુસૂચાએ ગદા કેમ મુકાવી	શ્રી જુગરશી સંપદ ૨૫૮
૯ શ્રી કેશવણી ...	શ્રી ‘મુદુતમ’ ૨૬૧
૧૦ ગુજરાતની નાગી ...	શ્રી ‘અન્દક’ ... ૨૬૨
૧૧ દમસ્ખ ...	શ્રી ભગિરથ મહેતા ૨૬૭
૧૨ લખ અને રોહ ...	શ્રી માલવિકા દિવેદીઆ ૨૬૬
૧૩ પ્રેમ પરીક્ષા ...	શ્રી જલ્દીશ ૨૭૫
૧૪ સતી કમળા ...	શ્રીમતી કમળા રાવ ૨૭૭
૧૫ વિવિધ વાનીઓ ...	સં. મિન્દુ ૨૭૬
૧૬ દોહન
(૧) બંધન કે નિર્બંધતા ? શ્રી. કમુ પટેલ	૨૮૧
(૨) સ્વાધીન ચીનની સ્વાધીન સ્ત્રીઓ	૨૮૩
૧૭ ચાલુ બનાવોની માહિતી	શ્રી કેશવપ્રસાદ દેસાઈ ૨૮૫
૧૮ શ્રી સમાચાર ૨૮૮
૧૯ પુસ્તક પરીચય ...	શ્રી કેશવપ્રસાદ દેસાઈ ૨૯૧

૬

બંગલો વેચવાનો છે.

મુંબઈ વીલાપારલામાં લખપતરાય રોડ ઉપરનો છેલ્લો બંગલો વેચવાનો છે. જેવા માટે ખુલ્લો છે. દલાલોએ પુછપરછ કરવાની જરૂર નથી. તુલુ મિત્ર માટે લખો:—
‘ત્રીબેલ્લ’ કાર્યાલય : બેલ્કન નં. ૧૦
પીરમસા રોડ-અમદાવાદ.

સ્ત્રીઓના

પ્રદર, લોહીવા, નડતુદોષ, ગર્ભાશયના
રોગો, વંધ્યત્વ વગેરે માટે

અકસીર છે. કિંમત—ખાટલી એકનો રૂપિયો એક

ત્રણ ખાટલી સાથે લેનારને રૂ. ૨-૧૦-૦

દવાના વેપારીઓ વેચે છે. ન મળે તો લખો:—

ડો.જા. કાર્મસી

ગાંધીરોડ, અમદાવાદ; ડો.જા. (ઉ. શ.)
કાલખાદેવીરોડ. સુ'ખઈ; લક્ષ્મીરોડ, પુના

લે. કેસ-ઓ-લે. કેસ

ચાલુ જમાનાની એક ઉત્તમ જીલાખ આપનાર દવા

આ જીલાખમાં મુગંધ છે અને વળી સ્વાદદાર ટેસ્ટ છે. પેટ કળંગ થઈ
જાય ત્યારે થોડું લીધું હોય તો પેટનો ખુલાસો થઈ જાય એમ છે. પેટ તદ્દન
સાફ આવશે અને દર્દીઓને તુર્ત રાહત મળશે તેમ જ ફરીને લાંબો વખત
સુધી પેટનો કંથો પણ બિગાડ રહેશે નહિ.

આજના જમાનાને બરનો એક ઉત્તમ
જીલાખ તેનું નામ 'લેકસ-ઓ-લેકસ'

—: વાપરીને ખાતરી કરી જુઓ :—

એકલા એજન્ટો :—

રૉય એન્ડ કંપની

૧૭૬, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, સુ'ખઈ-૨

ગૃહસ્થ કુટુંબી-સ્ત્રીઓ અને
બાળકોનું માનીતું ને જૂનામાં
જૂનું માસિક પત્ર—

અભિનંદન

તંત્રી:

કેશવપ્રસાદ સી. કેસાઈ
બી. એ. એલએલ. બી.
પુતળીબાઈ કાબરાઈ

મંત્રી:

અંદાજિત જીવનકાલ મહેતા
પીરમણસીદ, અમદાવાદ.
લજ્જતરાયરોડ, વીલાપારસા.

વર્ષ ૮૬ * અંક ૬

જુન

૧૯૪૨

સળંગ અંક :: ૧૦૨૫

પ્રે સાક્ષરોને આ મહિને અભિનંદન આપવાનો પ્રસંગ આવ્યો છે તે આનંદની વાત છે. દીવાન બહાદુર શ્રી કૃષ્ણલાલ મોહનલાલ ઝવેરી અપારે ગુજરાતી સાહિત્યના લીધે પિતાસમ આપણી વચ્ચે છે. પોણી સદીની તેમની ઉમર આ વર્ષે થાય છે તેથી આપણે તેમને હર્ષાભિનંદન આપીએ તે યોગ્ય છે. હજી એક જીવાનની માફક તેઓ જીવેર સંસ્થાઓમાં કાર્ય કરે છે. મુંબઈ વિદ્યાપીઠ, મહિલા વિદ્યાપીઠ, સાહિત્ય પરિષદ, કાર્યક્ષેત્ર સભા, અનેક ટ્રસ્ટો વગેરેમાં તેઓ પોતાની કાર્ય કુશળતાનો લાભ આપે છે. તેઓ હજી પણ આપણને પોતાના અનુભવ અને અભ્યાસનો લાભ આપ્યા કરે તેવી ધૃતિથી આપણે રાખીશું. ખીજા સાક્ષર શ્રી રમણલાલ વસંતલાલ કેસાઈ આ વર્ષે વન પ્રદેશ પામે છે. અડધી સદી તેમણે તેમના જીવનની વીતાવી છે તે પ્રસંગે આપણે આનંદ પ્રદર્શિત કરી તેમને અભિનંદન આપીએ તે સ્વાભાવિક છે. લાંબી નવલકથાના શિષ્ટ લેખક તરીકે તેમણે ગુજરાતને સખ્યા બંધ નવલકથાઓ આપી છે આ નવલકથાઓમાં વિવિધતા અને વિશિષ્ટતા બને છે. વેસ્થા જીવન, લીલ જીવન, દગ જીવન, સમાજના પ્રશ્નો, રાજકીય ઇતિહાસ વગેરે તેમની નવલકથાઓમાં નજરે પડે છે. એમની કલમ હજીએ લીની છે. એમની પ્રવૃત્તિઓ હજી પણ ચક્રિતથી ધડકે છે. વન પ્રવેશથી તે વધુ વેગવતી થાય અને હજી ખીજી પચ્ચીસી સુધી તેનો પ્રાસાદ આપણને મળે.

કેશવપ્રસાદ કેસાઈ

☆

અભિનંદન*

લેખિકા : સૌ. હસુમતી ધીરજલાલ દેસાઈ

રાગ : મિશ્ર સારંગ. તાલ-દાદરા દિંચ

પૂર્વાર્ધ સુર્વ દીધા, ઉત્તરાર્ધ પદ દીધા;
ઉજવી ઉત્સવ સુવર્ણ સ્નેહી કુલકાં ધરે.

શત શરદ વસંત આયુ યુગયુગના અવકાશ,
તવ આત્મની 'જવલંતભયોત' સ્મારક પ્રકાશ;
'સુધા' લેખિનિ છલકાય, 'અસય' કિર્તિવંત કાય.

ગર્જે જયકાર જનતા વંદન કરે. ઉજવી

માનવ ઉર વાંચી 'એણે' જગની સમીપ ધર્યું,
'લવનસાહિત્ય' થી 'નિહારિકા' એ જમણુ ધર્યું;
સુત 'વસંત' એ લખાય, 'રમણુલાલ' થી ઓળખાય,

સત, સંયમ, સંદેહર આત્મ આત્મમાં ભરે. ઉજવી

'પંકજ' ગિઝાય 'પૂર્ણિમા'ના પ્રકાશથી,
છેડે 'કગ' કાનુરો 'જસરી' 'ક્ષીતિજ' થી;
અહા! 'કેકિલા' દે સાથ, ગોપિકાના 'હૃદયનાથ',

'સુવર્ણરંગે' માનવતા મનકાં હરે. ઉજવી

'રાજકુમારો પરી' 'સંયુક્તા' શે સતાવતો,
'શોભના' અંબની 'છાયાનટ' બતાવતી;
'શિરિષ' 'જયંત' ઉચ્ચાય, 'પન્નલાલરા' ઉચ્ચાય,

ખિંદુ 'ઝાકળ' શાં નેણુલેથી નિતરે. ઉજવી

'શંકિત હૃદય' 'સ્નેહયજ્ઞ' જોને આહરે,
'દિવ્યચક્ષુ' 'ભારેલો અગ્નિ' ન્યાળે ધરેધરે;
'શામલકશ્મી' 'ચતુર્થસાજ' આચોત્તતિ ને કાળ;

'હૃદયવિભૂતિ' 'તેજચિત્રો' ચિતરે. ઉજવી

* સાક્ષરવર્ધ ઓયુત રમણુલાલ વસંતલાલ દેસાઈના વનપ્રવેશ સુવર્ણ મહોત્સવ પ્રસંગે રચેલું. વૈશાખ વદ ૧૨ સંવત ૧૯૬૮.

વીરપુરની મીનલ વાવ ————— શ્રી. ઉમેશ કવિ

અહિં રત્ન હજી એજ ભંડાવહું
 સુભગ રમારકનું અવરોષક,
 પ્રતિક—શાશ્વત નારી ઉરે ભર્યા
 પરમ મંગલની શુભ કામના

૨
 રણપ્રમુદા દેહ શી શિલ્પો, વિસ્મૃતિ પુણ્યકરી કા
 કાળની દિર્ઘ ધાંધામાં રોળાતી સ્વપ્નભ્રમ શી,
 ૩
 બાળા, જિજ્ઞાસુ, ગર્જરિજુતાસમૃદ્ધિના શેષ ચિહ્નશી
 પયારી મૃત્યુની મંગી સિદ્ધની સાંભ્ર સાંત કા.

૪
 નિરખતો રંગ રત્ન તીનકલેવિ કે
 નિરખુ ગાગ નવો ખડકયો પડયો
 રમેરૂ અખૂટ ભર્યા જળરાશી ન્યાં
 તળિયું કેખીરહું ડહોળાયહું.

૫
 નજરમાં કરતી રૂઝિયામણી
 લલિત શિક્ષકસા પથરાયલી
 પશુ સજીવ ભણે પનિહારીઓ
 પગચિયે પગ જળગરી મૂકતી

૬
 ઉતરતાં ચડતાં ન ઉડાસ કે
 અપલ યૌવનના ચમકાર કે
 રસભરી અભિપ્રેષિત ગોઠડી
 હૃદયમુગ્ધ, નહિ ધિરિ મંત્રણા!

૭
 જડ-કમે સર્પ પાસ જળે ભરે
 ધિરજથી ધરતે જઈ જાલીયાં
 વિષમદૂષ ચડાવ વટાવીને
 સમય સ્વિર્ધિત વાહિતે સંચરે

૮
 કસપું શી નવલાં ઉદધાટને
 મુદિત મીનલ મનિધં સિદ્ધને
 ત્યમ કસાધરને ધડું શી મુખે
 વિનિત અર્ધ અનશ્ન-વિવાહમાં:

૯
 હતાં સગર્ભો શ્રમભાર રાણી
 પિડા ભર્યા દીન પૂરા પછીના
 પ્રતાપિની ગુર્જર રાજમાતા
 મૃણાલદેવિ ચિરધન્ય કુસા.

૧૦
 કૌલાન્ડપૂરે* ત્યહો નાય સિદ્ધ
 વિરાજતા વીરપુરી વિરાગે,
 વિરામ કાષો પ્રણમી પદે ધર્યો
 વિરોધ પ્રસ્તા મહિષી મૃણાલે

૧૧
 અસુખકારી વિગર્જની પીડ્યા
 ત્વરિત મુક્ત થયાં કૃતવીરસુ
 વિષદ પાવનકારી પ્રસાદ શું
 બિરદ દણ "સિંધરાજ"નું બાળને

૧૨
 રમ્યો ન પ્રાસાદ, ન દેવદેરૂં
 ન માર્ગ કિલ્લો નવ ધર્મશાળા
 સુદાગ આમૃતજીની રમૃતિ
 આ ધરી પદોને ગદધૂરીજીના

૧૩
 પ્રસાદ શાં બાળ્ય નવાણુ માહે
 મૃણાલની ખડિત મૂર્તિ રૂપે
 હજી ધવાડે જ્યદેવ નાનો
 પડ્યાં નિરાંતે લઈ સોડ સત્તાં

૧૪
 દ્વઝાળધેર્યાં દિવસો થયા પૂરા,
 દળે ચડયા વાદળ ધાંપડાં બંને
 ચરો કિલોળે ચડતાં વર્ગી ફરી
 નવીન વર્ષા-જલ મેઘ સીંચ્યાં.

૧૫
 તથાપિ ભોગ્યાં, વિખરાવણાં, ખર્યાં
 દલેવરે ના કલ્પિયે ફરી દશે
 અભંગતા પૂર્વ સુશ્લિષ્ટતાની જરીક
 જાંખી ? ભવિષ્યતા અહો !

* વિરપુરનું પ્રાચીન નામ

[સંમાજના કેલવરને એક કીડા કાતરી ખાય છે- આ કીડા ઉઝળાં કપડાંમાં સેત્તવ થઈ બલબલા સમાજના ચાંબલાઓને-પણ ઉધા રહેતે દોરી જાય છે. આ કીડા છે મહોદી પેદીઓના મેનેજરનો, મીલોના સંચાલકોનો, ડોર-બજારના ખેરખાંઓનો, ને ઈવટે છેવટે

રૂાતના અડીનો ડાકો બંદના ટાવરમાં પડ્યો. ત્યાંસુધી હું નદીની રેતીમાં બેસી રહ્યો હતો. અને હવે દારૂ બ્યારે પોતાનો અમકારો ખતાવવાની શરૂઆત કરી ત્યારે ઉભો થયો ને ચાલવા માંડ્યો. વીકટોરીયા બાગ પાસે આવ્યો તો બધુંય સુમચામ. આવી ટાકમાં કોણ બહાર હોય ! પેલા લાલ લીલા દીવામાંથી પીળા દિવો ચાલુ હતો. બીજા મહોદા ઝુમ્મર જેવા દિવાઓ બળતા હતા ને વાતાવરણ વધારે સુખકાર કરતા હતા. પણ અનવર જમાદાર તો પેલા સ્ટેન્ડ પાસે ઉભો જ હતો. તે મહારી રખડુ ટેવોથી પરિચીત છે. હાથમાં લાકી, ઓપરકોટથી શરિર ઢાંકીને પેલા બાંકડા ઉપર તે બેઠેલો હતો. તેણે મને રહામેથી આવતો જોયો એટલે—

“ક્યો બાણુજી. નહીંકી રેતસે થકે ?

“અનવર અજ તો ધર જના આહીયે,” મહે જવાબ આપ્યો ને બન્ને ખડખડાટ હસી પડ્યા... થોડીવાર અનવર પાસે હું ઉભો રહ્યો. તેને પણ કંઈક એકલું એકલું લાગતું હતું. તેણે બીડી કાઢી ને મહેને એક ધરી મહે ના પાડી.

“લોજીયે, બાણુજી ઈંડમે બીડી ઠીક રહતી હય.”

“નહિ મેં પીતા બી નહિ.”

પાસે તાપવા સળગાવેલી તાપણીમાંથી એક અંગારો લઈ તેણે બીડી ચેતાવીને ધુમાડા કાઢવા લાગ્યો...તેને લડાઈના મામલો વધારે સંબળાવતો હતો.

“બાણુજી. કલ મૈને છાપેમે સત્તા કે લડાઈ તો રશુન પર આ પહુંચી.”

“હા. છાપા દૈસા કુછ કરતા હય.”

કોણ જવાબદાર ?

શ્રી. લગવાનલાલ મહેતા.

☆

આમ વાતો કરી, હું અનવરથી છુટો પડ્યો ને ત્રણ દરવાજા તરફ આગળ વધ્યો.. દૂરદૂર જતાં અનવરને કોઈક કોઈકવાર બોલતાં સાંભળતો:—

“એયારા બલા આદમી હય...હય તો અચ્છા ધરનેકા લેકીન મગજ સદજ.....” પાછળના શબ્દો હું સાંભળી ચક્રો નહિ.

અનવરથી છુટો પડ્યો ને સંસાર-સુધારા હોલ પાસે આવ્યો...રહામે મીશન હાઈસ્કૂલ પંજેડીને પેટ્રોલ સ્ટેન્ડ ને પેલા મોઢનું મહેનું ઝુંમર; બધુંય મનુષ્યના અવરજવર વગર સુમ-સામ લાગતું હતું. સીનેમાના ઉલ્લા ખેલનાં માણસો તો ક્યારનાયે ઘેર પહોંચી ગયાં હતાં. મેમાભાઈ હોલ પાસેના કુડપાથ ઉપર ખૂણામાં દશબાર. બીખારીયો હુંડીયુંવાળી પડ્યાં હતાં...હું આ બધુંય જોતો કંઈક વિચારમાં ચાડ્યો આવતો હતો. એવામાં ભૂલમાં મહારો પગ કોઈના શરીર ઉપર પડ્યો:—“યા ખુદા ! મર ગયા.” તેણે ખૂસ પાડી. હું અટક્યો. જોયું તો એક ધરડો ફકોર રડી રહ્યો હતો. બૂલયી મહારો પગ તેની છાતી ઉપર પડ્યો હતો.

“સાઈ. માફ ફરમાઈયે.....”

“સુવર. અધા યા ? દેખા નહિ ?” ઘડપણમાં પણ મોગલાઈનું જૂનું તેજ હજીય ફકોરની છાત ઉપર હતું. વાદવિવાર કરવો ઠીક નહિ લાગવાથી મહે ચાલતી પકડી. પાછું વાતાવરણ શાન્ત થઈ ગયું.

આદર્શની બાંધ પોકારતા સમાજને કેળવણી આપી ઉત્કૃષ્ટ કરવાનો દાવો કરતા શાળા મહારાજાના સંચાલકોનો. આવા નર-રાક્ષસો નીતિની બાંધ પૂકારતા પૂકારતા કેવાં અધમ કર્મો કરે છે તેને વફાદાર રીતે ચોતરવાનો આ વાર્તામાં આછો અધુરો પ્રયત્ન છે]

હવે ત્રણ વાગ્યા હશે. ત્રણ દરવાજામાં દાખલ થયો. દવા બગરમાં કંઈક ઝાંઝું અજવાળું હોય છે. ત્રણ દરવાજો દિવાં ઉભાં આપણી નજર પાનકારના નાકે આવેલા મોટા દિવા ઉપર પડે છે. પેલો કેસરી દિવો રથીતપ્રતની માફક ઝણકતો હતો...કેંક રીચી-રેડ સુધી કોઈજ નહોતું. હવે મ્હને પણ કાંઈક ખીંક લાગવા માંડી. મ્હેં તારાઓ ગણવામાં તથા ચાંદનીનું સૌન્દર્ય પીવામાં થોડી મૂર્ખતા કરી હતી તે હવે હું સમજ્યો. આટલા મોડાં બહાર રખડતા ફરતું એ ફીક નહિ એમ મનમાં પણ ધવા માંડ્યું...આમ વિચાર કરતો કરતો આગળ વધતો હતો ત્યારે...પાનકાર નાકા-માંથી એક બાઈ નીકળી...ને ઝડપથી નદી તરફ ચાલવા લાગી...હું એકાંત ભેંકાર રાચીના એ બાઈ ને ભેંકને ચોક્યો...“શું કોઈભાગે હશે?” મહારા મનમાં વિચાર આવ્યો...પણ વિચાર આવતાં તરતજ તેની પાછળ પાછળ હું ચાલવા લાગ્યો...તે પણ સમજી ગઈ કે હું કોઈ પોલીસ એક્સિસ હોઈશ એટલે મહારાથી જેમ બને તેમ જલ્દિ નાસી છુટવા માટે વધારે ઝડપી રીતે તેણે ચાલવું શરૂ કર્યું.

પણ આખરે લાલદરવાજા તરફના મેદાનમાં એકબીજાની લગોલગ આવી પહોંચ્યાં... મ્હેં ધીમી બૂમ પાડી.

“ઉભી રહે.”

પેલી સ્ત્રી અટકી પડી તેની છાતી ઉપર તેણે કાંઈક બાંધી રાખ્યું હતું...હું તેની પાસે આવ્યો...

“આટલી મોડી રાતની કર્યાંબધ છે?” તે કાંઈપણ બોલી શકી નહિ...

“કહેને ક્યાં બધ છે?”

હવે તે ધુરંદે ધુરંદે રડવા લાગી તથા મેદાનના સળીવાને અટલીને રડતી ઉભી.. મહારી નજર હવે જ તેના મોઢા ઉપર પડી શકી..

તે કોઈ સારા કુટુંબની સુવતી હશે. મોઢાં સૌન્દર્યપૂર્ણ હશે પણ કાંઈક ચિંતાએ સુકાયેલું હતું...રસ્તા ઉપરના વીજળીક શેરનીના દિવાનો પૂરો પ્રકાશ તેના મોઢા ઉપર પડતો હતો...હવે મ્હને પણ મહારી ઉતાવળ માટે મનબેદ થયો:—

“બહેન હું તમારો ભાઈ જ છું. કહેો ક્યાં જાઓ છો?” મ્હેં બની શકે તેટલી નરમાસ-થી પૂછ્યું. ત્યારે તેની છાતી ઉપરનું ન્હાતું બાળક રડવા લાગ્યું...તેને તે શાન્ત પાડવા પ્રયત્ન કરવા લાગી, છતાં પણ બાળકે તો રડતું ચાલુજ રાખ્યું. હવે મને ગભરામણ ધવા માંડી “આવી ત્રિયતિમાં જો કોઈ મ્હને ભેંકે બધ તો?” મહારા માટે શું ધારે?

આખરે બાળકને શાન્ત પાડવા મ્હેં તેને મહારા હાથમાં લઈ લીધું તે ત્રણથી ચાર માસનું સુંદર રૂઝપુટ બાળક હતું. મહારી કાંડા ઉપરની ઘડીઆળ મ્હેં તેના કાને ધરી, તે ઘડીયાળના કટકટ અવાજે તેના મૂખ ઉપર હાસ્ય વેરાયું... તેની માતાને પણ હસતું આવ્યું. મહારા આ વર્તનથી તેને પણ કાંઈક વિશ્વાસ બેઠો. બાળકને મહારા હાથમાં રાખીને મ્હેં પૂછ્યું.

“તમારો ઈતિહાસ કહેશો તો હું ઉપકૃત મરજિ. તથા મદદ કરવા જેવું હશે તો મહારા થી બનતી મદદ કરીશ.”

મહારા આ શબ્દોએ તેને વિશ્વાસ આવ્યો, તે થોડીવાર મહારા વંદામું ઉઠું ઉઠું બેઠી રહી તે પછી એક ઉડો શ્વાસ લઈને બોલી.

સમ્રાટ વિક્રમ અથવા અવંતિપતી બેલાસાસ ત્રિવેદી. કી. રૂ. અઢી

વિધવાની વિનંતિ

વિધવા તણાં અમ દુઃખની
ઝાંખી કરે, ઝાંખો કરે;
મુજ બાળકોનાં દુઃખની
વાતો સંભો, વાતો સંભો;
હું છું તમારી બહેનડી,
નિર્દોષ નારી છું ખરે!
વિધવા તણાં અમ દુઃખની,
પરવા નહિ તમને ખરે!—૮.
મુજ બાળકો ભૂખ્યા રહે,
ને રોડી માટે દળવળે;
એ ભૂખ્યાના કંઈ દુઃખની
તમને ખબરે ક્યાંથી પડે?
રંટિયોને ધંદી એ બે,
મુજ જીવનના સ્થંભ છે;
અન્ય ધંધામાં ખરે 'ર,
આખરના દંભ છે.—૧૬.

વિધવાના રંટીયા

વિધવા ચલાવી રંટિયો
રોડી આપો બધુઓ!
દેશની આબાદી કાજે
ખાદી પહેરો બધુઓ!
ખાદી પહેરી ગ્રેમથી
આબાદ રાખો દેશને;
વસ્ત્ર સ્વદેશી વાપરી
વિધવા ઉગારો ધરધરે.—૨૪.
એ મીલનાં ભૂગળાં મહિં
મુજ કાળ ભે દેખાય છે;
રંટિયા રૂપી શસ્ત્ર પાસે
કાળ નાશી જાય છે.
રંટિયો બતલાવી અમને
જીવન આપ્યું છે ખરે!
આ મહાત્મા ગાંધી તમેને
લાખ વંદન હો ખરે!—૩૨.

દેવાયત સોની

“મહારી કેથા બહુ જ વિચિત્ર છે. તે
અહિં કહી શકાય તેવી નથી.”

“તો ચાલો તમારે ઘેર!” એ કહ્યું.

“મારે ઘર પણ હવે નથી.” તેણે જવાબ
વાળ્યો.

“તો ચાલો મહારે ઘેર.” એ માગણી કરી.

આ સાંભળતાં તો તે થોડીવાર પાઝી
કરીથી મારા સ્લામ્ બેઠી. રહી. પણ મારી
આંખોમાં નીખાલસતા તથા સહૃદયતા બેઠી
મારી રાથે આવવા કમુલ થઈ.

જીવનમાં ચારે બાજુથી નાસીપાસ થયેલો
મનુષ્ય સત્યાસત્યની લાગણી સમજી શકતો નથી.
ચારે બાજુથી દુઃખમાં પડેલો હોવાથી તે
પોતાના હિતરત્તીઓને પણ પીઠાની શકતો
નથી. પરિણામે જગતમાં સર્વ મનુષ્યો પોતાનાં
દુઃખનો છે તેમ માનતો થાય છે. સ્ત્રીમાં આ
લાગણી કંઈક વધારે વ્યાપક હોય છે. સર્જન
કાળથી સ્ત્રી દયાળી આવી છે. સ્ત્રી હરેક
વખતે સહન કરે છે તે તેને સહન કરવામાં
સાધનમૂલ પુરુષ હોય છે. પુરુષ નફટ હોય છે;
પુરુષ સ્ત્રીના જીવનની બરબાદીનું કારણ છે.
એ સત્ય હોય કે નહિ પણ આવી બાબતોમાં
જવાબદારી પુરુષ તથા સ્ત્રીની સરખીજ છે.

સ્ત્રી સામાન્યરીતે શરમાળ હોય છે, તેની
શરમાળતા પાછળ કાંઈક એવું અભિમાન પણ
પોષાતું હોય છે. પુરુષ શરમાળ નથી. તે તકને
ફડ કરનાર છે, તે અભિમાનનો. ગુણ કેળવી
શકતો નથી. સ્ત્રી તરફ તેની લાગણી ઓછી
કુળી હોય છે. તથા કાઈ કાઈ વખતે સહન-
યતા કેળવતાં તેનામાં સ્ત્રી પ્રત્યે દયા ઉપજે છે.

શું આ વાત ઉપર કાઈ પુરુષને દયા
ઉપજી હશે? શું કોઈએ તેની ખોટી શરમનો
ગેરલાભ લીધો હશે? શી ખબર.

હું ને તે સ્ત્રી ચાલવા લાગ્યાં. મારા ઘેર
આવી પહોંચ્યાં. એ ઘર ઉધાડ્યું. બત્તી કરી

ને ધડીવાળમાં ચારના ટકોરા ચલા. મેં પહેલાં તો ચાહ કરી. અને બન્નેએ પીધી. પછી બાળક તો ક્યારનુંય ઊઘી ગયું હતું... પણ મેં કહ્યું. "હવે તમારી વાત કહો."

ચેલી ખાઈએ વાત શરૂ કરી.

"મારું નામ બશોધરા. હું એક કુળવાન માતાપિતાની પુત્રી છું. તમે તો આજે ગળ્યા ન હોત તો હું નદીમાં પડી બાળક સાથે આપઘાત કરત."

"શા માટે ?" મહેં પૂછ્યું.

તેણે થોડીવાર શ્વાસ ખાધો પછી વાત શરૂ કરી.....

"મહારાં માતાપિતાનું નામ હું આપીય નહિ...પણ પીતાજી અમદાવાદના એક બહુજ આગળ પંડિત શેઠ છે...અમદાવાદના પાંચ મહાજનોમાં તેમનું નામ પૂજાય છે...અમે ચાર ભાઈબહેનો છીએ ત્રણ ભાઈને એક બહેન હું...મહેરાણાભાઈનું ચર-બગર ઉપર દલાલીનું કાર્ડ છે. ન્હાનો ખી. એ. માં અભ્યાસ કરે છે. વચેટભાઈ એક ગીલમાં સ્પીનીંગ ગાર્ડર છે... જરા ચેલી મહારાં બંધ કરાવે...ટાંક વાપ છે."

મહેં ઉભા થઈ બારી બંધ કરી...ને ખાજે આવી ખુસ્શી ઉપર બેઠો. તેનો શ્વાસ ભરાઈ આવ્યો હતો...તે થોડીવાર થોભી. હું સમજી શક્યો કે તેને ક્ષય લાગ્યું પડ્યો હતો...

"હાં તમારી વાત આગળ ચલાવો." મહેં કહ્યું.

"પણ તમે કોઈને આ વાત કહેશો નહિ. તેવા સોગન ખાઓ તો જ હું કહું નહિતર નહિ." તેણે કહ્યું...તેને કશુંય લાગતું હતું કે તેની વાત હું બહાર કોઈને કહી દઈશ.

"જાઓ. કોઈને તમારી વાત નહિ કહું." મહેં કહ્યું.

તેણે થોડીવાર આંતરેમ ભેંચ્યું. તેની આંખમાં આંસુ ભરાઈ આવ્યાં...ને પછી ચેતાની દલાણી તેણે શરૂ કરી.

સંધ્યાએ સોનેરી બાગમાં

આવળે રે, આવળે રે,

સંધ્યાએ સોનેરી બાગમાં
સ્મૃતિઓના ફલસમી બાગમાં પરાગ છે,
સારસ નિનાદ મધૂર ચારઠ્ઠી સાંજ છે.

રેલને રે, રેલને રે,

કોમળ કો ગીતો મુશગમાં.
સંધ્યાએ સોનેરી બાગમાં.

સરવરમાં સંધ્યાના રંગો પથરાય છે.
હંસોની હાર દર રંગવાને જાય છે.

ખેલને રે, ખેલને રે,

ચેતનના નૃત્ય મહારા બાગમાં
સંધ્યાએ સોનેરી બાગમાં.

કમળોની પાંખડીઓ શાને કરમાય છે ?
જીવન વસન્ત સખી જોને પહી જાય છે ।

છેડને રે, છેડને રે,

મુંદરસિતાર દિવ્યરાગમાં
સંધ્યાએ સોનેરી બાગમાં.

[વિષુદ્ધ મહેતા]

“ખરાબર આજથી પાંચ વર્ષ ઉપર અમારા મકાનના વચલા માલે એક આધેક વચનો પુરુષ રહેવા આવ્યો...તેનું કદુંબ તો હતું. બે ત્રણ ઊંચકરા એકાદ બે ઊંચકરિયો ખીજ વારની પત્ની વગેરે. દેખાયમાં તો તે બહુજ કાણો તથા શણો લાગતો. સવારના તે નાહી-ઘોષ્ટને પોતાના કામે ચાલ્યો જતો તે રાતનાજ ઘરમાં દેખાતો તે સિવાય કદી પણ અમારા ભેરામાં તે આવતો નહોતો...તે એક શાળાનો કર્તાકરવતા હતો.”

“કવી શાળાનો?” એ પૂછ્યું.

“એ હું નહિ કહું, પણ તમે સમજો છો.” તેણે જવાબ વાળ્યો.

“હાં પછી?” મ્હેં કાંઈક નહિ સાંભળેલી તેવી વાત સાંભવાની તૈયારી કરવા માંડી હતી.

“તેનો કંઈ બહુજ સુમધુર હતો. તે વખતે મ્હારી ઉંમર ૧૭ વર્ષની. હું મેટ્રીકમાં અભ્યાસ કરતી હતી. તથા પોષ મહિના આવતાં મ્હારી પ્રાથમિક પરિક્ષાની તૈયારી માટે હું રાતના મોડે સુધી વાંચતી હતી...સવારના મ્હારા શિક્ષકો બહાવીને જતા બપોરના શાળામાં બહુ ને રાતના મ્હારા આખાય કોર્સનું હું પુનરાવર્તન કરતી...”

“ત્યારે તમે મેટ્રીક ચયાં છો ખરું?” મ્હેં પૂછ્યું.

“હાં. એથી જ હું કોલેજમાં પણ ભણી ચૂકી છું.” તેણે જવાબ વાળ્યો...

ધડીવાળમાં સાડા ચારનો ટકોરા પડ્યો. હજી રાત ત્રણ કલાક બાકી હતી. આવી સુશિક્ષિત બાઈ આમ જીવન ઉપર કંટાળે બતાવી છેલ્લો માર્ગ મહણ કરે તે મ્હને બહુજ નવાઈ લાગ્યું.

“હા તમારી વાત આગળ ચલાવો.” મ્હેં કહ્યું.

“મેટ્રીકના અભ્યાસમાય ખાસ મ્હારે તે

વખતે બાયરનનાં કાવ્યો તથા ર્ષેન્સરની ફેરી ક્વીનનાં થોડાં પ્રેમ કાવ્યો લાલુપાનાં હતાં. બાયરનની ધીરંજા તથા પ્રોટામાર્ટનાં પ્રેમ-પ્રસંગો વાંચતાં મ્હારો રોમાંચ કોઈ કોઈ વખત ઉભા થઈ જતાં. એમાય શાળામાં મ્હારા શિક્ષકો પણ કાંઈક રસભર્યુ કાવ્ય વિવેચન કરતા... રાતના ન્યારે હું એકાંતમાં મ્હારા ઓરડામાં પડતી ત્યારે તે બધુંય યાદ આવતાં મ્હારા હૃદયમાં ઝીણી ઝીણી ઝગઝગાટી થતી...મ્હને પણ મ્હારા કાવ્ય શિક્ષક માટે પક્ષપાત બંધાઈ ગયેલો...પછી તો એનું થયેલું કે તે એક દિવસ શાળામાં ના આવે તો મ્હારો જીવ તેમને ભેગા તલપાપડ થઈ જતો...જાણે હું સ્પ્રોટામાર્ટ ને તે રેડક્રોસ નાઈટ...જાણે હું એમીક્ષાને તે ડાનં જીવાન...પણ તે બિચારા તો તદ્દન નિર્દોષ હતા. મ્હારા માટે તો તેમને લગારે ખ્યાલ પણ નહિ હોય...”

પણ પાછી યરોધરાને ઉધરસ ચડી તેથી તેનું મુખ લાલ લાલ થઈ ગયું. શ્વાસ લારાઈ આવ્યો. હું શાન્ત ચીતે તેના સ્હામુંજ નોઈ રહ્યો...મ્હને આ સ્ત્રીની દયા આવી...કોઈના જીવનને બારરૂપ કરવાનો મનુષ્યને શો અધિકાર? હું આવા વિચારોમાં અટવાયો હતો ત્યાં તો પાછું તેણે શરુ કર્યું-

“પછી તો સ્વપ્નાં પણ મ્હને તેમનાંજ આવે તેનો હાસ્યયુક્ત ચહેરો-દેરેકની સાથે હસીને વાત કરવાની રીત, તથા પોતાના વિષય પરચેનું પ્રજ્ઞત્વ મોહક છતાં...બધુંય મ્હને બહુ જ ગમતું. હું મનમાં મનમાં તેમને પૂજતી. તે સુવાન હતા. તેમનું નામ દઈ હું તે પવિત્ર આત્માને અપવિત્ર કરીશ નહિ.” તેમ બોલતાં તો તેની આંખોમાં બોરબોર ભેગાં ઉન્ન્યાં આંસુ ઉભરાઈ આવ્યાં...

“પણ રડવાને હવે શું કારણ છે?” મ્હેં પૂછ્યું.

“ભાઈ તમે પાપી હૃદયની ઉખાનો પરિ-

તાપ-ખૂણતા નથી. એટલે મારા રૂપાનો તમને કંઈ અર્થ હોતો નથી.” તેણે કહ્યું...

“હું શાન્ત જ રહીશ... છતાં પણ મહારા હૃદયમાં કંઈક અજ્ઞાન સાયુજ્ય વિચારધારા શરૂ થઈ... “શું આ સ્ત્રીએ પેલા યુવાન શિક્ષકને દગો દીધો હશે ?” પણ પાછી તેણે પોતાની કથની શરૂ કરી...

“તેમના મોઢ-પાશમાં અંધ બન્યા પછી મહારા ચિત્ત મહારા અવ્યાસમાં કંઈ ખાસ ચોટતું જ નહિ... બિચારાએ મહારા વર્ગમાં પાછળ પડવાનાં કારણોત્તરી તપાસ માટે એકાદ બે વખત બોલાવીને પૂછ્યું ‘વરોપગાળેન કેમ દગણું તળિયત ફીક નથી કે શું ?’ ‘કેમ કંઈ એણું લાંચો છે ?’ ‘તમારો અવ્યાસ પહેલાના જેવો નથી જ.’ વગેરે પૂછેલું, પણ મહારામાં તેમના નીખાલસ સ્વભાવને ઉંધો અર્થ કરવાની ઓટી તર્ક શક્તિ હતી. પરિણામે હું મનમાં માનતી થઈ કે હું મહારી રીતબાતમાં ફાવી છું... હવે તો તે મહારા જ છે. વગેરે એથી કરીને વર્ગમાં પણ તેમના સ્હામું જ હું ભેળે રહેતી... તેમની જ મુખ્યચર્ચાનું દર્શન કરવા હું વધારે ને વધારે જેઝાતી ગઈ... પણ તે તો મહારી આ સ્થિતિથી તદ્દન અચાત હતી... તેમણે તો ઉંચી આંખ કરીને પણ મહારી સ્હામું ભેળું નહોતું...”

“હાં પછી ?” મને વાતમાં ધણેજ રસ થતો હતો.

સામાન્યત યુવાન શિક્ષકો તથા શાળાઓની બાળાઓની કોઈ કંઈ બાજતોમાં જેવું બને છે તેવો આ કીરસો મને લાગતો હતો. તથા મહારા મગજમાં આમ કેમ થાય છે તેના અકોડા એકએક કડીબદ્ધ બંધાતા જતા હતા.

શાળાઓમાં કોઈ કોઈ વખત આવા પ્રસંગો બની જાય છે. કોઈ શિક્ષકની ભલમનસાઈ તથા ઉદાર દિલનો ધણીય વખત ગેરલાભ ઉઠાવવામાં આવે છે તો કોઈ બાળાના

જીવનના નામને ખરાબ રસતે તગડી મૂકવામાં પણ જોઈને આવેગ કાંઈ ઓછો બાગ બજવતો નયો... પરિણામે ધણીય વખત શિક્ષક બિચારા નિર્દોષ-હોય તોય દોષનો ટોપલો તેના માથે ચોલાડવામાં આવે છે.

“એ બિચારા અવિવાહીત હતા... તેમનાં દિલને કાઈ મ્હેટો આઘાત લાગ્યો હશે તેમ તેમની વાતચીત ઉપરથી મને લાગતું. તથા તેના માટે તેઓ દરરોજ ગમગીન એકલા પડતાં રહેતા, એટલું જ નહિ પણ જીવનમાં તેમણે પોતાની ગમગીની બૂલવા માટે પુસ્તકોનું ચાંચન બહુજ વધારેલું. ને ત્યાં કંઈ નવી વાત અમારા અવ્યાસમાં આવે ત્યારે તે એવા બીજા હજારો દાખલા ટાંકે. આવે વખતે તે બહુજ ખુશખુશ મર્મ જમ... ને પછી પોતાના જીવન પ્રસંગમાંથી આડકતરી રીતે એવા દાખલા પાછા ટાંકી બતાવે... હું તેમના જ્ઞાનથી પણ

અધિક માસમાં પુન્યદાન

કરવા માટે

નીચેના પુસ્તકો ખરીદો

આવો લાભ ધરીધરી મળતો તથી ભગવદ્ગીતા (દાર્શનિક)	૫-૦
સંક્ષિપ્ત મહાભારત	૪-૮
સંક્ષિપ્ત રામાયણ	૨-૦
અનંત આખ્યાનમાંના ભા. ૨ ભે ૫-૪	
હિન્દુધર્મની પાઠમાળા	૩-૮
	૨૦-૪

રૂપીઆ વીસના પુસ્તકો માત્ર

દશ રૂપીઆમાં મેળવો.

(૮. ૫. ૧૯૬૬)

જીવનલાલ અમરશી એન્ડ સન્સ

પીરમથરાડ, અમદાવાદ

લજપતરાયરાડ, વીલાપારલા

ધેલી થયેલી...કાંક તથા મંજરી જેવુંજ કાંક...” પાછી, તે સ્વાસ ખાવા થંબી મહે જેવું કે ધડીપાળમાં પાંચ થયા હતા.

“બીને કપ આલં પીશે એમ ?” મહે પૂછ્યું.

“હા.”

તે આગે પાછી ફરીથી આલ પીધી, પછી તેણે વાત શરૂ કરી. “પણ મહારા હજારી મંચલન છતાં તેમને હું મેળવી શકી નહિ... જ્યારે રાત્રે હું વાંચતી ત્યારે તેમની જ છબી મહારી નજર સ્થાને તરતી...પણ તેવામાં એક દિવસ કાંકિક શિક્ષા ને ઉશ્કેરાયલા મનને હું મહારી અગાથીમાં ફરતી હતી. રાતના બાર થયા હશે. પિતાજી, બાઈઓ, રસોયો વગેરે સૂઈ ગયા હતા. પેન્ના નીચે રહેતા આધેક વયના પુરુષ પણ જાગતા હતા. તેમને પરિવાર બહાર ગામ ગયો હતો...એટલે તે ખંડારીમાં એકલા બેઠા હતા...તે સીતાર ઉપર પોતાનો હાથ અજમાવી રહ્યા હતા...હું માનું છું ત્યાં સુધી તે રસીક હતા તથા કાંકિક સ્ત્રીસ્વમાનના અંચળા હોળ પોતાની લીલા દેખાવતા હતા સમય શાળાનો સંચાલક મહે થોડીવાર પહેલાં જ બીટામાંટની રેડકોસ નાઈટ પાસે

પ્રેમ યાચના વાંગી હતી...તેના વિચારોથી મહારું મગજ ધમધમી રહ્યું હતું...તે સીતારના સૂરે મહારું દિલ બહેકાવ્યું. હું સાવચેતીથી નીચે ઉતરીને પેલા પુરુષના ઓરડાના બારણામાં જઈ ઉભી. તેમને તે વાતની અજાણ નહોતી... થોડીવાર સુધી હું આગળ જતું કે પાછળ તેનો વિચાર કર્યા વિના તે પુરુષને જોતીજ ઉભી રહી. કહોને કે હું બાન બૂલી ગઈ હતી... ત્યાંતો સારંગની ગત પૂરી કરી તે પુરુષ સીતાર બધે કરીને મહારા મદામી જ તેમની નજર પડી...તે મને જોઈને ચમક્યો પણ તેની નજર પડતાં તો હું પાછી થોડીને મહારા ઓરડામાં બરાઈ બેઠી ને ધુસકે ધુસકે રાઈ...”

પણ તે દિવસ પછી તે કહેવાતો સમય શાળાનો સંચાલક મહારા મર્યે વધારે ને વધારે ધ્યાન આપવા માંડ્યો...પછી તો સવારના હું શાળાએ આવવાનીકળું તો તે પોતાના બારણામાં ઉભો હોય. અથવા સાંજના હું કાંઈ બહાર જતી હોઉં તો મહારી સાથે જ નીચે ઉતરે... તથા મહારા સ્થાનું તાકી તાકીને જ જીવે... ખરખર તે પુરુષ મારી પાછળ ગાડી હતો તેમ હું સમજી શકી.

(વધુ આવતા અંકે)

સુગ્રીવ
શ્રીઓનાર્દી.

પ્રદર, લોહિયા, વધ્યત્વદોષ, આર્તવ દોષ,
કસુવાવડ વગેરેનો ચોક્કસ ઉપાય /
નવી શક્તિ બને છે.

ગુજરાત આયુર્વેદિક કાર્મસી એન્ડ સોન્સ, કાલવાડા, ગુજરાત
અમદાવાદ

સ્ત્રી ને કોમીવાદ

પ્રયોજક : રમણીકલાલ જયવંદલાલ દલાલ
બી. એ. એલ.એલ. બી. વકીલ

પુરુષો પોતાનું નાગરિકત્વ કેમ વિસરી ગય છે !

પોતાને જગતની નજરે હાર્યારૂપ કેમ બનાવે છે ? મુસ્લીમો કે હિંદુઓ, ખ્રિસ્તીઓ કે પારસીઓ-આપણે બધા જ હિંદીઓ નથી ? લગભગ દરેક હિંદી સમાજમાં કોમીતત્વ વધારે વજન ધરાવતું જણાયું છે હિંદની ખ્યાતી મુખ્ય આદર્ષ હોવો જોઈએ છતાં એ દૂર ને દૂર જતો જણાય છે. શા માટે ?

એક ઉત્સાહી પ્રચારક બોલી ઉઠ્યો-“ આપણે કોમની જરૂર છે. ” આ સામાન્ય વાક્ય હિંદના કોમીવાદની જડ સમજાવે છે. પુરુષોમાં છે એટલે સ્ત્રીઓમાં આ સિલસાવ નથી.

મતાધિકારના ઉપયોગ વખતે અખિલ હિંદ મહિલા પરિષદ, હિંદ મહિલા સમાજ ને હિંદની રાષ્ટ્રિય મહિલા સભાએ હિંદની ત્રણ મુખ્ય સ્ત્રીસંસ્થાઓએ નીચેના નિર્ણય બહાર પાડ્યો હતો. “ આપણી સંપીલી હારમાલામાં કોમીવાદની બંદીની આપણને જરૂર નથી. એટલે સ્વેતપત્રની યોજના આપણે અવગણીએ છીએ ને તેને નાંખી દેવા આપણે આપણું સ્વયં હીર ખરચીશું. આડકતરી યોજનાથી સ્ત્રીઓ ફીડર એમેક્ષ્લીમાં ચૂંટાય એ યોજનાને આપણે કદી પણ સ્વીકાર કરીશું નહિ. આપણે વિવિધ પક્ષોનાં ખાદાં બનવાનું સાફ ના પાડીશું. કોઈ પણ કોમની સગવડ ખાતર બીજા પર દબાણ લાવવા અમે તેમની પડખે નહિ ઉભા રહીએ. સ્વેતપત્ર અમેને એ પરિસ્થિતિમાં મૂકવા માગે છે. એટલે એ વાત અમે કદી પણ કબુલ કરીશું નહિ. ઉલટું અમે તો સીધી ચૂંટણી માગીએ છીએ. કોમીવાદની ગંધ પણ એમાં અમે ઈન્જોગતા નથી. માત્ર અમારી લાયકાતથી જ અમે દેશની પ્રતિવદી સભાઓમાં અમારું સ્થાન પ્રાપ્ત કરવાની અમે તમના રાખીએ છીએ, ને અમને ખાતરી છે કે અમે સફલ થઈ શું જ. ”

પરિષદોની વિષયવિચારણી સભાઓમાં, મહિલામંડળની સંસ્થાઓમાં કે સામાજિક કાર્યોમાં સ્ત્રી પોતાની સમાજ સેવક તરીકેની લાયકાતથી જ ચૂંટાય છે. એ મુસ્લીમ, હિંદુ કે ખ્રિસ્તી છે તેથી એને કદી પણ સ્થાન મળતું જ નથી.

પુરુષોએ સ્ત્રીઓનું અનુકરણ કરી પોતાનો કોમીવાદ ન છોડી દેવો જોઈએ ? રાષ્ટ્રિય હિત માટે તેમણે સંગઠન ન કરતું જોઈએ ? તાતિ, જાતિ, ધર્મ વિગેરે બેદલાવો બહી સ્ત્રીઓની પોંઠે એક પવન નીચે તેમણે કેમ એકઠા ન થવું જોઈએ ?

બહાર પડી ગયો છે—

છપાંચ છે—

• ઐતિહાસિક નવલકથા :
અણુહિલવાદનો યુવરાજ (ઉત્તરાધ) •
કિ. રૂ. એ.

• સામાજિક નવલકથા :
જસવંતી અથવા
દીલના ડબ્બ.

અનસુયાએ આખા ઘરને કડક ચાહની ટેવ કેમ મૂકાવી

લેખક : શ્રી. કુંગરશી સંપદ.

[ગતિકથી ચાલુ]

બાળકોએચાહ પીધી મહી દીધી

તે પાછળ પશુ અનસુયાએ સારી મહેનત અને યત્નો કર્યા હતાં. રામમહારાજ એમને રસોઈ આપતો. એણે સૌને કડક ચાહ પીવાની આદત પાડી દીધી હતી. ગરમપાણી ને ચૂસે મૂકે પાણી ન્યારે ખૂબ ઉકળી જાય એટલે અંદર જાંચી ચાહની મોટી મુઠીઓ બહાર નાખે ચાહને ચૂસા ઉપર દસ પંદર મીનીટ સુધી ખદખદતા પાણીમાં ઉકળાવીને આપે. આથી ચાહ ખૂબ રંગ લઈ ટેરદાર બને. ચાહની અંદરમાં રહેલો ટેનીન નામે ઝેરી પદાર્થ ઉકળવાથી બહાર નીકળી ચાહની સાથે મળી જાય. રામમહારાજ ખસ-ખસના ડોડવા પશુ મુગધ માટે અંદર ઉકાળે આથી એની ચાહ એક વખત પીએ તે પાછો સ્વાદ શુદ્ધ જ રહે નહિ. એ ચાહ પીનારને જળોની પેઠે ચોંટી રહે. સમયસર ચાહ ન મળે તો પીનારને ભારે તલપ યાવ. ક્યારે ચાહ મળે એવી ભારે તલપ થયાજ કરે. એ ચાહ પીએ ત્યારે જ એને સ્ફૂર્તિ આવે. આ બંધારણ જોને ચોંટે તે એ ચાહનો શુભાશ ધર્મ રહે. રામ-મહારાજે આ ચાહના જોરે પોતાનું મહારાજ આસન દૃઢ બનાવ્યું હતું.

અનસુયાના પતિ રમણલાલ, સાસુ, બાળકો સર્વે આ કડક ચાહના હેવાયા ભક્ત હતા. રમણલાલને તો આવી ચાહ પીધા વગર પાચ-ખાનું ઉતરે જ નહિ. ચાહ પીધા વગર ડોસીમા હવેલીએ પહોંચી દર્શન કરવા જેટલી સ્ફૂર્તિ મેળવી શકે નહિ. ચાહ પીધા વગર બાળકો પશુ બીજાનું છાડીને ઉઠવાની વાત કરે નહિ. ઉંખણસી ધઈને પડ્યા રહે. ચાહ તૈયાર થાય કે કાતણ પાણી કર્યા વગર માત્ર પાણીના ડોગળા કરી ચાહદેવીની ભક્તિ કરે. સમજુ અનસુયાએ આ ચાહની શુભાશગીરીમાં આખા

કુટુંબને ફસાવ્યું જોયું. એણે કડક ચાહનાં દુરુણો વિષે ધણું વાંચ્યું હતું. એના બાપુજીએ પણ એવી કડક ચાહ અને શરીરના સ્વાસ્થ્યને કેટલું મોટું નુકસાન કરે છે તે વિષે વાતચીત કરી હતી. એણે ચાહનું આધિપત્ય પોતાનાં કુટુંબમાં જોયું.

પોતાના વ્દાલાઓ અને પ્રિય પાત્રોને ચાહનો ફંદામાં સપડાયેલા જીર્ણ અનસુયાએ એમને એ કારાગ્રહવાસમાંથી મુક્તિ અપાવવાના પ્રયત્નો કરવાનું માથે લીધું. એણે ચાહ હવે પોતે બનાવશે એવી વરધી રામમહારાજને આપી તોફાર પ્રાપ્ત મસોનો રતવ(ચૂસો)સળગાવી આપતો હતો. અનસુયાએ હમેશના જેવી કડક ચાહ પોતે બનાવી સૌને પીવરાવી. એ સમજતી હતી કે એકદમ મુધારા કરીને સાદો ચાહ પીવરાવીશ તો સૌની અભ્યાસની જુની ચાહ વગર કોઈને ચાલશે નહિ. તેના પતિને જ પ્રથમ પાચખાનું ઉતરશે નહિ. ડોસીમાને હવેલીએ પહોંચવા જેટલી મોટી સ્ફૂર્તિ સાદી ચાહથી આવશે નહિ. જુની કુટેવો એક ધા અને બે દુકડેથી સુધરે નહિ. એને માટે લાંબા સમયના યત્નો અને ધીર-જતી જરૂર છે.

રામમહારાજ ચૂલા ઉપર પંદર મીનીટ સુધી ચાહ ઉકાળતો હતો. બીજે દિવસે અનસુયાએ ધડીઆળ પાસે રાખી તેમા અર્ધી મીનીટ છટાડી દીધી. ત્રીજે દિવસે વળી અર્ધી મીનીટ ઓછી કરી. દસ દિવસે દસ મિનીટ સુધી ચાહ ઉકાળવાનું આણી દીધું. ફરી ત્રણ ચાર દિવસો સુધી દસ મીનીટ ઉકાળવાનું ચાલુ રાખ્યું. પોતાના પતિ અને સાસુ પાસે કડક ચાહના અવશુભો વર્ણવવા માંડ્યા. મહારામા આંધીજના ચાહ વિષેના લેખો એમને વાંચી સંભળાવવા માંડ્યાં. આ રીતે માનસિક ભૂમિકા તૈયાર કરી, ચાહ ઉકાળવાના સમયમાં દરરોજ

અંધી મીનીટનો કાપ મુકવાનું. ફરી ચાલુ ક્યું. છેવટે પાંચ મીનીટ જ ચાહ ઉઠાળવા જેટલા સુધારા ઉપર એણે ચાહને પહોંચાડી લીધી. દરમ્યાનમાં કંક ચાહ વિરૂદ્ધ એનો પ્રચાર મુક્તિથી પ્રસંગોપાત ચાલુ હતો.

ધીમે ધીમે એકજ મીનીટ ચાહ ઉઠાળવા મુધી એણે સ્થિતિ આણી મૂકી. સહેજ બર-બગાટ શરૂઆતમાં થતો. પરંતુ અનસુયાએ મુક્તિથી કંક ચાહ વિરૂદ્ધ એવડો પ્રચાર ચાલુ રાખ્યો હતો કે કોઈ જાતનો બળયો થયો જ નહિ. બજારમાં ડોસીને ઉલ્ટ અનસુયાએ પોતાના પક્ષમાં સમજાવીને લઈ લીધા ચાહ આસામમાં ઉઠાડવામાં આવેલા હિંદી મળુરો ઉપર કેવો જુલમ થાતો હતો. ગોરમીડીઆ પદ્ધતિથી મળુરોને લલચાવી પછી તેમની સાથે કેવો સખ વ્યવહાર કરી એમને દુઃખ આપવામાં આવતું હતું તે એણે ડોસીમાં પાસે વાંચી સંભળાવ્યું. શ્રી કાકુરજી આવી ચાહ આંગેએ નહિ એવી રીતે એણે ડોસીમાંને ખૂબ ખૂબ ફસાવી દીધું ડોસીમાં એની ચાહની વિરૂદ્ધ લડતમાં હવે સહકારી બન્યાં.

એના પતિને ચાહ ખૂબ ચોંટી હતી. કંક ચાહ પીધા વગર એને પાવખાનું ઉતરતું જ નહોતું. ચાહ પીધા વગર એને લયકર સૂતી લાગતી હતી. દહાલીનું કામ એને સજતું જ નહિ. રમણલાલ ઘરની ચાહ પીધા પછી ફરી શેર બજારમાં જતા હતા. ત્યાં પણ શેર બજારમાં છુટકોઆ ચાહવાળા પાસે દિવસમાં ચાર પાંચ કપ પીધા વગર એમની દહાલી કરવાની અને શેરના બદલા કરવાની સુધિ તીવ્ર યાતી નહિ. રાત્રે જમ્યા પછી એક કંકાક ચાહ પીધા પછી જ એમને નિદ્રા આવતી હતી. ચાહની આજે એમને વીસ વરસો જગજુની મૈત્રિ અને સોખત હતા ચાહ એમની માલિક બની બેઠી હતી. એઓ પોતે જ કહેતાં કે ચાહની ટેવ તો હવે રમણનામાં લાકડામાં

બગીચા ત્યારે જ છુટશે. તેઓ પાકા બધાણી હતા. એમના એક ડોક્ટર સન્નિમત્રે ચાહ છોડી દેવા નિમ્ણાવ્યું હતું. એમણે ત્રણ ચાર વખત ચાહ છોડવા નિશ્ચય કરી પ્રયત્નો કર્યા હતા પરંતુ ચાહ વગર પચ ઘસાડાવવા માંડ્યા. એથી ફરી એ ચાહરૂપી કાંકણને સંબંધની પડી હતી.

રમણલાલ પોતાની ખીજ પત્ની અનસુયાને અનુકૂલ રહેતા હતા. એને પ્રસન્ન રાખવાની મનોવૃત્તિ ધરાવતા હતા. છતાં અનસુયાનો ચાહનું બંધન છોડવાના આગ્રહને માન આપી શકવાની સ્થિતિમાં નહોતા. અનસુયાએ આ સ્થિતિમાં પરાજય સ્વીકાર્યો નહિ. તેણે વધારે અવસ્થિત પ્રયત્નો કરવાનું માથે લીધું. અખંડ ધીરજથી આ કામ એણે ઉપાડ્યું. ચાહનું બંધન કેમ છૂટે તે માટેના સતત પ્રયત્નો પતિના ઉપર સીધી ફરજ ન નાંખતા કરવાનું એણે સ્વીકાર્યું. અનસુયાએ ચાહનું બંધન કેમ છૂટે તેનું સાહિત્ય ભેટું કરીને વાંચવા માંડ્યું. છેવટે એણે અવસ્થિત કાપ મળ્યાલી નક્કી કરી લીધી.

રાત્રે સતી વખતે એક દિવસે પતિને એણે કાળી દ્રાક્ષનું પક્ષાળેતું પાણી પીવડાવ્યું. ઘરમાં પણ હવે એણે ચાહ ચૂકા ઉપર ઉઠાળવાની રજાની ટેવ દોઢ એક માસમાં તદ્દન બંધ કરી દીધી હતી સૌને સાદી અને કંક નહિ એવી ચાહ મળતી હતી. ટોપ નીચે ઉતાર્યા પછી જ એ ગરમ ઉકાળેલા પાણીમાં ચાહ નાંખી અનસુયા પોતાની માતી કેબરેખ નીચે એને ગળણીમાં ગળાવી પીવડાવતી હતી. રમણલાલને કંક ચાહનો અભ્યાસ હતો. થોડા દિવસ એણે ચાહ ટેરેટદાર નથી યાતી એવી ફરિયાદ કરી. પરંતુ ધીમે ધીમે એને સાદી ચાહની આવડત પડવા લાગી.

આજે તમને ચાહ પીવા નહિ મળે. એમજ પાવખાને નઈ આવે.

એગ કેમ બને ? મને દરત સાફ નહિ
હિનરે, આખો દિવસ મારો બગડશે કાંઈકામ
યઈ રાકશે નહિ.

તમે આજે ચાલ પીવા વગર જ જાઓ
મેં જાદુ કર્યું છે. તમને દરત બરાબર સાફ
આવી જશે.

બ્રહ્મા વગર રમણુલાલ સંડાસે ગયા. કાળી
કાશના પગાળેલા પાણીના પ્રભાવથી એમને
સાફ પાયખાતું આવી ગયું. એમણે દરખાતાં
દરખાતાં બહાર આવી વધાઈ આપી.

અનસુયાએ બહુજ ધીમેથી કાળી કાશનું
પાણી દિનપ્રતિદિન ઓળું કરી છેવટે તદ્દન
બંધ કરી દીધું. પરંતુ રમણુલાલને તેની છેવટે
જરૂર પડી નહિ. અને સવારે ચાહતી ટેવ
છૂટી ગઈ. બદલામાં દૂધ પીવા લાગ્યા.

તમે જાનરમાં કેટલી વખત ચાહના કપ
પીઓ છો. અનસુયાએ એક દિવસ પૂછ્યું.

પ્રખ્યાત અફળ

કુદરતી રીતેજ કાયમી ગર્ભ અટ-
કાવે છે. માસીક નીચમીત ચાલુ રહી
શરીર નીચાગી રાખે છે. કી. રૂ. ૧૦
'ડીલાઈટ' સંકેતિત બંધે છે, ચાને કુંવા-
રાપણા જેવી સ્થિતિમાં લાવી મુકે છે.
કી. રૂ. ૩. "પેરીસ નાઈટ પીલ્સ"
સ્તંભવ ચાને રૂકાવટ માટે અમલકારીક
દવા કી. રૂ. ૩. "સક્સે સો" ગર્ભ ધારણ
થવા માટે ચોક્કસ ઇલાજ રૂ. ૧૦.

કુસુમ હાઉસ એજન્સી,

રીચીરોડ, અમદાવાદ.

પ્રાંચ:—ચોક બજાર. મુરત

એનું કેટલું નહિ. દલાલો અને વેપારીઓ
આવે એટલે ચાહના કપ તો મંગાવવા જ.
પાંચ છ વખત પીવાતી હશે.

મારી એક વિનંતિ માન્ય કરશો ? ચાહ
સ્વાસ્થ્યને માટે તો સારી નથી એ આપ
જાણો છો મારી ખાતર ગણુ વખતથી વધારે
ચાહના કપ કેઈપણુ સંગોગમાં જાનરમાં ન
પીવા એનું વચન ન આપો ? મારી એકજ
માંગણી ન સ્વીકારાય ?

રમણુલાલ લહેરમાં દતા, એમણે એ
સ્વીકારી લીધી. પત્નિ પાસેના નાનો બેલ
પાછો ન પડે તે માટે સંભાળપૂર્વક એઓ
આ ઠરાવને વળગી રહ્યા. મજાશુભ મન એક
વખત કર્યું એટલે વ્યસનને પલાયન કરવા
સિવાય છુટકો જ નહિ.

ધીમે ધીમે છ માસના અંતરમાં રમણુ-
લાલને પત્નિના દબાણથી ચાહનું બંધન છોડી
દેવું પડ્યું. એમની જિંદગી બેકાતુ નહોતી.
આખો દિવસ દોડધામ કરતી પડતી હતી.
આથી એમને બંધકાય લાગુ પડ્યો નહિ.
ક્યારે માથું ખૂબ દુઃખતું તે ચાહનું બંધન
છુટવાથી દુઃખતું બંધ થયું.

આખા ઘરમાં દહે દૂધનો જ ઉપયોગ
થતો. ચાહને કેઈ નજરિકે જતું નહિ. અનસુ-
યાએ મોટા મનથી આનો સર્વેશ સાસુછને
આપ્યો.

ક્રમશઃ

મુંબઈની ઑફીસ બદલી છે.

અમારી જીવનલાલ એન્ડ સન્સની
ઑફીસ ૧૨૯ પ્રિન્સેસસ્ટ્રીટ ઉપરથી ખાલી
કરીને વીલાપારલા: લગતરાવરોડ, શ્રીસરસ્વતી
પ્રાસાદમાં લઈ ગયા છીએ તો બધો પત્ર
વહેવાર વીલાપારલા ના શરનામે કરવો:—

શ્રી કેળવણી

સં

સારરચના એ ચક્રેએ અવનીતલ પર ફરતાં નર અને નારી યુગલને ત્યારેજ પોતાનો માર્ગ સુલભ લાગશે, જ્યારે તે માર્ગ કેળવણીના પ્રખર શાસ્ત્ર સમયલ થયો દશે. તેમનામાં રહેલી સંપ્રદિત શક્તિઓ ત્યારેજ બહાર આવી વિકાસ પામશે જ્યારે તેમને કેળવણીનો આંતરિક આવેશ મળશે. સ્ત્રીઓના કામળ માનસમાં વસી રહેલી શુદ્ધ પરિભલ લહેર જીવનની મંદતા દૂર કરશે; જગત્સેવોના પુનિત પાઠોની પૂર્ણાવધિ કરશે; જો તેમને કેળવણી પ્રાપ્ત થશે તો.

શૈશવની સુખભરી સુવાળી સેને પોદતી નવકન્યાના ભાવી માર્ગના કંટકો કેળવણી સત્વરે દૂર કરશે; સમાજના કાળા કલંકરૂપ વૈધવ્યમાંથી ઉપસ્થિત થતી વિટંબણાઓને અંકુરીત અવસ્થામાં જ કેળવણી ડામી દેશે. મસ્તીના પૂર આથળું ધોવન તેનામાં સાહસિક અને સખળ મનોવૃત્તિનું સિંચન કરશે અને વિશ્વાસ અને અધોગતિના માર્ગ પરથી તેને ઉપાડી લેશે.

કેળવાએલ માતાની ગાદમાંથીજ જગતને મુગ્ધ કરનાર વૈદાનિકા, યરવીર દેશલક્ષ્મી, શિસ્તપ્રિય દેશસેવિકાએ પોતાની જ્વલંત કારકિર્દીનો આરંભ કર્યો છે. કેળવાયેલ માતા પોતાના બાળકને સ્તનપાન સાથેજ સંસ્કારનું પાન કરાવે છે અને પોતાના બાળકને જગતના

વિશાળ કાર્પણેવમાં ઘૂમતો મૂકી દે છે. આદર્શ માતાનો રનેહજીનો ઉત્સંચ જગતને કામધેનુ કે કલ્પતરૂની ઓટ પૂરી પાડે છે તેના સુસંસ્કારની છાપ પ્રિય બાળક પર પડ્યા વગર રહેતી નથી; તેના જીવનનો આદર્શ બાળકના કામળ માનસમાં ઉતર્યા વગર રહેતો નથી.

“જો હસ્ત બુલાવે પારણું તે જગત પર શાસન કરે” એ ઉક્તિ સ્ત્રી શક્તિનો સાચો ચિતાર ખડો કરે છે. દેશની માતાઓજ દેશનું સાચું ધડતર ધરે છે. તેમનો સેવાભાવ સંકુચિત વિસ્તારમાં ગોંધાર્ધ જતો હોવાથી તેની અમત્ય બોધી નથી કારણ કે તેજ હાંબા વખતે પણ પ્રચંડ શક્તિરૂપે જગત પર નજરે પડે છે. કેળવણીથી સ્ત્રી એક પ્રણયપેષક પુતળી મઠી સમાજનો ઉદ્ધાર કરનાર જાગૃતજનોની સદગામી બને છે; તેની સેવાનો લાભ સારૂ જ જગત ઉકાવે છે.

સ્ત્રીઓને કેળવણી આપવાનો ઈન્કાર કરવો એ મનુષ્યજાતિનો ઉચ્છેદ કરવા બરાબર છે. જાસસ્વભાવનું સાચું જ્ઞાન, લલિતકળાનો અભ્યાસ. પ્રતિકુળ સંયોગોનો સખળ સામનો કરવાની અખૂટ શક્તિ એ સ્ત્રી કેળવણીના પ્રમાણભૂત અંગ છે. તેથી જ નેપોલિયન જેવા જગતવિજેતાએ સ્ત્રી કેળવણીની મૂકા કંઠે પ્રશંસા કરી છે:—

“કહે નેપોલિયન દેશને કરવા આબાદન ખરી રીત તો એજ છે જો માતાને જ્ઞાન.”
“મૃદુતમ”

પ્રદર અને લોહીવાને લીધે શરીર ઘસાયું છે ?

માસીક અટકાવના દુઃખોથી કંટાળી ગયા છો ?

ગર્ભ રહેતો નથી કે વારંવાર પડી લય છે ?

વખત ન ગુમાવો-સા ટકા ખાત્રીની સાથે

‘અશોકા-ટોનીક’ આજથી જ

ગર્ભશયના બધા રોગો દૂર કરો.

તમારા મનની આરામ પૂરી પાડશે.

કિ. દોઢ રૂપીઓ,

અશોક લેબોરેટરી,

મલાડ-મુંબઈ

ગુજરાતની નારી

શ્રી. "ચંદ્રીક"

શહેરીજીવન ગાળતી મધ્યમવર્ગની નારીને ભાગ્યે જ ખૂલ્લી હવા મેળવવા ફરવા જવાની કંપના આવે છે. સામાન્યતઃ ઓછી આવકથી જીવનનિર્વાહ ચલાવવાનો હોઈ નારીને માટે સ્વાભાવિક રીતે જ અસ્વચ્છ મહોલ્લાના અનારોગ્ય વાતાવરણનો ઉપભોગ કરવાનો હોય છે, વળી આ વર્ગના નારીસમૂહને તોફાર રાખવા જેટલી શુદ્ધ સ નદિ હોવાના કારણે ધરકામ કરવાની ફરજ પડે છે. પણ તે માટે ભાગ્યે જ મહોલ્લાની બહાર નીકળવું પડે છે. એટલે એ જ અનારોગ્ય હવામાનમાં તેમને જીવન ગુજારવું પડે છે. શારીરિક શ્રમની દૃષ્ટિએ ધરકામથી તેમને પૂરતો વ્યાયામ પ્રાપ્ત થતો નથી. અને માત્ર નાટક સીનેમા જોવાના પ્રસંગ સિવાય ધરબહાર વિચરવાનો પ્રસંગ તેમને મળતો નહિ હોવાથી તેમની શરીરસંપત્તિ પણ સતોષકારક નથી હોતી.

આ બાબતમાં શહેરીજીવન ગાળતી મધ્યમ વર્ગની મહિલાઓની પરિસ્થિતિ દયાજનક હોય છે. કનિષ્ઠવર્ગ કે જેમાં મજૂરવર્ગની ઓછોનો સમાવેશ થાય છે; એ વર્ગની વનિ-તાઓ આ વર્ગની પ્રમદાઓ કરતાં વધુ સુખી છે. કારણ કે, તે વર્ગના નરક-કુંડ સમ નિવાસ-સ્થાનોમાં તેમને ધણે જ ઓછો સમય ગાળવાનો હોય છે. જ્યારે મધ્યમ વર્ગના નારી સમૂહને તો ગૃહમાં ગોઠાઈ રહેવા વિના અન્ય ઉપાય જ હોતો નથી. બહારનું કંઈ જ કામ તેમને કરવાનું હોતું નથી-કનિષ્ઠ વર્ગની નારી જે કાર્ય કરે છે અગર તેના જેવું અન્ય કામકાજ કરવામાં નારીવર્ગની હીણપત સમાયેલી છે એમ માનવામાં આવે છે. અને માત્ર ખૂલ્લી હવા મેળવવા માટે બહાર ફરવા જવું એવો તો

ખ્યાલ પણ નથી હોતો. કદાચ કોઈને તેવો ખ્યાલ આવે તો જમાનાની જૂની નિર્બળતાના વિચારો તેને ઘેરી લે છે. બહાર નીકળતાં જ કદાચ બેશરમ શુદાઓ હેરાન કરે. એવાં ખ્યાલ તેમને કંપાવે છે, અને એ હુમલાનો સામનો કરવા જેટલી શારીરિક શક્તિ કે માનસિક સાહસના અભાવે ધરબહાર પણ ચૂકવાતું કાર્ય અસંભવિત બને છે. આમ ખૂલ્લી હવા અને પૌષ્ટિક ખોરાકના અભાવે મધ્યમવર્ગની નારી કરુણાજનક હાલત ભોગવે છે.

હવે કનિષ્ઠવર્ગની પરિસ્થિતિ વિચારીએ. મધ્યમવર્ગથી ઊંચેની કાટિના તમામ જન-સમૂહને કનિષ્ઠવર્ગમાં ગણી શકાય. આ વર્ગની આવક ધનિક અને મધ્યમ વર્ગની દૃષ્ટિએ તદ્દન નજીવી છે, પરંતુ આ વર્ગના જીવન-નિર્વાહનું ધોરણ પણ તદ્દન નીચું હોવાના કારણે આર્થિક દૃષ્ટિએ તેમને વધારે શોષાવાની ફરજ પડતી નથી. આ વર્ગના નારીસમૂહ

મુખ્યત્વે, મજૂરી કરીને અથવા ખીજી રીતે મોઢરી વિગેરથી પુરુષવર્ગને સહાયભૂત થતો જોવામાં આવે છે. આમ આ વર્ગની પ્રમદાઓ પુરુષવર્ગની સાથે ખસા-મીલાપીને કામ કરતી હોવાથી તેમને ધરખંદાર વિચરવાના અનેક મોઢાં પ્રાપ્ત થાય છે. એટલે તેમને નરક કુંડ સમ ધરમાં ધણો જોડાં વખત ગાળવાનો હોય છે. છતાંય દુલુપિત વાતાવરણ જીવનનું દલકમાં દલકું ધોરણ અને જોડી આવકના કારણે અતિશય અનારોગ્ય નિવાસસ્થાનનો પ્રભાવ તેમની શરીરસંપત્તિ ઉપર રમટ દેખાય છે. શારીરિક શ્રમ ઉઠાવતાં હોવા છતાં અવનતિ-પ્રેરક વ્યસનો અને રવચ્છતા કે મુઘડતાની અભિરુચિની અવગણના તેમના શરીરસ્વાસ્થ્યને અસર કરવામાં સફળતા મેળવે છે.

આ વર્ગની પતિતાઓ મોટે ભાગે અશિક્ષિત હોઈ ઉત્પત્તિની કંપના માંત્રથી વિમુખ રહે છે.

શારીરિક શ્રમ ઉઠાવવા છતાં એ શ્રમને પહોંચી વળવા માટે જરૂરી પૌષ્ટિક ખોરાક મેળવવાનું તેમને જ્ઞાન નથી હોતું. આર્થિક દૃષ્ટિએ પૌષ્ટિક ખોરાક નિયમિત પ્રાપ્ત જ્યાં મધ્યમવર્ગની મહિલાઓ માટેય શક્ય નથી હોતો ત્યાં દનિષ્ઠવર્ગ માટે તો તેવી પ્રાપ્તિની સંભાવના પણ શક્ય ન હોય એ દેખીતું છે. છતાં જ આછીઅધૂરી આવકમાં આ વર્ગની મહિલાઓને જીવન ગુજારા કરવાનો હોય છે. એ આવકનો મોટો ભાગ દુર્ભ્યસનોમાં વેપરાય છે. પરિણામ એ આવે છે કે વ્યસનમાં ડુબ્યા રહી જીવનની ક્ષીણતા કરવામાં તેઓ કૃતકૃત્યતા અનુભવે છે. આ પરિસ્થિતિ તેમની શરીરસંપત્તિ ઉપર ભયંકર અસર નીપજાવે છે. અને પોતાની અન-આવડતાના કારણેજ તેઓ પોતાનો વિનિષાત મોતરે છે એમ જણાઈ આવે છે.

સામાન્ય રીતે શહેરીજીવન વિલાસી વાતાવરણથી આચ્છાદિત હોય છે, જોડી આવકમાં બહોળો બાબદા દર્શાવવાની તમેજા, ફોટલ મોજન અને નાટક સીનેમાના શોખ માનવીને અધઃપતનની લોડી ગતિમાં ધોલવા સંમર્થ નીવડે છે. આ પરિસ્થિતિના પ્રતાપે પુરુષવર્ગનું જીવન જ ત્યાં કુલ્લક બનતું હોય ત્યાં નારીજીવનની તો વાત જ શી ? પુરુષને અને તેટલી સર્વ પ્રકારની સગવડતાઓ આપી પોતે અગવડતાના જોગ નીચે કચરાવામાં આર્થવર્તની નારી ધન્યતા અનુભવે છે. એટલે જોડી આવકમાં પુરુષની બહોળી જરૂરી વાતોનો જની શકે તેટલી સુગમતાપૂર્વક ઉઢેલ સાધનામાં આર્થનારી નિજ જીવનની કૃતાર્થતા માને છે. આ માન્યતાના પ્રતાપે પુરુષવર્ગ સમક્ષ પોતાની આપત્તિનાં રાદણાં રડીને તેમને નષ્ટ બ્રષ્ટ કરવામાં કારણભૂત બનવાને બદલે અગવડતાઓને પોતાની જાત ઉપર વરોરી લઈને જીવન ગુજારતી નારી તેની શરીરસંપત્તિની ભયંકર અવલેહના કરવામાં કારણભૂત નીવડે છે.

માસિક અટકાવ ?

રજોલીના— દવા કેઈપી કારણથી બંધ પડેલ માસિક ધર્મ તદ્દલેક વગર તુરત ફરી નિયમિત કરે છે. રેતુદાયો દૂર થાય છે. દવા ઉપ તરવાની બનાવટ હોવાથી સગમાં સોમે વાપરવી નહીં હિ. શીશીના રૂ. ૩૦. આ તુરત ફાપદા માટે તેજ બનાવટ રૂ. ૫ વી. પી. થી રૂ. ૮૦ વધુ.

ગર્ભાક્રંશ— દવાના ઉપયોગથી જીંદગી સુધી સંતતિ થતી નથી માસિક ધર્મ નિયમિત તુકદાન રહીને છે. સંતતિ નિયમન માટે ઉત્તમ છે. હિ. શીશીના રૂ. ૩૦. વી. પી. થી રૂ. ૮૦ વધુ દવાવાળા વેચે છે.

લગ્નો :—
દુધાનુપાન ફાર્મસી : ૩ જામનગર એજન્ટ-પડિત શાહ, ગ્રંથ દરવાજા અમદાવાદ
 " ડૉ. રાયની કુ. ગવપુરા વડોદરા
 " સી. એન. અવસી. કણવીડ મુરત
 " વીંછી અવસી. પ્રીન્સેસ રોડ, મુમુઝ

હવે આપણે ગ્રામજીવન ગાળતી નારીની પરિસ્થિતિ વિચારીએ. ગામડાનો ધનિક વર્ગ શહેરના ધનિક જેટલો આર્થિક દૃષ્ટિએ ઉન્નત નથી હોતો. તે સાથે શહેરી જીવનના ખર્ચાળ વાતાવરણમાંથી મળેલી મુશ્કેલીના દારણે તેની આવશ્યકતાઓ શહેરીજીવનના પ્રમાણમાં ઘણી ઓછી હોય છે એટલે શહેરીજીવનની દૃષ્ટિએ ઓછી આવક છતાં તે સુન્દર ગ્રામજીવન જીવી શકે છે અને આ વર્ગને ગ્રામદૃષ્ટિએ, ધનિક વર્ગ અગર ઉત્તમવર્ગમાં મૂકવામાં રહેજ પણ મુશ્કેલી નથી આવતી.

સાધારણ ગ્રામજીવન ગાળતી નારીને ખૂલ્લી હવા સ્વાભાવિક રીતે મળે છે. ગુજરાતનું ગ્રામજીવન એટલે ગુખ્તવે ખેડૂત જીવન. અને ખેડૂત નારી એટલે અંગમહેનતનું સર્વાંગસુન્દર પ્રતીક. પ્રાતઃકાળના નિન્દ્રાત્યાગના સમયથી તે રાત્રિપર્યન્ત એક કે બીજી રીતે તેને શારીરિક

અમ ઉદ્ઘાવવાનો જ હોય છે. દેરનું વાસીદુ વાળનું, પાણી ભરવું, દળવું, ખાંડવું એ તેને મન સહજ થઈ જાય છે. ઉપરાંત, પુરુષવર્ગને ખેતીના કાર્યમાં સદાસર્વદા સહાયક બનેલા તત્ત્વર રહેવામાં એ પોતાની ફરજ આ કરે છે. આમ શહેરી જીવનની વિદ્રાસિતા કે મધ્યમ જીવનના પ્રમાણથી અલગ રહે શારીરિક અમમાં ગૌરવ લેખતી ખેડૂત નારી શરીરસંપત્તિની દૃષ્ટિએ, ગુજરાતના નારીવર્ગની સરખામણીમાં, સર્વોત્તમ સ્થાન ધરાવે છે. છતાં આ વર્ગનો નારીસમૂહ તંદુરસ્તીની સર્વશ્રેષ્ઠ દૃષ્ટાંતો નથી.

ખેડૂતવર્ગની બેદાલ પરિસ્થિતિ એટલી બધી અચાંઈ છે કે તેનું પિટ્ટપેશણ અત્રે નિર્ણયક લાગે છે. આ બેદાલ પરિસ્થિતિના પ્રતાપે જગતના તાત મનાતા ખેડૂતને સખત પરિશ્રમ કરવા છતાં જીવનનિર્વાહમાં અનેક મુશ્કે

દુશ્મનનો હુમલો અને સ્વરક્ષણ

એમાં ભ્રમ નથી

કે સંશય નથી

ખાંખે મ્યુચ્યુઅલ પોલીસીઓ શહેરીઓને દેશમાં દુશ્મનના હવાઈ, દરીઆઈ અથવા બીજા હુમલાઓ સામે સંપૂર્ણ રક્ષણ આપે છે. કહાપણ વાપરે અને તમારી જાત અને તમારા કુટુંબનું રક્ષણ કરે.

હમાણાં વીમો ઉતરાવો

ધી ખાંખે મ્યુચ્યુઅલ

લાઈફ એશ્યુરન્સ સોસાયટી લી.

ખાંખે મ્યુચ્યુઅલ બીલ્ડીંગ, હાઈબી રોડ, મુંબઈ.

લીઓનો સામનો કરવાની ફરજ પડે છે. સામાન્ય પોષણ પુરતા પણ ખોરાકની ખામી હોવાના કારણે ખોરાક પ્રમાણે મળતી પ્રુટિ ખેડૂતને સ્વચ્છતા બને છે. આ અસહ્ય સ્થિતિના કારણે ખેડૂતવર્ગની નારી સર્વોત્તમ તંદુરસ્તી લાલ મેળવવા અસમર્થ બને છે.

ખેડૂતજીવનની દુર્દશાનું એક બીજું કારણ તેની અશિક્ષિતતા છે. આ અશિક્ષિતતાના પ્રતાપે સુસાતા ખેડૂતની નારી તેની દુર્દશામાં અણધાર્યો ઉમેરો કરે છે. શિક્ષણના અભાવે સ્વચ્છતા કે સુખડતા તેને માટે કલ્પનાતીત બને છે. બાળ ઉછેરની આવશ્યકતાઓ તે વિચારી ચકતી નજાતી નથી. પરિણામે, બાળકો પ્રત્યે સંપૂર્ણ દુર્લેક્ષ દાખવવામાં આવે છે. શિક્ષણના અભાવે નીપજતાં આ પરિણામ ખેડૂતવર્ગની નારીની શરીરસંપત્તિ નિર્મળ બનાવવામાં અગત્યનો ભાગ ભજવે છે. તે સાથે

પુન પ્રાપ્તિ

અમીર-ઉમરાવ ધનિક વર્ગની ઓળો કે નેઓને ખેડાણપણને લીધે કે બીજા કાંઈથી કારણથી સંતતિ ન થતી હોય તેવી ઓળો માટે લેખીત ગેર-ટીવાળા "સ્ટેડેલીટી સર્પેચલ" દ્વા વાપરી ખાત્રી કરવા વિનંતી છે. દ્વાની ક્રિ. રૂ. ૧૫ સાથે લેખીત ગેર-ટી આપવામાં આવે છે.

ખસ્ટેલીના-નેઓળોના કુદરતી સૌંદર્ય માટે ખસ્ટેલીના તેલ એક આશીર્વાદ સમાન છે. ડૉ. સીલીના રૂ. ૨) વી. પી. થી રૂ. ૮૫ વધુ. તા. ૬.—સ્ટેડેલીટી સર્પેચલ દ્વા મંગાવનારે ઓની ઉમર, આશરે વજન કેટલા વર્ષથી સંતાન નથી થયું. માસિક અટકાવ કેટલા દિવસે આવે છે. બીજું કંઈ ફરી આદ હોય તે વીગેરે હકીકત વીગતવાર જણાવવી.

પૈદરાજ : દુગ્ધાણુપાન કૌમરસી ૩,
જામનગર, (કાઠિયાવાડ)

રોગની માવજતના શિક્ષણના અભાવે બીજા અસરકારક અને કેટલીક વખતે તો તદ્દન ઉચ્ચ અસર નીપજાવનારા અનેક ઉપાયોની ચોગ્ગનાના કારણે રોગના અટકાવને બદલે રોગવૃદ્ધિની સફળતા સધાય છે.

ગ્રામજીવન ગાળતી પ્રગમમાં ખેડૂતવર્ગ ઉપરાંત વેપારીવર્ગ અને મજૂરવર્ગનો પણ સમાવેશ થાય છે.

ગ્રામડાનો વેપારી ગ્રામજીવનમાં અગત્યનો ભાગ ભજવે છે. અન્ય સમસ્ત પ્રજાના તાર-લુહાર સ્વરૂપ એ સર્વથેક મનાતો હોવા છતાં તેની આવશ્યકતાઓ, ગ્રામ-વાતાવરણને અનુ-સરીને નજીવી હોય છે. એટલે આ વર્ગની મહિ-લાઓને ધરકામ ઉપરાંત ખાંડવાનું, દળવાનું વગેરે શારીરિક શ્રમનાં સર્વ કાર્યો ફરજિયાત ઉઠાવ-વાનાં હોય છે. ગ્રામડાની ખૂંટી દવાનો લાભ પણ તેમને આપોઆપ મળે છે અને ખેડૂત વર્ગની દૃષ્ટિએ તેમની આર્થિક પરિસ્થિતિ ઉચ્ચ હોવાના કારણે તેમને સાધારણ પૌષ્ટિક ખોરાક પણ મળે છે. આમ છતાં અશિક્ષિતતા, અસ્વચ્છતા અને રોગની માવ-જતનો અભાવ તેમ બાળઉછેર પ્રત્યેની ઉપેક્ષા વૃત્તિ તેમની શારીરિક સંપત્તિને નેખમમાં મુકવામાં ઓછો વધતો ભાગ ભજવે છે એ વિસરી ચકાય તેમ નથી.

ગ્રામડાની મજૂર વર્ગની નારી ખેડૂત-વર્ગની નારીની પરિસ્થિતિમાં દર્શાવ્યા પ્રમાણે જ ખૂંટી દવા અને શારીરિક શ્રમના ઉપભોગ કરવા છતાં આર્થિક કંગાલિયતનો કચ્છ ભોગ બને છે. મજૂરોના સમયમાં તેમને ઓછી આવક પણ હોય છે. અને એ આવકમાંથી મુરોલીયો તેમને જીવનનિર્વાહ ચલાવી ચકાય છે. પણ ને વખતે મજૂરી નથી મળતી તેવે સમયે તેમની કંગાલિયત પ્રત્યે દૃષ્ટિ ડેરવતાં પણ કંપારી છટે છે. અને ખાવાને અનાજની ન્યાં દુટ હોય ત્યાં વઝોની તો વાત જ થી !

તે ઉપરાંત અશિક્ષિતતા અને તેનાં પરિણામો તો ઊભાં જ હોય છે. આમ આ વર્ગના નારીસમૂહની શરીર સંપત્તિ નિર્માલ્ય જણાય છે.

માનવ સમૂહનો એક ભાગ. મદાંધ જીવન ગાળે છે. આ જીવન શહેરી જીવનથી તેમ પ્રામ્યજીવનથી નિરાણુ હોવાના કારણે આ જીવન ગાળનાર વર્ગના પશુ ઉત્તમ, મધ્યમ અને કનિષ્ઠ ભાગ પાડવામાં આવે તો જ સાચી પરિસ્થિતિનો ખ્યાલ આવી શકે.

ઉત્તમ કક્ષાના એટલે ધનિક વર્ગના ગણ્યાતા માનવી સામાન્યતઃ સુખી હોય છે. શહેરીજીવનના ધનિકવર્ગના પ્રમાણમાં આર્થિક દૃષ્ટિએ જીતરતા હોવા છતાં આ વર્ગને જીવાનું જીવન મોજમજાથી ગાળવામાં જરાય મુશ્કેલી નથી લાગતી. રેલસમૂહ રાંધવા પગેરેનું સામાન્ય ધરકામ કરતી હોવા છતાં બાકીનું કામ નોકર-વર્ગથી લેવામાં ગારવ લેખે છે એટલે સામાન્ય દક્ષનચક્ષનના કારણે આપોઆપ આવી મળતો. શરીરત્રમ તેઓ ઉઠાવે છે. આ સિવાય ખીણું કાચું જીવનમાં તેમ બદારની ખૂશી હવા પ્રાપ્ત કરવામાં તકેદારી રાખનાર નારી વર્ગ તેંદુરસ્તીની દૃષ્ટિએ નિર્માલ્ય નથી હોતો. તદ્દન બેંકાબાઉ વનિતાઓ, શહેરીજીવન જીવતી ધનિક ગૃહિણીની માફક; શરીરસંપત્તિની દૃષ્ટિએ ખામી ભર્યું જીવન ગાળે છે.

મધ્યમકક્ષાના માનવસમૂહનાં જમાઉધા પાસાં સરખાં થતાં હોય છે એટલે આ વર્ગનું પ્રમદાઓ ધરકામથી પ્રાપ્ત થતો શારીરિક અમેળવે છે. કેટલીક વખત આબરુદાર કુટુંબનું બાલ મર્યાદાઓના પ્રતાપે તેમને નોકરવર્ગથી લાભ લેવાના પ્રસંગ પ્રાપ્ત થાય છે. આર્થિક સમતુલ્ય જળવપવાની ખાતર પૌષ્ટિક ખોરાકનું મહત્વાકાંક્ષા નીર્મળ નીવડે છે, છતાં આ વર્ગની વનિતાઓની શરીરસંપત્તિ સન્તોષકારક હોય છે.

કનિષ્ઠ કક્ષાનો માનવસમૂહ ઓછી આવક છતાં અન્ય વર્ગની સરસાઈ સાપ્તીત કરવા મથન કરે છે, પરિણામ એ આવે છે કે બાલ દૃષ્ટિએ સગકક્ષાની પરિસ્થિતિ ખતમ વવાનાં લોભમાં જીવનની અનેક આવશ્યકતાઓને વિસારવાની તેમને ફરજ પડે છે. આની વધારે અસર મહિલાઓને થાય છે અને સરળતાથી આક્રી શકે તેવા જીવનનિર્વાહમાં પડતાં ગામડાંની પૂર્ણતા સાધવાનાં હેતુથી પૌષ્ટિક ખોરાકને તિમાંજલિ આપવી પડે છે. ધરકામથી નીપજતાં શારીરિક વ્યાયામના પ્રભાવે નીપજતું શરીર ખોરાકની પૌષ્ટિકતાના અભાવના પરીણામ રૂપે દર્શાવે આવે છે.

(વધુ આવતા અંક)

વાણની હાકાજત માટે

નેરોસલનું આમળા નં. ૧

હેરઓઇલ વાપરો.

હમરો પ્રતિષ્ઠિત કુટુંબોમાં કાયમ વપરાય છે.

નેરોસલનું હેરઓઇલ તથા તેલ બનાવવાનાં એસેન્સ (સુગંધી) મથદાર છે. ધી નેરોસલ એજન્સી અત્તરવાળાઃ ત્રણ દરવાજા, અમદાવાદ.

૧૯૨૦નું નોખલ ઈનામ હતનાર નોર્વેજીયન નવલકથા સમ્રાટ લેવકર ને

હમસુમ

એને ન વાંચનાર એક વખત ચિદ લેખાતો

ભૂખ પારાવાર આપતોએનો સામનો કરનાર, મોચીને ત્યાં કઈક વર્ષો સુધી નોકરી કરનાર અને તેમાંથી પૈસા બચાવી કવિતાની દિતાળ છપાવવાનો ઇચ્છિતો રાખનાર, માઝી-મારને ત્યાં એણે મળેલ છતાં નોકરી મેળવનાર આગળના નોર્વેજીયન નવલકથા સમ્રાટ અને ૧૯૨૦ના નોખલ ઈનામ હતનાર નર હમસુમે હિમ્મટકોટિનું નહિ પરંતુ સાહિત્યકાશમાં ગર્જના કરવા સમર્થ એવું નવલકથુષ્પ ભૂમ સન્નુ.

શ્રીયુત લગીરથ મહેતા

ભૂખ. હા, લેખકને ભૂખ લાગી હતી તેનું ખ્યાલ આ કથામાં છે. મ્યુનિસિપાલિટીના ફાનસ નીચે, ચૌધરદાલ અવરથામાં, ભૂખ્યા, તંત્રીએની લખાણો પાછા વાળવાની ઉદારતા છતાં લેખકને લખવું છે. લેખકની આ કથા છે અને લેખકે ત્યાં રહે છે તે ફીસ્ટીઆનીયાની અને ત્યાં લેખક જે નિહાળે છે તેની અહીં કંપારી છૂટે તેવી રીતે પેશ થયેલી કથા છે. અને હવે ફીસ્ટીઆનીઆને હાલ સલામ ભરી લેખકને ગામ છોડી જવું પડે છે ત્યાં મુધી તેને માથે પડતી આપતીએની આ વાર્તા છે અને એટલે જ એવું નામ મળ્યું છે ભૂખ. અને લેખકને લાગેલી ભૂખ તે વખતનો સમાજ સમજ ન શકે તો કયું આશ્ચર્ય? આ પ્રથમ કથાને બેળેજ લેખક લેવકર લેખાય તોય નવાઈ શી? આવા લેવકર લેખકને ન પાંચ વામાંજ સમાજ તો પોતાની ચિદતાને સાચવતાં સમજ્યો છે ને? એને સાચી વાર્તા પ્રત્યે ક્યાં છે લક્ષ?

ભૂખ જેવા પુસ્તકથી કઈ લેખક પ્રતિષ્ઠા જમાવી શકે તેમ ને, વાર્તામાં માત્ર સાચી વાર્તા હોય તો તે વાર્તા નથી. ને તેમાં કવિતાના મોંઘા અને હિંદાણો ખોળતા તરતે નથી તો નથી કોઈ લખાણો. માટે જીવન એટલેજ હમસુમે સૌના આશ્ચર્ય વચ્ચે હિમ્મટ કોટિના પુસ્તકો એક પછી એક આપતા માંડયા. તેને મધુ કે તેણે સમાજનું ખ્યાલ પોતાની તરફ ખેંચ્યું છે અને સમાજને જે સાચી વાર્તા કહેવાની તેની કુરજ હતી તે તેણે અદા કરી છે એટલે. *Mysterier*, ૧૮૬૩માં તેણે આપ્યું આ પુસ્તક પણ *Hunger* જેમ સમાજને ભક્ષકવનાર તો હતું જ પરંતુ તેની સાથે જ

અલખત, સમાજને જ મુન્હેગાર ગણવાથી

બે પ્રાયમિક દશામાં લખાયેલા પુસ્તકોથી ચડીઆતા બે પુસ્તકો ખીજાં. આવતાં વિવેચકો તાજાંજુએ થયાં... New Ground અને RRdaktor Lyng. જેમ જેમ લેખકની શૈલીનું ધડતર થયું તેમ તેમ તે આખાદ બનતી ગઈ પરંતુ જેમ અનેક લેખકો વિષે બને છે તેમ જ્યારે શૈલીની અને નવલકથાના કે કવિતાના લેખનના કે તેની ખુબીઓના તત્ત્વો હાથ આપ્યા પછી પ્રેરણા જલદી હાથ નથી આવતી તેમ આ લેખકને વિષે બનેલું. અદારસો ચોરાણમાં હમસુમનાં. સૌ પુસ્તકોમાં ચડીઆતું Pann પુસ્તક મળ્યું. એ કવિ હતો અને તેને સરસ્વતી વરી હતી એટલે અહીં સધળાં તત્ત્વો તેને બહાવણા રપટ દેખાય છે. અને જે નવલકથા અગર જે સર્જન સર્વ બંધનોને તોડી ફાડી નાખી પોતાને માટે નવાજ રીત-રિવાજો સર્જે છે તે મહાન જ લેખકોના હાથે થાય છે તેમ હમસુમને હાથે Pann માં થયું, તેને વિષે અનેકો એમ કહે કે : “ આ અમને સમજાતું જ નથી. ” પરંતુ આ સમજવાની એક જ રીત છે. આ નવલકથાકારોએ બંધનો તોડ્યાં છે અને ફાવે તેવી સ્વતંત્ર રીતે સર્જન કર્યું છે જે ત્યારે જ સમજાય કે ત્યારે તમે તે સમજવા પ્રયત્ન કરો અને માત્ર બંધનો તોડી નાખવામાં આવ્યાં છે કહી તેને વગોવો નહીં તો કારણ કે બંધનો તોડવા માટે જ હોય છે ને ?

*

પૈસાદારની પુત્રી અને ગરીબ છોકરા બને બાળપણમાં સાંધે ખેત્રે છે પણ સમાજના બંધનોને કારણે તેમને છૂટા પડ્યું પડે છે... આ તદ્દન સામાન્ય, ખૂબ જ વગોવાયેલ, કોઈ પણ બિગતો લેખક આ વસ્તુ લઈ તે ઉપર તેની વાતનું ધડતર ન કરે તેવી વસ્તુ ઉચ્છ્રી, સાદી અને સરળ વસ્તુમાં ખીજાં એ ચમત્કાર આણી શકે તે ચમત્કાર આણે છે અને માનવું આવશ્યક છે કે આમ હમસુમજ

દરી શકે Victoria માં ત્યાર પછી તે Munkens vendt મળે છે અને ખીજા કેટલાંક ચિત્રો The Last Joy એક ગંભીર અને કશું વાર્તા છે જે તેનું મથાણું કહે જ છે

*

Growth of the Soil... આ હમ સુમને મહાન લેખકોની હરોળમાં મુકનાર કૃતિ ગણી શકાય. અહીં લેખક આખું જગ સંસ્કૃતિ માણુમ પડે છે અને Isak, તેનું એક પાત્ર માણસના પ્રતિનિધિ રૂપ કોઈ ન ગયા તે સ્થળે જઈ ત્યાં મંગળ કરે છે અને માત્ર જંગલનું મંગલ કરે છે તેમ કહાનો અર્થ કસો જ નથી કારણ કે Isak તો આખો સંસાર મારે છે, મંડળી કરે છે અને ત્યાં તો ગામ થાય છે અને પછી સર્જનમાં જે જે થાય છે સૌની. પ્રસાદી આ મહાન મંથમાં મૂકવામાં આવી છે.

*

જે લેખકને શિષ્ટ સમાજ વાંચવામાં પોતાનું મંદત્વ ગણતો તે લેખક એક પછી એક બૂખથી માંડીને, The growth of the Soil જેવાં મહાન અને કવિનામય સર્જનો આપી ગયો. જગતના મહાન લેખકોને જ ફાળે જાય છે તે નોખડો નામ મેળવી આપણે અતિ જુગ અભ્યાસ કરીએ તેટલો જ અભ્યાસ કર્યા છતાં જ જગતને ઉમતિને પથે વિચરવા અને સદા યૌવનની તાઝગીભર્યું રાખવા હમસુમે પોતાની ધૃતિરદત શક્તિનો ઉપયોગ કર્યો.

જરૂરી સૂચના

‘શ્રીબોધ’ના જે કોઈ કોઈક પોતાનું રહેણાં બદલે તેમણે તુરત અમારી અમદાવાદની એડીસમાં ખજાર આપી દેવી.

—મંત્રી

☆ — લગ્ન અને સ્નેહ — ☆

શ્રી. માલવિકાગ્નિધેયી.

[શ્રી. માલવિકાગ્નિધેયી દિવેદીયા આ સાથેના લેખ પ્રગટ કરતાં અંમે ખુશ છીએ. તેમની કલમમાં જ્ઞાનાલાસની અંતર છે-કાંઈક સચોટતા હેઠવાતી જતી લાગે છે. વિચારો ઠરેલા છે. પણ કલમ મુગ્ધતી છે. હાથ બાંધણી બેસતાં એક બહુજ આશાસ્પદ લેખીકા તરીકે ગુજરાતી સ્ત્રી લેખીકાઓમાં સ્થાન મેળવે તેજ હાલના તબક્કે તે અમારી અભિલાષા.]

લગ્ન એટલે શું ?

કવિશ્રી - હાનાલાલના શબ્દોમાં:—

“સંસારમાં સ્નેહનાં સ્વર્ગ સરળવે;
એક બીજની સફલતા સધાવે;
અને કંઈપણ પંથની પ્રેરણાઓ સમા
પરસ્પરને પ્રભુતામાં પ્રેરે;
એ લગ્નવંતની મહાદીક્ષા.” (ઈન્દુકુમાર.)
વળી કવિશ્રી કહે છે કે:—

“વસ્તે પૃથ્વીની પરિમલ કુંળે તો
સ્નેહલગ્ન તેજ સાક્ષાત્ સ્વર્ગ લોક:”
(ઈન્દુકુમાર)

લગ્ન એ, જે હૃદયને જોડનારી, પવિત્ર
મંથ્રી છે. લગ્નની જાવના પછીજ પવિત્ર છે.
લગ્ન એ અને જીવનને જોડનારી પ્રેરણાત્મક
દેવી સાંકળ છે. અને દિને દિને તે દેવી
સાંકળ વધુ ને વધુ મજબૂત થતી જાય છે.
આમ લગ્ન એ એક અખંડ જ્યોત છે, અને
તે જ્યોત પ્રેમરૂપી તેલનાં સિંચનથી અશુક-
કતી જ રહે છે. પણ લગ્નની જાવના કરતી
જતાં સ્નેહ-લગ્ન ચર્ચાસ્પદ બનતાં જાય છે.
ખરી રીતે તો સ્નેહ-લગ્ન એટલે કવિ કહે
છે કે:—

“માનવીના હૃદયઉદ્ધાનમાંથી ઠંડા નીંહવા”
(ઈન્દુકુમાર)

તેને બદલે અત્યારે તો લોકોના વિષરૂપી
ઠંડા એટલા બધા વધી ગયા છે કે તેને નીંહ-
વાને બદલે વધુ ઉમેરાતા જાય છે.

હાલનાં કહેવાતા સ્નેહલગ્નમાં તો લગ્નનો
આદર્શ વિષકુલ સમવાતો જ નથી. પહેલાં
તો પરચુંનાર પણ કહે છે, “આપણે આદર્શ
લગ્ન કરીશું.” પરંતુ લગ્ન પછીની સ્થિતિ
જુદી જ હોય છે. અને એ પ્રેમ પણ એવો
તો જોવાઈ જાય છે કે પછી ફરી જડતો જ
નથી. લગ્નનો આદર્શ એટલે શું ? તે જ કેટ-
લીક વખત દંપતિ સમજી શકતાં નથી. મનુષ્ય
આદર્શ-જીવન, જીવવા પ્રયત્ન કરે એટલે શું ?
મનુષ્ય ઉન્નતિના માર્ગમાં પ્રયાણ કરે, મનુષ્યનું
હૃદય સ્ફટિક જેવું પારદર્શક હોવું જોઈએ
અને તે જ મનુષ્ય આદર્શ લગ્ન કરી શકે.
તેમાં દંભ જેવી વસ્તુને તિલાંજલી આપવી
ધર છે. ન્યામુખી દંભ, ઈર્ષ્યા, અસુખા વગેરે
લગ્ન-જીવનમાં છે, ત્યાં સંધી પ્રેમનું સ્થાન
હૃદયમાં સંભવી શકતું નથી. પ્રેમ એ કંઈ
માનુષી વસ્તુ નથી કે ન્યાં જોઈએ ત્યાં મળે.
તેને માટે તો ગૂઢ ચક્રિત જોઈએ છે,
તેને માટે કેટલાંએ બલિદાન આપવાં પડે છે.
પ્રેમ કંઈ યતો નથી, પ્રેમ સ્વયંજૂ છે.
પ્રેમનો કરો હૃદયમાંથી ક્યારે ફુટશે, કંઈ
બાજુ અને કંઈ વખતે ફુટશે. તેની મનુષ્યને
જાણ પણ નથી રહેતી. એ પ્રેમરૂપી અરણ્ય-
માંથી નીસરતી અનેક ટચરો અનેકવિધ સંદે-
શો પ્રેરે છે તેજ સાચો સ્નેહ છે. બલિદાન
પછીનાં પ્રેમમાં જે આત્માનો આનંદ સમાય
છે તે અપરજનીય છે. બંનેનાં આત્માનું ધર્મજ
ધાય છે અને તે ધર્મજ પુરેપૂરું ધાય, તેમાંથી
જ્યોત પ્રગટે, તે જ્યોત તેમના જીવનને અને

સમસ્ત વિશ્વને અજવાળી શકશે કે નહિ ? તે જ્યોત અખંડ રહેશે કે નહિ ? તેની દૃષ્ટિને ખાતરી થાય, કસોટીને કિસ્કે ચઢી ગઈ છતીને આવે ત્યારે જ તે આદર્શ લગ્ન ગણી શકાય.

હવે આપણે લગ્નમાં દેહસંબંધની રહેજ ચર્ચા કરી લઈએ:—

લગ્નમાં દેહસંબંધ ન જ હોય એ સંબંધી ન શકે, પણ તેનું રચાન ધણું જ ગોણું હોવું જોઈએ. સાચો સંબંધ તો આત્માનો છે. આત્માનો સંબંધ અનંતકાળ સુધી ટકવાનો છે, તેથી જ પ્રેમને શાશ્વત કહ્યો છે. પ્રેમ તે તો અનાદિ અને અનંત છે. મુશ્મરૂએ બને આત્માને જોવાબલ જોડી રાખે છે. તે તો જોવાબલનો આપણો તકણો છે.

ત્યારે સાચો પ્રેમ કાને ગણી શકાય ? જેમાં અંતરની સહાનુભૂતિ હોય, અન્યોન્યમાં વિકસિત થવાની લાંબના, જોડને બીજા વગર શુન્યતા-એકલવાયાપણું લાગે તેવી લાગણી અને આત્માનું અનંત અિક્ષ આવા પ્રેમને તુષિની બીક નથી. કવિશ્રી કહે છે મગે તેટલા દિવસો થાય છતાં પણ—

“રનેહ કહી સકાતો નથી.”

“સ્મરણ માત્રે રનેહ થઈ શકે છે.”

(ઈ-દુ-૦)

કહેવાતાં રનેહલગ્નમાં પુરુષની વૃત્તિ ભ્રમર જેવી હોય છે. પરંતુ તેવા ભ્રમરાથી છેતરાઈ જતી હાલની કેટલીક કેળવણી સુવર્તીની તો બહુજા વિષમ સ્થિતિ છે. શું તેમને કેળવણીમાં આજ બક્ષિસ આપી છે, કે ગમે તેમ પુરુષ તેમને ઉપયોગ કરે છતાં પણ તેણે સ્હામા થવાની તાકાત ન બતાવવી ? ના, એવું કાંઈ જ નથી. કેળવણીએ આવું કાંઈ આપ્યું નથી, પણ એનો અર્થ જુદો જ ઘંટાવવામાં આવ્યો છે. કેળવણીમાં તો સ્હામાની આત્મપરીક્ષા કરવાની રીત શોખવી છે. પરંતુ તે કરતાં

ક્યાં કાંઈ શીખે છે ? સમર્પણનો ભાવ એટલી બધી આગળ પડતી આવી જાય કે બધું જ અર્પણ કરી દે છે. શું કરવા ને છે, અને શું નહિ ? તેનું ભાન પણ હો નથી, ભારે તો ખરે અત્યંત ખેંદની વાત થ પડે છે. આમાં કેળવણીનો બિલકુલ દોષ નથી પરંતુ કેળવણીથી ધડારેલા વેવણ માનસને દોષ છે, તેમ માનીએ તો જોડું નહિ.

એક ધર્મબંધન તરીકે લગ્નની પવિત્રતા દિવસે દિવસે ઓછી થતી જાય છે, તે જ્ઞાન નીચ વસ્તુ છે. રનેહમાં સિધ્ધિલતા આવત જાય છે. એના કરતાં તો પૂર્વજે સારાં હત કે જાણે તેઓ “રનેહલગ્ન” ન કરતાં છત ‘લગ્નરનેહ’ ની લાખના તો હતી જ, જેથી તેઓને દુઃખી થવાનો પ્રસંગ ઓછો આવતે જ્યારે હવે તો રનેહલગ્ન થવા લાગ્યાં, અને લગ્ન પછી, રનેહ અને લગ્નનું વિશાગીકરણ થઈ ગયું. લગ્નની પ્રથી તો પવિત્ર છે. તે પ્રથીને ટકાવી રાખવા આત્માની પવિત્રતા જોઈએ છે.

કવિશ્રી ન્હાનાલાલ કહે છે તેમ:—

“રનેહનાં સિંહાસનો હૃદયની દેવગોમમાં હોય.” (જ્યા-જ્યાંત) તેને માટે વ્યક્તિયે પોતે જ પ્રમાણભૂત થવું જોઈએ. મને તો લાગે છે કે પક્ષીઓમાં કેટલીક વખત સાચો રનેહ નિદાળી શકાય છે, ત્યારે શું મનુષ્યનાં મનની સ્થિરતા એટલો રનેહ ટકાવવાને માટે શક્તિમાન નથી ?

લગ્નની લાવના સામાજિક પંથુ છે, અને નૈતિક પંથુ છે. લગ્નની અંદર સંકુચિતતા આવી ગઈ છે. લગ્નથી આત્માનો વિકાસ થવાને બદલે કેટલીક જગ્યાએ વિનાશ થાય છે. તેનું કારણ આત્માની વિશાળતા ને લગ્નજીવનમાં હોવી જોઈએ તે નથી પણ તેને બદલે સંકુચિતતા, નીચ મનોવૃત્તિ વગેરે છે. આત્માની

વિશાળતા તે તો લગ્નનું એક આવશ્યક અંગ છે, ત્યારે તેને કેમ વિસારવી જોઈએ ?

લગ્નની અંદર કુટુંબ સંસ્થાનો સમાવેશ થવો જોઈએ. પરિણીત દંપતિ, વચ્ચે સ્નેહ ધણી જ હોય, પરંતુ આધુનિક પત્નીને કુટુંબ સેવા કરવી પસંદ નથી પડતી, પરંતુ તેણે સહમજલું જાળવે કે ને, કુટુંબની જોડે સેવા કરવાની છે તે, તો તેના પ્રિયજનનાં જ કુટુંબી છે, તો શું તેના પ્રિયજન ખાતર પણ તે સેવા ન બજાવી શકે ? લગ્ન પછી આમ કુટુંબકલેશ ઉદ્ભવ પોમવાથી નવદંપતિનાં હૃદયમાં ઝેરનાં ખીજ રેસાય છે, તેથી સ્નેહમાં વિસંવાદિપણું આવી જાય છે.

સ્નેહલગ્નમાં તો બે પરિત્ર આત્માનું સંધાન જ જીવન સંગીત બની રહે છે. તેથી જીવનનું મીઠું, મધુર, અમૃત, સંગીત જે કાઈપણ ટેકાણે જરૂર મુશ્કેલ છે તે સાંભળી શકાય છે. તેથી જો લગ્નમાં વિસંવાદિતા આપશે તો તે સ્નેહ-સારંગીના તાર તૂટી જશે અને તેનું સંગીત બેસરૂં લાગશે. પોતે તો નહિ સાંભળી શકે, પરંતુ ખીજને પણ તે મધુર સંગીત સાંભળવાની તક એજ જશે. તેથી આત્માનો સ્નેહ-સંગીતને વિરમવા ન દેવું જોઈએ, તે તો અનેરી પ્રેરણા આપશે:—

નિસંધુ ગીત - જીવન કેરું હરે,
શુચિ, રમ્ય, અનંત, અનાદિ સ્વરે;
જ્યાહિ સ્નેહ-સુમાન-વિણા ય કરે,
ત્યાહિ આણું પ્રિયે રસજોત પહે.
કવિશ્રી ન્હાનાલાલ, કહે છે કે:—

“સ્નેહ છે જ સત્કર્મની પ્રેરણા”
(જયા-જયન્તે)

લગ્નમાં નર અને નારી બનેલી પરસ્પર સહાયતાની જરૂર પડે છે. લગ્નમાં સ્નેહી દંપતિ સાથે રહી હૃદયના સંસારની પ્રબળ, સમાજ તરફની જવાબદારી સ્વીકારે છે. દંપતીએ યાદ

રાખવાનું છે કે હૃદયે તો સમાજને એક વિશ્વિત અર્પવાની છે. તેથી તેને ઉછેરતાં જો પોતાનાં જીવનમાં વિસંવાદિતા આવે તો સમાજની બાવિ પ્રજા ઉપર તેની સંસ્કૃતિની ખરાબ અસર થશે. તેથી ઘણી જ દીર્ઘદષ્ટિ વાપરીને લગ્નનો સંબંધ સ્વીકારવાની જરૂર છે. આ વિકાસમાં સામાજિક ઐક્યની ભાવના ઝોટલી બધી વધે છે કે દરેક વ્યક્તિ પોતાની શ્રેષ્ઠ શક્તિઓને સમસ્ત મનુષ્યજાતિનાં હિત ખાતર ખીલવવાનો યત્ન કરે છે.

પુરુષની પ્રેમ ભાવના એક જ સ્ત્રીના સ્નેહમાં પરિણમે છે. તેથી એક પત્નીત્વ લગ્ન વધુ આવશ્યક છે. બાળકોનાં દરિયિંદુથી જોતાં જાણીએ કે એક પત્ની હોય એવા કુટુંબમાં શાંતિ અને સ્નેહમાં બાળક ઉછેરશે.

સમાન કક્ષેનો દાંત્રો ન્યાં જરૂરી છે ત્યાં તો તે યોગ્ય જ છે, પરંતુ દરેકમાં તેનો દાંત્રો કરવા જતાં કેટલીક વખત લગ્ન મુખમાં અંતરણ આવે છે, અને કેટલીક વખત છૂટા છૂટા મિત્ર અદાસતનો આશરો લેવો પડે છે. જેમ સ્નેહલગ્નમાં બે આત્માનું ઐક્ય થઈ એકતાર બની રહે છે, તેમ બન્ને આત્માને પરસ્પર સ્નેહથી ન જોડાઈ શકે તો ઝોટલી જ હૃદયથી દુઃખી થઈ જાય છે. જુના જમાનામાં લગ્નમાં જે દંડ શ્રદ્ધા હતી તે આધુનિક દંપતિમાં નથી. પરિણમે ગુણહીન વિવેચનની ભાવના આવી ગઈ છે. પરિણીત જીવનમાં સુખ આપવાની જે અનંત શક્તિ છે, તેને કાઈ નિહાળતું નથી, પરંતુ તેની ખામીઓ જ બધાંય જુલે છે.

આવા જીવનના પડખા અત્યારની નવલકથામાં પણ ચિતારરૂપે નજરે પડે છે. પ્રેમના સરસ પંચમાં મુશ્કેલી ચીતરી પછી તે મુશ્કેલી ટળી જતાં દંપતિનું સુખી જીવન ચીતરવામાં આવતું, તેને ખદલે હવે કથન તદ્દન જુદું જ હોય છે. અત્યારની નવલકથા લગ્ન-જીવનથી

સર થાય છે, અને પછી અનંત સુખમાં સ્વપ્ન જોતાં બંનેનાં હૃદયમાં ધીરે ધીરે ઉત્પન્ન થતી જીદાઈના ચિતાર બતાવે છે. લગ્નસંસ્થા શિથિલ થતી જાય છે. જેથી તેમાંથી આત્મા ઉડી ગયો છે અને માત્ર બાહ્ય વિધિ રહ્યો છે.

સમાન હક્કનો સિદ્ધાંત કેટલીક વખત બાળકનાં જીવન ઉપર કાપ મૂકે છે. માતાઓને એમ થાય છે કે બાળકને શું તેઓ પોતે જ ઉછેરે! પિતા કેમ ન ઉછેરે? તે પ્રશ્ન માતાને ઘણો મુઝવી રહે છે. પરંતુ જે બહિસ ઈશ્વરે સ્ત્રીને અર્પી છે, તેનો સંપૂર્ણ ઉપયોગ કેમ ન કરવો? અશ્વમત, તેમાં પુરુષની મદદ જોઈએ. માતા બાળકને જેવી સુંદર રીતે ઉછેરશે, કેળવણી આપશે તેવી પિતા આપી શકશે? સ્ત્રીને એક વિમુક્તિ ધરાવતી અમૂલ્ય તક આપી છે તેને શા માટે સ્ત્રીએ અપનાવી ન લેવી જોઈએ? સમાનહક્ક સિદ્ધ કરતાં પરિણામ એ આવે છે કે બાળક માતાની કેળવણીથી વિમુખ રહીને આપાની કેળવણીને પામે છે. તેથી તેનામાં ઉચ્ચ સંસ્કારનો અભાવ હોવાથી બાળક જેને સમાજનો હક્ક છે, તે આખીય ભાવના નષ્ટ થાય છે. અને તેથી સમાજને ઘોંઠા પહોંચે છે. દંપતિ સમાજ પ્રત્યેની લેહમની ફરજગાંથી ચૂકે છે. બાળક એટલે શું? તે કવિશ્રીના જ શબ્દોમાં કહીશું તો બધું ભાવનાપૂર્ણ લાગશે કવિશ્રી ન્દાનાલાલ કહે છે કે:—

“માતાપિતાની લગ્નવેલ પાંચર,
તેનાં પ્રકૃત્ય પુષ્પ તે સંતાન.”

(ઈન્ડુ-)

તેથી જ દંપતિને યાદ આપવાનું કે તેમની લગ્નવેલીમાંથી જે સુંદર પુષ્પ થાય તે પુષ્પને વધુ ખીલવવામાં, વિકસાવવામાં ઉભયે પ્રેમરૂપી સિંચન છાંટવું પડશે, નહિં તો તે ઝાડવો સૂકાઈ જશે. તે પુષ્પ પ્રેમરૂપી દૃષ્ટિથી સુંદર ખીલશે અને તેની સુવાસ ચોગેર ફેલાશે.

આમ માતાપિતાએ પોતાનાં જીવનની સુવાસ બાળક મારફત આંખો જગતને અર્પવાની છે જેથી જગતનાં માનવીઓ સુંદર ઉપવનો રમે.

હવે આપણે જોઈશું કે પ્રેમ એ લાગણીની વસ્તુ છે. લગ્નને કાયદાની સાંકળથી બાંધી લેવા જે મત્ત કરવામાં આવે છે, તે ચોખ્ખું નથી. સાચું લગ્ન કાયદાથી મુક્ત હોવું જોઈએ.

કવિશ્રી ન્દાનાલાલ કહે છે તેમ:—

“હૃદયી એટલે કદયાણુ યાત્રા.”

તેથી લગ્નમાં કદયાણુ ભાવનાની આવશ્યકતા છે. લગ્નમાં કેવા આવશ્યક ગુણો છે તે સ્વમજબું જોઈએ. સહનશીલતા એ એટલે વતે આંશી સ્ત્રીમાં જરૂરી અંગ છે, પરંતુ આધુનિક યુવતિઓમાં તે ભાગ્યે જ નજરે પડે છે. સહનશીલતા અગર ક્ષમાવૃત્તિનો અર્થ એવો થયો છે કે દબાઈ જવું, પણ તેમ નથી. સ્નેહથી સહમાનું મન જીતી કામ પાર પાડવાની ક્ષમા તો ઈશ્વરે સ્ત્રીને જ અર્પી છે, તેથી સ્ત્રીએ એ દૃષ્ટિ કેળવશે તો વધી નહિં આવે. હૃદયના ઉંડા પ્રેમથી ઉત્પન્ન થયેલાં લગ્નમાં વિધિએ એક અણુમાત્ર પણ સુખ ઓધું કર્યું નથી.

કેટલીક વખત યુવકો પસંદગીમાં હેતરાઈ જાય છે. તેમ ના થાય તે માટે ઉભયે પુરતી વપાસ કરીને પસંદગી કરવી ઘટે છે. યુવતિએ પુરુષની કપટગ્નમાં રહેલાઈથી રસાઈ જાય છે, અને પાછળથી દુઃખી થાય છે. પહેલાં તો યુવાનની વૃત્તિમાં સ્નેહગ્ન ભાસે છે પરંતુ અતે તે સ્નેહગ્ન કપટગ્નમાં ફેરવાઈ જાય છે. આમાં દોષ યુવાનનો તો પૂરો જ છે પરંતુ યુવતીની પોતાની પણ તેમાં ખામી ગણાય. શા માટે તે વધારે ચોક્કસ રહેતી નથી અને એકદમ અંપલાવી દે છે? એ ઉપરથી જણાશે કે યુવતીએ કેટલીક વખત કેટલી મોહાંધ અને

છે? જો સાચો રનેહ હશે તો તેનો નાશ જલ્દી નહિ થાય. પણ જો પરપોટો હશે તો તે તુટી જ કુટી જશે. જે રનેહ એકાએક થાય છે તેનો વિનાશ પણ એકાએક જ થાય છે. સાચા પ્રેમમાં પક્ષાત્પ, ઉલ્પ કે કંઈપણ હોવા પામતું જ નથી. વળી એકપ્રીતના દોષો માટે શ્રદ્ધા અપાઈ ચૂકેલી હોવાથી તેઓનો આત્મા સંતુષ્ટ રહે છે. સાચો પ્રેમી અને સારા વસ્ત્રથી સજ્જ થયેલો, મધુર વચનો બોલનાર અને હૃદયમાં હસાહલ વિષયો સુશોભિત થયેલો પુરુષ એ. જે વચ્ચેનો પ્રેમ યુવતી પારખી શકશે; ત્યારે જ લગ્ન-જીવન સુખી નીવડશે. જે યુવક યુવતી ઉપર સાચો રનેહ રાખે જોને પોતે પોતાનો સમસ્ત પ્રેમ અર્પણ કરે, એવાને પોતાની સંસારયાત્રાના સાથી તરીકે પસંદ કર્યાંથી સ્ત્રી મૃદુજીવનમાં સુખનો બીજ રાખશે. ઉર્મીના પહેલાં ઉઠાણમાં ઉતાવળમાં એકદમ લગ્ન કરી દેવામાં આવે છે તે લગ્નો દુઃખી થાય છે આથી જ રનેહલગ્નને કસકેલાગે છે.

“અન્યોન્યની ઇચ્છાને વળગીને રહેવું તેજ પ્રેમાગ્નિને સદૈવ પ્રજ્વલિત રાખવાનું ઈવન છે.”

કવિશ્રી ન્દાનાલાલ કહે છે કે—

“રનેહનાં ઝરણુ આડી પાળ ખાંધી,
નથી સુખી થતાં માતપિતા
કે નથી સુખી કરતા સંતાનેને.”

(જમા-જન્યન્ત)

આથી સ્હમજશે કે માબાપો અને ઉલ્લસ પરજુનારે બહુજ બારીકાઈથી વિચાર કરવાનો છે. એ કંઈ જીંદગીનો ન્દાનો સુનો પ્રસંગ નથી, કે જેમ તેમ જીવન વેડફી નાંખવું.

આયારે રનેહલગ્નમાં શું થાય છે? સ્ત્રીની દશા એક કુસુમ જેવી થાય છે. ખોલેલું પુષ્પ ધણું જ આકર્ષક લાગે છે તથા તેને આપણે

ચૂંટીએ છીએ. તેની સુવાસ લઈ પાછળથી તે સુરભિ પુષ્પને, કેરમાવા માંડે એટલે ફેંકી દઈએ છીએ. તેની અનંત સુરભિ જે આપણા અંતરમાં રહી છે તેનાથી આનંદ નહિ લઈએ. તે પુષ્પ ઉપરનો આપણો મોહ એવો થઈ બચ છે. ખિલેલા પુષ્પને વખાણીયું પણ કેરમાયલાના રહાસ્યું પણ નહિ જોઈએ, તેવીજ સ્ત્રીની અવસ્થા-લગ્ન પછી થાય છે. લગ્ન પહેલાં તે સ્ત્રીની સુવાસ અપનાવી લેવા માટે વધુ પડતો રનેહ બતાવે છે, પરંતુ તેની જીવન સુવાસ લીધા પછી તેના તરફની પ્રેમવૃત્તિ શિથિલ થતી જાય છે. એક બે સંતાનની માતા બન્યા પછી તે દંપતિ વચ્ચે રનેહ સંબંધ રહેતો નથી પરંતુ દેહસંબંધ જ રહે છે. કારણ કે સુવતિની આકર્ષક શક્તિનો આપ ઉતરી ગયા પછી પુરુષનો મોહ નાશ પામે છે. શું રનેહલગ્નમાં આ વાત ઝંભવે? કહી નહિ. ન્યાં સાચો રનેહ છે ત્યાં તો પ્રેમીની ગમે તે અવસ્થા હોય, માનસિક, શારીરિક કે આર્થિક, છતાં પણ તે અનંત પ્રેમનો પ્રવાહ સતત ઉઘાડનાં હૃદયમાં વહા જ કરે છે. પ્રેમીની દરેક અવસ્થામાં અન્યને તેમાં નિવિનતા ભાસે છે. બાળક તે પ્રેમીઓનાં રનેહનું પ્રતિક છે, તેઓનાં રનેહસ્મરણની શ્રંખલા છે જે જીવનને અનેરી ન્યોતિ આપે છે.

અતે એજ કે જે પ્રેમ અવિચળ અને અનંત છે તેજ સાચો રનેહ ગણી શકાય. જે દંપતિ એવા રનેહલગ્ન માણે છે; તેજ સાચું દામ્પત્ય જીવન જીવી જાણે છે. આપણે આરંભમાં કવિશ્રી ન્દાનાલાલનાં શબ્દોમાં ક્યોં તો સમાપ્તિ પણ તેમના ઓજસભર્યાં લાવવાની સમ્પ્રદાયી કરીશું કે—

“જ્યાં ન્યાં રનેહલગ્ન છે,
ત્યાં ત્યાં સંસારમાં સ્વર્ગ જ છે.”

(ઈન્દુકુમાર).

“ખાલશક્તિ ગ્રંથાવલિ.”

ખારથી સાળ વર્ષના ખાલ કિશોરો માટે વાર્ષિક
૪૨૦ પૃષ્ઠનું પોષ્ટેજ સાથે રૂ. ૨-૦-૦માં
વિજ્ઞાનિક, ઐતિહાસિક, ભૂગોલિક, હાસ્યરસિક
પુસ્તકો ખરીદો.

જાણીતા વિદ્વાનો અને વિવેચકોએ
આ માળાને સત્કારી છે.

ખંધા જ પ્રકાશનો વડોદરા રાજ્ય અને મુંબઈ સરકારની
શાળાઓ તેમજ લાયબ્રેરીઓ માટે મંજૂર થયાં છે.

બ્રાહ્મક થવા લખો :—

ઈન્દુલાલ હ. કોઠારી

મોડાસા (A. P. Ry.)

અમારા સ્ટોકીસ્ટો :—

૧ ગુર્જર ગ્રંથ રત્ન કાર્યાલય - ગાંધીરાડ - અમદાવાદ.

૨ નવચેતન સાહિત્ય મંદિર - ભદ્ર - અમદાવાદ.

૩ સ્ત્રીબોધ એજીસી, - પીરમથારોડ - અમદાવાદ.

૪ મૂલજીભાઈ ભગત, પંચકુર્ષ - નડિયાદ.

૫ સાકરલાલ કે. વોરા - રૂપાચરી બજાર - ભાવનગર.

૬ વલ્લભદાસ નાનજીભાઈ સચદે

લેડી ડ્રેપીન હોસ્પિટલ સામે, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, કરાંચી.

મુંબઈના સોલ એજન્ટ—

સી. શાંતિલાલની કું. પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ-૨

જાણીતા હાસ્યકાર શ્રી મસ્તકદીર કૃત ‘ઉંદર મામા’ ટપાલ ખર્ચ સાથે

૦-૭-૦ ના રેટ મ્પ બીડી મંગાવી હોસો.

અમદાવાદ,
પી. એ. બોક્ષ ૩૭.

તા.....

જુહાસા જગદીશ,

તમે પણ ખરાં, ગયા તે ગયાજી ! જેમ ભિંટનાં શિંગડાં ગયાં તેમ. પત્ર સરખો પણ ન લખ્યો, તમને શી ખબર કે અહીં મારી કેવી સ્થિતિ હશે ? આપ તો લંડનની ઠંડી હવામાં હોર કરતા હશે, તેથી આપને ક્યાંથી ખ્યાલ હોય કે વિમલા આપના નામનું રટણ કરીને રાતદિવસ પસાર કરે છે ? તમે તો જતી વખતે પણ બહુ થોડો વખત મળેલા; જેથી મનનાં દાર હિરકે અને તેમાંથી પ્રેમગોષ્ઠી રૂપ રસ ઝરે તે પહેલાં તો 'મારે ધણી ઉતાવળ છે, તૈયાર થવાનું છે' એવાં ખઠ્ઠાનાં કાઠી છટકી ગયેલા. આપના છેવટના "હું તને મારા સાચા હૃદયથી ગાહું છું" બાટલા શબ્દો પર જ મારી શવનદારી છે. તમે ગયા ત્યાર પછી તમારા તરફના કંઈ સમાચાર નથી, અને તમારા પત્ર માટે તો બિચારાં પોષ્ટમેનને તો કેટલો મુંગો શાપ સહન કરવો પડતો હશે ? વળી આપે જતી વખતે કહેલું કે 'હું પહેાંચીશ કે તરતજ મારો પત્ર તને મળશે.' શું તમે હજી સુધી પહેાંચી શક્યા નથી ? કે પછી ત્યાંના વાતાવરણમાં મને જૂઠી ગયા છે ? ગમે તેમ પણ તમારા પત્રદર્શનની મને ધણીજ અભિલાષા છે. તો આ પત્ર મળે તેમ કરવા તમારી કૃપામને તરફ આપશો.

નાનોભાઈ પ્રવીણ મજામાં છે અને તમને દરરોજ યાદ કરે છે, ત્યાંના વાતાવરણ વિષે લખાને અને તમારું સારી સંભાળાને.

સમયના અભાવે વધુ નહિ લખું.

જેજ, પત્રદર્શનાભિલાષી,
વિમલા

[પત્ર ૨ ને]

ઈન્ડિયન સ્ટુડન્ટસ કલબ,

લંડન

W. C. 4

તા.....

પ્રિય વિમલા,

સંગીતના પિરિયલ ભરીને હાથમાંની દિલ્લરખાના તારને ઝલુઝલાવતો મનમાં કંઈ ઝલુઝલુતો હું આગ્યો અને દાર ઉઘાડતાં જ તારા પત્રનાં દર્શન થયાં. તારા હસ્તાક્ષર વાંચી હૃદય-દિલ્લરખાના તાર ઝલુઝલવા અને પછી તો "ફાડયું કવર ઝટ વાંચવા." પત્રની લીટીઓ જેમ જેમ વાંચતો ગયો તેમ તેમ હૃદય તારી સમીપમાં આવવા દોડ્યું.

તું લખે છે કે 'અહીં મારી કેવી સ્થિતિ હશે, તેનો ખ્યાલ આપને ક્યાંથી આવે ?' શું તું એમ સમજે છે કે કાંઈપણ સંજોગોમાં જગદીશ તને જૂઠી નાવ ? નહિજ, તે

બનવું શક્ય નથી. ફક્ત વખતના અભાવે જ પત્ર લખાયેલો નહિ. અને તેની માફી યાચું છું કે 'સ્રી એ ક્ષમાતી મૂર્તિ' છે, અને પુરુષ કરતાં તે વધારે માફ કરી શકે છે.'

વળી 'મારા નામનું રટણ કરીને તું રાત્રિદિવસ પસાર કરે-છે' એ પણ અણધાર્યું એ બાબત સત્ય તેમજ સ્વાભાવિક છે. કવિત્રી કલાપીના ચબ્દોમાં 'માણ્યું તેનું રટણ કરવું એવું છે એક દ્વાર્ણ.' આપણે વિશેષગના સમયમાં ધર્મ રાખવું જોઈએ. મેઘદૂતનો વક્ષ પત્નીથી વિરહ પામી રામગિરિ પર નેગ તેમ દિવસો ગાળે છે અને પત્નીને સંદેશો કઢાવે છે કે 'થોડા મહિના જેમ તેમ કાંઠ પછી આપણે તેનો બદલો વાળી દઈશું.' એજ પ્રમાણે આ પત્રદૂત માર્ફતે હું તને એજ સંદેશ પાઠવું છું.

આવતી વખતે ઉતાવળ હતી તેથી તને બરાબર મળી શકાયું નથી; પણ પત્રોદાર આપણે એકમેકને મળી શકીશું. હું માનું છું તેમ પિતાજી આપણી વચ્ચેના પત્રવ્યહવારમાં કંઈ અયોગ્ય તો નહિ માને.

પ્રવીણકુમારને મારી સલામ કહેજે. અને આ સાથે અહીંના કેટલાક 'સ્નેહ શોટસ' મોકલું છું તે તેને આપજે. પત્ર ઉતાવળથી લખું છું કારણ કે દોલેજમાં જવાનો સમય થઈ ગયો છે. બીજી વખત વધુ લખીશ. ધરે બધાને મારા મધ્યોગ્ય ચિત્તભાષીને મારું સરનામું આપજે. પત્રની લખાઈને અનુલક્ષીને તું પણ લાંબો પત્ર લખે એજ ઇચ્છા. હું અહીં મજામાં છું. શરીર પણ સાઈ થયું છે અને વજન બેઠેલું વધ્યું છે.

એજ, વિશેગી,
જગદીશ

પ્રદર વિનાશક દવા

વનિતા વર્ગનું જીવન છે

કેમ કે

તે સ્રીજીના દરેક રોગ દૂર કરે છે

૨૪૪૨૨ નં ૦ ૩૧૦

આ દવા સર્વ પ્રકારના પ્રદરો (નળગાઈનું જનું) અનિયમીત, શુભ્રાવ, રક્તપ્રદર, કસુ-વાવડ, છોડ, હીરડીરીઆ, ચેકુનો દુઃખાવો, છાતીમાં દાહ, જીવનવર હાથપગની બળતરા, ગર્ભાશયનો સોજો, સ્તવારોગ તેમજ ગર્ભાશયના તમામ જીના હડીલા દરેકો મટાડી ગર્ભાશયને સુધારી શરીરને શક્તિ આપે છે, અને ગર્ભ ધારણ કરવા યોગ્ય બનાવે છે. જોડશ એકની કીમત રૂ. ૨-૮-૦ પોસ્ટેજ ૦-૭-૦

પુસ્તક મફત મંગાજો

મેનેજર:-પ્રદર વિનાશક ઓફિસ

ખાંભાત (૨૬, જી. જોડા)

પોઝીટીવ રીલીફ રેમીડીઝ

બધા માસિક સ્વર્તજ પાછું લાવે છે. સહીસલામત, ચોક્કસ, બંધપી ઈલાજ. ૬૦ વરસોથી જગતભરમાં અસંખ્ય સ્ત્રીઓ જરૂરી પ્રસંગે વાપરે છે. કો. રૂ. ૫. સ્ટ્રોન્ગ ટેબ્લેટના રૂ. ૧૦. અથવા 'કેસો' માટે તાત્કાલીક અસર કરતી સુપરના રૂ. ૨૫. ગર્ભ અટકાવવા ઈવીટીશ દવા એવોઈ ડો વાપરો કો. રૂ. ૨ ફક્ત

પોઝીટીવ રીલીફ કંપની

ગાંધીશાક, અમદાવાદ.

ફ્રાન્ચ-વાંસદવાડ, ચોક બજાર, સુરત

સતી કમળા

શ્રીમતી કમળા રાવ

ઈ. સ. ૧૮૧૮ ના સમયની આ વાત છે. તે સમયે હિંદ પર કંપનીની સત્તા હતી. બંગાળમાં મહેસુલ વસુલ કરવાનો કંપની તરફથી હુકમ થયો હતો. મુર્શિદાબાદમાં મહેસુલ વસુલ કરવા માટે દેવીસિંહ નામનો માણસ મુકામમાં આવ્યો હતો. તેને મહેસુલ વસુલ કરવાનું તેમજ માફી જમીન ઉપર નવું મહેસુલ દાખલ કરવાની કુલ સત્તા આપવામાં આવી હતી. દેવીસિંહ જુલમી અને બાલિયારી હતો. એણે ધણી બધાનું કામો કર્યાં હતાં. હજૂ પણ બંગાળમાં તેના બધાનું કામોની કથા સાંભળવામાં આવે છે. તેણે કરેલા કામોમાંની એક બધાનું વાત નીચે આપી છે.

મુર્શિદાબાદ શહેરમાં જગન્નાથ ભટ્ટાચાર્ય નામનો એક પવિત્ર પ્લાઠજી રહેતો હતો. એટલી સ્ત્રીનું નામ કમળાદેવી હતું. કમળાદેવી દેખાવમાં જટાકું સુંદર હતી તેટલી જ પવિત્ર પણ હતી. સ્ત્રી ત્રણ પ્રકારની હોય છે; કાઈ સ્ત્રી દેખાવમાં સુંદર હોય અને સાથે પવિત્ર પણ હોય, બીજી દેખાવમાં બેડોળ પણ મન ચોકષુ હોય; ત્રીજી દેખાવમાં ઘણી સુંદર હોય અને કામો વેચ્યા કરતાં પણ ખરાબ હોય. કમળા પહેલા પ્રકારની સ્ત્રી હતી. તે પતિવ્રતા નારી હતી. પોતાના ત્રણ પુત્ર અને પતિ સાથે સુખથી જીવન વ્યતીત કરી રહી હતી. ઈર્ષા કરવા જેવું જગન્નાથનું સંસારનાવ ચાલતું હતું. બાદશાહ અકબરની આપેલી એકસોએક વોધાં જમીન જગન્નાથને મહેસુલથી પર હતી. પરમાં લક્ષ્મીનો વાસ સારો હતો. અન્નપૂર્ણા દેવીની જગન્નાથના કુટુંબ પર કૃપા હતી. રાત્રે પૌરાણિક કથાઓ થતી. અતિથીનો સત્કાર સારી રીતે કરવામાં આવતો હતો. ત્રણ પુત્રો સંસ્કૃત અને બંગાળી ભાષાનો અભ્યાસ કરતા હતા. તેઓનાં નામ-રામનાથ અને વિષ્ણુનાથ, ત્રણ સુંદર, ચારિત્ર્યવાન અને વિનયી હતા.

એક દિવસ કર્મચંદ્રે દેવીસિંહના લેવામાં કમળા આવી. તેણીનો સુંદર દેખાવ જોઈ તે પ્રાહિત થયો. બીજી દિવસે દેવીસિંહે જગન્નાથને કમ્બેરીમાં બોલાવ્યો અને કહેવા લગ્યો: “જગન્નાથ, આપના ઉપર કંપનીનો સખત હુકમ આવ્યો છે. આપની માફી પર વીધાના ત્રણ રૂપિયા લેજે ત્રણ વરસનું મહેસુલ બાકી કાઢવામાં આવે છે. એકસો એક વીધા પર નવસો નવ રૂપિયા બાકી નોકળે છે. ત્રણ દિવસની અંદર મહેસુલના રૂપિયા ભરી જાવ નહિ તો જમી કરવામાં આવશે, માલિકના હુકમ પ્રમાણે અમારે ફરજ બજાવવી પડે!”

જગન્નાથની માફી પર કંપનનો શેષ નહોતો અકબરે આપેલી માફી કંપનીએ પણ માન્ય રાખી હતી. તેના અમલદાર જેવી સરકાર જટાકી બધી બલિમ નહોતી. આમાં કંપનીનું નામ હતું અને દેવીસિંહને પોતાનું કામ કાઢી લેવાનો મનસુબો હતો.

જગન્નાથે ત્રણ દિવસમાં પાંચસો પાંચ રૂપિયા ભેગા કરી સરકારમાં જમા કરાવ્યા. બાકીના રૂપિયા માટે મુદત માગી. દેવીસિંહે કહ્યું: તમારા જેવા પૈસાદાર માણસને મુદત કેવી? કાલે સવારે જ જમી થશે!”

સવાર થતાં જ દેવીસિંહે જગન્નાથનું મકાન ઘેરી લીધું. દેવીસિંહના સિપાઈઓ મકાનમાં પેસાને ઝવેરાત, લુગડાં, ચાંદા, અનાજ, ઉવટે બજાતળ પણ જમીમાં લેવામાં આવ્યાં. તેના ઘરમાં કંઈપણ વસ્તુ રહેવા દીધી નહિ. બધું ચઢીને ત્રણ હમ્મર રૂપિયાનો સામાન દરાજમાં લોધો, પણ તેની કિંમત ફક્ત ત્રણસો લખવામાં આવી. એકસો ચાર રૂપિયા જગન્નાથ ઉપર બાકી કાઢવામાં આવી. દેવીસિંહે જગન્નાથને કેદ કર્યો, અને જ્યાં સુધી બાકીની રકમ જમે ન કરાવે ત્યાં સુધી જેલની હવા ખાવા પૂરી રાખવાનો હુકમ કર્યો. ધર્મીના જગન્નાથ. પોતાનું સર્વસ્વ આપીને કંઈપણ

વિવિધ વાનીઓ

સંપાદક શ્રી. બિન્દુ

ચોકલેટ

ચોકલેટ છાકરાંઓને તેમજ મોટાંઓને ઘણી જાણે છે. હરતાં ફરતાં ચોકલેટ ખાવામાં સીન મોજ પડે છે. બજારમાં આ વસ્તુ મળે છે. પરંતુ એમાં ઘણી બનાવટો હોય છે. સારી બનાવટની ચોકલેટ ઘણી મોંઘી પડે છે. અને હલકી બલતની છાકરાંને તુકસાન કરે છે. આથી ઘેર બનાવવી હોય તો સરતી પડે અને ચોકલેટ, ઉત્તમ માલ અને રીતઃ પહેલાં ગોળ (એક શેર)ની ચાસણી કરવી. ચાસણી પાકી થાય એટલે તેમાં ૧ શેર માખણ નાંખવું. તેને બરાબર હલાવી એકરસ કરી સુદા પરથી નીચે ઉતારી નાંખવું. પછી તેમાં ખમણેલું અને નીચેની નાંખેલું સુકું કોપરું અડધો શેર નાંખવું. ફરીથી આ મેળવણીને સુદા પર ચઢાવવી. તાપ ધીરે રાખવો. ચોડીવારે બધું રવા નેવું છટું લાગશે. એટલે પછી સુદા પરથી નીચે ઉતારી દેવું. એક થાળીમાં માખણનો હાથ ચોપડવો અને તેમાં એ બધું હાલવી દેવું પછી નાના ચોરસ નેવાં કાપા પાડવા. કરે એટલે કટકા છુટા પાડી બરણીમાં ભરવા, આ ચોકલેટ સ્વાદિષ્ટ લાગે છે.

નયનખેન વડીલ

ફરસીપુરી

ફરસીપુરી બનાવવાની રીત.

ઝીણો રવો શેર ૧ મેદો શેર ૦.૧
ખી „ ૦.૧૧ ઘોચેલા ચોખાનો લોટ ૦-
મીઠું, છંદ, મરી, હળદર એ બધું પ્રમા-
ણસર.

રીતઃ-રવો તથા મેદો સાથે લઈને પાશેર ધીનું મોણું નાંખવું. મીઠું, મરી, છંદ, હળદર

સમારે નાંખવું. મરી ગરગરાં વાડીને નાંખવાં લોટ કાણુ પલાળી રાખવો.

ઘોચેલાં ચોખાનાં લોટમાં દોઢ ચમચો ફરેલું લી જરા વધારે નાંખવું, અને નરમ પદાર્થ-સાટા બનાવવો.

પલાળેલા લોટના (કણુકના) નાના નાના ટુકડા કરી નાંખવા. શેરના ત્રીસ થાળીસ લાગ બનાવવા તૈયાર. સાટા બનાવ્યો છે અંદર નાંખીને લોટ સારો ફેળવવો, તેના સુઆ પાડી, નાની અને જડી પુરી બનાવવી. સુદા ઉપર પેણીમાં લી મૂકી ગરમ થાય ત્યારે તૈયાર પુરી ધીમે તાપે તળી લેવી. નહિની રમાડ

બદામનો મગજ

બદામનો મગજ બનાવવાની રીત. /

બદામ શેર ૦.૧	એલચી	તોલો ૧
માવો „ ૧	ખસખસ	„ ૨
ખાંડ „ ૧.૧	જવ'ત્રી	„ ૦.૧
ધી „ ૦.૧	ચારાળી	„ ૨.૧
જાયફળ નંગ એક	પિસ્તા	„ ૨.૧

વરખ ચોડો

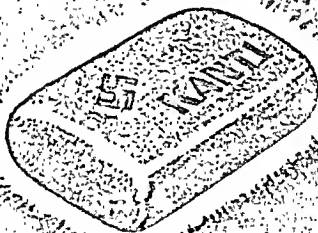
રીતઃ-બદામ ગરમ પાણીમાં પલાળી, છાતરાં ફેલી, ઝીણી ખાંડી જૂકા બનાવવો. સુદા ઉપર તપેલીમાં લી મૂકી, લી ગરમ થાય ત્યારે તૈયાર બદામનો જૂકો અંદર નાંખી હલાવી, ચોડા વખત પછી માવો અંદર નાંખવો. માવો તથા બદામ રંગે લાલ થાય ત્યારે ઉતારી ચારાળી વિણીને, પિસ્તાની કાતરી કરીને, એલચી કરગરી વાડીને વીણીને અને જાયફળ, જવ'ત્રી વાડીને અંદર નાંખવાં.

ખાંડની ત્રણ તારી. ચાસણી બનાવી. નીચે ઉતારી ચોડો વખત હલાવી, જરા કરે પછી શેઠેલી બદામ વગેરે નાંખી હલાવી થાળીમાં સરખું ફારી દેવું, ઉપર વરખ ચોટાડી બેઠેલો તેવા કટકા પાડી લેવા. વિમળા મહેતા

આકર્ષક ચંદ્રમાટે

કાન્તિ

ટોઇલેટ સાબુ

અમદાવાદી અરબી/મુજા

૪૬ ૧૯૪

ગુજરાતના સીરફી-મુદ્રા:-મગનલાલ પુરોષોત્તમલાલ એન્ડ કો. અમદાવાદ એન્ડ કલોલ

== બંધન કે નિર્બંધતા? ==

‘કુમારિકા એટલે કાચની બગણી’ એવી હિંદુઓની માન્યતા છે. પણ કાચ તો સહેજે ટકાર વાગતાં ફૂટી જાય છે, તેમ દરેક કુમારિકા એમ જલદી ફૂટે એ ધાત કોણ સાચી માને ?

કાચની સાથે સરખાવનાર આ સમાજ કુમારિકાનો બોગં બે છે. તે તેનું સર્વસ્વ લાંટી એ નિર્દોષ બાળાને દુઃખી કરતાં અચકાતો નથી, તેના જેવું કુર કોણ દોષી શકે ? દરેક સમાજમાં ‘કાણું મોઢું’ હોય છે, તેમ આ જાતિમાં હોય તો તેમાં નવાઈ નથી; પણ દરેકને એક જ નજરે જોઈ દરેક સંબંધે એક જ પ્રકારનો અભિપ્રાય બાંધવો તેમાં તેની કેટલી મુખાઈ-સમાજેડી છે ! હે ધાતકો સમાજ, તું યાદ રાખજે કે ‘દોઢો કોઈનો સગો નથી.’ દરેક કુમારિકા હાલમાં જુદા જુદા ધ્યેય ઉપર દોરાઈ રહી છે, તેમાંથી કોઈક તો તારું મસ્તક નીચે નમાવશે જ.

કુમારિકાને નિર્બંધ બનાવનાર પુરુષજાતિ છે. તેણે તૈયાર કરેલાં સમાજનાં બંધને કુમારિકાને સમાજની બેડીમાં બાંધી રાખી છે, તે બેડી તુટશે નહિ ત્યાં સુધી આ બેડો કોઈને મદદરૂપ થઈ શકશે નહિ. જ્યાં સુધી તેમને આ બેડીમાંથી મુક્ત કરવામાં નહિ આવે અને તેમની મદદ-લેવામાં નહિ આવે ત્યાં સુધી આપણે હિંદુ ભાગ્યે જ સાચી સ્વતંત્રતા મેળવી શકીએ.

કુમારિકાની બાલ્યાવસ્થા આનંદમય હોય છે, પણ શિશુવયમાં પ્રવેશ થતાં જ તેને

બેડી પહેરાવવામાં આવે છે. બાલ્યાવસ્થામાં તેને બંધન વિધેયનું જરા પણ ચાન્ન કે ભાન નથી હોતું, ત્યારે તેની દિમન તથા શક્તિ પણ અદ્ભુત હોય છે. તેને બંધનની બેડી પહેરવી પડે છે કે તરત તેની અદ્ભુત શક્તિનો અંત આવે છે. સમાજની સાથે તેને બંધન-રામાં રાખવા માતાપિતાના પ્રયત્નો શરૂ થાય છે. આમ તેને નિર્બંધતાને પગથીએ ઉતારવામાં આવે છે. માતાપિતા પોતે જ પોતાની બાળાને નિર્બંધતાને પ્રથમ પગથીએ ઉતારે છે. ખરું જોતાં માતાપિતાએ પોતાની પુત્રી દિમતવાન થાય અને તેની શરૂઆતને પગથીએ પ્રગતિ થાય તેવો માર્ગ લેવો જોઈએ. તેમણે વિચાર કરવો જોઈએ કે બંધનથી અને કેટલા ગેરફાયદા છે.

પુરુષો તો સ્ત્રીઓને સુલામડી તરીકે રાખે છે. ખરેખર ! સ્ત્રી એ કોઈ પુરુષનું દસ્તગ્રહણ કરું, તેમાં જાણે તેણે મોટા સુનો કર્યો હોય તેમ સમાજ સમજે છે. પુરુષની આજ્ઞા સિવાય તેનાથી ક્યાંય જવાય નહિ, તેમજ કોઈ પણ પ્રતિષ્ઠામાં ભાગ લઈ શકાય નહિ ! આથી સ્ત્રી કોઈ પણ પ્રગતિ કરી શકતી નથી, તેની દિમત મરી જાય છે અને છેવટે નિર્બંધ બની રહે છે. આથી સુલામગીરીમાં સ્ત્રીઓ બાગળ કુબાંધી લધી શકે ?

હે નિપુર સમાજ, તારાથી સ્ત્રીસ્વતંત્ર્ય જોઈ શકાતું નથી, તો પછી સ્ત્રીજીવણીને શા મટે પસંદ કરે છે ? જો સ્ત્રીને કળવણી આપવામાં ન આવે તો જ તે તારી સુલામગીરી

સ્વીકારે. તારી શોકમાં વધારો કરવા તું સ્ત્રીને કેળવણી આપે છે, પંજુ, જેટલી શોભા છે તેટલું જ સંકટ સહન કરવાનું છે. એટલું તું યાદ રાખજો. બિચારી ગરીબ સ્ત્રીઓની જિંદગી કેટલી દુઃખમય છે તેનો કાંઈને ખ્યાલ નથી. વળી તે એટલી નિર્બળ છે કે તેઓ પોતાનાં પગે જીભવા સંક્રિતમાન નથી. વળી કેળવાણેલી સ્ત્રીઓએ સંકટ સહન કરવાં પડે છે, તેનું કારણ એ છે કે સમાજનાં બંધને તેનું સાચું સ્વાતંત્ર્ય જોનવીં લીધું છે. સ્ત્રી-સંસ્થામાં ભેદીને જેઓ કેળવણી લે છે તેમને પંજુ તે સંસ્થાનાં બંધને નિર્બળ અને કેમળ બનાવે છે. આથી તેવી સ્ત્રીઓમાં પંજુ સૌથી જણાતું નથી.

સ્ત્રીઓ ધણી મોટી મોટી અભિલાષાઓ ધરાવે છે, પંજુ તેનો અમલ કરવા સંક્રિતમાન નથી. દરેકના બંધનને દહ હોવા જોઈએ. પંજુ સ્ત્રીના બંધનને દહ નથી જણાતી. આ બંધનની બેડી તોડવા કુમારિકા આમળ પગલું ભરવાની દિમત કરશે તો જરૂર સફળતા મળશે. પ્રથમ તો અવિચારી સમાજ ગમે તેવા આરોપ મૂકે તેને સહન કરવાની શક્તિ કેળવવી જોઈએ. તે સિવાય આમળ વધી નહિ ચકાવ, હે પાપી સમાજ, તું યાદ રાખજો. કાંઈક એવો અવતાર પ્રગટ થશે કે તે સમયે તારા પાપનો મહો જલકાયા અને ફેટવા જરૂર નહિ રહે.

આ સમાજના ધણા માનવીઓ આ પ્રકારની ટીકાઓ છાપાવવા અને બોલવા સંક્રિત ધરાવે છે, પંજુ તેનો અમલ કરવાની શક્તિ કાંઈ બતાવતું નથી. દબરો પુરુષો સ્ત્રીસ્વાતંત્ર્ય અને પરજીનિગેષ ઉપર મોટા મોટા અભિપ્રાયો ધમાણો દારા રજૂ કરે છે, પંજુ તે પુરુષો સ્વાર્થો બની સમાજની બેડીમાં પુરાઈ રહે છે, તે જેટલી અફસોસની બીના કહેવાય ! તે ઉપરાંત દાસની કેળવાણેલી એતે આ બંધનની બેડી તોડવાની દિમત ધરાવતી નથી તે પંજુ ધણું જ દયાળુ નહિ જણાય. આટલી શક્તિ કેળવી શકે નહિ તો પછી કેળવણી

લીધેલી શા કામની ? ફક્ત સમાજમાં કેળવણીનું પ્રદર્શન કરવા અને જોડું અભિમાન ધરાવવા સૌ કાંઈ કેળવણી લેતું હોય. તેમ સાબિત થાય છે, કારણ કે હજુ યુવકો સ્ત્રી મેળવવા માટે જ પોતાના દેહનું લીલામ કરવા તૈયાર હોય છે અને યુવતીઓ પોતાના જીવનમાં મદદની આશાએ પોતાના પતિની ખરીદી કરે છે. આવી રીતે યુવાનોની પદવી બન-રમાં લીલામ થતી વસ્તુઓના જેવી બાની સકાય. અરે ! આ પ્રસંગોતો અંત લાવનાર કાંઈ નથી !

કુમારિકાને તો અધન વડે પૂરી નિર્જળ બનાવી મૂકી છે, એટલે તેઓ કશું કરી શકતી નથી. કેળવણી મેળવ્યા છતાં તેઓ આવી બેડીમાં બંધાઈ રહે છે. પંજુ તેમણે તો આ અધને તોડી પોતાની નિર્જળતાના અંત લાપવા કોશિશ કરવી જોઈએ. તેઓ આ નિર્જળતાનો અંત લાવશે તોજે આ અવિચારી સમાજને જાગ્રત કરી આ દુનિયામાં કંઈક દિતકાર્ય કરવાની શક્તિ પ્રાપ્ત કરશે. તેમજ હે સમાજ ! તું કયાં સુધી અંધકારમાં ભટક્યા દરીસ ? હવે યાદ રાખજો કે કાંઈ એવી વ્યક્તિ કાચની બરણીને બદલે લોખંડનો હથોડો બની તારા બંધનને તોડીને તેમજ તારા ગર્વનો ઘડો ફોડી તારું મરતક નોંચે નમાવશે. તું પૂરેપૂરી ખામી કર્યા વગર નિર્જળ પ્રાણીને દુઃખી કરીશ તો જરૂર તે પાપનું કંજુ કેળવણી તને અપાડશે અને તે પંજુ તેટલું જ કંજુ ચર્ષ પડશે.

હે વાચક, આ ઉપર વધુ વિવેચન ન કરતાં મારી તને તમ વિનંતિ છે કે તું આ સમાજ સાથે અંધકારમાં ન ભટકતાં જાગ્રત થઈ સમાજને જાગ્રત કર, કેમકે ઉપર જોડો આરોપ મૂકવાનું સાહસ ન એકતાં કરવું સમાજ દષ્ટિએ નિદાણી સ્ત્રીઓને તેની ઉન્નતિમાં સાથ આપ.

નગ પ્રવાસી નિંદ તછને, દુઃખમય છે સંસાર દુઃખ કોપિને સુખ આપજો સદૃશ મશે અવતાર (પાટીદારમાંથી) કશું પડેલ

સ્વાધીન ચીનની સ્વાધીન સ્ત્રીઓ

યુદ્ધના મોખરા પાછળનું
તેમનું કાર્ય

પહેલા પુરુષોના જ મૃત-
રાશિ ગણતાં ક્ષેત્રોમાં હવે
સ્ત્રીઓ પણ દુનિયાભરમાં
આગળ આવી રહી છે. ચીનમાં
પણ એમજ બની રહ્યું છે,
ન્યાં પુરુષોના મૃતરા હતા
તેવા ક્ષેત્રોમાં સ્ત્રીઓ
પગપેસારો કરી રહી છે.
મેદામ ચાંગ કાઈ-શૈકના નેતૃત્વ
તળે ચીનની સ્ત્રીઓ એવાં કાર્યો
કરી રહી છે, કે તે માટે
પુરુષો પણ ગૌરવ લે.

ચીનમાં યુદ્ધ કાર્યોમાં
રાકાએલી સ્ત્રીઓ બે વર્ગોમાં
વહેંચાયેલી છે. શુદ્ધિજીવી
સ્ત્રીઓ, મેદામ ચાંગ કાઈ-શૈક,
સ્ત્રીશિક્ષક અને ઘણી ખરી
વિદ્યાર્થીનીઓ સંપૂર્ણ રાષ્ટ્ર-
ભાવનાથી પ્રેરણા પામેલી છે.

બીજા વર્ગ રૈવિષ્વભર્મા કારણેથી પ્રેરાયેલો
છે, રાષ્ટ્રપ્રેમ, આજીવિકા અને આત્મતત્ત્વ.

હિંદમાં બે કે ત્રણ વર્ષો દરમિયાન સ્ત્રીઓના
છુટક છુટક હુમલાઓ કરતાં ટોળાઓએ નિષ-
મિત સૈન્યો સાથે રહીને લડત ચલાવી છે.
તેનો અર્થ એવો નથી થતો કે ચીન પોતાના
સંગ્રામો છૂતવા માટે સ્ત્રીઓ પર અવલંબે છે
પણ તે ચીની સ્ત્રીઓની હિંમત અને આત્મ-
ભોગોની તેમજ હળવાં સૈન્ય-કાર્યોમાં તેમની
ઉપયોગિતાની સાબિતી આપે છે.

યુદ્ધ-સંબંધોને અંગે નિરાશાર. બનેલાં
બાળકોની સંભાળ રાખવાનું બીજું કાર્યક્ષેત્ર

મેદામ ચાંગ કાઈ-શૈક

પણ તેમણે સાધ્યું છે. દવાઈ દુમલા પછી
તુરતજ યુવતીઓની ટોળી ભોમમસ્ત વિભા-
ગોમાં ફોડી જાય છે અને મૃત માથાપોનાં
બાળકોને ખચાવી લે છે. આ “નવી માતાઓ”
યુદ્ધ રાહત સંક્રાંતી સંબંધી હોય છે જેનું
અધ્યુષ્ઠાન મેદામ ચાંગ કાઈ-શૈક ધરાવે છે.
૧૯૩૬નો એ મહિનો “મહિનો મહિનો”
હોવાથી જાપાની વિમાનીઓએ સુગંધીય પર
ભોમવર્ષ કરીને ૨૦,૦૦૦થી પણ વધુ લોકોને
મારી નાખ્યા હતા અને ૩૦,૦૦૦ પણ વધુ
બાળકોને નિરાશ્રિત કરી મૂક્યાં હતાં; ત્યારે તે
બાળકોની સંભાળતી માટે સ્થળાંતર કરવાનો
અમ્મ વિકટ બની ગયો.હતો. કારણ કે મળી

શકતાં બધાં વાહનો રોકાઈ ગયાં હતાં. પણ મેદામ ચાંગ કાર્પ-શેક આ પ્રશ્નનું નિરાકરણ કર્યું. હજારો બાળકોને પગરસ્તે શહેર બહારના વિસ્તારોમાં મેડમ શેક લઈ ગઈ, અને પોતે માર્ગ પર ઉભી રહી એક લાલ ધનુ ફરકાવવા માંડી. ત્યારે વાહન ચલાવનારાઓએ આ લાલ ધનુ ફરકાવતી વ્યક્તિને ચીનની પ્રથમ મહિલા તરીકે ઓળખી કાઢી ત્યારે આ નિરાધાર બાળકોને તેમનાં નિયત સ્થળે લઈ જવા સિવાય બીજા કોઈ માર્ગ ન રહ્યો.

એક જ વર્ષના ગાળામાં સ્ત્રીઓની નૂતન જીવન યુદ્ધ આમ્યસેવા દુકાડીએ ગામડાંઓની ૧૧,૩૮૮ સ્ત્રીઓને ૮૬ હજારોમાં નાગરિક તાલીમ આપી, ૩૭,૬૪૦ આમ્યજ્વળોને ઔષધાલયોની સેવા આપી, ૧૫,૭૩૩ લોકરી ભરતીમાં ઘણાં યનારાને ગાતાં અને પાટા-ખાંડી કરવા શીખવ્યું, ૫૧,૫૭૦ મોટી વયના

આગ્રિતો અને ૫૮,૦૦૬ ગ્રામ્ય-આગ્રિકોને આગ્રિત તેમજ ગીત ગાવાનું શીખવ્યું અને ૨૫,૦૦૦ જામમી મૈનિકાની સારવાર કરી.

મેદામ ચાંગ કાર્પ-શેકના શબ્દોમાં કહીએ તો, “ચીનની પુનર્ગચ્ચનાનો કોઈ પણ અહેવાલ, જાપાની આક્રમણ સામે રક્ષણ-પ્રવૃત્તિમાં ચીનની સ્ત્રીઓએ બળવેલા ભાગના ઉદ્દેશ વિના સંપૂર્ણ ન જ કરેલા. કારણ કે, પ્રથમ તો નૂતન વિચારો પશ્ચિમ કરતાં ચીનમાં વધુ ક્રાંતિકારક લાગે છે, કે તે ક્રમથી સ્ત્રીકારી લેવામાં આવે છે કે તે ક્રમ જોડલી મોકાવનારી છે તેટલી જ અસરકારક છે. બીજું, પોતાની મર્યાદામાં રહીને પણ ચીની સ્ત્રીઓએ શોખી લીધું છે કે પોતાની નૈસર્ગિક વક્ષ અને જરૂરિયાતોથી, સદાય બદલાતા રહેતા અન્નજોને અનુકૂળ કરવા મોટે પોતાની કુદરતી શક્તિઓને શી રીતે કેળવવી?”

હરસ મસાના દર્દીઓને સંદેશ.

હાસરા, ૧-૫-૪૨
આથી સર્વોચ્ચ આપવામાં આવે છે કે, આપની એલાઈડ ફાર્માસ્યુટીકલ કંપનીમાં તેવાર થયેલી “પાઈડેસા” નો અજમાયશ મેં મારા દર્દી ઉપર કરી જોયો હતો, જેથી તેને ઘણો જ સારો ફાયદો થયો છે. આથી હું બીજા હરસ મસાના દર્દીને પણ બહામણ કરું છું કે તેમણે પણ “પાઈડેસા”નું સેવન કરવું.
મણીબહેન દીપતીસૌંદ નસ

સીવીલ ડીસ્પેન્સરી, હાસરા.

☆ એક વખતની ફાયલથી તમારો પણ એજ મત થશે નહીં
“પાઈડેસા” હરસ મસામાંથી ગમે તેટલા વેગમાં પાડતો લોહી, જળતરા, સોજા તથા ફુઝાવાને પહેલે જ દીવસે જમ કરી મસાને સુકાવી નાશ કરે છે.
સરીરની અંદરના નુકસાનકારક તત્વો, કે જે હરસ મસાને ઉપદ્રવ ઉત્પન્ન કરે છે. તેને દૂર કરી દરદને નાશ કરે છે અને સરીરને તંદુરસ્ત બનાવે છે.
નિર્દોષ અને પોષક વસ્તુઓમાંથી જન્મવામાં આવેલ કોઈ કોઈ પણ પ્રકારની પેશન્ટની જરૂરિયાત રહેતી નથી.

એલાઈડ ફાર્માસ્યુટીકલ કું. પોસ્ટ બોક્ષ નં. B. 2
[Dept. S. B] શાજકોટ
રોડીસ્ટ:—(૧) મનુષ્યો જમનાદાસ સંઘવી : તબીબ દરયાળ, અમદાવાદ.

શ્રી. કેશવપ્રસાદ સી. દેસાઈ બી. એ. એલએલ. બી.

આજુ જમાનામાં જમીન અને હરીયા માર્ગે માલની આવક અવક ઝેટલી સરળતાથી થાય છે કે તે ક્યાંથી આવે છે અને ક્યાં જાય છે તે પણ આપણને ખબર પડતી નથી. આપણી ખાધા ખોરાકની પલ્લુ લઈ ચીને દુરથી આવે છે. યુદ્ધને ખોરાકની તજવીજ લીધે સ્ટીમરો અને આગગાડીઓની તાણ પડી છે તેથી આ બાબત તરફ આપણું ધ્યાન દોરવું છે. હિંદમાં રંગૂનથી ચોખાનો મોટો જથ્થો આવતો હતો. ધઉનો કેટલોએક જથ્થો ઓસ્ટ્રેલીયાથી આવતો હતો. બટાકા અને કાંદા ઇટાલીથી આવતા હતા. આ બધી આવકની હવે મુશ્કેલ થઈ છે. પરિણામે ખોરાકની તાણ પડે છે. આ ઉપરાંત શત્રુ ફેદીઓ તથા આપણાં લશ્કરો જે હિંદમાં છે તેમની ખોરાક પલ્લુ પુરી પાડવાની છે. આ કારણને લીધે સરકાર ખોરાકની તજવીજમાં છે. તે માટે પ્રથમ પગલું તે એ થવા લાગ્યો છે કે અનાજની ખેતી વધારવી. આપણા દેશમાં રતું વાવેતર મોટા પ્રમાણમાં છે. અહિંથી પરદેશ ખાતે જે નિકાસ થતું હતું તે નિકાસ બંધ થઈ છે. તેમણે ટુંકા તારના રૂની તો જરાયે ખપત નથી. એટલે સરકાર તથા આપણા આગેવાનોએ ખેડૂતોને એવી સલાહ આપવા માંડી છે કે જે લોકો ટુંકા તારના રૂની ખેતી કરતા હોય તેમણે આ વખતે રૂને બદલે અનુકૂળ અનાજ વાવવું નોંધ્યું. આમ વખત જતાં અનાજ વધારે મળશે. હાલ તુરતને માટે અનાજના ખિનજરૂરી સંગ્રહ ઉપર અંકુશ મુકાયો છે. અનાજની તાણ હોય તે વખતે વેપારીઓ ગાલ દબાવીને મોટામાલ ખોલાવે નહિ તે માટે બાવ ઉપર પણ અંકુશ મુકાયો છે. ધઉની તાણ હોય તેવા પ્રદેશમાં જુવાર કે બાજરી વાપરવાની સલાહ અપાઈ છે. આમ અનેક નાતની તજવીજ ચાલે છે. ખેતીની ખરી કીમત અત્યારે અંકાઈ છે. હિંદ જેવા દેશમાં ખાધા ખોરાકની તાણ પડેજ નહિ. લશ્કરી વધેલી વસ્તિ અને ઇરાન જેવે સ્થળે અનાજ મોકલીયે તો પણ તજવીજથી આપણા દેશમાં અનાજની તંગી પડે નહિ.

આ પ્રસંગે કેવળ પ્રચાર કામથીજ સતોષ માનવો નોંધ્યું નહિ. “વધારે અનાજ વાવો” એવી ખૂમ પાડવી તે કીક છે. પણ તે સાચે ખેડૂતને સારા બી આપવાની વ્યવસ્થા

કરાય તો અનાજનો પાક ઉતમ થાય. જેમ અનાજ ઉતમ તેમ મદદ અને માહિતી. તેમાં પોષક તત્ત્વો વધારે આવે અને તેનો જથ્થો ઓછો નોંધ્યો.

ખેડૂત પોતાનું ખેતર વધારે સાફ કરે, તે માટે મહેનત અને ખર્ચ કરે, કે તરત જ તે જગતું મહેસુલ એકદમ વધારી દેવામાં આવે છે. આ હકીકતને લીધે પણ ખેડૂતો વધુ સારી ખેતી કરતાં અચકાય છે. આ વિષયમાં પણ સરકારે ખેડૂતોને અગાઉથી ખાત્રી આપવી નોંધ્યું. આ ઉપરાંત ત્યારે અનાજ ઓછું હોય ત્યારે અનાજને ખગાડો ના થાય તે માટે લોકોને ખાસ ચેતવણી અને સીખવણી આપવી નોંધ્યું. નાતનાં

જમણો આવે. પ્રસંગે મુલતવી રહેવાં જોઈયે. આવાં જમણોમાં જગાક પુબ્ધ થાય છે. પરંતુ ત્યાં સુધી મોટી હોટલોમાં ખાણી પીણી અને નાચતમાસા બધા ના થાય ત્યાં સુધી નાતવરા સામે પ્રતિબંધ કરવાનું મુશ્કેલ થાય. જર્મનીમાં વર્ષોથી હોટલોમાં વાનીઓ અમુકથી વધારે નહોતી જોઈયે એવો કાયદો છે. આવા અંકુશોનો વિચાર અત્રે થઈ શકે.

આ ઉપરાંત એક બીજી વાત પણ ધ્યાનમાં લેવા જેવી છે. ખોરાકમાં કયા પોષક તત્ત્વોની જરૂર છે. અને રાંધવામાં આ તત્ત્વો કેવી રીતે સાચવવા જોઈયે તેનું જ્ઞાન ફેલાવવું જોઈયે અને જરૂર પડતાં તે માટે કાયદા પણ કરવા જોઈયે.

પોષક તત્ત્વો

ઘઉંઘડમાં હમણાં જ કાયદો કરવામાં આવ્યો છે કે ખાંડ, ડાહરોટી, વગેરે ચીજો સફેદ આટામાંથી બનાવીને વેચી શકાશે નહિ. ધઉતો

ધઉતો જ ખારીક મેદો થાય તે સફેદ થાય છે. તેમાંથી થુલું નિકળી જાય એટલે જ તે સફેદ મેદાના પદાર્થો દેખાવમાં સુંદર થાય છે અને ખાવામાં સુવાળા રહે છે. પરંતુ ધઉનું પોષક તત્ત્વ શુદ્ધામાં મોટે ભાગે ચાલ્યું જાય છે. ત્યારે ખોરાકનો જથ્થો પુરતો ના હોય ત્યારે આખું પોષક તત્ત્વ નકાસું જવા દેવાનું પરવડે નહિ. આ કારણથી જ અત્રેજ સરકારે આ નિયમ કર્યો હતો. “જાણ સારેના ધઉતો ખોરાક ફાડણીયર અને મારમાઈટ બને ભોગ કરીયે તેના કરતાં એ સરસ ખોરાક છે.” એમ ખોરાક નિષ્ણાત ડૉ. મેકારીસે જણાવ્યું છે. ઇંગ્લંડના પ્રખ્યાત ત્રૈમાસિક પત્ર “ક્વાર્ટરલી રીવ્યુ” માં ૧૯૪૦ માં એક લેખ આવ્યો હતો તેમાં નીચે પ્રમાણે લખાયું હતું : “ઘઉં દળવાની અજ્ઞાનપૂર્ણ રીત દૂર કરીને ધઉના ઉપયોગમાં કરકસર કરવી જોઈયે. ધઉતો અતિ પોષક ભાગ જાણી તરિક્કે નિરૂપયોગી ગણીને ફેંકી દેવામાં આવે છે. અજ્ઞાન જનતા સફેદ મેદાની માગણી કરે છે મોટે ધઉના પોષક તત્ત્વો હુકમરેના ખોરાક માટે જાય છે. શુદ્ધના સમયમાં સરકારે આ વિનાશક ફેશન બંધ કરાવવી જોઈયે.” શુદ્ધ સમયે રચનાયલા ખોરાક પ્રધાનમંડળોએ વારંવાર જાહેર કર્યું છે કે આખા ધઉનો આટો અથવા છાઉન આટો વાપરવાથી ૨૫ ટકા ધઉ ઉપયોગમાં આવે છે. ત્યારે સફેદ આટામાં ૭૩ ટકા ધઉનો ઉપયોગ થાય છે, મોટે પરદેશની આઘાત જોઈથી કરવા તેમજ પોષક તત્ત્વો ઉપયોગમાં લેવા છાઉન આટો વાપરે. લોકોએ પડેલી ટેવ દૂર ના કરી એટલે બહારનું બી (૧) વીટામીન સફેદ આટામાં ઉમેરાય એવી યોજના ઇંગ્લંડમાં ચાલી. ધઉના વીટામીન દૂર કરી બહારથી વીટામીન હાખલ કરવાની આ મુખર્ષિકારી રીત હતી. આ મુખર્ષિકારી રીત લોકપ્રિય કરતા પાળળ દહારો પાર્કડની રકમ વેડફી દેવામાં આવી. ત્યારે તરફથી વૈજ્ઞાનિકો અને આહારશાસ્ત્રીઓએ છાઉન આટા માટે દયાથી કર્યું ત્યારે ખોરાક પ્રધાનમંડળે જણાવ્યું કે ફેલ્ડાએક વજાનિકાના જણાવ્યા પ્રમાણે આટામાના વીટામીન શરીરમાં આવેજ થતા નથી અને તેથી આંતરડા દોષા પડી જવાનો સંભવ છે. પરંતુ જેવડે સફેદ આટાની બધી કરનારો કાયદો ત્યાં ચલો છે. આ ઉપરથી હિંદી સરકારે પણ ધઉ લેવો જોઈયે. મદાત્મા ગાંધી કાયની ધંરીયે ધઉ દળવાનો આગ્રહ કરે છે તેનું એક કારણ ધઉના પોષક તત્ત્વો સાચવવાનું છે ખોરાકમાં સુધારણાના કાયદાઓ અન્ય દેશોમાં પણ થાય છે. જર્મનીમાં બટાકા સંબંધમાં એવો કાયદો ચલો છે કે જાહેર ખાણવાળામાં અડવાડીયામાં ત્રણ દિવસ હેડાવાળા બટાકાજ રાંધવા જોઈયે. પ્રખરે પણ બટાકાના ઓઝ ફેંકી ના દેવાની સલાહ અપાઈ છે. એ જાણમાં પોષક તત્ત્વો છે. રાજૂવાદી મીનમાં આજા છડેલા ચોખા વાપરવાનું

ફરજીયાત છે. ચોખાને પોલીશ કરી ચક્રચક્રાટ ખનાવવાંથી તેનું પોષણતત્ત્વ ઓછું થાય છે અને વપરાશ વધે છે. ગાંધીજી પણ હાથે છડેલા ચોખાની લગ્નામણું કરે છે. ચોખાની કુશ્મીમાં પોષણ ચાલુ જાય છે તે વાત આપણાં દેશમાં પણ સમજાવવી જોઈએ. ખોરાકની અછત તથા માંસ લાવવાની મુશ્કેલીના આ જમાનામાં આવી આવતો તરફ સરકારે તેમજ આગેવાનોએ લક્ષ આપવું જોઈએ.

થોડા સમય પર મહાસભાની મહાસમિતિ અસ્થાદ્યાદમાં મળી હતી તેમાં રામજીના ઠરાવથી ઝોળખાતા ઠરાવની ચર્ચા થઈ હતી. ચક્રવર્તી રાજગોપાલાચારી મહાસભાના જેઠ મુખ્ય નેતા છે. મહાસભાએ પ્રધાનપદ લીધું હતું તે સમયે તેઓ રામજીનો ઠરાવ. મહાસભા વડા પ્રધાન હતા. છેલ્લા કેટલાએક સમયથી તેમને એમ

લાગ્યા કરે છે કે દેશમાં દિવસે દિવસે હિંદુ અને મુસલમાન વચ્ચે જુદાઈ વધતી જાય છે. આ જુદાઈનો લાજ પરદેશીઓ લે છે અને કહે છે કે તમે હિંદુમાં એકતા આણો એટલે અમે તમે માંગો તેવું રાજ્યખંધારણ આપીએ. રામજી આ સંબંધમાં લાંબા વખતથી મનન કરે છે. અને લાગે છે કે છેવટે કંટાળીને તેમણે મહાસભાના ધારાસભાના મહાસભા પક્ષની સભામાં એવો ઠરાવ રજુ કર્યો કે પક્ષપક્ષી દુર થાય અને એકચ રચપાય તે હેતુથી “હિન્દના લાવી ખંધારણના ધડતર સમયે મુસ્લીમ લીગ તરફથી જુદા પડવાનો આમદ થાય તો લીગના એ દાવાનો સ્વીકાર કરવાની અને હાલની કટોકટીને તોડ કઢાડવા માટે સમાધાન કરવા અને રાષ્ટ્રી તંત્રની રચના કરવાના ઉદ્દેશથી મંત્રણા કરવા મુસ્લીમ લીગને આમંત્રણ” આ ઠરાવથી હિંદમાં ઘણો ખળભળાટ મચ્યો છે. મહાસમિતિએ આ ઠરાવ ના મંજૂર કર્યો છે અને રામજીએ કોંગ્રેસ વર્કિંગ કમીટીમાંથી રાજીનામું આપ્યું છે. અસંખ્યત હિંદ એક જ દેશ છે અને તેના ભાગલા પાડવા જેવા એક પણ કામને મહાસભા ટૂંકા ના આપે તે સ્વાભાવિક છે. પરંતુ રામજીની દૃષ્ટિએ એમ લાગ્યું કે સમસ્ત દેશના ધારાધારમાંથી છુટા પડવાનું કાર્ણ પણ પ્રાંત સ્વીકારશે નહિજ. પાકીસ્તાન શબ્દ સામાન્ય મુસ્લીમ જનતાનું આકર્ષણ કરવા જ વપરાય છે, પણ તેની પાછળ કરી જ બવકાફ યોજના નથી જો એકવાર પાકીસ્તાનની ઇન્જિ હોય તો તમે લઈ શકો છો એમ કંઠીયે તો મુસ્લીમો કાર્ણ લઈ શકવાના નથી અને તેમને તાત્કાલિક વિરોધ જતો રહી દેશમાં એકચ રચાવવાનો સંભવ છે. રામજીના આ મત સાથે મહાસભાના કેટલાએક સભાસદો મંજૂર થાય છે. હિંદુ મુસલમાન એકચ કાર્ણપણ રીતે રચપાય તેવા હેતુથી, હાલની તંજ પરિસ્થિતિથી કંટાળીને તેમણે આ ઠરાવ રજુ કર્યો. પરંતુ એમાં સિદ્ધાંતની ખામત આવવાથી આંધકોડ ના કરી શકાય એમ મહાસભા માને. કોંગ્રેસ યોજના પ્રસંગે આ ખામત ઘણી ચર્ચાવહી એટલે રામજીનો ઠરાવ સાંતિથી ચર્ચાય તેવો સંભવ હતોજ નહિ. મહાસભાને પ્રમુખે લીગ સાથે મંત્રણા કરવા તૈયારી બતાવી છે અને દરેક પંક્તના પાંચ પાંચ સભાસદો બેગા મળી આ ખામત ચર્ચે તેવી ઇન્જિ જણાય છે.

આપણા સમાજમાં લગ્ન ખામતમાં શિક્ષિત વર્ગમાં અસંતોષ પ્રવર્તે છે અને તેમાં વારંવાર રૂઢીઝંજના ખનાવો જન્યાજ કરે છે. આવા ખનાવોમાં લિનેટાલી લગ્ન વધુ સામાન્ય જનવા છે અને તેની તો ચર્ચોયે થતી નથી. આંતરજાતિ ઉપરાંત વર્ણોત્તર લગ્ન પણ થાય છે. આંતર પ્રાંતીયલગ્ન પણ થયાં છે. પરંતુ લિગધર્મી વચ્ચે લાગેજ લગ્ન થાય છે. થોડા સમય

લગ્ન

ઉપર પડિત જવાહરલાલ નહેરૂનાં પુત્રી છદીરાનાં લગ્ન ફીરોજગાંધી નામે પારસી યુવક સાથે થયાં છે. આ લગ્નથી લોકોમાં ચર્ચા ચાલી છે. આવાં લગ્નો ના પસંદ ફેદીની નજરે કે ધર્મની નજરે થાય છે. પરંતુ આ લગ્નમાં કદાચ રાજકીય નજરે પણ વિરોધ થયો હશે એમ લાગે છે. અત્યારે વાતાવરણમાં હિંદુ અને મુસલમાન એ રાજકીય પક્ષો થઈ ગયા છે. તેની અસર આ વિરોધમાં દેખાઈ આવે છે. રાજકીય નજરે લગ્નની બાબતમાં આજુવી જોઈએ નહિ. અસજાત આલ્ય નજરે તો આ ચર્ચા ધર્મના ધોરણ ઉપર થાય છે. હિંદુ ધર્મને હાની પહોંચે છે એવો પોકાર કરવામાં આવે છે. પણ આ પોકાર કરનારની પુરી પરીક્ષા કરવામાં આવે, અથવા તેમની દલીલો તપાસવામાં આવે તો જાણી આવે છે કે રાજકીય પરિસ્થિતિને લીધે જ તેમનો વિરોધ તીવ્ર બને છે. શાંતચિત્તે અસરે હિંદુમાં પ્રવર્તતી ધાર્મિક પરિસ્થિતિને વિચાર કર્યો તો જાણી શકાય કે મોટે ભાગે ધર્મનીતો ઉપેક્ષાજ થાય છે. કર્મકાંડ, આચાર, રપશોરપર્ષ, મૂર્તિપૂજા, ભોજનવ્યવહાર, આ બધી બાબતોમાં મનતો ધર્મ અથવા ચાલતો આવેલો ધર્મ કેટલાં પાળે છે? હાલના શિક્ષિત યુવકો અને યુવતીઓમાં આવા ધર્મ પ્રત્યે તો ઉદાસીનતા યા ઉપેક્ષાજ નજરે પડે છે. આ બધી બાબતો ઉપરની ઉપેક્ષા હવે સમાજને સહી ગઇ છે તો કેવળ લગ્નની બાબતમાં જ ધર્મનો આમલ ક્યાં સુધી ટકશે. વ્યક્તિગત જોઈએ તો અતિશ્રદ્ધાવાન કુટુંબની શ્રદ્ધાળુ કન્યા ધર્મમાં ઉપેક્ષાવૃત્તિ ખુસ્તી રીતે ધરાવતા યુવક સાથે પરણાવવામાં કોઈને વાંધો નથી. જૈન અને વૈષ્ણવો, વૈષ્ણવ અને પ્રાર્થના સમાજ લગ્નોમાં પણ કોઈને વાંધો નથી. આર્યસમાજ સાથેના લગ્નમાં પણ વાંધો નથી. એટલે એમ લાગે છે કે રાજકીય વાતાવરણને લીધે હિંદુ અહિંદુ લગ્ન સામેનો વિરોધ તીવ્ર દેખાય છે. હવે શિક્ષિત યુવક યુવતીઓ પોતે જ લગ્ન કરતા હોવાથી બે જણ પોતપોતાની જામિકા, માન્યતા, શીલ, આચાર, વગેરેથી તો માહિતગાર હોય તે માની લેવાનું છે. ઘણુંખરું આ બંનેજણુ ધર્મ પ્રત્યે સપ્રેમાય પ્રત્યે ઉપેક્ષાવૃત્તિ ધરાવનારાં જ હોય તે સ્વાભાવિક છે. આમ સમાન કોદીના બે જણુ લગ્ન કરે તેમાં મોટા ખળભળાટ કરવાની શી જરૂર છે? તેનું કારણુ પણ શું છે. સમાજરચનામાં વખતો વખત ફેરફાર થાય છે તેમ આમાં પણ થાય તે કુદરતી છે. ઘણી ખરી બાબતોમાં આપણે માત્ર ઉપેક્ષા ધર્મો બની ગયાં છીએ અને માત્ર લગ્નની જ બાબતમાં આપણે સપ્રેમાય નીષ્ઠ રહેતાંતો આમલ કરી શકીએ તો તેનો કાંઈ પ્રભાવ પડવાનો નથી.

સમાજ રચનામાં અત્યારે લગ્નનું રચાનું શું છે તેનો પણ વિચાર કરવાનો છે.

ગુજરાતનો નાતોનો સાગર છે. યાત્રિમાં જ લગ્ન બંધાવે એવો

અનિયંત્રણ

જોઈએ તેવો આમલ ત્યાં મેવાય છે. પરિણામે પ્રુથ અને સ્ત્રીઓની

જેઝણીમાં કૃત્રિમતા આવી ગઈ છે. કોઈક નાતોમાં કન્યાઓ વધી

પડી છે, ત્યારે બીજા નાતોમાં કન્યાઓની અછત છે. આ કૃત્રિમતાને પરિણામે કન્યાઓ

મેવાય છે, દલદી ગણાતી નાતોમાંથી કન્યાઓ આણુવામાં આવે છે, વગેરે અનેક અનિષ્ટો

નજરે પડે છે. તે સામે હિંદુસભા કે આર્યસમાજ કે સનાતન ધર્મસભાનો પોકાર સંભળાયો

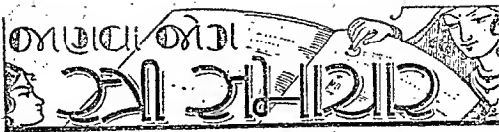
નથી. પરંતુ એકાદ અંતર કોમી લગ્ન થાય ત્યારે આ પોકાર સંભળાય છે વાચ્ય પ્રતિમાં

કો. ખાત સાહેબનાં પુત્રીએ એક શ્રીચિત સજ્જન સાથે લગ્ન કર્યાં. પરિણામે તેઓને

રાજકીય નેતાપણમાંથી ખસતું પડ્યું. એટલે હિંદુ કે મુસલમાનમાં ધર્મ કે સમાજની

દૃષ્ટિએ આવાં લગ્ન વિચારાતાં નથી પણ અર્વાચીન રાજ્યધોરણને લીધે તે રાજકીય દૃષ્ટિ

જ નોવાય છે, તે અપોખ્ય છે.

અમુકલ કોટના રાગ સાહેબ શ્રીમત વિજયસિંહ મહારાજનાં લગ્ન વડોદરાના સયા-
જરાવ મહારાજનાં પૌત્રી મહારાજકુમારી
નિર્મળારાજે સાથે મુંબઈમાં થયા હતાં.

x

જેતપુરની લુખેદા નામની મેમલુગદારીએ
બાળદત્તના ગુનાસર જન્મદેશનિકાલની સજા
થઈ છે.

x

અમદાવાદમાં નવચેતન દાર્દરકુલ તેમજ
શ્રેષ્ઠ શ્રીમતજ્ઞાન ન. જાત્રાલયના આચાર્ય-સિદ્ધક
શ્રી રણુકેશભાઈ દ. પટેલ અને પાટડીના
પટેલ જાતિનાં શ્રી સુભદ્રાબેન જે કન્યા-
શાળાના શિક્ષિકા છે તે બન્ને તા. ૬-૫-૪૨ના
રોજ લગ્નમંથોથી ભેગાયાં છે.

x

અમદાવાદમાં સાંકડીશેરીમાં રહેતા માણે-
કલાલ લક્ષ્મીશંકર નામના એક પ્લાસ્ટીકની
મનઃશક્તી નામની પુત્રાન સ્ત્રી ચલાવના-
વતાં સાડીના છેડો સ્ટવને અડી જતાં તે
આખા શરીર ગંબીર રીતે દાગી જતા પામી
હતી. હોસ્પીટલમાં પાછળથી તેનું મરણ
થયું હતું.

x

સુરતના રાણી તળાવની પટવા શેરીના
ઉમેદરામ પરશુરામની પત્ની બાઈ મણી સ્ટવ
સંગઘાવતા અકસ્માત દાગી જતાથી મરણ
પામી છે.

x

સુરતના બજોતા ચોરા કુંડૂબનાં ૭૫
વર્ષની ઉંમરે જીવનસાથી સંકેસી બેનાર સ.

અનસુયાબેન વોરાના અવસાનથી સુરતનાં
પ્રવૃત્તિનાં ઇતિહાસનું પહેલું પ્રકરણ સ-
છે. એમનું જીવન જેટલું ધન્ય રહ્યું, તે
એમનું અવસાન પણ સુધન્ય રીતે જ
પામ્યું છે. સુરતના વિવિધ સ્ત્રી મંડળો,
સંસ્થાઓના સ્થાપક-પ્રેરક તરીકે એક જો
અને પ્રવાહી વક્તા તરીકે, મહીલાં વિવાદ
આદિ તરીકે, બેસંટ. રાધના એક ઉત્પ
તરીકે અને સહેરના જાહેર જીવનને ધક
સેવારત સુપુત્રોમાં દાતા તરીકે સ
જીવન ખરેખર ધન્ય બન્યું છે.

x

રાયડીપાટી (રાણુલા) એક આપરે
પરજોતરને પોતે બીજી વખત પરજીવાની
કરતાં બાઈને આઘાત લાગ્યો. ધણીની
દાગરીમાં માવતરથી લાલેલ કરીયાવર
તે બળી મરી. આડોશીપાડોશી બેગા
બાઈએ કીધેલ કે 'મારા ધણીને કહેવું
હવે સુખેથી બીજી કરે.'

x

અમકોલામાં શ્રી સિદ્ધલાલ પિપા
પુત્રી કમળાનાં શ્રીયુત શ્રી કરણ સાયદા સા
લગ્ન વૈદિક વિધિ મુજબ બારે ધામધ
થયાં હતાં.

x

લુનાગઢનાં ના. નવાખ સાહેબનાં મ
કાકા આદીલખાનજીનાં બેગમ સાહેબાનું
સાન થતાં શોક દર્શાવવા માટે રાત્રીની
કચેરીઓ બંધ રહી હતી. સહેરમાં પશુ સ
હડતાલ પડી હતી.

x

ગૌહતીથી ખગર છે કે મદિલા સમિતિના
ના નિલાગના મંત્રી શ્રીમતી સુચેતા કીપ-
ચાણુ માસના ગાંતે પ્રચારાર્થે આસા-
પ્રવાસ ખેડશે. મહામંત્રી આચાર્ય કીપ-
દાય તેમની સાથે જાય તેવો સંભવ છે.

x

અમદાવાદના રદ્દીશ મનુભાઈ જોશીગભા-
એક પર બીજી પત્ની કરતાં પીસા પોર-
જોન ગાંતિમાં ભારે ચક્રાર પ્રસંગે
છે.

x

અમદાવાદમાં આ વર્ષે ચાર હજાર કરતાં
વધુ લગ્નો થયાં છે.

x

સરહદ પ્રાંતના માણ વડાપ્રધાન ડૉ. ખાન
નાની દીકરીએ એક દિવસ ખિસ્તી ફલાઈટ
કુતર જસવંતસિંહ સાથે લગ્ન કર્યાં છે.

x

માસિક અટકાવ.

અંધ પટેલ માસિક ધર્મ રતુવટી
ખગર તકલીફે ઘરેલુ ફરી ગાણુ કરે
માસિક લાવનારી રેલ્વેન વનસ્પતીની આ
વટ ગર્ભવાળી સ્ત્રીએ લેવી નહીં. સીસીના
રૂંડાંના સમયના અવરો કેસો માટે
જાનાવટ કી. રૂ. ૫ પોરટ ખર્ચ જુદું
અસન, પીલ્સ-દવા ખાઈ લેવાથી છંદગી
ગર્ભ રહેતો નથી. માસિક નિયમીત
નરિત છે. કી. રૂ. ૫ પોરટ ખર્ચ

લખો—રતુવટી એડીસ.

પીરમશાલ—અમદાવાદ

વાદના એજન્ટ: પંડીત શાહ. ત્રણહરવાળ

આજની સાલણુ ખાણ કાન્ટોને ડેમે-
લના પાલીદાર રશ્વરભાઈ ફૂલાભાઈ સાથે
પુર્નલગ્ન કર્યાં છે.

x

ખરવાની રાજ્યના હીયાન સર. દરીલાત
એન. ગોસલીયાના પુત્ર શ્રી રણજીત ગોસલી-
યાના લગ્ન આગ્રા યૂની. ની એક 'ત્રેન્સુગ્રેડ
નાગર્' સાલણુ કુમારિકા નલિની પંડિત સાથે
રેપેશીયલ મેરેજ એક્ટ પ્રમાણે લગ્ન થયા છે
રણજીત ગોસલીયા ગાતે વણિક જોન છે.

x

જાણીતા ખેડાડી મુખારકમ્પલીના લગ્ન
મશુદા અખતર સાથે થયા છે. મશુદા અખતર
પણ ટેનીસમાં ખૂબ રસ લે છે.

x

ખહેનોને વાંચવા લાયક ઉત્તમ પુસ્તકો

સતીમંડળ ભા. ૨ જો	૩-૮-૦
શ્રી કેળવણીના ખરે ઉપયોગ	૧-૪-૦
શ્રીજોને સમાજસેવા	૦-૮-૦
મુંદરીએને રણજીત ભા. ૨ જો	૧-૮-૦
સીતા	૦-૮-૦
સુભદ્રા	૦-૮-૦
બીન્દુ	૦-૮-૦
રાધારાણી	૦-૮-૦
ખાળકોની માવજત	૧-૮-૦
બિનનું ચૂંથણકામ	૧-૪-૦
ખાળકોને	૦-૮-૦

આજેજ લખો દીકાયત ભાવે મળશે.

'સ્ત્રીપ્રિય': પીરમશાલ : અમદાવાદ

અમદાવાદમાં નૃત્ય શીખવવા માટેનો હક્કાર "ભારતીય કલા મંદિર"ના નામે તા. ૧૭-૫-૪૨ ના રોજ લેડી વિદ્યાગૌરી તીલ-કંકના પ્રમુખપદે ખોદવામાં આવ્યો હતો. નૃત્યો ભાષ્યો કામીનીશંકર શીખવશે. તેમાં ગમે તેટલી ઉમરની સ્ત્રીઓ લાલ લઈ શકશે અને ૧૨ વર્ષની અંદર આળસો પણ લાલ લઈ શકશે.

X

નાગર મૃદસ્થ અને સુરતના રહોશ શ્રી સુશીલકુમાર બટુકરામ મુન્સીનાં લગ્ન શ્રી મહિપતરામ ખાનસાહેબની પુત્રી કુ. વસંત-પ્રભા સાથે સીવીલ એક્ટ પ્રગણે મળ્યા છે.

X

મોતા ગામની એક અનાવિશ આળવિધાના મુવતીએ સુરત જીલ્લાના બહુધાન ગામના એક જૈન મુવક સાથે વડોદરાના આર્ચ સમાજ

હોલમાં લગ્ન કર્યા છે. મુવતી બહુધાન કન્યા શાળામાં શિક્ષિકા છે.

X

હિન્દી સ્ત્રી તખીબો વિના એકલાવે દરે લંકરી ભરતીમાં બેઠાઈ શકશે એમ સરકારે જાહેર કર્યું છે.

X

મદાસ એ. આર. પી. દળમાં લગભગ ૧૨૫૦ મહિલા બેઠાઈ છે.

X

આરડોલી તાલુકાના શિકર, વગાડ અને દરિપુરા ગામના ત્રણ આદિક ઉમરના પાટી-દારે તેમની એક પત્ની દયાત હોવા છતાં બીજવાર વરણીએ ચડ્યા તત્પર બન્યા છે. ત્રણે ઉમેદવારો ૪૦-૫૦ વર્ષની ઉમરવાળા છે. તેમને શોધેલ કન્યાની ઉમર ૧૫ થી ૨૦ વર્ષ વચ્ચે છે. તેમની જાતિમાં આર્યી ખજાનગીદ મચ્ચો છે.

અધિક માસમાં પુન્યદાન

કરવા માટે

નીચેના પુસ્તકો ખરીદો

આવો લાલ ધડીધડી મળતો નથી

લગવદગીતા (કાર્તાતિક) ૫-૦

સક્ષિસ મહાભારત ૪-૮

સક્ષિસ રામાયણ ૨-૦

અનંત આખ્યાનમાળા ભા. ૨ બે ૫-૪

હિન્દુધર્મની પાઠમાળા ૩-૮

૨૦-૪

રૂપીઆ વીસના પુસ્તકો માત્ર

દશ રૂપીઆમાં મેળવો.

(ટ. ખ. જુદું)

છપનલાલ અમરશી એન્ડ સન્સ

પીરમથાદોડ, અમદાવાદ

લગ્નમતરાયદોડ, વીલાપારલા

દરેક કુટુંબ તથા દરેક લાયકશીએ

વસાવવા યોગ્ય પુસ્તકો.

ફક્ત રૂ. ચારમાં

ફિ. લેખક

(૧) સંતનાં સ્મરણે ૧-૪ ડોહાલાલ શામદાર

(૨) સોરઠી સોમનાથ ૨-૦ ભા. નં. ૩૬

(૩) સધિકા ૧-૮ અણાંત

[રમણલાલ વસંતલાલની પ્રસ્તાવના સાથે]

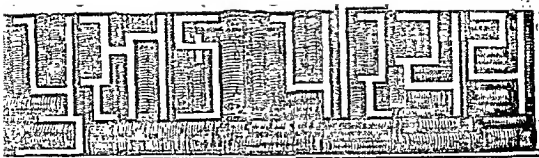
(૪) રક્ષા ૧-૮ પ્રહલાદ બ્રહ્મભટ્ટ

લખો :—

કલ્યાણ પ્રકાશન મંદિર

પાનકોર નાકા, રમકાં મારફીટ,

અમદાવાદ.

સ્વર્ગોત્તું દોહન

પ્રકાશક : પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લી. પોસ્ટ બોક્ષ નંબર ૧૦ વડોદરા
બોર્ડ પરી પૂઠું પાનાં ૫૦૪ કી. રૂ. ૧-૮-૦

૨૪. અમૃતલાલ સુંદરજી પદીવાર ને કવિ નાનાલાલે સૌરાષ્ટ્રના સંત કલા છે. જનતાં તેમને સ્વર્ગોના સ્પષ્ટા તરીકે ઓળખે છે. કારણકે સ્વર્ગસ્થ નામ સાથે સંકળાયેલા ચૌદ પુસ્તકો તેમણે રચ્યા છે. આ પુસ્તકો ધણા લોકપ્રિય નિવડ્યા હતા. સાદી ભાષા, સીધું લખાણ, ધરગથ્ય દર્શાવત, અને આપણા દેશમાં પ્રચલિત માન્યતાઓ ઉપર ભાર, એ ૨૪ પદીવારના પુસ્તકોની વિશેષતાઓ છે. એમાં ધાર્મિક તત્ત્વજ્ઞાનની ચર્ચા નથી પણ નિમ્ન જીવનના સાદા સમાવિષ્ટની વાતો છે. ઓછું લઘુક્ષાંત્રો પણ હોંસથી વાંચે એવાં એ પુસ્તકો છે. પરંતુ આટલાં બધાં પુસ્તકો મેળવવાં અને વાંચવાનું ધણું અશક્ય બની શકે નહિ, એટલે ૨૪ મોતીભાઈ અમીને એમ વિચાર કર્યો કે એ સૌ પુસ્તકોમાંથી સુદેશ ભાગો લઈને તેનું દોહન કરીને એક જ પુસ્તક પ્રસિદ્ધ કરવું. પરંતુ ત્યારપછી મોતીભાઈ મોતે જ સ્વર્ગસ્થ થયા. તેમના સમારકની યોજના થઈ તેમાં પુસ્તક પ્રસિદ્ધ કરવાનું કામ અને તે યોજનામાં પ્રથમ પુસ્તક પદીવારનાં સ્વર્ગોત્તું દોહન પ્રસિદ્ધ કરવાનું કામ. આ દોહનનું કાર્ય નાણુકલાલ ગોહરીયે બહુજ ઝીણવટથી કર્યું. પદીવારનાં ચૌદ પુસ્તકોનો અભ્યાસ કરી તેમાંથી ગોચ દોહન કરવું તે કાર્ય અરેખર મુશ્કેલી લાગુ તે પણ તેમણે તે અંતેષકારક રીતે પાર ઉતાર્યું છે.

પુસ્તકનું વસ્તુ તો ઉત્તમ છે પણ સાથે તેની છપાઈ અને ખાલ સ્વરૂપ પણ સર છે. તેની કીમત પણ રૂ. ૧-૮-૦ બહુ ઓછી કહેવાય. દોહનકારને તેમજ પ્રસિદ્ધ કરનારને ધન્યવાદ થો છે.

તોજ તે અધારણું દિંદને લાભ કરી ચક્રશે. સહેરી સ્વાતંત્ર્યથી જ દિંદને ઉદ્ધાર થશે નહિ. જે વાત લેખકે આ પુસ્તકમાં કહી છે તે હશે ઘણુંખરું સ્વીકાર્ય છે જ. મળે સિદ્ધાંતમાં હવે કંઈ વાંધો નથી. અને વિગતો તો વખત આપે લારશે. આખીજમ અને આમવેદના આખ્યાતા અંગ્રેજી ભાષામાં પુસ્તક લખે છે, તેમને તે અંગ્રેજીમાં લખવું પડે છે, તે આપણી આધુનિક પરિસ્થિતિનો તાદ્દશ ચિતાર આપે છે; બાઈ. રામરાયે પોતેજ અંગ્રેજી સાથે ગુજરાતીમાં આ પુસ્તક લખવાને જાહેરે ગુજરાતી અનુવાદ અન્ય પાસે કેમ કરાવ્યો હશે તે સમજાતું નથી. આ પ્રકારના પુસ્તકોની કીમત સસ્તી રહેશે તોજ તેથી પ્રચારનો અર્થ સરશે.

કવિ-કીર્તિ

લેખક : મહિભાઈ ભુલાભાઈ પટેલ પ્રકાશક : સોનાવાલા હાઈસ્કૂલ, મહેમદાવાદ, પાકું પૂઠું પાનાં ૧૩૫ કી. ૧-૪-૦

લેખકના જણાવ્યા મુજબ તેમણે એમ. એ. માટે લખવા માટેલા વિશાળ નિબંધ માના થોડા ભાગ આ પુસ્તકમાં મૂક્યા છે. “કવિ કાણુ હોઈ શકે” તે વિશે ટુંક નિબંધથી શરૂઆત કરી, વાકિમડી, કવિકાસ, ભવમૂર્તિ અને હર્ષવર્ધન એ ચાર મહાકવિનો ઉલ્લેખ હોય તેમ લાગે છે, પરંતુ પુસ્તકમાં વાંચકને લક્ષમાં રાખી લખાણ થયું હોય તેમ લાગતું નથી. કવિ અને તેમના પુસ્તકો વિશે જે હકીકત આપી છે તે પુરી નથી અને સાથે સાથે શેક્ષપીયરના તેમજ અન્ય અંગ્રેજી નાટક ને કાવ્યોમાંથી અંગ્રેજીમાં ઉતારા આપ્યા છે. આ ઉતારાના ભાવાર્થ પણ સાથે આપ્યાં નથી. લેખક મહેમદાવાદ સોનાવાલા હાઈસ્કૂલના હેડમાસ્ટર છે, એટલે દ્વાય એમણે પોતાના વિદ્યાર્થીઓને જ લક્ષમાં રાખીને આ પુસ્તક લખ્યું હશે. પરંતુ સામાન્ય વાંચકને આ પુસ્તક ખાસ ઉપયોગી થઈ પડે તેમ લાગતું નથી. સોનાવાલા ગ્રંથમાળાના અન્ય પુસ્તકોમાં આ વાત ધ્યાનમાં લેવા વિદ્વાન લેખકને વિનંતિ કરવી પડે છે.

પાસિફિક

લેખક : હોસકરરાય વિદ્વાંસ, પ્રકાશક : ધિ મેહાગુજરાત પબ્લિશિંગ કુ. મુઅઈ ૧. કાચું પૂઠું પાનાં ૧૩૧ કી. ૦-૧૨-૦

વર્તમાન યુદ્ધની વિગતો સમજવામાં ઉપયોગી થઈ પડે તેવું આ પુસ્તક છે. તે અભ્યાસપૂર્વક લખાયું છે અને માહિતીથી ભરેલું છે. જપાન, અમેરિકા, વગેરેના પાસિફિક મહાસાગરમાંના દ્વીપો અને તેમના હેતુઓની ચર્ચા વિદ્વાતાપૂર્ણ કરેલી. પુસ્તકની ભાષા પણ વિષયને યોગ્ય છે. પાસિફિક મહાસાગરને “પ્રશાંત” મહાસાગર નથી કહ્યો તે સત્યોપની વાત છે.

પશુમાંથી દેવ

ભાષાંતરકાર : મોહનલાલ વિહુલદાસ ગાંધી પ્રકાશક : જ્ઞાનવર્ધક પુસ્તકમાળા, અવસ્થાપક : જીવનલાલ અમરશી મહેતા પીરમચારોડ, અમદાવાદ પાનાં ૫૬ કી. ૦-૧૨-૦

જેસએલનના અંગ્રેજી પુસ્તકનો આ સુંદર અનુવાદ છે. જેસ. એલનનું વલણ અધ્યાત્મવાદ તરફ છે. તેમને અર્વાચીન જમાનાના ઝગપોત પદ આપવામાં આવ્યું છે. મળે પુસ્તક “કોમ પેશન ટુ પીમ” ઈન્ડીય દમનથી શાંતિ છે તે આ પુસ્તકનો મંદેશ છે. મનનથીજ આત્માયે લખેલું આ પુસ્તક મનન કરવા યોગ્ય છે.

મનુ સામ્રાજ્ય

લેખક: સ્વદેશીક, અને પ્રકાશક: વૈદ્ય રવિશંકર જટાશંકર ત્રિવેદી તંત્રી વૈદ્ય કમ્પતર અમદાવાદ. કાચું પૃષ્ઠ પાનાં ૧૬૦ કી. ૧-૮-૦.

વૈદ્યરાજ જટાશંકર લીલાધર ત્રિવેદીએ પોતાના વૈદકીય માસિક "વૈદ્ય કમ્પતર"માં સંખેત્રા કેટલાએક લેખોનો આ સંગ્રહ છે. મનુઓની અસર મનુષ્યના આરોગ્ય ઉપર થાય છે. ખાનપાન અને રહેણીકરણી મનુઓને અનુસરતાં હોવાં જોઈએ. કુદરતનો આ ક્રમ તે જાગૃતમાં સંભાળપૂર્વક વર્તન રાખવાથી દવાઓનું સેવન કરવું પડે નહિ. આ સર્વ લેખો વાંચવા તે વિચારવા લાભમણુ છે.

જીવન પ્રવાહ

લેખક: હંધિરભાઈ દેસાઈભાઈ પટેલ, પ્રકાશક: જીવાભાઈ દેસાઈભાઈ પટેલ, નાવલી (વાયા આણંદ) પાનાં ૧૮૮ કી. ૧-૦-૦.

મેટ્રીકમાં નાપાસ થયેલાં એ અસંતુષ્ટ પણ તીવ્ર બુદ્ધિવાન કોશીરે લખેલું આ પુસ્તક છે. તેમાં હૃદયના ઉભરા, અને મનના વિચારો કાલ્યા છે. પુસ્તકમાં યોગજ્ઞા નથી. ખાસ વિષય નથી પરંતુ સદાનુભૂતિ પૂર્વક વાંચનાર તેમાં લેખકની ઉજ્જવી બાબતોનો તીવ્ર તનમનાટ જોઈ શકશે. ઉમર અને ભણતરના પ્રમાણમાં આ લેખકની બુદ્ધિ અને વિચાર શક્તિ શાંતિ માન ઉત્પન્ન ગાય છે. પરંતુ કલમ તેમજ મનન હજી અપરિપક્વ છે દેખાઈ આવે છે. બધું ભાવે તેમને સૂચના કરવાની કે ખીણું પુસ્તક લખવાને બદલે ૬ વાંચો, પદ્ધતિસર વાંચો, મનને નિયમમાં આણી વિચાર કરતાં શીખો, અને શાળા, પા શાળાનો અભ્યાસ ના કરવો હોય તો કર્મમાર્ગે વિચરો. પછી ખીણું પુસ્તક લખો.

નાજીરાજ

લેખક: ચંદ્રમાર્ધ ભટ્ટ પ્રકાશક: પ્રગતિ સાહિત્ય મંદિર, રાજકોટ, પાનાં ૨૧ સમિત્ર કી. ૧-૧૨-૦.

ઉત્તરી લઢાઈ પછી જર્મની વિસરાતું હતું. પણ ત્યાંના દેશપ્રેમીઓએ જુદી જુદી રીતની તૈયારીઓ કરી એ દેશને ફરી યુદ્ધ વૃત્તિનો બનાવવાની તથા તેનો આર્થિક ઉદ્ધ કરવાની મહેનત કરી. આ બધામાં નાજીવર્ગ અને હીટલર વધુ સક્રિય થયો, તેનું પરિણામ તે આજનું યુદ્ધ છે. આ પુસ્તકમાં, નાજીરાજનો-હીટલરની આગેવાનીનો ઇતિહાસ લેખક ઘણી મહેનતે, ઘણાં મૂળ પુસ્તકોમાંથી તે એકો ક્યો છે. અને તેમની યુદ્ધ ભાષા અને રસમય દબે તે આપણને આપ્યો છે. રાજદ્વારી સાહિત્યમાં આ પુસ્તકથી ઉપરોઃ હિતરો થાય છે.

રેડીન

લેખક: સુદર્શન પ્રકાશક: સ્વસ્તિક જુક ડીપો, મંત્રી હાઉસ ગોપેરા હાઉસ મુંબ પાનાં ૩૨ ૦-૪-૦.

આ નાનકડા પુસ્તકમાં ઉપરોક્તો ગાદિતી ભરી છે. હુંકમાં મળું જાણવાનું મને તે આ પુસ્તક છે.

અંતિહાસિક ત્રણ પુસ્તકો

પરાધીન

સ્વાયત

સ્વતંત્ર

શરિયા

શરિયા

જર્મની

દોટો ચિત્રો નકશા વગેરે ત્રણ પુસ્તકોમાં આપવામાં આવ્યા છે. ૨ ત્રણ પુસ્તકો અત્યારના યુદ્ધ સમયે વાંચવા યોગ્ય છે.

દરેકની કી. રૂ. દોઢ છે.

લખો:—સીમાધ અમદાવાદ.

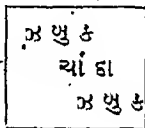
ર્થ રર મુ

::

જુન ૧૯૪૨

::

અંક ૬૭૦

પૃથ્વીના પાતાળથી
સાગરની સોડથી
આવી આકાશમાં
ઘર ઘર ને ગોખમાં
ઝખુક ચાંઢા ઝખુક. ૧

ઉંચા આકાશે ગોળા
દેખાએ ઘોળા ઘોળા
જાણે રૂપાની યાળી
પૂનમની સાંજે લાળી
ઝખુક ચાંઢા ઝખુક. ૨

ચાંઢા તું ચળકને
ઝીણું ઝીણું મલકને
આકાશ ઉભળને
અમને અજવાળને
ઝખુક ચાંઢા ઝખુક. ૩

અમાસે ઠાં સંતાય ?
બીજે તું વાંકા યાય,
આઠમે અડધા જણાય,
પૂનમે પૂરો દેખાય,
ઝખુક ચાંઢા ઝખુક. ૪

ધોળામાં કાણું લાણું,
કાણું કલંક કે છે ?
ડાથી ને રંડીયા ?
ચાને શરમાય છે ?
ઝખુક ચાંઢા ઝખુક. ૫

: શ્રી. : લાભશંકર લ. બેવી :

બુદિયો

[રમૂજગીત]

એક મોટો બુદિયો આવ્યો સવારમાં;
વાનર સેનાને વળી લાવ્યો'તો સાથમાં.
ઘરમાં પેસીને એણે ધમ્મચક્કર માંડી;
ભાઈલાની ચોપડીનાં પાને પાન ફાડી;
ખટખડ એ હસતો'તો લહેરમાં... એક.

શીકું તેડીને એણે ખાવાનું પાડ્યું;
રોટલીને શાક સાથે ઝાપટવા માંડ્યું;
જાણે હોય ઘર એના ખાપનું!... એક.

જુમ્મરને તોરણ તરાપમારી તોડ્યાં,
કાચના રકેબી પ્યાલા ફટફટ ફેડ્યાં;
'હુકહુક' બોલી રમ્યો રંગમાં... એક.

માસ્તર બનીને બેઠો ખુરશી પર રેફમાં,
લેખણ લઈ હાથમાં લખતો'તો નોટમાં;
મેં ડોકું કાઢ્યું'તો ક્યાં દાંતિયા... એક.

છોકણીની ડબ્બી ઉઘાડી માંડ્યું સુંઘવા,
છીં છીં છીં છોક ખાતો લાગ્યો એ ફૂદવા;
મારાં બાપુ જઈ પહોંચ્યા ઉતાવળા... એક.

બાપુની ખૂમ સૂણી લાગ્યાં સૌ નાચવા,
એક પછી એક બધાં નાઠાં ઉતાવળાં;
મેં ફટ ફટ ફટ વાસ્ત્યાં ખારણાં... એક.

૬૨૯૬સિંહ પોલિશવાળો

‘કેમ શેઠ, જૂટને પોલિશ કરું કે ?’ આવો સવાલ બે ત્રણ દિવસને અંતરે મને એક યુવાન ઓકરો સવારના નવ દસ વાગ્યે આવી પૂછી જતો. હું કંઈ એની કંને જ જૂટ સાફ કરાવું, એટલે ભાગ્યે જ તે પાછો કંઈ પણ પામ્યા વિના મારે ઘરેથી જતો. એ યુવાન તે ૬૨૯૬સિંહ જૂટ પોલિશવાળો હતો.

૬૨૯૬સિંહ લગભગ અઠાર વર્ષની ઉંમરનો હતો. તેણે પાટી પર બિલકુલ ધૂળ નાંખી હતી. તેને કંઈ જૂટ સાફ કરતાં જ આવડે. તેનાં માતૃપિતાએ તેને લણાવવા અને મુધારવા ખૂબ મહેનત કરી, પણ તે જરીયે મુધર્યો નહિ. આખરે તેના વડીલોએ તેને આ ધંધો શીખવાડ્યો. ૬૨૯૬સિંહ જડ અને અભણ હતો.

બે કે તે મૂર્ખો હતો, પરંતુ તે એના ધંધામાં ખૂબ હોંશિયાર હતો. તે જૂટને પોલિશ લગાડી અને ઈશ ફેરવી ચળકતા બનાવે, જૂટની અંદર પણ ધૂળની એક રજ પણ ન રહેવા દે. એક જૂટને સાફ કરતાં તેને ત્રણ ચાર મિનિટ લાગતી. ૬૨૯૬સિંહ એના ધંધામાં ધીમે છતાં હોંશિયાર હતો.

તે આમડાની બધી વસ્તુઓ સાફ કરે. જેવા રંગતું ચામડું તેવા રંગતું પોલિશ તે વાપરે અને દરેક ચીજોને નવી નહોર જેવી બનાવે. તેના મહેનતાણામાં દર વસ્તુએ કંઈ એક પૈસો લે. ૬૨૯૬સિંહ સહેલો અને સસ્તો ધંધો કરતો.

તેના માતૃપિતા સાતિએ કાઠિયાવાડનાં ચારણ હતા. એટલે ચારણોની માફક લેને પણ કવિતા બનાવતા અને ગાતા જનમ્યો ત્યારથી જ આવડતું. તે જૂટને પોલિશ કરતો કરતો સિન્ધુડા, છપ્પા, ચોપાઈ એ અને કવિતા લલકારતો. એનાં હુકા એટલે પૂછતું જ શું. એ જૂટને સાફ કરી ઘરે જતો પણ એનાં હુકા તો મારા મનમાં સદા ચે રમી રહેતા. આખો દિવસ હું એ સંભારી સંભારીને ગાતો. બીજા એવા સાંભળવા માટે, ક્યારે સવાર પડે અને ૬૨૯૬સિંહનાં હુકા સાંભળું એ માટે હું ઘણો આતુર રહેતો. સવાર વગર મને આખો દિવસ ચેન ન પડે. ૬૨૯૬સિંહ જાતનો ચારણ હતો.

તે જૂટો સાફ કરી પૈસા કમાય અને એનાં ચોટરાં ખીલમાં બંધ; અને જેમ તેમ કરી પૈસા લાવી પોતાનું પેટ ભરે. દેટલાયે દિવસો તો અત્ત વગર તેઓને કહાડવા પડે. તેમને ન મળે પૂરું આવાડું કે ન મળે એક ચરીર દાંડવા આણું છુગડું. ૬૨૯૬સિંહનું કુટુંબ નિર્ધન હતું.

ગિલકુલ પાસે પૈસા ને હોવાથી તેઓ પકાણો કે મારવાડીઓ પાસેથી ઉધાર લે અને જમણું તમણું વ્યાજ ભરે. આથી આખું કુટુંબ પૈસા વગર હેરાન હેરાન થતું. રાત્રે મનને શાન્ત કરવા આળા ઘરનાં દારૂ પીતા. આવી રીતે ફત્તેહસિંહનું કુટુંબ નિર્ધન હોવાથી પૈસાદારોને હાથે કચકાઈ વિનાશને માર્ગે ચડ્યું હતું.

ખૂબ દારૂ પીવાથી અને પૂરતો જોરાક ન મળવાથી ફત્તેહસિંહનું શરીર પણ છેક આવી રહ્યું હતું. હવે તેના શરીરમાં ફક્ત હાડકા રહેલા હતા. હોદી તો નામેય ન મળે. કહોને તેનું શરીર હાલતું ચાલતું હાડકાખજર હતું. શ્રીકો તેજ વિનાનો સફેદ ચહેરાવાળો, સુકકુ સુકી હાડકાવાળું શરીરવાળો અને નિસ્તેજ આંખોવાળો ફત્તેહસિંહ હજીય ‘કેમ થેક, જૂદને પાલિશ કરું કે? એમ પૂછતો મારે ત્યાં આવે છે. એને ભેળને અને તસ્ત જ એમ વિચાર આવે છે કે તે ક્યારે પૈસાદાર થશે ?

વૈકુંઠરાય મીપતરાય મહેર

રાખ્દ એક અર્થ અનેક

“ માથું ”

- (૧) માથું કાપીને પણ પાવડી બંધાવવી. (તુકસાનમાં ઉતરીને)
- (૨) માથા દીક એક શેર જોરાક ભેળ્યે (માણસ)
- (૩) કોઈક વખત તારું માથું લાંગી નાખીશ. (માર મારવો)
- (૪) મનુ તો માયાનો ફરેલ છે. (ખિજાણ)
- (૫) કવુ મારા માથા ઉપર ચઢી બેઠો. (કથું ન માનવું)
- (૬) આ વાત સાંભળી સંતોષ ટાલીતું માથું ફરી ગયું (કોપી ખનવું)
- (૭) પ્રતાપ ઠલી કોઈને માથું નહિ નમાવે. (તાળે ચવું)
- (૮) આપની શિખામણ હું માથે ચઢાવું છું. (કબુલ કરું છું.)
- (૯) મારું માથું પાકી ગયું. હવે તો બસ કરો. (કંટાળો આવવો.)
- (૧૦) દેશનું માથું જળવાય તો વાંધો ન આવે. (મુખ્ય મથક)

• હિરાલાલ વિદ્યારામ પાઠક (૬-૧-૧૨)

ખાળકો હોંશે વાંચે, તેવાં પુસ્તકો.

ખાળ બહુક	૦-૬	ખાળગીત	૦-૬	વાત બહેનાં	૦-૮
ગીતરજની	૦-૮	ભદ્રુંખાળ	૦-૮	લોખી જમના	૦-૮

શ્રીગોધ એફિસ : પીરમથા રોડ, અમદાવાદ

બિચારો કાગડો

દરેવરે વસંત આવે ને પક્ષીઓ માળા બાંધે. કાગડો-કાગડી માળા બાંધવા માટે ત્યારથી કોયલસમાજ બરાબર નોંધ કરી હ્યે કે અમુક અમુક સ્થળે ને અમુક જાડે કાગડાના માળા થયા છે. માળા પુરે થાય ને ઈંડા મૂકાય એટલે કોયલના હુમલા ચડુ થાય. કાગડો કાગડી હાપણ વાપરીને બેસી રહેતા હોય તો ક્યો વાંધો નહિ, પણ કોયલ કાળી બાય છે કાગડાના અભિમાનમાં કાગડાને એમ કે અમે તો બહાદુર બતા સમડી ને ચકરાને તગડી મૂકનારા!! કોયલ વળી ચા હિસાબમાં! કોયલો હુચ્ચી, સંપીલી ને યુક્તિબાજ! દિવસોના દિવસો બગાડે માર ખાય પણ માળા બાંધવાની બતે તસ્દી ન હ્યે! ને એકવાર ટેવ પડી એટલે બલાસ! શ્રીમંત ગૌરાઓ નવરાં બેસી રહે, ટેલટપ્પા મારે, પણ રાતના એકાં વાસણ ન ઉટકે! ધોબીના કપડાં ન આવે ત્યાં સુધી ઘણી અગવડ પડે પણ બતે ધોવાનું મન જ ન થાય. આમ શ્રીમંતને એથઆરામીની જેમ કોયલ વસંતની મઝા માણવા મોજશોખી ને હરામ હાડકાની યધ ગઈ છે ને હવે તો આદત પડી ગઈ, રૂઢિ બંધાઈ ગઈ; ને વર્ષો વીતી ગયાં એટલે કોયલ માળો બાંધવાનું ને બચ્ચાં ઉછેરવાનું કામે ભૂલી ગઈ છે. શ્રીમંત બાઈઓ નર્સ, આયા ને નોકરો પાસે જ જાળકો ઉછેરાયે છે

તેમ કાગડો કાગડી કોયલના નોકર ને આયા છે. બચ્ચું પુરેપુરું મોટું થાય ઉડતાં શીખે ને ખોરાક ગોતતાં શીખે એટલે પોતે ઉપાડી બાય. પક્ષી જગતમાં દાદો ને હાંડ ગણાતો કાગડો કાગડી કોયલ પાસે લોટ ને મૂર્ખ સાબીત થાય છે. વસંત, શીમ ને વર્ષા એટલે કુદ-રતમાં માણવાના ખાવા પીવા ખેલવા ને ગાવાના કોયલના દિવસો પૂરા થાય છે. એટલે તૈયાર બચ્ચાને પોતે જોખળી પોતાની સાથે લઈ બાય છે.

પાસેના લીમડા ઉપર અઠવાડિયાથી કાગડો કાગડી બે મોટાં કોયલનાં કાળા-નરબચ્ચાંઓને ઉછેરી રહ્યાં છે. બચ્ચાંને એકાંતમાં સંતાડી રાખી પોતે ચણુ ગોતી ત્યાં ખવરાવી આવે છે! કાગડા કાગડીને એમ કે મારા રૂપાળાં બચ્ચાંને કોક લઈ જશે એટલે સાથે જ નથી ફેરવતાં. ચકલી કાબર વગેરે તો પોતાનાં બચ્ચાંને સાથે જ ફેરવતાં હોય છે.

કાગડાભાઈ માટે હસતું તો એમ આવે છે કે રસ્તા ઉપર મુખેથી કોઈને પસાર થવા ચે દેતા નથી! કુતરું, ગાય, છોકરો, છોકરી, આદમી કે બાઈ જે નીકળે તેની પાછળ પડે ને કકળાટ કરી, ચાંખો મારી તગડી મૂકે! સમડીને તો એ રસ્તે આકાશમાંએ આડી ઉતરવા ન દે! મનુષ્ય એક બે વાર બચ્ચાં જોવા ગયો તે હવે તેને લાગે ને કાગડો

ગોળ આ બધું ખાધું. ખાધા પછી અમે બધા સ્ટેશન ગયા. ત્યાં ૪-૫ સાધુ હતા. તેમાંના એક સાધુને લાઠી ફેરવતાં સરસ આવડતું હતું. તથા ગરાહી ગાયનો પણ તેને આવડતાં હતાં માંડાવરથી બીલખા ટ્રેઇનમાં જવાનું હતું. ટ્રેઇન આવવાની એક કલાક વાર હતી. એટલે ગામમાંથી છાશ લાવી અમે બધાએ પીધી. પછી પા કલાકે ટ્રેઇન આવી અને ટ્રેઇનમાં અમે ચઢી બેઠા. અમે જે ડગામાં બેઠા હતા તેજ ડગામાં પેલો સાધુ બેઠો હતો, તે મરાઠી ગાયનો ગાતો હતો, તે સાધુ ગીરનાર જતો હતો. અને અમે બિલખામાં ઉતર્યા ત્યાં અમે રાત રોકાઈ રહ્યા. અને બીજે દિવસે સાંજના ચાર વાગે ગીરનાર ઉપર ચઢવાનું શરૂ કર્યું હતું. ત્યાંથી અમે રામેશ્વર ગયા હતા. બીલખામાં આનંદાશ્રમ ભેવા જેવું હતું તે અમે ભેવા ગયા હતા; તે ભેઈને અમે ૫-૧૫ વિદ્યાર્થીઓ ત્યાંથી રામેશ્વર ઉપડ્યા. ત્યાંથી ત્રણ ગાઉ યાત્રા બીલખું તે કેડીનો રસ્તો હતો. અને તે જંગલમાંથી બાય. અમે જ્યાં અહીં આંચા ત્યાં જ બીલખામાંથી એક નદી વહેતી હતી, અને તેનું પાણી બહુ ચોક્કસ અને મીઠું હતું. અમે જતા હતા. આંચે એક લોકડી સૂતી હતી. તે અમે બધાએ ભેળ્યું. રાત્રે આઠ વાગે રામેશ્વર પહોંચ્યા. દરેકે પોત પોતાનો નાસ્તો કરી લીધો. અને પછી અમે સૂઈ ગયા. સવારે છ વાગે

ઉઠી ત્યાંથી અમે એક લોખિયો લીધો હતો. અને અમારે દાતારને ડુંગરે જવાનું હતું. ત્યાં અમે ગયા ત્યાંથી કેડી જતી તે કેડીએ ચાલ્યા. અહીં ચાલ્યા ત્યાં કેડી ન મળે. એટલે અમે બધા સુઝાણા, અને અમે બધા સીધે મીઠા ચાલવા માંડ્યા. અમે ઉપર ચઢ્યા ત્યાં માથુસો જતા હતા. તેમની સાથે અમે બધા ભેગા થઈ ગયા હતા. દાતાર ગયા. બધું ભેઈને નીચે પાછાં આંચા. તળેટીના ગામમાંની ધર્મશાળામાં ઉતર્યા હતા. ત્યાં સાત વાગી ગયા. પછી અમે બધાએ ખાધું પછી સૂઈ ગયા. સવારે ચાર વાગે ઉઠીને ગીરનાર ઉપર ચઢવા માટે તૈયાર થઈ ગયા. ચાલતાં ચાલતાં વચ્ચે ૩-૪ વખત વિસામો લેવો પડ્યો હતો, બધું ભેતાં ભેતાં સવારના છ વાગે ઉપર પહોંચી ગયા. અને વચ્ચે ઘણાં ખોટા સાધુઓ પાઈ પંસાઓ માગે, ઉપર અમે ૫-૬ કલાક સુધી રૂંધ્યા અને ત્યાંની વિગત અને શું શું થયું, શું શું ભેળ્યું. તે બધું મેં ઉપર લખ્યું તે પ્રમાણે છે. અમે બધું ભેળ્યું. અને પછી નીચે ઉતર્યા તે દિવસ અમારે મહાલોજન હતું. તે લોજન કરી. પછી અમે સૂઈ ગયા, અને બીજે દિવસે ટ્રેઇનમાં ભાવનગર પહોંચ્યા. આ પ્રમાણે હમારી સુસાફરીનો અંત આવે છે.

“નરસિંહ”

મૂર્ખ બિલાડો ને શિયાળ

ખૂશીમાં બેસી મૂર્ખ બિલાડો ચા પીતો'તો
સામે મોઢું દર્પણ રાખી મૂર્ખ એનું જોતો'તો.

એવામાં શિયાળ આવી કહે કરો મુઠ્ઠા કામ
નોકરી મારે કરવી છે. લખ્યું હતું થોડો કામ.

કરજે નિત તું ચા મારી, આપીશ રૂપિયા પાંચ
મૂંછેને પણ દેતા બિલાડાભાઈનો ઉવાચ.

સાડું સાહેબ, કહી આલ્યા શિયાળ બરી સલામ
શું કરવા છે પૈસા મારે? ચાની સાથે કામ.

નિત 'બિલાડાને ચા થોડી દઈ, પોતે વધુ પીતો
'સાહેબ ઉમરો આવ્યો, ને રોજાઈ ચા એવું કે'તો.

બિલાડાભાઈ યથા ગુસ્સે ને એક દિ મારવા દોડ્યા
મુંદર રમણી ખ્યાલા ફેલી, શિયાળ બંદા લાગ્યા.

ઈન્દુલાલ હ. કોઠારી

વનમાં તે મહાવેતો ખ્યાલો રે મોરલો,
બોલતો રે! કેવાં મીઠાં એ બોલ.
જાગજ હરખાય છે સુણતાં સ્નેહથી,
નાચતો રે! કેવો કરે કલ્પોલ-વનમાં.
મહારા એ લાઇને ખ્યાલો રે મોરલો,
જોલતો રે! કેવા રંગે રસાળ-વનમાં.
નીલખું હતું તો એની ખ્યાલો કળાને,
કરતો રે! કેવી મુંદર કળા-વનમાં.
મહારા તો ઉપવનમાં બેસતો મોરલો,
હીપતો રે! કેવો મહારો જાગ-વનમાં.
આવે બાલુકાં કોઈ મહારા આંગણે,
સ્નેહથી રે દેખાડે તેની કળા-વનમાં.

મુરેશકુમોર પરીખ

સખમરીન

ખાણકો, તમે સખમરીન ચળદ વર્તમાનપત્રોમાં આગર તો કોણકને મોઢી સાંભળ્યો તો હશે જ. એ સખમરીન શું હશે, તેની રચના કેવી હશે અને તેનો શો ઉપયોગ હશે એ જાણવાનો તમે ઠી પ્રયત્ન કર્યો છે ?

આ સખમરીન ને પાણીની અંદર તરનારી સ્ટીમર છે. તેને ડુબકડીસ્તિ પથ્થુ કહેવામાં આવે છે. તે પાણી ઉપર એટલું ઘી અને પાણીની નીચે વિદ્યુત્તથી ચાલે છે. તેમાં ટોરપીડો, દાડગોળો વગેરે શત્રુઓની સ્ટીમરો. તથા વહાણોનો નાશ કરવા માટે રાખવામાં આવે છે. તેની લંબાઈ ઠીક ઠીક હોય છે પણ પહોળાઈ ખટું થોડી હોય છે. તેમાં બીજી જગ્યાએ જતી વખતે મોટી મુશ્કેલી ઉભી થાય છે તેથી ખૂબ સાવચેતી રાખવી પડે છે. તેની બંને ગાલોએ આવેલા છેડા ઉપર ટોરપીડો ગોઠવેલી હોય છે. તે ઉપરાંત તેમાં અનાજનો બાંકાર, રસોઈગૃહ, આરામગૃહ, અમલદારો માટે રહેવાની જગ્યા તેમજ ખલાસીઓ માટે અક્કમ ખંડ હોય છે. સખમરીન દિવસે પાણીની અંદરના ભાગમાં તરે છે અને કિનારા પર આવેલા હેથનું દુરમનોથી રક્ષણ કરે છે.

તમને યશ છે પાણીની નીચે તરતી આ સખમરીનમાંના માણસોને કેવી રીતે ખબર પડે કે દુરમનો ક્યાં છે અને તેમના ઉપર કેવી રીતે દાડગોળો છોડવો ? તેમાં રહેલા માણસો કેવી રીતે જાણ લેતા હશે ? સમુદ્રની સપાટી ઉપર તેમજ દૂર શું બની રહ્યું છે તે જાણવા માટે 'પેરીસ્કોપ' (Periscope) નામનું યંત્ર વાપરવામાં આવે છે. સખમરીન પાણીની નીચે હોય છે ત્યારે એ યંત્રનો એક છેડો પાણીની સપાટીથી થોડે ઉંચે અને બીજો છેડો સખમરીનમાં હોય છે. આરસીઓની કસમતથી બહારનો દેખાવ જોઈ શકાય છે. અંદરના છેડાના કાચ પાસે એક અમલદાર બેસે છે અને બહાર શું બની રહ્યું છે તેની શોધમાં રહે છે. જ્યારે સખમરીન સમુદ્રની સપાટીથી થોડીક જ ઊંડી હોય છે ત્યારે ઝીણામાં ઝીણા અવાજ સાંભળી શકાય તેવા યંત્રની મદદથી દૂરથી દુરમનોની સ્ટીમરો કે વહાણો આવે છે કે નહીં તે જાણી શકાય છે. દુરમનનાં વહાણો પાસે આવી લાગે એટલે તેમના ઉપર ટોરપીડો છોડવામાં આવે છે. આ ટોરપીડોમાં દાડગોળો લદેલા હોવાથી જ્યારે તે દુરમનોના વહાણો સાથે અથડાય છે ત્યારે તેમાં આગ લાગે છે અને તેનો નાશ થાય છે.

સખમરીનની અંદરનાં માણસો તેની અંદર પૂરેલી હવાનો ઉપયોગ કરે

છે. આ હવા ખંભાસ થઈ જાય ત્યારે સખમરીન સપાટી ઉપર આવે છે. અને નવી શુદ્ધ હવા મેળવે છે.

સખમરીનને પાણીની અંદર ડુબાડવા માટે તેમાં યંત્રદ્વારા પાણી ભરવામાં આવે છે. પાણીથી તેનું વજન વધે છે અને નીચે ઉતરે છે. તે પ્રમાણે સપાટી ઉપર આવવા માટે બંધું પાણી ધ્રુવી નાખવામાં આવે છે. આથી તેનું વજન ઓછું થાય છે અને સપાટી ઉપર આવે છે.

સખમરીન પાણીની અંદર લગભગ બેઘી અઢી દિવસ સુધી રહી શકે છે. તેની સપાટી ઉપરની ઝડપ કલાકના બે માઈલની હોય છે અને પાણીની અંદર ઝડપ આશરે એક કલાકે એક માઈલ હોય છે. તે અંદરના ભાગમાં ૪૦૦ થી ૫૦૦ ફુટ નીચે જઈ શકે છે. પણ આટલે ઊંડે જતાં તે માત્ર ૧૫૦ થી ૨૦૦ ફુટમાં જ રહ્યા કરે છે.

ત્યારે પેરીસ્કોપમાંથી દુરમનનાં વહાણો દેખાય છે ત્યારે સખમરીનમાંથી ટોરપીડો છોડવામાં આવે છે. આ સખમરીન ટોરપીડો છોડીને તે સ્થળેથી જેમ અને તેમ જલ્દી અદ્રશ્ય થવા માટે નાસે છે. કેમકે દુરમન સ્ત્રીમરમાંથી તેનો નાશ કરવા 'ડેપ્થચાર્જ' નામનો ગોળો છોડવામાં આવે છે. એ ગોળામાં એવી જાતની વિશિષ્ટતા હોય છે કે તેની શક્તિ પાણીની અંદર પણ જેવી ને તેવી જ રહે છે, અને અસુક અંતર કાપ્યા પછી ફાટે છે. તે અંતરમાં જે સખમરીન સાથે લોટો થાય તો સખમરીન હતી ન હતી થઈ જાય છે.

આ પ્રમાણે, લડાઈમાં સખમરીનનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે.

સુરેન્દ્ર દોશી.

કોનો કઈ સાલમાં જન્મ ?

લખનાર:—રમણ અંબાલાલ શાહ

(૧) શ્રી. અંદ્રવદન મહેતા	ઈ. સ. ૧૯૦૧.
(૨) શ્રી. દેશબજી પરમાર	" ૧૮૯૪.
(૩) શ્રી. સુંદરમ	" ૧૯૦૮.
(૪) શ્રી. રમેશ્વરસિંહ	" ૧૯૦૩.
(૫) શ્રી. ઉમાશંકર જોષી	" ૧૯૧૧.
(૬) શ્રી. બાદરાયણ	" ૧૯૦૫.
(૭) શ્રી. ઈન્દુલાલ ગાંધી	" ૧૯૦૫.
(૮) શ્રી. ઝવેરચંદ મેઘાણી	" ૧૮૯૭.
(૯) શ્રી. પતીલ	" ૧૯૦૭.
(૧૦) શ્રી. સુંદરજી ખેડાઈ	" ૧૯૦૪.
(૧૧) શ્રી. બળવંતરાય ઠાકોર	" ૧૮૬૬.

તમને કેવા થવું ગમે ?

એક છોકરો હતો. તેનું નામ ગોપાળ. તે ખૂબ હાંશયાર હતો. નિશાળમાં પહેલા નંબર રાખે.

એક દિવસ તેની જાએ તેના માટે એક રોટલો જનાવ્યો. ખાંડ, દ્રાક્ષ, ટોપફું વિગેરે નાખીને ખૂબ મજાનો રોટલો તૈયાર કર્યો. ધીધી તરબોળ ચોપડ્યો અને પછી પોતાના વહાલા દીકરા ગોપાળને ખાવા માટે નિશાળે મોકલ્યો.

ગોપાળ આવેા સરસ રોટલો જોઈને રાણ રાણ થઈ ગયો. તે તે રોટલો લઈને નાચવા ને દૃઢવા લાગ્યો. અને તરતજ એક બાલુએ જઈને ઠકઠા થઈ વિના આખેને આખો રોટલો દાંતથી ઢરડીને ખાવા લાગ્યો. નિશાળનો ઘંટ વાગ્યો ત્યાં સુધી જાધો. વધ્યો તે પોતાની પાસે સંતાડીને બીજી વખતે ખાવા સારું રાખ્યો. સાંજે તે નિશાળેથી છૂટ્યો ત્યારે વળી થોડો જાધો. ઘેર જઈને પણ બીજા જાણા સાથે જાધો અને ઠકઠો વધ્યો. તે લઈને રાત્રે સૂઈ ગયો તે રાત્રે જાગ્યો ત્યારે ય જાધો. આમ ગોપાળને એ રોટલો એટલો ગમી ગયો હતો કે તે એકલોજ ત્યારે ત્યારે વળત મળ્યો ત્યારે ત્યારે થોડો થોડો ઢરીને ખાઈ ગયો.

બીજેજ દિવસે ગોપાળને પેટમાં દુઃખવા આવ્યું. માથું દુઃખવું શરૂ થયું અને તાવ આવી ગયો. ગોપાળ માંદો પડ્યો.

માખાપને ચિંતા થઈ. હરતો હરતો છોકરો એકાએક માંદો કેમ થઈ ગયો ? નજર લાગી કે શું ? આડોશી પાડોશી ખબર લેવા આવ્યાં. તેઓ કહે “અરે ! આ ગોપાળ કોઈ દિ માંદો ન પડે તે આજે એકાએક શું થઈ ગયું ?

ડોક્ટરને બોલાવ્યો. ડોક્ટરે ગોપાળને જોઈને દવા આપી. કડવી દવા. ગોપાળને પીવી જરાય ન ગમી. પણ કરે શું ? તાવ હતો, એટલે દવા પીધા વિનાય કેમ ચાલે ?

થોડા દિવસે ગોપાળ સાજો થયો તે નિશાળે જવા લાગ્યો. પણ હવેથી તેની માએ નિશાળે રોટલો-નાસ્તા માટે મોકલવો બંધ કર્યો.

બીજે એક છોકરો હતો તેનું નામ નારાયણ. તે પણ ગોપાળની નિશાળે જ ભણતો હતો.

નારાયણની માએ એક દિવસ તેને નાસ્તા માટે સરસ, મજાનો રોટલો મોકલ્યો. રોટલો જોઈ નારાયણ ખુશ થઈ ગયો. તેણે તેના મિત્રોને બોલાવ્યા અને કહ્યું. “ચાલો આપણે આ રોટલો ભેગા બેસીને ખાઈએ. મારી જાએ ખૂબ સરસ રોટલો મોકલ્યો છે.”

મિત્રોને કટકો કટકો રોટલો આપી પોતે એક કટકો જાધો અને થોડાક વધ્યો તે ત્યાં આવી પહોંચેલા એક ભૂખ્યા લિખારીને આપી દીધો. આથી નારાયણને ખૂબ જ આનંદ થયો.

નારાયણની મા તેને દરરોજ એવોજ રોટલો મોકલવા લાગી.

લે. કાન્તિલાલ સુ. ઝવેરી.

લલલલાના માથા નમાવનાર
આખો ગામને એક અંતે મુંડનાર
સામારાતન

ધાંચળગોનું નામ

અમર કરવાનું પરાક્રમ

ડી. એ. ૬૮૦૩

રેકર્ડ પર

વાવડીયસ્કી

દ્વારા

કમલેશ પાર્થી

રમુ કરે છે.

વૈળગુલ સંપ્રદાયના

અત્યાર સુધીનાં બહાર

નહીં પડેલા કિર્તનો

કિર્તનકાર કરસનદાસ.

ડી. એ. ૬૭૭૬

રેકર્ડ પર

"નતગો મેરે લાલ

છગત મગત પ્યારે લાલ"

સંજાએ છે.

"ટોશન ભાસ્તર" ચિત્રના ગાયનોની

રેકર્ડ બેઠક સમયમાં બહાર પડ્યો.

સચિત મફત કેટલોગ માટે અમારા ઓષોગાર્ધક ડીલરને મળો અગર લખો:-

ધીનેશનલ ગ્રામોફોન રેકર્ડ મેન્યુ.કં.લિ.

૧૧૦, મેડાલ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ-૧.

યંગ ઇન્ડિયા

જુન. ૧૯૪૨

શ્રીમતિ સુલોચના વકીલ.

ડી. એ. ૬૮૦૪

ચાલો રસચંદ્રને વધાવીએ.

મુંગધ લર્વા કુલડાં કચડાય.

ગીત કોકિલા

રતનબાઈ

ગીતમંજરી

દોશ્યાનું સંગીત

"રાયસાહેબ"

ના ગાયનોની રેકર્ડ પર સાંભળો

રેડીઓસીંગર

અને

ભરતમિલાપ

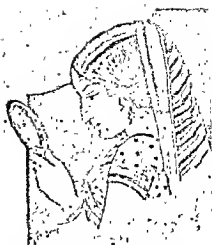
ના ગાયનોની રેકર્ડ પર

લજ નથી સાંભળી ?

કામીનીઆ ઓઇલ

(૨૯૨૮૬)

તમારા વાળ ઝાળગામાં તમે મંગરૂર
ખેતો અને સાથે સાથે તેમનું કાપણ
પ્રકારની બીઆરીથી રક્ષણ કરો.

સોડા અને શાંતિ સંદર્ભેની જ પૂજા કરે છે. આને
એ વાત સાચી છે કે તમારી બાજુમાં વધારે કરવામાં
ભરાવદાર બાલ અત્યંત બામ બજાવે છે. આપે રમણીનો
સુંદર કેશવપ મગરૂરીનું મુખ્ય કારણ થઈ પડે છે. આ
ઉપરાંત નિરોગી ભગવદાર સ્વચ્છતા વાળ તમારા. કરીરના
નિરોગીપણની સાચી ખાતરી આપે છે, કામીનીઆ ઓઇલ
તમારા માથાને સ્વચ્છ કરે છે અને તેમાં જે કંઈ ખોરા
મેલ ભર્યો હોય છે તેને બહાર કાઢી નાખી કષ્ટપથી
વાળની વૃદ્ધિ કરે છે. સાથે સાથે તે ભરાવદાર વાળની
વૃદ્ધિને ઉત્તેજીત કરે છે.

બાટલીની કિં. રૂ. ૧-૦-૦, ૩ બાટલીની
કિં. રૂ. ૨-૧૦-૦, પી. પી. ખર્ચે અલગ.
મફત નમુના માટે ૧/૨ આનાનો સ્ટેમ્પ ખોડો.

ફોનના હા વીશાલ સુગંધી બેહુક બેહુક ફેલાવતું

ગોટો-દિલખદાર [૨૯૨૮૬]

ફુનિવામાં આકર્ષક અને બિનદરીક અત્તર છે. જેમાં સ્પીરીટ નહીં હોવાથી કોઈપણ ધર્મના
આથ વગર મને તે માણસ ઉપયોગ કરી શકે છે. તો આનંદકારક પ્રસંગે આ ભગમંદર
અત્તર વાપરવા માટે આજેજ બાટલી ખરીદો. કિં. ૦૧ ઓસ બાટલી ૧ ના રૂ. ૧-૪-૦
કિં. ૧ દ્રામની બાટલી ૧ ના રૂ. ૦-૧૨-૦ કિં. ૧૧ દ્રામની બાટલી ૧ ના રૂ. ૦-૦૮-૦
કપડાની પેટીમાં રાખવાના સુગંધી કાંડના કાગળના આના નમુનાની શીશી ૧ ના
૨ આના પી પી ખર્ચે અલગ.

ગાંધી

પૃષ્ઠ ૮૬
સપ્તાંગ અંક ૧૦૨૬
જુલાઈ
અંક ૭ મે.

જાળકરનાથ

વંત્રીઓ :

પુતળીબાઈ કાપડચી
કેશવભટ્ટાદ સ્ત્રી. દેસાઈ
બી. એ. એચ એચ. બી.

મંત્રી :

મં. દ્રક્ષાન્ત. ઇ. મહેતા
પીતરામરાય. અમદાવાદ.
હાપતરાયરાય. તીશાપારણા.

કર્મચાલાલ માણેકલાલ સુનંદરી કુત. સામાજિક નવલકથા : નવી આવૃત્તિ બહાર પડી ગઈ છે.

હરસ મસાનો સર્વ શ્રેષ્ઠ ઇલાજ

'પાઈલ્સા'

વેદો, ડાક્ટરો તથા દરદીઓ
દરેક કે જેણે પાઈલ્સા-વાપરી
છે તેઓ એ પ્રમાણે કહે છે
અમોને મગેલ સંખ્યાનંવ
સરીફીકેશ પેરી નીચેના એ
વાંચી ખાતરી કરો.

Verawal 11th May, 1942

I never experienced such a wonderfully quick
and permanent effects in the treatment of Piles,
as with your Pilesa. In most of my cases, I have
observed a definite improvement the next day.

Dr. Nanubhai M. Sharma. L.A.M.

એક બોટલના
રૂપીઆ ત્રણ

કાસરા, ૧ : ૫ : ૪૨

આથી સરીફીકેશ આપવામાં આવે છે કે, આપની એલાઈ
ફાર્માસ્યુટીકલ કંપનીમાં તૈયાર થયેલી "પાઈલ્સા"નો અજમાવક
મહેનદારા દર્દી ઉપર કરી જોગો દતો, જેથી તેને ધણાજ સારો
ફાયરો થયો છે.

આથી હું બીજા હરસ મસાના દર્દીને પણ બદામણ કે
હું કે તેમણે પણ "પાઈલ્સા"નું સેવન કરવું.

મણીબહેન હાંમતંસીદા નર્સ
સોવીલ ડીરપેન્સરી : કાસરા

એક વખતની રૂપસથી તમારો પણ એજ
મત થશે.

- રક્તમાં રહેલા રાગજન્ય વિકારો કે, જે હરસ
મસાનો ઉપદ્રવ ઉત્પન્ન કરે છે તેને દૂર કરી
દરદને નાણુદ કરે છે અને શરીરને તંદુરસ્ત
ખનાવે છે.
- અમે તેટલા વેગમાં પહોંચી જાયો, બળતરા, જોગો
તથા દુખાવાને પહેલેજ દીવરો બંધ કરી મસાને
સુકવી જડમૂળથી નાણુદ કરે છે.
- નિર્દોષ અને ચોપક વનસ્પતિઓમાંથી બનાવ-
વામાં આવેલ દોષ, કોઈપણ પ્રકારની પેંદરની
જરૂર રહેતી નથી.
- હજારો દર્દીઓ વાપરી રાગમુક્ત થયા છે.

એલાઈડ-ફાર્માસ્યુટીકલ કું. દીવાનપરા રાજકોટ

‘જ્ઞાતવર્તક પુસ્તકમાળા’

ના પ્રાહુકોને

ચાલુ સાલનું બીજું પુસ્તક શ્રી કનૈયાલાલ મુનશીકૃત કોનો વાંક? કી. રૂ. અડી બહાર પડી ગયું છે. અને હવે આ પુસ્તક ન જોઈ શકાય તે ‘અણુહિલવાડનો મુવરાજ’ (કિતરાઈ) પણ બહાર પડનાર છે. તે મળશે. પ્રાહુકો ‘બન્નેમાંથી’ જે જોઈશે તે મંગાવી શકે છે. તોજું પુસ્તક શ્રી અમૃત-લાલ ત્રિવેદીનું સામાજિક સંજ્ઞન.

જસવંતી-દીલનાડખ છપાય છે. તે આ માસની આખરમાં બહાર પડશે. બચવરથાપક.

નવાં પુસ્તકો

અણુહિલવાડનો મુવરાજ. ભા. ૧-૨ નો ૪-૮ ત. રાજમાતા ૩-૮ સુરેખા ૨-૮ અંબતીપતિ ૨-૮ સહચરીની શોધમાં ૧-૮ કીર્તિ કથાઓ ૨-૦ સુવાસચંદ્ર (ચરદખાણ) ૨-૮ ધિલા ૧-૮

‘સ્ત્રીઓએ કાર્યાલય’

પીરમસા શાહ-અમદાવાદ.

વાર્ષિક લવાજમ

દેશ બહાર ૫૨૬૪

૪-૪-૦ ૪-૮-૦ ૫-૪-૦

(આઠ શીર્ષક)

શ્રી ઓ ધ

જુલાઈ

૧૯૪૨

અનુક્રમણિકા

છૂટક નકલ આઠ આના

વર્ષ ૮૬

અંક ૭

૭ મે

૧ સ્વર્ગીય પનિહારી	...	શ્રી રણજીત મ. શેઠ	૨૬૫
૨ બાળપણની લઢાણ	...	શ્રી અંબાલાલ ન. શાહ	૨૬૬
૩ અરત યતાં	...	શ્રી પુષ્પા સુક્લ	૨૬૮
૪ વીણો વીણો વીણનારા	...	શ્રી વિશુધ મહેતા	૨૬૯
૫ મિસિસ અર્ચિલ	...	શ્રી કે. ડી. જાની	૩૦૧
૬ અર્ધાંગના	...	શ્રી હસમંતી ધી. દેસાઈ	૩૦૨
૭ અનુમુખાની બંદાર
બચવરથા	...	શ્રી કુમરશી સંપટ	૩૦૩
૮ ગુજરાતની નારી	...	શ્રી ‘ચન્દ્રિકા’	૩૦૬
૯ કવિ અને કવિતા	...	શ્રી નવીન આર. આચાર્ય	૩૦૯
૧૦ અંતર બધા	...	શ્રી વાડીલાલ શાહ	૩૧૧
૧૧ વેવદી	...	કે. જ્યોત્સના ખંડરીયા	૩૧૪
૧૨ શાન્તિ	...	બળવંતરાય છ. મહેતા	૩૧૬
૧૩ યાચના	...	શ્રી ચંપકલાલ શાહ	૩૧૭
૧૪ હિન્દુ સમાજમાં ઓતું રચાન	...	શ્રી લલિતાબેન હ. પટેલ	૩૨૧
૧૫ આપાહનું પ્રકૃતિચરણ	...	શ્રી જોશવાલ ના. ત્રિવેદી	૩૨૫
૧૬ વિવિધ વાનીઓ	૩૩૧
૧૭ નવજુવાનોએ શ્રી સમાચાર...	૩૩૩
૧૮ ચાલુ બનાવોની માહિતી...	...	શ્રી કેશપ્રસાદ દેસાઈ	૩૩૫

કોણ જવાબદાર : આવતા અંકમાં આપવામાં આવશે.

આમંત્રણ

ખહેનો અને લાઈઓ,

‘સ્ત્રીઓએ’ નો દર વર્ષે નવરાત્રીમાં ઉપયોગી થાય તેવી ‘ગરબા અંક’ આપવામાં આવે છે. છેલ્લા બે વરસ થયાં તે અંકો ધણાજ વખણાયા છે તે આપ સૌ જાણો છો.

આઠાખરનો અંક ‘ગરબા અંક’ તરીકે બહાર પડશે.

આપના ગરબાઓ વહેલી તકે અમેને મોકલી આપશો.

જ્યાં અમેને કમવાર મોકલવામાં તેમજ ચિત્રો વગેરેમાં ઉપયોગી થાય એ હેતુથી આ અંકમાં જ જાહેર કર્યું છે. છેલ્લી પડીએ અમેને ધણીજ ઉતાવળ કરવી પડે છે. માટે દરેક ભાઈ-બહેનોએ પોતા પ્રેતાની કૃતીઓ કાર્યાલયમાં મોકલી આપવી. -મંત્રી.

આમજીવનમાં સ્વર્ગ ખડું કરનાર
પોતાની મંડળી સાથે શહેરનો
વૈભવ વિલાસ છોડી

કુમારો માટે ઉપયોગી હિન્દના
તેમજ દરિયાપારના મહાન નરો-
ના સરળભાષામાં આલેખાયેલાં

જીવન ચરિત્રો

વિભૂતિ મંદિર

લેખક : શ્રી અશોક હુપ્પ

કર્નલ લોરેન્સ, લાલા હરદયાલ,
સર જોન ફ્રાન્કલીન, સર આર્થર
ન્યુટન જિસેપ ગેરીબાદી, માર્કોની,
રોનાલ્ડ રોસ, અબ્રાહમ લિંકન,
ટોમસ પેર્કિન, અને ડૉ. કેતકર.
દશ ચરિત્રો સચિત્ર, કવર જેકેટ
દ્વીમત રૂ. ૩. બે

.....લખો.....

જીવનલાલ એન્ડ સન્સ

લગ્નપતરાય રોડ, વીલાપારલા વેસ્ટ :
(મુંબઈ) અગર પીરમશા રોડ, અમદાવાદ

હિન્દુ

આમ પુનરો-
દ્ધારમાં જીવન
સમરપે છે ને
યુવાન યુવતી-
ઓને પોતાના
કર્તવ્યનો રાહ
ખતાવે છે.

પાકું પુઠું : કળામય કવર જેકેટ
પૃષ્ઠ ૩૨૫ કિંમત રૂ. ૩. બે

દીવાને સાગર

દફતર ખીજું

શ્રી સાગરનાં છેલ્લાં વીસેક વરસનાં
ભજનો, ગઝલો અને કાવ્યોનો
અન્થ.

આ અન્થ શ્રી સાગરની હયાતીમાં
ઈ. સ. ૧૯૩૬ માં તેમની જ દેખરેખ
નીચે ફેલીરશત : રાજદકોપ અને
રાજદસ્યથિ સાથે છપાયો હતો.

કિંમત રૂ. ૩. બે

(વિ. પી. પોસ્ટેજ ખર્ચ આઠ આના જુદા)

ખતો થોડી જ છે માટે જણામુએ
તુરત મંગાવો લેવું.

જીવનલાલ એન્ડ સન્સ
પીરમશા રોડ, અમદાવાદ.

‘જ્ઞાનવર્ધક પુસ્તકમાળા’

ના બ્રાહ્મકોને

આશુ સાંસનું બીજું પુસ્તક શ્રી કનૈયાલાલ મુનશીકૃત કોનો વાંક ? ડી. ૩. અડી બહાર પડી ગયું છે. અને ક્ષ આ પુસ્તક ન મોઢિતું કોણે જો ‘અણહિલવાડો યુવરાજ’ (ઉત્તરાધ) પણ બહાર પડનાર છે. તે મળશે. બ્રાહ્મકો : બન્નેમાંથી જે મોઢશે તે મંગાવી શકે છે. ત્રીજું પુસ્તક શ્રી અમૃત-લાલ ત્રિવેદીનું સામાજિક સર્જન.

જસવંતી-દીસનાડખ ૭૫૫ છે. તે આ માંસની આખરમાં બહાર પડશે. વ્યવસ્થાપક.

નવાં પુસ્તકો

અણહિલવાડો યુવરાજ
ભા. ૧-૨ નો ૪-૮
ત. રાજમાતા ૩-૮
સુરેખા ૨-૮
અવંતીપતિ ૨-૮
સહચરીની શોધમાં ૧-૮
કર્મો કથાઓ ૨-૦
મુવાસવંદ (શરદખાશુ) ૨-૮
ધ્વિ ૧-૮
‘શ્રીમોધ કાર્યાલય’
પીરમથા રોડ-અમદાવાદ.

વાર્ષિક લવાજમ

દેશ બહાર ૫૨૬૪

૪-૪-૦ ૪-૮-૦ ૫-૪-૦

(આઠ શીર્ષકો)

શ્રી ઓ ધ

ભુલાઈ

૧૯૪૨

અનુક્રમણિકા

છોક નકલ આઠ આના

૫૫૬ ૮૬

અંક

૭ મો

૧ સ્વર્ગીય પનિહારી	...	શ્રી રણજીત મ. શેઠ	૨૬૫
૨ બાળપણની લહાણ	...	શ્રી અંબાલાલ ન. સાહ	૨૬૬
૩ અસ્ત યત્તા	...	શ્રી પુષ્પા શુક્લ	૨૬૮
૪ વીણા વીણા વીણનારા	...	શ્રી વિશુધ મહેતા	૨૬૯
૫ મિસિસ અર્ચિલ	...	શ્રી કે. કા. જની	૩૦૧
૬ અધોગના	...	શ્રી હસમતી ધો. દેસાઈ	૩૦૨
૭ અનુસુમાની જાંઝર	...	શ્રી કુંગરશી સંપટ	૩૦૩
૮ યુગરાતની નારી	...	શ્રી ‘ચન્દ્રિક’	૩૦૬
૯ કવિ અને કવિતા	...	શ્રી નવીન આર. આચાર્ય	૩૦૬
૧૦ અંતર વ્યથા	...	શ્રી વાડીલાલ શાહ	૩૧૧
૧૧ વેવલી	...	કુ. જ્યોત્સના ખંધડીયા	૩૧૪
૧૨ શાન્તિ	...	બળવંતરાય જી. મહેતા	૩૧૬
૧૩ વાચના	...	શ્રી ચંપકલાલ શાહ	૩૧૭
૧૪ હિન્દુ સમાજમાં સ્ત્રીનું સ્થાન	...	શ્રી લક્ષ્મીબેન હ. પટેલ	૩૨૧
૧૫ આપાદનું પ્રકૃતિચર્ચન	...	શ્રી જેઠાલાલ ના. ત્રિવેદી	૩૨૫
૧૬ વિવિધ વાનીઓ	૩૩૧
૧૭ જાણવાબેગ શ્રી સમાચાર...	૩૩૩
૧૮ માણ બનાવોની માહિતી...	...	શ્રી કેશપ્રસાદ દેસાઈ	૩૩૫

કોણ જવાબદાર : આવતા અંકમાં આપવામાં આવશે.

આ મંત્રણ

ખઉનો અને ભાઈઓ,

‘શ્રીમોધ’ નો દર વર્ષે નવરાત્રીમાં ઉપયોગી થાય તેવો ‘ગરબા અંક’ આપવામાં આવે છે. છેલ્લા બે વરસ થયાં તે અંકો બહુજાન વખણાયા છે તે આપ સૌ જાણો છો.

ગોઠાખરનો અંક ‘ગરબા અંક’ તરીકે બહાર પડશે.

આપના ગરબાઓ વહેલી તકે અમોને મોકલી આપશે. જેથી અમોને કમવાર ગોઠવવામાં તેમજ ચિત્રા વગેરેમાં ઉપયોગી થાય એ હેતુથી આ અંકમાં જ જાહેર કર્યું છે. છેલ્લી પડીએ અમોને ધણીજ હિતાવળ કરવી પડે છે. મારે દરેક બાઈ-બહેનોએ પોત પોતાની કૃતીઓ કાર્યાલયમાં મોકલી આપવી. —મંત્રી.

આમજીવનમાં સ્વર્ગ ખડું કરનાર
પોતાની મંડળી સાથે શહેરનો
વૈભવ વિલાસ છોડી

હિન્દુ

આમ પુનરો-
દ્ધારમાં જીવન
સમરપે છે ને
યુવાન યુવતી-
ઓને પોતાના
કર્તવ્યનો રાહ
ખતાયે છે.

પાકું પુકું : કળામય કવર જેકેટ
મૃદ કરપ કિંમત રૂ. ૭૫

દીવાને સાગર દફતર ખીળું

શ્રી સાગરનાં છેલ્લાં વીસેક વરસનાં
લજનો, ગઝલો અને કાવ્યોનો
ગ્રન્થ.

આ ગ્રન્થ શ્રી સાગરની હયાતીમાં
ઈ. સ. ૧૯૩૬ માં તેમની જ દેખરેખ
નીચે ફેહરીશત : શબ્દકોષ અને
શબ્દસૂચિ સાથે છપાયો હતો.

કિંમત રૂ. ૭૫

(વિ. પી. પોસ્ટેજ ખર્ચ આઠ આના જુદું)

પ્રતો ઘોડી જ છે માટે જણાયુએ
તુરત મંગાવો લેવું.

જીવનલાલ એન્ડ સન્સ
પીરમશા રોડ, અમદાવાદ.

કુમારો માટે ઉપયોગી હિન્દના
તેમજ દરિયાપારના મહાન નરો-
ના સરળભાષામાં આલેખાયેલાં

જીવન ચરિત્રો

વિભૂતિ મંદિર

લેખક : શ્રી અરોંધક હર્ષ

કર્નલ લોરેન્સ, લાલા હરદયાલ,
સર જોન ફ્રાન્કલીન, સર આર્થરકે,
ન્યુટન જિસેપ ગેરીબાદી, માર્કેની,
રેનાલ્ડ રોસ, અબ્રાહમ લિંકન,
ટોમસ પેઈન, અને ડૉ. કેટકર.

દશ ચરિત્રો સચિત્ર, કવર જેકેટ
કિંમત રૂ. ૭૫

.....લખો.....

જીવનલાલ એન્ડ સન્સ

.લખપતરાય રોડ, વીલાપારલા વેસ્ટ
(મુંબઈ) અગર પીરમશા રોડ, અમદાવાદ

‘જ્ઞાનવર્ધક પુસ્તકમાળા’ ના પ્રાહુકોને

ચાલુ સાલનું બીજું પુસ્તક
શ્રી કનૈયાલાલ મુનશીકૃત
કેનો વાંક? કી. રૂ. અડી
બહાર પડી ગયું છે. અને
જે આ પુસ્તક ન જોઈતું
હોય તે ‘અણુહિલવાડોના
યુવરાજ’ (ઉત્તરાધ) પણ
બહાર પડનાર છે. તે મળશે.
પ્રાહુકો બંનેમાંથી જે
જોઈશે તે મંગાવી શકે છે.
ત્રીજું પુસ્તક શ્રી અમૃત-
લાલ ત્રિવેદીનું ‘સામાજિક
સંજ્ઞન’.

‘જસવંતી-દીલનાડ’ ખ
છપાય છે. તે આ માસની
આખરમાં બહાર પડશે.
વ્યવસ્થાપક.

નવાં પુસ્તકો

અણુહિલવાડોના યુવરાજ
ભા. ૧-૨ ને ૪-૮
ત. રાજમાતા ૩-૮
સુરેખા ૨-૮
અવંતીપતિ ૨-૮
સંહયરીની શોધમાં ૧-૮
કર્મોત્તિ કથાઓ ૨-૦
સુવાસચંદ્ર (શરદખાણ) ૨-૮
ધિલા ૧-૮
‘સ્રીમોદ કાર્યાલય’
પીરમસા રેલ-અમદાવાદ.

વાર્ષિક લવાજમ

દેશ બહાર ૫૨૬૪
૪-૪-૦ ૪-૮-૦ ૫-૪-૦
(આઠ શીર્ષાંગ)

શ્રી. બો. ધ

જુલાઈ ૧૯૪૨	અનુક્રમણિકા જૂંક નકલ આઠ આના	વર્ષ ૮૬ અંક ૭ મા
૧ સ્વર્ગીય પનિહારી	... શ્રી રણજીત મ. શેઠ	૨૬૫
૨ બાળપણની લહાણ	... શ્રી અંબાલાલ ટ. શાહ	૨૬૬
૩ અસ્ત યતાં	... શ્રી પુષ્પા શુક્લ	૨૬૮
૪ વીણો વીણો વીણનારા	... શ્રી વિશુધ મહેતા	૨૬૯
૫ મિસિસ અર્ચિલ	... શ્રી કે. કા. જાની	૩૦૧
૬ અર્ધાંગના	... શ્રી હસમતી ધો. દેસાઈ	૩૦૨
૭ અનુસુવાની બંધાર અવસ્થા	... શ્રી કુંગરશી સંપટ	૩૦૩
૮ મુજરાતની નારી	... શ્રી ‘અન્દ્રક’	૩૦૬
૯ કવિ અને કવિતા	... શ્રી નવીન આર. આચાર્ય	૩૦૯
૧૦ અંતર બધા	... શ્રી વાંદીલાલ શાહ	૩૧૧
૧૧ વેવલી	... કે. જ્યોત્સના અધીયા	૩૧૪
૧૨ શાન્તિ	... બળવંતરાય જી. મહેતા	૩૧૬
૧૩ યાચના	... શ્રી ચંપકલાલ શાહ	૩૧૭
૧૪ હિન્દુ સમાજમાં સ્ત્રીનું સ્થાન	... શ્રી લલિતાબેન હ. પટેલ	૩૨૧
૧૫ આવાદનું પ્રકૃતિચર્ણ	... શ્રી જોશિલાલ ના. ત્રિવેદી	૩૨૫
૧૬ વિવિધ વાનીઓ	૩૩૧
૧૭ જાણવાનોગ શ્રી સમાચાર...	૩૩૩
૧૮ ચાલુ બનાવોની માહિતી...	... શ્રી કેશપ્રસાદ દેસાઈ	૩૩૫

કોણ જવાબદાર : આવતા અંકમાં આપવામાં આવશે.

આમંત્રણ

ખાહેનો અને ભાઈઓ,
‘સ્રીમોદ’ નો દર વર્ષે નવરાત્રીમાં ઉપયોગી થાય તેવો
‘ગરબા અંક’ આપવામાં આવે છે. છેલ્લા બે વરસ થયાં તે
અંકો ઘણાજ વખણાયા છે તે આપ સૌ જાણો છો.
આક્રોધરનો અંક ‘ગરબા અંક’ તરીકે બહાર પડશે.
આપના ગરબાઓ વહેલી તકે અમોને મોકલી આપશો.
જોઈ અમોને કમવાર જોડવામાં તેમજ ચિત્રો વગેરેમાં ઉપયોગી
થાય એ હેતુથી આ અંકમાં જ જાહેર કર્યું છે. છેલ્લી ધરીએ
અમોને ઘણાજ હિતાવગ કરવી પડે છે. માટે દરેક ભાઈ-બહેનોએ
પોત પોતાની કૃતિઓ કાર્યાલયમાં મોકલી આપવી. -મંત્રી.

આમજીવનમાં સ્વર્ગ ખડું કરનાર
પોતાની મંડળી સાથે શહેરનો
વૈભવ વિલાસ છોડી

હિતોચ્ચ

આમ પુનરો-
દ્ધારમાં જીવન
સમરપે છે ને
યુવાન યુવતી-
ઓને પોતાના
કર્તવ્યનો સહ
ખતાવે છે.

પાકું પુકું : કળામય કવર જેકેટ
પૃષ્ઠ રૂપ કિંમત રૂ. બે

દીવાને સાગર દફતર ખીજું

શ્રી સાગરનાં છેલ્લાં વીસેક વરસનાં
લજનો, ગઝલો અને કાવ્યોનો
ગ્રન્થ.

આ ગ્રન્થ શ્રી સાગરની હયાતીમાં
ઈ. સ. ૧૯૩૬ માં તેમની જ દેખરેખ
નીચે ફેહરીશત : શબ્દકોષ અને
શબ્દસૂચિ સાથે છપાયેલો.

કિંમત રૂ. બે

(વિ. પી. પોસ્ટેજ ખર્ચ આઠ આના જુદું)

પ્રતો થોડી જ છે માટે જણાવ્યો
તુરત મંગાવી લેવું.

જીવનલાલ એન્ડ સન્સ
પીરમશા રોડ, અમદાવાદ.

કુમારો માટે ઉપયોગી હિન્દના
તેમજ દરિયાપારના મહાન નરો-
ના સરળભાષામાં આલેખાયેલાં

જીવન ચરિત્રો

વિભૂતિ મંદિર

લેખક : શ્રી અયોક હર્ષ

કર્નલ લોરેન્સ, લાલા હરદયાલ,
સર જોન ક્રાન્ડલીન, સર આર્થર
ન્યુટન જિસેપ ગેરીબાદી, માર્કોની,
રોનાલ્ડ રોસ, અબ્રાહમ લિંકન,
ટોમસ પેઈન, અને ડૉ. કેટકર.

દશ ચરિત્રો સચિત્ર, કવર જેકેટ
કિંમત રૂ. બે

.....લખો.....

જીવનલાલ એન્ડ સન્સ

લજપતરામ રોડ, વીલાપારલા નેસ્ટ
(મુંબઈ) અગર પીરમશા રોડ, અમદાવાદ

વર્ષ ૮૬ :: જુલાઈ ૧૯૪૨ : સળંગ અંક :: ૧૦૨૬ : અંક ૭

સ્વર્ગીય પનિહારી

(દાખ : જનનીની એક સખી...)

એક વાદળી આકાશથી ઊતરીને લોલ,
અમૃતે સિંચેલ એની કાચ જો:
—પનિહારી એ સ્વર્ગ લોકની રે લોલ. (૧)

અને બાલે છે શુક્રતણા ચાંદલોરે લોલ,
ફરી દયા રમન્તી એને ગાલ જો:
—પનિહારી એ સ્વર્ગ લોકની રે લોલ. (૨)

વેણી સોહન્ત બીજ ચાંદનીરે લોલ,
વીજળીએ પૂર્ણ એમાં તેજ જો:
—પનિહારી એ સ્વર્ગ લોકની રે લોલ. (૩)

એને ઝાંઝર જડયા નજ તારલા રે લોલ,
સસરગી મેઝલા એને કડ જો:
—પનિહારી એ સ્વર્ગ લોકની રે લોલ. (૪)

ઘડુલી મઢી છે એની હોરલે રે લોલ,
જલભરતી આકાશ ગંગા-તીર જો:
—પનિહારી એ સ્વર્ગ લોકની રે લોલ. (૫)

નીર ભરતાં વધ્યાં તે એણે ઢોળિયાં રે લોલ,
એતો ધરતીને ખોળે સિંચાય જો:
—પનિહારી એ સ્વર્ગ લોકની રે લોલ. (૬)

રણજીત મ. શેઠ

બાળપણની લહાણ

ભગવાનદાસ પડિયાળમાં સાતના ટોચા થતાં જ અમકયા. આંખો ઉપરના ચરમા નાક કેપરથી ખસેડી કપાળ ઉપર ચડાવ્યા. પડિયાળની નીચે જ કેલેન્ડર હતું. લાલ લાલ અક્ષરોમાં—

‘૫—જન્યુઆરી ૧૯૪૨!’ લખેલું હતું.

સાઠ વર્ષ પહેલાં ભગવાનદાસનો જન્મ થયો હતો તે તેમને યાદ આવી ગયું. કેલેન્ડરમાં ક્વી શક્તિ ! પાછલી વાતોને મગજમાં રજૂ કરવાની એની શક્તિ સાથે જ પ્રશંસનીય ગણાય !

એક દિવસ પૂરા થતાં તેઓ તેમની શેજનીથી લખતા. ‘એ કાપરી દરરોજ સવારે લખતા કે ગઈ રાત્રિએ સૂતાં પહેલા લખતાં. છતાં રાત્રે ન લખાય તો સવારે લખાને જ તેઓ દરિયાકિનારે ચોપાટી ઉપર ફરવા જતા. આ એમનો નિત્ય કાર્યક્રમ ભાગ્યે જ ફરતો.

કેલેન્ડરની તારીખ નીચે એમણે તરત ટપકાવી લીધું કે—

“આજે મને સાઠ વર્ષ પૂરાં થયાં!”

ઓ હ, કાળ કેટલી ઝડપે બેઠવા લાગે છે ! કેટલી મહત્વની વસ્તુઓ આટલા સમય દરમિયાન બની જવા પામી છે ! ધડિયાળ ‘ટિક ટિક’ કરતું વખતની પાંખો ઉપર બેઠવા જ લાગે છે કે શું ?

તારુણ્ય ગયું, જિન્દગીમાં મોંઘાં વર્ષો પછી ગઈ કાલની જેમ વીતી ચૂક્યાં છે. તેમને એક પછી એક શૂંટકાળનો ઈતિહાસ રજૂરજૂ યાદ આવવા લાગ્યો.

સુખદુઃખના કંઈક ખાકાટકરા વટાવતાં વર્ષો વહી જવા પામ્યાં હતાં, પાંત્રીસ વર્ષ સુધી સરકાર માખાપની નોકરી કર્યા બદલ ભગવાનદાસને માસિક સીતર રૂપિયાનું આજે પેન્શન પણ મળતું હતું.

એમને એક પુત્ર પણ હતો. એમને જે આઠ છોકરાં હતાં તેમાંથી એક જ દી જીવતો રહેવા પામ્યો હતો. કંઈ બાક કંઈ દવાઓ અને કંઈક ચિંતાના ઉગળ પછી એમને એક આટલો પુત્ર જીવતો રહ્યો આજે તે કલકત્તામાં સારી નોકરી ઉપર

તેની બચત અને ભગવાનદાસની ભેગી થતાં એક મકાન પોતીકું બનાવ સગવડ તેમને થઈ હતી. એના ઉપર પોતે પોતાના દિવસો અતિ સુખમાં નિઃ કરતા હતા.

હવે તેઓ ‘હરિ હર’ કરતા પ્રભુ ભૂમાં તેમના દિવસો પૂરા કરતા હતા.

‘૫’માં જન્યુઆરી ૧૯૪૨ ના આંકડાને એકાએક વાચા ફાટી હોય તેમ અવાજ અ

“તારી જિન્દગીનો અંતકાળ નસ આવ્યો છે : તે બાળકનો સ્વાભાવિક સુખાચો છે ખરું ?”

*

ભગવાનદાસના અંગેઅંગમાં ધુન્દરી ? ગઈ વીજળીનો આંચકો લાગે અને જે યાય તે આ શબ્દોથી તેમને થઈ કે અવાજે તેમણે હાક પાડી—

‘શરદ ..’

‘કેમ બાપુજી ?’ શરદ જરાક ના સાથે દિવાનખાનામાંથી રસેક અને પેન બહાર નીકળી આવ્યો. શરદને માથે તો શાં તો બોલે છે, ઉપરાંત તેને તેના હા બીકે સંભાળવાની હતી. આજે રવિવાર છતાં સવારથી જ તેનું શિક્ષણનું કામ ચાલુ હતું.

‘શરદ, આજે રવિવાર એટલે તારે ખરું ને ? આજે મારી વરસગાંઠ છે. મેં

આજે આપણે મળ કરીશું. મેં એનો નિશ્ચય કરી લીધો છે. કેમ, તને ગમશે ને ?

શરદ ભગવાનદાસનો છ વર્ષનો પૌત્ર, એને માટે આવેલ સરસ સોનાનો સૂરજ લાગ્યે જ ઊગતો. વરસગાંઠને નામે પણ ને રમ્મની મગ્ન આખવાની મળતી હોય તો કેને ના ગમે ?

‘પણ બાપુજી, તમે શી શી મગ કરાવશો, એ તો કંઈ કંઈ જ નહિ !’

‘એની શી જરૂર છે ! જો, તું જે જે કંઈ કહેશે-તે તે બધું હું કરીશ, પછી છે કંઈ ?’

‘હું જે કંઈ કહું તે પ્રમાણે તમે કરશો એ વાત કબૂલ કરતા હો તો દો વચન કેમ, તાલી આવોને !’ એમ કહી શરદે તેનો પોતાનો હાથ લાખી કર્યો.

ભગવાનદાસે છ વર્ષના શરદના કામળ હાથની હથેલીમાં પોતાનો હાથ તાલી આપતાં મુક્યો, અને એમ વચનબદ્ધ તેઓ થયા. બંને એકબીજાને તાળી આપતા ખૂબ-હસ્યા.

શરદે તેનો ક્રિકેટનો સામાન બહાર કાઢ્યો અને બંગલાની બહાર ખુસ્તી જમીનમાં સ્તંભ પણ ખોદ્યા.

“બાપુજી, કેમ ઊભા છો ? આવોને, આપણે હવે ક્રિકેટ રમીશું !” દાદાને પૌત્રના નેવડા ચરણની ધડી આવી પહોંચી હતી.

“ભુઓ, બેટિંગ કેને લાગે જાય છે તે માટે હું આ દીકરું લઈ છું અને એક બાળુ લીડું કંડું છું. બોલો તમે—લીડું કે સુકું ?” એમ કહેતાં જીભ વડે શરદે એક બાળુ પૂંકવાળી કરી.

“સુકું !” દાદાએ તરતજ કહી નાંખ્યું. શરદને દાદાનો વિશ્વાસ નહોતો. રખેને દાદા દોડી જઈ બાળુ ફેરવી નાખે તો ? એટલે શરદ જ પોતે દોડી ગયો અને નેચું તો ઉપરની બાળુ સૂકી જ હતી. તેણે કહ્યું:—

“દાદાજી, તમે જ પહેલા આવો છો. ચાલો, બેટિંગ તમારી. ઘણીજ ઉદારતાથી શરદે પોતાના હાથમાં બેટ ભગવાનદાસના હાથમાં આપ્યું.

ભગવાનદાસે નાનપણમાં બેટ તો ખૂબ ખેલ્યા હતા. એટલે બેટિંગમાં તે સાતું કામ આપે એ કુદરતી હતું. શરદને દોડાવી દોડાવી થકવો નાંખ્યો.

એટલામાં બાલ સામેના બંગલાના કપાલ-કામાં ગયો. એ બંગલામાં એક કૂતરો હતો. એની શરદને તો ઘણીજ બીક હતી. ત્યાં તો જવાબ જ કેમ ? એણે રસ્તો કાઢ્યો. એણે કહ્યું:—

‘નહિ, જેને લાગે બેટિંગ જાય. તેજ બીજા બંગલામાંથી જઈ દડો લઈ આવે, એવો અમારા નિયમ છે.’

ભગવાનદાસ હસ્યા અને વગર દલીલે એક બાળકની જેમ કદક કદક કરતા ગોલ લઈ આવ્યા. પાછા વળતાં એક ખાડામાં તેમનો પગ પડ્યો. ઠીક ઠીક વાચ્યું. છતાં જાણે કંઈજ થયું નથી તેમ તેઓ દોડતા જ પાછા આવ્યા.

પણ આજે મગ કરવાની હતી. તેમને પૌત્રની ઈચ્છા પ્રમાણે કામ કરવાનું હતું અને એ સરત એમણે પાળી હતી એ એમને માટે એણે આનંદ નહોતો.

બેટિંગ પછી વિશ્રાન્તિ ભેઈ એ તે નિયમ મુજબ શરદે કહ્યું:

“બાપુજી, હવે ટિકિનું ભેઈએ.”

“હા, ચાલો આપણે રસોડામાં !”

“એમ નહિ, તમારે હું કંઈ તેમ કરવાની શરત છે એટલે તમે મારી પાછળ પાછળ ચાલ્યા આવો -અને હું જેમ કંઈ તેમજ કરવાનું !”

દાદામા રસોડામાં બેઠાં બેઠાં કોપરું તૈયાર કરી રહ્યાં હતાં. ત્યાં શરદ પહોંચ્યો અને

અસ્ત યતાં

ભાનૂ જ્યેષ્ઠિ સિતિજ છપાયે,
પદ્મ પાંખડીઓ ધોડાયે;
તિમિરદળ ગાઢાં ઉભરાયે
ભાનૂ અસ્ત યતાં.

સોનલરંગી સન્ધ્યા ફળે,
અનિલ લહરીઓ હાં! રથલે,
નિરવતા સઘળે પથરાયે.
ભાનૂ અસ્ત યતાં.

છવન જ્યેષ્ઠિ ભય ખજાઈ,
અન્તર પદ્મ જતાં ધોડાઈ;
ચેતન સર્વ ગચ્છે હરાઈ.
છવન નષ્ટ યતાં.

પુષ્પા શુકલ

દાદામાની પછવાડે વળગીને ગાલ ઉપર એક
ધૂમી લીધી.

શરદે ભગવાનદાસને નિશાની કરી કે એજ
પગલે ચાલ્યા આવો.

દાદાને આ કહ્યું કરવું આકું લાગ્યું, પણ પૌત્રને
કરાવવી હતી એટલે એમાં બીજો કાંઈ
ઉપાય નહોતો. એમણે શરદનું જ અનુસરણ કર્યું.

“તમને આજે થયું છે શું? કે સાંધી
છુદિ નાહા?” ચિદાઈને દાદીમા બોલ્યા,
બહે ગમ્યાં.

“મને આજે સાંઠ વર્ષ થયાં એટલે
કદાચ તારું કહેવું સાચું પણ હો!”

“એટલું તો જુઓ કે નાના છોકરાની
આગળ આ શું કરો છો?”

“પણ એજ નાના છોકરાને આજે હું
મજા કરાવું છું!”

રવિવારનો દિવસ એટલે દાદીમા માટે
કિપવાસ દિન. ભાગવતકથા વગેરેમાં જ એમનો
વખત જતો.

બને જમી લે તો દાદીમા દેવદશને ભય
અને કથાવાર્તા સાંભળે. પણ ભગવાનદાસે
જ્યાંથી કે-” અમે અમારી મેળે જમી લઈશું,
તમારે જ્યાં જવું હોય ત્યાં જાઓ!”

અને દાદીમા ગયાં. કોઠાર ઉપાંચો અને
ખાવાની વસ્તુઓ એમણે બંનેએ ખાવા
માંડી. ખાવામાં કંઈ દંગ ધરો જ ના મળે!
શરદે એટલું કરે તેટલું ભગવાનદાસ કરે.

બપોરે શરદ પાસે ક્રિકેટના ચિત્રોનો
આલ્મશ તૈયાર કરવામાં ભગવાનદાસનો વખત
ગયો. શરદે જે કંઈ માગે તે ચીજ આપવામાં
તેમનો બધો વખત ગયો અને સાંજ પડી.

સાંજે ચોપાટી ઉપર ઉપડ્યા. ત્યાં ભેગ
ખાધો. નાળિયેરનું પાણી ઉદારતાથી બંનેએ
પીના જ માંડ્યું.

“જુઓ પછે! એ તો રામ-લક્ષ્મણ!”
શરદે ખૂબ પાડી કહ્યું.

“એ તો આપણા નાનાલાલ અને આનં-
દચંદર! એમ તું રામ-લક્ષ્મણ સાથી કહે છે?”

“સુલેશ્વરમાં બધા તેમને રામ-લક્ષ્મણ જ
કહે છે. એ બંને વચ્ચે રામલક્ષ્મણ જેવો પ્રેમ
છે માટે!” શરદે ગંભીરતાપૂર્વક જવાબ આપ્યો.

“ ધડપણને કારણે તેઓ એક ખીજાને આધારરૂપ છે. એમનો બહુપ્રેમ વખાણવા જેવો છે ! ”

“ અને જોયા પેલા મોટા મામો ! ” શરદે એક ખૂબ ફસા અને અચળ ડોસા તરફ આંગળી કરતાં કહ્યું.

એમને માથે કાશ્મીરી ટોપી હતી અને લાંબો કાટ પહેરેલો હતો. આંખો ઉપર સોનેરી ચશ્માં હત્યાં. મોટા મામાની તબીબ એક મોટી છોકરી ઉપર પડતાં તેમણે તેને કહેવા માંડ્યું :

“ કેમ છોકરી, તું અમદાવાદથી તું કયારે આવી ? તારા બાપુજી શું કરે છે ? તારી સુદ્ધિની તો વાતજ શી કરવી ! ”

પહેલા સવાલનો છોકરીએ ઠીક ઠીક જવાબ આપ્યો, પણ પાછલા સવાલનો જવાબ તે ખાઈ ગઈ. તે સ્મિત સાથે ત્યાંથી માલી ગઈ.

પણ મોટા મામા તો પાછળ પાછળ ચાલતા જ રહ્યા, એટલામાં બોજી બે કોલેજ કમ્પાઉન્ડો તેમની સામેથી આવતી જણાઈ. પાસે આવતાં તેમણે તેમને પણ એક પ્રશ્ન પૂછ્યો.

“ કેમ કુસુમ, તું ગળ્યું મોં કયારે કરાવે છે ? ” તેને શરમ આવી અને કંઈજ બોલ્યા ચાલ્યા સિવાય આગળ નીકળી ગઈ. પાછળથી તેણે તેની સખીને કહ્યું.

“ આને કરવું પણ શું ? રોશન ઉપર બે ત્રણ પેન્ટેશન દૂર હોયએ તો પણ તે ઘાંટા પાડીને બોલાવ્યા સિવાય કંપેશન નહિ ! એમ કરવાનો એમનો શો આશય છે તેજ સમજાવું નથી. ”

ભગવાનદાસ આ બધું જોઈ રહ્યા હતા. એ તો એમના બનેલા દોસ્ત શરદ સાથે નાસ્તાપાણીમાં જ હતા.

અંધારું ચંઈ ગયું હતું. શેલડીના રસના ખાલા ઉપર ખાલા લીધ્યા હતા. સરદના

વીણા વીણા વીણનારા.

[સારંગીત]

● રાગ દુર્ગા ●

ખિંદગીમાં સોણલાં રૂપાળાં હો રા....જ !

વીણા વીણા ને વીણનારા.

ખીલી બિધાનમંડી, મધમધતી મંજરી,
વાગે સુદર સખી સાગરની ખંજરી;
નિઃસીમગીત સૂણનારા હો રા...જ !

વીણા વીણાને વીણનારા.

શુંજે પ્રણયમંત્ર સારસંની બેલડી,
ખેલે મધુરસંગ ઢેલ અલબેલડી,
છવનને સ્નેહ માનનારા હો રા...જ !

વીણા વીણાને વીણનારા.

અંધારોરાતમંડી અમકે છે આગિયા,
વનવનમાં રંગલર્યા ખેલે પતંગિયા;
બીડીને બ્યામ-માપનાર, હો રા....જ !

વીણા વીણાને વીણનારા

ભિર્મિભરેલ મધુ અંતરના ગાનમાં,
નારયાં રસલીન થઈ હૈયાં બેલાનમાં;
છવનસિતારી છેડનારા હો રા....જ !

વીણા વીણાને વીણનારા.

[વિષુદ્ધ મહેતા]

આમહ સુગળ લીધું, બરફ વગેરે લેવાં જ પડતાં. પેટ બરાઈ ગયું હતું. ભગવાનદાસે પૂછ્યું:—

“ હવે કંઈ રહે છે ? ”

“ હા ! ”

“ શું રહે છે ? ”

“ કેમ ? સિનેમાસ્તો ! ! ”

“એમ ? આસો ત્યારે ! ખનન-ચીની ફિલ્મ ચાલુ જ છે !”

બને ગયા અને વિશ્રાંતિ આવતાં બેઠકા ઉપર ટોપી-મૂઠી જગ્યા રીક્ષ્ કરી. બનેએ હોટેલમાંથી ‘સિંગલ’ પીધા. વળી એક પૈસાની દાદીવાળી સીગારેટ પણ દાદાએ પીધી અને બનેએ મશાલેદાર પાન પણ ખાધાં.

વચમાં ફિલ્મ પણ તૂટી. પિટ કલાસમાં ખૂમાખૂમ યર્ષ તેમાં બનેએ સાચ આપ્યો.

આસારે સાડા નવ વાગે બને ઘેર ગયા. દાદીમા જમવાની રસોઈ તૈયાર કરી રાદ બેતાં બેઠાં હતાં. ‘નથી જમવું’ કહી આશા બંધ કરી. સરદ તો દાદીમાના બોળામાં જ તરત ગંધી ગયો.

પણ ભગવાનદાસને જીંધ નહોતી આવતી. હવે ઉપરાંત ચેટમાં નાંખવામાં આવ્યું હતું એની એ ચિંતા હતી. રાત કેમ જશે તેની તેમને ચિંતા હતી.

*

સવારે સાત વાગ્યા છતાં ભગવાનદાસ હજી બેઠકા જ નહોતા. સરદે દાદીમાને વાત કહી. આજુબાજુએથી માણસો એકઠાં યર્ષ ગયાં. હાર્ટસ્પેશિયાલિસ્ટ-હૃદય નિષ્ણાતે આવી ભગવાનદાસને તપાસ્યા. ખૂન તપાસ્યા પછી તેમણે કહ્યું:

“તેમના પુત્રને તાકીદને તાર કરો.” આ શબ્દોથી ઘરમાં ચિંતા અને રડારોડ ચલા લાગી.

ડોક્ટરે પ્રિસ્ક્રિપ્શન લખી આપ્યું અને પછી કહ્યું: “કંઈ જ ચિંતા નથી. આ દવા આપતાંની સાથે જ બધું સાડું યર્ષ જશે; છતાં દાદા દેવો તો હરિદાસ જ છે !” આટલું કહી ચેતે મોટરમાં ચાઢ્યા ગયા.

ભગવાનદાસની ડાયરી ત્યાં જ પડી હતી. એમાં લખ્યું હતું કે — ‘આજે મને સાઠ વર્ષ પૂરાં થયાં !’ બાકીનાં પાન ઠોરાં જ હતાં.

બે દિવસો પછી કલકત્તાથી તેમનો પુત્ર આવતાં ડોક્ટરને ફરી બોલાવવામાં આવ્યા.

સરદની તમિષત પણ ઠીક નહોતી. એણે મીઠી લેમન હમણાં જ લીધી હતી. તે અપખતો ડોઝ પી રહ્યો હતો.

ભગવાનદાસ સારીરે ધાબળો વીંટાળી બેઠા હતા. સુંઠની લાપશી ધીરે ધીરે ખાઈ રહ્યા હતા. એટલામાં જ ધડિયાળમાં સાત વાગ્યાના ટકોરા ચલા.

તેમણે તેમના ચિરંજીવીને તરત જ હાકલ કરી—

“બાણ, મારી દવાની ખાટલી લાવજેકે !”

ડોક્ટરોએ વારંવાર ડાયરીમાં લખેલું વાંચ્યું વાંચેલું અને તે ઉપરથી કહેલું વાંચ્યું તેમને યાદ આવ્યું.

“જો આપને હીરક મહોત્સવ ઉગવશે હોય તો આપે એક વાત બરાબર યાદ રાખવી જોઈએ કે, ચેટને હવે ઉપરાંતનો બોલો આપવો નહિ.”

☆

“જ્ઞાનવર્ધક પુસ્તકમાળા” નું પુસ્તક બીજું બહાર પડી ગયું છે. ઐતિહાસિક નવલકથા, મહારાજા યોગના સમયની

અણહિલવાડનો યુવરાજ (ઉત્તરાર્ધ)

કવર નંબર. કિ. રૂ. અઢી

“શ્રીબોધ”ના ગ્રાહકોને અર્ધી કિંમતે મળે છે.

મિસિસ ચર્ચિલ

મૂળ લેખિકા :
સૌ. માલિની લિશીકર ☆

અનુવાદક :
શ્રી. કે. કા. જાની,

ખી. એ., એસ. ડી. સી.

બ્રિટિશ સામ્રાજ્યના પ્રધાન મંત્રી મિસ્ટર વિન્સ્ટન ચર્ચિલને રાજકીય ક્ષેત્રમાં જે સફળતા મળી છે તેમાં તેની પત્નિ ક્લેમેન્ટિનના સારા એવો હિસ્સો છે. ખુદ મિસ્ટર ચર્ચિલે પણ આ બાબતનો સ્પષ્ટ નિર્દેશ કર્યો છે. પોતાના આત્મચરિત્રમાં તેઓ કહે છે, “વિવાહ એ મારા જીવનનો એક અત્યંત મંગલ, આનંદ-દાયક અને સ્ફૂર્તિદાયક પ્રસંગ છે, આવી કેટલીય દક્ષ અને પ્રેમાળ પત્નિ મળવાથી જ હું આટલો બધો આગળ વધી શક્યો છું.”

મિસ્ટર ચર્ચિલ અને મિસિસ ચર્ચિલનો વિવાહ ઇંગ્લાંડમાંની પદ્ધતિ અનુસાર, પ્રેમવિવાહ હતો. ક્લેમેન્ટિન અને વિન્સ્ટનનો પરિચય બહુ વિચિત્ર રીતે થયો હતો. બોરબોરમાંથી પાછા આવ્યા પછી, અને ઇંગ્લાંડમાં એક ચાર-વીર સૈનિક તરીકે નામ કાઢ્યા પછી. વિન્સ્ટન ચર્ચિલે ડાંડી વિભાગ તરફથી પાર્લામેન્ટના સભ્ય તરીકે ઉમેદવારી નોંધાવી. આ મારેનું પ્રચારકાર્ય ચાલતું હતું તે દરમિયાન ચર્ચિલને મિસ ક્લેમેન્ટિન હોઝિયરનો પરિચય થયો. ત્યાર પછી તેઓ બંને પ્રચારકાર્ય માટે સાથે નીકળ્યાં. હોઝિયર કુટુંબનું વજન ડાંડી વિભાગમાં સારું હતું.

ક્લેમેન્ટિન અને વિન્સ્ટન ચર્ચિલનાં લગ્ન ૧૯૦૮ માં થયાં, અને તે વખતે ગવાયાં પણ ખરાં. કારણ કે મિસ્ટર ચર્ચિલ પ્રધાનમંડળમાં સૌથી નાના મંત્રી હતા, અને જૂદાં જૂદાં કારણોને લીધે તે પ્રસિદ્ધમાં આવ્યા હતા; એટલે સુધી કે વરવધૂને ઇંગ્લાંડના સમ્રાટ અને સમ્રાટી તરફથી પણ તેમને લગ્નપ્રસંગે બેઠ મોકલવામાં આવી હતી.

મિસિસ ચર્ચિલ નિરપૂઠ અને મિલનસાર છે. પોતાના પતિના કાર્યમાં સફળતા મળે તે માટે તે હંમેશાં ઝંખે છે. પતિને અખંડ સ્ફૂર્તિ

આપવાનું કામ તે બહુ ઉમંગથી કરે છે. પોતાના પતિ વિષે તેમને ઘણું અભિમાન છે. છતાં પણ તેમને પોતાને પ્રસિદ્ધિ ગમતી નથી. આથી સાર્વજનિક સમારંભોમાં તે ચર્ચિલની સાથે ક્યારેય જ નોવામાં આવે છે. વિનય-શીલતા એ તેમનો વિશિષ્ટ ગુણ છે.

“નિશ્ચાંતિ મેળવવાનું ખરેખરું સ્થાન ઘર છે.” એ મિસિસ ચર્ચિલ બરાબર સમજે છે, અને તેથી મિસ્ટર ચર્ચિલની દરેક હાજત પૂરી પાડવા તરફ તે પોતે જ લક્ષ્ય બાંધે છે. મિસ્ટર ચર્ચિલની ચિરંજીવ તરફ સુદાં તે ખ્યાન રાખે છે. મિસ્ટર ચર્ચિલ વિષે એક ઠેકાણે તેઓ લખે છે—“મરતી વખતે વિન્સ્ટન માટે મારે એક જ બ્રામણ કરવાની હશે, અને તે એ કે તેને ખાવાપીવાનું બરાબર આપવું! કારણ કે વિન્સ્ટનને ઉમદામાં ઉમદા ખોરાક જોઈએ હોય. જમણું તેમના દૈનિક કાર્યક્રમમાં એક અદત્તવનું અંગ છે.”

તથાપિ મિસ્ટર અને મિસિસ ચર્ચિલ રાજકીય અને સામાજિક બાબતમાં કાઈ કાઈ વાર જૂદા જૂદા મત ધરાવે છે. દાખલા તરીકે ઇંગ્લાંડમાં સફેજેટ ચળવળને મિસિસ ચર્ચિલનો સાથ હતો, ત્યારે મિસ્ટર ચર્ચિલ તેના વિરોધી હતા. મિસ્ટર ચર્ચિલના સફેજેટ વિરોધી મતને લીધે તેમને ઘણીવાર સભામાં અપમાન સહન કરવું પડ્યું હતું. એકવાર તો સફેજેટોએ તેની છોકરી ડાયેનાને નસાડી મૂકવાનો પણ ઘાટ ઘડ્યો હતો. પરંતુ મિસિસ ચર્ચિલે પોતાનો મત કડ્ડપિત થવા દીધો નહોતો. સારાર્થ કે મિસ્ટર ચર્ચિલના પ્રચંડ વ્યક્તિત્વમાં મિસિસ ચર્ચિલે પોતાનું બ્યક્તિત્વ લોપાવા દીધું નથી.

મિસિસ ચર્ચિલની રહેણી કરણી સાદી છે એમ કહી શકાય તેમ નથી. તેમને કપડાંનો બહુ શોખ છે. સારાં સારાં કપડાં પહેરવાં અને સારામાં સારું કનિચ વસાવવું એ

તેમને બહુ ગમે છે. એટલું જ કહેવું બસ છે કે ઈંગ્લાંડની સામ્રાજી અને મિસિસ ચર્ચિલનો રૂઝમેકર એક જ છે.

યુદ્ધ શરુ થયા પછી તેમણે કપડાંલેતામાં કરકસર શરુ કરી છે, અને આ બાબતમાં ઈંગ્લાંડના પ્રજાજનો પર તેમણે સારી છાપ પાડી છે. આ સિવાય બાગ, ફૂલગ્રાહ વિગેરેનો પણ તેમને શોખ છે.

હાથના ક્રાન્તિકારી સમયમાં ઈંગ્લાંડની સ્ત્રીઓ તરફથી ધણી ધણી અપેક્ષા રાખવામાં આવે છે. આવા દરેક કાર્યમાં મિસિસ ચર્ચિલ ધણી જ ઉત્સાહથી ભાગ લે છે. તેઓ લંકનના મહાન સ્ત્રીપુરુષોના સંસર્ગમાં દંમેશ આવે છે, છતાં પણ દક્ષિતવર્ગી તરફ સદાનુભૂતિ બતાવવાનું તે બૂઝતાં નથી. ગ્રમજીવી વર્ગ તરફ પણ તે સારી લાગણી ધરાવે છે.

મિસ્ટર અને મિસિસ ચર્ચિલ કુદરત પાછળ પેલાં બને છે. હેન્ટ પ્રગણમાં ચર્ચિલનું એક રમ્ય ફોટો છે. ત્યાં તેઓ બંને ધણીવાર રહે છે. અત્યારે તો યુદ્ધને અંગે ત્યાં જવું તેમને પોસાય તેમ નથી.

મિસિસ ચર્ચિલના રાજકીય મત એ

મિસ્ટર ચર્ચિલના મતના પડધા રૂપ નથી એ ઉપર કમું છે. પણ આવો મતભેદ કવચિત જ જોવામાં આવે છે. રાજકારણમાં પ્રત્યક્ષ રીતે મિસિસ ચર્ચિલ કવચિત જ ભાગ લે છે. તેમના રાજકીય મતની અસર ઈંગ્લાંડના રાજકારણ પર થઈ હોય તો તે મિસ્ટર ચર્ચિલદ્વારા જ ! મિસ્ટર ચર્ચિલ મહત્ત્વની બાબતમાં મિસિસ ચર્ચિલ સાથે ધણીવાર આનંદી ચર્ચા કરે છે અને મિસિસ ચર્ચિલ પોતાની સલાહ પણ આપે છે. પોતાનું દરેક મહત્ત્વનું બાપણ મિસ્ટર ચર્ચિલ પોતાની પતિનને વંચાવે છે અને તેની સલાહ પ્રમાણે તેમાં ઘટતા ફેરફાર કરે છે.

મિસિસ ચર્ચિલ પાર્લામેન્ટની લગભગ બધી બેઠકમાં હાજરી આપે છે, ખાસ કરીને મિસ્ટર ચર્ચિલનું જે દિવસે બાપણ હોય તે દિવસે તેઓ સભાગૃહમાં જરૂર હોય જ. અને મિસ્ટર ચર્ચિલ પોતાનું બાપણ શરુ કરતાં પહેલાં ગેલેરીમાં બેઠેલ પોતાની પતિન તરફ સરિમત વધેને એકવાર નજર કર્યા પછી જ પોતાનું બાપણ શરુ કરે છે !

* સ્ત્રી ઉપરથી

અર્ધાંગના

—સૌ હસુમતિ ધીરજલાલ દેસાઈ.

[ગચ્છ]

આ માનવીના મંદિરે દેવી અને કો' દેવતા, આવી વસે માનવ સ્વરૂપે એ તમે કો' સેવતા, દેવી બને ગૃહિણી સદા તનધન મનની ભાવના, પણ દેવતા નહિ માનવી બનવા દિલેના ભાવના. આશા નિરંતર દેવી નહિ ગૃહિણી સદા દાસી બને, દાસદાસી જેની સેવા ભાવના એ તો બને; ગુલતાન યઈ માણી મજા જુદી જીવી જશે, દિલ દોઢ દાસી ન પુરશે સાથી વિહોણા યઈ જશે; સેવા ચહેા પ્રિતિ ચહેા ચાહેા જીવન સખી ગણી, ના આશા દાસી બને સદા સ્વામિત્વ પતિચાસે ભણી. અપવાદ તો સૌમાં ભરી જીવન કસોટીમય કયું, સ્ત્રી જાત સુગુણથી ભરી જીવન સદા ત્યાગે ભણું. એ દેવતાના દાહલામાં જીવન સુખના પરહરે, સાચા તમે થઈ માનવી દામ્પત્યે માનવતા બેરા. એ દાસી કે દેવી નહિ અર્ધાંગ, પદ સાચું ગ્રહી, ગૃહરાજ્ય ધુરા વહન કરશે ઉભય કર કરમાં ગ્રહી.

અનસુયાએ ભંડારમાં વ્યવસ્થા કેમ આણી ?

લેખક : શ્રી. કુંગરશી વરમશી સંપત.

[ગતાંશ્ચી ચાલુ]

ભંડારમાં સવારના પહેરમાં શું લુવો છે ? હાતણુ આવતાં આવતાં રમણુલાલે પુછ્યું ?

તમે બને આપ્યા. તમને કાંઈક લિપયોગી અને વિસ્મય પમાડે તેનું દેખાડું. નાદીધોઈ માથું ઝોળી તૈયાર થયેલી અનસુયાએ કહ્યું. અંદર ભંડારમાં આવો.

રમણુલાલને ભંડારમાંની મોટી પત્રાની એક કાઠી ખોલી બતાવી. લુઓ આમાં ધંધે બર્ષો છે. અંદર કાંઈ દેખાય છે ?

અરર આમાં તો અનેક ધનેડાં દેખાય છે. આને તો બરાબર સાફ કરવા જોઈએ. નોકરોને સાફ કરવા કહી દેજો.

આવો બીલું કોટુક લુઓ. એણે બીજી કાઠીનું દાંડણું ઉધાડી બતાવ્યું, એમાં ચોખ્ખા હતા. હાથમાં ચોખ્ખા લઈ બતાવતાં અંદર સફેદ ધિયેળો નોવામાં આવો.

સાક્ષાં નોકરો કરે છે શું ? હરામનો પગાર ખાય છે ? રમણુલાલે કંટાળો ખાઈને કહ્યું.

કંટાળો ખાઓ માં. હજી ધણું કોટુક છે. આ ગોળની બરણીમાં જરા નજર નાંખો.

અંદર ઝીણી કાળી મઠાડીઓ મુખેથી ગોળ ખાતી હતી. ખાંડની બરણીમાં કાળી દોડીઓ હતી. અચાણાની બરણીઓમાં સફેદ ભારી બાકી હતી. ઘી તાલ્તુંજ આવ્યું હતું. છતાં બરણી સાફ બરાબર નહિ કરેલી હોવાથી ગંધ મારતું હતું. તેણની બરણીનું દાંડણું પુટું પકડ્યું હતું. અંદર ચોડા માંખીઓના ચણે તરતાં હતાં. મીઠાની મોટી કાઠી મીઠાથી ભરેલી હતી, અંદર કરોડીઆએ ઝાણું બાંધ્યું હતું. કોઈ કોઈ કે બરણીમાં સ્વચ્છતા કે સુખડતા દેખાતા નહોતા.

આ નોકરોને ફટકાવવા જોઈએ. હરામ-ખોરો બીધુલ ખ્યાન દેતા નથી. રમણુલાલે થુકે જળીમાંથી ખદાર ફેંકતા ઉદ્ગારો કાઢ્યા.

અરે હજી તો ધણું જાકી છે. ઉચે લુઓ ચારે ખૂણામાં કરોડીઆઓએ તંત્રીઓના મહેલો બાંધ્યાં છે, લુઓ આ કાઠીઓની પછવાડે ફેટલી ધૂળ અને કચરો પડ્યો છે. માંખીઓનો ગળુગળુટ તો તમે સાંભળી રહ્યા છો. આ તરફ ભીત ઉપર વંદાઓએ સ્વરાજ્ય જમાવ્યું છે.

આ બધું જોઈને રમણુલાલને કેમકર્માં આવ્યાં. એઓ નોકરોને બોલાવીને ધમકાવવાને રાહ નાંખવા જતા હતાં. અનસુયાએ એમને અટકાવ્યાં.

જરા સાંભળો, એમાં નોકરોનો વર્ણ નથી. મારાજ દોષ છે. ગૃહિણીનું જ આ કામ છે, માટે મને કંપકા આવે.

પણ એકલી ગૃહિણી શું તે કરી શકે ? ત્યારે નોકરો શું કામ રાખ્યા છે, એઓ પગાર લેતા નથી.

ગૃહિણીની દરેક વસ્તુ ઉપર દેખરેખ જોઈએ. એ સુધક હોય તો ઘર ઈન્દ્રાસન જેવું સ્વચ્છ અને પવિત્ર બની રહે. તમે હાતણની ચીરી કાચળા કરી આવો તો હું એક વાતી સંભળાતું. તમને ગમશે.

રમણુલાલ દૂધનો વાટકો અને ચમચો લઈ પાટલા ઉપર બેઠો. અનસુયાએ વાતાંનો આરંભ કર્યો—

એક શહેરમાં બે મિત્રો. એક વાણિયો અને એક છાત્રજી. અને એક અનાજની દુકાન ચલાવતા હતા. એઓ પ્રમાણિક અને મહેનતુ હતા. એમની દુકાન કામદુધાની પેટે એમના નિર્વાહ પુરતી પેદાશ આપતી હતી. અને સત્તાનો અને સુખી હતાં. એક દિવસ વાણિયા બાગીદાર

ખાદાજી બાંધુને કાંઈ પ્રસંગે પોતાને ધરે જમવા તોતર્યો. ખાદાજી શીવશંકર દુકાન બંધ કરી વેણીદાસ સાથે આવે. ધરે ગયો. ધરનાં આંગણમાં પ્રવેશ કરતાં જ આંગણું વાળેલું, ખૂડેલું ખૂબ સ્વચ્છ જોવામાં આવ્યું. આંગણમાં એક ખૂણે થોડાં કુસોનાં હોડા અને જુઈનીં લાસા જોવામાં આવી. નાની બેઠકમાં ગાદી ઉપર સફેદ કાથા વગરની ચાદર પાથરેલી હતી. બેઠકમાં જરાએ કચરો નહોતો. ખડીએ પિત્તળનો માંજીને સાફ કરેલો ચળકતો હતો. ભોંતો ઉપર રૂપાળી ધોળી માટીનો પીછો ઘાટેલો હતો, સાદી અને સુધક બેઠક ખૂબ શોભતી હતી.

ખાંડીએ કપડાં લટકાવી બને ધરની પરચાળમાં આવ્યાં. એ પણ સાફ સ્વચ્છ હતી. એક તરફ પાણીઆરું હતું. તેના ઉપર માટીના ગોળામાં પાણી ભરેલું હતું. તેના ઉપર નીલાં કપડાના ટુકડા બરાબર લાંક્યાં હતાં. પાણીઆરા ઉપરની મોટી ડાબલી ઉપરે ચકચકીત વાસણો સુવ્યવસ્થિત રીતે ગોઠવ્યાં હતાં. એટલા ઉપર પિત્તળનો મોટો લોટો પુલ વાટકાથી લોલો પડ્યો હતો. બંને મિત્રોએ હાથપગ ખાળમાં ઘોઈ ટુવાલથી લોઈ નાંખ્યાં. પરચાળમાં હાથના વણેલ આકળાં લટકાવીને સુરોભીત કરી હતી. ક્યાંયે એક પણ કચેરાડીઆનું ઝણું કચરો કે જંતુઓ જોવામાં આવતાં નહોતાં. સૌ સ્થળે સુધકતા અને સ્વચ્છતા પ્રતિબિંબિત થતાં હતાં.

બંને મિત્રો પાટલા ઉપર બેઠા. બંગલામાં ચકચકીત પાણીથી ભરેલાં લોટા ઉપર પુલ વાટકા લંકીને મૂક્યાં હતાં. સામે કુલો કુલદાનીમાં ગોઠવીને મૂક્યાં હતાં. એક અચરખતી પણ સુગંધી ફેલાવતી બળતી હતી. બધો દેખાવ પ્રસન્ન હતો.

શીવુભાઈ, બાંધુ બોજન દૂધમાં તૈયાર કરાવ્યું છે. તમારે અંદરેશો રાખવાનો નથી.

શાક દાળ અમારી પાડોરાણીની હોકરીના હાથે તૈયાર કરાયાં છે. ખાત્રી આપી.

તમારી કાળજી હું જાણું છું. વગર આનાકાનીએ જમવા આવ્યો છું.

પિત્તળની થાળીઓમાં બે જાતનાં ચટણી અને રાઈતાં મુકાયાં હતાં. ગરમ પુરીઓ પીરસાવા માંડી. ગરમ ગરમ પણ પીરસાયાં. સાદુ, સ્વચ્છ રીતે તૈયાર સારી રીતે પકવેલું, સ્વાદિષ્ટ બોજ ગરમ વારંવાર મળવા લાગ્યું.

શીવુભાઈ અમારે ત્યાં બહુ ધીમેથી ચાવીને જમવાનો ચાલ છે. આનંદીવા માં જમવું એ, મને બહુ ગમે. વેણીદાસ

શીવશંકરે પ્રસન્નતા અનુભવી જવાબ આપતાં કહ્યું ભાઈ, લાગ્યશાળ બંને જમીને મુખવાસ લઈ બેઠક

વેણીભાઈ એક વાત પૂછું ? તમને ગમતી છે. પરંતુ આપણે લગ્નગીત અને ભાગીદારી હીએ. તમે અને માસીક ત્રીસ રૂપિયા સરખે ભાગે ઉપાડે હીએ. મને ત્રીસ રૂપિયામાં સરખો પણ ખાવાનો મળતો નથી. મહા કર પુરું કરું છું. તમે તો ઈન્દ્રાસન ભોલ તેની ચાવી મને બતાવશો ?

શીવુભાઈ, આમાં તમારી લાભીન મોટી ચોથ છે. આપણે સાંજે દુકાન કસોજી (મિશ્રદાણો) ઘેર, લઈ હીએ. તમારે ત્યાં દરરોજ એનો ખીચડો છે તે હું જાણું છું. પરંતુ તમારી કસોજીમાંથી દરેક જાતના અનાજને સુદાં પાડે છે. એટલે અગે રોટલી, ચોખા સુદાં સુદાં ખાઈ શકોએ હીએ. ભાળીને સ્વચ્છતા ખૂબ ગમે છે. આથી ચળકતાં રાખે છે. આંગણું ખૂબ સાફ ર

પંદર પંદર દિવસે ઘરની ભીંતા ધોળી માટીથી લોંપી નાંખે છે. અમારાં કપડાં માટી અને ખારાથી હમેશાં ધોઈ સાફ રાખે છે. હમેશાં ઘરમાંથી કચરો વાળી તે સાફ કરે છે. પાણી ગંદણે ગાળ્યા વગર પીતી પીવરાવતી નથી. સૌ વસ્તુને કચકસરથી ઉપયોગ કરે છે. ખૂબ હોલોગી હોવાથી મારા ઘરને સ્વર્ગ બનાવી દીધું છે.

હું પણ અંધારે દુકાન ઉપરથી છૂટ્યા પછી કાનજીભાઈ કાપડીઆને ત્યાં એક કલાક નામુ લાવું છું. આથી અમારાં પહેરવાનાં વસ્ત્રો ઉપર કાંઈ ખર્ચવું પડતું નથી. પાખીને દિવસે અર્ધો દિવસ હું દુકાને આવતો નથી. ત્યારે સાકવાળા ભગવાનનું નામું કરી આપું છું. આથી શાકનાં પૈસા ખેસતા નથી. આમ પતિ પત્નિ ખૂબ સુખડતા, કચકસર અને વિચારી જીવન ચલાવીએ છીએ. ઘરનો બધો આધાર સારી ગૃહિણી ઉપર છે. એટલે મારી ઘરવાલી સગભુ હોવાથી અને સુખી હોય. સારું સાદું ખાવાનું સ્વચ્છ વસ્ત્રો, સુખડ ઘર અને સુખી સંતોષી જીવન મળ્યાં છે. તમે પણ મારી ભાભીને ક્યારે ક્યારે ધરે આવવા માટે મોકલો તો ? ધીમે ધીમે એમને અમારી રીતીઓ તમારી ભાભી બતાવશે. માણસ ચીખીને જન્મતું નથી.

વારુ વેણીભાઈ તમારો આભાર યથો. હું જરૂર તમારી ભાભીને મોકલીશ.

નાય, આ વાર્તા વિનોદ માટે કેવળ નથી પરંતુ એમાંથી ઘણું શીખવાનું છે. પંદર દિવસોમાં હું આ કાઠારને કેવો બનાવી મુકવાનાં કાઠ રાખું છું તે જુઓ. કરશે બધું નોકરો માત્ર ગૃહિણીની દેખરેખ નોંધશે તે હું રાખવા માણું છું.

બીજો દિવસે જમ્યા પછી બે વાગે એણે નોકરોને બોલાવ્યાં. ધઉં કાઠીમાંથી કઢાવી પેતે સાફ કરવા બેડી. નોકરો પણ સાથે સાફ કરવા બેડાં. ધનેડાં અને કાંકરા વીંછી કાઢ્યાં. ધાતુની

કાઠીને ખારાથી ધોઈ સાફ કરાવી, અનાજ તડકે સૂકાવવા નાંખ્યું. તડકે ચૂકવી સાફ કરેલાં ધઉં ફરી તે કાઠીમાં ભરી જુદાં ગેલેરોમાં મૂક્યાં. એ પછી બીજો દિવસે ચોખામાંથી ઈયળ સાફ કરવામાં આવી. ચોખાને તડકે ચૂકવીને ધાતુની કાઠી માણ તેમાં ફરી ભરી અંદર લોખંડો અને બરાસની ગોટી મુકી દીધી. બધાં અનાજો સાફ કરાવ્યાં, ધીને ગરમ કરી સાફ કરેલી બરબીમાં નંખાવ્યું. તેલની પણ એજ વ્યવસ્થા કરી. ગોળ ખાંડને પણ પોતાની જાતી દેખરેખ નીચે સાફ કરાવ્યાં, નોકરો બેઠરકાર હતાં. પણ ગૃહિણીની જાતીય દેખરેખ નીચે સાફ કરવું પડ્યું. અચાણાં પણ બરબીએ સાફ કરી હાથ ધોઈને ફરી નાખ્યાં.

આખા બંડારને ખાલી કરાવી કાઠીને સાફ કરાવ્યું. મિચ્છિને બોલાવીને બંડારની ભીંતો ઉપર ઝળાં સાફ કરાવીને ચૂનો દેવરાબો. સર્વે કાઠીઓને ઈયવરધાસર કરી ગોઠવણી કરાવી દીધી. એને ખૂણે ખાંચરેથી પણ વાળવાની ગોઠવણ અને સાફ કરવાની ફરજ એક નોકર પર નાંખી.

દરરોજનું કેટલું સીધું નીકળતું તેની કાંઈને પરવાહ નહોતી. અનસુયાએ ગણતરી કરાવી સૌના માપ ગોઠવોને સીધું કાઢવાની ફરજ નાંખી. પેતે જતે બંડારની ચાવી બોલીને સીધું સામાન નિયત કરેલા પ્રમાણમાં નજર સામે ક્યવે. ચીસો ચાલુ ચઈ ગયો તેમ દેખરેખ પણ સખ્તાઈને બદલે સૌમ્ય બની.

અનસુયાએ દર માસની પહેલી તારીખેજ બહારથી અનાજ, રસકસ અને મસાલા નોંધતા પ્રમાણમાં નોંધ કરીને મંગાવવા માંડ્યાં. એક મહિનો ચાલે તેટલા અનાજો મંગાવાય. બીજા વસ્તુ પણ મહિના પુરતી ઘરમાં મંગાવી રખાવાય વચ્ચેમાં મંગાવવાની જરૂર પડે જ નહિ.

બંડારમાં અવ્યવસ્થાને બદલે વ્યવસ્થા, સુખડતા સફાઈ અને નિયમિતતા આવ્યાં નોંધ તે રમણસાહ ખુશી થયા. કંમરા

ગુજરાતની નારી

શ્રી. “ચંદ્રીક”

[ગતિકની ચાલ]

શહેરી જીવન અને ગ્રામજીવન વચ્ચે એવાં ખાતા આ જીવન જીવતો નારીસમૂહ એક બાજુ શહેરના વિદ્યાર્થી વાતાવરણથી લોભાઈ જીવનની નજીમજીતા નોતરે છે, તો બીજી બાજુ ધરકામ વિગેરેના કારણે મળતો ફરજિયાત શારીરિક વ્યાયામ અને સ્વચ્છતા તેમ સુધડતાની અભિરૂચી તેમનાં શરીરનો સંપૂર્ણ વિનિષાત થતો અટકાયે છે. આમ આ વર્ગનું સ્ત્રીજીવન, ધનિકવર્ગની આંગળીને વેટે ગણી શકાય તેવી આળસુ મદિલાઓને બાદ કરતાં, શરીરસંપત્તિની દૃષ્ટિએ સુદૃઢ ગણી શકાય. શહેરીજીવનની વિદ્યાસિતાનાં આકર્ષણથી અંજનવા છતાં એ વિદ્યાસ માણવા નેટલી આર્થિક સમજતા ન હોવાના કારણે તેમજ સાચી સમજદગ્તિના પ્રભાવે પોતાનું શ્રેય ચમજી શકાતું હોવાના કારણે આ વર્ગનું અંધ: પતન અટકે છે એ નિર્વિવાદ છે.

મધ્યમ જીવન ગાળનાર એક વર્ગ હતુ રહી નય છે: નોકરવર્ગ. નોકરી-પછી તે સરકારી હોય કે ખાનગી-કરનાર માનવીની આવક નિયમિત હોય છે એ ખરું. પણ એ આવકમાં વૃદ્ધિ થવાની સંભાવના પણ નિયમિત બને છે. પરિણામે એ આવકમાંથી કરકસર ભર્યા જીવનસિદ્ધાન્તો ધડવામાં ન આવે તો અનિવાર્ય આવી પડતા અકસ્માત ખર્ચ પ્રસંગેના સામનો શક્ય નથી બનતો. સ્વાભાવિક રીતે, યાતિરિવાજ અનુસાર તેમ જ આજ કામાડોળ ટકાવી રાખવાની ખાતર થતા બહોળા ખર્ચમાં કંમીના નહિ થતી હોવાથી કરકસરના સિદ્ધાન્તો તંદુરસ્તીને અંગેની આવશ્યક વસ્તુ-એને લાગુ પડે છે. સુવાચક કે માંદગી જેવા પ્રસંગોએ આર્થિક તૂટનો પ્રભાવ દૃષ્ટિગોચર

થાય છે અને નારીવર્ગની શરીરસંપત્તિને નિર્માત્ર બનાવવામાં અગત્યનો ભાગ ભજવે છે.

આ સામાન્ય વર્ગોકરણના પ્રભાવે નીચ્ચ થતી પરિસ્થિતિ ઉપરાંત ગુજરાતના નારીવર્ગની શરીરસંપત્તિ નિર્બળ બનાવવામાં આવશ્યક પાઠ ભજવતાં તરવોની વિચારણા માટે નારી-જીવનના ત્રણ સામાન્ય વિભાગ તરફ દૃષ્ટિપાત કરવાની આવશ્યકતા જોવી થાય છે: દીમાર્ગ-જીવન, સૌભાગ્યજીવન અને વિધવાજીવન.

સમાજમાં પુત્રીનો જન્મ જ મોટે ભાગે આવકારદીન મનાય છે. ખાસ કરીને પુત્રી જીમરલાયક થતાં જ પિતાનું પર છોડી અન્ય નિવાસસ્થાને પ્રાપ્ત કરનાર હોવાના કારણે આ મન્યતા ધડાઈ હોય એમ લાગે છે, ગમે તેમ હોય, જન્મથી જ પુત્રી પ્રત્યેનું માતૃપિતાનું વર્તન ઉપેક્ષાભર્યું બને છે. બાલજીવન વટાવતા દરમિયાન તેમના પ્રત્યેનું માતૃપિતાનું, આત્મ-વર્ગનું તેમ સમાજના અન્ય સ્નેહીસમૂહનું વર્તન અને છોકરા અને છોકરીઓ વચ્ચેનો દર્શાવાતો તફાવત તેમના કુમળા મગજ ઉપર જોડી અસર કરે છે. સમજવાલાયક થતાં તેમને સ્પષ્ટ સમજાય છે કે જીવનની આંદીધુડીમાંથી પસાર થવા માટે અન્ય સાધન-અન્ય સ્ત્રી-જાતિની પણ-સહાય કે સહાનુભૂતિ મળે તેમ નથી. છેવટે એ ઉપેક્ષાવૃત્તિમાં તેઓ પણ સાથ પુરાવે છે અને ‘દીકરીની માટી’ માટે દરકારની જરૂર નથી એ ભાવના તેમના સિદ્ધાન્તોમાં વણાઈ જાય છે.

આમ વગર દરકારે જીંદગીમાં આવતી બાળકી બાલજીવન વટાવી યૌવનના પગથારે પગ મૂકે તે પહેલાં તો તેને સમજાય છે કે તેનું જીવન એક અજુગજુ પુરુષને આધીન થઈ

ચૂંકું છે. જીવન એટલે શું, યૌવન એટલે-શું અને લગ્ન એટલે શું, એ સમજાવતે પહેલાં તો તે પોતાને સ્વસુરપક્ષમાં પલોટાટી જુએ છે. પોતાના જીવનની કે પોતાના-શરીરની કાળજી રાખવાનું તે શીખે. તે પહેલાં તો પતિની તેમ પતિનાં સર્ગાસર્જધીની કાળજી રાખવાનો ભાર તેને માથે આવી પડે છે. પતિ સાથેના પ્રેમપૂર્ણ વર્તનની કલ્પનાય ન હોય એવી નાનકડી બાબત પતિને કેવી રીતે રીઝવી શકે? પરણતાં જ પૂરી સમજણ પ્રાપ્ત થયેલી માનીને તેના વર્તનમાં કલેપગણે બોડ કાઢતી સામુના કલેશ સર્વવિદિત છે. પરિણામ એ આવે છે કે સાહસ, સ્વાતંત્ર્ય અને સ્વાસ્થ્યનાં-સોજીકાં માનવાના સાચા અવસર-યૌવનકાળમાં-કુટુંબકલેશો બોગ બની નીરસ જીવનનો દરરોડો એ અવામાં જ કર્તવ્યની ક્ષતિથી માનવાની તેમને ફરજ પડે છે.

બાળકગનનું ગંભીર પરિણામ નાની વયે બાળકપ્રાપ્તિમાં પરિણમે છે. પોતાના શરીર પ્રત્યેની, કુટુંબ પ્રત્યેની કે પતિ પ્રત્યેની ફરજો હજી પૂરેપૂરી સમજાતી ન હોય તેવી અજ્ઞાન અવસ્થામાં બાળકની માતા બનનાર નારી પાસે કોમલા બાળકોરની આશા રાખી શકાય? હજી તો બાળક એટલે શું એ જ જોને સમજાતું નથી હોતું તેવી બાબતે બાળક રૂપી જીવનું જાગતું રમકડું પ્રાપ્ત થતાં એ રમકડાને પોષણ આપવાની ભાવના જ ન્યાં ઉત્પન્ન ન થાય ત્યાં બાળકની માવજતની અપેક્ષા રાખવામાં આવે એટલે એ અણધાર્યા ભારનીયે કચરાતી બાબતો યૌવન-સોજીકાં અદસ્ય બની જાય અને તેને રથાને ભાવિને ભયંકર નિરાશા યુક્ત બનાવતી ચિંતાગિન શરીરનાં અચૂક શોષણ સરજે એ નિર્વિવાદ છે. પ્રથમથીજ ઓકરીઓને શિક્ષણ આપવામાં પછાત-રહેલ ગુજરાત નિજ બાબતે સામાન્ય શિક્ષણથી જ વર્ણિત રાખવામાં ગૌરવ-લેખે છે. ત્યાં જાતીય

ગાન કે બાળકોરની માહિતીની સંભાવના ક્યાંથી હોય? એટલે પેદી દર પેદી પ્રજાનાં જીવન શરીરસંપત્તિની દૃષ્ટિએ બિતરતી કક્ષાના નીપજે એ સ્વભાવિક છે.

કાર્ષ્ણિક રીતની ખાસ કાળજી વિના કોરોટી બાબાના શરીરમાં રોગનાં આણુપરમાણુ પ્રવેશ કરી વિકાસ પામે એમાં નવાઈ નથી. એ રોગી પ્રજા ભાવિ નાગરિકાના જન્મ અને ઘડતરમાં રોગવિકાસને મહાંમૂલી મદદ અર્પે છે. પરિણામે સુવાવડ જેવી કુદરતી સ્થિતિને પહોંચી વળવામાં ગુજરાતની નારીને સ્વાસ્થ્ય-વિહીન બનવું પડે છે. પ્રથમનો જ નમુનો બાંધો, શરીર પ્રત્યેની ઉપેક્ષાહતિ, અણધારી આવી પડતી કૌટુંબિક ફરજો અદા કરવામાં ઉત્પન્ન થતા વિરોધો દર કરવા માટે ઉત્પન્ન થતાં ચિત્રવિચિત્ર માનસિક આન્દોલનો અને શિક્ષણનો અભાવ સુવાવડને ભયંકર ધાતરૂપ બનાવે છે. શિક્ષિત દાયણોની તૂટ તેમ જ ગણીગાંઠી દાયણો મળી શકે તેમ તેમની મદદ લેવાની આર્થિક અશક્તિના પ્રતાપે સુવાવડની ભયંકરતામાં વધારો થાય છે. વધારામાં અનેક વહેમી માન્યતાઓ ઉમેરાય છે અને સુવાવડના રથાનની અસ્વચ્છતા પ્રસવવેદનાથી શિથિલ બનેલ નારીની ભાવિ ભયંકરતાની આગાહી આદરે છે.

સુવાવડ સમયની અસ્વચ્છતા અનારોગ્ય-તાના કારણભૂત બને છે. સ્વાભાવિક નીપ-જતી શારીરિક અશક્તિમાં આ અનારોગ્યતાનાં બોંમ્મ મૂળ કાંચમી સ્વરૂપ ધારણ કરે છે. સર્વ બાંધી ક્ષવનું આ એક મહત્વનું કારણ છે. ક્ષવનાં કારણે થતાં સંખ્યાબંધ મરણોમાં સ્ત્રીનું સ્થાન ગૌરવપૂર્ણ બને છે એ અણભાણ છે ખરું? નમુનો બાંધો, શારીરિક સ્વાસ્થ્ય પ્રત્યેનું કુલંક અને વિકાસ પ્રત્યેની સંપૂર્ણ ઉપેક્ષાના પ્રતાપે-જરા-જેટલી-નમુનાઈ-પ્રગાઠ સ્વરૂપી

બીપણતા દર્શાવી અકાળ મૃત્યુને નોતરે છે. ક્યુનો રોગ વારસામાં જિતરે છે એટલે માતા અગર પિતાનાં રોગ-તત્ત્વો સાથે જન્મ પામનાર બાળક પ્રતિદિનની નિર્જાળતાનો બોલગ બને છે. આ રોગ પ્રત્યે પ્રથમથી જ પૂરતી તકેદારીથી કાળજીભરી માવજત થઈ તેનો સંપૂર્ણ નાશ થતાં સુધી તેના તરફ દુર્લક્ષ ન થવું જોઈએ. આ સગળ્યુનો અભાવ અનિષ્ટ પરિણામ નીપજાવે છે.

જે સમાજમાં પડદાનો રિવાજ છે તે સમાજનો નારીવર્ગ અસ્વચ્છ હવાના ગુંગળા-મણુથી અકળાય છે. પડદાના પ્રતાપે જેમ બને તેમ બહાર નીકળવાનું બંધ રાખવાનું જ મુનાસજ માનવામાં આવે છે. ન છૂટે બહાર નીકળવાનો પ્રસંગ પડે તો પણ આસ સેવાના રથાનને આચ્છાદિત કરવાની ફરજ પડતી

હોવાથી બહારની સ્વચ્છ હવા પ્રાપ્ત કરવાનું તેમને મોટે આકાશકુસમવત્ નીકડે છે. પડદાના પ્રભાવે તેમને અન્ય મુલાકાતો પણ લાગ્યેજ હોય છે. આમ શારીરિક અને માનસિક બંધનોથી કુધાતી નારી પડદાની પ્રથાનો ભોગ બની નિર્માત્મ્ય શરીરસંપત્તિ ધરાવવામાં સર્વોત્તમ ફાળો અર્પે છે. પડદાની પ્રથા વિરૂદ્ધ જાડતો પ્રેરક ગોકાર આજે એ પ્રથાને નાશુદ્ધ કરવા અવિરત મથન આદરે છે અને એની અસર પણ જણાય છે. છતાં હજુ આજે ય નારીસમાજના વિકાસને અવરોધી પડદાની પ્રથા ગુન્ગળાતમાં અસ્તિત્વ ધરાવે છે અને ત્યાં સુધી તેની સદન્તર નાબૂદી નહિ નીપજે ત્યાં સુધી એ પ્રથાનાં અનિષ્ટાની ઓછવનની શરીરસંપત્તિ ઉપર થતી અસર દર યવાનીનધી એ સત્પનાં દિગ્દર્શન દર્શાવે છે.

(અપૂણ)

લે. કસ-ઓ-લે. કસ

ચાલુ જમાનાની એક ઉત્તમ જીલાબ આપનાર દવા

આ જીલાબમાં સુગંધ છે અને વળી સ્વાદહાર ટેસ્ટ છે. પેટ કળજ થઈ જાય ત્યારે થોડું લીધું હોય તો પેટનો જીલાસો થઈ જાય એમ છે. પેટ તદ્દન સાફ આવશે અને દર્દીઓને સુર્ત રાહત મળશે તેમ જ ફરીને લાંબો વખત સુધી પેટનો કથો પણ બિગાડ રહેશે નહિ.

આજના જમાનાને બરનો એક ઉત્તમ

જીલાબ તેનું નામ 'લેકસ-ઓ-લેકસ'

—: વાપરીને ખાત્રી કરી જુઓ :—

એકલા એજન્ટો :—

રૉય એન્ડ કંપની

૧૭૬, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ-૨

કવિ અને કવિતા — લેખક : - નવીન આર. આચાર્ય

કવિ એટલે ! જગતનિષંતા પરમેશ્વરની એક ખાસ કૃતિ. કદ્દપનાનાં હિંગ્મ શિખરે ચઢી દિગ્ગતિમાં દૃષ્ટિ ફેરવતો દિનેશ. અંતઃકરણના ભાવોને શબ્દોરૂપી જીવ્હા વડે અવિઞ્જીત કરતો કલાકાર. કાર્ષ પશુ વસ્તુ કે વિષય પર પ્રકાશ પાડતો એ ચમકારો. વિચારોનો મહાસાગર, પ્રેરણાનો માનીતો. કલાનો પૂનર્મી. રસનો સાગર એવો એક ભાવનાભર્યો શબ્દ મહાન કાર્યો કરી રહ્યો છે.

કવિએ શું કરી શકે છે તે જોઈએ. એક દુઃખી મનુષ્યને જોઈ કાં તો તેના દુઃખને ઉપમાઓ આપી વધારી મૂકે છે અથવા તો તેને પોતાના કદ્દપનાના થોડે બેસાડી દિલાસો આપે છે. જેવી રીતે એક બાળક રમકડાના જુદા જુદા ભાગો કાર્ષ તેમાંથી સુંદર બંગરો બનાવે છે, તેવી રીતે કવિ પશુ શબ્દોરૂપી રમકડાં વડે, કવિતા કે કાવ્યરૂપી એક કાવ્ય મહેલ રચે છે. બાળકનો બંગલો ફક્ત દેખાવ પૂરતો જ છે-રહેવા યોગ્ય નથી હોતો; ફક્ત તેના કર્તાને કદ્દપનાથી જ આનંદ આપે છે. તેવી જ રીતે કવિતારૂપી મહેલ હૃદયપ્રિય અને શબ્દપ્રિય હોય છે. કિંતુ તેના વાંચનાર, તેના ધડનાર જેવો ઉપભોગ કરી શકતો નથી. માત્ર વિચારો વડે જ તેના ભાવોને કળી શકે છે અને તે પશુ ક્ષણિકજન.

આવા સમર્થ કલાકારનું જીવન જાણવું તે આવશ્યક છે. કવિએ મનની કુદરતી પ્રેરણા ઉપરાંત, તેઓએ જાતે અનુભવેલું, જોએલું અથવા સાંભળેલું હોય તેને લીધે જ લખી શકે છે. ધણી ખરી બાજતો સ્વાનુભવી હોય છે. કાવ્ય લખવા વખતે તેઓ એટલા બધા મગ્ન હોય છે કે કાવ્ય અને પોતે એજ વસ્તુ દુનિયામાં હોય ની! એવે સમયે તેમને કંઈ બાહ્ય અંતરાય નડે તો તેઓ એટલા બધા દુઃખી થાય છે કે તે ઉપર બીજું કાવ્ય લખવું પડે! કદ્દપના અને તરંગોના સામ્રાજ્યમાં

રાયતા હોઈને તેઓના જીવના પ્રસંગો પશુ તેવા જ બની જાય છે. તેમના હૃદયમાં દરેક જાતના ભાવો વિશેષ પ્રમાણમાં હોવાથી તેઓ લાગણી પ્રધાન બહુ હોય છે. કેમકે સહેજ દુઃખને તેઓ 'દુઃખનો કુંગર' દેખે અને થોડાક સુખને સ્વર્ગીય આનંદ લાગવે. કાર્ષ પશુ કવિનાં અમુક કાવ્યોનો અભ્યાસ કરીએ તો તે ઉપરથી તેના હૃદયના ભાવો, તેના મનની સ્થિતિ અને જીવન વિષે આપણને ખ્યાલ આવી શકે છે.

કવિએ વિષે વાત થઈ પરંતુ કવિચિત્રિએ માટે કંઈ ન ત્રિચારીએ તો પક્ષપાતી હોવાનો આશય આપણા પર મૂકાય. તે આશયથી બચવા થોડું સ્ત્રીકવિએ વિષે પશુ લક્ષ્યમાં લઈએ.

આપણી તરફ એટલે મુંઝર્ષ ઈલાકામાં, આંગળીના વેદાઓ વડે ગણી શકીએ તેવી એક પશુ સ્ત્રી કવિ નથી. તે જરા શાયનીય છે : જ્યારે યુરોપમાં અમુક સ્ત્રીઓએ કાવ્યોના થયો લખ્યા છે, ભલે થોડી સંખ્યામાં. આપણી પાસે શ્રી. નાનાલાલ, શ્રી. ખચરદાસ તથા બીજાં સારા કવિઓ અને અન્ય ઉગતા લેખકો કાવ્ય-કારો છે : પશુ તેઓની સાથે મુકાબલો કરી શકીએ તેવી એક પશુ સ્ત્રી ખરી ? કાર્ષ એમ કહેશે કે પુરુષો ભણેલા હોય છે એટલે તમનું મનજ વિશેષ કેળવણી પામ્યું હોય પરંતુ આપણે જોઈએ છીએ કે આજકાલની સ્ત્રીઓ ક્યાં ભણેલી નથી-આ દલીલ દબે નકામી છે. આનું કારણ ન શોધીએ તે પશુ સહન થતું નથી. એક વસ્તુ વિચારીએ કે સૌંદર્યનો વિષય લઈએ અને નૈસર્ગિક સૌંદર્ય ઉપરાંત સ્ત્રી સૌંદર્યથી પ્રેરાઈને પુરુષો લખતા હોય તો કાર્ષ પશુ સ્ત્રી-કવિ નહિ હોય કે જેની દૃષ્ટિએ એક પશુ પુરુષ સૌંદર્યવાન હોય ? આ એક મુંઝવણભર્યો પ્રશ્ન છે. કાર્ષ પશુ રસ ઉપર સ્ત્રીઓએ કાવ્યો રચ્યાં હોય. તેમ ક્યાંય

પ્રદર વિનાશક દવા

વનિતા વર્ગીયું જીવન છે

કેમ કે

તે સ્ત્રીઓના દરેક રોગ દુર કરે છે

૨૭૨૨૨ નં ૦ ૩૧૦

આ દવા સર્વ પ્રકારના પ્રદરો (નયગાર્ધનું જીવું) અનિયમીત, રેતુઆવ, રક્તપ્રદર, કસ-વાવડ, ઊંઝ, હીસ્ટીરીઆ, પેકુનો દુઃખાવો, જાતીમાં દાહ, જીવનવર હાયપર્મેની બળતરા, ગુમભાગનો સોજો, સુવારોગ તેમજ ગુમભાગના તમામ જીવા હઠીલા દરદો મટાડી ગર્ભાશયને સુધારી શરીરને શક્તિ આપે છે, અને વધ્યત્વ મટાડે છે. બોક્સ એકની કીમત રૂ. ૨-૮-૦. પોસ્ટેજ ૦-૭-૦

પુસ્તક મફત મંગાવો

મેનેજર:-પ્રદર વિનાશક ઓફિસ

ખંભાત (૨૬, જી. ખેડા)

અંતર વ્યથા

“ પત્ર ૧ લો ”

શ્રીનિવાસ સોસાયટી,
રાજનગર.

“ બહેન મીના ? ”

“ હું તમે વિસરી ગઈ હતી, છતાં ધણીક સમયે તારા હુંકા નામની યાદ થઈ. આજે મારા હૃદય ઉપર મુંઝવણનો પત્થર પડ્યો છે, અને અંતરમાં ભયંકર વ્યથા થઈ રહી છે. તે તારી સમક્ષ પત્રમાં રજૂ કરી છે તેની સાચી સલાહની આશા રાખું છું. ”

“ એક જ રકુલ અતે એક જ કક્ષાસમાં અભ્યાસ કરતાં આપણે બાળ-સાથી હતાં, સમય વહેતાં તું યોગ્ય ઉમરે પહોંચી અને “ પ્રભુતામાં પગલાં પાડ્યાં ” અને સઘળી સખીઓથી વિમુખ બની. ”

“ મારા માતા-પિતા ”નું મારા ઉપર સંપૂર્ણ બહાવ છે. અને હું તેમની એક જ પુત્રી છું. તેઓને હું એક જ પુત્રી હોવાના કારણે મને મારા સ્વતંત્ર વિચારોએ ફરવા દીધી છે, અને મારા કાર્ષ પશુ સ્વતંત્ર રાહમાં તેઓ કંટકરૂપ થયા નથી. તેઓને પુત્ર અગર પુત્રી ને ગણો તે હું પોતે જ છું. તે તારાથી અણુગણું નથી. ”

“ કોલેજમાં અભ્યાસ કરતાં કેટલાક યુવાતોની નજર મારા ઉપર કરી. તેમાં આપણો બાલગોડીઓ “ ઉમેશ ” પણ છે. ” ધણીક યુવાતોની પ્રેમ પત્રીકાઓએ મારા દિલમાં દર્દે ભર્યું. તેમાં ઉમેશના પ્રેમપત્રોએ તો મારા હૃદય ઉપર તોફાનું જમાવું છે. હું સ્વતંત્ર વિચારોએ ફરી હોવાથી મારા સ્વતંત્ર વિચારોએ દર્દે-હીન જીવન જીવવાની આશા

રાખતી હતી. હું સંધળા યુવાતોના પત્રોને હવામાં છોડી દેવા તૈયાર છું. ” છતાં ઉમેશના પ્રેમ-પત્રને દિલથી છોડી દેવા મને માફ હૃદય ના રહે છે. ”

“ બહેન હું નથી સમજી શકતી કે આજનો યુવાન વર્ગ કેમળી ગણાતી, કુમારિકાઓ, કે જેઓને બહારના જગતનો જરા પણ અનુભવ નથી. તેની કેમળી ગણાતી, કુમારિકાઓના દિલમાં યુવાનો નિધુર બની પ્રેમદર્દ સા મારે ભરતા હશે ? ”

“ બહેન. ”

“ આજે મારા એક જ જીવન ઉપર અનેક પ્રકારો થઈ રહ્યા છે. ” મારે મારા હુંકા જીવન ને કઈ દિશા તરફ પ્રગતિમાન કરવું તેની સજ પડતી નથી, અજાણીઓનાં જીવન જ-મચીજ પરતંત્ર હોય છે-જેમકે મૂર્ખ પ્રાણીઓને મૂર્ખ મહોએ સઘણું સહન કરવું પડે છે, તેમ આપણી અજાણા જાતિને જીવ હોવા છતાં મૂર્ખ મહોએ સઘણું સહન કરી માતા-પિતા ને દિશા તરફ દોરે તે તરફ જવું પડે છે. ”

“ મીના ”

ચોડાક દિવસ ઉપર મારા માત-પિતાએ મારા વિવાહની વાત ઉપસ્થિત કરી ચાલિના એક ધનાઢ્ય યુવાન વિતેશચંદ્ર સાથે સગપણું કરવા પેરવી કરી. તે યુવાન તાજેતરમાં વિલા-યતથી પાછા સ્વદેશ સિધાવ્યા છે-અતે પિતાજીની મુલાકાતે પધાર્યા હતા. તેમના બેનમુન ચહેરા સામે-મારી પ્રતિ જાયાએ વાર્તા-વિનોદ કર્યો તેઓ સ્વતંત્ર વિચારના અતે શોખ-દિલ યુવાન છે તેમની સઘળી વાતો વિલાયત ની નારી હૃદયને નિરખી લોભાવે છે. મારા

માતા પિતાએ તેમની પુત્રીને સુખી કરવા માટે નિરખેલો નમુનો તેમના અને મારા વિચારે તો થોડા જ છે.

આજે એક બાલુ બે સુવાન અને એક સુવતિને પ્રશ્ન ખડો થયો છે. મનથી પુછતી હતી કે ઉમેશ સાથે પ્રેમ-બંધને બંધાઉં કે વિનેશ સાથે દેહ-બંધને બેઠાઉં બન્નેની પ્રતિભાઓ મારા નયન સામે ખરી થઈ. ઉમેશનું દયામણું મુખ મારી પાસે પ્રેમ લીલા માગી રહ્યું છે. મારા હૃદયની યાચના કરી રહ્યો છે. ન્યારે વિલાપતના વંદોળે ચડેલ સુવાન વિનેશ સ્વતંત્ર વિચારોએ મોજશોખમાં જીવન વ્યતિત કરવાના ઈશારે મારી દેહલતાને તેઓ તેમની સમક્ષ ખેંચી રહ્યા છે. ન્યારે ઉમેશ મારું દિલ ખેંચી રહ્યો છે ત્યારે વિનેશ મારા દેહ ખેંચી રહ્યો છે. બંન્ને સુવાનોમાંથી કોને નિરાશ કરવો અને કોને આશાવાદી બનાવવો તેની મને કાંઈ જ સજ પડતી નથી. મારી પ્શ્નમાં ઉમેશ નેટલો થોડા છે તેટલો વિનેશ માતા-પિતાની અને મારી દ્રષ્ટિમાં સમાઈ રહ્યો છે.

મારા કામળ હૃદયમાં બે સુવાનોએ દુઃખ બર્ષ્યું. ન સગળ શકાય તેવા દેહ મારું મન અસ્થીર બન્યું. મારા સુવાળા રાહમાં કંટક પથરાયાં. અંતરમાં અતિ મુંઝવણ થવા લાગી.

શરીર કૃશ અને અશક્ત થતાં મોજશોખ અને સ્વતંત્ર વિચારોએ મહાલતા મારા જીવર ઉપર જખ્ખો થયા, અને અંતરમાં બપંકર વેદના થતાં મારા સઘળા વિચારોને દૂર કરી મન પ્રકૃલીત બનાવવા બંગલાના કંપાઉંડમાં આવી બેરંગમાં જઈ મારી નાની કારમાં રથાન લઈ, કારને વિદ્યુતવેગે શહેરથી દૂરને દૂર હંકારી મૂકી.

“કાર આગળ વધતો ગઈ, તેમ મારી વિચારમાળા વધુ તેજ અને પ્રબળ બનતી ગઈ. ન સમજી શકાય તેવા વિચારોએ ઘેરા પાડ્યો. મગજ અસ્થીર બન્યું, અને હાથ પગ ખેંચાવા લાગ્યા. તેવી પરિસ્થિતિએ કારનું ગવર્નર કાણુમાં ન રહ્યું. નયન સામે એક આશા બર્ષા સુવાનનું જીવન મારો કાર નીચે ખુંદાતું જણાયું, અને ન સમજી શકું તેવી પરીસ્થિતિએ કાર ઉમલી પડી.

“ન્યારે મારી આંખ ઉઘડી ત્યારે મને જાન થયું કે હું એક હોસ્પિટલમાં છું અને મારા કાંચ પાસે મારા માતા-પિતા ઉભાં હતાં. કેટલોક નર્સો અને ડોક્ટરો દોડધામ કરી રહ્યા હતાં. હું કાંઈક બોલવા જતી. ત્યાં મને નહિ બોલવા માટે ડોક્ટરે આજ્ઞા કરી ” અને પાછી હું નિરાધિન થઈ. ન્યારે હું જગૃત થઈ ત્યારે

શ્રીગુરુપ
શ્રીઓનાદર્શી

પદ્મ. લોકેષ. વંદ્યવદોષ. આર્તવ દોષ
કસુપાવડ પગેરેનો ચોકસ ઉપાય /
નવી શક્તિ બને છે.

ગુરુરાત્રીઆયુર્વેદકેશમસી

અનેકવીદકેશમસી

મારી પાસે કોઈ નહોતું. મેં મારા કપડાં વ્યવસ્થિત કર્યાં અને મારા બદનમાંથી એક ચિઠ્ઠી મલી તે વાંચવામાં હતું લીન બની. એક નખત બે વખત એમ ફરી ફરીને વાંચવા લાગી. હજી તે ચિઠ્ઠી હતું વાંચ્યો કરું છું “તેમાં જે લખ્યું હતું. તે હતું તને અને લખું છું.”

“નિર્દોષ બાલિકા?”

“પણાક દિવસથી મેં મારા દિલમાં એક ભયંકર દુઃખ ભર્યું છે.” છતાં તે દુઃખને હું મારા જીવનમાં મોટામાં મોટું સુખ માની બેઠો છું. જે સુખ અને દુઃખના વિચારો મારા મનને બહારની ખુલ્લી હવામાં પ્રકુલ્લ કરવા ચાલી નીકર્યો હતો. કેટલેક દરથી પાછા ફરતાં મને જણાયું કે કોઈ મોટર કાર અવ્યસ્થિત રીતે ચાલી આવે છે અને જેમ અને તેમ જલ્દી તે કાર તરફ જવા માટે મેં ઝડપથી ચાલવા માંડ્યું પણ ત્યારે હું તે કાર પાસે આવ્યો ત્યારે મારા દિલમાં આઘાત થયો. મને લાગ્યું કે હું કાંઈક મોડો પડ્યો. કાર હવે પડી હતી અને તેની નીચે એક બાલિકા જખમી થઈ બેસી હતી. તે સિવાય તે સ્થળે કોઈ હવું નહીં એવી સ્થિતી. તે કારને ત્યાં મૂકી તે અજાને એટલે કે તમને પોતાને ખચાવવા માટે તમારી દેહલતાને મોટર નીચેથી

બહાર કઢાડી એક ગરીબ બેઠુતના ગાલ્લામાં તમારા જખમી દેહને નાખી હોસ્પિટાલમાં સારવાર માટે મૂકી તમારા પિતાને ખબર આપી.” હું આપને સારી રીતે યોગબૂતો હતો અને યોગબુ હું મેં જે કયું છે તે ઉપકાર બદલ નહિ પરંતુ પ્રત્યેક મનુષ્યની ફરજ છે અને મેં મારી તે ફરજ અદા કરી છે.” મને મારા હૃદય ઉપર ખાતરી છે કે હું આપને કદિ પણ ભૂલી શકીશ નહિ.

લી.

તમેને જીવનભર સુખી જીવાની ઇચ્છા રાખતો એક — “યુવાન”

“બહુત મીના?”

મારા આખા પત્રમાં મારી અંતર વ્યથા તારી સમક્ષ રજુ કરી છે. તથા મને નવું જીવન અર્પનાર તે યુવાનનો પત્ર પણ તને લખી મોકલ્યો છે. તે યુવાને તેની યોગબાણુ આપી નથી તેને મળવા મારું દિલ ઝખમી રહ્યું છે. હવે મારે ક્યા રહા ઉપર મારા જીવનને દોરવું તેની ચોગ્ય સલાહ આપીશ.”

એજ લી.

“તારી બાલકખી-આશા.”

વાળની હીક્ષાન્ત માટે
નેરોસલનું આમળા નં. ૧

હેરઓઇલ વાપરો.
હઝારો પ્રતિષ્ઠિત કુટુંબોમાં હાયમ
વપરાય છે.

નેરોસલનાં હેરઓઇલસ તથા તેલ બનાવવાનાં એસેન્સ (સુગંધી) મથકર છે.
ધી નેરોસલ એજન્સી અતરવાળ :
ત્રણ દરવાજા, અમદાવાદ.

વેવલી

—લેખિકા કુ. જયોત્સ્ના. ગોરદેવનદાસ ખંધીઆ

“સીંધુ, આજ નિશાળેથી સીધો ઘેર આવજો, હોં લાઈ, સાંજે ને તારા નાનાકાકા આવવાના છે એની સાથે ડાહ્યો ચર્ધને વરતજે હોં.”

પાણીકારાની થેલીનું મેહું ફક્તર ખભે ટીંગાડીને નિથાલે જતા બીંધુને એની બાએ શિખામણ આપી.

ધણીવાર તો શિખામણ માત્ર શિખામણ તરીકેજ અપાય છે. પણ બીંધુની બાના શબ્દોમાં તો અંતરનો ઉઘાટ હતો. “જવું પાંસરું ઘેર” ની કવિતા પહેલી ચોપડીમાં ચાલી ત્યારે ગેરહાજર રહ્યો હોય કે કેમ પણ નિશાળેથી છૂટીને કાંઈ દિવસ બીંધુ પાંસરો ઘેર ન આવતો. ફાનસ ઝાંખુ બળતું રાખીને એની મા ધણીવાર તો મોડી રાત સુધી રાહ નેચા કરતી. ડાહ નિશાળીએ બીંધુ ધણીવાર તો ખીજે દિવસે જમવા વખતેજ મોહું બતાવેલો. આખી રાત વિમવા માના વલોપાતનો પાર ન રહેતો.

ગામડા ગામમાં આહજીનાં જે જ ધર એટલે પરશોત્તમ મહારાજ યજ્ઞમાનવૃત્તિ કરીને જ નિભાવ કરતા. બીંધુ એકનો એક ઊકરો. બાળપણમાં ખૂબ મોટે ચઢાવેલો એટલે મોટા ચર્તાં બીંધુની અવગણના પાર નહોતો રહ્યો. ગામ આખાનાં ઊકરો સાથે બાળતું, મારામારી કરવી તે ઘેર આવીને રાવ આવી. ધરમાં પણ કળિયાકંઠાસ કરી મૂકવા, વખત-સર ઘેર આવતું નહિ, નિશાળતું નામ લઈ કાંઈ દોસ્તોને ઘેર જુગાર રમવા બેસી જતું .. એ બધા બીંધુના રોજના ધંધા હતા. રોજ રાત્રે બાગવતના જે અધ્યાય વાંચવાનો પરશોત્તમ મહારાજનો નિયમ હતો. ધણીવાર ઘોડી ઉપર ફાનસ મૂકીને, આસન પર બેસીને સામે સુસ્તકને ઘોડી પર મૂકેલી, બાગવતની પોથી વાંચતા પરશોત્તમ મહારાજ પોંથી બધ કરી

આંખ મીંચી જતા ને એક ઊંડો નિશ્વાસ નાખીને બગડતા, “મારે વ આ ધંધુકારી પાક્યો છે.”

જે વર્ષ પહેલાં પરશોત્તમ મહારાજ પણ નાની વયમાંજ ગુજરી ગયા એટલે આ સાંપના બારા જેવા ઊકરાને સાચવવાનું એની મા એકલીને માથે જ આવી પડ્યું. સીંધુપાણી અને દક્ષિણા પર નમતા આહજીના ધરમાં મિલકત તો શું હોય ? ત્રીસેક વર્ષની અબજુ ગામડિયણ આહજીએ ગામનાં દળણાં ફળીને ને સીમનું કામ કરીને મા ઊકરાનું પુરું કરવા માંડ્યું. આવા ઠોર જેવા ઊકરા ઉપર પણ એને અજબ શ્રદ્ધ હતી, મોટા ચર્તાં સમજુ ચર્ધ જશે એવો કાંઈક અડગ વિશ્વાસ હતો. કાંઈ વાર તોફાન ઊડીને બીંધુ એને “બા” કહીને જરાક પ્રેમથી બોલાવે ત્યાં તો એ આંખી આંખી ચર્ધ જતી. પરંતુ એવા પ્રસંગે બાએ જ આવતા. એકવાર એના બાપ જીવતાંજ બનેલું; પરશોત્તમ મહારાજ ખૂબ માર્યો હતો. માર મારી ધરબહાર કાઢી ધમકી આપી હતી. તે રાત્રે બીંધુ રડતો રડતો એને વળગી પડ્યો હતો, “બા, બા, હું કમાઈશ ને તને અવરાવીશ. તું મને ન છોડી દેતી હો” મારા બાપુ તો મને બહુ મારે છે. ” આ શબ્દોની સ્મૃતિ તો એને મોટા આધાર ને આશ્વાસનરૂપ ચર્ધ પડતી.

ડહાપણ આગ્યું હોય કે કેમ પણ તે દિવસે તો બીંધુ નિશાળેથી સીધો ઘેર જ આવ્યો. આસરીમાં એક આટલા ઉપર ગોઠકું પાથરેલ હતું ને એના ઉપર એના ફેંટને પાટલુતમાં સળ્જ કાકા છુદ ઉપર નાની સરખી સોટી પછાડતા બેઠા હતા. ધરના ઉંબરમાં એની બા કપાળ સુધી ચોરું એાડીને ગેડી હતી.

“ગામડામાં રાખીને તો ઊકરાને રખડેલ કરી મૂક્યો હવે તો એનાં અવિધ્યતો કાંઈ વિચાર કરશો કે નહિ ? ” તેના કાકાં બોલતા

હતા, “હ્યો, આ આખો તમારો લીધુ. મોંઘીભાભી, નેઈ હ્યો, એના દેદાર.”

મોંઘી ભાભીએ જવાબ ન દીધો.

“હું તો મારા ભાઈના કારજ માથે આંખો ત્યારે પછુ કહેતો”તો ને વરસી વાળવા આંખો ત્યારેય કહેતો”તો કે મોકલો મારી ભેગો. મારા બે છે એની સાથે ત્રીજો આ પછુ લાલુશો. પછુ ત્યારે પછુ તમે ન મોકલ્યો, નકર આજ બે ચોપડી આગળ યઈ ગયો હોત. આ તો ચૌદ વરસનો ઢગો હજી ત્રીજો ચોપડો ફાડે છે” શ્રેણ્યએટ થયેલા નાનાકાકા શહેરમાં માસ્તરગારી કરતા હતા એમણે જરા તિરસ્કારથી કહ્યું.

“નાનાભાઈ” એકથું હતું તેથી પછુ જરા વધુ નીચું જોડીને મોંઘીએ કહ્યું, “ધાં મોકલવો ઈ તો ઘેર જ મોકલાવો છે ને. અને સવિતાતો ચોતાના પંડપના જપ્પા કરતાંય એને સારી રીતે સાંચવે તેમ છે. પછુ પછો મારા એકલાં હિં ન નીકળે.”

“નહિતર તો તમને બહુ કામમાં આવી જાય છે ! હમણાં તમેજ નહોતાં કહેતાં કે ભાભી જાય છે ત્યારે તો બે બે દિ’ સુધી ઘેર નથી આવતો ? ત્યારે કેમ એડાં રહો છો ! આંહી તમને જરાય ગણુકારતો નથી ને દિવસે દિવસે વધુ બળતો જાય છે, ત્યાં મારા દાગ હશે તો સીધી લાઈનમાં પછુ આવો જશે.”

સાડકાનો માથા ઉપરનો છેડો હજી વધુ નીચો તાણીને મોંઘીએ કહ્યું, “નાનાભાઈ, ઈ બધુંય સાચું. પછુ અટક્યાળો રહ્યો ને કાઈદી’ મારાથી છૂટો પાડ્યો નથી તી હવે પાકતાં મન નથી માનતું. એમને એમ મારી નજર આગળ રહેશે તો મોટો આતાં એની મેજે છુદ્ધિ આવી જશે.

“તમારું નડે છે એજ ને ! મારો ગંગો, મારો ગંગો” કરીને આટલો તો ખગાડ્યો ને હજીય નજર આગળ રાખવો છે ! આટલાં

વરસ તો રાખ્યો, હું તો કાંઈ સુધારો એનામાં જોતો નથી” નાનાકાકાએ કચવાટથી કહ્યું “નિરય’ક લાગણીવેડા, બીજું કાંઈ નહિ” તે બબડ્યા.

ગામડિયણુ વિધવા ભાભી દયામણું મોહું કરીને નીચું નેઈરહો હતી. “ના, ના, નાના-ભાઈ, મારે એને નથી મોકલવો. મારી નજર હેઠથી નથી કાઢવેક એની મેજે સુધરી જશે.”

કાકામાં ભગિજનને સુધારવાની ખરેખર ધગથ જાગી હતી. ભાભીનો એક એક વાક્યને દલિલથી તેણે તોડી પાડ્યાં. અમુક સવાલોના કથા જવાબજ નથી હોતા, દલિલોથી પર એવા થોડાક હુદયના નિશ્ચયો હોય છે, જેમાં લાભ-ઝેરલાભની વેપારી ગણુત્રી ન પ્રવેશે એવા થોડાક સંબંધો હોય છે...તે એવું બધું કાકાને ગળે ઉતરે એમજ ન હતું. ભાભીના વિચારમાં એને મૂર્ખાઈ-વેવલાઈજ દેખાયા કરી. સહેજ સ્પર્શ થતાં ધ્રુજ ઉઠે એવી હુદયતંત્રીના તાર એણે દૂરતાથી હલખાવી નાખ્યા.

આંસુ ઢાંકવા કે પછી ઝોશિયાળાપણાની હીણપદ છૂપાવવા વિધવાએ છેડો હજીય નીચો ખેંચ્યો. હવે લગભગ આપું ‘મોહું’ દ’ ઈ ગયું હતું.

“નાનાભાઈ, તમારું બહુ મન હોય તો ભલે આવજો. એની રાજીખુરીથી આવે તો મને બીજો શું વધીયો હોય ! એજ તમારેજ છે ને ! ને એનેય કા’કની ઝોથ હશે ત્યારેજ રે’વાશે ને ! મારો જીવ જરાક એવો તે...ખીજું તો કાંઈ નહિ, હોય ઈ તો. મને તો પછી એની મેજે ગાડી જશે”

નાનાભાઈ અણુગમાનો બાવ મોઢા પ્રર લાવીને આ અને એવી બીજી વાતો સંભળી રહ્યા. ગામડિયણુ ભાભી પોતે ને પોતે પોતાને આશ્વાસન આપતી હતી ને સમજાવતી હતી.

“મનનો સ્વંભાવ રીયો તે ઘેડાં ઘડ્યા કરે. પછુ તમારી વાતેય નાખી દીધા જેવી

શાન્તી

શ્રી. બળવંતરાય છ. મહેતા

સુખ, દુઃખ, પ્રેમ, આશા, નિરાશા, અને
દર્ષ-શોકથી ભરેલા પુરુષે પ્રતીતિ કરી કે
ન્યારે મને શાન્તી મળશે ત્યારે હું આરામ
લઈશ.

શાન્તીની શોધમાં તેણે બધા ધર્મગ્રંથો
ઉઠાવી નાખ્યા, પરંતુ તેમથી તેને શાન્તી ન
મળી બધા ધર્મમાં તેને કંઈને કંઈ દેખો
દેખાયા.

યોગોચ્ચાની આચાર્ય પાલન કર્યું પરંતુ
તેમાં પણ તેને શાન્તી ન મળી પરંતુ ઉલટી
તેની આશાન્તી વધી પડી.

ન્યાં ન્યાં તેને મહાત્માના નામ સાંભળ્યાં
ત્યાં જઈ તે તેના ઉપાય માટે પુછ્યું, તો
બધાએ પોતપોતાના અલગ વિચારો દર્શાવ્યા,
અને તેઓના બતાવ્યા પ્રમાણે માર્ગ મદ્ય
કરવાથી પણ તેને શાન્તી ન મળી.

વરસાદ, નદી, સરોવરો, અને જંગલોના
પ્રાકૃતિક સૌન્દર્યને જોયું પરંતુ ત્યાં પણ તેને
શાન્તી ન મળી.

આખરે તે યાક્યો, તેને હજો શોક અને
અસંતોષ થયો. અને મનમાં બબડ્યો કે,
“શું મને શાન્તી નહિ મળે !”

આ તેનો વિચાર થોડીકવારમાં અદસ્ય
થઈ ગયો.

“શું મને શાન્તી ફરી નહિ મળે ?”
પાછો તે બોલી ઊઠ્યો.

તેનો પણ કંઈ જવાબ ન મળ્યો.

“શું મને શાન્તી નહિ મળે ?” તે એકદમ
નોરથી બોલી ઊઠ્યો.

“હા, મળશે”—એક ગંભીર સ્વર તેના
કાન ઉપર અથડાયો.

તે એકદમ દર્ષથી બોલી ઊઠ્યો—“ક્યાં ?”

“શાન્તી આ પ્રમાણે પાગલોની માફક
ફરવાથી મળતી નથી. શાન્તીના જન્મ તારા

થોડી જ છે ! બહુીગણીને મોટો ચંદન લેન
હિપર ચડી જશે તો એનું જ બલિષ્ઠ સુધરશે
ને ! હોય ઈ તો. હું તો મારે સીમનાં બે કામ
વધુ કરીને બૂલી જઈશ કે બીખલો નગર
આગળ નથી. બે માળા વધુ ફેરવીને હું તો
મારું મન વાળી લઈશ.”

તે બીજે દિવસે સવારે કાકાભાનિને ન્યારે
જવા નીકળ્યા ત્યારે ખડકોના ઉંબરામાં બિભાં
બિભાં એણે પાછો ફેરવે ભક્ષામણુ કરી. “નાના-
ભાઈ, બીખુને જાણવળે હો, તમને બળાવું
હું. બહુ આપણેપણ રાખ્યા છે તી એને
દસ્યનું જાન નથી. ને તમે જો જો, ઈ
મને ઈ કરે, પણ એના પેટમાં પાપ નથી હો.”

બીખુને પાસે બોલાવી એણે કુખણાં
લીધાં “બીખુ. દોઢરા, ડાંચો ચર્ધ તે રે’જો હો,
તારી કાકીને કનડતો નહિ, હો ભાઈ...” કહેતાં
કહેતાં એણે છેડા મોઢા આડો ઢાંકો દીધો.

હાથમાં એક નાનકડી મોટલી લઈને જતા
બીખુને એણે દેખાશે ત્યાં સુધી જોયા કર્યો.
એને બીક લાગી હતી કે ક્યાંક રાજપુત્રીથી
જવા તૈયાર થયેલો બીખુ છેલ્લી ધડીએ ફરી
બેસશે, રોતો રોતો એને બાઝી પડશે. પણ
અત્યંત કંઈ ન બન્યું.

“ગાંડાં, અધ કે અપંગની પરિચયાં જ
બહુીવાર મનુષ્યનું જીવનકર્તવ્ય બની રહે છે

જીવનમાંજ છે. શાન્તી માટે વન, પર્વતો અને
નદી તળાવો શોધવાની જરૂર નથી.

શાન્તી તું ન્યાંધી આવ્યો છે, ત્યાંથી,
તારા કર્તવ્યને શ્રેષ્ઠ રૂપમાં પાલન કરવાથી
મળશે, અત્યાર સુધી તું તારા કર્તવ્યથી પ્રાણ
બચાવીને લાગતો ફરતો હતો, માટે ના;
તારે શાન્તી નીર્ધતો હોયતો તું તારી ફરજ
સમજી, તું તારા કર્તવ્યનું પાલન કર.”

તે ત્યાંથી ઉભો થયો, અને અનુભવ
કર્તા કે શું આ વાત સાચી છે.

ને એ પરિચય દ્વારા યદ્ય જતાં માણસનું જીવન અપંગ, હેતુ વિનાનું ને શૂન્ય બની જાય છે. ફળીમાંથી ધરમાં આવતાં ઓસરીની કાર ઉપરજ એ બેસી ગઈ. એના દેહમાંથી જાણે એતન હરાઈ ગયું હતું.

ફળિયામાં બાધિલી ગૌરી ગાય જાણે એની વ્યથા સમજતી હોય તેમ કરુણાથી એના તરફ જોઈ રહી.

(૨)

લીપુ શહેરમાં કાકાને ઘેર આવ્યો. કાકાને લગભગ એની જ ઉંમરના બે છોકરા હતા. મધુ અને કનુ. મધુ અંગ્રેજી ચોથી ને કનુ અંગ્રેજી બીજી જાણતા. એની બા સવિતા થોડું જાણેલી પરંતુ સુધરેલામાં અપવા મળતી કાર્મિક અભિમાની, સંકુચિત દષ્ટિની અને લોકો જોને પહોંચેલી કહે એવી સ્ત્રી હતી. પ્રથમ પરિચયે જ લીપુથી જાણે અજાણે આ ચાવીનો કુમળો કેડે બોસીને ફરતી કાકીની અને પોતાની અણધાર, બોળી માની સરખામણી થઈ ગઈ.

પહેલાં તો લીપુને બહુ અકળામણ થઈ, આ નવા ધરમાં, નવા વાતાવરણમાં કેવી રીતે બેસવું, કેવી રીતે બોલવું એનીજ તેને ખબર ન પડી. બાધા જેવો તે એક આખો દિવસ તો એક ખૂણમાંજ બેસી રહ્યો. મધુ અને કનુ પંજુ આ ગામડિયા છોકરામાં કાર્મિક નવીન બેવાં જેવું ને હસવા જેવું હોય એમ દૂર જોભા જોભા એની સામે જોઈને, કાર્મિક ધીમી ધીમી વાતો કરી હસ્યા કરતા હતા. જ્યારે એ રાત્રે એકલો પડ્યો ત્યારે એને રડવું આવી ગયું. જીવનમાં પ્રથમવારજ એ બેઠરકાર છોકરાએ પ્રેમપૂર્વક એની માને સંભારી.

સ્થળનું અને વાતાવરણનું પરિવર્તન થતાં સ્વભાવની ઘડાઈ ગયેલી ટેવો ને રૂઢ લક્ષણો પણ સરળતાથી બદલાવવા માટે છે. લીપુને ય

યાચના

શ્રી. ચંપકલાલ શાહ

પ્રભો ! મને એવી શક્તિનું દાન કરો કે જેથી હું મારા પોતાના અને બીજાના દુઃખોના સારી રીતે સામનો કરી શકું; અને કષ્ટોનું સારી રીતે નિવારણ કરી શકું.

પરંતુ પ્રભુએ હસીને કહ્યું: હજી તું તેને માટે યોગ્ય નથી.

હું નિરાશ ન થયો,
મારામાં શક્તિ વધે જ ગઈ !

પ્રભો ! મને એવી શક્તિ આપો, જેથી હું મારા પાપોનું નિવારણ કરી, તમારી ચરણરજ મરતક ઉપર ચઢાવી શકું, જેમાં હું સ્વાધીનતાની આરાધ્યદેવીને જીતી શકીશ.

મને એવું બળ આપો, જેથી મારે મદદની શિક્ષા બીજા પાસે ન માંગવી પડે, મારામાં એવી શક્તિ લાવો, જેથી હું મારા દુઃખો બીજા ઉપર પડવા ન દઉં, અને તેના ઉપર હિંમતથી વિનય મેળવી શકું. જે જે અસંભવ વાતોનો મેં જૂતકાળમાં ઉચ્ચાર કર્યો હોય તે, તે મહાન શક્તિથી મરી જાય !

પ્રભો !

હું આપની પાસે જ શિક્ષા માટે હાથ લાંબાવી શકું છું; બીજા કોઈની પાસે નહિ !

☆

એમજ થયું. ગામડામાં એ કરતો એવાં અવિચારી તોફાન અને એની માતે કરતો એવી પજવણી તો એ અહીં વિસરીજ ગયો. માત્ર એટલુંજ નહિ, પણ એકાદ અકવાડિયું વીલું ને એના સોલ કાર્મિક ઓછા થયો પછી એણે આ નવી રહેણીકરણને અને નવા વિચારોને અનુકૂળ બની જવાનો પંજુ નિશ્ચય કર્યો. થોડા દિવસોમાં જ એ નાદાન છોકરા સમજી બની ગયો. મધુ અને કનુનાં સ્વચ્છ કપડાં જોઈ એને

પોતાનાં મેઘાં કપડાની સૂઝ આવી એ બનેની શહેરી શુદ્ધ બાપા જોઈને એને પોતાના ગામડિયા શબ્દોના ઉચ્ચારની શરમ આવી. એણે કાકાને આત્મકિત રહેવા પ્રવૃત્ત કર્યો, કાકી તરફ માનથી જોવા માંડ્યું.

લોહું ઘડેતા લુહારને કે સોનું ટીપતા સોનીને ખબર હોય છે કે અગ્નિમાં તપતી ધાતુની એક બરાબર યોગ્ય એવી પણ આવે છે કે ન્યારે એ તેને ગમે તે ઘાટમાં ઘડી શકે. મનુષ્યના જીવનમાંયે એવી પરિવર્તનની પણ હોય છે. બીજુ પોતાના ગામડાના જૂના સંસ્કારો રચનાંતર થતાં બૂલવા માંડ્યો હતો, એને નવું શીખવાનો નવી રીતે જીવવાનો ઉત્સાહ થયો હતો. એ વખતે જ ને કાંઈએ એના તરફ ધ્યાન આપ્યું હોત, એને સંઘાનુ-જૂતિથી સમજવા પ્રવૃત્ત કર્યો હોત તો બીજુ સુધરી જાત નવા અને સત્ય માર્ગે એ સહેલાઈથી વળી જાત, પરંતુ એ તકજ એને ન મળી. હાઈક્રિડનાં માસ્તર રહીને ગણિત શીખવતા શીખવતાં કાકા હવે આંકડા અને સંખ્યામાંજ વિચાર કરતા ધર્ષ ગયા હતા. બાકમાનસનું પૃથક્કરણ કરી એને સમભાવથી સમજ લેવાની શક્તિજ એમનામાં નહોતી. પરિણામે લગ્નિજ પ્રત્યે પૂરતી સદ્ભાવના છતાં એના વિચારને સમજીને એ પોષી ન શક્યા.

ધરની ખાખતમાં તો એમને માથું મારવાની ટેવજ ન હતી. સવિતાની હુદ્મિતામાં અને વ્યવહારકુશળતામાં એમને એટલો વિશ્વાસ હતો કે સવિતાના નિર્ણયો એમને માન્યજ રહેતા. આમ ધરમાં યુષ્મ કર્તાહર્તા કાકી જ હતાં એટલે બીજુને ઝાઝો ખનારો કાકી સાથેજ પડતો.

કાકીને “પોતાનું” અને “પારકું” નો ખ્યાલ બહુજ સ્પષ્ટ હતા. પરંપરા પછી તરતજ સ્વતંત્ર જીવન શરૂ કર્યાંથી કે પછી એની સ્વભાવગત કાંઈ ખાસીઅતને લીધે, પણ

“પોતાનાં” તરીકેનો ખ્યાલ કરતાં એમાં એ ત્રણ વ્યક્તિત્વોજ સમાવેશ કરી શકતાં, મધુ હતું ને એના બાપુજી. એ બાંધી લીધેલી દહમાં ન્યારે ચોથો બીજુ દાખલ થવા આવ્યો ત્યારે એ દહ વિસ્તારીને એમાં બીજુને ન સમાવી શક્યાં. મધુ અને હતુંને પણ માને આ શુભ થોડો થોડો વારસામાં મળ્યો હતો.

વિચારતાં શીખેલા બીજુએ એ તરત પારખી લીધું. નિશાળેથી આવીને તરતજ મધુ અને હતું નાસ્તો કરવા બેસી જતા બીજુને કાંઈ પૂછતું ન હોય કે તને ખૂબ લાગી છે. બીજુને સ્વાભાવિક રીતે જ હર્ષ થઈ ને ન્યારે એણે મોટે ચડીને ખાવાનું માગ્યું ત્યારે કાકીએ તરતજ એની પાસે રહવાની વધેલી કંડી રાટલી ધરી દીધી.

પછી ન્યારે એક દિવસ ડાઆમાંથી મળ-જનો એક લાડુ બોલો થયો ત્યારે કાકીના વચનોનો ને શરસાનો પાર ન રહ્યો. અનેકવાર કહી ચુક્યા છતાં રાત્રે કાકીએ કાકાને ફરી કહી સંભળાવ્યાં કર્યું “બીજા બધાં લક્ષણો તો જાણ્યાંતાં પણ એની મને ખબર ન હતી કે તમારો લગ્નિજ ખાવાનીય ચોરીઓ કરતો હશે.”

સવિતાના શબ્દો ન માંનવાને માસ્તર જરાય ટેવાયેલા ન હતા. બીજુને સામે બેસાડીને એણે ખૂબ શીખામણો આપી. બીજુ મનમાં ને મનમાં ધ્રુધવાઈ રહ્યો, કાકી તરફ એને અકથ તિરસ્કાર જાગ્યો, મધુ ને હતું એને દુશ્મન જેવા લાગ્યા.

પછી તો ન્યારે ને ત્યારે કાકીની ફરિયાદો કાકા પાસે ચાલુજ રહેતી. બીજુએ કાકીને રીજવવાના અને સારું લગાડવાના પ્રયત્ન કર્યા પણ એમાંય એને વાંકું જ વચ્ચું. કાકા બિચારા શું કરે ? લગ્નિજને આગ્રહપૂર્વક ધરમાં લાવનાર એજ હતા પણ લગ્નિજમાંજ એ યોગ્યતા ન હોય તો એ શું કરે ? ને એને લીધે સવિતાને કેટલું બધું સહન કરવું પડતું હતું.

ને એમ વારેઘડીએ હડધુત થતા ને અપમાન પામતા બીજીએ પછી ધરિદાપૂર્વક અવળી રીતે વર્તવાનું શરુ કર્યું. થોડો વખત દુઃખી ગયેલી બાલપણીની વૃત્તિ પાછી જમી. સારા થવાનું હોડી દઈ એણે બને એવી રીતે કનકગત શરુ કરી. સુકલકડી મધુ કે કનુ એકલો દાથમાં આવે તો એને એકાદી લગાવી દેવાનુંય તે ચુકતો નહિ. એની મા આગળ કરેલાં તોફાન હેતુ વિનાનાં માત્ર અવિચારીપણે કરેલાંજ હતાં હવે એના તોફાનના મૂળમાં દેવ ને ઈર્ષાં હતાં. અણસમજી રીતે અપકૃત્યો કરતાં માણસ કરતાં ધરિદાપૂર્વક જોઈું આચરતો માણસ વધુ બપડેર હોય છે.

કાકીને હવે ધરમાં બીજી અસહ્ય ઘર્ષ પડ્યો. આ સતત ફરિયાદો સાંભળીને હવે તો કાકા પણ કંટાળી ગયા હતા. એણે મામડે બીજીની બાને લખ્યું કે બીજીના અટકચાળા-પણાને દૂઢ નથી રહી, આંહી આવીને તો વધુ બગડ્યો છે. તમે લખો તો આંહીની બોર્ડિંગમાં મૂકી દઈએ.

ગામડેથી થોડા દિવસમાં જવાબ આવ્યો. એમાં મોંઘીએ લખાવ્યું હતું “એને આંહી મૂકી જવ મારી નજર આગળ બાંધે રહેતો. બોર્ડિંગમાં કોણ જાણે શું થાય. મને ખબર જ છે ઈ મારા વિના નઈ સંચવાય. એને ભણાવઈને બોર્ડિંગમાં ન મૂકતા વગેરે. એકને એક કાગળમાં ફેરવી ફેરવીને પંદરવાર લખ્યું હતું. “એને આંહી મૂકી જવ, મારી નજર હેડળ બાંધે રહેતો.”

કાકા વિચારમાં પડી ગયા ભવિષ્યને સુધરવાની શું કાંઈ આશાજ નહોતી રહી? પણ એવા માયાફરેલ હોકરા બોર્ડિંગમાં રહીને દેવા સીધા ઘર્ષ જાય છે? મોંઘી ભાભીનો તો સ્વભાવજ એવો છે તે લખ્યા કરે મોકલતી વખતેય કેટલી માથાકુટ કરી હતી. આમ વિચાર કરતાં હજી તે કાંઈ મોક્ષસ નિર્ણય

પર નહોતા આવ્યા પરંતુ એક પ્રસંગ બન્યો જેથી એનો નક્કી નિર્ણય આવી ગયો. કાકીના રમાલને છેડે બાંધેલો એક રૂપિયો ખોવાયો.

ધુધવાળા કરેલો કાકીનો મોંઘાંજિન પ્રજ્વલેલી હાથો એને એ ઘડીએ એણે બીજીને ધરની બહાર કાઢી મૂકવાનું કહ્યું. ખરેખરો ચોર બીજીજ હતો કે પછી મધુ અને કનુએ ચોરીનું આજ્ઞ એના પર સીકતથી જોડાડેલું એનો કાંઈ વિચાર કરવાનોજ બાકી નહોતો રહેતો. હાહાકારમાં ને મોંઘાંજિન કપતાં કાકા બીજીનું કોંઈ પકડીને ધરને ઉંચે ઉઠાં રહ્યાં.

કાકા માટે હવે બીજી માર્ગ જ નહોતો રહ્યો. બીજીને તે બોર્ડિંગમાં મૂકી આવ્યા.

મોંઘીએ જ્યારે એ સમાચાર ધાંધ્યા ત્યારે એને શું થયું એ તો એ જાણે એણે એ કાગળનો જવાબ આપ્યો એમાં બચ્ચાંથી વિખુટી પડેલી પંખિણીના જેવો કરગરાટ હતો. “નાનાભાઈ મેં તમને ના લખાવીતી તોય કોં મૂકી આવ્યા! મેં આંહી મૂકી જવાનું લખ્યું તું તોય કાં ન મૂકી આ? હજીય હું કંઈ છું કે આંહી મૂકી જવ મારી નજર આગળથી એને છોડો પાડોમાં.”

(૩)

ચાર પ્રાંચજ દિવસ પસાર થયા ને બોર્ડિંગના સંચાલકે તેમને બોલાવીને ખબર આપ્યા કે બીજીએ નિયમનો ભંગ કરીને અસુક ત્રીજને તુડયાન કર્યું હતું ને પછી એની શિક્ષા થવાની બીકે કચાંચ નાસી ગયો હતો. તપાસ કરાવી પણ પત્તો નહોતો લાગ્યો.

એ એક દિવસ સુધી કાકાએ ગામમાં ને આલપાસ માણસો દોડાવી તપાસ કરાવી, વર્તમાનપત્રમાં ખબર આપી પણ કાંઈ ભાળ મળી નહિ. જલેજ એ ખબર ભાભીને આપવા એ બારે પડે ગામડે જવા નીકળ્યા.

મોહું આખું ઢાંકીને વિધવા ભાભીએ એ ત્રણ વાક્યો જ રચ્યા કર્યાં. એણે કાઈને દોષ ન દીધો, કાઈને મેણું ય ન માર્યું. “નાના-ભાઈ, હું ના કહેતીંતીં ને તમે એને ન લઈ ગયા હોત તો આહું ન ચાત, હો. નાનાભાઈ, મારો કાગળ વાંચ્યા કેડય એને મૂકી ગયા હોત ને તો ઈ ભાગી ન જાત, હો. ભીખુ સાવ એવો નહોતો, મારી નજર આગળ રહ્યો હોત તો સમજી ચઈ જાત, હો” એક શબ્દેય બોલ્યાવિના નાનાભાઈએ ખાટલા પર બેઠાં બેઠાં સંભળ્યા કર્યું.

સાંજેજ એ ઘેર જવા નીકળ્યા સ્ટેશન ગામથી એકાદ માઈલ દૂર હતું. ધીમે ધીમે સાંધ્યા જતા નાનાભાઈના ગણીતી, વ્યવસ્થિત મગજમાં એ શબ્દો અચડાયા કરતા હતા ને અંધવસ્થા ઉપજાવતા હતા “નજર આગળ” “નજર આગળ”

સરજ ધીમે ધીમે નમતો હતો. કારતક મહિનાની ઢળતી અપોરે રસ્તાની બેચ ખાલુના ખેતરામાં ઝૂકેલા બાજરાના મોલ વધતા હતા. ગામડાના ધૂળવાળા કાચા રસ્તા ઉપરથી જતાં કાખર ને હોલા બોલતા હતા એમાંય એને એમજ સંભળાયા કર્યું, “નજર આગળ રેવા દીધો હોત તો?”

અસ્વસ્થ રહેવાને એ ટેવાયેલા ન હતા. સ્ટેશને દીકરી લઈને એ ટ્રેનમાં બેઠા બારી-માંથી બહાર નજર નાખતાં એમનાથી બોલાઈ જવાયું “નજર આગળ ? ના.....ના...ધૂન માત્ર, ઘેલછા, વેવલાઈ”

પાસે બેઠેલા ઉતારતું ધ્યાન ખેંચાયું એ જોઈને એ ચૂપ થઈ ગયા, ને મગજમાંથી બળે એ ખ્યાલ ઠાકી નાખતા હોય તેમ કષાળ પરનો પરસેવો રૂમાલથી લુછી નાખ્યો.

☆

બહેનોને વાંચવ લાયક ઉત્તમ પુસ્તકો

સતીમંડળ ભા. ૨ જો	૩-૮-૦
શ્રી કેળવણીનો ખરો ઉપયોગ	૧-૪-૦
શ્રીઓને સમાજસેવા	૦-૮-૦
સુંદરીઓને શણગાર ભા.૨જો	૧-૮-૦
સીતા	૦-૮-૦
સુલકા	૦-૮-૦
બીન્દુ	૦-૮-૦
રાધારાણી	૦-૮-૦
ગાળકોની માવજત	૧-૮-૦
બનતું ગૃંથલુકામ	૧-૪-૦
ખાળઉછેર	૦-૮-૦

આજેજ લખો કીકાયત લાવે મળશે.

એક રહસ્ય ભરી વાત.

સુમતિએ જ્યારે અરવિંદાબેનને પૂછ્યું કે તમારો બાપો આટલું સરસ વાંચતાં કેવી રીતે શીખ્યો! ત્યારે અરવિંદાબેનને કહ્યું કે મારા વિનુએ ચાર વર્ષ પૂરાં કરીને પાંચમા વર્ષમાં પ્રવેશ કર્યો ત્યારે મેં તેને એક અક્ષરમાળા અને વાંચવાની મજા સેટ ૧ આપ્યો. હવે બીજી ચાપડી ભણે છે તો પણ અવાર નવાર વાંચવાની મજા વાંચે છે. મારા પાઠો-શમાં દરેક ઘરમાં હવે આ તો રિવાજ થઈ પડ્યો છે. રૂ. ૧-૨-૦ નો મનીઓર્ડર કરો. મૂળજીભાઈ ભકત

બાલસાહિત્ય ભંડાર : નડિયાદ.

‘શ્રીબોધ’: પીરમશા રોડ : અમદાવાદ

હિન્દુ સમાજમાં સ્ત્રીનું સ્થાન

શ્રી. લલિતાબેન હરસુખરાયપટેલ

અંદ્ર પોતાનો રૂપેરી પ્રકાશ પૃથ્વી ઉપર પ્રસારી રહ્યો હતો. આમ્યજનો નિદ્રાદેવીની સોડમાં લપાયાં હતાં. નિર્જીવ શાંતિ પ્રસરી રહી હતી. તે વખતે એક સાધારણ ધરમાં અંદરના ભાગમાં નાનો દીપક બળતો હોય નેવો આછો પ્રકાશ નજરે પડતો હતો. અંદરથી સ્ત્રીઓનો ન સમન્વય તેવો અવાજ આવતો હતો. થોડી થોડી પછે કોઈ દુઃખી સ્ત્રીના દુઃખના ઉદ્ગારો પણ સંભળાતા હતા. તે દુઃખી સ્ત્રીને પ્રચલિતો સમય હતો. સામેના ધરમાં એક ખાટલા ઉપર એક બળતો પુરુષ બંધવાનો ડાળ કરી પડી રહ્યો હતો. તે પેલી સ્ત્રીનો પતિ હતો. એટલામાં એક સ્ત્રીનો સ્પષ્ટ અવાજ સંભળાયો, “હાય! હાય! બાપ! પથરો આવતયો!” પેલા માણસે અવાજ સંભળ્યો અને ઊઠા નિસાસો નાખ્યો. વાંચક, તું જ વિચાર કર કે જન્મતાની સાથેજ નેણે હરદુ દુનિયાને નેણે પણ નથી, ત્યાર પહેલાં પથરો થઈ ચૂકેલી નિર્દોષ બાળકોનું આ સમાજમાં શું સ્થાન હશે!

સાગરમાં જેમ નીરનો અભાવ અસંભવિત છે, તેમ માતામાં વિશુદ્ધ વાત્સલ્ય પ્રેમનો અભાવ અસંભવિત છે, પછી તે પૂત્ર હોય યા તો પુત્રી હોય; પણ માતાની ઊર્મિઓ બનેલા તરફ સરખી રીતે વહે છે. તે પ્રમાણે જન્મનાર બાળકી ભણે દુનિયાને મન પત્થર હોય પણ માતાતે મન તો પ્રભુએ અપેલો હોય છે. માતાએ બાળકીનું નામ ગંગા રાખ્યું. પિતા કરતાં માતા હંમેશાં બાળકને વધારે ચાહે છે. તે પ્રમાણે ગંગા પ્રત્યે તેની માતા કાચીનો અનહદ પ્રેમ હતો. માતાએ ગંગાને રાજ નિરાળે મોકલવાનું શરૂ કર્યું. ગંગા પોતાની અકલ્પ્ય પોતાના અભ્યાસમાં આગળ વધી,

અને ગુજરાતી અભ્યાસ પૂરો કર્યો. પિતાનો વિચાર બાળકીને આગળ ભણાવવાનો ન હતો. પણ શિક્ષકો અને માતાના આગ્રહે ગંગાનાં અભ્યાસનું વહેણ ચાલું રાખ્યું. ગંગા પોતાની આવડતથી આગળ વધી. પણ એકાએક તેની વિદ્યાનું ઝરણું સુકાઈ ગયું. ગંગા ખરેખર ગંગા (નદી) જેટલીજ પવિત્ર હતી છતાં, સંકુચિત દૃષ્ટિવાળા પિતાને તેના ચારિત્ર્ય વિષે શંકા ઉપજતાં તેના અભ્યાસનો પ્રવાહ સુકાઈ ગયો, અને ગંગા તેટલાજ ઉત્સાહથી ધરકામમાં જોડાઈ. કોઈ કોઈ વખત ગંગા પોતાની નિશાળની સહચરીઓને મળવા જતી તે પણ તેના પિતાને ન રૂઝ્યું, અને ગંગાને ફરમાવવામાં આવ્યું, “તારે કોઈ પણ કારણસર ગામમાં ફરવા જવું નહિ. નવરાશના વખતમાં ધરમાં બેસી ચોપડી વાંચવી.” સરકાર પણ કોઈને વગર ગુને કેદની શિક્ષા કરતી નથી પણ પિતા કે જે પૂજનીય છે, તેમણે પોતાના શક્તિ હૃદયની દાદ સાંભળી ન્યાયમાં પોતાની એક નિર્દોષ બાળાને કેદની શિક્ષા ફરમાવી. કેદ તો સારી કે જેમાંથી છૂટવાની આશા રખાય, પણ આ કેદમાંથી છૂટવાની આશા નહિ! ગંગા સમજણી થઈ હતી અને જાણતી હતી કે પિતૃગૃહની કેદમાંથી છૂટી પતિગૃહની કેદમાં સપડાવાનું છે.

ગંગાના પિતા ધરડા અને અભણ હતા. કોઈ પણ ધરડો અને અભણ માણસ આજના યુવાન વિષે સારા વિચારો ધરાવતો નથી. ને પ્રમાણે ગંગાના પિતાનું પંજુ હતું. તે ધારતા હતા કે આજનો યુવાન નીચમાં નીચ માણસ છે. ઉજળાં લુગડાં પહેરી, માથું ઉંચાડું રાખી, હાથમાં પ્રેમી યુગલોની નવલકથાઓ રાખી ધોતિયાનો એક છેડો ખમ્મે નાખી ચોપાટી ઉપર લટાર મારવા સિવાય કંઈજ આવડતું

નથી. આ ઉપરથી ખાત્રી થાય છે, કે આવા કાઈ નવજવાનને ગંગાના પતિ તરીકે સ્થાપિત કરે નહિ. માટે તેમણે એક ત્રોસ વર્ષના સારા ગણતા પૈસાદાર માણસને ગંગાના જીવનસાથી તરીકે પસંદ કર્યો. આ વખતે ગંગાની ઉંમર ચૌદ વર્ષની હતી. ગંગાને કાઈ દિવસથી તથા-વમાં ભેગી થઈ ગઈ, તેણે ગંગાને બધું સમજાવ્યું. ગંગા ઘેર આવી રડવા લાગી. માતાપિતાએ રડવાનું કારણ પૂછ્યું. તેણે રડતાં રડતાં જવાબ આપ્યો, “તમે જે માણસ સાથે લગ્ન કરવા માંગો છો, તે મારે કરવું નથી.” પિતાએ જાણ્યું કે કાઈએ ભૂત વળગાડ્યું છે “સારું, ગંગા, તારે સુખી થવું છે કે દુઃખી !” “બાપા મારે તો સુખી થવું છે.” “જો ત્યારે, તે માણસ પાસે પુષ્કળ પૈસા છે તારે જરા પણ કામ કરવાનું નથી, બધુંજ નોકર કરશે. તારે તો ફક્ત રસોઈ કરવાની, એ તને પસંદ છે કે નહિ !” અંગ્રેજ કેળવણી પામેલી કઈ છોકરીને કામ કરવું ગમે છે ! કાઈને નહિ. છતાં ગંગાને તો તે ગમતું હતું, ખતાં જ્યારે ખાલી જેવી વસ્તુ મોંમાં આંચીને પડે ત્યારે સા માટે ન ખાવી. ગંગાએ હા પાડી પિતાજી ખુશ થયા !

ચોથી મખત પરણવા તૈયાર થએલા રામા પટેલનું મન તલપાપડ થઈ રહ્યું હતું, માટે લગ્ન જલદી નક્કી થઈ ગયું, અને ઘાઘણે મગ સાથે ગીરીજ બાંધી આપ્યું. ગંગાને સાસરે વળાવી, ગંગા રાજમહેલ જેવું ઘર ભેઈ ખુશતો થઈ, પણ પોતાની હુંપડી સાંભરતાં રડી પડતી. કોને સ્વગૃહે પાછાં આવવાનું મન થતું નહિ હોય ? ગંગા સ્વગૃહે પાછી ગઈ. થોડાકજ દિવસમાં ગંગાના પતિનો તાર આપ્યો, “ગંગાને જલદી મોકલો, રામા પટેલ ગંભીર માંદગીમાં સપડાયા છે.” ગંગા તરતજ પતિગૃહે પાછી આવી ગંગાએ પતિની માંદગી દૂર કરવા અનેક ઉપાયો યોજાયા.

ગંગા પોતાના પતિની પાસે પંખો નાખતી બેઠી હતી તેવામાં કાઈ માણસે પૂછ્યું, “શું થયું છે ?” ગંગાનું મન ચકકરે ચડ્યું હતું

અને તેના ગળામાં ડુમ્મો ભરાયો હતો; તેથી તે ચોકખી રીતે બોલી શકી નહિ. તેણે જવાબ આપ્યો, “તારે આપ્યો છે” ખરેખર ગંગા તો અજાણથી જ તાર બોલી ગઈ પણ ખરેખર તે તો ધમરાજનો તાર જ હતો. તારમાં જણાવેલું હતું કે:-

સ્વાર્થનગરના રામા પટેલને જણાવવામાં આવે છે કે તેઓએ ધણાં ધણાં ખરાબ આચરણો કર્યા છે હવે તેઓને અને તેમનાં પાપી આચરણોને રહેવાનું આ પવિત્ર દુનિયામાં સ્થાન નથી તો તેઓએ જેમ બને તેમ જલદી અમારી અદાલતમાં જવાબ આપી જવા. આ તાર મુજબ થોડા દિવસમાં ધમપુરીની અદાલતમાંથી સિપાઈઓ આવ્યા અને રામા પટેલને એક દુષ્ટ પળે પોતાની સાથે લઈ ગયા. તે દુષ્ટોને ક્યાં ખખર હતી કે આ બિચારી નિર્દોષ અજાણતું શું ધરી ? રામા પટેલનું પ્રાણ પંખી ઉડી ગયું. અને તેમના દેહને બાળી મૂક્યો. આ પ્રમાણે રામા પટેલ ચાલ્યા ગયા પણ ગંગાનું શું ?

સહુ કાઈ થોડો વખત રડી શાંત રહ્યું. પણ ગંગાનું શું ? થોડા વખત પછી ગંગાના તમામ અન્નકારો ઉતારવા માંડ્યા. પ્રભુએ આપેલા માયાના રક્ષણ માટેના વાળ પણ લઈ લેવામાં આવ્યા અરે ! અધમ સમાજ ! તું ધોળા દહાડાનો ધાડપાડુ નહિ તો કેણું ? જો તું ધાડપાડુ પું, તો પછી સરકાર પકડતી કેમ નથી ? સા માટે પકડે ! ન પકડે તેમાંજ તેનું કલ્યાણ છે. અરે ! સરકાર તો સ્વાર્થની ખાતર પણ ન પકડે પણ જો હિન્દના નવ-યુવાનો ! તમે શું કરો છો ? જાઓ, અને હુતાત્મી બાળાને બચાવો શું બચાવે. અરે ! ધાડપાડુ ધિંગાણા ચિના ક્યાં છોડે તેમ છે ? અરે ધિંગાણું ન કરો, પણ સમજવો, તેઓ નહિ તો તેમની પ્રજા જરૂર સુધરશે, અને રાક્ષસ ગણાતો સમાજ દેવ સમાન ધરી.

ગંગા ! બિચારી નિર્દોષ કે જેણે સંસાર શું છે, પતિ શું છે, અને જીવનનો કાઈ પણ દહાવો લીધો નથી તેવી નિર્દોષ બાળા પંદરમે

વર્ષે વિધવા રૂપી, હિન્દુસમાજથી તિરસ્કાર પામેલી પત્નીને પામી. વિધવા એટલે તપસ્વિની મનોવિમુક્ત એવું આશુપણ છે સેવા એ એનું સર્વસ્વ છે, અને ભક્તિ એ એની જીવનસખી છે. ઉપર પ્રમાણે ગંગાએ થોડા વખત ચાલી નેયું, પણ તે ભણેલ હોઈ તેના મનમાં અનેક વિચારો આવતા.

ગંગા વિચારતી કે આ હિન્દુસમાજમાં સ્ત્રીનું સ્થાન શું? આદ્યપણમાં પિતા યુવાન-સ્થામાં પતિ, વૃદ્ધવસ્થામાં પુત્રો અને કદાચ વિધવા અને તે સમાજ તેના ઉપર હકુમત ચલાવે છે એટલે કે સ્ત્રી એક ગુલામ છે. પુરુષો શું જોછા સ્વાર્થો છે? પુરુષો પોતાને ગમે તેટલી વખત પરણી શકે અને સ્ત્રી શું તેમ ન કરી શકે? શા માટે નહિ? સ્ત્રીએ પણ તેમજ કરવું જોઈએ. ત્યારે શા માટે સ્ત્રીઓ આમ દુઃખ ભોગવે છે? તેનું કારણ સમાજ જાણે. તેણે સમાજની સામે યવાનો વિચાર ક્યો? પરિણામે સમાજની સામે ધર્મ તેણે ખીન્ન પતિ સાથે પુનઃલગ્ન કર્યું.

ગંગાના લગ્નની સાથેજ આખા સ્વાર્થ-નગરમાં હાહાકાર મચ્યો, અને ગંગાને અધમ નફર અને ચારિત્ર્યહીન સ્ત્રી ગણી કાઢવામાં આવી અને ન્યાતની બહાર મૂકી. આ જોઈ ગંગા ગભરાઈ ગઈ અને તે વિચાર કરવા લાગી કે તેણે સારું કર્યું કે ખોટું? વિશાળ જનસમુદાયનો બનેલો સમાજ પણ સારા ખોટાના ચોક્કસ નિર્ણય પર આવી ચડતો નથી તો પણ, પંદર સોળ દિવાળીએ દીકરું દિલ ક્યાંથી જ એની પારખ કરી શકે!

ગંગાએ સંસારનો દહાવો લૂંટવા માંડ્યો. તેને ત્રણ હોકરા અને એક હોકરી સંતાનમાં હતાં. તેની હોકરી ઉંમર લાવક યર્ષ એટલે તેના લગ્નની તજનીજ મવા લાગી પણ કાંઈ માણસ તેની સામે સંજખ ધાંધવા તૈયાર થયો નહિ. તેનું કારણ એ હતું કે તે ન્યાતજહાર હતી. પોતાની હોકરીને કુંવારીતો ગાખી શકે જ નહિ. માટે તેણે પોતાની બાજતનો નીવેડો આણવા યાતિજનોનું પંચ બોલાવ્યું પંચ મળ્યું અને નિવેદન જાહેર કર્યું:—

ગંગાએ સમાજના રિવાજોનું ઉત્સાહન કરી પુનઃલગ્ન કર્યું છે. તેનું હિન્દુ-સમાજની યુનેશર છે. આથી હિન્દુસમાજના ન્યાયાધીશ ૨૫ પંચ જાહેર કરે છે કે જો ગંગા ૧૦૦૧ રૂ. રોકડા દંડ પેટે આપે તો જ ગંગાના પાપનું પ્રાપ્તિ થાય, અને તોજ યાતિ પણ તેના સ્વીકાર કરે. ગંગાની આર્થિક સ્થિતિ સારી હતી, એટલે તેણે દંડના રૂ. ૧૦૦૧ લખાં અને યાતિમાં લાખલ યર્ષ અરે! એ ન્યાયાધીશો? આવું નિવેદન જાહેર કરી તમે સાબીત કરી જતાઓ છો કે, જેની પાસે ૧૦૦૧ રૂ. દંડના હોય તે ખુશીથી પુનઃલગ્ન કરી શકે. એટલે કે ગરીબોને માટે પુનઃલગ્ન કરવાની છૂટ નથી. શા માટે છૂટ નથી? શું ગરીબો તે યુનો છે? નહિ! નહિ! ગરીબોને માટે પણ પુનઃલગ્ન કરવાની છૂટ હોવી જોઈએ પણ યાતકો હિન્દુસમાજ ક્યાં માને છે? તેને તો પોતાની ટૂંકી દૃષ્ટિથી સ્વર્ગનું સુખ ક્યાંથી દેખાય? અરે! એ હિન્દુસમાજ તું આંધળો છે, તારે દિવ્યચક્ષુની જરૂર છે જ્યાં સુધી પ્રભુ તને તેનાં દિવ્યચક્ષુ નહિ આપે ત્યાં સુધી તું આખા હિન્દુસ્તાનને ગુલામીમાં રાખીશ.

હિન્દુસમાજમાં સ્ત્રીનું સ્થાન ગુલામ તરીકેનું છે. સ્ત્રી જાતિ જન્મે છે સ્ત્રીથી મરતા સુધી તિરસ્કારાય છે. પુરુષો તેને પોતાના સુખનું સાધન માને છે. સામાજિક બંધનો બંધવામાં પણ પુરુષે પોતાની સ્વાર્થપટુતાનો ઉપયોગ કર્યો છે. સ્ત્રી જાતિને ક્યકાય એટલી ક્યકી છે. સ્ત્રીઓ પોતાના દુઃખનો, વાત, જ. હાથે તે માટે તેઓને જોઈ શિશુ આપવામાં આવે છે. મન માને એટલી વખત એક પુરુષ પરણી શકે પણ સ્ત્રી એકથી બીજી વખત લગ્ન ન કરી શકે, એ શું જોછો સ્વાર્થવૃત્તિ છે? પુરુષો સ્વાર્થવૃત્તિએ પર એવી સ્વચ્છંદતામાં વિહરે અને જેમના વડે ઘર સંસાર, દેશ અને જગત છે, તેવી સ્ત્રીઓને તેઓ સ્વતંત્રતા તો શું, પણ સમાનતા પણ ન આપે, તે તેમની સ્વાર્થવૃત્તિની પરાકાષ્ટા નથી?

દાંખા મુંવાળા વાળ માટે

સ્વસ્તિકનું

મુખાંદ્રિત

કસ્ટર ઓઇલ

HS. 107

જનરાતના શીરદ્રોબ્યુટર:-મગનલાલ ધુરુવોત્તમદાસ એન્ડ કો. બરોડા એન્ડ કલોલ.

આપાદનું પ્રકૃતિવર્ણન

‘આપાદસ્ય પ્રથમ દિવસે’ ગગનમાં ખનધોર વાદળોની ઘટા છવાય છે અને વીજળીના ચમકારા તથા ગડગડાટ ચતાં જ માનસીનું હૈયું ઉછળી પડે છે. મધુરો ચનગનાટ પૂર્વક ફેકારવ કરતા વદાલી વર્ષાને સત્કારે છે. વર્ષા-ભરતી તૃષાતુર ધરા પશુ કવે જળપાન કરવાની મજા આવશે એમ માની પ્રકુલ થાય છે. ઋગ્વેદના શબ્દોમાં કહીએ તો આપાદ ખેસતાં જ “પવનો વાય છે, વીજળીઓ પડે છે, ઔષધિઓ ઉગી જાય છે, આકાશ પુષ્ટ થાય છે. +” ઋગ્વેદ પછી લોક પરંપરાએ જવાતાં પ્રામગીતોએ પણ વર્ષાના આ ભવ્ય વૈભવને આકર્ષક રીતે વર્ણવેલો છે. પ્રાચીન તેમજ અર્વાચીન કાવ્ય-સાહિત્યમાં પણ વર્ષાનકતુને સર્વિશેષ મહત્ત્વ મળેલું છે.

આ ટૂંકા લેખમાં “આપાદ” નું પ્રકૃતિ-વર્ણન લોકજીવનમાં-કાવ્યમાં કેવું ચૂંધાર્થ ગયું છે તેનું વિદગ્ધાવલોકન કરવા ઇચ્છા છે.

આપાદના આગમન સાથે જ વિયોગી દંપતિને પોતાના વિયોગનું ભાન થાય છે. મેઘદૂતના યસને, ધનની ગોળીઓને અને લોકગીતની લોક રમણીઓને-લોક રાધાઓને આપાદમાં વિરહ વિન્હલ યતી કવિઓએ ટેક-ટેકાણે ચિતરી છે, જેમકે:—

“આઓ આપાદ ગાઠ આભડાં છવાયાં,
આંસુડે ચીર સૌ ભીંજ્યાં સુદામી દેવ !
એવાં શાં આળ રાજ માયા ઉતારી !”

—(ન્દાનાલાલ : રાસ ભાગ, ૧)

ઉપરના કવિ ન્દાનાલાલના આપાદી રસની મનોહર પદ્ધતિઓ આપાદી વિરહની વ્યંજના પ્રગટ કરે છે. તેવી જ રીતે—

“કોટે મોર કણ્ઠીઆ, વાદળ ચમકો વીજ”
રેહાને રાણે સંભળ્યો, આઈ આપાદી ખીજ.”

અથવા :

+ ઋગ્વેદ મં. ૫. સુ. ૮૬ શ્લોક.

“વરસ વળ્યાં વાદળ વળ્યાં, ધરતી લીલાણી
એક વીજળીને કારણે શેણી સુકાણી.”

[ન્દાનાલાલ કવિ]

એ દુહાઓમાં આપાદના પ્રકૃતિવર્ણન સાથે જ દેવામાં પેદા યતી પ્રિયજન વિરહની વેદના મૂર્ત થયેલી છે. જેનો પતિ પરેશ મયો છે એવી એક વિરહ સ્ત્રી આપાદી મેઘને કંપકો આપતાં કહે છે:—

“વિજળી તું નિરલજ્જ યદ્ય, મેવસા તું પ ન લાજ,
મારો ઠાકર ધર નહિ, મધરો મધરો ગાજ !”
તેવી જ રીતે રાસ રમવાનું નિમંત્રણ પાઠવતી રમણી ગાય છે...

“આપાદે ચંદ્ર ધણા વરસે

નદી નાળાં હલોહલ ઉમરશે.

બ્દાશે માગે કેમ કરી ઉતરશે !

આવો દરિ રાસ રમો વદાલા !

—(રવિવાળી રાત : ભાગ ૩)

રત્નેશ્વરના રાધા વિરહના બાર માસમાં આપાદના વિરહનું સુંદર સુરેખ વર્ણન મળી આવે છે. જુઓ—

“આપાદે ધન ઉડાપ્યો, ગયો મીયમ કાળ,
આમ રાયણ યોગજો, ફૂલી જાંજુની કાળ.
ઘોર ઘટા ધન ગાજતો, મધુરે સ્વરમોર;
દાકુર બોલે કોકિલા, લાગે કણ્ઠ કંઠોર.

માંડી વરસે મેવલો, નાવલો પરદેશ;
વેશ વગોળો વીઢલે, લટ. લાંબા દેશ
પીતાંબર પગ પાવડી, ગાવડીઓ રે સાથ;
આ દહાડે હરિ આવતા, લટુકી લઈ હાથ. ”

આની સાથે મહાકવિ પ્રેમાનંદનું આજ
માસનું વર્ણન સરખાવવા જેવું છે:—

“બેની હજી હરિ નાવિયા, આવ્યો માસ અપાઠ
શામળીઓ મેલી ગયો, પહેલે લડાવી લાડ.
દોહલે દહાડા નિર્ગમ્યા, લાગી વિરહની ઝાલ;
મહિયર મારું વેગળું, સાસુ નથુંદનું સાલ.
ધોર ધટા બન ગાળે દે, વાગે કામનાં બાણ;
મૂશળ ધારે વરસીને, ભરિયાં નદી નવાણ.
મોર દરે રે રં દુકુકડા, દાદુર બોલે બોલ:
વિજલડી ચમક્યા કરે, તરવર દરે દરેલોલ.
પિયુ પિયુ કરી પોકારતો, પાપી અર્પેયો પાસ;
મેં નવરૂં આપે વધામણી, મોહન મળવાની આશ.
દાયલ કંઠે સુહાવે રે, બેડી આંખાની ડાળ;
ત્યમ ત્યમ કામ દટારડી, વાગે છે દૈકા માંય.
એક અંધારી ચોરડી, અતિ અંધારી રાત;
કૃષ્ણ વિયોગે કામિની, રો તો યંયું પ્રભાત. ”

આમાં અપાઠના પ્રકૃતિ વર્ણનના ક્રમિક
ઉદાવની સાથે સાથે જ રાધાના વિરહની
અવરથાનો વિકાસ દર્શાવેલો છે. આવી મનોહર
રસભરી પંક્તિઓ વાંચતાં કયા રસિકનું ચિત્ત
ઢોલાયમાન નહિ થાય ! આ વિરહ વર્ણન
વાંચતાં જ પેલા લોકગીતની પંક્તિઓ યાદ
આવી જાય છે:—

“અપાઠે ધમધોરિયા ને વાદળ ગાળે ધોર,
અર્પયા પિયુ પિયુ કરે ને મધુરા બોલે મોર;
કે આણું મોકલને મોરાર ? ”
—(રઘિયાળી રાત: બા. ૩)

કવિ શેલજીદાસે પણ આજ પરંપરાને
અનુસરીને અપાઠ માટે આ પ્રમાણે લખ્યું છે:—
“આપાઠ માસે આવી મેઘ ધડકે, વહાલાજી;
વીજળીઓ ચમકે ને નેર ઝખકે, મારા વહાલાજી
ધેર વલ્યા જે ગયા હતા પરદેશરે, વહાલાજી
પિયુજી મારાં કેનાં જોઈ લેય, મારા વહાલાજી”
—(જ. કાવ્ય દોહન ત્રય-૧ લેા)

ફર ફરના પ્રવાસીઓ પણ અપાઠ માસ
બેસતાં પ્રવાસેથી પાછા ફરે છે. આ પ્રિય-
મિલનની વર્ષા ઋતુમાં તો કાઈકે શાપિત
પક્ષ જેવા પુરુષો જ પરદેશમાં રહે. એક રસિક
લોક કવિએ એક દુહામાં આ મનોહર વર્ષા
ઋતુમાં કાણુ પ્રવાસ કરે તે માર્મિક રીતે
દર્શાવ્યું છે:—

“કુંઝરડા હરિયા હુવા, ચાલો લગ્યો ચકોર;
તેરત તણુ જણુ સંચરે, ચાકર, માગણુ ને ચોર”

ધરતી હરિયાળી થઈ ગઈ હોય, મોર
અને ચાતક બોલી રહ્યા હોય અને મેઘવરસો
રહ્યો હોય એવી ઋતુમાં પ્રવાસ કરનાર કંતો
ચોર હોય, માગણુ હોય કે પછી પારકા હોય
તે વિના આવી ઋતુમાં તે ધરનાર ન નીકળે.
આ પ્રસંગ પર રસિક ભવિષ્યની ગરજ સારે
તેવો એક બીજો દુહો યાદ આવે છે:—

“બોં બીની ધોડા બઢા, ડાખા ઉપડિયા.”
(કં) મરઘાનેણી મારવા, (કા) ખગ વાવા ખડિયા

એક સખી બીજીને પૂછે છે કે વર્ષાઋ-
તુની આવી દાદવવાળી બોમ છે, આવો સુંદર
ધોરો છે, જેના ડાખલા આવી છટાથી ઉપડે
છે. એ અસવાર આવી ઋતુમાં ક્યાં જતો
હશે ? બીજી સખી જવાબ આપે છે, કંતો
પોતાની મૃગનયની પ્રિયતમા સાથે સમાગમ
કરવા અથવા તો રખૂશૂમી ઉપર ખડગબેઝવા.
મતલબ કે કાઈ ત્રોલ કામે તે આવી
ઋતુમાં બહાર નીકળે નહિ.

પ્રાચીન કવિઓએ વિરહ વર્ણનમાં ખાર
માસની પ્રકૃતિલીલાને વર્ણવી છે તેવી જ સુંદર
રીતે યાની કવિઓએ પણ એ પ્રકૃતિ લીલાને
યાન માસના નામથી વર્ણવી છે. ઉદાહરણ
તરીકે પ્રીતમદાસનું અપાઠ માસનું નીચેનું વર્ણન
જોઈ એ:—

“આશાડે અમરિ તણા, વરસ્યા વરસાદ;
હરિ હરિ સખળે થઈ રહ્યું, ચાવર જંગમ જાત,
ચિત ચાતક રંગે રંગે, બોલે મન મોર;

ન્યાં ત્યાં ચૈતન બલના, ઉગતા અંકાર.
સુખસાગર સેજે ઉજળ્યો, સરિતા શુભસાર
બલ નિરંતર જળ ભર્યાં, કાઈ ન પામે પાર.
માણે. મત્સ મગન થઈ, મરજવા સંત;
પ્રીતમ પલક ન્યારી નહિ, રસિયા રસવંત.”

— (ખ-કાવ્ય દોહન: અં. ૧ લો.)

આમાં મેધને હરિરૂપે માની અપાદની
પ્રકૃતિલીલાને ‘બલલીલા માફક વર્ણવેલી છે.
રૂપકાની જટિલતા હોવા છતાંય સહજે જાણે
રમવા લાગે તેવું મનોહર અને સરળ આ
વર્ણન છે.

જેઠાના બાવસાર રતનાના મહિનાઓમાં
પણ અપાદનું મનોરમ વર્ણન છે. તેની ઉવ-
ટની ચાર પકિતઓ વિશેષ ધ્યાનપાત્ર છે:—

“લીલા.ચરણા અવનીએ મર્યા, તરુવર ધેરમંભીર;
પંખાડે મળા ધાસિયા, ન્યાં ત્યાં ભરિયારે નીર.
જેગીઝા પણ પંથ પરહરી, જેઠા એક આસન;
રતનાના રવામી રે રામળા, આવો જગના જીવન.”

કવિવર રવિન્દ્રનાથ ટાગોરના “નવવર્ષા”
નામક બંગાળી ગીતમાં વર્ષાસુંદરીનું મનોરમ
વર્ણન છે. તેમાં અપાદી વર્ષા માટેની નીચેની
કલ્પનાભરી પકિતઓ આપણું ધ્યાન ખેંચે
તેવી છે:—

“જોગો પ્રાસાદેર શિખરે આબિર
કે દિયે છે કેશ એલાયે
કબીરે એલાયે ?

જોગો, નવપન-નીલ વાસખાનિ
શુકર ઉપરે કે લયે છે ટાનિ
તડિત-શિખર ચકિત આલોકે
જોગો કે દિરે છે એલાયે ?
જોગો પ્રાસાદેર શિખરઆ નિ કે
કે દિયે છે કેશ એલાયે ?”

અહોહો, આ મહેલના શિખર ઉપર
પોતાના અખોડાના છુટા કેશ કાણે વિખરાતા
મૂક્યા છે? અરે! આ નવલ વાદળી રૂપી
આસમાની ઓહણીને પોતાના દેયા ઉપર

તાણી લઈને આ કાણુ ઉભું છે! વીજળીની
ચમકતી તેજ રેખાઓમાં આ કાણુ રમવા
નીકળ્યું છે?

નવવર્ષાનું કેવું સુંદર, મોહક, ભવ્ય અને
કવિત્વભર્યું વર્ણન છે? કવિનો કલ્પના વૈભવ
ફેટલી ઉચ્ચ કાટીએ પહોંચી ગયો છે! આ
આખું મનોહર ગીત જગસાઓને ગુજરાતી
ટીપ્પણી સાથે શ્રી. મેઘાણી કૃત “ઋતુગીતો”
ના પ્રવેશકમાંથી મળી આવશે.

કાઈ કાઈ વાર જેસતા અપાદમાં જ વર્ષા
સુંદરી મનામણ્યાં માગે છે. તેવે પ્રસંગે વર્ષા
ઉપર જ નેનો જીવન નિભાવ છે તેવી પ્રજનાં
હૃદય વિભાસણમાં પડે છે અને લોકહૃદય વર્ષાને
પધારવા સરળ ભાષામાં પ્રાર્થના કરે છે:—

“આશી તમારી ટેવ હો. મેધરાગ !
ચેલી વીજળી રીસાઈ જાય છે
ચેલી બાજરી સૂકાઈ જાય છે
ચેલી જરોનાં મૂલ જાય છે
હો મેધરાગ !”

છતાંય જો વરસાદ નથી વરસતો તો
પછી માલધારીઓ મગનભાણીનિ:સાસા નાંખતાં
લલકારે છે:—

“નદીયું નિસાસા મોકલે, નહિ મયાજ મે,
વરસને કાળા મે! ગીર હાલી આમાતરે.”

નદીઓ નિ:સાસા નાંખે છે કેમકે ઉપર
વાસના પ્રદેશમાં વરસાદ નથી થયો. તે સદેશો
કહાયે છે કે હે કાળા મેધ! હવે તો વરસ!
તું નથી વરસતો તેથી આ ગીર પ્રદેશના
માલધારીઓ દોર હાંકીને દેશાવર જવા તૈયાર
થયા છે. લોક હૃદયની કેવી કરુણ આરણ્ય
આ દુકાંમાં ઠંસો ઠંસ ભરેલી છે?

પણ પછી તો વરસાદની હેલી થવા માડે
છે અને લોક હૃદયમાં આનંદ આનંદ ઉજળી
રહે છે.

“આપાદ વરસે એલીએ, ગાજવીજ પમધોર,

તેજી બાંધ્યા તરુવરે, મધુરા બોલે મોર.
મધુરા બોલે મોર તે મીઠા,
ધણમૂલ્યાં સાગ્ન સપનામાં દોડા.

૪' તમાચી સૂમરો, રીસાણી દેલને મનાવે મોર
આપાદ વરસે એવીએ ગાળવીજ ધમધોર.”

-(ઋતુગીતો પૃ. ૮૮)

અપાદ માસ અણુધન્યો વરસે છે-ગાળ-
વીજ થાય છે તથા આકાશ ધનધોર છવાયું
છે. અપ્સો તરવરી રહ્યા છે. મીઠા સ્વરે બોલે
છે. એવી રીતે મેં મેંધામૂલ્યાં સાગ્ન-પ્રિય-
જનને સ્વપ્નમાં જોયાં. તમાચી સૂમરો નામે
કવિ કહે છે કે મોર પોતાની રીસાણેલી દેલને
મનાવે છે. અપાદની હેલી સજ્જતો સ્વાસ્થ્ય
કરે છે.

વર્ષા ભારત-ખેતી પ્રધાન ભારતની માનીતિ
ઋતુ છે. નર, નારી, બાળકો બધાને તે
આનંદનાં અમૃતે નવડાવે છે. ખેડુત નર
નારીઓ તો બાળકો સાથે એ વરસતા વર-
સાદમાં ખેતરમાં કામ કરતાં કરતાં આનંદ
પૂર્વક ગીતો ગાય છે. શ્રી મેધાણી કૃત
“ઋતુગીતો” નામક સંગ્રહમાંથી નીચેનું તે
પ્રકારનું એક લોકગીત ઉતારવામાં આવે છે.
મારવાડનાં ખેતરોમાં કામ કરતી સ્ત્રીઓ
ઓર્થાંતિ વરસાદ આવતાં એકાદ ટેકરી પર
ટોળે વળી આવાં ગીતો દ્વારા પોતાના પિય-
રમાં ભાઈ ભોળાઈ બરકતી દુવા મોકલે છે:-

[શ્રી જીવેચંદ મેધાણી]

“કાળુડી કાળુડી હો બાંધવ મારા!
કાળુડીઆરી રેખ,
ધોળીને ધારારો બાંધવ મારા! મેં વરસે.
વરસજે વરસજે હો મેઢુડા! બાવોજી રે દેશ,
જો રે માડીને બનેા હજી ખેડે.
વાવને વાવને હો બાંધવ મારા! ડોડાળી જુવાર
ધોરે ને વંચાડે નાના કણુરી બાજરી!
નીદજો નીદજો હો બાલજ મારી! ડોડાળી જુવાર,
ધોરે ને નીંદાવો નાના કણુરી બાજરી!
વૂઠા વૂઠા હો બાંધવ મારા! આપાદ હે મેધ,
બરિયા હો નામાં ને વળી નાડી.
ભીંજે ભીંજે હો બાંધવ મારા! બાજરીયો રે બીજ,
નાઈ રે ભીંજે હો સાવ ઓઝની,
બીને બીને હો બાંધવ મારા મોઝારો પેચ,
બાલજને ભીંજે રે ચૂડો વળી ચૂંદડી.
બીને બીને હો બાંધવ મારા રેશમિયારી ડોર
મોગો ને ભીંજે રે ધારી પારણે.
નીપજે નીપજે હો બાંધવ મારા! ડોડાળી જુવાર,
ધોરે ને વાવોડાં સાચાં મોતી નીપજે.”

અપાદી મેધની ઝડોમાં તરબોળ બતી
સ્નાન કરતી નારી મંડળી આ વખતે પોતાના
મદિયરને યાદ કરી ભાઈની ખેતીમાં બરકત
આવે ને તેને ત્યાં સાચાં મોતી પાકે એવી
વજુભાગી આશીર્વાદ પાડે છે.

આપાદના આગમન સાથે નારી હૃદયમાં
વિરહ વ્યથા દિંદી તથા અંગાળી લોકગીતોમાં
પણ આપણી માફકજ ઉતરી છે. માનવ
હૃદયનો તો અંગાળ, મુજરાત કે મળમૂર્તીમાં
બધેય એકજ પ્રકારના ભાવો અનુભવે છે.
નીચેની પંક્તિઓમાં અપાદો વિરહ વ્યથાનું
સક્ષિત પણ સુંદર ચિત્રણ છે:-

“અપાદ માસ બહુ બરસત મેઢા!
પરો ફેલા સોરી દેહ!
વિરહ તન જ રિ ગે લાગી દે લુક!

બરખા કુહાર દિવો તનક!
સો કલં ન પરે રે-”

વિરહીણી નારી કહે છે-અપાદમાં બહુ
વરસાદ પડવાથી મારા સારા દેહમાં ફેલા

હિડી ગંધા. વિરહથી દેહ સળગી ગયેશેા હતો, તેમાં અપાદી મેઘના કુવારા લાગવાથી સરીર વધુ બળી રહ્યું છે. તેવી જ રીતે અંગાળીમાં પણ અપાદના આગમન સાથે લુદાઈની ભાવના જાગૃત થતી બતાવેલી છે:—

“આપાદ માસે તે દેખ ભરા નદીર પાની, મામાર આડી તે કાંદિ દિવસ રજની, ડિંગા વાઈયા આસવે ધરે બાપ અરરાઈ; આરાંય બાંધ્યા બુક રજની ગુચાઈ.”

અપાદ માસમાં નદીમાં બહુ પાણી આવ્યું—હું મામાને ઘેર રહીને દિવસ રાત રડવા કરું છું. મહવેા હંકારતા પિતા અને ભાઈ આવશે એ આશાએ છાતી વરા રાખીને રાત પીતાવું છું. હાંદી, અંગાળી તેમજ ગુજરાતી અને ખીજી ભાષાઓના સાહિત્યમાંથી અપાદની મનોરમ પ્રકૃતિને લગતું ઢગલાખંધ સાહિત્ય મળી આવે તેમ છે. પરંતુ અહીં તો માત્ર અંગુલિનિર્દેશ પૂરતો જ હેતુ હોઈ વધુ વિસ્તાર આવશ્યક માન્યો નથી. આથી હેવટે આ લેખ પૂરા કરતા મહેલાં અપાદ-વિષેનાં ચારણી ગીતોમાંથી એક બે ઉદાહરણોની નોંધ લઈએ.

“આપાદ આતાં, મેઘ માતાં, વાય વાતાં વાદળાં, ધર નીરધારા, દુઃખી દારા, સામી મારા શામળા; વાજત્ર વાળે, ગેહેરી ગાળે, મેઘ માઝ માનને, ભરપૂર જોખનમાંય લામન કહે રાધા કાનને શ! કહે રાધા કાનને.”

—(ઋતુગીતો પૃ. ૨)

અપાદ આવતાં તો મેઘ માતેલો બન્યો. વાયુમાં વાદળ વહેવા લાગ્યાં. ધરતી પર પાણીની ધારા પડે છે અને તારી દારા દુઃખી ચાય છે. હું મારા સ્વામી શામળા! આ વાજત્ર વાગે છે, ઘેરા નાદ ગાળે છે. માનિનો હવે માનને મર્યાદા મેલી દે છે. એમ ભરજોખનમાં આવેલી ભામિની રાધા કાનને કહાવે છે.

રાધા કૃષ્ણની બારમાસીમાંથી જ આ જાતનું એક ખીલું ઉદાહરણ લઈએ.

“મજ વંદો આવણાંજ કે વસ વળવણાં પાસ જુઝાવણાંજ કે રાસ રમાવણાં :

રંગ રાસ રત ખટ માસ રમણી !

પિયા પાસ જુઝાવણાં !

આપાદ ઝરણાં ઝેર અંબર,

તપે તન તરણી તણાં;

વિરહણી નેણાં વહે વરણાં,

ગિયણુ વિરહી ગાવણાં !

આખત રાધા નેહ બાધા !

મજા માધા આવણાં !

શ! મજા માધા આવણાં !”

—(ઋતુગીતો પૃ. ૧૦)

હે પ્રભુશ! મજામાં આવો અને ખસરી બળવો! મારી પાસ જુઝાવો અને રાસ રમાડો! છ યે ઋતુના રંગને ઓપતા રાસ રમાડી પાસ છીપાવો! હે પ્રિયતમ! આકાશમાંથી અપાદી મેઘની ધારાઓ ઝરે છે. છતાં અમે તરણીઓનાં અંગ તો વિરહવેદનાને લીધે તપીરહ્યાં છે. વિરહીણી ગોપીઓનાં નેત્રમાંથી અશ્રુ વારી વહે છે. વિરહનાં ગીત ગવાય છે. રાધાજી કહાવે છે કે ઓ માધવ! નેહથી બંધાયેલાંઓ પ્રિયતમ! જંદા-બનમાં આવો, એજ જંદાબનમાં પધારો!

ચારણોએ રચેલા વિરહના મરસીઆઓમાં પણ પ્રકૃતિ વર્ણન આતી જ સુદર રીતે ચૂંચાયેલું છે. જેમકે—

“આપાદ આયા, મજ ભાયા, રંગ રાયા રાજાએ, કામની નીલાપેઈ કંચવા, સજીવરા દન સાજાએ, મગવરણુ ધરતી, તરણુ મેખત, કાયણુ ઊગાવો કરે; જસ લીયણુ તણુ રત માલગમ” સતનવીસળ

સંભરે.

જય! સતનવીસળ સંભરે.

મુને સતન વીસળ સંભરે

—(ઋતુગીતો પૃ. ૨૭)

અપાદ આવ્યો ને મનમાં લાગ્યો! રંગ રાગ સૌ રાજ થયા. કામીનીઓએ એ ઋતુમાં નીલા કંચવા પહેરીને શણગાર સન્યા છે. ધરતીનો રંગ મગના જેવો લીલોઝમ બની ગયો છે. ઘાસ ઊગી નીકળ્યું છે.

અનાજના રોપ પણ ઉગી નીકળ્યા છે. આવી વર્ષાઋતુમાં મને એ જય લેનાર, વ્રીસળોના સુત માલો જામ સાંભરે છે, અરે, માલોજામ સાંભરે છે.

આમ ચારણ કવિઓએ પોતાનાં ઋતુ-ગીતો-બાર માસમાં અપાઠને ખાસ મહત્ત્વ આપેલું છે. ખરી રીતે જોઈએ તો અપાઠ માસ એ જ વર્ષનો મુખ્ય માસ છે. વર્ષ-વરસની શરૂઆત અપાઠથી જ થાય છે. અપાઠ રોડો જાય તો જ વર્ષ રુકે જાય. અપાઠે ધરતી પ્રકૃષ્ઠ ન બને તો લોકની દયા મદા વસમી બની જાય. આથી અપાઠ એ વરસના મેરુદંડ જેવો મહોતો છે. ‘પ્રકૃતિદેવી પણ એ મહોતો ખેસતાં જ મસ્ત બની અવનવા યુગાર ધારણ કરી રમણાએ ચઢે છે. વાયુ, મેઘ, વાદળ, જળાશયો, ધરતી બધાં જ અપાઠ આવતાં ગાંઠાંતર બની જાય છે. અમૃત સરખા મેઘથી નદીનાળાં છલકાઈ જાય છે, મધુર અને ચાતકની ચીસોથી દિશાઓ ડોળવા લાગે છે, ધરતીની દેહ પર નીલી ઝોડણી ઝોપી રહે છે, પ્રવાસીઓ પ્રવાસેથી પાછા ઘેર આવી પ્રિય જનોને ભેટે છે. સૌને આનંદકારી આવા રુડા અપાઠમાં એક વિન્નેજણી પ્રેષિતમર્તૃકા નારી જ પતિની વાટ જોતી દુઃખ પામે છે અને લર્પાં અપાઠમાં પણ તે બળ્યા કરે છે. તે પતિની વાટ જોતાં જોતાં જ બોલી ઉઠે છે:-

“ઉઘી ઉઘી નિરખુ હું વાટ અલખેલરે !

એ રત આવીને રાજ ! આવજો !”

(નાના નાના રાસ ભા. ૧)

આવી મનોરમ ઋતુમાં પણ કોઈક પતિને ફરજનો ખાતર ચાકરી માટે બહારગામ જવું પડે છે. તે વખતે તેની કાઠામણી પત્ની હકથી તેને રોકે છે:-

“આભમાં ઝીણી ઝખૂકે વીજળી રે,

ઝીણા-ઝરમર વરસે મેહ

યુલાખી નહિ જવા દઉં ચાકરી રે !”

આમ લોકસાહિત્યમાં અપાઠનું કાવ્ય જીવનનાં અનેક મનોરમ ચિત્રો ઉપસાવી આપે છે. તેના આસ્વાદ માટે તો શ્રી. મેઘાણીએ રજુ કરેલી લોકગીતોની આખી સૃષ્ટિનો પ્રવાસ કરવો જોઈએ. એ ગીતોમાં વર્ષાઋતુની મધુરી, સરળ કવિતા કાંસાયેલી પડી છે. એણે ઝગ્ગેદળી માંડીને આજ પર્વત અનેક કવિ-ઓને નવલ માધુરીનું અમૃતપાન કરાવ્યું છે, અને કવિબ્યર્માં પણ કરાવશે.

આમ અપાઠી વર્ષામુદ્રીનું આ સક્ષિપ્ત અવલોકન પૂરું થાય છે. અંતમાં આપણે કવિવર ટાંગોરની એક મધુરી કદ્દપનાની નોંધ લઈએ-

“ઓ ગા નદીકુલે તીર-તુનદને

કે બસે’ અમલ વસને

સ્થામલ વસને !

સુદૂર ગયને કાઠારે સે ચાપ ?

ઘાટ છેડે ઘટ કાયા બેસે જાય ?

નવ માલતીર કથિ દલગુલિ

આનમને કાટિ દયને,

ઓ ગા નદીકુલે તીર-તુનદને

કે બસે સ્થામલ બસને ?”

અરે, આ નદીતીરે, કાંકાના ઘાસની-ઉપર આ સ્વરૂપ નીલૂડે લઈ પેહું કાણુ બેઠું છે ? દૂર આકાશમાં એ કોને જોઈ રહી છે ? એનો ઘડો ઘાટ પરથી ક્યાંય તણાતો ચાડ્યો જાય છે ? માલતી પુષ્પની કુમળી કાંબળીઓ દાંત વતી તોડ્યા કરતી, આ રીતે અન્યમનસ્ક બનીને બેઠેલી એ ઝુંદરી કાણુ દરી ?

વાંચકોને લાગ્યે જ કહેવાની જરૂર છે કે, પત્નીહારી રૂપે બેઠેલી વર્ષામુદ્રીને જ કવિવર કદ્દપનાભોમમાં આ રીતે મૂર્તિમત્ કરેલી છે.

ભારતવાસીઓ વસંત કરતાં વર્ષાને વધુ ઝોળખે છે. રોક, રાગ સૌનેય તે સરખી રીતે સ્પર્શે છે, સરખો આનંદ આપે છે અને અંતમાં ધનધાન્યદાત્રી મંગળ માતા સ્વરૂપ બની રહે છે.

જેઠાસાલ નારાયણ ત્રિવેદી

“બાલશક્તિ ગ્રંથાવલિ”

બારથી સાળ વર્ષના બાલ કિશોરો માટે વાર્ષિક
૪૨૦ પૃષ્ઠનું પોષ્ટેજ સાથે રૂ. ૨-૦-૦માં
વિજ્ઞાનિક, ઐતિહાસિક, ભૂગોલિક, હાસ્યરસિક
પુસ્તકો ખરીદો.

બાણીતા વિદ્વાનો અને વિવેચકોએ

આ માંખાને સત્કારી છે.

બધા જ પ્રકારનો વડોદરા રાજ્ય અને મુંબઈ સરકારની
શાખાઓ તેમજ લાયબ્રેરીઓ માટે મંજૂર થયાં છે.

આહક થવા લખો :—

ઈન્દુલાલ હ. કોઠારી

મોડાસા (A. P. Ry.)

અમારા સ્ટોકીસ્ટો :—

૧ ગુજર્ રાજ્ય રત્ન કાર્યાલય - ગાંધીરાડ - અમદાવાદ.

૨ નવચેતન સાહિત્ય મંદિર - લદ્ - અમદાવાદ.

૩ સ્ત્રીબોધ ઓફીસ, - પીરમથારાડ - અમદાવાદ.

૪ મૂલશલ ભાઈગત, પંચકુઈ - નડિયાદ.

૫ સાકરલાલ કે. વોરા - રૂવાપરી બજાર - સાવનગર.

૬ વલ્લભદાસ નાનશભાઈ સચદે

લેડી ડેમીન હોસ્પિટલ સામે, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, કરાંચી.

મુંબઈના સોલ એજન્ટ—

સી. શાંતિલાલની કું. પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ-૨

બાણીતા હાસ્યકાર શ્રી મસ્તકીદાર કૃત ‘ઉંદર મામા’ ટપાલ ખર્ચ સાથે

૦-૭-૦ ના સ્ટેમ્પ બીડી મંગાવી હોસો.

સંપાદક : શ્રી નસીનીબેન મહેતા

[બહેનોએ જાણુવા જોગ સમાચારો હોય તે કાર્યાલયમાં મોકલી આપવા. જે મળેથી પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવશે.] મંત્રી.

ગુજરાતી બાળકો માટેનાં જાણીતા શ્રી. ગિરિશભાઈ ભટ્ટનાં પુત્રી બાળાબેન ભટ્ટ હેટલી ખી. એ. પરીક્ષામાં સેકન્ડ ક્લાસ એવર્ડ સાથે ઉત્તીર્ણ થયાં છે.

+

પુષ્પાવતી મણીભાઈ વંશી (તલગપુર છ. સુરત) આણુ સાક્ષમાં લેવાયેલી મેટ્રીકની પરીક્ષામાં ફક્ત ૧૪ વર્ષની નાની વયે કુલ માર્ક્સ ૫૦૨ મેળવી નવસારી સ્કૂલોમાં પ્રથમ નંબર પાસ થયાં છે.

+

મહા ગુજરાત આર્ટ એન્ડ કલચર સેન્ટર જેની ઉદ્ઘાટન કીર્તિ શ્રીમતી રુદ્રમણી એફડેલને હસ્તે ગયા એક્ઝિબિટમાં. વડોદરા ખાતે ગુજરાતમાં કળાનું સંશોધન કાર્ય કરવા તથા કલાકારોનું સંગઠન કરવાના આશયથી, ચણેલ છે. તેના આગ્રયે અમદાવાદમાં કંથ્યક ભરત નાટ્ય અને નૃત્યના પ્રયોગો ચલા હતા.

+

ખારતી હોસ્પીટલમાં એક સ્ત્રીએ હાથણુ જેવી કન્યાનો જન્મ આપ્યો હતો. અઘો કલાક છત્ર્યા બાદ કન્યા મરણ પામી હતી. હોસ્પીટલના અધિકારીઓએ તેના રાખને સાચવી રાખ્યું છે.

+

અમદાવાદમાં પીતાંબર દામજી સોની નામના માણસે ટુંકા પગારમાં ઘેરા છોકરાંનું પોષણ ન કરી શકવાથી આપઘાત કર્યો છે.

+

ભોરના રાજકુવરી અને કુરંદવાડના રાણી સાહેબ સૌ. વિજયા દેવી મેટ્રીકમાં પાસ થયાં છે.

+

નગોડના રાણી સાહેબને ત્યાં પુત્રી જન્મ થયો છે.

+

અમદાવાદમાં સાબરમતીના શેશન માસતર મી. ડાહ્યાભાઈના પુત્ર હરિપ્રસાદની યુવાન સ્ત્રી કુસુમે આસનેલ છાંટી આપઘાત કર્યો છે.

+

અમદાવાદમાં ઢાળની પોળનાં રહીશ એક વણિકની સગીર બાળાનું અપહરણ થયું છે.

+

રીવાસતી મુરલીમ લીંગની કારોબારીમાં હૈદરાબાદવાળા બેગમ સુગરા હુમાયુ અને બોપાળવાળા મીસ બીલીસ અહમદ હુસેનને લેવામાં આવ્યા છે.

+

યુક્ત પ્રાંતોમાં ૧૮૦૦ સ્ત્રીઓ એ. આર. પી.માં બેઝાઈ છે. ઘેર ઘેર એ. આર. પી. નો સંદેશો પહોંચાડવા માટે બહેનો કાર્ય કરે છે.

+

ગુજાઈની કાગિની, સમાજને રજત મહોત્સવ પ્રસંગે ડો. પી. સી. ભટ્ટા તરફથી રૂ. ૧૦૦૦) અને લેડો ધન્યતા મહેતા તરફથી રૂ. ૧૦૦) ભેટ મળ્યા છે.

સિદ્ધપુરના કાન્તાબેન મહિલા પુસ્તકાલયની એક સલા મળી હતી. જેમાં પુસ્તકાલયમાં પ્રમુખ લક્ષ્મીબહેનના પતિ શ્રીમનલાલ વિદ્ય-દાસના અવસાન નિમીત્તે શોક દરાવ કરવામાં આવ્યો હતો.

મુ'અઈમાં લીલા માણેક નામની બહેને આપવાત : કરવા માટે બેલાડ પિયરના દરિયામાં બુસકો માર્યો હતો. પણ ત્યાંના ચોટીદાર પડવાનો અવાજ સાંભળી ત્યાં દોડી ગયો અને બહેનને બચાવી લીધી હતી.

અણ્ણામા ખાતે થોડા વખત ઉપર અખીલ દિંદ મહિલા પરિવહની રેડીંગ કમીટીની એક બેઠક શ્રીમતી વિજ્યા લક્ષ્મી પંડિતને પ્રમુખ પદ મળી હતી. જેમાં કેટલાક કરાચો પસાર કરવામાં આવ્યા હતા.

સુરતમાં તા. ૧૯-૫-૪૨ના શ્રી ઈંદુમતી

મહેતાએ 'કમળાશંકર વ્યાખ્યાનમાળા'નું આ વર્ષનું વ્યાખ્યાન "આપણું રાસ સાહિત્ય" એ વિષય ઉપર આપ્યું હતું.

બ્રિટીશ દિંદમાં શ્રીઓને વારસામાં દિરસો આપવાને લગતો કાનુની ફેરફાર કરવાને લગતું એક બીલ સરકારી ગઝેટમાં પ્રસિદ્ધ થયું છે.

ચેટલાદના પ્રમુતિગૃહમાં એક હરિજન બાઈએ ત્રણ બાળકોનો સાથે જન્મ આપ્યો છે.

રાજપીપળામાં શ્રી મહારાણીને ત્યાં કુંવર-નો જન્મ થયો છે.

અમદાવાદમાં પ્રેમ દરવાજા નજીક માટીની બેખડ તુટી પડતાં મુરજ અને સદન નામની બે બાળાઓ દટાઈ ગઈ હતી. બ્યારે એક યુવાન સો દટાઈ જતા પામતાં ત્યાંથી પસાર થતાં એક ઈરાનીએ તેને ખેંચી કાઢી હતી.

વર્નાક્યુલર ફાઇનલની શિક્ષિકા બહેનો!

ભાષા પરિચય

ભાષા પરિચય

સંપાદકો : શાહુ અને પંડ્યા.

વર્નાક્યુલર ફાઇનલ પરીક્ષાના ભાષાના પહેલા પેપરની પદ્ધતિ પ્રમાણે "ભાષા-પરિચય" નામક પુસ્તક તૈયાર કરવામાં આવ્યું છે. તેનો અંદર કાવ્ય આસ્વાદ (કાવ્યો ઉપર પ્રશ્નો), ગદ્ય સારાંશ કાવ્ય સારાંશ, કાવ્ય સમજૂતી, ગદ્ય સમીક્ષા (ગદ્ય લખાણ ઉપર પ્રશ્નો), ગદ્ય સમજૂતી વગેરે બાબતો સંપૂર્ણ રીતે ચર્ચાઈ છે. તદ ઉપરાંત વ્યાકરણ વિભાગ અને પ્રકીર્ણ વિભાગોની પણ યોજના કરવામાં આવી છે. જેમાં પોગળ, પ્રયત્નરણ, પદ્મદેહ, વાક્ય સુધારણા, કહેવતો, સૂત્રાત્મક વાક્યો, નરમાય ચૂંદો, જોડક ચૂંદો, શબ્દ વિન્યાસો, વગેરેની સંપૂર્ણ ચર્ચા કરવામાં આવી છે. સુદર અને સફાઈથી કામ તથા સ્વાધ્યના પાઠો એ "ભાષા પરિચય"ની ખાસ વિશિષ્ટતા છે. આપના વર્નાક્યુલર ફાઇનલ વર્ગોમાં આ પુસ્તક ચલાવી બાળાઓને ભાષાની તૈયારી કરાવશે એવી આશા છે.

કિંમત ૦-૨૦-૦

પ્રાપ્તિસ્થાન : જીવનલાલ અમરશી મહેતા : પીરમદારોડ-અમદાવાદ અને વીલાપારણા.

ડોંગરેનું બાલામૃત

છોકરાઓ માટે પુષ્ટીકારક દવા છે, તે નબળા અને સુકાઈ ગયેલાં છોકરાંઓને સાજાં કરે છે. આ બાલામૃતમાં છોકરાંઓના હાડકાં મજબુત કરવાની ચીજો સમાયેલી છે. મધુર છે.

સ્ત્રીઓના

પ્રદર, લોહીવા, ઝડતુદોષ, ગર્ભશયના
રોગો, વધ્યત્વ વગેરે માટે

અકસીર છે. કિંમત—ખાટલી એકનો રૂપિયો એક

પ્રણુ ખાટલી સાથે લેનારને રૂ. ૨-૧૦-૦

દવાના વેપારીઓ વેચે છે. ન મળે તો લખો:—

લિંબા ફાર્મસી

ગાંધીરોડ, અમદાવાદ; ઊંઝા. (ઉ. જી.)
કાલખાદેવીરોડ, મુંબઈ; લક્ષ્મીરોડ, પુના

દુશ્મનનો હુમલો અને સ્વરક્ષણ

એમાં ભ્રમ નથી

કે સંશય નથી

ખોંખે મ્યુચ્યુઅલ પોલીસીઓ શહેરીઓને દેશમાં દુશ્મનના હવાઈ,
દરીઆઈ અથવા ખીલ હુમલાઓ સામે સંપૂર્ણ રક્ષણ આપે છે.
કહાપણ વાપરો અને તમારી જાત અને તમારા કુટુંબનું રક્ષણ કરો.

હમણાં વીમે ઉતરાવો

ધી ખોંખે મ્યુચ્યુઅલ

લાઈફ એસ્યુરન્સ સોસાયટી લીં

ખોંખે મ્યુચ્યુઅલ ખીલ્ડોંગ, હોર્નબી રોડ, મુંબઈ.

શ્રી. કેશવપ્રસાદ સી. દેસાઈ, બી. એ. એલએલ. બી.

હિન્દુઓના વારસા અને લગ્ન વગેરે બાબતનો અંગત કાયદો હિન્દુ કાયદા તરીકે ઓળખાય છે. આ કાયદો એક ધારો નથી. જુનાં પુરતકા, મતુસ્મૃતિ, યાજ્ઞવલ્ક્ય સ્મૃતિ,

વગેરે ગ્રંથોને આધારે અને પરંપરાથી પ્રચલિત ચર્ચેથી ફરીયાદોને આધારે આ બધી બાબતો ચાલે છે. જુદા જુદા પ્રતિભામાં જુદા જુદા

ધર્મ પુરતકાનો આધાર લેવામાં આવે છે. પરિણામે હિન્દુ કાયદામાં અચોક્કસતા ધણી છે, અને પરિણામે વારંવાર કોર્ટ ફરીયાદો ખોલાય છે. તે ઉપરાંત જમાનાના વહેવા સાથે આંશિક વિચારમાં પણ ફેરફાર થાય તેથી વારસા અને

લગ્નની બાબતમાં હિન્દુ કાયદો સ્ત્રીઓને ઘણો અન્યાય કરે છે એવી ફરીયાદ પણ થાય છે, આ બધાં કારણોથી એવી માંગણી થાય કરતી હતી કે હિન્દુ કાયદાની અંતરે પુનઃ

રચના કરીને નવસરથી તેની કલમબધી થવી જોઈએ. વારસામાં સ્ત્રીઓને થતા અન્યાય દૂર કરવા તેમજ બાળલગ્નના પ્રતિબંધ માટે વખતોવખત જુદા જુદા કાયદાઓ વડી

ધારાસભામાં પસાર થયા પણ છે. વારસા સબંધીના આ કાયદાઓ છુટકે પ્રયત્નરૂપ હોવાથી તે સંપૂર્ણ નહોતા અને તેમના સબંધી ફરીયાદ વારંવાર સંજાળાતી હતી. પરિણામે

હિંદી સરકાર તરફથી હિન્દુ કાયદાના સુધારા માટે એક સમિતિ નિમંત્રવામાં આવી. આ સમિતિએ કેટલાએક પ્રશ્નોના ઉકેલ માટે એક જાહેર પ્રમાણે પ્રસિદ્ધ કરી હતી. અને

તેના ઉત્તર મળ્યા બાદ હિંદી ગોટા શહેરોની મુલાકાત લઈને લોકમત જાણવા પ્રયત્ન કર્યો હતો. આ સમિતિના હેવાલ ઉપર વિચાર ચલાવ્યા બાદ હિંદી સરકારે જાહેર કહ્યું

કે હિન્દુ કાયદાની કલમવારી કરી તેને લખિત સ્વરૂપ આપવાનો સિદ્ધાંત સ્વીકારવામાં આવ્યો છે. તદ્દનુસાર હમણાં ખરડારૂપે તેના બે વિભાગ પ્રસિદ્ધ થયા છે. પ્રથમ વિભાગમાં

વારસાનો કાયદો છે. દ્વિતીય વિભાગમાં લગ્નનો કાયદો છે. અત્રે આપણે લગ્નનો કાયદો તપાસીશું.

આ કાયદાના ખરડામાં હિન્દુ લગ્ન બે ભાગમાં વહેંચે છે. (૧) ધાર્મિક લગ્ન. (૨) કરારનું લગ્ન અથવા સીવીલમેરેજ. આ કાયદો તે હિન્દુ લગ્ન સંબંધી કાયદાના પ્રથમ

પ્રકરણરૂપે છે. તેમાં અમુક સિદ્ધાંતોનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો હિન્દુલગ્નનો કાયદો છે. આ સિદ્ધાંતો સ્વીકારાય છે કે નહિ તે ઉપર પછીના પ્રકરણોનો

આધાર રહેશે. આપણે અત્રે એ ખરડારૂપ કાયદાની કેલમો જોઈશું :

કલમ (૨) નામ : હિન્દુ કાયદો વિભાગ બે, (લગ્ન.)

(૨) વ્યાખ્યાઓ. “ સાતિ ” મૂળચાર વર્ણોમાંની એક. “ ગોત્ર ” અને “ પ્રવર ”

આ બે શબ્દો ચાલુ અર્થમાં જ પરવાના છે. “સપિંડ” માતા તરફથી પાંચ પેઢી અને પિતા તરફથી સાત પેઢીયે. જ્યોત્સના વડીલ એક હોય તેઓ “સપિંડ” કહેવાય. જેની પેઢી ગણવાની છે તે પોતે પણ એક પેઢી ગણાય. “પ્રતિપદ સગપણ” એટલે જ્યોત્સના વચ્ચે લોહિતા સંબંધ હોય, અથવા બાઈબેન, કે કાકીબાનિજે. આમાં તેમજ “સપિંડ” ગણવામાં હોરમાયું તથા દત્તક પણ ગણવાનાં છે. ગેરકાયદેસર પુત્ર પણ લોહિતા સંબંધમાં ગણાય.

(૩) લગ્નના બે પ્રકાર રહેશે. (અ) ધાર્મિક. (બ) કરારનાં લગ્ન.

(અ) ધાર્મિક લગ્ન

(૪) કોઈ પણ હિન્દુ નરનારી વચ્ચે નીચેના સંજોગોમાં જ ધાર્મિક લગ્ન થઈ શકશે.

(અ) લગ્ન સમયે બેમાંથી કોઈનો પતિ કે પત્ની હયાત હોવી ન જોઈએ. (બ) બન્ને એક જ “ગાતિ”ના હોવા જોઈએ. (ક) એમની “ગાતિ”માં “ગોત્ર” મા “પ્રવર”નું અસ્તિત્વ હોય તો તેઓ એક જ ગોત્ર કે પ્રવર ના હોવા ના જોઈએ. (ક) તેઓ સપિંડના હોવા જોઈએ. (ઈ) બે કન્યાનું વય સોળ વર્ષનું ના હોય તો તેના વાલીની સંમતિ જોઈએ.

(૫) ધાર્મિક લગ્નમાં નીચેની બે દિશાઓ આવશ્યક છે:

(અ) પવિત્ર અગ્ની સમક્ષ પ્રતિષ્ઠા. (બ) સપ્તપદી.

સપ્તપદીના સાતમાં પગલાંને અંતે લગ્ન થઈ ગયું ગણાય.

(૬) કલમ ચાર અને પાંચમાંની શરતો હોવા છતાંયે બે કોઈ રથાનિક પ્રદેશના નિયમો અને પ્રચલિત રૂઢી મુજબ, અથવા કોઈ પણ સમૂહના રિવાજો મુજબ લગ્ન થયું હશે તો પણ તે કાયદેસરનું ધાર્મિક લગ્ન થયું ગણાશે. પરંતુ તેમાં એક અપવાદ એ રહેશે કે પરચુનારને હયાત પત્ની કે પતિ હોવો જોઈએ નહિ.

(૭) ધાર્મિક લગ્ન ચર્ચા પછી નીચેનાં કારણોમાંના એક મા વિશેષને લીધે તે ગેરકાયદેસર અથવા નહિ થયેલું ગણી શકાશે નહિ.

(અ) લગ્ન કરનાર વ્યક્તિઓ એક જ ગાતિની ના હોય. (બ) લગ્ન કરનાર વ્યક્તિઓ એક જ ગોત્ર મા પ્રવરની હોય. (ક) હેતરપીડીના દાખલા સિવાય વાલીની મંજૂરી મેળવવામાં આવી ન હોય.

કરારનાં લગ્ન

(૮) કોઈ પણ હિન્દુ, શુદ્ધ, શીખ, કે જઈન, સાથે, કોઈ પણ હિન્દુ નીચેની શરતોએ કરારનાં લગ્ન (સીવીલમેરેજ) કરી શકે:

(૧) બેમાંથી કોઈને હયાત પતિ કે પત્ની હોય નહિ.

(૨) પુરુષને અઠાર વર્ષ પુરાં અને સ્ત્રીને ચૌદ પુરાં થયેલાં વર્ષ જોઈએ.

(૩) એકનીસ વર્ષની અંદરનાં પરચુનારાંએ તેમનાં વાલીની સંમતિ લીધેલી હોવી જોઈએ.

(૪) આ કાયદાથી બાધિત સગપણ તેમની વચ્ચે ના હોતું જોઈએ.

આ પછીની બીજી કલમોમાં સાક્ષી, મોંઘણી, મોટીસ આપવાનું, વંધો લેવાનું વગેરે છે. એમાં વિગતો છે અને સિદ્ધાંતનો પ્રશ્ન નથી. કલમ (૨૩) મા માં વાલી કોણ ગણાય તે નીચે પ્રમાણે છે:

(૨૩) લગ્નની બાબતમાં વાલી અનુક્રમે નીચેના ગણશે.

(૧) બાપ.	(૫) બાપ પક્ષનો પુરુષ સગા.
(૨) મા.	(૬) માનો બાપ.
(૩) બાપનો બાપ.	(૭) મામો.
(૪) ભાઈ.	

આ વિભાગમાં તો લગ્નક્રિયા સંબંધી જ કલમો છે. લગ્નને પરિણામે મળતા હક્ક કે ઉભી થતી જવાબદારીઓ સંબંધી જોગવાઈ બીજા પ્રકરણોમાં આપશે. અત્યારથી તે બાબતો હાથમાં લઈ શકાય નહિ. દાખલા તરીકે આ પ્રકરણમાં એક પત્નીત્વની સાટી છે. તે સિદ્ધાંત સ્વીકારાય તો, અનેક પત્નીની બાબતમાં જોગવાઈ કરવાની જરૂર રહે નહિ. જે તે ના સ્વીકારાય તો આગલી પત્નીને કેવા હક્કો આપવા તે નિશ્ચયવું પડશે. અત્યારે જે પ્રકરણ તૈયાર થયું છે તેમાં બે પ્રકારનાં હિંદુ લગ્ન માટે જોગવાઈ છે. ધાર્મિક અને સીવીલ હાંધમાં પણ આવા બે પ્રકાર માટે જોગવાઈ છેજ. પ્રચલિત રૂઢી મુજબ જે હિંદુ લગ્નો થાય છે તે અને સ્પેશીયલ મેરેજ એક્ટ મુજબ નોંધણીથી જે લગ્નો થાય છે તે.

“ધાર્મિક લગ્ન”માં જે મોટામાં મોટો ફરકાર કાયદા તરફથી કરવા ધાર્યો છે તે એક પત્ની પ્રતિનો છે, અત્યારે આપણા સમાજમાં આ બાબતમાં અંધાધુની પ્રવર્તે છે. પરંતુ મનુસ્મૃતિમાં દંપતીએ એક બીજા પ્રત્યે વફાદાર રહેવાનું એક પત્નીત્વ નિર્માણ કર્યું છે. અબ્બાસીઓ જણાવે છે કે હિંદુ શાસ્ત્રોમાં બીજી પત્ની કરવાનું અપવાદરૂપે જ હતું. સામાન્ય નિયમે એક પત્નીનો જ હતો. પત્નીમાં વંધ્યત્વ હોય, રોગ હોય, દુરાચાર હોય તો જ અથવા તો તે સંમતી આપે ત્યારે જ બીજી પત્ની કરવાની શાસ્ત્રોમાં રજૂ હતી. પરંતુ અત્યારે હિંદુઓના અમુક ભાગોમાં તો નિરંકુશ રીતે અને કાંઈ પણ બ્યાજબી કારણ સિવાય બીજી પત્ની કરવાનો રીવાજ ચર્ચ ગયો છે. અલબત્ત હજી પણ ઘણીયે નાતોમાં એક પત્નીનો રીવાજ ફરજિયાત છે. અત્યારે સ્ત્રીવર્ગ ભાર દઈને એક પત્નીત્વ માટે માંગણી કરે છે. નોંધણીનાં લગ્ન માટેના સ્પેશીયલ મેરેજ એક્ટ (૧૮૭૨)માં આ સિદ્ધાંત સ્વીકારાયો છે. સરકારી પ્રકોના ઉત્તરમાં પણ બહુમતી એક પત્નીત્વની તરફેણમાં છે. એટલે આ નવા ધડાતા કાયદામાં હિંદુ માત્રને માટે એક પત્નીત્વ ફરજિયાત કરવામાં આવ્યું છે તે યોગ્ય જ છે.

હિંદુઓમાં વસીયતનામા સીવાય મરણ થયું હોય તો મરનારના વારસો કોણુ થાય તે સંબંધી લખેલો કલમવાર કાયદો નથી. જુનાં ધર્મ પુસ્તકોને આધારે તથા પ્રચલિત રૂઢિયા પ્રમાણે આ વારસો નક્કી થાય છે. વારંવાર કચેરીમાં કજીયા હિંદુ વારસાનો કાયદો થાય તેને પરિણામે અપાયલા હાઈકોર્ટના સુદાહાઓથી પણ આ વારસો નક્કી થાય છે. હાંબા વખતથી હિંદુઓની માંગણી છે કે અનિશ્ચિતતા તથા કજીયા ટાંચવા માટે હિંદુ વારસાના કાયદાને લિખિત સ્વરૂપ આપવું જોઈયે. આ ઉપરાંત સુધરેલા વર્ગની એક ફરીયાદ એ છે કે હિંદુઓમાં ઓછાને વારસા હક્કમાંથી બાદ કરી છે તે યોગ્ય નથી. આ બંધી ફરીયાદો સરકાર નિયુક્ત સમિ-

તિએ તપાસી હતી અને સુધારક તથા ધારાસભીઓના મતો તેમણે મેળવ્યા હતા. એ સર્વના પરિણામે “ બિન વસીયત નામાના વારસાનો હિંદુ કાયદો ” ઘડાયો છે. અને તેનો ખરડો લોકમત માટે પ્રસિદ્ધ થયો છે. ૨૦-૫-૪૨નાં ગેઝેટ ઓફ ઈંડિયામાં પાંચમાં ભાગમાં તે છપાયો છે. હિંદુઓના અંગત અને પરંપરાએ ચાલતા કાયદાઓને લિખિત સ્વરૂપ આપી ધારાપોથી ઉપર સુકવામાં આવે, અને સ્ત્રીઓના વારસાના હક સ્વીકારાય એ ફેરફારો યુગ પ્રવર્તી છે. સર્વ હિંદુ સુધારકે આ કાયદાના દરેક વિભાગનો અભ્યાસ કરવો જોઈએ અને તેમાં ખામીઓ હોય તે દાખવા માટે અત્યારથી જ પગલાં લેવાં જોઈએ.

વારસાના કાયદામાં મુખ્ય ત્રણ બાબતો ધ્યાન ખેંચે તેવી છે.

(૧) બ્રિટિશ હિંદુસ્તાનમાં વસતા સર્વ હિંદુઓ માટે એક્સસરખો જ કાયદો ઘડાય છે. અત્યાર સુધી “ મયુખ ” અને “ મિતાદારા ! ” તેમજ દાખલાગ વગેરે પ્રમાણે જુદા જુદા પ્રતિભાં કે જાતિઓમાં વારસા હક ભિન્ન ભિન્ન હતા તે હવે જતા રહેશે.

(૨) હિંદુ સ્ત્રીઓને વારસાનો હક ન હોતો તે હવે અપાય છે.

(૩) હિંદુ સ્ત્રીનો પરિચિત હક કેટલીએક મિલકતોમાં રહેતો હતો તે હવે જતો રહે છે. વિષયને જીવતાં સુધી મજીદારાના ઘરમાં રહેવાનો હક તે આવી પરિચિત મિલકતનો નજીવો દાખલો છે. તેવા હકોથી કચેરીઓના કચા ધણાજ થાય છે, અને આવી મિલકતોથી લાભ કરતા હાની દિશેષ જણાય છે. આ ત્રણ મુખ્ય ફેરફાર સાથે પ્રચલિત કાયદાને લિખિત સ્વરૂપ અપાયું છે. હિંદુ સ્ત્રીઓને વારસા હક ન હોવાથી તેમને ધણોજ અન્યાય થાય છે તે તો સર્વત્ર સ્વીકારાયું છે. આને લીધે ઉભી થતી આર્થિક પરતંત્રતાને લીધે તેમને માટે ઉમરમાં આવતાં જ લગ્ન ફરજિયાત થઈ પડે છે આત્મવિકાસના હાર તેમને માટે બંધ થઈ જાય છે. અને તેમને સદાય પરતંત્ર અવસ્થા લોગવવી પડે છે. આ કાયદાથી આ અન્યાય દૂર થશે.

જે વારસાનો કાયદો પસાર કરવાનો ખરડો પ્રસિદ્ધ થયો છે. તેની નજીવવા ગોઝ કલમો અને આપી છે. વિધિ માટેની કલમો કે ખુલાસાઓ અને કાયદાની કલમો આપ્યા નથી.

કલમ. (૧) નામ વગેરે. (૨) વ્યાખ્યાઓ. (૩) આ કાયદો ખેતીની જમીનને લાગતો નથી તેમજ જે મનુષ્ય બ્રિટીશ હિંદુની વતની નથી એમ કરે તેની જંગમ મીલકતને પણ લાગતો નથી. પરંતુ બ્રિટીશ હિંદુની સર્વ રચાવર મીલકતને આ કાયદો લાગે છે. (ખેતીની જમીન પ્રાંતિક સરકારના કાણમાં છે અને ત્યાં પણ તે જમીનને અવાજ કાયદાઓ લાગુ પાડવામાં આવશે તેવી આશા છે.)

(૪) હિંદુ પુરુષના મરણપાદ તેની મીલકતના વારસ નીચે મુજબ થશે.

(અ) પાંચમી કલમમાં “ ગણાવેલા ” વારસો.

(બ) “ ગણાવેલા ” વારસો પૈકી કોઈ ના હોય તેના “ ગોત્રજ ”

(ક) “ ગોત્રજ ” ના હોય તો “ બધું ” વગેરે

(૩) “બધુ” ના હોય તો દસમી કલમમાં જણાવેલાં, સગાં.

(૫) હિન્દુના “ગણાવેલા” સગા નીચે પ્રમાણે છે,

પ્રથમ વર્ગ

(૧) વિધવા, પુત્ર, પુત્રી, અગાઉ મરણ પામેલા પુત્રનો પુત્ર, અગાઉ મરણ પામેલા પુત્રના અગાઉ મરણ પામેલા પુત્રનો પુત્ર. (અ સર્વ વારસોને હવે પછી “સંયુક્ત વારસો” તરીકે ઓળખવામાં આવશે.

(૨) પુત્રીનો પુત્ર (૩) પુત્રની પુત્રી (૪) પુત્રીની પુત્રી

બીજો વર્ગ

(૧) માતા. (૨) પિતા. (૩) ભાઈ. (૪) ભાઈનો પુત્ર. (૫) ભાઈના પુત્રનો પુત્ર. (૬) બહેન (૭) બહેનનો પુત્ર.

ત્રીજો વર્ગ

(૧) આપની મા. (૨) આપનાં આપ. (૩) આપનો ભાઈ. (૪) આપના ભાઈનો પુત્ર (૫) આપના ભાઈના પુત્રનો પુત્ર. (૬) આપની બહેનનો પુત્ર.

ચોથો વર્ગ

(૧) આપના આપનીમા. (૨) આપના આપનાં આપ. (૩) આપના આપના ભાઈ. (૪) આપના આપના ભાઈનો પુત્ર. (૫) આપના આપના ભાઈના પુત્રનો પુત્ર (૬) આપના આપની બહેનનો પુત્ર.

પાંચમો વર્ગ

(૧) માનીમા. (૨) માનો આપ. (૩) માનાભાઈ. (૪) માનાભાઈનો પુત્ર (૫) માના ભાઈના પુત્રનો પુત્ર. (૬) માની બહેનનો પુત્ર.

૬ “ગણાવેલા” વારસોમાંથી વર્ગ પ્રમાણે પસંદગી મળશે. એકજ વર્ગમાં અનુક્રમ પ્રમાણે પસંદગી મળશે. અને એક જ અનુક્રમમાં જેઓ આવે છે તેઓને બધાને જેઓ વારસો મળશે.

૭. કલમ પાંચમાં પ્રથમ વર્ગના પ્રથમ અનુક્રમમાં જણાવેલા “સંયુક્ત” વારસોમાં વહેંચણી કરવા માટે નીચેના નિયમો પાળવામાં આવશે.

(અ) મીલકતદાર મરનારની વિધવા, અગર તેને એક કરતા વધુ વિધવા હોય તો સર્વ વિધવાઓ વચ્ચે, એક ભાગ મળશે.

(બ) દરેક પુત્રને એક ભાગ મળશે.

(ક) મરનારના અગાઉ મરેલા પુત્રના પુત્રો, તથા અગાઉ મરેલા પુત્રના અગાઉ મરેલા પુત્રના પુત્રોના ભાગ એવી રીતે પડશે કે મૂળ પુત્રને જે તે હવેલો હોત તે જે ભાગ મળત તેજ ભાગ તેના સર્વ વંશજો વચ્ચે મળે.

(ગ) મરનાર મીલકતદારની દરેક પુત્રીને અડધો ભાગ મળશે. કુવારી, પરણેલી, વિધવા, ગરીબ, કે તાલેવંત પુત્રી વચ્ચે ભેદ રાખવાનો નથી.

૮. (૧) “ગોત્રજ” અને “બધુ” ઓના વારસાનો અનુક્રમ કલમ નંબર પ્રમાણે (૨)

તેઓની સગાઈ ગણતી વખતે ફેટલાક પેદી છે या ફેટલામો વંશજ છે તેની અથવા પેદી અને વંશ બંનેની ગણતરી કરવાની છે.

૯ “ગોત્રજ” અને “બધુ”નો અનુક્રમ નીચે પ્રમાણે નક્કી થશે. (૧) જેની ઓછી પેદી હોય તેને વધારે પેદી કરતાં પસંદગી મળશે. (૨) સરખી પેદી હોય તો જે વંશાવતારમાં ઓછા વંશજ હોય તેને પસંદગી મળશે. (૩) પેદી અને વંશનો આંકડો સરખો હોય તો મરનારની નજદીકથી જેતાં જેની પેદીક વંશમાં પ્રથમ પુરુષ હોય તેને પસંદગી મળશે. (૪) જ્યાં બન્ને સરખાં હોય અને પસંદગી કરી શકાય તેમ ના હોય ત્યાં તેઓ સરખે હીરસે લેશે.

૧૦-૧૧ ત્યાગીઓ સન્યાસીઓ વગેરે માટે વારસા નિયમો આપ્યાં છે.

૧૨ આપકમાદના ધન ઉપર એક મરદનો નેટલો અધિકાર છે તેટલોજ અધિકાર કાર્ધ પણ સ્ત્રીનો તેના સ્ત્રીધન ઉપર રહેશે એ વસીયતનામું પણ કરી શકશે એ પોતે સ્ત્રી છે તે કારણે તેનો દક્ક જગ્યાએ ઓછો નહિ લેખાય.

૧૩-૧૪ સ્ત્રીધન માટે વારસોનો અનુક્રમ ઠરાવે છે.

૧૫ પૂરા લોહીના સગા પછીજ અંકધા લોહીના (હારમાન) સગાં આવે.

૧૬ માના પેદમાં બાળક હોય અને છત્તું જન્મે તેનો દક્ક તેના જેવા જ પ્રકારના બીજાઓ નેટલો જ રહે.

૧૭ કાયદેસર લગ્ન અન્યગતિમાં થયું હોય તો વારસા માટે તે ગતિમાં થયેલા લગ્ન જેવું જ ગણાશે.

આ પછી બીજી પરચુરણ કલમો છે. ઉપર આપેલા સારસ્વ ખરડા ઉપરથી હિંદુ વારસાના કાયદાની યોજનાનો ખ્યાલ આવી જશે.

આ કાયદાની બીજી કલમમાં વ્યાખ્યાઓ આપી છે તેમાં “પુત્ર”ની વ્યાખ્યામાં જણાવ્યું છે કે “પુત્ર”માં દત્તકપુત્રનો ખ્યાલુસ્થાપન પુત્રનો, અને કૃત્રીમ દત્તકસંબંધી પુત્રનો સમાવેશ થાય છે. પણ “દાસીપુત્ર”નો સમાવેશ થતો નથી.

આ બાબત અર્વાચીન સુધારકોએ પીચારવા જેવી છે દત્તકપુત્રનો રીવાજ ધાર્મિક કારણોને લીધે છે, પરંતુ મુખ્યત્વે દત્તકપુત્ર લેવાય છે. મોલકતને કારણે હિંદુ વિધવાનો મોલકત ઉપર દક્ક ન હોવાથી, પોતાનો પહોવટ ચાલુ રાખવા માટે તે દત્તક લેવાને લલચાય છે. ધીમે ધીમે દત્તકનો રીવાજ ઓછો થતો જાય છે, અને જે વિધવાને વારસા દક્ક મળશે તો તે રીવાજ હજી પણ ઓછો થશે. છતાંપિ વારસાના કાયદામાં પુત્રના અર્થમાં દત્તક પુત્રનો સમાવેશ ચાલુ રહેશે તો કાર્ધકાર્ધ દાખલાઓમાં દત્તકની કડાકુટ રહેશે. પણ જે દત્તક ને વારસામાંથી દૂર કરવામાં આવે તો દત્તક લેવાની મોટી લાલચ જતી રહે. જેઓ વસીયતનામું કરવાનો દક્ક ધરાવે છે તેઓ ભલે દત્તક લઈને તેને સર્વસ્વ આપી દે પરંતુ એક પુરુષને, દત્તક લઈને પોતાની વિધવાના વારસા દક્ક ઝુંટવી લેવાનો દક્ક હવે ચાલુ રહેવો જોઈએ નહિ. ભલે ધાર્મિક બાબતો સર દત્તક વિધાન થાય. પણ વારસાના

કાયદામાંથી દત્તકનો હક્ક દૂર થવો નોંધવો. દાસીપુત્રનો હક્ક આ કાયદામાંથી દૂર થાય છે. તેમ પ્રમાણે દત્તકનું પશુ થવું નોંધવો.

એકઠરે સ્ત્રીઓને અપાયલા વારસાના હક્કો સતોષકારક છે. આ કાયદો પસાર થાય તે માટે સ્ત્રીવર્ગે અને સ્ત્રી સંસ્થાએ તો ખાસ લોકમત કેળવવો નોંધવો.

જાતિની વ્યાખ્યામાં તેનો અર્થ “વર્ણ” કરવામાં આવ્યો છે, તે તો બરોબર છે. પેટા જાતિઓનું અસ્તિત્વ લગન માટે નથી સ્વીકાર્યું. એટલે પેટા જાતિઓની બહાર

જ્ઞાતિ

પણ એક જ વર્ણમાં લગન થયું હોય તે સ્વીકારાશે. પરંતુ આ કાયદામાં એમ જણાવ્યું છે કે: ૪ (બ) પરણનાર બંને એક જ જાતિનાં હોવાં નોંધવો. એક પત્નીત્વની બાબતમાં અર્વાચીન વિચારો પ્રમાણે કાયદાએ ચાલવું નોંધવો એવી દલીલો થઈ છે ત્યારે જાતિની બાબતમાં આ સંકુચિતતા શા માટે? પ્રચલિત સમાજમાં, હાઈકોર્ટનાં સુકાદાઓની રૂએ, જે સુકાદા ધર્મ પુસ્તકો ખ્યાનમાં લઈને અપાયા છે, તેની રૂએ અનુસીમ લગન તો ધર્માનુસાર ગણાયાં છે. સાદાણુ વર અને ક્ષત્રિય કન્યાનાં લગન શાસ્ત્રોક્ત ગણાય છે, અદાલતે તેને ટેકા આપેલો છે, તે બાબતમાં આ પાહું પગલું લેવાની જરૂર શી છે તે સમજાતું નથી. અલબત્ત આવા કોડો માટે “કરારનાં લગન” ખુલ્લાં છે. પરંતુ “ધાર્મિક લગન” તરફ લોકશક્તિ સ્વાભાવિક રહેવાની જ. અત્યારે પણ રેપીડિયલ મેરેજ એક્ટ પ્રમાણે થતાં લગનો માનાં ઘણાંમાં ધાર્મિક ક્રિયા કરાવવામાં આવે છે. એટલે “ધાર્મિક લગન”માં પણ આંતરવર્ણ લગનની ભેગવાઈ હોયી જ નોંધવો.

આ કાયદામાં “ગોત્ર” અને “પ્રવર”નો ઉલ્લેખ નોંધવો તથા સગોત્ર લગનની અટકાયત નોંધવો ઘણા સુધરેલા અને આગળ વધેલાઓને આશ્ચર્ય થશે. અત્યારે સગોત્ર લગન કાયદેસર કરવાની માંગણી ઘણી તરફથી થાય છે. તેવે સમયે ગોત્ર અને પ્રવર નવા ધડાતા કાયદામાં સગોત્ર લગનનો પ્રતિબંધ ના હોવો નોંધવો.

“સર્પિડ”ની વ્યાખ્યા પણ ફરી ધારી નોંધવો. “લોહીના સખધીઓ” વચ્ચેનો લગન પ્રતિબંધ રાખીને બીજા પ્રતિબંધ ગોત્ર, પ્રવર, કે સર્પિડનો દૂર થવો નોંધવો. નહિ તો સર્પિડની વ્યાખ્યા સુધારીને ત્રણ કે ચાર પેઢીની જ કરવી નોંધવો. કરારનાં લગનમાં ગોત્ર, પ્રવર, કે સર્પિડનો બાંધ નથી તેમજ ધાર્મિક લગનમાં થવું નોંધવો.

કલમ (૨૩)માં વાલીપણાનો અનુક્રમ આપ્યો છે. આ અનુક્રમમાં એક આવકાર લાયક સુધારો એ છે કે બાપ પછી તરત જ મા ને વાલીપણું મળે છે. મીતાક્ષરમાં માનો

વાલીપણું

અનુક્રમ પાંચમો છે. આ અનુક્રમ સમજમાં એક સૂચના એ કરવાની છે કે પહેલો બાપ, પછી, મા. પછી બાપના બાપ, પછી ભાઈ ત્યાર પછી માના બાપ પાંચમાં અનુક્રમમાં આવે તો સારું. માના બાપને એક પીતરાઈ સગા પછી રાખવા યોગ્ય નથી. ભાઈનો અનુક્રમ પણ બાપના બાપ ઉપર મુકાય તો ખોટું નથી. અલબત્ત તે માટે એકલીસ વર્ષ પુરા થયેલો જ ભાઈ હોય તેવી ભેગવાઈ થાય તો યોગ્ય ગણાય.

આ વિભાગમાં સ્પેશીયલ મેરેજ ઍક્ટની જ કલમો મોટે ભાગે ઉતારી છે. હિંદુ, બુદ્ધ, સીખ, અને જર્મન વચ્ચેનાં લગ્નોને જ તે લાયક પડશે. અન્ય ધર્મોનાં સાથેનાં લગ્નને તે લાયક પડશે નહિ. આમાંની ફટલીએક કલમોનો વિચાર કરારનાં લાભ પણ ફરી કરવો ઘટે છે.

એકંદરે આપણે સૌએ આ કલમવારી હિંદુ કાયદાને આવકાર આપીશું. કલમવારીથી ચોક્કસતા આવે, અને તે એકધારે થાય. ધાર્મિક હિંદુ લગ્નમાં પણ સાથે સાથે તોંધણીની નોંધવાઈ કરી હોય તો જરૂર લાભ થાય. અત્યારે લોકમત તોંધણીની તરફેણ કરે છે. બાળલગ્ન અને વાલીની સંમતિની બાબતો ઉપર તોંધણીથી સારો અંકુશ રહેશે. વળી કન્યાવિધ્ય કરનાર વાલીઓ ઉપર પણ એક પ્રભાવનો તેથી અંકુશ આવશે. આ બાબત પણ સાથે સાથે વિચારવા લાયક છે. લગ્નનો કાયદો એક અગત્યનો કાયદો છે, તે કલમ બંધ થાય છે તે પ્રસંગનો લાભ લઈ હિંદુ સુધારકોએ તેને સંપૂર્ણ બનાવવા પ્રગતિમય બનાવવા યત્ન કરવા જોઈએ.

શ્રી મુનશી કૃત
નવી આવૃત્તિ
નવલકથા

કોનો વાંક?

બહાર પડી
ગણેલ છે.
દી. રૂ. અડી.

ગુજરાતના ચાવડા રાજ યોગરાજના સમયની
ઐતિહાસિક નવલકથા.

અણહિલવાડનો યુવરાજ

ભા. ૧-૨ જો. (જુદા જુદા) કિંમત. રૂ. ૪-૮-૦

આ નવલકથા અતિ રસદાયક છે. તે એકં વખત વાંચવા લીધા પછી પાછી મૂકવી ગમે તેમ નથી.

“ જ્ઞાનવર્ધક પુસ્તકમાળા ” ના ગ્રાહકોને આ પુસ્તક મળશે.

ગ્રાહક થઈ પુસ્તક તુરત મેળવો.

જીવનલાલ અમરશી મહેતા : પીરમણ શાં-અમદાવાદ.

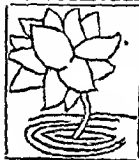
વર્ષ ૨૩ મું

::

જુલાઈ ૧૯૪૨

::

અંક ૭ મો

બાલ ગુલાબ

(બાલગીત)

રમવા ગયાંતાં અમે કુદરતના બાગમાં,
ખીલતી ગુલાબ કળી દીડી છ... રે...
વાયે ડાલતી ને ધોમે ખીલતી,
રમતી ગુલાબ કળી દીડી છ... રે...

રમવા...

પાસે જઈને અમે ઊર્લા નીરખવા,
હરથો હરથે દીધું છ... રે...
ખીલતી ગુલાબ કળી કુદરતના બાગમાં,
અડતાં ચૂંચાય એવી ભીતિ છ... રે...

રમવા...

રમતા ગુલાબ સાથે રમું, પટલું;
રમી-ગમીને લ્હાવું લેવી છ... રે...
ખીલતાં ગુલાબ ચૂંદી, ચોળી ચૂંદીને,
મુખ પરાગ નહિ પામીએ છ... રે...

રમવા...

ખીલતા ગુલાબ સમાં બાણડાં એવતાં,
એલી-ફીને રસ લૂંટતાં છ... રે...
રમતાં બાગકમે ડોઢી-ટોઢી ને,
છવન મુવાસ નહિ પામીએ છ... રે...

રમવા ગયાં તાં...

—રતિજાડ. ૨૧૦ અપ્પવયુ.

આનંદ

[ખાસ કાવ્ય:]

આજ આ..નંદ આ..નંદ આ..નંદ છે.
આજ હળવે પવન દેવ હલકે છે.
આજ આછાં મુંગજ દેવ ચળકે છે.
આજ વાડીનાં ફુલડાં મલકે છે.
આજ આ..નંદ આ..નંદ આ..નંદ છે.

આજ મેના ચોપટ ફિલોલે છે.
આજ કોયલ ગીતડાં બોલે છે.
આજ મોર કલા કરી ડાલે છે.
આજ આ..નંદ આ..નંદ આ..નંદ છે.

આજ મીઠો આંખલિયો મોર છે.
આજ લીલો લીમડિયો ફોર છે.
આજ જાંબુ-રાયલુ-વન સૌરે છે.
આજ આ..નંદ આ..નંદ આ..નંદ છે.

આજ સરિતા નીર આછરતાં છે.
આજ આઘા ડુંગર હસતાં છે.
આજ ગગન ગોરું ગોરું લાસે છે.
આજ આ..નંદ આ..નંદ આ..નંદ છે.

—ભારદ્વાજ

મો ર લા ને

(ખાસગીત)

ધીમે ધીમે નીચે તું આવ;
ઓ મોરલા ! નીચે તું આવ.

તારી તે ઢલને સાથ લાવ,
ઓ મોરલા ! નીચે તું આવ.

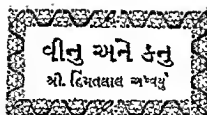
નિત્ય નિત્ય દિન યાય નેતીતુજ વાટડી,
ડુંગરીઆની સામે નેહ થાકે છે આંખડી.

મનોહર વાત કે' સુણાવ;
ઓ મોરલા ! નીચે તું આવ.

અંતરમાં તારી સાથ નાચવાના કોડ છે,
આવીને દેખ જરા મારી કેવી લોભ છે.

મારું આંગણ દીપાવ,
ઓ મોરલા ! નીચે તું આવ.

મહેન્દ્રકુમાર મગનલાલ શાહ.

વીનુ અને કનુ ઘરમાં બેઠા બેઠા વાતો કરતા હતા.

કનુ-તારે બાપા છે ?

વીનુ-હા, અત્યારે અહીં નથી. મારાં માશીને ત્યાં ગયા છે.

કનુ-તારે કાકા છે ? દાદા છે ?

વીનુ--હા, મારા બાપાને બીજા ત્રણ નાના ભાઈ છે તેમને હું કાકા કહું છું ને એક મોટાભાઈ છે તેમને દાદા કહું છું.

કનુ--તારે મામા કેટલા છે ? માશી છે ?

વીનુ-મારાં ' બા ' ને એક ભાઈ છે તે મારાં મામા ને તેમનાં વહુ ને હું મામી કહું છું. મારાં ' બા ' નાં બેન તે માશી ને માશીના વર. તે માસા. મામા ને માશીનાં છોકરાં મસિઆઈ ભાઈ બહેન થાય. મારા બાપુજીના મારા મામા તે સાળા ને માશી તે સાળી ને તેમના વર તે સાડુ કહેવાય.

કનુ-ત્યારે તારા બાપાને કેટલી બહેનો છે ? તે તારે શું થાય ?

વીનુ-મારા બાપાને એક બેન છે તેમને હું ફાઈબા કહું છું ને તેમના વરને કુવા કહું છું. તેમના દિકરા દિકરીઓને મારાં ભાઈ બહેન ને મારા બાપુજીના તે ભાણેજ કહેવાય.

મારા બાપુજી પહેલા પરણ્યા હતા તેમને એક દિકરો છે તે મારે પિતરાઈ ભાઈ થાય.

કનુ-દૂધભાઈ કોને કહે ?

વીનુ-મા એક ને બાપ બુદ્ધા બુદ્ધા તે દૂધ ભાઈ.

માતાનાં આંસુ

પરશુરામ એક ઋષિના પુત્ર હતા. તેમના પિતાનું નામ જમદગ્નિ હતું. માતાનું નામ રેણુકા હતું.

પરશુરામ જહુ જ પરાક્રમી હતા. જાલપણમાં પણ તે દરશુથી લડવામાં કુશળ હતા. તેમનું મૂળ નામ રામ હતું. પણ દરશુ લઈ દરતા તેથી પરશુરામ કહેવાતા હતા.

એક દહાડા પરશુરામ વનમાં સમિધ લેવા ગયા હતા. જંગલમાં તેમને આશ્રમ હતો. ત્યાં તેમનાં માતા-પિતા એકલાં જ ઘેર હતાં ગીતો કોઈ શિષ્ય પણ ત્યાં હતો નહિ. એ વખતે પાસેના નગરના રાજા સહસ્રાન્તુર્નના પુત્રો આશ્રમમાં આવ્યા. તે ક્ષત્રિય હતા અને તેમને જમદગ્નિ સાથે વેર હતું. જમદગ્નિ ઋષિને એકલા ભેઠ તેમણે કામધેનુ ગાય આપવા કહ્યું.

કામધેનુ ગાય માગે તે વસ્તુને આપનારી હોય છે. ઘેર બેઠાં ને ભેઠએ તે વસ્તુ માગવાથી કામધેનુ પાસેથી મળી શકે છે. આથી ઋષિએ કામધેનુ ગાય આપવાની ના પાડી. આથી ક્ષત્રિયોએ શુન્સે ઘર્ષ ઋષિનું માથું કાપી નાખ્યું ને આશ્રમ સળગાવી મૂક્યો. આશ્રમનાં ઝાડ પાન કાપી નાંખી, જગીચો જોદી નાંખ્યો. પરશુરામની માતા રેણુકા આ ભેઈ જોરથી રડવા લાગ્યાં. રાજાના માણસોએ તેમને પણ ખૂણ ત્રાસ આપ્યો.

આજી આશ્રમમાં વાછરડાં ભાંભરવા લાગ્યાં. રેણુકા મહા આક્રંદ કરવા લાગ્યાં. રાજાના પુત્રો આ પ્રમાણે ખેદાન મેદાન કરી કામધેનુ લઈને ચાલતા થયા.

કોમળ હૈયાના રેણુકા મરણ પામેલા ઋષિની પાસે બેસીને, હૈયાકાટ રડવા લાગ્યાં. એ નિરાધાર દશામાં રેણુકા માતાને પરશુરામ સાંભળ્યા. મનમાં થયું કે, અત્યારે મારો વહાલો દીકરો પરશુરામ હોત તો જરૂર તેના જાપને જાણવત. એ નાનો છે, પણ રાજાના માણસો સાથે લડીને જરૂર એના જાપને જાણાવી શકત. અરે રે! પણ અત્યારે એ પણ નથી. “ક્યાં ગયો બેટા પરશુરામ!” બોલતાં રેણુકા માતા વધારે જોરથી રડવા લાગ્યાં.

પરશુરામ આજે સમિધ તંધા ઠાલ લેવા જરા આવે ગયા હતાં. તેમને આશ્રમમાં પાછા આવતાં જહુ વાર લાગી રેણુકા માતાને કોઈ ચાન્ત પાડનાર ન હતું. તે ચોધાર આંસુએ રડયા કરતાં હતાં.

રેણુકા માતાએ સાદ કરવા માંડ્યો: “બેટા પરશુરામ ધાજે. તારા પિતાની વહારે ધાજે! બેટા રામ! પરશુરામ જલદી દોડ. મારા પરાક્રમી પરશુરામ તું ક્યાં ગયો? જલદી આવ.” આ પ્રમાણે આક્રંદ કરતાં કરતાં રેણુકા માતાએ પરશુરામને એકવીસ વાર હાક મારી. એકવીસ વાર પરશુરામને બોલાવતાં

માતાની આંખમાંથી એકવીશ આંસુ પડ્યાં.
જરેજર એકવીશમી વાર માતાએ
સાદ પાડ્યો તેજ વખતે પરશુરામ આવી
પહોંચ્યા. “માતાજી, શું છે? આ આશ્રમ
કોણે સળગાવ્યો? મારા પિતાને શું
થયું છે?”

“બેટા તું આવ્યો? પરશુરામ, તું
આવ્યો?” માતાએ પરશુરામને છાતીએ
દાખ્યો. પછી ઠક્કણ છાતી રાખી કહ્યું:
“બેટા, તારા પિતાને સહઆર્જુન રાજના
પુત્રો મારીને કામધેનું ગાય લઈ ગયા.
તેમણે મને પણ માર માર્યો તથા આશ્રમમાં
આગ લગાડી. બેટા, તું હોત તો તારા
પિતાને જાણવત. તું કેમ ન આવ્યો?
મેં તને એકવીસ વાર સાદ કરી આંસુ
પાડ્યાં, ત્યારે તું આવ્યો દીકરા.”

પરશુરામ ક્રોધથી લાલચોળ થઈ
ગયો. તેની માટી આંખમાંથી અંગારા
પડ્યા છાગ્યા. તેણે મરેલા પિતાની સામે
જોયું. છટા ચીટલાવાળી માતા રેલુકાને
જોયાં. તેમના ચરીર પર મારનાં દીમાં
દેખાતાં હતાં. પરશુરામે સળગતાં આશ્ર-
મનાં ઝુંપડાં જોયાં. ભાંસરતાં વાહરડાં
જોયાં. ખેદાન મેદાન થયેલો બાગ જોયો.

આ બધું જોયું ને પરશુરામમાં
દ્વનિયનું તેજ પ્રગટ્યું. તેણે માતા રેલુકા
સામે જોયું ને ફરથી ફરવી ખસે કરી.

તેમણે માતાને કહ્યું: “માડી, તે
એકવીસ આંસુ પાડ્યાં ને મને એકવીસ
વાર સાદ કર્યો ખરું? હું એ દુષ્ટ રાજના
પુત્રોનું વેર લઈશ. એટલું જ નહિ પણ
પૃથ્વી ઉપરથી દ્વનિયની ભૂતિને ઉખેડી
ફેંકી દઈશ. માતા, તે એકવીશ આંસુ
પાડ્યાં છે, માટે પૃથ્વીને એકવીશ વાર

નક્ષત્રિ (દ્વનિય વગરની) ન કરું તો
પરશુરામ નહિ. એકવીશ એકવીશ વ
દ્વનિયોના લોહીથી મારા પિતાનું તર્પ
કરીશ. જો હું મારી પ્રતિજ્ઞા ચુકું તો
‘રામ’ નહિ. તારો પુત્ર નહિ.”

પરશુરામની આવી પ્રતિજ્ઞા સાંભળ
રેલુકા કંપી ભિક્ષાં પોતાના ઠંડાલા પુ
પરશુરામને પોતે શા માટે ચઢાવ્યો, એ
તેમના મનમાં થયું? એ એકલો હ
રાજાઓને શી રીતે હરાવશે? એને કો
જાણ છે? આ પ્રમાણે વિચારી રેલુ
માતાએ પરશુરામને શાન્ત કરવા બ
મહેનત કરી. પણ પરશુરામે પોતા
પ્રતિજ્ઞા ન બદલી.

પરશુરામે માતાનાં આંસુએ આંસુ:
પૃથ્વી નક્ષત્રી કરવાની પ્રતિજ્ઞા લીધી.
પરશુ ખસે કરી પૃથ્વીમાં ધૂમવા માંડ્યું
માતા જનમ આપે છે. પોપણ ક
છે. અને ઠંડાલથી જનન કરે છે. :
માતાના આંસુ જોઈ ક્યો પુત્ર શાન્ત બે
થકે? માતાનાં આંસુ જોઈને કાયરો
પણ પાનો ચડે, તો પરશુરામ જેવા વ
બાળકની છાતી હાથમાં શી રીતે રહે

પરશુરામે પોતાની પ્રતિજ્ઞા જરોળ
પાળી. પિતાની વેરની પ્રતિજ્ઞા પાળ
એકવીસ એકવીસ વાર પોતે એકલા
ધરતીમાંથી દ્વનિયોને ચોધી ચોધી કા
નાખ્યા. એકવીસ એકવી વાર દ્વનિયો
રાત્રી લોહીથી પિતાનું તર્પણ કર્યું.

ધન્ય છે એ વીર બાળક પરશુરામને
પોતાની રાંક માતાનાં આંસુ લૂછી, તે
ફાંખ ન મિટાવી શકે તે પુત્ર નથી પ
પરશુર છે.

આપણા દેશમાં ઘેર ઘેર પરશુરા
જેવા વીર બાળક પાકે તો કેવું સારું
તમે બધા પણ પરશુરામ જેવા પ્રારાધ
યાઓ, તો સી તમારાં વખાણ કરે.

જેઠાલાલ નારાયણ ત્રિવેદી.

દુધી દુધવાળી

એ...ચાલો, એમ શેરીમાં જમો પાડતી સવારના પહોરમાં દુધી દુધનો તાંગડો લઈ ઘેર ઘેર દુધ આપવા દરરોજ આવતી. તે વખતે આખા કુળીયામાં એનો પહાડી અવાજનો મધૂર રણકો ગાણ ઉઠતો, કુકડો પ્રસાતમાં કુકડે...કુક બોલી લોકને ઉંઘમાંથી જગાડે, તે પહેલાં તો તે આવી દુધ આપી જતી.

તે મારા ગામથી બે ગાઉ દૂર આવેલા એક નાના ગામમાં રહેતી હતી. તેને ઘેર પચ્ચીસ લેંસો હતી. લગભગ રોજ તે પચ્ચીસ ત્રીસ મણુ દુધ વેચી અને ખૂબ પૈસા કમાતી.

તે હમેશાં ત્રણ વાગે ઉઠી, અને દાતણ પાણી કરી લેંસો દહોવા બેસે. અને છ વાગ્યામાં તો તે બધા ગ્રાહકોને દુધ પહોંચાડી આવતી હતી.

તેનું દુધ આખા ગામમાં વખણાતું. એવું દૂધ મીઠું અને જાડું, તેમાં એક પાણીનું ટીપુંએ ન મળે, જેવું દૂધ દોહી રહે તેવું જ તે વેંચી નાખતી.

આખા શહેરમાં બીજા દુધવાળા તેના પ્રમાણિકપણા ઉપર દાઝે બળતા હતા અને તેના ગ્રાહકો કેમ તોડવા તે માટે તેઓ બધા લોગા મળી ભાવમાં વારે ઘડીએ વધઘટ કરી, તેના ગ્રાહકોને સતાવી અને તેને બીજી ચીજોના ભાવમાં છેતરી તેના ધંધા પર કાતર મૂકતા. પરંતુ આથી દુધીને જરાએ દુઃખ થતું ન હતું તે તો પોતાનો ધંધો પ્રમાણિક પથે કરી રહી હતી.

પરંતુ તેના દૂધનો ભાવ ગામ કરતાં ઘણો વધારે હતો. જ્યારે ગામમાં શેરનો એક આનો હોય ત્યારે તે બે આના લેતી, અને ઉનાળામાં તો તેથી પણ વધી અઢી આના ભાવ લેતી. તે તો દરેકને મોઢે જ કહેતી કે “મારે ત્યાં તો જેવો માલ તેવા પૈસા.” બધા ગ્રાહકો પાસેથી એક સરખો ભાવ લેતી હતી.

તે હમેશા પોતાના ગ્રાહકના ઓકરાઓને થોડું થોડું દુધ મફત પીવા આપતી હતી. તેને ઓકરાઓ ઘણા ગમતાં હતાં શેરીમાં સાંજે જેવી દૂધ આપવા આવે કે તુરત જ ઓકરાઓ ગમે તેવી રમત મૂકી લઈ વાડકો દેવા દોડતા. અને દરેકને થોડું થોડું દૂધ આપતી એટલે તે ઓકરાઓમાં માનીતી થઈ પડી હતી.

દરેક મહીનાની પહેલી તારીએ તે હીસાબ કરવા આવે અને બધાને ત્યાંથી પૈસા લઈ જતી. અને લેંસો વગેરેનો ખર્ચ બાદ કરી નફો પોતે લેતી અને છુટથી પૈસા ખર્ચતી.

ગઈ સાલ તેણે પોતાના છોકરાનું લગ્ન ઘણી ધામધુમ સાથે કર્યું હતું તે વખતે જુદી જુદી જાતનું ઢાંચાનું ફોડાનું તથા તેના દરેક શાહકને લગ્નની મીઠાઈ વેચી હતી.

શિયાળામાં દૂધ પીવાની લાલચે સવારના પહોરમાં ગામ તરફ અમે ફરવા જતાં, તે અમને પ્રેમથી જોને ઘેર લઈ જતી, અને ઘાટા રગડા જેવું દૂધ ઉત્તું કરી અમને પાતી, લગભગ તેના ગામના બધા ખેડુતો જોના ત્યાં મફત દૂધ લેવા આવતા હતા. અને દુધી દરેકને દૂધ આપતી.

હવે દુધી ખૂબ ઘરડી થઈ ગઈ હતી. તે હવે સવારના પહોરમાં દૂધ આપવા ઘેર આવતી નથી. ફક્ત મહીનાની છેલ્લી તારીખે પૈસા લેવા આવે છે. હવે તેના નોકરો ઘેર દૂધ આપી જાય છે. દરરોજ સાંજના શેરીએ રમતાં છોકરાઓ દુધીને બદલે નોકરો બોઈ દીલગીર થઈ રહે છે, હવે તેમને કોઈ દૂધ પીવા આપતું નથી, અને હજી પણ ન્યારે સવારના પહોરમાં અમે ભીંડીએ છીએ ત્યારે 'એ.....ચાલો, જોવું કોઈ જોલતું' ન હોય તેવા શાસ થાય છે.

લેખીકા : સી. લીલા દેસાઈ.

ઉખાણું

સપાદક-શ્રી.જગદીશરાય ર. ઝાઝા.

ઝાઝ ઉપર હું નીપળું રહું હાટ મોજાર
સારા માઠા અવસરે સહુને સુખ આધાર. (શ્રીકૃષ્ણ)

જળમાંથી હું નીપળું જળ લેખે છપ જાય
કરે માંડે ઉપયોગ સદા રંક અને વળી રાય. (મીકું)

કાષ્ટ માંહેથી નીપળે ત્રણ પગ એ ને છે જ
નામ ધરે છે પ્રાણીનું થું એ કહો તમે જ. (લાકડાનો ઘોડો)

ઉનાળે ઉલટું વધે ચામાસે સુકાય
એ આવે સુખ ઉપજે કે સમજાયો રાય. (જવાસો)

પિતંગ પહેરે પદમણી ચાલે ઝાઝ ઝમાળ
વસવાયા ઘર નીપળે સોલે. રાજ દરબાર. (વેલડું)

ઠાકાનો વાછડો કારેલો કરકર કોલસા ખાય
પુંછડીએ જો દબાવીએ તો ચીસ પમાડતો જાય. (એનિન)

રાતા રાત રતનજીને ઉપર લીલા પાન
મૂળાનો પીતરાઈ લાઈ ને અથાણમાં માન. (ગાજર)

ચતુરા ચંચળ અદબતી યાકી ગઈ કો દીશ
પાળી લાગી દોડેવા ન્યારે છેલ્લું ચિપ. (ચેન્સલ)

[સૈનિક જાય છે.]

(સંધ્યાનો વખત છે. રિચાર્ડની બીછાના પાસે તેના સૈનિકો ખિન્ન લાવે બેઠા છે. હવે તેમના બચવાની કોઈ આશા ન હતી.)

પ્રહરી—મહારાજ આપને એક ફકિર મળવા ચાહે છે.

સૈનિક—આવવા દો.

(ફકિર પ્રવેશ કરે છે.)

(તેનાં લીલાં વચ્ચે અને ભવ્ય ચહેરો જોતા જ બધા જ આશ્ચર્યમાં પડી જાય છે.)

ફકિર—રાજા રિચાર્ડની ગિમારીની હકીકત જાણી તેમને જોવા આવ્યો છું. (જોઈને) હાલ તો, તખીયત ઘણી જ ખરાબ થઈ ગઈ છે, છતાં કંઈ ફીકર ચિંતા કરવા જેવું નથી, અગર જો આપ લોકો તેમની ચિકિત્સાનો ભાર મારા ઉપર છોડો તો હું તેમને સાજા બનાવી દઉં.

(ફકિર પ્રતિદિન સંધ્યા વખતે રિચાર્ડની છાવણીમાં આવતો અને આખી રાત તેમની પરિચર્યા કરતો. અને સવાર થવા પહેલાં દવાઓ આપી ચાલ્યો જતો ધીમે ધીમે એક બે કરતાં ત્રણ અઠવાડીયા ચાલ્યા ગયા. હવે રિચાર્ડનું સ્વાસ્થ્ય સુધરી ગયું હતું. આખરી દિવસે ફકિરે રિચાર્ડની જવા માટેની રજા માગી)

રિચાર્ડ—(કૃતજ્ઞ લાવેથી.) આપે મને મરતા બચાવ્યો છે. આ તમારો ઉપકાર હું જીવન પર્યંત ભૂલિ શકીશ

નહિ. આપની અથાક મહેનતના બદલામાં હું અત્યારે કંઈ આપી શકું તેવી શક્તિ મારામાં નથી, છતાં શું આપ કૃપા પૂર્વક કંઈક ઉપહાર ગ્રહણ કરશો ?

ફકિર—(હસતાં.) હું એક સાધારણ ફકિર છું, ફાટેલા ટુટેલા કપડા અને પૃથ્વી એ મારી પથારી છે, હું ધન-રત્ન લઈ શું કરું, મને પુરસ્કારનો લોભ નથી. મારો પુરસ્કાર એ કે પરમાત્માએ આપને નિરોગી બતાવ્યા. આજા આપો તો હું જાઉં- હવે રાત પુરી થઈ સવાર થવા આવ્યું.

રિચાર્ડ—આપ જો જવા જઈશો છો તો જઈ શકો છો, પરંતુ હું આપને એક વાત પૂછવા ઇચ્છું છું, આશા છે તમે તેનો જવાબો કરશો.

ફકિર—કહો.

રિચાર્ડ—આપ પ્રતિદિન સંધ્યા ટાણે આવતા હતા અને સવાર થવા પહેલાં ચાલ્યા જતા હતા તેનું શું કારણ છે ? આપ આપનું સ્થાન બતાવે કોઈક વખત દર્શનનો લાભ મેળવી શકાય.

ફકિર—(ચહેરો ગંભીર કરી.) અગર ન બતાઉં તો ?

રિચાર્ડ—(આતુરતાથી.) આપને જો કોઈ આપત્તિ હોય તો ન બતાવશો.

ફકિર—મારા પરિચયથી તમોને આશ્ચર્ય નહિ થાય ! હું આપનો પરમ શત્રુ સુલતાન સલાઉદ્દીન છું, જેને પરાજય કરવા આપ શુરોપથી આવ્યા છો.

રિચાર્ડ—વિસ્મયાભિભૂત થઈ ગયો.

ફેકિર—(બનાવટી ચહેરા ઉતારી નાખે છે.) હવે આપને મારી વાતોમાં કોઈ સંદેહ નહિ લાગે.

(રતનખશિત, વસ્ત્રભૂષણ અને કમરે લટકતી તલવાર જોતાં જ બંધા જ રસ્તે યઈ ગયા.)

રિચાર્ડ—ચત્રુ તરફ આપનો આવો વહેવાર !

સુલતાન સલાઉદ્દીન—મનુષ્ય તરફ મનુષ્યને છાજે તેવો વહેવાર મેં કર્યો છે. આપ મારી સાથે યુદ્ધ લડવા

આવ્યા હતા. આપની બીમારીની વાત સાંભળી મારા હૃદયમાં ચિંતાએ પ્રવેશ કર્યો, આપ જો કે મારા ચત્રુ છો છતાં મારા રાજ્યના આપ મહેમાન છો. આપને દુઃખ તે મારું જ દુઃખ કહેવાય.

રિચાર્ડ—આપ મનુષ્ય નહિ, દેવતા છો. આજથી આપ મારા પરમ મિત્ર છો. હું આપના મહાન ઉદાર હૃદયની સામે પરાજિત છું.

[આટલું કહેતાકને રિચાર્ડ સુલતાનને લેટી પડ્યો.] # (સૂચિત)

બાણવા જેવું ————— રતિસાલ રા અધ્યયન.

આપણે ત્યાં લગભગ બાર કલાકનો દિવસ ને બાર કલાકની રાત હોય છે. પણ દુનિયા પર એવાએ દેશ છે કે જ્યાં બે મહિનાનો દિવસ ને બે મહિનાની રાત હોય છે. પણ ત્યાં એટલી બધી ઠંડી ને એટલો બધો ગરમ હોય છે કે લોકો બાગે જ ત્યાં જઈ શકે છે.

દુનિયાના તમામ તાળાં ઉઘાડતો વખતે ડાબાથી જમણી તરફ ને બંધ કરતી વખતે જમણાથી ડાબી તરફ ચાવી ફેરવવાથી કામ આપે છે.

દુનિયાના તમામ ચેચ ઉઘાડતો વખતે ડાબાથી જમણી બાજુને બંધ કરતો વખતે જમણાથી ડાબી બાજુ ફેરવવાના હોય છે. (ફક્ત બે ચાવી વાળાં ઘડિયાળોમાં જ ને બાજુ ચાવી ફેરવવાની હોય છે.)

બાળકો હાંશિ વાંચે, તેવાં પુસ્તકો.

બાળ બાલક	૦-૬	બાળગીત	૦-૬	વાત બહેનાં	૦-૮
ગીતરજની	૦-૮	બાલકબાળ	૦-૮	લોખી જમના	૦-૮

શ્રીમોદ ઓફિસ : પીરમથા રોડ, અમદાવાદ

પ્રમાણિક છોકરો

એક હતો છોકરો. ઘણી જ ગરીબ સ્થિતિનો. પણ એનું મન હતું ઉદાર, ને હતો એક વચની.

આ છોકરો દ્રાંસમાં આવેલી બ્રીચાની લશ્કરી શાળામાં ભણતો હતો. નાન-પણથી જ તેને લશ્કરી તાલીમ લઈને મહાન સૈનિક બની દુનિયામાં નામના મેળવવાની ઇચ્છા હતી.

તેને કળ ખાવાનો ઘણો જ શોખ હતો તે એક કળ વેચનારી બાઈ પાસેથી કાયમ કળ ખરીદતો. કાયમના સહવાસથી કેટલીક વખત તેની પાસે પૈસા ન હોય તો પણ તે બાઈ તેને ઉધારે કળ આપતી.

અભ્યાસ દરમિયાન તે બાઈનું તેની પાસે ઘણું લેણું થતું હતું. શાળા છોડતી વખતે તેણે તે બાઈ પાસે જઈને કીધું કે, હવે મારો અભ્યાસ પુરો થયો છે. મારી પાસે અત્યારે પૈસા નથી અને મારે મારા વતનમાં જવું છે હું તમારા લેણા પૈસા ત્યાંથી મોકલી આપીશ.

બાઈને તેનું તાલકું ભેટાં જ ખાત્રી થઈ ગયેલી કે આ કોઈ સાધારણ છોકરો નથી. મારા પૈસા એ ગમે ત્યારે આપશે જ. તેણે કહ્યું કે કંઈ હરકત નહિ ખૂશીથી વતનમાં જા. અને સગવડ થાય ત્યારે પૈસા મોકલજો. પછી એ પોતાને વતન ગયો.

સમય જતાં એ છોકરાની નાનપણની સુરાદ પાર પાડી એ દ્રાંસનો સેનાધિપતિ થયો અને આખરે દ્રાંસનો શહેનશાહ પણ થયો.

એક વખત તેને પેલી કળ વેચનારી બાઈના પૈસા લેણું રહી ગયાં છે એ વાત યાદ આવી. તરતજ સાદા વેશમાં તે સાથે બેઝ માલુસ લઈને બ્રીચાની ગયો. આ વખતે પેલી બાઈ ઘરડી થઈ ગઈ હતી. તે તેને બોળખી ન શકી. ક્યાંથી બોળખી શકે, સમય પણ ઘણો થયો હતો. અને સ્થિતિમાં પણ ફેર પડી ગયો હતો.

તે છોકરાએ જઈને તે ડાસીને કહ્યું: કે, માણ, મારી પાસે તમારા પૈસા લેણું છે તે યાદ છે ને? આજ હું આપવા આવ્યો છું, એમ કહી તેણે તેનાં લેણા પૈસા ચૂકવી આપ્યા, અને પોતાના ઉપર ઉપકાર કરનાર બાઈને રહેવા માટે એક નવું મકાન જાંધાવી આપ્યું અને તેની જીંદગી સુધી તેની સંભાળ રાખી.

હોકોને આ વાતની ખબર પડી ત્યારે તેના પ્રમાણિકપણનાં વખાણ કરવા લાગ્યાં.

એ છોકરો કોણ તે તમે જાણો છો? એ છે ઇતિહાસે પ્રસિદ્ધ નરવીર નેપોલિયન બોનાપાર્ટ.

રતિલાલ ગોરીશંકર ઝોષા.

બહાર પડી ચૂકેલ છે

સાંભળતાંજ સ્વરને જુલે
જુલવાની આકાંક્ષા જાગે
તેલું કુમધુર સંગીત ધરાવતી
પ્રકાશ પીકચર્સ
ના સામાજિક સંજન

ફિલ્મ શીલીઝ
જુલાઈ ૧૯૪૨

ગીત ડોકીલા રતનબાઈ

ગીત મંજરી કૌશલ્યા

ના ગળાતું મધ પીવાં

છ. પી. ૧૦૫૫ થી ૧૦૫૭

ત્રણ રેકર્ડ્ઝના સેટ ઉપરાંત

છ. પી. ૧૦૬૪

જરૂર સાંભળો અને વસાવો.

સ્ટેશન માસ્ટર

ચિત્રના ગાયનોની રેકર્ડ્ઝ

છ. પી. ૧૦૫૮ થી છ. પી. ૧૦૬૩

છ રેકર્ડ્ઝનો સેટ

બહાર પડી ચૂકેલ છે.

ભરતમિલાપ

રેડીઓસીંગર

વગેરે ચિત્રના ગાયનોની

રેકર્ડ્ઝ હજી નથી સાંભળી ?

- તાકીદે ઓર્ડર નોંધાવો :-

ધીનેશનલ ગ્રામોફોન રેકર્ડ મેન્યુ.કં.લિ.

૧૧૦, મેડોઝ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ-૧

પ્રકાશક:-અંકુશ-૧ જીવનલાલ મહેતા, 'સ્ત્રીભોધ' કાર્યાલય, પીરમયા રોડ-અમદાવાદ

મુદ્રક:-મણિલાલ જગનલાલ શાહ, નવપ્રભાત પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ, ધીકોટા રોડ-અમદાવાદ

સ્ત્રીલોક

બા
ળ
ક
સા
થે

૧૯૧૨

ડોંગરેનું બાલામૃત

છોકરાઓ માટે પુછીકારક દવા છે, તે નબળા અને સુકાઈ ગયેલાં છોકરાંઓને સાજાં કરે છે. આ બાલામૃતમાં છોકરાંઓના હાડકાં મજબુત કરવાની ચીજો સમાયેલી છે. મધુર છે.

ભગવાન કૌટિલ્યનો અપૂર્વ કથ કામસૂત્રનો શુદ્ધ સરળ અનુવાદ

કામશાસ્ત્ર

[વાત્સ્યાયન તેજ ભગવાન કૌટિલ્ય]

હવે કામવાની ધારતી નથી.

કામશાસ્ત્રને ધણાઓ તરફથી લોકોની આંખોમાં ધૂળ ફેંકવામાં આવી છે. કામશાસ્ત્રને બદલે તેની સાથે કંઈ સંબંધ ન હોય તેનાં પુસ્તકો આપવામાં આવે છે અને લોકોના પૈસા ઝુટવો લેવામાં આવે છે.

જામાનો હવે ચાલી ગયો.

લોકો હવે આવી ચાલ્યાછ સમજી ગયા છે. અને ફસાવા પહેલાં વિચાર કરે છે. પણ અસહ વાત્સ્યાયન ઋષિના કામસૂત્રમાં શું છે તે તેઓ જાણતા નથી.

અસહ સંસ્કૃત પુસ્તક ગુજરાતી ભાષામાં.

ધણા વર્ષોની મહેનત પછી મૂળ સંસ્કૃત પુસ્તક અને તે પર કાચીના વિદ્વાન પંડિત સુધારેલી બે દીકાઓ જેમાં આપણા તે મહાનઋષિની જીવિ જણાય છે.

ગુજરાતી ભાષામાં શુદ્ધ સરળ અનુવાદ.

આખોય અંધ-મૂળ શ્લોક લેતું ભાષાંતર ને દીકાનો પૂરેપૂરો અર્થ સમજાવતું, રસની છાંયો ઉછાળતું અનેકું પુસ્તક.

ઉપરાંત કંઈ નવીનતા છે.

સાથે એજ કામશાસ્ત્રના વિષયને લગતાં નામાંકિત યૂરોપના લેખકોના પુસ્તકોમાંથી દીપણીઓ અને સંસ્કૃતના જેવાજ અર્થોમાંના ઉતારા.

ગુજરાતી ભાષામાં વિરાટ બ્યાપાર.

આ મહાન પુસ્તક હવે ગુજરાતી ભાષામાં બહાર પડનાર છે. તેની પાછળ અમોએ જર અને જહેમતની જરા પણ ક્યાય રાખી નથી. ગુજરાતી ભાષામાં આવું પુસ્તક હજી સુધી બહાર પડ્યું નથી. તમારે કામવાની નિઃકુચ ધારતી નથી. મૂળ અંધ શ્લોક, દીકાઓ, દીપણીઓ અગ્રેજ ઉતારા સાથે બહાર પડે છે.

આ પુસ્તક બજારમાં જાહેર વેચાતું નહીં મળે.

for Private Circulation only

માટે

પ્રથમથી બ્રાહ્મક થનારને બે ભાગ માત્ર રૂપિયા છ માં આપવામાં આવશે. તેની કિંમત રૂપિયા આઠ અને હીલસ એડીસનના રૂ. દરા લમકમ રહેશે. ટપાલ અર્થે જુદું.

પ્રથમથી બ્રાહ્મક થનારે રૂપિયા ત્રણ દુરત મોકલી આપવા.

મેસર્સ જીવનલાલ અમરશી મહેતા.

પીરમથા રોડ, અમદાવાદ.

કદા અગાઉથી જ નામ નોંધાવનાર અને યુક્ત ઉમરના માણસોને જ મળી શકશે.

આમજીવનમાં સ્વર્ગ ખડું કરનાર
પોતાની મંડળી સાથે શહેરનો
વૈભવ વિલાસ છોડી

હિન્દી

આમ પુનરો-
દ્ધારમાં જીવન
સમરથે છે ને
યુવાન યુવતી-
ઓને પોતાના
કર્તવ્યનો શહ
ખતાવે છે.

પાકું પુઠું : કળામય કવર જેકેટ
ચૃષ્ટ ઉરપ કિંમત રૂ. ૭૫

દીવાને સાગર

હફતર ખીબું

શ્રી સાગરનાં છેલ્લાં વીસેક વરસનાં
ભજનો, ગઝલો અને કાવ્યોનો
ગ્રન્થ.

આ ગ્રન્થ શ્રી સાગરની હયાતીમાં
ઈ. સ. ૧૯૩૬ માં તેમની જ દેખરેખ
નીચે ફેહરીશત : શાહકોપ અને
શાહમુયયિ સાથે છપાયો હતો.

કિંમત રૂ. ૭૫

(વિ. પી. પોસ્ટેજ ખર્ચ આઠ આના જુદું)

થોડીજ પ્રતો છે માટે જાસુએ

વૃશ મંગાવો લેવું.

જીવનલાલ એન્ડ સન્સ

પીરમશા રોડ, અમદાવાદ.

કુમારો માટે ઉપયોગી હિન્દના
તેમજ દરિયાપારના મહાન નરો-
ના સરખાપામાં આલેખાયેલાં

જીવન ચરિત્રો

વિભૂતિ મંદિર

લેખક : શ્રી અશોક હુષ્

કર્નલ લોરેન્સ, લાલા હરદયાલ,
સર જોન ક્રાન્ડલીન, સર આર્થરક.
ન્યુટન, જિસેખ ગેરીબાંદી, માર્કોની,
રોનાલ્ડ રોસ, અબ્રાહમ લિંકન,
ટોમસ પેઈન, અને ડૉ. કેટકર.

દશ ચરિત્રો સચિત્ર, કવર જેકેટ

કીંમત રૂ. ૭૫

.....લખો.....

જીવનલાલ એન્ડ સન્સ

લંખતરાય રોડ, વીલાપારલા (વેસ્ટ)

(મુંબઈ) અગર પીરમશા રોડ, અમદાવાદ.

'જ્ઞાનચંદ્રિકા પુસ્તકમાળા' ના આલોકનો

ચાલુ સાલનું બીજું પુસ્તક
શ્રી હનૈયાલાલ મુનશીકૃત
કેનો વાંક ? કી. ર. અરી
બહાર પડી ગયું છે. અને
જો આ પુસ્તક ન જોઈતું
હોય તો 'અણહિલવાડનો
યુવરાજ' (ઉત્તરાધ) પણ
બહાર પડ્યો છે. તે મળશે.
ગ્રાહકો બન્નેમાંથી જે
જોઈએ તે મંગાવી શકે છે.
ત્રીજું પુસ્તક શ્રી અમૃત-
લાલ ત્રિવેદીનું સામાજિક
સર્જન.

જસવંતી-દીલનાડખ
છપાય છે. તે-આ માસની
આખરમાં બહાર પડશે.
વ્યવસ્થાપક.

નવાં પુસ્તકો

અણહિલવાડનો યુવરાજ
ભા. ૧-૨ ને ૪-૮
ત. રાજમાતા ૩-૮
સુરેખા ૨-૮
અવંતીપતિ ૨-૮
સહયરીની શોધમાં ૧-૮
કાર્તિક કથાઓ. ૨-૦
સુવાસચંદ્ર (ચરદાખાણ) ૨-૮
ઈલા ૧-૮
'શ્રીમોક્ષ કાર્યાલય'
પીરમથા રાઠ-અમદાવાદ.

વાર્ષિક લવાજમ.

દેશ બહારેશ પરદેશ
૪-૮-૦ ૪-૧૨-૦ ૫-૮-૦
(નવ શીર્ષક)

શ્રી ખો. ધ

ઓગસ્ટ ૧૯૪૨	અનુક્રમણિકા છૂટક નકલ આઠ આના	૧૫ ^૦ ૮૬ અંક ૮ મો
---------------	--------------------------------	-----------------------------------

૧ આતમને આરે ઉઠી	શ્રી દાદાભાઈ પટેલ	૩૪૫
જોતીતી વાટડી...
૨ મંગલાધરનો આદર્શ ...	શ્રી પ્રમોદ ઉમરવાડીયા	૩૪૬
૩ જમુનાને તીર ...	શ્રી વિશ્વ મહેતા	૩૪૭
૪ ગરબી ...	શ્રી નમીનદાસ શાહ	૩૪૮
૫ વહુ ...	શ્રી નવીન.આર. આચાર્ય	૩૪૯
૬ આધુનિક મુશ્કાળા ...	શ્રી સરસ્વતીચંદ્ર મજમુદાર	૩૫૨
૭ કહે તું કાણ ? ...	શ્રી કનકકુંવરબા સાહેબ	૩૫૩
૮ આમે કેમ ? ...	શ્રી વિનોદરાય છે. મહેતા	૩૫૪
૯ યુગરાતની નારી ...	શ્રી 'અન્નિક'	૩૫૯
૧૦ અનસુયાએ રસોડું મુધાર્યું...	શ્રી કુંગરણી સંપટ	૩૬૧
૧૧ લગ્ન ...	શ્રી પ્રવીણ શં. પ્રતાપ	૩૬૪
૧૨ મા ...	શ્રી જગતરાય દવે	૩૭૧
૧૩ ચીનની વીરાંતના મા-ધુ...	...	૩૭૩
૧૪ વિવિધ વાનીઓ	૩૭૬
૧૫ બાળઉછેર ...	શ્રી બનમયા એન.જોષી	૩૭૭
૧૬ અંતરબધા ...	શ્રી વાદીલાલ શાહ	૩૮૧
૧૭ આશાને ...	શ્રી ભારદ્વાજ	૩૮૩
૧૮ પુસ્તક પરિચય ...	શ્રી કેશપ્રસાદ દેસાઈ	૩૮૫
૧૯ ચાલુ બનાવોની માહિતી ...	"	૩૮૬
૨૦ શ્રી સમાચાર	૩૯૧

આમંત્રણ

ખહેતો અને લાઈઓ,

'શ્રીમોક્ષ' નો દર વર્ષે નવરાત્રીમાં ઉપયોગી થાય તેવો
'ગરબા અંક' આપવામાં આવે છે. છેલ્લા બે વરસ થયાં તે
અંકો ધણાજ વખણાયા છે તે આપ સૌ જાણો છો.

ઓક્ટોબરનો અંક 'ગરબા અંક' તરીકે બહાર પડશે.

આપના ગરબાઓ વહેલી તકે અમોને મોકલી આપશો.

જોપી અમોને ક્રમવાર ગોઠવવામાં તેમજ ચિત્રો વગેરેમાં ઉપયોગી
થાય, એ હેતુથી આ અંકમાં જ જાહેર કર્યું છે. છેલ્લી ધરીએ
અમોને વણીજ ઉતાવળ કરવી પડે છે. માટે દરેક ભાઈ-બહેનને
પોત પોતાની કૃતિઓ કાર્યોલ્પનો ગોઠવી આપવી. -મંત્રી.

જીગરની અભિલાષા હતી, અને તે પ્રાપ્ત કરવા માટે સ્ત્રીબોધ દ્વારા તેમણે લોકમંત કેળવવામાં કયાશ રાખી નહોતી. વૃદ્ધાવસ્થા પ્રાપ્ત થતાં તેઓથી સ્ત્રીબોધ માટે મહેનત ભર્યું કાર્ય થઈ શકતું નહોતું. પરંતુ મારાં સહુતંત્રી તરીકે મને તેમની અનુભવ ભરી સુંદર સલાહ સંતત મળતી હતી. આ સલાહની મને મોટી ખોટ પડ્યો. ગુજરાતી ભાષા માટે તેમને ઘણો પ્રેમ હતો. અને તેમનાં પારસી જાંઘુ ભગિનીઓ ગુજરાતી ભાષામાં રસ લે, તેનો અભ્યાસ કરે, અને ગુજરાતી સાહિત્યની ખીલવણીમાં પોતાનો વ્યાજખી હીસ્સો આપે એ જોવાની તેમને ઘણી જ હોંસ હતી. પારસીઓ અગ્રુહ ગુજરાતી લખે તે તેમને જરાયે ગમતું નહોતું. તે સાચે હિંદુઓ પણ સરળ ગુજરાતી લખે અને પારસીઓ પણ સમજી શકે તેવી ભાષા લખે તો જ પારસીઓમાં ગુજરાતીનો પ્રેમ રહેશે એવી તેમની માન્યતા હતી.

મારાં તો તેઓ વડીલ અને શુભેચ્છક હતાં. પુખ્ત વયે પણ વડીલનાં મૃત્યુથી આઘાત થાયજ. તેમના ભલા અને વિદ્વાન પતિ શેઠ જહાંગીરજીને તો તેમનો વિયોગ અસહ્યજ થયો. તેમનાં દુઃખમાં અમારું સર્વતું દુઃખ સમાઈ જાય છે. પરંતુ જહાંગીરજી એવા ધીર પુરુષ છે કે તેઓ પશુ દુઃખ સહન કરી શકે.

ગુજરાતી સાહિત્યમાં પુતળીભાઈનું નાનકડું પણ સ્થાન છે. ગુજરાતી, સાહિત્યના આગેવાનો તે સ્વીકારશે એવી આશા છે. સ્ત્રીબોધની ખોટ તો અસહ્ય છે. અન્ય શુભેચ્છકો તે પુરવા મહદ કરશે એમ આશા છે. તેમના આત્માને શાંતિ અહાવાતુંજ હવે તો આપણા હાથમાં છે.

કેશવપ્રસાદ દેસાઈ.

વર્ષ ૮૬ :: ઓગસ્ટ ૧૯૪૨ :: સળંગ અંક :: ૧૦૨૭ :: અંક

આતંમને આરે ઉભી જોતી'તી વાટડી

(રાસ)

આતમને આરે ઉભી જોતી'તી વાટડી
 આવો અનન્તતાથી એજસનાં પૂર
 હૈયું ઊભાવવા.
 સસ્તિને તીર બેઠી સુણતી'તી ગીતડાં
 આવો અગમ્ય તમે મુશ્તાના સૂર
 હૈયું જગાવવા.
 આશાની પાંખ પરે ઉડતી'તી બ્યામમાં
 આવો અજકન્ત તમે તોરકનાં નૂર
 હૈયું અગાવવા.
 હૈયાના સરવરથી ઝરતી'તી પ્રેમઓત
 આવો અકાર પ્રેમ ખીવા મધૂર
 હૈયું હસાવવા.
 સોરભજર પુષ્પમાલ, સુંબરી'ની વારીએ,
 આવો નાચન્ત મત્ત બહાલા મધૂર
 હૈયું નચાવવા.
 ભીંભયો ન પ્રાણ મારો ભીંભ ના ચુંદડી,
 આવો રસિક રાજ રેઠો રસપૂર
 હૈયું ભીંભવવા.
 નિશદ્દિન વિયોગમાં રોતી'તી આંખડી,
 રે'શો ના દેવ મારા હાવાં મુદ્દર
 હૈયું તલસાવવા.

કાલ્યાણાર્થ પટેલ

મંગલાષ્ટકનો આદર્શ.

લેખક:-શ્રી. પ્રમોદ ઉમરવાડીયા.

અનાદિ
જયી આ-
ણી સામાં-
ક સંસ્થાઓ

પાલતી આવી. કુટુંબ-સંસ્થાઓ અને ઈતર
સંસ્થાઓ સમાન લગ્ન-સંસ્થા પણ મનુષ્યની
પ્રાર્થિક, આધ્યાત્મિક અને નૈતિક દ્રષ્ટિએ
વરસ્પરની જરૂરને ધારણે અસ્તિત્વનાં આવી
અને વિકાસ પામી. પ્રીતિ, લાગણી, સંરક્ષણ
અને કર્તવ્ય માટે સંયુક્ત કુટુંબ-સંસ્થા ઉત્તમ
પ્રેમાય છે તેમ મનુષ્યના આત્મિક સંબંધ-
માંથી પરિણમતા રત્ન, આનંદ અને સુખ-
પ્રેક્ષવ માટે લગ્ન પણ સમાજનું એક વિશિષ્ટ
અંગ છે.

રેલીઓનાં અને આત્મજનોનાં લગ્ન પ્રસંગે
જે ઉત્સાહ થાય છે તે વ્યક્ત કરવા આપણે
કર્તવ્ય લેએ કે વ્યવહાર લેએ, જવેલ-જોડકા,
સુંદર પુસ્તકો, સંગીત વાદ્યો કે સોના-ચાંદીની
ઈતર વસ્તુઓની ભેટ આપીએ છીએ. આ
ભેટો તો જાણે આપણી યાદગીરી માટે, પરંતુ
તેમના સુખદ પરિણીત જીવન માટે સદ્-
ભાવનાઓ-વાંચનાં આશિર્વાદના એ મંગલ
શબ્દો ઉચ્ચારીએ છીએ. ઉપરાંત, આર્થ સંસ્કૃતિને
ઉત્તમનાર, ઉત્તમવળ, તેજસ્વી અને પ્રતિ-
ભાવંત આદર્શ પરિણીત જીવન જીવી ગએલાં
આપણાં પૌરાણિક આદ્ય મહાજનો પણ
રેલીઓનાં સહજીવન દીર્ઘ અને મંગલકારી
કૃષ્ણ એવી શુભ ભાવના જે શબ્દો દ્વારા
વ્યક્ત કરીએ છીએ તેને 'મંગલાષ્ટક' તરિકે
જોગણીએ છીએ. મંગલ શબ્દોથી ભર્યું ભર્યું,
ચાર ચાર લીટીનું આઠ કડીવાળું ધૂય તે
મંગલાષ્ટક. આઠ કરતાં જોછી હોય તેને
મંગલાચરણ કહીએ છીએ. નરીન-પ્રકારના
મંગલાષ્ટક લેએ શ્રી. કનુ દેસાઈનું દાંપત્ય
જીવનના સુંદર પ્રસંગો આલેખતું ચિત્ર-
આલેખમ.

'મંગલાષ્ટક' - ક્રિયોગ સાથે ભાવના અને
કલાની દૃષ્ટિએ પ્રશંસા પામ્યું છે.

દગલો નાંખતાં શ્રી ગણેશનું નામ લઈએ
છીએ, તેમ લણાં ખરાં મંગલાષ્ટકમાં પરણ-
નાર યુગલનું મંગલ ઇચ્છવા માટે શ્રી ગણેશનેજ
આવાહન કરવામાં આવે છે. ત્યાર પછી
રામ-સીતા, રાધા-કૃષ્ણ, શંકર-પર્વતી, વસિષ્ઠ
અરુંધતી, વિષ્ણુ-લક્ષ્મી, સરસ્વતી, સારસ-
સારસી, સાગર અને સરિતા, કમળ અને
બમર, સૂર્ય અને ઉષા, ચંદ્ર અને ચંદ્રિકા
જેવાં દાંપતિક યુગલો પાસે મંગલ વાંચીએ
છીએ. મંગલાષ્ટક એ કવિતાનું જ એક સ્વરૂપ
છે. એમાં કદપના કરતાં ભાવનાને વિશેષ
પ્રાધાન્ય આપવામાં આવે છે. કવિતાનો પ્રકાર
ખેડવો જરા કઠિન છે. એટલે સામાન્ય જન-
તાને એ પ્રત્યે હથોટી અને અભિરૂચી જોછી
હોય એ સ્વાભાવિક છે. સર જોડમન ઝોસના
પ્રશ્ન- 'કવિતા એ લોકભોગ્ય કલા, ખરી?' -
ના જવાબ માટે સાહિત્યકારોમાં ધણો-મતભેદ
છે. કેટલાકને મતે લોકભોગ્ય છે અને કેટલાકને
મતે લોકભોગ્ય નથી; જેને રસ અને આનંદ
મળે છે તે જ કવિતાનો ઉપભોગ કરે છે. એ
વિષે મતો ગમે તે હોય, તોપણ આપણી
ઓંચો પાસેથી એ પરતેના જ્ઞાનની-આસ
કરીને પિંગળશાસ્ત્રના જ્ઞાનની-અપેક્ષા રાખવી
વધારે પડતી છે. આ કારણથી જ આપણી
ઓંચોને મંગલાષ્ટક લખવામાં અને ગાવામાં-
મુશ્કેલી પડે છે. અને લખવા માટે એ વિશેના
જાણકાર પાસે. 'મંગલાષ્ટક લખી આપોની'
કરીને-આજીજી કરવી પડે છે.

અને ગાવા માટે મંગલાષ્ટકમાં વપરાયેલા જંદના
અજ્ઞાનને કારણે તેનો રાગ બેસર અને કંઈક
ખતી જાય છે. ના ઈલાજે જેમ ફાવ્યું તેમ
ગાઈ કાઢવું પડે છે. આથી એક તો જંદનું
ખંડન થાય છે અને ખીલું જે ઉન્નત
ભાવનાઓ વ્યક્ત કરવામાં આવે છે તેનો

જમુનાને તીર

નૃત્ય ગીત

[દાળ-‘નાચો નાચો પ્યારે મનકે મોર’ને મળતો]

ચાલો ચાલો જમુનાને તીર !

આજ સખિ વાચે છે સ્નેહના સમિર.

ચાલો ચાલો.

આકાશે નીલરંગી, જીવાની ભાતાં

શરદ પ્રભાત !

વીતી હો રાત !

અમકન્તા ખેડલે હો લસવાને નીર.

ચાલો ચાલો.

રહારા સ્વપ્નોમાં રાસ

રહારા અંતરમાં આશ

અગે જીવનમાં પ્રેમ પ્રકાશ !

સૂણવાને ગાન મધુર, મનડું અધીર.

ચાલો ચાલો.

ખંસરીના સૂરમંદી મનડું મસ્તાન છે !

મોહનનાં રાધાને અંતરનાં દાન છે !

આશલયું લાગે રૂપાણું એ તીર.

—ચાલો ચાલો.

[વિશુદ્ધ મહેતા]

સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ થઈ શકતો નથી. ધણું ખરાં મંગલાષ્ટકમાં સુન્દર ઉપમાઓથી પરજીનાર વ્યક્તિઓના વિશેષ નામ અંશિત કરી લઈ તેમના પરસ્પર સ્નેહ, લાગણી, સુખ વિ. ની ભાવના વ્યક્ત કરવામાં આવે છે. આથી વિશેષજીના અથાગ ભારને લીધે, નજી સમસ્ત વિશ્વમાં-પરજીનાર એ જ વ્યક્તિ સર્વગુણ સંપન્ન ના હોય એટલી કૃત્રિમતા લાગે છે અને મંગલાષ્ટકનો ઉચ્ચ આદર્શ મડીલર જુલો જવાય છે.

મંગલાષ્ટક મોટે ભાગે-‘શાર્દૂલવિક્રીડિત’ જંદમાં જ લખાય છે. બીજાં જંદમાં પણ લખવામાં આવે છે. જે કે મેં ‘વસંતતિલકા’માં વોચું છે પરંતુ તેમાં મંગલમય ભાવનાના આશિર્વચન કરતાં પરજીનારની પ્રશંસા જ વધારે જણાતી હતી. ખાસ કરીને ‘શાર્દૂલવિક્રીડિત’ અને ‘વસંતતિલકા’માં મંગલાષ્ટક લખાતાં જોવામાં આવે છે. એટલે એની સુચેયતા અને ગાવાની દબ માટે સ્ત્રીઓએ એ બે જંદોના તાલ તથા યતિ એટલે કયાં અટકવું તે ધ્યાનમાં રાખી લેવાની જરૂર છે. સૌથી પ્રથમ તો કયા જંદમાં મંગલાષ્ટક લખાયું છે તે અને તે જંદના તાલ અને યતિ જાણી લેવા જોઈએ. તાલબદ્ધ જંદ ગાવાથી માધુર્ય અને ભાવનાથી પવિત્ર વાતાવરણ અનુભવાય છે. બે મડી બેકાં હોઈએ તો ‘ઉકવાનું’ મન ના થાય એટલી આલ્હાદકતા અને મનેરમતા હૃદયને જાવરી લે છે. મંગલાષ્ટક તાલબદ્ધ ગાવામાં ન આવે તો કદયુ લાગે છે અને સમિલિત સામનમડળની ‘કર્ણપ્રિયતા’ જોઈ શકાય છે. ‘વસંતતિલકા’ અને ‘શાર્દૂલવિક્રીડિત’ ના તાલ અને યતિ સગવડ ખાતર, આપણે જોઈ લઈશું કે જેથી ગેપતાની ચુરેલી નડે નહિ. ‘વસંતતિલકા’ એ વર્ણમેળ એટલે અક્ષરમેળ જંદ છે. એમાં ચૌદ અક્ષર આવે છે. એ જંદ ગાતો વખતે પહેલા, ચોથા, નવમા અને તેરમા અક્ષર ઉપર તાલ આવે છે. અને આઠમા અક્ષર પછી યતિ એટલે અટકવાનું, ‘શાર્દૂલવિક્રીડિત’ પણ અક્ષરમેળ જંદ છે. એમાં જોગણીસ અક્ષર આવે છે. એ જંદ ગાતો વખતે પહેલા, ત્રીજા, છઠ્ઠા, આઠમા દશમા, તેરમા, સોળમા અને સંતરમા અક્ષર ઉપર તાલ આવે છે. અને બારમા અક્ષર પછી યતિ એટલે સ્વેજ અટકવાનું.

મંગલાષ્ટકનો ઉદ્દેશ આપણા પરજીનાર આપ્તજનો પ્રત્યેની શુભ આકાંક્ષા કે આશિ-

વાંદ બ્યક્ત કરવાનો છે. અને એ રીતે આપણી પૂજનીય આર્થ વિશ્રુતિઓ પણ તેમનું મંગલ ઇન્કે એવી ભાવના રાખીએ છીએ. તેમાં પરજીનારના ભારોભાર વિશેષજ્યેથી યુજનિદેવ તેમનો કીર્તિમિત્ર સંબંધ, સૌન્દર્ય વિની અતિ શયોકિત ભરી મોમાંસા કરવામાં આવે એ ઇચ્છવાયોગ્ય નથી. કારણ એથી આપણા ઉચ્ચગ્રાહમાં કૃતિમતા આવે છે, ઉચ્ચની ઉત્કૃષ્ટ ભાવનાઓનું નિરુપણ થતું નથી અને આપણું મંગલસાદક દીકાપાત્ર બને છે.

પ્રવર્તમાન યુગમાં યોગ્યપદ મંગલસાદકો પ્રસિદ્ધ થાય છે. નવી નવી ભાવનાઓ જાણવા મળે છે. એ પૈકી 'પુરુષ અને પ્રકૃતિ' તથા 'મંગા નદીની પવિત્રતાની ભાવના લગભગ સામાન્ય ઘર્ષ પડી છે-એવી કે,

“બ્રહ્માંડના સકલ સંચવાની આદ્ય ને પાંચર્થા મદતની યુદ્ધજનાધી, ને સ્ફુર્તા પુરુષ ને પ્રકૃતિ જની, તે સાધી વિષા પામ મંગલ આ પ્રસંગે.”
(વસુપા).

શ્રી સુન્દરમતા એ મંગલસાદકમાં એક નવીનતા છે. આર્થ વિશ્રુતિઓને મંગલ ઇન્કવાનું આવાહન છે તેમજ પરજીનાર દંપતિને પરસ્પર મંગલ સાધવાનો આદેશ છે. મંગા નદીની કુમારિકા સાથે સરખામણી આ રીતે છે.

“હિમાદ્રી નગરાજ દેવ પાપી તે ને પિતા સર્વનઃ સ્નાને ગાત્ર કરી પવિત્ર વહતી ધીમે પટે નન્દવી, તેવાં મંગલ શબ્દ સ્નાન વદને સંચારતી કન્યકા સંસારે કરો સદા અવરને પુણ્યદેકે નિર્મલા.” વિ.

અર્વાચીન નવીન ભાવનાઓ લેખે એક બે કડીઓ ટાંકીને આ લેખ પુરો કરીશું.

“સંધ્યા ધીરી જરી ગઈ, પૂગલને કુંકુમ છાંત્રી ગઈ, ને આવી રસ પૂતી જીવનમાં સુરમ્ય વિસાવરી; પુણ્યો ને લતિકા સહુ નમી નમી આરિય વર્ષાવર્ષા, કેને કોયલ ટોકતી! યુગલનું સંલગ્ન હો મંગલ.”
“શિશિસ રસેન્દ્ર શા કવિજને ને ભૂમિમાં વિલસ્યા,

ગરબી

સોનલા ઇંદાણી

રૂપલા ઇંદાણી

ઉપરે હો માત! ગરબી સોહાય.
રજનીને સંદ્રતણી ઉજમાળી પાંખે,
ઠાળી ઠાળી વાદળીના હૈયાની ઓથે:
માતાના સૂરભરી ગરવી એ ગરબી,
મારી સીમાડીની

ઉપરે હો માત! ગરબી સોહાય.
નાનકા ઘડલા મારા તેલપૂર્વા કોડિયાં,
છિદ્રોથી રનેહતણાં રફિમનાં 'સોણલાં:
તિગિર ચમાવતી ગરવી એ ગરબી,
મારી સીમાડીની

ઉપરે હો માત! ગરબી સોહાય.
સૂનાં મંદિર મારાં સૂનાંતાં સોણલાં,
સૂનાં આઠાથ સૂની બેઠી'તી વાદળી;
સૂની ચંદામાં ગરવીએ ગરબી,
મારી સીમાડીની

ઉપરે હો માત! ગરબી સોહાય.

નગીનદાસ શાહ

ન્યાં પ્રીતિ,તપ, સૌર્મ સ્વાર્જણ તણાં જ્યેત કાળો યમાં
ખેલથી માલવ જાળ સિદ્ધ શિશુની ને ભૂમિમાં એકદા,
એ કલ્યાણીની ભુમિ! યુગલને અર્પો સહુ મંગલ” વિ.

આ ઉપરથી જણાશે કે નવીન યુગમાં સંસ્કૃતિ પોષક વિશ્રુતિઓ અને કુદરતના અમાનુષી તત્વોને સાટે વસુધામાં વસેલાં રસિક, ચેતનવંત, શક્તિશાળી, વિરાટ અને વિલસણુ તત્વોનું મહત્ત્વ ત્રિસરાતું નથી. માનવજીવનના વિકાસ માટે એવાં તત્વોનો ફાળો આ રીતે પ્રતિત થાય છે.

વહુ

લેખક: શ્રી.
નવીન આર. આચાર્ય

વહુ એ પત્ની માટે વપરાતો સામાન્ય અને જુનો શબ્દ છે. ખીન પશુ ધણી શબ્દો છે કે જેનો અર્થ 'પત્ની' એવો કરવામાં આવે છે. દાખલા તરીકે બૈરી, ઝોરત, નારી વગેરે. જો કે ખરી રીતે જોતાં આ શબ્દો 'પત્નીત્વ' સૂચક નથી કિંતુ તેઓ માત્ર 'નારીત્વ' સૂચક છે. જેવી રીતે 'પુરુષ' એ જાતિસૂચક છે તેવી જ રીતે સ્ત્રી, નારી, ઝોરત (A female) એ પશુ જાતિ (Gender) સૂચકજ શબ્દો છે. ગમે તે જોને 'સ્ત્રી' કહી શકાય અથવા ગમે તેની પત્નીને 'નારી' કહી શકાય તેનો અર્થ એવો નથી કે 'પરજોતર સ્ત્રીજ.' આ તો માત્ર બહુ લાંબા સમયથી વપરાતા ૩૬ ચળેલા શબ્દો છે. એટલે ખરો શબ્દ 'પત્ની' તે સાચી ચોખ્ખી શબ્દ છે. એ 'પત્ની' શબ્દ માટે આપણા બવહારમાં આપણે ખાસ કરીને ઓછો- 'વહુ' શબ્દ વાપરીએ છીએ. આ શબ્દજ એવો છે કે જેનો ઉચ્ચાર જોલતાંની સાથે આપણા મનની દ્રષ્ટિ સમક્ષ કોઈ દીંગલી જેવી, અસંસ્કારી અને દીંગત જેવી વસ્તુ કરે છે. માટે 'વહુ' જેવો શબ્દ જો મન ઉપર 'પત્ની' તરીકેની પ્રત્યક્ષ છાપ નથી પાડતો તેનો ત્યાગ કરી 'પત્ની' શબ્દજ વાપરવો જોઈએ.

હવે આપણે 'ધણી' એ શબ્દની ચર્ચા કરીએ. આ શબ્દ પશુ 'વહુ' ની માફક 'પતિ' માટે વપરાતો શબ્દ છે. સાધારણ રીતે પુરુષ પ્રતિ ધણી વિગેરે શબ્દોનો આપણે એકજ

અર્થ કરીએ છીએ. પરંતુ જરા વિચાર કરીશું તો લાગશે કે દરેક શબ્દના બાવમાં ધણી ફેર છે. 'પુરુષ' એટલે 'નર' (A male) આમ તે જાતિસૂચક શબ્દ છે, એટલે ગમે તેના પતિને 'પુરુષ' તો કહી જ શકાય કેમકે તે નર છે. ધણી એટલે માલિક (owner or master). આ બે શબ્દોને પશુ આપણે પતિસૂચક માનીએ છીએ, અને કદાચ સાહિત્યના જન્મ વખતથીજ વાપરતા આવ્યા હોઈશું, પરંતુ માલિક કે ધણી માત્ર પશુઓને હોઈ શકે. માણસને માલિક ન હોય અને માણસને માટે માલિક રાખવો તેનો અર્થ એ કે તે પશુ સમાન છે એટલે જોશું તે આપણે માટે સરમજનક છે. હુંકમાં, એક જ બાવ દર્શાવવા વાપરવામાં આવેલા વિધિવિધ અર્થો- યુક્ત શબ્દોનો ત્યાગ કરી આપણે 'પતિ અને પત્ની' એ શબ્દોનો અદો ઉપયોગ કરીશું.

પતિ અને પત્ની બંને સમાજનાં અને મંસારનાં એકજ સરખા મહત્વનાં અને ઉપયોગી અંગો છે. કોણ જાણે કોણે પત્ની- એને 'વહુ, વહુ' કરી દલકી ગણી કાઢી હશે! આમાં કાં તો હોય હોય સખજ અને સત્તાધારી હોઈ પોતાની ઉચ્ચતા બતાવવા માગતા પુરુષોનો, અથવા તે વખતની 'પત્ની'ઓ માટે 'વહુ' શબ્દ વાપરીશું તો તેમને અન્યાય તો નહિ લાગે ?-તે 'વહુ' ઓમાંથી બનેલી સામ્યોનો. વહુ એટલે કામ કરવા, સાસરાનાં

આધુનિક યુદ્ધકળા

લેખક : શ્રી. સરસ્વતીચંદ્ર મજમુદાર

આધુનિક યુદ્ધકલાનો પ્રશ્ન ચર્ચાતા પૂરે પ્રાચીન અને મધ્યકાલીન યુદ્ધકલાને અવગણી પડશે. યુદ્ધકલાનું ઉત્પત્તિ સ્થાન યુદ્ધ છે એટલે યુદ્ધનું પણ તર્કબુદ્ધિથી નિરીક્ષણ કરવું પડશે. અને એ યુદ્ધમાં પણ પ્રાચીન, મધ્યકાલીન અને અર્વાચીન એટલે આધુનિક આમ ત્રણે કાલનું વિભક્ત અસ્તિત્વ અખડિતપણે સ્વીકારવું પડશે. સૃષ્ટિના સર્જનકાલથી તે વિદ્યમાન કાલ પર્યંત અનેક જીવસૃષ્ટિ અપિચિત યુદ્ધજ આદરતી આવી છે. એ યુદ્ધના ઉદ્ભવનું વાસના નામક મૂલ જીવસૃષ્ટિઓના અંતઃકરણમાં જડાઈ ગયેલું છે. જીવસૃષ્ટિઓમાં મનુષ્ય ક્રેષ્ઠ જીવ છે. એમ કહીશું, કે મનુષ્ય એ ઈશ્વરની ઉત્તમકક્ષાનું એક અપ્રતિમ પ્રતીક છે. એટલે તેનામાં કલાના અંશ સવિશેષ છે.

પ્રત્યેક કળાકાર પોતાની કળા પોતાના અંતઃકરણના શુભખંડમાંથી લઈ આવે છે. તત્ત્વજ્ઞાનીઓ એ શુભખંડને આધ્યાત્મિક પ્રદેશ કહે છે. આધ્યાત્મિક પ્રદેશ જ્ઞાનમય છે, અને તે અસંખ્ય કળાઓનો અધિષ્ઠાતા છે. આ આધ્યાત્મિક પ્રદેશમાંથી નિમજ્જેલી પ્રત્યેક કલા પવિત્ર, સૌંદર્યપૂર્ણ અને પ્રેમ સ્વરૂપ છે, તે મનુષ્ય માત્રને મુગ્ધ કરે છે. કેટલીક કળાઓ તો અન્ય અજ્ઞાન જીવ સૃષ્ટિઓમાં પણ પ્રભાવ પાડે છે. સંગીતકળા તેના પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ સ્વરૂપ છે.

આધ્યાત્મિક પ્રદેશ પ્રત્યેક મનુષ્યના અંતઃકરણમાં હોય છેજ, છતાં પ્રત્યેક મનુષ્ય તે અગત્ય પ્રદેશમાં પ્રવેશી શકતો નથી. એ પ્રદેશમાં પ્રવેશના માટે મનુષ્યે પ્રેમસ્વરૂપ બનવું પડે છે. અને પોતાના પ્રેમને વિશ્વવ્યાપક

બનાવવો પડે છે. એ અખિલ વિશ્વને ચાહે છે અને જેને અખિલ વિશ્વ પણ ચાહે છે તે પ્રેમી છે. આ પિરતુત અને સર્વવ્યાપક ઉત્કૃષ્ટ પ્રેમની વ્યાખ્યા છે.

યુદ્ધમાં પ્રેમ બાવના નથી કિંતુ દ્વેષભાવના છે. દ્વેષભાવનામાં કળાના આવિર્ભાવ માટે અવકાશ નથી. કળા સંગતિ છે એટલે સ્નેહનું સંયોગીકરણ કરે છે ત્યારે યુદ્ધ અસંગતિ છે તે સ્નેહનું પૃથક્કરણ કરે છે.

કેટલાંક યુદ્ધો દ્વંદ્વમાંથી જન્મે છે. અને કેટલાંક યુદ્ધો સ્વયંબૂ પ્રકટે છે. દ્વંદ્વ યુદ્ધનું ક્ષેત્ર પૃથ્વી છે, સ્વયંબૂ યુદ્ધનું ક્ષેત્ર અંતઃકરણ છે. દ્વંદ્વ યુદ્ધ હમેશાં ક્લેશનું ઉદ્દીપન કરે છે ત્યારે સ્વયંબૂ યુદ્ધ શાશ્વત આનંદ સાથે તાદાત્મ્ય સાધી સુખ પ્રકટાવે છે. તત્ત્વદૃષ્ટિએ સ્વયંબૂ યુદ્ધને યુદ્ધ જ ન કહી શકાય. તત્ત્વજ્ઞાનીઓ એ યુદ્ધને “મોગ”ની સંજ્ઞા આપે છે.

દ્વંદ્વ યુદ્ધે પ્રસરેલું કળ એ કળા નથી કૌશલ છે-શુદ્ધિબળ છે. શુદ્ધિબળને પ્રતિસ્પર્ધી છે એટલે તેને જય અને પરાજયની જંગળ છે. ઉત્કૃષ્ટ કળા અદ્વિતીય છે-તેનો પ્રતિસ્પર્ધી કોઈ નથી. તે મૂર્તિમંત જય છે.

પ્રાચીન કાલનું યુદ્ધ કૌશલ

હવે આપણે પ્રાચીનકાલમાં યુદ્ધ કૌશલ કેવા પ્રકારનું હતું તે પૌરાણિક દૃષ્ટિએ અવલોકીશું. પ્રાચીનકાળમાં દેવો અને દાનવો વચ્ચે અનેક યુદ્ધ થયાં છે, મનુષ્યો મનુષ્યો વચ્ચે અનેક યુદ્ધ થયાં છે, માનવ અને દાનવ વચ્ચે અસંખ્ય યુદ્ધ થયાં છે; તેમાં દેવો અને દાનવોના યુદ્ધમાં દેવો યુદ્ધ કૌશલમાં શ્રેષ્ઠ હોય

એમ જણાય છે. દેવસેનામાં ભુદ્ધિજન અને અગાધ શક્તિ છે અને ભુદ્ધિજનના મદથી પ્રદેહ સ્વામિમાન છે, એટલેજ તેઓ બને પક્ષને સમાન ન્યાય આપનારી યુદ્ધનીતિને. વદે છે, ત્યારે દાનવોમાં ભુદ્ધિજન છે કિંતુ તેમના ભુદ્ધિજનની વ્યાખ્યા ભિન્ન પ્રકારની છે. તેઓ જ્ય અપાવનાર બળને જ ઉત્તમ માને છે અને કેવળ સ્વપક્ષને જ અનુકૂળ યનારી યુદ્ધનીતિને આવકારે છે. દેવો ભુદ્ધિજનમાં મંત્રજનનો સમાવેશ કરે છે અને તે મંત્રજન યનુપક્ષને પણ નિર્ભયપણે આપે છે, ત્યારે દાનવો દેવો પાસેથી ભક્ત કે શિષ્યનો સ્વર્ગ મરી એ મંત્રજન મેળવી તેનો અનુચિત માર્ગે વ્યય કરે છે.

મનુષ્યો મનુષ્યો વચ્ચેના યુદ્ધમાં પણ એક પક્ષે દેવોની યુદ્ધનીતિ અદ્ય કરેલી જણાય છે. ત્યારે બીજા પક્ષે દાનવોની જ્ય અપાવનારી એક દેશી યુદ્ધ પદ્ધતિ અંગીકાર કરેલી બાસે છે. બને પક્ષો દેવો પાસેથી મંત્રજન પ્રાપ્ત કરે છે અને પ્રતિપક્ષના સંહાર અર્થે તેનો વ્યય કરે છે.

દાનવ અને માનવના બ્યક્તિગત યુદ્ધમાં માનવ ઉભય યુદ્ધનીતિનું સંમિશ્રણ કરતો જણાય છે.

મધ્યકાલીન યુદ્ધ કૌશલ

મધ્યકાલીન યુદ્ધના ઈતિહાસમાં દેવો અને દાનવોનું અસ્તિત્વ નથી. મંત્રજન હુમ થયેલું છે. મનુષ્યો મનુષ્યો વચ્ચેના યુદ્ધો બ્યક્તિજન, પરબળ અને દ્રવ્ય જનની જ સદાચર્ય કરવામાં આવ્યાં છે, તેમાં ભુદ્ધિજન શેષ રમાયે છે, યુદ્ધમાં દાનવની યુદ્ધ પદ્ધતિનો વિશેષ પ્રમાણમાં સ્વીકાર કરેલો જણાય છે, છતાંય દેવોની બને પક્ષને સમાન ન્યાય આપનારી યુદ્ધનીતિનો લોપ થયેલો નથી.

આધુનિક યુદ્ધ કૌશલ

આધુનિક કાળના આલેખાતઃ ઇતિહાસમાં

કહે તું કોણ ?

☆

દીન જગતમાં હોત નહિ તો;
દીન બન્ધુ કહે તું કોણ.
પતિત જગતમાં હોત નહિ તો;
પતિત પાવન કહે તું કોણ.
ગરીબ જગતમાં હોત નહિ તો;
ગરીબ એકી કહે તું કોણ.
અધમ જગતમાં હોત નહિ તો;
અધમ ઉદારણુ કહે તું કોણ.
તાકત જગતમાં હોત નહિ તો;
ભક્ત વત્સલ તને કહે તું કોણ.
કનકનો અરણ્ય ગરમની જાણી;
ભવ પાર પ્રભુ ઉતારોને.

દેનકુવર આ સાહેબ
માણીયા રેર

પરબળનો આશ્રય વર્ત્ય કરવામાં આવ્યો છે. બ્યક્તિજન શેષ છે, દ્રવ્યજન યુદ્ધના દેહસરીખું અને દાનવોની એકદેશી યુદ્ધ પદ્ધતિ આત્મા સરીખી વ્યાપ્ત છે. દાનવોનું જ્ય અપાવનાર ભુદ્ધિજન ઉભય પક્ષોના મસ્તિષ્કમાં ડોળા ફાડીને જાણું છે.

આધુનિક કાળનું યુદ્ધ પ્રાચીન કાળમાં દાનવ દાનવ વચ્ચે યના યુદ્ધના પ્રત્યક્ષ સાક્ષી સમોવડું છે.

આધુનિક કાળના યુદ્ધમાં કૌશલ નથી કેવલ પ્રપચ છે. આગનો થોદો માનવ નથી દાનવ છે.

કે લેજના ઉવાનના લતાકુંજમાં બેસી બંને બહેનપણીઓ ગપ્પા મારી રહી હતી.

“શું પ્રેઈસર મેકડોના સાહેબ આજે પણ આવ્યા નથી?” ચંદ્રિકાએ પૂછ્યું.

“આજે શું પણ આવ્યા મહિના તે નહિ આવે!” હંસાએ જવાબ્યું.

“તને ક્યાંથી ખબર.”

“તે” કાલનું ‘સમાચાર’ નથી બેનું? તેમણે એક મહિનાની વધારે રત્ન લીધી છે.”

“તે ઉનાળો ઘણુંખર” વિશ્વાયતમાં જ ગાળે છે.”

“મનમાં જે ખતના તરંગની છાજ આવે તેમ તે વર્તન કરે છે, પણ તેને શું? આગળ બેકા ધરાળ નથી કે પાછળ બેકે ઉલાળ નથી, એવું છે.” ચંદ્રિકા બોલી.

“એ જીંદગી એમજ ગુજરવા પડે છે. અને એટલા જ માટે તેમણે આટલી ઉંમર ચર્ચ છતાં લગ્ન પણ કર્યાં નથી. સાચું પૂછે તો બહેન! વિવાહીત જીવન એક પ્રકારે બંધન કારકતો ખરું જ. તેમાં ન તો સ્ત્રીને સ્વયં કે સ્વાતંત્ર્ય અગર ન તો પુરૂષને.”

હંસાનું આ કટાક્ષ ક્ષયન ચંદ્રિકાએ ધ્યાન માંજ લીધું નહિ. અને બોલી : “હંસા! તું

તો જેમ કહેવેતમ બક્યા જ કરે છે. લગ્ન જીવન એ આ દુનિયાનું એક મંદામ સ્થળ છે.”

ટન-ટન-ટન-ટન પીરિયડ પુરો થયાનો બેસ વાગ્યો; એટલે આ બે બહેનપણીઓનો વાર્તાલાપ આટલેથી જ અટક્યો.

આગસી પીરિયડ ‘ફી’ હોત તો આ વાર્તાલાપ કદાચ પાર્લામેન્ટમાંના વિવાદનું ચર્ચાનું રૂપ ધારણ કરી લેત. એ તો કદી ન શકાય કે તેમાં કોની કારજીત યાત; પણ એટલું તો કદી શકીએ છીએ કે હંસા જરૂર મોં પૂસાવી ઉંઘુ ફેરવી લેત અને ચંદ્રિકાને તેને મનાવવાનો પ્રયાસ કરવો પડત ને બાળુમાં રેરોશ હોતતો તે તુરત બોલને ‘ઓફર આપત કે, ‘બોય, બે પ્લેટ ચેવડો, રસગુર્જા, કચોરી અને બે રેપેશીયસ ચા.....જમ્મી.’ સ્ફુટ-કોલેજમાં મિત્રોના મતભેદોનું સમાધાન અને સંધિ કરવા માટે આ ઇલાજ અત્યંત સુલભ અને સરળ ચર્મ ચૂક્યો છે.

કોઈ કોઈ વખત કોલેજના હોકરા-હોકરીઓ વાતવાતમાં નજીવી બાળતમાં ઉશ્કેરાઈ જાય છે અને વિરોધી બની રહે છે. આચર્યની વાત એ છે કે ચંદ્રિકા અને હંસા વચ્ચે કોઈ કોઈ વખત વાદવિવાદ અને મતભેદના જથ્થા જામતા, પણ તેથી તેમના દોહમાં વિરોધી વલણ કે દુરમનાવટ કદી ઉભી થતી નહિ; એટલું જ નહિ પણ આ બે સખીઓ વચ્ચેનો રેનેહ સંબંધ સદેવ વધતોજ રહેતો.

: ૨ :

કોલેજમાં આ બંનેનું ચોથું વર્ષ હતું. લેડીઝ હોસ્ટેલની એક રૂમમાં સાથે જ રહેતી હતી. એક સરખાં કપડાં પહેરતી, સાથે ફરતી, સાથે જ કોલેજમાં જતી અને સાથેજ લખતી વાંચતી. તેમને અત્યારે એ ખબર નહોતી કે જીંદગી સાથે કાઠવાની નથી, કે નિકળવાની નથી.

નવમહિતા અને નવદિવસ પસાર થઈ ગયા. પરીક્ષા થઈ ગઈ. બંને બહેનપણીઓ ઉંઝા નંબરે પાસ થઈ. તેમની ખુશાલીનો પાર નહોતો. તે જ અરસામાં હંસા ઉપર તેના પિતાનો પત્ર આવ્યો. તેમાં હુકામાં જણાવ્યું હતું કે:—

“તારી પરીક્ષા થઈ ગઈ હશે, માટે હવે તું અહીં વહેલી આવજે. તારી આ તને જેવા ધણો અધીરી થઈ રહી છે.”

એ દિવસ પછી—

એ આત્માઓ કચકાઈ રહ્યા હતા. કે જે થોડી જ સંજોમાં અનેકનાં હૃદયોનો આનંદ મગ્ન બનાવી દે છે ત્યારે કોઈ વખત એટલા જ સમયમાં શવકાવે પણ છે.

કુમારી ચંદ્રિકાને આ વખતે એવો તો માનસિક ક્લેશ થઈ રહ્યો હતો, કે એવો ક્લેશ પોતાના માતા-પિતાથી છૂટા પડતી વખતે પણ તેને થયો નહોતો. કોલેજમાં ચાર વર્ષ સાથે રહી પોતાનું હૃદય હંસા પાછળ તે ગુમાવી બેઠી હતી. તેના ઘરમાં માથાપ ભાઈ—ભાભી, અને તેના બાળપ્રત્યા હતા; ઘરમાં બધાં જ હતા; પણ મિત્રની આમી તો મિત્રથી જ ખુરી પડે છે. માતાને પોતાનાં સંતાનપર અનંદ લાગણી અને પ્યાર યાવ એ સ્વાભાવિક છે. ભાઈ-બહેનમાં અન્યોન્ય પ્રેમની ભાવના હોય, કારણ, તે એક લોહીના હોય છે. પણ એ અપરિચિત હૃદયોને એક બનાવનાર કોણ છે? ચંદ્રિકા સખીના વિયોગથી રડી રહી હતી—ખુરી રડી હતી. તેણે હંસાનો આખો રૂમાલ ઉનાં આંસુવડે લોળવી નાખ્યો.

નિર્જીવ લોહચંત્ર, જેને ગરમ બાળ્ય સુખ કરે છે તે ચંદ્રિકાના ચક્ષુમાંથી નીકળતા આંસુનું મૂલ્ય શું સમજે? તેણે બીજાનું ગળું નાં કરી સીસોડી મારીને બનેને છૂટા પાડવાનું

ચંદ્રિકાને બાથલીડીને રૂધાતે સ્વરે બોલી: “બહેન! મને જુલ્હી ના જતી હો!”

ચંદ્રિકા સખી વિયોગીની ગમગીનીમાં કાંઈ જ પ્રત્યુત્તર આપી શકી નહિ.

: ૩ :

કુમારી ચંદ્રિકાની હંસા સાથેની કોલેજની આ છેલ્લી મુલાકાત હતી.

એક મહિના બાદ અનિચ્છાએ પણ એ કુમારી મટીને શ્રોમતી થઈ.

નવ પરિણીત દંપતિની પ્રથમ રાત્રી મધુરજની હતી. બગલાની પાંખ જેવી શુભ્ર પલંગ શૈયા પર ફૂલસમી કોમળ, નવવધૂ સ્વરૂપ ચંદ્રિકા બેઠી હતી—તદન શાંત.

તેના જીવનસાથી પધાર્યા. કાર્ષિક બોલવાની શરૂઆત ખાતર વ્યથિત બાવે બોલ્યા,

પ્રદર વિનાશક દવા

વનિતા વર્ગનું જીવન છે

કેમ કે

તે સ્ત્રીઓના દરેક રોગ દુર કરે છે

રજસ્વર નં ૦ ૩૧૦

આ દવા સર્વ પ્રકારના પ્રદર (નિબળાઈનું જીવું) અનિયમીત, રૂતુભાવ, રક્તાપ્રદર, કસુ-વાવક, હેડ, ફીસ્ટીઆ, પેકુનો દુઃખાવો, છાતીમાં દાહ, જીવજ્વર દાયપગની બળતરા, ગુમલાગને સોજો, સુવારોગ તેમજ ગુમલાગના તમામ જુના હડીલા દરેક મટાડી ગર્ભાશયને સુધારી શરીરને શક્તિ આપે છે, અને વખત મટાડે છે. બોક્સ એકની કીમત રૂ. ૨-૮-૦ પોસ્ટેજ ૦-૭-૦

પુસ્તક મફત મંગાવો

મેનેજર:-પ્રદર વિનાશક એનાલિસ
ખંભાત (૨૬, જી. બેંગા)

“ પ્રિયે અંદિકે ! હૃદયેના વિરૂદ્ધ તમારે અહીં આવતું પડ્યું; તેથી મને દુઃખ થાય છે. ”

અંદિકા પૂર્વવત્ શાંત-નીચું ભેંધ ચુપજ રહી.

“ હવે શું થઈ શકે ? ” પતિએ આત્મવાસન આપતાં તેની નજીક રચાન લીધું.

“ કાંઈ નહિ. ” કહી અંદિકા ઉભી થઈ અને પતિના ચરણમાં પડી. જીવનસાથીએ તેના સુકામળ બે હાથ ઝાલી રોહાલિંગન કીધું.

x x x

થોડા દિવસ પછી અંદિકાને નામે એક પત્ર આવ્યો. ક્વર ઉપરના શીરનામાં લખ્યું હતું...શ્રીમતી અંદિકાબેન B. A.

C/o શ્રી કૃષ્ણકુમાર મહેતા.

M. A. B. T.

તારો પત્ર મળ્યો : આનંદ થયો. વધુ અભ્યાસ સારું પિતાજી મને લાંડન મોકલે છે.

૫૬૨-વીસ દિવસ પછી હું જઈશ, તું હંમેશા કામગીરી લખતી રહેજે; તે માટે વધુ લખવાની જરૂર નથી. લાંડનમાં ત્યાંના કોર્સ પુરો થતાં સુધી મારે રોકાવાનું થશે. મારું ત્યાંનું સરનામું ત્યાંથી લખી જણાવીશ.

તારી તરફના સુખ સમાચાર વખતે વખત જણાવતી રહીશ તો પરદેશમાં રહીને પણ હું આનંદ મેળવીશ.

તારી સખી

હંસા.

સંસારમાં ખરાબ કે સારા દિવસો કાલમ દેવતા નથી. આજે ચંદની તો કાલે પડતી, એમ ચંદની પડતીને ક્રમ ચાલુજ છે, તેમ આ જનને સખીઓના જીવનમાં પણ ચંદની પડતીની જીવાણ આવી ગઈ.

પાંચ વર્ષ પીત્યા પછી-

અંદિકા હવે લગ્નલવલી નવોદા મદી

લેકસ-ઓ-લેકસ

ચાલુ જમાનાની એક ઉત્તમ જીલાખ આપનાર દવા

આ જીલાખમાં સુગંધ છે અને વળી સ્વાદહાર ટેસ્ટ છે. પેટ કળજ થઈ જાય ત્યારે થોડું લીધું હોય તો પેટના ખુલાસો થઈ જાય એમ છે. ઝાઝો તફાવત સાફ આવશે અને દર્દીઓને તુર્ત રાહત મળશે તેમજ ફરીને લાંબો વખત સુધી પેટનો કશો બિગાડ રહેશે નહિ.

આજના જમાનાને ખરનો એક ઉત્તમ

જીલાખ તેનું નામ ‘લેકસ-ઓ-લેકસ’

— વાપરીને ખાત્રી કરી જુઓ :—

એકલા એજન્ટો :—

રૉય એન્ડ કંપની

૧૭૬, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ-૨

બાળકની માતા બની છે તેની આંખોમાંની
માદકતા માતૃત્વમાં ફેરવાઈ ગઈ છે.

ત્યારે બીજી સખી ?—

મિસ હંસા લંડનમાં બી. એ. (એનસ')
ડી. ડી. થઈ અને લંડનથી પાછી ફરતાં જ
ધરપેકટર્સ ઓફ ગર્લ્સ હાઈસ્કૂલની જગ્યા રૂ.
૨૫૦ ના પગારની મળી. મિસ હંસાનું માનસ
અંદ્રિકાથી તદ્દન ઉલટું જ હતું. તે જંગલવાસી
સ્વૈર વિહારીઓની માફક, સ્વતંત્ર બંધન રહોત
જીવન જીવવા ઈચ્છતી હતી. વિવાહનાં બંધન
માં પડી, ઘર, પતિ અને બાળકોની જાળબાંધમાં
ગુલાવાનું તેને ગમતું નહોતું.

x x x

છં વર્ષની લાંબી મુદતે એ જાહેનપણીઓ
મળી. હંસા થોડા દિવસની રજા લઈ અંદ્રિકાને
મળવા આવી હતી. બંનેની મુલાકાત થતાં
અંદ્રિકાની આંખમાં હર્ષનાં આંસુ ભરાઈ
આવ્યાં. હંસાએ જોયું કે અંદ્રિકા હવે પહેલાની
અંદ્રિકા રહી ન હોતી. તેણે વાંજ જેમ તેમ
બાંધ્યા છે, કપડાં ધડીંગધ અકડ નધો, બ્લા-
ઉઝ જીરું છે, ફટિલું નધો ત્યાં સુધી ચાલે
છે ને ?

હંસા પોતાના ઇશ્વરના અનુભવની વાતો
કરવા લાગી.

“હું શેક્સપીયરની કબર જોવા ગઈ
હતી.”

“ક્યાં ? લંડનમાં ?” અંદ્રિકાએ પૂછ્યું.

“બહુ જ ભૂલી ગઈ—આટલું જલ્દી ?”

“સંસારમાં પડ્યા પછી એવો પુસ્તકો
ખ્યાલ કેટલું રાખે ? તું જાણે છે ને હું કોલેજની
વિદ્યાર્થીની મરી ગઈ હતી થઈ છું. નવું
નવું સ્વાદીષ્ટ ભોજન રાંધીને મારા પતિને
સંતોષથી જમાડી જાઉં છું; હું એમને સત્કાર
છું, મને વહાલથી તે સંભાળે છે ને મારી
વાંછનાઓ પૂરી પાડે છે. દિનરાત બાબાની

ઉકેલે કરું છું એમાં મને તો અત્યંત આનંદ
આવે છે. હંસાએ ને ! તું મારા ગૃહજીવનના
ત્રાજવામાં શેક્સપીયરનાં નાટકો અને બીજાં
ત્રાજવામાં ગરમાગરમ ફરીકર પુરણપોથી કે
કડો-મીડો સીપ'ડ જે હું મારા હાથે બનાવી
હોંશથી જમાડું છું તે મુકતાં મને ખાતરી છે
કે શેક્સપીયરવાળું તોરું ત્રાજવું હલકું પંડી
ઉચ્ચ આવશે.”

અંદ્રિકાના આ માર્મિક ઉદ્ગાર વિશે
હંસા વિચારમાં પડી ગઈ.

: ૫ :

હંસાની રજા પૂરી થવા આવી એટલે તે
હવે જશે એમ ધારી અંદ્રિકાએ પોતાની બહે-
પણી માટે આજે જાત જાતની વાનીઓ
બનાવીને જમાડી. હંસાને કબૂલ કરવું પડ્યું કે
અંદ્રિકા પાકશાસ્ત્રમાં નિપૂણ થઈ ગઈ છે; અને
ગૃહસંસારમાં સંપૂર્ણ સુખી છે.

તોફરને માડી લેવા મોકલ્યો, કૃષ્ણકુમાર
પત્નીની સુશિક્ષિત બહેનપણીને ભેટ આપવા
સારુ તેને લાવકની ચીજ લેવા માણેકચોક
તરફ ગયો.

હંસાનો સરસામાન પેક થઈ ગયો. બંને
સખીઓએ આજ એક જ તરફનાં એક જ
જાતનાં કપડાં પહેરી કોલેજજીવનનું સ્મરણ
તાણું કર્યું હતું.

અંદ્રિકા કાંઈ કામસર પડોશના ઘરમાં
ગઈ, દિવાનખાનામાં એકલી જ હંસા રહી.
તે દિવાલ ઉપરની છબીઓ જોઈ રહી હતી.
એટલામાં તેને પગે સુવાળું સુવાળું કાંઈ
જોયું થયું..... કુમળા બાળકના હાથનો
સ્પર્શ થયો, તેની દ્રષ્ટિ તો છબીઓ
નિરખવામાં લેંચી જ હતી. જમીન ઉપરથી
કણ મધુર અવાજ આવ્યો :

“બા!..... જો બા! તેવને”
બાળકે બે હાથ જોડ્યા કર્યા હતાં-મનસે બા
પોતાને તેડી લે.

હંસાને માટે આ દરમિયાન જીવનમાં નવું જ
અપૂર્વ હતું : આત્મ મીઠું સંબોધન તેને
હંમે દીઠી ક્યું નહોતું બાળ પહેલીજન્મ—
બા! જો બા!..... તેણે સંબોધ્યું.
ને અકસ્મિત જીર્મિ જાગરાઈ આવી ને તેણે
કદમ બાબાને તેડી ગોદમાં લીધો ને તેને
મીઠોથી, સુંઝી દીધો. અજ્ઞાનના હસ્ત
રક્તથી અગાત બાળક ગમરાયું ને રોઈ
પડ્યું. હંસાની આંખમાં બે અશ્રુનિદ્રા ગાલ
ર સરી પડ્યા,..... તેને કદસા મનમાં
યું કે પોતે આવા બાળકની માતા હોય
!.....!

એજ સમયમાં ચંદ્રિકાએ ઘરમાં પ્રવેશ
યો. હંસાની ગોદમાં બાબાને આંખમાં આંસુ
પડે તે આશ્ચર્યથી જોક્ષી :

“હંસા! તું શું રડી રડી છે ?-કેમ ?”
હંસા તેનો કંથોળ જવાબ આપી રહી
નહિ. પણ નીચું નેઠ ઉઘાડી રીતે એકદમ
રોઈ પડી.

“પણ કહેતો ખરી, થયું શું ? આમ
કેમ ? તને થયું શું ?” ચંદ્રિકાએ પોતાના
બાબાને તેની બાથમાંથી વઢાલથી તેડી લેતાં
પૂછ્યું.

હંસાએ કૃત્રિમ હાસ્યનો દેખાવ કર્યો ને
કુંઠમાં જ કહ્યું :—

“કેમ શું ? તારો મૃદસંસાર ભેતાં
ઢળનાં આંસુ આવી ગયા.”

“તો બગડી શું થયું છે ? તું પણ મૃદિયી
થવા સરખાયેલી છે !”

“એમ !”

“તું કહે છે તો.....”

દુશ્મનનો હુમલો અને સ્વરક્ષણ

એમાં ભ્રમ નથી
કે સંશય નથી

બાંબે મ્યુમ્યુઅલ પોલીસીઓ શહેરીઓને દેશમાં દુશ્મનના હવાઈ,
દરીઆઈ અથવા બીજા હુમલાઓ સામે સંપૂર્ણ રક્ષણ આપે છે.
કેહાપણ વાપરે અને તમારી બત અને તમારા કુટુંબનું રક્ષણ કરે.

હમણાં વીમો ઉતારવો

ધી બાંબે મ્યુમ્યુઅલ

લાઈફ એશ્યુરન્સ સોસાયટી લીં

બાંબે મ્યુમ્યુઅલ બીદર્ડીંગ, હોર્નબી રોડ, મુંબઈ.

ગુજરાતની નારી

લેખક : શ્રી. ચંદ્રીકા

[પ્રતિક્રિયા ચાલુ]

તેમના જીવનની દૃષ્ટિએ, સારી કેળવણી પ્રાપ્ત કરે છે એમ કહી શકાય નહિ. તે છતાં એ કેળવણી દ્વારા પ્રાપ્ત થતો માનસિક વિકાસ આવાકારદાયક છે. પરંતુ એ પ્રકારના કન્યા શિક્ષણથી પણ નારીસમૂહનો ઘણો મોટો ભાગ વંચિત રહે છે. એ વર્ગને માનસિક વિકાસની કલ્પના પણ નથી આવતી, પરિણામ એ આવે છે કે પરાપૂર્વથી આક્રમણ આવેલા વહેમ, જુલમ-પ્રેતનો લાભ તેમ કુશલીના હોળાધેલાં વાતાવરણમાં તેમનાં જીવન રંગદોળાય છે રૂંધાયેલું. માનસ સારામોટાનો તટસ્થ ખ્યાલ ધરાવવા શક્તિમાન નથી હોતું એટલે એકબીજાની ઈર્ષિાને અગ્રસ્થાન આપી ગૃહજીવન પ્રત્યે તેમ બાળકો પ્રત્યે અક્ષમ ઉદાસીનતા ધારણ કરવામાં આવે છે. સન્તોષ અને શાન્તિને સ્વખવત્ બનાવતા ગૃહજીવનમાં બાળકોઉંદર પ્રત્યે લક્ષ્ય ક્યાંથી હોય ? એટલે એ વાતાવરણના બધાંય ગેરફાળ બાળકોને પણ અનાયાસે મળે ઉપરાન્ત, 'નારી એટલે નિર્જાતાનો અવતાર' એ કાયમી માન્યતાના પ્રભાવે પુરુષના સાથની કાયમી અપેક્ષા સેવાય છે. એટલી હદ સુધી નિર્જાતાનો પગપેસારો થયો છે કે જોઈએ અને જિલ્લાહીટ્ટી પણ કરીને પેતાનાં પરચાલ એકથી બીજા ખંડમાં જતાં ગઝારાવનાર નારી વર્ગ આજે અસ્તિત્વ ધરાવે છે. આ નિર્જાતાની અસર શરીર ઉપર થાય એ બનવાનું જ છે. આ વર્ગના નારીસમૂહનાં સન્તાન જન્મથી જ શારીરિક અને માનસિક નિર્જાતાનો વારસો મેળવવાનું સદ્ગમ્ય પ્રાપ્ત કરે છે અને ગુજરાતની નારીની નિર્જાતા ટકાવી રાખવામાં સફળ સાથ અર્પે છે !

નારીની અશિક્ષિતતા ગંભીર વિનિષાતના કારણભૂત બને છે. કેળવણીની અભિવૃદ્ધિના

પ્રતાપે પુરુષવર્ગ જીવનસહચાર કેળવણીયુક્ત હોય એ ભાવના સેવે છે. પરંતુ કન્યાશિક્ષણની અછતના કારણે તેમ બનતું અગ્રમ્ભવિત જણાતાં ઉંચરે પત્ની થોડી-પણ રસિકતા દર્શાવી મનરંજનમાં સાધનભૂત બને એ ભાવના પુરુષવર્ગ ધરાવે છે. કેળવણીના ખ્યાલ વિનાની નારી માનસિક વિકાસના અભાવે સ્વામીના મનરંજનની કલ્પનાય નથી ધરાવતી. એટલે રસહીન જીવનમોજ દસાતી પત્નીથી શિક્ષિત પતિની જીવનરસ તૃપ્તિ અણુછીપી રહે છે. પરિણામે એક પત્નીના જીવનકાળમાં અન્ય નારી સાથે થતાં સ્નેહલગ્નો વૃદ્ધિ પામે છે અને નારીજીવનની દિતવૃદ્ધિના દીમાયતીને મૂળવતો 'ત્યકતા'નો પ્રશ્ન બીજા સ્વરૂપ ધારણ કરે છે.

જેની સાથે જીવન ગાળવાનો પોતાનો અધિકાર છે એ પુરુષ બીજા સ્ત્રીના પ્રેમમાં મરત બની તેની સાથે લગ્નઅન્યનથી સંકળાય એટલે પ્રથમ નારી માનસિક મૂળવણીના મહાદધિમાં ધોરણાય છે. જુજ સખ્યા, પુરુષના આખાય વર્ગ ઉપરની ઈર્ષ્યા, વેશ્યાજીવનનો સ્વીકાર કરી અન્ય પુરુષવર્ગ સાથે પોતાના જીવનનો પામ્ વિનિષાત નોતરે છે. પણ મોટા ભાગ, પતિએ ત્યજ્યા પછી, કર્ણુતમ દાસમારી વેઠે છે. આવી રીતની નારી યુવાન અને સૌન્દર્યવન્તી હોય તો તેને ડગલે તે પગલે અસભ્ય હુમલાઓનો લાભ રહે છે અને યોગ્ય આશ્રયસ્થાન ન હોય તો તેવી નારી બચિયારના પન્થે દોરાઈ શારીરિક સ્વાસ્થ્યની આહુતિ અર્પે છે. તે સિવાયનો નારીસમૂહ જીવનની પૂર્ણાહુતિ પર્યન્ત દવાજનક પરિસ્થિતિ ભોગવે છે. આ વર્ગ શારીરસ્વાસ્થ્યની દૃષ્ટિએ સર્વોત્કૃષ્ટ હોય એ આશા અરધાને નથી !

નારીની અશિક્ષિતતા એક બીજી પણ વિપરીતતા નીપજાવે છે. અશિક્ષિત પત્નીથી કંટાળેલા પુરુષ અન્ય સ્ત્રીના સદવાસમાં શાન્તિની શોધમાં મગ્ન બાદરે છે. પુરુષ પ્રામરને સંકોચવાને દેવાયેલી નારી કૃત્રિમ દાવભાવથી પુરુષને ફસાવે છે. એ રીતે અન્યના પાશમાં સપડાયેલા પુરુષને નિદાણી પતિવ્રતા નારી માનસિક દુઃખ અનુભવે છે નિર્જાતાની એ ભૂતપૂર્વ પ્રતિકૃતિ નારી એ દુઃખને અન્યની પાસે દાણી શકતી નથી. અને બીજાને કહેવાથી વળે પણ શું ? મનમાં ને મનમાં દુભાતી નારી એ માનસિક મન્ત્રાણી સરીકે પર થતી અસર નિદાણવા છતાં તે પ્રત્યે ઉપેક્ષા દાખવે છે અને શારીરિક અવસ્થાને આમન્યથા અપાય છે. તે ઉપરાન્ત, અન્ય સાથે શરીર સમબંધ ધરાવતી નથી સર્વ શોભતરવેના સંગ્રહસ્થાન રૂપ બને છે એટલે અન્ય નારીના શારીરિક સંસર્ગપ્રભાવે પુરુષ તે શોભનાં તરવે લાભે છે અને તેજ પુરુષનીજ પત્નીને પણ એ તરવેની બક્ષીસ આપે છે. આમ શોભનાં તરવેનો પ્રચાર ચવાના પરિણામે પણ શારીરિક અનારોગ્યતા બીજા સ્વરૂપ ધારણ કરે છે.

અવિભક્ત કુટુંબની પ્રથા ગુન્ગરાતમાં હજી પણ છે. એ પ્રયાયી અનેક ફાયદા થાય છે એ વાતને સ્વીકારીએ તો પણ એ પ્રયાના પરિણામે નીપજતો ગૃહકલેશ કે કુટુંબકલેશ જગાય. ઈચ્છિત શોખ નથી. પિતાના ગૃહે લાડકાડમાં ઉછરેલી બાળા દેહસંધ આનન્દ સ્વપ્નોથી ભર્યાપૂર્ણ અન્તાઃકરણ સાથે સાસરીમાં પનેતાં પગલાં પાડે છે. નવાસવા યૌવનનાં સોજાવાંથી તેનું હૃદય ભરચક હોય છે. સંસાર એટલે માત્ર સુખ અને એ સુખની પ્રાપ્તિ અર્થે પ્રજ્ઞતામાં પગલાં ભરવાની આવશ્યકતા વિના અન્યથી કંઈ જ નથી એ બાવના સાથે યૌવનના પગથારે પગ

મુકતી નવવધુ સ્વસુરગહે પ્રવેશતાંજ પ્રથમ તો આદ્યાદપૂર્ણ આવકાર લાભે છે. પણ એ આદ્યાદ શબ્દિક નીવડે છે 'પુત્રી'માંથી 'વદુ' બનતાં જ નેતામાં સંસારની તમામ બંધારીક સમજણ હોતી નેત્રએ. એ માન્યતા સાથે તેને સત્કારવા સાસુ તૈયાર હોય છે. કુટુંબને બોલે ઊપાડવામાં અનેક સારાનરસા અનુભવેથી ધાર્મિક ચૂરેલી સાસુ પોતાના પ્રતાપનો પરચો પાડવા કટિબદ્ધ બને છે અને નવવધૂની નજીકી બહેને પણ ગંભીર સ્વરૂપ આપવામાં પીડિત નથી કરતી. નવનવાં સોજાવાંથી સંસાર રંગનાં મોંઘાં ઊલ્લસતાની વૃત્તિતાળી નવવધૂ ધીવળ કાઢના આદરમમાં જ આઘાત પરમારાથી મદાત બને છે. પ્રકૃતિઅન્ય નરીનતા-પ્રતાપે નીપજતો આનન્દ અદૃશ્ય થાય છે. નેત્રનના નેત્રમાં મદમાતી ધર્મ વિચરવાને બદલે સાસુની વાણીથી અકાળ ચિન્તાગદ વહોરી ડગલે ને પગલે સન્તાપથી સળગે છે. છતાંય આર્ષનારોની સમજશક્તિના પ્રતાપે બાલ દ્રષ્ટિએ મૃદુતા ધારણ કરી આનન્દમગ્ન દેખાવથી પતિની શ્યામાસાગિની બનવામાં તેની મદદતા ગૌરવપૂર્ણ બને છે. આ અસહ્ય પરિસ્થિતિના કારણે જીવનની શરૂઆતમાં જ શારીરિક અવસ્થાનાં બીજા શેષાય છે અને તેનાજ પરિણામે લાગણીવશ નારી કેટલીક વખત આપઘાતના પન્થે વિચરે છે.

કુટુંબકલેશ ટકાવી રાખવામાં કન્યાવિક્ષયની પ્રયા તેમ જ્ઞાતિ અને પેટાતત્ત્વોના અન્ધારણ પ્રતાપે ગેળ બદાર કન્યા આપવાની મનાઈ પણ કારણભૂત બને છે.

કન્યાવિક્ષયના કારણે કેટલીય વખત વરપક્ષને મોટી રકમના ખાસમાં ઊતરતું પડે છે. બેકારીના આ જમાનામાં તે રકમને માટે કાં તો જીવનભર દેવાના દાસ બની કાવમનું અપમાન અગર તો અસંખ્ય આર્થિક પાયમાલી નોતરેય છે.

ક્રમશઃ

અનસુયાએ રસોડું કેમ સુધાર્યું

લેખક : શ્રી. કુંગરશી ધરમશી સંપદ.

[ગતાંકથી ચાલુ]

બુંગલાના રસોડામાં બારે અવ્યવસ્થા અનસુયાએ જોઈ આ સુધારવા માટે એણે નિશ્ચય કર્યો. પરંતુ સાસુમાના કારભારમાં તે વચ્ચે આવી શકતી નહોતી. અનસુયાના હાથમાં કારભાર આવ્યો પરંતુ જુના સંસ્કારો અને વલણો તરત બદલાતા નથી. એકદમ સુધારો કરવા નવ તો ઉલટું નુકશાન થાય. રસોડાનો રાજ હતો. યથો મહારાજ. ત્રેવીશ વરસો થયાં રસોડાનો રાજ હતો. એ રસોડાની જુની રીતીઓ અને મંદારીઓનો શુભામ હતો. પ્રથમ તો એ ડોસીનો માનીતો હતો અનસુયાને તે પ્રથમના દિસાળમાં શરૂઆત માં ગણતો હતો. ડોસીમાતું એને બારે ઉપરાણું હતું. અનસુયાના હાથમાં કારભાર આવ્યો છતાં યથો મહારાજ જુદાના પક્ષપાતને યોડેછો દિસે સાચવી શક્યો હતો. આથી અનસુયાનું રસોડાના સુધારાનું કામ મોક્ષ ગાયત્રી પેરે ધીમું ધીમું ચાલવા માંડ્યું. યથો મહારાજ પણ સમય જોઈ જરા જરા નરમ થયો હતો.

યથો મહારાજ આ ધરનો જુનો રસોડો હતો. પાઠાણુ સાધારણ ગુજરાતી લખ્યો હતો પરંતુ મીઠી જખાન અને અનુકુળ રહેવાના સ્વાભાવથી એના ઉપર સૌના ચારે હાથ હતા. એને સ્વાદિષ્ટ રસોઈ બનાવતાં આવડતી હતી. રસોઈમાં એ સ્વાદ માટે આંબડી પધરાવતો હતો. મરી મસાલાપણુ ખૂબ નાંખતો હતો. મરચાંના સૌ જમનારાએને સ્વાદીઆં બનાવી દીધાં હતાં. તેમ પણ બારેમાર નાંખતો હતો એની રસોઈ ચાલું જમનારાએને જીએ જડાઈ જતી હતી, રોટલી પણ જરા કાચી રાખી દેવતા ઉપર દો બનાવીને એકપણ કાચા ડાખ વગરની આપતો હતો. ધડના લોટ ને

મીઠાં દરવાળાથી ચળાવીને માત્ર બારીક આટો રહે એટલે એની સફેદ રોટલી બનાવતો હતો. યુલું બધું કાઢીને ફેંકી દેવાનું હતું. તેમ મરી, મસાલા, મરચું, આંબડી વિશેષ પ્રમાણમાં વપરાતાં હતાં. ચોખાં પણ ખૂબ મસીન પોલીસ કરાવી સફેદ દૂધ જેવાં ચળકતાં વાપરતો હતો. દાળપણુ હોતરાં વગરની ખૂબ સાફ કરાવીને વાપરતો હતો.

ભાજી, મેથી, જેવાં નિર્દોષ શાક તો આ ધરમાં વપરાતાં જ નહિ રમણુલાલ શકિના સ્વાદીલા હતા એટલે એ ત્રણ જાતના શાકો જરૂર ચતાં. ભજ્યાં અને મિષ્ટાન વૈષ્ણવના ધરમાં કાકુરજીને જરૂર જોઈતાં હતાં આમ દરેક રીતે ધરમાં ખાવાપીવા અને સ્વાદની દહેર હતી પરંતુ કાર્પ પણ રસોઈ બારેગ્યની દૃષ્ટિએ તૈયાર થતી નહોતી. વસ્તુઓ સ્વાદ પ્રાધાન્ય તૈયાર ચાતી હતી. ફળકુતો બહુ યોગ્ય મગાવાના હતાં મિષ્ટાન ઉપર સૌને અધિક પ્રેમ હતો. દરરોજ કાકારજી માટે મિષ્ટાન તો હોવાજ પછી ભક્તોને પણ જરૂર મળેજ ખારી, ખાટી, તીખી વસ્તુઓ પણ પુષ્કળ જાતની તૈયાર ચાતી હતી યથો મહારાજ હવેલી સપ્તઘવના ઉત્સવોને પોતાના સહકારમાં લાવતો હતો. આજે ફલાણા મહારાજશ્રીનો જન્મદિવસ છે. આજે ફલાણો ઉત્સવ છે એમ ડોસીમાને સમજાવી પ્રસન્ન રાખી અનેક પ્રકારના મિષ્ટાનો અને પકવાનો બનાવી ડોસીમાની લક્ષિત ધરનારાઓના સ્વાદને ઉત્તેજીત રાખતો હતો.

નોકરો પણ એનાથી સંતુષ્ટ રહેતાં હતાં. એક તો જુનો, ખીંને અનુભવી, વળી વડીલ માતાના એના ઉપર ચારે હાથ હતા. આથી એનો અધિકાર અને પગાર સૌ નોકરોમાં

મોટાં ગણતાં હતાં. ધરમાં પંક્તિમેદ નહોતો. ૧૫ દરેક વસ્તુની વિપુલતા હતી. સર્વો મદા-
નજ પણ નોકરોને ખવડાવવામાં લાયક હોય
પામતો હતો, બદલામાં ચાડી ચૂસલી ન
માયી, આગળ પાછળ વાતો ન કરવી અને
સોઈધાની આગા માનવી આ ત્રણ
બલ્યકમ્યા કાયદાઓ સૌ નોકરોને ફરજિયાત
પાળવા પડતાં હતાં. જે કોઈ નોકરે સામે
માથું ઊંચકવાની દિગ્ભ્રમ કરે તેના ઉપર
પ્રતિધી દોષ તહોમત મૂકવાનું કારસ્થાન
રસોઈયાની જુદિમાં તૈયાર થતું. પોતે દર
દીને એ કારસ્થાન બીજાં નોકરો આગ્રહે
અમરમાં મૂકવી બળવાબોર નોકરને પાણીયું
અપાવતો હતો. ધરમાં ખરેખરે એનું સામ્રાજ્ય
હતું. ડાહીમાનો વિરવાત્રપાત્ર હોવાથી સર્વે
વિષયોમાં એનું ચક્ષુ હતું.

જુનો સનાતની બ્રાહ્મણ ગુજરાતી ત્રણ
ચોપડી શીખ્યો હતો. પોતાની ચોપડીમાં
થોડા ધણાં દિસાખના આંકડાઓ લખવા સિવાય
એને બીજું કંઈ આવડતું નહોતું ક્યારે
નાહોને અને શિયાળામાં વગર નદાયે કપાળ
ઉપર તિલક લગાવી એ પોતાની બહારની
પવિત્રતા દેખાડતો હતો એને ગાયત્રી કે બીજે
સંસ્કૃતનો શ્લોક આવડતો નહોતો. છતાં સમય
આવ્યે પોતાનું બ્રાહ્મણપણું બતાવીને સારી
દક્ષિણ મેળવવાનું ચૂકતો નહિ. જનેઠનો
ઉપયોગ ફૂંચી બાંધવા થતો હતો. સવારની
સંધ્યા તો ત્રણ પેડીમાં કાષ્ટએ કરી નહોતી.
ડાહીમાની પ્રસન્નતા મેળવવા એણે હવેલીના
મહારાજની કંઠી બાંધી હતી. હવેલીમાં ઉત્સવો
માટે સૌથી સામાન પહોંચાડવાની વરદી ડાહીમા
એને જ હંમેશાં આપતાં હતાં હવેલીના છુપ્યા
ભોતરીઆ અને બીજાં હવેલીના નોકરો સાથે
મળીને એમાં એનું કમીશન પાડતું હતું.

અબણ મહારાજ ગદોપણ ભારે હતો.
રસોઈ ધરમાં તો એણે કે નોકરોએ જરાપણ

સ્વચ્છતા જેવું રાખ્યું જ નહોતું. મોટા લોહાના
ચૂસાઓમાં બાવળનાં લાકડાં પુષ્કળ બાળવામાં
આવતાં હતાં. તેનો ધૂમાડો કાઢવા ઉપર
જુગજુ કે આકાશ બારી ન હોતાં. આથી
રસોઈની છત ઉપર કાળા ધુમાડાના મરુનો
દોડ દોડ ધ્રુવ જોડો પડે બાજો દોડો. આસ-
પાસની બીતો ઉપર દર વરસે ચૂનો લગાડવા
છતાં સ્થાય વર્ણુ ચાલુ જ હતો, દર વરસે
ગીચી ચૂનો લગાડવા આવતો ત્યારે કરોળી-
આના સેંદોડો જળાઓ બીંતના ખૂણેથી નીક-
ળતાં હતાં. રસોઈની ખાણમાં વંદાઓની
દોડાદોડી ચાલુ દેખાતી હતી. રસોઈની ખાણ
વારંવાર કચરો પડવાથી બંધ થઈ જતી. ત્યારે
તેમાંથી ન અમાય તેવી બહો નીકળતી હતી.
પરંતુ મદારાજે છોંટણી મુંધી મુંધીને ખાળની
જુગધ દુર્ગંધી લેવાની શકિતને દબાવી નાંખી
હતી. ખાળ પાસે સંભાળથી જવાનું હતું. પણ
લપસી જતાં વાર લાગતી નહિ. ત્રીકાશ ત્યાં
ચોંટી હતી. નોકરો ક્યારેક થોડું ધસી ખાળ
સાફ કરતા પરંતુ મદારાજે દરેક વસ્તુ
ખાળ ઉપર દોળી પાછી એને ચોંટણી કરી
ચૂકતો હતો.

સવા મદારાજને દર વરસે એ પંચીઆ
અને એ જોટાં ધોતિયાંના સંકેત શ્રાદ્ધ વિગેરે
સમયે મળતાં હતાં પરંતુ રસોઈયા મદારાજના
શરીરમાંથી પરસેવો નીકળતો તેને પંચીઆના
ઉડાચો લોહી નાંખતા હતાં. ક્યારેક કપાળ-
માંથી પરસેવાના ગિંદુઓ ઝુંદાના લોટમાં
પડી એને નરમ બનાવતાં હતાં. લોટ ઝુંદતા
ઝુંદતાં મદારાજ નાકમાંથી લોટ કાઢી રસો-
ઈના ખૂણે ફેંકતાં હતા. પાછા હાથ થોઈ
લોટ ઝુંદે તો એનું બ્રાહ્મણપણું લાગે. આ-
સિવાય તેઓને તમાકુ, પાન, ચૂનો મેળવી
ખાવાની ટેવ હતી. ચૂસાના એક ખૂણે નવરી
જળામાં એમની પીચકારીની દારમાળા છૂંટતી
હતી. આ જળા ને રંગ દેવાની જરૂર પડતી

નહિ. શવ મહારાજની એના ઉપર પૂર્ણ મહેરબાની હતી. દાળ, ખાત, કદી શવે મહારાજ આંખથી તેલ અને મસાલાના ચોગથી બારે સ્વાદિષ્ટ બનાવતાં હતાં. પરંતુ એમાં સૌ મોઢું મરી મસાલો પ્રમાણસર પડ્યો છે કે કેમ તેની કસોટી પોતાની જાન દ્વારા કરતા હતા. કઠિારજીને આ એકું જમાવવાનું એમનું બિરદાવણું હતું હતું.

શવ મહારાજ શાક જાતે લાવતા હતા. બંગલો દર હોવાથી વહેલા હડી ગામમાં જઈ શાક લઈ આવતા હતા. એમાંથી એઓ માત્ર દર માસે દશેક રૂપિયાની કરતુરી મેળવતા હતા. વધારે લોભ રાખતા નહિ, પરંતુ અનાજ, લાઠડાં, કાલસા, મરી મસાલો લાવવામાં એમને વધારે કાવલો રહેતો ત્રીસ રૂપિયા માસીક એમને પગાર હતો. ત્રીસ પાંચીસ રૂપિયા બીજા કરતુરી વગેરેમાંથી મેળવી લેતા હતા. પોતાને કપડાંનું ખર્ચ હતું નહિ વારે તહેવારે ડાસીમાની મહેરબાનીથી રસોઈમાં મળી જતી હતી. દિકરો પરણ્યો ત્યારે શેક પાસેથી વૃધાએ એકશી રૂપિયા અપાળ્યા હતા. દિકરો પરણ્યો ત્યારે પચાસ રૂપિયા મળ્યા હતા. આમ દરેક

વખતે મહારાજ ઉપર નવાજેશ ચતી. મહારાજ કોઈ સારો પ્રસંગ આવ્યો “મા બાપ” તમે છે તમે નહિ આવો તો કોણ આવશે? એમ કરગરીને નાની નાની રકમો પડાવતા હતા.

શવે મહારાજ આટલી પેદાશ છતાં કંઈ બેગુ કરી શક્યા નહોતાં એમને મારવાડી બજારમાં ક્યારે ક્યારે અટ્ટા મારવાનો નાદ હતો. નાના નાના દલાલો એવા શિકારો શોધતા જ હોય. પ્રથમ નદો થોડો ધણો અપાવે. પછી ખૂબ લાલચ આપી નુકરાનીમાં ઉતારવાની જગજૂતી બાજુ આ દલાલો ખેલતા હતા. શવે મહારાજ લાલચુ હતા. એમને તરત પૈસાદારે થવાની ઈચ્છા ચતી. આ ઈચ્છા મારવાડી બજારના નાના દલાલો મારફતે પૂરી કરવા ઈચ્છતા. પરંતુ તેમના અવળે માર્ગે મેળવેલા પૈસાની આહુતિ અપાતી હતી. આ મહિને નહિ કર્માઈએ તો આવતે મહિને કર્માઈ, એવી મધની લાજ એમને સેર બજારના ચાણુ માલિક બનાવતી હતી. આથી શવ મહારાજને દારિદ્ર ક્યારે પણ ઊપડું નહોતું, કર્માઈ:

સૌરુષ્ટ્રી
સ્ત્રીઓનાર્થી.

મદર, લોહિયા, વધ્યાવદોષ, આર્તવ દોષ
કસુપાવડ વગેરેનો ચોક્કસ ઉપાય /
નવી જામિત બાંધે છે.

ગુજરાત આયુર્વેદી કોલેજ સોની

કાલવાલી ગેડ મુજબર
દાંધનો સુરતે

લગ્ન

લેખક : શ્રી. પ્રવીણ રા. પ્રતાપ

આવતી કાલે મારુ લગ્ન!... લગ્ન!
એટલે શું? આવતી કાલે લગ્ન, અને આજે
લગ્ન એટલે શું? એ વાતપર વિચાર કરતી
જોઈને ધણીને હસતું આવશે; કોઈ મુર્ખતા
પણ ગણશે!! મારી જિજ્ઞાસા કોઈ બહેનપણી
આ મુશ્કેલી વર્તત, તો તેને હું પણ
મુર્ખતા જ ગણત! લગ્નનો અને આપણો
સંબંધ જ્યાંસુધી નથી આવ્યો ત્યાં સુધી એના
ઉપર લાંબી વાતો કરવામાં કોઈ જાનતી
અડચણ નથી પણ એજ ઘટના જ્યારે પોતા
પર આવી પડે છે ત્યારે જરૂર વિચાર આવશે
'લગ્ન એટલે શું!' એ સવાલનો જવાબ
મેળવી શકતો નથી.

આજ મારુ હૃદય આ એકજ વિચારથી ઝુલું
ઉઠતું હતું. ધરીએ ધરીએ એનોજ વિચાર આવતો
જવાબ મેળવવા મથતી પણ નિષ્ફળતાજ
મળતી. છેક છેલ્લે મેં મારી 'ટિપ્પણ-બુક'
કાઢી, અને એમાંથી મોટા મોટા લેખકોનાં
લગ્નપરના વિચારો શોધી કાઢવા માડ્યાં. મનમાં
આનંદ ઉભરાવા લાગ્યો અને મને ખાતરી થઈ
કે આ મારા ટિપ્પણમાંથી મારા સવાલનો
જવાબ જરૂર મળશે. Bernard Shaw,
Oscar wild, Hugo, franic Kuprin,
Maric corolly, Jane Austan અગર
રમણલાલ દેસાઈ, આચાર્ય. ધૂમકેતુ. મુન્શી,
વિજેરેની ચોપરીમાંના વિચારો જરૂર મને
લગ્ન એટલે શું તે કહેશે! મેં પાના ફેરવવા
માંડ્યાં, અને ફરી એકવાર નિરાસનો
અનુભવ કર્યો દરેક લેખક જુદા જુદા પ્રસંગમાં
લગ્નની જુદી જુદી વ્યાખ્યા કરે છે, કોઈ કહે
છે, 'આજનું લગ્ન એક સરો. સિતારા સારા
હોય ત્યાં સુધી સુખી, નહીં તો ... આખા

જીવનમાં અમામને લગ્નને એવો અંધકાર!'
તો કોઈ કહે છે કે 'લગ્નમાં, પુરુષ અને
સ્ત્રીને મેળવવા કરતા ગુમાવવાનુંજ વધારે છે.
પુરુષને ગુમાવવી પડે છે સ્વતંત્રતા અને નિર્જ-
યતા, ત્યારે સ્ત્રીને પોતાનું 'સ્વત્વ', લગ્નમાં
મેળવવાનું એકજ છે ક્યારેક-અક્યારેક વધતો
આંકડો!!' તો કોઈ એમ પણ કહે છે કે
'પુરુષ અને સ્ત્રીના અપૂર્ણ જીવનને પૂર્ણતા
લાવનાર એકનુ-એકજ સાધન છે તે લગ્ન!!'
તો પછી આ બધી વાતોમાંથી મારે શું સમજવું!

જે દિવસે મારા લગ્ન નક્કી થયા તે
દિવસે માઈ મન કૃતસાધક ધ્યેયા જોડું લાગ્યું.
હું એક મોટી પરિણામથી પસાર થય. મેં
નિરાતનો શ્વાસ છોડ્યો, રાતના પથારીમાં
પડ્યા પડ્યા બાધી સુખી સંસારના સ્વર્ણ
સેવતી ક્યાંસુધી પડી રહી. એ સાયસ્ત્રવ્ય,
સૃષ્ટીમાં ક્યારે આવશે તેની અધિરતાથી રાહ
જોતી હતી આજે? વિચારમંત્રિ વિચારમાં
ધડિયાળમાં નવના ટીકારા થોડી વાર પહેલાજ
વાર્ગી થયા હતા મારી સાહેલીએ-બહેનપણીઓ
ઝગઝગાટ પોરાકમાં સજ્જ થઈ આમ તેમ ફરતી
ને મને ખિન્નવતી. સગાવહાલાનો આવરોળવરો
વધ્યો. ગરબગાટ થવા લાગ્યો, આવતી કાલના
જમણની તૈયારીઓ પૂર કપાટાથી થવા લાગી.
બા અને બાપાજીની આનંદની રીમા નહોતી.
માંડેલા બંધાર્થગયો હતો. ઈતેકદ્રીકની બત્તીઓ
જગજગાટ કરતી હતી ઇલેક્ટ્રીકના બદ્ધમાં
ગોઠવેલ 'સુસ્વાગતમ'નું પાટીયું ટીંગાડવામાં
આગ્યું હતું. છોકરાંઓ ચાંડવામાં ધૂમ મચાવી
રલા હતા અને મારું મન? મારા વિચાર?
મન બુલકાળમાં રમતુ હતુ અને વિચારો
લાવિષ્ય કાળમાં ફરતાં હતાં!! 'લગ્ન એટલે

આ માણસો આવની કાલે દેખાવાના ન હતા. આવતી કાલની દુનિયામાંના બધાને ગળુ તો બધાજ પારકા અને ઘરના ગળુ તો બધાજ મારા !! સાસુ સસરાને મા બાપની જગ્યાએ માનવાનું હતું. દિવેર નહોતોને બાઈ જ્ઞેનની માફક રાખવાના હતા. 'એમનું' પર 'મારું' સમજવાનું હતું, અને સૌથી મહત્વની વાત તો એ કે મારું સ્વત્વ જુઓ જઈ; મારા શરિરપર, મનપર, આચારપર, વિચારપર, આ નિનાના દરેક દરેક વસ્તુ પરનો અધિકાર છોડી દઈ, એ બિચના હાથમાં સોંપવાનો હતો ! કેટલો મોટો ફરક, કેટલી મોટી માંતી ! આ વાચકો ન હોય; તોફાન ન હતું પણ ઝંઝાવાત હતો ! સ્ત્રીના જીવનમાં અનાયી કયો મોટો ઝંઝાવાત આવવાનો હતો ! શું હું આ ઝંઝાવાત સામે ટકી શકોશ ?

સવાર ચર્ચા બેન્ડ વાગતું હતું; આખી

“સ્ત્રી સુધા”

ઓયોનું માસિક વધારે અપવા બોધું આવવાથી પેકુ, કમરમાં કુખાવો, હાથ પગમાં કળતર મવી, વિગેરેથી ઓઝો પીડાય છે તેને માટે “સ્ત્રીસુધા” અદ્યક્ષન દવા છે, દરેક સ્ત્રીએએ તે ઘરમાં રાખવી જ જોઈએ. તે લેવાથી ઓઝોને કાર્ષપથુ જાતની પીડા સિવાય અન્ય કશુંકે થાય છે. ૩૦ ગોલીની ડીમલ રૂા. ૧-૮-૦ ૮. ખ. જુડુ.

લખો:-

ધી જીવન રસાયન ફાર્મસી.
લોપાલ.

શેરીમાં કંઠો વગાડીને રહેતું હતું કે આજે નિનાના લગ્ન છે. રાતના થોડાક કલાકો માટે જે વિચારોની માલીકા તુટી પડી હતી તે ફરી નાગી, એ હૃદયો અધિરતાની રાહ જોતા હતા, તે દિવસ આવી પહોંચ્યો !

‘એ’ કેવા હશે ? ‘એમને’ મારો સ્વભાવ ગમશે ? મારા જેવા બોલકણા હશે કે તદ્દન મુંગા હશે ? અને આ સાદી રહેણીકરણી એમને ગમશે, કે ‘એ’ ફેશનના શોખીન હશે ? ‘એમના’ મતો-વિચારો મારે પણ ઉપાડવા પડશે ? ‘એ’ કોઈક છે. હું તો જા. એ, છું, અને મને તો અજબ શોખ છે ! એ વાગમવના શોખ પાછળ થોડા પેસા ખર્ચુ તો ‘અવખ્ય’ થાય છે એમ તો ‘એ’ નહીં કહે ? શું કહેવાય ? માણસનું મન ખદુજ ખરાબ છે, સારી બાજુનો વિચારજ કરવા તૈયાર થતું નથી, કાળી બાજુનોજ પહેલા વિચાર કરે છે ! જેમ જેમ હું ‘એમના’ ઉપર વિચાર કરતી હતી. તેમ તેમ મારું મન મને એમ જ કહેતું કે ‘એ’ બોલકણા નહીંજ હોય, મને ‘એમને’ સાક્ષિત્ય નહિ ગમતું હોય ‘એ’ ફેશનના જરૂર બોક્તા હશે ! આવું જો ખરેખરજ હોય તો...તો મારા પર એમનાં ક્ષિજા મુજબ વર્તવાની જરૂરજરતી તો નહીં થાય ?...જો એ પણ થાય તો...તો શું એ હું સાખી શકીશ ?—અરાક્ય—અચક્ય ?

મારા વિચારો હતુ પણ રવાગીની આગુ બાજુજ ફરતા હતા, અને એમના હૃદયની તલાશ કરવાનો પ્રયત્ન કરી રહ્યા હતા. જો મારા પત્ની સારા તો મારું આખું જીવન સુખી અને જો મારા સ્વભાવની વિરુદ્ધ નિકળે તો... આખા મારા જીવનની ધગધગતી ચિત્તા ! શું હશે મારા ભાવીમાં ? સુખ કે દુઃખ ? અને કદાચ હું સુખી થાઉં પણ મારાથી ‘એ’ સુખી થશે ? ‘એમની’ જે ચેતાના પત્ની માટેની અપેક્ષા હશે, તે હું પુરી પાડી શકીશ ? એમના

અને ને એમના આદર્શ મુજબ નહીં હોઈ
તો 'એ' દુઃખી નહીં થાય ? અને ને 'એ'
દુઃખી, તો હું ક્યાંથી સુખી ? કદાચ એમની
અનેક મનિષાઓ પુરી કરી શકીશ, પણ સાસુ
સસરાની ? ન્હાના ન્હાના દિયેરા, નણુદેની
ધ્વિજાઓ પુરી કરી શકીશ ? એ દરેકની મારા
માટે કાંઈક તો અપેક્ષા હશે ને ! સાસુજીને
જરૂર લાગતું હશે કે મારી વહુ મારી સાથે
'આમ, આમ' રહેશે, દિયેર નણુદેને પણ
એમજ લાગતું હશે કે આપણી લાભી લાભેલી
છે એટલે આપણી સાથે 'આમ આમ' વર્તશે !!
પણ એ 'આમ આમ' મારે ક્યાંથી સમજતું ?
અને ને એ સમગ્રજ નહીં તો કેમ
વર્તેલું ? ખરેખર લગ્ન એ કાંઈ સહેલી વસ્તુ
નથી, લગ્ન એ છે, એક મહાન સમસ્યા ! જેમ
જેમ એનો વિચાર કરે તેમ તેમ એનું
લપાનક સ્વરૂપ વધારેને વધારે ઉગ્ર બનતું
જાય છે, ને લગ્નની બિંક લાગવા માંડે છે.
ને સિંધુ પાર પડે તો તો કાંઈ સમગ્રજ
નહીં પણ ને વાંકું થઈ જાય તો ? આખી
નિઃશ્વરી દુઃખ, તકરારો, કલેશમાં. અર્થાત કરવી
પડે ! શું આ સ્ત્રીનું જીવન ?

બપોરના ચાર વાગ્યા અને ગરમડાંટ વખો.
લોકોની આવળ વધી. કાન ફાટી જાય એટલા
નેરથી બેન્ડ વાગતું હતું. અને વિચારો
એથીએ વધારે નેરથી મારા માયામાં 'ડંકા
વગાડી રહ્યું હતું. માફ મન મનેજ શિષ્યામણુ
આપવા લાગ્યું કે "ને નિના, હવે તું
કાંઈ છોડી રહેવાની નથી, 'કુંવારી'
રહેવાની નથી, થોડીજ વારમાં તું કાઠની
પત્ની હોઈશ ! અહિંયા જેમ હસતોથી
કુદતોથી, દોડધામ કરતી હતી તેમ ત્યાં કરીશ
નહીં. મોટેથી હસીશ નહીં, અને દોડધામ કરતી
નહીં, -હા નહીં તો ગામના લોકો તને વઢેલ
કહેશે, અને એ તારા ઘરના માણસોથી સંખી

શું બંધ બિંબ બધાનું પણ કામ તારેજ કરવાનું
છે. તું ધરની રાણી પણ છે અને ગુલામ પણ
છે. અહિંયા તો તું બાની લાડીલી છોકરી
હતી, પણ ત્યાં તો સાસુની વહુ હોઈશ, પતીની
પત્ની હોઈશ, અને દિયેરાની લાભી હોઈશ !!
ઓ ગાંડી નીના, સંભાળજે, ને નિકટમાં
રહિશ તો તારા જેવું સુખી કાઈ નહીં હોય,
પણ ને કાંઈક જીવ કરી તો...તો દિવાસળી
પેટ્રોલની ટાંકીપર નાખ્યાથી જે પરિણામ
આવે છે તેવુંજ તારા સંસારનું પરિણામ
આવશે ! સમજને ! સંભાળજે ! એક કે બે
એવી કેટલીક વાતો મારા મનેજ સિખવતું
હતું, અને એવામાં બાની નિમેષો હાંકી આવી
"ઓ નિના, ઝટ કપડા પેર !"

મંડપ ભરાયો હતો, અંતર અને ગુલામ
વહેંચાતા હતા. બેન્ડ વધારે ફકંડા અવાજથી
વાગવા માંડ્યું હતું ! ગોરમહારાજ કાંઈક બમડતા
હતા ! મારા કાન, આંખ અને જીભ પોતાના
કાપ જીલી ગયા હતા. સંભળાતું ન હતું,
દેખાતું ન હતું, અને બોલાતું ન હતું ! બધા
અંતઃસ્ખંબ થયા હતા ! હું ભેતી હતી-મારું
મન, હું સાંભળતી હતી. મારા વિચારો, હું
દેખતી હતી-મારું જીવ ! એવામાં જ સાંભળ્યું
એક સ્વરે ઉચ્ચારેલું 'સા ૩૩ નધાન !'
બધા સાહસો વધારે નેરથી પુકારો ઉઠ્યા.
'બોળી નિના, સાડસવધાન !' ગોર મહા-
રાજ કાંઈક કહેતા અને હું યત્નવત બધું
કરતી. હું શું કરતી હતી તે મને મારું જ
સમજતું ન હતું ! મન જીતકાળમાં રમતું હતું,
વિચારો ભવિષ્યકાળમાં ફરતા હતા, અને આ
નિનાનો દેહ વર્તમાનકાળમાં પડ્યો હતો !

અંતરપટ ઉઘેો યથો અને મારા હાથ-
માની માળા 'બિન્નના' ગળામાં સરકી પડી,
બિન્ને જીવનો દાર મારા ગળામાં આવી પડ્યો.
આખા-શરીરને કાંઈક થતું હતું. સમજતું ન

“બાલશક્તિ ગ્રંથાવલિ”

બારથી સાળ વર્ષના બાલ કિશોરો માટે વાર્ષિક
૪૨૦ પૃષ્ઠનું પોપ્ટેજ સાથે રૂ. ૨-૦-૦માં
વિજ્ઞાનિક, ઐતિહાસિક, ભૂગોલિક, હાસ્યરસિક
પુસ્તકો ખરીદો.

બાળીતા વિદ્વાનો અને વિવેચકોએ
આ માળાને સત્કારી છે.

બધા જ પ્રકારનો વરોદરા રાજ્ય અને મુંબઈ સરકારની
શાળાઓ તેમજ લાયબ્રેરીઓ માટે મંજૂર થયાં છે.

આહકે થવા લખો :—

ઈન્દુલાલ હ. કોઠારી

મોડાસા (A. P. Ry.)

અમારા સ્ટોરીસ્ટો :—

૧ ગુર્જર ગ્રંથ રત્ન કાર્યાલય - ગાંધીરાડ - અમદાવાદ.

૨ નવચેતન સાહિત્ય મંદિર - ભદ્ર - અમદાવાદ.

૩ સ્રીજોધ જોડીસ, - પીરમથારાડ - અમદાવાદ.

૪ મૂલજીભ લાઈગિત, પંચકુર્ષ - નડિયાદ.

૫ સાકરલાલ કે. વેરા - રૂપાપરી બજાર - માવનગર.

૬ વલ્લભદાસ નાનજીભાઈ સચદે

લેડી ડેર્રીન હોસ્પીટલ સામે, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, કરાંચી.

મુંબઈના સોલ એજન્ટ—

સી. શાંતિલાલની કું. પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ-૨

બાળીતા હાસ્યકાર શ્રી મસ્તકદીર કૃત ‘ઉંદર મામા’ ટપાલ ખર્ચ સાથે

૦-૭-૦ ના સ્ટેમ્પ બીડી મંગાવી હોસો.

જેવું કાંઈક ચાહી ગયું. રોમાંચ ઉભા રહ્યા !
'કુ' મટી 'સૌ' બની ! 'કુ. નિના દેસાઈ'
મટી 'સૌ. નિના યોક્તી' બની. હવે છોકરી
ન હતી-પત્ની હતી ! આંખ ઉઘી કરીને
જોવાની ઈચ્છા થતી, પણ પાપણ ઉપડતી
ન હતી, મારા હાથમાં હાથ હળવેથી ઢાળ-
વાની ઈચ્છા હતી; પણ હાથમાંની શક્તીજ
ચાહી ગઈ હતી, કાણ જાણે સાચી પણ એવી
કાંઈ જગતના આવી ગઈ હતી.

ગોરનો ફરી એકવાર બાગમાંટ રહે થયો
અને મારા કામ વગરના મનને ફરી એકવાર
વિચાર કરવા અવસર મળ્યો ! વિચારો લેદન
જુદા હતા ! મારા કાઠીલા રોમેશ, દયાળું અને
માયાળું સાંધુ સસરાજી, આપણા 'ભાભી'
પાછળ ગાંડા યઈને ફરતા પ્રેમાળ દિયર નહોતો
બસ એ વગર બિલુ કશુંએ અને દેખાતુંજ ન
હતું ! મારું ન્હાતું ધર અને ન્હાતો સુખી
સંસાર ! એ ન્હાતા સંસારમાં દરેક દરેક જથ્થુ
મારા છે, અને એ બધાની હું છું. ભવિષ્યના
સુખી સંસાર સિવાય બિલુ કશું પણ મને દેખા-
તું નહતું ! મારું સુખ, મારા નાચનું સુખ,
મારા છોકરાઓનું સુખ, બધાના સુખ સિવાય
બિંજ કશાનો વિચાર પણ આવતો ન હતો !
દુઃખનું નામ લેવા પણ હું તૈયાર થતી ન
હતી ! આંગળ સંકેતો આવશે એ વાતની
કમલ લેવા પણ હું તૈયાર ન હતી ! આનંદ,
મજા, સુખ, લેહેર અને શાંતિ. મારા આ
વખતના બધા વિચારોનો સરવાળો આ પાંચ
શબ્દોમાં છે !!

અમીની આજુબાજુ મંગલ-ફેરા ફરતા
હતા. ધડીકમાં બધા સ્વજનોની વિયોગના
વિચારથી દુઃખ થતું, ત્યારે બીજી બાજુ ભાવી
સંસારનું સુખી સ્વપ્ન આંખ આંગળ ખસુ યત્ન
તોઈ જો મલકી ઉઠતું ! મારા સ્વામીનું-માથનું
મારા સર્વસ્વનું-રોમેશનું નામ કસેથી કાનપર
અથાતું, અને ગાંધે લાલો થઈ આવતી અને
અજાણતાજ લગ્નશ્રી ડોક હળવે જ નિચે

વળતી ! ધડીકમાં દુઃખના, ધડીકમાં સુખના,
ધડીકમાં જવાબદારીના, તે કોઈવાર આનંદના
વિચાર આવતા હતા !! અમીનીની આજુ
બાજુ એક ફેરા ફરવાનો હતો અને લગ્નની
ગાંઠ વધુ દૃઢ બનવાની હતી !

વિધી પુરી થઈ. પિપર છોડી સાસરે જવાને
માત્ર એકજ કલાક બાકી હતો. એક કલાક
પછી નવું જગત, નવો માર્ગ, નવા માણસો
અને નવો પ્રેમ ! બધુજ નવું; આ નિના પણ
ક્યાં જુની છે ? કાલની નિના હમણા નથી,
અને હમણાની આ નિના એક કલાક પછી
એકી ને એવી રેહવાની ન હતી. ગઈ કાલની
નિના, હસતી નાચતી અજાણ અજાણ, વમેય
શૂન્ય નિના આવતી કાલની રાણી હતી, વધુ
પ્રેમાળ વધુ સુદર અને વધુ સમજુ હતી.

"બહાલી નિના, ભાભી, બો નિના, નિના
બહેન !" આ મધુર પ્રેમાળ અને મિઠી હાકો
સિવાય આ પહે બિલુ કાંઈજ ન હતું.

પહેનોને વાંચવા લાયક ઉત્તમ પુસ્તકો !

સતીમંડળ ભા. ૨ જો ૩-૮-૦

શ્રી કેળવણીને ખરો ઉપયોગ ૧-૪-૦

શ્રીઓને સમાજસેવા ૦-૮-૦

સુદરીઓને શણગાર ભા. ૨ જો ૧-૮-૦

સીતા ૦-૮-૦

સુલહા ૦-૮-૦

બી-દુ ૦-૮-૦

રાધારાણી ૦-૮-૦

બાળકોની માવજત ૧-૮-૦

જીનનું ગૃંથણકામ ૧-૪-૦

બાળઉછેર ૦-૮-૦

આજેના લખો કીકાયત લાલે મળશે.

'સ્ત્રીઓધ' : પીરમશા રોડ : અમદાવાદ

લાંબા સુંવાળા વાળ માટે
સ્વાસ્તિકનું
 સુગંધિત
કેસ્ટર ઓઇલ

89.107

ગુજરાતના ડીસ્ટ્રીબ્યુટર:-મગનલાલ પુરપોત્તમદાસ એન્ડ કો. બરોડા એન્ડ કોલોલ

‘મા’ કવો મીઠો શબ્દ! ખૂબ્યાને મનભાવતાં ભોજન મળે અને આત્મંત વૃષાતુરને સ્વચ્છ અને નિર્મળ જળ મળે ને તેને જેવો સંતોષ તથા આનંદ થાય તેવો જ બધેકે તેથી થે વધુ સંતોષ અને આનંદ કેવળ ‘મા’ શબ્દના ઉચ્ચારથીજ પ્રત્યેક જીવને પ્રાપ્ત થાય છે. એ એકાક્ષરી શબ્દમાં મંત્રમુગ્ધ બહુ નથી પણ ભદુરથી વધુ અસરકારક વાત્સલ્યનો સ્રોત એ ‘મા’માં સતત વહા કરે છે. જગતંભરમાં એ એક જ સ્રોત એવો છે કે જે નિરંતર અખંડ અને એકધારે વહા કરે છે. ગમે તેવા વચ્છહૃદયોને પણ પિંગળાવ, વાનું સામર્થ્ય એ વાત્સલ્ય-વારિમાં સમાયેલું છે.

મનુષ્યાદિ જીવો, વનસ્પતિ, વૃક્ષો, સમુદ્રો, સરોવરો, નદીઓ, પર્વતો વગેરેને ધારણ કરનાર પૃથ્વીનું નામ ‘ધરા’ છે. સંસ્કૃત ‘ધ’ (ધક-ડવું, રાખવું, ધારણ કરવું) પરથી એ શબ્દ બિપળ્યો છે. નવ માસ પર્વંત બાળકને પોતાના ઉદરમાં ધરનાર ‘મા’ પણ ‘ધરા’ જ કહેવાય છે. તેથી જ હું મારું હૃદય કે થી ગણપતિ પૃથ્વીની પ્રદક્ષિણા ફરવાને બદલે પૃથ્વીરૂપા ‘મા’ની જ પ્રદક્ષિણા ફર્યા હશે. અસ્તુ. બાળકને જન્મ આપનાર ‘જનની’ અને તે પછી આત્માનું અમૃત્ય પથામૃત પાઈ બાળકનાં દેહનું પોષણ કરી. પુષ્ટ કરનાર-તેને શક્તિ આપનાર શક્તિસ્વરૂપા ‘મા’ કે ‘માતા’ કહેવાય છે.

પિતાની પત્ની એટલે ‘મા’ એ ‘મા’ તો લૌકિક અર્થ હોઈ તેનું સંકુચિતપણું અપર મા (વિમાતા)માં વિરમે છે. સંકુચિતપણાને લીધે જ અપર-માને પોતાનાં આવકાં સંતાનો

સાથે બિવાંબાઈ હોય છે. અલૌકિક અને દિવ્ય ભાવનાયુક્તા ‘મા’ શબ્દની તેના વિશાળ અર્થમાં સમીક્ષા કરીએ તો તેથી હૃદયને આનંદ પિના રહે જ નહિ. કોઈ પણ સ્ત્રીને તમે ‘મા’ કહીને સંબોધશો તો તે તમારા તરફ વાત્સલ્ય-ભરી મીઠી નજરે ભરે, પણ જો તેને જ તમે “મારા બાપની બેદી” કહેશો તો? ‘મા’ ના લૌકિક અને અલૌકિક અર્થ વચ્ચે આજ બેદ છે.

‘મા’ જગતનું જીવન છે. જગતની અસીમ શક્તિ છે. ‘મા’ના દેવકુર્બલ ખોળો, દુષ્ખિયાનો વિસામો અને રાગપીડિતને શાંતિ આપનાર એક જ અદ્ભુત સ્થાન છે. દુનિયાનું કેન્દ્ર-મધ્યમિદુ પણ એ જ અમૃત્ય અંક છે.

ગંગાના જળ જેવી નિર્મળ અને પવિત્ર ચંદ્ર જેવી શીતળ શાંતિપ્રદ ‘મા’નું હૃદય વાત્સલ્યના વારિથી હંમેશાં આદ્રંજ રહે છે. જેને તેણે પથામૃત પાણું હોય તેવાં પોતાનાં સંતાનનું હિત સદૈવ તેના હૃદયમાં વચ્ચું હોય છે. તે કોઈ દલાડો પોતાનાં સંતાનને ઉઠાસ, દુઃખી કે શોકમગ્ન બેઠ શક્તી નથી. પણ તેનું સુખ બેઠને રાચે છે, તેને આનંદમાં બેઠને તે મલાલે છે.

બવહારના કેટલાક વિદ્વત્ પ્રસંગો મનુષ્યને કરવા અનુભવ કરાવે છે, ત્યારે તેનું હૃદય છેકે દતારા ચર્ષી બને છે. તેને જીવન ઉપર કંટાળો આવે છે. આવે વખતે એ મીઠો ‘મા’ હેતથી હળવે હાથે તેનો વાંસો પૂપાળે છે, વાત્સલ્યથી દિવાસના બે-શબ્દો કહે છે કે તરતજ સુરો-દયથી જેમ અધિકાર નોંઝા-પામે તેમ તેના

હૃદયની ગતિ, અને જીવન પરનો કંટાળો વગેરે દર ચાલ છે. ખરેખર 'મા' એ 'મા' અને બીજા વગરના (દુશ્મની) વા. "

માનવપ્રાણીને હૃદયની બેટ આપીને જન્મ-તકતાએ તેમના પર મહાન ઉપકાર કર્યો છે. સારા વિચાર, સદૃશ્ય અને શુભાશુભ ભાવના વગેરેનું અદ્યુત, અને અદરશ સંગ્રહ-રચના, હૃદય છે. કેટલાક માણસોનું હૃદય વિશાળ હોય, જે તો કેટલાકનું સંકુચિત. પણ, 'મા'નું હૃદય હંમેશાં વિશાળ સમુદ્રમાં અત્યંત જળ ભર્યું છે પણ તે ખાઈ છે, જ્યારે માના વિશાળ હૃદયમાં વાતસલ્યનું, અમાપ પણ મીઠું વાટિ ભર્યું છે. તેની મીઠાશ હંમેશાં એક સરખી જ હોય છે. તેમાં કદીયે ક્યારેય, સંભવ હોતો નથી.

બાળકના જન્મ પછી જેમ તેના પોપણ મટે 'મા' મદરસો બાળ બાળકે છે તેમ તેના ચારિત્રિક વિકાસ મટે તેના જીવનના પાતર વિશે પણ તેવો જ મદરસો બાળ 'મા' જ બાળકે છે. 'મા' જ પોતાના બાળકોનાં જીવન અને ચારિત્ર્ય થકે છે એમ કહીએ તો જરાય ખોટું નથી. એક સુસજ્જિત માતા સો શિક્ષકની બરાબર છે, એમ કહેવાય છે. અતિશય સહિષ્ણુતા, કૃપાળીન સ્વભાવ અને વાતસલ્યપૂર્ણ હૃદય આ ત્રણ ઈશ્વરદત્ત ઉપકાર બાળક જીવનના વિકાસ અને ચારિત્ર્યનાં પાતર પાતર મટે માત્ર 'મા' ને જ મળ્યા છે. પિતા ઉદ્યોગના ક્ષેત્રમાં પૈસાનો પાક મેળવવા માટે વરસની ત્રણે ત્રણમાં દાઢ, તકડો કે વરસાદની પરવા કર્યા વિના સતત મહેનત કરતો કુષિત્રાર છે. કુષિત્રારના જેવો તેનો બ્યવસાય તેને બાળકો ઉછેરવા માટે, કેળવવા માટે કે તેના જીવન-વિકાસની પ્રગતિ તરફ દ્રષ્ટિપાત કરવા માટે કુરસાદનું એક ફોરુમ આપતો નથી. એટલું જ

નહિ પણ અશ્વિત ખાલમાતસને સમજવા, જેની સજ્જિતો પણ પિતામાં અભાવ હોય છે, એ અજ્ઞ સજ્જિત 'મા' જ ધરાવે છે. કારણકે પોતાના હૃદયના સરવથી 'મા' બાળકને પોષે છે ને તેથી બાળકમાં તેના હૃદયનો અંશ રહેતો હોઈ પોતાનું ઉદય તો તે સારી રીતે સમજ થકે એ રપટ છે.

સ્વાભાવિક રીતે જ દરેક બી માનુષ્યની અંખના કરે છે કારણ કે તેનું કામળ હૃદયમાં વાતસલ્યના મૃદુ ભાવ ભર્યા છે. જે બાળકના જન્મથી જ પ્રસન્ન થાય છે. આસિવાય તેના પેટે કાઈ દેવોંશી જીવ અવતરી તેની કુખ શોભાને, દેહ દીપાવે ને કુળને તારે એવી પવિત્ર ભાવના અને વિશુદ્ધ અભિલાષા પ્રત્યેક બીહૃદયમાં રમતો હોય છે, પરંતુ તે એટલી મૃદુ અને અનિર્વચનીય હોય છે કે તેને કાઈ રપટ સમજ કે સમજવી શકતું નથી. "દેવોને દેહ એનાં દોહમાં રે લોલ..." (ગોરાહર) એ સાચું જ છે. સર્વ પ્રકારનાં, સુખ, સંપત્તિ અને સિદ્ધિઓથી ભર્યાભર્યા સ્વર્ગમાં મધેમ્ક વિદ્યાર કરનાર દેવમણ અમર હોઈ જન્મમરણના દુઃખથી અગાધિત છે, તેથી 'મા' ના પપા-મૃતનો સ્વાદ લેવાનું સદભાગ્ય તેમને સાંપાડતું નથી તો ય જગતનું હૃદયણ કરવાના શુભાસ-મયી વા પુણ્યનો કામ. યવાથી કાઈ દેવોંશી 'મા' ના પપામૃતનો સ્વાદ લેવા પૃથ્વી પર અવતરે છે. જગતમાં મહાનમાં મહાન કાર્યો કરી એ દેવોંશી જીવ જગતનો ઉદાર કરે છે. પશ્ચાત ઉત્તરજીવ ઉત્તરસથી 'મા'નેયે ઉત્તરજીવ બતાવે છે ને પિતાનું કે પતિનું કુળ તારે છે. એ જગતવંદ્ય મતાય છે. એવા જગતવંદ્ય સીધુરૂપોની જગતવંદ્ય 'મા'નો જગત પર કંઈ ઓછો ઉપકાર છે ન

શ્રી કનૈયાલાલ સુનરી કૃત નવી સ્પર્શવૃત્તિ	<h1>કોનો વાંક?</h1>	બહાર પડી, ગયેલ છે. કી. ર. ચક્રી
--	---------------------	---------------------------------------

દેશભક્તિથી તરભેળ બનેલા એ યુવાનો સામી છાંતી ધરીને ઉભા રહ્યા અને પડકાર કર્યો કે “દેશને માટે અમે મરવાને તૈયાર છીએ. તમારી બંદુકને અમારી છાતી પર ખુશીથી ઝીલીશું.”

જાપાની સૈનિકોએ એક એક ગોળીથી તેઓનાં પ્રાણ લીધા. તેઓ ખુશીથી મરણને શરણુ યમા. પહાડની નીચે ચાંચી નદીમાં તેઓનાં શબોને નાંખવામાં આવ્યા. એ યુવાનોની સાથે એક વીરાંગના હતી, જેની પર એ નિર્દય સૈનિકોએ પણ ગોળીઓ છોડી. બંદુકની ગોળી હજુ તે વીરાંગનાની પાસે ન પહોંચી તેવામાં તે છોકરીએ ચાંચી નદીમાં ભુસ્કા માર્યો. જાપાનીઓની ગોળી દવામાં થઈ એક પથર સાથે અથડાઈ. એ બહાદુર છોકરીનું નામ હતું મા-સુ. ચીનના તરવૈરાઓમાં તેણે રક્ષાં તોડ્યો હતો. તરવામાં તે ધણીજ હોશીયાર હતી. ચાંચી નદીમાં તરતી તરતી તે કિનારે જઈ પહોંચી. બહાર આવીને પણ જાપાનીઓ સામેના વૈરનો અગ્નિ વધારે બમ્બૂકી ઉડ્યો. ગમે તેમ કરી જાપાનીઓ પ્રત્યનું વેર લેતું એ શબ્દો હરકમેલ તેના મગજમાં રમી રહ્યા હતા.

એક દિવસે જાપાનીઓ ચીનના એક શહેર ઉપર ચડી આવે છે તેમ જાણતાં ચીનના એ ગામની રક્ષક દુકડીના કમાન્ડર મી. આંગ ઉપરા ઉપરી મંત્રણાઓ સાથીઓ સાથે કરી રહ્યા હતા. આ મંત્રણાઓમાં મા-સુ, એ પણ લાગ લીધો. કમાન્ડરના મનમાં વિચાર થયો કે પાંચગણું હસ્તર આ શહેર ઉપર આવે છે. જે લડે તો હારી જાય, અને પાછા હશે તો એ શહેર જાપાનીઓના હાથમાં જાય અને ચીનની પ્રતિષ્ઠા બગડે.

લાંબા સમય સુધી મંત્રણાઓ કપાળાદ તેઓએ એવો ઠરાવ કર્યો કે જે નહેર વાટે

ગામનું પાણી જાય છે તે જગ્યાએ જે ટાઈ. મોસ જોગ્ય મુકી દેવા. અમુક વખતે જાપાની સૈનિકો તે નહેર વાટે ત્યાં આવે એટલે જોગ્ય ફેર અને તેઓના પ્રાણ જાય.

આવો વિચાર કરીને એ રક્ષક દુકડીના સૈનિકો પોતપોતાને ઘેર ગયા.

મા-સુને પધારીમાં પડ્યા પડ્યા પણ ઉંઘ આવી નહિ. મધ્યરાત્રીએ તે ઉઠી, અને શહેરની બહાર નીકળી પડી. બચકર અરણ્યો અને પહાડીઓ વટાવી તે ઉત્તર તરફની પહાડી તરફ જવા લાગી. જાપાની સૈનિકોએ પહાડીમાં પગ નાખીને પડ્યા હતા, અને બીજે દિવસે તે શહેર ઉપર આક્રમણ કરવાની તૈયારીઓ શરૂ કરી દીધી હતી. મા-સુ, જરા પણ ખીક રાખ્યા વિના દિશ્મતયા આક્ષી આવી. જાપાની સૈનિકોની છાવણીમાં ગઈ. આવી મુઠ્ઠર વજ્રમૂળ્યથી સજ્જ થયેલી આ છોકરીને જોઈ જાપાની સૈનિકોને નવાઈ લાગી. મધ્યરાત્રીએ એક અજાણી છોકરી આ કેમપમાં કેમ આવી હશે! છાવણીના રક્ષકોએ તેને શકો અને પૂછ્યું. “અત્યારે અમારા કેમપમાં કેમ આવી હો !”

“મારે તમારા સેનાપતિને મળવું છે, અને તેમની પાસે લઈ જાવ” મા-સુએ દિશ્મતયા જવાબ આપ્યો.

જાપાની સૈનિકો તેને સેનાપતિ પાસે લઈ ગયા. સેનાપતિએ મા-સુને પૂછ્યું. “કેમ, અહીંયા શા માટે આવવું પડ્યું છે ?” મા-સુએ પોતાના નોટકને કચ્છાજનક પાઠ ભજવવો શરૂ કર્યો. આંખમાં પાણી લાવીને કહ્યું “હું એક વેપારીની પુત્રી છું. ચીનાઓએ મારા બાપના કારખાનાનો નાશ કરી દીધો. હું ચીનાઓની વેરી બની છું. આવો તમોને હું એ નગરમાં પેસવાનો શુભ માર્ગ બતાવું.

મારા આપનું મારે વેર લેવું છે. મારા જેવી અજાણીથી તે કાપી થઈ શકે નહિ, માટે મો મને મદદ કરે, ચાલો મારી સાથે."

કમાન્ડરને મા-સૂની વાત ગમી ગઈ. તેણે લશ્કરને તૈયાર થવાનો હુકમ આપી દીધો. વળવારમાં લશ્કર તૈયાર થઈ ગયું. આગળ મા-સૂ, પાછળ કમાન્ડર અને તેની પાછળ આખા જાપાની લશ્કરે કુચ થઈ કરી.

રસ્તામાં મા-સૂ બહાદુરીથી પગલાં ભરતી જતી હતી. પાછળ લશ્કર પણ એજ તાલમાં આનંદમાં અને હર્ષમાં ચુપકીથી ચાલ્યું જતું હતું.

તેઓ નહેરંની પાસે આવી પહોંચ્યા બોમ્બ ફટવાનો વખત થવાની તૈયારી જ હતી. મા-સૂએ વિચાર્યું "હવે અંતિમ પળો આવી ગઈ. હમણું બોમ્બ ફાટશે. મારું મારા પિતાનું,

અને હજારો ચીનાઓનું વેર તૂટી યશે. મા-સૂ મરણના મુખમાં જતી હતી. છતાં મુખ ઉપર હાસ્યની રેખાઓ તરવરી રહી હતી. તેઓ નહેર પાસે આવ્યા કે તરત જ બોમ્બના ધડાકા થઈ થયા. ચારે તરફ ધુમાડાઓના ગોટ ગોટા ફેલાયા. તે ધુમાડામાં મા-સૂ સદાને માટે ચાલી ગઈ. બોમ્બના ધડાકાથી નહેર ઉપરનો બંધ તૂટ્યો. હજારો જાપાની સૈનિકો મા-સૂની પાછળ ચીનનો શ્રમિમાં લોહીથી તરબોળ થઈને પડ્યા.

ચીનાઓએ જ્યારે આ જોયું. ત્યારે મા-સૂને માટે અભિમાન થયું કે જ્યાં મુખી ચીનમાં મા-સૂ જેવી વીરાંગનાઓ છે ત્યાં સુંધી ચીનને કોઈ પણ દુશ્મન પરાજિત કરી શકશે નહિ.
'શીશકિત' માંથી

વર્નાક્યુલર ફાઇનલની

શિક્ષિકા બહેનો-ભાઈઓ!

ભાષા પરિચય

ભાષા પરિચય

સંપાદકો : શાહુ અને પંડ્યા.

વર્નાક્યુલર ફાઇનલ પરીક્ષાના ભાવાના પહેલા પેપરની પદ્ધતિ પ્રમાણે "ભાષા-પરિચય" નામક પુસ્તક તૈયાર કરવામાં આવ્યું છે. તેની અંદર કાવ્ય આસ્વાદ (કાવ્યો ઉપર પ્રશ્નો), ગદ્ય સારાંશ કાવ્ય સારાંશ, કાવ્ય સમજૂતી, ગદ્ય સમીક્ષા (ગદ્ય લખાણ ઉપર પ્રશ્નો), ગદ્ય સમજૂતી વગેરે બાજતો સંપૂર્ણ રીતે ચર્ચાઈ છે. તદ ઉપરાંત વ્યાકરણ વિભાગ અને પ્રકીર્ણ વિભાગોની પણ ચોક્કસ કરવામાં આવી છે. જેમાં પોંચળ, પૃથક્કરણ, પદ્ધતિ, વાક્ય સુધારણા, કહેવતો, સૂત્રાત્મક વાક્યો, નરમાદ્ય શબ્દો, જોડક શબ્દો, શબ્દ વિન્યાસો, વગેરેની સંપૂર્ણ ચર્ચા કરવામાં આવી છે. મુંદર અને સફાઈનક કામ તથા સ્વાધ્યાયના પાઠો એ "ભાષા પરિચય"ની ખાસ વિશિષ્ટતા છે. આપના વર્નાક્યુલર ફાઇનલ વર્ગોમાં આ પુસ્તક ચલાવી બાળાઓને તથા બાળકોને ભાષાની તૈયારી કરાવશે એવી આશા છે. કિંમત ૦-૧૦-૦

પ્રાપ્તિસ્થાન : જીવનસાલ અમરશી મહેતા : પીરમથારા-અમદાવાદ અને વીલાપારસા.

[જાહેનોએ પોત પોતાની આવડતની વાનીઓ 'શ્રીઓષ્ઠ' કાર્યાલય
એ સરનામે મોકલી આપવી. તે પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવશે]

બટાકાની પુરણીપાળી

બટાકા ૧ શેર. એલચી અપભ્રંગી
ખાંડ ૦૧ શેર. ફેર

બટાકાને બાફીને ચારણીથી ચાળી (તાથે-
થી ધસી) કણેક જેવું કરી, અંદર ખાંડ નાંખી
સાધારણ તાપે સઘડી પર મુકી, થોડી થોડી
વારે હલાવી બરાબર લુઆ પાડવા જેવું
થાય, પછી ઉતારી એક થાળીમાં પાચરી,
ફેર અને એલચીનો લુકો ભેળવી લુવા કરી
રાખવા. ધઉનો લોટ, પુરીની. માફક મોથ
ઈ બાંધી રાખવો, અને લુઆ લઈ પુરણ-
પોળીની માફક વણી તવા પર શેકવી. તે
કુરાળમાં (ઉપવાસને દિવસે) ખાવામાં ભેવી
હોય તો શિંગોડાનો લોટ ૦૧ શેર અને રોટપાશેર
રાજગરાનો લોટ ભેળવી ઉપર મુજબ કરવી.

બટાકાનાં ગુલાબ જાંબુ

બટાકા ૧ શેર ખાંડ ૦૧ શેર
માવો મોળા ૧ અધોળ. એલચી માફકસર.
સકરીયાનો લોટ ૧ અધોળ ફેર

બટાકાને બાફી, ઉપર જણાવ્યા મુજબ ગારીક
પીસી, કણેક જેવું કરી, તેમાં માવો (મોળા) ભેળવી.
સકરીયાનો લોટ પણ ભેળવી ઈંચ મુજબ મસળી
ફેર, એલચી, નાંખી નાનાં લીંબુ જેવા મોળા
બનાવવા, ખાંડની એકતારી ચાસણી, આઠે
તાપે સઘડી પર રાખવી એક પેણીમાં (સાધા-
રણ તાપ રાખી) થી ગરમ કરી કાણાવાળા
ઝારાપર ગુલાબજાંબુ (મોળા) મુકી ધીની
પેણીમાં ઝારી રાખવી અને ઝારો રહેજ હલા-
વી, ફેરવતા જવું, રતાસ પડતાં થતાં, ચાસ-
ણીમાં નાંખી દેવું. આ ગુલાબજાંબુ ધણી સ્વાદ
દાર થાય છે.

આ પછીના અંકમાં બટાકાની વાનીઓ વિશે
હેલો લેખ આવશે, તે પછી, બીજી વાનીઓ
લખવામાં આવશે.

સૌ. વિમળાબેન સુ. દવે

આકાશકીર્તિનો હુલવો

એક શેર ધઉનું સત્ત લેવું. તેને થોડા
ધીમાં (શેકવા પૂરતું) શેકી નાંખવું. પછી ૦૧
શેર ખાંડની ચરી તારી ચાસણી કરવી. પછી
પેણું સત્ત પેલી ચાસણીમાં ભેળવી દેવું. પછી
એને એક થાળીમાં સહેજ જાડો થયે રહે એમ
પાપરવું. ઈંડું પડે એટલે કાપીને ઉપયોગમાં
લેવું. બગરના હલાવા કરતાં બાનો રેસ્ટ સારો
બને છે. બેનો એ જરૂર બનાવી લેવો.

તમંદાબેન રાણવી

ખમણુ કાકડી

ખમણુ કાકડી એ કાંઈ કાંઈ નવી વસ્તુ
નથી. લગભગ બધીજ બેનો એ વસ્તુથી
જાણીતી હશે. છતાં પણ કેટલીક કુંવારી બેનોને
તેની ખમર નહિ હોય, તેથી તેની રીત
જણાવું છું.

પહેલાં એક શેર કાકડીને છોલી અથવા
ધમેડી નાખવી પછી તેના કકડા કરવા અથવા
હીન બનાવવી (છીછીયો) પછી તેમાં પ્રમા-
સર મીડું નાંખી હીન અથવા કકડાને નીચોલી
નાખી પાણી કાઢી નાંખવું. પછી તેમાં તલ,
ખમણુ અને સીંગદાણાને અધકચરો ભૂંકા
કરી તે ભૂંકા નાંખવો. પછી મરી, મરચાં,
આદુ, લીંબુનો રસ નાંખી, બરાબર ભેળવીને
ખાવાના ઉપયોગમાં લેવું. કાકડીને બદલે ચીલાડાં
પણ વાપરી શકાય છે. કેટલાંક લોકો સીંગદાણાને
બદલે દાળીયા પણ નાંખે છે. આ વસ્તુ બીજી
કાંઈ રીતે સંધારા વધારા સાથે બની શકતી
હોય તો તે પ્રમાણે કાંઈ બેન અથવા કાંઈ
લાઈ લખી જણાવશે તો ઉપકાર થશે.
વાંદરા]

જયાલક્ષ્મી રમાડ

બાળ ઉછેર

[લેખિકા : શ્રી. અનંતમુખાબહેન એન. ભેડી.]

બાલકો કે જે સૃષ્ટિની સાચી સંપત્તિ છે, તેના ઉછેર વિષેનો વિષય યજ્ઞોજ્ઞ ઉપપોગી છે. સમગ્ર વિષય અતિ વિશાળ મદત્વનો છે, જેને માટે દુનિયાની બધી પ્રજાઓ હાજર થઈ શકે છે.

કઈ છે કે-જે હાથ પારણું બુઝાવે છે તેજ સૃષ્ટિ ઉપર ખરીરીતે શાસન કરે છે. તો બચ્ચાઓને ઉછેરનાર માતાઓની જવાબદારી એટલી બધી છે, કે જે ફરજ અદા કરવા માટે તેઓએ જરૂરી કેળવણી લેવી જોઈએ. એક કેળવણીએ માતા સો શિક્ષક કરતાં પણ વિશેષ શિક્ષણ બાળકને આપી શકે છે. માતાની છાપ એકદમ ભાગ્ય ઉપર પડે છે. બાળક આરસ્તી રૂપ છે કે જેમાં માતાના સંસ્કારોનું પ્રતિબિંબ સત્વરે પડે છે. બાળક જન્મે સારથી તે મોટી ઉંમરે પહોંચે ત્યાં સુધી તેનું પોષણ, પોશાક તથા તબીબત શ્રેષ્ઠાણવાનું મુખ્ય કાર્ય માતાનું છે. તેની મુગી વાંછી સમજ તેની યોગ્ય યોજના તેને કરી પડે છે. તેને યતાં સાધારણ દરોની દવા માતાએ કરવી પડે છે. તેને બાધિત થાય એવી દોષીય કરવાની તેની ફરજ છે. સારા સંસ્કારો પામ્યા, ફૂલ ન સીએ એવી સંભાળ રાખવી એ બધું માતાને કરવું પડે છે.

મનુષ્યની આખી જીંદગીનું બધારણ તથા તંદુરસ્તીનો પાયો અર્થપૂર્ણમાં બધાય છે અને તેનો મુખ્ય આધાર માતાની સુરક્ષા ઉપર રહેલો છે. આ વાત તો સ્પષ્ટ છે કે સારી સંભાળથી, સારી સોજતમાં અને ઉત્તમ વર્ગમાં જે બચ્ચાં ઉછેરે છે તે સદા સુખી રહે છે; અને બેકાળમાં, નકારી સોજતમાં અને હવેલા વર્ગમાં ઉછેરે છે, તે નિર્જા બને છે. જે માતા બહેલી અને હોશિયાર હોય તો તેના બાળકને બાચાણી સમજવું. માતા ઉપર

ફક્ત એક બાલ્યાવસ્થાનો આધાર છે, એટલું જ નહિ પણ તે અવસ્થાને અવલંબીને આખી પ્રજાની કલતિનો આધાર છે. ઘણા મહાપુરુષો પોતાની મહત્તાનો આધાર તેમની માતાઓ ઉપર છે એમ કહે છે.

ગર્ભાધાન સમયથી જ માતાએ બહુ કાળજી રાખવી જોઈએ. પોતાની શારીરિક સ્થિતિનું ખાસ ધ્યાન રાખવું જોઈએ કે જેની અસર બાળક ઉપર થાય છે. માતાએ જો તંદુરસ્ત હશે, તો દેશના બાળકો સચકત બનશે. માતાની માનસિક પરિસ્થિતિથી તો બાળકો ઉપર મણી જ અસર થાય છે, તે નિર્વિવાદ છે. વીર માતાનાં ધારણુ ધારીને પ્રજા વીર બને છે.

માતા જીજ્ઞાસુએ શિવાજીને વીરનાર બનાવ્યો. માતા મહાલક્ષ્મીએ આખ્યાત્મતાના અમૃત બચ્ચાઓને પાયાં. નવ માસ માતા પુત્રને ઉદરમાં રાખે છે, તે દરમિયાન તે જેવા વિચારો કરશે, જેની રહેણી કરણી રાખશે તેની અસર અવશ્ય બચ્ચાં ઉપર થશે.

સગર્ભા સ્ત્રીઓને ધણી જાતનાં દરદો થાય છે, અને એવે વખતે ઉપચારો ન થાય અને જરાજર સારવાર કરવામાં ન આવે તો ગર્ભને નુકસાન પહોંચે છે. સગર્ભા અવસ્થામાં દવા થાય નહિ, દવા ગરમ પડે એ જાતની માન્યતા આપણા દેશના સ્ત્રીવર્ગમાં પ્રચલિત છે. પરંતુ આ માન્યતા બહુભરેલી છે. આવી ખોટી માન્યતાથી ગર્ભમાં રહેલ બાળકને નુકસાન પહોંચે છે અને માતા પોતે પણ દુઃખ ભોગવે છે.

અર્ચિણીની ઉચ્ચટી કોઈ જ સ્ત્રી આ દરદી અગાત દશે. સાધારણ રીતે ગર્ભવતીને સંવાદમાં ઉચ્ચટી થવી અથવા મોજ આવવી એ ગર્ભાવસ્થાનું એક અગત્યનું લક્ષણ મનાય છે. સાધારણ ઉચ્ચટીમાં કંઈ પણ દવાની જરૂર

પડતી નથી. પણ કેટલીક વખતે આ દરદ એવું તો બાળક થાય છે કે તેનાથી ગર્ભપાત થઈ જાય છે.

ગર્ભિણી સ્ત્રીને ઝાઝાની કમજબીયત રહે એ હીક ન કહેવાય. કમજબીયતને લીધે અરુચિ, કમરનો દુખાવો, પેટમાં ચુંક, વિગેરે રહે છે. વખતે તાવ પણ આવે છે. કમજબીયતથી દર્શિત પદાર્થો લોહીમાં મળે છે અને લોહો અશુદ્ધ થવાથી અનેક રોગો થાય છે. અતિ કમજબીયતથી કેટલીક વખત કસુવાવડ થઈ આવે છે. સુવાવડનો વખત જેમ પાસે આવે છે તેમ કમજબીયત વિશેષ દુઃખ આપે છે.

કોઈ વખત સગર્ભા સ્ત્રીને ઝાડો ને મરડો થઈ જાય છે. એક વખત સગર્ભા સ્ત્રીને ખૂબ ઝાઝા ને મરડો થયા પછી તે રોક્ષા મુરકેલ પડે છે. મારે ઝાઝા ને મરડો ન થઈ જાય તે ધ્યાન રાખવું.

બાળકનો પ્રસવ થાય તે વખતે હાજર રહેનાર ડોક્ટર અથવા નર્સે તેનું યોગ્ય રીતે નાળછેદન કર્યા બાદ ફલાલીન અથવા બીજા ગરમ કપડામાં લપેટી બાળકને માથી દૂર ખસેડવું. માની માવજત થઈરહ્યા બાદ બાળકને અવશ્ય નવરાવવું જોઈએ. બાળકના ચરીર પર તે વખતે ટેકાણે ટેકાણે સફેદ મલાઈ જેવી ચરખીના પોપડા બાંધેલા હોય છે. તે સિવાય તેના બદનને ગર્ભાશયાદિના પદાર્થ લાગેલા હોય છે. બચ્ચાના ચરીરને મીઠું તેલ ચોખેડવું. એટલે ચરખીના પોપડા નરમ પડશે. પછી સાથુ લગાડેલા અને ત્યારબાદ ડોક્ટરવરણ પાછીમાં નવરાવવું. બચ્ચાને દરરોજ નિયમિત રીતે નવરાવવું, નવરાચ્યા પછી તરતજ બદન કોઈ કરવું. ધોએલા સારા નરમ કપડા કે ટુવાલવડે ડીલ કોઈ કરવું.

આપણા દેશની સ્ત્રીઓની સુવાવડ બાળતના કેટલાક રિવાજ વહેમ ભરેલા અને હાનિકર્તા છે. એક ખુલ્લામાં નાની ઝોરડીમાં જ્યાં

સુરજના કિરણ અથવા પવનનો પ્રવાહ પ્રવેશ કરી ન શકે એવું રચણ સ્ત્રીઓને મારે સુવાવડના વખતમાં સરજેલું હોય છે. દંદાચ સારા ધરતી સ્ત્રીઓ મારે મોટા વિશાળ ઝોરડો હોય તોપણ તે અલગ અને તેમાં બારી બારણાં હોય તો તે બધે રાખવામાં આવે છે. સ્ત્રી, તેનું બાળક, દાર્ઘ અને આસપાસના ખખર રાખનાર માણસોના શાસોશ્વાસથી હવામાં ઝેરી કાર્બોનિક એસિડનો ઉમેરો થાય છે, અને સુવાવડને રોક મારે સગડી હોય છે, અંધારા મારે રાત્રી દિવસ દીવો બળે છે. મળમૂત પણ તેજ ઝોરડામાં થાય છે એટલે હવાની અસ્વચ્છતા લથ્થોજ થઈ જાય છે. જેથી સ્ત્રીઓ રોગનો ભોગ થઈ પડે છે. પ્રસૂતિ કાળમાં બાળક અને સ્ત્રીઓનું જે મોટી કષ્ટખ્યાનું મૃત્યુ થાય છે, તેના કારણોનો વિચાર કરતાં આ ઝેરી વાતાવરણ એ એક કારણ છે, તેને લીધે બાળકને આંચકી થાય છે. પ્રસૂતા માંદી પડે છે અને કેટલીક વાર મરણને સરણ થાય છે. મારે સ્વચ્છ હવા અને સૂર્યપ્રકાશની ખાસ જરૂર છે.

બાળક મર્બરથાનમાં હોય ત્યારે તેનું પોષણ ઝોરમાંથી નાબી-નાળ મારફત થાય છે. તેનો જન્મ થયા બાદ નાબીથી અંદી ઈંચને છેડે નાળને એક દોરાથી બાંધી લઈ કાપી નાખવામાં આવે છે એટલે તેનો બાકીનો સવાથી દોઢ ફૂટનો છેડો ઝોરની સાથે વળગેલો રહે છે. આ બે અંદી ઈંચનો કકડો નાબીને વળગેલો હોય છે. તે પાંચ સાત દિવસમાં સુકાઈને ખરી પડે છે. નાળછેદન કર્યા બાદ, બાળકને નવરાવાય છે. ત્યારબાદ એક ત્રણ ઈંચ પહોળા અને ચાર ઈંચ લાંબા એવા મલમલના કપડામાં નાળને વીંટવો. જેવી રીતે જન્મ મયેલી આંગળીને કપડું વીંટવામાં આવે છે તે પ્રમાણે વીંટીને તેના પર એક દોરા બાંધી લેવો પછી તેને પેટ ઉપર ઉપલી બાલુ મૂકી પેટની આસપાસ બોન્ડે પોટો વીંટી તેમાં નાળને બાંધી લેવો.

નાળ ખરી ગયા પછી નાળી આવી રહે અગર પાકે તો તેના ઉપર મગ્ગમની પટ્ટી મૂકવી.

બાળકને પહેરવાનાં કપડાં દલકાં, ગરમ અને મોક્ષાં ભેષ્ટાં. ઉનાળામાં સુતરાઉ, અને શિયાળામાં ઉનાં કપડાંની જરૂર છે. બનતાં સુધી પગ લંકવા રહે તો સારું. પગ ગરમ અને માથું ઠંડું રહે તેમ સારું. બીજાના પર ઔષધકલોચ અથવા ચીણીયા કપડાના કડકા રાખવામાં આવે તો બીજાનું બગડતું નથી. અને વધારે સ્વચ્છતા સચવાઈ રહે છે. બહાર ફેરવતી વખતે, ઘરની અંદર શિયાળા અને ચરદીના વખતમાં બાળકને નાની સાલ કે એવા બીજાં કપડામાં ટકુરી રાખવું. બાળકનાં શોભાંથી લાળ નીકળ્યા કરે છે તેથી છાતી પરનાં કપડાં ભીંજાય છે તેટલા માટે ગળે એક ગરમ કપડાનો પડો બાંધવો કે જેથી અંગ પરનાં કપડાં ભીંજાય નહિ. છાતી પર ભીનું કપડું રહે તો શરદી અને કફ યવાનો સંભવ રહે છે. વળી પેશાબથી ભીંજાએલું કપડું પણ દુરત દૂર કરી બીજાં કપડું પહેરાવવું.

બાળક અવતર્યા પછી ત્રણ ચાર કલાકે તેને ધવરાવવા વળગાડવું. સાધારણ રિવાજ એવો છે કે એક બે દિવસ ગળથુલી પર બાળકને નિંજાવ યાય છે; પણ તેમ નહિ કરતાં બાળકને માતાની છાતીએ વહેલું વળગાડવું. દૂધનો પ્રથમનો ભાગ રેચક હોય છે. તેથી ગર્ભાવસ્થામાં ભરાઈ રહેલા બાળકના પેટમાંના કાળા મળ દૂર થાય છે. બાળકને એક બે વખત રતનને લગાડવા છતાં બીજકુલ દૂધ આવે નહિ ત્યારે થોડા કલાક અગર એકાદ દિવસની રાહ ભેષ પછી ધવરાવવું. પહેલા બાર કલાક સુધી બાળકને કૃત્રિમ ખોરાકની જરૂર નથી દરમિયાન ધાવણ નહિ આવે તો કું ભાગ તાળું ગાયનું દૂધ અને કું ગરમ પાણી મેળવી મહિ જરા સારું નાખવી, એટલે સીના દૂધને મળનું પ્રવાહી થશે, તે બાળકને થોડું થોડું દર બંબે કલાકે આપતા રહેવું. ધાવણ આવે

એટલે એ બંધ કરવું. બાળકને ફેટલી વખત ધવરાવવું એ અગત્યનો સલાહ છે. ઘણું કરીને બાળકને ભેષ્ટાં એ તે કરતાં વિશેષ વખત ધવરા આવે છે. તેમ કરવાથી બાળક તેમજ મા બેઠેને હાની પહોંચે છે. બાળકને એક વખત ધવરાવ્યા પછી તેને પાચન યવાને કાંઈક વખત લાગે છે. તેમજ હોઝરીને પણ આરામની જરૂર હોય છે. વારંવાર ધવરાવવાથી અજીર્ણ થાય છે. બચ્ચું હરકોઈ કારણથી રાવા માંડે કે તુરત ધવરાવવામાં આવે છે. પેટ કસાકસ ભરાવાથી જ બાળક રડતું હોય છતાં ધવરાવી જાનું રાખવાનું કરે છે. વારંવાર ધવરાવવાથી ધાવણ પૂરતું આવતું નથી તેથી બચ્ચું વધારે રડે છે. માને કંટાળો આવે છે અને નબળાઈ જાય છે, પહેલે મહીને દર દોઢ કલાકે, બીજે મહીને દર બે કલાકે એ રીતે અંતર વધારતાં બચ્ચું સાત આઠ મહીનાનું યાય ત્યારે દર ત્રણ ચાર કલાકે ધવરાવવાની ટેવ રાખવી. ધવરાવવામાં નિયમ રાખવો એટલું જ નહિ પણ ઉંઘાડવા, નવરાવવા વગેરે દરેક બાબતમાં નિયમસર રાખવામાં આવે તો બાળકનું શરીર સારું રહે છે. માનું ધાવણ પૂરું પડે તો બીજો કસો ખોરાક બાળકને પહેલા છ સાત મહીના આપવો નહિ. બાળક સુમારે એક વરસનું યાય ત્યારે ધાવણ છોડાવવું.

શીજીથી યતા મહા અવંદર સંખ્યાજંધ મૃત્યુનો તથા શરીરની ખેડાગ ખામીઓનો વિચાર કરતાં તેના ઉપાય તરીકે અવસ્થા ગૌ સિતળ કંઠાવવા ભેષ્ટાં.

• દાંત ફૂટવા ઘણું કરી સાતમે મહીને શરૂ યાય છે. કોઈને વરસ વીતી ગયા પછી પહેલા દાંત આવે છે. પ્રથમના દૂધીવા દાંત વીશ હોય છે. દાંત ફૂટવા શરૂ થયા પછી ઘણું કરી બે વરસમાં અથવા દૂધીવા દાંત આવી રહે છે. કોઈ બાળકને બધા દાંત આપતા કાંઈ જ આવધિ યતી નથી. કોઈને બેઠા બીમારી યાય

છે, અને વખતે જીવને પણ દ્વાની પહેંચે છે. દાંત ફૂટતાં ચતા વ્યાધિમાં મુખ્ય તાવ, આંચકી, ઝાંડો, ઊલટી, ખાંસી, સસણી, ચૂક અને ત્વચ્ચરોગ હોય છે. ન્યારે દાંતનું સાધારણ નેરે હોય ત્યારે બાળક ચીસીકું અને ખીજવાએકું રહે છે. આંગળીઓ મોંમાં નાખે છે. અને જે કાંઈ હાથમાં આવે તે મોંમાં ધાલે છે. વારંવાર ધાવવાનું મન કરે છે. તેનાં પેદાં ધસવાથી તેને સારૂ લાગે છે. લાળ થણી રહે છે અને ઝાડો કાંઈ વિશેષ થાય છે.

ઈલાજમાં બાળકને જમ થોડાં બોરાક મળે, ચોખ્ખી દવા અને કસરત મળે તેમ તેની તખીયત સારી રહે છે; અને દાંતની પીડા યતી નથી. ન્યારે દાંતની સાધારણ પીડા હોય ત્યારે તેને માટે કથું ફરવાની જરૂર નથી. સંરખત-સુરખારમૈન-૩૦ ગુલાબનું સંરખત દ્રામ ૪ પેશ પર ધસવાથી આરામ રહે છે. થોડો ઝાડો ચતા હોય તેને અટકાવવો નહિ.

બાળકને પાયરેલા મલીચા, રોષાંજી અથગ કપડા પર રમતું મૂકવું. છુટું મૂકવાથી બાળક પોતાની સ્વાભાવિક ખુશાલીમાં હાથ પગ ઉછાળે છે. અને કસોલ કરે છે. આ તેની સ્વાભાવિક કસરત છે. માટે બાળકને બધો વખત તેડી રાખવું નહિ. પણ છટું બેસવું મૂકવું. રમીને ચાકશે એટલી તે ઉંધી ભાય છે. તે ખસવા લાગે છે અને બાંખોડીએ ચાલતાં રીખે છે એટલે તેને વધારે કસરત મળે છે.

બાળકને પહેલા ત્રણચાર મહીના માના પડખામાં સુવાની જરૂર છે. કારણ કે તેને હુકની જરૂર છે. ત્યારપછી જુદું એકલું સુવાની ટેવ પાડવી. નાનું બાળક જમ થણા વખત મુએ છે તેમ તે પુષ્ટ થતું ભાય છે. અને જો થોડો વખત મુએ તો દુર્બળ થાય છે. ચરી-રમાં કાંઈ પીડા હોય તોજ બાળકને ઉંધ નહિ આવે. પણ જો પીડા નહિ હોય તો તે ખૂબ ઉંધે છે. બાળકને ઉંધ નહિ આવે તો તેના કારણેનો, વિચાર કરી ઈલાજ કરવો. પણ તેને

બાળાગાળી વિગેરે ઝેરી પદાર્થ આપી પરાગે ઉંધામું નહિ.

બાળકને પેશાબ અને ઝાડો બરાબર થાય છે કે નહિ તેની માએ હથેલાં તપાસ રાખવી. બાળકને ચોવીસ કલાકમાં ત્રણથી પાંચ વખત ઝાડો સ્વાભાવિક થાય છે. વધારે ઝાડા ચતા હોય તો તેનાં ઈલાજ લેવા.

રડવું એ બાળકની ભાષા છે. પોતાની ઈચ્છા અને જરૂરીઆત બતાવવાના તે શબ્દ છે. પોતાની વેદના અને ચતાં દુઃખ દર્શાવવાની તે નિશાની છે. બધી ભાષાઓમાં તે જુનામાં જુની છે. એ ભાષા વડેજ મનુષ્યના આયુષ્યનો એક ભાગ નીકળે છે. મમતાળુ માતા તે ભાષા સમજે છે. ઉંધવા માટે, જૂખને માટે, તથા કેટલાંક ફેફસાંની દરદને લીધે રડવું જુદા જુદા પ્રકારનું થાય છે.

નાનાં બાળકોને ઉભાં રાખવા અથવા જલદી અડાવવાનો પ્રયત્ન કરવો નહિ. જમીન પર રમે, બાંખોડીએ ચાલે અને ધસણી કરીને ખસે તેથી તેના સ્નાયુમાં નેર આવશે અને વખત આવેથી તે બરાબર ચાલી શકશે.

રાત્રે સૂતા પહેલાં બધી કલાક બચ્ચાને રમાડવું અને બેલાવવું, હસાવવું તેથી તેને સારી નિદા આવશે. બચ્ચાને રમવાને પુષ્કળ રમકડાં આપવાં. રમકડામાં કાંઈ વાગી બેસે કે નુકસાન કરે તેવું નહિ ભેઈએ. બચ્ચાને રમાડતાં બચ્ચાની આગળ બચ્ચાં જેવા ચઈએ તોજ તેને ખરા ખ્યાર લાગે છે. તે રમે છે અને હસે છે.

હવે બચ્ચું જમ મોટું થતું ભાય છે તેમ તેની બધી શક્તિઓ ખીલે છે. માટે તેને સારી ટેવો પાડવા પ્રયત્ન કરવો. કુમળું ઝાડ વાળીએ તેમ વળે માટે તેને બચપણથી જ ઉત્તમ સંસ્કારો પાડવા ઉંચરલાયક થાય એટલે બચ્ચાને નિશાળે મૂકવું. ચૂકડેળવણીનું મહત્ત્વ ધણું છે. કેળવાએલી માતાએ બચ્ચાની કેળવણીનું ખાસ લક્ષ આપવું જોઈએ. તોજ પ્રગતી આબાદી થશે.

“પત્ર ર જે”

મુંબઈ તા.
ચંદન નિવાસ

“આશા”

“તારી અંતરવ્યથા દર્શાવતો પત્ર વાંચ્યો. ઘૂં મને વિસરી ગઈ, તેથી મારે તને વિસારી મૂકવી ન જોઈ એ. તારી યાદી મારા હિલમાં હરહમેશને મારે છે અને રહેશે.”
“આશા! કેટલું સુંદર નામ!”

જગતમાં રાચતા દરેક જીવાત્માઓના અંતરમાં આશાની અમર જ્યોત પ્રગ્લિત રહે છે. નિરાશાની ઉડીગતીમાં ગોમાં ખાતો માનવ આશાની જ્યોતપર જીવી રહે છે. અને તેવા માનવહૃદયની આશા પ્રભુ પૂર્ણ કરે છે.

“જેનું!” મારા કરતાં તું વધુ સમજદાર છે. તારે શું કરવું એ તારી શુદ્ધિતા ઉપર આધાર રાખે છે.” કઈ દિશા તરફ તારા જીવનને પ્રગ્લિતમાન બનાવવું એ તારી મક્કમ વિચાર શ્રેણીપર અવલંબે છે. ત્યાં સુધી તું મક્કમ વિચાર નહીં કરે ત્યાં સુધી તારા અંતરની વ્યથા એ વ્યથા જ રહેવાની છે.”

“તું” પત્રમાં જણાવે છે કે નિર્દય હૃદયના યુવાનો, પ્રેમપત્રો અને ચેષ્ટાઓ કરી, અજાણ હૃદયોમાં દુઃખદર્દી પેદા કરે છે તારી એ માન્યતા પાયાવગરની છે. કોઈપણ યુવાન હિલ અજાણ હૃદયને લોભાવી શકતું નથી. ખરે તેથી ઉદ્દુન થાય છે.”

“અજાણ જાતિનાં આકર્ષણો વધુ તેજ અને ક્રમકાર હોવાના કારણે કવિઓએ અજાણજાતિને સૌન્દર્યમૂર્તિ તરીકે વર્ણવી છે

અને તેથી સૌન્દર્યમૂર્તિઓની પાછળ યુવાનો પાગલ બની જીવન બરબાદ કરી નાખે છે.

“જે યુવાનોની જગતને જરૂર છે અને કાર્યક્ષેત્રમાં રહી જે યુવાનોને કાંઈક કરવાનું છે તેવા યુવાનો એક યુવતિની પાછળ જીવનની આહુતી આપતાં અચકાતા નથી જોએ તે આપણે નિર્દય ગણીએ છીએ તેઓ એટલા તો ભોળા અને ત્યાગ શ્રતિવાળા હોય છે કે તેમની ત્યાગશ્રતિ આપણ આપણે કાંઈ દોષાઓમાં નથી.

“જેનું! આ સ્થળે તમામ અજાણ જાતિને થયે કે આપણે હાથે કરી આપણી જાત ઉપર આરોપ મૂકીએ છીએ. એવું સમજવું એ આપણો ઓછી શુદ્ધિનું કારણ, અને મૂર્ખાઈ છે વિચાર કરીએ તો આપણને આપણા અંતરના ઉડાણમાંથી સાચો જવાબ મળી રહેશે. આપણે નહિ બદલે આપણી દેશન અને આપણને મળેલા કુદરતિ સૌન્દર્ય ઉપર અડેલો આપણાનું હૃદયોને આપણા તરફ આકર્ષે છે.

આપણી ‘ઓ શકિત’ જગતની સર્વ શક્તિઓમાં શ્રેષ્ઠ છે. તે શક્તિ આગળ સધળી શક્તિઓ નમતું આપે છે. યુદ્ધના મેદાનમાં અનેક યોદ્ધાઓ સામે એકે વીર યોદ્ધો નબતલવારે અર્પાદા, ઉડી સંહાર કરી રલો હોય છે, તેવા યોદ્ધાને પણ વિના હાથીઆરે ‘ઓ શકિત’ નમાવે છે. તે શક્તિ આજે આપણામાં રહી નથી. આપણે આપણી શક્તિ ખોટા મોજ અને દેશનની ફરેલી જાગમાં ગુમાવી બેઠા છીએ.

“પ્રથમ હું કુવારિકા હતી-પિતાગૃહે પુત્રી તરીકે મનાતી હતી. જ્યારે મેં પ્રભૂતામાં પગલાં માડ્યાં અને સ્વસુરશ્રુતે ગઈ ત્યાં

હું સમજી શકું કે મારી ગણતરી સ્ત્રીમાં થઈ છે અને મેં મારા સ્વસ્થરૂઢે 'આવી ગે' ને કાંઈ મેળવ્યું, તેથી મને પૂર્ણ સંતોષ થયો છે. આજે હું એક પુત્રની માતા બની છું અને તે પુત્ર મા ના મીઠા નામથી મને સંબોધિ રહ્યો છે. મારી માફક હરેક અબળા બલિતે મા બનવું આવશ્યક છે જ્યાં સુધી તેણી પુત્રી મટી, સ્ત્રી ધર્મ સ્વીકરી, માતા નહિ બને ત્યાં સુધી તેણીના જીવનનો ઉન્નતિ નથી એટલું પાઠ રાખવું જરૂરી છે.

“શ્રી બનવું” સહેલું છે શ્રી બનોતે જીવન વ્યતિત કરવું બહુજ મુશ્કેલ છે.”

બહેન ! એકજ વસ્તુમાં આમ ઉંડા ઉતરી ને જોઈશું-તો તેનો અંત નહી આવે હવે અંગત વાત ઉપર મારે ચાર ચબ્દો કહેવા જોઈએ, ક્ષમા મારા ચબ્દોથી તું દિલગીર અને તો મને માફ કરજો પરંતુ મારા લખાણનો સમજો સાર સમજી મદદ કરજો.

“બહેન ! તારી અંતરબધાનો સાચો જવાબ તારી પાસે જ છે તે એકાગ્રત ચિતે મંપૂર્ણ વિચાર કરી જોયો હોય તો તારી બધાનો અંશ જવાબ મળ્યો હોત; પરંતુ તારા અંતરમાં ચતા બીજી હોઈ તને કાંઈ ન સમજાયું.

ત્યારે તું કારમાં બેસી ફરવા નીકળી અને

વિધુત વેગે ગઢન કરતી તારી કાર નીચે એક આશાવાદી યુવાનનું જીવન હુંદાતું ત્હે તારી નજરે નીરખ્યું. તો ખ્યાલ કર કે તે યુવાનની પ્રતિ હાયા તારી આગળ ક્યાં ફરે છે તેના મન મંદિરમાં તારીજ મૂર્તિને સ્થાન આપ્યું છે અને દરેકપળોમાં તને સુખી કરવા અને સુખી જોવા સ્થાય છે. જે 'યુવાનનું જીવન' તારી કારનીચે હુંદાતું તને માલુમ પડ્યું તે યુવાન ભવિષ્યમાં તારા હુંદાતા જીવનનો ઉદ્ધાર કરી તને સુખી બનાવ્યા વિના રહેશે નહિ. મારી તને સાચી સલાહ છે કે તારે સમજા વિચારો દૂર કરવા અને તે યુવાનને સોંપી તેના જીવનને હુંદાવા ન દેતાં કિર્તિમય બનાવવું જોઈએ તારા જીવનનું સાચું સુખ તે યુવાનમાંજ ચમકાયું છે.

‘તારી અંતર વસ્તુ મેળવવા માટે તારે સમજાના અવાજને ઉઠાડી દેવા પડશે તું તેમ નહિ કરે ત્યાં સુધી તું તે મેળવી શકનાર નથી.

“તારા સમજા પ્રશ્નો અને અંતરબધાનો એ એકજ જવાબ છે.

એજ લી.

અંતર હૃદયથી સાચો આશીર્વાદ દેતી.

મીના

વાળની હીક્ષાત માટે

નરેલનું આમળા નં. ૧

હેરઓઈલ વાપરો.

હજારો પ્રતિષ્ઠિત કુટુંબોમાં કાયમ વપરાય છે.

નરેલનાં હેરઓઈલ તથા તેલ બનાવવાનાં એસેન્સ (સુગંધી) મથકર છે.

ધી નરેલ એજન્સી અસરવાળ :

ત્રણ દરવાજા, અમદાવાદ.

આશાને

- તું તો દુનિયાની મતલબ મૂર્તિ,
હો આશા અલબેલડી.....૧
- તું તો વનવનનાં પારણે જીવંતી,
હો આશા અલબેલડી.....૨
- તું તો આધા ઝુંગર ડાલવતી,
હો આશા અલબેલડી.....૩
- તું તો ફેંચાંની નેચા નચાવતી,
હો આશા અલબેલડી.....૪
- તું તો પલપલમાં રંગ પલટતી,
હો આશા અલબેલડી.....૫
- તું તો પોથા અંતર ભીંજવતી,
હો આશા અલબેલડી.....૬
- તું તો પુરાણી પ્રીત જગવંતી,
હો આશા અલબેલડી.....૭
- તું તો કવિઓના નેન પર રગતી,
હો આશા અલબેલડી.....૮
- તું તો બાળકની કીકીઓમાં હસતી,
હો આશા અલબેલડી.....૯
- તું તો આવે આવે ને વહી જાતી,
હો આશા અલબેલડી.....૧૦

લાયઝેરીઓ માં વસાવવા લાયક નવાં જ

પુસ્તકો

છાયાનંદ રમણલાલ દેસાઈ	૮-૦	મુક્તધારા ટાગોર	૦-૮-૦
જંસરી "	૨-૮-૦	ઝોખિરવાલી "	૨-૮-૦
શિરિષ "	૨-૮-૦	આનંદી "	૨-૮-૦
સ્નેહપદ્મ "	૨-૮-૦	બાર્ક બહેન "	૨-૮-૦
પત્રલાલસા "	૨-૮-૦	નગરલક્ષ્મી "	૨-૮-૦
આમલકમી બા. ૧ થી ૪	૧૦-૮-૦	રામકદાણી આચાર્ય	૨-૦-૦
બારેલો અગ્નિ "	૨-૦-૦	ધેરાતા વાદળ "	૨-૮-૦
અધે રસ્તે ક. મા. મુનશી	૩-૦-૦	બળસમાધી "	૨-૦-૦
જય સોમનાથ "	૩-૦-૦	દંબી દુનિયા આસાજી	૩-૦-૦
ગુજરાતનો નાથ "	૩-૦-૦	બીડેલા દાર મેઘાણી	૨-૦-૦
રાખધિરાજ "	૩-૮-૦	સુલસીકપારી "	૨-૮-૦
કોનો વાંક ? નવી આવૃત્તિ	૨-૮-૦	અબુદિલવાઝો મુવરાજ	
નવહીકાઓ "	૨-૦-૦	બા. ૧-૨ ને	૪-૮-૦
થોડાક રસદર્શનો "	૨-૦-૦	વાંક વિનાતી ડુંકો વાતો	૨-૦-૦
લોપામુદ્રા બા. ૧ થી ૪	૪-૮-૦	સત્રાટ વિક્રમ જોકાલાલ ત્રિવેદી	૨-૮-૦
પરાજય ધૂમકેતુ	૨-૮-૦	સુરેખા "	૨-૮-૦
તણખા બા. ૧ થી ૪ "	૭-૦-૦	રંગા "	૧-૮-૦
સુભદ્રા શરદાખાણુ	૨-૦-૦	જંગીકપાન રમણીકલાલ દલાલ	૨-૦-૦
અનુરાધા "	૩-૦-૦	કમાલ "	૨-૮-૦
નવીના "	૩-૦-૦	સુવર્ણા "	૨-૦-૦
ઓકાત બા. ૧-૨ "	૩-૦-૦	પરિચલ "	૨-૦-૦
સુવાસચંદ્ર "	૨-૮-૦	ત. રાજમાતા ઉત્તરગરાય ઓઝા	૩-૮-૦
વૃંદાવન "	૨-૦-૦	રશીયા બા. ૧-૨ ને	૩-૦-૦
ગિન્ડુ "	૦-૮-૦	જર્મની "	૧-૮-૦
નવી વહુ "	૩-૮-૦	ધની વજ્રકર "	૨-૦-૦
આરીત્રીન "	૩-૮-૦	હલ્લનિપુટી (કસાપી)	૧-૧૨-૦
વહુરાણી વિકા ટાગોર	૨-૮-૦	અરતચંદ્ર (જંગાળોનો અનુવાદ)	૨-૮-૦
શિશુનો આદર્શ ટાગોર	૧-૦-૦	આવતી કાલના ધાવેલા	૨-૦-૦
		વિભૂતિચંદિર અંશોક દવ	૨-૦-૦

લાયઝેરીઓને સારું કમીશન આપવામાં આવે છે.

સંજ્ઞા:

જીવનલાલ એન્ડ સન્સ

લજપતરાય રોડ, વીલાપારલા.

+

ગાંધીરોડ, અમદાવાદ.

શ્રી. કેશવપ્રસાદ કેસાધ

મંજૂષા લેખક:-મોહિનીચંદ્ર પ્રકાશક. આર. આર. શેઠની કં. મુંબઈ. ૨ પાનાં
૧૬૬ કાઠખોડનું સુશોભિત પુસ્તક. સુંદર છપાઈ કી. રૂ. ૨-૦-૦

સુંદર રાસોના લેખક તરીકે સ્ત્રીઓના વાંચકો શ્રી. મોહિનીચંદ્રને ઓળખે છે. આ સંગ્રહ રાસોના નથી પણ તેમનાં રચેલાં કાવ્યોનો છે. લેખક શરૂમાં જણાવે છે કે: "૧૯૨૦માં મેટ્રીકની પરીક્ષામાં હું નિષ્ફળ નિવડ્યો. એ ઘેરા વિખાદમાંથી મને કવિતાની પગદંડી સાંપડી." લેખકનો પ્રેમ કવિતા દેવી તરફ અજન્ય લાવે દળે છે તે પુસ્તકને અતિ લખાયેલી તેમની "કંખના" ઉપરથી જણાય છે. આ "કંખના" ગદ્ય કાવ્યના સુંદર નમુનારૂપ છે. "મંજૂષા"માં ૧૩૯ કાવ્ય રહ્યાં બાકી છે. તેમની વરણી લેખકે પોતેજ આક્રમિકાગમાં કરી છે. એમનાં દરેક કાવ્યોમાં તેમનું બાષા ઉપરનું પ્રભુત્વ તથા હંદ રચના ઉપર સ્વામીત્વ દેખાઈ આવે છે. કલ્પનાનાં ઉડ્ડયન બહુ ઉંચા નથી અને તેથીજ સામાન્ય વાંચકને તે વિશેષ પ્રમાણમાં આકર્ષે કુટુંબ પ્રેમ-પિતૃપ્રેમના સુંદર નમૂનારૂપ એમનાં કાવ્યો. "પોદ" "ભરમ" "સ્મૃતિત્રય" "ક્ષણિક" અને "કૂચ" ગણી શકાય તેમ છે. સર્વ વાંચકને આ કાવ્યો જરૂર સ્પર્શશે એજ એમની ઉત્તમતા છે. સ્વાતંત્ર્ય પ્રિતિ અને દેશદાઝના કાવ્યો પણ આ સંગ્રહમાં છે. "હોળી" "નીચોડ" "ઉષા" "વત" વગેરે કાવ્યોમાં લેખકની દેશદાઝ અને સ્વાતંત્ર્ય પ્રેમ દેખાઈ આવે છે. "અવિશ્વાસિત્વાત્મા"માં ગાંધીજીની ગૌરવભરી પ્રશસ્તિ છે. હાંડી કવિતા ભક્તિથી રચાયેલા કાવ્યોનો આ સંગ્રહ છે અને વિવેચકોની નજરે તે ગગનગામી નહિ હોય તો પણ પૃથ્વીનાં ભાંડુઓને તે વાંચવો ગમશે.

પાપના પડછાયા લેખક:-કલિદાસ મણીલાલ શાહ. પ્રકાશક: શુકસેલર હેમરાજ દયાળજી. સાંકડીસેરી, અમદાવાદ. પાનાં. ૧૬૩ કાચુપૂઠું હલકા કાગળ. કી. ૦-૮-૦

સ્ત્રીઓ સામે જાણે જગત અન્યાય કરે છે. એમ જણાવી થોડી સ્ત્રીઓની આત્મકથા ને નામે આમા અનીતિના પ્રસંગોનું વર્ણન કરાયેલું છે. આર્વા વર્ણનો અમુક પ્રકારના મનુષ્યો મોજથી વાંચે તે ઉપરાંત તેનો કોઈ અર્થ નથી. સ્ત્રીમતિના પ્રશ્નોનો ઉકેલ આજુવામાં આર્વા પુસ્તકો મદદગાર થવાનાં નથી.

રાષ્ટ્રિય ઉદ્યોગો લેખક:-"મુદુલ" પ્રકાશક નવમુગ પુસ્તક બંડાર. રાજકોટ. પાકું પુસ્તક. પાનાં ૧૭૬ કી. ૧-૮-૦

શાહી, તેલ, ટ્રગાર સાધનો, સુગંધ, સાબુ, સરખત, નેત્રાંજન, દંતમંજન, રંગ-ચમક, દવાઓ, ખોરાકના મશાલા મુરબ્યાઓ વિગેરે બનાવટોની રીત આ પુસ્તકમાં આપી છે. જો આ રીતો અનુભવસિદ્ધ હોય તો ધણા લોકો તેનો લાભ લઈ શકશે. અત્યાર ધણીયે પચ્છેશી ચીજો મળવી મુશ્કેલ છે. તેવા વખતમાં આમાંથી પોતાને જરૂર પડે તેવી ચીજો જો મેળવી શકાય તો તે મેળવવી જોઈએ.

શ્રી. કેશવપ્રસાદ સી. દેસાઇ

અમદાવાદ વનિતાવિશ્રામનાં આદ્ય વ્યવસ્થાપક ગં. સ્વ. સુલોચનાબેન દેસાઇએ રચેલ્લા-
થી નિવૃત્તિ સ્વીકારી છે, લગભગ ત્રીસ વર્ષના તેમના સંબંધ પછી તેઓ નિવૃત્ત થાય તે
સ્વાભાવિક છે. તેઓ વનપ્રવેશ કરી ચુક્યાં છે અને તેમની શારીરિક
સુલોચનાબેન. પ્રકૃતિ સ્વસ્થ નથી એટલે તેમને આરામની જરૂર હતીજ. આપણે

આશા રાખીએ કે તેઓ પોતાની પ્રિય સંસ્માયી સમૂહમાં અજગ્યા
નહિ રહેતાં તેના કારભારમાં યોગ્ય સલાહ આપતાં રહેશે અને પોતાનાં નિવૃત્તિ-સ્મરણમાંથી
પણ તેની પ્રગતિમાં હોસો આપતાં રહેશે. નિવૃત્તિમાં તેઓ સંપૂર્ણ સ્વાસ્થ્ય ભોગવે એવી
શુભેચ્છા સૌ દર્શાવશેજ. ગં. સ્વ. સુલોચનાબેનને ઉગતી-ચુવાવરમાં જ વૈધવ્ય
આવ્યું. દિ. બી. અમદાવાદ સાકરલાલનાં દોદિત્રી, તે જમાના પ્રમાણે 'સાઈ' શિક્ષણ પામેલાં
બવિધ માટે મોટી આદ્ય આપનાર પુત્રિને વૈધવ્યથી તે સમયે અમદાવાદમાં સર્વત્ર શોક
છવાયો હતો. એક સ્તન ધુળમાં રંગોડાડ્યું એવી લાગણી સૌના મનમાં થઈ હતી. પરંતુ આ
શોક પ્રસંગથી તેમનાં માતૃશ્રી રૂઢમણીબેનનાં અંતરનાં અલ્પ ઉલ્કાપાં. તેમને પોતાની પુત્રી
જેની અનેક બાળવિધવાઓનો વિચાર આવ્યો. અને દીર્ઘ મનોમંથન પછી તેમણે વિધવાઓ
માટે આશ્રમ સ્થાપવાની યોજના વિચારી અને તે કાર્યમાં પોતાની બાળવિધવા પુત્રીને
પરોવવાનો નિશ્ચય કર્યો. પરિણામે "વનિતાવિશ્રામ"ની સ્થાપના મળી. ધીમે ધીમે તેની
કક્ષામાં સ્ત્રી ઉત્કૃષ્ટની અનેક પ્રવૃત્તિઓ આવી અને તેના અનેક દેશીય-વિકાસ થયો.
"વનિતા વિશ્રામ"ની સ્થાપનામાં જ નહિ, પણ ત્યાર પછીના તેના વિકાસમાં રૂઢમણીબેન
નો હોસો છે. તેઓ પાછળ રહીને આ કાર્યમાં પૂરી મદદ કરતાં હતાં. સુભાગ્યે તેઓ
અત્યારે પણ આપણી વચ્ચે છે. અને પોતે રોગેલાં બીજાને પોતાની પુત્રીએ સંભાળીને
તેમાંથી કેવું મોટું જુદું કર્યું છે તે જાતે જોઈને સંતોષ પામતાં હશે. વનિતાવિશ્રામની
અનેકવિધ પ્રવૃત્તિઓમાં અત્યારે વિધવાશ્રમ સાથે કન્યાઓ માટે પ્રાયશિક્ષણ, માધ્યમિક-
શાળા, મોટી ઉમરની સ્ત્રીઓ માટે શિક્ષણ વગેરે, ઉદ્યોગવર્ગો, વિગેરે છે. વનિતાવિશ્રામ
મહિલાવિદ્યાલય કાકરસી દિંદી સ્ત્રી વિદ્યાપીઠ સાથે જોડાયેલું છે અને તે વિદ્યાપીઠની એક
સન્માનિત સંસ્થા ગણાય છે. આ સંસ્થાને લીધે જ ઉચ્ચ શિક્ષણ આપતી લાલશંકર
મહિલા પાઠશાળાની સંસ્થા સંભવિત બની છે. આ મહિલાવિદ્યાલય અમદાવાદને ગૌરવસ્પ છે
અમદાવાદની પ્રજા તેમજ વનિતાવિશ્રામનાં જોડાએ લાભ લીધો હતો તેઓએ થોડાં
વર્ષો ઉપર કૃતચના દર્શાવી તે સંસ્થાનો રૌપ્ય મહોત્સવ મોટાપાયાં ઉપર ઉજવ્યો હતો.
જૂની વિદ્યાર્થિનીઓ તે સમયનો ઉત્સાહ જોઈને જોયો હતો, તેઓને એ સંસ્થાની

સાંસ્કારિક અસરનો ખ્યાલ આવ્યો હતો. આવી સંસ્થાઓને હમેશાં નાણાંબીક રહેજ. ચાલુ ખર્ચ માટે હમેશાં શહેરીઓની સમભાવના ઉપર આધાર રાખવો પડેજ. અને એ રીતે તેને જાહેર પ્રજાનો સંપર્ક હંમેશાં રહે, સુસૌચનાબેનને આ સંપર્ક સાચવતાં કેટલી મહેનત પડી હશે, તેનો અનુભવીઓજ જાણે. સંસ્થાની સાથે સુસૌચનાબેનનો પોતાનો પણ આંતરિક વિકાસ થયો હતો અને તેનું “વ્યવસ્થાપક” પદ તેમણે પૂર્ણ યોગ્યતાથી અત્યાર સુધી શોભાવ્યું છે. તેઓને આ પ્રસંગે અને કરેલાં કાર્યોમાં અભિનંદન આપીએ છીએ અને પોતાની નિવૃત્તિ સમય આરોગ્ય અને શાંતિમાં ગાળી તેઓ નિવૃત્તિમાં પણ પ્રજાત કરી શકે એવી સુમેજાઓ દર્શાવીએ છીએ. તેમની નિવૃત્તિ સમયે સંસ્થામાં જે કાર્ય થયો છે તે આ પ્રમાણે છે.

આ સંસ્થા શરૂ કરવામાં, નિભાવવામાં, અને આ સ્થિતિએ લાવવામાં શ્રીમતી સુસૌચનાબેન, જે અયાગસેવા, શ્રમ, ઉત્સાહ, અને આત્મભોગ આપ્યો છે, તેની આ કમીટી હંદર કરે છે. તે આ સંસ્થાના પ્રાણરૂપ રહી, તેમણે આ સંસ્થાને અને આલોચનાઓમાં બહુનારી તેમજ આશ્રમમાં રહેનારી બેનોનાં જીવન તેમજ આદર્શ; ઉત્કૃષ્ટ અને શુદ્ધ કરી, સમાજને ઉપયોગી કરવામાં જે સેવા જાળવી છે, તે માટે આ કમીટી તેમ સામાન્યરીતે સમસ્ત ગુજરાતની સ્ત્રીઓં તેમની ઋણી છે. શ્રીમતી સુસૌચનાબેન તેમની પોતાની ઇચ્છાથી નિવૃત્ત થતાં છતાંયે તેમની હયાતીમાં આ સંસ્થાના વ્યવસ્થાપક તરીકે નહિ રહેતા, બહારથી પણ સલાહ અને મૂલ્યાંકન આપવાનું માથે લે છે તે બદલ આ કમીટી તેમનો આભાર માને છે. આ સંસ્થાના વ્યવસ્થાપક તરીકેની તેમની કામગીરીમાંથી આ કમીટી તેમની ઇચ્છા મુજબ તેમને નિવૃત્ત કરે છે, અને તેમની ખોટ આ સંસ્થામાં પૂરાવી મુશ્કેલ છે એવો અભિપ્રાય જાહેર કરે છે.

“શ્રી સુસૌચનાબેન આટલાં વર્ષો સુધી જે સેવા કરી છે, તેની અંત્ય હંદર તરીકે તેમનું તૈલચિત્ર આ સંસ્થામાં સંસ્થાના ખર્ચે મૂકવાની મંજૂરીએ સત્તા આપવામાં આવે છે.

સુસૌચનાબેનને સ્થાને શ્રી. પદ્માબેન જેઓ આ સંસ્થામાં શીખેલાં છે અને જી.એ. થયેલાં છે. તેમની નિમણુંક થઈ છે તે જોગજ થયું છે.

આ વિદ્યાપીઠનો જીરોસરો પરીદાન સમારંભ એથી જુલાઈને દિવસે થયો હતો. તે પ્રસંગે દિંદો સરકારના કેલવણી આતાના પ્રધાન આન મો. નલિનીરંજન સરકારે મૂખ્ય વ્યાખ્યાન આપ્યું હતું તથા વિદ્યાપીઠના કુલપતિ સર સીતારામ દાકરસી વિદ્યાપીઠ પાટકર પ્રારંભિક વ્યાખ્યાન કર્યું હતું અને વ્યાખ્યાનોમાંથી વિચારો માટે પુષ્કળ સામગ્રી મળી આવે છે. આ વિદ્યાપીઠની વિશેષતા ગણાવતાં સર સીતારામે નીચે પ્રમાણે ઉલ્લેખ કર્યો હતો. (૧) આ વિદ્યાપીઠમાં શિક્ષણ માતૃભાષાદ્વારા આપવામાં આવે છે. (૨) વિદ્યાપીઠના કામ સ્ત્રીઓને ઉપયોગી થાય તથા તેમને રસ ઉત્પન્ન થાય તેવો રચનામાં આવ્યો છે. (૩) પાઠશાળાઓમાં ગણાવિના અને તેમાં અમુક દિવસોની હાજરી પુરાવ્યાવિના, પરીક્ષાઓ આપી શકાય છે. (૪) પાશ્ચાત્ય સંસ્કૃતિના દારૂપ અંગ્રેજ

બાપાનું શિક્ષણ ફરજિયાત છે, બીજા ફરજિયાત વિષયોમાં ઇતિહાસ, ગૃહવિજ્ઞાન અને આરોગ્યશાસ્ત્ર, સમાજશાસ્ત્ર અને માનસશાસ્ત્ર તથા બાંધ માનસનો અભ્યાસ છે. ઐતિહાસિક વિષયો વિવિધ છે તથા તેમાં સંમીત અને ચિત્રકલાનો પણ સંભાવેશ થાય છે નામદાર નહિની રંગન સરકારે પોતાના બ્યાપ્ચાનમાં ઘણા ઉપયોગી વિષયો ચર્ચ્યા છે પ્રથમ તો તેમણે એમ કહ્યું છે કે કોઈ પણ દેશની પરિસ્થિતિ, અર્થિક સ્થિતિ, અને સમાજરચનાનો વિચાર કર્યા વિના ત્યાંની શિક્ષણ સંસ્થાઓની યોજના થવી નોંધે છે નહિ. આપણા દેશનું મૂખ્ય આ જીવને ખેતી ઉપર હોવાથી મોટી સંખ્યા ખેતી કાર્યમાં રોકાયેલા અને ગામડામાં રહેવાનીજ આ મોટી સંખ્યા માટે ઉચ્ચ શિક્ષણ આપવાનું કાર્ય બહુજ પરિમિત રહેવાનું આ શ્રીઓમાં માધ્યમિક શિક્ષણનો વિશેષ પ્રચાર થયે ત્યારે પણ તેમનો ઘણો મોટો સંખ્યા ઘર કામમાંજ પડેલાયલી રહેશે. સ્ત્રીવર્ગ જોને ઉચ્ચ શિક્ષણ લેવાનો અવસર આવશે તો પણ આનું શિક્ષણ મળ્યા પછી તેઓ ઘર અને કુટુંબમાં રોકાયેલા આ હકીકતો ખ્યાનમાં રાખીને શ્રીઓના ઉચ્ચ શિક્ષણની યોજના થવી જોઈએ. શ્રીઓ માટે જુદી વિદ્યાપીઠની જરૂર છે કે નહિ તે પ્રશ્ન ચર્ચાતા તેમણે જણાવ્યું કે જે જુની વિદ્યાપીઠના ધોરણ ઉપરજ ફક્ત પઠાનશીલ સંસ્થા સ્થાપવાનો ઇરાદો હોય તો જુદી વિદ્યાપીઠની જરૂર નથી. પરંતુ જો શ્રીઓની જરૂરીયાતો, તેમનાં સામાજિક ધર્મ, અને તેમની ખાસ જીવિતો ખ્યાનમાં લઈને શ્રી વિદ્યાપીઠ સ્થાપવાની હોય તો તે અતિ આવશ્યક કાર્ય છે. અલગત કેટલીએક કન્યાઓની મનોવૃત્તિ લગ્ન વિરોધી હોઈ શકે, તેમજ તેમના મનનું ખાસ વલણ તેમને વૈજ્ઞાનિક શોધખોળ માટે લાયક બનાવી શકે તેનું હોય આવી કન્યાઓ માટે જુની વિદ્યાપીઠો છે જ. અને ત્યાં જતાં તેમને રોકવો જોઈએ નહિ પરંતુ સ્ત્રીવર્ગના મોટા ભાગને તો તેમની વલણો ખ્યાનમાં લઈને રચાયેલા કમવાળી વિદ્યાપીઠોથી વધુ લાભ થવા સંભવ છે. આવી વિદ્યાપીઠના કમની રચના વખતે જો વિરોધી તરફો વચ્ચે ધર્મોણ થવા સંભવ છે. પુરૂષોને જો હીનરસ એન્જ્યુકેશન અપાય છે તેનું કેવળ વિરાળ જ્ઞાન અને ધર ધર્મને એક ધર્મો કે ઉદમ ગણીને ધર તથા કુટુંબને અનુકૂળ થાય તેનું ધર્માદારી દલી શકાય તેનું જ્ઞાન, જે જેમાંથી કયે ધોરણે કામ લેવું જોઈએ તેનો નિકાલ કરવા મુશ્કેલ બને છે. એકલી હીનરસ કેન્દ્રવણીથી શ્રીઓને આવશ્યક એવા ગૃહકાર્યના અનેક વિષયોનું તેમને જ્ઞાન થતું નથી કેવળ ગૃહકાર શિક્ષણથી ઉચ્ચ કેન્દ્રવણી-ઉદાર કેન્દ્રવણીનું સંસ્કૃતિ જ્ઞાન શ્રીઓને મળતું નથી. આ જો શિક્ષણ દ્રષ્ટિએ નિરાળો થતી હોવાના ચિન્હ અત્યારેદષ્ટિગોચર થાય છે. પરંતુ ઉચ્ચ શિક્ષણ માટેની શ્રી સંસ્થાએ આ બંનેનો સમન્વય સાધવો જ જોઈએ, આ બંનેમાંથી એકપણ વગર આપણા દેશની શ્રીઓને ચાલશે નહિ. આ બંનેનો સમન્વય શ્રીઓ માટેના ઉચ્ચ શિક્ષણક્રમમાં નહિ થાય, તો આપણા દેશની પરિસ્થિતિમાં, સમાજરચના અને આર્થિક સ્થિતિમાં જનર અધાણુધી થશે. એકદેશીય ઉચ્ચશિક્ષણ-છોકરા જેવુંજ ઉચ્ચશિક્ષણ લેવાથી પશ્ચિમ પ્રદેશમાં શ્રીઓને પુરૂષો જેવીજ નોકરીઓની લાવકાત મેળવવી પડી. પરિણામે નોકરી મેળવવામાં હરિફાર્ધ વધી. પૂરૂષોમાં બેકારી વધી. કૌટુંબિકજીવન નિરુજ્જ થયું. અને તેના અનેક દુષ્પરિણામ આવ્યાં.

આન મી. સરકારના વિચારો ઉપર જણાવ્યાં છે તેમનું આખું જો બ્યાપ્ચાન તેમના દ્રષ્ટિબિંદુનું સમર્થન કરે છે. શ્રી પ્રગતિની હીનચાલ દિશામાં હજી ચાલતાની છે. દિશાની

શ્રી વિદ્યાપીઠનું કર્તવ્ય
શ્રીઓને અમુક રાજકીય હક્કો વગરે લડતે મળી ગયા છે. આ કારણેને લીધે હજી હિંદી સિદ્ધિત શ્રીઓ કૌટુંબિક જીવનથી વિમુખ થઈ નથી. આ વિદ્યાપીઠ સરકારી પરવાના માટે ચાલ કરે છે અને તે માટે તેના અભ્યાસક્રમની પુનરચના થાય છે. તે સમયે આ શ્રી

વિદ્યાપીઠનું કર્તવ્ય છે કે આ ક્રમમાં વિદ્યાળા ઉચ્ચ શિક્ષણ-સંસ્કાર પૂરક શિક્ષણ અને ગૃહવિદ્યાન વગેરેના ધરધધાના શિક્ષણ વચ્ચે યોગ્ય સમન્વય સાધવો. આ સમન્વય અમુક રીતે અત્યાર પહેલાં પણ સધાયો છે. પરંતુ આ વિદ્યાપીઠના સભાસદોમાં હજી એક પક્ષ એવો છે કે જે શ્રીઓ માટેની જુદી વિદ્યાપીઠ હોવાની ખાસ જરૂર માનતો નથી આ પક્ષ નાનો હશે પણ અસ્તિત્વમાં છે. આવા પક્ષની હાજરીથી આખા વિદ્યાપીઠનું કાર્ય ધીમું ચલાવવા લાયક રહે છે. તેમના મનમાં અંદરખાનેથી એવી માન્યતા હોવાનું જણાય છે કે સહ શિક્ષણના લાભ વગર આ કન્યાઓની ખીલવણી અધુરી રહે. આ માન્યતા યોગ્ય નથી, દેશના સર્વ ભાગોમાંથી પડો, હોજલ, અને મલાને દૂર થતાં જાય છે, મુંબાઈ ઇલાકામાં તો તે હજી નહિ. એટલે શ્રીઓ આપણા સમાજમાં પુરોષોથી અલગ રહેતી નથી. સમાજની અનેક હિલચાલોમાં શ્રી પુરોષો, કન્યાઓ તેમજ કુમારો સાથે કાર્ય કરે છે. એટલે કેવળ સહ શિક્ષણના અભાવ માટે મહિલા વિદ્યાલયની અગત્ય ઓછી આંકવી તે અયોગ્ય છે, સહ શિક્ષણના અભાવથી આ વિદ્યાપીઠની બાળાઓની ખીલવણીમાં જરૂરે ઉણપ આવવા સંભવ નથી. અલગત જે બાળાઓ ઠાકર, ઈન્જનેર, કે વૈજ્ઞાનિક શોધજોળનું કાર્ય કે વકીલાત કરવા માંગતી હોય તેમને માટે જુની વિદ્યાપીઠો છે જ, તેમાં ભણવાની સગવડો તેમને મળવીજ નોંધાયે. પરંતુ શ્રીઓના ઘણા મોટા ભાગ માટે તો ગૃહજીવન તરફ ઝોક આપતું ઉચ્ચ ઉદાર શિક્ષણ જરૂરનું છે જ. અને તે માટે જુદી શ્રી વિદ્યાપીઠની જરૂર છે. શ્રીવિદ્યાપીઠની બાળાઓ રમતગમતમાં, ચર્ચા મંડળોમાં, સામાજિક હિલચાલોમાં અન્યમિત્ર કાલેજોના વિદ્યાર્થીઓ સાથે સંપર્ક સાધી શકે. તે, માટે તેમને તક પણ મળવી નોંધાયે પરંતુ જુદી સંસ્થાથી હંમેશાં માટે પુરોષોની જુદાઈ રહી જશે. એ ખીલનો, એ માનસનો, હવે ત્યાગ થવો નોંધાયે.

ઠાકરસી મહિલા વિદ્યાપીઠની પ્રગતિના આંકડા સૂચક છે. ૧૯૧૬માં તેની સ્થાપના થઈ પણ ત્યાર પછીની તેની પ્રગતિ શરૂઆતમાં ધીમી હોય તે સ્વાભાવિક છે. અત્યાર

પ્રગતિ તેની તરફથી જે કાલેજો અને જે હાઈસ્કુલો નિભાવાય છે. તેના અભ્યાસક્રમ માન્ય કરી તેની સાથે નોંધાયેલી સંસ્થાઓમાં એક ટ્રેનીંગ કાલેજ, જે કાલેજો સત્તર હાઈસ્કુલો અને એક મીડલસ્કુલ છે.

અત્યારસુધીમાં ૫૮૭ સ્નત્કાઓ આ વિદ્યાપીઠમાંથી બહાર પડી છે. ૧૯૬૫ મેટ્રીક થઈ છે. અત્યારે તેની કાલેજોમાં ૨૬૦ કન્યાઓ શિક્ષણ લે છે. વાર્ષિક એક લાખ અને શીતર હજારનું તેનું બજેટ છે. આ પ્રગતિ સારી છે. હજી તે વિશેષ પ્રગતિ કરશેજ. ઘેર બેઠાં ઉચ્ચ શિક્ષણ અને રીડી મેળવવાની જોગવાઈથી દર ગામેમાં વસનાર ઉત્સાહી કન્યાઓ તે ધણી લાભ મળે છે. આ સગવડનો લાભ ધીમે ધીમે વિશેષ પ્રમાણમાં લેવાશેજ.

શાહુ વર્ષે ઠાકરસી મહિલા વિદ્યાપીઠના વાર્ષિક ચાન્સેલરની જગ્યાએ શ્રી. શારદાબેન

મહેતા બી.એ.ની વરણી સર્વાનુમતે થઈ છે તે માટે આપણે તેમને અભિનંદન આપીશું.
 વિદ્યાપીઠની સ્થાપનાના સમયથી તેમનો તે સાથે સંબંધ છે. તેનું
 અભિનંદન કાર્ય આગળ વધારવા માટે તેમણે સક્રિય સાથ આપ્યો છે. અમદાવાદમાં
 આ વિદ્યાપીઠ સાથે જોડાયેલી મહીલા વિદ્યાલય અને મહિલા પાઠ-
 શાળાની સ્થાપનામાં શારદાબેનનો હિસ્સો છે. તેમની દોરવણી નીચે વિદ્યાપીઠ પોતાના ધ્યેયમાં
 આગળ વધશે એવી આશા આપણે રાખી રાખીએ. અત્યારે અભ્યાસક્રમની પુનઃરચના થાય
 છે તે પ્રસંગે ખાસ રસ લઈ, તેઓ તેને યોગ્ય ઝોક આપવા તથા સુરત અને જાવનગરમાં
 તેમનાં સમય દરમિયાન પાઠશાળાઓ સ્થાપવા ચત્ન કરશે, વિદ્યાપીઠ આ સુદૃષ્ટી કરી
 લાયકને લાયક માન તથા તક આપ્યાં છે.

છેલ્લા છ માસથી યુદ્ધની પરિસ્થિતિને લીધે હિંદમાં હાડમારીઓ ધણી વધી છે.
 દરેક બીજા મોઢી થઈ છે અને તે ઉપરાંત તેની અજીત એટલી વધી ગઈ છે કે તે મેળ-
 વવામાં મુશ્કેલી પડી છે. ઘઉં, બાજરી, ચોખા, ખાંડ, મ્હા, બાસ-
 મોંઘવારી તેલ, કાકસા, શાકભાજી, વગેરે મેળવવાની પથ્ય મુશ્કેલી નડે છે.
 તેમણે દમણમાં બાસતેલ મેળવવા માટે ખાસ કરીને મુંબઈમાં જે
 દેખાવ થાય છે તે તો કાઠીનીએ આંખ ઉધારે એવો છે. મુંબઈમાં નાની જોરડીઓમાં
 રહેવાનું છે. ધણિયો લોકો સ્વ ઉપર રાંધે છે. ચોમાસામાં કાંકસા બીનાં થઈ જાય એટલે
 કાકસોડીની રસોઇ સ્વ ઉપરજ કરી લેવી પડે. પરંતુ એક ખાટલી બાસતેલ લેવા માટે
 ત્રણ કલાક દારમાં ઉભા રહીને ધક્કા ખાવા પડે છે. કામાયું માણસો તો કામે જાય
 એટલે ધણી સ્ત્રીઓને તે લેવા જવું પડે છે. આ રિયતિ અટકાવવા સરકારે તાબડતોખ
 પગલાં ભરવાંજ નોંધે. જો હાડમારી આવીને આવી રહેવાની હોય તો દરેક કુટુંબને
 ભાગે પડતી રેશન ટીકેટ આપવી નોંધે. તેમજ ચુનીસોપાલીટી તરફથી લતે લતે
 બનાજની દુકાનો ખોલવી નોંધે. શાકભાજી અને દૂધ વગર લોકોમાં અને ખાસ કરીને
 બાળકોમાં રોગ પેદા થવાનો ભય છે. તે ટાળવા સરકાર તરફથી લોકોને માહિતી આપવી
 નોંધે કે શાકના બદલામાં તેમણે શું ખાવું નોંધે. ટમેટા ગુણુકારી છે એમ કહી ટમેટાનો
 વપરાશ લોકોમાં વધારવામાં આવ્યો. પશુ ટમેટા દસથી બાર આને રતલ થઈ જાય ત્યારે
 તેને બદલે શું વાપરવું તે લોકોને જણાવવું નોંધે. કરમદા અને આગળના ઉપયોગથી
 અમુક જીવનતત્ત્વો મળે છે. લોકોને તેની પૂરતી માહિતી આપવી નોંધે. ગૃહિણીઓએ
 અત્યારે કરસરની ટેવ જામત કરવી નોંધે. બજારલુનો કે બનાજનો બગાડ અત્યારે નહિ
 ચાલે. મ્હા તો કદાચ બંધજ કરવી પડશે. કાપડ પણ દરરોજ મોંઘી થતું જાય છે. એટલે
 પહેરવેશની દબ પશુ બદલીને કાપડનો ઉપયોગ જોઈ કરવો પડશે. ચારે તરફ મોંઘવારી
 વધતી જાય છે તે વખતે ન્યાતવરા અને વરસોમાના ખર્ચ નો કરાવ નહિજ. કરકસર અને
 ત્રેવડથી કામ કરવાનું છે. અને તે ઉપરાંત આજસ હોડી ઉઘમ કરવો નોંધે. દરેક સ્ત્રીએ
 પણ થોડી ધણી આવકનું સાધન શોધવાની જરૂર છે. દવાઓ પણ મોંઘી થઈ છે. આપણે
 આરોગ્યની સાચવણી કરી દવાઓની જરૂર ટાળવી નોંધે. દેશોદવાની તપાસ કરવી નોંધે.

સંપાદક : શ્રી. નક્ષીનીબહેન મહેતા.

[બહેનોએ જાણવા જોગ સમાચારો દોષ તે કાર્યાલયમાં મોકલી આપવા.
જે મળેથી પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવશે.]

-મંત્રી.

વિદ્યાપારલામાં શેઠ મટલાઈ સોલીસીટરનાં
ધર્મપત્ની સૌ. ચંદ્રાબાના અવસાન નિમિત્તે
શેઠ દર્શાવવા સ્ત્રીઓની એક સભા શેઠ મ.
ક. સો. આ. સંસ્કૃત વિદ્યાલય તરફથી બ્રહ્મ
નિવાસમાં મળી હતી.

અમદાવાદ, સારંગપુર દોહતખાનામાં રહેલી
મંજા પરસોતમ નામની છવીસ વર્ષની જુવાન
બાહ્યાણુબાઈ, ત્રીજેમાળની વંડી ઉપર ચઢી
કપડા સુકવતી નીચે પડી ગઈ હતી. હોસ્પીટલ
માં તેનું મરણ થવા પામ્યું છે.

હિંદી મહિલા વિદ્યાપીઠના વાઇસ ચેન્સેલર
ડી. ઘેડિયા કચવ કહે' નિવૃત્ત થતાં તેની જગ્યા
મે ગુજરાતના જાણીતા સન્નારી શ્રી શારદાબેન
હેતાની વરણી થઈ છે.

સુરતની સાર્વજનિક એન્જીનેયરિંગ સોસાયટી-
ને ડો. સરોશ પી. બક્ષાએ પોતાના માતૃશ્રીનાં
નામે રૂ. ૫૦૦૦ ની રકમ સંસ્થાને દાનમાં
આપી છે.

અમદાવાદની એક સંગીતશાળામાં સંગીત
પ્રાપ્તિ જતાં શાન્તા નામની દક્ષણી કન્યાનો
સંગીત શિક્ષક સાથે પ્રેમ થતાં કઠિારભાઈ
સાઈએ પોતાની પત્નીને સંતાનો હોવા છતાં
શાન્તા સાથે રહેવાનું ક્યોં છે.

જામનગરના મહારાજા ઓગરડમાં ઈંગ્લાંડ
ભણી ઉપખાનાર રે મહારાજાની શેરફાજી
દરમીયાન રાજ્યનો બધો વહીવટ મહારાણીએ
દાથે સલાવવામાં આવનાર છે.

ભાવનગરની સામળદાસ કોલેજમાં શ્રી.
નલિની રાયજી દેવર બી. એ.ના પહેલા વર્ગમાં
આવતાં પહેલવહેલાં સ્ત્રી દેશો તરીકે નીચામાં છે

લાહોરની ગવરમેન્ટ કોલેજની વિદ્યાર્થીની
કું. પ્રમીલા ખન્નાને સ્ત્રીઓને તરવાની. હરી-
કાષમાં ચેપીયનશીપ મળી છે.

યુક્તપ્રાંતનાં જાણીતા મહાસત્યાવાદી કાવં
ર, શ્રીમતી ઉર્મિલા શાસ્ત્રી અવસાને પામ્યા છે.

નડીવાદના કસાઈવાડામાં રહેલી કેટલીક
સ્ત્રીઓ વચ્ચે અંગત અદાવતના કારણે તકરાર
થતા છરીઓ ઉઠાળી હતી.

કરાંચીમાં બટાકાનો ખાવ શેરના ચાર આના પરથી વધોને બાર આના થયા છે.

જલસાણપોર તાલુકાના અડદા ગામે ટૂંક સમય પર રામી નામની પારીસાર બાર્ડને ત્યાંથી એક હજાર રૂપીઆની ચોરી કરી પકડાસલા બે છોકરાઓને નાની વયનો લાલ પી છોડી મુકવામાં આવ્યા છે. તેમાંના એકને અકવાલિયાની ફેદ ને રૂ. ૨૦)નો દંડ થયો છે.

અમદાવાદમાં આ અકવાલીએ, દાણીલીમડા ભમની સીમમાં, એક જુવાન હિંદુ બાઈની ૧૨ મળી આવે છે. પોલીસ તપાસમાં બાઈનું ૧૫ ચાંતા કૌતિલાલ નરસીદાસ પટેલ ૥વ્યું છે. બાઈ ૭ માસથી જાતીના દર્દથી ક્ષતી હતી તે કારણથી કંટાળાને બાઈએ ૥પપાત કર્યો છે.

મદ્રાસમાં રાત્રેમ તાલુકાના એક ગામમાં

આ અકવાલીએ ફેટલાક ગુંદાઓએ એક ઘરને આગ લગાડતાં તેમાં ૭ સ્ત્રીઓ તેના બાળકો સાથે બળી મુક્યાં છે દુરમનાવટને લીધે આ આગ લગાડવામાં આવી હતી.

અમદાવાદમાં એક ધનિક વેરાનું ઉમરકમાં ચક્રમંદ રીતે મૃત્યુ થતાં તેની એક મુંગી છોકરીએ 'મારા પિતાનું મૃત્યુ ગળામાં છરીના ધા મારી કરપીણ બૂન કરવામાં આવ્યું છે' આ ફેટલીક નિશાનીઓ કરી પોલીસને સમજાવવાથી પોલીસે તે તપાસ હાથ ધરી છે. આ મરણમાં તેના ફેટલાક સગાઓનો હાથ હોવાનું માનવામાં આવે છે.

સુરતમાં નગર સંરક્ષણ સમિતિ તરફથી બાઈઓ માટે એક નર્સિંગ ક્લાસ ડો. ફરીયાની હોસ્પિટલવાળા મકાનમાં ખોલવામાં આવ્યો છે. તેની આસપાસમાં રહેતી બહેનો તેનો સંપૂર્ણ લાભ ઉઠાવે એવી આશા રાખવામાં આવે છે.

ગુજરાતના ચાવડા રાજા ચોગરાજના સમયની
ઐતિહાસિક નવલકથા.

અણહિલવાડનો યુવરાજ

ભા. ૧-૨ ભો. (ભુદા ભુદા) કિંમત રૂ. ૪-૮-૦

આ નવલકથા અતિ રસદાયક છે. તે એક વખત વાંચવા લીધા પછી પાછી મૂકવી ગમે તેમ નથી.

“જ્ઞાનવર્ધક પુસ્તકમાળા”ના આહકોને આ પુસ્તક મળશે.
આહક ઘર્ષ પુસ્તક સુરત મેળવો.

જીવનલાલ અમરશી મહેતા : ગાંધી શાહ-અમદાવાદ.

વર્ષ ૨૩ મું

::

ઓગસ્ટ ૧૯૪૨

::

અંક ૮ મો

હું તો

(અભિનય ગીત)

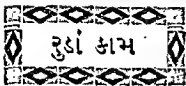
હું તો આભલીયાનો જાણે ચાંદલીઆ,
નીચે નાંખી દઉં ને પેલી વાદળીઆ;

મારી પાસે નાચે છે નાની તારલીઆ,
નીચે જોઉં મજની નાની આંખડીઆ;

હું તો જોયે હલાવું મારી આંગળીઆ,
પાણી માંહી ફેલાવું પેલી માછલીઆ;

પેલી રુમ્મરુમ્મર પેલી વાદળીઆ,
નીચે નાંખી ઝાડાવે કાળી કામળીઆ.

એક મારે નાનો બાગ
છાડ ફુલના એમાં સાત
થોડ થોડ થાતાં ફુલ
મારે મન એનાં બહુ મૂલ. ૧

સૌ એ ખીંચે થતાં સવાર
બેઠ થાઉં હું રાત્રી અપાર
ફુલડાં હરાતાં મંદમંદ
ફેલાવે સધળે મુગંધ. ૨

પડે સાંજ ને રહે સર્વ
ગતાં સૂરજ ઉતરે ગર્વ
તો થે હૈયે એ સંતોષ
બિંબવી મુવાસે ભોમ ! ૩

આપણુ સૌએ એવી રીત
દેશ સાથ પ્રગટાવી પ્રીત
સદાય કરવાં રૂડાં કામ
સંતોષે હરખાવ તમામ. ૪

ચંદ્રસેન

પ્રાર્થના

(રાગ : હંસરાગ લેવો)

શારદા મા, શારદા મા

હું પાચે લાગું

આટલું મારું

સુવિદ્યા દેને

સુવિદ્યા દેને

શારદા મા, શારદા મા.

અમે ઉમંગથી

વિદ્યાના સંગથી

તાન રહીએ

તાન રહીએ

શારદા મા, શારદા મા.

હું પાચે લાગું

આટલું મારું

લાલશકર લ. બેળી

અલીબાબા

ઈરાન એક મોટો દેશ છે. તેમાં એક મોટું નગર હતું. એ નગરમાં બે લાઈઓ રહે. એકનું નામ કાસમ અને બીજાનું નામ અલીબાબા. તેમનાં માતા-પિતા મરી ગયાં હતાં. બંને લાઈઓ મોટી ઉંમરના હતા, એટલે એક બીજાથી જુદા રહેતા. બંને લાઈઓ પરબોલા હતા. કાસમનો સસરા ધનવાન હતો, તેને એકની એક દીકરી હતી. તે પણ મરી ગયો એટલે કાસમને તેના સસરાની બધી માલમીલકત મળી. તે હવે ધનવાન થઈ ગયો હતો.

અલીબાબા ગરીબ હતો. તે અને તેની વહુ આખો દિવસ કામ કરતાં, ને ભગવાનનું નામ લેતાં અને સંતોષી બની સુખી જીવન ગુજારતાં સવાર ઉગે ને અલીબાબા તેનાં ગધેડાં લઈ વનમાં જાય. આખો દિવસ લાકડાં કાપે સાંજ પડે એટલે લાકડાંની લારીઓ બાંધે, ગધેડા ઉપર લાદે અને પછી ઘેર આવે. લાકડાં બજારમાં વેચે. જે પૈસા મળે તેમાંથી તેના કુટુંબનું સરજુ પોષણ કરે.

દરરોજની માફક એક દિવસ અલીબાબા જંગલમાં ગયો. આખો દિવસ લાકડાં કાપ્યાં. સાંજ પડ્યા આવી. તેણે લાકડાંની લારીઓ બાંધી. અને પછી ગધેડાં ઉપર લાદવા માંડી. એટલામાં તો ધડડ...ધડડ...ધડડ...કરતો અવાજ સંભળાયો. અવાજની દિશામાં તેણે નજર કરી. એક ઘોડેસ્વાર ટુકડી તેના તરફ અડધ બંધ આવી રહી હતી. તેની પાછળ ધુળના ઘોટેઘોટા ઉડતા હતા એ વનમાં ચોરા રહેતા હતા. એ અલીબાબા પહેલેથી જ જાણતો હતો, તેણે જાણ્યું નહીં એ ચોરાજ છે. હવે માફ શું થયે? મને મારી નાખશે, તે ગભરાયો. ધરધર ધ્રુજવા લાગ્યો. પણ તે ચાલાક હતો. ભયથી સાવ ડરી જાય તેવો નહતો, તે અકલમંદ હતો. પાસે જ એક તાનાશા ડુંગર ઉપર વિશાળ જાડ હતું, જાડને ચોટી ચોટી ડાળીઓ અને એવી ઘટ્ટા કે ન પૂછે વાત. એ તો ઝટ દબને ઝાડ પર ચઢી ગયો. અને ત્યાં સંતાઈ બેઠો.

પેલા હુંદારા ત્યાં આવી પહોંચ્યા. એક પછી એક એમ બધા ઘોડાઓ ઉપરથી નીચે ઉતર્યા. અલીબાબા ઝાડ પર બેઠો બેઠો આ બધું જોઈ રહ્યો હતો. પણ તેને કોઈ જોઈ શકે તેમ ન હતું. તેણે ગજબતરી કરી તો બધા મળી આલીસ ચોર હતા. બધાએ પોતપોતાના ઘોડા જુદા જુદા ઝાડના થડ સાથે બાંધ્યા. અને પછી તેમના રહેઠાણ તરફ ચાલવા લાગ્યા. દરેકના ખભા પર સોનારૂપાના સિક્કાથી ભરેલી થેલીઓ હતી. આગળ તેમનો સરદાર હતો. બીજા બધા પાછળ. અલીબાબા જે ઝાડ પર સંતાયો હતો, તેની પાસેજ તેમનું રહેઠાણ તેની તરફ બધાને આવતા જોઈ અલીબાબા વધારે ગભરાયો, ને વાંકરીના બચ્ચાની જેમ તે ઝાડની ડાળ સાથે ચોંટી ગયો.

પહાડમાં કોતરેલો એક મોટો દરવાજો હતો સરદાર અને તેના સાથીદારો ત્યાં આવી પહોંચ્યાં. દરવાજા આગળ ઊભા રહી. પેલો સરદાર બોલ્યો 'સમ સમ ઉઘડી ના !' દરવાજો ઉઘડી ગયો. નજી નહુ ! એક પછી એક બધા અંદર ગયા. અને પછી દરવાજો બંધ થઈ ગયો. અલીબાબા એ બધું સાંભળી અને નોંધ રહ્યો હતો.

ચોરો તેમના રહેઠાણમાં જતા રહ્યા. અલીબાબાને નાસી જવાનો લાગ હતો. પણ તે ગભરાતો હતો રખેને હું નીચે ઉતરી આવવા માંડું અને ચોરો બહાર નીકળે તો ? મારા તો બાર જ વાળી નય ને ? એ તો જાઠ ઉપર જ બેસી રહ્યો.

એકાદ કલાક પછી દરવાજો ઉઘડ્યો. બધા ચોરો બહાર નીકળ્યા. 'પછી તેમનો સરદાર દરવાજા તરફ નોંધ બોલ્યો. 'સમ સમ બંધ થઈ ના.' દરવાજો બંધ થઈ ગયો. અલીબાબાએ બધું એકી ટશે નોંધ જ રહ્યો. પોત પોતાના થોડા પર બેસી બધા ચોર પાછા વનમાં જતા રહ્યા.

હવે અલીબાબાને હિંમત આવી. તે જાઠ પરથી નીચે ઉતર્યો. ચોરોના રહેઠાણમાં શું શું છે તે જોવા તેનું મન તલપાપક થઈ રહ્યું હતું. તે તો સીધા ગયો દરવાજા આગળ. ત્યાં ઊભા રહી પેલા સરદારની માફક તેણે કહ્યું. 'સમ સમ ઉઘડી ના' દરવાજો ઉઘડી ગયો. તેના હરખને પાર ન રહ્યો, તે તો બોલ્યો અંદર. એ એક શુક્ર હતી. રહેવાના મકાન જેવી બાંધી જ ત્યાં સગવડ. જુદા જુદા ઓરડા અને મોટી મોટી રૂમો. તે એક ઓરડામાં ગયો. ત્યાં મનભાવતાં બેસી બેસી પકવાનના ઢગલે ઢગલા હતા. આખો દિવસ કામ કરેલું એટલે તેને ખૂબ વ્યૂષ લાગેલી તેણે ધરાઈને લાત લાતનાં પકવાન ખાધા અને પછી પાણી પીધું. પછી તે બધું જોવા માટે દરવાજા બોલ્યો, તે એક ઓરડા આગળ આવ્યો, ત્યાં સોના મહોરના ઢગલે ઢગલા હતા. બીજા ઓરડામાં સોનાના ઢગલે ઢગલા હતા. ત્રીજા ઓરડામાં ચાંદીના ઢગલે ઢગલા હતા. ચોથા ઓરડામાં વળી સોના રૂપાના સીંધા ભરેલી થેલીઓના ઢગલે ઢગલા હતા. આ બધું જોઈ તે તો દિગ્મૂઢ બની ગયો. પણ એમ જોઈને નવાઈ પામે શું વળે ? તેણે તો સોના મહોરો કાઢ્યાના ઓમાં ભરવા માંડી. તેણે સોના મહોરોના ત્રણ કોથળા ભર્યા. અને પછી તે કોથળા તેનાં ત્રણ ગળેડાં પર લાદી દીધા, ઉપર સુકી લાકડાંની ભારીઓ. ગળેડાં ઉપર શું છે તે કોઈ જાણી જ ન શકે. પછી તે શુક્ર બહાર નીકળ્યો. દરવાજા સામે ઊભા રહી તેણે કહ્યું 'સમ સમ બંધ થઈ ના' દરવાજો બંધ થઈ ગયો. અલીબાબા હરખાતો હરખાતો ઘર તરફ વળ્યો. પોતાના વાડામાં લાવી

ધડાં ઊભા રાખ્યાં. તેણે લાકડાની ભારીઓ નીચે નાખી દીધી. અને પછી
ના મહોરોનો એક પછી એક કાઢ્યો. ખસા ઉપર જીંઘડી ઘરમાં લઈ ગયો.

ઘરના અંધારા ઓરડામાં જઈ તેણે કાઢ્યો કાલવવા માંડ્યા. ખરર....
ખરર....ખરર...ખરર....સોના મહોરો તેમાંથી પડવા માંડી. અલીબાબાની વહુ
(પીળી) આ બધું ગાંડાની માફકજ ભેઈ રહી. તે વિચાર કરવા લાગી.
હી મારા ધણીએ આજ ચોરી કરી છે. નહિ તો આટલી બધી સોના મહોરો
વેળ ક્યાંથી. ચોરી કરવી એ મહા પાપ છે એ તે જાણતી હતી. તે તો
કેકદમ ગુસ્સે થઈ ગઈ. તેણે કહ્યું. ‘તમે ચોરી કરો છો ને? ચોરી કર્યો તો
મારા ઘરમાં જ નહિ રહેવા દઉં. શું સમજ્યા?’

‘અરે! ગાંડી રે ગાંડી! છાની રહે. કોઈ સંભળો નયો.’ અલીબાબાએ
હું. ‘મેં ચોરી કરી જ નથી આ તો ચોરોએ ચોરી છું’ટીને ભેગું કરેહું
ન છે. ચોરો ગરીબ ગિયાસ લેકોને હુટે તો મેં ચોરોને હુટવા માંડ્યા.
મેમાં ખોડું શું છે?’ પછી તેણે બધી વાત તેની બીબીને કહી સંભળાવી.

બીબીના હરખનો પાર ન હતો. બીબી તો સોનામહોરો ગણવા માંડી.
મેક, મે, ત્રણ, ચાર, પાંચ.....

‘અરે ગાંડી!’ અલીબાબાએ કહ્યું. હજી હું કંઈ સમજતી જ નથી. આટલી
બધી સોના મહોરોને તે ક્યારે ગણી રહેવાય. બધું રેડેલા દળને એક ખાડો
ખોદવા માંડ. બધી સોના મહોરો તેમાં દાટી દઈએ.

‘પણ કેટલી સોના મહોરો છે તેનું માપ તો આપણે જાણતું ભેઈએ
?’ બીબીએ કહ્યું.

‘ત્યારે લાવ ત્રાજવાં, સોના મહોરો ભેખી ભેઈએ.’

ગરીબ ગિયાસ અલીબાબાના ઘરમાં ત્રાજવાં યે ક્યાંથી હોય! બીબી કહે
તમારા લાઈને ત્યાંથી હું લઈ આવું?

‘ના....ના. અત્યારે નહિ. અડધી રાતે તે ત્રાજવાં માગવા જવાતું હશે!
સવારે માગી લાવીશું’ અત્યારે તો:આપણે જમીનમાંજ ખાડો ખોદી નાખીએ.’
અલીબાબાએ કહ્યું.

બંનેએ ધીમે ધીમે જમીનમાં ખાડો ખોદ્યો અને પછી સોના મહોરોના
ગણાને ગોદડીઓના ગાભાઓથી ઢાંકી દઈ તેઓ નિરાંતે ઘસ ઘસાટ સુઈ ગયાં.
ક્રમશઃ

[હવે પછીનો હપ્તો આવતા અંકમાં વાંચો.]

આવીને તરત દૂરની વાવે મીઠું પાણી ભરવા ઉપડી. વાવ ગાઉ એક દૂર હતી એટલે કલાક દોઢ કલાક સ્ટેજ થાય. વળી છ આઠ જલિયું સાથે હોય કોઈ હેલ ઉટકે તેથી વાર લાગે. દૂરનો પંથ એટલે વાતો કરતી જાય ને કરતી આવે આવે તો ધબકા બંધ! માલીનું ઘર રેડું ને એકલું હતું. જે હરામખોરો ઘરમાં પેઠા. તાણું તોડ્યું એક જણ ઘરમાં ગયો ને પટારાનું તાણું તોડી ને મળે તે હાથ કરવા લાગ્યો ને બીજો નજર રાખવા ઝાડ ઉપર ચડ્યો. પટારાનું તાણું મજબૂત હતું. એટલે તોડતાં વાર લાગી ને કડાકા લડાકા થયા જસલમાને થયું કે માલીના રેઢા ઘરમાં આ અવાજ શેનો થાય છે પણ કાંઈ વહેમ આન્યો નહિ. ત્યાં તો માલી, સમજી, રજી, સાજણ, જસી વગેરે આવી પહોંચી ઝાડ ઉપર બેઠેલા એકદમ ઉતર્યો ને ઘર અંદરનાને સાન કરી કે 'લાગ ઝટ ગંધી આવી પહોંચી છે' ઘરેલું બધું ભેગું કરી એક ટંકડીમાં ભરી બેઠે બારણાં પાછળ સંતાઈને ઉભા. માલીએ જાંપામાં પગ દીધા ત્યાં તેને થયું કે આ ઘર કેમ ઉઘાડું? એકદમ તેણે ત્રાડ નાખી કે "એલા ડોણ રેઢા ઘરમાં ઘર્યા છે? તમારી જાતના ઉભા રહો એલિયું ધોડાને મારા ઘરમાં ચોર આન્યા છે. ધોડા ધોડા ચોર જાય"

બેઠે ચોર દોડીને વાડામાં થઈ પાછલી વાડ કેડીને ભાગ્યા. બારણામાં આવતી માલીને ધકકો મારી પછાડી દીધી. માલી બારણાને ટેકે પડતી પડતી રહી ગળને ભાગતા ચોરના વાંસામાં ભર્યા ધડાને

ધા કર્યો. પેટીમાં એનું કશું જ ઘરેલું ન હતું. બધાં ઘરેલુંની એને ખબર હતી. પેટીનું ને ટ્રન્કનું બધું ચોર ઉપાડી ગયા હતા પણ હવે માલીને વિચાર કરવા બેસવું પોસાય તેમ ન હતું. એ તો એકદમ રાઠો પાડતી વાડામાં થઈને પાછળ દોડી. ચોરને ને એને બસો હાથનું છેડું પડી ગયું હતું. આદમી કોઈ ઘેર ન હતા નહિતર તો ચોરની મગદૂર શી કે પગ મૂકી શકે? ચોરનું માથું રંગી નાખે. માલીની પાછળ એની બે ત્રણ બેનપણીઓએ પણ દોટ કાઢી. માલી દોડતી જાય, રાઠો પાડતી જાય, ને ચોરની પાછળ પત્યરાના ધા ફેંકતી જાય. એક ચોર ઝાડની ઓથે સંતાઈ રહ્યો ને માલી દોડતી નીકળી ત્યાં દોડીને ધકકો મારીને પછાડી દીધી પણ માલીએ તો તેનું કેડિયું કાંઠેથી એક હાથે ઝાલી રાખ્યું ને જમણે હાથે મોઢા ઉપર કપાળમાં ને માથામાં મારવા મંડી. ભાલાની અણીઓ જેવું ત્રિકોણ ધારનું રૂપાનું જલોયું ધડોધક વાગતાં માથામાંથી ને મોઢા ઉપરથી લોહીની ધારો છૂટી. "જઈય કયાં મારા મારા, મને પછાડવા આન્યો તો ખરું! હજી તો જીવ લઈ જઈ હડિયે બેસીને લોહી પીઈ જાઉં." જે હાથ પકડી ધકકો મારી પછાડી દીધો ને પોતે બીજા ભાગતાં ચોરની પાછળ પડી. પાછળ આવતી ત્રણ રબારોઓએ આ ચોરને માર્યો, શુંદો ઠીકઠીક મેથો પાક આપ્યો ને સુતરનાં દોર ડાયો હાથપગ બાંધ્યાં. માલી બીજાની પાછળ પડી દસબાર મિનિટમાં એને

પકડી પાડ્યો. માથું ફેડી નાખે એવા પત્થરા ફેંકતી બથ ને શ્વાસબરી દોડતી બથ. એક ગેડિયાનો છૂટો ઘા કર્યો. તે બીજા ચોરને પછાડી દીધો. બીજા ચોર સામે થયો. માલી સાથે બાથબાથ આવી ગયો. માલીને પછાડી દીધી પણ માલી હાથે એવું બેટકું બરી ગઈ કે લોહીની ધાર છૂટી. એને તો બાળી છૂટકું હતું પણ માલી ઉભી થઈને રાડો પાડતી પાછળ દોડી દોડીને પાછળથી બથ લીડી લીધી. પેલા ચોર પાસે બે બાથએ રહીને એક બેનપણી આવી પહોંચીને બીજા ચોરને ગડદા પાટુથી કુણા કરી નાખ્યો. રાડો ને દેકારો સાંભળી એક બે જણા ખેતરમાંથી દોડી આવ્યા. હવાલદારે દોડતા આવ્યા. માલી તો હજી હાંત પીસી પીસીને ગડદા પાટુ ને થપાટો લગાવતી હતી. જમાદાર કહે 'માલી હવે બસ કર, હવે મારા કબજામાં આવી ગયો. તારો માલ બધો સંભાળી લે.' 'બસ કેમ કરું ? કેમ તો મારું ? મને બે વાર તો પછાડી દીધી, ઘા માર્યા ને આ બુઝોને રદિયાળો આંખો છાંટે છે ઈ તો ગળું દબાવીને મારી નાખવાનો હતો ક્યાંઈ ન મળ્યું ને નેસમાં ચોરી કરવા આવ્યો કેમ ? આહિં પોપાબાઈનું રાજ હતું ખરું ને ? રેડું પડ્યું હતું તે લઈને ભાગ્યો ! ફરીવાર આવજો એટલે ત્યાંને ત્યાં તારી ઠાઠડી કાઢીએ. ત્યાંને ત્યાં મારીને ધરતી દબાવે ! એટલી રીસ ચડે

છે કે મારીને કટકા કરી નાખીએ. છવા કાકા તમે ન આવ્યા હોત તો સાડું હતું. 'પણ હવે રહેવા કે હજી તો નવીબંદરના જમાદારને ફાજદાર માર મારશે. ત્યાંથી પોરબંદર જશે ત્યાંવળી માર ખાશે ને વળી પાંછો જેલમાં જશે. હવે તું બસ કર તારું કાંઈ ગયું તો નથી ને ?' બથ તો શું ? નો પાછળ દોડી હોત તો બધું થ જત. બુંદા મોઢાળાએ ત્રણ ચાર તો ધક્કા માર્યા. જમાદારે બેઠ ચોરને કબજે કર્યા માલીને તેની બેનપણીએ ઘેર ગઈ.

ઘરેણામાં માલીની ઠામણી, બહોયાં, કાંડાં, હૂલર, વેળિયા, ટોટી, કડીયું વેડલા નથ, ફલ, વીંટી, કાંબિયું, કીડિયાસેર, માદળિયું, અંશુકિયાં એમ બધું જ સોના રૂપાનું ઘરેણું હતું. ઘરમાં ચોરી થયાના બખર મળ્યા એટલે માલો ઘેર આવ્યો. માલીને કહે "ઘરેણાં સાડ પાછળ ન દોડી હોય તો ? ઘોળ્યાં ઘરેણાં ! " ત્યાં માલી કહે "ઘરેણાંની મારે ક્યાં બળ-તરા છે ! હું ક્યાં પહેરું એ છું ! પણ નજરે જોયા છતાં હાથ જોડીને બેસી રહું તો નમાલી ગણાઉં. મારે માલી, એટલે નેવડવાળી શક્તિવાળી રહેવું છે. તમે જ પાછા મેણું મારો. 'શાળાશ માલી' કહી માતાએ વાંસો ચાખડી શા-ખાશી આપી ને પૂછ્યું "પણ તને ક્યાંઈ વાગ્યું તો નથી ને ?"

હેમૂભાઈ.

મોગરો કે શુલાળ

એક ઉપવનમાં સુખકૃતિથી સહોદર લાગતા બે બાળકોનો વાર્તાલાપ ચાલતો હતો.

૧ લો-લે આ શુલાળ તું લે. મને તારો મોગરો આપ.

૨ ભે-વાડ, લે આ મારો મોગરો, લાવ તારું શુલાળ.

થોડીક પળ બાદ દરેકે ફલ સુધ્યું. પહેલાંએ પોતાના શુલાળની પાછી માગણી કરી. બીજાએ તરત જ મોગરાની માંગણી રજુ કરી. માગણીઓ અરસ પરસ મંજુર થઈ, અને અમલમાં મુકાઈ, કાંઈક પળો બાદ.

૧ લો-મને તો શુલાળ બહુજ ગમે છે. મોગરો તે કાંઈ ફલ છે ?

૨ ભે-ભ ભ ! મોગરાની વાસ બાસ ભેઈ કે ?

૧ લો-શુલાળતું સીન્દર્ય ભેયું કે અમરતો ! લવારો શું 'કરે છે ?

૨ ભે-ભેયું ભેયું ! તેની પાંખડીઓ તો પરાપટ તવી ભય તે ?

૧ લો-ત્યારે મોગરાની વાસથી માડું માયું દુઃખે તેવું શું ? પેલી વેણીની વાત બેન કહેતી હતી તે ભૂલી ગયો ?

૨ ભે-છટ્ટ, વગર વિચારે ગાંડાની શાકક સૂધ્યા કરે, ને માયું દુઃખે તેમાં મોગરાનો શું વાંક ?

૧ લો-એમ ! તો શુલાળને સાચવે નહીં ને પાંદડી ખરે તેમાં શુલાળનો શું વાંક ?

૨ ભે-ભયયું ભયયું ! બહુ મોટો વક્રીલાત કરવા નીકળ્યો !

વાર્તાલાપે તકરારતું સ્વરૂપ લીધું. તકરારે સ્થુલ રૂપ પકડયું. ધક્કા મુક્કી થઈ. આ બધું પિતાએ ગેલેરી પરથી લાજ્યું બન્નેને જમ મારી ઉપર બોલાવ્યા. બન્નેએ ઉપર આવી તકરારનો ચુક્રદો પિતાને સોંપ્યો.

પિતા-ભે સુમન, (પહેલાંને સંબોધી) મોગરો શુલાળ કરતાં પસંદનીય ફલ નથી, તો બધું પાસે માંગ્યો શું જમ મારવા ? ને બધું, તે શુલાળ શું કરવા માંગ્યું ? વસ્તુસ્થિતિ એ છે કે મનુષ્ય પોતાની ચીજની ઉત્તમતા સ્હાભા પર ઠસાવવા હંમેશા પ્રયત્ન કરે છે, અને છતાં મોહને વશ થઈ બીજાની પાસેથી તેની ચીજ મેળવવા અનેક પ્રયાસ પણ કરે છે સમન્વ્યા હવે ! તમારી બન્નેની ક્લીલ સાચી તેમજ ખોટી છે. ભવ અહીંથી ! હવે કદાપી લડયો નહીં સમન્વ્યા કે ?

ઉર્મિલા છાટુલાલ દેસાઈ.

ઝડપી વાચન

શ્રી. લક્ષ્મીરથ મહેતા

પ્રમુખ રુઝવેલ્ટ અને કાર્લોઝલ વિષે કહે છે કે તેઓ એકજ નજરમાં એક પાનું વાંચવાની ઝડપ માટે જાણીતા છે. તમે પણ આમ અવરય કરી શકો. હા, નિશીથ અગર યુલેપોલાંડ જેવાં કાવ્યગ્રંથો સમજવા તમે માથા ફેડ કરતાં હો, ત્યારની વાત જુદી છે પરંતુ દૈનિકો અને માસિકો, પ્રણાંય પુસ્તકોના પાનાં ફેરવતાંજ તમે તેનો સાર ભાગ સમજી શકો અને કેટલું ઝડપથી! શબ્દે શબ્દ વાંચનની માત્ર બાળપોથીમાં અને પહેલી ચોપડીમાં જ જરૂર છે. જો તમે આમ વાંચતા હો તો તમારે વાંચનની રીત બદલવી. સૌથી પ્રથમ એક પાનું વાંચવાનું લેવું... સમજે કે મારી કેઈ વાર્તા. તે તમે ન સમજો, છતાં ય એક વખત ઝડપથી વાંચી જવી. પછી બીજું જ તેવું જે તમે ન વાંચ્યું હોય. તમે વસ્તુ પકડી શકો તેટલા જ શબ્દો લઈ, બાકીનું વાંચ્યા વિના રહેવા દેવું, અને છતાં તમારી નજર ફરી જતાં તમે વાંચ્યું પણ કહેવાય અને સમજ્યા પણ કહેવાય, અને તમારામાં એકજ નજરમાં એક છપાયેલું પાનું પચાવવાની તાકાત આવી પણ ગણાય. Readers digestમાં આવું કંઈક મને શીખવા મળ્યું...

બાળકો હેંશિ વાંચે, તેવાં પુસ્તકો.

બાળ બટુકે	૦-૬	બાળગીત	૦-૬	વાત ગહેનાં	૦-૮
ગીતરજની	૦-૮	બહુધાગ	૦-૮	લોખી જમના	૦-૮
સીગોધ એફિસ : ગાંધીચિડ, ને પીરમથા રોડ, અમદાવાદ					

લોભીઓ

શ્રી. પારેખ ત્રિલોચનદાસ. ભાવસાર.

એક લોભીઓ હતો. લોભીઓ તે કેવો ? તેલમાં માખી પડી હોય તો તે તેલ પણ ચૂસી લે તેવો. છ'છગી દરમ્યાન કેટલાએ ગરીબોના ધન સ્ત્રાહા કરીને, તેમને રજાગાવીને, રાવરાવીને અને વસ્તુઓ ગમે તેવે ખોટા બાને પચાવી પાડીને તેણે ખૂબ પૈસા ભેગા કર્યો. પણ તોએ શું ? અતે તો તેને મરીજ જવું પડ્યું. સાથે એક પાઈ પણ ન લઈ જવાઈ. ઉદ્દાનું તેના મરણ પછી તેના સ્વજ્ઞાની પુત્રોએ તેની મુડી ધીમે ધીમે મોજશોખમાં ઉડાડી નાખી.

આ જાણુ લોભીઓ મરી ગયો. યમદુતો તેને લઈ ગયા. જતાં જતાં રસ્તામાં વૈતરણી નદી આવી. હવે નદી પાર કર્યા વિના સામે કાંઈ જવાય નહિ. અને પૈસા આપ્યા વિના હોડીવાળો તેમને લઈ પણ જાય નહીં. જો કે ત્યાં તો નરકની નદી અને નરકનાજ હોડીવાળા તેને કાંઈ પૈસા-બૈસા આપવાના હોય નહીં. પણ લોભીઓ તો એમ જ માનતો હતો કે આ દુનિયામાં જેમ પૈસા આપવા પડે છે, તેમ ત્યાં પણ આપવા પડતા હશે. તેથી લાઈસાહેબ પાસે તો કાંઈ હતું નહીં, અને હોલ તો આપવાની દાનત પણ ન યાત, એટલે કમ્પો વાળીને (મૂક્યું) નદીમાં પડ્યું. અને થોડી વારમાં તો તરીને સામે પાર પહોંચી ગયો.

આ જાણુ હોડીવાળા અને યમદુતો તો જોઈ જ રહ્યા. લોભીઓ તો સામે પાર નીકળી ગયો, અને કાંઈ ને જોયા નહીં તેથી પહેલા તો ચુંકાયો, પણ છુટકારાને દમ લીધો. પણ ત્યાં કાંઈ એમને એમ આવે ? લોકોએ તેને એકલો અને અજાણ્યો લાગીને પકડી લીધો એટલામાં તો પેલા યમદુતો પણ હોડીમાં આવી પહોંચ્યા અને લોભીઆને પકડી યમરાજ પાસે લઈ ગયા.

યમરાજએ વિચાર કર્યો કે આને શું શિક્ષા કરવી, આવો જનાવ પહેલી જ વાર જાનેલો. સૌએ જુદી જુદી જાતની શિક્ષા કરવાનું સૂચવ્યું. એકે કહ્યું હાથીની પૂંછડીએ બાંધી ઘસડાવવો. બીજે કહે બે જાણુ બે મોટા મિનારાની સાથે દોરડે બાંધી વચમાં ટીંગાડવો અને પાછા મારવા. ત્રીજે કહે, થાંભલાં સાથે પાછલા હાથ બાંધી પોદળા અને ચાલુક મારવા વિગેરે સૌએ જુદું જુદું કહ્યું. પણ એક દોઢ ડાહ્યાએ કીધું કે એને કેઈ પણ જાતની શિક્ષા ન કરવી. પણ એને પાછો દુનિયામાં એના વારસો એનું ધન પાણીની પેઠે કેમ ઉડાડી નાખે છે તે સગી આંખે જોવા પાછો મોકલવો.

જાત જાતના શરબતો

શ્રી. શારદાશૌરી રાજ્યજોર

શુલાબનું શરબત.

શરબતની રીતે પાણીમાં સાકરની ચાસણી કરીને તેમાં શુલાબ જળ નાંખવું એકલા શુલાબજળમાંજ સાકર નાખીને ચાસણી કરવાથી વધારે સાફ શરબત બને શુલાબજળ જેમ વધારે ઉચું તેમ શરબત વધારે સાફ બને. આ શરબત ખીવાથી ગરમીના તમામ રોગો નાશ પામે છે.

લીંબુનું શરબત.

સારા મોટા લીંબુ નં. ૨૦ લાવી તેનો રસ ઢાઢી તે રસને ઉકાળી તેમાં સાકર શે. ૧ નાંખી શીશીમાં બરી રાખવું માત્રા તો. ૧ થી ૨ અરૂચી મંદાગ્નિ મેળ ઉલટી પિત્તનું માથું દુખવું વિ. મટાડી શુધા ઉત્પન્ન કરે છે.

આદુનું શરબત.

આદુનો રસ ઢાઢી તેમાં અરધું પાણી મેળવવું પછી સાકર નાંખી ઘાટો રસ થાય ત્યાં સુધી ઉકાળવું પછી તેમાં કેસર એલચી ભયફળ લવીંગ વિ. સર્વ વસ્તુ રસના પ્રમાણમાં મેળવી મજબુત બુચવાળી શીશી બરી રાખવી. માત્રા તો. ૨૫ પિત્ત, રક્તપિત્ત, આસ, ખાંસી મંદાગ્નિ અરૂચિમાં અપાય છે.

દાડેમનું શરબત.

સારા પાકેલા દાડેમ નં. ૨૦ લાવી તેમાંથી દાણા ઢાઢી તેનો રસ ઢાઢવો તે રસમાં સાકર શે. ૧ નાંખી ઘાટો થાય ત્યાં સુધી ઉકાળવો પછી ઉતારીને કેસર ૦૫ તો. તથા એલચીનું એકલ કરી શીશીમાં બરી મૂકવું માત્રા તો ૨૫ રૂચિકર તથા પિત્તશામક સખત તાવમાં ખીવાથી ગરમીની શાંતિ થાય છે.

ગુલકંદ.

તાલ ક્લે લાવી તેનો પાંખડીઓ છુટી પાડવી પછી કાચની એક બર-ણીમાં પહેલા એક થર સાકરનો નાખવો અને એક થર પાંખડીઓનો. તમામ પાંખડીઓ નાંખી રહ્યા પછી ઉપર પણ એક થર સાકરનો નાંખવો પછી બર-ણીનું મોં ઢાં ઉપર કપડું બાંધી મુકી દેવું. આમ બે ત્રણ માસ રહ્યા બાદ પાંખડી સાકર સાથે બળી જઈ ગુલકંદ તૈયાર થઈ જશે.

વાતુઓ નવલકથાઓ અને બાલસાહિત્યનાં પુસ્તકો માટે

લખો :

જી વ ન લા લ એ નં સ નસ

અંદ્રવિદ્યાસની સામે મેઘ ઉપર ત્રીજે માળે-ગાંધીરોડ : અમદાવાદ

“વાત છે આ તરફથી,
ખેટા તમારો બહેમ છે
પર ત્રી સદા કુશલને,
મા તેમજ બહેન છે”

શંકરરાવ ધાગુલ અને પાટી
(ગુજરાત યુગીકલ સોસાયટી)

ડી. એ. ૬૮૦૭-૬૮૦૮

જે રેકર્ડના નાટક દ્વારા

વીર કુશાલ લા. ૧-૪

રેકર્ડ કરે છે.

મા, દીનાનાથ (સુરત)

ડી. એ. ૬૮૧૪

રેકર્ડ પર

જાગો, જાગો ખાદે ભય ભાર

અને

હતવર વાવરીયા

દેવ સતવનો આપે છે.

યંગ ઇન્ડિયા

જાગર ૧૯૪૨

શંકરલાલ બ્રહ્મભટ્ટ

ડી. એ. ૬૮૦૬

રેકર્ડ પર

અમારી છંદગી દીલ ચાહે

ભાગ ૧-૨

સંભળાવે છે

બેળી સુરૈયા

ડી. એ. ૬૮૧૩

દમ શ્યામસે હોસી બેલેગ

બાજ રહી હે તોરી આંસરીયા

ભરત મિલાપ

રેશન ભારતર

રાય સાહેબ

રેડીઓ સીંગર

વગેરે કીસ્મના ગાયનાની

રેકર્ડ હજુ નથી સાંભળી ?

અગ્રિમ મંદિત કેરોલોગ મારે અમારા આધારભૂત ડીલરને મળો અથવા લખો—

ધીનેશનલ ગ્રામોફોન રેકર્ડ મેન્યુ.કં.લિ.

૧૧૦, મેટ્રોલ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ-૧

પ્રકાશક:—અંકાન્ત હવતલાલ મહેતા, ‘સીએમ’ કાર્પોલય, પીરમલા રોડ—અમદાવાદ
મુદ્રક:—મણિલાલ જગનલાલ શાહ, નવપ્રભાત પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ, પોર્સેટા રોડ—અમદાવાદ

આ નવલકથાના ચારે ભાગ પુરી ક્રમતે ખરીદનારને 'સ્ત્રીબોધ' સ. ૧૯૪૨નું આખું વર્ષ ભેટ પુસ્તક સાથે મફત મોકલવામાં આવે.

ભૂષીકેશચંદ્ર

[સ્વદેશ અને માનવજીવનની ઉત્તતિના શ્રેષ્ઠ આદર્શભરી નવલકથા ચારે ભાગની ક્રમિત રૂા. ૧૨-૮-૦ ટપાલ ખર્ચ મુક્ત.]

ગૃહનું ભૂપણ !

લાંચઝેરીનો શાયગાર

સ્વદેશપ્રેમની માળા !

ચારિત્ર્યની શાળા !

સાંસારિક, ધાર્મિક, કેળવણી વિષયક વિષયોથી ભરપૂર, સંસારમાં સ્વર્ગની ઝાંખી કરાવેલ વિદ્યાવિજ્ઞાસી જીવનની ભાવનાઓ દર્શાવનાર, પૂર્વ અને પશ્ચિમના શ્રેષ્ઠ ધ્યેયનું સંમેલન કરાવેલ જીવન અને જીવને કર્તવ્યનો માર્ગ બતાવનાર, મનુષ્યને મનુષ્યત્વ પ્રાપ્ત કરાવનાર, કૌલિયના યોગ્ય દિશા દેખાડનાર, પ્રજાઓને ઉન્નતિના પંથે દોરનાર, સંસારમાં સાચું સુખ પ્રાપ્ત કરાવેલ પુરુષો તેમજ સ્ત્રીઓને સરળ રીતે ચેતનાગ્રેસ્ત, છટાદાર જીવસાવાળી સ્વતંત્ર મૌલિક નવલકથા.

ક્રમિત:—ભાગ ૧ રૂા. ૬, બીજો રૂા. ૧૧, ત્રીજો રૂા. ૧૧ અને ચોથો રૂા. ૧૧.

'સ્ત્રીબોધ'ના ૧૯૪૨ના ચાલુ આલોકો જે આ આખો ભેટ પૂરી ક્રમ ખરીદશે તેો તેમને ઈ. સ. ૧૯૪૩ માં વગર લવાજમે "સ્ત્રીબોધ" આખું વર્ષ ભેટ પુસ્તક સાથે મફત મોકલવામાં આવશે.

મોટામાં મોટો ગુજરાતી બેડણીકોષ.

ગુજરાતી રાજદાર્ય ચિંતામણી (બેડણીકોષ)

હાઈસ્કૂલોના વિદ્યાર્થીઓ, ડ્રીનિંગ કોલેજો, લાંચઝેરીઓ, ગુજરાતી ભાષાના વાંચકો તેમજ રચનાની હરીફાઈના અભ્યાસીઓને હરવધીએ ઉપયોગી થાય તેવો ગુજરાતી બેડણી

ખાનાં-૧૫૦૦ કાલિન ૧૬ પેઝ. રાખડો-૪૨૦૦૦ લખાણ. અર્થો-મૂળ અને વ્યાખ્યા સાથે ૨૬ તેમજ કહેવત વગેરેની સમંજુતી સહિત. ક્રમિત રૂા. ૭ છે. પશુ દુરતમાં રૂા. ૫ મોકલવાથી થેર બેકા વગર ખર્ચ પહોંચાવામાં આવશે.

"સ્ત્રીબોધ"ના લન્ડનમાંથી ક્રોસેબર ૧૯૪૨ સુધીના એક વર્ષના માલક પદ રૂા. ૧૧ બચાવે આ રાજદાર્ય માલક રૂા. ૧૧ માં ખરીદી.

જીવનલાલ અમરશી મહેતા : માંધીરા : મીરમયા રાઠ : અમદાવાદ

જીવનલાલ એન્ડ સન્સ : લંડનપતરાય રાઠ : વીલાપારલા

રૂ, શેર, બીયાં, ચાંદી, સોનાખજાર

માટે સચોટ રૂપો આપનાર.

રૂમાં તદ્દન હુકી
મુડી અને બાંધ્યા
જોખમે અઠવાડીક
માસીક અને જાને
વારી — માસની
જરીલાની તેજમંદી
લગાવતાં અમેને
જરૂર મળેા યા લખો :

પ્રો. પાટણકર

વાયદાના તમામ બચ્ચાનો રીપોર્ટ
વેપાર કરતાં અગાઉ જરૂરી મંગાવે..
માસીક રીપોર્ટ રૂ. ૨૦-૪-૦
પાંક્તીક ૧૦-૪-૦
અઠવાડીક ૫-૪-૦
આકત અને કમીશન બત્તરના
ધારાધોરણ મુજબ.

માત્ર રૂ. ૧૦ ૦૭
ની હુકી મુડી રોકી
* અમારી રૂબે
* અમારા મારફતે
* અમારી સલાદે
રૂની રૂ ૦
ગાંધીના વેપાર કરેા
અને નફા તારવો.

પ્રો. પાટણકર (ફાન ૨૯૧૨) ગાંધીરોડ, અમદાવાદ.

સ્ત્રીઓ માટે ચમત્કારીક અને લાભદાયક ઇલાજ

વીશાયંત્ર વાપરવાની સર્વત્ર વીધી સાથે મોકતી આપવામાં આવે છે. જો કાયદો
ન પડે તો એક મહીના મુખીમાં પેસા પાછાં આપવામાં આવશે.

વીશાયંત્ર

- * સ્ત્રીઓના તમામ
દરોને આરામ
કરે છે.
- * સ્ત્રીને સંતતિ પ્રાપ્ત
કરવા માટે અત્યંત
વસ્તુ છે.
- * સ્ત્રીઓની તમામ
બનો કામના સીદ્ધ
કરી શકશે.

જે પુત્રે વીશા અને સદાય જનકીરા.

જન્મમંત્ર તમામ શાસ્ત્રના આધારે
સચ્ચ વિધાયો તેવાર કરેલ.
તાત્કાલીક લાભકારક

વીશાયંત્ર

કર્મિત રૂ. ૫-૪-૦

(વી. પી. ખર્ચ સહ)

- * પુત્રો માટે
બેકારી દુર કરીને
વેપારવા માટે
અત્યંત ચમત્કાર છે
- * ગમે તેવા જડ
મુખી દરોને દુર
કરીને કાયમની
શાંતિ આપે છે.

મારબ્ધ કચેરી ગાંધીરોડ, નરવર નિવાસ, અમદાવાદ.

પ્રકાશક: અદ્વકાન્ત જીવનલાલ મહેતા, 'ઓમોષ' કલ્પસિંધુ, પીરમથા રોડ-અમદાવાદ
મુદ્રક-મણિલાલ જીવનલાલ શાહ, 'નવપ્રભાત' પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ, પીઠોદા રોડ-અમદાવાદ

લાયજેરીઅનો ને વાયકળધુઓ
નવાં પુસ્તકો ક્યાંથી મેળવશે.

અમારે ત્યાંથી

શ્રી. કનૈયાલાલ મુનશી, રમણલાલ દેસાઈ, ધૂમકેતુ, અવેરચંદ મેઘાણી, યુ. કે. ઓઝા, અકાલન, કેશવપ્રસાદ દેસાઈ, જેઠાલાલ ત્રીવેદી, રમણીકલાલ દલાલ, કલાપી, ટાગોર, ચરફખાણુ, વગેરે વગેરેનાં તમાગ પુસ્તકો મળે છે. કીંકાર્યત ભાવે મળશે.

— સ્ત્રી યો ધ —

બાળક સાથે

‘સ્ત્રીયોધ’ માસિકના તમે હજુ સુધી બાહક બન્યા નથી? તો આજેજ બાહક બનો ને મફત લેટ પુસ્તક મેળવો.

—: લવાજમ :—

દેશમાં રૂ. ૪-૪-૦ પરદેશ ૫-૮-૦

— ‘જ્ઞાનવર્ધક પુસ્તકમાળા’ —

છેલ્લાં ૨૭ વર્ષથી એકધારી ચાલતી અમારી અંધમાળાના આપ ને બાહક નહો. તો આજેજ યાઓ ને લગલગ ૭૦૦ થી ૮૦૦ પાનાંનું વાચન.

—: લવાજમ :—

દેશમાં રૂ. ૫-૦-૦ પરદેશ રૂ. ૬-૮-૦

નવાં જ પુસ્તકો

તક્ષશિલાની રાજમાતા (ઓઝા) ૩-૮-૦

કોનો વાંક? (મુનશી) ૨-૮-૦

ગુજરાતનો નાથ (,,) ૩-૦-૦

નવલીકાઓ (,,) ૨-૦-૦

અજુદિલવાડનો ગુપરાજ ભા. ૧-૨ જે (સાહિત્ય વિલાસી) ૪-૮-૦

વિભૂતિ મંદિર (અચોક હર્ષ) ૨-૦-૦

ધનીવણુર (ઓઝા) ૨-૦-૦

કંભાલ (ર. દલાલ) ૨-૮-૦

સુરેખા (જેઠાલાલ ત્રીવેદી) ૨-૮-૦

સમ્રાટ વિક્રમ-અવંતીપતિ (,,) ૨-૮-૦

રામકંઠાણી (આચાર્ય) ૩-૦-૦

હંલી દુનિયા (અકાલન) ૩-૦-૦

બીડલાદ્વાર (મેઘાણી) ૨-૦-૦

વૃંદાવન (ચરફખાણુ) ૨-૦-૦

ચાણેરવાલી ભા. ૧-૨ જે (ટાગોર) ૨-૮-૦

હૃદયત્રિપુટી (કલાપી) ૧-૧૨-૦

અડધે રસ્તે (મુનશી) ૨-૮-૦

રશ્મિ (જોષી) ૨-૮-૦

રાધનો પર્વત (નવી આજ્ઞા) ૨-૦-૦

દિનેશ (દિ. યુ. શાહ) ૨-૦-૦

દિલના ડાખ (અ. ત્રિવેદી) ૨-૮-૦

બીજાં અનેક પુસ્તકો માટે મળો:—

છવનલાલ એન્ડ સન્સ
ચંદ્રવિલાસની સામે, ગાંધીરોડ,
અમદાવાદ.

પુસ્તક બહાર પડી
ગયું છે.

સામાજિક નવલકથા

કિ. રૂ. અઢી

ડોંગરેનું બાલામૃત

છોકરાઓ માટે પુષ્ટીકરક દવા છે, તે નબળા અને સુકાઈ ગયેલાં છોકરાંઓને સાજાં કરે છે. આ બાલામૃતમાં છોકરાંઓના હાડકાં મજબુત કરવાની ચીજો સમાયેલી છે. મધુર છે.

અને માસના લેગા અંક
સપ્ટેમ્બર-ઓક્ટોબર

અનુક્રમણિકા
છુટક આંક આના

પીઠી

૬-૨૦ મે.
અંક ૧૦૨૮-૨૯

ગરબા અંક

અ. સંપાદકની નોંધ	૩૬૩	૨૭ વેણું ક્યાંથી વાગી સો. માલતિ દવે	૪૨૪
આભાર-દર્શન	૪૦૦	૨૮ જસરી	ત્રિભોવન પારેખ ૪૨૪
ચા. નમું માત સરસ્વતી વિશુધ મહેતા	૪૦૧	૨૯ મોહનગી વાંસલગી	નવીન આચાર્ય ૪૨૫
કરે ઝડપના તથા કુદરતના રાસ	૪૦૨	૩૦ બંસરીના બદુ	મીમનલાલ ર. શાહ. ૪૨૬
૨ વસંત-રંગ મનુભાઈ દેસાઈ.	૪૦૩	૩૧ દૈયું મારું નેહ રેલાય	બાઈલાલ બક્ષી ૪૨૬
૩ વસંતકેલિ નરહરિપ્રસાદ વાટ	૪૦૪	૩૨ મહો મારી બેવા	'પતીંગ' ૪૨૭
૪ કોયલ	'ઉપમન્યુ' ૪૦૫	૩૩ ગોવાલયુ	મહીપત જોષી ૪૨૮
૫ કોયલડી મનોરમા મં. સાચી	૪૦૬	૩૪ કૈાડુખીક ભાવનાના રાસ	૪૨૯
૬ કોયલડીને લાભચંદ્ર જોષી	૪૦૭	૩૫ મારી	અંબાલાલ નૃ. શાહ ૪૩૦
૭ શુભાખ	કુ. સ્વપ્નસેવી ૪૦૮	૩૬ જનનાને	રણછોડલાલ બાસ ૪૩૧
૮ વૈશાખી વાપરા	અંદાજકર પંડ્યા ૪૦૯	૩૭ મીઠી બહેન	જ્યોતિલાલ દવે ૪૩૧
૯ આવરે મેઢુલા	સશિન્. એાઝા ૪૧૦	૩૮ જોષી	પ્રેમકુમાર ૪૩૨
૧૦ મેઢુશીઓ	કાકોરલાલ પાલબટ ૪૧૦	૩૯ સાસરે	ધેપંચંદ ૨. છુદ ૪૩૨
૧૧ વર્ષ એ હોયકો	ભજવાનલાલ મહેતા ૪૧૧	૪૦ નવવધુ	હરિપ્રસાદ આચાર્ય ૪૩૩
૧૨ આવણી સંવાર	રણજીત મ. શેઠ ૪૧૨	૪૧ નણદલના નેહ	'અન્ધિક' ૪૩૪
૧૩ આંગણ આવીને	હિંમતલાલ મયંક ૪૧૨	૪૨ બીન મધૂર જનવ	વિશુધ મહેતા ૪૩૪
૧૪ ચરદ	સો. વિમળાબેન મું. દવે ૪૧૩	૪૩ રાસ ગીત	રવીચંદ્ર અર્જુન ૪૩૫
૧૫ ચરદ સુંદરી	પુષ્પા મુકલ ૪૧૪	૪૪ ગરબે છુમવા	પંડિત રાવ રાવલ ૪૩૫
૧૬ ચરદ પૂણીમા સો. વસુમતિ દિવેદીયા	૪૧૪	૪૫ પુણવેલ	વિવસુ ૪૩૬
૧૭ આભાલે આંલો	માલવિકા દિવેદીયા ૪૧૫	૪૬ ખંડાવરી	દેવજી મહેતા ૪૩૬
૧૮ આંદની	મનુ દવે ૪૧૬	૪૭ સહિયરનો માંલો	વેણીભાઈ પુરોહીત ૪૩૭
૧૯ આંદલીઆને	જેઠાંગીર મા દેસાઈ ૪૧૭	૪૮ રમવાને આવજો	બાલકૃષ્ણ જી. બટ ૪૩૮
૨૦ અજવાળીયાં	'અવિનાશ' ૪૧૮	અર્પાચીન રાસ	૪૩૯
૨૧ તારિકાઓનો રાસ	ચારદ ગાંધવ ૪૧૯	૪૯ સ્વપ્ન વેચનારી	'કુસુમાકર' ૪૪૦
૨૨ કુણુ-લક્ષ્મીના રાસ	૪૨૦	૫૦ અધારી રાત	જેઠાલાલ દિવેદી ૪૪૧
૨૨ કિરતાર અવતરશે આજ	'સુરવરમ' ૪૨૧	૫૧ નવરંગી ઉવા	દશરથ એમ. ગાંધી ૪૪૨
૨૩ યમુનાને તીર	ધીર મહેતા ૪૨૧	૫૨ પ્રભાત	જ્યોત જલ્પવાળા ૪૪૨
૨૪ અભિસારિકા સો. હસુમતી દેસાઈ	૪૨૨	૫૩ રંગમરી કહાણી	શાન્તીકુમાર પંડ્યા ૪૪૩
૨૫ મહોવારી	ધેપંચંદ છુદ ૪૨૩	૫૪ જનન	નગીનલાલ શાહ ૪૪૪
૨૬ હિતસય	અંબાલાલ નૃ. શાહ ૪૨૩		

૫૬ રૂ. ૪૪૫
૫૭ રૂ. ૪૪૬
૫૮ રૂ. ૪૪૭
૫૯ રૂ. ૪૪૮
૬૦ રૂ. ૪૪૯
૬૧ રૂ. ૪૫૦
૬૨ રૂ. ૪૫૧
૬૩ રૂ. ૪૫૨

૬૪ આમંત્રણ બીજુભાઈ રા. ગોદિસ ૪૫૨
૬૫ જાંઘરીયા ધનવંત દેસાઈ ૪૫૨
૬૬ કંઠજી ગુલામી કરી દાથ, 'માનાકુર' ૪૫૩
૬૭ વિધવાલિ ઉમીયાશંકર શંકર ૪૫૩
૬૮ અનુસુયાયે રસોડું કેમ સુધારું શ્રી. કુશરશી ધ. સંપટ ૪૫૪
૬૯ મહાદેવભાઈનું જીવન ૪૫૮
૭૦ શ્રી સગાચાર ૪૫૯

૯

પંડિત જવાહરલાલ નહેરૂએ
ચોતાની દીકરીને લખેલા ૩૧
પત્રો. સચિત્ર કિ. આઠ આના.

ઈન્દીરાને પત્રો.

જીવનલાલ અમરશી મહેતા : પીરમશા રોડ, અમદાવાદ.

શ્રીઓના

મદર, લોહીવાં, ઝલુદોપ, ગભાશિયાના
રોગો, વંધ્યત્વ વગેરે માટે

અકસીર છે. કિંમત—ખાટલી એકનો રૂપિયો એક

ત્રણ ખાટલી સાથે લેનારને રૂ. ૨-૧૦-૦

દવાના વેપારીઓ વેચે છે. ન મળે તો લખો:—

ડૉ.આ.શર્માસી

ગાંધીરોડ, અમદાવાદ; ઊંઝા. (ઉ. ગ.)
કાલજાદેવીરોડ. સુઅઈ; લક્ષ્મીરોડ, પુના

રાસ-ગરબા-અંકના સંપાદકનું નિવેદન.

સંપાદન:—

હું આ કાર્ય માટે નવેનવો છું. ને મને સંપાદનનું કાર્ય આવડ્યું છે કે કેમ તે મને પોતાને પણ થકા પડતું લાગે છે. અંદાજ-તપાસીતું પ્રોત્સાહન મળતાં આ વ્યક્તિ સંપાદન મેં કશુંકયું છે. તેમાં હું કેટલે અંશે સફળ થયો છું તે સ્વયંચક્રે પોતે જ નક્કી કરશે.

સંપાદકનું કામ પુસ્તકના લેખકના કાર્ય કરતાં વધારે જવાબદારી ભર્યું તથા અધરું છે. ભણે અમળપણે પણ કોઈ નહિ ને કોઈને અન્યાય થવાનો સંભવ રહે જ. અને તેટલે અંશે અન્યાય સદનારનો ખોફ વહેરવાની તૈયારી સંપાદકે ખતાવવી જોઈએ.

મ્હારું કાર્ય આટલેથી અટકતું નથી. આતો રહ્યો "ગરબા-અંક." તેમાં જેટલા અને તેટલા સંખ્ય પ્રતિષ્ઠિત લેખકોને ખેંચી લાવવા, તે સાથે ગવા ને ઉત્સાહ મળે તે માટે તેમને પણ ક્યાં આપવાનું રહ્યું. વળી દરેકના રાસ-ગરબા જૂદા જૂદા મિલ મિલ દરિયાથી લખાવવા. તે દરેકને હું પુરતો ન્યાય આપી શક્યો છું કે કેમ તે થકાસપા છે. આથી કરીને મ્હારા આ સંપાદનમાં ઉલ્લેખો ડગલે ને પગેલે વેરાવલી પડી છે. તે મ્હારી ખ્યાન બહાર નથી. તેને માટે લેખકો, કવિઓ, વાંચકો તથા જીતપંચાના શિતાજકારોની માફી પડેલેથી જ માગી લઉં છું. ને સર્વને સૌખ્ય્ય બાવે જોવા વિનવું છું.

આવેલા લગભગ ૩૦૦ રાસ-ગરબામાંથી વિષયની વિવિધતા-તથા નવિનતા અને કાંઈક નવો દરિયાથી રજૂ કરતા ગરબાઓ લેવાં મેં પ્રયત્ન કર્યો છે. તેમાં હું સફળ થયો છું કે નહિ તે મને ખબર પાંતી નથી. પરિણામે થયા ગરબાને મ્હારે અખુશ્ટ મુખી દેવા પડ્યા છે. તેના લેખક મિત્રો-માફ કરશે. વળી પસંદ કરેલા રાસો-ગરબાઓમાં યોગ્ય સાધ્યો લેવા દેરકારો પશુ મ્હારે કરવા પડ્યા છે. આવા દેરકારોથી રાસ-ગરબામાં કાંઈ ખરાબ તત્વ દાખલ થયું હોય. તેની જવાબદારી મ્હારી છે ને તે દેરકારથી ને તેની ખુબી-મજબૂત વ્યવસ્થા વિચાર-વિષદતામાં કાંઈ સારો દેરકાર થયો હોય તે તેના યશ તેના લેખક બાઈબેનને જ ફાળે જાય.

ગુજરાતનું સંગીત-નૃત્ય ને રાસ-ગરબા:—

સુમધ્ર દરિએ જોતાં હું ગુજરાત સામીપ સંગીતથી વિદોલું છે. ને ને કાંઈ સામીપ સંગીત છે તે પણ સમજાવોના યેર જઈ જોઈ છે. અથવા તે ઉત્તાહ પોતાનું

કરીને બેઠા છે. તેને તેમને ત્યાંથી છોડાવવાના પ્રયત્નો ચાલુ થયા છે, પણ તે હજીવ પ્રયત્નો જ રહ્યા છે. બાકી રહ્યું નૃત્ય: તે પણ મદિરામાં ઉત્સવોએ, જેનોનાં દેરાસરામાં, માતાઓના મંદિરામાં તથા રમવાડામાં મંગલિક પ્રસંગોએ દેખા દે છે. પણ તેમાંય કળાના ડાસ રિવાજ બીજું કંઈ દેખાતું નથી. તેમાં નથી ચોક્કસ ભરત-નાટ્યની શાસ્ત્રીયતા, તન્ત્રિયતા કંઈકનું મૂલ્યાંકન, અથવા તો મણિપૂરી નૃત્યની ભાવ કામગીરી તે-કોલન...ફક્ત તેમાં તો છે થોડો ખોટો ગાંઠો મુખરિનો પગકાર, સારંગીનો અચૂરાસરનો-બાકી રહી જતાં દારમોઝ નીચમની કાનફાડ-ચૂરાપલી તે-ચાનારીનું મા-ન...આ...આ...એ કંઈ કળા છે તે સાબળ નારા જ પોતે નક્કી કરે !

આ રિયલિ લગભગ હજી સુધી ચાલુ જ છે. એ કે જેમાં આઠ દસ વર્ષથી આ રિયલિમાં કંઈક ફેરફાર થયો છે. નૃત્યની તાલીમનું કેળવણી માટેની પ્રયોગશાળાઓ શરૂ થઈ છે. સંગીતના શાસ્ત્રીય અધ્યયન માટેના પ્રયત્ન થયા માંડે છે. પણ સંગીતમાં દરરોજ પાઠ્ય રહેલા ગુજરાતે એક મોટું અનિદ્ર અનુભવું છે તે પોણું છે-તે પોણું રહ્યું છે. તે અનિદ્ર છે સીનેમાનું સસ્તું સંગીત. સીનેમાનું સસ્તું સંગીત આપણા શાસ્ત્રીય સંગીતના વિકાસમાં મોટો અંતરાય નાખી ચૂક્યું છે. કારણ કે વાળ ફરફ મૂકી સાવકા ઉપર દોસેજ જતાં યુવકના હોઠે, કુમતાવાળી વેણી રમતી મૂકી સાળા કે મદાયાળાએ પુરતો લઈ જતી બાળાના ગળામાં, રેડીયો પાસે આરાગ-જુરશીમાં બેઠી બેઠી નોવેલ વાંચી વખત પસાર કરતી સુખીયવનાના ગળામાં "લીલાચીટનીસ" અથવા "સાવગત" અથવા "શાન્તા-આપે" ભરાઈ બેઠી છે. પરિણામે યુવકને "સાવગત" થતું છે, યુવતીને "લીલાચીટનીસ" અથવા તો "શાન્તાઆપે" થવાના કેડ જળ્યા છે. કદાચ કોઈનો બોફ વહેરી લઈ તો મદને માફ કરે. પણ ગીતા ગુજરાતનું આ માનસ છે. એટલે સંગીતની આવી રિયલિ છે ત્યાં નૃત્યની તો નાત જ શી કરી ?

ઉદયશકરના દિનદર્શી આવ્યા પછી તથા પરિમનાં વ્રતપત્રોએ તેમના ઉપર પ્રશંસાનાં પુષ્પો વેર્ષા પછી દિન-દુરયાનમાં અને ખાસ કરીને ગુજરાતમાં નૃત્યનો "આળો" વધ્યો છે. તે પરિણામે ચાર મુદ્દા આવડતી હોય તેવા "ઉદયશકરો" બંગાળી કુકતામાં શેરીએ શેરીએ આપણને મળી રહે છે. અને "સીંગીઓ," "જેઠરાઓ" તથા "અચલાઓએ" પણ હવે દર્શન આપવા માંડ્યાં છે. એટલું જ નહિ પણ "દેવદાસો," "પારઓ" "કાનનવાળાઓ" "દેવિકારાણીઓ" વંધી પડી છે. આ નૃત્ય શિક્ષણ ગુજરાતને ક્યે રસ્તે લઈ જઈ રહ્યું છે ? આ કયા પ્રકારની પ્રગતિ ગુજરાત અનુભવી રહ્યું છે ? તે બધું જ, ક્લાડાવિશે, નૃત્ય શાળાના સંચાલકો, સંગીતના નિયામકો નક્કી કરે.

અને છેલ્લે છેલ્લે બાકી રહી જતું હતું તે ગુજરાતજોના ગરબા પણ પોતાનું ગરબાપણ યુભાવવા માંડ્યા છે, તે નૃત્યોના વાધા પહેરવા માંડ્યા છે! આ પ્રગતિ છે કે પીછે હઠ ? આ પ્રશ્ન આ તબક્કે એક બાજુ મૂકી ગુજરાતના ગરબા-શા માટે આટલા લોકબોમ્બ થયા તેનો વિચાર કરીએ.

ગુજરાતજોના ગરબા સમૃદ્ધ-સંગીતનો એક કળા ગર્વો નમૂનો છે.—ગરબા, રાસનો ઇતિહાસ જાણવાની મને તમન્ના નથી : તે કામ તેના અભ્યાસીઓ બને કરે. પણ તેની

આત્માર સુખીની પ્રખ્યાતિ તથા કીર્તિનાં મૂખ્ય બે કારણો મને લાગ્યા છે તે ઉપર સહેજ વિવેચન અર્થે ફરી લઈ તો અરથાને નહિ ગણાય. (૧) ગુજરાતજીની દેવદિ-દેહ સીધું જ નહિ. (૨) ગુજરાતજીનો પહેરવેશ. (૩) ગુજરાતજીની દલક ભરી ગળાની મીઠાશ.

ગુજરાતજીની દેવદિ કુદરતી જ ક્રમભ છે. નામૂક નહિ. પણ હવેની નવી ગુજરાતજી નાજીરતા કેળવવા માંડી છે. તે પ્રયત્નનીય છે. આવી ક્રમભ દેવદિ રાસ-મરખાના વૈવિધ્ય બધાં લાવેા સાથે તાદાત્મ્ય સાથે છે, તથા તેના ચક્ષુતા ઉત્તરતા કીર્તિ આવેગોની સાથે આરોહ અવરોહ સાથે છે; એટલું નહિ પણ આવી એકતા સામતા ક્રમભ કંઠમાંથી સરતી ગીત રેવા નહું જ સ્વરૂપ પડે છે. અને તેના પૂરક તરીકે પગની ઠેસ, તાલબદ્ધ ચપરી, તાળી તથા ઉપરે ઉપરે હાથમાં ફરતું આખું જ સરીર એક કળા દષ્ટિ જ ખડી કરે છે. વધારામાં પગનાં આલુવણો, હાથના કંઠજીનો અણખણાટ વગેરે સંજોતોના પૂરાવો કરે છે—આથી કરીને ૪૦ થી ૫૦ ગુજરાતજી એક મરખો ઝીલતી હોય ત્યારે તે કળાનું એક પ્રતિક બની રહે છે. વધારામાં ગુજરાતજીનો પહેરવેશ પણ મરખા-રાસને આકર્ષક બનાવવામાં ન્હાનો મનો ફાળો આપેલો નથી. ગુજરાતજીની વસ્ત્ર પરિધાન કળા તેને ઈતર પ્રાન્તની સ્ત્રીઓ કરતાં જુદી જ તારતી મૂકે છે. ક્રમભ દેહવ્રતા સાથે અનુકૂળ વજાબૂવજ ગુજરાતજીને કોઈક જુદી જ રીતે શોભાવે છે. ગુજરાતજીના વસ્ત્રોમાં પંગમનું આગ્રહણપણું નથી, દણિયની કપડાંની ઉઘારગીરી નથી, મદ્રાસનું ચરિર બંધીવાર પડું નથી, ને બંગાળીની તાણતી લાન નથી. તેમાં છે મરખો સામગ્રી ગુજરાતજીને રજૂ કરેલો એક કળાનો અંશ, સાદામાં સાદાં

વસ્ત્રોમાં ગુજરાતજી જેટલી કળામૂર્તિ ધર્ષ રાકે છે તેટલી પરપ્રાંત અથવા તો પરદેશની લલના બીજાં કોઈ પહેરવેશમાં કળામૂર્તિ ધર્ષ રાકતી નથી જ. આવી ગુજરાતજી પૂનમની રાત્રે મરખા-રાસ માવા રાજે મળતી ત્યારે શેરી શેરીના કુચો, જુદો, તથા બીજા જનો તેમને સાંભળવા બેગા થતા, એટલું જ નહિ પણ રાસ ગાનારીઓના જેટલો જ આનંદ અનુભવતા—ને રાસ પણ મીઠી દલકે મરાતા. રાતની રાત પસાર ધર્ષ જતી જનાંય ગાનારીઓનો, તેમજ સાંભળનારાનો રસ ખૂટતો નહિ. યાક લાગતોય નહિ.

પણ હવે તો સ્થિતિ ફરી છે. ગાનારીઓ યાકે છે. મીઠી દલક તો એનીએ છે પણ જે અવાજ પરાંતના પાંચ વાગ્યાં સુધી અખંડ સરધારા રેલાવતો તે અવાજ હવે કાને પડતો જ નથી. હવે તો બે રંગભૂમિ ઉપરથી મરખો ગવાતો હોય તો ગાનારીઓનો અવાજ બાગ્યેજ પડેલી ચાર દારૂ સુધી પહોંચે છે. આ પ્રગતિ ?

વળી પહેલાં તો ત્યારે ગુજરાતજી ૨૦૦ થી ૪૦૦ લીટીના રાસો મોટે રાખતી તથા ગવરાવતાં વાદ વદતી—અર્થાત્ તેમનું રાસનું કંઠેર સાહિત્ય ખૂટતું જ નહિ. તેને બદલે ઝડે ઘણીય વખત જોયું છે કે રાસ ઝીલાવનાર બંધેન પોતાના હાથમાં રાસની ચોપડી રાખે છે. આમ કેમ ? આ રાસસાહિત્ય કયે રસ્તે પમરજ માંડી રહ્યું છે ? તેનો મદારી પૂન્ય ગુજરાતી બહેનો વિચાર કરે !

વળી રાસે પણ પોતાનું રાસપણું—ગરબાપણું—ગુમાવ્યું છે. રાસ ગરબા તે રાસ ગરબા રહ્યા જ નથી. હવે તો તે બિચારા હાથ-તથા શરીરના વર્ણચંદ્ર ચળાચરકામાં અટવાઈ ગયા છે કે તેમાંથી ક્યારે છૂટશે તે કહ્યું કુખ્ય છે. કદાચ એમ મનાવ-કે, આમ કરતાં યત્નનું નવું તત્વ દાખલ કરવામાં આવ્યું છે, તો મારે કુખ્યદિલે કહેવું પડશે કે ગુજરાતના રાસ-ગરબાને આ કળાનો ડોક જોઈએ તેના કરતાં વધારે અપાઈ ગયો છે. તથા તેને તેનું પોત ચૂક્યું છે. મહેં જોયેલા લગભગ ૫૦ રાસોત્સવમાં મને આ વાત ધર્મીય વખત ખૂંચી છે. મહેં પોતે પણ મદારા માથે આવી પડેલી ફરજોમાં એજ રીતીને અપનાવી છે-તે હજીપણ અપનાવતી પડશે તો ના નહિ પાડી શકું. પણ આ કળા નથી, આ ગરબાની મરકરી જ છે, કળાનો ડાસ છે, તેમ કહેતાં મને સહેજ પણ સંકોચ નહિ થાય.

પધારામાં પૂનમની અગત્યાણી દુધ જેવી રાતે ગવાતા રાસો હવે ઉત્સવોમાં ફેરફાર પામ્યા છે. પરિણામે થીયેટરમાં આવા રસોત્સવ ઉજવાય છે. એટલે out ward looking આપી બન્યતાને આપ સઘાવવા માટે ઈલેક્ટ્રીક લાઈટનો છૂટથી ઉપયોગ કરવામાં આવે છે. તેથી કરીને અગત્યાણી રાતના જે ગરબા છૂટથી મોકળા મને ગવાતા તે જરૂર રહ્યું છે. હવે ગરબો હવે છે માર્કેટફોન—ઈલેક્ટ્રીક ફોફસ તથા સારંગી—દિલરૂઆ ને દારમોનિય નરખાથી—ગજો કે એક ઈંગ્લીશ થીયેટરના Musical Revue જેવો તે લાગે છે; તેમાં નથી જીર્મિની ઉખતતા, નથી મનની તાલાવેલી, તેમાં ફક્ત છે શિરત તથા ખોટો આક્રમર.

આમ ધવાનું ગુખ્ય કારણ શું ? શા માટે ગુજરાતજો રાસપોથી લઈ રાસ ગવરાવે છે ? શા માટે ગુજરાતજોનો અવાજ જૂના જમાનાના જેવો જીર્મિનો રહ્યો નથી ? કારણ એક જ છે. ગુજરાતજો પોતાનું શરીર સૌમ્ય ગુમાવ્યું છે—ગુજરાતજો પોતાની તંદુરસ્તીમાં પડીતો આપ્યો છે; તથા જોડું નાજૂકપણું કેળવ્યું છે ! ડોક્ટરોના બીડો જોતાં માણસ પડશે કે ગુજરાતનું સ્ત્રી-ધન શરિર-અચ્છાપાકારીના મદાન રોગનું ભોગ બન્યું છે. પરિણામે ગુજરાતના ગરબા પણ રોગના ભોગ બન્યા છે.

પરમેશ્વર તેમાંથી અમને વહેલામાં વહેતો માર્ગ સૂઝાડે આ પ્રમાણેની આપણા રાસ ગરબાની “પ્રગતિ”ની ટુંકી સમાલોચના છે. આ રિયલિટી ૧૦૦ થી ૮૫ ટકા ચાલુજ છે તે રિયલિટીને ગુજરાતજી મિટાવે તો ગરબા પોતાનું રસધન છે તેને તે પાછું બચ્ચર્યાન અપાવશે.

મ્હારી કલમ કડવાશ કદાચ વધી મઈ હોય તેની મને શોક લાગે છે; ને હું જાણતો નથી કે મારા મિત્ર કલમધરા મારા ઉપર ટીકાની ઝંડી વરસાવશે કે નહિ ! પણ મેં કહેલું સત્ય છે તે સદૃશદિધી જ લખાયેલું છે, તથા તેમાં મરકરી કરવાની અથવા તો ગુજરાતજીને જીતારી મૂકવાની મારી તલમાત્ર પણ ઈજા નથી—પણ આપણે કયાં જિવા છીએ તે બતાવવાનો સહાયનો મારો પ્રયાસ છે.

ઉત્સવો:—

મહે રાસ નૃત્યનો સોખ જગાડનાર આજે નથી, પણ તેણે જે રાસ નૃત્યનું રહસ્ય મહે આપ્યું તે મહારૂં પોતાનું ધન યદિને દહ્યય રહ્યું છે, નવ નવ વર્ષમાં આઠ રાસોત્સવ ને બે વસંતોત્સવ ઊજવવાનું ભાગ્ય મહે તેની સાથે ગ્રામ ધનું.

તવરૂન આવતાં રાસોત્સવનાં મંડાણ ધર્તા; વડીલો સંગીત આપે; બાળાઓ નૃત્ય આપે, છોકરાઓ નાટ્ય આપે. પહેલેથી જ કાર્યક્રમ નક્કી થઈ જાય. ને અગાશીના મહા ચોકમાં ગેકો ગોઠવાયા પછી રાતનો ૩ વાગતાં સુધી તે રસની લૂંટ ચાલે. તેમાં બધુંય કળાની દૃષ્ટિએ ગોઠવવામાં આવતું. વિવિધતા લાવવા ઇમેક્ટ્રીકનો પણ ઉપયોગ થતો. સારંગી પણ બજવાતી. કદાચ musical revue હોય તો તેના માટેનું દ્રશ્ય—વિધાન પણ કરવામાં આવતું, પણ તે લાંબા પદોળા લપેડા નહિ. જરૂર પૂરતુંજ. છતાંય તેમાં કળાનો આવિષ્કાર દેખાતો. નૃત્યમાં પણ ખાસ ચીવટ રાખવામાં આવતી. ધણાય દિવસની તાલીમ પછી જ મૂદાનાં અંગાંગો બરાબર મુરાવલીમાં નૃત્યબુદ્ધિ ઉપર ઉતારવાનો પ્રયાસ થતો. ત્યારે સાંજલેલા રાસોમાં

આનંદ કંદ, નંદ નંદ, હંદ રાગરાગણી;

વેલું વાય ગીત ગાય સરસ રાહુ સોહાગણી.

એ કવિ પ્રેમાનંદનું હૃદયલક ઉપર તો દહ્યય ચોટ્યું છે તે ઉખમતું જ નથી. તેણે જ રાસવનં કવિઓનું—

ધ્રાંગ ધ્રાંગ રસ રાજના, અનહુદ મૃદંગ વાય

પરગ્રહના ચોકમાં રસના રાસ રચાય—ને તેની 'ધ્રાંગ', 'ધ્રાંગ',

ઉપરની મૃદંગ-તથા નરનાંની ચાપો હણય હૃદયપટ ઉપર આનંદની હેલી ચચાવે છે. અને પછી સાસરે મૃદેલી પુત્રીના ગરબે દરેકની આંખો લીની ચમેલી.

"મહારી જાને કહેજે કે આજુમાં મોહલે,

ચિકરી કેળી બેડી ભાઈની વાટ લે

સાસરીનાં સુખ તો ચૂકાઈ ગયાં."

પછી તો દીકરીના કુખે વગડો રડે છે, પહિઓ રડે છે, છેવટે છેવટે મોરને આદિ પણ રડે છે! ને દીકરી 'આજ લાઈ તોડના આવશે' 'કાલે ભાઈ તોડના આવશે' તેમ વિચાર કરતી કુવા કાંઠે બેઠેલા કાગડાને ઉગાડી મૂકતી રડતી બેસે છે. તે કેટલું કરુણ દર્શ! તેની ખરી દૃષ્યના-તો તે ગરબો જીલાવનારીએ બતાવેલું. ને પછી તો ધણાય દિવસ સુધી તેની ઘેરી કરુણ અસર દૃશ્ય ઉપર રહેતી.

તે પછી ત્યારે ત્યારે દિગ્દર્શનનું કાર્ય મ્હારે કાળે આપ્યું છે, ત્યારે સાત્ત્વિક રંગમંચ તથા પ્રયોજિત વેષભૂષા તથા રંગ વિધાનને અનતા પ્રયત્ને રાખવાનું ચૂક્યો નથી. પરિણામે પુનામાં, મુંબાઈમાં, માયેરાનમાં, કારમીરની કુન્નેમાં ત્યાં ત્યાં ચુન્નરાતી સમાજ જઈ વસ્યો છે, ત્યાં ત્યાં રાસોત્સવ જોવાના પ્રસંગો મળ્યા છે, ને લાગ્યું છે કે, ચુન્નરાતનું સંગીત—નૃત્ય—કળા જે કદો તે ચુન્નરાતજોના રાસો છે.

રાસના ત્રણ વચ્ચે જાણના અનુક્રમ સંચાલના પાળના—ત પ્રમાણ પ્રસન્ન અનુક્રમ રાસભૂમિની યોજના વગેરે કરવામાં મને હોય છે કે, રાસે પોતાના વ્યક્તિત્વને મોંદુર રૂપ આપી તેનું તેજ પશુ-પટાકુ છે પરિણામે આકર્ષક તરીકે હવે રાસ જીવે છે, આ રીતે ક્યારે મરશે ?

રાસ, ગરબા, ગરબી, રાસમ એવા પ્રકારોની સમાવેશના કરવાની રહેતે અત્યારે જરૂર લાગતી નથી. વળી મહારા પ્રદેશોમાંએ તેના ઉપર વિસ્તારથી લખ્યું છે; મારે તેમના પ્રદેશમાં હું પણ પેસારો કરી હું પણ કંઈક જાણું છું તેમ કહેવાવવા મામતો નથી.

મહારા આ વિવેક રાસ સાહિત્યના ઉંમર અભ્યાસપૂર્ણ નથી. મહારા મનમાં જે કંઈ થોડી વાતો હતી તે મહારા જાણી તૂટી જાયમાં રહે દલી છે. તેમાંથી હું લેવું તે શું નથી જેનું તે સુઘ વાંચે નહીં કરવાનું છે.

આ ક્ષેત્ર વિશે કાંઈક

પ્રસન્ન કરાપણ રાસ-ગરબા લુદા લુદા વિભાગોમાં નહેમી નાખી તેમના ઉપર મોંદુર આવડી તેવી નોંધ લખી છે. એ નોંધો અભ્યાસપૂર્ણ છે પણ નહિ! ફક્ત લખવાની ખાતર લખેલી સામે તો વિદ્વાનો માફ કરે—

બીજું દિગ્દર્શક તરીકેના મહારા અનુભવમાંથી મને કીક લાગ્યા તેવા રાસ-ગરબાએ ઉપર મેં (Stage Direction) દિશા-સૂચન લખ્યું છે. પણ તે દિશા-સૂચન પ્રમાણે રાસ અવરાવે તેનું કંઈ છે નહિ. વધારામાં અત્યારે ખોટી અગર, આકર્ષક દરમિયાનમાં આપવામાં આવે છે તેવી દરમિયાન વિધાની યોજના માર્ગ રાસો ઉપર મેં આપી છે તે જાણી વિરુદ્ધ ને કે છે—છતાં પણ પ્રવાહ તે તરફનો દોષ મારે પણ પ્રવાહમાં જોઈવું પડ્યું છે. એટલું તો ચોક્કસ છે કે—આજના રાસ-ગરબા રાસ ગરબા રહ્યા નથી. પણ ફક્ત musical Revue થયા છે : તે અચરસ : સાચું જ.

મહારા પાસે આવેલા રાસ-ગરબા વાંચનાં મને એક વાત સમજાઈ છે ને તે કુખી રીતે મારે કહેવી પડે છે કે યુગવાતમાં હવે જોડણીનો યુગ આવ્યો છે : વિવિધતાને નામે અર્થ-હિત-જોડણીમાં 'નર્મ' 'રોમ' 'ગરબી-નાચી-નિ સંસ્કૃત' વધુ પડાઈ નહેતો 'ફધ્' તેની બંધીના જુદા વડે જીવે, થયો છે—તે રહેતે અનુક્રમ તથા traditional લખ્યું છે. નવિનતાના કંઈપણ વિચારોવાળા અથવા જમિંજાયાં, રાસો મને બહુજ થોડાં મળ્યા છે. આમ થવાનું કારણ કદાચ એ હોઈ શકે કે કંઈક કામ્ય લખવું એ અપર છે—તે દલસકિતવાળા થોડા કરી શકે, પણ નિમારા રાસના સરીરમાં તો દરેક પોતાને શિવે તેમ કલમનો મોઢો મારી શકે ! આમ રાસ સાહિત્ય સરસું થયું છે !

પહેલાં પાછી

મારે મારે વર્ષથી જાતનાં રાસ-ગરબા મળ્યા છે. વિનાયકની થેરી તૂટી જાય મૂંઝી છે ને હવે તો અજાતગરબો એકે દેખ નથી. જાણી રહો જે સીધી મા આગતરી, રીતે આ :

ત્રિકલમાં પ્રભાતે તો હોય. સરકૂત નાચતે નોતરવા મારે જન્મો હશે કે નહીં તેમ હોય તો તે સરકૂતને સ્થાનત હો. તેની સરકૂત બેમાં બંધારી દેવાય તે જ વધારે ઇચ્છનીય છે.

જગતભરના દુધમક્ક દિકરાઓ સ્વતંત્રતાને નામે—શાન્તિને નામે—દેશની આઝાદીને નામે રણમાં માર્યા કપારે છે—તેમની કુરબાની અમર છે. તેમની કુરબાનીમાંથી શાન્તિનો દેવ પ્રગટતો હોય તો તેમની કુરબાની કુરબાન છે. તેમની કુરબાનીમાંથી દેશદેશની સ્વતંત્રતા જન્મતી હોય તો તેમની કુરબાની—ઇતિહાસને પાને ઇતિહાસકારો ખીરદાવરો. જગતના તે પૂજ્ય યરો. જગત તેમને મસ્તક નમાવશે. પણ આ સ્વતંત્રતાને નામે ખેડાતાં યુદ્ધના પેટાળમાં શું બધું છે કે તે તો. યુદ્ધમાં લડનારા તેમજ યુદ્ધમાં જોડાવા ઉત્સાહ આપનારા પણ જાણતા નથી. દિંદ પછી આ ઝંઝાવાતમાંથી વિમુક્ત નથી. હેઠ્ઠા બે મદિનાથી દિંદમાં જે રિપતિ પ્રવર્તી રહી છે તે યુદ્ધમાં ઉતરેલા દેશથી પણ ખસતાર છે. કુદરત પાસે આપણે એટલું માગી લઈએ કે અમને નિરાકારણ તાંબામાંથી તહેલામાં વહેલી તકે બચાવે.

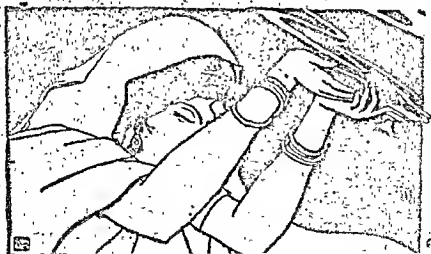
અર્થ

છવનભર સંસારમાં તથા વૃત્યમાં રાચતાં છવન માર્ગદર્શન કરનાર અમર પદ પહેલા તે આત્માને આ અંક અંજલિ અર્પું છું.

લી.

અગવાનદાસ મહેતા

(બાણ)

આભાર — દર્શન

ગુણો એ વર્ણોથી 'શ્રીગેહ' નો ગરબો અંક નૃસિંહ નાથના હાથે સંપાદિત થતો આગ્યો છે. આ વર્ણનું સંપાદન કાર્ય શ્રી જગવાનજી મહેતાને અમારા મિત્ર-સંપ્રેક્ષી, જે તેમણે તેમનાં અનેકવિધ શક્તિઓ દેવા છતાં સ્વીકારી અમને તથા કૃપા છે.

શ્રી જગવાનજી મહેતાનો પરિચય પણ અમારા વાંચકોને આપીએ નો આ નકલે એવું જ અભ્યારી.

શ્રી જગવાનજી મહેતા સાથે અમારે ૧૯૪૭ માં તેમની નવધીકા 'હળવીમાટી' થી પરિચય થયો. ત્યાર પછી અમારો પરિચય દિનપ્રતિદિન વધ્યો. રા. મહેતા એક જગત પ્રેમચક્ષુકાર છે. તેઓ અંગ્રેજી-ગુજરાતી તથા સંસ્કૃતના સફળ શિક્ષક તરીકેનું વિદ્યાર્થી-આલમમાં માનવર્થુ સ્થાન મેળવે છે. તેમનો ત્રણે બાળકો અભ્યાસ જીડો તથા તત્ત્વરૂપે છે. પોતાના વિષયોને સતેહાઈથી વિદ્યાર્થીને સમજાવવાની તેમની "દૃષ્ટિ" અદ્ભુત છે.

શાળા તથા કોલેજની કારકીર્દી દરમિયાન પણ રા. મહેતા પોતાના પ્રેમસરોવર માનીતા ધર્મ પડ્યા દતા. તથા તેમની આદતો મેળવી ચક્યા દતા. તેમની તેજસ્વી કારકીર્દીને લીધે કેટલાંક ઇનામો મેળવવા પણ તે ભાગ્યશાળી થયા હતા. વધારામાં તે એક સફળ દિગ્દર્શક, નાટ્યકાર તથા નૃત્યકાર પણ છે. દિગ્દર્શક તરીકે તેમણે અવેતન, રંગમંચ માટે રજૂ કરેલા નાટ્ય પ્રયોગો જાતની ખૂબ ખૂબ પ્રશંસા પામ્યા છે. વધારામાં નાટ્યકાર તરીકે પણ તેમણે પોતાના નવા દૃષ્ટિબિંદુથી લેખોમાં સમાવેલી કુરુક્ષેત્ર વિષય પ્રદાર કરતાં, નાટકો જાતની લોકાદર મેળવ્યા છે. તેઓ એક સારા લેખક તરીકે ગુજરાતી, અંગ્રેજી સાહિત્યની દુનિયામાં જાણીતા છે. તથા 'હાલમાં અહીંની "માર્કેટ કારમેલ કોલેજ સ્કૂલમાં" શિક્ષક તરીકે કાર્ય કરે છે. અમે તેમને જીવનની દરેક ક્ષેત્રમાં તથા આ 'રાસ-અંક' ને સફળતા ઇચ્છીએ છીએ.

ઉપરમાં આ અંક માટે રાસ-ગરબો ગોઠવી આપનાર ભાઈ ખેડેનો 'અમે' જેટલા આભાર માનીએ તેટલો જોઈએ છે. જગવાનજી અભાવે ધણીય લેખકોને નિરાશ કરવા પડ્યા છે; તેમના રાસો કમસ હવે પછીના અંકમાં જણાતા જશે.

નમો સરસ્વતી

“સાસ-ગરબા”

અંક

વર્ષ ૮૬ મું

સપ્ટેમ્બર-ઓક્ટોબર

૧૯૪૨

તબી

કેશવપ્રસાદ સી. દેસાઈ
પુતળીબાઈ કાળજી

મંત્રી

ચંદ્રકાન્ત છ. મહેતા
પોત્તમરાણી, અમદાવાદ

સંપાદક

૧૦૨૮-૨૯

અંક ૯-૧૦ માં

નમું માત સરસ્વતી.

[વાણીની દેવી સરસ્વતી; પછી બમે તે રૂપમાં વાણી ઉચ્ચાર
પામે. માટે સરસ્વતીની આરાધના આ ‘સાસ-ગરબા’ની શુભ
સાકારવાત કરે છે. બ.]

પ્રાર્થનાગીત

[સંગ તિલક, વિતાલ; માત્રા ૧૬.]

સ્થાપી :-

નમું માત સરસ્વતી સ્નેહભરી,
હુ પૂજા કેડ ધરી.—નમું

અંતરે :-

ચેતનસૂરિલી વીણા વાગે,
વિશ્વતલ નવયોવન લાગે,
વડી જીવનની ઓવી મધૂરી.—નમું
મેઘ ધનુષ્યની ઓઢણી ધારે,
મયૂર વિરાજે માત પધારે,
ધર અંજલી ઊર કુસુમ તણી.—નમું

સૌમ્યપ્રભા તુલ આજ પ્રકાશે,
જુગ જૂના તિમિર દૂર નાશે,
અરપો નવચેતન જનની.—નમું

વિશુધ મહેતા

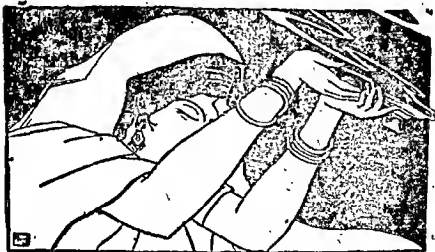
ઋતુના તથા હુદરતના રાસ.

ગુજરાતલે શું શું નથી ગાયું ? અખીલ પ્રજાજનની બહુજ થોડી એવી વાતો હશે જે ગુજરાતલે નહિ ગાઈ હોય ! નિકલવનની હજારો વાતોને તેણે સૂરાવલીમાં ઉતારી છે. તેણે તો હવનકમના દરેકે દરેક અંગને પોતાના ગરબામાં વીણીવીણીને બાંધે છે.

હવન ફરતી પટેલી ઈશ્વરની મહા જાળ હુદરતને પણ ગુજરાતલે પોતાના ગરબામાં ઉતારી છે. વળી ગુજરાતલેના ઉત્સવો પણ ઋતુ ઋતુના છે. શિયાળો ઉતરે ને શીવરાત્રી ઉત્સવ ને વળી વસંતોત્સવ; પછી હોળીકા-ઉત્સવ તથા રામનવમી ઉત્સવ માગી લે છે. ઉનાળો ઉતર્યો ન ઉતર્યો ત્યાં જન્માષ્ટમી ઉત્સવ ને દશેરાના ઉત્સવો. તે પૂરા થયા ન થયા ત્યાં તો 'ચરદ-ઉત્સવ' ને ચરદ ઉતરતાં નવરાત્રીનાં ઉત્સવ ને દિપોત્સવી.

આમ ઋતુ ઋતુને પોતાનું વ્યક્તિત્વ છે. તે દરેકને ગુજરાતલે પોતાના ઊર્મિભર્યા હૃદયથી આવકાર્યા છે. એટલું જ નહિ પણ આમ, ઋતુ ઋતુના ઉત્સવો સાથે સંબંધ ધરાવતો પશુ, પક્ષી, પ્રાણી, તથા હુદરતને પણ ગુજરાતલે ભૂલી નથી. તેણે તો વસંતની સાથે જ કાચલને ગાતી સાંભળીને તેને ખીરદાવી છે. હોળીકાઉત્સવને રામનવમીના સાથે જ તેણે વેથાખના તાપને પણ ખીરદાવ્યો છે; ને કેસુડો ગ્રંભ્યો છે. જન્માષ્ટમી સાથે વર્ષાને વધાવી છે. તે સાથે જ મધૂરનું નૃત્ય તો ગુજરાતલેને હૃદયે ચોંટી ગયું છે. તે સાથે વીરતાભર્યા દશેરાને પણ ગુજરાતલે ભૂલી નથી. ચરદોત્સવે તો ગુજરાતલે ચાંદનીને ગાંડી ચર્ક ચર્કને ગાઈ છે ! પછીનું નવરાત્રીનું ગુજરાતલેનું પર્વ જ ! તેવે તો ગુજરાતલે પહાડ ઉપર રહેનારી દેવીઓને પણ ગરબે ધુમવા ખોલાવી છે ! કેટલો બધો ઉત્સાહ તથા ઊર્મિ !

લ.

વસંત-રંગ

[વસંતની બીણા વાજતાં તેના રંગની લૂંટાલુંટ યજ્ઞ. અખે ઉપર, ઠાકીલાના ગીતે, ચોરલાની ઝહકાઓ, ને છેલ્લે છેલ્લે ગોપની વેલુમાં પણ વસંતનાં સૂર ભર્યાં ભર્યાં ફાપ્યાં. —બ.]

શ્રિદાખની સારંગ.

હ્યોને ! વસંત-રંગ રસભીનાં,

આમ્ર મંજરીએ મેહેકે, ફૂલ ફૂલડાંમાં લહેકે.

હ્યોને ! વસંત-રંગ રસભીનાં....

પદ્મ પોપચે લસન્ત, રસ ધ્રુલીથી રેલન્ત,

હ્યોને ! વસંત-રંગ રસભીનાં....

છળે ઠાકીલાના ગીતે, કાઈ ચોરલાની પ્રીતે,

હ્યોને ! વસંત-રંગ રસભીનાં....

છેડે ગોપ વેલુ રંગ, પ્રેમ પ્રેરણા પરચ,

હ્યોને ! વસંત-રંગ રસભીનાં....

વેર અંગે રંગ વસંત, ઝળકી જાયું ત્યાં હડન્ત,

હ્યોને ! વસંત-રંગ રસભીનાં....

મનુ દેસાઈ

વસન્તકેલિ

[પ્રજ્ઞાપીએને પણ પરમેશ્વરે જાત આપી છે. વસન્ત પ્રજ્ઞાપીઓની જાત. કુદરત આપી મરત યદને મદાયે; કાકીલા કુન્ને, આંગિ નવા કાલ આપે. શીળી છાંયા ઢાળાય, નવાં પુષ્પો ખીલે; પશમ લેડે ને વાતાવરણને ભરે. પ્રેમીયો કેલિવેલાં બને. કુદરતની વસન્ત સાથે દિલની, વસન્ત યનયન નાચા લાડે, દૈયે દેયાં મળે ! પ્રેમનાં દાન અપાય ને નવીન વધુવર એક બીજામાં રત થાય. વસન્ત પ્રેમીયોની, ચારૂ પ્રગલ્ભાઓનો. —સ]

કેસર-રંગો કેસુટા સુંદર ચોભતો રે,
રંગે આપતો રે !—કેસર૦

કાકીલા-કુન્ન ગિત્તકું ચોરે,
પ્રજ્ઞાપી જનનું કાળજું કોરે,
મધુર મધુર રસ મોરે આંગિ મ્હોર તો રે.
રંગે આપતો રે !—કેસર૦

કટુ લિખના નિકુન્ન લુલે,
વસન્ત શીળી છાંયા ઢાળે,
કટુતાને, મધુ મધુરપ છાંટી લોપતો રે.
રંગે આપતો રે !—કેસર૦

કુસુમલ કોમળ પાંખડીઓમાં,
રસિયાં જનની આંખડીઓમાં,
મતુરાજ અમી-અંજન આંગે આંજતો રે !
રંગે આપતો રે !—કેસર૦

અંગે અંગે વસન્ત બોલે,
કુસુમે કુસુમે વસન્ત ઢાલે;
પ્રેમ-શક્તિ બીજ અંતરક્ષેત્રે આરતો રે;
રંગે આપતો રે !—કેસર૦

વિધવિધ રચતી રાસ મજાના,
નવીન પાઠ શિળે લિખતના,
એવી કેા નવવધૂનો સ્વામી ચોહતો રે;
રંગે આપતો રે !—કેસર૦

[કોયલ માટેની એક કહેલી છે ! કાણ તેને એઈ ચક્રે ન નહિ !
તે તેનું સુદર સંગીત ન સંગળી સકાય ! વધારામાં એમ પણ
વામાં આવે છે કે કોયલનું ગીત તે ગીત નથી પણ પોતાના
માથા વિરહ-દશા ભાગવતી હોવાથી કોયલ રહે છે, પણ નવત
તે ગીત સમજે છે. ઉચ્ચારને કવિ Wordsworth પણ કહે છે :—

Oh cuckoo ! shill ! I call thee bird
Or but a wandering Voice !

[અર્થ-કોયલનું ગીત વિરહી કદયાને દહાડે તે સ્વાભાવિક છે. ભ.]

આંગાનો મોર આખી, ફૂલડાંની ફેર લઈ,
કોયલ જતી ક્યાં ચકોર ?
ખેડેની પૂછું, કોયલ જતી ક્યાં ચકોર ?
છૂપી ઘટામાં રહી, રમતી ટહુકારથી,
સંતાતી યાને દીલચોર ?
ખેડેની પૂછું, કોયલ જતી ક્યાં ચકોર ?
હેયે રસલાલ લારી, દીલમાં કે દઈ કરી,
નાસી જતી એ નકોર,
ખેડેની પૂછું, કોયલ જતી ક્યાં ચકોર ?
ઊરના સંદેશ લઈ, પ્રીતમને દોલ દઈ,
આવે ખૂલાકું હિંચાળ,
ખેડેની પૂછું, કોયલ જતી ક્યાં ચકોર ?
લરને આંગણીએ પોદયું જોખનીયું,
યાને જગાડે કરી જોર ?
ખેડેની પૂછું, કોયલ જતી ક્યાં ચકોર ?
કુમળાં દીલ પ્રેમીઓનાં વિરહ દહાડતી,
વેદના કરે એ કઠોર,
ખેડેની પૂછું, કોયલ જતી ક્યાં ચકોર ?
રૂપ નથી, રંગ નથી, સંગીત રળીઆમણું,
વીધે છે કાળજની કોર,
ખેડેની પૂછું, કોયલ જતી ક્યાં ચકોર ?

ગુલાબ

[કુ. 'સ્વપ્નસેવી'નો આ રાસ પણ સ્વપ્ન વિહારની જાણે કે ભોમમાં આપણને એમી જાય છે ને જગતનું દુઃખ યોડે વખત જાણે કે ભૂલાવી દે છે.]

ગુલાબ સૌન્દર્ય ને સુગંધની રાણી છે. દરેક તેને મેળવવા આંહે છે; તેને લેવા માટે દેવમહેલની અગાસીના વાસી પણ લલચ્યામ: નવન રસ લુંટતા રસ રસેન્દ્ર પણ ગુલાબને જોઈને પોતાનું કંઈક મચે ! રસ લુંટતી રસજેખના તેને માટે શું શું ન કરે ? તે કુ. 'સ્વપ્નસેવી' તેમને દરેકને ગુલાબની સુગંધમાં વિહાર કરવાનું કહે છે.

પણ આવા ગુલાબ વીણવાનો હક પૂણ્યપંથીઓનો જ છે; માટે ઉપર કહ્યાં તે બધાં પૂણ્યપંથી હોવાં જોઈએ..... [બ.]

મેં તો વેર્યાં, મેં તો વેર્યાં, ગુલાબ દેરાં ફુલ જે,

વીણજે વીણજે પૂણ્યપંથી ગુલાબ દેરાં ફુલ જે.

ઉતરજે દેવમહેલની અગાસીના વાસી,

ઉતરજે પૂણિમાની પગધાર દેરાં ખાસી—

પૂણ્યપંથી ગુલાબ દેરાં ફુલ જે..... મેં તો વેર્યાં.

ઉતરજે રસનયણાંના રાસ રસેન્દ્ર,

ઉતરજે રસસંયમના યોગયોગેન્દ્ર—

પૂણ્યપંથી ગુલાબ દેરાં ફુલ જે..... મેં તો વેર્યાં.

નીતરજે ગૈધપોયણાંના સાત સપ્ત રંગ,

લીંજવજે રસચુંદડીના જોખન તરંગ—

પૂણ્યપંથી ગુલાબ દેરાં ફુલ જે..... મેં તો વેર્યાં.

હસજે હસજે ગુલાબની પાંદડીના રંગે,

વહજે વહજે ગુલાબની સુગંધ દેરા સંગે—

પૂણ્યપંથી ગુલાબ દેરાં ફુલ જે..... મેં તો વેર્યાં.

ઉતરજે સદા હસીને હસાવવાના ખાસી,

ઉતરજે અંતર ફલડાંને વીણવા સુહાસી—

પૂણ્યપંથી ગુલાબ દેરાં ફુલ જે..... મેં તો વેર્યાં.

કુ. સ્વપ્નસેવી.

[આ રાસનું રિસારાસન રંગભૂમી ઉવારી રાખાય તે દૃષ્ટિથી નીચે પ્રમાણે હોય.

પહેલો ઉવડતો ખાસી રંગભૂમિ રોય. દૂરથી નદી વહી જતી હોય. તથા કાંઈ બગીચા જેવો આછો દેખાવ, તે તે સાથે સંગીત સરુ થાય. પહેલાં તો પુષ્પ દૃષ્ટિ થાય. સંગીત ચાલુ જ. રહે. પ્રાણીય ચાર ચાર બાળકો ફુલછાણ લઈને ફુલ-ઉછાળતી. સામ સામી દિશામાંથી ચાલી આવે. પહેલાં બે લાંબી બોલાઈ રહે. પછીની લાંબી બોલાવાં બાળ ઉપર મહેલાં પગથીયો ઉપરથી બીજી ત્રણ, બે, એક, એમ અવનવા આમુષણિમાં બાળકો ઉવરે ને ગરબામાં બળા ન્દય.

આ રાસને પોતાનું અંજિત છે. માટે દિશા-સચેકે દરેક લાંબીના બાવ સમજને તેને તદ્દરૂપ અભિનય આપવો, તો રાસ રંગભૂમિ ઉપર બહુ જ સારી રીતે ઉતારી શકાયો.

વધારામાં રાસ પૂરે ચર્તા માનારીયો ત્રણ બાળમાં વહેચાઇ ન્દય, તથા સામ સામી દિશાઓમાં રાસ ડીલતાં બે ન્દય અદરશ થાય. તથા ત્રીજી ન્દય ખેસી રહે. [બ.]

વૈશાખી વાયરા.

[આખી મોર્ચા છે. કેરી ખુલી છે. કાઠિલા ફૂલે છે, ને કાળજમાં ચીરો પડે છે. કાચુ ? નાવલિયો આવો બળબળતા બગેરે પાંદરો ખેડે છે. ધીરજને પણ હદ આવે છે. “હમણાં પતિ પધારો, હમણાં પધારો તેમ વિચારતાં તેડું સ્વાગત કરવા કંડો સાધીઓ પૂરવા પોતે નય છે. પણ સાધીઆના બદલે પોતાના હૃદયમાં બેઠેલા પતિની છબી પોતે ચિતરે છે. ને સખીયા હાસ્ય કરી મરકરી કરે છે.”

પણ આ તો હવે સ્વપ્નું, વૈશાખના બળબળતા બગેરે આવેલું ! તે ઠેકલી પડી રહે ! વડી મધું ને પતિવેલી પ્રમદાથી ભગી ભવાયું.]

(રાસ)

બહાલી! વૈશાખ કેરા સૂસવાતા વાયરા,
નાથ વિના મુજને કરાવે હરે!
હૈડું ઉછળાવી, વિયોગની સ્મૃતિઓ,
તાણ તાણ નયને કરાવેછરે!—બહાલી!

વૈશાખે જૂલી જૂલી આમ્ર-શાખ મારું,
હૈડું હિલોળે ચઢાવેછરે!
કાઠિલાઓ કુંલ કુંલ મુજ આ અધીરું,
કુમળ કાળજડું કોરેછરે!—બહાલી!

ખાલી ખાલી નેઈ આલે વૈશાખી વાદળી,
હેડાની ધીર મારી ખૂટાડેછરે!
નણુંદલના વીર સખિ! બેઠેલા ગુહે ન આવતાં,
નણે વિલંબ એ કરાવેછરે!—બહાલી!

અક્ષત કુંકુમ લઈ પૂરતાં સાધિયો—
બૂલી, પ્રાણની છબિ ચિતરાવેછરે!
સરખી સાહેલડી આવતાં આંગણે.
મારા મનડાના સાવ કળી નયેછરે!—બહાલી!

મુરકેરાટ હસતી આવી એ સમિપ કહે:
“ અલિ! સ્વસ્તિક સુન્દરતે બનાવ્યોછરે.”
કુતહલ ઉપજે હું દાર ગઈ નેવા,
સ્મૃતિ-ભ્રમણા ત્યાંનેર કરી ભગીછરે!—બહાલી!

ચન્દ્રશંકર ધિરજરામ પંડ્યા.

સમ્રાટ વિઠ્ઠલ-અવંતિપતિ.

ઐતિહાસિક નવલકથા
જરણી વાંચો. ૩. અઢી

આવરે મેહુલા

[વૈરાખ હતથો. બળબળતો નેક પલુ દવે
તો હતરવા આળ્યો છે. પૃથ્વી પાણી પાણી
પોકારી રહી છે. પશુ. પક્ષી, કુત્રા, વાવ, નદી,
નાળાં સર્વ જાણીજમ થઈ ગયાં છે, તેવા વસ્તુદળી
રાહ જુવે છે. બ.]

આવ રે મેહુલા તું આવ,
આ સૂકી ધરતીને ભીંજાવ...આવરે મેહુલા.
સૂકી છે નદીઓ ને સૂકાં સરોવરો,
વાડી વેરાન, નહિ કંઈ લીલી ધરો,
ન પંખી પશુ તલસાવ...આવરે મેહુલા.

ભૂખ્યા છે પશુઓ ને તરસ્યાં છે પંખીઓ,
ત્યારે મેહુલા તને રે જંખીઓ,
તું ભૂખ વૃથાને છીપાવ...આવરે મેહુલા.

જાંચા રે પર્વતો કાઢીને મુળ જો,
કરે છે પ્રાર્થના જાંગો આઠુઃખ તો,
ગિરિનું ડુઃખ મીટાવ...આવરે મેહુલા.

નીચી રે નજરે જાંચા રે ગાઠવાં,
આંધુની ધારને લાગ્યાં છે પાઠવા,
જરી દયા દરયાવ...આવરે મેહુલા.

બેઠા છ છાના મોર, ગપૈ, કાકિલા.
નથી સૂણાતાં તેનાં ગીતો સુરીલાં,
ફરીને ગાણું ગવરાવ...આવરે મેહુલા.

‘આવરે વરસાદ’ કહે નાનાંસો બાળકો,
તને બોલાવતાં કરીને સાદ જો,
આવી જાળો નવરાવ...આવરે મેહુલા.

‘શશિન્’ જોડા

મેહુલીઓ

[વર્ષાને આવકારતો આ રાસ ન્હાળી બાળીકા-
ઓને નૃત્ય ગીત માટે સરય પડશે. બ.]

કાકા આવો રસીકાં રાસે, મેહુલીઓ ગરજે છે;
એ તો ચડી આગ્યો આકાશે, મેહુલીઓ ગરજે છે;
કંઈવીજ ઝખક લપાતી, મેહુલીઓ ગરજે છે;
એ જગે જનોથી યરમાતી, મેહુલીઓ ગરજે છે;
ભુઓ રાત મલી છે અધેરી, મેહુલીઓ ગરજે છે;
ખીલી જોડી છે રજની રૂપાળી, મેહુલીઓ ગરજે છે;
વારિખિદુ જો મંદમંદ ખરતાં, મેહુલીઓ ગરજે છે;
વારે વારે વિસામ્મિ જતાં, મેહુલીઓ ગરજે છે;
તમ દંગ દરો શું આવ્યા? મેહુલીઓ ગરજે છે;
કે રાસ અમારા ભેવા, મેહુલીઓ ગરજે છે;
દેતાં ઉત્તર તાલને ભૂલી, મેહુલીઓ ગરજે છે;
દેં આંઝરી મારી વટી, મેહુલીઓ ગરજે છે;
તમે જાઓને કપડી કાના, મેહુલીઓ ગરજે છે;
કરો કરામણા શું ઝાળા? મેહુલીઓ ગરજે છે;
લાજ મરું તમારી રીતે, મેહુલીઓ ગરજે છે;
પથુ પ્રીતું બાંધી સારી રીતે, મેહુલીઓ ગરજે છે.

હકોલાલ પ્ર. અક્ષયભટ્ટ.

બાલિકાઓ-બાળકોને માટે નૃત્યગીત, અલીનયગીત

માટે વાંચો

સુંદર ચિત્રા વાળી

કિંમત માત્ર આઠે આના

ગીતરજની

દરેક ઠેકાણે મળે છે

વપાવ્ય હાલકા

[રીવોલ્વીંગ (ફરતા) સ્ટેજ ઉપર આ ગરબો તા. ૧૯-૧૦-૪૦ ને દિવસે ગચ્ચાવવામાં આવ્યો હતો. તેના મંદિતનું દરથવિધાન તથા દિશા-સૂચન તે વળતે નીચે પ્રમાણે કરવામાં આવ્યું હતું.]

દરથવિધાન:—દૂર વાદળ ઘેરું મળું-મૂઠું આકારા. જાણે કે અંતરીક્ષમાંથી ઉતરતો હોય તેવો કાળી ચાંકળોથી બાંધેલો હોયકે સ્ટેજની બરાબર અંધમાં હોય. જમીનથી ૩ ફીટ ઉંચે. પાર્શ્વ-ભૂમિમાં વનરાજી, ને તેની પાસે એક બાજુ મોર-કોયલ વગેરે હોય. વાદળમાં ચમકતી વિજળી બતાવવા કાર્બન (Carbon) ની વ્યવસ્થા ઉપયોગી થઈ પડશે. સ્ટેજનો વ્યાસ ૧૮ ફુટ હતો. તથા ૨૦ ગાનારીઓ હતી. એક નાની બાલિકા (કામળ કંઠવાળી) હોયકા ઉપર બેઠી હોય. સ્ટેજનું ફરવાનું ૪ મીનીટ એક Rotation ફેરવું જોઈએ.

પડદો ઉપડતાં બાલિકા હોયકા ઉપર બેઠી હોય, વાદળી રંગનાં કપડાંમાં ગાનારીઓ સ્ટેજ ઉપર ઉભી હોય. આખા ય સમાન્યુદ્ધમાં અંધાકે.

દિશા-સૂચન:—કોમળ-સૂરોથી પહેલી ચાર લીટીયો વાગતી હોય—Clarionnet (કલેરીથોનેટ) નો સૂર બહુ જ કોમળ જૂદો જ તરી આવે. લીટીયાના બાવ પ્રમાણે હોયકે ચાલુ થાય. કોયલનો અવાજ આવે, મોર કળા કરે, સ્ટેજ ચાલુ થાય. લીટીયો સંગીતમાં ગવાતી હોય ત્યારે ચેલી બાલિકા હિંચકેથી ઉતરી મોરને પ પાળે ને પાછી જઈ ને હોયકે બેસી જાય. પહેલી ચાર લીટીયો સંગીતમાં ગવાઈ રહ્યા પછી જ ગાનારીઓ ગરબો ઉપાડે. સ્ટેજ ફરતું હોય પણ ગાનારીઓએ ફરવાનું જ છે. સાખી બોલાતાં સ્ટેજ ફરતું બંધ થઈ જાય. ને પાછી બીજી લીટીયો બોલાતાં પાછું ચાલુ થાય. સાખી હિંચકા ઉપર બેઠેલી બાળાન ગચ્ચાવે. બીજાનીનો ચમકારો બતાવવા કાર્બનનો ઉપયોગ કરે.

૧૧.]

વર્ષાના વાદળે બાંધ્યો હોયકે,
ટાંપલડી કુકે શું કરેરે—
રસના સંગાથી સમ મ્હાલે છે મોરલો.
પીંછધર પાંખડી પાથરે જ રે...વર્ષાના

સાખી—(એવે) ઘેરાયાં ઘન થાં બધાં...આભજની મોઝાર,
પડું પડું પોકારતો...એ...મેઘજ મ્હોટી ધાર.
અંગ રંગ લંગ સંગ સાથે નચાવતો,
પ્રેમ નેમ હેમ જેમ સાથે ઝુલાવતો,
રનેહધન-કુસુમવન-પ્રેમ પાન પાતોરે...વર્ષાના

સાખી— પડે મેઘ પાવન કરે...મારું સઘળું અંગ,
સુખ થકી જીવન બધું...ભરે પ્રેમ પતંગ,
વર્ષાનાં વાદળ ત્યાં ઉતર્યા,
પડે છે છું હું છું હું ભાર-રે...વર્ષાના

સાખી— ચમકે ચમકે વિજળી કરે...આબ કોટને કાંઠે
થનકે થનકે નાચી ઊઠે...હૈયું મ્હારું...આજ,
વનવને, ઝનઝને, ખલખલો, મનમને
હૈયું મારું રંગ-સંગ રમતું રે...વર્ષાના

ભગવાનલાલ મહેતા.

શ્રાવણી સવાર

[શ્રાવણનાં સરવડાં સવારેય વરસે. જ્યોરેય વરસે, સાંજેય વરસે. ગમે ત્યારે વરસે. પણ શ્રાવણના વરસાદ સાથે કુદરતનો આખિય સીનો ફરી નય. તળાવ બરાઈ નય, બપોવા બોલે, ગોર નાય કરે. ને છવટે છવટે મેંદી લગે. ને તે મેંદી દેત ભરી બોલીની પાની શોભાવે. બ.]

(દાળ: આપાદી સાંજના અંખર જાળે)

શ્રાવણી સવારમાં મેહુલો વરસે,
મેહુલો વરસે, ઝીણો ઝરમર ઝરે;
શ્રાવણી સવારમાં....

છલકે તલાવડી ને જાપેયો બોલે,
જાપેયો બોલે, ઈક્રાસન ડોલે;
શ્રાવણી સવારમાં....

મોરલો ટલુકે, વાદલડી નાચે,
વાદલડી નાચે, રૂપા ઝાંઝર ખાળે;
શ્રાવણી સવારમાં....

મારે આંગણીએ રકતરંગી મેંદી ફાલે;
મેંદી ફાલે, લાલીની પાનીએ મ્હાલે;
શ્રાવણી સવારમાં....

ધરતીને ચોકે આછાં અમૃત નીતરે,
અમૃત નીતરે, ને તરુ કુંવર ધરે;
શ્રાવણી સવારમાં....

રણજીત મ. શેઠ

આંગણુ આવીને

[વસંતની રાણી કામલ તો વર્ષાનો રાજ મોર. કામલના સૂરની કામળતા કાનને ધારે છે, મોરની પીચ્છળા આંખ તથા દુદયને ધારે છે. કામલ એકલી દોષ છે, એટલે કામલ વિરહીલુ છે. મોરને દેહની જૂઠલ નેહી દોષ છે. પરિણામે કામલ દયા કપાળે છે. મોર યુગલ આનંદ આપે છે. બ.]

[નાગરવેલીઓ રોપાવ—એ દાળ]

મોરલો યનગન યનગન નાચે,
મારે આંગણુ આવીને.

મોરલો દેલડ સંજે રાચે,
મારે આંગણુ આવીને.

મેઘ ધનુષ્યના રંગો ફેરાં,
પીછાં, કલગી ધારી.

મોરલો વીંજણવાને વાંતો,
મારે આંગણુ આવીને.

નાગ તણી ધારીને ગરદન
ત્રિભંગથી એ વાળી,

મોરલો ફૂદ ફૂદ ફૂદતો ફરતો,
મારે આંગણુ આવીને.

ટેંહુક ટેંહુક નાંઠ કરીને
કાને એ જોલાવે?

મોરલો નયને આંસુ લાવે,
મારે આંગણુ આવીને.

મોરલો નાંચે, દેલડ નાંચે,
હુંથે ચે તચાવે,

મોરલો ભર્મિઓ ઉછળાવે,
મારે આંગણુ આવીને.

હિમ્મતલાલ મંથક.

[તાલબદ્ધ ગેયતા તથા અગાધ 'સોલન મદત્વ બતાવતું હોય તો શ્રી વિમળા બ્લેન્ડને આ ગરબો ઉપર સ્થાન પ્રાપ્ત કરે છે. ચખ્છોની, પપ્પંદની, વાંકચોની કળામય ગુંથણી, તથા બાવોનું એક પછી એક ઘડીપનઃ તે આ સસનું વિવિધ તત્ત્વ મંદને લાગ્યું છે.]

ચરદની શત ખીલી છે. યુજ ધવલ નલ શોભી રહ્યું છે. ને આવા સ્વચ્છ યોગ્યતાના વાતાવરણે મનનાર કઈ રીતે ધરમાં રહી શકે ? કાનાનો સ્નેહ તો આવી અજવાળા રાત્રે ચાદ આવે જ ને ? પણ ધરમાંથી કઈ રીતે નીકળાય ? એ મૂંઝવણ તેને સલાવી રહી છે. ત્યાં તો કાનાની મોરલી વાગી. અવળાં આજણ પહેરીને મનનાર બહાર નીકળી સસે-ધુમવા. પણ એમ કાંઈ મનદ આવે ? કોમીલા મધ્ય રાત્રીએ કુંજવા લાગી, ભૂંગો પણ પોતાનાં કમલોની રચ્ચા ત્યજ આગ્યા. રાધા ભક્તિથી ગાંડી થયેલી આવી. ને પછી કાનાએ રાત્રે રચ્ચો. રમતુંમ ધુધરી, મૂંઝવના તાલ, બંસરીના નાદમાં મન પેહ ન જન્યું.

જગ્યાના અણાવે stage direction આપતો નથી

ભ.]

રાત બિહાર

ચરદની શોભા શી બલીહાર, રજની ખીલી પુર બહાર
 ચાંત સુરમ્ય, સુખદ શુભ શોભે, યુજ ધવલ નલ સુંદર મોહે,
 ટપકતી રસધાર, ચરદની શોભા શી બલીહાર. ચરદ.
 ચરદ પુનમની શોભા સુંદર, ચાંદનીનો ચમકાર,
 નીચા તણી નીરખીને શોભા, વ્યાકુળ મનની નાર. ચરદ.
 નિરખતો નિશાપતિ, નલથી, છુપાતો નભમાંદ્ય,
 ચિતલ સુખકર રશ્મિ પ્રસારી, સિંચે અમીરસ ધાર. ચરદ.
 મધ્ય નિશાએ મોરંલી વાગી, જાગી મનની નાર,
 અવળાં આજણ અખળા સજીને, નીસરી નથની બહાર. ચરદ.
 કુન્ને ઠોઠિલ કુંજલતાએ, કુહુંકુહું કરંતી ગા'ન,
 શુંને કુંને નિરંતર ઠહાને, ભૂંગોનાં સુણી ગાન. ચરદ.
 રજની રમવા રાધા ચાલી, સોળ સજી ચલુગાર,
 નૂપુર પાયે રમતુંમ વાગે, ઝંઝરનાં ઝણકાર. ચરદ.
 કુમકુમયાળ ઘડી કર અક્ષત, સુમન સજી ઉપહાર,
 સ્નેહે સ્થામ સમીપે આવી, કરંતી વ્યવ્યકાર. ચરદ.
 રાસ રચ્ચો મજ વનિતા, રાધા રયામ રમે રસધાર,
 હુમહુમ રમતુંમ નૃત્ય કરંતા, યર્ષ રહ્યો યેર્ષકાર. ચરદ.
 નાચે રાધા સ્થામ મનોહર, ગુડીગુડો લર્ષ તાલ,
 તાલ મૂંઝવે બંસરીની ધુન, યર્ષ રહ્યો એકતાર. ચરદ.
 ઘેલી ગોપી, ઘેલું મજ સૌ, ઘેલી રાધા નાર,
 બંસરી નાદે, વ્યાકુળ કીધાં, રયામે સૌ નરનાર. ચરદ.

સા. વિમળાબ્લેન્ડ મફંદરાવ દેવે.

શરદ સુન્દરી

[વસંતની ચાંદની લીલો દોષ છે, શરદની કામળ તથા શીતળ. વસંત ઉષ્ણ છે, શરદ શીતળ છે. વસંતના તારામાં યુવાનીનો તનમનાદ તથા રતારા છે. શરદની ચાંદનીના તારામાં પ્રેમા તથા ગેરવ્યાયા વગરના આકાશની ખીરતા છે. શરદ પ્રીટા છે. વસંત ધીવના છે. વસંતનો આનંદ ઉન્માદ ભર્યો છે. શરદનો આનંદ સુખાદ્ય મીઠો તથા સાત્વિક છે. આવા વાતાવરણે યુગ્મસત્ત્વના રાસ કાંચક નવું ન સ્વરૂપ લે તે સ્વાભાવિક છે. બ.]

(ધીરે ગોવાણણી ધીરે ધીરે એ રાગ)

રંગે ભરી, ઉમંગે ભરી,
શરદની સુન્દરી રંગે ભરી.
રસે ભરી, ઉદ્ધાસે ભરી;
શરદની સુન્દરી રંગે ભરી. મુવ

કૌમુદિનાં મુખા સરવરીયે ન્હાતી,
પાંગરી વસન્તની વેલ શી સુહાતી;
આંખાડી અમૃત રહે નીતરી. શરદની-

બ્યોમે સુહાગી અન્ધા મનોહરી,
સપ્તિ સુહાગિની શરદની સુન્દરી;
ટાળી વિધાદ દેઆનન્દ ભરી. શરદની-

વેરે મુખાંશુ હાસ, રૂપલા અનુપમા,
વેરે રસકુલડાં રસેન્દરી, મનોરમા;
ઝીલે શરદ હ્લાણ મનોરંજની. શરદની-

રેલન્તા મોદ શરદુત્સવો અનેરા,
ગરવી યુગ્મસત્ત્વોનાં રાસ રસભીના;
નવલખ તારલા રહે નિરખી. શરદની-

પુખ્યા શુકલ,

શરદ પૂર્ણિમા

[શરદની એકાર રાત્રી ભરી છે. રાંધેા સમીર વાય છે. પણ બંધ આવતી નથી. મન વિચારે ચડ્યું છે. કારણ કે જ્યનનીયા કંઠમગે છે ને તે ક્યે રસ્તે ભય છે તેની પણ સેખીકાને ખજાર નથી પડતી. માત્ર તેના કદમમાં તમુદ છે, ને બદાર સીન્દર્યવતી શરદની રાત છે. આજે વિરોધાભાસ દર્શાવતો આ રાસ સીને ગમશે. બ.]

(ટાળ. મજ વ્હાણુરે વૈકુંઠ નહિં આણું.)

ક્યાં બઢિરે શરદની રાત મહી?
રાત અજવાળી ને વ્યોમ રૂપેરી
નિદ આવે મને રેલગીરે નહિં. ક્યાં ?

સોજે કળાએ શશીવર પ્રગટયો,
તેજના અંખારો ઝીલીરે રહી. ક્યાં ?
શીળી શી ચાંદની જગતે પ્રસારી,
હોરે સમીરની આવી રહી. ક્યાં ?

ડગ મગતી મારી જીવન નીકા
બાણ ના કે હું બઢિ કહીં ?
ક્યાં બઢિરે શરદની રાત મહીં? ક્યાં ?

સૌ. વસુમતી દિવેટીયા.

આભલે ચાંદલો

[ચાંદની શું શું નથી કરતી? દરેક વસ્તુના, વિયોગીની, તથા પતિ-પ્રેમ પામી ના પામી ત્યાં વિધવા થયેલી સ્ત્રીના હૃદયના સુમુખ ચર્ચા કરમાઈ ગયેલા સ્નેહભાવો ચાંદની જોતાં પાછા જોવા થાય છે; ને હૃદયને વધારે દુઃખીત કરે છે. આવી વેળાએ બિચારી અસહાય સ્ત્રી શું કરે? તે તો ચાંદને જ પોતાને આમ દુઃખી કરવા માટે કપકા આપે છે— “ચંદ્ર તું શા માટે મ્હારા ચનકર જીવનમાં શાન્તિરૂપ એક નિંદરને પણ રોકે છે?” પણ આતું દિધા જાણવાળું તેનું મન તથા દુઃખ જોઈને ચાંદનીને પણ દયા આવે છે. ને યોગીનીની માફક સ્વર્ગથી અવની પટે ઉતરે છે; ને બિચારી ચક્રવાકી જીવી વિયોગીનીના હૃદયને પોતાના સૌમ્ય તેજ વડે પરબ્રહ્મનાં પિયુષ પાઈ શાન્ત પાડે છે. પછી તો ચાંદનીનાં તારકને તારલી પણ પતિનાં મુરમરજીનાં ગીત સીંચી તેને પરબ્રહ્મનો આનંદ અર્પે છે. ભ.]

રાગ પટ્ટીપ. તાલ-દાદરા.

આભલે ચાંદલો સોહો સાહેલડી,
ચાંદો સોહોને મારું હૈયું ઠારે !
હૈયાનાં હેત તો હિલોળે સાહેલડી,
આછેરી તેજ ધાર ઉરે રહે. આભલે.
અંગ અંગ સ્નેહધાર રહે સાહેલડી,
ચાંદલીયો નીતરેને અંતર લીંગે.
એકલ ઉરને શેં મુંબવે ચાંદલીયા,
મીઠી એ ચંદ્રધાર નીંદર રોકે. આભલે.
ગગનેથી ચંદ્રિકા નીસરી સાહેલડી,
ચોલાંતી સૌમ્ય રસ યોગીની સમી.
અવનિનાં ઉર શું એ ઠારે સાહેલડી,
ચાંદનીનાં પૂર માટે હૈયે ચઢે. આભલે.
નીતરેલ ઉરને ચંદ્રિકા સાહેલડી,
બ્રહ્મ - પિયુષ પાથને હૈયું ભરે,
શીતળ મુરમ્ય એનાં તારકને તારલી,
હૈયે રસીકનાં ગાન સીંચે. આભલે.

માલવિકા પ્ર. દિવેટીઆ.

[રંગભૂમિ ઉપર ઉતારના માટે નીચેનું દિશા-સૂચન ઉપયોગી પદ્ય પડશે.

કેદરના જેખાવમાં પર્વત પાછળથી ઈંગતો ચંદ્ર. આખાય દરમમાં લોકો અજવાળું હોય. બને તો સ્વર્ગ ગંગાનો માર્ગ દર્શાવેલા પર્વતની તળેટીમાં જાડી ને નદી. સારંગી જ ઝીણા સૂરે આહવાપતી હોય. નરપાની યાપી બહુ જ પીરી તથા સ્પષ્ટ અપાતી હોય.

દરમ ઉપડતાં માનારીઓ એક બાજુ ૧૦ થી ૧૨ના જુવમો ચંદ્ર તરફ જોતી હમી હોય. બીજી બાજુ તેટલી જ માનારીઓ ચંદ્ર તરફ જોતી બેઠી હોય. ઝીલાવનારો પહેલે નદીમાં હબકતા દિવાવાળી હોડીમાં બેસી આવે ને રાસ ઝીલાવે.

દરેક લીટીને અભિનયમાં ઉતારવાને માટે દિગ્દર્શકે જે તેને Musical Rhythm બતાવેલા હોય તો પ્રયત્ન કરવો.

અન્યેથી ચંદ્રિકાને ઉતારતી બતાવવા માટે મેષ-ધનુષ્ય આકારની પ્રકારા વ્યવસ્થા કરવાથી બહુ જ સુંદર લાગશે.

યાંદની

[યાંદનીને વરેણીને લખાયેલા આ સસ સંસારની ખાટિ-બેટલી કાઢ અને પણ પૂરેપૂરો લક્ષ્ય તરીકે લઇ રાહે.

યાંદની પૂરેપૂરી ખીલી નથી ને કવિને સુરજીયા થઇ છે. “સા માટે યાંદની આને પૂરેપૂરી ખીલી નથી ?” ને પણ તો એક પણ એક વ્યક્તિને કામ ૩૫ ગણના મળે છે. સંસાર ખારો જરૂર થયો તેથી ? કે દુઃખ ને નણંદની અન્ન સારે છે તેલું કાંઈ મહેલું માર્યું તેથી ? કે પછી માતાનાં દેવે માદ આભ્યાં તેથી પ્રમાણુ અપુરું રજુ ? વગેરે પ્રશ્નોથી કવિ તેને મુઝવે છે. પણ યાંદની તો કાંઈ જવાબ આપતી નથી.]

(ગુલાબી કેમ કરી જાણી આકરી રે—એ રાગ)

કે ધરતીને જોળે છુપી યો યાંદની રે !

કે અંતર દુઃખે ડસ્યાં વરતાય,
અખોલડા આને કહો જ્ઞેન ! કાં ધર્યા રે ?—

કે અંકકાન્ત ચાલ્યા ગયા શું રિસામણે રે ?

કે પાછા આવે ન કો ઉપાય,
અખોલડા આને કહો જ્ઞેન ! કાં ધર્યા રે ?—

કે સહિયારી રજનીનાં ઝેર ઉરે લાગીયાં રે ?

કે વાયા ઝેરી સંસારના વાય ?
અખોલડા આને કહો જ્ઞેન ! કાં ધર્યા રે ?—

કે નણદલ મુકીએ વાક્ય બાળુ છોડીયાં રે ?

કે એણે કુણું કાળજડાં કપાય,
અખોલડા આને કહો જ્ઞેન ! કાં ધર્યા રે ?—

કે માવડી ધરતીનાં હેત તને સાંભર્યાં રે ?

કે જાને આંખે આંસુ ઉભરાય,
અખોલડા આને કહો જ્ઞેન ! કાં ધર્યા રે ?—

કે મુખે તો માડીનાં દૂધ હજુ ફોરતાં રે ?

કે ચાં દુઃખ વેઠ્યાં સાસરીયા માંદ ?
અખોલડા આને કહો જ્ઞેન ! કાં ધર્યા રે ?—

કે ધરતીને જોળે છુપી યો યાંદની રે !

કે અંતર દુઃખે ડસ્યાં વરતાય,
અખોલડા આને કહો જ્ઞેન ! કાં ધર્યા રે ?—

મનુદેવ.

ચાંદલીઆને

[સૂર્ય નજ નનની ચડતા, કાચરતા તથા નીચતા ભેદ વધી જઈ લાલ મૂખ ખાણુ કરી કોમે ભરાય છે. ચંદ્રને મનુષ્યની પામરતાની દયા આવે છે. મઠિ તે માણસને પોતાનાં ધવલ શીત શિરોથી નવડાવે છે. સૂર્યમાં ઉષ્મતા છે. ચંદ્રમાં શાન્ત-દયા છે. પણ ચંદ્રની દયા અનુપધિ વાળી છે. દરેક કદરૂપી વસ્તુને પણ ચંદ્ર સુંદર સ્વરૂપ આપે છે: સૂર્ય આમ કરતો નથી. સૂર્ય ને કુરૂપ દોષ તેને વધારે કુરૂપ બનાવે છે. આમ સૂર્યનું કદરૂપ દરોડ શી ખબર! ચંદ્ર પોતે ક્ષય પામે છે. પોતાની કળા પટતી નય છતાં પણ ચંદ્ર પોતાની હાસતા કદાપી ત્યજતો નથી.

કહે છે કે ચંદ્ર ખરો પ્રેમી છે! બિચારી જોડણીને તો રાહ ભેલી ન રહે! રતા દિવસે ચંદ્ર એક ન દિવસ પેર નય ત્યાં સુધી રોડણી તો વિલાપતી ન ભેસી રહે. ને એક દિવસ રહ્યો ના રહ્યો ત્યાં તો પાછો વિચોગ છે. કહે છે કે ચંદ્ર શીકો દેખાય છે તેનું કારણ તેનો પ્રીતભાષી વિચોગ છે. આનું કારણ બ્રહ્મસ્પતિનો શાપ છે.

[બ.]

“સરજનહારે સરજી જગમાં નરનારીની ભેડ” —દાળ.

રવિ તણો, સાથી કહેવાઈ સોમ ધરે તું નામ,
ચાંદા! સોમ ધરે તું નામ.

સોમ ધરે તું નામ, તારો કાંતિ બહુ અભિરામ,
ચાંદા! કાંતિ બહુ અભિરામ.

તું ઊગી જગતાપ વિહારે, ચાકેલ આંતરડીઓ ઠારે—
દર્શન ચારુ તુજ કરવા થહે ખાસ અને સૌ આમ,
ચાંદા! ખાસ અને સૌ આમ.

૧

તુજ પાસે છે સોમરસ તો પાને એકજ નામ,
ચાંદા! પાને એકજ નામ.
પાને એકજ નામ કરીશું પ્રોઠ પ્રતાપી કામ,
ચાંદા! પ્રોઠ પ્રતાપી કામ;

જ્યોત્સ્નિકા તવ મુખા દોળે, જગજગ નિદ્રા લેતુજ યોળે—
રૂપલા ચાંદર બિછાવી તું દે સહુને વિશ્રામ,
ચાંદા! દે સહુને વિશ્રામ.

૨

ખડાડ દિસે દેલાસ સમાના—ક્ષીર ચાં વારિ શ્યામ,
ચાંદા! ક્ષીર ચાં વારિ શ્યામ.
સ્વેત ઇન્દ્રચાં તર મુશોભે—દહીં ચાં પંકે તમામ,
ચાંદા! દહીં ચાં પંકે તમામ.

લતા થઈ ગઈ જાણે મુક્તા, શ્રીકૃષ્ણ દિસે ચંબ અચૂક ત્યાં!
કાં એવા વિભ્રમ ઉપજવે સૌને તું બેશામ?
ચાંદા! સૌને તું બેશામ? ચાંદા! કહેને કામે કામ?

૩

તેત્રીસ પત્નીમાં રોહિણી ચહી તે મૂક્યું મામ,
 ચાંદા ! ચહી તે મૂક્યું મામ.
 રાજસાધનો લોગ થયો તું, દુઃખી આઠો યામ,
 ચાંદા ! દુઃખી આઠો યામ.
 તુજમાં ડાઘા થાને વોગ્યું ? જુહસ્પતિઉપાન અલાગ્યું ?
 તુજમાં સસલું રહેવાની કહે કેમ ધરે છે હામ ?
 ચાંદા ! કેમ ધરે છે હામ ?
 ડાથીમા કો દેશવે છે રેટિયો તુજ ધામ ?
 ચાંદા ! રેટિયો તુજ ધામ ?
 એ પરધીજ શું ટહેલ નાખે મોહનવીર નિષ્કામ ?
 ચાંદા ! મોહનવીર નિષ્કામ ? ચાંદા ! સ્વાતંત્ર્ય સંગ્રામ ?
 વેદ કહે તું સુક્ષિતદાતા, તું તો ખરેજ છે મુખ્યાતા—
 આનંદ હેલી તુથી વરસે, આશિષ દે અવિરાગ,
 ચાંદા ! આશિષ દે અવિરાગ, ચાંદા ! વન્દન અમ મીત પામ !

જેહાંગીર માણેકજી દેશાઈ, એમ. એ.

દુરમનનો હુમલો અને સ્વરક્ષણ

એમાં ભ્રમ નથી
કે સંશય નથી

બોમ્બે મ્યુન્યુઅલ પોલીસીઓ શંકેરીઓને દેશમાં દુરમનનો હુવાલ,
 દરીઆઈ અથવા બીજા હુમલાઓ સામે સંપૂર્ણ રક્ષણ આપે છે.
 હેડાપણ વાપરે અને તમારી જાત અને તમારા કુટુંબનું રક્ષણ કરે.

હુમણાં વીમો ઉતરાવો

ધી બોમ્બે મ્યુન્યુઅલ

લાઈફ એશ્યુરન્સ સોસાયટી લી.

બોમ્બે મ્યુન્યુઅલ બીલ્ડિંગ, હોર્નબી રોડ, મુંબઈ.

“અજવાળીયાં”

[સરદની ચેત આદર આકાશે પયરાય છે, ચંદ્ર સોળે કળાયે, ખીલે છે. ને આકાશ-ગંગાનાં નીર પણ ઉઘરાય છે. ત્યારે વલ્લભા-પતિની યાદમાં થકો ખને છે. પ્રીતમ આવવાના છે એ ભવિષ્યની આનંદની તામણી તેને ઘેલી કરે છે. એ સાર પુનમની રાતે પોતાનાં સ્નેહ સ્વપ્નમાં સાંચાં થયે. બ.]

આવ્યાં સખી... આવ્યાં આસોનાં અજવાળીયાં,
ગોરા ચંદરદેવ, સહુ સુંદરવેશ
સોળે કળાએ શણગારીયાં... આવ્યાં સખી
ચાંદરણુ પાથર્યું પૃથ્વીને પાટલે....
અવનીયે નવલાં રૂપ ધારીયાં... આવ્યાં સખી

સ્વેત સરિત્ દુધગંગા ઉભરાણી પુરમાં,
રૂપ ભરી રૂપવંતી ઉભરાણી રૂપમાં....
રજની દેવીનાં રણીયામણાં... આવ્યાં સખી

આવશે પ્રીતમને પુનમની રાતડી,
સાચાએ સ્વપ્નમાં મીયાશે આંખડી,
પાથરણું મહેતો ફલકાં બીજાવીયાં...
આવ્યાં સખી

અવિનાશ:

તારિકાઓનો રાસ.

[ચંદ્ર-ભરી રાત્રી તે સુંદર દેખાય. પણ તારા વેરાયેલી રાત બહે કે અંશુમાલીનાનાં ફુલ બાળેબાળ ભરી વેરાયલાં હોય તેવી સુંદર દેખાય છે.

ચંદ્ર દેખાય નહિ ત્યારે તારાનું ગીત ને આકાશ ખેડે સુંદર ગૂંચે તેનું આ રાસમાં-સાક પ્રતિબિંબ છે, બ.]

આવી આજ અમાસની કાજળ કાળી રાત,
સૂના નલના ચોકમાં ફોલે માંડી વાત ?

આવો આવોને આજ ઘેરા અન્ધારમાં
અવમથતી ન્યોતી ફેલાવવા.

લાવો લાવોને તેજ કેરા અંબારમાં
ચનગનતી શકિત ફેલાવવા.-આવી

સાખી:

એ આકાશે ના ઉઘેા આજે ધડીય મથકે,
કોનાં સુંદર તેજથી શોભી રહે નલ અંકે.

શુદ્ધીને નેણુ ભર્યાં અબકારા મોકલે,
આમંત્રણ ઉત્સવમાં આવતા,
બિભરે બિભરે સ્વર્ગ ગંગાને બોખલે,
સ્વાગતમાં ફુલકાં વધાવવા.-આવી

સાખી:

આવે કોમળ દૂરથી મધુર મધુર એ ગીત,
ખોલે ચેતન કૃષ્ણને અજબ પ્રભલ એ રીત.

આંધળી અમાસ માંડે બિજળી પ્રતિબ્રહ્મ,
ભૂલ્યાંના મારગે ચે આવવા
બનમે આશાની આંખ કીકોમાં સર્વદા,
છવનનાં ધુવને સમાવવા.-આવી

શારદ ગાંધર્વ.

કૃષ્ણ-ભક્તિના રાસ.

એક સાત્વિક દષ્ટિ

આ વર્ગીકરણ જુનું છે; છતાં પણ બહુ જ મદતનું છે. ગુજરાતજોના રાસ-જોરખાને અમૃત-મય. સંજીવની પાઈ હોય તો કૃષ્ણગોપીની રાસ-લીલાએ. રાસનું મદત્વ વધારવામાં પણ કૃષ્ણ ગોપીના રાસોએ ન્હાનો યતો ભાગ ભજવ્યો નથી. વૃંદાવનની વનરાજીમાં એક એક ગોપીને એક એક કાને જે રાસ-લીલા કરી હશે તેથી નો દેવો, પણ તૃપ્ત થયા હશે.

કૃષ્ણભક્તિનું આટલું બધું મદાત્મક શા માટે? એકતો કૃષ્ણ આદિ-પુરુષ હતા. વધારામાં યુગ સૃષ્ટા તરીકે કૃષ્ણનું સ્થાન પહેલું આવે છે. કોઈનું જીવન વૃતાન્ત પુરેપુરું ચોડસાઈથી આપણને ઇતિહાસના પાને જમાવેલા સત્ય જેવું મળ્યું હોય તો ને કૃષ્ણનું પરિણામે જનતા કૃષ્ણને વધારે સારી રીતે સમજી શકી. રામચંદ્રની બાબતમાં એમ બન્યું નથી. રામચંદ્રના જીવનની ઘણી બાબતો અરણ્યકાંડના પ્રકરણોથી ડંકાઈ ગઈ છે, અંથવા તો જેને ઉપકથાઓ કહી શકાય તેવી કથાઓથી તે વધારે વાર્તાત્મિક તથા વ્યાપક રૂપ ધારી નથી. પરિણામે રામચંદ્રને આદર્શવાદી તરીકે સ્વીકારાય તો કૃષ્ણને વાર્તાત્મવાદી તરીકે લેતાં કાંઈ વાંધો નથી. મને આ બે વાદની સરખામણીમાં જ તેમનાં વિવિધ વ્યક્તિત્વ નજરે તરે છે.

કૃષ્ણનું બાળ-પણ તેટલું જ રહસ્ય ભર્યું છે. ગોપીઓનાં ગોરસ ટોળાં નાખવાં, ગોવાળીયાઓને હેરાન કરવા-તથા પાછાં બધાંયને પોતાનાં કરવાં તે બધુંય કૃષ્ણને જ આવડે. કૃષ્ણનાં આટલાં તોફાન હોવા છતાં ગોપીયો તેમને અનન્ય ભક્તિથી ચાહે તે તેમનું મોહક તત્વ જ! કૃષ્ણને જીવનનો મદા-મંત્ર આપવાનો હતો, અને નેને સુંદર રીતે ઝીલી શકે તેવી આહિરની સાતિ તેને મળી ગઈ. માટે જ કૃષ્ણે એવી પછાત ક્ષેત્રને પોતાના જીવન-મંત્રનો આવિષ્કાર આપવા પસંદ કરી. પરીણામે કૃષ્ણે આહિર જેવી ભોળી જાતનાં માણસોને તેમના કુરીયાતો દૂર કરવામાં પરાક્ષ બોધ આપ્યો. અને સંસારના ધર્મો પૂરેપૂરાં સમજાવ્યા, જે અત્યારે પણ આશુ જ છે.

કૃષ્ણ તરફ અત્યારની દષ્ટિ

અત્યારનો વધુ પડતો શુદ્ધિશાળી યુવક તથા વેવલાશ બરી અંધ કૃષ્ણવાચેલી યુવતી કૃષ્ણને વ્યભિચારી કહેતાં લગારે અચકાતાં નથી. આનું મુખ્ય કારણ આશુ જમાનાનું વધુ પડતું શુદ્ધિવાદનું તત્વ છે. અત્યારનો યુવક તથા યુવતી વધારે શુદ્ધિવાળાં થયાં છે કે વધારે વેવલાં તે પ્રશ્ન એક બાબુ ઉપર મૂકીએ. ખાફી ખરી રીતે તો વેવલાશ તથા બકાશ વધો છે તે સાચું છે. આજનો યુવક અથવા આજની યુવતી પોતાના હૃદયને સાચા ભાવથી તપાસશે તો પોતાને લાગશે જ કે પોતે ચિદ્રૂત માનસનાં ભોગ થઈ પડ્યાં છે. દાખલા માગીયે તો ચણામ છે. 'કન્યાશાળા પાસે છુટીની વેળાયે અત્યારના અંધબેલા કૃષ્ણો અંધબેલી રાધાઓને મળવા બેઠકતા મળી આવે છે, તેમાંથી તોફાનો થવાના દાખલાઓ પણ મળે જોયા છે. આજના એ કૃષ્ણોને આજની એ રાધાઓ એક બીજાને ચીઠીઓ લખે છે-વૃંદાવનની કુંજ ગલીમાં નહિ તો હેંગીન ગાર્ડનમાં અથવા તો ચાંદની રાતે ફરવા જવા તકસે છે-અથવા તો સીનેમાના અધારામાં પ્રેમ-કેલી. એકત્રી તેમને લગારે અણગમતી નથી.

આ સત્ય છે-ઝેરીકુંડ સત્ય છે-ને આ છે. દશા અમારા નવા જમાનાના શુદ્ધિશાળી નકની ને યુવતીની.

આજનો ગુજરાતી યુવક જીવનનાં કયા આદર્શો આગળ વધે છે?

આજની ગુજરાતી યુવતી જીવનના કયા આદર્શો માતા પદ શોભાવશે? એ કાવડો જ છે-

લગવાનલાલ મહેતા.

કિરતાર અવતરશે આજ

[હિન્દુપર્વોમાં જન્માષ્ટમિનું સ્થાન અનેક દિવાલિ તથા ખેસતા-વર્ષના તહેવારોના જેટલું મહત્વ જન્માષ્ટમીનું છે. વધારામાં વિષ્ણુના પાંચ અવતારોમાં કૃષ્ણાવતાર વધારે મહત્વ પામેલો. તેનું કારણ કૃષ્ણ યુગપુરુષ. કહેવાયો એટલું જ છે, પણ ધર્મ-અર્થ તથા કામનાં ખસાં તત્વો સાંસ્કૃતિક દૃષ્ટિએ તેમણે જીવનમાં ઉતારતાં બતાવ્યું. શીખ્યો 'શ્રીકૃષ્ણ જન્મનો દિવસ હજી પણ ખીલે ભારત વર્ષમાં આનંદ તથા હર્ષથી ઉજવાય છે. કવિ તેનો રાસ આપણને આપે છે-રાસનો ખ્ય ખવન મનુષ્યોનો, કદરતોનો, પશુઓનો ફરે-તો આનંદનો આ દિવસ છે તે છે. —બ.]

રાસ

રૂપરૂપ મંદિરીયાં થાય,
ગોકુળમાં ટહુકે મોર કે-

કિરતાર અવતરશે આજ.

કુમકુમના સાયિયા પૂરાય,
તોરણીયાં ગારે ગંધાય,
રેશની હીપમાળે થાય,
છાઈ ઘંટા ધનધોર કે-

કિરતાર અવતરશે આજ.

પૂણ્યદાન ગોતાં દેવાય,
ગોસ્સનું છાંટણું છંટાય,
ગીતો રસાળાં ગવાય,
કોયલ કરે કલશોર કે-

કિરતાર અવતરશે આજ.

મહેક મહેક ફૂલો સો થાય,
પિપ્પી, ભૂગળ ફૂકાય,
માનવ હૈયાં મલકાય,
આનંદ-છાયો ચારેકાર કે-

કિરતાર અવતરશે આજ.

ભાતભાત ભોજનીયાં થાય,
જ્યોદાનો આનંદ ના માય,
નંદનું અંતર ફૂલાય,
દેવોનું હૈયું હિલોળ કે-

કિરતાર અવતરશે આજ.

રૂપરૂપ—

મુસ્વરમ્

યમુનાને તીર

[નૃત્યભૂમી ઉપર ઉતારી રાકાય તે આરાધયી આ વૃંદાવન દિશા-સુચન લખું છું.

પડેલો ઉપડતો દુરદુર જમૂના વહેતી હોય. ખાસે એકાદ ગાય હસી હોય તેવો આજ કાનુકે ઉમો રહે. બંસરીની ગત વાગતી હોય. Play-Backથી પછી સુલતી તણુ ગોવાલણે એક બાજુની મતવારીમાંથી તથા સામી બાજુની મતવારીમાંથી બીજી તણુ ગોવાલણે વિવિધ રંગમાં માથે મટકી સાથે બહાર આવે. પછી સંગીતના સોદો સાથે પર્લે પાકી ગરબો ઉપડે. નરધાંત્રી યાપ બદલ કામળ તીવં ઉપર પડે તે સંગીતસિદ્ધકે ધ્યાન સખડું. તે પછી દરેક લાંટી બોલાતાં બીજી ગોપીઓ ધીરધીરે આવી ગરબામાં લગી નય; દરેક પંક્તિને નૃત્ય-બ્યક્તિત્વ છે. મારે દિશા-સુચકે પેતાને યોગ્ય લાગે તેમ વિવિધતા લાવવા પ્રયત્ન કરવાથી આ ગરબો સુંદર ઉપડશે.

સંગીતની માત્રા તથા હડપ વધારવાથી unity of action & interest સારી નળવાશે. —બ.]

(કુશરોમાં બોલે છે મોર—એ લાળ.)

યમુનાને તીર સ્થામ બંસરી બળવે,
રસિયાના એ....રસ બોલ,
બંસરી બળવે કિશોર.
ધેનુ મળી છે કાન દોળે વળી છે,
વચમાં સોહંત સ્થામ ચોર,
બંસરી બળવે કિશોર.
હલે ચઢ્યાં નીર હિંચે હિંડોલ શાં,
ઝુલે મોર કોળજડે કોડ,
બંસરી બળવે કિશોર.
ઠમકે છે યનગન મલકી મોરલીયા,
ઝબકે ઝબુકે બીજ બીમ,
બંસરી બળવે કિશોર.
ઝુલે શાં વૃક્ષ ઝુલે વનચર વિલાસમાં,
ઝુલે મારું હૈયું હિંડોલ,
બંસરી બળવે કિશોર.
સુરલી જગાવે આત્મ બ્યોતિ સાહેલી,
ચિત્ત લીધું ચોરી એ ચોર
બંસરી બળવે કિશોર.
ધીરું મહેતા

અભિસારિકા

[હુવાનીના દિવસોમાં પ્રગલ્ભા કે વલ્લાં ચોરી દોષ પણ દરેક સ્ત્રી અભિસારીમાં તે બને છે. તે દિવસ દિલની વાત છે. પોતાના પતિને ચોરી છુપીથી મળવું, સંકેતોમાં મળવું તે કંઈ યુનો નથી. પણ સખીઓની નજર ચુકવોને પતિને મળવું તેમાં બમૂક પ્રકારનો અનેકો ન આવે છે. તે દરેક સ્ત્રી બને છે. અહીં મારણના બદમાં માંડી બનેલી ચોપા પૂનમની રાત્રે ચોરી છુપીથી મળવું મળવા નીકળે છે. ચોરી છુપીથી ચારે બાજુએ નેતી આમળ થઈ છે. ને ત્યાં સદેશ આવ્યા પતાં તેવું હાથ યટક યટક થાય છે. પણ છેવટે તેા મનમાંથી મોદન મળે છે ને-નસ રેલાવે છે.

સ્ત્રી હૃદયના સૂક્ષ્મ ભાવોને સીધા ટાળમાં બદલ ખૂબીપૂર્વક અહીં ઉતારવામાં સ્વિમરી સફળ થયાં છે. —ભ.]

રાગ. મિશ્ર કાફી. તાલ કહેરવા.

(હાથ—પનપટ વાટે પનિદારી એ ધીરાં કમળાં ભરતી.)

કમકતી ચાલે ચાલી રસીલી, આછા ધુંધટવાળી,
આંખડી ટાળી દે...મન મોહન મળવાં.
મલપતી મનહર મદ્દભર ચાલે, અભિસારિકા એ આવે,
ઉરમાં ભાવે દે...ગન મોહન મળવા.
ખીલી રૂપેરી ચંદા મધુરી, ચરદ પુનમની રાત્રે;
રસીયા પાસે દે...મન મોહન મળવા.
ચંચળ ચિત્ત ચક્રોળે ચઢીયું, વળી વળી પાછું નેતી;
ભય ઉર ધરતી દે...મન મોહન મળવા.
ચંદ્ર છુપેને ચતુરા ચમકે, વ્યાકુળ ભામિની ભકકે;
અંતર યહકે દે...મન મોહન મળવા.
આલ અટારી ઇન્દુ પ્રકાશે, મન માન્યા ત્યાં આવે;
રસ રેલાવે દે...મન મોહન મળવા.

સૌ. હનુમતિ ધીરજલાલ દેસાઈ.

નેરોલનું આમળા

તેરબોધ

વાળની હીકાજત માટે

નેરોલનું આમળા નં. ૧

હેરબોધલ વાપરો.

હળસો પ્રતિષ્ઠિત કુટુંબોમાં કાયમ વપરાય છે.

નેરોલનાં હેરબોધલ તથા તેલ બનાવવાનાં એસેન્સ (સુગંધી) મથકર છે. ધી નેરોલ એજન્સી અત્તરવાળ તથા દરવાળ, અમદાવાદ.

મહીયારી

[કૃષ્ણની તાસલીલા કાંઈ કાંઈ નવાં સ્વરૂપોમાં
અટ થઈ હતી. મારી પૂતનને ધાવતાં ધાવતાં
તનમાં એ ભરી મારી નાખી. તેણે બાળપણમાં
પીધેનાં ગોરસ ટોળ્યાં-ખાધાં. તે છતાંય નિર્લેપ
હો. ગોરસ વેચવા નવી મહિયારીઓ પણ કૃષ્ણ
સ્તામાં મળી સતાવે તેવી મનમાં ઇચ્છા રાખતી !
અચારી બોળી ભરવાડોના નવાં વસ્ત્રો પહેરી આશુ-
છોધી દેદીપ્યમાન અંગે ન્યાં નીકળે ત્યાં
સ્તે કૃષ્ણ આડે લોકો રહે. ગોવાળો કાંઈ ખોટા
રસો બતાવે ને કૃષ્ણ તેમની કંઠા કરે. —બ.]

ઉત્સવ

[મોહનની બંસીનો રણકાર કેવાં બદ દરે છે
તે કી અખાલાલ યાદનો તાસઆપણને મદે છે. બ.]

રાગ—[કાર્તિક મહિને કૃષ્ણ રૂપાળા]
મથુરા બાતી મહીયારીએ,
મહીની મંદુકી લીધી, હેયુ વીંધીર;
મૂરલી વાગે હો !
નંદરંગ ચુંદડીએ મહમાતી,
મથુરા ચુંખડું મહકે, ખાંપણ પલકે
મૂરલી વાગે હો !
કામણ ભરલી કિકિઓ નાચે,
મથુરા મહીડા છલકે, હેયાં ઢગકે રે;
મૂરલી વાગે હો !
નાકે નકવેસર મોતી કુલે,
હેયે નવસર હલકે, અંજર ઝણકે રે;
મૂરલી વાગે હો !
વૃન્દાવન વાટે મહીયારીએ,
ધીમે ધીમે શું, કોઠિલ કુંજેર;
મૂરલી વાગે હો !
ગો ચારતા ગિરિધારીએ,
પાલવ લીધા પકડી, છપન જકડી રે;
મૂરલી વાગે હો !
મારગ મોહિ ગોરસ હુંદી,
અમિ ભરેલી આંખે, પ્રેમની પાંખે રે;
મૂરલી વાગે હો !

આને આનંદ બહેની !
ઉરને મંદિર, પ્રેમહિંડાળે
નાચે તેની વધાર્ધ !
મીઠી મોહક મોહનખંસી
ક્યાંથી એ સંલગાઈ ?
આને આનંદ બહેની !
ધીરે ધીરે વાંચે શીતલ
સ્પર્શે સમીરો ભાઈ !
બંગલ મંગલ ઉત્સવ ભિન્ન
લગે સહુ વનરાઈ !
આને આનંદ બહેની !
સૂરી તરંગે મૂદંગ ગગડે,
વગડે, ઝગડે, રણકે,
ઘર ઘર દીપક, ઉર ઉર રૂપક,
ન્યોત ઝલે ચમકે,
આને આનંદ બહેની !
ઉત્સવ દીપનો અગતો
સધળે ઉજવણી આવી,
કે વર્ષોના, કે હર્ષોના
ઉત્સવ આ નરનારી !
આને આનંદ બહેની !

ધૈર્યચન્દ્ર ૨. પુષ્ક

અખાલાલ તુ. શાહ

વેણું ક્યાંથી વાગી.

[સ્વપ્નમાં ગોપી વેણુનો સર સંભળે છે. ને પછી કનૈયાને શોધવા બહાર પડે છે. તે પછી કનૈયાના ભૂંડા ભૂંડા ચાળા જુએ છે. ત્યાં તો રાધીકા રીસાઈ જાય છે. તેને કૃષ્ણ સાન કરી સમજાવે છે. આમ ગોપી સ્વપ્ન આનંદ મેળવે છે. ત્યાં તો કન્યાને જાગતાં જોઈને સ્વપ્નનો આનંદ અધુરો રહે છે.]

હું તો શોધતી શોધતી યાકી,
કે વેણું ક્યાંથી વાગી ?

ગીરી શુક્રએ હુંડી યાકી,
કે વેણું ક્યાંથી વાગી ?

દીકા કદમ્બ વૃક્ષ ડાળે,
કે કાનુડો છુપાયો સખી.

લઈ ગોપીયોનાં વસો હુંડી,
કે મોરલી બજાવે સખી.—હુંતો.

તીર કાલિન્દી ગોઆં ચસવે,
ખંસી નાદે દોરતો સખી.

રમે ગોપીયેની સંગમાં રાસે,
કે રાધીકા રીસાતી સખી.—હુંતો.

કરે છેદેથી છુપી છુપી સાન,
કે રાધીકા રીસાવતો સખી.

એક એવા સ્વપ્નમાં—હું રાત્રું,
કે અમુલખ ચીજ દેખી.—હુંતો.

હું તો આજો નિંદરમાંથી જાગી,
કે વેણું ક્યાંથી વાગી.—હુંતો.

સા. માલતી દવે

[કૃષ્ણની વાંસળી માટે ઘણું બધું ગયું છે. ને કદવાતું રહેશે—પણ એક પ્રકાર પછી હઠેલો જ રહ્યો છે—કૃષ્ણ મોહક હતો કે ગોપીઓ ચેલો બનતી તે કૃષ્ણથી કે બસ કૃષ્ણ એ દિશને મન આનંદ હતો. પણ બસ એ દેરા અવાજ દેરને આનંદમાં ગાંડા કરતો.]

(રાગ—જોને રળીઆમણી, જોને રળીઆ વર્ષા સોહાય, કાળીકાળી વાદળીગમને)

જોને મધુરી પેલી, જોને મધુરી પેલી,
ખંસરી સુણાય, ખંસીનાદમાં આંખો પે

ગાયો—ગોવાળ વડે મધુવન ઉભરાય,
શીત શો સમીર એ ધીરે દેરાય.

વિજળી અપાડની ઝગમગી રે જાય,
મમુનાના નીરમાં સાધીઆ પુરાય.

પેલો મેહુલીએ વરસે અપાર,
ધરતીને હુંયે હેલી. નભાય.

કાનુડો કદમ્બ દેરી ડાળે જણાય,
વેરી વટા માંહે થઈ ખંસરી સુણાય.

યમુનાજી કેરા એ ઉંડરા ઘાટ,
ખંસીના નાદમાં તાનરે પુરાય.

પીતાં એ ખંસીવેણુ દુઃખ ઉડી જાય,
અંતરની હોડલી આનંદ દેરાય.

ઉરકુંજમાં ઉડે જાન રે શું જાય,
રયામ સુંદર મુખ મોહિની સોહાય.

ખંસીના અમીરસ હૈયે પીવાય,
પીધે પીધે કહી ન ધરાય.

જોને મધુરી પેલી, જોને મધુરી પેલી,
ખંસરી સુણાય, ખંસીના નાદમાં આંખો પે

ત્રિભોવન પારેખ

મોહનની વાંસલડી

[ગિથારી પનિદારીએ પણ ફૂલથી તોળાઈ (1) ચોકારતી. પણ ફૂલથી જૂદા પડવું એ બને તેમ નહોતું જ. પાણી શેરડે નીકળેલાં તેમને ફૂલ પોતાની જાંસીથી ગાંડાં કરી મૂકતો. આ રાસમાં એક સખી બીજને ફૂલની જાંસી સાંભળતાં પાણી ભરવાનું એક બાતુ મૂકી જાંસી સાંભળવા જવા વિનવે છે. —બ.]

(રાસ-ગરબો)

ગુગ : સારંગ, તાલ હોય.

સખી, સાંભળ મોહનની વાંસલડી,
વાંસલડી મીઠી વાંસલડી.....સખી !

(સાખી)

કમણગારી જાંસરી, સુણી દોડ્યાં ગાળ,
તોડી બધન ધેનુઓ, બથે ત્યાં તલકાળ.....મોહનનીં

ગોપ અને ગોપીજનો, હરખે દોડી બાય,
રાસ લીલા રમવા સહુ, ટોળે ટોળે ધાય.....મોહનનીં

યમુના, તારાં નીર તો, થંભી થંભી બાય,
સુણી વેણ કાનની, આલે ધીમી આલ.....મોહનનીં

સખી ! સાંભળ તો ઠહું એક વાતલડી;
જઈ રમીએ ત્યાં રાસ મૂકી ગાગરડી,.....સખીં

(સાખી)

બતાં યમુના ઘાટ પર, ઘેલી જાંસી વાય,
મીઠા તેના સૂરથી, હૈયું યતનન ધાય.....મોહનનીં

ઘરએ, ગોરી ધ્યાનમાં, બઠે ના કો વાત,
સાસુ, નણદલવીર તો, ઘરમાં કરશે ત્રાસ.....મોહનનીં

નવીન આર. આચાર્ય

શ્રી કનૈયાલાલ
મુનશી કૃત

કોનો વાંક ?

સુધારેલી
નવી આવૃત્તિ
ક્રી. ૩. અઢી

ખંસરીના જાદુ

[કૃષ્ણની ખંસરીનું મોઢ તત્વ કાંઈક અજબ હતું. તેની ખંસરીનો નાક સંભળનાં ગોપીઓ-કુદરત, નદી બધાંય સ્તબ્ધ થઈ જાન બૂકી જતાં. લગભગ કૃષ્ણની પાછળ પાછળ મોંડાની-મોંડક ચાલવા મોંડતાં. કવિ આ રાસમાં પણ કાંઈક તેનું વર્ણન કરવા પ્રયત્ન કરે છે. —બ.]

કાલા ઘેલા કાનુકાની વાગે વાંસલડી,
મધુર નાક તેના ઠેલું સૂણાય,
હૃદય પુલકિત થાય-કાલા ઘેલા

જમુનાના તટે કાનો ખંસી જાળવે,
ખનીહારી જલ ભરતાં થંભી જાય,
એનું હૈકું હરખાય-કાલા ઘેલા

જમુના નીર મને લાગે સોહામણું.
ખંસરીના સુરમાં શું વૃંદ લોભાય !
જમુનાનાં નીર શરમાય-કાલા ઘેલા

આશાની કુંજોમાં ટહુકે એ ખંસરી.
ગાયોનાં ઘન ગદ્યાં ઘેલાં ઘેલાં થાય,
ગોવાળોં હાંપે મલકાય-કાલા ઘેલા

ભૂલી ભગે છે આજ મજ ઠેરી ગોપીઓ,
સૂતાં મંદિર મૂકી ચાલીયે જાય,
ગોપીઓનાં દિલ ચોરાય-કાલા ઘેલા

ચીમનલાલ ર. શાહ

હૈયું મારું નહે રેલાય !

[કૃષ્ણના પ્રેમમાં માંડી થયેલી ગોવાલણી કૃષ્ણને પોતાનો કરવા કેવી કેવી કલ્પના કરે છે તેનું અવધુ મિત્ર આ રાસ આપે છે. કૃષ્ણનું સ્મરણ હૃદયને પ્રેમથી ભરી દે છે. પણ પોતે સધાસે જોયેલા માતાના રૂપે તેને મેળવવા હચે છે. દરેક લીલીમાં સીના હૃદયમાં પોતાના પ્રિયપાત્ર માટે જે ભાવ દોષ તેનું પ્રતિબંબ આ રાસમાં મળે છે. —બ.]

હું તો સ્મરું શામળીયાને નહે,
કે હૈયું મારું નહે રેલાય !

જની સધા જુલાવું જુલો સ્નેહે,
કે હૈયું મારું નહે રેલાય !

જની 'ગોપી' ધુસ 'રાસ વૃન્દે',
કે હૈયું મારું નહે રેલાય !

કું ગોરસ-મટુકી લઈ વૃન્દે,
કે હૈયું મારું નહે રેલાય !

કાંઈ પ્રેમ રમાડ્યા યશો-નંદે,
કે હૈયું મારું નહે રેલાય !

એવા હૈયે રમાડું ઉમંગે,
કે હૈયું મારું નહે રેલાય !

જનુ 'રૂપી' શામળીયાની સાચી,
કે હૈયું મારું નહે રેલાય !

લખી લોહીએ આપું એની ગંખી,
કે હૈયું મારું નહે રેલાય !

મારે હૈયે શામળીયાના સરો,
કે હૈયું મારું નહે રેલાય !

'શ્યામ' 'શ્યામ' પુકારી પોકારું,
કે હૈયું મારું નહે રેલાય !

ભાઈલાલ વ. બક્ષી .

થ્રહો મારી બેયાં

કાંઈક દિન્દી મિશ્રીત 'સસ' (પહેલાં ગજલ હતી) કનૈયાની પુખ્ત વયે પણ મહોમારીઓનાં ગોરસ લટવાની ટેવ બૂલારી ન હતી તે બતાવે છે. પણ હવે ગોવાલો પછુ કાંઈક પીક થતાં કૃપવુની લીલા તથા ગાથા સમજીને માગે છે-“હે કનૈયા મહાતી બાંધ ગ્રહો તથા મહારો ઉદ્ધાર કરો.” —ભ.]

હ્યો તમારું પાછું ! આપેલું ઓ સૈયા,
આજ સુધી સાચવી રાખેલું કનૈયા:
દાનમાં કહેલું બહુ સાતથી સમજાવી,
ગોપના વટલિલુ, જશોદાના ઓ છેયા.

બૂલી માર્ગ મારો જતાં હું સ્નેહ ઘાટે,
પૂંક લઈ મારી ના સતાવો, છેલ્લેયા

ગેલ બાજુથી હું ઘેરાઈ ગઈ જાણે,
આંહી ગંગ મૈયા ને ત્યાં છે જન્મનૈયા !

જન્મ તણા જોગી છેડયાં ન છતાં કામલુ,
રાજકુંવર તોય કહાવો છો લડવૈયા !

વાત કરો દૂર રહી ઘેલા, અલખેલા !
પુખ્ત વયે છાજે કરવી ના લકડૈયા.

બાળકી બની છું સાંવરીયાની સંજે;
સ્વેદ થયો અંગે, સુજ ગગરી છલકૈયા ?

ગાઈ છું તમારું હું ગાન મારી રીતે,
મારું અહીં શું છે ? જાંસીના બજારૈયા !

યાચું નહીં સોનું યા 'માચું' છું મતા ચે,
ફક્ત ગ્રહો મારી બેયાં, ઓ પતલૈયા !

પતીલ

“સ્ત્રી સુધા”

ઓયેનું માસિક વધારે અથવા ઓછું

આવવાથી પેકુ, કમરમાં દુઃખાવો, હાથ
પગમાં કળતર થવી, વિગેરેથી ઓઓ પીડાય
છે તેને માટે “સ્ત્રીસુધા” અદ્યુત દવા છે,
દરેક ઓઓએ તે ઘરમાં રાખવી જ નેપ્રએ
તે લેવાથી ઓઓને કાઈપણ જાતની પીડા
સિવાય અન્ય કશો દાવ છે. ૩૦ ગોલીની
કીમત રૂ. ૧-૮-૦ ટ. ખ. ગુડ.

લખો:-

ધી જીવન રસાયન ફાર્મસી,
ભોપાલ.

એક રહસ્ય ભરી વાત.

સુમતિએ ત્યારે અરવિંદાબેનને પૂછ્યું
કે તમારો બાબો આટલું સરસ વાંચતાં
કેવી રીતે શીખ્યો ! ત્યારે અરવિંદાબેન
કહ્યું કે મારા વિતુએ ચાર વર્ષ પૂરાં
કરીને વાંચમા વર્ષમાં પ્રવેશ કર્યો ત્યારે
મેં તેને એક અક્ષરમાળા અને વાંચ-
વાની મજા સેટ ૧ આપ્યો. હવે બીજી
ચોપડી લાલે છે તો પણ અવાર નવાર
વાંચવાની મજા વાંચે છે. મારા પાઠો-
શમાં દરેક ઘરમાં હવે આ તો રિવાજ
થઈ પડ્યો છે. રૂ. ૧-૨-૦ નો
મનીઓર્ડર કરો. મૂળજીભાઈ ભક્ત

બાલસાહિત્ય ભંડાર : નડિયાદ.

ગોધુળ ગામની ગોવાલણ ગોરસ વેચવા ચાલી,
ગોરસ વેચવા ચાલી, મથુરા મહાલવા ચાલી. ગોધુળ.
સુંદર સાળુ સળ રોડાગન, સેંથી સિંહર ચોલતી.
ભાલે ધંદુ પ્રભા પ્રસરી, ગોરસ વેચવા ચાલી. ગો.
સોળ સળ શણગારો અંગે, અંગત નયને આંહ,
દિપાવે વનવનની વનરાણ, ગોરસ વેચવા ચાલી. ગો.
માથે મહુકી મહીની મૂકી, ગોરી ગીતો ગાતી.
મહુ હાસ્યે ગુણ મહાકાતી, ગોરસ વેચવા ચાલી. ગો.
છલક છલક છલકતાં મહીયાં, કંચુકી ક્યાંક ભીંજતી,
અધિક અંતરમાં હરણાતી, ગોરસ વેચવા ચાલી. ગો.
મન મોહનને મળવા માટે, કુમકુમ પગલાં પાડતી,
પગલે પુણ્ય પ્રભા છલકાતી, ગોરસ વેચવા ચાલી. ગો.
છેલ છળીલો કૃષ્ણ કનેયો, કાળો દામણગારો,
ગાતો ગાયોનો ગોવાળો, ગોરસ વેચવા ચાલી. ગો.

મહીપત નેશી.

પ્રદર વિનાશક દવા

વનિતા વર્ગાનું જીવન છે
કેમ કે

તે સ્ત્રીઓના દરેક રોગ દૂર કરે છે
૨૯૨૨૨ નં ૦ ૩૧૦

આ દવા સર્વ પ્રકારના પ્રદર (નળગાઈનું
જીવું) અનિયમીત, રુતુઆવ, રક્તપ્રદર, કસ-
વાવડ, છાડ, દીકરીઓ, પેડુનો દુઃખાવો,
છાતીમાં દાઢ, જીવનવર દાયપગની બળતરા,
યુક્તભાગનો સોજો, સુવારોગ તેમજ યુક્તભાગના
તમામ જીવા હકીકા દરેક મટાડી ગર્ભાંશયને
સુધારી શરીરને શક્તિ આપે છે, અને વધુત્તર
મટાડે છે. બોક્સ એકની કીમત રૂ. ૨-૮-૦
પોસ્ટેજ ૦-૭-૦

પુસ્તક મફત મંગાવો

મેનેજર:-પ્રદર વિનાશક ઓફિસ
ખંભાત (૨૬, જી. ખેડા)

લડાઈનાં કટોકટીનાં સમયમાં

ને પંચુન

ની

યુદ્ધ-સંરક્ષણ-પોલીસી

નજવા પ્રિમીયમ ભર

લઈ શકાય છે. તે લઈને

ચિંતા મુક્ત બનેા

★

માહિતી માટે લખો:-

ને પંચુન

એસ્યુરન્સ કંપની લીમિટેડ

હોર્નબી રોડ, નેચયુન જિલ્લોગ

— દાદ, મુંબઈ —

કાદુમ્બિક ભાવનાના—

[રાસ-ગરબા]

[ગુજરાતણુ ધર-રખ્યુ શહીદી તરીકે જાણીતી છે. એટલું જ નહિ પણ ગુજરાતણુ જે જીવન-વૃત્ત પાળે છે તે આકરી કસોટી ભર્યું છે. ગુજરાતણુ પતિ-તરફ, શ્વસુર તરફ, સાસુ તરફ, દિયર તરફ, જેઠ જેઠાણી તરફ, નણુંદ-તરફ તેમજ બીજાં સગાં તરફ બહુજ મમતાથી વર્તે છે. તેમને સુખી કરવામાં જ પોતાનું જીવન ધન્ય છે તેમ માને છે. તેમના સુખે સુખી ને દુઃખે દુઃખી-જો કે આ ક્ષિતિમાં હવે ફેરફાર થયો છે.

પરીણામે ગુજરાતણુ આ બધાંયને પોતાના રાસ-સાહિત્યમાં અમર કર્યાં છે. સાસુનાં મહેણાં કે દુઃખો, શ્વસુરની મમતા કે પુત્રવધૂ તરફનો ધિક્કાર, નણુંદ અથવા જેઠાણીની ઈર્ષી કે-પ્રેમ-મમતા, દિયરનું લાડકવાયાપણું તથા લાભી હિપર સ્નેહ અથવા તેા પીયરનાં હેત, લાઈ-ભોજનઈની ચાહ; બધાંયને ગુજરાતણુ પોતાના રાસમાં અમર કર્યાં છે.

આમ રાસ-ગરબાઓનું સુદૃઢ અવલોકન કરવામાં આવે તો ગુજરાતના કુટુંબજીવન તથા દૈનિક જીવનનું સુંદર દર્શન મળી રહે.

વધારામાં ગુજરાતણુનું સખી-જીવન કાંઈક ભિન્ન ભર્યું બધકારું તથા વધારે વ્યાપક છે. આથી કરીને ગુજરાતણુના જીવનમાં સાસુ-નણુંદ-દેરાણી-ભોજનઈ જેટલું આધિપત્ય ભોગવતાં નથી તેટલું આધિપત્ય પોતાની સખી ભોગવે છે. અને હવે તો એ સમય આવ્યો છે કે જ્યારે વિલક્ષ-કુટુંબની ભાવના તથા સાસુ સસરાથી જુદાં પરદેશ ખેડતાં દેવતીના જીવનમાં પત્નીની સખી અંગત્યતો લાગ લગવે છે. પરીણામે પરિનતી સખી, ખેડેનતી સખી, માતાની સખી-એ બધાંય પણુ એક કુટુંબ જેવાં થવા લાગ્યાં છે. આથી કરીને ધરકુકડી તથા દુંડી દ્રષ્ટિ હતી તેવાં કુટુંબો ગોળાં થતાં ગંધ છે. અને પરીણામે જુદી જુદી જાતિની કાઈપણુ સગાઈ કે સંબંધ વિનાની બે સ્ત્રીઓ સખીઓ તરીકે એકબીજાના સંસારમાં રસ લેતી થઈ છે તે દરેક ગુજરાતણુનો પોતાનો અનુભવ છે.

આવા રાસો પણ આ વિભાગમાં મૂકવામાં આવ્યા છે.

[૯૧]

શ્રી સુહૃદી
સ્ત્રીઓ-રાઈ.

પ્રદર, સોષિપ વધતવદોષ, આર્તવ દોષ,
કરુણાવડ પગેરોનો ચોકસ ઉપાય /
નવી જાગિત બને છે.

ગુજરાત આયુર્વેદીક કાંઠેરી ગામી રોડ, કાંઠેરી, કાલિયાવી રોડ, ગાંધી રોડ, અમદાવાદ.

[ગુજરાતજીને એક હસમુખી નાનું મળી ગઈ છે. જેમ સાસરામાં દિવસ લાડકો થાય તેમ નાનું પણ ઘણી વખત બાબીને ખુશખુશ રાખવા પ્રયત્ન કરે છે. વધારામાં જો નાનું ન્હાની દોષ તો તો તે એક સુખનું અમૂલ્ય સાધન થઈ પડે છે. બા.]

ન
શુ
દ
લ
ના
ને
હ

જીવનનાં નૂર શું ઉગ્યાળે, મીઠડી ન્હાની નણદલડી.
સ્નેહીનાં સ્નેહને વધારતી, મીઠડી ન્હાની નણદલડી.

બાણીનાં બાવભર્યાં ગુંજનોથી ગુંજતી,
બ્રાતા શું સ્નેહથી રીસાતી જ રે,
સંસારે સ્વર્ગને સજતવતી, કે મીઠડી ન્હાની નણદલડી.

અન્તરને વેરઝેર સ્હેજ નહીં સ્પર્શતાં,
ઉપજે જો રોષ, ફર કરતી પલકમાં,
બાવભર્યું મલકી-મલકાવતી, મીઠડી ન્હાની નણદલડી.

ઊરમાં તરંગ-રંગ કેં કેં, ઉભરાય છે,
નણદલના નેહ થકી હૈયું રંગાય છે,
અણમૂલા ભાવથી ભીંજવતી, મીઠડી ન્હાની નણદલડી.
જીવનનાં નૂરને ઉગળતી, મીઠડી ન્હાની નણદલડી.

‘અન્દ્રિકે’

બીન મધૂર બળવ !

[બાહ્ય વિશુદ્ધ-મદેતાનો યા physical postomino જેવો રાસ પોતાના રૂપ રંગના લાલિત્યની વધારે સુંદર છે.]

વચ્ચત બેઠી છે. ને સામને બીન હેઠળ પડેલા. કુદરત પણ તેની સાથે એક છે. કાઠિલા-સરિતા-મંદા-સમિર બગાય પોતાની યૌવન છટામાં આવી ગયાં છે.

યૌવનનો તનમનાટ ન્યાં નજર નાખો ત્યાં દેખાય છે તે વખતે કવિ પોતાની પ્રેમસીને વિનવે છે. રુપવાદથી વિનવો તું દરી લે છે. પણ ત્હારી બીન હથ યા માટે આવીને પાખી રહી મને ટળટળાવે છે ?

ત્હારા પ્રેમની બાનનું અનુપમ તાનછેડ સંખી વસંત હેડી છે.

બા.]

[રાસગીત]

રાજ મિશ્ર દરબારી

બીન મધૂર બળવ !

રે સખી વસંતમાં હો.

ઊરના બાન બુલાવ !

રે સખી વસંતમાં હો !

ફૂલ કલરવ કાઠિલ સણાવે,

સરિતા નવસંગીત વહાવે;

સણીને સારસગાન !

રે સખી વસંતમાં હો !

અમકે ચંદા જોર છટામાં,

સમિર વહે શીત કુંજઘટામાં;

અગે યૌવનલાન !

રે સખી વસંતમાં હો !

નપૂરનારે ચિત કાં દરતી ?

બીન લઈ રીદ દરમાં સરતી ?

છેડે અનુપમ તાન !

રે સખી વસંતમાં હો !

રાસગીત

[સખીઓ એકબીજાના અનુસરો-એક બીજાની છવન ચિંતાઓ એકબીજાને કહી છવન દગલું કરે તથા કુઃખમાંથી માર્ગ કાઢતાં રીએ. વધારામાં સારી રીખામણ પણ સખી આપી શકે. છવનમાં કેમ વર્તવું તે સમજવનાર સખી જ હોઈ શકે. બીજું કાણુ ?]

(સદૃશણી સખીને)

હરિ સખી સાહેલડી રસવેલડી;
હરિ આજે રાસ રમીએ હળીમળી-હો બેનડી
આશાભરી, આશાભરી.

: સખી :

નિર્મળ ન્યોતિ રેલતો, ચંદ્ર ઉગ્યો આકાશ;
તેવું નિર્મળ મન હજો, એજ અમારી આશ.
હરિ મિમળ વિદા વિમૂઘણુ ધારીએ-હો બેનડી
આશાભરી, આશાભરી. ૧

: સખી :

વિદા રૂપી ઉપવતે, વિષ વિષ વિદ્રવ્યાં ફૂલ;
તે તે ફૂલડાં ચૂરીશું જેનાં મોંધાં મૂલ.
હરિ સખી રોહે શીવળટ્ટ પાળીએ-હો બેનડી
આશાભરી, આશાભરી. ૨

: સખી :

સત્ય, દયા, ને શીલ-એ, સદ્વિદ્યાનાં મૂળ;
તે તે જિરમાં પોષીને, દીપવશું અમ કુળ.
હરિ સખી નમ્ર, સરલ થઈ રહીએ-હો બેનડી
આશાભરી, આશાભરી. ૩

હરિ સખી સાહેલડી, રસવેલડી,
હરિ આજે રાસ રમીએ હળીમળી-હો બેનડી
આશાભરી, આશાભરી. ૪

રવિશંકર અમૃતન

‘ ગરબે ધુમવા ’

[ગરબો માંડયો છે...અમક દિવડાં બળતો ચોડની વચ્ચે ગરબો પડયો છે-ને સખીઓને સાદ પાડી પાડીને ગરબે ધુમવા બોલાવવામાં આવે છે. પણ સખીઓના રાસમાં થોડી યડી મીઠી ગોઠડી પણ હોયજ-પ્રેમના કીરણ-સખીઓ એકબીજાને કહે તેમાં કાંઈ નવાઈ નથી. કારણ જીનાં હૃદય તો પ્રેમાનંદ પ્રેમથી તરખાર ભર્યાં છે.]

આવો સાહેલી સહુ સાથે.....
રુડે ગરબે રમવા.

લઈ લઈ સહિયર સાથે.....
આવો ગરબે ધુમવા.

આલ અટારિયે શશી સરિખડો,
અમૃતઝરણે સીંચન સીંચતો;
બેલી રહ્યો રસરાજરે.....
આવો ગરબે ધુમવા.

તરલિકા આવી, ચંદાય આવી;
અનિલ લહરતો ધેલી થઈ આવી,
રમી રહી રમ્ય રાસરે.....
આવો ગરબે ધુમવા.

ગર્ભદિપક એ ચંદ્ર અમારો,
પ્રકાશ ન્યોતિને ચંદા માનો;
તરલિકા થઈ સહુ સાથે.....
આવો ગરબે ધુમવા.

ચંદ્ર-ચંદાનાં પ્રણયગીતો,
તરલિકાનાં રસમય ગાનો;
પ્રેમે પ્રજાપો આજરે.....
આવો ગરબે ધુમવા.

નાતેરાં આવો, મોટાં પધારો;
નાનાં મોટાંના બેદ વિસારો :
બોમ તરલિકા ન્યેમ રે.....
આવો ગરબે ધુમવા.

નલમડળમાં રસગીત ગૂંજે,
જિર પ્રણયથી ભયું ભયું ફૂંજે;
રોહ સેવાના લલકાર રે.....
આવો ગરબે ધુમવા.

પંડિતરાવ રાવલ

[જીવન એક પુણ્ય વેલ છે. નવોદાને સતીતાના પંથે પળતાં જીવન રાક્ષસ ભર્યું લાગે છે. પરિણામે જીવન-પથના કમળો 'આશાના જુવાળ' 'સુખીયો-સંસાર' ને રમ્મનો મેશમણુ ઉછળતાં નાવલિયો દિલનો દરિયાવ મળે છે-ને જીવન અમી સીંગળ ભર્યું પાપ છે, —ભ.]

(ઢાળ:-ચંદ્રીએ અમૃત મોહન્યાં હો બહેન)

જીવનમાં પુણ્યવેલ પાંગરીરે બહેન !

નેહભરી દગલી દેવ આંખડી રે બહેન !

લાગે શી ધન્ય રમ્મગિંદઓ રે બહેન !

ઉધડે છે પુણ્યના પ્રકાશને.....જીવ.

દુઃખને વિષાદ ગયાં જોસરીરે બહેન !

આશાના દીગે જુવાળ ને.....જીવ.

સમતા બધે વિશુદ્ધ રેશતી રે બહેન !

મધમધતા રનેહના મુવાસ ને.....જીવ.

કિસ્મોએ બાળ અને બાળિકા રે બહેન !

ગાજે છે સુખીયો સંસાર ને.....જીવ.

સંવાદે સર જગે ઊડતા રે બહેન !

જીધડે છે હૃદયનાં બારાને.....જીવ.

આવે અતિથિ દેવ આંગણે રે બહેન !

નેહભીના દેહ આપકારને.....જીવ.

બાપુ ને બાની શીળી જાંયડીરે બહેન !

ફળતાં એ મોહ્યાં વરદાન ને.....જીવ.

રસનો મહેરામણુ શો ઊછળે રે બહેન !

નાવલિયો દિલનો દરિયાવ ને.....જીવ.

નેહની ક્ષુધા હીપાય જરની. રે બહેન !

આવે અમીના ઝોટકાર ને.....જીવ.

[સખીની આંખમાં છુટી ન વતેદડું અંનને આંજેલું છે, ને આંખો ઘેને ચેડી છે. તેમાં કાઈ મૂર્તિમંત બેડું છે. આંખોને લગારે ચેન પડતું નથી. આ વાત તેની બેનપણીના જોવામાં આવે છે પણ તે કાંઈ કાદમું સમજી શકતી નથી. તે સખીને પ્રશ્ન કરી કરીને યકને છે પણ સખી તો એક પ્રશ્નનો જવાબ આપતી ન નથી કહત 'તેનાં' મુખ હર્ષ દાસ્યના આછા ભાવ ન દુષ્ટિગેચર પાપ છે ને આજી શરીર શેમાંય અનુભવે છે. બેનપણી સમજી નય છે. પોતાના પતિ સામે સ્વપ્ન આંનંદની વાત પોતાની સખીને ફરીથી યાદ આવી છે તે જોતાં તે તેને - ખડાવરી છો સંજોષે છે. યુવતી યોના દહધની વાતો આ કંરેવો કહી નંય છે. —ભ.]

તારી અંજનથી આંખ કાણે આંજુ, હો બહેન !

નર્તતાં નેનમાં શાં મધુરાં આ ઘેન ?

ઘેનભર્યાં નેનમાં, એ મર્તિં ક'કાની રમે ?

નિરખે શું વારવાર આટલી અધીર બને ?

તરસી એ આંખ કાં ? શું શોષે ? ના ચેન !

નેજે, એ, વીજે કો દાંએ ના, બહેન !

અંતરની કોકીસ એ કોને ટડકારતી ?

કોને અન્યાયે અલી, ઉર અન્યાયળતી !

કાનાં એ ગીત ગાય, દેયાની વેણુ ?

નેજે, બને ન બેલું, મુણીને કો બહેન ?

મરકટકાં મુખ રમે, અધરે ઉમંગ રકુરે,

સ્વમાના વિહાર નગી, દીપમાં રોમાંચ ભરે ;

મૂલતી ને ફૂલતી સમાતી કાં બહેન !

છળીઓ ધીમે એ શાને જીધડે, એ બહેન !

સાખીઃ—

રસસેરે અલિપેકતી, ચંદ્રી વિચરે વાટ ;

રમ્મનિ-મોહિતી રૂપ શી રમતી જગને ઘાટ.

વિધવિધ શૃંગાર શાને સન્ન્યા, હો બહેન !

ખડાવરી કાં આજ બહેન ! ગમતાં ના શેન !

દેવશંકર મહેતા

વિવિધ

આનંદ — ઉદ્દાસ અને હાસ્ય માટે વાંચો

સહચરીની શોધમાં પુસ્તક માટે લખો.
કી. ર. દાહ.

સહિયરનો માંડવો

[સખીના લગ્ન પ્રસંગે બેનપણીઓનો આનંદ કાંઈક અનેરો હોય છે, તેવી એક સખીના લગ્ન પ્રસંગનો આ ચરનો છે. —૧૧.]

સખી સહિયરનો માંડવો રે હલે ચડ્યો,
એના મહિયરનો માંડવો રે હલે ચડ્યો !

એને તોરણિયે આંખાનાં પાનઃ માંડવો હલે ચડ્યો,
આજ આવી છે સાહજાની બનઃ માંડવો હલે ચડ્યો !

સખી સહિયરનો માંડવો રે હલે ચડ્યો,
એના મહિયરનો માંડવો રે હલે ચડ્યો !

એને ચંદરવે ચીતર્યા મોરઃ માંડવો હલે ચડ્યો,
એની બાલરની રૂપલા કોરઃ માંડવો હલે ચડ્યો !

સખી સહિયરનો માંડવો રે હલે ચડ્યો,
એના મહિયરનો માંડવો રે હલે ચડ્યો !

એનાં બુમ્મર બાકમગોળઃ માંડવો હલે ચડ્યો,
આજ બગે છે હયાના કોઠઃ માંડવો હલે ચડ્યો !

સખી સહિયરનો માંડવો રે હલે ચડ્યો,
એના મહિયરનો માંડવો રે હલે ચડ્યો !

એને ચાંલલે, વીંટિયા લેસઃ માંડવો હલે ચડ્યો,
આજ શોભે છે સહિયરનો નેસઃ માંડવો હલે ચડ્યો !

સખી સહિયરનો માંડવો રે હલે ચડ્યો,
એના મહિયરનો માંડવો રે હલે ચડ્યો !

એને આંગણિયે વાગે છે દોલઃ માંડવો હલે ચડ્યો,
ગોરી ગરખાના ઝીલે છે ભાલઃ માંડવો હલે ચડ્યો !

સખી સહિયરનો માંડવો રે હલે ચડ્યો,
એના મહિયરનો માંડવો રે હલે ચડ્યો !

એના સૈયાંના માંડવો રે હલે ચડ્યો,
જુગલ હૈયાંના માંડવો રે હલે ચડ્યો !

રમવાને આવળે !

[રાખી પરખીને સાસરે સીધાવી પણ નવ-
રાત્રીના ગરજા છુમવાનું કાંઈ બુદ્ધિય ? જલે-સાસરે
સ્નેહ પામે ને પતિની હૃદયમાં ભરાઈ બેઠી. છતાં
પણ સખીઓ પોતાનો દરકર એમ તો છોડી દે ન
નહિ. હવે સખીઓ તેને ત્રણ છુમવા આમંત્રિ છે.
પણ હવે તે પીમાં પગલાં પાડતી આવે છે કારણ
કે જીવન આનંદ ભર્યું ઉદ્દેશ્ય ભર્યું દોષાથી વચ-
નમાં મદભર્યો છે મસ્તીનો. વેળીમાં ખતિએ ખોરોલાં
પુષ્પોની પરિગઠ મહેકે છે ને ગરબા મંડાયા છે.
ચંદ્ર પણ દાસ્ય વેરતો હસે છે ને અંતરની
ખલ્લીના તાલ દાસ્ય કુંજે ગાળે છે. સાથે છે
પ્રેમની સિતારીના ઝીણા સૂર. —ભ.]

કુંજકુંજ ખીલી આ રસાળી
સાહેલી રાસ રમવાને આવળે.
જરમાં ઉઘાસભરી નયનોમાં એલભરી;
ખીલવવા અંતરની ક્યારી—

સાહેલી રાસ રમવાને આવળે.
વેળીમાં વ્હાલપનાં પુષ્પની પરાગધરી,
મલકંતા મુખપરે ઊનાં શિખર ધરી;
હમકંતો પગલીઓ પાડી—

સાહેલી રાસ રમવાને આવળે.
આભની અટારીએ ઝળુકતો ચાંદલિયો,
કુદરતની વાડીએ રૂપેરી રંગભર્યો;
રંગાવા ચેતનના રંગે

સાહેલી રાસ રમવાને આવળે.
દૂરદૂર કુંજમાં નામે છે મોરલા,
હરિયાળી કુંજમાં ટહુકે છે કાકિલા;
ચનગનતી દેલડી મુહાગી—

સાહેલી રાસ રમવાને આવળે.
જીવનવાડીમાં આળે મહેકે છે મંજરી,
વહાલભરી વાગે મારા અંતરની ખંજરી;
વાગે ઝીણી પ્રેમની સિતારી

સાહેલી રાસ રમવાને આવળે.

આલકૃષ્ણ જ. ભટ્ટ

જસવંતી દક્ષ મીલમાલિકની પત્ની હતી.
તેણે સમાજની સામે બાંધ પુકારી.

કુમળી છાતી જેવી બાળ વિધવા ચેતન્યે
સમાજે તેના કુર પંચમાં જકડી.
આઝાદ ચેતન્યે સમાજને ન ગણ્યકારતા
એક નવયુવાન સાથે પુનર્લગ્ન કર્યું.

પતિતા-વેશ્યા બનેલ બાળ વિધવા ગૌહરે
સમાજ સામે ઘડી પ્રભુતામાં પગલાં માંડ્યા.

સમાજને નાતન ઝંદગી આપતી,
રસમય સૌમાણકે નવલકથા
વધુ મારે વારી—

દિલના ડંખ

શ્રી અમૃતલાલ ર. ત્રિવેદી
મેસર્સ જીવનલાલ ઓન્ડ સન્સ.
લખપતરાય રોડ, વીલા પારલા-મુંબઈ. ૨૧

આજે જ આ પુસ્તક મળાવો
મહાત્મા જેમ્સ એલનનું પુસ્તક

પરુમાંથી દેવ

આ પુસ્તકમાં તરુ પ્રકરણમાં-કામનાસના
ઉચ્ચાલિલાપ અને પ્રલોભન એમાં
સામાન્ય માનવ જીવનની કામનાવૃત્તિ,
હૃદયદર્તા અને કરુણવૃત્તિનું નીરપણ છે;
છેલ્લાં ત્રણ-ચાલીસિધિતિ, મુક્તદશા અને
શાન્તિ-એમાં દિવ્ય જીવન, શાન્ત, પ્રજ્ઞ
અને સુન્દર સાધુનું અને ઉદારકર્તુ જીવન છે.

મધ્યમ પ્રકરણ-સ્વતંત્રનું છે.
જેમ્સ એલન

ક્રીમત માત્ર બાર આના
મેસર્સ જીવનલાલ અમરશી મહેતા
ગાંધીરોડ; પીરમશા રોડ, અમદાવાદ.

અર્વાચીન રાસ:—

“Literature is life seen through a temperament.”—Anatole France.

આનાતોલ ફ્રાન્સનું ઉપરનું અવતરણ સ્પષ્ટ સંજ્ઞામાં કહે છે કે સાહિત્ય એ જીવનનું પ્રતિબિંબ છે. કવિતા-રસનું પરોલું વિરાટ વિશ્વ કવિના હૃદયને વારે ધરીએ અસર કરે છે. કવિહૃદય બહુજ આશું તથા લાગણી ભરપૂર હોવાથી જગતનાક્રમો સહેજ ઉત્કાષ્ઠાત અથવા એકાદો ન્હાનો બનાવ પણ તેને હચમચાવવા પૂરતો છે. તેનું સંવેદન કાવ્યમાં પરીણમે. આમ કવિ યુગનો પ્રતિનિધિ કહેવાય.

યુગયુગના સાહિત્યનાં વહેણોને આમ પોતપોતાનું વ્યક્તિત્વ છે. અંગ્રેજી સાહિત્યમાં એલીઝાબેથ યુગ, રેસ્ટોરેશનયુગ, વગેરે યુગો તો સંસ્કૃતમાં ભારવીનો યુગ, કાળિદાસનો યુગ, અને ગુજરાતી સાહિત્યમાં દક્ષપત્રયુગ, નર્મદયુગ, ન્હાનાલાલ તથા હેવટે હેવટે મુનશી યુગ પણ કહેવાયો.

હમણાં આજનો સાહિત્યનો ગાંધીયુગ '૩૦ પછી શરૂ થયો. ગુજરાતી સાહિત્ય '૩૦ની સાલ પછી વિસ્તૃત થતું ચાલ્યું છે, પણ ઉંડાણ તથા તદ્વસ્પર્શી સાહિત્ય હજી સર્ગાયું નથી. તેનું કારણ કે હજી ગુજરાતી સાહિત્યનો પાયો નંખાતો જાય છે.

વધારામાં આ વિશ્વ-યુદ્ધના કારો નીકળવા પછી જનતા એક પ્રકારની જીવન અસ્થિરતા ભોગવતી રહી છે. જગતની સફળ રચના હલચલ ધઈ રહી છે. નવોયુગ દાર ખખડાવતો ઉભો છે. તે વખતે હિન્દ સંક્રાન્તિ અનુભવી રહ્યું છે (transition) જગતના દેશો સાથે હિન્દપણુ આ યુદ્ધની નોખતના આંદ્ર અનુભવી રહ્યું છે, તે વખતે કવિ માનસ પણ તેની ધેરી અસરમાંથી વિમુક્ત રહી શકે નહિ. સામાન્ય જનતાથી માંડીને મોટા નેતાઓને હૃદય પૂછે છે—“હવે હિન્દનું શું?” “દુનિયાની તવારીખના પાને હિન્દ ક્યું સ્થાન પામશે?” વગેરે પ્રશ્નો જનતાને સતત સતાવી રહ્યા છે.

મદાકાઓ લખવા માટે ચાન્ત વાતાવરણ તથા આસાથેશ નોઈએ. હોમરને, મીલ્ટનને, વરેલ્ડને, સ્પીકનને, કાળિદાસને તે મળ્યાં હતાં. પરીણામે તેમનાં કાવ્યો અમર થઈ ગયાં. સાંપ્રત સમય મદાકાઓની લખાવટ માટે યોગ્ય નથી. સાંપ્રત સમય જીવનની જરૂરીઆતોને પહોંચી વળવા માણસની દોડધામથી ભરેલો છે. સવારથી માંડીને સાંજ સુધી પોતેજ વધારેલી જીવનની જરૂરીઆતોને પુરી પાડવા માણસ દોડાદોડ કરે તેમાં તેને મદાકાવ્ય લખવાનો ક્યાંથી સમય મળે? કવિ પણ આમાંજ અટવાઈ પડ્યો છે. પરીણામે તેની લેખિનીમાંથી પણ ‘હીર’ નામી છૂટ્યું છે. આથી કરીને કવિદષ્ટિ વિસ્તૃત ભવે ધઈ હોય પણ તેનું કાવ્ય તો ઊર્મિ વિહોણું તથા કંપનાના વાધાવાળું જ ફક્ત રહેલું છે. કવિ, આવા વખતે પોતાની ઊર્મિની ઓછપ સંજ્ઞાના વાધાથી જ દાંડવા પ્રયત્ન કરે છે.

રાસ-સાહિત્ય પણ આવું જ થતું ગયું છે. હવે સંજ્ઞાની રમતભર્વા રાસ આપણને મળે છે, વધારામાં જીવનના ભારથી કંટાળેલું કવિ-મન કુદરતમાં-આકાશમાં-સ્વપ્નામાં એમ જુદી જુદી તરંગ ભોમમાં વિદાર કરે છે. ને તેમાંથી પોતાના aesthetic yearn ને પુરો પાડવા પ્રયત્ન કરે છે.

આ વિલાસના રાસો વાંચકગણને કાંઈક એવા લાગશે. હેવટે હેવટે નવાઈની વાંત લાગશે કે નવરાત્રનાં પર્વ પાસે આવતાં હોવા છતાં કોઈપણ લાઈ યા બ્લેન તરફથી માતાના રાસો મ્હને મળ્યા નથી. આમ કેમ? શું આપણી ધર્મ પ્રત્યેની લાગણી ઓછી થતી જાય છે? કે ગુજરાત નારિતક ચવા માંડ્યું છે? કે પછી ધણી જ જન્મલોમાં અટવાઈ ગયેલો ગુજરાતી ભજવાનને પણ હવે ફરસદે બોલાવવા તે જ યોગ્ય છે તેમ માનતો થયો છે?

ભગવાનલાલ મહેતા.

સ્વપ્ન વેચનારી

[Thomas Lowell Beddos એક કાવ્ય છે:—

If there were dreams to sell
Which would you buy ?
Some cast a passing bell,
Some a light sight—

ને મળતો જ રહ કુસુમાશ્રમે આ સમય છે. જીવન સ્વપ્નથી બરેલું છે. કોઈકનો એ સિદ્ધાન્ત સ્વી-
કારીએ તો સ્વપ્નાંશો આનું સંયોગ પ્રસંગનું પ્રતિબિંબ છે તેમ ગણાય. આ દૃષ્ટિએ જોતાં જીવનના
ધણાય મનોરથો અધુરા રહી નથી છે, પણ સ્વપ્ન-લોકમાં તે પુરા થતા લાગે છે. (subconscious mind)
અર્થ નિદ્રિત મન આજા મનોરથો લોકને છે ને તેમાં રાજે છે. કોઈકના કહેવા પ્રમાણે સ્વપ્ન શા
મીનીટથી વધારે લાંબું ચાલતું નથી. પણ તે કદાચલી વાતો કહી નથી છે ?

સ્વપ્ન વિદ્યારની લોક ખબર આદક તથા રોગ છે. નવિનતા તથા ટપ્પા બરી છે. પરીણામે ધણે
સ્વપ્નાં બીલામણાં અથવા સુદર દોષ છતાં પણ તેમનું બેચાલ રાચક તથા મનોહર દોષ છે. કવિ
અદિ પોતાનાં સ્વપ્નાંની આજા કહી બતાવે છે તે કદાચ અધી વિશાળ તથા વિવિધતા બરી છે.—મ.]

(ગરબી)

સ્વપ્ન લેશોરે, સુન્દર સ્વપ્ન લેશોરે ? મેમની પાવક ન્યાયાએ સીશ્યાં મ્હારાં સ્વપ્ન,
આંખની કલામાંથી ઉઘડતાં સ્વપ્ન લેશોરે ? જીરની આનન્દ ચાંદનીએ યીત્યાં મ્હારાં સ્વપ્ન;
આત્મનિર્મલા સ્નેહથી ક્રમતાં સ્વપ્ન લેશોરે. ૧ અખત સ્નાન કહેશોરે ? સુન્દર સ્વપ્ન લેશોરે ?

પ્રાણ-કોકિલે ઉરમન્દિરે પૂન્યાં મેઘાં સ્વપ્ન; જીવન-નક્ષત્રી મેઘાં મળી, પૂન્યાં મ્હેતો સ્વપ્ન,
યુગયુગની મધુ ઉરવેદનાએ મૂન્યાં સોંપ્યાં સ્વપ્ન; અશ્વ-પાત્ર અમીનાં મળે દુઝ્યાં એ તો સ્વપ્ન;
પ્રાણદાન દેશોરે ? સુન્દર સ્વપ્ન લેશોરે ? ૨ પીયૂષ પાન લેશોરે ? સુન્દર સ્વપ્ન લેશોરે ?

અન્તરિયાંના આગ બિન્દુએ, બીનાંભાગાં સ્વપ્ન; કુળી કળીશોં પ્રભુ-પ્રીતિનાં વચ્ચે પાયાં સ્વપ્ન,
અધુકડી આશા માટે અમીનાં પ્યારાં સ્વપ્ન; જુવન રીસાર્યાં-માંડમનાયાં દિલ રંગાયાં સ્વપ્ન,
યુગ્મતાન રહેશોરે ! સુન્દર સ્વપ્ન લેશોરે ? ૩ લોચન-સ્લાણ લેશોરે ? સુન્દર સ્વપ્ન લેશોરે ?

અન્તરના દરિયાવે કુળી વીણ્યાં મુકતા સ્વપ્ન, સત્યથી એ સાચું કલાં, જીવનનાં સ્વપ્ન;
ઉલ્લાહરી રસધેલી આનન્દ ભુકતા સ્વપ્ન; સત્ય જુડાં બોલું કલાં બનો રૂડાં સ્વપ્ન;
ઉર-જ્ઞાન કહેશોરે ! સુન્દર સ્વપ્ન લેશોરે ? ૪ જીર-દાન દેશોરે ? સુન્દર સ્વપ્ન લેશોરે ?

કાળજડાંની કારે સોરી-સોરી વીધ્યાં સ્વપ્ન, કંઈપનાની કસ્તુરીએ મ્હેકા જીવન સ્વપ્ન,
ફિરસ્તાના રસ્તા આન્તરપુતિ આંખ્યાં સ્વપ્ન; સ્વપ્નસમુ જીવન બની લહેકા ગોવન સ્વપ્ન;
પ્રભુ પિઝાણ કહેશોરે ? સુન્દર સ્વપ્ન લેશોરે ? ૫ જીર-દાન લેશોરે ! સુન્દર સ્વપ્ન લેશોરે !

અન્તર-લીરા ચીરા લીરા, પુલકુલાખી સ્વપ્ન,
કોઈ ધંરાક અધીરા રે દિલગુલાખી સ્વપ્ન,
યુગુ નાણ લેશોરે, સુન્દર સ્વપ્ન લેશોરે ? ૬

અંધારી રાત

[જીવનને અંધારી રાત કહીએ તો ય ખોટું નથી. સુખદુઃખની યેરી તો દરેકના વાગ્યા જ કરે છે. કોઈ વખત ધીમેથી તો કોઈ વખત હચમચીતે. આવા જન્મતના અંધારામાં મનુષ્ય અટવાઈ પડે તે શક્ય છે. દિશા-જ્ઞાન બહી જાય તેમ પણ ખરેખર ને પરીણામે પરમેશ્વર તરફ વળે. કાંઈક સત્ય જ્ઞાન મનુષ્યને મળે ને પછી તો અમે તેવા જંઝવાતોમાંથી પણ માણસ પોતાને મળેલા જ્ઞાનના અનવાળે પોતાનું નાવ ઢંકારી નાખે જ આવા ધીરવીરને વંદન હો ! Now readers.....
.....lead kindly light ! ને મળતું શાંતિ આ સમયમાં છે. —મ.]

અંધારી રાત છે ઘેરી ને તાંડવની યેરી
જન્મલે છે ખારેય મેઘ આ. —(ધ્રુવ)
કાજળના પડદા આંખે, આવીને રોળી નાંખે
કે દ્રષ્ટિના દોડતા દોરને...અંધારી રાત
દિશાના દોર સૌ ખોવાયા, અંધારથી ઢંકાયા
કે મારગમાં અંધારાં ઘોર છે...અંધારી રાત
આજે અમાસની રાતે, પવનને સંપાટે
કે મેઘ કાં જામ્યો ઘેરાઈને ?...અંધારી રાત
એવે વાદળે વીજળી ઝબૂકી ને આતંત્રમાં દૂંકી
કે મારગડે પડ્યા પ્રકાશ ત્યાં...અંધારી રાત
ભર અંધારી રાત મેઘવાદી, કાજળથીય કાળી
પરવા ન જો વીજળી ઝબૂકતી...અંધારી રાત
કોઈ ઘેરી નિરાશાના ધનમાં, વિપદના જનમાં
પરવા ન જો આશા પ્રકાશતી...અંધારી રાત
અંધારી રાત ને ઉલ્લેચે, વીજળી કેરાં તેજે
હામરો એ વીરોને વંદના !...અંધારી રાત

જેઠાવાલ ત્રિવેદી.

ખાળકો. હોશિ વાંચે, તેવાં પુસ્તકો.

ખાળ બટુકે	૦-૬	ખાળગીત	૦-૬	વાત બહેની	૦-૮
ગીતરજની	૦-૮	જાદુઈમાગ	૦-૮	ધંદિરાને	૦-૮
				જવાહરના પત્રો	૦-૮
સીખોધ અંકિસ	: ગાંધીરાહ, ને પીરમથા રોડ, અમદાવાદ				

નવરંગ ઉપા

[કહે છે કે પૂર્વમાં હયા સાધીઆ પૂરે છે ને પછી જ સુધ દેવ પોતાને રથ લાવીને દિવસ બારની નાના શરૂ કરે છે ! કેવી કાવ્યમય કલ્પના ! ને તે સમયે દિનના આગે આમનું સુંદર દશ્ય આ રાસ લેખકે આપું છે. —બ.]

કુંકુમ પગલીએ ઉપા આવતી :
આભયિને રક્ત દિરણો લાવતી :

વિધવિધ રંગે નભ રંગાયું,
નવચેતન સૃષ્ટિમાં જવાયું :

જીવનસખિ ! આ પુણ્યપ્રભાતે,
લઈએ રસ લદાવો પ્રભુ વાટે :

મંદિરના દ્વારે યાને વહેલી,
સહચરી ઉપાને મળવા ઘેલી :

ધંટનાદ ને જાહર વાગે,
ભક્તિભાવ દેયામાં નજે :

મંદિર પ્રભુની મૂર્તિ વિરાજે,
કુમારિકા મંગળ ગીત ગાજે :

મૃદુ બાલે મંગલ ચટકંતી ટીલડી,
સુહાગી સરજ-વર ઘેલડી :

સુશોભિત સાડી કરકમલે માલા,
પ્રેમપંચની મદલર બાલા :

મલકાતું મુખડું મન મંદિરે,
પૂનરિણી ધપતી ધીરે ધીરે :

ઝગાવીએ સખિ ! દીપક ન્યોતિ,
વીણીએ મંદિર માનસ-મોતી.

દશરથ એમ. ગાંધી

પ્રભાત

[યૌવન આવતાં જીવનનું પ્રભાત નાણે કે કૃત્વ મારે છે. તે વખતે જીવન આપું'ય આનંદથી નાચતું તથા સભર-ભણું લાગે છે. કદાચ પશુ તે સાથે તાલ બંધી કરે છે. કવિ પશુ તેનું જ એક-વાંરપણું સાથે છે. દરેકે યુવક-યુવતીના હૃદય પ્રદેશની વાત અદિ વાતો પામી છે. —બ.]

જીવનનાં પ્રભાત ઉપડ્યાં રે લોલ,
એનાં સોનેરી દિરણ સરી નય રે,

સોનેરી ફૂલડાં મહેકતાં રે લોલ.
સંતરંગે અંકલ એનું મુખડું રે લોલ,

નજે દિવ્ય પ્રજા પ્રસરાય રે,
સોનેરી ફૂલડાં મહેકતાં રે લોલ.

વેણુના ગાન અઢી આવતાં રે લોલ,
નજે દેહલતા યનગની નય રે,

સોનેરી ફૂલડાં મહેકતાં રે લોલ.
સૃષ્ટિના મંડપ ખીલતાં રે લોલ,

એમાં સુખડાંના પુષ્પ ખીલી નય રે,
સોનેરી ફૂલડાં મહેકતાં રે લોલ.

વનવનની વિદગણીઓ રાચતી રે લોલ.
મોહડા દોડીયા કંઠ છુટી નય રે,

સોનેરી ફૂલડાં મહેકતાં રે લોલ.
ઉપાનાં સરોવર મોહડા રે લોલ,

મારા દેયામાં અમૃત સીંચી નય રે,
સોનેરી ફૂલડાં મહેકતાં રે લોલ.

અમૃતની અટારીએ રંગ રેલતાં રે લોલ,
આરાના સાધિયા એ પૂરી નય રે,

સોનેરી ફૂલડાં મહેકતાં રે લોલ.
નંગેતનાં તેજ ઝમકી રણાં રે લોલ.

આતમ દીવડી મારી અગી નય રે,
સોનેરી ફૂલડાં મહેકતાં રે લોલ.

નયંત જલુધરાળા

“ રંગ ભરી કહાણી ”

[કેદરત કુટી તથા બહુરંગી છે, અને વિશ્વ નીચંવા એક સમરથા છે. વિરોધાભાસી રંગવર્તન, ગ્રણી તથા પ્રકૃતિથી સભર ભર્યું જગત, પણ એક આજી સમન્વયકો કોયરો જ છે. વધારામાં કિરતારનાં કામો એક બીજાને અવરોધતાં હોવા છતાં એક બીજાના ગુણોને પ્રકટ કરે છે તે એક રંગભરી કહાણી જ ગણાય.

—બા.]

કંઈ કંઈ રંગ ભરી કહાણી

જીવનમાં કંઈ કંઈ રંગ ભરી કહાણી

વિભૂતી એ અદ્રશ વાણી જીવનમાં—

ભેડે ભેડે તે કંઈ ખારા સાગરમાં, મોતીની છાબને ભરાવી

કંટક ભર્યા પેલા નાનેરા છોડવે, સુખન સૌરભ પ્રગટાવી.

જીવનમાં કંઈ કંઈ—

કીચડમાં હે એક ઘાંડલી ઉગાડીને, પંકજ પાંખડી ખીલાવી

કોલસામાં દિરાકણી દઈને, અજળ સમશ્યા સુમળવી.

જીવનમાં કંઈ કંઈ—

વનવનના જાંખરાંના જુમખા મહી, ચંદનવાસને ફેરાવી

મરુભૂમીના ઉત્તર વેરાનમાં, મીઠી જલ વીરડી વહાવી.

જીવનમાં કંઈ કંઈ—

હંસલા શા હોંશીલા નરવીર સંગાયે, ખગલી શી ખેડાતને લખાવી

કાગડા શા કમનીય કંથ સહ નોડી, કોથલ સુરીલી સળવી

જીવનમાં કંઈ કંઈ—

આવા કરુણ કંઈ માનવજીવનમાં, અમૃતઅરણી વહાવી

કોને સુરૂપ કોને સદગુણ સામર્થ્ય દઈ, જીવનને ઠાંઠે ઉતારી

જીવનમાં કંઈ કંઈ—

શાન્તિકુમાર પંડ્યા.

ગન્ધન

[ભમરાને બાળા પૂછવા બેઠી. “ કમળ ફળમાં તું કેમ બંધાયો ? ” “ સુખ સ્વાતંત્ર્યમાં છે કે બંધનમાં ? ” ને પછી પોતાની સ્થિતિ ભમરા સાથે સરખાવે છે. છવન બંધનમાં વિતાવવું સાઠું કે સ્વતંત્રતામાં ?]

કવિ ન્દાનાલાલ કહે છે તેમ દાંપત્યની પ્રેમભાષણ નવી ગુજરાતણી સ્વતંત્ર થવા ફેડી નાખવાનો નિર્ધાર કર્યો છે. તે સ્વતંત્ર થવા મગિ છે. લગ્ન છવન તેને બંધીયાર દબે લાગવા માંડ્યું છે. પણ ભાઈ નગીનદાસની બાળા દલ રાકુંતલાની બેઠેન યહને બેઠી છે તેને તો બંધન ન પડે છે. માત્ર બેમાં ફોણ વધારે સુખી ? નવી ગુજરાતણ કે મ્ત્રી. નગીનદાસની બાળા ? પ્રશ્નને જવાબ વાંચકો વિચારી લે.

—મ.]

પંકે કમળ-દળ પીંજર-પૂર્યા ભમરા ભમારા પૂછું,

ભમરા ! પીંજર કયમ પૂરાયો ?

ભમરા ! ગન્ધન કયમ બંધાયો ?

૧લ ૧લ ભમરા મદભર ભમરા ! ફેફ્ફે છૂં પૂછું,

રમવાં, ભમવાં, રસસર ચૂમવાં કે ગન્ધન બંધાવાં ?

ભમરા ! સાચું સુખ છે થા....માં ?

ભમરા ! ગન્ધન કયમ બંધા....વાં ?

ગૂર્જરી ફૂંને ફૂંજતી-ખીલતી તુજ સરખી હું બાળા.

ફૂંજ ફૂંજ રમતી-ખીલતી તોયે અંતર અમિજવાળા,

ભમરા ! સાચું સુખ છે થા....માં ?

ભમવાં, રમવાં કે બંધા....વાં ?

સર્જનમાં બંધાયો સર્જક, આત્મા દેહિ સાથે,

નભની કાજળ કાળી રાતે તારકે સૌ બંધાયે;

બાળા ! ગન્ધનનાં સુખ ન્યારાં;

બાળા ! બંધન ત્યમ બંધાયાં.

નગીનદાસ શાહ.

જોડણી માટે ગુજરાતી શબ્દકોષ

ગુજરાતી શબ્દાર્થ ચિંતામણી

પાનાં ૧૫૦૦, શબ્દો લગભગ ૪૨૦૦૦, અર્થો, બ્યુત્પત્તિ અને ૩૬.

કહેવતો, વગેરેની સમજૂતી સાથે.

કિંમત રૂ. ૫-૮-૦ (૮. ખ. તેરઆના) ગ્રાહકોને રૂ. ૩માં મળે છે.

જીવનલાલ એન્ડ સન્સ : ગાંધીરોડ : અમદાવાદ.

— કુપન : —

આ બહેરાત કાપી મોકલનારને

આ શબ્દકોષ રૂ. ૩માં મળશે.

પનિહારી

[પનિહારી પાણી ચોરે. નદીતીરે જ્ય ને પાણીમરી પાણી ફેરે પણ લેતો. પીધુ પરદેશ હોય તે તો બિચારી રેતીમાં બેસે ને આકાશ સાથે વાતો કરે. “હવે તે શું કરતો હશે ?” “મહેને યાદ કરતો હશે કે નહિ ?” “હવે ઘેર આવવાનું” મન થાય છે કે નહિ ? ” આના આવા તો સ્નેહના હલસે પ્રશ્નો તેના હૃદયે જન્મે ને રાગત યઈ જાય. તથા ખેદ કરતાં પાણી સરવાળે સમય પણ પસાર થઈ જાય, આ તો દરેક નવોદાતા મનની વાત થઈ. પણ કવિ અદિ” કાંઈક બીજું જ કહે છે. આ પનિહારી તો કવિની કલ્પના લોકમાં જન્મી છે. તે છે નવા વર્ષની જલપરી, શરદ બેસતાં નદીનાં પાણી ચોકમાં થઈ ગયાં છે—ત્યાં સુધી તો પોતે જૂજ ખેડી પણ હવે તો નદિ કિનારે બેઠી બેઠી આકાશ તરફ મીઠા માંડી રહી છે. શા મઠે ? આકાશ—પતિથી વિયોગ સહન કરતો પટે છે તેનું તો તે ચિન્તન નદિ કરતી હોય ? શી ખબર.

—ખ.]

જહો સરિતાને તીર,
જહો સરિતાને તીર:
બેઠી એ કોણ અલબેસડી !

અન્યમનરક બની બેઠી એ,
એના લાવ ના કળાય !
બેઠી એ કોણ અલબેસડી !

સજી નીલડાં ચીર,
સજી નીલડાં ચીર:
બેઠી એ કોણ અલબેસડી !

નવવર્ષાની એ તો જલપરી,
પનિહારીને રૂપ. (૨)
કલ્પનાભૂમિમાં અદિ થાય છે,
જેને દેવી મૂર્તિમન્ત !
બેઠી એ કોણ અલબેસડી !

તીરનાં તુલુપરે બેસીને
હવે જોતી આકાશ (૨)
એકી ટશે એ જોઈ રહી,
એને અન્તરે શી આરા !
બેઠી એ કોણ અલબેસડી !

માલતી ફૂલોની ફૂંછી ડાંખળી,
ધરી નિજ દંતમાં (૨)
તોડયાં કરે એ નિજ લાનમાં,
એનું ચિત્ત બીજો ક્યાંય:
બેઠી એ કોણ અલબેસડી !

અથવા ઘડુલો એના ઘાટથી,
ક્યાંક જળમાં તણાય ! (૨)

જનાર્દન પ્રેસાદર

શ્યામઘટા

[મનુષ્ય-હવનની પટમાળ અને કદરવના ભાવો વચ્ચે કેટલું સામ્ય છે તે બતાવતો. આ શાસ્ર અણના પાત્ર છે.

જેમ પાણી વરાળ રૂપે ઉઠી પાણી વરસાદ રૂપે પડે તેમ દૂર દૂર વસેલાં રમેદીઓ પણ વખત જતાં તો શુદ્ધ તરફ જ પાછાં સીધાં જાય તે મન્યવર્તિ વિચાર આ શાસ્રની એક સુંદર કલ્પના છે. —ખ.)

(મંદિર વાટે જાતી પૂજનગણુ—સાદ)

નભમાં શ્યામ ઘટા હવરાઈ, ચપલા ચમકે હો !

ચમ ચમ ચપલા ચમકે હો !—નભમાં ॥ ટેક ॥

વહુતી શીત સમીર લહુર પર ફરતો વાદળીઓ,

ઝરઝર ઝરઝર ઝરઝર ઝીણા મેહુલો વરસે હો !

ઝરઝર મેહુલો વરસે હો !—નભમાં

ભીના મહીતલમાંથી છૂટી સહુરો ગંધ મધુર

ઘેરા ધનગર્જનથી મધુરો નાચે હૃદયે હો !

ચન ચન નાચે હૃદયે હો !—નભમાં

ધરતીનાં જળ ગગન ફરીને ઘરપર વળતાં જો,

એમ વિયોગી વહાલાં ઘરપર વળતાં દરસે હો !

દિલ્લર વળતાં દરસે હો !—નભમાં

મળી હુળીને મોજ દરે સૌ સુખિયાં સંતોગી;

બહાલવિદોયાં પ્રેમી હૃદયો વિરહે તલસે હો !

તાનમન વિરહે તલસે હો !—નભમાં

ફૂલડાંની કચારી

[ફૂલડાંની કચારી કરીને તો ધી. દલાલે આખા
યંત્રુંબને ખીરદાળ્યું છે. સુખી જીવનની છાંટ
આપતા આ નાસને અમે વધાવીએ છીએ. ગુજરાતનું
હરેક કુટુંબ આહું થાય તો ! —બ.]

ફૂલડાંની કચારી ફરી નહિ મળે રે લોલ,
અણુમૂલ્યાં સ્નેહ સુરભિયેન ને;
ફૂલડાંની કચારી.

શાંતિદા, શીળા પિતૃ જાંચડી રે લોલ,
મ્હેરે છે મ્હેરા મીઠાં વેણુ ને;
ફૂલડાંની કચારી.

જનનીની વેલ, મેહમાંડવે રે લોલ,
નીતરે છે દૈમુદિ મલ્લિ ને;
ફૂલડાંની કચારી.

ભગિની મુલાખકળી મ્હેરતી રે લોલ,
કૌમારે જીવનનાં હીર ને;
ફૂલડાંની કચારી.

હૈયા હંકાળ બંધુ ખેલડી રે લોલ,
મોગરાની પાડીનાં વૃન્દ ને;
ફૂલડાંની કચારી.

કુળમાં કુટુંબતણાં કિરણો રે લોલ.

સિધામણી

[રજની વિદાય લે છે ને તે સાથે
સસ-પર્વ નવરાત્ર વિદાય લે છે. તેની
બહેલાવતો ભૈરવ વાગે છે. નવ નવ દિવસ
મરણે કુચેલી સખીઓ એક બીજાની વિદાય
છે પણ એક જ આરાઓ : આવતે વર્ષે ફરીથી
બેમાં થશું. તે. —

પોપણી ને પ્રેમલ પોપચે,
પોપણુ કરતો રસરાજ;
સજનિ ! રજની લે સિધામ

’કાંઈ ખીલી, કાંઈ ગ્રીલી કળા;
ને પળતી વેગે “આજ !”
સજનિ ! રજની લે સિધામ

*ભય-રવ મર સંક્રમણ છે,
દર્ધ અમરના આલાપ;
સજનિ ! રજની લે સિધામ

આશા છે અમર વેલડી;
અવધોનાં બાંધ્યાં માપાં
સજનિ ! રજની લે સિધામ

ફરી મંગલ પર્વ પધારશે,
પુણ્ય પાવન મંગલ પાય,
ત્યારે બીલશું ફૂલ વધામ

એ.. આગમને અજવાળિયે,
ઉરવેણુ વાય “વદાય :”
સજનિ ! રજની લે સિધામ

નેડલો

[શોઢમાંથી પક્ષપાત-પક્ષપાતમાંથી સ્નેહ, ને સ્નેહમાંથી હૃદયતર પ્રેમ. ને પછી તેવા પ્રેમને મળ્યા વિના મુર્ખા કરતું તે નેડલો. નેડ એટલે નેડલો. નેડલાનું એક તત્વ એ છે કે રમતાં, ડમતાં, દરતાં ફરતાં, કાર્ય કરતાં કે બેસી રહેતાં પણ પોતાના પ્રેમનું પાત્ર નહીં સમક્ષ જ તર્યા કરે. પછી તો તે પ્રેમપાત્ર વિનાનું બન્યું થ શત્ત્યવત થાય છે. કવિને ઈશનો નેડલો લાગ્યો છે. પરીણામે આંખો માંથી છે ત્યાં આંખ આમળ પણ તે રમ્યા જ કરે છે. ને આંતરના ધગધગ પણ તેનાથી બરેલા છે.—બા.]

લાગ્યો. તારો નેડલો હો ઈશ!

લાગ્યો તારો નેડલો.

લાગ્યો રાધાને, લુલી સાનભાન,
ફુંજ ફુંજ કરતી પોકાર :—લાગ્યો.

લાગ્યો મીરાંગાઈ, મેવાડી રણીને,
ધેલી બની મુકી રાગપાટ :—લાગ્યો.

આંખો મીચું ત્યાં આંખે રમે છે,
આંખો ખોલું ત્યાં સધળે દિસે છે;

આંતરમાં નીત તારી પાદ :—લાગ્યો.

હું હું, પ્રભુજી! હુંજ માતું સર્વ છે,
હુંજ વિશ્વ સધળે અંધાર :—લાગ્યો.

ટટળાવો ના ઈશ! મોંઘા બનીને,
આવ આપણુ બનીએ એકતાન :—લાગ્યો.

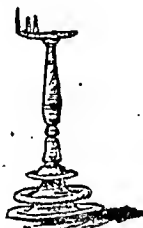

કેશવલાલ પટેલ

‘આશા દિપક’

[તફાને ચડેલા સમૃદ્ધમાં જન્મ વઢાણને બચવા ફૂર ફૂરથી કિનારા પરનો દિવો અગ્નિ અગ્નિ થતો થતો પોતાનાં તરફ જોલાવે તેમ જીવનના તફાને ચડેલા નાવને બચાવનાર આશા એ દિવો છે. આશા હૃદય બંધારીના તાર અમુકજાવી મૂકે છે.

કે અગ્નિતાનો આ ન્દાનો તાર પણ કાંઈક એવું જ કહે છે. —બા.]

આશાને ડાળે કે જીવનને ખૂલે

ખૂલ ખૂલ ચોકોર મનડા!

આશાની વેલ શી મનોહર

કે અમર.....

કે આશા જીવન દિપક છે,

આશાના સાન્તિમય કિનારે

કે જીવસાગર મધ્યે...

જીવન નાવ ખૂલી રહ્યું છે.

આશાનું પંખીડું આજે

કે હૃદયની મધ્યે.....

સુમધુર યર ગાઈ રહ્યું છે.

લાગ્યો નિરાશાની માંઢી

કે આશા.....

દિપક સમ અગ્નિ રહી છે.

કુમારી અગ્નિતા

બાલકાં

[જીવન સમર બધું લાગે છે. બાળકોમાં તોફાન, મસ્તી, મનદ બધું છે. કોઈ તરફના પક્ષપાત રહિત જીવનમાં રાચતાં બાળકો જીવન વાંકીનાં અણખોલાં ફૂલ છે, જે દષ્ટિએ આ તારા દરેકને અમરો.—બ.]

૧

૩

કુનિયાની વાંકીનાં ફૂલડાં રે લોલ,
માઠી સૌન્દર્ય તથી સેર ને,
વિશ્વે પ્રભુતામાં ખીસતાં રે લોલ.

નયણાથી નેહુજ નીતર્યાં રે લોલ,
મોંઘી વરસાવી અમીધાર ને,
વાત્સલ્યે વિશ્વફૂલ ફેરતાં રે લોલ.

૨

૪

મંજુલાં ગીત ગાતાં પખીડાં રે લોલ,
કરતાં સૌ બોમના વિહાર ને,
નાચી ફૂદીને કસોલતાં રે લોલ.

જગની જનજોથી વેગળાં રે લોલ,
આનંદે ભૂલી આત્મભાન ને,
ઉશ્વાસે દેવચાલ ડાલતાં રે લોલ.

૫

ભવરણ વિરાટ ભર્યાં અંખરાં રે લોલ,
પમરાવે પ્રીતની સુગંધ ને,
જીવન ત્યાં ધન્ય એ બનાવતારે લોલ.

મંગળાબહેન દાણી

દમયંતીના સંદેશ

[નળ-દમયંતીનો સુંદર પ્રસંગ મહાભારતનાં પાને એક ખંડ કાવ્ય તરીકે સુવર્ણાક્ષરે લખાયો છે. હંસને નળ રાત્ર બચાવે છે ત્યારે હંસ નળને પૂછે છે “હે નૃપ ! તારા મટિ શું કરે ?” નળ જવાબ આપે છે. “મહારા ઉપર નો અનુગ્રહ કરવો હોય તો તું દમયંતીને મનાવી આવ.” હંસ આશ્ચર્ય. દમયંતીના મહેલે જઈ બેઠો ને પછી નળને બીરહાભ્યાં દમયંતી ખુશ થઈ. નળને પસંદ કર્યો. પણ પાછું ચોતે સ્ત્રી હૃદય ! ચંક્ર આશંકાથી ભરેલું ! એને ઘણું લાગેને હંસ નળને વખાણે પણ કદાચ નળ મને પસંદ નહિ તો ? મટિ હવે દમયંતી હંસ સાથે પાછો સદેશો કઢાવે છે.

દમયંતી તો નળ વિના જીવવા જ માંડી છે. હંસે કઈ લાપાપી નળને વખાણ્યો હતો ? શું પ્રેમદૂતની માફક “માલવિકાગ્નિ મિત્ર”નો તે વિદુષક થયો હતો ? સી ખબર, પણ એટલું તો સમજી શકાય છે કે હંસે નળનાં વખાણ કરવામાં કાંઈ ક્યાય રાખી નથી. બિચારી દમયંતીને ક્યાં ખબર છે કે હંસ તો નળનો મોહયેલો જ આવ્યો છે ! ને હવે તે હંસ નળ રાત્રને જ “લોળવવા” પાછો ફરે છે.

દમયંતીને પણ હંસને ચોતાનું કાર્મ પૂરું કરાવવા મટિ વિનવવો પડે છે તે સ્ત્રી હૃદયની કામળતા તથા નરમાય જતાવે છે ! ત્યારે કહોર હૃદયનો પુરખ નળ, હંસને એવું કાંઈ કહેતો જ નથી. એતો ત્યારે હંસ ચોતાના ઉપર ચડેલું નળનું ઋણ ફેટવાની માગણી કરે છે ત્યારે જ નળ તેને સદેશો લઈ જવા કહે છે.

—૧૧.]

(લાળ—મોરલા મહાનું ચાંચ તહારી)

હંસલા ! સુરમ્ય રૂપ સોહિ વીરા !

સુરતી ખેનીનો આ સન્દેશ તું ખેંચ્યાડ.

સન્દેશ તું ખેંચ્યાડ, જઈ વેગથી તું આવ. હંસલાં

વર્ણવ્યાં તહે રૂપ-શુભ નૈષધરાયનાં,

મનડું લોભાણું મહારૂં નિરખું એ રાજ ક્યાં,

હંસલા ! સુરમ્ય રૂપ સોહિ. અનુપ

સ્વેતરંગી વીરલો વિહંગરાજ તું છે,

મોહકતાથી ભરેલ દેવાંથી હંસ તું,

હંસલા ! સુરમ્ય રૂપ સોહિ. અનુપ

હીરા માણિક મંથિ મેવાં સૌ ત્યાગતો,

અણમૂલ્યાં મૌકિતો તું. હર્ષે આરોગતો,

હંસલા ! સુરમ્ય રૂપ સોહિ. અનુપ

લોળવને રૂત મહારો થકીને નજરાયને,

આવો સ્વયંવરે હું. અર્પું વરમાલને,

હંસલા ! સુરમ્ય રૂપ સોહિ. અનુપ

કંકણુ ગુલામી કેરાં હાથરે

જ્ઞાનાંકુર.

[જૂના ભેળીસાનમાં સ્ત્રીઓને વહેપાર થતો. સ્ત્રીઓને ગુલામી તરીકે વેચવામાં આવતી. સારી કિંમત ઉપજાવવા સુંદર વસ્ત્રો પહેરાવી તેમને ખનનમાં હવે રાખવામાં આવતી. પગમાં બેડી નાખવામાં આવતી. ને પછી ખરીદ કરનાર તેમની પાસે નાચ કરાવવાની માગણી કરતો. પગમાં બેડી સાથે કંઈ રીતે નૃત્ય યાચ ? સ્ત્રી. ગુલામીની એક બેડીમાં છે. તેમાં નયી સ્વતંત્રતા. અવાજની સ્વતંત્રતા પણ ખૂંચવાઈ ગઈ છે. પછી ક્યાંથી હલક ભર્યું ગીત ગાઈ શકાય ?

આ હકીકત ફીટાવવા સ્ત્રીઓએ એક યવું આ દશા ફીટાવવી તથા હૃદયની દિમવ તથા ચરીરનું સ્વાસ્થ્ય કેળવી વીર પુત્રોની માતા યવું, તેમ યશે ત્યારે જ તેમનાં ગુલામીનાં કંકણુ તેના હાથમાંથી ટૂટશે. —ખ.]

(શબ્દ: સખિ! જ્ઞેને શરદના આભમાં રે;)
સખિ! આવ્યાં તો ભણે આવિયારે;
રૂડા શણગાર સજી લાવિયારે,
કંકણુ ગુલામી કેરાં હાથરે,
સત્તારી!

ગીત ગાવાં કેમ ફાવશે ?
નથી ગીત ગાવાને ગીતાં ગણેરે;
નથી સર સ્વાધીનતાના કંકેમારે,
કાઠનાં ગવરાવ્યાં કેમ ગવાયરે,
સત્તારી?

ગીત ગાવાં કેમ ફાવશે ?
નારી! પરાધીન પિયુ તણુરે;
બની પરતંત્ર જીવન ગાળવારે,
ફાવે પગધીન રેવું કેમરે ?
સત્તારી!

ગીત ગાવાં કેમ ફાવશે ?
યાવું પરાવજાળી ના પાલવેરે;
ભીંસ અવદશા કેરી ભરખતીરે,
કહો? પગ ભર થયા વિણુરે,
સત્તારી!

ગીત ગાવાં કેમ ફાવશે ?

બેટ. ભણવીર 'કેરી માતનેરે;
કરવા ઉદ્ધાર આપી નથીરે,
યાય નહીં જ્યાં લગી ઉદ્ધારે,
સત્તારી!

ગીત ગાવાં કેમ ફાવશે ?
સજી સાજ સજની સમરાંગણેરે;
અને સધળાં જ્યારે ગીતાં ગણેરે,
સર સ્વાધીનતાના મૂલ્યાયરે,
સત્તારી!

ગીત ગાવાં કેમ ફાવશે ?

વિશ્વ-શાંતિ

[વિરાટ સજ્જા છે. પ્રકૃતિનાં માનવો તાંડવે ચડ્યાં છે. યેલખાને દાદ જગતની રંગે રંગમાં ઉતરી મથો છે તે વખતે તેમાંથી છૂટવા તથા ફરીથી શાન્તિના અદાલેક જગાવતા હિન્દને સર તો શાન્તિ જ હોય. તેવી શાન્તિ યાચતો આ તાસ આ આ અંકનું ઉદ્ધે કાચ દોય તો ઠીક.

ૐ પૂર્ણમિદં પૂર્ણાત્ પૂર્ણમુદચ્યતે
પૂર્ણાત્ પૂર્ણ માદાય પૂર્ણમેવ વિશિષ્યતે ॥
ૐ શાન્તિ: શાન્તિ: શાન્તિ:]

[ગાજે પાટલુપુરમાં ગરબી...એ લય]
શાંતિ શાંતિ વ્યાપો વિરાટ-રાષ્ટ્રે મધ્ય,
પ્રક્ટો ઉજ્જવલ જ્યોતિ સહિત અંતર સદ્ય,
આજે વિશ્વ-શાંતિને કાજે મહોત્સવ માણીએ.

—: સાખી:—

વિશ્વે પ્રવચ-પૂર જીમટયાં, વિનાશનો નહિ પાર,
અમર જીવન જીવતાં, ક્યમ સ્તેશે ભૂમિ ભાર;
જેથી સ્નેહ ભાવથી ટાળીએ કિલ્લવ-આજે.

—: સાખી:—

મદ મત્સરને છોડતાં, વિદ્વાશે અધકાર,
દયા સ્નેહને સાધતાં, મુધરે સૌ સંસાર.
મોટે સામ્રિકતાથી દૂર કરી સૌ ત્રિવ-આજે.

—: સાખી:—

હિંસા-પૂર દહાવવા, બલ દો અપરંપાર,
સૌનાં હૃદયો ખોલો, સૂર્ય-અહિંસા સાથ.
એવા નવજા સુરથી જગતીને ચોદિશ-આજે.

ઉમિયાશાંકર દાકર

અનુસુયાએ રસોડું કેમ સુધાર્યું.

શ્રી હુન્ગરસી ધ. સંપત્ર

શયો મહારાજ પ્રપચી પથ હતો. નોકરો સર્વેને એણે પોતાને વશ રાખ્યા હતાં. સૌને આવા ખીવા અને માળી સંચવવા તે જરા ધ્યાન આપતો હતો. “ચાલ” પથ સૌને બરાબર ચૂસે ચક્રવર્તી કડક કરી ખીવરાવતો હતો. આથી નોકરો એને પોતાનો મુખી ગણતા હતાં. શયા મહારાજે આ રીતે આખા ઘરના જૂનાં માણસો ઉપર સારો કાણુ બેસાડ્યો હતો. એણે નોકરોમાં પોતે અળખામણો ન થાય તેવી રીતે નવી શેઠાણી સાથે સુકિતથી વાતાવરણુ ગરમ કરવાને અને ઉશ્કેરણી ફેલાવવાની મુક્તિએ રચવા માંડી. સંસારમાં માણસોને માટે ગમે તેવો મીઠો નજરવાળા ઘરમાં પથ જીધી દોરવણીથી ખોટી લાગણી ધણી ઉત્પન્ન કરી ચકાવ છે. નાના નાના પ્રસંગોને યોગ્ય તકે જીભી કરીને મહાભારત જેવાં બનાવી ચકાવ છે. શયા મહારાજે અતુરાર્થથી આવે અસતોષ ફેલાવવાનું કામ કરવા માંડ્યું.

અનુસુયાએ તો હલ્કે સવારનો ભાગ રસોડા પાસે આસન નાંખી માગવા માંડ્યો. એ હોંસીલી અને સુધારો કરવા માટે લાગણી ધરાવતી હતી. રસોડામાં સુધારો કરવાના વિચારો એણે પ્રથમથી ગોઠવી રાખ્યા હતા. હરોજ જોઈતા સીધાની પથ એની નજર નીચે હેરફેર થાવા માંડી. એણે રાજ કેટલું અનાજ જોઈએ તેની ગણતરી વિચારીને કરી

લીધી હતી. નોકરો એની સચનાઓ મુજબ સીધું લાવતા હતા. ચોખા, દાળ, ઘઉંનો લોટ એ બરાબર સાફ અને ચાળેલાં છે કે નહિ તે બરાબર તપાસીને જોતી હતી. લોટમાંથી કરતર કે કચરો સાફ ચાવ તે માટે યોગ્ય સચનાઓ આપે. પ્રથમ લોટને ત્રણ હવાલાથી ચાળીને બધો જૂસો કાઢી નાંખવામાં આવતો હતો. અનુસુયાએ લોટમાંથી જૂસો કાઢવાની તકન મનાઈ કરી. આથી રોટલી હમેશાં સફેદ થતી હતી તે જરા લાલસા ઉપર દેખાવા લાગી. પરંતુ અનુસુયાએ સૌને સમજાવો જૂસા સાચેની રોટલી વિટામીન વાળી હોવાથી આરોગ્યને વધારે સુખદારક હોવાનું જણાવ્યું એટલે સૌએ આ વાત સ્વીકારી લીધી.

ચોખા ભીમડીના ખૂચ પોલીસ કસેલા આવતા હતા. એ સર્વે મીઠમાં હોડલા, દેખાવમાં રૂપાળા હતા. અનુસુયાએ હાથના હોડલા મંગાવ્યાં. સફેદાઈ અને દેખાવમાં ન્યૂન હોવાથી ખાનારાઓએ ચક્રઆતમાં અસતોષ પ્રકટ કર્યો. પરંતુ ચાણી સમજાવટથી હાથહક ચોખાના મુણો એમને સમજાવવામાં આવ્યાત્વારે એ અસતોષ મટી ગયો. હાથહોડલા ચોખાની મીઠાશ તો પછી સૌને દાંડે બેસી ગઈ.

શયો મહારાજ ચોખાને ચાર પાંચ પાણીથી નોકરો મારફતે ધોરાવતો હતો. અનુસુયાએ આમ ધોવાની ના કહી. એક જ વખત ધોઈને એ જ પાણી આધણમાં વાપરવાનું જણાવ્યું. ચોખાનું આધણનું પાણી પથ રાંધવામાં જ વાપરવાને માટે એણે સચના આપી. આ ચોખાનું પાણી આરોગ્યજનક હોવાથી એને ફેંકી ન દેવાય એવી વાત એણે શયા મહારાજને ખતાવી. ચોખામાં થોડું પાણી રહેવા દઈ નીચે ગરમ કાલસા ઉપર એને ધીમી આંબે એસાવા દેવાની રીત પથ ખતાવી. મહારાજને આ ગમતું નહિ. છતાં કરવું પ્રયત્ન હતું.

શાક, દાળમાં મહારાજ આમલી નાંખતો હતો. આમલીની ખટાશથી એમાં બહુ સ્વાદ આવતો હતો. આ આંખલીની ખટાશ ચરીરના સાંધાઓને જડ કરી સધિવા લાવે છે. એવું અનુસુયાએ પહેલાં વાંચેલ હતું. તેથી એણે આંખલી વાપરવાની બંધ કરાવી. આથી સૌને રસોઈ ફીકી લાગવા માંડી. પરંતુ મીઠાશથી આંખલીના દોષો ખતાવવાથી સૌ ટેવાઈ ગયા. શવે મહારાજ શાકમાં ખૂબ તેલ નાંખતો. મસાલાં પણ ખૂબ નાંખતો હતો. અનુસુયાની સૂચનાથી તેલ અને મસાલાનું પ્રમાણ ઘટાડવામાં આવ્યું. રસોઈ સૌને ફીકી લાગવા માંડી. તેલ અને મસાલાથી ટેવાયેલી જીભોને સાદાં શાકો અકારાં લાગવા માંડ્યાં. સમગ્રવટ—મીઠાશ તેમજ આમહથી એણે સૌના મને—કમને પણ આવી આરોગ્યજનક રસોઈ સ્વોકારવાની ફરજ પાડી.

શવે મહારાજ રોટલી તવા ઉપર કાચી શેફી પછી આગમાં નાંખી દડો કરીને બહારથી કડક દેખાતી પણ અંદરથી સહેજ કાચી રોટલીઓ ખવરાવતો હતો. અનુસુયાએ રોટલીઓ બરાબર તવા ઉપર શેકવાની પાસે જીભા રદી ફરજ પાડી. શવે મહારાજને આ ગરબું નહિ. છતાં શેકાણીને કડક એવો હતો કે ખુટલી રીતે એનાથી ના પાડી શકાઈ નહિ. રોટલીના પડ ઉપર સહેજ કાળાં ઝાંખા દાઘા સારી રીતે તવા ઉપર શેકવાથી પડતાં હતાં. શવે મહારાજની દડા કરી ઉપસાવેલી રોટલીના પડ સહેદ દેખાતાં હતાં. આથી જરા બટબટાટ ખાનારાઓએ ક્યો. છોકરાંઓએ ઉકેરાઈ વિશેષ બટબટાટ ક્યો. પરંતુ અનુસુયાના માધુર્યયુક્ત સમગ્રવટ અને કડક પાસે સૌને નમી જવું પડ્યું.

અનુસુયાએ દરરોજ ફરતી રસોઈઓ કરાવવા માંડી. રસોઈમાં વૈવિધ્ય આવ્યું. ધીને ઉપયોગ અતિશય પ્રમાણમાં થતો. મહારાજ રોટલીઓમાં વિશેષ ઘી નાંખતો હતો. ભાતમાં

પણ પુષ્કળ નાંખતો હતો. શાકમાં પણ હોમતો હતો. લાકડાં સરખાં ન બળે તો ધીના થોડા ચમચા હોમી અગ્નિને સંતોષ આપતો હતો. અનુસુયાએ આ સર્વેમાં જાતી દેખરેખથી સુધારો કરવા માંડ્યો. વધારે ધીનો ઉપયોગ અજીર્ણ પેદા કરે છે. આંતરડાઓને ધીને પચાવવા માટે બારે પ્રયત્ન કરવો પડે છે. ધીની વાજબી ઉપયોગ જરૂરનો છે. વિશેષ ઉપયોગ આરોગ્યને નુકસાનકારક છે ધીમાં બદબદલી રોટલી પુષ્ટિ આપ્યાને બદલે અજીર્ણ પેદા કરે છે. એવી સમગ્રવટથી આમ ધીનો ઉપયોગ આરોગ્યના સિદ્ધાન્ત મુજબ વાજબી યાવા લાગ્યો.

ડોસીમાં વૈષ્ણવ સંપ્રદાયના અનુયાયી હતાં. કઠોરજીને આઠ સમય જૂદાં જૂદાં મિષ્ટાન્નો અને મેવા જોઈએ. આથી ઘરમાં બાળકો અને મોટાઓને હમેશાં મિષ્ટાન્નો પુષ્કળ પ્રમાણમાં મળતાં હતાં. સૌ ચટણાં ચર્ધ ગયા હતાં. કઠોરજીના ઓમજીવે પણ ચાલુ ઉઠવાતાં હતાં. એટલે છોકરાઓને અને મોટાંઓને મિષ્ટાન્નનું જમણું તો સાધારણ હતું. મિષ્ટાન્નોનો અને પકવાનેનો અતિ ઉપયોગ આરોગ્ય માટે નુકસાનકારક હોવાનું અનુસુયા જાણતી હતી. ધીમે ધીમે પણ મગજુત આમહથી એણે અઠવાડિયામાં એક વખત મિષ્ટાન્ન ભોજનને નિયમિત કરી દીધું.

દરરોજનો મિષ્ટાન્ન અને પકવાનો ખનાવવાનો રિવાજ બંધ કરાવ્યો.

જીભનાં રસિઆઓને આ સખ્તાર્થ રચી નહિ બાળકોને તો ચણુ સમય રોજ મીઠાઈની ટેવ હતી. પરંતુ અનુસુયાની દહતા અને સમગ્રવટથી સૌથી પ્રથમ બાળકોએ જ મિષ્ટાન્ન ભોજનના નિયમનનો સ્વીકાર કર્યો.

અનુસુયાએ ખીન્ને પણ એક સુધારો કરાવ્યો. સૌ પેટ ભરી બારે ચીન્ને બજ્યાં, કચૌડી, મિષ્ટાન્ન જમી પેટમાં ઝોડકાર આવે

એટલું ખડકતાં હતાં. અનુસુયાએ સૌને સમ-
જવીને ખાવામાં સ્વાદિલા થઈ અતિથય
પ્રમાણમાં ન ખાવા માટે મક્રમપણે પ્રચાર
કરવા માંડ્યો. સૌ રોગોનું મૂળ અછર્જી છે.
અતિથય ખાવાથી અછર્જી થાય છે. ઉદરમાં
બહુ ખોરાક પાવાથી શરીરના યત્ને એને
પચાવવામાં બારે મુશ્કેલી અનુભવે છે. પરિ-
ણામે યત્ને નિયમિત કામ કરતાં અટકી
જાય છે. આથી અછર્જી થઈ ખાટા ઝોડકાર
આવે છે મોઢાનો સ્વાદ બગડે છે. છાતીમાં
બળતરા થાય છે શરીરમાં સુસ્તી થાય છે.
નિદ્રામાં ખોટા સ્વપ્નો આવે છે. કામ કરવાની
વૃત્તિ રહેતી નથી. શરીરમાં સ્ફુર્તિ અંશતઃ
અને ઉલોગ આવતાં નથી. જ્યંતમાં ને કોઈ
શરીરનું મોઢામાં મોઢું શત્રુ હોય તો કાંસો
કાંસીને ખાવાનું છે. એમાં આપણને વારંવાર
ડોક્ટરોની દવા લેવી પડે છે. દવાઓ પણ
આ રિયતિમાં સુધારો કરવા કરતાં બગાડો
કરે છે. એક મદાન ડોક્ટર કહે છે કે આપણે

જેટલું ખાઈએ છીએ તેથી અર્ધાંશ આપણું
યોગક્ષેત્ર બહુ સરસ રીતે ચાલી શકે. આરો-
ગ્યને મધ્યમસરનો આહાર વધારે અનુકૂળ
આવે છે. અનુસુયાએ ગીતાજ્ઞના છઠ્ઠા અધ્યા-
યનો આ શ્લોક હમેશાં યાદ રહેતો હતો.

નાત્યદનસ્તુ યોગોઽસ્તિ નત્રૈકાન્ત મનદનતઃ
નચાતિ સ્વપ્નશીલસ્યં જાગ્રતો નૈવ ફલદન્તઃ

અતિથય ખાનારને યોગ (આરોગ્ય) પ્રાપ્તિ
થતું નથી. તદ્દન અથ્ય ખાનારને પણ યોગ
પ્રાપ્તિ નથી. બહુ મુશ્કેલી રહેનાર આજસુ અથવા
તદ્દન જાગ્રત રહેનાર માટે પણ યોગ પ્રાપ્તિ નથી.

યુગાદાર વિદ્યારસ્ય, યુક્ત ચેષ્ટસ્ય કર્મસુ
યુક્ત સ્વાન્નાવયોપસ્ય, યોગો ભવતિ દુઃખહા
જે મધ્યમસરના આહારવિહાર કરે છે.
જે નિયમિત ઉલોગ અને આરામ અનુક્રમે
આચરે છે. જે નિયમિત નિદ્રા અને જાગૃતિને
સેવે છે તેને એ જીવન દુઃખના નાશ કરનારું
ક્રમશઃ

વર્નાક્યુલર ફાઇનલની

શિક્ષિકા બહેનો-ભાઈઓ!

ભાષા પરિચય

ભાષા પરિચય

સંપાદકો : નગીનદાસ શાહ અને પૂર્ણાનંદ પંડ્યા.

વર્નાક્યુલર ફાઇનલ પરીક્ષાના કાપાના પહેલા પેપરની પદ્ધતિ પ્રમાણે “ભાષા-
પરિચય” નામક પુસ્તક તૈયાર કરવામાં આવ્યું છે. તેની અંદર કાવ્ય આસ્વાદ
(કાવ્યો ઉપર પ્રશ્નો), ગદ્ય સારાંશ કાવ્ય સારાંશ, કાવ્ય સમજૂતી, ગદ્ય સમીક્ષા (ગદ્ય લખાણ
ઉપર પ્રશ્નો), ગદ્ય સમજૂતી વગેરે બાજતો સંપૂર્ણ રીતે ચર્ચાઈ છે. તદ ઉપરાંત
બ્યાકરણ વિભાગ અને પ્રશ્નો વિભાગોની પણ યોજના કરવામાં આવી છે. જેમાં
પીંગળ, પૃથકરણ, પદ્મઉદ, વાક્ય સુધારણા, કહેવતો, સત્તાત્મક વાક્યો, નરમદા
શબ્દો, જોડક શબ્દો, શબ્દ વિન્યાસો, વગેરેની સંપૂર્ણ ચર્ચા કરવામાં આવી છે.
સુંદર અને સફાઈબધ કામ તથા સ્વાખ્યાયના પાઠો એ “ભાષા પરિચય”ની ખાસ
વિશેષતા છે. આપના વર્નાક્યુલર ફાઇનલ વર્ગોમાં આ પુસ્તક ચલાવી બાળાઓને
તથા બાળકોને કાપાની તૈયારી કરાવશે એવી આશા છે. કિંમત ૦-૧૦-૦
પ્રાપ્તિસ્થાન : જીવનસંકલ્પ અમરેશી મહેતા : પીરમથારો-અમદાવાદ અને વીલાપારકા.

સંસ્કારી કુટુંબોનું સર્વાંગ સુંદર પુસ્તક

૫૫૫ પાનાં
૧૦૦ ઉપરાંત
રંગબેરંગી ચિત્રો

સંસ્કાર લક્ષ્મી

સુંદર બોક્સમાં બેંટ
આપી શકાય તેવા
પેકીંગમાં મળશે.

(લાગ ૧-૨ સાથે)

જે ઉદાર પડતાં ખુબજ લોકપ્રીય બન્યું છે.

૫૫૫ પાનાનાં આ પુસ્તકમાં શ્રી ઉપયોગી ૭૪૦ ઉપરાંત વિષયો રંગબેરંગી સો ચિત્રો સહિત આપવામાં આવ્યા છે. કેશચુંદ્રન, વેણીચુંદ્રન, સૌભાગ્ય ચણુગાર, ગૃહસ્થગાર, રંગોળી, ભરતગુંથણ, મોતીના પડદા, કપડાં છાપવાની કલા, રસોડું, પાકચામ, પ્રસૂતી, શ્રીઓના તથા બાળકોના રોજો ને તેના ઉપચારો, બાલકોર, આપણા તહેવારો ને વ્રતો, કુટુંબ તથા ઘરખર્ચ નોંધ, શ્રી ઉપયોગી દુનરકલાના વિવિધ પ્રકારો, શ્રીઓની દસ્તકલા, સુખી ગૃહસ્થાશ્રમના નિયમો વિગેરે અનેકવિધ વિષયો સાથેની ભરપૂર સામગ્રી બેંટ આપી શકાય તેવા સુંદર સચિત્ર ત્રિરંગી બોક્સમાં આપવામાં આવેલ છે. ગુજરાતની ગૃહકુળોમાં સંસ્કારનાં અમી સીચનું આ પુસ્તક દરેક સંસ્કારી કુટુંબ અવશ્ય વસાવે તેમજ શ્રીઓને બેંટ આપે એવી અમો ખાસ બલામણુ કરીએ છીએ.

મૂલ્ય રૂ. પાંચ, વી. પી. ખર્ચ બાર આના (ગુડ)

આજેજ મળાવી હશે.

લખો:-એ ન. એ મ. ઠ કું ર ની કં પ ની.

બુક્સેલર્સ-પંડીચર્સ

૧૪૦, પ્રીન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ-૨

શ્રી. શોભના (મોંઘીયા)

મુખમાં ભગિની સમાવતો રજત મહોત્સવ પ્રસંગે શ્રી. ઈન્દુમતી શાન્તીવાલ જાણુભાઈ તરફથી રૂ. પાંચ તથા શ્રી વીરમતી મોહનલાલ દેસાઈ તરફથી રૂ. પાંચ અને શ્રી ઈન્દુમતી જ્યોતિલાલ હંકાર તરફથી રૂ. ૧૦૦ મળ્યા છે.

શ્રી. વિન્યાસકર્મી પંડિત, શ્રી. સરોજીની નાયક, શ્રી. હમણાદેવી ચટ્ટોપાધ્યાય, શ્રી. ચીરાંજીવ, શ્રી. ઈન્દુમતી રોક વગેરેને હિંદ

રા. આયોગીકરનાં પત્નિ સૌ. ઈન્દીરાબાઈએ રચેલા પ્રાસંગિક ગરબા તેમનાં પુત્રી વગેરેએ સુંદર ગાવા હતા.

૨૫. રાજકવિ કલાપોનાં સ્નેહરાસી શ્રી. શોભના (મોંઘીયા) સાહેબ રાનીવારતા. ૧૮-૬-૪૨ ના રાજ લાડી મુકામે સ્વર્ગસ્થ થયાં છે. તેમના માનમાં બાબર, વગેરે બધા રાખવામાં આવ્યાં હતાં. ૨૫. ના આત્માને શાન્તી ઈશ્વરીએ છીએ !

દેરાબાદમાં એક આમીલ જુવાને પોતાના સગા કાકાની દીકરી સાથે લગ્ન કરવાથી સાતિએ તેનો રૂ. ૫૧ નો દંડ કર્યો છે.

બાણીતા નંદ જ્યોતિષદ્રારા બહાચાર્ય અને તેમનાં પત્ની શેલાએ ઈસ્લામ ધર્મ અંગીકાર કર્યો છે. તે પોતાનાં નામે બહલી અનુક્રમે ધુસુક ને સહીના રાખ્યાં છે.

પારડી તાલુકાના ડુંગરા ગામની એક દોડીઆ શ્રી અસલ જુખમરાથી મગજ ગુમાવી બેઠી ને પોતાના જ ચાર માસના બાળકના ગળા પર હાતરુ ફેરવી તેની હત્યા કરી હતી.

સુમધુર અને મોહક યુંગ ઇન્ડિયા રેકર્ડ્ઝ

સંગીત અહીંયા રજૂ કરે છે...

શ્રીમતિ સુમતિ દર :

ડી. એ. ૧૮૭૮

સર્વેશ્વર-ગોપાલ

૧૯૪૨

પરે ધુધર અલ્પકાર કરતાં

બાલકર મા. ખેલે રંગમાં

મણીબાઈ પાટી

ડી. એ. ૧૮૭૭

ભક્ત સત્તારશા :

ડી. એ. ૧૮૩૨

અલી ધુધટવાલી

પેનપટ પરંકાન્દો આરે છે કાંકરી

ન છોડે ઇશકના બિભારને

વચન બાણે વિધાયા વિજ

ભરતભિલાપ

રોશન માસ્તર

રાય સાહેબ

રેડીઓ સોંગર

ફિલ્મના ગાયનોની

રેકર્ડ્ઝ સાંભળી ?

નિસારે જવાન અહીંમ

પ્રેમ રાગી :

એમ. એમ. ૭૨૨૭

સખી ચલે મહીના

નાવ પડી મરંચાર

લક્ષ્મી પ્રોડક્શન્સ તમન્ના ના ગાયનોની રેકર્ડ્ઝ બહાર પડી ચૂકેલ છે.

સચિન મહેતા કેટલોગ માટે અમારા પ્રીયિયોગ્રહક ડીલરને મળો અથવા સખી—

ધી નેશનલ ગ્રામોફોન રેકર્ડ્ઝ મેન્યુ. કંપની લિમિટેડ.

૧૧૦ મેડાલ સ્ટ્રીટ, સુબધ-૧

લાગવાન કૌટિલ્યનો અર્થ કામચૂનનો શુદ્ધ સરળ અનુવાદ

[નાસ્ત્યાયત તેજ લાગવાન કૌટિલ્ય]

કામચૂનને ધણાએ તરફી લેખાની આંખોમાં ધૂળ દેખવામાં આવી છે. કામચૂનને હો તેની સાથે કંઈ રાજ્ય ન હોય તેના પુસ્તકો આપવામાં આવે છે અને લેખાના આ અંદરની લેખોમાં આવે છે.

લેખો હવે બોની ગાયબાઈ સમજાવા છે. અને હસવા પડેલા વિચાર કરે છે. એ અસલ નાસ્ત્યાયત અપિના કામચૂનમાં શું છે તે તેઓ જાણતા નથી.

ધણા વર્ણોની સંદેશ પછી મળે સરસ્વત પુસ્તક અને તે પર કાચીના વિદ્વાન પદ્મિ પારસી એ દીક્ષાઓ જેમાં આપણા તે મદાનઅપિની શુદ્ધ જણાય છે.

આખોય અર્થ-મૂળ. સ્તોત્ર તેજ આપતર ને દીક્ષાનો પૂરેપૂરો અર્થ સમજાવેલું, રસન યોગે ઉજાણવું અનેક પુસ્તક.

સાથે એજ કામચૂનના વિષયને લખતા નામકિત પ્રોપના લેખોના પુસ્તકોમાંથી પાછીઓ અને સરસ્વતીના જેવાજ અર્થોમાં ઉતારા.

આ મદાન પુસ્તક હવે ગુજરાતી ભાષામાં બહાર પડનાર છે. તેની પાછળ બોનો ૧૨ અને જહેમતની જરા પણ ક્યાંક રાખી નથી. ગુજરાતી ભાષામાં આજુ પુસ્તક ૬૬ થી બહાર પડ્યું નથી. તમારે કાગલાની નિમ્નુષ ધારતી નથી. મૂળ અર્થ સ્તોત્ર, દીક્ષાઓ, પાછીઓ અમિત ઉતારા સાથે બહાર પડે છે.

આ પુસ્તક બેઝારમાં જાહેર વેચાતું નહીં મળે.

મોટે

અથમથી બાહુક ધનારને એ વાગે માત્ર રૂપિયા ૭ માં આપવામાં આવશે. તેની કિંમત રૂપિયા આઠ અને દીક્ષા એડીશનના રૂ. ૬૨ લખખર્ચે રહેશે. રૂપાંત અર્થ જુદા અથમથી બાહુક ધનારે રૂપિયા ત્રણ પુસ્તક મોકલી આપવા.

પ્રકાશન અવનવાલ મહેતા
પીરમશાઈ, અમદાવાદ

સ્વ. પુતળીમાઈ કાળશાહ
દેશવમ્ભાઈ સી. દેસાઈ

અંક : ૪ ૧૧
મુદ્રા અંક ૧૦૩૧

૬૧ માર્ચ, ૧૯૬૧ : ૭૭૫૫૬
રંગેળી પૂરતાં નવ વર્ષની.

જે વાર્તાગ્રંથ જમાનાઓથી
મરાહુર છે.

જેના વાચન અને શ્રવણથી શિક્ષિત
અને અશિક્ષિત-બાળકો, યુવાનો,
વૃદ્ધો, સ્ત્રીઓ અને મુશ્કેલી સંક્રા-
ઓથી મુગ્ધ અને અક્ષિત યર્થ
રહેલ છે એવી

અન્યથા વાર્તાઓનો ખર્ચનો

૭૬ સાદાં અને પાકું આકર્ષક પુસ્તક
જે રંગીન ચિત્રો અને કળામય જેકેટ

કિં. ડા. ચાર

(૮૫૫૫ ખર્ચ જીકેટ)

જીવનલાલ અમરશી મહેતા

ગાંધી રોડ : અમદાવાદ.

બાલ ગીતાને સદેખતા

પૂર્વક રજુ કરવાનું

માન મેળવી ગયેલી...

કોલંબીયા રેકર્ડ્ઝ.

રજુ કરે છે.

ગુજરાત સાહિત્ય અકાદમી

વીમા કું.સી.

કુલ સાહ્યવીમો ૩૫૬૬૬૬૬ ૭ લાઈફ ફંડ ૩૫૧૬૬૬૬

ગુજરાત ગ્રામીણ

1877 { સાધુ પાણી નિત્ય નિત્ય મોરબો

G.E. { મા હોલુ ને ને
1837 { અમે ફેર

બાલ ગીતોને સફળતા

પૂર્વક રજુ કરવાનું

માન મેળવી ગયેલી...

કોલમ્બીયા રેકૉર્ડ્ઝ
રજુ કરે છે.

: શ્રીયુત પિનાકીન ત્રીવેદી :

- G.E. { અહો ! છલ છલ મારા નયના છલકે
3213 { હો મારા નયનાં નિહર વિસર્પા
G.E. { પેલા ચમક ચમક
3101 { પેલા પંખીડાને લેઈ મને ધાય
G.E. { ચાલોને રમીએ હોડી, હોડી
3093 { દિનરાત ચાલ્યા કરું
G.E. { એકલો જાનેરે
1953 { ચિંતા કયે શું વળે ?

: શ્રીયુત વસંત નાયક :

- G.E. { સીતારનો ચોખીન વાંદરો ભાગ ૧-૨
3054 {
G.E. { મારે આંગણ ઉગ્યા ફૂલ
1884 { મોગરાની માળ
G.E. { વીણરે વીણ
1877 { નિત્ય, નિત્ય મોરલી
G.E. { મા હોલું નો આવા ને
1837 { અમે ફેર ફુલરડી ફરતાં

ડિસ્ટ્રીબ્યુટર્સ :-

રૂપી રેકૉર્ડ કંપની, ૧૦ રમેસીડ લેન, મુંબઈ. ૧

શ્રીઓના

મદર, લોહીવા, મલુદોપ, ગભશિયના
શેગો, વધ્યત્વ વગેરે માટે

અકસીર છે. કિંમત—ખાટલી એકનો રૂપિયો એક

ત્રણ ખાટલી સાથે લેનારને રૂ. ૨-૧૦-૦

હવાના વેપારીઓ વેચે છે. ન મળે તો લખો:—

હાંઝા ફાર્મસી

ગાંધીરાડ, અમદાવાદ; ઊંઝા. (ઉ. શુ.)
કાલબાદેવીરાડ. મુંબઈ; લક્ષ્મીરાડ, પુના

ફેલ્ટ રૂપિયા જે

જેટલા નજવાં લવાજમમાં લગલગ જે હજાર

જેટલાં પાનાતું વાંચન આપનાર

મા સિ ક પ ત્ર

અ ના વિ લ પો કાર

આહક થઈ ખાટરી કરવા સૌ કોઈને વિનંતી છે.
જાહેર ખર્ચ આપનારાઓ માટે પણ સારું સાધન છે.
આહક થવા માટે રૂ. ૨) જે રૂપિયા મ. ઓ. થી મોકલવા
તેમજ જા. ખ. ના વાવ માટે લખો:

શ્રી અનાવિલ પોકાર આફીસ,

ખરાનપુરી ભાગેશ, સુરત.
ભાજવાળી પોળ,

વર્નાક્યુલર ફાઈનલની શિક્ષિકા બહેનો-ભાઈઓ !

ભાષા-પરિચય

સંપાદકો : નગીનદાસ શાહ અને પૂર્ણનંદ પંડ્યા.

વર્નાક્યુલર ફાઈનલ પરીક્ષાનાં ભાષાના પહેલા પેપરની પદ્ધતિ પ્રમાણે “ભાષા-પરિચય” નામક પુસ્તક તૈયાર કરવામાં આવ્યું છે. તેની અંદર કાવ્ય આરવાદ (કાવ્યો ઉપર પ્રશ્નો), ગદ્ય સારાંશ કાવ્ય સારાંશ, કાવ્ય સમજૂતી, ગદ્ય સમીક્ષા (ગદ્ય લખાણ ઉપર પ્રશ્નો), ગદ્ય સમજૂતી વગેરે જાળવેલા સંપૂર્ણ રીતે ચર્ચાઈ છે. તદ ઉપરાંત વ્યાકરણ વિભાગ અને પ્રકીર્ણ વિભાગોની પણ યોગ્યતા કરવામાં આવી છે. જેમાં પંક્તિ, પૃથક્કરણ, પદચ્છેદ, વાક્ય સુધારણા, કહેવતો, સ્વાત્મક વાક્યો, નરમાદ્ય શબ્દો, જોડક શબ્દો, શબ્દ વિન્યાસો, વગેરેની સંપૂર્ણ ચર્ચા કરવામાં આવી છે. કિંમત ૦-૧૦-૦ દપાલ ખર્ચના બે આના.

પ્રાપ્તિસ્થાન : જીવનલાલ અમરશી મહેતા : પીરમશાહ-અમદાવાદ અને વીલાપારણા.

પુસ્તક લવાજમે :-

૮૬ વર્ષનું મહિલાઓનું અનુપમ

માસિક પત્ર

અનાવિલ જ્ઞાતિની બહેનોને

સને ૧૯૪૩ માટે ફક્ત

બે રૂપિયામાં ‘સ્ત્રીબોધ’

મળે છે. આજે જ તમારું

લવાજમ મોકલી મોકલે બતા.

‘સ્ત્રી બોધ’

નામ _____

સુ. _____

ઉંમર _____

અવધાસ _____

સહી _____

‘સ્ત્રી બોધ’ ઓફીસ : પીરમશાહ, રોડ : અમદાવાદ.

નવેમ્બર ૧૯૬૨	અનુક્રમ પુસ્તક બાર આના	{ વર્ષ ૮૬ : અંક ૧૧ મુળ્ય અંક : ૧૦૩૦
૧ દીપકમાળ	શ્રી નમીનદાસ શાહ	૪૬૧
૨A શુભાશિષ	શ્રી પ્રાણ્યંકર ઉપાધ્ય	૪૬૨=
૨B અભિનંદન	શ્રી સુરવરમ	૪૬૨
૩ નવલ વર્ષ	શ્રી નરહરિપ્રસાદ બાદ	૪૬૩
૪ રાતની વાત	શ્રી અશોક દર્મ	૪૬૪
૫ ઝોરતા	સી હસુભતી ધી. દેસાઈ	૪૬૫
૬ બેનને પત્ર	...	૪૭૦
૭ ચંદ્રાનના ચંદ્ર	શ્રી 'પતીલ'	૪૭૩
૮ સંગીતના મુર	શ્રી રઘુજીત મ. રોહ	૪૭૪
૯ ચન્દ્રકા	શ્રી 'ભારદ્વાજ'	૪૭૬
૧૦ ઋગ્વિદ્યા	શ્રી હિતમરામ દુ. શુક્લ	૪૮૧
૧૧ અદારે તંત્રી થાવું	શ્રી વાઠીલાલ ડ. યાદ	૪૮૫
૧૨ દાતાર	શ્રી 'અનામી'	૪૮૭
૧૩ ફૂંજે કોવલડી	શ્રી કમુખદેન પુરુષીર	૪૯૦
૧૪ શાને !	શ્રી રઘુનીકાન્ત બાદ	૪૯૩
૧૫ અર્જુનનું અભિમાન	શ્રી ધીરજીરામ 'જા. બ્યાસ	૪૯૫
૧૬ ગુજરાતની નારી	શ્રી 'ચન્દિક'	૪૯૯
૧૭ રંગ ભેરંગી દીવા	શ્રી વિશ્વ મહેતા	૫૦૫
૧૮ કેસ ગૂંફન કળા	સં. નમીનદાસ શાહ	૫૧૨
૧૯ મીનાઈ ઓચો	શ્રી રમણીકલાલ દલાલ.	૫૧૫
૨૦ બેદનો પકરો	શ્રી બાનુમતી પો. આલામ	૫૧૮
૨૧ ઉજવું દીવાળી	શ્રી ચાન્તીકુમાર પંડ્યા	૫૧૯
૨૨ અનસુયાએ પતિના અરોગ્યને કેમ સુધાર્યું	શ્રી કુંવરશી ધ. સંપત	૫૨૪
૨૩ કુદરતનો ચાંદલો	શ્રી કેસવલાલ શાહ	૫૨૫
૨૪ મૃત્યુને	શ્રી રઘુનીકાન્ત બાદ	૫૨૬
૨૫ કેકાસ્વની મધુરી	મનુભાઈ ત્રિવેદી	૫૨૭
૨૬ ઓ સમાચાર	...	૫૨૮

પંડિત જવાહરલાલ નહેરુએ
ચોતાની દીકરીને લખેલા ૩૧
પત્રો. સચિત્ર કિ. આઠ આના.

ઇન્દીરાને પત્રો.

જીવનલાલ અમરેશી મહેતા : પીરમશા રોડ, અમદાવાદ.

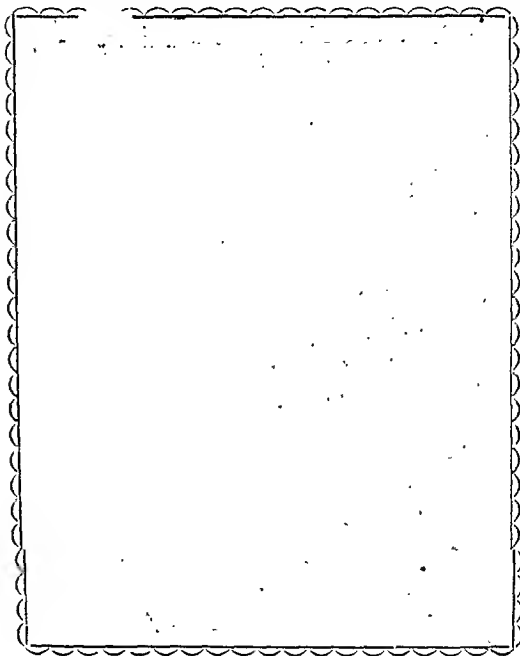
મીલ માલીક : : મીલ મજદૂર
સમાજના આગેવાનો : : વર્તમાન પત્રના તંત્રી
વગેરે મળે

દિલના ડામ

અમૃતલાલ રતનજી મચ્છા.

નૂતન સામાજિક નવલકથા
કિ. ડા. ચાલી : : પાકું પુંકું : : હુ કલર નેકેટ સાથે
છવનલાલ અમરશી મહેતા : પીરમણરામ : અમદાવાદ

દી
પો
ત્સ
વી

અ
ક

પૂર્ણંગ અંક

૧૦૩૦

વર્ષ ૮૯ :

નવેમ્બર : ૧૯૪૨

: અંક ૧૧ મા

દીપકમાળ.

મોંધી હો ! માળ દીપકની !
આશા હો ! અવની અંતરની !
નવજ્યોતિ જગમાં પાથરવા,
માનવ ઉરે તિમિર સંહરવા... મોંધી હો !

તુજ પગથાળે અમ અંતરજગ અગમગતું !
તુજ દીપમાળે અમ ઉરજ્યોત તગમગતું !
ધર્યાંગણિયાં ગામ સિમાડાં થનગનતાં !

મોંધે પંથે દીપક . ધરતી,
સુપુત્ર જગને જગૃત કરતી;
ગરીબ-ધનિકની ઉજ્જવળ દેવી !

મોંધી તું મુંજ દીપકમાળ દીપકમાળ !... મોંધી હો !

નર્મીનદાસ શાહ

શુભારિષ

શ્રી હરિ શારદા રૂપે સદા શ્રી હરિ શારદા
મંગલ બુવને મારાં બાલ્યાં વસાને સદા. ૧
કરે હે વિશ્વના દેવ તમારી ઉત્કૃષ્ટતા,
નિયોગે ઉરમાં ઉર સર્વની વરવા કૃપા. ૨
પામળે મુખ હે મારાં મર્મને ધ્રુવ તારણે,
રહાએકો સદા મર્મ રહે છે રહનારને. ૩
સેવાના મુત્રમાં રનેકે પ્રાપ્ત બને પરાવળે,
ઉનાં ઉગળાં તેજ નેવાં જીવન જીવળે. ૪
સદા સત્યાર્થ પામે પામે, મુખ સદુત્તમ,
કલા કૌશલ્ય લાવાદિ બીજાં શાં વધળે તમ. ૫
શિવભક્તિ પ્રસાદે સત્ દીર્ઘાયુ હો નિરામય,
શુભાશા સર્વની એવી વીતળે મુખમાં વપ. ૬
એકતા સાધળે રૂડી દિલમાં દિલ ભેગવી,
પ્રત્યક્ષે પ્રભુને રાખી જીવળે જિદગી નવી. ૭
ધ્રુવ છે—આ ધરાકાશ ધ્રુવ છે જગ પર્વતો,
અમારા સર્વમાં એમ ધ્રુવ નેવા સદા રહે. ૮
ઉદ્ભાસિત બને પૂર્ણ નેના નાદથી બોમ બૂ,
નેનાથી જગતો ભાનુ રહે એ તમને પ્રભુ. ૯

(વસંતતિલકા)

સિદ્ધિ દળે સદા દુઃખ નિર્દુઃખ રાંતિ
તેજેજી શારદની રજની રૂપાળી.
એમાં અખંડ જીવળે તમ ભાવ વર્ષા;
દેહેરે રૂમાં દસિત કુમુદો સર્વ એમાં. ૧૦

—ભાણુશંકર ઉપાધ્યાય

‘અભિનંદન’

(સાદક-જંદ)

આજ મિત્ર બધાને વંદન છે,
મુજ અંતરથી અભિનંદન છે,
નવ આવ તમે સૌએ જ ભરો,
નિજ દાષ ઉમંગે નિત્ય કરો. ૧
નવ કીર્તિ મળો તમને ઉગળી,
નમ્ર વાદળમાં મરમે વીજળી,
નવ ભર્મિ તમે ઉરમાં ધરળે,
નિજ યોવન સૌ સાર્યક કરળે. ૨
પ્રભુ મિત્ર જે આજ કૃપા કરળે,
જગતા કદિ હોય સદુ દરળે,
સરસ્વતી મા ગુજ દણિ દળે,
વિદ્યાન અનુપમ સૌને કરો. ૩
દેવેય કૃપાણુ માફ કરો—
ગુજ બાળકનાં, સૌ પાપ દરો,
આજ મિત્ર બધાનાં પાપ દરો,
મુજ અંતરથી અભિનંદન હો. ૪

મુરુવરમ

નવલ વર્ષ

કુલ ધર્મ દીર્ઘ સ્થંભ ગૃહિણી યત્ય છે તું પૂજ્ય જો,
નિવેરતા નગને ગમે તું વેર સહુ ભૂલી જશે;
તુજ બાળકો ભાવી પ્રજા છે રંભા એ સંભાળજો,
વિક્રમ તણા નવ વર્ષમાં એ બધું તું સુખીએ યજો.

વિદ્યા, સુધા-વંસુધા તણી પાજો અને તું પણ પીજો,
સમતા મહીં સુખ છે સદા સમભાવના પ્રસરાવજો;
તુજવંશ રક્ષક પ્રિયતમાને સ્નેહથી સત્કારજો,
સહકાર સાધી તેહનો આ વર્ષમાં સુખીએ યજો.

હૃદય કશી નારીને શું હિનતા તેમાં નથી ?
સમજાય તેમાં અધમતા તો રાખજો સંભાળથી;
તેના હૃદયમાં આત્મ ગૌરવની પ્રજા પ્રગટાવજો,
એ હૃદય રાત્રી સંગ રંજે વર્ષ આ અપનાવજો.

નવસજન ધાયે હિન્દુ હિસ્સો મહીં કંઈ આપજો,
છે ગહન સેવા ધર્મ પાવનો પરમ અંતર સ્થાપજો,
જે દેશમાં તુજ નમ્ર છે તે દેશનાં કુળ ટાળજો,
જયવંત દીર્ઘવંત નવલે વર્ષ તું બધું યજો.

નરહરિપ્રસાદ ભટ્ટ

એક ચીની યુવાનની પ્રણયકથા

રા ત ની વા ત

લેખક : અશોક હુપ્પ

એકાદ હજાર વરસ આ વાતને વીત્યાં હશે. ચીનના સમ્રાટ હોઆંગ-ઓના રાજકાળમાં જેનીઆઈ નગરમાં તિયેન-પી-લો નામક એક પ્રસિદ્ધ પિદ્ધાન રહેતો હતો, જેને મિંગ-ઈ નામનો એક સુંદર પુત્ર હતો. પોતાના શારીરિક સૌન્દર્ય જેટલા જ જ્ઞાનની વૃષ્ટિ તથા વિનય રીતભાતથી સમજા જુવાનોમાં મિંગ-ઈ જુદો પડી આવતો.

મિંગ-ઈની પચ અઢારેક વરસની થઈ હતી. તેવામાં તેના પિતાને મિંગ નગરમાં અધ્યાપકની નોકરી મળી અને પિતાની સાથે તે ત્યાં ગયો. નગરથી થોડે જ દૂર રહેતા મિયાંગ નામના રાજ્યાધિકારીને પણ એક શિક્ષકની જરૂર હતી. આ નવા અધ્યાપકનું આગમન સાંજનાં એ જોઈ કાર્મ શિક્ષકની બહામણ કરી રફ તેમ હોય તો જ્ઞેવાને શ્રીમતી મિયાંગ એને ઘેર ગઈ, અને ત્યાં તેના સુશિક્ષિત પુત્રની વાતોથી એટલી મોહિત થઈ ગઈ કે એને જ પોતાના બાળકાના શિક્ષક તરીકે નિયુક્ત કર્યો.

શ્રીમાન મિયાંગનું મકાન નગરથી દૂર હોઈને મિંગ-ઈએ પણ ત્યાં જ રહેવાનું કર્યું. આવશ્યક સામાન લઈને શ્રીમતી મિયાંગ સાથે

આલી નીકળતાં પહેલાં એના માખાપે એને ખૂબ ખૂબ ઉપદેશ આપ્યો, જ્ઞાનીઓનાં અનેક ગોષ્ઠવચન સંભળાવ્યાં અને વિદાયસમયે મહર્ષિ લા-ઓત્સેનું આ વચન સંભળાવ્યું કે, 'સુંદર મુખ મોઢ અને વામણા કારણપ હોઈને પોતાની જાતને એથી કમાવા ન દેતાં હમેશાં સાવધ રહેવું જોઈએ. તું પૂર્વ દિશા એથી કાર્મ રમણીને આવતી જુએ તો તારું મુખ પશ્ચિમ દિશાએ ફેરવી નાખવું જોઈએ. અને પશ્ચિમ દિશાએથી આવતી ઝાંય તો પૂર્વ દિશામાં.'

મિંગ-ઈથી આ બધા ઉપદેશ તરફ ધ્યાન ન આપી શકાયું હોય તો એના કારણમાં કદાચ એનું નવયૌવન તથા ઉમંગ બધાં દિવસી અરિધરતા ગણાવી શકાય.

માખાપના ચરણરૂપથી કરીને એ તો આલી નીકળ્યો અને નવા રયાનમાં મવા લોકો વચ્ચે ચરદ અને શિશિર તો ક્યાં જે પીતી ગયો.

વસંતનાં અજવાળિયાં સાથે હોવા-ચાઓ અથવા ચલદહમરીને ઉત્સવ નજીક આવી પહોંચ્યો ત્યાં મિંગ-ઈ માતપિતાને મળવા

અધીરો બની ગયો. શ્રીમાન ચિંત્તાને પોતાની ઈચ્છા જણાવતાં એમણે સહર્ષ અનુભવ આપી. હોવા-આઓના પ્રસંગે આત્મીય જનોને ઉપહાર આપવાનો રિવાજ હોઈને મિંગ-ઈને પણ માવિત્રો મુટે કંઈક ઉપહાર લેતા જવાનું મન થયું. એના ગજવામાં એણે થોડીક જોગવાઈ રાખેલી.

એક મુંઝરીને પોતાને જોઈને છુપાઈ જતી દેખી. મિંગ-ઈને કે પલેક માત્ર તેને જોઈ શક્યો પરંતુ એનાં મોઢક નેન, એનો શુભાશી ચહેરો અને એનો નાજુક દેહ તેના માનસપટ પર અંકાર ગયો. આ રમણીય વાતાવરણમાં એ દર્શનથી એનું ચિત્ત કુબ્ધ બની ગયું. મિંગ-ઈ ગભરાઈને સાંધી ઊડીને ચાલવા

હવા એ દિવસે ફૂલોની સૌરભથી મરત તથા મધમાખીઓના ગૂંજનથી કંપિત બની ઊડી હતી. ચારે તરફ ઊગી નીકળેલા ધાસને જોતાં મિંગ-ઈને ચાલતાં ચાલતાં વિચાર આવ્યો કે એ જે માર્ગે થઈને જઈ રહ્યો છે તે માર્ગે પર વર્ષો થયાં કોઈએ પગ મૂક્યો નથી. પુરાણાં ઇશો બને બાજુ બાહુ લંબાવીને એનું જાણે સ્વાગત કરી રહ્યાં હતાં અને એનાં પાંદડાંની ઓથે રહેલાં પંખીઓ કંઈ દારા પોતાનો આનંદ પ્રદર્શિત કરી રહ્યાં હતાં. તેનું ચિત્ત આટલું બધું પ્રકુલ કેદી નહોતું બન્યું. નાચતા ફૂલોના રસ્તે આવતા ફૂલોના એક વનમાં જોડી ગયો. ઉપર ચારે તરફ આસમાની આકાશ અને ફૂલોની માદક સુગંધ, આ મધુર નિર્જનતા એને અત્યંત સુખદ લાગી.

ઓરતા

રાગ-મિશ્ર તિલક કામોદ તાલ-હિંચ.

[લય-માણવીસેર માણવીસે મારે મુંબઈની મોજી]

તાણવીસેર...તાણવીસે મારે ધમકારે હાંચું તાણવીસે.

નવલખ ફૂલો ગાયું બહાવીડાં
સમદર ગોળીયું બારવીસે.....

મારે ધમકારે હાંચું તાણવીસે.

મેરુ રવેયો નામ નેતરાંથી મહીમાં;
વલોણાથી પરચો આધારવીસે...

મારે ધમકારે હાંચું તાણવીસે.

સુંદરીયે સાંટે કરલણીયો મહોડાં;
કોડીયુંના કામણે નવાડવીસે.....

મારે ધમકારે હાંચું તાણવીસે.

નિત નિત મારે રુડીના રોડડાં;
મનજીડાને વાંદળી વગાડવીસે.....

મારે ધમકારે હાંચું તાણવીસે.

દીલકામાં ઓરતા કે મારા આ નેહડાં;
રાધિકા જોવાલણી રમાડવીસે.....

મારે ધમકારે હાંચું તાણવીસે.

સૌ હસુમતિ ધીરજગાલ દેસાઈ.

મોડયો એ ગભરાટમાં એના ખીસામતિના ચાંદીનો ટુકડો જમીને પર પડી ગયો એનો પણ ખ્યાલ એને ન રહ્યો.

થોડી જ વાર પછી કોઈ નાજુક ડબલે પાછળ દોડતાં રહીને સાદ કરતું હોય એમ એને લાગ્યું. ચક્રિત થઈને પાછળ જોયું તો એક છાંટરી. એ જોલી 'મારી મલેકા' એ આ ચાંદીનો ટુકડો તમને આપવા મોકલી છે. તમે એ જમીન પર જ ભૂલી ગયેલા. મિંગ-ઈએ એને શાખાથી આપીને એની મલેકાને પણ નમસ્કાર સાથે ધન્યવાદ આપવા કહ્યું. એક વાર નંજરે પડેલી

સહસા એણે અવાજ સાંભળીને આંખો જોતી લીધી તો ફૂલોની આડમાંથી ફૂલ સમી

માતાપિતાને મળાને મિંગ-ઈ પાછો વળ્યો

ત્યારે એ અપૂર્વ સુંદરી નનાં નગરે પહેલી ત્યાં જ આવીને ઊભો રહ્યો. આ વખતે ઘીન વનરાજીમાં એણે એક લવ્ય કુરીર જોઈ, નનાં પહેલે એનું હાથ નહોતું દોરાયું. એ એ દિશાએ આગળ વધ્યો અને જોયું તો એ જ પેતાની કંદપના સામ્રાજી પેલી હોકરી સાથે વાતો કરી રહી હતી. મિંગ-ઈએ ખાનપૂર્વક જોયું તો એ પણ તેની તરફ જ જોઈ રહેલી જણાઈ, અને હસીહસીતું એની જ વાતો કરી રહી હોય એમ લાગ્યું.

મિંગ-ઈ ને કે બહુ શરમાળ હતો, છતાં આ વખતે સાદસ કરીને પીળાં ફોલોથી ઢંકા-એણું કુરીરનું ફાટક એણે ખોલી નાખ્યું. દર્પા-વેશમાં એ આગળ વધ્યો. મલેકાએ જોઈને જોઈને અંદર છુપાઈ ગઈ, પરંતુ હોકરી બોલી: 'આવો, આવો, આંદોનો ઢુકડો પાછો મોક-લાવવા માટે આભાર માનવા આવ્યા છોને ? આવો, તમારાથી એ ધરી વાતો કરવાથી એનું ચિત્ત પણ પ્રકુલ્લ થશે, કારણ કે તમારી વિદ્યા અને પ્રતિષ્ઠાથી એ સુપરિચિત છે.

મિંગ-ઈ સસંકોચ ધીમી ગતિએ અંદર ગયો. આંદરની પ્રવેશ વસ્તુમાંથી ઉઘ-છતાં મધુર સુગંધ ફેલાઈને ચિત્ત પર ડાઈ રહ્ય-ચુકત અસર કરી રહી હતી. મલેકાએ મધુર સ્વર અને શબ્દોએ તેનો સત્કાર કર્યો. મિંગ-ઈએ વહનસ્થલ પર હાથ મૂકી નમસ્કાર કર્યો. તેના અનુમાને એ અધિક લાંબી હતી. એનું શરીર કમળ જેવું કામળ અને એકવકુલ હતું. એના કાળા કાળા કેશની વેણીમાં ગૂંથાએલાં મુ-શા-ક્રીદ પુષ્પો લટકી રહ્યાં હતાં. અને પ્રકાશનો રંગ બદલાતાં નદમ બાળ્યનો રંગ બદલાય છે તેમ હાલતાં ચાલતાં તેનાં પીળાં વચ્ચોનો રંગ બદલાતો રહેતો હતો. તે બોલી, 'હું બૂઝતી ન હોઉં તો આપનું નામ મિંગ-ઈ છે, ખરું ને ? શ્રીમાન ચિયાંગનાં બાળકાના આપ શિક્ષક છો, અને તેઓ મારા આત્મીય હોઈ આપ પણ કંઈ પારકા નથી.'

જરા પણ ચકિત ન થતાં મિંગ-ઈએ પૂછ્યું, 'આપ કેનાં પુત્રી છો, અને મારા યજમાન સાથે આપને શો સંબંધ છે એ હું પૂછી શકું છું ?'

'પિંગ પરિવારમાં મારો જન્મ થયો છે' સુંદરી બોલી, 'મિંગ-તો નગરનો એ અતિ પ્રાચીન વંશ છે. મારું નામ સો-ઈ મારા પતિનું નામ ખાંગ. એ પણ બહુ ઉચ્ચ ખાનદાનના હતા અને એમની સાથેનાં લગ્ન દ્વારા જ આપના યજમાનના કુટુંબથી સંબંધ બંધાયો. પરંતુ લગ્ન પછીના થોડા જ દિવસોમાં મારા પતિ અવસાન પામ્યા, અને ત્યારથી હું આ નિર્જન સ્થાનમાં આવી રહી છું.'

એના સ્વરમાં ચિત્તને બેહોશ બનાવી દેતું સંગીત હતું. મિંગ-ઈએ કહી એવો મધુર સ્વર નહોતો સાંભળ્યો. એ વિદ્યુળ બનવા લાગ્યો. પરંતુ એ વિધવા હોઈને વિના નિમંગ્રણે તેણે વધુ વાર ત્યાં ન રોકાવું જોઈએ, અને એ ઉચિત પણ નહોતું. આ પીને એ જવા માટે ઊભો થયો. પરંતુ સો-ઈએ જ એને એટલી ત્વરાએ જવા ન દીધો.

એ બોલી, 'થોડી વાર તો બેસો. તમે મારે થેર આવ્યા છતાં હું તમારી ચોચ ખાતરખરદાસ્ત નહોતી કરી શકી એ શ્રીમાન ચિયાંગના જણવામાં આવે તો એ કેટલા નારાજ થાય ? બોલન કરીને જ જાઓ.'

મિંગ-ઈ મનમાં ખુશ થતો રોકાઈ ગયો. બને વાતો કરતાં રહ્યાં. પ્રકાશ ક્યારે અંધ-કારમાં વિલીન થઈ ગયો તેના પણ ખ્યાલ ન રહ્યો. નોકર હોકરી આવીને દીવો સળગાવી બોલન માટે આસન બિછાવી ગઈ. બોલન આવ્યું. મિંગ-ઈ જમવા બેઠો, પરંતુ સામે બેઠેલી સુંદરીમાં એનું ચિત્ત એટલું તલીન હતું કે બોલનની રૂચિ નહોતી રહી. સો-ઈએ બોલન માટેની એની અરુચિ જોઈને શરાબ માટે આમ્રહ કર્યો અને બને ખાલાનાં ખાલા

ગટગટાવી ગયાં. લાલ રંગનો એ મીઠો શરાબ ખૂબ ઠંડો હતો, 'પરંતુ પીવા બાદ નસોમાં અદ્ભૂત ગરમી આવી ગઈ. મિંગ-છની નજર સામેના ચમકાટમાંથી કુટીરની દિવાલો ખસી ગઈ, 'છાપરુ' જીડી ગયું અને દીવા આકાશના તારા સમા લાગવા માંડ્યા. એ સાથે સો-ઈતો કંકરુવર નિદ્રિત રજનીમાં દ્રશ્યી આવતા સંગીત 'ધ્વનિની પેડે તરતો તરતો તેના કાનને પહોંચવા લાગ્યો. એની છાતી ફૂલવા લાગી, જખ્ખાન લોલી પડી ગઈ અને એવી એવી વાતો એ કરવા લાગ્યો, જે કરવાનું એણે પહેલાં કદી સાદસ નહોતું કર્યું. સો-ઈએ ન તો એને એવી વાતો કરતાં વાળે કે ન તો કશો કંટાળો દર્શાવ્યો, પરંતુ આનંદોર્જિત નેત્રે અને સસ્મિત તેને સાંભળી રહી.

એ બોલી, 'મેં સાંભળ્યું છે કે સંગીતવા પશુ તમે ગ્રેમી છો. હું જે ચોક્કસ બાંધ્યું છે. આજે તમારા જેવા ઉસ્તાદ સાથે એક સ્વરમાં ગાવાનું દિલ યઈ આવે છે, મેં કેટલાંક ગીતોને સંગ્રહ પણ કર્યો છે.'

'તમે भारी સાથે ગારો તો હું સહજ ગાઈશ, તમારો ગીતસંગ્રહ તો મને ખતાવો.' મિંગ-ઈએ સોત્કુક જવાબ આપ્યો.

ઘંટડી વગાડીને સો-ઈએ ગીતસંગ્રહ લાવવાની આજ્ઞા કરી અને છોકરી તે લઈ આવી. પીળા કાગળ પર સુંદર અક્ષરે કાળી સાહીથી લખાએલાં ગીતો એ જેવા લાગ્યા. 'વેન-ચીન, કાઓ-પીન, ચો-ચો વગેરે જેવા પ્રાચીન મહાકવિઓનાં ગીતો પશુ તેમાં જોઈને તે બહુ નવાઈ પાડ્યો. આ પ્રાચીન ગીતોની નક્કલ કોઈની પાસે હોવાનું એની કદપનાની પશુ બહારનું હોઈ એ અમૂલ્ય અને અપૂર્વ સંગ્રહ માટે એનાથી આનંદના ઉદ્ગાર નીકળી ગયા.

એ બોલ્યો, 'એકાદ સમ્રાટના ખનના કરતાં પશુ આ ગીતસંગ્રહ અધિક મૂલ્યવાન

છે. અને કવિસમ્રાટ કાઓ-પીનનું આ ગીત ! આહ, એવી કૃતિ કોઈ જ નથી રચી શક્યું !'

'કાઓ-પીન ! મને સર્વથી પ્રિય કાઓ-પીન' સો-ઈ વિહ્વલ આંખે બોલી, 'મિંગ-ઈ, ચાલો, આપણે એનું જ ગીત એક સ્વરમાં ગાઈએ—'

સ્તબ્ધ, મધુર અને માદક રજની સ્વરની મીઠી લહરીઓથી સ્પૃહિત બની જીડી. પશુ પ્રેરીજ વાર બાદ મિંગ-ઈ ગીત બંધ કરીને પોતાની સંગિની પ્રત્યે જોતો રહી એતો કંઈ સાંભળવા લાગ્યો-કેટલો મધુર સ્વર ! એ બાંધે સંજુર્જિત બની ગયો, એની અંધારાંધારી આનંદનાં આંસુ વહી નીકળ્યાં.

આ જ રીતે રાત વીતતી જતી હતી અને એનો ગોદમાં બેઠાં બેઠાં જથ્થુ લાલ શરાબ પી રહ્યાં હતાં અને પાંચસો વર્ષ પુરાણાં ગીતો ગાઈ રહ્યાં હતાં.

રાત્રિનો અંત નજીક આવતો ગયો. મિંગ-ઈ ક્યારેક સ્વપ્નમાંથી જાગીને વિદાય લેવાનો વિચાર કરતો. પરંતુ દરેક વાર સો-ઈ કોઈ પુરાણા કવિની એવી તો ચીજ છોડતી કે તે મંત્રમુગ્ધ બનીને બેસીજ રહેતો, અને કાન સિરાપની એની તમામ ધનિદ્રિયો બાંધે ચેતન-હીન બની જતી...અને એક ગીતને અંતે સો-ઈએ જ્યારે શરાબની ખાલી તેને ધરી, ત્યારે પોતાનો હાથ તેના ગળામાં બેરવીને તેને પોતાની પાસે ખેંચ્યા વિના એ ન રહ્યો, શરાબથી પશુ લાલ એના અધરો પર એક મુગ્ધન જડી દીધું. એ હોહ પછી છૂટા પડ્યા જ નહિ;—કોણ જાણે રાત ક્યાં વીતી ગઈ.

પક્ષીઓ કસરવ કરવા લાગ્યાં અને ઉદયમાન સૂર્યને જોઈને ફૂલોએ પશુ પોતાનાં ચોપચાં ઉઘાડ્યાં. મિંગ-છને આખરે વિદાય લેવી પડી, અને ત્યારે તેને વિદાય આપતી

સો-ઈ બોલી, 'પ્રિયતમ, જ્યારે પણ આવી શકાય તેમ હોય ત્યાં જઈ આવજો. પરંતુ મારી એક પ્રાર્થના છે કે આપણા જાતેના પ્રેમની વાત બહાર ક્યાંયે ન કરતા: આકાશના સિતારા સિવાય સર્વેથી આપણો પ્રેમ ગુપ્ત રહેવો જોઈએ. મને તમારામાં પૂરતો વિશ્વાસ છે કે એ ગુપ્ત રહેશે. આપણી આ ઉદ્દેશિત રજનીની સ્મૃતિરૂપ મારી આ સુગંધ બોટનો સંકેત કરે.'

પીળા પત્થરમાં કોતરેલા સિદ્ધતા આકાશના એ પેરવેઈટનો મિંગ-ઈ એ પ્રેમપૂર્વક સંકેત કર્યો અને એ ઉપવાર દેતા હાથને એણે પણ સુગંધની બાંધણી આપી. 'હું તને કાઈ વાતે કંઈ પહોંચાડું તો ભગવાન મને સજ્જ કરે.' એટલું કહી તે ચાલી નીકળ્યો.

શ્રીમાન ચિયાંગના ઘેર પહોંચીને એ દિવસે જીવનમાં પહેલીજ વાર મિંગ-ઈ અસત્ય બોલ્યો. એણે કહ્યું કે એની માતાએ તેને દરરોજ રાતે ઘેર પાછા ફરવાની આજ્ઞા કરી છે. શ્રીમાન ચિયાંગે વિશ્વાસપૂર્વક એ વાત માની લીધી.

મિંગ-ઈ દરરોજ સંધ્યા સમે સો-ઈને ત્યાં પહોંચી જઈ આનંદમાં રાત્રિ વીતાવતો. તેઓ માતા, શેતરંજ બેઠતા અને ફૂલો, વાદળાં, ઝરણાં, પંખી ને બમરો પર કવિતાઓ કરતાં. બધામાં સો-ઈ પોતાના પ્રેમથી ચડી જતી. શેતરંજમાં પણ મિંગ-ઈના રાગને તે ઘેરી લેતી.

અમા પ્રેમને ખૂલે અને ખૂલી રહ્યાં હતાં. વસંત અને શીશ્મ વીતી ચૂકીને નવાનો પ્રારંભ થઈ ચૂક્યો હતો.

'હવે તો વર્ષાઋતુ આવી. આવી ખરાબ ઋતુમાં હાકરાને રાતે ઘેર બોલાવીને શાં માટે હેરાન કરો છો? લાંબો રસ્તો કાપીને એ યાત્રી પણ કેટલો બળ છે.' એક દિવસ અચાનક મિંગ-ઈના પિતાનો બેટો થઈ જતાં શ્રીમાન ચિયાંગે તેમને કહ્યું. મિંગ-ઈના પિતા તો

સાંભળીને ચકિત થઈ ગયા અને પોતે તો કાઈ દિવસ એને ઘેર બોલાવ્યો ન હોવાનું જણાવીને કાઈ દુષ્ટ સોચતમાં તો એ ફસાઈ નથી પડ્યો ને! એવી મંત્રા વ્યક્ત કરી.

'આપનો એ બળ તો નાપાવાદાર છે કારણ કે એવી કાઈ એળ ગેં એનામાં જોઈ નથી.' શ્રીમાન ચિયાંગ બોલ્યા. 'કાઈ નથી દોસ્તી જામી જતાં પોતાના સમયયુક્ત એકાદ મિત્રને ત્યાં કદાચ એ રહેતો હોય. વારુ, આજ માંજે મારો નોકર તેની પાછળ પાછળ મોકલી દું તપાસ કરાવીશ. કાલે આપણે પાછા મળીશું.'

સાંજે મિંગ-ઈ જેવો નીકળ્યો કે શ્રીમાન ચિયાંગના નોકરે તેનો પીગા લીધો. પરંતુ એક ત્રિમેટા પર આવતાં મિંગ-ઈ એવી રીતે અદસ્ત થઈ ગયો કે જાણે પૃથ્વીજી એને ગળી ગઈ. નોકરની બંધી તલાશ ફાકટ ગઈ અને તે ઘેર પાછો ફર્યો.

મિંગ-ઈએ પોતાની પ્રેમિકા સમક્ષ જઈને બેસ્યું તો તે રડી રડી હતી. એ વિરમિત થયો, વિચારીર પણ ગયો.

સો-ઈ એને ગળે હાથ વોટણી દુસકાં ભરતી કહેવા લાગી, 'પ્રિયતમ, આપણે બંનેએ દલે સદાને માટે જુદા થવું પડશે-શા માટે, એ હું કહી શકું તેમ નથી. પ્રયત્નથીજ હું જાણતી હતી કે આપણે વિખુટા પડવાનો સમય આવશે જ; એ સમય આવી ગયો છે અને મારું દિલ ચિરાઈ રહ્યું છે. આજની રાત પછી આપણે બંને કદી એકબીજાને નહિ મળીએ, પ્રિયતમ! —અને હું જાણું છું કે તમે આજીવન મને નહિ ભૂલો-તમે તો એકે મહાન વિદ્વાન બનશો, તમારા પર ધન અને માનનો વરસાદ વરસશે, અને કાઈ પ્રેમગમી રમણી મારો અગાધ પૂરી દેશે...દલે દુઃખની વાતો કરવાનો કશો અર્થ નથી; આવો, આવો, આ અંતિમ રજની દિલ ભરી-ભરીને વીતાવીએ જેથી મારી સ્મૃતિ તમને દુઃખદાયી ન રહે.'

આંખમાં આવેલાં મેલી-સમાં આંસુ લૂછી શાખીને એણે શરાય, ગીતાનો સંગ્રહ અને સેતાર મંગાવ્યાં. સાત સરોવરની મોઢક સાત ચેતે એણે એક પ્રાચીન ગીત લલકાર્યું. ગીતના તલકારમાં સ્વાર્થ, શોક, કલાન્તિ સધળું રૂખી થયું. અને મિંગ-ઈને આ અંતિમ રાત્રિ પ્રથમ રાત્રિથી પણ અધિક સુખદ લાગી.

પ્રસાદ થતાં મેલી વાર સો-ઈ પોતાના પ્રેમાળને વિદાય આપતા આવી. મિંગ-ઈને યુવન કરીને પ્રાચીન કવિઓનો ગીતસંગ્રહ તેના હાથમાં એણે મૂકી દીધો. અશ્રુપૂર્ણ નેત્રે મિંગ-ઈએ વિદાય લીધી.

મિંગ-ઈ હજુ ચિરવિરહેની વાત નહોતો માની ચક્રો. હજુ કાલે ત્યાં પહોંચવાનો તેનો મનોરથ હતો. પરંતુ ઘેર આવતાં જ જનમાનની સાથે તેના પિતા પણ તેની પ્રતીક્ષા કરતા બહાર જોવા રહ્યા હતા. મિંગ-ઈ કંઈ જોલે તે પહેલાં જ એમણે પૂછ્યું, 'તું રાત્રે ક્યાં રહે છે ?'

પોતાનું વુકાણું પકાઈ ગયું હોવાનું જાણતા મિંગ-ઈએ નિરુત્તર રહી માથું નીચે ઢાળી દીધું. ક્રોધથી ફાટફાટ થતા પિતાએ હાથમાંની લાકડી વડે એજ વખતે ત્યાંજ એને ફટકારવા મોકલ્યો. કંઈક પિતાના અને કંઈક કાપવાના દરથી 'જે પુત્ર પોતાના પિતાની આજ્ઞા ન માને તેને સો વાર વાંસ વડે ફટકારવો.' મિંગ-ઈએ પોતાનો આખો પ્રેમપ્રસંગ જણાવી દીધો.

મિંગ-ઈની વાત સાંભળીને શ્રીમાન ચિયાંગ તો આશ્ચર્યચકિત થઈ ગયા. પીંગકુડું અને કે એ પેઢી સ્ત્રીને પોતે. જોગખતા પણ ન હોવાનું તેમણે જાણ્યું. મિંગ-ઈએ સામી-તીમાં પોતાને ઉપહારરૂપે મળેલો ગીતસંગ્રહ તથા પેટું પેપરવેઈટ આગળ ધર્ધા. શ્રીમાન ચિયાંગ અને તિયેન-પી-સો અને એ જોઈને અવાક બની ગયા. બંને વસ્તુઓ જોતાં જ

જણાતું હતું કે જોહામાં જોહાં પાંચસો વર્ષથી એ જમીનમાં દટાએલી રહી હોવી જોઈ એવી કળા આજના કારોગરાને અસાધ્ય હતી, અને ગીતસંગ્રહ પણ પાંચ સદીઓ પહેલાંનો જ હતો.

શ્રીમાન ચિયાંગ એને તિયેન-પી-સોએ બંતે એ રહસ્યમય સ્થાન જોવાનો નિર્ણય કર્યો.

ત્રણે જણ ફોના વનમાં પ્રવેશ્યા ત્યાં તો સહસા મિંગ-ઈ એક અચપટ ચીસ પાડી જીક્યો. સો-ઈના લગ્ન કુટીરના સ્થાને માત્ર એક જીર્ણ નાની સરખી સમાધિ હતી. પોતે જમમાં તો નથીને તેની ખાતરી કરવા એ આંખો ચોળવા લાગ્યો. પરંતુ સો-ઈની કુટીરનો 'દરો' પતો નહોતો.

'હવે હું સમજ્યો' શ્રીમાન ચિયાંગ જોલ્યા, 'બરાબર, હવે મને વાદ આવે છે, જે સુંદરીએ તમારા પુત્રને મુગ્ધ કરેલો તેનીજ આ સમાધિ છે. એનું નામ સો-ઈ-ચાઓ. એ અદ્વિત સુંદરી એ વખતના સુખા અને મહાન કવિ કાઓ-પીનની પ્રેમિકા હતી. કવિએ પોતાનાં ગીતાનો સંગ્રહ પોતાના હસ્તાક્ષરમાં તેને બેટ આપેલો. એ અસાધારણ સ્ત્રી પૃથ્વી પરથી સહજમાં લુપ્ત થાય તેવી નહોતી. આ નિર્જન વનમાં એનો આત્મા હજુયે વિહરી રહ્યો હશે.

ફોનાની ઉચ્ચ મુગ્ધ સાથે આવેલા પવનના ઝપાટાથી પાંદડાં ખખડી જીક્યાં. આ નિઃસ્ત-બધતામાં તરણે એ પોકારી રહ્યાં હતાં— 'સો-ઈ-ચાઓ.'

તિયેન-પી-સોએ કરીને આ ઘટના પછી પોતાના પુત્રને કોઆંગ-યુ-કુ નગરમાં મોકલાવી દીધો. ત્યાં પોતાના જિવાળને એણે બહુ ઉચ્ચ પદ પ્રાપ્ત કર્યું. એક પ્રસિદ્ધ કુટુંબમાં એનાં લગ્ન પણ થયાં અને એના ફળરૂપ સંવર્ગ્યુસપજ સંતાનો પણ એને થયાં. પરંતુ સો-ઈને એ જીવનાંત સુધી નહોતો બચ્યો અને કદી ફાઈને એ વાત પણ નહોતી કરી.

બેનને પત્ર.

કિંકુયુ : તા. ?-?-૪૨
બહાલી બેન !

સૌ કુશળ હશે. અહિં સૌ કુશળ છીએ. આજે સવારે લગભગ નવેક વાગે અહિંની અમારી પો. ઓ. ના પોસ્ટ મારતરે તાર મોકલ્યો. તાર દતો મોઝાસાનો. દેખોને જ મારા હૃદયમાં ધડકારા થવા લાગ્યા. ધડકતે હૃદયે તાર ફેડ્યો દતો. બાઈ નો તાર. જણાવેલું કે : "mother died on seventh. Raman." માય આટલા જ શબ્દો. પણ એટલા ગંધાગાંડ્યા શબ્દોએ તો હૃદયમાં બારે ઉચ્છવાયક કરી નાખી : ન સહેવાય એવું હર્દ દેખામાં થવા લાગ્યું. ને જાણે કોઈ બારે બોળ તણે મુંઝાવા લાગ્યું. નજર સામે સુખી આસ્થ-કાળ તરવરવા લાગ્યો. કોઈ અકથ્ય વેદનાથી આત્માસનની જરૂર લાગી. પ્રિયજનના મૃત્યુથી મોટે પોક મૂકી, માયું કુટી તેમજ બીજા એવા દેખાવ કરી સીને ખજર આપવાની કહંગી, બેહુદી તેમજ અર્થ વિનાની પ્રચુલિકાને હૃદયમાં રથાન પહેલેથી મળ્યું નથી. એવા કુસંસ્કરિત, સમજુ ને હિંચા વિચારિતે પોષતાં, આપણું બા-આપણ તરફથી મળ્યાજ નથી તો એવો દેખાવ કરવાનું મને આવડે જ ક્યાંથી ? આજુઆજુ પડોશીવર્ગને જાણુવા ન હતાં એકાંતે જઈ આંસુ વહેવરાવ્યાં. બાળકોના જોવામાં આ આવી ગયું. નાદાન બાળકોથી ના સમજાયું કે હમેશાં હસતી રહેતી એમની વિમળાબેન (મને બાથી સજોધવા નથી દીધાં) આજે શાથી રૂને છે ! છોકરાંથી એ કેમ સદન થાય ? એ પણ બને એકી સાથે રાવા લાગ્યાં. આથી કરી પડોશમાં કંઈક જાણુ થઈ પણ

ખરી, છતાં ચોખવટ કરવાની હિંમત કોઈની ના ચાલી. મારી-ખાસ બે'ક બેનપણીઓ કે જેમને બાની ખિમારીની જાણ હતી, એમને આ સમાચાર મેં આપ્યા. કંઈક આત્માસન મેળ-વવાની આશાએ જવાબમાં જાતેજ મારી અપાય એટલું આત્માસન દીધું, હિંમત આપી, મને દુઃખી જોઈ પોતે દુઃખી થયાં, આ સિવાય એ પણ શું કરે ?

બેન ખરેજ-સચોગોવશાત મારાથી ઉવ-ટની ઘડી લગી એ આપણાં પ્રેમાળ બાને જોઈ શકાયું નહિ એ હું જિંદગીભર ભૂલનાર નથી. આટલી દુઃખી પ્રસ્તાવનાને અંતે એમનાં મીઠાં સંસ્મરણો તાજાં કરું છું. જો કે સંસ્મરણો ચોતરવાં એ મારી શક્તિબદ્ધ છે, છતાં યથાશક્તિ પ્રયત્ન કરું છું.

પ્રથમ એક ઘટના યાદ આવે છે. મારાગંગાની શાળાની બાજુમાંજ શિક્ષકને રહેવાની ઓરડી, રસોડું વગેરે છે. અને રસોડાની બારીએ બેઠાં બેઠાં ને કામ કરતાં કરતાં ચારે કોર ખોલી જોડેલો ફૂલોનો બગીચો આખને તેમજ મનને ઠારેતો. ત્યાં પસિજ કપીફૂલી કરી તૈયાર કરેલા ગોળમોળા સુંદર ગુલાબનો ઝેડ જેના પર ફૂલનાં લુખમાં જોઈ હમેશાં આ ફૂલોં સાથે આપણું આશ્વચંબન સરખાવતી મનમાં ગાતી કે "હું ને શાન્તા બેને આ જ રીતે બા-બાપુજીની સુવાસિત હુંકમાં જીઠેલાં, સાથે રમ્યાં, સાથે ભણ્યાં, અનેક જાતની અનેક ગડમથલો કરી, તોફાન મસ્તીમાં મોટાં થયાં. ઉવટે સંસારનાં કમ પ્રમાણે પરણ્યાં. સૌ સીને ધર્મપંથે જવાની સાંસારિક ફરજ માથે આવી પડતાં ક્યાંનાં ક્યાં દૂર આવી વસવાનું થયું

અને “ એક આપકા દો બેટે, કિસ્મત જુદાં જુદાં હૈ . . . ” આ પંક્તિનું જાન ત્યારે જ થયું.

‘ મા ’ શબ્દમાત્ર મીઠો છે. બાળકના ઉચ્ચારનો પહેલો શબ્દ, યા તો શુભ શરૂઆત પણ તે પ્રિય શબ્દથી થાય છે. કહેવત છે, “ આપના રાજ્યમાં ના પોષાતાં હોદ્દાં માના રદિયામાં પોષાય. ’ તે સાચું જ છે.

ઈ. સ. ૧૯૧૧માં રાજકરણને કારણે બાપુજી ઉપર વડોદરામાં કેસ ચાલ્યો તે વેળા આપણે બે બેનો, ત્રીજા આપણા વડીલ ભાઈ રમણભાઈ. એમાં આપણે તો છેક નાનાં, માત્ર ભાઈ રમણભાઈ કંઈકે મોટા—છતાં એમની ૫ ઉંમર પાકી તો ન ગણાય. આ દશામાં પતિ પર અમૂંમની સરકારી આક્રમકતા એમને શું સહન કરવું પડ્યું નહિ હોય? એ પીડા જાણનારાં બા આજે બળર નહિ ક્યાંય. એકોપ થઈ ગયાં? બાપુજીને તેમજ આપણને વિશેષે જૂરતાં કરી મૂક્યાં? મને યાદ આવે છે, કે! એક વાર બાપુજી આખા કુટુંબને લઈ કાઠિયાવાડને પ્રવાસે નીકળ્યા. ત્યારે દારકા પણ જવાનું થયું. બા! પણ ફરવાને પહાને આપણને લઈ સાથે દારકા ગયાં. દારકામાં નાળિયેર બહુ થાય. સૌએ ખાધાં હશે, પણ મેં તો હદ કરેલી; એટલે સુધી કે ખાધેલાં નાળિયેર પચી ન શક્યાને કારણે મને ઝાડા થઈ ગયા. (આજે ય મારી હોજરી મંદ છે તેનું કારણ આજ હોવાનું મને સમજાય છે.) ઝાડા તો એવા કે એમાં ય હદ નહિ—બિચારાં બા તેથી કેટલાંય હેરાન થઈ ગયાં હશે? પણ બાળક હુદિ માતાને શું પીડે છે, તે માતાઓ જ જાણે; છતાં માતા બાળકને માટે બધું જ સહેવા તૈયાર રહે છે. એનો નયુનો બા પાસેથી મળી રહે છે. હવે, આમ જન્યા પછી થોડા જ વખતમાં બાપુજીને કેસ ચાલ્યો ને આપણે સોજના ગયાં. સવારમાં વહેલાં

ઊઠી, નિત્યકર્મથી પરવારી મંદિરે જવું ત્યાર પછી મોમાં. અન્ન મૂકવું એવું વ્રત ત્યારે બાએ લીધેલું. અને ટાંકતડકો કે વરસાદની હેલી હોય તો એ વ્રતનો ભંગ ના કરનારાં બા જ્યારે મંદિરે જાય ત્યારે મને તો જરૂર સાથે લે. કેમકે મને તો ઝાડા થઈ ગયેલા ને કાઈ જગ્યાએ સંકાશ થઈ જાય તો આપણાં ઘરમાં બા મને ગાર્યા વિના ના રહે! (ને કે, ઘરમાં બા હતાં તો માયાણ, છતાં એમની નજરે હું ‘ પાટીદાર કન્યા ’ તો ખરી ને!) આ એમને મોટો દર. આવા આવા પ્રસંગો ચીતવું તો આખું એક પુસ્તક થાય. પણ તેમ બધું બની શકે એમ ન હોવાથી મારા જીવનમાં અંકાર ગયેલી વાત તાજ કરી બાળકને માટે માતાનો ભોમ નાનો સૂનો હોતો નથી એ એમના જીવનથી આપણે સારી રીતે જોઈ શક્યા છીએ, એ જ જણાવું છું.

વળી, બાપુજીને પણ એમને કાઈ કાઈ બાળકોમાં મતમતાન્તર હશે, છતાં સમજ પૂર્વક તે તે ય હોંશથી સાથ આપી છે. એટલે સુધી કે વેશાખના ‘ પાટીદાર ’ની પ્રસંગ કથામાં બાપુજીએ જ લખ્યું છે : ‘ મને પાંગળો કરી ચાલતાં થયાં! ’ ઉપરાંત એ “ પાટીદાર ” માસિકનાં પ્રકાશક હતાં એ જીવતો ને જીવતો નયુનો છે. પતિની કાકિંદી જરા ય ઝાંખી પડે એ જોવા એ બિલકુલ તૈયાર ન હતાં. આવા એક એમના પ્રેમાળ સ્વભાવે કરી કેટલીક વાર એમને બાપુજી તરફથી ઓછું આવતું, પણ તે કાઈ ના જાણે એ રીતે જ. દાખલા તરિકે : ઈ. સ. ૧૯૩૫માં આપણાં લીલાવતી (હાલનાં ‘ પાટીદાર ’ માસિકનાં પ્રકાશક) નાની વિનોદીનીને લઈ આફ્રિકાથી દેશમાં ફરવા આવ્યાં. આપણી વિનુને અચાચું પ્રુખ બાવે. બાપુજીનો સિદ્ધાન્ત કે બાળકને બાંધવાવસ્થામાં બહુ મથાણેદાર ખોરાક ન આપતા સાદો પણ પોષિક ખોરાક અપાય તે જીવિત. એક દિવસ.

સાંગનાં વાળુ કરવા સૌ હોકરાં બેઠાં. નાની-
વિનુ તો અચાલું જ આવા મંડી પડી. એને
સગમથી પટાવી પણ એણે ના માન્યું, એ
માળદોં ચડી. બાપુજીએ બાને વાપી ને અચા-
લું આપવાને સાક ના પાડી. વિનુ રહી મક્કમ
એને અચાલું જ નોઈએ. બાનું કામજી ને
પ્રેમભીનું હૈયું દાય ન રહ્યું. થાળીમાં અચાલું
આરતે રહીને મક્કમું. બાપુજી નોઈ ગયા એ
દિવસે તો એ બહુ ખિન્નયા. ને પોતાના ના
કહેવા છતાં બાએ અચાલું આપ્યું એના પર
વિરોધ દર્શાવતો સત્યાગ્રહ આદરી પોતે ચોવીસ
કલાકનો ઉપવાસ આદર્યો મુડી વચ્ચે સોપારી
જેવી દશા અનુભવતાં બાને તેથી એટલી
માર્મિક વેદના થયેલી કે બાપુજી ના જાણે એ
રીતે આપણી સામે રાયેલાં. યાદ છે ને ?
પણ આવા દુઃખદ પ્રસંગ તો બહુ જ આજા.
મોટે ભાગે તો દસતાં રમતાં ને આનંદ ક્ષો-
લથી એ સારાયે ધરને મળવતાં. તેમજ બાપુ-
જીની જીવન ઉત્તતિ માટે તો એમનો સાથ
દમેશને માટે મોખરે હતો.

વાંચનનાં એ શાખીન દતાં. એમના જમા-
નામાં કન્યા શિક્ષણ બહુ ઓછું હતું. પણ
કેળવણીના દિમાયતી બાપુજીના શુભ પ્રયત્નથી
એ ગુજરાતી છ ધોરણ લગી બણેલાં. પરિ-
ણામે એ લખતાં પણ ખર્ચ. આપણે લખતાં
વાંચતાં થયાં ત્યાં લગી તો સગાં સંબંધીને
કાગળો લખવાનું કામ એ જ કરતાં. વળી

ગમત સાથે જ્ઞાન દેવાનું એ ચૂક્યા નથી !
સંજરે છે ને ? પેલી ટેકદાર દીકરી - “ સી-
વાળી ” વાળી વાત એમણે જ આપણને
સંભળાવેલી જે મેં એકાદ બાલમાસિકમાં
(જેનું નામ અત્યારે મને યાદ નથી) છપાવેલી !

આવાં બા સાથે જ હવે નથી ? એમની
જીવનલીલા સફેદી એ શું યાદ્યાં ગયાં ? ૧૭
વર્ષની વયે એ ગયાં ને પાછળ મીઠાં સંભા-
રણથી મહેત્તી સુવાસ દેલાવતાં ગયાં !
એવાં મારાં બા, તમને મારાં દળરો દળરો
વંદનથી નવરાવું છું !

પણ બા ! મનમાં એક વસવસો રહી
ગયો તે એ કે દળરો માઈલનું અંતર પાડતો
દરિઓ, એની પેલી પાર તમે હોવાથી તમારી
સેવા તો શું પણ તમને નેવાતું. તમારા
બોળામાં માથું ઝુકવાનું તમારી બાહી દીક-
રીના કમભાગ્યમાં તે ના બન્યું ! એનું
પ્રાયશ્ચિત કરવાને માટે મારી પાસે એકેય
શબ્દ નથી.

પ્રિય બહેન ! બહુ થયું. શક્તિ ખૂટી ગઈ.
બાની જાનિ હૃદયમાં અંદાઈ છે તે નોઈ
આત્માસન લેવાં મધું છું. તું પણ તેમ કરજે
એવું વિનવું છું. સૌને પ્રણામ.

લો. તારી બાવસોઈ એન વિમળાનો
રનેદ વંદન.

—માનવ કૃત્યોને હિણુપદ સમાન—

આફ્રીકામાંથી કાફી-શીટી લોકોને લાલચ આપી અથવા બળાતકારે અમેરિકા લઈ
જઈ બકરાં-મેઢાંની જેઠે વેપાર ચલાવતા. તેની શરમાલક નવલકથા.

ગુલામી વેપાર [ભાગ પહેલો-બીજો સાથે]

પાકું પુકું કિંમત રૂ. ત્રણ
આ પુસ્તકની ૩૧ દળર નકલો અમેરિકામાં જ વેચાઈ હતી એ ‘અપ્કલ ટામ્સ
કેપીન’ નો સુન્દર શૈલી અને સરળ ભાષામાં ગુજરાતી અનુવાદ પ્રસિદ્ધ થયો છે.

લખો : શ્રીગાથ આફ્રીસ : અમદાવાદ

ચંદ્રમૈત્રાગ્યને ચંદ્ર

શ્રી. 'પતીલ'

— રાસ —

ખેસીને ખીજ તણા હોડકાની માંલ
બોગ તણી ખેડી સફર જેદણે વિશાળ,
સફર જેદણે વિશાળ;
આજ તે મેદમાન છે મુજ, ઓરડાની માંલ. ૧

ત્યારથી પ્રિતમજી હતા પારણાની માંલ
ત્યારથી જાણું છું ખરો તેમનો સ્વભાવ,
ખરો તેમનો સ્વભાવ;
ગમતું ન જેમને નિજ પારણાની માંલ. ૨

ખેલતા હતા તે હજિ આંગણાની માંલ
ત્યારનો લાંબો છે મને નેડલો અટૂટ,
મને નેડલો અટૂટ;
એવું રમતા તે હતા આંગણાની માંલ. ૩

બારી ખોલું તો દીસે બારણાની માંલ;
જેજ મેડીએ તો છુપાં હેરિયાં એ લેપ;
છુપાં હેરિયાં એ લેપ!
પાડીને દાર મારા હાપરાની માંલ. ૪

નાખે એ ધૂળ ભસે બાબરાની માંલ;
હેતાં કપડો મહારી ઉપડે ન જીભ;
મારી ઉપડે ન જીભ;
જાતી બરાઈ તેન પોપચાની માંલ. ૫

જીડું અકાશ ભણી વાદળાની માંલ
ના એ પકડાય, તોય પાસ છતાં દૂર,
પાસ છતાં દૂર;
હોય સિધુમાં, ને શોધું આપણાની માંલ!
વેચું, નાખી હું મારા ટોપલાની માંલ
હાથે ચડે તો - પરંતુ એ બને કેમ?
પરંતુ એ બને કેમ?
આવે ન જાગમાં કે આંકડાની માંલ!
લાગ્યું છે જેનું ગન મોગરાની માંલ
તેને કાપી છે રહી કેવડાની કોર,
કંઠજી કેવડાની કોર!
જાવરી જતેલ મધુર મોગરાની માંલ.
લેપ કરું જેદનો મુજ કાળજાની માંલ,
આંખું આંખડી મહોં કરી. હું વસ્ત્રગાર
કરી હું વસ્ત્રગાર?
જાડે પી યા, લેઈ મારાં ખોખલાની માંલ!
રૂંઢે દમેય મારાં હોડાની માંલ
ધર કરી રમણીય, ચહેરાની ઉપર ગોર,
ચહેરાની ઉપર ગોર.
લાવી હું જેદને મુજ ખેડલાની માંલ! ૧

સંગીતના સૂર

લેખક:-રણુજીત મ. શેઠ

પાત્રો :- મહેર-જંગલખાતાનો ઉપરી અમલદાર અને
કેસરનો ભવિષ્યનો પતિ.

રતન-આખા ઘર પર સર્વોપરી સત્તા યોગવતી
મહેરની ઘરડી મા.

કેસર-મહેરના ઘરમાં કામકરતી સુધરેલી યુવતિ.
ભવિષ્યની મહેરની પત્ની.

મુધન-રખડતો બિખારી.

[સમય:-સવારનો. રતન ગાડીમાં બેસીને બહાર
ઘઉં હોવાથી કેસર રસોડામાં રહી છે.
મહેર નોકરી પર ગયો છે.]

* * *

કેસર-[બાખરી રોકતાં રોકતાં ગાય છે.]

‘કોણ મરે કોણ અવતરે બાખા,
કોણ મરે કોણ અવતરે.....!
જલસી લહરી જલમે’ રૂખ ગઈ...
કોણ તરે કોણ તારે...બાખા... ?(ર)

[બારણું ખખડે છે. અને પાતળા ચહેરા-
વાળો, ચમકતી આંખ અને કાળા વાળના
મુઝાવાળો મુધન ડોકિયું કરે છે. તેનું શરીર
એકવાર બાંધાનું અને કપડાં અસ્વચ્છ છે.]

મુધન-[કેસરને ધરતી રોકાણી બણીને]
સાહેબજી, રોકાણી ! [મધુરા અને હલકામાં
અવાજ] આવું વિચિત્ર અને કરુણ સંગીત
તમે ગાતાં છતાં ?

કેસર-એ સંગીત નથી એ તો ફિત્ર-
સૂકી છે.

મુધન-એમ ? ત્યારે તો ધણું જ ખરાબ.
હું તો ઘાડું છું કે મંથરને પણ આવું ગાયન ન
ગમે. [બારણું ઉઘાડીને અંદર અર્ધો દાખલ
થાય છે.]

કેસર-[બચબીત - થઈ] તું રખડતો
બિખારી દેખાય છે. માટે અંદર આવીશ નહિ.

મુધન-[એક પગલું આગળ ભરતાં] પણ
હું તો અંદર આવ્યો છું.....

કેસર-ત્યારે તારે પાછા જવું પડશે.
રતનમાને બિખારી નથી ગમતા.

મુધન-એમ ? તેમને નથી ગમતા ?
અરરર !.....

કેસર-આ રસોડું એમનું છે. હું એમાં
નહિ આવી શકું.

મુધન-સારું ત્યારે હું બારણું આગળ
ઉભો રહું છું.

કેસર-પણ હું કંઈ તને ખાવાનું આપ-
વાની નથી. બહાર ઉભો રહે તો પણ !

મુધન-હું કંઈ માગતો નથી. [ધારી
ધારીને જોતાં.] તમારા જેવી યુવતિ આવી
મુંદર સવારે આવું કરુણ મૃત્યુગીત ગાય એતો
વિચિત્ર કહેવાય.

કેસર-(બારી બહાર જોતાં) અરેખર,
સુરમ્ય પ્રજાત છે.

મુધન-દરેક દરેક પાંદડા પર પ્રકાશ
જવાયો છે. અને ધાસના વેલા તો તમારી
દષ્ટિ હરિ લે એવા છે.

કેસર-[પ્રસંશા કરતાં] મેં અગાઉ તારા
જેવો કોઈ પણ બિખારીને આવી સરસ રીતે
વાત કરતાં જોયો નથી.

મુધન-[ખડખડ હસતાં] અરેખર. અને
મારા જેવો કોઈ અગાઉ હતો પણ નહિ.

[એક પગલું નચકે જતાં] અને
યુવતિ ! એ પથુ નમે વિચારું
નથી કે પૃથ્વીનો ગોળો સમય
અને અંતરની વચ્ચેથી પોતાનો
રસ્તો કાઢે છે, અને એ પ્રાણીઓ
કદી સરખા હોતાં નથી, કદી
નહિ, જરા પથુ નહિ ?

કેસર- [તાબુખીથી એના
તરફ જોતાં] ના. એ એક
જાતનો ગંભીર કાયડો છે.
[બળતી બાખરીની વાસ આવતાં]
અરે ! બળી જવાની ! [એને એક બાહુએ
ઢોળે રહેતાં ઈર્સોડામાં જાય છે. સુધન
વધારે પાસે જાય છે. અને એને વાસ આવે
છે.] અરેરેરે ! આતો બળીને કાલસા જેવી
મર્ધ મર્ધ.

સુધન- [અંગળી ચીંધતાં] હું નથી
ધારતો કે મને જરા ચાખવા નહિ આપો !
જોકે મેં ચાર કલાક પહેલાં જ લીલાં સફર
જન ખાધાં છે. છતાં પથુ મને આ જરાક
બળેલું ખાવાને વધી નથી.

કેસર- [બાખરી ઝડપથી લાવતાં] ખરી
રીતે તુકસાન તો કર્યું નથી. [એને આપતાં],
પથુ તારે ખીજા કોઈને આ વાત કહેવી
નહિ. અમે બિખારીઓને-બટ્ટેલને-કદી
આપતાં નથી.

સુધન- [નીચે બેસીને ખાતાં] તેઓને
ધણો ભાર લઈને ફરવાનું હોય તો પથુ નહિ ?

કેસર- [કુતૂહલથી જોતાં] રતનમા કહે
છે કે રખડુઓ હમેશાં ઉતરવાની કાશીપ-
કરે છે. પથુ મારે જોવું છે કે તેમની ઝાળીમાં
શું હોય છે ?

સુધન- [સ્વાદથી બાખરી ખાતાં] પેલા
સામેના વાસણમાંથી જરા રાખડી આપતો !
પછી હું તમને ખુશીથી ખતાવીશ.

કેસર- [મોહમાં ફસાતી] એતો હું આપ-
વાની હિંમત કરી ચકતી નથી. ખીજું બધું
હું તને આપીશ. હું આખ્યાન શાક આપીશ.

સુધન-શું કહ્યું ? આખ્યાન ! તમે કદી એવું
સાંભળ્યું છે કે આખ્યાન, પવનને જોઈ શકે છે ?

કેસર- [માથું ધ્રુણવતી] ના.

સુધન-તમારા વદન પર નાકનું જેવું
અસ્તિત્વ છે તેવી જ એ સાચી વસ્તુ છે.

કેસર- [હસતાં હસતાં] એમ ! પથુ મહેર
એ વાત માને જ નહિ, એ તો દરેક વાતમાં
ચંકા ધરાવે છે.

સુધન-તમારે એ બહુ જ આજસ અને
કંટાળા ભરેલી નિંદ્રાનો ગુનજરતો હશે...એ
મહેર કાણ છે ?

કેસર-રતનમાનો છોકરો.

સુધન-તમે મારી સાથે સારી રીતે વર્તા
સો તો પથુ હું ટીકા કરું છું એમ રખે
માનતા. હું એમ જ ધારું છું કે તમારી સાથે
સારી રીતે-રસભરી રીતે-વર્તતા ન.....

કેસર-હું એમની કંઈ સગી નથી. [આત્મ-
ભાન થતાં ઉતાવળથી બોલાઈ જવાયું.]
કંઈક અંશે સગી થાઉં...પથુ હમણાં ન....

મુધન-તમે કંઈ સગાં નથી છતાં રસો-
ભાંડ રાધી છે ?

કેસર-હું નવેક વર્ષથી રતનમાને ત્યાં
ભાકરી તરીકે વેચાએલી છું. મારે દાઢ કહેતા
ઘાઈ સચું નથી.

મુધન-પણ રત-
નમાનો છેકરો... ?

કેસર-હા... નાચાર
મેતરમાંથી. ગધી
પાંક ઉતારી લેવામાં
આપ્યો. ત્યારે મારાં
મહેર જોડે લગ્ન
પનાર છે.

મુધન-એમ ?
અહોહોહો ! અને
એ કેવી જાતનો
માણસ છે ?

કેસર-ઓ ? [અ-
ભિમાનથી] એતો
ધીર, મહીર અને
આપકમાઢિ છે. બધાં
કહે છે કે હું નોક-
રી અને જૂનારા-
વાળવાળી છું છતાં
નસીબદાર છું કે
આવો પતિ મળ્યો છે.

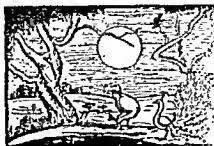
મુધન-જૂનારા-
વાળ વાળા શું કંઈ
ખરાબ છે ? એતો
સોનેરી કહેવાય.

અને પહેલાંના
જુના જમાનામાં તો

લોકો એવા વાળવાળીને ખૂબ માન આપતા.
મારો પોતાની દાદીના પણ એવા જ વાળ
હતા. ધણી વખત મેં એમ સાંભળ્યું છે કે
એવા વાળ તો પરી દેવીના આશીર્વાદથી જ મળે.

કેસર-હું મહેરને અને રતનમાને આ વાત
કહું તો બિલકુલ માને નહિ.

મુધન-એ લોકો..... તદ્દન અરસિક છે.
[એના પગ તરફ જોતાં] અર ! વાહ !
તમારા પગ પણ છટાદાર, પતપા અને

ચન્દ્રકલા

: તોટક :

વિધિનાં અગીલેખ સમાવડ આ—

ગંગી ચન્દ્રકલા ઉર આભવિરો... ૧

અતિ દાગળ એ મુખ લાવ જારી—

નવનામતં ચેતન સંપૂર્ણ... ગંગી

તિમિરાચલ ગાઢ અમાસ ત્રિપે—

રટતો તુમ દર્શ સર્વે સખે ?... ગંગી

ઝીણી ઝીણી વધી નવમીજ કલા—

રસપૂર્ણ પુનેમ અખંડ ચતી... ગંગી

તુમ લોચન માર્દવ લાળી સખી !

મુજ અંતરજિર્મિ હલંત સખી... ગંગી

સખી ! તેજ તણા કર રપચં યકી—

ઉર પંકજ પૂર્ણપણે વિલસે... ગંગી

અજ આતક જેમ તૃપાર્ત દયું—

તુમ પ્રેમ સુધાથી કૃતાર્થ ચતું... ગંગી

સખી ! ચન્દ્રકલા-રસકામ કલા—

શ્યનાર્ણવ તારક પ્રાણકથા... ગંગી

—સારદ્વાજ.

ધાટીલા છે. તૃત્ય
કલાનો-અવધાસ કરે-
છા કે નહિ ?

કેસર-ઓ તૃત્યું
નામ નંદેશો, અદિયાં
તો લોકો નાચને
પાપી ધધી કહે છે.
સમયનો જગાડ કરવો
અને જોડા ધસવા
એના સિવાય ખીલું
તૃત્યમાં છે શું ?

મુધન-અરરર !
તમે એટલું પણ નથી
જાણતા કે જગવાન
શંકર પણ તૃત્ય કરતા
અને શ્રી કૃષ્ણચંદ્ર
ખંડોના ચર સર-
કાવતા ?

કેસર-એ વખત
મયો-મહેરને તો તૃત્ય
પર કંટાળો આવે છે.

મુધન-જંગલો !
અરસિક ! (જાન
થતાં) માફ કરજો.
તમારા જાવિ પતિ
દેવને.....

કેસર-પણ સંગીત તો ખૂબ જ. પસંદ
છે. મહેર મને સારંગી લાવી આપવાનો છે
અને હું તેના પર ફિલસુફી ગાઈશ. (વચમાં
જ બોલી બીધું)

મુધન-સવારે . ગાતા'તા તેવી ! ભંગવાન તમને એવું ફરી ન ગવડાવે ! હું તમને એનાથી સરસ સૂર શોખીથી, કે જેનાથી તમારો જીવનપંથ ઉલ્લાસ અને પ્રકાશ મળી જશે. આંદનીમાં સૂર છોડશે તો આંદનીમાંથી અમૃત ટપકશે.

કેસર-તમારી ઝોળીમાં સિતાર છે !

મુધન-હા. જુઓ હું સાંભળાવું. [મુધનની આંગળી તાર પર ફરે છે. શ્રંગાર રસના સૂર અંદરથી છૂટે છે] આવા સૂર તો તમે કદી જિંદગીમાં નહિ સાંભળ્યા હોય ! એ સૂરમાં મીઠાશ છે - જલ્દુ છે - એને - સાંભળવા હૃદય નેમ્મ એ.

કેસર-પણ લોકો તો કાને સાંભળે છે ?

મુધન-[હસતા હસતા ટેપલ પર પગ મૂકતાં] પણ જેઓ હૃદયથી સાંભળે તેને જ એનો જલ્દુ માલમ પડે છે. જેમ ધાસને વરસાદની જરૂર છે તેમ હૃદયને સંગીતની જરૂર છે.

[સિતારમાંથી શ્રંગાર રસના સૂર વધુ લહેરાવા માંડે છે. કેસર આંખમાંથી એને સંપૂર્ણ ધ્યાનસ્થ થઈ જાય છે. સૂર ધીમા પડે છે. કેસર આંખ ઉઘાડે છે]

કેસર-આતો 'જુદી તરેલુ' સંગીત છે !

મુધન-તેથી જ હું કહું છું કે હૃદયથી સાંભળો અને તમને લાગશે કે તમને મીઠા મધુરા વરસાદની ઠંડક લાગે છે.

કેસર-[વધુ આશ્ચર્ય પામીને] હા ! મારા હૃદયમાં મધુરી ઝરણી વહેતી હોય એમ લાગે છે ! [છાતી ઉપર હાથ મૂકીને] મેં, તમે વગાડ્યું ત્યારે જ જાણ્યું કે સંગીત આને કહેવાય ! હવે મને જાણું નહીં જ બાસે છે. નવો જ પ્રકાશ માલમ પડે છે.

મુધન-તેથી જ હજુ પણ હું તમને સત્ય કહું છું કે સારંગો કરતાં સિતારના સૂર વધુ આદલાઈ લાગે છે [સિતાર બાજુ પર મૂકતાં]

હુ તમારું નામ જાણુ તો હોઈ તો તે નામે બોલાવી શકું !

કેસર-[મીઠી વાણીથી વધુ અંબધને] કેસરકુમારી ?

મુધન-ખરેખર. એ નામ તમને બરાબર બંધ બેસતું આવે છે. હું જો તમને બોલાવતો હોઈ તો હંધુ ફરવીને કુમારી કેસર કહું.

કેસર-મહેરને તો એકલું કેસર નામ જ વધારે ગમે છે.

મુધન-એને સૌંદર્યની કીમત જ નથી. કેસરનો છોડ ફૂલ વગર શોભે જ નહિ તેમ તમારું નામ 'કુમારી' વગર ફૂલ વગરના 'કેસર છોડ' જેવું લાગે !

કેસર-[એકાએક ઉભી થઈ] અરેરે ! ખીજ બાખરી પણ બગીચે કુમારો થઈ જવાની ! [ત્યાં દોડી જતાં] મારી આટલી જિંદગીમાં કોઈ પણ વખત મેં આખી બાખરી બગીચા ગઈ નથી !

મુધન-મારી હોજરીને એ માફક આવશે એમ હું ધારું છું.

કેસર-ન બગેલી બાખરીને ચૂસામાં ફેંકી દેતાં] રતનમાને જો આની વાસ આવે તો આઠ દિવસ સુધી મને બચાવ્યા વગર મારો પીઠો ન છોડે [ખીજ બાખરી તળી પર ફરે છે]

મુધન-[હાથનો સ્પર્શ કરી] તમારો હાથ ફરવો નેહ ! તમારું નસીબ હું નેહ છું. [કેસર હાથ ધરે છે - અને પાછો ખેંચી લે છે] લાવો લાવો નેહ તમારે ગભરાવાની જરૂર નથી. એક પાઈ પણ અર્થ નહિ લાગે. હું સરસ નેહ શકું છું.

કેસર-મહેર અને રતનમા ભવિષ્યમાં માનતાં જ નથી.

મુધન-તેથી જ એ લોકો સંકુચિત મનનાં રહ્યાં છે. તેથી જ વિધાતાએ એમનામાં રસિકતા ન મૂકી હોય ! લાવો નેહ.

કેસર-[અર્ધ ગભરાટથી] હાથમાં લખેલું તમે બધું ખરું કહેશો કે ! [માનમાં “તું” ને બદલે “તમે” કહે છે. હાથ ધરે છે]

મુધન-[જરાક કેસર તરફ વળતાં] સાફ સાફ લખેલું છે તેવું જ. કુમારી કેસર ! તમારી જિંદગાની દીર્ઘ છે અને મુખી છે [એના તરફ જોતાં] અને લગન... સ્વામવર્ણા પતલા માણસ સાથે....

કેસર-વિચિત્ર ! મહેર તો દિગજો બનડો અને ગોરા છે.

મુધન-જેવું લખ્યું છે તેવું તો મેં દબ અર્ધુએ કહ્યું નથી. અને... અને... નસી-ખમાં મુસાફરી... ફુતીયાના બધાવ દેશની-મુસાફરી અને તે પછી ઠાળા પાતળા માણસની સંગાથે, સંગીતના સરમાં લુબ્ધ બનીને ઘૂલ કરતાં મુસાફરી કરવાની છે.

કેસર-[નિરાશાથી] પછી ધારો કે હું તેવા માણસ સાથે પરણી ન શકું... તો !

મુધન-હું ચોખ્ખું લખેલું ભેડું છું. તમને એવો જ સાથી મળશે.

કેસર-પછી કેવી રીતે ! મહેર તો... !

મુધન-[વચ્ચે] તમે હસ્તવિદ્યાશાસ્ત્રમાં ‘શુ’ અને ‘કેવી રીતે’ નો સવાલ ન કરી શકો. મને પછી મારી ફાદોએ કહ્યું છે કે તું એક ભૂખરાવાળા વાળી સુંદરી સાથે કુદરતી સૌંદર્ય જોતાં દરિયા, જમીન ખેડે અને આકાશ ગંગાના નિરીક્ષણમાં લીન થઈ જશે.

કેસર-[ચમકીને] તેમજો એવું કહ્યું હતું ?

મુધન-એમજ. અને વળી એમ પછી કહ્યું હતું કે તેના નામમાં એક જાતની સુગંધી હશે. [કેસર બ્યારે એના પર સંપૂર્ણ લુબ્ધ થઈ છે એવી એને ખાતરી થાય છે ત્યારે તેને પાસે ખેંચે છે અને તેને મુળન કરે છે.]

કેસર-[છૂટી થતાં] અરેરે !

મુધન-આ જો, કુમારી કેસર ! તને આ ચાર દિવાલો વચ્ચે ગોંધાઈ રહેવું ગમે છે કે જ્યાં પ્રેમનું-સંગીતનું-સ્વતંત્રતાનું નામ નિશાન નથી !

કેસર-મને... મ... મ... ખીક લાગે છે.

મુધન-હું તને કંઈ જ નુકસાન કરવાનો નથી. પ્રેમ અને સંગીતની દીપિકાઓ તને સ્વર્ગનો ભાગ દેખાડશે.

કેસર-હું તમારાથી બોલી નથી-પણ મને.....

મુધન-[એના હાથ પકડી] જો સાબિધ કેસર ! મેં જેટલું જોયું તેટલું કહ્યું નથી. તારા હાથમાં બૂખ અને કંડી પછી લખેલી છે. કારણ કોઈ રસ્તો એકાન્ત-વસ્તી વગરનો હોય-તો ખાવાનું ન પછી મજે પછી એવા સુંદર દરિયામાં ખેતરો મૂકી હું ખીજ રસ્તા નહિ પકડું.

કેસર-પછી ધારો કે-તો પછી બૂખ લાગે તો ?

મુધન-હાથા વેદનામય છે. પછી એનાથી વધારે વેદના તો પ્રેમ વગરનાં હૃદય ઉપજાવે છે. દરેક સુવર્તીને ન મળી શકે એવી હું તને લગભેટ આપીશ. તીલી બદામી ટેકરીઓ, સુંદર છાયાવાળાં રસ્તા અને કરચલી પડેલી સાડી જેવો દરિયો... પક્ષોએના મધુરા અને સૂરીલા ટુકડા.....

કેસર-તમારો ખોલ પછી એવો જ છે.

મુધન-એવો જ મીઠો છે ? રતનડોશીના ઘરમાં એવી સ્વતંત્રતાની મીઠાસ તને મળશે કે !

કેસર-હું તમારી સાથે આવવા માગું છું.

મુધન-ત્યારે કાણ રોકે છે તને ? પાસેના ગામડાના કોઈ પછી માણસ આપણા હાથ મિલાવી આપશે. અને... અને આ મારી આંગળી પરની વોટી તારી આંગળીને બધ એસે તેવી જ છે.

કેસર-અરે ! મહેર અને રતનમા.....!
[વચ્ચેથી અટકોને] એ લોકો અત્યારમાં જ
અહિં આવતા લાગે છે અને તમે તો અહિં
જ છો....તમને પણ એ ગોધી દેશે.

સુધન-અને કદાચ નહિ પણ એધે
[હસે છે.]

કેસર-તમે બીજે રસ્તેથી ચાલ્યા જવ.

સુધન-[સિતાર લઈને ઝોળીમાં મૂકેતાં]
સાર, હું તારા પર આકૃત ન આવે માર
જઈ છું; પણ હું અંધારે થશે એટલે પાછો
આવીશ.

કેસર-[બારી પાસે જતાં] સાર, સાર.
જવ. પેલા લોકોની માડી પૂલ વટાવી ગઈ.

સુધન-અને તું અમારા બેમાંથી એકની
પસંદગી કરી લેજે. મારી જે પસંદગી કરે
તો હું પેલા રસ્તા પરના માલસા પાસે ઉભો
રહી સિતારના સૂર સરકાવું ત્યારે ત્યાં
આવી રહેજે.

કેસર-જવ જવ, ઉતાવળ કરો. પેલા
લોકો દરવાજા આગળ આવી પહોંચ્યા.

સુધન-અને...અમે તેને તું પસંદ કરે...
પણ હું બાબરી માટે આભાર માનું છું.
[કહી જાય છે.]

[માડીમાંથી જાડી, ઘેળા વાળવાળી,
સત્તાયાળી રતન ઉતરે છે. એની પાછળ
જાડો, ઠીંગણો, વિચિત્ર બોધા જેવો મહેર
ઉતરે છે અને પાછળ પાછળ જાય છે. મહેર
એક સારંગી કેસરને આપે છે. કેસર તેના
તાર પર આંગળી ફેરવે છે.]

રતન-[કેસરને, યુસ્ત્રાથી] જો તું આજ
મિનિટ સારંગી નીચે મૂકીને શાસણ નહિ
અજવાળશે તો હું મહેરને સારંગી પાછી
આપી આવવા કહીશ; સાંભળ્યું કે કેસર ?

કેસર-[કેસર ન ગળ્યકારતાં તિરસ્કારથી] હં.

મહેર-મા એને જરા વગાડવાનો દે. હું
એની પાસે થોડું વધારે વગાડાવવા માગું છું.

રતન-બેસ બેસ, જંગલી જેવો ! [કેસર
રને હુકમ કરતી] જા. બહાર-જઈને લોકો

લઈ આવ. ચલો - પણ હોલવાઈ ગયો છે.
[કહી તવી પરતી બાબરી ફેરવે છે.]

કેસર-[તિરસ્કારથી] હં.

રતન-આજે તને શું થયું છે ? આવું
વિચિત્ર વર્તન તો મને કોઈ દિવસ જણાયું
નથી ! આજ સવારની ત્રણ જ બાબરી
કરી છે !

[કેસર પાસેની ઝોરડીમાં જાય છે. મહેર
તેની પાસે આવે છે.]

મહેર-[પાસે આવીને] કેસર !

કેસર-શું છે ?

મહેર-હોય શું ? કંઈ નહિ.

કેસર-મારા મનમાં કે તમે મારા સૌન્દ-
ર્યનાં વખાણ કરતા હશે.

મહેર-સૌન્દર્ય કંઈ બધી જ સ્ત્રીઓને
વરસું હોય છે ? અને વારી પાસે સૌન્દર્ય
હોય તો ને ?

કેસર-પણ દરેકને સૌન્દર્ય જોવાને
આખ તો આપી છે ને ?

મહેર-માએ કહ્યું હતું એવું જ તાર
વિચિત્ર વર્તન કેમ દેખાય છે ? ભેલું તો
ડેકાણે છે ને ?

કેસર-હા ડેકાણે છે. પણ ધારો કે ન
હોય તો..... ?

મહેર-પહેલાં કહ્યું કે ડેકાણે છે અને
હવે કહે છે કે નથી એનો અર્થ ?

કેસર-એનો અર્થ તમને સમજ પડે તે !

મહેર-[યુસ્ત્રાથી] આમ લાકાઈ શા માટે
ઉભી કરે છે ?

કેસર-પણ એને એક જવાબ આપતાં
મને કંટાળો આવે છે.

મહેર-પછી તને ટેવ પડી જશે. થોડા
દિવસ પછી લગ્ન થશે. પછી ઘર રાખતાં,
સીવતાં અને છોકરાં રમાડતાં ટેવાઈ જશે
અને એવી વાત કરવાનો વખત જ ન મળશે
કે તને કંટાળો આવે.

કેસર-તમે આમ કેમ કહો છો ? હું
તમે મને નથી આહતા ?

મહેર-મેં તને એકવાર નહિ કશું કે... હું આટલું ? એટલું ખસ નથી ?

કેસર-પણ હું બણીવાર કહેવાવવા માગું છું.

મહેર-એવું મને નથી આવડતું. એક વખતમાં જ તારે સમજવું જોઈએ.

કેસર-લોકોને ખતાવવા ખાતર ધવો એમ કરવો જોઈએ.

મહેર-[ઉઘી જવાની અણી પર હોવાથી ઉધમાં જ ગળાડતાં] કે... સ... ર... ?

કેસર-હું તમને કંઈક કહેવા માગું છું.

મહેર-હવે મને દેરાન ક્યાં વગર હોય ? તું સા માટે સારંગી વગાડતી નથી ?

કેસર-હું નહિ વગાડું હવે...

મહેર-મા હવે નહિ વઢે. [આરામ ખુરશીમાં જાંચેથી દુટિયું વાળી સૂએ છે.]

કેસર-તેને માટે નહિ [બારી આગળ દહેલતાં] પણ એનો અવાજ ધવો જ એટલો છે [જૂઠા જ અવાજથી] મહેર ! તમે કદી સિતાર સાંભળી છે ?

મહેર-હાં, તને સારંગી આણી આપવાની મેં તરફી લીધી એટલે તું આવું ખોલે છે !

કેસર-ના. ના. તેને માટે હું તમારી આજારી છું.

મહેર-[એકએક ઉડતાં] હું તને કહેવાનું જૂઠી ગયો હતો તે માદ આમ્મું.

કેસર-[ઉત્સુકતાપૂર્વક] ચું !

મહેર-આજે એક ખીલામાં બેરવાતા મારો કાટ ફાટી ગયો છે તે તું સીવી લે ને.

કેસર-[એના તરફ અણુગમે ખતાવીને જાહે છે. ખાટીએથી કાટ લઈ દાખદાખથી સોલ કાટે છે] હું સાંધી આપું છું. [કદી એક જુની ખુરસી પર બેસે છે અને બારી તરફ અંધારામાં જુએ છે. મહેર મોટેથી એક બગામું ખાય છે અને આંખ મીચી પચારીમાં પડે છે.] [બહારથી *કંસારીની* ઝીણો અવાજ આવે છે.]

મહેર-[ઉધમાં] આ પાપી કંસારીઓ જાતી બંધ રહે તો મને આનંદ થાય.

કેસર-આ કંડીમાં, એનો મધૂર અવાજ આવે તે મને ગમે છે.

મહેર-આ કંડીમાં કરીને એ મરી જાય તો કેવી ગાઝા પડે ?

કેસર-ના. ના. એવું ન જોઈશો.

મહેર-સારં [ઉધમાં] કાટનું ઉપરનું બદલપણ મજબૂત છે કે નહિ તે જોઈ લે ને.

કેસર-સારં.

[મહેર જાંચી જાય છે. કેસર એના તરફ દટાળા બરી દૃષ્ટિથી જુવે છે અને ખૂબ મારે છે.] મહેર !.....

[મહેર પર અવાજની કંઈજ અસર થતી નથી તે કાટ મૂકીને બારી બહાર જુએ છે પણ કંઈજ અવાજ ત્યાંથી આવતો નથી]

રતન-[કેસરને] મહેર જાંચી ગયો હોય તો તું એને જાંખવારે.

કેસર-હાં.

[બહારથી સંગીતનો ધીમે અવાજ આવે છે.]

રતન-તને કંઈ અવાજ સંભળાય છે.

કેસર-[બારણા પાસે જઈ] હાં.

રતન-કોઈ જિખારીની સિતારનો અવાજ હોય એમ લાગે છે. [કેસર બારણાનો આગળો ઉઘાડે છે.] તું યું કરે છે ?

કેસર-[ચાંતિથી] [ધક્કતા હૃદય પર કાચ મૂકીને] સાંભળું છું.

રતન-સારં. પણ તું બહાર જઈને જોઈ આવ કે પાસના તબેલાનાં બારણા દોકલાં છે કે નહિ ?

કેસર-હાં [કદી રસોડા તરફ જાય છે. અને તેના બલિખના જાંખતા પતિદેવ મહેરને નિહાળે છે અને મક્કમપણે બારણા બહાર પગ મૂકે છે.]

રતન-સાંભળે છે કે કેસર ? તબેલાનો આગળો ઈર્ષ આવ.....

કેસર-હાં.

[કેસર અંધકારમાં સંગીતના સૂર ભણી જવા મડિ છે એટલે તેનો 'હાં'નો ધીમે અવાજ રતનને સંભળાય છે, જેમ જેમ તે સંગીતના સૂરની નજીક જાય છે. તેમ તેમ હૃદય તાર અણુજુએ છે. ધુધરીઆળ પગ તાલ-કેડી પૂરે છે તે સંગીતના સૂર સાથે કેસર ગામડાં, બગીચા, ખેતરો અને દરિયા ખૂંદી વળે છે.]

નૂતન નારી યુગને મનન કરવા યોગ્ય લેખ

૨૩ તુ ૩૮ ૫

☆ સ્ત્રીના ચાર દિવસોની આયુર્વેદ નિષ્ણાતોના આધારે દિનચર્યા ☆

સ્ત્રી લેખમાળાના આગલા હપ્તાઓમાં પુષ્પરક્ષા માટેના આયુર્વેદિક સિદ્ધાન્તો પ્રમાણેના સુખસાધ્ય ઉપાયો બતાવવામાં આવ્યા હતા. સાત્ત્વિક ખોરાક, મનની પ્રકૃતિશક્તિ, ખોરાક વિચારોનો અભાવ તથા પ્રકૃતિનિષ્ઠાનું યથાર્થ પાલન એજ પુષ્પરક્ષા માટેના સાચા કુદરતી ઈલાજો છે એ ખાસ ધ્યાનમાં રાખવાની વાત છે.

મદર્ષિઓના મત પ્રમાણે નારી દેહમાં, પુષ્પ બાર વર્ષની વયે પેદા થાય છે અને યૌવનની ઓટ પછી સગભગ ૫૦ વર્ષની ઉંમરે ન્યારે લોહીમાં પણ ઓટ આવે છે ત્યારે પુષ્પદર્શન બધું થઈ જાય છે * પુષ્પો-દેહબળે સમય એજ નારી જીવનનું સાચું પ્રભાત છે. તે સમયથી જ તેના અંગોનાં તથા ઉપાંગોનાં વિકાસ થવા માંડે છે અને

ઔદેહી વિશિષ્ટતા સચક આરાયો પણ તેજ સમયથી વૃદ્ધિ પામવા માંડે છે. તે સમયથી તંદુરસ્ત નારીદેહમાં નિયમિત રીતે દર માસે પુષ્પદર્શન (મનુદર્શન) થવા માંડે છે. જેવી રીતે સૂર્યની ગતિથી બાહ્ય ૭ મનુષ્યો બરાબર સમયસર આવીને ઉભી રહે છે તેવીજ રીતે આ મનુષ્ય પણ દર માસે નિશ્ચિત સમયે આવીને પ્રગટ થાય છે. આ મનુદર્શનના સમયમાં અનિયમિતતા થાય તે દેહના દોષરૂપે જ લેખવી જોઈએ. દેહનું ધડિયાળ—તેમાંનાં નાડી ચક્રો, મધિર વાહિનીઓ, ધમણીઓ, ફેરસાં અને અન્ય ધન્દિયો બરાબર કામ કરતા હોય તેવા નારીદેહમાં પ્રત્યેક માસે નિયમિત સમયે મનુદર્શન થવું જ જોઈએ. તેમાં અનિયમિતતા થાય તેને સામાન્ય બાધામાં રોગ જ માનવો જોઈએ.

* અહીં એ નોંધવું આવશ્યક છે કે ધર્મ-શાસ્ત્ર તથા મંત્રશાસ્ત્ર દરેક વર્ષની વયે પુષ્પને કલ્પવૃક્ષ માને છે. નવ દુર્ગાની ભાવનામાં 'દિવર્ષા કુમારો' ત્રિવર્ષા ત્રિમૂર્તિ, ચાર વર્ષની કલ્યાણી, પાંચ વર્ષની રોહિણી, છ વર્ષની કાલિકા, સાત વર્ષની ચંડિકા, આઠ વર્ષની શાંતલ, નવ વર્ષની દુર્ગા અને દસ વર્ષની સુભદ્રા માનેલી છે. એ પછીની વયે નારી મનુષ્યની થાય છે એટલે તેને દસ દશ વર્ષ સુધી જ દુર્ગાકલ્પ માનેલી છે. બરવર્ષા મહેદ્ગૌરી નવ વર્ષા ચ રોહિણી । દશ વર્ષા મહેલ્ગમ્યા અતરુર્વ રજસ્વલ ॥ એ શ્લોક સુધારકોની ચંકીર ટીકાનું સ્થાન બનેલો છે. પરંતુ મનુષ્ય એ કથન સતીરશાસ્ત્રની દૃષ્ટિએ દસ વર્ષે રજોદ્ભવ થાય છે એ વાતને યુક્તિ આપે છે.

મનુદર્શનની પ્રવૃત્તિ ધર્મશાસ્ત્ર પ્રમાણે ચાર દિવસની અને આયુર્વેદ મત પ્રમાણે સાત અને અગિયાર દિવસની માનવામાં આવી છે. આ રીતે આયુર્વેદ અને ધર્મશાસ્ત્રના મત પ્રથમ નજરે અરસપરસ વિરોધી લાગે છે,

પણ ખરી રીતે તેમ નથી. ધર્મશાસ્ત્ર મનુ-
દર્શનની ખાલ પ્રવૃત્તિ ચાર દિવસની માને છે
અને તે પછી બીજા સાત દિવસની તેની
અન્તઃપ્રવૃત્તિ આયુર્વેદ માને છે. ખાલ પ્રવૃ-
ત્તિના દિવસોનું ક્ષત્ર અનેક દોષોથી ભરેલું
હોય છે પરંતુ ચાર દિવસ પછીનું અન્તર્ગત
ક્ષત્ર વિશુદ્ધ અને મર્મધારણને માટે ઉપ-
યોગી હોય છે. જો કાર્મ કારણે પ્રથમના
ચાર દિવસના ક્ષત્રદર્શનમાં મર્મ રહે છે તો
તે બાળક અનેક વિકારોથી ભરેલું વિઠ્ઠલ
આકૃતિવાળું અપંગ અને અસ્પાયુષી થાય
છે. દૂષિત રક્તવાળા પ્રથમના ચાર
દિવસોમાં નારી સાથે ગોમ થવાથી પુરુષને
ઉપદંથ (સિફિલિસ) જેવાં દર્દ થાય છે, અથવા
રક્ત બગડી જાય છે અને મુખ તથા કપાળ
ઉપર શ્યામતા આવી જાય છે. ધણે બાજે
તેને મૂવરોગો પણ થવા વગર રહેતા નથી.
પહેલાં દિવસના ક્ષત્ર કંચા અને બીજા દિવસના
ક્ષત્ર કંચા ત્રીજા દિવસનું ક્ષત્ર વળી, વધુ
શુદ્ધ હોય છે અને ચોથે દિવસે તે સંપૂર્ણ
શુદ્ધ થાય છે.

મહર્ષિઓએ તથા આયુર્વેદના આચાર્યોએ
ક્ષત્રના આ પ્રથમ ચાર દિવસ માટે સ્ત્રીને
અસ્પૃશ્ય માનેલી છે તે આ દૃષ્ટિએ યોગ્ય જ
છે. શાસ્ત્ર મતાનુસાર ક્ષત્ર પ્રાપ્ત થયેલી સ્ત્રી
પ્રથમ દિવસે ચાંદલી સમાન છે. બીજા
દિવસે ઘણાધાતિની સમાન, ત્રીજા દિવસે
ધોળા સમાન અને ચોથા દિવસે પવિત્ર હોય
છે, આનો અર્થ એ નથી કે જન્મદાતા
નારી ક્ષત્રમતી થવાથી પતિતા થાય છે.
ખરી રીતે તો ક્ષત્રમતી થવાથી જ
તેનો મર્દમ્મા છે—ધન્યતા છે. ખરી રીતે
પુરુષને માટે—પતિને માટે તેનો સહયોગ
ક્ષત્રના પ્રથમ દિવસે, બીજા દિવસે અને
ત્રીજા દિવસે કેટલો બધું કર છે તે બારપૂર્વક
દર્શાવવા માટે જ મહર્ષિઓએ ક્ષત્રમતી સ્ત્રીને

પ્રથમના ત્રણ દિવસ માટે અનુક્રમે ચાંદલી, ઘણ-
ધાતિની, રજા વગેરે કહેલી છે, એ શબ્દો
વાપરનાર મહર્ષિઓ સ્ત્રીના શ્રોત્રી ન હતા
જુદા સ્ત્રીના તથા સમાજના સ્વાસ્થ્યના
પરમ દિતચિંતક હોવાથી પુરુષોની નિરંકુશ
તામાંથી સ્ત્રીને ક્ષત્ર સમર્પણ અંગતી લેવા
તેમણે યોગ્યતા નિર્ણયને આ રીતે વધુ ગંભીર
જનાવવા પ્રયાસ કરેલો છે. વાસ્તવિક
રીતે જોઈએ તો તેમના એ નિર્ણયને ઉલ્લે-
ખીને સ્ત્રી સમાગમ કરનાર પુરુષ મહર્ષિઓએ
કહેલા પ્રકારની હીન સ્ત્રીના સમાગમના દુષ્-
ને જ પ્રાપ્ત કરી એમાં શંકા નથી.
અને બારપૂર્વક જણાવીએ છીએ કે રંગા
સમાન પશ્ચિની સ્ત્રી પણ ક્ષત્રનો આ ચાર
દિવસોમાં ભોગની કામનાવાળા પુરુષો માટે
ચાંદલી સમાન છે, સાથે સાથે એ પણ
ઉમેરીએ કે એ અવસ્થામાં સ્ત્રી સમાગમ
કરનાર પુરુષ તો ચાંદલથી પણ વધુ હીન
છે, એને માટે યોગ્ય હીનતાસ્થક શબ્દ
કદાચ બાપમાં નહિ જ નહે.

ક્ષત્રના ચાર દિવસોના સમાગમથી મુગી,
બહેરી, રોગીષ્ટ, અપંગ અને નિર્બળ પ્રજા
દેશમાં વધે છે. તે દેશની તથા વ્યક્તિની
બંનેના દિવસની દૃષ્ટિએ ઉચિત નથી. હવે
આ ક્ષત્રના ચાર દિવસોમાં શું કરવાનું હોય
છે તે સુચુતના મત પ્રમાણે બતાવવામાં
આવે છે. “મદતો પ્રથમદિવસાત્પ્રભૃતિ
વ્રજચારિણો ।” વગેરે મુત્તો બહેનોએ જાણે
ટરવે રાખી અમલમાં મૂકવાં નેવાં છે.

પ્રથમ દિવસથી માંડીને સ્ત્રીએ સર્વથા
અભયપાળવું જોઈએ. ‘સ્મરણં કીર્તનં
કેલિઃ પ્રેક્ષણમ્ ગુહ્યમાણમ્’ ઇત્યાદિ
અભયપાળના તમામ નિષેધ નિષેધોનું યથાવત
પાલન આ દિવસોમાં બહેનોએ કરવું જોઈએ.
પત્ની પ્રત્યે પ્રેમ ધરાવનાર પતિએ પણ
પત્નીના આ અભયપાળનમાં સંપૂર્ણ સહ-

ભાવિ પ્રજાના અને સમાજના હિતને માટે બહેનોએ ઉપરના નિયમો ઋતુસમયમાં અત્યંત કાળજીથી પાળવા જોઈએ. નાની નાની રોગાણી આ મુદ્દા બાબતે માનવ-જીવન ઉપર મંભોર અસર પહોંચાડે છે તે ખ્યાલમાં રાખી અહીં સંક્ષેપમાં જતાવેલા નિયમો ઋતુસમયમાં પાળવા દરેક બહેનને અમારી પ્રાર્થના છે. પ્રાચીન પરોપકારી મદ-ર્શિઓને આ સંદેશ ઘેર ઘેર બહેનોને પહોંચી જાય અને તેનું પાલન થાય તો ભારતવર્ષની હાલની હીન પ્રાધિન દશા દૂર યર્ષ દરેક સમયમાં જ આપણો દેશ જંગમના ઈતિહાસમાં ગૌરવપૂર્ણ સ્થાન પ્રાપ્ત કરી શકે.

ઉપરના નિયમોનું પાલન કરવાથી પુષ્પમાં અણુ રૂપે રહેલું માનવજીન નિરોગી, આજસ રહિત અને દીર્ઘાયુષી નીવડશે એમાં શંકા નથી. તે ઉપરાંત બહેનોના જીવનને દણી નાખનાર ભયંકર રોગો પણ યર્ષ થકી નદિ. માનવરૂપી મહા કળની પુષ્પાવરણમાં જ

કાળજી લેવામાં આવશે તો તે મહાકળ બહુ અદ્ભુત નીવડશે. આજની માનવતાની દ્રષ્ટિથી એ માનવોમાં વહી રહેલી ઉન્માદ શક્તિને આભારી છે. નિરોગી પુષ્પમાંથી જે શમેલી, મુલોદ માતાઓની ભાવિ પ્રજા આ દ્રષ્ટાંતીલાઓને નિવારી જમતને સ્વર્ગ ખેંચશે અને તેથી માતાઓ જ સાચી દેવીઓ-જન દંબાઓ લેખાશે. બહેનો, માતૃપદ જેટલું મહાન છે તેટલી જ તેની જવાબદારીઓ ફરજે પણ મહાન છે એ યાદ રાખી નિરોગી દીર્ઘાયુષી પ્રજા દેશને આપવા આપ બહુ કટિબદ્ધ થશો એવી આશા છે.

અહીં પુષ્પરક્ષાનો વિષય સમાપ્ત થાય છે હવે પછી અવકાશે " સ્ત્રીઓના રોગો " તથા " કળરક્ષા "ના મહત્વના વિષયો હાય ઉપ લેવા ઇચ્છો છે. શુભમ!

રાજમેધ ઉત્તમરામ દુર્લભરામ શુક્લ આયુર્વેદાચાર્ય

કા મ ક જા
ગોળીઓ
(૨૭૨૮૬)

કબજિઆત, ધાતુ-
વિકાર સ્વપ્ન દોષ,
કળતર તથા નખ-
જાઈને નાજુક કરી
ખરી શક્તિ આપે
છે.

કિંમત ૭૫ની ૧.
ગોળીઓ ૪૦
રૂપીઆ ૫૫
અડધીના
રૂ. ૨૫
પોસ્ટ ખર્ચ
અલગ.

માસીક અટકાવ માટે
રતુવટી પીલ્સ

બધ પડેલ માસીક અટકાવ રતુવટીની સેવનથી વગર તકલીફ પુરત ચાલુ કરે છે. રૂઝના બધા દોષો નાજુક કરે છે. માસીક લાક્ષારી રટ્ટોંગ વનસ્પતીની આ બનાવટ છે. સગર્ભા સ્ત્રીઓએ લેવી નદિ. કિંમત બાટલી ૧ ના રૂ. ૩૫ ત્રણ. લાંબા સમયથી અટકાવ બંધ હોય તેના માટે ખાસ રટ્ટોંગ બનાવટના રૂપીઆ ૫) પાંચ. પરંતુ કાંઈ જાતની પાળવાની નથી.

લખો ચા મળો:—

વૈદ્યરાજ વી. કે. નેશી
પીરમશા રોડ, રીંગલ સીનેમા-સામે,
અમદાવાદ.

કા મ ક જા
તેલ
(૨૭૨૮૬)

પુરુષોના શુભ ભાગની દરેક નખજાઈ દૂર કરી ખરી શક્તિ આપે છે.

કિં. તો. ૧ ની
બાટલી
રૂપીઆ ૫૫

અડધીના
રૂપીઆ ૨૫
પોસ્ટ ખર્ચ
અલગ.

મહારે તંત્રી થાવું

[વિનમ્ર ગીત]

૧. તંત્રી પત્ની:—

મને તંત્રી બનાવો તંત્રી નાથ,
 મહારે તંત્રી થાવું
 ગ્રહો પુસ્તકને પેપર સંગ્રાહ,
 મહારે ઓફિસ જનરુ;
 મને રોજની રસોઈ આ ગમતી નથી,
 જોજ લોકચર લીટરેચરની મળતી નથી,
 ઘર ખુલે આ છબન ગોધામ—
 મહારે તંત્રી થાવું—મને.

૨. તંત્રી:—

દેવી ના, ના કરો એ વિચાર,
 એમાં સુખમાં નથી;
 ના મૂલે વેદારસો એ લાર,
 એમાં દુઃખમાં અતિ—

સુખચાંતિ મગજ રિધર રહેશે નહીં
 ખાવું પીવું વખતસર મગશે નહીં
 નહીં રહેશે જિનગરાના પાર—
 એમાં સુખમાં નથી—મને.

૩. તંત્રી પત્ની:—

દેવ, ના ના કરો ન નિરાશ,
 મહારે તંત્રી થાવું;
 હશે તંત્રી થવાની ઊડી: આશ,
 મહારે તંત્રી થાવું.
 તંત્રી મંત્રી થવાની તમલા લાગી:
 મારે કુવેકુવે સરસ્વતિ નગી:
 ધૂધ સાક્ષરમાં ધરકામ ત્યાગી—
 મહારે તંત્રી થાવું—મને.

તંત્રી:—
 મ્હારે દેશે દેશ છે સાક્ષાત
 ખીજું શું કરવા?
 હું મૃત્યુ પુરું દિનને રાત,
 દેવી રીઝવા,
 એક દેવી રીઝાવું ત્યાં ખીજી રીસે:
 મેળ શ્રી ને સરસ્વતિનો કર્યાં ન પસે:
 ત્યાં તંત્રી પટે શીદ ફસે?
 એમાં સુખમાં નથી-મને.

તંત્રી પત્ની:—
 દેવ પૂરી કરે મ્હારી આશ,
 મ્હારે તંત્રી ચાલું:
 દેશે સાક્ષર ચવાની છે ખાસ,
 જીવન જીવ ચાલું—

મને કાવ્ય કથાનક કંઈ કંઈ રહે:
 દેશે જીર્ણનાં મોખાં શમે ઉછળે:
 મ્હારે જિંદ અંતરિયે ઉલ્લાસ—
 મ્હારે તંત્રી ચાલું-મને.

તંત્રી:—
 હું ચાલું મ્હારાં અહોબાળ,
 તમને કાવ્યો રહેવાં;
 તમે સાક્ષર ચશે ધનબાળ
 મ્હારાં કિસ્મત કુર્મ:
 તુજ કાવ્ય કથાઓ હું પાને ધરીરા:
 પશુ ને ને ના કંપના તંત્રીની કરીરા:
 મ્હારાં દારોએ રાટલો બશે ટળી,
 એમાં કુર્મમાં અતિ-
 ચાશે તંત્રી ને તમે મોલી યાશે લાજ
 રાજ સતાવશે લાજમાં, પુરુષતણીએ ફાજ.

Chandrabhaga

[પુત્રના તંત્રી શ્રી. આખો દિવસ કાર્યાલયમાં લેખકો, કત્રાકારો સાથે વાર્તાલાપ, ચર્ચાઓ કરીને, આવેલા લેખો કાવ્યો, નિબંધો પ્રત્યાદિ લખાણોને ઝીણવટ ભરી દ્રષ્ટિથી તપાસ કરીને પ્રેસનાં કામદારો સાથે તેની સુંદર સમજવટ પાછળ મગજનું બુદ્ધિ કરીને, મશિનીયર સાથે સુંદર મુદ્રણ બાબત રસાકસી કરીને એ કામ સુખ્યના આખા દિવસના પરિશ્રમ બાદ સાંજના કાર્યાલયમાંથી નિશ્ચિતતાનો શ્વાસ ખેંચી, હવે ફક્ત એક જ આગમનું રચણ તે ધર એમ સમજી ધેર આવે છે. ધેર આવી બેસતાંની સાથે જ તંત્રી પત્ની પોતાનો તંત્રી બનવાનો શુભ વિચાર પોતાના પતિ પાસે રજુ કરે છે. આખા દિવસના પરિશ્રમથી કંટાળી આવેલ તંત્રી ને પોતાના ખાર વાંઝાની આંછી લખનનક, લાઈન દોરી દેખાય છે. તંત્રીશ્રીને લય ઉપજે છે કે સાંજના ચાક્યા પાક્યા ધેર આવીને કંઠા પેટે ફક્ત જમવાનું મળતું હતું તે પશુ હવે ટળી જવાનું. બહુ વાર વિચાર કરે છે. તંત્રી પત્ની તંત્રી બનવાની હક પકડે છે-તેના રચુલ પ્રસ્તાવ અંગે રજુ કરેલ છે.] લેખક

બહેનોને ઉપયોગી રાસ-ગરબાના પુસ્તકો

રાસ પરીમલ	૨-૦-૦	રાસ બત્રીસી	૦-૮-૦
રસીકાના રાસ	૦-૪-૦	મંગળ ગરબાવળી	૦-૨-૦
રાસ તરંગીણી	૦-૮-૦	રાસ ગંગા	૦-૮-૦
ગીત રજની	૦-૮-૦	કથાકુંજ	૦-૪-૦

સમાજના અણઉકેલ કોંપાની
 છુટાવટ કરતી નવલકથા

દિલના હંખ

અમૃતલાલ ત્રિવેદી
 ડિ. ૩. અહી

લેખો : જીવનલાલ એન્ડ સન્સ : ગાંધીરાડ, અમદાવાદ. અને મુંબઈ-૨૧

શ્રી વણી પૂર્ણિમાને દિવસે મોડેથી ફરવા જવાનું મને મન થયું. નરેશા તરફની એક મીઠના-કપાઉડમાં રહેતા મેનેજર, સાહેબને મળવાનું પણ મનમાં હતું. તેમને મળાને હું પાછો આવતો હતો. વાતચીતમાં થોડો માલ પણ મેં વેચ્યો હતો એટલે મારું મન પ્રકુલ હતું. વાઘળીમાંથી ચંદ્ર કાઢીયા કરતો હતો. રસ્તાની બે બાજુએ તળાવડાં બરાબર હતાં. કોઈક ઠેકણે તો એકલો કીચક જ હતો અને કોઈક ઠેકણે કીચક સાથે પાણી પણ હતું. હવા સરસ હતી અને મોડું યશુ હોવાથી હું ઝડપથી પગલાં બરતો હતો.

એટલામાં બાજુના એક વિશાળ બાબો-ચીયામાંથી મેં સીનેમાના પ્રેમગાનની છુટક કડીઓ સાંભળી. એ તરફ નજર કરતાં એક વિચિત્ર દ્રશ્ય જોયું. એક બાઈલગભગ લીંચણ સુધીનાં કીચક પાણીમાં ઉભી ઉભી બે હાથે પાણી ઉઠાવ્યા કરતી હતી અને તેના તાલ સાથે રાગડો ખેંચતી હતી : “પ્રેમ...લી પ્રાણાધા...” એને જોઈને મને લાગ્યું કે એ ગાંડી દેશે અથવા તો હાકટી ચણેલી દેશે. તરતજ છુટક કહાડીને હું એ તલાવડામાં ગયો. અંદર જઈને, એનો હાથ ઝાલીને, એને ખેંચીને મેં એને ફારી-જગામાં ફારી. એકદમ એ તો સ્તબ્ધ થઈ ગઈ અને મેં ફારી તેમ ફોરાર્ક. પણ ફારી જગામાં આવતાં જ તેણે મારી સાથે લડવા માંડ્યું. અને ધાંટાધાંટ કરી મુકી.

“કાણુ છે ?” ધાંટાધાંટ સાંભળીને બાજુના ચોકીદારે ખૂમ પાડી.

મેં જણાવ્યું કે આ બાઈલૂશી એ બીકે એને બંધાર ખેંચી લાવ્યો છું. પણ એ પાછી પાણીમાં જવા યત્ન કરે છે.

“માણુકો બંધાર આવ. ” ચોકીદારે કહ્યું.

“નથી આવતી.”

“કેમ, મારું નથી સાંભળવું ? જલદી બંધાર આવ.”

“નહિ આવું.”

“મરવાની થઈ છે. જીવંતી નહિ મુકું.”

આટલું બોલીને ચોકીદાર મારી પાસે આવ્યો.

“એ તો છે જ એવી. અહિં પાસે જ રહે છે. રાડા, પરાળ, વગેરે રસ્તામાંથી ભેગાં કરીને એનું પેડીયું કઢાડે છે. એનું નામ માણુકી. બીડીતો કઢાડો માસ્તર.”

“મોટો મારવાણો આવ્યો છે. મારે નહાવું હશે ત્યાં નહાઈશ. તું કોઈ મારે શેક નથી.”

“હમણાં નવડાવી દઈશ, સમજ ?” એ બસા રોજ આમ તોફાન કરે છે. એને ઘેર એક અર્પજ નાનો છોકરો છે.

“બહુ દૂર રહે છે ?”

“ના રે, બાજુમાં જ રહે છે.”

“એને ઘેર પહોંચાડવી જોઈયે.”

“બલે, તમારી મરજી. પણ એતજો કાંઈ રોમ મળે નહિ.” ચોકીદાર હસ્યો. આટલી વાર, એ બાઈલ નિરાતે પાછી કીચકીયા પાણીમાં જઈને બેઠી હતી. અને ગમે તેવા ગાયનેના રાગડા ખેંચતી હતી. હું ફરી પાણીમાં ગયો. મને જોઈને તે પાછી બોલવા લાગી. “મારો મરે બલે મારો. નયાં કસાઈ મારી નાખો મને.” મેં એને સમજાવીને કહ્યું કે હું કંઈ તને મારવા નથી આવ્યો. પણ તું માંદી પડી જઈશ. માટે ચાલ, તને તારે ઘેર પહોંચતી કું.

લેખક : આનામી

બાઈનું મગજ ફર્યું અને એકદમ ધેર જવા તૈયાર થઈ. “હાડો ત્યારે” કહીને એ મારી આગળ ચાલી.

“ચાલો મારા પ્રાણ. હું તમને મારે મંદીરીયે પધરાવું” આમ દસતી દસતી અને રાગડો કહાડી એ બોલી. મને લાગ્યું કે કતિ એ ગાંડી છે કે પીધેલ છે.

એક મોટા ગોડાઉનના કંપાઉંડમાં મને એ લઈ આવી. “માસના ગોડા ત્યાં છેડતાં દરો. મોટાં બોખાં, લોખંડના બીમ, વગેરે પુલ્કળ માલ ત્યાં લયો દતો. તેની વચમાંથી રસ્તો કહાડીને એક બારણા પાસે તે આવી. સાંકળ ઉઘાડીને મને કહે “આ માડું પર, અંદર ચાલો.”

થોડા પગથીયાં નીચે ઉતરવાનાં હતાં. એ બાઈના પગ નો ચરકાતા હતા. મારે એને ઝાસીને ઉતારવી પડી:

“મા, હું છે કે કે?” એક કાલો અવાજ અંધારામાંથી આવ્યો.

“હા, બેટા, મારા પિતા કાણ આવવાનું હતું તારી પાસે.”

દીવાસળી મસવાનો અવાજ આવ્યો અને પાસલેટનો એક ખડીયો સળગ્યો:

ચેલી બાઈ, માલેક જેનું નામ હતું તે તો તરત જ એક ખુણામાં પથારી જેવું કંઈક હતું ત્યાં જઈને પડી. એના નસકોરાં સંજાળાયાં અને વચ્ચે વચ્ચે વાંધણીઓ પણ આવતી હતી.

“આજે દીકરું લાગે છે.” છોકરો બોલ્યો એ એક ખુણામાં પાંજરા જેવી પથારીમાં બેઠો હતો. એનું મુખ કુમકુતું અને નિર્દોષ હતું.

“એના બીનાં કપડાં કહાડી નાંખીને એને બરાબર સુવાડવી નેઈ એ” મેં કહ્યું.

આડું નેઈને એ બોલ્યો: “હા, કહાડી

નાંખો.” પણ જાણે કંઈ જ ના હોય

અવાજે બોલ્યો: “હું દીવો બોલતો નાખું”

“શા માટે?” મેં પૂછ્યું: પણ છે કંઈ બોલ્યો નહિ.

જાણે એક કોયળો ફાલવતો હોઈ પ્રભાતે મેં તે બાઈનાં કપડાં કાઢ્યાં. અને ફાટસો-સાલસો વળગણી પરથી લઈને ઢાંકી બરોબર સુવાડી. એનાં બીનાં કપડાં એક ખૂણે નાંખ્યાં એક ખૂણામાં ચોકડી ત્યાં જઈને મેં મારા હાથ ધોયા અને મ રૂમાલથી લુછતાં લુછતાં મેં પેસા છોકરાને ક

“સાહેબજી ત્યારે દવે હું જઈશ.”

“દવે હું દીવો હોલવી નાખું!”

કંઈક અચકાતો બોલ્યો.

“જેવી તારી મરજી.”

“અને તમે જાવ છો? અહિં સુંવા નથી? આની સાથે.” એટલું બોલી એ ચોતાની મા તરફ હાથ દેરો.

“શા માટે.”

“એ તો તમે જાણો. જે અહિં અ છે તે સૌ એમ જ કરે છે.”

હું તો રતબધ ખની ગયો. મેં પૂછ્યું

“હું તારી સાથે બેસું?”

“પણ આ કંઈ દવે સવાર પહેલાં ન નહિ.”

“મારે એનું કામ નથી.” એમ કહી એના પાંજરા પાસે બેઠો. અને કેવી રીતે એની માને નેઈ અને કયા સંજોગોમાં એ હું લઈ આવ્યો તે કહ્યું.

“એ જરા વધારે દીવે છે ત્યારે એમ કહે છે; અને ઘણી વાર તો પીધેલ નથી હો ત્યારે પણ એને મનમનામણી કરવાની ટવ એક બચ્ચાની માફક, જાણે રમત રમતી હે એમ વર્તન કરે છે.”

દવે જ મેં એ છોકરાનું મોં બરાબર એ

તેની આંખો આકર્ષક હતી. મોં ફાડ સુંદર હતી. એકંદરે એનું મુખ સુરેખ હતું પણ ન્યારે એ મારી તરફ જોતો ત્યારે એની આંખો અમાનુષી લાગતી જોડી અને અગમ્ય.

“ તારા પગને શું થયું છે ? ”

એણે પગ ઉપરનું મેલુ કપડું ખસેડ્યું અને હાથ વતી ઉપાડીને પગનો ગમ્મો ઉઘો ક્યો. કેવળ લોચા રૂપ તે હતો.

“ બન્ને પગ આવા જ છે. એમાં જીવ નથી. મારે તે કંઈ જ કામના નથી. ”

“ તારી આસપાસ, અભરાઈ ઉપર આ બધાં બોખાં અને નાની મોટી પેટીઓમાં બધું શું બંધુ છે ? ”

એ તો ‘મારું’ સંગ્રહસ્થાન છે. તમારે જોવું છે ? ”

ત્યાર પછી તેણે એક એક બોખું લીધું અને તેનું વર્ણન કરતો ગયો. એકમાં સોમલો હતો. તે બપોર મોટો વઢો હતો. બીજામાં હનુમાન હતો. ત્રણ ઈંચ લાંબી કંસારી હતી. ત્રીજામાં મોતડી ભરમી હતી. વળી એકમાં તો હાથી છે. હાથી, તે એક નવા પ્રકારનું જીવડું હતું, એનું વર્ણુ એણે સુંદર રીતે કર્યું અને કહ્યું કે એની મા એ જીવડાને લુન્થાને નામે જ ઓળખે છે. પછી બોલ્યો :

“ એ પશુ મારી મા સાથે ગેલ કરે છે. બધાં પ્રુરો આવીને ગેલ કરે એમ. ”

“ તારી મા તને મારે છે ખરી ? ”

“ મને ? શા માટે ? તમે તે કંઈ ગાંઠ થયા. મારા વગર એ જીવી જ ના શકેને. ”

“ એનું હૈયું તો પોંચુ પચ છે. ખુબ દીસવાની ટેવ પડી છે. અમારી પડોશમાં સૌએ દીસે છે. મજૂરો, ગામવાળા, ચોકોવાત, કેઈ દીવ્યા વિના નથી રહેતા. ધણીયે વાર હું એને કહું છું કે તું આ લત છોડ તો પૈસાવાળી થઈશ. પણ એનાથી એ વગર રહેવાનું જ નથી. બીયારી શું કરે ? સોના જેવી બાપડી છે. અને ગમે એટલું પીયે પણ સવારે એવી ને એવી. કામ પર જવા તૈયાર. ”

આટલું કહીને એ હસ્યો, આ રૂપાળા તથા અકાળે પ્રીત અપંગ બાળકની વાતો સંભળીને મારું હૃદય એની તરફ આકર્ષાયું. હું કેવી ગંદી-સૌતિક અને નૈતિક બન્ને રીતે ગંદી જગામાંનું તે પણ બૂલી ગયો. એટલામાં તે બોલ્યો.

“ મારું સંગ્રહસ્થાન. સરસ છે ને ? ”

તરત જ મારી નજર મારે તરફ ફરી એનું પાંજરું, નાની મોટી ક્યોઓ, ગદો રાખથી ભરેલો મુલો, મેલાં લખોતરાં, અને પેલી અસ્તઅસ્ત પડેલી બાઈ.

“ હા, ઘણું સરસ છે. ” મેં કહ્યું.

“ તમે કેવી જાતના માણસ છો ? ”

“ કાઈ પણ જાતના નહિ. ”

“ બોટી વાત. તમે રાંત્રે તમારે ધેર જતા બીનારી જાતના છો. ”

“ હવે તો પરાદ થયું. ”

“ ત્યારે તમે જતા રહેશો ? ”

“ હા. પણ પાછો આવશ. ”

“ શા માટે ? ” સંકા પૂછતાંથી એ બોલ્યો.

“તમે મળવાં. મને
મારી વાતોમાં રસ પડે
કે, “હું” આવું ને!”
“જરૂર. સીએ
માવે છે. પણ તમે મને
તનાવો છો.”
“ના, હું જરૂર
માવીશ.”

“હા. પણ મને
મળવા. મારી માને
મળવા નહિ.”

“તમે ચોર છો?”

“ના. ચોર શા માટે?”

તમારા પંખ મોટા છે અને નાક ચોર
નેહું છે. અહિં બે ચોર પણ આવે છે:
એક તો મરખ છે. પણ ખીલે બહુ સારો છે.
તમારો પાસે કામડીઓ છે?

“હું તારે માટે કબ્બીઓ જરૂર લાવીશ.”

“લાવજો. તમે આવવાના છો એ હું
માને નહિં કહું.”

“કેમ?”

“મરદો આવવાના હોય છે ત્યારે એ
બહુ રાજી થાય છે. લાપડાઓ પાછળ એ
નરી જાડી છે. પંદરમે વર્ષે” તો એણે મને
જન્મ આપ્યો. એ કેમ બન્યું એનું એને
જ્ઞાન નથી, તમે ક્યારે આવશો?”

“કાલે સાંજે હું આવીશ.”

“આવજો ત્યારે.”

મને ભેટવા એણે હાથ પહોળા કર્યા હું
નીચેવળીને એને ભેટ્યો. બહુ જ લાજણીથી
એ પણ મને ભેટ્યો.

હું બહાર નિકળ્યે પરાદ થયું હતું.
શકેતા તારો અસ્ત યવાની તૈયારી હતી.
આકાશને ફીકો ગુલાબીરંગ, આખોચીવાઓમાં
દેખાતો હતો અને ત્યાં નવી જાત પાડતો હતો.

હું તો પરણેલો નહોતો. પણ ઘેર જઈને

ફૂંજન વનમાં ફૂંજે કાચલડી,
કાઢિલ શું કહે દહુક્તી કાચલડી!
ફૂંજે વસંત કંઈ ફૂંજે નવ પ્રેરણા,
સુંદર સરોવરને કાંઈ કાચલડી!
ચીઠી આંબલીયાની ડાળે કાચલડી!
હૈડે રસ ચેતના જગાવે સાહેલડી.

સાખી

બની ચકોરી બાવરી બેડી સરિતા ઘાટ,
શીતલ નીરખે ચાંદની વાટ જુએ પરબાટ.

ફૂંજન વનમાં ફૂંજે કાચલડી!

કમુખડેન પુણીકર.

મારા પાડોશી છોકરાઓને પતંગીયા અને
ગોકળગાય પકડવા કહ્યું. તેઓ તો ખુશીથી
પકડી લાવ્યા. બાળરમાંથી રત્નરંગીન પૂંકાની
નાની મેલી પંદરેક પેડીઓ હું લઈ આવ્યો.
અને પેલાં પતંગીયા તથા ગોકળગાય તેમાં
મૂક્યાં આ સામાન તથા થોડી મોંઝાઈ વગેરે
લઈને હું સાંજે મારા પગવિહોણા મિત્રને ત્યાં
ગયો અને બધી બેટા તેની આગળ મૂકી.
પૂર્ણ આશ્ચર્યથી તે સૌ તેણે લીધી અને મારી
સામે એક માટે બેસ્યું. દિવસના અજવાળામાં,
તેની આંખો રાત કરતાં વધુ સુંદર દેખાતી

હતી. તરત જ તેણે આંખો બંધી બેઠ તરફ ફેરવી અને બોલ્યો.

“મા, મા. જલદી અહિં આવ. મારા ગંદા હાથ ધોવડાવ. જો જો મારે માટે આ લાઈકેટલી બધી બેઠ લઈ આવ્યા છે. કાલ રાત્રે એ જ તને એક સીપાઈની માફક અહિં લઈ આવ્યા હતા, જલદી કર.”

“એ લાઈકેટના ઉપકાર તો માન.” આ શબ્દો ધીમે અવાજે મારી પાછળથી આવ્યા.

“એ તો હું બૂલી ગયો. લાઈકેટ તમારો હું ધણે જ ઉપકાર માનું છું.”

આટલું બોલીને એણે મીઠાઈ આરંગવા માંડી. તેમજ એ ખોખા તપાસવા લાગ્યો.

એની મા એક કકડો લીનો કરીને લાવી અને એનો બંને હાથ તેનાથી લુછ્યા.

“અરે મા પેલી નાહી. પકક એને છે તો જોડળગાય પથુ દોડે છે કેવી.”

એની મા પથુ બધું બૂલીને સંતોષ ગયેલી જોડળગાય લેવા દોડી મોટેથી હસતી હસતી તે લઈને આવી.

“આ શીંગડીઓવાળી જોડળગાય આપણે પહેલાં નથી જોઈ. અમારા કંપાઉંકમાં પાંતરા જેવા આકારની લાંબી ચાથ છે.”

જણે મને જુના કાળથી જોળખતી હોય એમ એ વાત કરવા લાગી.

“જો મા સંભાળજો પાછી એને દગાવી દઈશ નહિ.” પછી મારી તરફ ફરીને એ બોલ્યો: “એકવાર એ દીંગીને આવી તો તે મારા કાઈ ખોખા લાગી નાંખ્યાં અને કંસારીઓ અને જીવડાં ઉડી ગયાં અને કાંઈક મરી ગયાં.”

“હીકરા, એ વાત હવે ના સંભાળ કરી કાઈ દિવસ એવું થયું છે?”

“અરે કાંઈક જીવડાં મારે અગ્નિમાં બાળવા પડ્યાં હતાં.”

“પથુ મેં તને બીજાં કેટલાં બધાં પકડી આપ્યાંતાને?”

“અરે ગાંડી! એ તો બધાં મારાં શીખ-વેલાં હતાં. તને કાંઈ લાન છે?”

એની માએ એનો હાથ ચાપકચો. માથું પંખાથું અને મારી તરફ જોઈ બોલી.

“મારો લાડો કેવો રૂપાળો છે. એની આંખો તો જુવો.”

“તારે જોઈએ તો મારી એક આંખ લઈ લે. પથુ મને પગ આપ.” એ ઊકરાએ કહ્યું. એના હાથમાં એક જાડું રંગીન જીવડું હતું. એની માને બતાવીને વળી પાછો તે બોલ્યો. “મા આ જોઈું પેલા જાંડીયા સાથુ જોઈું છે. ચાહ છે કે?”

“હા, હા.” કહીને તે હસી. અને મારી તરફ જોઈને બોલી.

“એકવાર ભૂલી ચોળેલો અને મોટી ઝટાવાળો એક બાવો અહીં આવ્યો હતો. મને કહે તું બાંડીના દોરડા વણે છે તો મને દોરડાની એક નીસરણી કરી આપ. મેં તો કાઈ દિવસ આવી નીસરણી જોઈ નહોતી. એટલે હું કાંઈ બોલી નહિ. પછી એણે કહ્યું હું તને શીખવીશ. એમ કહી એની જટા છોડી અને તેમાંથી લાંબી દોરડી કઢાડી એની કહેડે કદોરા માફક વોટલી દોરડી કઢાડી. અને જોળીમાંથી ટુંબડીને બાંધેલી દોરડી કાંડી એ બધી દોરડીઓમાંથી એણે નીસરણીના એ પગથીયા બનાવ્યાં. હું એ જોઈને શીખી પથુ મને વિચાર આવ્યો કે આવી નીસરણીનું આ જોગદાને શું કામ પડ્યું હશે. કાઈ મંત્રિનો ભંડાર હોવા હશે કે શું?” આટલું બોલી તે ખૂબ હસી અને ઊકરાને ખભાથી હલાવી નાંખ્યો.

“ગાંડી, આટલું હસે છે શું? તને હસવા વિનાં કશુંયે લાન છે.

કીટલીમાં પાણી લઈ રહ્યો મૂક. બિચારા-
મેમાન કપારના આવ્યા છે. " હાકરાએ કહ્યું.

" પછુ ખાંડ છે ક્યાં કે આ મુકું."

" દુકાનેથી લઈ આવ."

" પછુ પૈસા ભેઈયેને."

" તારી પાસે ના હોય તો આમની
પાસેથી લે." મારી તરફ ભેઈને જો બોલ્યો.
મેં તરત જ એક રૂપિયો કઢાડીને તે બાઈને
આપ્યો. બાઈએ એક કીટલી લઈ તે સાફ
કરી તેમાં મોખ્ખું પાણી ભરી. ચુસ્કે મુકો
પછી બહાર દોડી ગઈ.

" મા, આ બારીનો કાચ ધોઈ નાંખ.
કેટલો ગદ્દો છે. એની બાંડીના દોરખાનું કાચ
આવે ત્યારે બધે જ કચરો કરી મૂકે." મારી
તરફ ભેઈને બોલ્યો. " બહુ જ કામગીરી છે.
મહે ત્યારે કોઈનું ના સાંભળે. હું કદું મને
બહાર મુકી આવ. હું મુજબાઈ જઈશ, ત્યારે
દરેકના મોરા લાકડો તારા વિના મને ના
ગમે એમ કહી તે ગાવા મંડી ગય. એને
ગીતો પછુ કેટલાં આવડે છે." આટલું કહી
માના મુખ વધારે બતાવવા એણે એક અંધોલ
બોલી લલકારી.

" એ તો ગંદુ ગીત છે " મેં કહ્યું.

" એ બધા એવાં જ ગીત ગાય છે."

બોલ્યો અને મેં એક નિશ્વાસ નાંખ્યો.
ત્યાંમાં બહારથી વાજ અને પદમળનો
વાજ આવ્યો.

" અરે જલદી મને ઉંચકીને બારી પાસે
કા; ખેંક આવ્યું હવે મઝા પડશે." મેં
તે એક પોટલાની માફક ઉંચકીને બારી
સે બેસાડ્યો. બહાર કોઈ-સીનેમાનું જાહેર
ખરચા વાજ વાગતું હતું. એના રાગ
ડે તાલ બેસાડી તે કામ ઠેકતો આનંદમાં
લાવી ગયો.

ધીમે ધીમે આ અર્ધ બોંધરા જેવો
ટીકો અજવાળું વધ્યું અને મારી આંખ

પછુ ટેવાઈ. ચારે તરફ મેં ગંદવાડ જોયો.
કરોળીયાના જળા, ધુળ, ચીથરા, ધુમાડાની
મેશ, એ સર્વનાં ત્યાં દર્શન મળી દત્તા.
એટલામાં બહારથી અવાજ આવ્યો.

" ચલનવ અઢિં અવાજ ન કરો."

" મને નીચે ઉતારો હવે જમાદાર વાલુ
નહિ વગાડવા દે." એ હાકરાએ કહ્યું મેં
તેને પાસે તેની જગાયે મુક્યો પછી તેણે
મને પૂછ્યું. " આ વાંદાઓને આપણે ખૂબ
ખવાડીયે તો મોટા ચર્ધ ભયને?" મેં કહ્યું
" હા" અને બહુ બહુ જ ખવાડીયે તો
ધોમા જેવા થાયને?" એ પૂર્ણ ગંભીરપથી
આ પૂછતો હતો, અને પોતે માનતો પછુ
હતો. " હા" મેં કહ્યું થોડાં ખોરાક આપવો
ભેઈયે. એમ થાય તો ધોમા જેટલા પછુ
ચર્ધ ભય."

" ખોરાખર પછુ મા તો મને દસી કઢાડે
છે, મૂર્ખા! અને જો બીલાડીને ખૂબ ખોરાક
આપીયે તે તો જલદી ધોમા જેવી ચર્ધ ભય.
" હા. એમ જ માય."

મારી પાસે ભેઈયે તેટલું ખાવાનું નથી.
નહિતો એવી મઝા પડત! એ ખોરાક આપ-
વાથી મંખીઓ કુતરા જેટલી મોટી થાત!
વંદાઓને ખવાડીને ધોમા જેટલા મોટા કરત.
પછી એ ઈંટોનું ગાફું એની ચકતને?" એણે
મને પૂછ્યું. " પછુ વંદાઓને તો મોટી મુછો
હોય છે ને!" મેં કહ્યું.

" મુછોનો શો વાંધો છે? એતો લેગામ
બની ગય! જો મારી પાસે પૈસો હોત તો
હું તો વેપારમાં પડત. આ બધા મારા જીવ-
જંતુને હું પાળત. મા માટે ઘોડો વેચાતો
લેત અને લીલાં ખેતરોમાં લઈ જત. તમે
કોઈ દીવસ લીલાં ખેતરોમાં ગયાં છો?"

" દારતો" " એ કેવા હોય તે બધું
મને કહો."

મેં ખેતરોની વાતો કરવા માંડી. એતો

ખૂબ ખ્યાનથી સાંભળતો હતો. ધીમે ધીમે એની આંખ ધેરાવા લાગી એટલે મેં બહુ જ ધીમે અવાજે વાત કરવા માંડી. એટલામતિ એની માં ધ્વાનો સામાન લઈને આવી પહોંચી.

“હો હું આવી પહોંચી.”

“હા બહુ જ સુંદર” તે છોકરો બોલ્યો.

“ખાલી યોગાન. બધે લીલું ધાસ. અંદર ફૂલ પથ્ર ખરાં! મા, તું એક ગાડી લાવીને મને લીલાં ખેતરમાં કેમ નથી લઈ જતી! તું તદ્દન સ્વાર્થી છું. પોતે તો બધે જ રખડે છે. લુચ્ચી.”

“ભાઈ ગાળાગાળ ન કરીએ. હજી તુંતો નાનો છું.”

“નાનું છું હોય તો. મોટી. તુંતો રાજ ગાળાગાળ કરે છે. એ લીલાં ખેતર બનાવ્યા કોણે?”

“બગવાને. ગણપતિયે.”

“હા ગણપતિનું કારખાનું તો આપણા મકાનમાં છે.* એ કારખાનાવાળાને કહેને કે સાથેસાથે લીલાં ખેતર પણ બનાવે!”

આ સાંભળીને એની માતો હસવા લાગી. ખૂબ હસી. હસતાં હસતાં ખેવડી વળી ગઈ. “આ કેવી હસે છે. નાનાં બચ્ચાંના જેવી છે” આમ કહીને એ લાંઘી એક જૂડાળી ગાળ બોલ્યો.

“હસવા દેને. તું શું કરવા ફીકર મનમાં લે છે! મેં કહ્યું.

ભારીનો કાચ ગદી રાખે ત્યારે તો હું ગુસ્સે ઘઉંને! જરા અજવાળું એ નથી આવવા દેતી. “મારો લાડકો કેવો મજાનો છે.” એની મા હસતી હસતી બોલી. એ ના હોતતો હું ક્યારનીય કુખી મરી હોત.”

“તમે મુરખ છો!” એકદમ પેલા છોકરાએ મને પૂછ્યું.

“હું શું બાણું? પણ કેમ પૂછતું પડ્યું?” મેં કહ્યું.

“મા કહેતી હતી” એ બોલ્યો.

“હા, હા, હજી કહેતી હતી. પણ એકાકી કાંઈ ગાળ દેતી હતી. હું ધુરી બાનમાં નહોતી. પાંધેલી હતી, એ વખતે એક પુરુષ મને ઘરમાં

લઈ આવ્યો. બીનાં કપડાં કઢાક્યાં. ખાટલામાં નાખી અને પોતે પાછો ચાલ્યો ગયો. એટલે મુરખ તો ખરાજને! પણ અધ્યા તુંજ મારી ચારી ખાય છે ને!”

કાંઈક ગુસ્સાથી એ બોલી. એની ઢબ તદ્દન નિર્દોષ હતી. બાણે પહેલી વીસીની

બાળા ચક્ષુકતી હોય તેમ એ બોલતી હતી.

“ચાલો આપણે હવે ધ્વા પીયે.” કાંઈક નરમ ધર્ષને એ બોલી. “હું મોટો થઈશ પણ આ મારે મોટે એક ગાડી લેશે. પછી હું લીલાં ખેતરમાં જઈશ. રસ્તે ઉભો રહીશ અને બીજા મંગીશ.” મોટા ના બ્નેયો હોયતો! ત્યારે મન તો મુલક આપો સ્વર્ગ જેવો હશે. પણ ત્યારે મુવા ફારડીયાઓ છે. ચોડીદારો છે. ને સીપાઈકા છે.”

તુંતો જુદી છે. આ બાઈને પુછને. એમણે બધો મુલક બેયો છે.”

શાને?

(વસંત તિલકા)

રે! પશિની સમ બધું. અલી રૂપ વાને, ને ચિત્રિણી ચરિતમાંથી બનાવી જેણે, આપી વળી ગતિય દરિતની જેવી તેણે કાશિનીનો દીધ હશે જ સ્વભાવ શાને?

રજનીકાન્ત લલ્ક

* મારીની ગણપતિની મૂર્તી બનાવવાની.

કીટલીમાં પાણી લઈ ચઢતો મૂક. બિચારા-
મેમાન ક્યારના આવ્યા છે. " હોકરાએ કહ્યું.

" પણ ખાંડ છે ક્યાં કે આ મુકું."

" દુકાનેથી લઈ આવ. "

" પણ પૈસા નોંધેને. "

" તારી પાસે ના હોય તો આમની
પાસેથી લે. " મારી તરફ નોંધને એ બોલ્યો.
મે' તરત જ એક રૂપીયો કઢાડીને તે બાંધને
આપ્યો. બાંધએ એક કીટલી લઈ તે સાફ
કરી તેમાં ચોખ્ખું પાણી ભરી, સુલ્હે મુકી
પછી બહાર દોડી ગઈ.

" મા, આ બારીનો કાચ થોઈ નાંખ.
કેટલો ગંદો છે. એની બોંડીના દોરડાનું કામ
આવે ત્યારે બધે જ કચરો કરી મૂકે. " મારી
તરફ નોંધને બોલ્યો. " બહુ જ કામગીરી છે.
મંડે ત્યારે કોઈનું ના સાંભળે. હું કદું મને
બહાર મુકી આવ. હું ગુણગારી જઈશ, ત્યારે
હરેકના મારા લાડકા તારા વિના મને ના
ગમે એમ કહી તે ગાવા મંડી જાય. એને
ગીતો પણ કેટલાં આવડે છે. " આટલું કહી
માના ગુણ વધારે બતાવવા એણે એક અંધારા
લોકી લલકારી.

" એ તો ગંદુ ગીત છે " મે' કહ્યું.

" એ બધા એવાં જ ગીત ગાય છે. "
એ બોલ્યો અને મે' એક નિશ્વાસ નાંખ્યો.
એટલામાં બહારથી વાળ અને પદ્મમનો
અવાજ આવ્યો.

" અરે જલદી મને જિંચકીને બારી પાસે
મુકો; જેડ આવ્યું હવે મજા પડશે. " મે'
એને એક પોટલાની માફક જિંચકીને બારી
પાસે બેસાડ્યો. બહાર કોઈ સીનેમાનું જાહેર
ખબર મા વાજુ વાગતું હતું. એના રાગ
નોંડે તાલ બેસાડી તે કાચ ઠોકતો આનંદમાં
આવી ગયો.

ધીમે ધીમે આ અંધ મોંયરા જેવી
કીટલીમાં અજવાળું વધ્યું અને મારી આંખ

પણ ટેવાઈ. ચારે તરફ મે' ગંદવાડ જોયો.
કરોળીયાના જળા, ધુળ, ચીથરા, ધુમાડાની
મેશ, એ સર્વનાં ત્યાં દર્શન થતાં હતા.
એટલામાં બહારથી અવાજ આવ્યો.

" અલગવ. અહિં અવાજ ન કરો. "

" મને નીચે ઉતારો હવે જમાણરે વાહુ
નહિ વગાડવા દે. " એ હોકરાએ કહ્યું મે'
તેને પાછો તેની જગાયે મૂક્યો. પછી તેણે
મને પૂછ્યું. " આ વાંદાઓને આપણે ખૂબ
ખવાડીયે તો મોટા થઈ જાયને? " મે' કહ્યું
" હા " અને બહુ બહુ જ ખવાડીયે. તો
ધોડા જેવા થાયને? " એ પૂર્ણ અભિપ્રાયથી
આ પૂછતો હતો, અને પોતે માનતો પણ
હતો. " હા " મે' કહ્યું થોડાં ખોરાક આપવો
જોઈયે. એમ થાય તો ધોડા જેટલા પણ
થઈ જાય. "

" બરાબર પણ મા તો મને દસી કઢાડે
છે. મૂર્ખો! અને જો બીલાડીને ખૂબ ખોરાક
આપીયે તે તો જલદી ધોડા જેવી થઈ જાય.
" હા. એમ જ થાય. "

મારી પાસે જોઈયે તેટલું ખાવાનું નથી.
નહિતો એવી મજા પડતી એ ખોરાક આપ-
વાથી માંખીઓ કુતરા જેટલી મોટી થાત!
વંદાઓને ખવાડીને ધોડા જેટલા મોટા કરત.
પછી એ ઈંટોનું ગાફું ખેંચી ચકતને? " એણે
મને પૂછ્યું. " પણ વંદાઓને તો મોટી મુઠા
હોય છે ને! " મે' કહ્યું.

" મુઠાનો શો વંધો છે? એતો લગભ
જની જાય! જો મારી પાસે પૈસો હોત તો
હું તો વેપારમાં પડત. આ બધા મારા જીવ-
જંતુને હું પાળત. મા મંદે ધોડા વેચાતો
લેત અને લીલાં ખેતરમાં લઈ જત. તમે
કોઈ દીવસ લીલાં ખેતરમાં ગયા છો? "

" હારતો " એ ક્રવા હોય તે બધું
મને કહો. "

મે' ખેતરની વાતો કરવા માંડી. એતો

ખૂબ ખાનથી સાંભળતો હતો. ધીમે ધીમે એની આંખ ઘેરાવા લાગી એટલે મેં બહુ જ ધીમે બવાળે વાત કરવા માંડી. એટલામાંતો એની માંડાનો સામાન લઈને આવી પહોંચી.

“હો! હું આવી પહોંચી.”

“હા બહુ જ સુંદર” તે છોકરો બોલ્યો.

“ખાલી જોગાન. બધે લોહું ધાસ. અંદર કુલ પશુ ખરાં! મા, તું એક ગાડી લાવીને મને લોહાં ખેતરમાં કેમ નથી લઈ જતી? તું તદ્દન સ્વાર્થી છું. પોતે તો બધે જ રખડે છે. હુચ્ચી.”

“ભાઈ ગાળાગાળ ન કરીયે. હજી તું તો નાનો છું.”

“ના બેઈ હોય

તો. મોટી. તું તો રોજ ગાળાગાળ કરે છે. એ લોહાં ખેતર ખનાવ્યા કોણે?”

“ભગવાને. ગણપતિયે.”

“હા ગણપતિતું કારખાતું તો આપ-થા મકાનમાં છે. એ કારખાનાવાળાને કહેને કે સાથેસાથે લોહાં ખેતર પણ ખનાવે!”

આ સાંભળીને એની માતો હસવા લાગી. ખૂબ હસી. હસતાં હસતાં ગેવડી વળી ગઈ.

“આ કેવી હસે છે. નાનાં બચ્ચાંનાં જેવી છે” આમ કહીને એ લાડથી એક બૂંડાળી ગાળ બોલ્યો.

“હસવા દેને. તું શું કરવા ફીકર મનમાં. લે છે! મેં કહ્યું.

હું તો કાંઈયે મનમાં લેતો નથી. પણ આ

મારીનો કાચ ગદો રાખે ત્યારે તો હું ગુસ્સે થાઉંને! જરા અજવાળું એ નથી આવવા દેતી.

“મારો લાડકો કેવો મઝાનો છે.” એની મા હસતી હસતી બોલો. એ ના હોતતો હું ક્યારનીય કુચી મરી હોત.”

“તમે મરખ છો!” એકદમ પેલા છોકરોએ મને પૂછ્યું.

“હું શું જાણું? પણ કેમ પૂછવું પડ્યું?” મેં કહ્યું.

“મા કહેતી હતી” એ બોલ્યો.

“હા, હા, હું જ કહેતી હતી. પણ યોછી કાંઈ ગાળ દેતી હતી. હું પુરી ભાનમાં નહોતી. પાંધેલી હતી, એ વખતે એક પુરુષ મને ઘરમાં લઈ આવ્યો. બીનાં કપમાં કદાચાં. ખાટલામાં નાખી અને પોતે પાછો ચાલ્યો ગયો. એટલે મરખ તો ખરાજને! પણ અથા તું જ મારી ચાડી ખાય છે ને!”

કાંઈક ગુસ્સાથી એ બોલી. એની ટપ તદ્દન નિર્દોષ હતી. બહુ પહેલી વીચીની

ગાળા ચકલકતી હોય તેમ એ બોલતી હતી. “ચાલો આપણે હવે વ્હા પીયે.” કાંઈક નરમ થઈને એ બોલી. “હું મોટો ચર્ચક પણ આ મારે માટે એક ગાડો લેશે. પછો હું લોહાં ખેતરમાં જઈશ. રસ્તે બેઠો રહીશ અને બીજા મારીશ.” મોટો ના બેચો હોયતો!

તારે મન તો મુલક આખો સ્વર્ગ જેવો હશે. પણ ત્યારે મુલા દારૂડીયાઓ છે. ચોકીદારો છે. ને સીપાઇઓ છે.”

તું તો નુદી છે. આ ભાઈને પૂછને. એમણે બધો મુલક ભેગો છે.”

શાને?

(વસંત તિલક)

રે! પકિતી સમ બધું. અલી રૂપ વાને, ને ચિત્રિણી ચરિતમાંથી બનાવી જેણે, આપી વળી મતિય દસ્તિની જેવી તેણે શખિનીનો દીધ હશે જ સ્વચાલ શાને?

રજનીકાન્ત ભટ્ટ

* માઈની ગણપતિની મૂર્તી બનાવવાની.

“અને મેં નહિ જોયો હોય!”

“અરે” તું તો રોજ પીધેલ હોય છે.”

જે જાણ પાછાં નાનાં બાળક માફક ચડાવ્યાં.

“હા તૈયાર થઈ હતી. ખાવા નાનાં પરી-
કાઓ ઉઘાડી નાખ્યા હતા પેલા છોકરાએ
થોડું ખાધું. “હા પીધી, અને પછી બગાસા
ખાવા લાગ્યો.

“મા હવે મને ઉપ આપે છે.” “ઉધી
જા બેટા”

“પણ આ ભાઈ જતા રહે તો! નહિ
નવ. હું નહિ જવા દઉં.”

થોડીવારમંતો એના નસકોરા સંબંધાયા.
“એતો હવે ઉપરો” એટલું જોલો એણે
ચોતાની “હા તોસકમાં કહાડી પીધી.

“જુઓ મારો દીકરો કેવો રૂપાળો છે!
હું તો એને જોતાં ધરાતી જ નથી. એના
આપ શુદ્ધ માણસ હતા. મોટી ઉમરના
હતા. હું એમને ઘેર કામકાજ કરતી હતી.
રોજ કાગળોયા વાંચતા હતા અને કોરટમાં
જતા હતા. પેલા કાણુ કહે છે તો!...”

“વકીલ હશે” મેં કહ્યું. “હા, હા. વકીલ
એટલે જ મારો છોકરો ચકોર છેને! આજે
એણે બચારાએ ખરી મજા કરી. હું કેમ
કરીને તમારો ઉપકાર માનું?” આટલું કહી
એ મારી પાસે આવી. મારી જગ ઉપર
એનો હાથ મુકી જોલી: “તમે સુગારો નહિ.
મને કંઈ રોજ નથી, મેપનો કર ન રાખસો.
તમે મારા છોકરા માટે જે કંઈ ક્યું છે તેનો
બહો હું હેતથી વાળીશ. આલો”

“સુગાવાની વાત નથી બાઈ. ત્યારે.”

હું એને કેમ કરી સમજાવું કે એ વાત જ
અશોભ હતી. એનો ઉછેર, એની રહેણીકરણી,
એનો અનુભવ, એની સોબત, બધું જ એને
ખતાવતું હતું કે પુરુષ એક જ મુદાયી સ્ત્રી ઉપર
ઉપકાર કરે. મેં કહ્યું.

“હું તમને પછી સમજાવીશ. દંજતો મારે
આ છોકરા માટે અને તમારા માટે થવું કરવાનું
છે. દમણાં તો મારે કામ છે તે હું જઈ પું.”

“ના એમ ન જવાય” એની આંખોમાં
જલે દાતારનો લાવ હતો. કૃતજ્ઞતા દર્શાવવા,
બહો વાળવા એની પાસે જે એક માત્ર સાધન
હતું તે આપવા તે તૈયાર હતી. “હું પચારીમાં
ગોકળી આદર નાખું છું. મારા હાથપગ થોઈ
નાખું છું. તમે સુગારો નહિ.”

“મારે તાકીદનું કામ છે એમ કહી હું
નીકળી ગયો.

+ + +

મારા બંજાનો પગી હતો તે થોડા મહિના
ઉપર રાંધ્યો હતો. એને છોકરાં નહોતાં. મારા
કંપાઉંમાં એક ઝોરડીમાં એ રહતો હતો. ચાળી-
શની ઉમરે પહોંચ્યો હતો, સ્વભાવે કંરેલ હતો.
મેં એને આ બાઈ અને લગ્ન છોકરાની વાત
કરી અને એ બાઈ સાથે લગન કરવા સમ-
જાગ્યો. બન્ને તરફની મહામુશીબતે આ વિચાર
અમલમાં મુકાયો. માથે છાપડું, રોટલાની
આગર, નિયત કાર્ય અને કવિષ્ણની ચિંતા
નહિ. એટલે બાઈનામાં પણ ઠાવકાઈ આવી.
મારી અને પેલા લગ્ન છોકરાની દોસ્તી તો
ચાલુ જ છે. એની જાણવાની મેં વ્યવસ્થા
કરી છે અને હાથે પૈઠ ફેરવાય તેવી એક
ગાડી તેને કરાવી આપી છે.

☆

દિલના ડંખ

સામાજિક નવલકથા
ડિ. રા. અદી

અર્જુનનું અભિમાન

[મનઃકાન્તા]

અર્જુને તો અતુલ બળથી, શત્રુસેના સુવાડી,
મારી નાખ્યા, સુભટ સહિએ, ના રહ્યું કોઈ બાકી,
છતેલો એ મદભર બની, કૃષ્ણને એમ બાપે,
‘આલો હાકો, રથ વન લણી, વાયુના સેવનાર્યે.’ ૧

શ્રી કૃષ્ણે ત્યાં, હસિતવદને, અશ્વને છોડી મૂક્યા;
આવી લાગ્યા, વિકટ વનમાં, સૃષ્ટિ સોદર્ય ભેતાં;
વૃક્ષો, વેલી, વન કુસુમ ને પક્ષી, પ્રાણી ગધાં ત્યાં,
લાગ્યાં બહે, અરજુન તણી, છતનાં ગીત ગાતાં. ૨

કૃષ્ણે કીધી, સમરભૂમિની, સુદ્ધ ચચાં ઘણેરી,
તેમાં તેણે, વિધવિધ રીતે, સ્તુતિ કીધી અનેરી.
દ્વાદ્યો દ્વાદ્યો, વિકસિત થયો, પાર્થ સુણી પ્રસન્ન,
વિચારે એ “મમ સમ થયો, ના બીજો કો વિજેતા.” ૩

વિભુના તો, મહદ્ રૂપનું ભાન એને થયેલું
માણેલું એ, પરમ સુખ તો, પાર્થને યાદ આવ્યું.
‘મારી ભક્તિ અમૂલ મૂલની, હું ખરે ભાગ્યશાળી,
કૃષ્ણે મારાં, અનુચર બની, લીડ લાગી અમારી. ૪

શક્તિના એ, પરિભલ વહે, સારથી એ બનેલા
અરો બીલી, અણી સમયનાં, દુઃખ દરે કીધેલાં,
મારા જેવો અવની તળમાં, ના મળે દા પનોતો,
માન્ય એણે, પ્રમત્ત બનીને, ‘હું જ છું ભક્ત મોટો.’ ૫

સૌ દોષોનું, દુષિત મૂળ ને, ગર્વ જ્યાં આવી પેસે
ત્યાં તો વિભુ, દર દર, જતાં, દોડતું દુઃખ આવે.
ભણી લીધું જગત પતિએ, ભક્તનું ભાન બિલું,
વિચારે એ “કિલમિષ બધું, પાર્થમાં ક્યાંથી પેડું?” ૬

શ્રીકૃષ્ણે તો, મદ વિવશ એ, પાર્થમાં પાપ ભેથું,
ધાર્યું એણે, સ્વજન ઉરના, દોષ વિદારવાનું.
લીલાધારી, જગતપતિએ, સદા લીલાજ કીધી
મૂકી તૃષા, પ્રબળ બળથી, પાર્થએ રાડ પાડી. ૭

“તૃષા પીઠે, અતિશય મને, શોષ કંઠે પડે છે,
લાવો લાવો, જલ વિહિન આ, પ્રાણુ મારો જશે રે!”
થાભાઓ ત્યાં ત્વરિત રચને, કૃષ્ણ મુખે વહે છે,
“જાઓ પેલી પરણકુટિ ત્યાં.” અંગુલિથી ખતાવે. ૮

“ત્યાં તો મારી, અતિ પુનિત એ વૃદ્ધ ભક્તા વસે છે,
પીળે પાણી, પરિચય તમે, ના કદિ આપતારે.
તૃષા ટાળી, અમૃત મૂલની, આપશે પૂર્ણ શાન્તિ,
હું ઉઠો છું, તરત વળજે, વાટ જોતો તમારી.” ૯

ધાયો ધાયો, વિકળ જનીએ ખ્યાસની પીઠ એને,
આવી લાગ્યો, કુટિર તળમાં, જોઈ આવો બને છે.
વૃક્ષો ઢીઠાં, હરિત કુમળાં, કાલી કાલી રહેલાં,
લીધો સ્થાવર, અનુપ મુખને, દિવ્યતા છે વસી જ્યાં. ૧૦

વૃદ્ધ લાગી, અદભૂત અને, તેજની મૂર્તિ બને,
કંપી ઊઠ્યો, ચરણ ઢળીયો, પાર્થ એના પ્રભાવે.
એ ભક્તા તો, હસિત વડને, પાર્થને એમ પૂછે,
“હું જોતું છું, ગદુ સમયથી, તેજ અર્જુન તું કે?” ૧૧

“દેવી હું તો, પચિત્ર પચનેાં, ભક્ત છું કૃષ્ણ કેરો,
તૃષા પીઠે, શમન કરવા, ધાઈને અત્ર આવ્યો.”
“આવો બહાવા, પુનિત કરજો, રંકની આ કુટિને
શાંતિ પામું, પરમ પ્રભુના, ભક્તને નિરખીને. ૧૨

એવું ભાલી, વિકલ જનતી. દુઃખમાં એજ લેતી,
હાસે હાસે, પૂજન કરીને, પાર્થના પાદ ધાતી.
વૃદ્ધ ઊડી, મધુર ફળને, તોડવા બહાર આવી,
કિરીટ ત્યાં, કુટિર સઘળી કંઈ નાંખી નોંઠાળી. ૧૩

ત્યાં તો તેણે, પૂજન વિધિનાં, સર્વ સાહિત્ય જોયાં,
જોયાં જોયાં, ચક્રચક્ર યતાં, ઠારી ચશ્મો પહેલાં!
ભક્તા આવી ફળ જળ લઈ, પાર્થને પ્રાર્થતી એ,
“લાવો છું આ, શહણ કરી લે, ભૂખ તૃષા થમે જે.” ૧૪

“માનું છું હું, તમને કુટિરમાં, શસ્ત્ર ના હોય. આવાં
 છે કૃપાળુ પુનિત હૃદયા, ત્યાં વસી કરતા ક્યાં ?”
 “મારા બહાલા, પરમ પ્રભુના, ભક્તની ભક્ત હું તો,
 શંકા ટાળી કૃષ્ણ જળ શહે. શસ્ત્રની વાત મૂકો.” ૧૫
 હે! માતાજી, ચરણ પડીને, હું પ્રતિજ્ઞા કરું છું,
 શંકા ભરી, દર નહિ કરો, તો ભરું ગ્રાસ ના હું.”
 “તો સુધી લે, અરજુન અને દ્રોપદી ઉત્તરાને
 માને જે સૌ, પ્રમત્ત બનીને ભક્ત મોટા અમે રે. ૧૬
 લોટો એનો, ક્ષણ ભર યતાં, ધા કરું શસ્ત્રથી આ
 ખાશે પીશે ખગ, પશુ બધાં, માંસ, રુધિર એના.”
 એ વૃદ્ધાનાં વચન સુણતાં, પ્રાર્થના પ્રાણ ક’ખે,
 બ્રાહ્મણ એ તો, નમન કરતો, ના ઘટે ક્રોધ આવો. ૧૭
 એ જિજ્ઞાસા, હસ્તિન બધાં, ભક્ત છે એ પ્રભુનાં
 વિના દોષે, હનન કરીને, કાં વદો પ્રાણ લેવા ?”
 “હે ભાઈ! તું, વગર સમજે, વેણ આવાં વદે કાં ?
 મારા બહાલા, પરમ પ્રભુનાં, ભક્ત ના હોય આવાં. ૧૮
 ને વિભુમાં, સ્વીપચી રહે, દેહનું ભાન ભૂલે,
 એવા ભક્તો, કદિ નહિ બને, સ્વાર્થનાં પૂતળાં રે!
 અરજુને તો, મદવશ બની, કૃષ્ણને કામ ચીંધ્યા,
 સેવા લીધી, અવિરત પણે. દુઃખ દીધાં ધણેરાં. ૧૯
 પાંચાલીએ, પરવશ યતાં, લાજને રક્ષવાને,
 પાડી રાઠો, કરુણ સ્વથી, કૃષ્ણને દોહવાને.
 ધાયા ધાયા, અણવટ પળે, ‘દેહનું’ ભાન ભૂલી,
 મારા નાથે, પટકૂળ પૂરી, એ જતી લાજ રાખી. ૨૦
 પાંડુઓનાં, કુલક્ષય કરી, વેર લેવા વિચાર્યું,
 શુરપુત્રે, કુપિત યઇને, શસ્ત્ર ફેંક્યું અનેનું
 આવી લાગ્યું, સહસ્રણ યતું, ગર્ભ વિહારવાને,
 ‘ધાને’ વિભુ, કરુણ સ્વથી ઉત્તરા ચીસ પાઠે. ૨૧
 દોડી આવ્યા, ધરણી ધર તો, શસ્ત્રને પંડ બીધું,
 તે દિનાથી, બળી જળી રહ્યા, નાથ મારાં કહું શું ?
 સંભારું આ, સંકળ ઘટના, હોળી હેયે બળે છે.
 એ દંભીને હનન કરું તો, તાપ મારાં શમે રે!” ૨૨

વૃદ્ધાંતું એ, કથન સહજે, પાર્થને સત્ય લાગ્યું,
વિચારે છે, “ મુજ હૃદયમાં પાપ આ ક્યાંથી પે’ડું ?
સેવા લીધી અવિસ્ત પછે ત્રાસ આવ્યો પ્રભુને,
મારી ભક્તિ, મતલબી ખરે, કોણ કે’ ભક્ત મુને ? ” ૨૩

આંખો એની, જલમય થઈ, ગર્વ એનો ગળે છે,
ખાઈ લીધાં કળજળ લઈ, પાર્થ પથે પળે છે.
એ ભક્તાને, નમન કરતો, કુણ્ણને આવી લેટયા,
બાલ્યો એતો, દીન વદનથી, પાપની માફી આપો. ૨૪

મેં માનેલું, મદવય થઈ ભક્ત હું એક સાચો,
આને મારી, ઊણપ નીરખી, યાવ વિવાદ બાંધો.
કાપી લીધાં, કિલમિય તમે, ભક્ત આદર્શ આપ્યો. ”
“ ચાલો ચાલો, ગૃહ બહી હવે, પાર્થએ વાત મૂકો. ” ૨૫

ધીરજરામ લ. વ્યાસ,

☆

દુશ્મનનો હુમલો અને સ્વરક્ષણ

એમાં ભ્રમ નથી

કે સંશય નથી

ખોંખો મ્યુચ્યુઅલ બીલ્ડીંગ શહેરીઓને દેશમાં દુશ્મનના હવાઈ,
દરીઆઈ અથવા બીજા હુમલાઓ સામે સંપૂર્ણ રક્ષણ આપે છે.
કહાપણ વાપરે અને તમારી જાત અને તમારા કુટુંબનું રક્ષણ કરે.

હમાણાં વીમા ઉતરાવો

ધી ખોંખો મ્યુચ્યુઅલ

લાઈફ એશ્યુરન્સ સોસાયટી લી.

ખોંખો મ્યુચ્યુઅલ બીલ્ડીંગ, હોર્નબી રોડ, મુંબઈ.

ગુજરાતના નારી

શ્રી. ચન્દિક

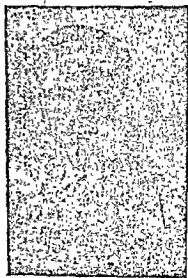
[અત્યંત આશુ]

હિન્દુ સંસારમાં મૂળના ચાર વર્ણમાંથી પ્રગટી નીકળેલી અસંખ્ય શાંતિઓ અને પેટા શાંતિઓના કારણે શાંતિ કે પેટા શાંતિની મર્યાદા બહાર કન્યા ન અપાય એ સમગ્ર તમ છે પણ એ પેટા શાંતિઓમાંથી પણ પોતપોતાનાં ગોળ સર્જ્યા છે. એ ગોળના બંધારણમાં જેમનાં નામ નિર્દિષ્ટ થયાં હોય તે વ્યક્તિઓએ અંદર અંદર જ કન્યાની આપસેનો વ્યવહાર કરવાનો હોય છે. તેમાં કારણ પ્રસંગે અન્ય ગોળમાંથી કન્યા પરણી લાવવામાં અશુભ નથી મનાવું પણ ગોળની કન્યા તો ગોળમાં જ પરણવી જોઈએ એ સૂત્રને દૃઢતાથી વળગી રહેવાય છે પરિણામ એ આવે છે કે સંસ્કારી કન્યાને ગમે તે સ્થિતિના વર સાથે પરણાવી દેવાની ફરજ પડે છે. એટલે સંસ્કાર કે શિક્ષણ સિવાય પોતાને કન્યા મળવાની જ છે એ ભાવના ધરાવતાં કુટુંબો જીવનવિકાસથી અવિષ્ટ રહેવામાં ગૌરવ માને છે અને તેવાં કુટુંબોમાં પ્રવેશતી સંસ્કારી કન્યા ગૃહકલેશનો ભોગ બને એ સ્વાભાવિક બની ગયું છે.

ગૃહકલેશનાં રાપાતાં ખીજ ભયંકર પરિણામ નીપજાવે છે. પ્રતિદિનના કલેશથી જેટલી નવવધૂ ગુંગળાય છે તેથી પણ વધુ પ્રમાણમાં પરિણિત યુવક વિપત્તિવશ બને છે. જીવનદાન અર્પનાર જનેતાને તો તે ભાગ્યે જ કંઈ કહી શકે એવી પરિસ્થિતિમાં હોય છે. એટલે પત્નીના સન્તાપનો જીકલ સાધી શકતો નથી અને કૌટુંબિક જીવન નજીબ નીવડે છે. કૌટુંબિક વ્યવહારોમાં પણ અનેક નાની-મોટી ગુંચવણો જાણી થાય છે અને કાયમી કલેશના કારણે મ્હાત બની નિરાશામય જીવન.

જીવની નારી ધીમે ધીમે કલેશને જ જીવન ગૂળ માની બેસે છે. પરિણામ એ આવે છે કે ગૃહકલેશ કૌટુંબિક સંપત્તિની પેઢે વારસામ છોતરે છે. કાયમી કલેશના સન્તાપથી સળગ સળગીને જીવનભોજન ઢસરડી ચૂકેલી નારી યુવવધૂને નિહાળતાં જ તેને પોતાના ઉપવીતી ચૂકેલા પ્રસંગોનો ચક્રવૃદ્ધિ વ્યાજ સારે બહોળો લેવાના સાધન રૂપ માની અંતરમ સાચવી ચૂકેલી તમામ કટૃતા સાથે તેના ઉપલ્લેા કરવામાં કૃતકૃત્યતા અનુભવે છે. શિક્ષણના અભાવના કારણે આ કૃમિક કલેશને પ્રત્યક્ષ અશક્ય નીવડે છે અને સામુ-વદુન ત્રણમાંથી નીપજતો કુટુંબ કલેશ અવિચળ સ્થાન જમાવી નારી શરીરની તંદુરસ્તીને ભ્રષ્ટ્રમાવવામાં અગત્યનો ભાવ બજાવે છે.

સહશિક્ષણ એટલે છોકરાઓ અને છોકરીઓ એક સાથે વિદ્યાભ્યાસ પ્રાપ્ત કરે તે નારી કેળવણીના નૂતન આદર્શ સિદ્ધાન્તોનું અમલ બજાવણી શક્ય ન બને ત્યાં સુધી

આશ્ચર્યવિહોણી નારી પોતાની આપત્તિનાં નિવારણ સાધનાર સાથી મેળવી શકનાર નથી એ સત્યના કારણે વિકારી દષ્ટિ ધરાવનારાઓ તેને અનેક રીતે સતાવે છે. એક બાજુએ આ રીતનાં આક્રમણો અને બીજી બાજુએ અનેક કૈદુબિક આપત્તિનો ભોગ બની અસહ્ય યંત્રણાઓ ભોગવતી નારી સ્વાભાવિક રીતે તેમાંથી મૂકત મવાની ભાવના સેવે છે, અને એ મુક્તિની લાલચે અગર-તો કુદરતી રીતે નિષ્પન્ન થતી વાસનાના સહજ સતોષાર્થે તે પતનને પગે વળે છે.

એક જ વખત મરણ કે કમરછથી પતનને પચે વળી શિયળ ગુમાવે એટલે એ નારીના ઉદ્ધારનો માર્ગ જાગ્યે જ મળે છે. તેના તરફ ધૃષ્ટાની દૃષ્ટિએ ભ્રેવાય છે. તેના તરફનું વર્તન તિરસ્કારયુક્ત નીવડે છે અને તેના ઉદ્ધારની વાત તો બાજુએ રહી પણ તેને સાન્વન આપવાના પ્રયાસ પણ નથી થતા. આ પરિસ્થિતિના પ્રતાપે, તે વેસ્થા-જીવનનો સ્વીકાર ન કરે તો, તેને મટિ જે માર્ગ ખૂદલા રહે છે કાં તો હિન્દુ ધર્મ તથા અન્ય ધર્મનો આશ્રય લેવો અગર તો આત્મ-હત્યા કરી જીવનનો અંત લાવવો.

પ્રથમ માર્ગ તાત્કાલિક મોઢક જણાય છે. એક ધર્મ તથા બીજા ધર્મમાં પ્રવેશ કરતી નારી સદાસર્વદા સુખ અને સંતોષ પ્રાપ્ત કરે છે એમ હજુ સુધી કોઈએ કહ્યું નથી. પણ યંત્રણાઓ અસહ્ય બનતાં લાન-બૂલી નારી પરધર્મનો આશ્રય સ્વીકારવા લલચાય છે.

બીજો માર્ગ પણ સરળ નથી નીવડતો, કુદરતી જીવનનો અકુદરતી અન્ત લાવવા પ્રયાસ આદરવો હિતાવહ નથી. કુદરત તેનો સામનો કરે છે અને કેટલીય વખત આપધાતના પ્રયાસ કરનારથી જીવનનો નિકાલ લાવી શકતો નથી. ઊંચટ, આત્મહત્યાના પ્રયાસ

મટિ તે, રાત્રીના કાંતુન અનુસાર, શિક્ષાને પાત્ર બને છે.

આમ ચારે બાજુથી વ્યથિત બનતી નારી પતિની પાછળે ચિતાપ્રવેશ કરવામાં ગૌરવ લેખતી હોવાના કારણે જ કદાચ સગી મવાની પ્રથા ચાલુ થઈ હશે. વર્તમાન નારીને મટિ પતિનું સંદગમન પણ શક્ય નથી એટલે વિધવાજીવન એક કોપકા રૂપ બન્યું છે. જેનો સફળ ઉદ્ધેશ આઝસુધી સાધી શકાયો નથી એટલે વિધવા જીવન જીવતી સ્ત્રી નિર્મળ શરીરસંપત્તિ ધરાવતી નારીના નિર્મળ નમ્રતા રૂપ નીવડે છે. વિશેષમાં આદર્શ વિધવાજીવન મટિ, સ્વાભાવિક નીપજતી વાસનાના સંય-માર્થે, અનેક કષ્ટદાયી વૃત્તોનાં નિર્માણ નિર્માણ છે. એ વ્રત અને ઉપવાસાદિક શરીર-રને કષ્ટ આપી, ઈચ્છાપૂર્વક શારીરિક પાપ-માલી આવકારતી નારીની શરીર સંપત્તિ સ્વાભાવિક રીતે જ, અતિશય નિર્માણ હોય છે.

સમાજને યોગ્યરૂપ બની બેકારીની વૃદ્ધિમાં અગત્યનો ફાળો અપનાર બીખારોવર્ગ દિન પ્રતિદિન બલવત્તર બને છે. આ વર્ગને મહેનેત ક્યાંથી ને કમાણી મળે તે કરતાં વધુ કમાણી પ્રાપ્ત થતી હોવાથી હવે લિશ્તુકજીવન ગાળતાં કુટુંબો વૃદ્ધિ પામ્યા જ કરે છે. એ કુટુંબની નારી, ખાસ કરીને સ્ત્રી હોવાના કારણે, વધુ દયામય મનાય છે. એ દયાપ્રેરિત વૃત્તિને ગેરલાલ મોટા પ્રમાણમાં લેવાય છે તેનું એક મહત્વનું કારણ એ છે કે એ લિખારીજીવન જીવતી નારીને દાન કરવાની વૃત્તિ જનતામાં હોય છે પણ એ જીવનનું મૂળ શોધી લિશ્તુક-વૃત્તિને જ નાખૂદ કરવા કોઈનેય પરવા નથી હોતી. ઓછામાં ઓછા ખર્ચે જીવન ગાળવાની વૃત્તિ અને જેતાં જ દયા ઉપજે એવી કંગાલિયત દર્શાવવાની ભાવનાથી ઉભરાતા આ વર્ગના નારીસમૂહની શરીરસંપત્તિ પણ ઉપદા નથી હોતી.

સ્નેહલગ્ન વર્તમાન યુવકયુવતીનું અણુ-
મોલ આકર્ષણ છે. ઝાતિ અને સમાજનાં
બંધન તો માત્ર પ્રેમના આકર્ષણથી સતોષ-
ના ઝોડકાર આણનાર વીસમી સદીનો
યુવકજેદ સ્નેહલગ્ન દ્વારા જીવનસાક્ષ્યતા
સોજીલાં સેવે છે. પરંતુ નવીનતાના આક-
ર્ષણથી અંતર્ગત એકબીજાની પ્રત્યે અનુરાગ
ધરાવનાર નવદંપતીનું રસજીવન સમયના
વહેણ સાથે નીરસ બને છે. કાલમી સહચારના
પ્રભાવે નૂતનતા અદૃશ્ય થાય છે અને જીવ-
નના અંગજીવ કર્તવ્યોની અમલબળવશી
આવશ્યક છે એમ સમજતાં પ્રેમગોષ્ઠિ માટેનો
ફાળસ સમય કમી થતો જાય છે. પરિણામે,
બાહ્ય નવીનતાના મોહમાં લાનભૂંડ્યાં બની
‘રસઅંકુશની સાધના’ સાધવાનો પ્રયત્ન કરનાર
દંપતી અન્યોન્યની નિષ્ફળતાની તોષિ લઈ
શુભળાય છે અને આનંદના પૂરબહારમાં
ખીલતાં દેખાં ગમગીન બની રસહીન જીવન
બોજ બિડાવવાના કારણે નૈરાશ્યસેવન દ્વારા
જીવનની નષ્ટબ્રજતા તોતરે છે. જાતીય આક-
ર્ષણ અને બાહ્યપ્રેમપ્રવાહની નવીનતા અદૃશ્ય
થતાં જીવનસહચારની કુલલકે બીજીપો આધાત-
જનક લાગે છે અને જીવનમાં કલહબીજ
રોપવાના પ્રયાસો આદરતા અનેક નાના

મોટા પ્રસંગો, ક્ષમાતાકારી પ્રેમાળ દૃષ્ટિના
અભાવના એક જ કારણે, અસહ્ય માનસિક
યંત્રણાઓ નીપજવે છે. સમજુ નારી પણ
આવા પ્રસંગે સામાન્યરીતે નિર્બળતાવશ
બની દામ્પત્યજીવનના ધ્યેયને વેડફી નાખવામાં
કારણભૂત બને છે અને નૈરાશ્યવમળની શુભ-
ળામંજુની અસર શરીરસંપત્તિને સ્પષ્ટ રીતે
અસરકારક નીવડે છે.

નારીજીવનની શરીરસંપત્તિની નિર્બળ-
તાનો સફળતાપૂર્વક ટકાવ થવાનું એક
મહત્ત્વનું કારણ એ છે કે સમાજની નજરે
સ્ત્રીનું સ્થાન પુરુષના કરતાં ઉત્તરું ગણાય
છે. બૂતકાલીન સમાજમાં પુરુષના જોટલા જ
દક્ષ અને અધિકાર સ્ત્રીઓ હોગવતી. આથી
જીવતા જીવનમાં સ્ત્રીપુરુષની મિત્રતાના કારણે
નીપજતી અગવડતાનું અસ્તિત્વ ન હતું. પણ
વખતના વહેણ સાથે પરિસ્થિતિ ફેરવાઈ અને
પ્રગતિની સાધનામાં એકમેકના સહકારદ્વારા
સ્ત્રી અને પુરુષ જે ફાળો આપી શકે એ
ફાળો, સમાજની જનસંખ્યાના લગભગ
અર્ધ જેટલા નારીદેહનો વિકાસ રૂપવાના
કારણે સ્વપ્રવર્ત બન્યો છે.

કમલ

વાળની હીફાજત માટે

નેરોલનું આમળા નં. ૧

હરબોધલ વાપરો.
હમરો પ્રતિષ્ઠિત કુંઠેબામાં કાયમ
વપરાય છે.

નેરોલનાં હરબોધલ તથા તેલ બના-
વવાનાં એસેન્સ (સુગંધી) મશહૂર છે.
ધી નેરોલ એજન્સી અત્તરવાળાં
ત્રણ દરવાજા, અમદાવાદ.

ડાંગરેનું બાલામૃત

છોકરાઓ માટે પુષ્ટીકારક દવા છે, તે નબળા અને સુકાઈ ગયેલાં છોકરાંઓને સાબં કરે છે. આ બાલામૃતમાં છોકરાંઓના હાડકાં મજબુત કરવાની ચીજો સમાયેલી છે. મધુર છે.

રંગ બે રંગી દીવા

લેખક :- વિશુધ મહેતા.

પ્રિયતમ વગર નિરાશ થયેલ તરણ પ્રિયતમાના હૈયા સમી એ સાંજ હતી. ન્યોત્સના આરામ-પુરશીમાંથી ઝબકીને જાગી. તેને ફરવા જવાનો સમય થઈ ગયો હતો. ઘણીવાર માથું ધ્રુવે એ કરતાં વધારે આરામ લેવાઈ ગય છે એ ક્યંત ન્યોત્સનાને સત્ય લાગ્યું.

ઝટપટ રનાનાલયમાં જઈ, મોં ઘોઈ, વાળ ઓળવા અરીસા સ્ક્રીમે આવી ઊભી વાળ ઓળતાં ઓળતાં તેણે નાના અનિલને ખૂબ મારી :

“અનિલ ! ફરવા આવવું છે કે ?”

“હા ! હું તો ક્યારેયે તૈયાર જ છું ને” ફરવાના શોખીન અનિલે જવાબ આપ્યો.

“તો જ મોટર તૈયાર કરાવ”

અનિલે મોટરવાળાને મોટર લાવવા હુકમ આપ્યો.

અનિલ અને ન્યોત્સના મોટરમાં ફરવા ઊપડ્યાં. મોટર દરિયા કિનારે ઝડપથી આગળ વધતી હતી. સંખ્યાતો મંદસમિર વાતાવરણમાં શીતલતા પ્રસારતો હતો. પશુ યુગલો આનંદથી વાતો કરતાં ફરતાં હતાં. સાગરનાં પાણી સાથે વાતચીત કરતા વીજળીના દીવા હમણાં જ પ્રગટ્યા હતા. દરિયાકાંઠે આવેલા એક આલિશાન બંગલાની શોભા વધારવા તેના પર રંગબેરંગી ફરતા વીજળીના દીવા ગોઠવ્યા હતા. તેના ફરતા રંગો સાગરના પાણીને ધડીકમાં લાલ તો ધડીકમાં આરમાની રંગથી રંગતા હતા. નાના અનિલની નજર તેના પર સ્થિર ચોટી રહી હતી.

“ન્યોત્સના બેન ! પેલા દીવા પાણીને કેવા વિવિધરંગ વડે રંગે છે !” આ શબ્દો

બોલતાં અનિલની આંખમાં નવી ચમક ચમકી જતી.

બાળપણમાં દરેક બાળકના મન પર જે નવીન દ્રશ્યોનાં પ્રતિબિંબ પડે છે તેને દરેક બાળક હંમેશાં અર્થસૂચક માની જિજ્ઞાસાભરી દ્રષ્ટિએ નિહાળી રહે છે.

ન્યોત્સનાની નજર પણ એજ દીવા પર ચોટી રહી હતી ! તેના સ્વભાવ ક્ષવિમય હતો. તેને જીંકું ચિત્તવન કરવાનો બહુ શોખ હતો. તેની વિચારનિંદ્રા અનિલે તોડી.

“કહુ જ સરસ લાગે છે” તેણે સ્મિત કરી જવાબ આપ્યો. દુનીયામાં મહાખરા જવાબો જવાબ આપવાને ખાતર જ અપાય છે એમ તેણીએ પણ જવાબ આપ્યો. તે એના પર જુદું જ વિચારી રહી હતી. તે વિચારતી હતી : “જેવી રીતે આ ફરતા દીવાથી સાગરનું પાણી રંગબેરંગી બને છે તેવી જ રીતે જગત વિવિધરંગી માનવ-દીપોથી સંસારસાગરનાં વારિ પંજુ રંગાય છે.”

આશ્ચર્યમાં અન્દ્રમાં ને છંટા છવાયા તારલા હંસી રહ્યા હતા. વાતાવરણ એટલું મોહક ને ભંચ હતું કે મોટરમાં ધર તરફ પાછા ફરતાં અનિલ ને ન્યોત્સના વાતાવરણની મોહકતામાં આત્મભાન ભૂલી ગયાં હતાં. પ્રચાન્ત વાતાવરણમાં આનંદની ઊર્મિઓ તેમના અંતરમાં જિજાળા મારી રહી હતી.

ન્યોત્સના નસ-તારલાઓની ભવ્યતામાં સ્તબ્ધ બની ગઈ હતી અને અનિલ રસ્તા પરના વીજળી દીવા સાથે વાતચીત કરવામાં મશગૂલ થઈ ગયો હતો. મોટર ખંજલા આગળ આવીને ઊભી રહી. ન્યોત્સના ને અનિલ મોટરમાંથી નીચે ઊતર્યા. રાતના વાણીથી

“શ્રી સુધા”

શ્રીયોત્ત્વ માસિક વધારે અથવા જોણું
આવવાથી પેકુ, કમરમાં દુઃખાવો, હાથ
પગમાં કળતર થવી, વિગેરેથી શ્રીમદ્ પીડાય
છે તેને માટે “શ્રીસુધા” અદ્ભુત દવા છે,
દરેક શ્રીમદ્ તે પરમા રાખવી જ જોઈએ
તે લેવાથી શ્રીમદ્ને કોઈપણ જાતની પીડા
સિવાય અન્ય કશોય થાય છે. ૩૦ ગોલીની
કીમત રૂ. ૧-૮-૦ ટ. ખ. જુદું.

લખો:-

ધી જીવન રસાયન કાર્મસી.
લોપાસ.

એક રહસ્ય ભરી વાત:

સુખતિએ જ્યારે અરવિદ્યાબેનને પૂછ્યું
કે તમારો બાળો આટલું સરસ વાંચતાં
કેવી રીતે શીખ્યો? ત્યારે અરવિદ્યાબેન
કહ્યું કે મારા વિનુંએ ચાર વર્ષ પૂરાં
કરીને પાંચમા વર્ષમાં પ્રવેશ કર્યો ત્યારે
મેં તેને એક અક્ષરમાળા અને વાંચ-
વાની મળસેટ ૧ આપ્યો. હવે બીજી
ચોપડી લાભે છે તો પણ અવાર નવાર
વાંચવાની મળ વાંચે છે. મારા પાઠ-
શમાં દરેક ઘરમાં હવે આ તો રિવાજ
થઈ પડ્યો છે. રૂ. ૧-૨-૦ નો
મનીઓડર કરો. મૂળજીભાઈ ભક્ત
ખાલસાહિત્ય ભંડાર : નડિયાદ.

પરવારી અનિલ તો ધસધસાટ જાણી ગયો
પણ જ્યોત્સ્ના કવિ, Shelly ના કાવ્યો
વાંચવા બેઠી ને તેમાં રૂબી ગઈ.

With thy clear keen joyance,
Langour cannot be;
Shadow of annoyance
Never came near thee;
Thou lovest; but ne'er knew
love's sad satiety.

અને કસાપીના પુષ્પ ઉપર વિચાર
પાંખે જોડી :-

ન આનન્દે તહારા બિલકુલ હરી ધ્વંસ કલ્પિએ
ઉદાસીની છાયા તુ જ દિલ પર ના રજ વસે,
કરે છે પ્રીતિ તું, સરવ તુ જ પ્રેમે ખુશ રહે,
અતિ તુમિની તું સમજ નહિ પીડા પણ ખરે!

જ્યોત્સ્નાના પિતા રમાકાન્ત હાઈકોરટમાં
ન્યાયાધીશ હતા. અનિલ જ્યોત્સ્નાના કાકાનો
પુત્ર થતો હતો.

અનિલની માતા અવસાન પામી હતી.
જે વખતે અનિલની માતા અવસાન પામી તે
વખતે અનિલના પિતા પાસે, અનિલની
માતાએ એક વચન માગ્યું હતું. વચનની
માગણી નીચે મુજબ હતી.

“મારી જગ્યાવેલી સાઠ હજારની મિલકતમાંથી
ત્રીસ હજાર અનિલને આપજો અને બાકીના
ત્રીસ હજાર મારા ભાઈ રામચંદ્રને આપજો.
તમે આમાંથી એક પાઈ પણ ના વાપરશો.”
અનિલના પિતાએ પ્રભુસાક્ષીએ હાથમાં દીવો
રાખી તે વચન આપ્યું હતું.

વીસમીસદીમાં કાણાખરા પ્રપંચો પ્રજા સાક્ષી નીચે જ રમાય છે.

અનિલના પિતા સદાના વેપારી હતા. સદો રમનાર કાણાખરા માનવીઓ ઈશ્વર કરતાં તગદીરમાં વધારે માને છે. સ્વાર્થ ખાતર દુનીયાની મહાન વિજ્ઞાતિ ઈશ્વરના પથ તેઓ સમ ખાય છે, અને પ્રપંચમાં પાછા ન પડે તેવા હોય છે. અનિલના પિતા આ કથનના અપવાદ રૂપે ન્હોતા. તેમણે તેમની પત્નીના અવસાન બાદ અમદાવાદ છોડ્યું ને કલકત્તા તરફ પ્રયાણ કર્યું. કલકત્તામાં મોટા પ્રમાણમાં 'ન્યુટ' ના શેરોનો વેપાર કર્યો અને તેમનો દિનમાન ફરી ગયો. સાંક હજાર ઉપરાંત બીજા પંદર હજારની ખોટ મળી. પંદર હજારનો લેણદાર નાતવાળો હતો એટલે પોતાની ચંદ્રકાન્તા નામની મુશિસ પુત્રીને ત્યાં પરણાવી, પંદર હજાર માંડવાળ કરાવ્યા. તે સ્વિસ બાદ અનિલના પિતાની માનસિક સ્થિતિ બગડી ગઈ અને છેવટે લાઇને આશરે મુંબઈમાં રહેવા ગયો તેમની સ્થિતિ આવી. જરૂરીસ રમાકાન્ત પણ જા ગિદાર દિલના હતા. તેમને એકપણ પુત્ર ન્હોતો. તેમની પત્ની બે વરસ પહેલાં જ અવસાન પામી હતી. અનિલની આશાક આંખો ને મધુર મુખે દુશ્મનને પણ વહાલ લાગે તેવાં હતાં. જ્યોત્સ્નાને તો તે પ્રાણસમો હતો. તેની ઉમ્મર સાત વરસની હતી ને યુજરાતી પહેલીમાં અભ્યાસ કરતો હતો. જ્યોત્સ્ના અનિલ પ્રત્યે પ્રેમ રાખતી અને તેજ ઉચો જાતનો પ્રેમ છે તેમ તે માનતી.

જ્યોત્સ્ના હજુ સુધી કોઈ પણ યુવક તરફ પ્રેમ નજરથી જોતાં ન્હોતી રીખી.

કારણ કે તેને અનુકૂળ એવો એક યુવક તેની નજરે ચડ્યો ન્હોતો. તેને દાંપત્રીપ ને ભંપકાવાળો યુવક ન્હોતો જોઈતો. તેને તો ક્ષિતિજની પેલી પાર પાંખે પાંખ-મિલાકી

લગાઈનાં કોટાકટીનાં સંભયમાં

ને પચ્યુ ન

ની

યુદ્ધ-સંરક્ષણ-પોલીસી

નજીમાં પ્રિમીયમ લરી

લઈ રાકાય છે. તે લઈને

ચિંતા મુક્ત બનેા

☆

માહિતી માટે લખો:-

ને પચ્યુ ન

એસ્યુરન્સ કંપની લીમિટેડ

હોર્નબી રોડ, નેપચ્યુન બિલ્ડીંગ

— કોટ, મુંબઈ —

પ્રદર વિનાશક દવા

વનિતા વર્ગલું જીવન છે

કેમ કે

તે સ્ત્રીઓના દરેક રોગ દૂર કરે છે

રજીસ્ટર નં ૦ ૩૧૦

આ દવા સર્વ પ્રકારના પ્રદરો (નળગાઈનું જીવું) અનિયંત્રિત, રુદ્ધાવ, રક્તપ્રદર, કસ-વાવડ, ડોંડ, હીરદીરીઆ, પેકુનો દુઃખાવો, જાતીમાં દાહ, જીર્ણનર, લાયપગની બળતરા, ગુપ્તભાગનો સોજો, સુવારાગ તેમજ ગુપ્તભાગના તમામ જુના હડીલાં દરદો મટાડી ગર્ભાશયને સુધારી શરીરને શક્તિ આપે છે, અને વૃદ્ધતા મટાડે છે. બોક્સ એકની કીમત રૂ. ૨-૬-૦ પોસ્ટેજ ૦-૭-૦

પુસ્તક મફત મંગાવો

મેનેજર:-પ્રદર વિનાશક ઓફિસ

ખંભાત (૨૬, જી. ખેડા.)

ઉઠી શકે એવા ઉત્સાહી-આદર્શવાદી સુવકનો સાથ જોઈતો હતો.

જ્યોત્સ્નાને આકર્ષવા કેટલાય મહા-વિદ્વાસયના ભ્રમરા-ઉત્સવી દળના કપડાંમાં સજ્જ થતા પશુ જ્યોત્સ્નાના સંસ્કારી આત્માથી તેઓ અભણુ હતા તેથી ધોળી અને દરજોનો ખરચ તેમને-માથે પડતો.

* * *

વસંતઋતુ હતી. કોલેજની આસપાસ વનશ્રીએ નવોદા માફક લીલી નવઓટણી ઝાડી હતી. આઠો ફેરો તરફ આદર આપતો હતો. અને કોલેજના વિદ્યાર્થી મોઝા-નમાં, લીમડાના ઝાડ નીચે, ટેનીસ લોનની પાસે આવેલા બાંકડા પર સુધાકર ને જ્યોત્સ્નાના બે સુવકો પ્રણયને લગતી વાતચીત કરી રહ્યા હતા.

આજકાલના મોટા બાગના સુવક સુવ-તીઓની વાર્તાને મૂખ્ય વિષય પ્રણય જ હોય છે.

“હું જ્યોત્સ્નાને મેળવવા પ્રાણ પાચ-રીશ.” એક સુવક બોલ્યો.

“અને તે છતાં ચે ના મળે તો ?” બીજાએ પ્રશ્ન કર્યો.

“હાં ! હું જાણું છું ! તું જ્યોત્સ્ના પાછળ દોવાનો બન્યો છે તે.”

“જ્યોત્સ્નાનું હૃદય મને સત્કાર આપે છે તો મારે તેનો તિરસ્કાર કરવો ?”

“જ્યોત્સ્ના ! તું બુદ્ધિ જાય છે કે પ્રણયી દમ્ભેશ પોતાની મનોભૂમિમાં દોવાનો જ હોય છે.” સુધાકર બોલ્યો.

“સુધાકર ! મારા માર્ગમાં કંટક ચવામાં મચા નથી. જ્યોત્સ્ના માટે હું કેટલો તલસું છું તે તું જાણે છે ?”

“હૃદયના આવકાર વિના એ તલસાટ નકામો છે. પ્રણય એ જળજળરિતો સોદો હોય.” સુધાકર ગંભીરતાથી પશુ પ્રસન્ન મુજબાબી બોલ્યો.

એટલામાં જ્યોત્સ્નાની મોટર આવી. નારંગીસાથુ ને આરમ્ભની કબજામાં સજ્જ થયેલી જ્યોત્સ્નાને નિરખી બંને જણા સ્તબ્ધ બની ગયા. જ્યોત્સ્ના ઝડપથી કોલેજના પગ-થિયાં ચઢી ગઈ. જ્યોત્સ્નાને સુધાકર સાથું જોવાનું, મન હતું છતાં ન તો તેણે સુધાકર સાથું જોયું અને ન તો જ્યોત્સ્ના સામે. પગથિયે ચઢતાં તેનો પાલવ સરસી પડ્યો, અને તેની મનોરંજન વેણીનાં દર્શન તેમણે કર્યાં, “જાણી જોઈને પાલવ સરકાવવો એ આજની સુવતી-ઓની લુચ્ચાઈ છે.”

“ધણિયે સુવતીઓને આ કળા સહેલાઈથી સાધ્ય હોય છે અને તેમના સાથું સુવકો વધારે ખાનગી જોઈ રહે એટલા માટે તેમના સાથું નહિ જોતાં આમ પાલવ સરકાવવાંતી કે સાથું સંકારવાંતી ટેવ રાખે છે.”

એટલામાં કોલેજનો ઘંટ વાગ્યો. બંને સુવકો પોતપોતાના વર્ગ તરફ ગયા.

સુધાકર જૂનિયર બી. એ. માં અને જ્યોત્સ્ના જૂનિયર બી. એસ. સરી માં ભણતા હતા.

એકલ જુવતીના હૃદયમાં સમાવાડો જ નથી આદર ?

* * *

શરદ્રપ્રણતના આકાશનો રંગ જોવો મનોહર અને દિવ્ય હોય છે તેવું-જ્યોત્સ્નાનું મુખારવિદ હતું. તેની કાળા ભ્રમર આંખો અને ઝડપી આલ ભગ્નભાવને આકર્ષવા સમર્થ હતાં. રમત અને તોફાનમાં ઝોગણીસ શરદો તેણે વીતાવી હતી. અત્યારે તે દિવરુળા પર નીચેનું ગીત ગાઈ રહી હતી.

અખિયાં દરીદર નંદી પાસી
કમલ નયનકા નિશદિન અખત
પલપલ રહત લિદાસી.

તેની વેણીમાંથી તાબ મોંગરાની-મધ-મધતી સુવાસ પસરતી હતી. કલ્પના મંદિરમાં પૂજારણ કોક દેવને શોધી રહી હોય અને

એના મુખપર જેવા ભાવ પ્રદર્શિત થાય એના ભાવ-અત્યારે જ્યોત્સ્નાના મુખપર ચમકી રહ્યા હતા.

થોડીવાર પછી દિલરુખા બધે પડયું ને જ્યોત્સ્ના નિત્ય ક્રમમાં ગૂંથાઈ ગઈ.

x x x

જ્યોત્સ્ના જૂનિયર બી. એ. માં ભણતી હતી. તારુણ્યમાં હૃદયનો વેગ ધણે પ્રબળ હોય છે.

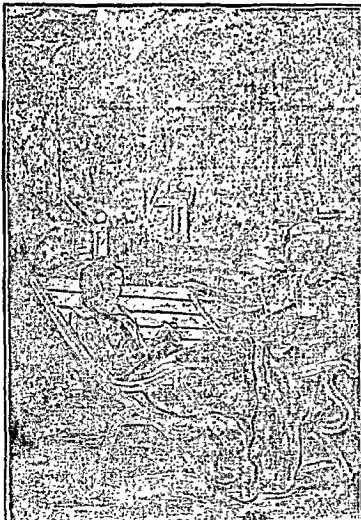
ધણુ ખરા યુવક-યુવતીઓ ઘસડાય છે તેમ જ્યોત્સ્ના જાણે અજાણ્યે આ વેગ તરફ ખસડાઈ રહી હતી. જ્યોત્સ્નાની પસંદગી આખરે સુધાકર પર જીતતી.

સુધાકર એક કલાકર હતો. કોલેજના-વાર્ષિક મેળાવડામાં સરસચિત્રો દોરવા મારેલું પ્રથમ ઈનામ તેને મળ્યું હતું. જે ચિત્ર મારે તેને ઈનામ મળ્યું તે ચિત્રના વિષયનું નિરુપણ કવિ દૃષ્ટિથી કરવામાં આવ્યું હતું. તે ચિત્રમાં

તેણે એક રમ્ય બગીચામાં નીલા આકાશમાંથી કાંઈક વાંચવા મથતી હોય એવી યુવતીનું ચિત્ર દોર્યું હતું-અને એ જ યુવતી પોતે કાપડ ખરીદવા - બજારમાં જોતી છે, એવી તેની કલ્પનાને બેક ડ્રાઈન્ગમાં પીછાથી ખતાવી હતી. તેની નીચે આ મુજબ લખાણ હતું:

“વાદળી વિદ્યો-
ણા તેજસ્વી આકા-
શના રંગસભી
ઓઢણી આલમના
બજારમાં - કથારે
દેખાતી નથી.”

સુધાકર એક ભાવનાશાળી કવિ હતો એટલું જ નહિ પણ બ્યવહાર કુશળ

પરથી જણાઈ આવતું હતું.

જ્યોત્સ્ના તેના પ્રતિભાશાળી વ્યક્તિત્વને પરિણામે તેની જીવનસદચરી યવા લલચાર્ધ. સુધાકર પણ જ્યોત્સ્ના સમી હિત્ય દલાકાર -ગાનસધરાવતી સુવતીને સદવાસકંખતો હતો.

જ્યોત્સ્નાના સાથીદાર યવામાં સુધાકરને કંમેલા સ્વપ્નો સિદ્ધ યતાં હોય તેમ લાગ્યું. નૈસર્ગિક આકર્ષણે સુધાકરે જ્યોત્સ્નાનું ઐક્ય સાધ્યું હતું, દુઃકાણમાં જ્યોત્સ્ના સુધાકર માટે ને સુધાકર જ્યોત્સ્ના માટે સાનુકૂળ પાત્રો હતી.

સુધાકરનો મિત્ર જ્યોત્સ્ના એક પૈસાદારનો પુત્ર કે જેની ને સુધાકરની વાતચીત આપણે ઉપરના કથનમાં જણાવી ગયા છીએ તે પણ જ્યોત્સ્નાનો સાથીદાર યવા ધ્વિજિતો હતો. પણ જ્યોત્સ્ના, કે જેણે પ્રથમ દષ્ટિએ પોતાનું દિલ સુધાકરને આપ્યું હતું. તે, બીજાને શી રીતે આપી શકે?

જ્યોત્સ્નાએ એક વખત ખુલ્લા દિલે જ્યોત્સ્ના સમગ્ર પ્રણયની માગણી કરી. જ્યોત્સ્નાએ તે ઈન્કારી; જ્યોત્સ્નામાં વેરપિપાસા ન્યૂત ધર્મ. તે જતાં જતાં બોલ્યો : “જ્યોત્સ્ના ! તું-શાન્ત જીવન નહિ જીવી શકે !” જ્યોત્સ્ના નિરાશવદને આલ્યો ગયો. જ્યોત્સ્ના સુંદર નવ-જુવાન તો હતો તો પછી, શા માટે જ્યોત્સ્ના તેના તરફ આકર્ષાતી નહોતી?

“જ્યોત્સ્ના ! જેન આપનું નામ કે ?” આખી કપડામાં સજ્જ થયેલ ને લાલ-સાવ-કલને દોરી લઈ જતા તારવાળાએ પ્રશ્ન કર્યો.

“કેમ હા” જ્યોત્સ્નાએ જવાબ આપ્યો.

“આ આપનો તાર.” એમ દલી તાર-વાળાએ તાર આપ્યો; જ્યોત્સ્નાએ સહી કરી તે લીધો. પીળા કવરમાં આવતા તારો જલજલા માણસની મુખમુદા બદલવાને સ્પર્શ બને છે.

જ્યોત્સ્નાએ અનેક વિચાર સાથે કવર ફેડ્યું અને તાર વાંચ્યો કે તુરંત જ તે બેભાન થઈ તકિયા પર ઢળી પડી. તારમાં તેના પ્રિય લાર્ડ અનિલના અવસાનના સમાચાર હતા.

સાંજના ચાર વાગ્યાનો સુમાર હતો. થોડીવાર પછી ત્યારે સુધાકર નોકરી પરથી ઘેર આવ્યો ત્યારે તેણે જ્યોત્સ્નાને બેભાન સ્થિતિમાં નિહાળી. તેનો નોકર બદારગામ ગયો હતો. તરત જ પાસે રહેતા ડોક્ટર સુમનચંદ્રને બોલાવવામાં આવ્યા. ડોક્ટર દવા અને સુચનાઓ આપી ઘેર ગયા. થોડીવાર પછી જ્યોત્સ્નાને ભાન આવ્યું, તે દરમિયાનમાં સુધાકરને સઘળી વાતની ખબર પડી ગઈ હતી. સુધાકરે તેને સાન્તવન આપવા માથે હાથ ફેરવવા માંડ્યો અને પછો નાખ્યો ચડુ ક્યો. જ્યોત્સ્ના ગાદ નિંદ્રમાં પડી. વડાલમની રેલવેસ્ટેશન છાયામાં કઈ પત્નીને આગમ નથી મળતો ?

અત્રે એક વાત દહેવાની જરૂર છે કે જે દિવસે જ્યોત્સ્નાના પિતા અદાલતમાં એક સુવતીનું અપદરજી કરનાર ગુનેગારને સખત સજા ફરમાવી ઘેર આવ્યા હતા તે જ દિવસે યોવનમાં ભાન બ્રેલેલી (?) જ્યોત્સ્ના સુધાકર સાથે પરણી બદાર ગામ ઉપડી ગઈ હતી અને તે દિવસથી તેના પિતાએ નાલાયક પુત્રીનું મોદુ નિંદ્રાથી ભર ના લેવું એવી પ્રતિજ્ઞા કરી હતી.

જ્યોત્સ્ના ધરકામ કરતી, ફરતી અને દસની પણ ખરી. પણ અનિલના મૃત્યુથી તેના જીવનમાં એક ના ફરક થયો હોય તો નવરાસના સમયે સાંજે આગમ ખુરશી નાખી આગમાં બેસતી અને સામા બજારમાં રહેતા સુધીરને બોલાવતી.

સુધીર આઠ વરસનો આલાક ને ચરમાળા ડોક્ટરો દત્તો. સુધીરને જોતાં તેને અનિલ સાંભળતો ને તે ઝેરવનાં સોણલે રાચતી. તે સુધીર સામું ટગર ટગર બેઈ રહેતી. સુધીરને સગજથી નહોતી પડતી કે જ્યોત્સ્ના પોતાના તરફ આટલો બધો રેલેદાશા માટે રાખે છે.

હવે પછી જેમ જેમ વરસો વીતતાં ગયે છે તેમ તેમ હાનુખુ સુવક-સુવતીનું જીવન નીરસ બનતું ગયું છે. હવે પહેલાંના ઉલ્લાસ વીગળીના સમકારા માફક ચમકાવે આલ્યો નવ

છે, આના કારણોમાં ધણુંખડું કુટુંબ કલેશ, બુધ્ધિઓની માવજત, સંસારનો બાર વહન કરવાની વધતી જતી જવાબદારી વગેરે હોય છે.

જ્યોત્સ્નાના લગ્નને ત્રણ વરસ થઈ ગયા હતાં. જ્યોત્સ્ના અને સુધાકરે આ ત્રણ વરસોમાં જોયે જાતનું દામ્પત્ય સુખ ભોગવ્યું હતું. પાંખેપાંખ મિલાવી અનન્તમાં જીવવાના કોડ પૂરા કર્યા હતા, છતાં અન્તરના કુલકેપી બાળક વગર પરિણીત સ્ત્રીઓ જેમ જીદાસ રહે છે તેમજ જ્યોત્સ્ના સહજ ઝાનિ અનુભવતી પણ જિંદગી પરના તેના વિશ્વાસ ને ઉદાર દૃષ્ટિબિન્દુને લઈને સમજી દુઃખ ભૂલી જતી. જેમ વસંતના આકાશમાં વાદળી આવી ઝડપથી ચાલી જાય છે તેમ ઝાનિની વાદળી જ્યોત્સ્નાના વસંત આકાશ સમા દેશ પર આવીને ચાલી જતી.

સુધાકર અને જ્યોત્સ્ના રોજ સાંજે ફરવા જતાં. ફરીને પાછા ફરતાં તેઓ એક રેરોરમાં ચાલ પીવા બેસતાં. જયંતિને આ વાતની ખબર પડી. વેરજૂખવા જયંતિએ દસ હજારની લાલચે રેરોરનાં વેર્ષ્ટરને ફોડ્યો. દસ હજારની રકમ જ્યોત્સ્નાના જીવનને તારાજ કરવા બસ હતી. જનસમાજમાં જયંતિ જણીતો ડોક્ટર હતો. પૈસાની તેને જરાયે પરવા નહોતી. તેની ઝેરી પિપાસા પૂરી કરવા તે માનવમાંથી દાનવ બન્યો. તેણે વેર્ષ્ટરને એક પડીકા આપી. એ પડીકામાં ઝેર હતું જે ચાદમાં ભેળવીને બન્ને જણાને આપવાનું હતું. ચાદ પીધા બાદ એક કલાકમાં અવસાન પામે એવું ઝેર જયંતિ જેવા બાહોશ ડોક્ટરને શોધતાં શી વાર લાગે ?

જ્યોત્સ્ના આજે મંદિરે દર્શન કરવા ગઈ હતી. સુધાકર એકલો જ ફરવા જીપડ્યો. આજે તેને ચાદ પી ફરવા જવાનું મન થયું. ગિલકુલ શંકા વગર તેણે રોજની રેરોરમાં ચાદ પીધા અને પોતાની મોટર સાગરકંઠે આવેલા ગાડાંન રોડ તરફ દેહારી મૂકી.

સત્તા સાગર કંઠે ઝેરની અસરથી સુધાકર મરણ પામ્યો.

જૂખ્યો વેર્ષ્ટર બન્ને પકડાયા. અદાલતમાં મૂકર-દોષો આપ્યો. બન્નેને જન્મકંદની સજા થઈ.

અને નિરાધાર જ્યોત્સ્ના પર તો આક્રમણ પહોંચી પડ્યા !

સુધાકરના અવસાન બાદ જ્યોત્સ્ના હવે પિતૃગૃહે જઈ વસી.

બેડવી એક બેડીને બેડા ખડિત થાય તો, બન્નેમાં એક ખીજાથી બોર્ષા બેધી બને દુઃખો.

કલાપીના આ વિચારો તેને પાપમય લાગતા. તે રોહકલમની વિધવા હતી તેથી જ્યોત્સ્નાએ સ્ત્રી-સેવામાં જીવન સમર્પણ કરવામાં જીવનનું સાર્થક માન્યું. એલ.એલ.બી. થઈ તેણે અદાલત મારફતે સ્ત્રી-લડતો ચલાવવા માંડી.

ચરદની કાર્કિ મનોરમ જર્જનીમાં, જ્યોત્સ્નાના હૃદયમાં ઝળઝળાટ થતો. સુધાકર વગર જ્યોત્સ્નાને સાવ સનું લાગતું. શાશ્વત વિભેશણ સખી તે આકાશ સામે શ્રવ્યવદને ભેઈ રહેતી. જ્યોત્સ્ના ધણીવાર તેની સખી મુશીલા સાથે સંધ્યાકાળે સાગરકંઠે ફરવા જતી. કોકવાર મૃદુ સમીરની લહેરના સ્પર્શે તેનાં નયનો ખીલાઈ જતાં. તે સૂતકાળનાં મધૂર સ્વપ્નોમાં રાચતી.

કિન્તુ નયનો ખુલતાં તેના સ્વપ્નો તેને સંધ્યાના વિખરાતા રંગો સમાં લાગતાં. તિમિરના દળ સૃષ્ટિ પર ઉતરતાં-પેલા રંગોન દીવા પ્રગટતા-મુશીલા તેની સામે કે મુખાના આશ્ચર્યથી ભેઈ રહેતી. જ્યોત્સ્ના સ્થિતપ્રજ્ઞ ફિલસૂફની દૃષ્ટિથી એ દીવાઓને જોતી અને મુશીલાના જાવિ વિષે વિચાર કરતી. ન્યારે ચાવનમાં મસ્ત મુશીલા ક્યારેક સંગીતની મુધા બેંચરાવતી :

“ નંદ કિશોરસે પ્રીત દીની

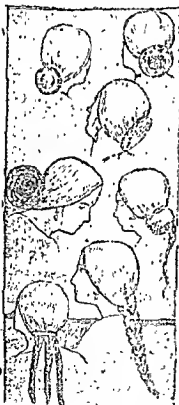
લિજને બદનામ મેં હોઈ ચૂકી ” — મીરાબાઈ. પેલા જ પ્રમાણે સમીર વાંતો. સાગર પણ એનો એ જ હતો. દીવા પણ એના એ જ હતા. પણ પેલાંની ને અત્યારની જ્યોત્સ્ના વચ્ચે કેટલાય તફાવત હતા, આટલાં નાના અનન્તમાં રેરોરના ઝેર બદલાયાં. રોડ ?

કેશ ગૂંફન કળા

સંપાદક: નગીનદાસ શાહ

કેશ ગૂંફન કળા એ હિન્દી સ્ત્રીઓની વ્યારાખ દેવી છે. વિદ્વાં દેશમાં (હાલને ખાનદેશ તથા બિહાર) વિદર્ભરાજ પ્રતી-દમયતિ કેશ ગૂંફનના અગણિત પ્રકારો જાણતી અને કેટલાય રાજ-રાજ્યો-ઈ દ્રાવિ દેવોને આકર્ષતી પ્રાચીન અજ્ઞાતાં ચિત્રો પણ વિવિધ ગૂંફન કળાથી છલાછલ્ય ભરેલાં છે. આ બધું શું બતાવે છે? હિન્દની અધુરોક્ત મૂર્તિ-હિન્દનું મૂખ્ય આકર્ષણ એટલે કેશ ગૂંફન કળા! આમ કેશ ગૂંફન કળા સાકાર થઈ અને પર્યટને નીકળી-હિન્દની બહાર.

પ્રાચીન દક્ષિણમાં કેશ ગૂંફનને દીપાવવા સ્વર્ણકલ, ચંદ્રકલ, કર્ણકલ, સોના, ચાંદી, હોરા મરેલી કળીઓ પહેરાતી અને કેશ ગૂંફનની ક્રિયા અગમગી બીકતી. આધુનિક દક્ષિણ સાયલી, અમેલી, મોમરો ગુંસંછી, ગુલાબ, બકુલ, કેવડો, સેવંતી, ગુલબાળ, નાઈ, જુઈ વગેરે સુદર-સુગંધિત પુષ્પો કળામય રીતે કેશમાં ગોઠવે છે. એ ત્રણ પુષ્પોનું સુમખ જોવું અથવા પાંદડાંની ત્રિવેણી જેવાં કાળા ભમ્બર વાળમાં દેદીપ્તમાન લાગે છે.

ગાંઠીઓ અંગોડો:—ગરબી ગૂંફરાત ખાસ ફરીને આ પ્રકારના અંગોડા બધે છે. સુવાળા વાળની લટને ગૂંથીને વચ્ચે ગાંઠ આવે તેવી રીતે આ અંગોડો લેવાય છે.

ગોટાદાર અંગોડો:—જમણા હાથ તરફની એક લટ છુટી રહેવા દઈ બાકીના કેશને અંગોડો વાળવો, અને તેને ગોટા બહાર દાઢતી વખતે છુટી રાખેલ લટ સાથે લેવી અને ટૂંકા વરહેલા વાળ ખેંચવા. ગોટલો સખત થાય ત્યારે કળામય રીતે પીતો ખોસવી-પીતોમાં જે કંઈ લખવું હોય તે લખી શકાય.

અર્ધ વર્તુલાકાર:—વાળને વચ્ચેથી બાંધી અમળાવવા અને એટલા જ ભાગનું કુંકાળું બનાવવું. કુંકાળાની સાથે છુટી-લટો રાખી હોય તેમને ગૂંથીને અર્ધ રાખવી અથવા આખી હોય તેને સાંધી જ રાખવી. ચાર લટથી પણ આમ બની શકે. એક લટની સાથે બીજી લટને ગૂંથવી.

ત્રિ-વર્ણ અખોડો:—ત્રણ લટા છુટી પાડીને ગૂંચવી. દરેક લટનાં કુંડાળાં સાચવીને પાકવાં. ઝાઝાણુ ખોરવાઈ ન જાય માટે પીનાનો, પુખ્તોનો અથવા નેટનો ઉપયોગ કરવો. સાદો કુંડાળા વાળો:—વાળને વચમાંથી ખાંધી, ત્રણ લટ કરી દરેકને અડધો ગૂંચવો. ત્યાર પછી બાકીની લટો સાદી રહેવા ઈર્ધ કાંચકોથી એક કરવો, અને અમળાવવી. પછીથી ધીમે રહીને તેનું કુંડાળું પાડવું. અને વિખરાઈ ન જાય માટે પીનાનો ઉપયોગ કળામય રીતે કરવો. આથી એક બાણુ ગૂંચવેલા બામ દેખાશે બીજી બાણુ સાદી દેખાશે. **જડતો અખોડો:**—ઉપરના થોડાક વાળ કાંચકોથી વ્યવસ્થિત કરી રહેવા દેવા અને નીચેના વાળ સરખા કરી ગૂંચીને વાળી દેવા. બાકીના વાળની જે લટ કરી ગૂંચી આજુબાજુ વીંટાળી પીનો ગોઠવો દેવી.

ગોખ-અખોડો:—બધા વાળની વચમાં પહેલાં જેવડો ગોખ રાખવો હોય તેટલી વસ્તુ બરાબરી રાખવી. તે વસ્તુ દેખામ નહિ તેમ બધા વાળને વ્યવસ્થિત કરી પાતળી દોરીથી ખાંધી લીધા પછી વાળની જે લટ કરવી તેને અમળાવી કુંડાળા પર વીંટી દેવી. છેવટે પહેલાં રાખેલી વસ્તુ કાઢી લેવી જેથી ગોખ બનશે. તે ગોખમાં ઇચ્છિત વસ્તુ ગોઠવવી.

સર્પ રાક્ષાડો:—બધા વાળને કાંચકોથી વ્યવસ્થિત કરી રહેજ અમળાવવા, અને છેડેથી ગાદલાના વીંટાની માફક વીંટા વાળતા જવું. છેવટે પીનોથી મજબૂતી સાધવી. આ રાક્ષામાં પહેલા સર્પ જેવો લાગશે.

નાગ-પાશ:—બે કે તેથી વધારે લટો બનાવી ગૂંચવી. અને એક બીજી સાથે એવી રીતે મીલાવવી કે નાગનો પાશ પડ્યો હોય. તેથી આબળવાથી નાગથી કુશા બતાવી શકાશે.

કર્ણ-પાશ:—કાન આગળની લટો છુટા રહેવા ઈર્ધ વ્યવસ્થિત રીતે જુદી જુદી

ગૂંચવી. વચ્ચેના વાળની લટોથી પાછળ જલેલો અખોડો-અથવા વર્ણ અખોડો પાડવો. ત્યાર પછીની કાન પાસેની લટોને પણ આસ્ટેથી કુંડાળાની માફક વાળવી. કાન-પાશમાં કુંડાળાં આવશે. ત્યાં પણ પુખ્ત વગેરેનો ઉપયોગ કરી આકર્ષકતા ન્સાધી શકાશે.

કૃંદાસ-કળા:—આજુબાજુની બધી લટોને એકઠી કરી માથા ઉપર ઊંચો ઝાળવો ત્યાર પછી જરૂર જેટલા આજુબાજુના વાળના બામ પાડી માથા ઉપર મોટા કુંડાળાં બનાવતા જવું. વચ્ચેના વાળ જમના તેમ રહેશે. જેમ જેમ વાળની જરૂર જણાય તેમ તેમ બાકી રાખેલા વાળમાંથી વાળ લેતા જવું. ઉપરઉપરી ઘડલાની માફક વાળનાં કુંડાળાં માથા ઉપર વાળતા જવું. છેવટે ટોચ બાકી રહે ત્યારે પીનથી અથવા પુખ્તોથી વાળને મજબૂત કરવો. અને કૃંદાસ કળા કહે છે. પ્રાચીન દ્રાવિડિયન ઓઓ આ પ્રમાણે વાળ ઝાળતી.

સા થી ખો ખ રે

ગેઈટી ગોલ્ડ

આધુનિક ઢળ અને અવનવી ડીઝાઇનના દાગીનાનું ઉત્પાદન કરવામાં ગેઈટી ગોલ્ડ ઇન્ડસ્ટ્રીઝનું નામ સૌથી મોખરે છે. ગેઈટી ગોલ્ડના દાગીના સુંદર છતાં અસ્તા છે.

ગેઈટી ગોલ્ડના દાગીના આજ ઘરેઘરે વપરાય છે તે તેની અપાતી સરવીસને આભારી છે

શુભો

ગેઈટી ગોલ્ડ ના
મતો તો પોરો રાખો મુંઝ
દાગીના

(સાઈન)

ગેઈટી શાખા ઇન્ડસ્ટ્રીઝ

ગેઈટી ગોલ્ડના દાગીના માટે તમામ શાહકોએ સંપૂર્ણપણે સંતોષ જાહેર કર્યો છે.

ગેઈટી ગોલ્ડના દાગીના સમય સંજોગોને અનુસરી શ્રીમંતોના મહેલથી માંડી ગરીબોની કુંપડી સુધી દરેકને એની ઉપયોગીતા છે કારણ કે તે દાગીના વસાવવાથી ચોરી હુમ્મલાટના ભયથી મુક્ત થવાય છે. ગેઈટી ગોલ્ડના દાગીનાનું સચીત્ર કેટલોગ આજેજ મફત મંગાવો.

દરેક શહેરમાં ઉદાર શરતોથી એજન્સી આપવાની છે વધુ વિગત જાણવા માટે લખો—હેડ ઓફીસ,

ધી ગેઈટી ગોલ્ડ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ

ફતેહલાઈની હવેલી સામે, રતનપોળ, અમદાવાદ.

પ્રાન્ચ નં. ૧ લોધા ગેઈટ : ભાવનગર

— એજન્ટો —

(૧) મેસર્સ મંગલલાલ મોતીલાલ
કંસારા લેન, ચાંડવી રોડ,
વડોદરા.

(૩) મેસર્સ એસ. એચ. એન્ડ કું.
C/O. પેઈન્ટર ગાંધી બધસ
બાગર, ધોળકા.

(૨) મેસર્સ એચ. ડી. શાહ
વીક્રમભાઈ રોડ, વીરમગામ.

(૪) મેસર્સ એસ. આર. એન્ડ કું.
૧૦૮ સ્નેહલતા મંચ : ઇન્દોરસીટી.

ચીનાઇ સ્ત્રીઓ

(પ્રયોજક : રમણીલાલ જયયંદલાઈ દલાલ
બી. એ. એલ એલ બી. : વકીલ)

આજનું જગતયુદ્ધ આપણા જીવનનાં આદર્શો ને આપણી જીવનચર્યાના રક્ષણાર્થે ખેલાઈ રહ્યું છે. એટલે બનતી ત્વરાએ વિગત મળે ને સાચું શાંતિ સ્થપાય તે માટે બને તેટલું બધું ય કરી છૂટવાનું આપણું ધર્મકર્તવ્ય છે. રામન સામાન્યતા દિવસોમાં સ્ત્રીને પુરુષની મિલકત બેખવામાં આવતી. યુરોપમાં વિક્ટોરિયન યુગમાં અને ચીનમાં ઈસી સન ૧૯૧૧ ની રાજ્યક્રાંતિ પહેલાં સ્ત્રીનું સામાજિક સ્થાન ગૌરવવંતું નહોતું. સાંસ્કૃતિક સામાજિક અને રાષ્ટ્રીય ક્ષેત્રોમાં સ્ત્રીઓને મેદાવનો ફાળો આપ્યાના ઐતિહાસિક દાખલાઓ મોજુદ છે છતાં તેમની યોગ્ય કિંમત ભાગ્યે જ આંકવામાં આવી હતી. ચીનનાં એ યુગમાં સાસુ સરસની સેવા કરે, પતિને વેકાદાર રહે, ભાઈ બહેનો પ્રત્યે મમતા રાખે ને બને તેટલા વધારે પ્રજા જનજન કરે એ સ્ત્રી કાઠી ક્રેજાતી. એ સ્ત્રી સમર્થ ગૃહિણી પણ હોવી જ નોઈએ. જો કુટુંબમાં પત્ની તરીકે એ પ્રવેશે તેનું સુશોભિત અંગ બની જનું એ સ્ત્રીનો મૂખ્ય ધર્મ ગણાતો.

ઈસી સન ૧૯૧૧ માં પ્રગતવ્રતની સ્થાપના થઈ ને ૧૯૧૭ માં નવી સાંસ્કૃતિક દિલ્લવાલ થયું થઈ ત્યાર પછી ચીનાઈ સ્ત્રીઓની પરિસ્થિતિમાં ધક્કો જ પડ્યો. આવ્યો છે. સ્ત્રીઓમાં આત્મજાગૃતિ આવી છે, કેળવણી ને જીવનચર્યાનાં બીજાં અંગોમાં સરકારે પણ સ્ત્રીઓને પુરુષો જેવી જ તક આપવા માંડી છે. રાષ્ટ્રીય

કાર્યવાહીમાં પણ સ્ત્રીઓને પ્રતિનિધિત્વની તક આપવામાં આવી છે. એટલે સમાજમાં કે માનવ પ્રત્યેના અવહારમાં સ્ત્રીપુરુષ વચ્ચેના અદ્યક્ષ ભેદભાવ ક્યાંય નજરે ચડતો નથી. ચીનના ઉડાણના પ્રદેશમાં યા દૂરનાં ગામડાંમાં સ્ત્રીઓ જુના રીતરસનો મુજબ વર્તતી નજરે ચડે ખરી પરંતુ મોટાં શહેરોમાં કે ઉદ્યોગકેન્દ્રોમાં સ્ત્રી ડોક્ટરો, સ્ત્રી વકીલો, નર્સો, વૈજ્ઞાનિકો, હવાખાનો, એન્જિનિયરો વિગેરે સ્ત્રીઓએ કદી ન ખેડેલાં ક્ષેત્રોમાં સ્ત્રીઓ કામ કરતી નજરે પડે. સરકારી નોકરી, ઉદ્યોગ ખાતામાં કે કેળવણી ખાતામાં તો હવે સ્ત્રી કક્ષામાં પણ સ્ત્રીઓ કામ કરતી જણાશે. ચોરેક વર્ષ ઉપર મોટા અંગે રાફ કહેલી નવજીવન યોજનામાં ચીનાઈ સ્ત્રીઓનું જનું નૈતિક જીવન ઉચું આવ્યું છે એટલું જ નહિ પણ આધુનિક ચીનના નાગરિક તરીકે તમામ કર્તવ્ય જનવી શકે એવી સંસ્કૃતિ વિકાસ પામી છે.

લગભગ પાંચ વર્ષથી જાપાને ચીનપર આક્રમણ ચરૂ કર્યું છે ત્યારથી છેક છેવટ સુધી લડી લેવાનો ચીનાઈ મહોલાઓએ પંજી નિર્ધાર કર્યો છે ને પ્રત્યેક સ્ત્રીએ રાજ્યને પોતાની સેવા સાદર કરી છે. આધ્યાત્મિક દ્રષ્ટિએ તેઓએ મજબૂત ખેપ પાર પાડ્યા છે. દેશના સંરક્ષણ માટે પુરુષો તન, મન, ધન સમર્પણ કરી શકે તે માટે ચીનાઈ સ્ત્રીઓએ ધરતો તમામ ભાર ઉપાડી લીધો છે. પોતાના પતિ કે ભાઈને

રાષ્ટ્રધ્વજ ઉપાડી કૂચ કરતાં જોવામાં તેઓ પોતાની જાતને ધન્ય માને છે. રાષ્ટ્રની હાકલ વધાવી લેતાં પુરુષોના રાજમાર્ગમાં તેઓએ કદીયે અંતરાય મૂક્યો નથી. દેશના રક્ષણદારોને વિદાય દેતી મહિલાઓનાં વીરદર્શન કરતાં બલબલા રોમાંચ અનુભવે છે, એમના વદન પર નિરાશાની કે દુઃખની છાયા સરખી પથ્થુ ફરકતી નથી. અંતિમ વિજય માટે રાષ્ટ્રનો વિશ્વાસ ખેસે એવું સુરખીમથું હાસ્ય તેમના વદન પર છવાઈ રહે છે.

રાષ્ટ્રીય પુનર્જાતનામાં પથ્થુ ચીનાઈ ઓઝોનો ફાળો કાંઈ જેવો તેવો નથી. લગ્નના અગત્યના ઉદ્દેશોમાં તેઓ જાતમહેનતથી ફાળો આપે છે એટલું જ નહિ પથ્થુ જે ચીનાઈ સજ્જન સાધેનેનો જાપાનીઓએ નાશ કર્યો હોય તેને ફરીથી તૈયાર કરી દેવાના કામમાં પથ્થુ ચિનાઈ ઓઝો રોકાઈ જાય છે. ઔદ્યોગિક સરકારી ખાતામાં મોટું પ્રમાણ ઓઝોનું છે. આવા લગભગ ત્રણ હજાર કેન્દ્રો છે. તે દ્વારા લડાઈની તમામ માગણીઓને પહોંચી વળવામાં આવે છે એટલું જ નહિ પથ્થુ લોકોની રોજીંદી જીવનની જરૂરીયાતો પથ્થુ પૂરી કરાય છે. ખાસ કરીને ગામડામાં લોકોને કોઈ જાતની તંગી વેકવી ન પડે તે તરફ ધ્યાન આપવામાં આવે છે. આ કાર્ય કરોની આવી મૌખિક જગવણીથી ચિનાઈ સામાજિક કોષ્ટકોમાં મોટે ભાગે ઉકલી ગયા છે.

શહેરી રક્ષણ ખાતામાં કે યુદ્ધ પ્રસંગની સામાજિક સેવાઓનાં ચીનાઈ ઓઝોને જે સુંદર કામગિરી નોંધાવી છે તેવી હજી લાગ્યેજ અન્ય કોઈ દેશની ઓઝોને નોંધાવી હશે. ઓઝોને આ કાર્ય ન કરવું એવાં કોઈ જાતનાં બંધનો મૂક્યાં પડ્યાં નથી. જીવનના વૈભવની પરવા કર્યાં સિવાય જ ચિનાઈ ઓઝો આપો-આપ પોતાનું કર્તવ્ય બજાવી રહી છે. બલદારને પ્રાથમિક સંહાયમાં તેઓ ફાળો આપે

છે તે ઉપરાંત દેશમાં કાયદો ને વ્યવસ્થા બજાવવા પોલીસ તરીકે પથ્થુ ફરજ બજાવે છે. લડાઈ કરતાં લડાઈનાં હાઉથી ઉભી થતી બચાવત દશા ફરજ રહે એમ ચીનાઈ ઓઝો છે. દેશની સાચી પરિસ્થિતિના ખ્યાલ આપવા તેઓ દરેક સ્થળે દરરોજ લાખો ગોઠવે છે ને નાટકો બજાવે છે. મેડમ ચાંગના અધ્યક્ષપણા નીચે મિનાઈ મહિલાઓએ સંભાળે અનાથ બનાવેલાં બાળકો માટે એક કલ્યાણકેન્દ્ર સ્થાપ્યું છે. ગામે ગામે તેની શાખાઓ ખોલવામાં આવી છે. આજે ચીન બરમાં થઈને પંદર લાખ અનાથ બાળકો હશે તે દરેકને જરૂરી આશ્રય, કપડાં ને જેનું પથ્થુ રાજ્ય તરફથી પૂરી પ્રાપ્તિના પ્રયત્ન થયો છે. બીજાં રાજ્યકાર્યો માટે પથ્થુ ધણી ઓ-સંરચાઓ જન્મ પામી છે. લડાઈના જે લોકો ભોમ બન્યા છે તેઓ તો ચિનાઈ મહિલાઓએ અપેલી સેવાઓ કદી વિસરી શકશે નહિ.

ધણી ચીનાઈ ઓઝો સૈન્યમાં પથ્થુ જોડાઈ છે. પુરુષ બિરાદરોની પડખે રહી એટલા જ પેશ ને નિયમથી તેઓ ચતુરને પડકાર કરી રહી છે. યુદ્ધ મેદાનની પછી તે ધણી પ્રદેશમાં પથ્થુ તેઓ ચતુરના કાર્યમાં દિનરાત ડખલ કરવાનો અવિરત પ્રયાસ કરી રહી છે. બે વર્ષ પહેલાં એક ચિનાઈ પ્રૌઢ ત્રણ હજાર સાથીદારો સાથે ચતુરને ડખલગીરી કરવાના કામે લાગી ને એક મહિનામાં અંદો લાખ જાપાનીઓને ધૂળ ચાટતા કરીનાખ્યા. એમની પાસે પૂરતાં શસ્ત્રો પથ્થુ નહોતાં પરંતુ દૃઢ નિશ્ચય ને ચતુરના વિનાશ કરવાની તમજા એમને વરેલાં હતાં. એ પ્રૌઢને બધાં “ચાઉ ની મો” કહેતાં મૃત્યુ કિનારેથી તેણે ચિનાઈ મહિલાઓને સંદેશો આપ્યો હતો કે:-

“બહેનો, દેશનું ગૌરવ એટલું પુરુષને હસ્તક છે એટલું જ ઓઝોને હસ્તક છે. મોટું કાર્ય ભરી

સખશી જેથી માંડું ને તમારા બિરાદરોનું મૃત્યુ કથળે નહિ. ”

ચીનાઈ સ્ત્રીત્વ પ્રગટાવ્યું છે તેણે નવા ચીનનો પાયો નાખ્યો છે. જાપાનના વિનાશક અપ-

કૃત્યોની રક્ષામાંથી એ નવું ચીન જન્માવશે ને જગતની સ્ત્રીઓ આગળ પછી એક સ્મરણીય આદર્શ મૂકી જશે. દિંદી મહિલાઓને પછી તેમની શક્તિ ને અંતરનો અવાજ તેમનું ધર્મકર્તવ્ય બળવવા માટે તેમને પ્રેરણા આપે, ચીનાઈ મહિલાઓનો અનુભવ તેમને અનુકરણીય નીવડે ને તેમનું ધ્યેય પૂરું પાડવા તેમની સેવાઓની જ્યાં જ્યાં જરૂર જણાય ત્યાં ત્યાં તેમની સેવા આપવા તેઓ કટિબદ્ધ થઈ જાય તેવું ચીનાઈ મહિલાઓ હન્ટે છે. દેશને મહિલાઓની સેવાઓની જરૂર છે: દેશ હારશે તો પ્રજાને જીવવાનું સાધન પછી રહેશે નહિ. યતુના નાશ સિવાય પ્રજાને

મેડમ આંગ જેવી આગેવાન મહિલાઓના અખંડ પ્રયાસોમાં આવાં તો અનેક ઉદાહરણો મળી આવે તેમ છે. મેડમ આંગે જે નૂતન

કદી સાંતિ વળવાની નથી. ચીનાઈ સ્ત્રીઓ દિંદી મહિલાઓનો સહાર માગે છે. જગતની પુનર્પટના સ્ત્રીઓનો સથવાર માગે છે,

સીને સ્ટારો વાપરે છે તેવી અને

વ્યક્તિત્વ બાળવવા માટે લેઇટેસ્ટ ફેશનના

હાઇકલાસ ફેમીલીમાં વપરાતી કટકની વેરાઇટી

ડેક્કન ગોલ્ડના દાગીના ખરીદો.

એરીગ્જ, ટોપ્સ, કુલ્સ, સાડી પીન, બ્રોચીક પેન્ટર્સ, વીટ્રીઓ, નેકલેસ, બ્રેસલેટ વીગેરે દરેક માલનું વીગતવાર પ્રાઇસલીસ્ટ મફત ગંગાવે.

સોલ એજન્ડ-એમ. રમણીકલાલ એન્ડ કું. રતનપોળ, અમદાવાદ.

ભેદનો પડદો

લેખિકા:-કૃ. ભાનુમતી તારાચંદ્ર અડાસજી.

૧. અનાથનો નાથ !

ગુજબતુ તોફાન ચાલુ હતું. ઠેકઠેકાણે નદીઓમાં પૂર આવ્યાના ચિતાજનક સમાચાર સંભળાઈ રહ્યા હતા. પવિત્ર નર્મદા નદી લેધાને તારવાને બદલે કુત્રાડી રહી હતી. અસંખ્ય પ્રાણીઓનો સંહાર ચર્મ રહ્યો હતો. દોર તણાઈ આવતાં હતાં. માણસોના મુકામ પશુ પાણીના પૂર સાથે ખેંચાઈ આવતાં હતાં. તેમાં સ્ત્રી અને બાળકોની સંખ્યા વિશેષ જણાતી હતી.

લોહામાં દાદાકાર મચી ગયો. માનસે કૂબી મૂઆ એટલેથી જ કામ પાતું નહોતું. પાણીના ધોડાપૂરમાં ફેટલાય મકાનો જમીન દોરત ચર્મ ચૂક્યા હતાં. છત્ત બચાવવા માટે લોહા કાઢ ઉપર ચડી ગયા હતા અને ત્યાંજ રાતવાસો કર્યો હતો. લોહા બેડાલ ખતી ગયા.

નંદશામ પણ આ આફતમાંથી મુક્ત રહેવા ન પામ્યું. પરંતુ ત્યાંની સેવા સમિતિએ જજરી હાથ બીડી. સમિતિના મંત્રી ભોળાનાથ ખડેપળે કૃતતાને બચાવવાનું કામ કરી રહ્યા હતા. અનેક હોશિયાર તારાઓ લાંગા દોરડા સાથે રાખીને પૂરમાં તણાતા માણસોને બચાવવા તનતોડ પ્રયાસ કરવા લાગ્યા.

એકાએક નદીતીરથી ખૂમ પડી, “જુઓ, જુઓ, આ પેલી તરફ !”

ભોળાનાથની નજર એ તરફ ખેંચાણી “શુ છે ?” તેણે પ્રશ્ન કર્યો.

“પેણે તરાપો ખૂબ વેગથી ધસડાતો આ તરફ આવી રહ્યો છે.”

ભોળાનાથે દૂરથીન આંખ આગળ ધરીને બેઠું અને તે ખૂબ પાડી ઝીંક્યા, “અરે એ

તરાપા ઉપર તો બે બાળકો દેખાય છે. ચાલે નદીમાં ફરી પડે. એ તરાપો કાઈ પ્રજા રીતે હાથ કરવો જ જોઈએ.”

તારાઓ દોરડાનો ઢેડો કેડ સાથે બાંધીને નદીમાં ફરી પડ્યા. બીજે છેડા કિનારે ઉભેલા માણસોએ મજબૂત પકડી રાખ્યો, ખૂબ ફફડા માયા પછી એ તારાઓ તરાપાને કિનારા ઉપર ખેંચી લાવી શક્યા.

તરાપા ઉપર બે બાળકો—એક છોકરી ગેશાન અવસ્થામાં પડ્યાં હતાં. પાસે કાઈ મોટી ઉમરના પુરુષનું ફફડ પડેરણ પડ્યું હતું. ભોળાનાથે કહ્યુંને પશુ વિલંબ કર્યા વગર એ બંને બાળકોને ઉપાડી લીધાં, અને તેઓને ખુંપડીમાં લઈ આવ્યો. બેઠું તો બંનેનો શ્વાસ ચાલુ હતો તેણે ઉપચારો શરૂ કર્યાં. પ્રજુકપાથી બંને બાળકો ખચી ગયાં.

“લાગે છે તો કાર્મલ્હેન જેવા” લોહા અંદર અંદર વાંતો કરવા લાગ્યા.

ભોળાનાથના હૃદયમાંથી દયાભર્યો નિઃશ્વાસ નીકળી પડ્યો. “હમણાં તો એમને અનાયાઃ શ્રમમાં રાખીએ” તેણે અભિપ્રાય દર્શાવ્યો.

અનાયાશ્રમનો વ્યવસ્થાપક ત્યાં હાજર જ હતો. તેણે કહ્યું, “ખાઈ તમે બધાએ હમણાં એટલા બધા નિરાધાર માણસોને - આશ્રમમાં મોકલ્યા છે કે ત્યાં એક બાળકને પણ રાખવાની હવે સગવડ નથી. આપનામાંથી કાઈ આ અનાથ બાળકો ઉપર દયા કરીને પોતાને ત્યાં જ લઈ જવને.

બધાય વિચારમાં પડી ગયા. ભોળાનાથનો ન રહેવાયું. “ચાલો ત્યારે હું જ આ બાળકોને મારે ત્યાં લઈ નહીં છું.”

૨ તાવીજ

બોળાનાથ નંદગામનો લોકપ્રિય વણીજ હતો. એને ઘાઈ સંતાન નહોતું. પત્ની તો વર્ષો પહેલાં મૃત્યુ પામી હતી. એ દુઃખદ પ્રસંગ પછી તે એવો વિરક્ત બની ગયો હતો કે બીજું લગ્ન કરવાનો વિચાર પણ તેને આવ્યો નહોતો. જીવન સેવાના માર્ગે પાળી દીધું હતું. એ બાળકોને પોતાને ત્યાં લાવ્યો તો ખરો, પરંતુ ઘરે આવતાં જ તેને પશ્ચાતાપ થયો. ખર્ચનો તો કંઈ પ્રશ્ન જ નહોતો. પરંતુ એની વેક કાઢી કરે તેવું હતું? હવે પાછી એજ ધરકામની પીડા! ઘર વસાવવું પડશે. પંજુ હવે શું થાય? બોલ્યા તે બોલ્યા. યુદ્ધે કાંઈ પાછું થોડું જ ગળાય છે?

લાંબો વિચાર કરીને એણે એક આધેક વયની બાઈ આ બચ્ચાઓની સારવાર તથા દેખરેખ માટે રાખી લીધી.

બાળકો સૌ કાઠિને પ્યારા લાગે તેવાં હતાં. બેમાં મોટા છોકરો હતો અને નાની છોકરી હતી. છોકરો ત્રણેક વર્ષનો અને છોકરી એ વર્ષની લાગતી. બન્ને એક જ તરાપા, કિપર મળી આવ્યાં હતાં. બંનેનો રંગ ઉજળો હતો. પરંતુ આકૃતિમાં જો કાંઈ ફેર જણાતો હતો તેનું કારણ એમ પણ હોય કે છોકરો પિતાની આકૃતિ ઉપર ગયો હોય અને છોકરી માતાની આકૃતિ ઉપર!

બોળાનાથે છોકરાનું નામ રાખ્યું રમેશ અને છોકરીનું રમા રાખ્યું હતું.

એક દિવસ બોળાનાથ મકાન આગળના બાગમાં ફરતો હતો તેવામાં બાઈ એ બાળકોને લઈને સ્નાં આવી ચડી. આનંદથી ખીણતા બાળકો તરફ જોવા જતાં બોળાનાથની નજર રમેશના હાથ ઉપર બાંધેલા કપડાના ચિયરા તરફ ગઈ.

“ ઉજવું દીવાળી ”

કોણ કહે આજ આવી દીવાળી

મારા ઉરમાં અન્ધારી

ઝાંખા લાગે દીવડા જાને!

રાત છે ઠાનળ ઠાળી. મારાં

દેશમાં દાવાનળ સળગ્યો, મન લાગે લેંકારી

ગૃહ ગૃહ, કારાગાર બન્યાં, હાથે બેઠી ચકારી. મારાં

આજ લોજનિયાં લૂખાં સૂકાં, રણમાં પથારી

કોટ કેટીના દિલમાં બાજે, મ્હોતની સિતારી. મારાં

રંગ રૂપીરે છાંટણાં છાંટું, સાધિયા દેહને દીવડે

જાગથી જીવન-જ્યોતની ચાંપી, મૃત્યુને માંડવડે. મારાં

આજ તો ઘોર અંધાર ભર્યો, નવ તેજની રેખા બાળી

જે દિ આડીને મૂકિત મળે, તે દિ ઉજવું દિવાળી. મારાં

રાત્નિકુમાર પંડ્યા.

“રમેશના હાથે આ શું બાંધ્યું છે બાઈ?”

“રમેશ અહિં આવ્યો ત્યારે તે તેના હાથે બાંધ્યું જ હતું.”

“પણ તે કોડી કેમ ન નાખ્યું?”

“એ તો કંઈ તાવીજ જેવું જણાય છે.”

“તાવીજ? તું તાવીજમાં માને છે?”

“હું પડે તો બહુ નથી માનતી, પરંતુ જો એ બાંધ્યું હશે એને તો જરૂર શ્રદ્ધા હશે. તેથીજ મેં તે રહેવા દીધું છે.”

“હશે, હવે તો એ મારા બચ્ચાં છે. તોડી નાંખ એ ચાંચર.”

બાઈએ કાતરની મદદથી એ દપડાને કાપ મૂક્યો. કપડાની પડી ઉઠતી તેમની સોનાની ડબ્બી નીકળી. બાઈને કુતૂહલ થયું. ડબ્બી ઉપાડતાં જુએ તો તેમાં એક સોની નાનીશી છપ્પી હતી. “અરે આતો કોઈ સોની છપ્પી છે,” બાઈ એ ડબ્બી બોળાનાથના હોગમાં આપતાં બોલી.

બોળાનાથે લક્ષપૂરક એ છપ્પી નીરખી છપ્પીની નીચે અતિ ઝીણા અક્ષરમાં સખ્યું હતું—“તમારી બહાલી માતા.”

બોળાનાથે નિઃશ્વાસ નાખ્યો. “કુર્ભોગી આ બાળકો! તેમની માતા ત્યાં ન હતી અને અહીં પણ તેમને મા ન. મળી.”

બાઈ ઉઠા વિચારમાં પડી હોય તેમ બોલી, “રમા પાસે આવું કોઈ તાવીજ નથી.”

“હશે, કદાચ નદીમાં પડી પણ ગયું હોય.”

બોળાનાથે બોળા શાવે ઉતર આવ્યો, અને ખંજે બાળકોને રમાડવા લાગ્યો.

સમય વિતવા લાગ્યો, અને રમેશ તથા રમા બાળકો મટીને કુમારાવરયામાં આવ્યા. તેઓ સાથે ખાતાપીતા, સાથે રમતાં અને સાથે બણતાં. કેટલાક બાઈ-બહેનોમાં ખૂબ

પ્રેમનો વાસ હોય છે, તો કોઈમાં સંપર્ક અને ઈર્ષ્યા. જેવું આસપાસનું વાતાવરણ તેની તેમની મનોવૃત્તિઓ ઉપર અસર થાય છે. કેટલીકવાર જન્મથી જ તેઓમાં અમુક વૃત્તિઓનો વારસો મળ્યો હોય છે. રમેશ અને રમાને પ્રેમભરી મનોવૃત્તિનો વારસો મળ્યો હતો. બંને એકબીજાને ચાહતા, અને એકબીજાને સુખે સુખી અને દુઃખે દુઃખી બનતા.

કેટલાંક વરસો વિતાવ્યા અને એ બંનેએ યુવાનીમાં પ્રવેશ કર્યો. સંસારની વાતો તેના કાને પડવા લાગી. તેમણે જાણ્યું કે તેમને એકબીજાથી છુટું પડવું પડશે. બંનેને જુદા થવું પડવું તેમણે કદી આવી કલ્પના કરી નહોતી. સાથેજ રહેવાના ને સાથે જ મરવાનાં સુખરવમાં તેમણે સેવ્યાં હતાં, પરંતુ ભાવિ જીવનની કલ્પનાએ એ સ્વમાં વિખેરી નાંખ્યા.

રમા જેટલું સમજું હતી તેટલી ગંભીર પણ હતી. હૃદયમાં ઉઠતા બાવોને તે મનમાં અનેક તર્કવિતર્કથી દબાવી દેતી. એ પીરપીરે એકલી રહેવા લાગી. વધુ બાગે તે પોતાના આરકામાં જ રહેતી. રમેશ તેને વખતોવખત બોલાવતો, સાથે ફરવાદરવાનો આમહ કરતો, પરંતુ રમા એ વખતે ફવજ મૌન સેવતી. રમેશ નિરાશ બની આવ્યો જતો.

૩૦. લેદનો પડેડો
નંદગામમાં આજે એક નાટક મંડળી આવી. બોળાનાથને એ મંડળીના “કોમ્પ્લીમેન્ટરી” પાસ મળ્યા હતા. અરાબર નાટક જોવા જવાતે વખતે જ તેની તબીયત બગડી. તેણે રમા અને રમેશને નાટક જોવા જવાની સચના કરી.

બંનેએ નાટક જોવા જવાની ના કરી ત્યારે બોળાનાથ આશ્ચર્યચકિત બન્યો. “કેમ તમે લોકોને યયું છે શું? હમણાં હમણાં મને તમારું વર્તન વિચલ્લુ લાગે છે!”

રમા, અને રમેશ બંને ચૂપ રહ્યાં.

“જલ્દ, જરાવાર ચિત્તને આનંદ આપો. આમ ધરમાં પડ્યાં રહેવાથી તો ઉલટી તબીયત બગડે.” બોળાનાથે આજ્ઞા કરાવી.

બોળાનાથનો હુકમ માન્યા સિવાય છૂટકો નહોતો. બંને ગાડીમાં બેઠાં, પરંતુ કોઈકોઈની સાથે બોલ્યું નહિ. બંનેના મન ભયભીત અને ચંકાશીલ હતાં. એકબીજા તરફ ફાજાબર નોવાઈ જતું, પરંતુ બીજા જણે તેઓ આંખ ફેરવી લેતાં.

નાટકનો પડદો ઉપડ્યો. એક પ્રેમ-કથાનો એ પ્લોટ હતો. દસ બગીચાનું હતું. નાયક અને નાયિકા બાંકડા ઉપર બેઠાં હતાં. નાયકે નાયિકા તરફ નજર કરી અને કહ્યું, “હું તને આહું છું.”

રમેશે આ વખતે રમા તરફ નજર કરી. નાયિકાએ ઉત્તર આપ્યો, “હું પણ તમને આહું છું.”

રમાએ આ વખતે રમેશ તરફ નજર કરી. નાયક-બોલવા લાગ્યો “હું તારું છું. પરંતુ દેશને, સમાજને અને કુટુંબને આપણા પ્રેમના માર્ગમાં ન આવવા દેવાં જોઈએ; નહિ તો.....”

રમા ઉકેરાઈને એકદમ ઊભી થઈ ગઈ. રમેશ તરફ જોઈને તેણે કહ્યું, ચાલો. જઈએ.”

“હા, ચાલો” રમેશ પણ ઉભો થઈ ગયો. નાટકશાળાની બહાર નીકળીને રમા ગાડીમાં બેઠી. રમેશ ગાડીનું બારણું પકડીને ફાજાબર વિચારમાં પડ્યો. તરત જ તેણે બારણું બંધ કર્યું અને ગાડી હાંકનારની પકડે બેસી ગયો.

ધરે પહોંચતાં જ તેમણે સાંભળ્યું કે બોળાનાથની છાતીમાં દર્દ ઉપડ્યું છે.

રમાને બહાર ચાપીને રમેશ બોળાનાથ પાસે પહોંચી ગયો. તોડર છાતી ઉપર દવા ચોળતો હતો. રમેશ તેના હાથમાંથી દવા લઈ લીધી, અને પોતે જ બોળાનાથની છાતી ઉપર માલીસ કરવા લાગ્યો.

“શરીરમાં એટલે આવતાં બોળાનાથે આંખ ઉઘાડી. “રમેશ તું આવી ગયો?”

“હા, હા.”

“આટલો જલદી!”

“નાટક સારો નહોતો. વળી આપની તબીયત પણ ઠીક નહોતી.”

ફાજાબર એ ચોરસમાં ચાંતી ફેલાઈ.

એ ચાંતિનો જાંબ કરતાં બોળાનાથ એટલા “હું આજે એક બેદનો પડદો બોલવા માગું છું, રમેશ!”

[અપૂર્ણ]

સુપરફોર્મ

સ્ત્રીઓનાર્થે.

માદર, લોસિવા, વધ્યાવધેષ, આર્તવ દોષ,
કરુવાવડ વગેરેનો ચોક્કસ ઉપાય /
નવી જાડિ બકો છે.

ગુજરાત આયુર્વેદિક જનમની જાણીકારી યોજના અંતર્ગત આ પ્રોડક્ટ તૈયાર કરાયેલ છે.

જન્મભૂમિ હાર્દિક અભિનંદનો

આપે છે

શ્રી કુંગરસી ધરમશી સંપટે 'સંસ્કાર લક્ષ્મી' પુસ્તક
આપીને એક સેવા કરી છે, સ્ત્રીઓને ઉપયોગી એવી
: : : મહત્વની માહિતી આપી છે. : : :

(મુખર્ષતું જાણીતું 'જન્મભૂમિ' પત્ર કલમ અને કિતાબમાં
'સંસ્કારલક્ષ્મી' માટે શું કહે છે ?)

'સંસ્કાર લક્ષ્મી' લેખક : કુંગરસી ધ.
સંપદ : પ્રકાશક, એન. એમ. ઠક્કરની કું.
પ્રિન્સીસ સ્ટ્રીટ, મુખર્ષ ર. મુંદર બોક્ષમાં
કિંમત રૂ. પાંચ.

જુજરાતના અહોભાએ આપણા પુસ્તક
પ્રકાશનમાં દિવસે દિવસે વૈવિધ્ય
આવવા માંડ્યું છે. વિદ્યાન (જાતજાતનાં)-
વ્યાયામ આરોગ્ય વગેરે વિષયો પણ આપણા
ગ્રંથોમાં વધ્યાયા છે. સંસ્કારલક્ષ્મીનો ગ્રંથ
આ વૈવિધ્યમાં ઉમેરો કરે છે.

શ્રી કુંગરસી સંપટ વિવિધ વિષયો
પરના એક પ્રતિષ્ઠિત લેખક છે. એમણે આ
પુસ્તક આપીને એક સેવા કરી છે તેમજ
સ્ત્રીઓને ઉપયોગી એવી મહત્વની માહિતી
આપી છે. સંપટે આ પુસ્તક પાઠ્ય જે જો-
મત ઉઠાવી છે તે બદલ એમને હાર્દિક
અભિનંદનો આપીએ છીએ. વિષય સર્વ
સામાન્ય હોઈ પણ વિષયમાં એ નવીનતા
આણવાની રીત શ્રી. સંપટેને સહજ સિદ્ધ
છે. એ નવીનતા એઓ આણે છે નવનવી
માહિતી આપીને.

આ પુસ્તકમાં સંખ્યાબંધ ચિત્રો આપીને
પણ પ્રકાશકે આ પુસ્તકને અતિઉપયોગી
બનાવવા માટે વેપારી દષ્ટિ છોડીને, અર્થવા
તો દીર્ઘદષ્ટિ વાપરીને ચોક્કસ ખ્યાલ આપ્યું
છે. એ પુસ્તકના બે વિભાગો પાડ્યા છે.

પહેલા વિભાગના પહેલા જ પ્રકરણમાં
એમણે આપણા તહેવારો અને મનોમાં આર્થ-
ધર્મની ભાવનાને જનપ્રત કરે એવી સાંસ્કારિક
પ્રણાલિકાઓના મહિમાને ગાયો છે. પણ આ
લેખક માત્ર હિન્દુઓને જ નજરમાં નથી
રાખતા. એની સાથે એમણે જૈન બાઈઓના
તહેવારો અંગે પણ લખ્યું છે. અને સૌથી
વિશેષ તો જે ખ્યાન ખેંચે છે તે એમનો
રાષ્ટ્રિય તહેવારોનો લેખ. એમાં એમણે રાષ્ટ્રિય
તહેવારોની ભાવનાને સતેજ કરી છે.

બીજા પ્રકરણ એમણે કુટુંબ નોંધ અને
ધરમચર્ચા નોંધ પર આપ્યું છે. દીર્ઘ ગરીબ દેશ
છે. સ્ત્રી એ ધરનો વડો પ્રધાન છે, ગૃહસં-
ચાલનનો સૂત્રધાર સ્ત્રી જ છે. એમણે પૂન્ય
દાદા દાદીની સ્મૃતિને જાળવવાની રીતથી માંડીને
એક સ્વરિતક દીપકની પવિત્ર મંગલ ભાવનાઓ
સુધીની ગાથા કરી છે.

શ્રી એ કળાને આત્મા છે. સંગીત, ભરત-એને જન્મ સાથે મળેલા કળાના મત્રો છે. ભરતકળા 'તો દરેક દરેક સ્ત્રીની લાવનાને વ્યક્ત કરતી કળા છે. આ પુસ્તકમાં લેખકે 'શ્રીઓની હરતકળા' પર આપું પ્રકરણ આપીને એ આખા વિષયને ઝીણી ઝીણી માહિતી આપીને જણાવે છે. ટાંકો પૂરવાની રીતથી માંડીને ગળપટા સુધીના ભરતકામની એમણે આખા પ્રકરણમાં જણાવટ કરી છે.

સૌંદર્ય એ સંસ્કૃતિનું પ્રદર્શન છે. ગૃહ-ગૃંગાર એ સંસારનું પ્રદર્શન છે. સુદર્શન છે. અને માટે જ આર્થ શ્રીએ એ વિષય પર વિશેષ લક્ષ્ય આપવું જોઈએ. સામગ્રીનો રંગ અને તે પર શોભાયમાન યાચ તેવા કપડાનો રંગ એ જ્ઞાનમાં પણ ન આવે છતાં સૌંદર્યની દૃષ્ટિએ અતિ મહત્વની ખીનાને લેખકે છાંડી નથી. ગૃહપ્રવેશમાં મૌનચંદ્રે આતિથ્ય સત્કાર કરતાં તોરણોથી માંડી બંગડીની

પસંદગી સુધીની હકીકતોને આ પ્રકરણમાં લેખકે આપી છે.

શ્રીઓનું સૌંદર્ય આવશ્યક છે. તે આવશ્યકતા છે તેની સાથે સ્વચ્છતા પણ છે. વાળ કેમ ઝોળવા, ચોટલો કેમ ગૂંથવો, કુમકુમનો ચાંદલો કેવો કરવો એ વિગત જાણવાને કમી આર્થ મહિલા પ્રયત્ન ન કરશે ?

વિભાગ બીજામાં સુખી ગૃહ-આદર્શ કુટુંબની અન્ય પ્રવૃત્તિઓ, આદર્શ યુગની પુત્રી-કન્યા કેળવણી-આર્થ મહિલાની કૌટુંબિક ફરજો-અને સંસાર ચક્રમાંની ધર્મલાવના-સ્નેહલાવના વિષે લેખકે રસિકરીતે લખ્યું છે.

આરોગ્યના સિદ્ધાન્તો પર ગૃહનારીએ બજાવવાની ફરજો, આર્થ મહિલાના ધર્મ-કર્મની ફરજ અને લાવનાઓને આ લેખકે આ પુસ્તકમાં અક્ષરદેહે ઉતારી છે.

જન્મભૂમિ ને પુસ્તકની લલામણુ કરે છે તે પુસ્તક "શ્રીઓધ" નાં ગ્રાહકોએ જાળેજ મંગાવી લેવું જોઈએ.

'સંસ્કાર લક્ષ્મી' કિંમત રૂ. પાંચ વી. પી. ખર્ચ બાર આના જુદું.

લખો:-

મેસર્સ. એન. એમ. ઠક્કરની કંપની.
પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ નં. ૨

* સંસ્કાર લક્ષ્મીનું પુસ્તક 'શ્રીઓધ' ગ્રાયાલયમાંથી ગ્રાહકોને મળી શકશે. ગ્રાહકોએ તુરત મંગાવી લેવું.

અનસુયાએ પતિના આરોગ્યને કેમ સુધાર્યું.

લેખક : હુંગરસી કરમશી સંપાદ.

અનસુયાનો પતિ રમણદાસ બીજવર અને આધેડ હતા. શેરતી દલાલીનું એમનું મુખ્ય કામ હતું. બે પૈસે સુખી હતા. ધણી-બચ્ચનના રંગરંગ એમણે જોયાં હતાં. ધણી વખત ગરીબી અને તાલેવંતપણું એમને વધ્યાં હતાં. આખો દીવસ રૂબડપટ્ટી અને દલાલીનાં કામમાં એમને રહેવું પડતું હતું. એટલે સાધારણ રીતે શરીર મહેનતુ હતું પરંતુ એમને કેટલીક ખાવાપીવા અને આચરણની અનિયમિત ટેવો પડી ગઈ હતી. આથી એમનાં શરીરમાં અનેક જાતના રોગો ધર કરી રહ્યાં હતાં. આહાર વિહાર અને રહેણીકરણમાં તદ્દન અનિયમિત હતા. રાત્રે બાર વાગ્યા પછી એમને નિદ્રા આવતી હતી. ક્યારેક આંખી રાત્રિ નિદ્રા બચર (Insomnia) પસાર થતી હતી. આથી સવારના ઊડતાં શરીરમાં સુસ્તી, અજબ, પથારીમાં પડી રહેવાની વૃત્તિ થતી હતી. એમને હરસની ઉપાધી હતી. તે સિવાય પેટમાં પચવું પણ નહોતું. કોકર સારું જાતો તો એ માદ મિત્ર હતા. એથી પણ વધારે મૈત્રી એમણે દવાની બાટલી સાથે રાખી હતી. પરંતુ એમના બહુ સરસ અને નગદિક મિત્રોમાં એમના ધધા ઉપરાંત “આદ” પીવાની ટેવ હતી. તેથી પણ વધારે માદ મૈત્રિ વિલાયતી સીગારેટથી હતી. બધે કોસની ફાદ પણ જુની હતી. પાવખાનામાં ખૂબ કરંજતા ત્યારે ટીન ગાંઠાવાળું પાવખાનું મહામહેનતે ઉતરતું હતું. સવારે મોડા ઊઠવું, જમવાનું ક્યારેક બે વાગે કરતા. તેટલામાં અનેક ચાહના પ્યાલા અને સીગારેટ કુંઠી નાખતા હતાં.

દલાલોનો વાતુકપણાનો ધર્મ એમને લાગુ પડ્યો હતો. અશ્રી ૭ ચોપડીએ સુધી ભણ્યા હતા પરંતુ વાંચવા લખવાનો શોખ હતો નહિ. પોતાના ધધાના કાવ પ્રતાં જ

વર્તમાન પત્રો વાંચતા હતા. સવારના સંખ્યા ફરવાની ટેવ ન દોતી. નાહવાનું પણ અનિયમિત હતું. ટાટે પાણીએ રનાન કરવાથી એમને થરદી થઈ આવતી હતી. રાત્રીના અથવા પ્રાતઃકાળના સવારના વહેત્રાં ફરવાથી એમને હંડા વાવથી થરદી થઈ આવતી હતી ક્યારેક વહેલા આન કરતા હતા. ક્યારેક મોઝાં રનાન કરતા હતા. સવારના નવ વાગ્યાથી પહેલાં પથારી છોડતા ન હતા. ગીતાજી અથવા બીજા રતોત્રિ ક્યારે પણ વાંચતા નહિ. કોઈ મોટા તહેવારે હવેલી દર્શને જવું, બાજા-જોને જમાડી એમના ખરડા કરી આપવા એવું એવું દાન કરવું એમને ગમતું હતું. પરંતુ ખાદી પહેરવી, દેશ માટે અને વિદ્યા-દાન માટે પૈસા ખર્ચવા, ગરીબોને મદદ કરવી એવે માર્ગે એમનું અથવા એમના માતાજીનું વલણ નહોતું. પોતે અને કુટુંબ આરામમાં રહે. એ કુટુંબ માટે માડી, મોટર, બગીચો, બંગલો, સારાવજો, સાડું ખાખાનું, નાટક સીનેમા, રેડીઓ અને મોગરોખનાં સાધનોમાં ક્યારે પણ ઉણપ રાખતાં નહિ. ક્યારેક કીર્તિ-દાન માટે દેખાદેખીથી પૈસા ખર્ચતા હતા. બાપી સરકાર, વાંચન, વિચાર, દેશપ્રેમ, દાન-પ્રેમ અને સ્વદેશી પ્રેમ જેવા માર્ગો એમણે ક્યારે પણ વિચાર કર્યો નહોતો.

અનસુયા સમજૂ અને સુસરકારી હતી. એણે પોતાના પતિની ટેવો સુધારવાનું માર્ગે લીધું. એ જાણતી હતી કે ક્યારે પણ ઉપદેશ માનથી કુટેવો જીતતી નથી. તે માટે ધીરજ અને લાંબા માણ પ્રયત્નો અને પ્રયોગો તથા પ્રેરણાની જરૂર છે. કોઈ ક્ષણ તરત જ પાકેલું નથી. લાંબા વખતની કટેવો આશ્રય અને ખંતથી જ છૂટે છે. અનસુયાએ આ કામ માથે લેવાનો પાકો નિશ્ચય કર્યો. પાત પત્ની સંસારની માડીના બે ચક્રો છે. સંસાર માડીના શુભ

માર્ગગમન માટે બંનેની પરસ્પર સદાનુકૂલિતની જરૂર છે. અનસુયાને કુદરતી ઉપચારો માટેના પુસ્તકો (Naturopathy) વાંચવાનો શ્રાવ્ય હતો. એના પિતાને એવાં સાહિત્યને વાંચવા વિચારવા અને આચરવામાં મુશ્કેલીનો શોખ હતો. સોતેરને દરવાજે પહેલેથી જ પિતા અને લીધે જ સાતું આરોગ્ય ભોગવતા હતા. પિતા પાસેથી એ શોખ કન્યાને મળ્યો હતો.

અનસુયાએ પતિ સીગારેટો ફૂંકતા ને ટેવ તો પહેલેથી જ ઓછી કરાવી દીધી હતી. પતિનો પત્ની ઉપર પ્રેમ હતો. એના હાથપણ અને વિદ્યા માટે માન હતું. આથી પોતે અંગવદ ખમીને પણ પત્નીને પ્રસન્ન કરવા વૃત્તિ ધરાવતા હતા. સીગારેટો સરખાતમાં આખી પેકેટ દરરોજ જોઈતી હતી. તેમાંથી દર હપ્તે સોમવારની સવારથી એક એક સીગારેટ વગર સળગાવે પત્નીના હાથમાં મુકવાની એમણે પ્રતિજ્ઞા લીધી. બીજા હપ્તા પછી ત્રીજે અઠવાડિયે એ સીગારેટ મુકાઈ. ૭ માસની મુદતમાં પાકીટ આખાની સીગારેટો

પત્નીના હાથમાં મુકાવા લાગી એ બચન તદ્દન ૭ માસે નાબૂદ થયું.

કેટકે ચાહતી આવત પત્નીએ કેમ ઊંઘાવી તે આગળ કહેવાઈ ગયું છે. બાર માસમાં તો એ ચાહતે જહલે અંછરવાળું દુધ રમણલાલ ખીવા લાગ્યા. પત્નીએ પતિને રાત્રે મોઢાં સીનેમા, નાટકો કે કલ્પોમાં જવાની ટેવ સમજાવીને ઊંઘાવી દીધી. પતિ રાત્રે વહેલાં વાળુ કરીને પત્ની સાથે હોલના વરંડામાં જરાવાર વાતો કરતા ફરતા હતા. પછી પલંગ ઉપર પડતા હતા. અનસુયા રમણલાલ દેસાઈ, મુનશી અને બીજા નવલકથાઓ પતિ પાસે બેસીને વિજળીને અજવાળે વાંચતી હતી. કચારેક પોતાની દિશાએ લઈને ઈશ્વર સ્તુતિના પદો ગાતી હતી. રમણલાલને આથી આંખમાં તંદ્રા આવતી એમને તથ્યચાર કક્ષાકની ધસ-ધસાટ હોંધ આવવા માંડી. વાંચનમાં વિવિધતા અનસુયા લાવવા માંડી. જાનેશ્વરી ગીતા, લાગવત, રામકૃષ્ણ પરમહંસના વચનામૃત, વૃલસીકૃત રામાયણ, રામતિથિ અને વિવેકા-નંદનના વચનો વાંચવા માંડ્યાં. આમ દરરોજ વાંચન સાંભળવાનું બચન રમણલાલને પડ્યું. એની નિદ્રા માટે ફરજિયાત વાંચન રાખતું પડ્યું.

અનસુયાએ પતિના ઉપર નિદ્રા માટે બીજા પ્રયોગો પણ કર્યાં. એમનો જુનો નોકર સકારામ સજ્જન હતો. વાંચન દરમિયાન પતિના પગોની ચંપી નોકર ધીમે ધીમે કરતો હતો. આથી નિદ્રાઆવી જતો હતો. આ સિવાય રમણલાલ રાત્રે બહુ મોઢું જમવાની ટેવ ધરાવતા હતા. કચારેક નવ વાગે તો કચારેક દશ વાગે તો કચારેક તેથી પણ મોઢું જમે. અનસુયાએ રાત્રે સાતનો ટોકોરો ચતાંજ એમને જમવું જોઈએ એની બચત કરી. રાત્રે સાતે જમીને આઠ વાગે મુવા જવું. નવ વાગે વાંચન પુરું થાય નવ વાગે બપોરે બધે થાય સવારના પાંચ વાગે પતિને ઊંઘાવાની જવાબદારી માથે લીધી. ઊઠીને

કુદરતનો ચાંદલો..

કુદરતને આંગણે ચાંદલો રે ખીલ્યો
ને ખીલી અંતરની વેલી રે!—કુદરતને
મનકું તો મારુ ધીમું ધીમું વિલસે
ને વિલસે કંઈ આઘાની હેલી રે!—કુદરતને
આકાશે તારલા અમમગ અજૂરે
ને અજૂરે અંતરની વેણી રે!—કુદરતને
દરિયાનાં ઊર્મિ ધીમે ધીમે પ્રકટે
ને પ્રકટે અંતરની. ઊર્મિ રે!—કુદરતને
કાપલડી આંખે ધીમું ધીમું દટું કે
ને મોરલો યનગન નાચે રે!—કુદરતને
કુદરતને આંગણે ચાંદલો રે ખીલ્યો
ને ખીલી અંતરની વેલી રે!—કુદરતને
કેરાવલાલ શાહ.

પરમાત્માની બે હાથ જોડી પ્રાર્થના કરવી એ પણ પતિને ટેવ. પાડી પછી પત્ની બે બજન મીઠા હલકે ગાય. પતિ નેમાં સાથ આપી સાથે ગાય. પતિને પત્નીએ થોડી હળવી કસરતો શીખવી દીધી. પત્ની શિર્ષાસન સર્વાંગાસનના પ્રયોગો પણ શીખી હતી. પતિને એણે એક વરસમાં આ આસનો શીખવી દીધાં. આસનો કરી જતાં આરામ લઈને પતિ પત્ની ત્રિકુળા (દરેક બહેડાં અને અમળા) રાત્રે પલાળી મુક્યાં હોય તે આંખે સારી રીતે ઊઠે પછી તાજે લોણુના રસને નીચેથી થોડા ટાપ પાણીની અંજલીઓનું પાન કરે. પતિને પત્નીએ પેટ ઉપર હથેળીથી નરમ માલીસ કરતાં પણ શીખવી દીધું.

પતિને પાયખાના તરફ તરત જવાની ટેવ પાડી. રાત્રે સુતાં સમયે કાળી દ્રાક્ષ ખાવાની પણ એને સમજાવીને ટેવ પાડી દીધી. આથી પાયખાનું સાફ આવવા લાગ્યું. કર્ણજનું પડતું નદિ. પતિને પાયખાને જવા માટે અર્ધો કલાક લાગતો તેને બહેલે હવે પાંચસાત મીનીટો જ લાગવા માંડી. પયારી છોદથી ગમતી નદિ. સવારના ઊઠતાં મન અને ચરીરમાં નળગર્ભ દેખાતી હતી તે પોતાની મેજે બાગી ગઈ. ચરીર સ્પૃતિમય અને હળતું લાગવા માંડ્યું. આહ તથા બીડીની આદતો મુકાઈ ગઈ હતી. રમણલાલને અને પાણીને ધણું વરસોનું જીવું વૈર અને દેવભાવ હતાં. અનસુયાએ સાતને ટોકારે ગરમ પાણીથી રમણલાલને ન્હાવાની જોઈવણ કરી. પ્રથમ બહુ ગરમ પાણી વપરાતું. દરરોજ એની ગરમાસ ધટાડવામાં આવતી હતી. છેવટે બે વરસના ગરમ પાણીની ગરમી ધટાડતાં ધટાડતાં તદ્દન ઠંડે પાણીએ ન્હાવાનો આદરો નાંખી દીધો. રમણલાલ સિયાળામાં પણ નળના કુવારા નીચે બેસી સ્નાન કરવા માટે ચોખ્ખાવાળા ગઈ ગયા.

નાદી ધોઈને રમણલાલને અમોટીક પહે-રતું પડતું. આસન બીજાવી રાખ્યું હોય તે ઉપર બેસીને ગુજરાતી ગીતાજનો એક અધ્યાય વાંચવો પડતો હતો. લાંબા સમય પછી પત્ની એ પતિને સંસ્કૃતમાં જ ગીતાજ અર્થ સહિત વાંચવાનું શીખવ્યું. બે ત્રણ બજનો. પણ રમણલાલ ગાતાં. દસ મીનીટથી પૂજપાઠનો વિકાસ થતાં અર્ધો કલાક સુધી પહોંચવા માંડી. અનસુયા કોઈ વાતમાં ઉતાવળ કરતી નહિ. સૌ કામ ધીમે ધીમે અને કંટાળો ન આવે-રસ જાગે-એવી રીતે થતું જોઈએ. પૂજપાઠને આખરે બંને પતિપત્ની બગીચામાં છોકરા-ઓને સાથે લઈને બેસતાં. નોકર કુવારા પાસે જોન ઉપર નાની ટેબલો રાખી જતો. રસો-ઈંગો દૂધ ખાસા અને ધરે બનાવેલાં બીસ્કૂટો મુકી જતો હતો. અનસુયા એક બજન દીક્ષાના ઉપર ગાઈ લેતી એટલે સૌ દળવા નારતાને ઈન્સાફ આપતા હતા. હવે તો કચારે કચારે ડોશીમાં પણ આ આનંદ હુંડવા આવતા હતા. સૌ કામ નિયમિત સ્વચ્છ અને પવિત્ર વાતા-વરણમાં થતું. સવારના આઠ વાગ્યા લગભગ દૂધ પીવાની ક્રિયા પૂરી થતી હતી. 'કુટુંબ સિવાય બીજું' કાઈ એમાં ભાગ લેતું નહોતું.

ક્રમશઃ

— મૃત્યુને —

[દ્રુતવિશાળિન]

‘જીવજમાં ધૂપ છાંય ઝીલી સહી,
નયન તેજ હીણું કીણુ કાર્ય થૈ;
નીરવ શાન્તિ નવોન્મેષ પામવા
શરણુ તુજ ચહું દુઃખ વામવા.

રજનીકાન્ત લાહ.

—: કેકારવની મધૂરી :—

કેકારવની મીઠી મધૂરી ઉડી ગઈ !

સુધવા ઘેલાં પ્રીતમ કેરા ગીત ને;
સાચી રાખી દેખામાં જે વેદના

સ્વર્ગ મહી એ ખરચી, લેવા પ્રીત ને !

કેકારવની મીઠી મધૂરી ઉડી ગઈ !

સાંભરતાં સ્મરણે એને મેરનાં,

કલાપ જેને હાઈ ગયું ગુજરાત ને;

ઉડી ગયો કેકારવ મૂકી પ્રેમનો,

સદાય નૂતન એને દિલની વાત ને,

કેકારવની મીઠી મધૂરી ઉડી ગઈ !

એણે બાધી જન-વનમાં નિજ કુંપડી,

માંડ્યો એણે પ્રિયતમ કેરા જગનો,

બર સંસારે રહી એ પ્રેમની નેમણી,

એને દેવે ધબધબતો વૈરાગ ને.

કેકારવની મીઠી મધૂરી ઉડી ગઈ !

સંસ્મરણમાં સરતીંતી એ સોત થી,

વિખૂટી પડતાં સરથી થઈ બેશાન ને;

એક જ તાર બજતોંતો ઉરબીનમાં,

પ્રિયને મળવા સદા રહી એક ખ્યાન ને.

કેકારવની મીઠી મધૂરી ઉડી ગઈ !

પ્રિય સદ્યારે ખેલી યાદ બાગમાં,

પ્રિયની સાથે કરિયા કંઈ કલ્પોલ ને;

પ્રિય જતાં એ બાગ બન્યા વેરાન યા,

પ્રિય જતાં સહુ સમાવિયા મદતોલ ને.

કેકારવની મીઠી મધૂરી ઉડી ગઈ !

ચિત્ત હતું નિજ ચોરહુ એ મધૂરમાં,

અન્ય હતો નવ કાઈ એનો ઈશ ને;

દુનિયા નાંખી પ્રકૃતિ કેરા પખીની,

દેવ હતો નહીં, હતી ન કાશ રીસ ને.

કેકારવની મીઠી મધૂરી ઉડી ગઈ !

એણે ગાયું નહતું છતાં હતી ગીત રી,

એનું દેયું હતું મધુર તમ કાચ ને;

એણે એક લીટી ન કહી ગુજરાતને,

અમર થઈ ગઈ કેવો પ્રેમ-પ્રભાવ ને !

કેકારવની મીઠી મધૂરી ઉડી ગઈ !

મતભાઈ ત્રિવેદી.

ભાવનગરમાં એક આદિ ઉંમરની વેધવા બાઈએ એક બાળકનો જન્મ આપ્યા પાંદ પાંદોરી વળીકને ત્યાં એ બાળકને કંડી-
11માં સંતાપ્યું હતું. ખાતમી પરથી પોલીસે મળેને પકડી કેસ કર્યો છે.

અમદાવાદ નજીક ખીલખાના એક લોહા-
ગાએ પોતાની પુત્રીને ઝોટી રકમ લઈ કે-
11થીકને પરણાવી દીધાના સમાચાર મળે ને.

ભાવનગર રાત્નના દિહોર ગામમાં એક
બીને એકી સાથે ત્રણ બાળકો અવતર્યા હતાં.
આ ત્રણ બાળકોને દાંત અને અધુ અંગ રીંછ
જેવું હતું. બાળકો ખત્તુ પામ્યાં છે.

જમનગરના મહારાજા યુદ્ધ સમીતીમાં હાજરી
આપવા લંડન જવાથી રાત્નનો વહિવટ
મહારાણી સાહેબ ગુલાબ કુંવરજીએ સંભાળી
લીધો છે.

ઈંગ્લેંડની શાહનૂબ એલીઝબેથ ચોકિયા-
તોની હુકમીની કેપ્ટન થઈ છે.

મુંબઈની કપોળ શાંતિએ પરણીને તરત જ
વિધવા થયેલી એક એન કલાવંતીને કુમારિકા
તરીકે જાહેર કરી તેને પુનર્લગ્ન કરવાની છૂટ
આપવાનો ઠરાવ કર્યો છે.

મુંબઈ સરકારે તીએની યાદી પ્રગટ કરી છે
કે- "શ્રીમતી કર્તુરખાં ગાંધી, જેમને તેમનાં
પતિ સાથે અટકમાં રાખવામાં આવ્યા છે
તેઓ છેલ્લા ત્રણ દીવસથી ઈન્કુબેશન-ઘરથી
પટકાર્ પડ્યાં છે. તેમની તબીબત સુધરતી
જાય છે. તેમની તબીબત રાખેતા મુજબ
સુધરી જવાની આશા રાખવામાં આવી છે.

પૂનામાં શ્રી અમૃત પટવર્ધનની માતા
શ્રીમતી યમુનાબાઈ પટવર્ધન અને શ્રામતી
લાલરાવને સામે સરપસમાં ભાગ લેવાનો
આરોપ મૂકાયો હતો. તેમને દરેકને સજા થઈ છે.

નડિઆદમાં ગાંધી ન્યતિના પ્રથમ દિવસે
પ્રભાત ફેરીમાંથી પકડાએલી ૨૧ બહેનોમાંથી
૧૧ ને છોડી મુકવામાં આવી હતી. બાકીની
૧૦ બહેનો પર કેસ ચલાવવામાં આવ્યો છે.

મુંબઈમાં યુનિવર્સિટી પર પીકેટીંગ કરવા
માટે કુ. સરસા રત્નવાલાસ મુનશીની ધરપકડ
થઈ છે.

લાહોરથી મળેલા સમાચાર અનુસાર
રાજકુમારી અમૃતકુંવરની કાલકા ખાતે ધર-
પકડ થઈ છે.

લાહોરમાં અખિલ ભારત હરિજન સેવક
સંઘના ઉપપ્રમુખ શ્રીમતી રામેશ્વરી નહેરુને
સીટી મેજસ્ટ્રેટ છોડી મૂક્યા હતાં. પરંતુ હિંદ-
સરદાર ધારા હેઠળ તેમની તરત ધરપકડ
કરવામાં આવી હતી.

રાજુલામાં એક વિધવા સાક્ષણ યુવતીએ
ગર્ભવતી બનતાં ધાસવેટ છાંડી આપવાત કર્યો છે.

વડોદરા રાત્નમાં ૧૯૪૦-૪૧ દરમિયાન
હિંદુઓ તરફથી છૂટાછેડા મેળવવા માટે ૩૨
ફેસો નોંધવામાં આવ્યા હતા. આમાંના ૩૧
ફેસો પત્નીઓએ તેમના પતિઓ સામે અને
એક પતિએ તેની પત્ની સામે નોંધાવ્યો હતો.
એમ જાહેર થયું છે.

યંગ ઇન્ડિયા રેકર્ડ્ઝ

દિવાળી રીલીઝ

“નવેમ્બર ૧૯૪૨”

“મગનના લગ્ન” અને

“પાવલી ગુમ” જેવી ધુમ હસાવ-
મારી રેકર્ડ્ઝ દ્વારા જનતાને હાસ્યરસના
છોળે નહાવનાર

હરિશંકર જાની

હરિશંકર જાની અને પારી
ડી. એ. ૬૮૮૨ રેકર્ડ્ઝ પર
“મગનનો સંસાર”

ભા. ૧-૨ લઈ તમોને
હાસ્યરસમાં તરબોળ કરવા માટે
આવી પહોંચેલ છે.

“શ્રીમત સુમતી દે”

ડી. એ. ૬૮૭૮
ગાયે ચારીને ગે વદ આગ્ય
પગે ધુધર ઝણકાર કરતા

ડી. એ. ૬૮૮૧
સમુદ્ર છોળે
ખોલોરે ત્રિણું નેન

અવિનાશ વ્યાસ
ડી. એ. ૬૮૭૯
ધુધરીયાં બાજે
અને

મા. અમૃતસાલ યોગ

ડી. એ. ૬૮૮૦
તારા ખોલનો તોલ
તું બૂલે છે ભગવાન

અવિનાશ વ્યાસ ગોરી, ગોરી, રાધા ગોરી.

—ઓર્ડર તાકીદે નોંધાવો:—

ધી નેશનલ ગ્રામોફોન રેકર્ડ્ઝ મેન્યુ. કંપની લિમિટેડ

૧૧૦, મેડાજ સ્ટ્રીટ; મુંબઈ-૧

દુબામ ટોયલેટ સોપ ન્હાવા માટે આદર્શ સાબુ છે. તેનું કારણ દીર્ઘ
તમારી ચામડીને સ્વચ્છ, શિતળ અને મુગંધીત રાખે છે.
બીજા તાતાના સારામાં સારી જાતના પણ આછી
કિંમતના ન્હાવાના સાબુમાં ટરકીશ બાથ સોપ.

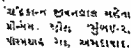
છે. ઉંચી ક્વોલિટીમાં ગ્રાતી અને
જાદુ ટોયલેટ સોપનો સમાવેશ
ધાય છે.

ટોમકો સેલ્સ ડીપાર્ટમેન્ટ લાલ દરવાજા, અમદાવાદ.

१६४२

—३३१

श्री ईशानप्रसाद श्री देसाय

મહાન ઐતિહાસિક ચિત્રપટ પુકાર અને સીકંદર તમોએ લેયા
તેવુંજ ઐતિહાસિક સર્જન

જંગીઝખાન

જે કચકડાની પટ્ટી ઉપર મકાઈ રહ્યું છે.

વનવાસી જંગલી રાતિમાં જન્મ લઈ, એણે જગતને
એકલે હાથે મુજબનું, એ પ્રસ્થાન કરતો ત્યારે માછલો
એની વિચારમાં રહેતા નહિ. એની આંધે આવતાં થહેરો
જડમૂળથી ઉખડી જતાં. માટીમાંથી મહારાજ્યનું સર્જન
કરનાર મહાન પુરુષ જંગીઝખાન હતો.

સચિત્ર પ્રાચીન ઐતિહાસિક નવલકથાની માફક....કર્તૃમત ડૃ. અડી.

: લખો :

જીવનલાલ અમરશી મહેતા

ગાંધીરોડ, પીરમયા રોડ : : અમદાવાદ.

સંપત્તિ અને સૌંદર્ય

જેના પગ પાસે આળોટતા હતા

છતાંપણ

તેનાતરફ નજર પણ નહીં ફેંકતા સામાજિક
રૂઢીબંધનો સ્લામે ક્રાંતિનો મંત્ર પુકારનાર

નારીના જીવનની કથા

એટલે જ

દિલના ડંખ

સૌએ અર્થગના છે

વાસના પોશાવાનું રમકકું

નહોંજ

એવા આંખણા જીવનમાં વણાયેલા

અનેક

પ્રસંગો વડે મઠાયેલ સામાજિક નવલકથા

ખહાર પડી ચૂકી છે.

લખો:—જીવનલાલ અમરશી મહેતા

ગાંધીરોડ, પીરમયા રોડ : : અમદાવાદ.

વર્નાકુલર ક્ષાઈનલની
શિક્ષિકા બહેનો-ભાઈઓ !

ભાષા-પરિચય

સંપાદકો : નગીનદાસ શાહ અને પૂર્ણાનંદ પંડ્યા.

વર્નાકુલર ક્ષાઈનલ પરીક્ષાના ભાષાનાં પહેલા પેપરની પદ્ધતિ પ્રમાણે “ભાષા-પરિચય” નામક પુસ્તક તૈયાર કરવામાં આવ્યું છે. તેની અંદર કાવ્ય આસ્વાદ (કાવ્યો ઉપર પ્રશ્નો), ગદ્ય સારાંશ કાવ્ય સારાંશ, કાવ્ય સમજૂતી, ગદ્ય સમીક્ષા (ગદ્ય લખાણ ઉપર પ્રશ્નો), ગદ્ય સમજૂતી વગેરે આવેલા સંપૂર્ણ રીતે અર્થાર્થ છે. તદ ઉપરાંત વ્યાકરણ વિભાગ અને પ્રાકૃતિક વિભાગોની પણ યોગ્યતા કરવામાં આવી છે. જેમાં પીરમ, પૃથ્વરણ, પદ્મડેડ, વાક્ય સુધારણા. કહેવતો, સ્ત્રોતમક વાક્યો, નરમાદા સંખ્દો, ભેડક સંખ્દો, ચન્દ વિન્યાસો, વગેરેની સંપૂર્ણ અર્થા કરવામાં આવી છે. કિંમત ૦-૧૦-૦ દપાલ અર્થના જે આના મળી ખાર આના મોકલવા.

પ્રાપ્તિસ્થાન : જીવનલાલ અમરશી મહેતા : પીરમશાહ-અમદાવાદ અને વીલાપારણા.

સસ્તા લવાજમે :-

૮૭ વર્ષનું

ગુહલક્ષ્મીનું ગુહસંસ્કાર પુરતું

માસિક પત્ર

અનાવિલ જ્ઞાતિની બહેનો

સને ૧૯૪૩ માટે ફક્ત
દેશ માટે જે રૂપિયા
પરદેશ માટે ત્રણ રૂપિયા
માં મળે છે. આજે જ તમારું
લવાજમ મોકલી મોકલ બે.

‘સ્ત્રી બોધ’

નામ

ક

ચુ

ઉંમર

અભ્યાસ

સહી

‘સ્ત્રી બોધ’ એડીસ : પીરમશાહ, રોડ : અમદાવાદ.

‘જાનવર્ધક પુસ્તકમાળા’ ના આલોકનો

આજ સારાનું બીજું પુસ્તક
શ્રી કનૈયાલાલ મુનશીકૃત
કોનો વાંક? ડી. રૂ. અઢી
બદાર પડી ગયું છે. અને
જે આ ‘પુસ્તક’ ન જોઈતું
હોય તે ‘અભ્યુદયવાડનો
યુવરાજ’ (ઉત્તરાધ) પણ
બદાર પડ્યો છે. તે મળશે.
આલોકો બન્નેમાંથી જે
જોઈએ તે મંગાવી શકે છે.
ત્રીજું પુસ્તક શ્રી અમૃત-
લાલ ત્રિવેદીનું સામાજિક
સંજ્ઞન.

જસવંતી-દીલનાડ ખ
છંપાય છે. તે આ માસની
આખરમાં બદાર પડશે.
વ્યવસ્થાપક.

નવાં પુસ્તકો.

અભ્યુદયવાડનો યુવરાજ
ભા. ૧-૨ નો ૪-૮
ત. રાજમાતા ૩-૮
સુરેખા ૨-૮
અવંતીપતિ ૨-૮
સહચરીની શોધમાં ૧-૮
કીર્તિ કથાઓ ૨-૦
સુનાસચંદ (શરદાજી) ૨-૮
ધ્વજા ૧-૮
‘ત્રીભોવ કાર્યાલય’
પીરમદા રાડ-અમદાવાદ.

વાર્ષિક લવાજમ

દેશ પરદેશ

૪-૮-૦ ૫-૮-૦

(નવ શીર્ષોગ)

શ્રી બો. ધ

ડીસેમ્બર

૧૯૪૨

અનુક્રમણિકા

છૂટક નકલ આઠ આના

વર્ષ ૮૬

અંક

૧૨ મા

૧ યુગ્મરી માતા	...	શ્રી કાલાભાઈ પટેલ	૫૨૯
૨ પ્રેદિસરતી પત્ની	...	શ્રી નારાયણ પ્ર. સુખડીયા	૫૩૦
૩ દીપિકા	...	શ્રી પ્રબા શક્તિ	૫૩૧
૪ પ્રજ્ઞાનાં પાંચ મિત્રો	...	શ્રી સુરેન્દ્ર ત્રિવેદી	૫૩૩
૫ યુવરાતની નારી	...	શ્રી ‘ચન્દ્રિકા’	૫૩૫
૬ ભેદનો પાટો	...	શ્રી બાનુમતી અણાવળ	૫૪૩
૭ આટલુંતો જરૂર નહો	...	શ્રી ‘ધ્રુવકુમાર’	૫૪૪
૮ જોનો શય્યમાર ચામાં છે ?	...	શ્રી કે. ખરદ છત્રા	૫૪૫
૯ અવસુધા	...	શ્રી કુંભરશી ચંપટ	૫૪૮
૧૦ પદ્મલક કહે છે	...	શ્રી ભગીરથ મહેતા	૫૪૯
૧૧ બાળકોનાં ખૂન	...	શ્રી ચંદુભાઈની જો	૫૫૩
૧૨ નિંદરને	...	શ્રી જયભાઈ રાવળ	૫૫૫
૧૩ પુનર્લગ્ન	...	શ્રી. રમણીલાલ દલાલ	૫૫૬
૧૪ વિવિધ વાનીઓ	૫૫૭
૧૫ દોહરી
૧ ચિલાસી યોવન	...	શ્રી રમણલાલ વ. દેસાઈ	૫૫૮
૨ ચીનની આધુનિક નારી	૫૬૦
૧૬ શ્રી સમાચાર	૫૬૨
૧૭ પુસ્તક પરિચય	૫૬૫

જાન્યુઆરી ૧૯૪૩ નો અંક દરેક આલોકને વી. પી.
રૂ. ૪-૧૨-૦ આકલવામાં આવશે. તે દરેક આલોકોએ
સ્વીકારી લેવું. જેમનું લવાજમ આવી ગયું હશે તેમને
અંક રાખેતા મુજબ મળી જશે. જે ભાઈ-બહેનને આલોક
તરીકે ન રહેવું હોય તેમણે ડીસેમ્બરનો અંક મળતાં
તુરંત કાર્યાલયમાં જણાવવું. જેથી ખોટા ખર્ચમાં આવી
અસહ્ય મોંઘવારીમાં કાર્યાલયને ઉતરવું પડે નહિ. અમે
ધ્વજીએ છીએ કે તમે આલોક રહી આ જુના માસિક
પત્રને રોકો આપશે જ.

—મંત્રી

સ્ત્રીઓના

પ્રદર, લોહીવા, મકતુદોષ, ગર્ભશયના
રોગો, વંધ્યત્વ વગેરે માટે

અકસીર છે. કિંમત—ખાટલી એકનો રૂપિયો એક
પણ ખાટલી સાથે લેનારને રૂ. ૨-૧૦-૦

દવાના વેપારીઓ વેચે છે. ન મળે તો લખો:—

બિંબા કર્મસી

ગાંધીરાડ, અમદાવાદ; ઉંબા. (ઉ. શુ.)
કાલખારવીરાડ. મુંબઈ; લક્ષ્મીરાડ, પુના

ફક્ત રૂપિયા બે

નેટલા નજીવાં લવાજમમાં લગભગ બે હજાર

નેટલાં પાનાનું વાંચન આપનાર

માંસિ કે પત્ર

અનાવિલ પોકાર

આહક થઈ ખાતરી કરવા સૌ કોઈને વિનંતી છે.
નહિયે ખજાર આપનારાઓ માટે પણ સાધન છે.
આહક થવા માટે રૂ. ૨) બે રૂપિયા મ. ઓ. થી મોકલવા
તેમજ ના. ખ. ના લાવ મળે લખો:

શ્રી અનાવિલ પોકાર એજીસ,

બરાનપુરી લાગીશ,
લાલવાળી પાળ, સુરત.

વર્ષ ૮૬ : ડીસેમ્બર : ૧૯૪૨ : સપ્તાંગ અંક ૧૦૩૨ : અંક ૧૨ મા

—: ગુર્જરી માતા :—

અનુપમ એક તું રનેહાળ, બહાલી ગુર્જરી માતા,
 ફૂં ઉર શું પ્રેમાળ, અમને અર્પતું શાતા.....અનુપમ.
 સૌરભમય આ વાડી તારો, નન્દનન શી મીઠી.....હાં, હાં, હાં.
 ઉભરે દિલડે રસધાર, નિરખીને રસિક માતા.....અનુપમ.
 કોકિલ મંજુલ રાગે, મો'રી મંજરીમાં રસજગે.....હાં, હાં, હાં.
 ચરતર, ચારવાઃ અપાર, ઉપવન શાં ખીમે માતા.....અનુપમ.
 રેવા, મદી નેં તાપી, શી સરસ્વતી સોદાંતી.....હાં, હાં, હાં.
 સાગર સિંચતી ફૂલમાળ, ફૂલડે શોભતી માતા.....અનુપમ.
 સાગર પ્રેમે મો'તો, મા, તમ ચરણ કમલ એ ધોતો.....હાં, હાં, હાં.
 મુક્તાધાળના ઉપહાર, અર્ચનમાં ધરે માતા.....અનુપમ.
 શીર્ષ ગીતો ન્યાં ગાજે ને શા પ્રણય વીણા ત્વાં વાજે.....હાં, હાં, હાં.
 ગરવો સોરક શો હેતાળ, વન્દે, આપને માતા.....અનુપમ.
 આલ હિંચા તમ શૃંગે મા'હું યનનન ખેલું રંજે.....હાં, હાં, હાં.
 આશુ, પાવાગદ, ગિરનાર, કેવા રાજતા માતા.....અનુપમ.
 ખાળક બોળાં તારાં, અમ આ વંદન કોટિ પ્યારાં.....હાં, હાં, હાં.
 તું તો પતિત પાવન માત, મારો ગુર્જરી માતા.....અનુપમ.
 પ્રણય સુધા રસ પાને, હું તો નાચું રમજુમ ગાને.....હાં, હાં, હાં.
 જૂલી ના કદી જૂઝાય, બહાલી ગુર્જરી માતા.....અનુપમ.

પ્રેફેસરની પત્ની

શ્રી. નારાયણ પુરુષોત્તમ મુખર્જીઆ

રેખાએ પ્રેફેસર સાથે આજથી આઠ-દશ વર્ષ ઉપર લગ્ન કર્યું હતું. એક દિવસ પ્રેફેસરે ટીબેટીંગ સોસાયટીમાં 'ધર્મર અને તેની સત્તા' એ વિષય પર વ્યાખ્યાન આપ્યું હતું. તે વખતે એ એ. એમ. એ. નો અભ્યાસ કરતા હતા અને તેમને દર્શનશાસ્ત્રનો વિષય હતો. રેખા ધનવાન માળાપત્ની છોકરી હતી અને બી. એ. માં અભ્યાસ કરતી હતી.

એ વ્યાખ્યાનના પ્રભાવે એકમેકના વિચારોનું 'સામ્ય' પાછું થયું. અને બંનેએ પોતાના સર્ગાચાર્યોની ધ્રુવિષ્ટ વિરુદ્ધ પરબી લીધું. સર્ગાચાર્યો સંબંધ તોડી બને એક બીજાના બની ગયાં.

વિદ્યાભ્યાસને તિલાંજલી આપી બંને ભેગાં રહેવા લાગ્યા. રેખા પાસે ભેગી કરેલી કેટલીક રકમ હતી. જ્યારે પ્રેફેસરનો ખાલી હતો. એનો પોતાની જવાબદારી અલગ સમગ્ર દર્શનશાસ્ત્રમાં મગ્ન રહેતો. એકલો જંગલમાં ફરવા નીકળી પડતો. જંગલનાં લો-લાંછમ વૃક્ષો, ટીકા કરતાં મોર, છલંગ મારતાં હરણોને તોઈ પોતાની જાતને ભૂલી જતો. રેખા તેના માટે ભોજન બનાવી પ્રતિષ્ઠા કરતી, અને આતુર નયને વાટ જોયા કરતી. જ્યારે પ્રેફેસર યાકેલો પકેલો સંસારની અસારતાનો વિચાર કરતો, આવતો, અને બડબોટ કરતો, એ સાંભળી રેખા ક્યારાઈ જતી. અને અશ્રુ વહાવતી. ખદારથી હસતુ મોં રાખી સ્વાગત કરતી.

રેખા પ્રેફેસરના માનસિક ભોજન માટે, ગમે તેમ કરી પુરતકોનો અભાવ તેને ખટ-કવા ન દેતી. જ્યારે પ્રેફેસરનો પ્રત્યક્ષમાં લોન

બનીને એકલો પ્રકૃતિના સૌન્દર્યમાં લુપ્ત બનતો. માનવીનું સૌન્દર્ય અરેખર એના દેહ મારે નહોતું.

રેખા બહુજ કંટાળતી. પરંતુ કોઈ કહેતી નહીં એને કેર લાગતો કે સાંભળી પ્રેફેસરને કદાચ આઘાત ન લાગે; પોતાની વ્યથાને તે દખાવવાની કોશિશ કરી રહી હતી. કારણ કે તે ભારતીય નારી હતી.

ક્યુ ક્યુ કરતાં ઢગલો યાવ છે અને ટીપું ટીપું વધી જતાં ધડો ખાલી યાવ છે એમ. નિત્ય અર્ચના લીધે, અને આવક વિના જીવન અતિત કરતાં રેખા પાસે જે કોઈ હતું તે પુરું થઈ ગયું. હવે તો પ્રત્યક્ષ કરતાં ભોજન મારે તેને વિશેષ ચિંતા છે. વધુમાં તે એક બાળકની માતા પણ બની ચુકી છે. બસે પોતે જુએ મરે, પરંતુ પોતાના નિર્દોષ બાળકની ચિંતા તો તેને કરવી જ પડશે.

આ ચિંતામાં તે દીન રાત સૂકાતી નથી છે. જ્યારે આ બાજુ તેનો પતિ દર્શન-શાસ્ત્રમાં મગ્ન હતો, એને તો બીજી ચિંતા કરવા વખત જ નહોતો.

ભગિલા પક્ષગપર બાળક દાસજ રડતું રડતું સુઈ ગયું છે. અને પાસે જ તે ચટાર્ષ પર બેસી "ધર્મર અને જીવાત્મા" નામનું તુરત જ પ્રગટ થયેલું પુસ્તક વાંચી રહી છે. ભાવાવેશમાં તે કહિ ઉતાવળે વાંચે છે. અને કહિ ધિરે ધિરે, કહિ વાંચતા રડવા લાગે છે અને કહિ હસે પણ છે. કહિ કહે છે—“વાહ-વાહ !, ધણું જ સુંદર લખ્યું છે, અને કહિ કહે છે. કમખખત ! પ્રસ્તક લખવા બેઠો છે. અને પ્રકાશક પણ

એવો છે કે, જે કાંઈ કયરો સામે. આગ્યો તેનું પ્રકાશન કયું. " અને કહિ મંત્રીર બની વાંચે છે, જાણે મનન કરી રહ્યો ન હોય ! વાંચતા વાંચતા તેનો મ્હેરો ધણે ધણે નવો ભાવ દર્શાવ્યા કરે છે અને બદલાયા કરે છે.

ઉત્સાહ, રૂદ્ધ, દાસ્ય, કષ્ટ, સાક્ષાત્ રૂપ લઈને તેના મ્હેરો પર વારંવાર આવી બે સે- છે. જ્યારે—રેખા બૂખી, તરસી, ક્ષીણ- કાય, તેના મ્હેરો તરફ પથટાતા ભાવે એ જોઈ રહ્યા કરે છે.

કહિ તેણી વિચાર કરે છે—'કેવો માણસ છે ! ધરમાંતો અન્નનું કેકાણું નથી બાળક બૂખે અરધું મૃત જેવું છે. સ્ત્રી ચિંતામાં કુખી રહી છે અને આને તો કાંઈ જ પડી નથી. એ તો પુસ્તકોમાં જ લીન છે. આની સાથે સંબંધ ન કયું હોત તો સાટું યાત !"

પરંતુ બીજાજી ધણે વિચારે છે 'કેટલો મહાન છે એનો આત્મા ! સાંસારિક સુખ

દુઃખને તો એ ગણકારતો જ નથી પરલોકના સુખની ઉચ્છામાં આ લોકના સુખનું બલિદાન આપવાની તેની ભાવના કેવી મહાન છે ! આરે તો આવા પતિની પત્નિ બનવાનું ગૌરવ, અભિમાન લેવું જોઈએ. એ જેટલો દુનિવાને યોગ્ય છે એટલી જો દુનિયા તેની કંદર કરતી

હોત તો મારા જેવી સૌભાગ્યવાન સ્ત્રી આ સંસારમાં બીજી કાણ હોત ! " આમ વિચારી રેખાની આંખો ગર્વ અને આનંદથી ચમકી ઊઠે છે.

પોત પોતાને આશ્વાસન આપે છે, "દરેક મનુષ્ય એ જગત્તો માટે લાયકાત ધરાવી શકતો નથી. અમારો આ લોક સુખમય નથી તો શું

યયું ? પરલોકતો સુખમય બનશે. " એ આનંદના વિચારે તેણી ઉત્સાસિત બનતી.

એટલામાં બાળકે પાસુ બદલ્યું રૂદ્ધ થયું. અને ક્ષીણ સ્વરે—'મા બુખ !' અને ફરી સુષ્ક થયું.

રેખાના ભાવે પલટો પાછો, આનંદને ઉત્સાહના સ્થાને દોષ અને ધુણા ઉત્પન્ન થઈ એને યાદ આવ્યું કે, 'બાળકે હમણાં જ નનગરી. પાવા માટે દૂધ નથી. બે દીવસ પછી દીવાળી આવવાની છે. સૌ ધરમાં પકવાન અને મીઠાઈ બનશે જ્યારે મહારા નાના બાળક માટે—"

દીપિકા

શ્રી. પુષ્પા શુક્લ

નયને આશાની ઉગ્ર તારિકા રે લોલ
શીળા મુઠા ભર્યો પ્રકાશ રે,
સગની ! ઝગે છે નયન દીપિકા રે લોલ.
હાસન્તિ રમ્ય પ્રકૃત્વિકા રે લોલ,
નિતરે ઔદાર્ય સુવાસ રે
સગની ! ઝગે છે સ્નેહ દીપિકા રે લોલ.
ચરદ મુદાગણ ચન્દ્રિકા રે લોલ,
ઉત્તમવલ્લભિતેન્દુ ઉત્સાહ રે
સગની ! રમરે છે વ્યોમ દીપિકા રે લોલ.
દોરન્તિ ચારુ ચિત્રમાલિકા રે લોલ,
આછી છીપાને ઉર પાસ રે
સગની ! ઝગે છે રમ્ય દીપિકા રે લોલ.
બારબાર વર્ષથી કે બાલિકા રે લોલ,
રહેતી અખંડ તપ ત્રાસ રે
સગની ! ઝગે છે ત્યાગ દીપિકા રે લોલ.
વત્સલ ભરલ નવમલ્લિકા રે લોલ,
વિનયાર્ધિ વેરન્ત હાસ રે
સગની ! ઝગે છે શૃંગ દીપિકા રે લોલ.

અને આજ ચિંતામાં તેણી નાની ઉંમરમાં જ વૃદ્ધત્વની નજીક જઈ રહી હતી અને એનો પતિતો એના તરફ ઉદાસિન બની વાંચી રહ્યો છે એને તો આ વાતાવરણનો બીજકુલ ખ્યાલ જ નથી, રેખાનો મ્હેરો ધુણાથી ભયાનક બધાવા

લાગ્યો. એના મુખ હોઠપર કાલિમા છવાઈ. એના અંતરમાં દારૂનો ઢગલો થયો. અને આગલી ચિનગારી માફક પ્રજ્વલિત બની છતાં પણ સંયમ રાખવા માટે ધણોજ યત્ન તેણીએ કર્યો, એટલામાં રેખાના પતિએ વાંચતાં વાંચતાં રેખાની તરફ મ્હો-ફરવી કહ્યું-“કેવું સુંદર લખ્યું છે. જે પ્રકારે સમુદ્રનું જળ મેધ-વર્ષા, નદિ, વીગેરેના કંઈકે રૂપોતરે પામી ફરી સમુદ્રમાં આવી મળે છે. તે પ્રમાણે આ જગતના પ્રાણીઓ ભીન-ભીજ થોનિયો ધારણ કરી અંતમાં પરમાત્મામાં, પરમ આત્મામાં જઈ મળે છે.”

આ શબ્દોએ ચિનગારીનું કામ કર્યું. ઘણું ભર રેખા ચમકો ઊઠી અને તેણીના સંયમનો બધ વૂટી ગયો.

“હા, મળી જાય છે ! બહા. પરગાત્માને મળી જાય છે ! તમે મળ્યા હશે, એ પરબ્રહ્મ પરમાત્મા સાથે !” રેખાએ કોધમાં જ કહ્યું : “હા ! હા ! હાજ જ તમે તેમને મળીને આવતા હશે.” એ નાગણ્યની માફક કુતકાર કરવા લાગી. “ઘરમાં ખાવા માટે અન્ન, પહેરવા માટે વસ્ત્ર નથી, બાળક બૂબે રડીને સૂઈ ગયું છે. અને જગતાં આપવા માટે ઝેર પણ નથી. ત્રણ દીવસ પછી દીવાળી આવશે, અને અહીં તો મારા શરીરમાં લોહી પણ નથી. નહીં તો મરદન કાપી દીવળી ઉજવી શકું. અને તમારે તો પડી છે બહા પરમાત્માને મળવાની !”

રેખાએ શ્વાસ લીધો. તેણીની છાતી જોરથી ધબકવા લાગી અને આંખો કોધથી રક્તવર્ણી બની ગઈ.

રેખાનો પતિ આ જોઈ સ્તબ્ધ બન્યો. પત્યરની માફક તે મૌન જતી ગયો. લયથી તેનો શ્વાસ શેકાઈ જવા લાગ્યો. એ ઉભો ચર્મને દરવાજા તરફ ચાલ્યો.

તેણે પાછા ફરી પોતાની પાલિ તરફ દષ્ટિ નાંખી. એ તો નિરતેજ યુગ્મી બની ઉભી હતી. તે જોઈને બોલ્યો : “ઈશ્વરની સત્તામાં વિશ્વાસ કરતા નથી, અને તેનો અનાદર કરે

છે. તેમને મરણ બાદ તરક યાતના ભોગવવી પડે છે અને યમરાજ એને ફાંસીએ લટકાવે છે.” એમ કહી થોડીવાર ઉભો રહીને બોલ્યો : “વાર ! હું પુસ્તકાલયમાં જઈ છું.” એમ કહી દરવાજા ખુલ્લો કરી પુસ્તકાલય તરફ ચાલ્યા થયો જ્યારે દાંડજ બન્યું ન હોય તેમ !

ત્રીમ સ્વર અને દરવાજા ઉપાડ-વાસ થવાના અવાજો બાળક જગત જન્યું. એ અર્થાત બની રહવા લાગ્યું, પરંતુ રેખા તો ત્યાં જ સ્તબ્ધ જોવી ઉભી રહી.

“હું” એમ કહી રેખા કઈંસ સ્વરે નિશ્વાસ નાંખી બોલી : “આ જ નારકીય યાતના ભોગવવા લખેલી છે. અહીં પણ સુખ નથી અને પરલોકમાં પણ નથી.” એ કહે છે “નારકીય યાતના ભોગવવી પડશે, યમરાજ ફાંસી આપશે.” અને ફરી બોલી : “નારકીય યાતના, ભોગવી જ રહી છું. ફાંસી પણ જાતે જ લઈ નાંખું. વળી યમરાજની રાંઠ-ઘા માટે જેજે !” એમ કહી તે ખીલ્લ બોરડામાં ગઈ અને ત્યાંથી દોરડું ઉઠાવી લાવી. એણે તેને છતના કામાં નાંખી અને ફાંસી માટે ગળે ફાંસી બનાવવા લાગી.

એ ખાટલા પર ચઢી, ફાંસીને પાસે જણામાં નાંખ્યો. અને દોરી ખેંચવાની તૈયારી હતી જ તે વખતે તેની નજર બાળક ઉપર પડી. તે ફસકે ફસકે “મા, દૂધ ! મા, દૂધ !” કહી રડી રહ્યો હતો.

રેખાને કોધ આવ્યો બોલી : “ર દુધ ! ક્યાંતો ! મરવા પણ હેતો નથી.” એમ કહી જણામાંથી દોરડી કાઢી નાંખી, બાળક પાસે ગઈ. પોતાનું રક્ત સ્તન તેના મ્હોંમાં આપી બોલી : “લે, પી, આમાં જ બધું રાખ્યું છે ?”

બાળકે સ્તન મ્હોંમાં લીધું, રેખા અટકી, એનું માનવ જન્યું. એને લાગ્યું કે-એ માતા જ છે. તેણે બાળકને પોતાની પાસે ખેંચી લીધો અને ફણે ફણે તેને છાતી સરસો આપવા લાગી.

પ્રણયનાં પાંચ ચિત્રો

શ્રી. મુરેન્દ્ર એસ. ત્રિવેદી. બી. એ એલ. એલ. બી.

પ્રણય એ એક અદ્ભૂત ને અસૌક્રિક વસ્તુ છે. હૃદયમાં ઉદ્ભવતો એવો એ ગૂઢ ભાવ છે કે કોઈ એની બાબતમાં બાંધવા સમર્થ નથી. એ ભાવવાચક વસ્તુ હોઈ અન્ય ભાવવાચક વસ્તુઓની જેમ અવર્ણનીય જ રહે છે. પણ અન્ય ભાવવાચક વસ્તુઓની જેમ પ્રણય પણ ઇન્દ્રિયગમ્ય હોઈતે શું છે તે હૃદય સમજી શકે છે. ક્યાં ક્યારે ને કેવી રીતે એનો ઉદ્ભવ થાય છે એ કળનું અટળ અકળ છે. કોઈ ગાંધર્વના દિવ્યગાન જેવું કે કોઈ સ્વર્ગીય પદ્મીના અસૌક્રિક ગાન જેવું એનું ગાન લાગે છે. એ અદ્ભૂત ગાન હૃદયના સમસ્ત તારોને ઝલ્કાવેલી મૂકે છે. જીવનનો યાક કે ભાર ગમે તેટલો હોય પણ ક્ષણિકમાં તે જૂલાવી દે છે અને જીવનને ઉદ્ધાસ ને ઉત્સાહથી ભરી દે છે.

પ્રણયનો વિલાસ અનંત સ્વરૂપે અનુભવાય છે. પ્રત્યેક વ્યક્તિ અનેક પ્રકારે પ્રેમ કરવાને શક્તિશાળી હોય છે. ભાગ્યે જ આપણે એ પ્રાણીને સરખી રીતે ચાહતા હોઈશું. લિલ્લિલ વસ્તુઓ તરફ આપણા પ્રેમ લિલ્લિલ પ્રકારનો હોય છે. મનુષ્યનો વસ્તુ પ્રત્યેનો પ્રેમ, મનુષ્ય પ્રત્યેનો પ્રેમ, ઇશ્વર પ્રત્યેનો પ્રેમ એમ પ્રેમનાં અનેકવિધ સ્વરૂપો છે. ગમે તે પ્રકારનો પ્રેમ હોય એના પ્રકંડીકરણ વખતે પ્રણયી એના હૃદયના સમસ્ત તારોનો સંવાદી સરોવર અનુભવે છે. કોઈ ગૂઢ સર્જકશક્તિનો સંચાર એના અણુએ અણુએ એ અનુભવે છે.

અરેખર, ઇશ્વરના સ્વરૂપની જેમ પ્રણયનું સ્વરૂપ પણ મનથી ન પહોંચી શકાય અને વાણીથી ન વર્ણવી શકાય તેવું છે. તેવું વર્ણન

કરતાં છુદ્ધ પણ પાછી પડે છે.

એ ગમે તે હોય પણ એટલું તો ચોક્કસ છે કે પ્રેમ એ જીવનને નવું જોમ બદલનાર અદ્ભૂત સંજીવની છે. આપણે ભણે પ્રણયને કોઈ ચોક્કસમાં બેસાડી ન શકીએ કે તેને વ્યર્થપણે વર્ણવી ન શકીએ પણ તેનાં ચિત્રો ખડાં કરી તેની ઝાંખી તો કરાવી શકીએ. આપણે ત્યારે તેને ચિત્રાત્મક રીતે જોઈએ.

(૧)

જે પ્રાણીમાં પ્રેમનો આવિર્ભાવ થયો નથી તે અપ્રકટ દીપ સમાન છે. એ અન્યોત દીપ પાસે જ્યોત લઈ જતાં જ તે પ્રકટે છે ને તેનો પ્રકાશ આખા ઝોરડામાં પ્રસરી રહે છે. તેનાં તેજસ્વી ફિરણોમાં જ જ વસ્તુ પ્યાંહતી તે નવા જ સ્વરૂપે આપણી નજરે ચડે છે ને આપણું ધ્યાન ખેંચી રહે છે તેવી જ રીતે પ્રેમજ્યોત પ્રકટતાં પ્રણયીને નવી જ દૃષ્ટિ લાધે છે તે એના પ્રકાશમાં એ બધું નવા જ સ્વરૂપમાં નિહાળે છે.

(૨)

જળસિંચનના અભાવે ઠંડુવાતો એક છાંડ છે. સૂર્યની પ્રચંદ ગરમીને લીધે તે સૂકાતો જતો જણાય છે. ભોંય બધી તપી તપીને એવી તો લુખખી થઈ ગઈ છે કે ભોંયમાંથી પણ તેને પાણીનું પોષણ મળતું નથી. પરિણામે પ્રુષ્ઠિના અભાવે એ છાંડ વાંકા વળવા માંડે છે ને મૂઝાં ખાઈને ધરણી પર ઢળી પડવાની આખર સ્થિતિમાં છે. તેવામાં મેધ મહેર કરે છે ને એકાએક મંદમંદ વરસવા માંડે છે

સંજીવની જળ મળતાં જ એ વાંકા વળી ગયેલા છોડ ટટાર થતો જાય છે, ચૂસાય તેટલું જીવન-જળ ચૂસતો જાય છે. એક રાંતમાં તો ઘણું બધું જળ મેળવી લે છે ને બીજે દિવસે પ્રાતઃકાળે ભગવાન સૂર્યનારાયણનાં કિરણોની હેઠ્ઠે મળતાં તે રંગીન ફૂલો પ્રકટાવે છે. તેવીજ રીતે કાર્યના દસરકાથી અને પ્રણયરૂપી પ્રેતસા-હનના અભાવથી અકાળે વૃદ્ધત્વને પામેલ એક મનુષ્યમાં એના સૂકાતા જતા હૃદય પર પ્રણય રૂપી અમી સિંચનાર પ્રેમીજન આવી મળતાં નવું જીવન ધન્યતા માંડે છે, આનંદ ને ઉદ્ધાસને લીધે તે ગતચીવન પ્રાપ્ત કરે છે અને અનેકધા કાર્યશીલ રહેવાની શક્તિનો એનામાં સંચાર થાય છે.

(૩)

એક નિર્જન વાસના એક ખૂણમાં એક વીણા એકલી પડી રહેલી છે. અંગુલિરપક્ષથી એના તારોને સજીવન કરનાર પ્રિયજન એને આવી મળતાં જ એ અદ્ભૂત પ્રકારનું આદ્યાદક સંગીત છોડે છે ને વાતાવરણને ભરી દે છે. તેવી જ રીતે એકઠી અને અદુરુતું જીવન જીવનાર એક વ્યક્તિને તેના હૃદયના સમસ્ત તારોને ઝળઝળાવનાર પ્રણયદાની આવી મળતાં જીવનમાં સંવાદી સરોહ અનુભવે છે. પ્રણય જીવનને સંગીતમય બનાવે છે.

(૪)

રાત્રિ પડી છે. અંધકાર સર્વત્ર બાપી ગયો છે. પ્રકાશનું એક પણ કિરણ ત્યારે પરમાં આવતું નથી. ધરની અંદર પણ કંઈ અંધકાર છે. તેનાં બારીબારણાં બધાં બંધ છે. બહારની સ્વચ્છ તાજગીભરી હવા અંદર પ્રવેશ પામી શકતી નથી. અંદરની હવા ભારે ને ઝુંઝળામણુ કરે તેવો થઈ ગયેલો છે. એ બહારની હવા સાથે સંપર્કમાં આવવા તીવ્ર ઈચ્છા સેવી રહી છે. તેવામાં શુદ્ધેવો હાથમાં કુચીઓનો ઝુમ્મો

લઈ આવે છે ને પ્રવેશદાર ઉઘાડી અંદર પ્રવેશે છે. પછી બારીબારણાં બધાં ફોડકડ ઉઘાડી નાંખે છે. તરત જ અંદર કેદ પૂરાયેલી હવા બહાર ધસે છે ને બહારથી તાજગીભરી હવા અંદર પ્રવેશે છે. થોડી જ વારમાં ધરમાં દીવો દેવતા ચેતાવવામાં આવે છે. પ્રકાશ બારી-બારણાંને ભરી દે છે. બધું દીકકાક ને વ્યવ-સ્થિત કરવામાં આવે છે. ધરમાં પગલ સંભળાવા માંડે છે. આખું ધર ખડીકવારમાં સજીવ બન્યું હોય તેમ થઈ રહે છે. ખરેખર, પ્રણય આ પ્રમાણે જીવનને પ્રકાશિત કરે છે, તાજગી બાંધે છે ને ચૈતન્યથી ચનનનું કરી મૂકે છે.

(૫)

પતંગ અને પુંઝરિક, ચંદ્ર અને ચંદ્રકાંત પ્રણયનું સ્વરૂપ સુદર રીતે સમજાવે છે. સૂર્યોદય થાય છે ને શ્વેતકમળ ખીલવા લાગે છે. ચંદ્રનો ઉદય થાય છે ને ચંદ્રકાંત રસથી ઝરવા માંડે છે. ખરેખર, સાચા પ્રણયને બાલ કારણો સાથે કાંઈ જ નિસ્પત નથી. અંતરનો કાંઈ હેતુ જ ને વ્યક્તિઓને અરસપરસ ખેંચે છે. એકબેકના સાનિધ્યમાં જ બંને ખીંચે છે.

આમ કલ્પનાદ્વારા અનેકાનેક ચિત્રો ખસા કરી પ્રણયનું સ્વરૂપ અને તેનો પ્રભાવ આપણે સમજી શકીએ. વિશ્વ સમસ્ત પ્રણયથી ભરેલું છે. કુદરતમાં પ્રેમ, સૌન્દર્ય, આનંદ, શક્તિ એ બધું જાણે કે એક જ છે. પ્રેમમાં સૌન્દર્ય, સૌન્દર્યમાં આનંદ, આનંદમાં શક્તિ રહેતાં છે.

પ્રણય એ આત્માની ન્યોતિ છે. જીવનમાં અદ્ભૂત સામર્થ્ય પ્રકટાવનાર અલૌકિક શક્તિ છે. હૃદયમાં એનો આવિર્ભાવ થતાં જ જીવન ઉત્સાહથી ધન્યકૃત બને છે અને અકથ આનંદ અનુભવે છે.

ગુજરાતની નારી

શ્રી. 'ચન્દિક'

[તાર્કિકી ચાલુ]

નારીની મહત્તાની પડતીનાં કારણો પ્રાણીશાસ્ત્રવિષયક કે અગત્યનાં ન હોતાં ઐતિહાસિક અને આકર્ષક ગણી શકાય. અસલી નૃતિઓની અંદર અંદરની લડાઈ-ઓના પ્રતાપે યોદ્ધાઓની લડાયકશક્તિને સમાજના મુખ્ય સદ્ગુણ રૂપે આગળ ધરાવામાં આવતી. સ્વાભાવિક માતૃપ્રેમને યોગ્ય ધડતર ધરાવનાર સ્ત્રીવર્ગ બાળકની માવજતને મુખ્ય કર્તવ્ય માનતી. અને પુરુષની સરખામણીમાં નબળો બાધો ધરાવતી હોઈયુદ્ધક્ષેત્રમાં આગળ પડતો ભાગ લઈ શકતી નહિ. પરિણામે, તે સમયમાં સ્ત્રીઓને અગત્યહીન માનવામાં આવતી. વધારામાં, સમરવિજયી વર્ગ, વિરુદ્ધ વર્ગના પુરુષોનો સંહાર કરી તેમની સ્ત્રીઓને ઊપાડી જવામાં ગૌરવ માનતો. જીતના ધ્વજના તરીકે મણાતી એ સ્ત્રીઓનો તેઓ કાવે તેવો ઉપયોગ કરતાઃ કાં તો તેઓના ઉપભોગ અર્થે તેમને જનાનામાં ગોંધતા અગર તો શુભામ તરીકે વેચી દઈ દ્રવ્યોપાર્જન કરતા. આ પરિસ્થિતિએ નારીજીવનને અધમતાની પરા-કાશએ પહોંચાડ્યું. યુદ્ધમાં વિજય મેળવી ઊધાડી લવાતી કે ખરીદ કરીને મેળવાતી હોવાને લીધે 'નારીદહની' કિંમત પુરુષવર્ગને મન ખીલકૂલ ન રહી. પરિણામે, પોતાના વર્ગની સ્ત્રીઓ તરફ પશુ દલકી નજરે જોવાનું થતું થતું. તે ધોરણે જ રચાયેલા કનડો અને રીતરસમેને પ્રતાપે સ્ત્રીઓને દલકુ જીવન જીવવાની ફરજ પડી.

નારીજીવનને નિર્માત્ર્ય બનાવતાં મુખ્ય મુખ્ય તત્ત્વોના આ અવલોકનથી સહેજે

નિષ્પત્ત થાય છે કે નારીને મહત્તાદિન માની તેના પ્રત્યે અક્ષમ્ય ઉદાસીનતા દાખવવામાં આવે છે. એ ઉદાસીનતાને દૂર કરી બાવિ નાગરિકોની જીવનરક્ષક જનેતાની શરીરસમ્પત્તિ સુધારવા તરફ લક્ષ આપવાની તાત્કાલિક આવશ્યકતા જોવી થઈ છે. એટલે તેને સુધારવાના ઉપાયોની ચર્ચા કરતા પહેલાં હાલ જે પ્રવૃત્તિ દૃષ્ટિગોચર થાય છે તેનું વિહંગાવ-લોકન અસ્થાને નહિ જ મનાય.

સ્ત્રીઓની દીલચાલની અગત્યની પ્રવૃત્તિ રાજકીય ક્ષેત્રમાં નજરે પડે છે. એ પ્રવૃત્તિનાં મુખ્ય આધારભૂત તત્ત્વો એ છે: પૌરાધિકારીત્વ અને મતાધિકાર. શુભામીનાં બંધનમાં રૂઝ-ચેલી સ્ત્રીનું વ્યક્તિત્વ રાજકીય ક્ષેત્રમાંથી અદૃશ્ય થયેલું. વ્યક્તિ તરોકેનું કંઈ મહત્ત્વ વનિતાને માટે ન હતું તેમ કાંઈ પશુ પ્રકારની શીલકત સમ્પાદન કરવા, કબજે રાખવા કે વ્યવસ્થા કરવા તેને હક્ક ન હતો. પુત્રી તરીકે પિતાને અને પત્ની તરીકે મતિને સ્વામીન રહી જીવન ગુજારવાની તેને ફરજ પડતી. આજે એ પરિસ્થિતિ નથી. ધોમે ધોમે પશુ મક્કમ રીતે વર્તમાન નારીપ્રવૃત્તિ સંપૂર્ણ પૌરાધિકારીત્વની પ્રાપ્તિ તરફ વળે છે. સ્ત્રી-જીવનની દીલચાલનો મુખ્ય હેતુ સ્ત્રીને પુરુષની સમોવડી બનાવી 'રાજ્યવ્યવસ્થામાં પુરુષના નેટલા જ હક્ક અને જવાબદારી પ્રાપ્ત કરવાનો છે.

સ્ત્રીઓમાં રાજ્યવ્યવસ્થાની જવાબદારી ધારણ કરવા નેટલી શક્તિ હજી નથી આવી એવી એક માન્યતા છે. ફરતી રીતે નબળો

અધિા ધરાવતી નારી જવાબદાર વ્યવસ્થાશક્તિ ન ધરાવી શકે એમ માનવામાં આવે છે. પ્રથમના સમયમાં જ્યારે અદારનાં રાજ્યોના સતત સાગનો કરવા અને આંતરિક વ્યવસ્થાના બેગેડા દૂર કરવા પ્રયત્ન શરીરની આવશ્યકતા અનિવાર્ય હતી ત્યારે એ દલીલ આવકારદાયક હતી. અત્યારે આંતરિક રાજ્ય-વ્યવસ્થાના બેગેડા અદૃશ્ય થયા છે અને બાહ્ય આક્રમણમાં પણ, લશ્કરને મોખરે રૂચ કરવાની શક્તિ વિના, આગળ પડતો ભાગ લેવાની શક્તિ વર્તમાન વનિતા ધરાવે છે.

હિન્દુસ્તાનની આઝાદી માટેની ભ્રમભરો અહિંસક લડતમાં ગુજરાતની નારીએ મહા-મૂલો ફાળો અર્પ્યો છે, ધૈર્ય અને સહિષ્ણુતાના ઓના સ્વભાવજન્ય સદ્ગુણો આ લડતમાં સંપૂર્ણ સ્વરૂપે ખીલી ઊઠ્યા છે. આઝાદી માટે જીવન ઓછાવર કરવાની તમજાથી આગેકદમ ભરતી ગુજરાતની નારીએ હિન્દુસ્તાનની આઝાદીની લડતને અણમોઝ ઝગકાટ અર્પ્યો છે એ અણુમણુ નથી જ. નિર્બળ શરોરધારા છતાં આવી પડતી આપ-સિંચોને શિર ઉપર ઊઠાવી લેવામાં ગુજરાતી મહિલાએ જરા ય પીટેહક નથી કરી. ઊલટું, નારીને નમાવવાના સ્થાપિત સત્તાના તમામ પ્રયત્નો નિષ્ફળ ગયા છે. નારીજીવનની આ ઝળકતી કુતોદયી તેના પ્રત્યેના આદરમાં બેનમૂન ભ્રમેરે થયો છે અને નારી એટલે નિર્બળતાનો અવતાર એ માન્યતાથી તેને તદ્દન નિરુપયોગી માનતા પુરુષવર્ગને મહિલા-જીવનની સાચી મહત્તાની સ્પષ્ટ સમજ મળી છે.

સમાજમાં પુરુષના જેટલું જ મહત્વનું સ્થાન ઓળું છે. સમાજના લાલિ નાગરિકોને જીવનરાહ બતાવનાર તરીકે તેમ તેમના સામાજિક અને નૈતિક જીવનની ચક્તી પડતીના દર્શક તરીકે અગ્રસ્થાન ધરાવનાર ઓ ગૌરવ-

પૂર્ણ લેખાય છે. છતાં આર્થિક પરિસ્થિતિની દૃષ્ટિએ નારી એ શ્રમ ઊઠાવે છે એ શ્રમ તરફ કાં તો ઉપેક્ષા વૃત્તિ સેવાય છે અથવા તો એ શ્રમનું મૂલ્યાંકન નહિતું ગાની જે-મહત્તા ખરેખર જાગવવી જોઈએ તે મદત્તા કણુથ કરવામાં પીટેહક થાય છે. સમાજની આર્થિક પરિસ્થિતિનું ધડતર ને વ્યવસ્થા એકલા પુરુષને જ આભારો છે એમ કહી શકાય ખરું ?

બેકુતની ઓ તેમ તેનાં અન્ય ઓ-સમજન્ધી બેતીના કામમાં કાયમની જે મદદ આપી બેતીને સફળ બંતાવે છે એ એટલી બધી ઉપયોગી છે કે ઓવર્ગની તેવી મદદ વિના પુરુષ બેકુતવર્ગ ભાગ્યે જ ટકી શકે. અનાજની વાવણી તેમ કાપણીમાં પુરુષને, પડખે ઊભી રહેનારી નારી એ અનાજને ઝૂડવા વિગેરેના સર્વ કામમાં અનુપમ સહાય-જૂત નીવડે છે. બેતરના પાકની સાચવણીમાં પણ ઓની સદાયતાથી પુરુષવર્ગનું કાર્ય અતિશય સરળ બને છે. તે ઉપરાંત, બેકુતનાં જીવનરક્ષક ટોરની સાચવણી તેમજ ખાતર-બરદાસ્ત ઊઠાવવાનું કાર્ય મુખ્યરૂપે વનિતાને ફાળે જાય છે. ગાય અને બેસનાં જાણ-વાસોદાં કરી તેમને સ્વચ્છ રાખવા ઉપરાંત દોહવાનું અને દૂધ, દદો, જાંઘ, માખણ, ઘી વિગેરેની વેતરણુ કરવાનું તેમજ ધીમાખણને શહેરમાં લઈ જઈ વેચવાનું કાર્ય પણ મેટિ બાને ઓ જ ઉપાડી લે છે. બેતીની મોસમ વીત્યા પછી અને રતન ચોમાસુ આવતા દરમ્યાનના ફાલણું સમયમાં બેકુત ઓ કાંત-વાનું અને વણવાનું કાર્ય કરે છે અને તે ઉપરાંત પણ એક કે બીજે ધંધો હાથ ધરી પુરુષની ઉપાજન શક્તિમાં બેનમૂન ભ્રમેરે કરે છે.

કારખાનાના મજૂરવર્ગ તરફ દૃષ્ટિપાત કરતાં સહેજે સમજાય છે કે તે કાર્યમાં પણ

સ્ત્રીશક્તિની પીઠેઠ નથી. જે કે તેમાં સ્ત્રી-ઓની સંખ્યા કમી હોય છે અને પ્રમાણમાં સ્ત્રીની આવક પુરુષની આવક કરતાં કમતી હોય છે. તોપણ એ આવક કુટુંબના જીવન-નિર્વાહમાં અમલનો ફાળો નોંધાવે છે એ જાણી શકાય તેમ નથી.

ખીનતાબેદાર ધધારોજગારમાં સ્ત્રીનો ફાળો જરા પણ ઉતરતો નથી. પારિભોગિક કૌશલ્યમાં નાંગોવર્ગની સંખ્યા આંગણીને વેઠે ગણાય તેટલી છે; પરંતુ શિક્ષક, દાકતર, સંગીતકાર, ધારાશાસ્ત્રી અને અન્ય વ્યવસાયી માનવસમૂહમાં સ્ત્રીવર્ગનું પ્રમાણ અવશ્ય માનનીય છે.

અખળા નામધારી સખળ સ્ત્રીશક્તિની સાચી મહત્તા ગૃહકાર્યમાં લીધી જોઈ છે. ગૃહ-કાર્યમાં થતા કૌટુંબિક ઉન્નતિના સફળ પ્રયત્નો પવિત્ર પ્રેમને આભારી હોઈ એ પ્રયત્નોની મોઢી મુરાદોનું દિલિમ ને પીડાય એ સાચી પ્રમદાને જરાય લાંછન રૂપ નથી લાસતું. ગૃહકાર્યમાં અપાર્તી સ્ત્રીવર્ગનો સહાયતા સેવાસ્વરૂપે અગર તો આવશ્યકતા અર્થે આવી મળતી હોય તો તે પણ અવશ્ય આવકારદાયક નીવડે છે. આ સહાયતાને આર્થિક દૃષ્ટિએ અર્થશાસ્ત્રના નિષ્ણુતો જાહેર આભાર થાય ન માને એથી નારી-વર્ગનું મૂલ્યાંકન ખામીભરેલું છે એમ ભાગ્યે જ કહી શકાય.

સીધી રીતે નહિ તો આડકતરી રીતે ગૃહવ્યવસ્થામાં નારીની કુશળતા આર્થિક દૃષ્ટિએ અતિશય અસરકારક નીવડે છે. સુસ્થ વનિતાનું ગૃહકૌશલ્ય તેમ કુટુંબ માટેની લાંગણીભરી કાંજીજના પ્રતાપે પ્રત્યેક કુટુંબને અનેખી મુખશાન્તિનો લાભ મળે છે. સુલીલ પ્રમદા એકત કુટુંબમાં હોય કે મીઠમજૂરના ગૃહમાં નિવાસ કરતી હોય અગર તો અન્ય

ગમે તે પરિસ્થિતિના સમાજમાં સ્થાન ધરાવતી હોય તોપણ સર્વત્ર પોતાના પ્રભાવનાં કિરણથી શાન્તિ-અંધારનાં દર્શન દર્શાવે છે. તેની અગ્રમચેતી અને કરકસરના પૂનિત સિદ્ધાન્તોથી વિષમ સંજોગો વચ્ચે પણ કુટુંબનાવ હંકારી શકાય છે. જે આવશ્યક દ્રવ્ય ખરચાય છે તે પણ એથી સર્વોત્તમ વ્યવસ્થાથી વપરાય છે કે તેનાં અનેખાં ફળ તરતમાં આવી મળે છે. પોતાના પરસેવાથી કમાણી કરનાર પુરુષવર્ગ વ્યવહારુ વનિતાના શુદ્ધિકૌશલ્યની મંજી મદદથી થોડી આવકમાં પણ મહત્તાભરી સંસારધુરાનાં વહન આદરી એનમૂન સંતોષના ઝોડકાર આણી શકે છે. તદુપરાન્ત, સુધીલ સન્નારી પુરુષવર્ગની અમર્ષાલ વર્તણૂક, નિરંકુશ મલવાન, જીવન-વિનાશક જુગાર અને અન્ય અનેક અપયુક્તોની

“સ્ત્રી સુધા”

સીધોનું માસિક વધારે અથવા ઝોણું આવવાથી પેટ, કમરમાં દુઃખાવો, દાઢ પગમાં કળતર થવી, વિજેરથી સ્ત્રીઓ પીડાય છે તેને માટે “સ્ત્રીસુધા” અદ્યુત હવા છે, દરેક સ્ત્રીઓએ તે ધરમાં રાખવી જ જોઈએ તે લેવાથી સ્ત્રીઓને કાર્ષપણ જાતની પીડા સિવાય અન્ય કશુંકો થાય છે. ૩૦ ગોલીની કીમત રૂ. ૧-૮-૦ ટ. ખ. જુદું.

લખો:-

ધી જીવન રસાયન કાર્મસી,
લોપાલ.

અસરકારક નિવૃત્તિ સાધી શકે છે. મદદલાઈ નરની ઊર્જાઓની દ્રવ્યને અટકાવવા ચાન્ત પ્રમદાનાં પ્રેમપૂર્ણ શબ્દો જેવું અદિ'સંક સાધન અન્ય કોઈ જ મળી શકે.

ઔદ્યોગિક ક્ષેત્રમાં દ્રવ્યનું સમ્પાદનકાર્ય, માલિકી, ઉપભોગ અને વ્યવસ્થા માટે પુરુષના જેટલી જ તકા મેળવવાની માગણી સ્ત્રીઓ રજુ કરે છે. જૂના વખતથી જ સ્ત્રીઓ દ્રવ્યો-પાઠ્યનમાં વધારાશક્તિ મદદગાર થતી. દરે શુભાશીર્વાચી મુક્તિ મેળવી શહેરી તરીકના હક્ક સમ્પાદન કરતી સ્ત્રીઓ માટે ઔદ્યોગિક અધ્યયો દૂર થઈ છે. છતાં હજુ ઔદ્યોગિક ક્ષેત્રમાં સ્ત્રીઓને પ્રવેશ કરવા માટે અનુકૂળ તકા મર્યાદિત છે. સ્ત્રીઓને માટે ખૂલ્લા થયેલા ઉદ્યોગો પ્રમાણમાં ઘણા ઓછા છે અને પુરોગામી સરખામણીમાં તેમને મળતા પગારનું ધોરણ નીચું રાખવામાં આવ્યું છે. ત્યાં સુધી સ્ત્રી, આર્થિક રીતે, પતિ, પિતા કે પુત્ર ઉપર આધાર

રાખી જીવન ગુજારે છે ત્યાં સુધી આ પરિ-રિથિતિની તેના સામાજિક જીવન ઉપર થતી અસરની પ્રમળતા તેની ઉત્પત્તિને બાધક નથી નીવડતી. પણ સામાજિક પ્રગતિની સાધનાની સફળતા સાથે સંપૂર્ણ પૌરાણિકારીત્વની પ્રાપ્તિ અને તે અંગેના હક્કો તેમ જવાબદારી સફળતા તેને સ્વતંત્ર જીવન ગુજારવાની આવશ્યકતા બોલી યશે. તે વખતે પુરુષના કરતાં વધુ ઉત્તમ નહિં તે પુરુષના જેટલી સરળતાથી જ જીવનનું ધોરણ નીભાવવાની ફરજ પડશે. આ પરિરિથિતિને પહેંચી વળવા ઔદ્યોગિક ક્ષેત્રમાં ધૂમવાની પુરુષના જેટલી જ તકા ચોતાને મળે અને જાતિભેદના આધારે નહિ પણ કાર્ય કરવાની શક્તિના ધોરણે પગાર મળે એ સ્ત્રી-જીવનની લીલાચાલની ખાસ માગણી છે.

ગુજરાતી સ્ત્રીઓની શરીરસમ્પત્તિની અત્યારની રિથિતિના અવલોકન બાદ હવે તે રિથિતિ સુધારવાના ઉપાયોની સંક્ષિપ્ત ચર્ચા કરીશું.

સ્ત્રીજીવનની શરીરસમ્પત્તિને અતિ ગંભીર અસરકારક શિક્ષણપદ્ધતિની ઊણપો દૂર થવાની તાત્કાલિક આવશ્યકતા છે. વર્તમાન શિક્ષણ-પદ્ધતિનાં ઉપયોગી તત્ત્વોની સાથે કન્યાજીવનમાં માનસિક વિકાસની વૃદ્ધિ યાચ તેવા સિદ્ધાન્તો સરળપ, તેમાં સાદસ અને દ્વિમત્ત્વનાં તત્ત્વો ઉમેરાય અને દરેક નારી બાળ કે બીક જેવી નિર્બળતાને નિવારવા કટિબદ્ધ બનવા સમર્થ યાય તેમ શરીરની સાચવણી તરફ લક્ષ દોરવાય તેવા સિદ્ધાન્તોની કન્યાશિક્ષણમાં અનિવાર્ય આવશ્યકતા છે. બાળઉછેરનું સાચું શિક્ષણ કન્યાઓને અપાય તે બાળકની માવજત તેમને મોટે મહારામણનો વિષય ન બને એ દેખીતું છે. બાળકના જન્મથી તે બાળકની સમજણી ઉત્તર થતા સુધી તેમની ઉછેરની જવાબદારી જનેતાને શિર રહે છે એટલે એ જવાબદારી બંધાવવા જેટલી સમજૂતી તેમને શિક્ષણની

એક રહસ્ય ભરી વાત.

શુભતિએ જ્યારે અરવિદાબેનને. પૂછ્યું કે તમારો બાળા આટલું સરસ વાંચતાં કેવી રીતે શીખ્યો? ત્યારે અરવિદાબેને કહ્યું કે મારા વિત્તે ચાર વર્ષ પૂરાં કરીને પાંચમાં વર્ષમાં પ્રવેશ કર્યો ત્યારે મેં તેને એક અક્ષરમાળા અને વાંચવાની મળસેટ ૧ આપ્યો હવે બીજી ચોપડી લાભે છે તે પછી અવાર નવાર વાંચવાની મળ વાંચે છે. મારા પાઠશામાં દરેક ઘરમાં હવે આ તે સ્વાજ થઈ પડ્યો છે. રૂ. ૧-૨-૦ નો મનીઓર્ડર કરો. મૂળજીસાઈ લાકત બાલસાહિત્ય ભંડાર : નડિયાદ.

અવસ્થામાં જ મળે અને બાળકોને નિયમિત સ્નાન કરાવવું, તેમને સ્વચ્છ કપડાં પહેરાવવાં, તેમના વર્તન પ્રતિ કાપમનું ખારીકલક્ષ આપવું, તેમને યતા રોગની સાચી સમજણ મેળવી તે રોગનાં નિવારણ સાધવા તૈયાર રહેવું તેમજ તેમના પ્રાથમિક શિક્ષણની પ્રાપ્તિ અર્થે ઉચ્ચમ-શીલ બનવું ઇત્યાદિ પ્રતિદિનની જરૂરિયાતો કન્યાશિક્ષણના સિદ્ધાન્તોના સર્જન સમયે લક્ષમાં રહે તો ભાવિ નાગરિકોના ઉછેર જેને આધીન છે એ નારીજીવન સાચી ઉચ્ચગતિથી જગતી બીડે.

કન્યાજીવનની શિક્ષણપદ્ધતિમાં માનસિક વિકાસ એ મહત્વની વસ્તુ છે, દોહતી દુનિયાની ગ્રાહિતી, જેટલી પુરુષને જરૂરી છે એટલીજ, નારીને-પુરુષની અર્ધાંગીને જરૂરી બને છે. પુરુષની સાચી સહચર બનવાને નારી ત્યારેજ યોગ્ય થાય જ્યારે તેનામાં માનસિક વિકાસની ઉઠકા પ્રમજગતા ધારણ કરે જવાત. જીવનને જેટલી માનસિક વિકાસની જરૂર છે તેટલીજ શારીરિક વિકાસની આવશ્યકતા છે. એ વિકાસ સાધતી રમતગમતો તરફ ફુલેલ ન જ થવું જોઈએ. તે ઉપરાંત કળાકૃતિઓનાં સાચાંતરનો શિક્ષણ-પદ્ધતિમાં ઉમેરણ અને તે સાથે જ કાળજી સમયમાં ઉપાદાનકાર્યમાં મદદગાર નીવડે તેવા ઉભરો પણ શીખવવાની કાળજી રાખવામાં આવે તો સ્ત્રીજીવનની માનસિક અને શારીરિક વિકાસની ખામીઓ ગાપમેળે દૂર થઈ જાય.

શિક્ષણની સાથે જ સહશિક્ષણ સંકળાયેલું છે. જ્યાં સુધી કન્યાશિક્ષણને યોગ્ય સુધારા-વધારા સાથે નિરાળા સ્વરૂપમાં આવવા જેટલી સંગવડતા ન બને ત્યાં સુધી છોકરાઓ અને છોકરીઓ એક સાથે વિદ્યાભ્યાસ આદરે એ પ્રથા કાપમ જ રહેવાની છે. એ પ્રથાનાં અનિષ્ટો દૂર કરવા માટે સહશિક્ષણના શિક્ષણદાતાઓએ વિદ્યાર્થીવર્ગમાં સમાવતી ભાવના કેળવવી જોઈએ, યૌવનના પંચધારે ભાષા રહી શિક્ષણની

સાધના સાધનાર વિદ્યાર્થીવર્ગ પતનના પન્થે ન વળે એ જોવાની દરજ્જા શિક્ષણદાતાઓની છે. એ દરજ્જા બળવતાં તેમણે સ્નેહલગ્નનાં અનિષ્ટો પણ સ્પષ્ટ સ્વરૂપમાં વિદ્યાર્થીવર્ગ સમક્ષ રજુ કરવાં જોઈએ, સમયના અભાવે પતનને પન્થે વળતી નારી સ્નેહલગ્નના નામે પરિણીત યુવકની સાથે લગ્નગ્રંથિથી જોડાય એટલે પ્રથમ પત્નીની કુદૃષ્ટા નીપજે અને યૌવનનું આકર્ષણ આસરતાં એ સ્નેહલગ્ન પણ નિરર્થક બની નિરાશા નોતરે છે એ કસાવવું જોઈએ.

ધર્મકાપટ્યનો ભોગ બની પતનને પન્થે વળતી પ્રમદ જીવનમાં નજીબજતા બિતારે છે, આ પરિસ્થિતિનાં નિવારણ સાધવા સાચા ઉપદેશોની ખાસ જરૂરિયાત છે, એવા ઉપદેશોકા ન મળે ત્યાં સુધી ધર્મના નામે થતી પાપખાલી અટકાવવા માટે શિક્ષિતવર્ગે કટિબદ્ધ બનવું જોઈએ.

જેટલોક વખત નારી પોતાની નિર્જાનતાના કારણે જૂલનો ભોગ બને છે અને કુદરતની કરામતના પ્રભાવે ગર્ભધારણથી તેની જૂલ જગજોદર થાય છે (જ્યારે નારીની નાદાની-વતનો દામ લઈ હેવાનીયત દાખવતા પુરુષનાં પાપ વળતારની નજરે અણપેખ્યાં રહે છે) આ રીતે પતનના પન્થે વળતી વર્નિતાઓના ઉદ્ધાર માટેની યોજનાઓ ધધારી જોઈએ. ખાસ કરીને એક જ વખત જૂલનો ભોગ બનતી કન્યાને અપનાવવા શિક્ષિત યુવકોએ તૈયાર થઈ તે જૂલને સુધારવાની તક આપવામાં ગૌરવ લેખવું જોઈએ. આ રીતે સ્ત્રીની જૂલને ક્ષમ્ય દષ્ટિથી નિહાળવાના પ્રયત્નો થાય તો વેસ્થાજીવન, આત્મહત્યા કે ધર્મપક્ષટા તરફ ધસતા નારીસમૂહને ઊગારવામાં જરાય અડચણ ન પડે. તે જ રીતે વેસ્થાજીવન જીવતી મહિલા તે જીવનથી કંટાળી પરિણીત જીવન જીવવાની ઇચ્છા દર્શાવે તો તેને અપનાવવી જોઈએ.

વેશ્યાનાં સન્તાન, ખાસ કરીને કન્યા, જે અપનાવવામાં જરાય અચુગતું નથી. માતાનાં સ્ખલનનો ભોગ બની પૃથ્વામનક બનતી વેશ્યા-કન્યા કલ્પકિત જીવન જીવી એ જીવનને કાષ્ઠગી સમર્થતા અર્પે તેવી ફરજ પાડવાને બદલે તેને અપનાવવામાં થતી પીછેહઠ બંધ થાય તો વેશ્યાજીવનનો સડો બંધ થતાં નારીજીવનની શરીરસંપત્તિની સુધારણાને મદત્વપૂર્ણ બળ પ્રાપ્ત થાય.

પુત્રોજન્મને તિરસ્કૃત ગણતી સમાજબી બાવના અદૃશ્ય યવાની આવશ્યકતા છે. પુત્રી એટલે પત્યર નહિ પણ પુત્રી જન્મ એટલે લક્ષ્મીનો અવતાર એ બાવના જન્મે તો સ્ત્રી-જીવનનું પ્રથમ પગથીયું સુદૃઢ બને. બાવિ નાગરિકાની જન્મદાતા જનની તરીકે પુત્રીને પ્રેમપૂર્ણ કામળતાથી કેળવાય તો સમાજના અર્ધા અંગનો સડો દૂર થાય એ નિર્વિવાદ છે. આ બાવનાના પ્રભાવે પુત્ર અને પુત્રી વચ્ચેના ભેદભાવ નષ્ટ થશે એટલે બન્ને પ્રત્યે આપોઆપ એક સરખી અમીદદિ કેળવાઈ બનશે અને માતાપિતા તરફથી સમાન પ્રેમજન્ય વર્તનનો લાભ મળશે અને માત્ર પુત્રી હોવાના કારણે જેવામાં આવતું મુશ્કેલીમય વર્તન અદૃશ્ય થતાં કન્યાનું શિક્ષણ ઝડપભેર આગેફૂલ કરશે. પરિણામે, બાવિ જન્મેતાઓના જ્ઞાનની અભિવૃદ્ધિ સમસ્ત રાષ્ટ્રની પ્રગતિને અણમૂલ જોમ અર્પશે.

જીવાતા જીવનના સૌંદર્યપૂર્ણ મૂળ રૂપ લગ્નજીવનના કોણાને સમમ ઉકેલ દર્શાવવાનું કાર્ય શક્ય નથી. છતાં સર્વસામાન્ય સંજોગોની દૃષ્ટિએ એ ઉકેલનાં તત્ત્વો તરફ દૃષ્ટિનિરૂપ આહરીયું. વર્તમાન કાનૂનચત્રાનુસાર જાળવતો લગ્નલગ બંધ થતાં જાય છે અને ૧૪ વર્ષથી ઓછી વયે કન્યાનું લગ્ન ફરજિયાત બંધ કરવામાં આવેલું હોવાથી નાની ઉંમરનાં લગ્નના કારણે થતી પાપમાલી અદૃશ્ય થશે એ નક્કી છે. સમજણી ઉંમરે થતાં લગ્નમાં કન્યાને

સ્વપસંદગીનાં લગ્નનાં આકર્ષણ આજે છે. પરંતુ અનુભવભ્રમ બોલે છે કે બીનઅનુભવની પસંદગીને પરિણામે કહેતાતાં રતેહલગ્નો પણ નિરાશાની જાંડી ગર્તામાં ગળાડાવે છે. એટલે એ રતેહલગ્નો પણ અનુભવી વડીલોની પ્રમતિથી યોગ્ય તો બરિખના વસોપાત જાડી જાય અને લગ્નજીવન સર્વાંગ સુન્દર નીવડે. તે સાથે લગ્ન સમયે વરકન્યાની દાક્તરી તપાસ પણ જરૂરની છે. એ તપાસના પરિણામે પાછળથી જણાતી ખોડના કારણે નીપજતા, સંતાપ દર થઈ શકે એમ માનવામાં જરાય અચુગતું નથી.

લગ્નપ્રથિત નંવપુવતી અધિકૃત કુટુંબમાં પ્રવેશ કરતાં જ જીવનના સારાનરસા અનેક અનુભવોથી ધાર્ષ્ટ્ય ચૂકેલી છે. એ માન્યતા અને તેના પરિણામે નીપજતો કુટુંબ કલેશ દૂર કરવાનો એક સરળ ઉપાય એ છે કે નંવવધૂની પ્રત્યેક જૂલ પ્રત્યે કારમે વજ્રપાત દાખવવાને બદલે તેની જૂલો પ્રતિ ક્ષમ્ય દૃષ્ટિ કેળવવી. એ જૂલોના પરિણામે કુટુંબને સદન કરવું પડે તેવી ગંભીર જૂલો જણાય તો પ્રેમાળ ઉપાયોથી તે જૂલો પ્રતિ તેનું લક્ષ્ય ખેંચી તે જાતે સુધારી શકે તેવી સર્વ પ્રકારની સગવડ તેને આપવી જોઈ એ. ‘વહુ’ બનીને આવતી નંવવધૂ માત્ર તે ‘વહુ’ તરીકે હોવાથી સદન કરે છે તે માટે તેના પ્રત્યે જૂદમી વર્તન દાખવતી સાસુઓ વર્તમાન વાતાવરણ તરફ લક્ષ્ય નહિ આપે તો કુટુંબ કલેશની અભિવૃદ્ધિના કારણે સમસ્ત કુટુંબની પાપમાલી નીપજશે એ સત્યને સમજવાની જરૂર છે.

શ્રીજીવનની શરીર સંપત્તિને નિર્જળ બનાવતી સુવાચક માટે શિક્ષિત દાયણો ઓછા ખર્ચે મળી શકે તેવી યોજના યોજાય અગર પ્રસુતિયુગોની જિમદા સગવડ સધાય તો વર્તમાન કામજીવનની સુવાચકની અસ્વચ્છતા દૂર થાય અને એ અસ્વચ્છતાની સાથે જોડાયેલી અનેક વહેમી માન્યતાઓ તેમ ભૂતપ્રેતના બધ જીડી

૧૫. એટલું જ નહિ, સેવાભાવી સ્ત્રીવર્ગ ખંડેર ખન અને કમાણીની પ્રાપ્તિ સાથે સેવાની ખંડેર સગવડતા સાધી શકે. સુવાવડની સગવડની સાથે જ સુવાવડની અતિશયતા-ખંડેર રતાં વધુ પ્રમાણમાં બાળકપ્રાપ્તિ-પણુ ઇતકાવવા તરફ વર્તમાન સમાજનું લક્ષ દોરાયું છે અને તે માટે સન્નતિ નિયમનની યોજનાઓ અનેક સ્વરૂપે ખંડેરમાં અર્થાય છે. સંયમના પગાવે આ યોજનાઓનો લાભ લેવાની ફરજ પડે તો પણ તે યોજનાઓની પૂરી સમજણ પાત ક્યાં પછી જ તેનો ઉપયોગ કરવાની ફરજ છે. તેમ નહિ બનવાના કારણે એ યોજનાઓના કારણે ઊર્ધ્વા યથેલાં અનિષ્ટો અખળતા ધારણ કરે છે એ બૂલાવું ન જોઈએ.

વિધવાજીવનને અપમાનજનક બનાવી તેના નયે તિરસ્કાર દાખવવાને બદલે આદર્શ વેધવાને યથાયોગ્ય આદર આપવામાં આવે

ખંડેર વિનાશક દવા

વનિતા વર્ગનું જીવન છે કેમ કે

તે સ્ત્રીઓના હૃદયે રોગ દૂર કરે છે

૨૪૨૨૨ નં ૦ ૩૧૦

આ દવા સર્વ પ્રકારના ખંડેરો (નયજાતનું જન્મ) અલિંગમીત, રૂઝાવા, રક્તખંડ, ખંડવાવડ, છાંડ, હીસ્ટીરીઆ, પેકુનો દુઃખાવો, છાતીમાં દાહ, જીર્ણજ્વર, હાયપગની જળતરા, ગુમ્ભાગનો સોજો, સુવાશગ તેમજ ગુમ્ભાગના તમામ જુના હકીલાં દરેક મટાડી ગર્ભાશયને સુધારી શરીરને શક્તિ આપે છે, અને વૃદ્ધત્વ મટાડે છે. બોક્સ એકની કીમત રૂ. ૨-૮-૦ પોસ્ટેજ ૦-૭-૦

પુસ્તક મફત મંગાવો

મેનેજર:-ખંડેર વિનાશક ઓફિસ

ખંડાત (૨૬, જી. ખેડા.)

તો અપશુકનીબાળ અને નિર્ભાગી મનાતી વિધવા સમાજને અનેક રીતે ઉપયોગી નીવડે તેમ છે. તે સાથે આવરણક સંયમ ન પાળી શકે તેવી વિધવાને પુનર્જનની દૃષ્ટિ આપવામાં સમાજે જરાય વિલંબ ન કરવો જોઈએ. અને એ પ્રકારનાં પુનર્જનને સરળતા આપવાની ખાતર વિધુર પુરુષવર્ગ માત્ર વિધવાની સાથે જ પુનર્જન કરી શકે એ પ્રયા દાખત્ર ચાય તો વિધવાજીવનની દુદ્દશાનાં નિવારણ સધાય. અને વેશ્યાજીવન તરફ વળતી, આત્મહત્યા કરતી કે પરમર્થ બનવા લલચાતી વિધવા સ્વમાનપૂર્ણ જીવન જીવી નારીજીવનની શરીરસંપત્તિને સુધારવામાં મહામુક્તી મદદ અર્પી શકે.

કન્યાવિક્રય અને વરવિક્રયની પ્રથા સદન્તર બધે થતી જોઈએ. તે સાથે વારસની પ્રાપ્તિના બહાને આગેકદમ ભરતી બહુપત્નીત્વની પ્રથા પણ અટકાવવાની આવરણકતા છે એક કરતાં વધુ પત્ની પરણવાનું બધે થતાં જ સમાજને ભડકાવતો 'ત્યાગ્યો' નો પ્રશ્ન આપોઆપ ઊડી જશે.

શહેરી જીવનનાં વિશ્વાસી વાતાવરણ, ખેડા લોકો, નાટક સીનેમાના શોખ, દેખાદેખી ખેડા ખરચા કરવાની વૃત્તિ ધૃત્યાદિ વિનિષ્ઠાતદર્શક તત્ત્વોની માઠી અસર સ્પષ્ટપણે સમજવવામાં આવે તો એ અનિષ્ટો બધે થતાં ગૃહઅવરણમાં કેરકસરના સિદ્ધાન્તોની સાચવણી સધાય એટલે સાદા છતાં પૌષ્ટિક ખોરાકની હાલ જણાતી તાણુ દૂર થતાં સ્ત્રીજીવનની શરીરસંપત્તિની અનુપમ આપાદાની આવી મળે. તે ઉપરાંત, ગૃહનું સામાન્ય કાર્ય-પાણી ભરવું, કપડાં ધોવાં, દળવું, ખાંડવું, કાંતવું વિગેરેથી પણ યથાયોગ્ય શારીરિક વ્યાયામ મળે છે એ અણજાણ નથી. ગૃહકાર્યના સામાન્યતઃ મળતા વ્યાયામને બીનકિમતી માનતી યુરોપીય પ્રમદાઓ માથે પુસ્તકો મુકીને ટટાર ચાલવા જેવા ઉપહાસજનક પ્રયત્નો આંદરે છે એ જ બતાવે

છે કે પાણીનું બેડુ માથે મૂકીને વારિસિયન સિયતી યુગ્મરાતની નારી આવશ્યક વ્યાવાસ વિના પ્રયત્ને લાગે છે.

ખૂદ્દી અને સ્વચ્છ હવાનો લાભ જેને વિના પ્રયાસે નથી મળતોએ વર્ગના નારી સમૂહને માટે થોડો વખત પણ બહારની સ્વચ્છ હવામાં ફરવા જવાની પદ્ધતિ લાભદાયક નીવડે તેમ છે. નિર્બળ શરીરધારી નારીને બહારના હુમલાનો ભય જણાતો હોય તો એકથી વધારે સંખ્યામાં ફરવા જવાનો કાર્યક્રમ યોજાય તો સંગઠનનો વધુ લાભ પણ અનાયાસે મળે, અને માનસિક તાકાત કેળવણી આવે ભય આપો-આપ નીકળી જશે એ પણ સમગ્રાય તેમ છે.

આમજીવન ગાળતી અસિક્ષિત નારીને સાચું શિક્ષણ અપાય તો સ્વચ્છતા અને સુધ-કતા તેમ બાળ ઉછેર અને શેગની માવજતમાં જણાતી જીજ્ઞાસા દૂર થાય, અને માનસિક વિકાસની સાથે જ નીતિના સિદ્ધાન્તોની શિથિલતા અદૃશ્ય થતાં તેમનાં જીવન સ્વાભાવિક તન્દુ-રસ્તીની ઝળકે ભર્યાં નીવડશે એમાં શંકાને રથાન ન જ હોય.

શૂતકાલીન પ્રયાગો ધૃણ્વાત્મક નથી, છતાં તે પ્રયાગોમાં સમયના વહેણ સાથે ઓછાવણ ફેરફારની આવશ્યકતા જોવી યાય છે. એ તરફ દુર્લક્ષ ન જ થવું ઘટે. સ્ત્રી જનગૃતિના વર્તમાન વાતાવરણમાં સ્ત્રી વર્ગને ઉદ્ભવ તરફ વળવાની સાથે તેમના તરફ કમાતા પુરુષના જેટલો જ આદર-યુક્ત વર્તાવ રાખવો જોઈએ. ભાવિ રાષ્ટ્રનાયકોના જીરેર માટે જવાબદાર નારીવર્ગ સ્વાભાવિક માતૃપ્રેમનાં અભીવર્ધન વરસાવે છે. તે સાથે ધૈર્ય, સહિષ્ણુતા, અને આત્મસંયમ જેવા સદ્ગુણો અને વૈગીના વૈગળી માવજત તેમ કરકસરની બાવનાં ભરી પ્રમદા જીવનની સચુજ્જવલતા સાથે છે, એટલે સ્ત્રી વર્ગના ઉદ્ધાર માટે વ્યાસપીઠો ગજવતી શહેરી મહિલાઓ માત્ર બાપજીમાં જીવીકર્તવ્યતા માનવાને બદલે

નિજવર્ગના અતલ અન્તઃકરણનાં સાથી બની શકે તો જ સાચો સુધારો શક્ય બને. ગરબા, કળાનૃત્ય અને મેળાના આનન્દદાયી પ્રસંગો પ્રત્યે વર્તમાન નારી વધુ પ્રમાણમાં પ્રેમ કેળવે તો પ્રવર્તમાન શારીરિક નિર્બળતાનાં નિવારણ સાથે પુરુષની સાથે ખરો ખરો મીઠાચી કામ કરવાની સ્ત્રી જીવનની બાવના કળદાયી નીવડે એ નિઃસંદેહ છે.

જે ઘર ખૂલાવે પારણું તે દેશનું ભાવિ ધરે એ સૂત્રાનુસાર નારી જીવનની શરીર સંપત્તિની સુધારણા સાથે ભાવિ નાગરિકોની શરીરસંપત્તિની પણ સર્વોત્કૃષ્ટતા સધારો એટલે સ્ત્રીની શરીરસંપત્તિની સુધારણા પ્રત્યે આવશ્યક લક્ષ આપવાની પોતાંની ફરજ પ્રત્યેક માનવી અદા કરે તો અનોખા માનગૌરવની મહામૂલી જ્યોત પુનઃ અનોખા તેજ પ્રગટી જશે. સંપૂર્ણ.

લડાઈનાં કટોકટીનાં સમયમાં

ને પચ્યુન

ની

યુદ્ધ-સંરક્ષણ-પોલીસી

નજવાં પ્રિમીયમ ભારી

લઈ શકાય છે. તે લઈને

ચિંતા મુક્ત બનો

☆

માહિતી માટે લખો:-

ને પચ્યુન

એસ્યુરન્સ કંપની લીમીટેડ

હોર્નબી રોડ, નેપચ્યુન બિહારી

— કોટ, સુંબઈ —

ભેદનો પડદો

લેખિકા:-કૃ. ભાનુભેતી તારાચંદ્ર અગાસન.

[ગતિકથી ચાલુ]

“ભેદનો પડદો ?”

હા. ભેદ તારો ભેદ! રમાનો ભેદ. આજ સુધી મેં એ ભેદ છૂપાવ્યો હતો. હવે વધારે વાર, એ છૂપાવવામાં સાર નથી. કાને ખબર કાલે મારું શું ચાલ ?”

રમેશ કંઈક આશ્ચર્ય, કંઈક હચાસા અને કંઈક લચના બાવથી ભોળાનાથ તરફ જોઈ રહ્યો.

ભોળાનાથે ખુલાસો કરવા માંડ્યો, “તમે બંને મારા સંતાન નથી.”

“શું કહો છો ?” રમેશ બેઠક ઉપરથી ઉઠી પડ્યો.

“સત્ય કહું છું. મેં તમને નમંદાજના પ્રવાહમાંથી મેળવ્યા છે. તમે બંને એક તરાપા ઉપરથી મળી આવ્યા છો. એ વખતે તો તમે નાના બચ્ચાં હતાં. તમને પાળી પોષાતે મેં મોટાં કર્યાં. મારા મૃત્યુ બાદ રમાના લગ્ન કાર્ષ સુપાત્ર સાથે કરી દેજે. અને તું પણ...”

ભોળાનાથે વાક્ય પુરું ન કરતાં આંધું રિમત કર્યું. રમા ક્યારની આવીને બારણાં આગળ બેઠી. બિલી, બધી. વાતચીત, સાંભળી. રહી હતી... તે દોડતી અંદર આવી. બંને ભોળાનાથનાં ચરણ પકડીને રડી પડ્યાં.

બંનેના મસ્તકે મમતાભર્યો હાથ ફેરવતાં ભોળાનાથે બોલવા લાગ્યો, “અરોહો...એમાં તમે આટલા બધાં બાહુણ કેમ થઈ ગયાં ? મેં તમને વર્ષો સુધી પુત્રપુત્રી તરીકે પાળ્યાં છે. એક તમારો જન્મદાતા પિતા હતો, હું તમારો પાલક પિતા છું. પરંતુ માતા તો તમે બંનેની એક જ હતી. બુઝો આ રહી તેની છત્રી !”

ભોળાનાથે તાલીજ કાઢ્યું, અને તે રમેશના

હાથમાં મુકતા કહ્યું, “આ તમારી બંનેની જન્મેલા છે. આ તાલીજ તારા હાથ ઉપર જ બાંધેલું હતું. હવે તુંજ તેને સંભાળ.”

૪. ગૃહસ્થાગ

તાલીજ લાઇને રમેશ પોતાના ઓરડામાં આવ્યો રમા પોતાના ખંડમાં ચાલી ગઈ.

રમેશ તાલીજને પોતાની છાતી ઉપર રાખી ધ્યાનમગ્ન બન્યો. આખા જગતને તે અંત્યારે બૂલી ગયો. અત્યારે તો ચોમેર એકજ મૂર્તિ તેની નજરે પડતી હતી, અને તે રમાની. દીવાનાની માફક તે પક્ષગ પરથી બેઠો થઈ ગયો, અને ઓરડામાં આંટાફેરા મારવા લાગ્યો. એકાએક તે પુરશી ઉપર બેસી ગયો. કાર્ષ અદૃશ્ય બાદુથી તેનો હાથ ચાલતો હોય તેમ પેન્સીલ ત્યાં પડેલા કાગળ ઉપર ફરવા લાગી. અને ‘રમા’ એ શબ્દ ટેકેટકાણે લખાતો ગયો. આખો કાગળ રમાના નામથી અંકિત બની ગયો.

કેટલોક સમય વિત્યો અને રમેશની મૂંઝાં ઉતરી ગઈ. ‘અરે ! આ બધું ચિત્રામણ ચાલુ ? પુનર્માં તે પુનર્માં જ તેણે કાગળ લિખાવ્યો અને ફરીતે. તેના ચિત્ર. કરી દેશી દીધા. એને એન ન પડ્યું. શાંતી મેળવવા માટે તે જમીયામાં આવ્યો.

ફરતાં ફરતાં લીલી ધરેથી આખો કારતા મેદાન આગળ રેતી પાંચરીને બનાવેલી કેડી તરફ તેની નજર ગઈ. જોયું તો ત્યાં મોટા અક્ષરે ‘રમેશ’ ‘રમેશ’ એવા નામો રેતી ફાતરીને લખ્યાં હતાં. રમેશે માની લીધું કે ‘આ રમાએજ લખ્યું હોયું જોઈએ. તેની સ્થિતિ પણ મારા જેવીજ હોવી જોઈએ.’

એના ઉશ્કેરાટને પાર ન રહ્યો. ઓરડામાં આવીને પક્ષગમાં પડી પ્રસે પ્રસે તે રમા

આટલું તો જરૂર જાણો.....!

સંપાદન : 'ધ્રુવકુમાર.' (ચીમનલાલ ધ્રુવ)

દૂધ વડે સવાર સાંજ મોડું ધોવાથી ખુબસુરતી-સૌંદર્ય વધે છે. ખુબસુરતી ધ્વજીનાર સ્ત્રીઓએ દૂધને મોઢા ઉપર સુકાઈ જવા દેવું.

કંઈ ગાવા લાયક બનાવવો હોય તો:- દાંડ, મરચું, આંજલી, સોપારી અને તેલ-આ પાંચ વસ્તુઓ ખાવી નહીં, અને દૂધ, સાકર, એલચી, વરીયાળી અને દ્રાચુ-આ પાંચ વસ્તુઓનો ઉપયોગ વધારે કરવો.

સ્તનો ઘટ્ટ બનાવવા માટે:-કમળકાકી વાટીને તે દૂધ અને સાકર સાથે પીસા આપવાથી સ્તનોના સ્તત એક ગઢિનામાં ઘટ્ટ બને છે. સ્તનમાં દૂધ લાવવા ગરમ કરેલા દૂધમાં બે માસ પીપરનું ચૂર્ણ નાખી આપવું.

બંધ ઋતુસ્ત્રાવ:-માછલી, કાંઈ, તલ, અડદ, દહીં-આ વસ્તુઓ વધારે પ્રમાણમાં ખાવાથી માસિક ધર્મ ખુબ થાય છે, અને નિયમિત સાક્ર આવે છે. આ સીધા સાદા સરળ ઉપાયથી ધણે કાયદો ચાય છે.

કાથો મોંમાં રાખવાથી સાદા ઉઘડે છે. મધમાં મેળવી મોંમાં મોપડવાથી મોંના ચાંદા-ક્ષત મટે છે.

નાકમાં તાલું ઘી સુધવાથી આંધાઈથી મટે છે.

સ્ત્રીને કાઈ કારણથી લોહી બંધ ન થાય અથવા પાછળથી લોહીવા (જેને રક્તપ્રદર કહેવામાં આવે છે) થઈ જાય-તો જુના ચામડાને બાળીને સળેાડી કરી તેને મધમાં ચટાડવી, અને તે રાખોડીની મધમાં જાળી વાળીને લેવાવવી. જેથી રક્તપ્રદર મટી જાય છે.

લાગ્યો. "પ્રભુ પ્રભુ આ શું થઈ રહ્યું છે? અમે બંને ક્યા માર્ગે જઈ રહ્યા છીએ. ભાઈ અને. બંનેન વચ્ચે આવા પ્રકારનો પ્રેમ સંભવે?"

દુલ્હનનાર રમેશ કંપી ઊઠ્યો. દુલ્હનનાર તેને લાગ્યું કે જાણે કાઈ ભેદી અવાજ હતી રહ્યો છે કે 'એમાં કંઈ જ પાપ નથી!'

'પણ એ બંને જ કેમ? સમાજ જેને પાપ ગણે છે; શાસ્ત્રો જેને મહાપાપ માને છે તેને આવા અંતરના અવાજ ઉપરથી ખોટું કેમ માની શકાય? અરેઅર! હું પાંપાયરણ જ કરી રહ્યો છું!'

એણે પેલું તાલીજ ઉપાડ્યું અને તેને ઉધારીને તેમાંની હાથી તરફ ભેંસીને તે ધુરુકે ધુરુકે રાવા લાગ્યો.

એકાએક તે ઊઠ્યો. એના આંસુ હવે સુકાઈ ગયાં હતાં. મનમાં જ તે વિચારવા લાગ્યો, 'હું પુરમાં તજાઈ આવ્યો ત્યારે જો વડીલ ભોળાનાથે મને ન બચાવ્યો. હોત તો આ બધી ઉપાધી ન થાત. આ પીડા ટાળવાનો એક જ ઉપાય છે—જે નર્મદાજીમાંથી મને અહીં ઉપાડી લાવવામાં આવ્યો છે એ જ નર્મદાજીને શરણે જવું, અને મારા પ્રાણ તેને શરણે ધરવો.'

કાંઈને કંઈ પણ કલા વગર-કાંઈ લેખીત પ્રખર આપ્યા વગર, પહેરેલાં લુગડેજ, પોતાની માતાનું તાલીજ સાથે લઈને તે મુંગે મોરે જરા પણ અવાજ ન થાય તેમ એ ધરમાંથી નીકળી પડ્યો.

૫૦. ત્યાન્યાસીના વચને !

નર્મદા નદીને કિનારે કિનારે ચાલતાં રમેશ એક ટેકરી પાસે આવી પહોંચ્યો. ચારે તરફ નજર ફેરવીને પોતાને જોનાર કાંઈ નથી એવી ખાતરી કરીને તે નર્મદામાં ફેરી પડ્યો. તરત જ કાંઈ બીજા માણસનો નદીમાં ફેરી પડવાનો ધ્રુવકો સંભળાયો, એક વૃદ્ધ સન્યાસીએ

પાણીમાં ગળકા ખાતાં રમેશને પંકડી લીધી અને તેને બાથમાં ઘાલીને તે તરતો તરતો કિનારે આવ્યો. રમેશના પેટમાં થોડું પાણી ગયું હતું. અને તે બોહોશ બની ગયો હતો. સન્યાસીએ અને ઉપો લટકાવી નીચું તોટું પાણી તેના પેટમાંથી કાઢી નાખ્યું, અને તેને પોતાની ખાંધ ઉપર નાંખીને ટેકરી ઉપર આવેલી પોતાની પર્ચકુટીમાં લઈ આવ્યો.

સન્યાસીના કાળજીભર્યા ઉપચારોથી રમેશ બાનમાં આવ્યો. પોનાને આવા અનુભવ રથળમાં જોઈ તે ચકિત બન્યો.

“કેમ બેટા, હવે તને કેમ લાગે છે ?” સન્યાસીએ પ્રશ્ન કર્યો.

“આપ કોણ છો ? હું અહીં ક્યાંથી ?”

“હમણાં તો તું આરામ લે. પછી બધી હકીકત જણાવીશ.”

પરંતુ રમેશને એન ન પડ્યું. એકાએક રમેશનું ચર્મ આવ્યું. તેમ તે બોલ્યો, “હા, હા, હવે મને યાદ આવે છે કે હું નર્મદાજીમાં ફૂળી રહ્યો હતો. આપે મને ફૂલતો બચાવ્યો ખરું ?”

“હા, એમજ.”

“આપે એ ઠીક ન કર્યું.”

“કેમ, સંસારથી એટલી બધી વિરક્તિ આવી ગઈ હતી ?”

“હા, કારણ જે પ્રેમ કરવાનો મને અધિકાર નહોતો એ પ્રેમમાં મારું ચિત્ત જકાડતું હતું.”

“એ તો બધી વાસનાની માયા, લાઈ ! તું અહીં રહે અને યોગનો અભ્યાસ કર.”

* * *

રમેશનું ચિત્ત યોગાભ્યાસમાં ન ચોંટ્યું. તેણે સન્યાસીને હાથ જોડીને કહ્યું, “ચરહે ! હું આ જાનને પાત્ર નથી.”

“ત્યારે તારે શી ઈચ્છા છે ?”

સ્ત્રીનો શણગાર શામાં છે ?

મી. કેપશર દારાબજી જીલા.

સ્ત્રી જાતીનો ખરો અને સર્વોત્તમ શણગાર કાંઈ કિમતી દાગીના, જર જવાહીરો, અંશકી અને શોભાઈતા પોશાકો તેમજ એવાજ બદા-રનાં બપકા સજવામાં સમાયેલો કે સચવાયેલો નથી. તેણીને લાયક રીતે શોભાવનાર ઉત્તમ શણગાર તો તેણીના રૂઝ ચુલો અને ઉમદા ખલાસ છે. સ્ત્રી જાતીનો શ્રેષ્ઠ શણગાર પ્રમાણિકપણું, પતિવ્રતાપણું, નીતિ, નેકી, સાહેસાઈ સખતા, નમ્રતા, પોતાનાં માબાપ, લયાર તથા તેનાં માબાપ અને હુંકમાં સર્વ વડીલો તરફની યોગ્ય તાબેદારી, પોતાના પેદા કરનાર તરફની આસ્થા અને ધર્મ ઉપરનો સાચો વિશ્વાસ છે. બહારનાં મુદર પોશાકો અને ચકચકીત દાગીના પહેરવાથી કાંઈ ઈશ્વર રાજ થનાર નથી. અને એવા જૂઠા ફીણીવારીખોર ખરેખે કરવાથી કાંઈ સારું કામ કરેલું ગણાતું નથી પણ ગરીબોને સહાય થવામાં દુઃખીના દુઃખમાં ઘટાડો કરવામાં, અજ્ઞ અને વસ્ત્રો તથા જીંદગીની જોઈતી હાજતોથી તેઓને વૃથા કરવામાં ખર્ચ રૂાં કામ આવે છે. એવાં એવાં બીજાં ઘણાં સખાવતનાં કામોનું બહોળું મેદાન તે કરનારાંઓ માટે ખુલ્લું છે. ખુશ સ્વભાવ, ઉલોગી-પણું અને દરરોજની બંદગી એ પણ સ્ત્રી જાતીનો શણગાર સમજવો જોઈએ.

નૂતન સામાજિક નવલકથા

દિલના ડંખ

કીમત રૂ. અઢી

બહાર પડી ગયેલ છે

“મને લાગે છે કે મારે પાછા જવું અથવા પ્રાણત્યાગ કરવા.”

“આટલો બધો કાપર ?”

રમેશ નિરતર રહ્યો.

સન્યાસી એના તરફ તાકી રહ્યો. જ્યારે રમેશની બંદર રહેલી કાંઈ શક્તિ એને આકર્ષી રહી હોય !

“રમેશ ! કોણ જાણે શા માટે પરંતુ તારા તરફ મને અજબ આકર્ષણ થઈ રહ્યું છે. હું તારી અધીન થવા નહિ દઉં.”

“આપને એક વાત પૂછું ?”

“ખૂશીયા.”

“આપને સંસારથી વિરક્ત બનવાનું શું કારણ ? શું આપને પણ કંઈ આધાત લાગ્યો હતો ?”

“હા, બાઈ ! એ એવો આધાત હતો કે જો મારા જીવનને વિરક્ત બનાવી દીધું મારા શુદ્ધચાત્રમમાં એ જીવ હતો—મારી સ્ત્રી અને મારો પુત્ર. સ્ત્રી તો પુત્રને જન્મ આપીને તરત જ મને છોડીને આ સંસાર સંસારનો ત્યાગ કરી ગઈ. આંધળાની આંખ સગો એક પુત્ર રહ્યો તેને પણ નમ્રદાજીના પૂરે મારી પાસેથી ખૂટવી લીધો.”

રમેશ અમક્યો.

“આપનો પુત્ર પાણીના પૂરમાં તણાશે ?”

“હા.”

“નવાઈની વાત. હું અને રમા પણ નમ્રદાના પૂરમાં તણાતા નંદગામ નીકળ્યા હતાં.”

“ખરેખર ! તમે બંને પૂરમાં તણાયા હતાં ?” સન્યાસીની જાણસા વધી.

“હા, હા.”

“તારી પાસે કાંઈ ચિન્હ હતું, રમેશ ?”

“હતું તો ખરું. એક તાવીજ મારા હાથે

અધિક્ષ હતું અને એ તાવીજમાં મારી માતાની છબી હતી. આ રહ્યું તે મારી પાસે.” રમેશ તાવીજ જોલીને સન્યાસીને જતાવ્યું. તેમાંની છબી જોતાં જ સન્યાસી હર્ષેન્માદથી ઊછળી પડ્યો. રમેશને છાતી સરસો લગાવીને તે બોલી ઊઠ્યો, “મારો પુત્ર ! મારો લાડકો !”

રમેશના આકર્ષની અવધી થઈ, “કોણ હું આપનો પુત્ર ?”

“હા, બેટા. આ છબી મારી સ્ત્રીની છે. આ છબીની બીજી પ્રત મારી પાસે પણ છે. જો.” સન્યાસી ટુંપડીના અંદરના ખંડમાં ગયો અને બીજું તાવીજ સર્થ આપ્યો. રમેશના તાવીજમાં હતી તેવીજ બીજી છબી એ સન્યાસી પાસેના તાવીજમાં હતી.

આશ્ચર્યમુગ્ધ બનેલો રમેશ થોડી વાર સન્યાસી તરફ તાકી રહ્યો. એકાએક તેણે સન્યાસીના ચરણો પકડી લીધા.

“બેટા, હવે તું સંસારમાં જઈને પણ પાપથી બચી શકેશ.”

“એટલે ? એ વળી કવી રીતે ?”

“તું જ છોકરી વિષે કહે છે તે તારી બહેન નથી.”

“શું રમા મારી બહેન નથી ?”

“નહિ, કારણ કે તારા સિવાય મને બીજું એકે સંતાન નહોતું.”

“ત્યારે ?”

“એ તારી સ્ત્રી છે.”

“સ્ત્રી ?”

“હા, એ મારા પ્રિય મિત્રની પુત્રી છે. તારા જન્મ પછી અમે બંનેએ એનું કરાવ્યું હતું કે એને ત્યાં પુત્રીનો જન્મ થાય તો તેના વિવાહ તારી સાથે કરવા. અન્યું એવું કે એક વર્ષ પછી એને ત્યાં જન્મે તું રમા કહે છે એ કન્યા જન્મી. તમારા બંનેની સગાઈ કરવામાં

આવી. તે પછી થોડા દિનસોમાં મારા મિત્રની પત્ની એકાએક ગુજરી ગઈ. એ આપાતમાં મારે મિત્ર પણ પધારીવશ બન્યો. એની તીવ્ર ઈચ્છાને આધીન થઈ તે તમારા બહેના વિવાહ અમારે કરવા પડ્યા. એ મિત્રના મૃત્યુ બાદ છોકરી મારે ત્યાં જ રહેવા લાગી.”

સન્યાસી પૂર્વ વૃત્તાંત જણાવી રહ્યો હતો એટલામાં જ રમેશની શોધખોળમાં તીક્ષ્ણ પડેલા ભોજાનાથ અને રમા ત્યાં આવી લાગ્યાં. રમેશ તેઓને સન્યાસીએ જણાવેલી હકીકત હકી ત્યારે તેમના આશ્ચર્યનો પાર ન રહ્યો.

ભોજાનાથ પોતાનો પુત્ર પાછો મળવા

માટે અને રમા પોતે રમેશની પત્ની હોવાનું જણાતાં મનમાં ને મનમાં પરમકૃપાળુ પરમેશ્વરને પાઠ માનવા લાગ્યો.

એકબીજાના હૃદયનો ઉત્તરો ઠાલવીને સન્યાસી અને ભોજાનાથ બહાર ફરવા ચાલ્યા ગયા.

રમેશ અને રમા ઝૂંપડીમાં જ રોકાયા. બંને છુટ્ટાઓ બ્યારે નદી કિનારે ચોગની ચર્ચા કરી રહ્યાં હતાં ત્યારે અહીં ઝૂંપડીમાં રમા અને રમેશ બાવિજીવનની અનેરી આશાઓની ચર્ચા ચલાવી કંઈપણના મહેલો રચી રહ્યાં હતાં.*

* (સૂચિત)

સીખોધનું વાર્ષિક લવાજમ : દેશ ૩.૪-૮-૦ પરદેશ ૩.૫-૮-૦ અથવા નવ શીર્ષાંગ મોકલવાં પોસ્ટલ ઓર્ડર કોસ કરવો નહિ : વી.પી. થતું નથી

દુશ્મનનો હુમલો અને સ્વરક્ષણ

એમાં ભ્રમ નથી

કે સંશય નથી

બાંબે મ્યુચ્યુઅલ પોલીસીઓ શહેરીઓને દેશમાં દુશ્મનના હુવાઈ, દરીઆઈ અથવા બીજા હુમલાઓ સામે સંપૂર્ણ રક્ષણ આપે છે. કહાપણ વાપરો અને તમારી જાત અને તમારા કુટુંબનું રક્ષણ કરો.

હમણાં વીમે ઉતરાવો

ધી બાંબે મ્યુચ્યુઅલ

લાઈફ એશ્યુરન્સ સોસાયટી લી૦

બાંબે મ્યુચ્યુઅલ બીરોંગ, હોર્નબી રોડ, મુંબઈ.

અનસુયાએ આર્થિક ગુંચ કેમ ઉકેલી ?

શ્રી. કુંવરમી ધરમસી સંપદ

[ગર્વાકી આહુ]

એક દિવસ રમણલાલ જામે સવેળાએ પાછા ફર્યા. દમેશાં મોડો મોડા જ્યારે પાછા ફરતા ત્યારે એમને હાથ પગ ઘોઈ બદારના કપડાં બદલી મોટા દિવાનખાનામાં એક રાખવાનો દિવાળ હતો. આ સમયે પત્ની, માતા તથા બાળકો સામે બીજાં આસનો ઉપર બેસતા હતા. કોને ગાટે ચૂકું લોહું કુટ અને દૂધના કપો આવતા હતા. આ સમયે અનસુયા પ્રથમ પોતાની દીલરૂપા ઉપર એક બજન ગીઠા હલકથી ગાઈ ઈશ્વર સ્તુતિ કરતી હતી. પછી સૌ નાસ્તાને ઈન્સાફ આપતા આનંદ વારસો વાર્તાલાપ કરતા હતા. આ નિત્યક્રમ હતો પરંતુ આને રમણલાલ પોતાના રૂમમાંથી દિવાનખાનામાં પાછા ફર્યા નહિ. મોઢરની મારફત સદેશો મુકત્યો કે-મારું માયું દુઃખે છે એટલે આને હું દિવાનખાનામાં આવીશ નહિ. તમે પતાવી લેજો.

અનસુયાએ આ વાત સંભળી શાંતિ રાખી સૌએ કાર્યક્રમ દમેશાંની રેઠે પુરો કર્યો. પોતાના મનમાં આવતા ઉઠગની રૂપા મોઢા ઉપર આવવા દીધી નહિ. કાર્યક્રમ પુરો કરી દૂધ અને કુટની રમણી લઈ લે પતિના એરડા તરફ ગઈ. એરડાનું બારણું દમેશાં ખુલ્લું રહેતું હતું પરંતુ આને જથ્થે હતું. ફાટ-માથી અનસુયાએ અંદર નજર નાંખી. રમણલાલ પોતાના પલંગ ઉપર ચપાપાટ સુતા હતા. એમનું મન ચકડીએ ચામું હોય તેમ વિચારોમાં કુબેલા ચિંતાગુરુ દેખાતા હતા. એકાદ વખત સહેજ નિશ્વાસ લેશે અંધાળ પથુ અનસુયાને કાને આવ્યો.

અનસુયાએ કીમેથી બારણા ઉપર ટોકરા માર્યા.

આને માનું માયું સખત દુઃખે છે એટલે મારે નિદ્રા લેવી છે. અંદરથી જવાબ આવ્યો. હું જામ સાથે લાવી છું. તે માયા ઉપર ધરી હતું બારણા ખોલો.

મને આરામ નેઈએ છીએ. થોડા આરામ લઈશ તો મને ઠીક થઈ જશે. મને આરામ લેવા હો.

હું તમને જરાપથુ તકલીફ આપીશ નહિ. તમારા આરામમાં વિક નહિ નાખું. બારણું ખોલો. અનસુયાએ દરવાઘી કહ્યું.

રમણલાલે બારણું ખોલ્યું. પથું તરત પાછા બીજાના ઉપર સુઈ ગયા.

અનસુયાએ પતિના માયા ઉપર જામ લગાડી એમની પાઠ સેવા કરવા માંડી. એક કલાક પસાર થઈ ગયો. રમણલાલ ઊંઘા પા-થુમાં હોંલ તેમ ચિંતાગ્રસ્ત થઈ પાંચા રહ્યા.

આપણે એકબીજાના સુખદુઃખના ભાગીઆ છીએ. તમારા મોઢાના ભાવોથી મને લાગે છે કે તમે બહુ ચિંતામાં છો. મોઢા અટપટો સવાલ તમને મુંઝવે છે. તમારી ચિંતાનું કારણ મને ન કહો ? એક દરતાં મેની સલાહ સાંરી.

હા. ધધો છે, એટલે ક્યારેક ચિંતા જેવાં પ્રસંગો પણ આવે. જતાં ગલરાવાતું કાંઈ કારણ નથી-હું તમને પછી કહીશ. હું ઉપાવ વિચારી રહ્યો છું.

હું તમને એ ચિંતામાંથી રરતો કરવાના ઉપાયો શોધવામાં સહકાર ન આપી શકું ! મોઢું કહેતું જ છે તો વેળાસર કહેવાથી શું લુકાચન છે ?

આતો ધધા રાજગારની વાત છે. એમાં એંએલું કામ નહિ. અમને પુરોવાને અમારી

ચિંતાઓ ભોગવવા આપો. તમને ધરખટ-
લાની વ્યાધિ ક્યાં ઝોળી છે ? તમે તમારે
ભોજ કરોને ?

તમારાં મનમાં ઉદ્વેગ હોય તો અમને
ભોજ કેમ મીઠી લાગે ? અમે સ્ત્રીઓ શું
કાર્યેણું મંત્રિ નથી ?

અનસુયાએ ચતુરાઈ અને મીઠાસથી પતિને
પોતામાં શ્રદ્ધા ઉત્પન્ન કરાવી હતી. એણે
પતિને આશ્રય કરી દૂધ પાચું. થોડો એવો
પણ ખવરાવ્યો. પછી શાંત થયેલા પતિએ
વાત કરી.

તાતાના લોભ કંપનીનાં શેરનાં મોટા
ડિવિડેન્ડની લાલચે શેરખતરમાં ખૂબ માંગ
નીકળી હતી. ભાવો દર ડીફરન્સ શેરના રૂ.
૧૫૦૦) ચાલતાં હતાં. તે વધીને રૂ. ૨૨૦૦)
સુધી થયાં હતાં. એના મોટા સદો ચાલતો
હતો. રમણલાલે આ શેરોને વેપાર પોતાના
કેટલાક માલિકોને કરાવ્યો હતો. કાયરેક્ટરોએ
વરસ આખેરોમાં બહુ ઓછું ડિવિડેન્ડ નહોતું
ક્યું. આથી શેરના ભાવો ૧૩૦૦-૧૪૦૦
સુધી ગગડીને પહોંચ્યાં હતાં. રમણલાલના
માલિકો આવડી મોટી નુકસાની આપી રોકે
તેમ નહોતું. આથી આ સોદાઓના દલાલ
તરીકે શેર ખતરના નિયતો મુજબ બધી
જોખમદારી રમણલાલ ઉપર પડતી હતી. આ
મોટી અણચોંતવી નુકસાનીને પહોંચી વળે
એટલા આર્થિક સાધનો રમણલાલ ખાસે
નહોતાં. એના માલિકો પાસે થોડું બહુ વસુલ
થઈ શકવાની સંભાવના હતી. બાકીની જોખ-
મદારી રમણલાલની પોક ઉપર પડવાની હતી.

નુકસાનીની રકમ કેટલી થવાનો સંભવ છે ?
એ ગર્ભ કાલેજ ભાવ કાપી નાંખ્યાં છે.
એક લાખ રૂપિયાથી સહેજ ઉપર નુકસાની
યારો એમ લાગે છે ?

આ વિષયમાં શું કરવા ધારો છો ? તમારી

પાસે કેટલાંક સાધનો છે ? મારી પાસે બેંકમાં
પચીસ હજાર રોકડાં છે બીજા દૈનિક હજાર
ક્યાંથી ભેગા કરી શકીશ એટલે ૩૫ હજારનો
મેળ છે. બાકી છુટશે.

બાકી ૩૫ હજાર માટે શું કરશો ? ક્યાંથી
મેળવવા ધાર્યાં છે ? લેણદારો સાથે કંઈ ગોઠ-
વણ ચર્ચ છે ?

લેણદારો હમણાં કાંઈ માને તેમ નથી.
તાલ્લે ધાય છે. હમણાં તો બે ચાર મહિના
કાંઈ દૂરના તિર્થના ધામમાં આપણે ચાલ્યા
જઈશું. લેણદારો શાંત થઈ નરો એટલે એાછે-
વતે પતાવી નાંખીશું. શેર ખતરનો એજ
ધારો છે.

તમારી કેડીટ અને આંટ નહિ જોખમાય ?

અમારી દલાલ ભાઈની આંટ વળી કેવી ?
અમે તો આવાં કામમાં રીંદાં ચર્ચગયા છીએ.
પારકી નુકસાની અમારા ઉપરે આવી પડે તો
પછી શું કરીએ ? બીજો ઉપાય શો છે ?

તમારા બંગલા ઉપર ફરિમાદી માંડીને
કાંઈ ટાંચ નહિ લાવે ?

અમે દલાલભાઈ કાંઈ કાચાં પોચાં ન
હોઈએ. બંગલો મારી માતાના નામ ઉપરે છે.
ઈન્કમેટેક્સ પણ માતાના નામથી લઈને વરસો
થયાં ભરાય છે. હું બાકુ ભરું છું. તેનું નામું
ચોકખું રાખું છું.

ફરનીયર ઉપર કાંઈ ટાંચ લાવશે નહિ ?

પાંચ દશ હજારના ફરનીયર ઉપર કે
મોટર ઉપર ટાંચ લાવે તો કાંઈનું દલાલ
ફીટલાનું નથી. મોટર તો તારા નામ ઉપર છે.

પતિની માનસીક વલણ યોગ્ય નથી; એમ
આ મુદ્દ સ્ત્રીને લાગ્યું. પરંતુ એણે કાંઈ તે
સમયે કહ્યું નહિ.

રાત્રિના ફરી વાતચીત થઈ. અનસુયાએ
લેણદારોને પૂરેપૂરું આપી દેવા માટે પતિને
વિનવણી કરી.

નવલો વિધેના વિદ્વાનોના કેટલાંક જાણે
દર કરી શકે તેવો નિષ્પંથ નોખલ ઈનામ
મેળવનાર પ્રથમ અમેરીકન બાનુ પર્લ એસ
બેક ડીસેમ્બરની દશમીએ ૧૯૩૮માં રોકફોર્મ
ખાતે વાંચ્યો હતો. તેમાંથી કેટલુંક કિમતી રજુ
કરું છું. નિયમ પ્રમાણે મારી અરવરચ દશાનો
જ લાલ મારા વાચકો લે છે તે તેમને કદાચ
હવે ન મળે તો દિલગીર છું.

પર્લબેક કહે છે : પોતાની આસપાસ અને
પોતાનામાં તે જે જુવે છે તે દાખવવાનું
નવલકથાકારનું કામ છે. એની શક્તિ એવું
જીવન આપે જ જાય છે કે નહિ તે જોવાનું
છે. તેના સર્જેલ માનવો જીવંત છે ? આનો
ઉત્તર માનવો શિવાય કશું આપે ? સામાન્ય
લોકોને ખબર નથી કે ક્યાં શું છે અને ચાલી
એ જાનેલી છે. તેમને ખબર નથી. મહાન
રચનાની, ગમે તેવા તે સારા હોય છતાં, તેમને
તો તેમની શૂંખ વજેરનીજ પડી છે. છતાં
આજ લોકો નવલોની કિંમત કરે.

તેઓ પોતાનું જીવન અને પારકાએ લખેલ
જીવનની સરખામણી કરે અને ત્યારે થાય
નવલોની પરીક્ષા. પૂતળાઓ અપૂર્ણ અને કદરૂપ

માનવાથી તો સારાજ છે છતાં નવલકથાકારનું
સ્થાન છે ગલીઓમાં જ્યાં અનોકીની અવર
જવર હોય. તે ત્યાંજ સુખી છે. થોડાં લોકો
જે માસિકો વાચતા હોય તેમાં લખવા કરતાં
અનેકા જે વાચતા હોય તેમાં લખવું હું પસંદ
કરીશ. કારણકે વાર્તા એ લોકોનીજ મિલકત
છે. લોકો કાંઈના વિચારોથી વટલાયલા નથી.
નવલકથાકારને વિશિષ્ટ દેશી ન હોવી જોઈએ
કારણકે આ તેની ક્ષતિજ છે. વાર્તાના પ્રવાહને
અનુરૂપ એની શૈલી હોય તોજ યસ છે.

પોતાનો તંજુ વાણી નવલકથાકાર વાર્તા
માટે છે. તેને કાંઈ અભ્યાસી પસાર થતાં
ઉતાવળે બોલવું જરૂરી નથી પરંતુ પ્રવાસીઓ
હોય તો તેણે હોય તેટલા બળથી બૂમો પાડવી
અને કહેવું કે : હું ય પરમાત્મન વિષે કહું છું.
તેણે એકતરને જમીન વિષે કહેવું : જહોને સાન્તિ
વિષે અને યુવાન યુવક-યુવતિઓને તેણે તેમને
વિષે કહેવું અને રાજ ચર્ચ લોકો તેને સાંભળે
તો તેનું કહું સાર્ય ગણાય. એ જ તેની
ફતેહ છે.

કાંઈ નહિ આટલું તો મને ચીન કનેથી
શિશુજી મળ્યું છે. ભગીરથ મહેતા.

૬૬

[સામે પાનેથી ચાલુ]

મારાં બેરીહોદરા અને વૃદ્ધ માતાને રખ-
લાની દઈ બીજા મંત્રિતા કરું. વારંવાર સારી
સલાહ આપશ. પ્રમદા શુદ્ધિ પાનીએ.

આપણું નામ સ્વચ્છ રહેવું જોઈએ.
આપણી કેડીટ શુદ્ધ રહેવી જોઈએ. આપણી
આયર ઉપર કાંઈ અંગળા દેખાડે તે મને
પસંદ નથી. મોજશોખ નહિ કરીએ. પણ
લેણદારને પુરું ચૂકવીયું.

રમણલાલ ખડખડ હસી પડ્યા. અરે
આતો... કલગુળમાં કાંઈ હરિશ્ચન્દ્રનો વ્યવહાર
થયો છે. બારે સતવાહી લાગશ. એમણે વાત
કેળવી નાંખી. ક્યાંક ચાર છ માસ ગાળી

આવવાની યોજના વિચારવામાં મશ્ગુલ થયા.

પરંતુ અનુમુખા દૃઢ રહી. એણે અરેક
યુક્તિઓથી પતિને સમજાવવા માંડ્યો. જ્યારે
પતિ પ્રસન્નતા જેવી વલણમાં હોય ત્યારે
સમજાવટ અને ચતુરાઈથી વાત કાઢે. જે વજી
દિવસમાં ચાલુ સમજાવટ અને પ્રયત્નોથી
રમણલાલ કંઈક સહેજ પીગળ્યા. દાળનો
દાણો નરમ દેખાયો.

બહુ ગીરે મુકું તો પણ લેણદારને
સંતોષી શકાય તેટલા પૈસા મારી પાસે નથી.
એટલે તારા માગે પ્રમાણે હું ચાલી કાઢી
કાઢી મુકું તેમ નથી.

લેણદારને પોતાનો હક મળવો જ નોઈએ. તમે વિચારી જુઓ કે સાધનોમાં શું ઉણપ છે ? જેટલો ધટાડો થાય તેના કંધા કરી આપજો. વ્યાજરીએ આ કંધા ભરવાનાં છે. પરંતુ પછી આપણે ચૂકવવી છે. અનનુયાયી દલતાપી જવાબ આપેા.

છવટે રમણલાલ ઉપર સ્ત્રીની શુદ્ધ શુદ્ધિની ડાંચ પડી. સ્ત્રીના દલ આગ્રહને માન આપવું પડ્યું. પરંતુ આ માર્ગે જે મોટા ભોમ આપવો પડશે તેના વિચારે એનું હૃદય મુંઝાતું હતું.

છવટે એણે બંગલા ઉપર નાણાં બાંજે લેવાનો વિચાર કર્યો. બંગલા ઉપર ૨૦ હજાર મળશે. ૩૫ હજાર પોતાની પાસે દત્તા. ધરાઈ પાસેથી દસ હજાર મળવાનો સંભવ હતો, એટલે રૂ. ૧૦-૧૦૦૦ હઈ લેણદારોને પતાવવા એણે વિચાર રાખ્યો.

અનનુયાયી એ વિચાર પસંદ ન આવ્યો. એણે તો લેણદારોને પછી પછી ચૂકવી દેવાનો આગ્રહ કર્યો. આપણે કાઈને એાણું આપવું નથી. કારણ શેટલો મળશે તે ખાશું. પણ નાક ઉપર માંખો ખેંસવા દેશું નહિ. એ એની સમજવડનો વિષય હતો.

પરંતુ આપણી પાસે સાધનો પૂરાં ચૂકવવાનાં ક્યાં છે ? નિરાશાથી રમણલાલે જવાબ આપ્યો.

તમે બંગલો વેચી નાંખો. આપણે લામનના ધરમાં રહેવા જશું. અનનુયાયી દલીલ કરી. વેચતા તમને જરૂર ૪૦ હજાર ઉપજશે. બાંજે લેવા માટે મારું મન ના પાડે છે. એ માણુ બોલે આપણા ઉપર ભવિષ્યમાં અસલા થઈ પડે. આપણે મોજશોખ કરશું નહિ. બાંજનું ભારણ રાખવાથી માણુ ચિંતા ભોમવવી પડે.

બંગલો વેચતા અને બીજા સાધનો મેળા કરતાં, પણ ૮૫ હજાર લગભગ થાશે. એટલે ૧૫ હજાર નુકસાન. તે ક્યાંથી લાવવા ?

બંગલો વેચતા ફર્નિચર અને મોટરકારનો ઉપયોગ આપણને રહેશે નહિ. માટે તે પણ વેચી નાંખો.

તારે તો મને રસ્તાનો બીખારી બનાવવો છે કેમ ? મારાં હાકરાંઓને રવધાવવા છે ? હાકરાં જેટલાં તમારાં છે તેટલાં જ મારાં છે. હું એમની માણું. મા બેઠે હાકરાં રવજે નહિ. આપણે આખું સાચવીએ તો મંગા નાલાં.

ફર્નિચર અને મોટર વેચેથી પણ ક્યાં પુરું થાશે ? છવટે પાંચ સાત હજાર ધારો ! આવડી મોટી રકમ ઉઠી કરો છો અને પાંચ સાત હજારથી કરો છો ? મારા પદ્ધતાના દાગીના ક્યાં નથી. ખુદીથી લઈ જાવ અને લેણદારોને ચૂકવી આપો.

સ્ત્રીની શુદ્ધ નીતિએ ડગમગતા હૃદયવાળા પતિમાં આત્મ વિશ્વાસ પ્રેર્યો. એણે બંગલો મોટર અને ફર્નિચર વેચી નાંખ્યાં. થોડા અનનુયાયી દાગીના પણ વેચવા પડ્યા. લેણદારોની પછી પછી ચૂકવી દીધી.

રમણલાલે યહેરમાં એક સગવડવાળો બ્લોક બાંડે લીધો. માસીક પાંચસો રૂપિયાનું ખર્ચ હતું તે અનનુયાયી ધટાડી બસો રૂપિયા ઉપર લાવી મૂક્યું. એણે રસોઈઆ અને વધારે પડતા તોફારોને એક માસનો પગાર તથા એકસો એકસો રૂપિયા રોકડા બંધીસ તરીકે આપી રળ આપી. અનનુયાયી પોતાના હાથથી રસોઈ કરવા લાગી. બોટી મોજશોખ, બોટી ધાંધલ, ફૂનિમ જીવન. દર થયાં, મધ્યમ વર્ગનાં કુટુંબની જેઠે આ કુટુંબ નક્કા માંડ્યું. જીવનમાંથી ફૂનિમતા આલી ગઈ.

રમણલાલની પ્રતિષ્ઠા શેર બજારમાં સરસ નભી. એમની દલાલી ધીમે ધીમે સારી ચાલવા માંડી. લોકોનો એમના ઉપરનો વિશ્વાસ દલ થયો. એઓ ફરી જમવા લાગ્યાં. બે ત્રણ વરસોમાં એમની પાસે પંદર હજાર રૂપિયાની ધુડી થઈ. જે પ્રમાણે દલાલી ચાલતી હતી તે પ્રમાણે થોડા વરસોમાં એઓ ધનવાન થઈ જવાના રસ્તા ઉપરે પ્રવાસ કરતાં હતાં. પરંતુ ઠામ કરવાથી સૌનું આરોગ્ય સુધર્યું હતું.

[સમાપ્ત]

ડાંગરેનું બાલામૃત

છોકરાઓ માટે પુષ્ટીકારક દવા છે, તે નબળા અને સુકાઈ ગયેલાં છોકરાંઓને સાબં કરે છે. આ બાલામૃતમાં છોકરાંઓના હાડકાં મજબુત કરવાની ચીજે સમાયેલી છે. મધુર છે.

બાળકોનાં ખૂન!

સંચાલક : ચંદુભાઈ ના. મીસ્ત્રી

[જાપાને પાછલા પાંચ વર્ષમાં ચીનમાં જે અત્યાચારો કર્યા છે, અમાનુષી સીતમો ગૂંમથો છે. બીજાથુ હત્યાકાંડો, અને રક્તપાત ત્રહાવ્યું છે તેનું વર્ણનનું મોટું પુસ્તક તૈયાર થઈ શકે તેમ છે. ઈન્સાનના ઈતિહાસમાં આવા અત્યાચારો, આવા હત્યાકાંડો ભાગ્યે જ શોધ્યા જડે. માસુમ-નિર્દોષ અગ્નિમાં લોહીનાં ત્રીપાં ખેંચ્યાં, તે તો જાપાનીસોનું શેજનું કાર્ય થઈ પડ્યું છે. એ રતુમાં બાળકોના ગાયોનાં લોહીનાં આજે જાપાન વેપાર માંડી રહ્યું છે. પ્રસિદ્ધ લેખીકા રશીદા જહાં ઉર્દુમાં એક સુંદર સંવાદ માનસીને વિચાર કરી મૂકે તેવી સળગતી પથ્રુ સહેલી બાપમાં મૂકે છે. એ દરુથુ સંવાદ નારીપૂજના આદર્શ ઘેસા લોકોને દુઃખની છાયા આપ્યા પિતા રહેશે નહિ.]

એક ચીની સ્ત્રી : ‘અરે બહેન! હું શું કરું? ક્યાં છૂપાવી દઉં આ રતુમાં અગ્નિ? જુઓ, સુનો એ આવે છે! મરે જાપાનીઓ! અરે કેમ બોલતા નથી? તેને શું થઈ ગયું? તમારું બાળક ક્યાં છે? (પોતાના બાળકનું પ્રિય દર્શન કરી) કેમ અખત ના! આ ધરતીમાં છૂપાઈ ના. લે! ચાલ! તને હું સંતાડી દઉં. ખીલકુલ હાલીશ નહિ. પથ્રુ અરે! ખૂની જાપાનીઓ તને મારા અગ્નિ છોડશે નહિ! કેમ બહેન! તારું બાળક ક્યાં ગયું? જલદી સંતાડ જલદી.’

બીજી ચીની સ્ત્રી : (ગંભીર મુદ્રા સાથે)
‘એને તો જાપાનીઓ લઈ ગયા.’

પહેલી સ્ત્રી : ‘ક્યારે?’

બીજી સ્ત્રી : ‘ઘોડી વાર થઈ!’

પહેલી સ્ત્રી : ‘હાય! હાય!....હા. અને બાલીકા!’

બીજી સ્ત્રી : ‘એ પથ્રુ ગઈ.’

પહેલી સ્ત્રી : ‘અરે! કેમ અખત! ચાલ. સંતાઈ ના! અને પેલાં ક્યાં ગયાં? હમણાં તો ગેલ કરતાંતાં.’

(એક માનવી ગભરાતો આવે છે)

માનવી : ‘અરે! તારા બાળકને સંતાડી દે! આજે એ ખૂનીઓ ગામનાં બધાં બાળકોને લઈ જશે.’

પહેલી સ્ત્રી : ‘ભાઈ! હું ક્યાં સંતાડું? પેલી જગા છે. બીજાં બે બાળકો સડક પર રમતાં હશે. ભાઈ! જરા જલદી મોકલ ને! આ જાપાનીઓ! અગ્નિ શું કરે છે? મારી સમજમાં નથી આવતું.’

માનવી : ‘લોહી કાઢી લે છે. બધું ખૂન!’

પહેલી સ્ત્રી : ‘ખૂન! હાય... મારા... અરે, જો! હાલ નહિ. અરે ભાઈ હિમા શું રહ્યા. ગય!’

માનવી : ‘અહીંથી તો બોળી કાઢશે. પેલા બેતરમાં સંતાડ.’

પહેલી સ્ત્રી : ‘નીકળ, નીકળ, જલદી કર. આ નાનાને શું કરું? અને પેલાં બે? ક્યાં ગયાં?’

માનવી : ‘જો બેટા! પાસે બેતર છે હો!’

(સિપાઈઓની પાસેના ધરમાં સંલગતાતી અગ્નિજ્વર)

સિપાઈ : ‘તમારું બાળક અહીં લાવો.’

પહેલી સ્ત્રી : 'અરે ! કાઈ જતાવો. આ ગોદમાં રમતા બચ્ચાનું શું કરું ?' શો બાઈ ! તમે આને ક્યાંક સંતાડો. મારા તો દ્વાયપત્ર મળે છે !'

બીજી સ્ત્રી : 'ખૂણે ખૂણે તપાસે છે. એ દુર જપાનીસો.'

માનવી : 'લો ! માટલાની નીચે સંતાડી દીધું.'

પહેલી સ્ત્રી : 'એની પર થોડી માટી નાખી દો ! મોઢું ખૂણું રાખાને જરા !' અરે અરે મારું તો હૃદય...અરે મારાં પેલાં બે બચ્ચાં...

બીજી સ્ત્રી : 'અરે ! એને પણ લઈ ગયા.'

પહેલી સ્ત્રી : 'અરે સાચું કહોને.'

બીજી સ્ત્રી : 'ત્રે મારી આંખે ભેંધું ને.'
(સિપાઈ જો આવે છે)

સિપાઈ : 'ક્યાં છે ? તમારું બાળક ?'

પહેલી સ્ત્રી : 'મારે કાઈ બાળક નથી.'

બીજી સિપાઈ : 'હં...અં...અને તારે ?'

બીજી સ્ત્રી : 'અરે ! મારે પણ નથી.'

બીજી સિપાઈ : 'બે બે જવાન જોરત અને એક પણ બાળક નહિ ?'

પહેલી સિપાઈ : 'હાં બાળક નહિ ! આ ચીની સ્ત્રીઓને વર્ષમાં બે બાળકો થાય છે. ક્યાં છે ? આલો જલ્દી કરો. જતાવો.'

બીજી સ્ત્રી : 'મારાં બાળકો તો તમે જ્યાં લઈ ગયા.'

પહેલી સ્ત્રી : 'મારાં પણ બે બાળકો તમે સડક પરથી રમતાં લઈ લીધાં.'

બીજી સિપાઈ : 'અસં તારે બે જ બાળકો ? આ જો ! તારાં ક્યાં તો દૂધથી બગડેલ છે ! ક્યાં છે તારું બચ્ચું ?'

બીજી સ્ત્રી : 'તે મારી બેનની ગોદમાં હતું. તમે તો મને લઈ ગયા.'

અનાવિલ જ્ઞાતિની બહેનોને

તમારું લવાજમ, ડીસેન્જર માસમાં પુરું થાય છે. દરેક યનાર શાહક બહેનોએ ફોર્મ મંગાવી વિગત પ્રમાણે ભરી પહેલી તકે કાર્યાલયમાં દર વર્ષની માફક મોકલી આપવું. તે વગર નામ નોંધાયે નહિ.

આપ સૌ બધો છો કે દિન, પ્રતિ દિન દરેક વસ્તુઓના, લાવતાલ વધતા જાય છે. એટલે, આવતી સાલે માત્ર ચાર આનાનો વધારો કરી રૂ. બે વાર્ષિક લવાજમના રાખ્યા છે તે સૌ શાહક બહેનોએ ફોર્મ સાથે અમદાવાદની ઓફીસે મોકલી આપી નામ નોંધાવી દેવું.

આસ એ સુચના છે કે ઘણી શાહક બહેનો પાછળથી લવાજમ મોકલાવે છે તેમને અમારે ના છુટકે ના પાડવી પડે છે. માટે સૌએ પોતપોતાની અરજી ભરી પહેલી તકે મોકલી આપવી.

જે બહેનો પાસે અરજી ફોર્મ ન હોય તેમણે આ સાથેનું કાર્ડ ભરી કાર્યાલયમાં લખી મોકલવું :

મંત્રી : 'શ્રીધામ' અમદાવાદ.

પહેલી સિપાઈ : 'અરે ! બાઈ ! આ ચીની જોરતો દેખીવમાં સુદર હોં.'

બીજી સિપાઈ : 'અહીં આવો ! ત્યાં કેમ ઉભાં છો ?'

બીજી સ્ત્રી : 'હું નંદો આવતી. એક વાર તો ઈજ્જત લીધી. હજુ તારું દીધ નથી ભરાતું ?'

સિપાઈ : 'આવતી નથી કેમ ?'

પહેલી સ્ત્રી : 'આવો બહેન ! અરે ! એ ન આવે તો હું આ આવી.'

ચરેર એન્યુકેશનલ સોસાયટી
તરફથી થયેલા શાહકોને

ભાઈઓ-બહેનો : આપનું લગ્નમ
આલુ. સાલ રીસેમર માસના અંકથી
ત્રણ વર્ષનું પુરં થાય છે. આવતી સાલ
એક વર્ષનું લગ્નમ મોકલવું

૧૯૪૦-૪૧-૪૨ ત્રણ વર્ષ અમારે
કાગળોની અસહ્ય મોંઘવારી લોગવવી
પડી છે, છતાં અમોએ શાહકો પાસેથી
કંઈ વધારે લીધા નથી તે સૌ શાહક
ભાઈ-બહેન જાણે છે.

આવતી સાલ આપ સૌ ભાઈ-
બહેનોને અમારી વિનંતી છે કે તેઓએ
શાહક રહી અમોને મદદ રૂપ થયો અને
બને તો આપના રનેહી વર્ગમાં માસિક
પત્રોનો ફેલાવો કરી થોડા વધુ શાહકોનો
લાભ આપશે એવી આશા છે.

જેમ વધારે શાહકો થશે તેમ અમોનો
મદદ રહેશે અને તે અમોને અમારા
કાર્યમાં મદદરૂપ થશે. —મંત્રી.

પહેલો સિપાઈ : ‘અરે ! તને શું કરે ?
સો વરસની છુટ્ટી જાણે ! દેખો ! યાર !’

માનવી : ‘આલી આવ બહેન !’

પહેલો સ્ત્રી : ‘તમે ચીની માણસ યઈ
ખોશતાં શરમ નથી આવતી ?’

માનવી : ‘હાં ! હું કહું છું જ !’

(બચ્ચાનાં રાવાનો અવાજ અંદરથી આવે
છે. સિપાઈઓ અંદર ઘૂસે છે.)

પહેલો સિપાઈ : (સ્ત્રીને ગોઠો મારી)

‘જુદું ખોલે છે ?’

પહેલો સ્ત્રી : ‘ઈશ્વરને માટે લ્હા કરો !
બે બચ્ચાં તો લઈ ગયા. આને તો છોડો.
આને છોડો.’

(બાળક ફરી રડે છે.)

પહેલો સ્ત્રી : ‘અરે જાકીમો ! તમે તો

કુર માણસથી પણ કુર છો !’ (સ્ત્રી રડી
પડે છે.)

(સિપાઈ ગોઠો : મારતા હસતા. ચાલ્યા
જાય છે અને બીજી સ્ત્રીનો હાથ ઝાલી પાસે
ખેંચે છે.)

બીજી સ્ત્રી : ‘હોડી દે મારા હાથ.’

(સિપાઈઓ તેને લઈ ચાલ્યા જાય છે.)

માનવી (પહેલો સ્ત્રીને) : ‘અરે ! રો
નહિ. હિંમત ન હાર. હજુ તારો કુધમલ
દીકરો ખેતરમાં છવતો છે. તારું નહિ પણ
ચીનનાં હાથે બાળકો ખેતરમાં છવતાં છે.
તે ખેતરની માફક એક દિવસ ઉગશે. અને એ
ખર્ષાં મળી આ જગતીમ સંસ્તનને ઉખેડી નાખવા
આજાદી યત્ર માંડશે.

— કાન્તિ અમર રહે —

નિંદરને

આવ સખી આવ બહાલી નિંદર તું આવને;

પ્રીય મુજ આંખમાં વિરાજને !

દુનિયાના ધૂમ કાર્યથી અમીત દિલને;

શાંતિની સુવાસ રમ્ય પ્રેરને !

કુખીયાના દિલની અમોલ એક ઔષધિ;

જનહીનું ઝરણું રેલાવને !

દીનતણા દૈન્યને બહાવનારી દેવમણિ;

પાંખડી ફુંકાળી પ્રીય પ્રસારને !

વેદના વ્યાકુળની સુધા બરેલ છાંયડી;

સુરસી શીળી સખી વહાવને !

જાતિ ઉરના વિચારને ઉચાટ ટાળીને;

એક વૃજ નાદમાં ઝુલાવને !

ઉચ્ચ નીચ રાગ રંક એક ભાવે પેખતી;

ન્યાયની વૃક્ષા સખી સુદાવને !

દિલની અનંત આસ વાસનાની કંઈ બંધા;

શાંતિ હરતપી પ્રીયે જુલાવને !

આહુના સંવાળી સેજ કે સમઘી ફુલમાં;

રનેહી વૃજ ભૂજમાં છુપાવને !

આત્માના એકતત્ત્વી અનંત મોંઝ મોહવા;

પ્રીય વૃજ ગોદમાં હુલાવને !

જગુભાઈ મો. રાવળ

પુ ન લ ળ

પ્રયોગક :

શ્રી. રમણીકલાલ જયવંદભાઈ દલાલ,
બી. એ. એલ એલ. બી; વકીલ.

વિવિધ પ્રકારનાં અને વિવિધ ક્ષણનાં સામાજિક અનિષ્ટો તો દરેક દેશમાં નજરે પડે છે પરંતુ કુમળી વયની દાનરો વિધવા છોકરીઓનું કરુણ દરજ્જો તો કદાચ દિન-દુરમાં જ નજરે પડે છે. માતાના બોળામાં મૃતતા એ બિચારા આત્માઓને ભાગે જ ખમર હોય છે કે તેઓ અપકીર્તિ ને હીણપતને ખાલે ક્યારના ય ચડી ચઢ્યા છે ને એનું પરિણામ જીવનભર વેડવાનું એમને કમો લખાઈ ગયું છે. કોરમાં કોર કિલ પછુ એમના કિસ્મતની કથની સાંભળી આર્દ્ર અન્યા સિવાય ન રહે. બાલ્ય વટાવી યૌવનને આંગણે પ્રવેશ કરે ત્યાં સુધી એમને એમના ભાવિનું ભાન પછુ હોતું નથી. બાલ્યાવસ્થામાં જ એ વિધવા બની ચૂકી છે એવી ન્યારે યૌવનમાં એને પહેલી જ વાર ખમર પડે છે ત્યારે એ ભયંકર આઘાત અનુભવે છે. કુમળી છત્રી ખીણતાં જ અકાળે કરમાઈ જાય છે. યૌવન, આકર્ષણ ને સૌન્દર્યનું એક જ ફટકે ધર્મની વેદીપર બલિદાન દેવાય છે. તે વખતે દિન-દુ સમાજ એમાં ઉદ્ધાસ માણે છે.

એવી દિન-દુ વિધવાનું જીવન શું ? ઉપ-વાસ ને તપશ્ચર્યા સિવાય એના કમો જીજ્ઞાં કાંઈ જ લખાયણું હોતું નથી. એને સારાં વસ્ત્રો પહેરવાનાં મળતાં નથી. એના વાળમાં કદી તેલધૂમેણ નાખવાનું કે તેને વ્યવસ્થિત રાખવાનું હોતું નથી. દેહ પ્રત્યે ગેરરકારી જતાવની એ તેની ધર્મ લેખાય છે. ઉત્સવના પ્રસંગોમાં આનંદ કરવાની મનાઈ હોય છે. એનું દર્જન જ અપશુકનીઆઈ લેખાય છે. જ-મેલસવ કે લગ્નોત્સવમાં તો એણે ખૂણામાં જ બરાઈ રહેવાનું હોય છે.

કાંઈ પછુ પુરુષ આવી અવહેલના સદન

કરશે ? તો અધિયાતા 'શારીરિક બલનો આવો ગેરલાભ શા મારે ઉઘાવોય છે ? બહેન-દોકરીઓ પ્રત્યેનું આતું ધાતકી અનિષ્ટ કેમ નભાવી લેવાય છે ? રિવાજ પડી ગયો છે તેથી ? જાણાવટ મારે આનાથી વધુ સારો કયો પ્રશ્ન જરૂર ? નિર્જાન ને નિરાધાર વ્યક્તિઓ પર આ રિવાજ અદ્વિત ત્રાસ વર્તાવો રહ્યો છે છતાં તેનો કયો ઈલાજ જ નથી ? સતીનો રિવાજ એવી ત્રાસ બરી છ'ડીથી છુટકારો આપતો. સરકારે એ રિવાજ દૂર કર્યો તો એનું મૂળ કેમ દૂર ન કર્યું ? આ તો એથી વધારે ધાતકી રિવાજ છે. હિંદુ સમાજ એ ત્રાસ કેમ નિવારી ન કરે ? અગાંત ખામ વિધવાઓને દુઃખમય જીવનમાંથી કેમ ઉગારી ન શકે ?

ગ્રામજીવનમાં સ્વર્ગ ખડું કરનાર પોતાની મંડળી સાથે શહેરનો વૈલવ વિલાસ છોડી

ગ્રામ પુનરોદ્ધારમાં જીવન સમરપે છે ને યુવાન યુવતીઓને પોતાના કર્તવ્યનો રાહ જતાવે છે.

પાકું પુકું : કળામયં કવર જેકેટ પૃષ્ઠ ૩૨૫ કિંમત રૂ. બે

[અહેનાએ પાતપોતાની આવડતી વાનીઓ લખી મોકલવી.]

ખટાકાનાં ગુપચુપ

ખટાકા ૧ શેર, એળચી પ્રમાણસર, ખાંડ ૦૫ શેર, ફેરા રીતસર, બદામ, ચારાળી, પીસ્તા ને દ્રાક્ષ.

ખટાકાને ખાફીને, આગળના અંકમાં દર્શાવ્યા મુજબ, હુંદી તૈયાર કરી, ૦૫ શેર ખાંડની એકતારી ચાસણી તૈયાર કરી, ફેરા નાંખી દઈ, ખટાકાનો લુઓ લઈ દાયમાં દવાવી પુરી કરી, બદામ, ચારાળી ને પીસ્તાને ખારીક ખાંડી એળચીની ભૂકી મેળવી, દ્રાક્ષ નાંખી, એ બધા બૂઝા એકત્ર કરી, પેલી (ખટાકાની) પુરીમાં મૂકી, પેડીસની માફક ગોળ કરી, એક સગડી પર પેણી મૂકી, ગુદાખજાણી માફક, એક ઝાશ પર મૂકી, ધીમાં ઝખોળી લાલ ચણેથી ફેરવવા, અને એકે બાજુ બરાબર યથા પછી ચાસણીમાં એકેક ધાણુ નાંખી, બીજે નાંખતાં પહેલાં કાઢી લેવાં. આ ગુપચુપ ખટુ દહેઝતદાર લાગે છે અને દુરાળમાં પણ ખાઈ શકાય છે. ખટાકાનાં દર્દીવડા.

ખટાકાનો ઉપર મુજબ હુંદા કરી, મીઠું, આદું, ગરચાં, હીંગ, ફાચી, કેપડું નાંખી, બધું એકત્ર કરી વડાં કરવાં અને ગરમ ગરમ પહેલાંથી તૈયાર કીધેલા ગોળા દહીંમાં નાંખતા બહું. જે દહીંવડાં તૈયાર થયા પછી ખાવામાં લેવાં.

વિમળાબહેન દવે

એપ્રીલ માસનાં અંકમાં

આવેલાંનો જવાબ

નાના બચ્ચાને આર રહો હોય સારે—
આ વિષે ગુજરાતી સમાજ તરફથી જવાબ માંગ્યો છે, જે નીચે મુજબ છે.

કેળાના બડા કટકા કરી, તડકે સુકવવાં, બરાબર સુકાઈ ગયા પછી પિત્તળની કઠાઈ, નદિં તે તપેલીમાં ધીરે તાપે મુકી શેકાયા પછી, ખાંડીને એની રાખ કરી દવાના કામમાં લેવી.

ખટુરના ઠગીઆ કાઢી નાંખી, તડકે સુકવી ઉપર મુજબ તપેલીમાં શેકી કાળા થાય પછી ઉતારી, ખાંડીને એની રાખ કરી, દવાના કામમાં લેવું.

કિકુઃ વિમળાબહેન પટેલ
મઠની પુરી

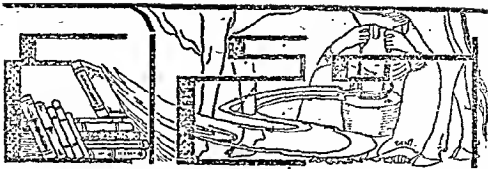
મઠ લઈ તેને પાંચ ૭ કલાક પલાળી તડકે સુકવવાં, કડક થાય ત્યાં સુધી સુકવવાં. પછી ખાંડચીવામાં ખાંડી ફેતરાં ઉઘાડી ઝીણું દળવાં ને તેમાં છાંં તથા મીઠું ન્દેહતા પ્રમાણમાં વાટીને નાખી લોટને દુધથી કાંબુ બાંધવો. પછી તેને બે ત્રણ કલાક પલાળવા દઈને ખૂબ ખાંડી મસળવું. પાતળા લુઆ કરી તેને મોટી પુરી સરખો વણી પેણીમાં તેજ મૂકી તળવાં. તેજ ઉપર ફીણ આવે એટલે ફેરવી તરત કાઢી લેવાં. આ મઠીયાં ચા સાથે પણ ખવાય છે.

વિરાખા વકીલ

રાઈતી

રાઈતી ખાવાં એ ધણુજ અચૂકચૂટી લખાં સ્વાદનો અનુભવ કરવા જેવું છે. રાઈ દીધેલાં દહીંવાં પણ ધણાં સ્વાદિષ્ટ લાગે છે. રાઈતી કઈ કઈ બાતનાં અને કેટલાં અને છે તેમ જ ફીણેલી રાઈતી કેટલી વસ્તુઓ અને છે તેની નામાવલિ કોઈ બેન લખી જણાવશે તે ઉપકાર થશે.

ચંદનબેન ઠાશી

વિલાસી યૌવન !

શ્રી. રમણદાસ વ. દેસાઈ

મોગસાઈ પછીની હિંદુ સ્ત્રી વિલાસી સંવાળપ અસીપ યામ ગઈ. મગજૂત મહારાષ્ટ્રીઓને શિવાજીએ સંગઠન કર્યાં. એ સંગઠનમાં સક્રિય હતી, જ્વલંત ભાવના હતી, મૃત્યુની સામે યવાની વીરતા હતી. શંભાજીએ શિવાજીની ગાદી લીધી, પરંતુ શિવાજીની મદત્તા ન લીધી. શંભાજીએ તો મોગસાઈ વિલાસને મહારાષ્ટ્રમાં ફાળવ કર્યો અને બળવાન, છુદ્ધિમાન પેશ્વાઓને રાજકાજ સોંપી ઇનપતિની છત્રીમાત્ર ઝોદી રાખી. શિવાજીએ ઊંચું કરેલું નલિંક સંગઠન તથા પેશ્વાઓ સુધી પહોંચ્યું. એક પાસ કન્યાકુમારી, બીજી પાસ કલકત્તા, ત્રીજી પાસ સોરઠ અને ચોથી પાસ અટક નદી સુધી મહારાષ્ટ્રી વીરોએ પોતાના ઘોડા ફેરવ્યા. પણ પછી ! એની એ જ કથની ! આનંદોઆર્ષનું રૂપ અને રાધોબાનો કે ઉપરનો મોહ, પાછરાવનો એશઆરામ અને મરાઠાઓએ સ્વીકારેલી મોગસાઈની અજીદી વિલાસવૃત્તિ એ બધાએ હિંદુપત પાદચાહીના લગભગ રચાઈ ચૂકેલ દુર્ગને જમીનદોસ્ત કર્યો.

મહારાષ્ટ્રે તો લગભગ આટલું એ જગતું જીવન રાખ્યું, પણ ગુજરાતે તો કરજીઘેલાની સાથે મદઈખોઈ તે પાછી હજી મેળવી જ નથી. એ પરાધીન, નિર્બળ સર્વની આગળ ત્રિચારો

લાગતો પામર ગુન્ગાતી કંલાને નામે જ્યારે નાચંવા માંડે છે ત્યારે મને એક ગુન્ગાતી તરીકે મહારી પામરતાના અયામ બિડાણનો ખ્યાલ આવ્યા જ કરે છે. જે યુવકને કુરતી ન આવડે. એને તૃત્ય કરવા દેવાય ! એના તૃત્યમાં નામદઈ સિવાય બીજું કંઈ તૃત્ય આવી શકે ? જે યુવકને બ્યાયામનો શોખ નથી, જે યુવકને અંગમહેનતમાં શરમ આવે છે, જે યુવકની કમર વળા મઈ છે, એ યુવક તૃત્ય કરે એ વધારે સારું કે બખાડામાં જઈ કસરત કરે એ વધારે સારું ? જેને કસરતને શોખ નથી, જેનો દૃશ દેહ ગુન્ગાતીની શરમનો નમ્નો છે એને નાચતો જોવો એ ગુન્ગાતીની શરમ વધારવા જેવું છે. પરાધીન દુર્બળ, નિર્મોહ, સત્વદીન પ્રજાને તૃત્ય કેવાં ? વિલાસી શુંગાર સિવાય એ તૃત્યમાં કયો લાવ લાવી શકે ? એ શુંગારરસ નહિ પણ રસોભાસ છે. તૃત્યનો વિરોધી તરીકે નહિ પણ તૃત્યના પૂજક તરીકે હું આ કડવો વાણી ઉચ્ચારું છું. આજના ગુન્ગાતીને તૃત્યશોખ માનસિક માંદગીનું જ પ્રદર્શન છે.

રૂપવર્ગ, સૌન્દર્ય અભિમાન, વિલાસ અને મોહ એ વૃત્તિઓએ મહારાષ્ટ્રને ઊંચલાવો પાડ્યાં છે. આપણું હિંદુ તો ઊંચલી પડેલું રાષ્ટ્ર છે જ. એને ઊંચલી પડવું પડયું એ પણ

એ જ વૃત્તિઓને પ્રતાપે. આપણે પુનર્જીવન મેળવવું હોય, પ્રજ્ઞનું પુનર્વિધાન કરવું હોય તો નાજુકી, રૂપસંપત્તિ, સૌન્દર્યલોભના, રંગરાગ-નાચ અને માનથી તો લાગ્યે જ બની શકે. પ્રજ્ઞનાં નવવિધાન તો ખડતલ સ્ત્રી પુરુષોની શરીરશક્તિમાંથી, કદ નિશ્ચય અને સંકલ્પમાંથી, આત્મભોગ અને બલિદાન-માંથી સ્ત્રી સકાય. સહજમાં નાચી જીકતાં સ્ત્રી પુરુષોનાં. ફાતરાં કૂંકે મારી ઉરાડવાના જ કામમાં આવે છે અને એ ફાતરાંના તો આપણે બનેલા જ છીએ. નવીનતાના દેખાવ પાછળ આપણે જુનો હિંદી રોગ ફરી પાડો ધર

ફરી ન બેસે એ આપણે જોવાની બહુ જ જરૂર છે.

આપણો સુવક આમ શરીરે દુર્બળ છે; એના દેહને દીપાવવા એ કૃત્રિમ ઉપાયો યોગ્ય છે. એવા દુર્બળ દેહમાં માનસ પણ દુર્બળતા ધાર્યું જ હોય એ દુર્બળ માનસ વિલાસથી જ રામે. વૃત્તના લટકા અને ગીતના રાગદ્વામાંથી એનું રોગિષ્ઠ માનસ તૃપ્તિ મેળવવા મથે છે. દુર્બળતામાં તૃપ્તિ પણ અતૃપ્તિ જ હોય છે. એટલે જ સીનેમા વધારે ગમે છે. પરાધીન પ્રજાના યૌવનને આ રંગરાગ શોભે ખરા ? [દાંડીયો]

ગાન્યુઆરી ૧૯૪૩ તો અંક દરેક ગ્રાહકને વી. પી. રૂ. ૪-૧૨-૦ મોકલવામાં આવશે. તે દરેક ગ્રાહકોએ સ્વીકારી લેવું. જેમણે લવાજમ આવી ગયું હશે તેમને અંક રાખેલા મુજબ મળી જશે. જે લાઈ-બહેનને ગ્રાહક તરીકે ન રહેવું હોય તેમણે ડીસેમ્બરના અંક મળતાં તુરત કાર્યાલયમાં જણાવવું. જેથી બેલા પર્ચમાં આવી અસહ્ય મોંઘવારીમાં કાર્યાલયને ઉતરવું પડે નહિ. અમો ઈચ્છીએ છીએ કે તમા ગ્રાહક રહી આ જુના માસિક પત્રને રોકો આપશો જ.

—મંત્રી

વાળની હીફાજત માટે

નેરોલનું આમળા નં. ૧

હેરઓઇલ વાપરો.

હઝારો પ્રતિષ્ઠીત કુટુંબોમાં કાયમ વપરાય છે.

નેરોલનાં હેરઓઇલસ તથા તેલ-ગના-વવાનાં એસેન્સ (મુગધી) મથૂર છે.

ધી નેરોલ એજન્સી અત્તરવાળાં ત્રણ દરવાજા, અમદાવાદ.

ચીનની આધુનિક નારી

ચીન પરની આપત્તિએ આધુનિક ચીનાઈ નારીની આંખોમાંથી આંસુ પાડવાને બદલે એને અનેક પ્રકારનાં કઠિન કાર્યોનો ભોગ ઉઠાવતી કરી છે. દેશની નવ-રચનાનું અને દેશના રક્ષણનું-એ બંને કાર્યોમાં ચીની સ્ત્રીઓ પોતાનો મદદરતો ફાળો આપી રહી છે અને દુનિયાને બતાવી રહી છે કે નારી એ અબળા નથી, શક્તિસ્વરૂપ છે.

ચીનના પુનરુત્થાનમાં અને આગળના તેના યુદ્ધમાં ચીની નારી મદદરતો બાગ બગતી રહી છે, ચીનની પ્રથમ નારી મહામ આંગ-કાઈ-શેકની મૃત્યુના આગે દુનિયાની મૃત્યુશોકી અગ્નિવણ વ્યક્તિઓમાં ધાપ છે અને તેમની નેતાગીરી નીચે ચીની સ્ત્રીઓ પોતાના રાષ્ટ્રને જાંચે લાવવા માટે અપાર શ્રમ જોડાવી રહી છે.

મહામ આંગ-કાઈ-શેક આગે નવા ચીનની જીવંત પ્રેરણા છે એમ કહીએ તો ખોટું નહિ લેખાય, એનું વીરત્વ, આદર્શ બક્તિ, કર્મ-શીલતા અને શુદ્ધિભક્તિ અબ્બેડ છે; અને એને લીધે જ રાષ્ટ્રવાદી ચીનના વિમાનખાતાના નાયબમંત્રી તરીકે સફળ કામ કરવા તે શક્તિ-માન યજ્ઞેલી. દુનિયાના કોઈ દેશમાં બીજા કોઈ પણ સ્ત્રીએ આ જાતનું-વિમાન ખાતાના નાયબમંત્રીનું-કામ હજુ સુધી ક્યું નથી.

ચીનના પ્રાણપુરુષ સમા માઈસ આંગ-કાઈ-શેકની સૌથી વિશ્વાસુ સલાહકાર તરીકે જ કામ આપીને મહામ-આંગ બેસી રહેતી નથી. યુદ્ધને લીધે અનાંધ બનેલાં બાળકોનાં અને ધવાએલા સેનિકોનાં કુટુંબોના રાહત કાર્યનું તંત્ર સંચાલન એ જ કરે છે.

વળી તે ઈ સ્પતાલોની મુલાકાત પણ લે છે અને બીજા ચીની સ્ત્રીઓ સાથે ધાપલોની

સારવારમાં ભોગ્ય છે, જતે મલમપટા લગા-વાનું કામ પણ કરે છે; અને આ બધા ઉપરાંત સૌથી મદદરતું તો એ છે કે ચીનની મૃત્યુશોકી 'ન્યુ લાઈફ મુવમેન્ટ' એટલે 'નવ-જીવન આદિશન'ની નિર્વાહિકા તરીકે એ કામ કરે છે.

આ 'નવજીવન આદિશન' ચીનની પ્રજામાં પ્રાચીન અને આધુનિક ચીની સંસ્કૃતિનાં ગુણો સિંચવાનું મદદરતું કામ કરે છે, ચીનની પ્રજામાં સ્વાવલંબન અને સંયમની ટેવો પડે તે માટે આ 'નવજીવન આદિશન' પ્રયત્ન કરે છે. આ આખા આદિશનનું સંચાલન મહામ આંગ-કાઈ-શેક જ કરે છે.

આ તો મહામ આંગ-કાઈ-શેકના કાર્યની જ વાત ચર્ચ. આ ઉપરાંત ચીનની બીજા 'અલુગવાએલ વીરાંગનાઓ' શું કરે છે? એમનાં કાર્યની તારીફ કરતાં મહામ આંગ-કાઈ-શેક કહીએ શકતી નથી, કારણ કે આપની કાતના ચીનના પકડરમાં તેમનો ફાળો જોવો તેવો નથી.

છેલ્લાં પચોસ વર્ષમાં ચીનના રાષ્ટ્રજીવનમાં જે પલટા આવ્યા છે, તેને લીધે ચીનની નારી સ્વતંત્ર ચર્ચ છે; અને સ્વતંત્રતાને લાયક તેજો છે, એમ તેમજે આ યુદ્ધમાં પુરવાર કરી આપ્યું છે.

યુરોપેએ ચીનના રક્ષણ માટે લોહી રેડ્યું છે, અને સ્ત્રીઓએ તેની નવરચના માટે પ્રતીગો પાડ્યો છે. જપાને ચીનના નવા સ્થપાએલા ઉદ્યોગોનો નાશ કર્યો, તેની સામે ચીને સહ-કારી ઔદ્યોગિક મંડળોએ સ્થાપી, ચીનની ઔદ્યોગિક જરૂરીઆતો પૂરી પાડવાનો વિરહ પાવા પરનો પ્રયોગ શેર કર્યો, અને ચીનની

ઝીઓએ આ સહકારી ઔદ્યોગિક મંડળીઓના કામને આગળ ધપાવવામાં પૂરેપૂરો સહકાર આપ્યો. આને પણ એ કાર્યમાં ચીની ઝીઓનો ફાળો ધણો મોટો છે.

નવાને ચીનના ને પ્રદેશો લઈ લીધા, તેની નિરાશ્રિત ઝીઓને જૂખમરૂઆથી બચાવવા અને તેમની શક્તિનો ઉપયોગ કરવા માટે ચીનની સ્ત્રી-કાર્યકરોએ તેમને નવા ઉદ્યોગો શીખવ્યા અને તેમાં તેમને કામે લગાડી રવાવલખી બનાવ્યાં અને દેશના ઉદ્યોગો પણ આગળ વધાર્યો.

યુદ્ધને લીધે અનાથ બનેલાં પંદર લાખ બાળકોને રાખવાની, ખવડાવવા પીવાવવાની અને કેળવણી આપવાની વ્યવસ્થા પણ ચીનની આ નવા યુગની નારીઓએ ઉપાડી લીધી છે. વળી ધાયલ સૈનિકોની સારવાર કરવાનું જ નહિ, તેમને લખતોલખતો શીખવવાનું અને નિર્દોષ મનોરંજન, પ્રેરક પાઠવાનું કાર્ય પણ આ ઝીઓ કરે છે. વળી દેશકરમાં ફરીને લોકોને યુદ્ધ વિષેના સાચા સમાચાર દેસાવવાનું અને કાપણો દ્વારા પ્રજાનો જુસ્સો ટકાવી રાખવાનું કામ પણ ચીનની નારીઓ સફળતાપૂર્વક કરી રહી છે.

આ કામ પણ જાણે ઓછું હોય તેમ દેશને માટે લાડવાનું કાર્ય પણ આ ચીની વીરગીતાઓ કરે છે. ચીનના લશ્કરમાં પુરોનાની પદ્ધતિ રહીને થતું સાચું લડનાર પાંચમી ૭ હજાર જેટલી ઝીઓ છે. હથિયારસજ્જ એ ચીની નારીઓ પોતાનાં કાર્યો દ્વારા કહે છે કે

“રાષ્ટ્રના રક્ષણનો જોગો જીકાવવામાં પણ અમે અમારો ફાળો આપવા માગીએ જ છીએ.”

રીતસરના લશ્કરમાં રહીને લડતી આ પાંચ-૭ હજાર ઝીઓ ઉપરાંત ગેરીલા યુદ્ધમાં મદદરતનું કાર્ય કરતી બીજી અનેક ઝીઓ છે. આ સંજોઈ બ્યાન એએ એવી એક વાત તો એ છે કે આ ચીનની પ્રથમ ગેરીલા ટુકડી જીતી કરનાર એ સ્ત્રી જ હતી.

આ ઉપરાંત રેલ્વેના જીકાવવાનું, ધોડા પર મદદલાઈ લઈ જવાનું અને એવાં બધાં યુદ્ધોપયોગી કાર્યો કરવામાં પણ ચીની સ્ત્રી પુરુષની સાથે જ છે. યુદ્ધનું કે રોજના જીવનનું એક પણ કાર્ય એવું નથી કે જે ચીની સ્ત્રી આજે ન કરતી હોય.

ધોડા વખત ઉપર ચીનાઈ સહકારી આ-લોગિક મંડળીઓની એક આગેવાન ઓ-કાર્યકરે કહ્યું હતું કે “જો આપણે આપણા દેશની સાચી સેવા કરી શકીએ અને આપણાં કાર્યો દ્વારા પુરવાર કરી શકીએ કે આપણે તકલીફો ખરદારત કરી શકીએ છીએ અને પુરુષની સદાવતા વિનાં આપણા પોતાના પગ પર, આર્થિક રીતે સ્વાવલંબી થઈ જીભા રહી શકીએ છીએ, તો આ યુદ્ધને અંતે ચીનની નારીનું સ્થાન ૧૯૩૭ માં હતું તેના કરતાં ધણું જુદું, અનેકગણું વધુ સારું હશે.”

ચીનો સ્ત્રી સમજે છે કે રાષ્ટ્રનો પ્રગતિ-માં જ એની પ્રગતિ છે અને એમાં એ જેટલો ફાળો આપે છે તેટલો જ ઝીઓની સ્થિતિમાં સુધારો થવાનો છે. (“જન્મભૂમિ”)

બંહેનોને ઉપયોગી રાસ-ગરબાના પુસ્તકો

રાસ પરીમલ	૨-૦-૦	રાસ બ્રીસી	૦-૮-૦
રસીકાના રાસ	૦-૪-૦	મંગળ ગરબાવળી	૦-૨-૦
રાસ તરંગીણી	૦-૮-૦	રાસ ગંગા	૦-૮-૦
ગીત રજની	૦-૮-૦	કથાકુંજ	૦-૪-૦

સમાજના અણઉકેલ કોપાની હજાવટ કરતી નવલકથા

દિલના ડંખ

અમૃતલાલ ત્રિવેદી
ડિ. ૩. અઢી

લખો : જીવનલાલ એન્ડ સન્સ : ગાંધીરોડ, અમદાવાદ. અને મુંબઈ-૨૧

અમદાવાદ ખાડીઆ ચાર રસ્તામાં રહેતા પંચાવન વર્ષના ગોવિંદલાલ રણછોડલાલ જાનીને પોતાની ત્રીજી વખતની પત્નીનું મરણ થયે હતું અને પાંચ મહીના થયાં છે. ત્યાં તે તેમણે ૧૭ વર્ષની એક કુમારી વયની બાળા સાથે ચોથીવારના લગ્ન પોતાના ઘરના ચોક-માં જ કરી લીધાના સમાચાર મળ્યા છે. તેમને પુત્ર-પુત્રીઓ મળી પાંચ સંતાનો છે. [શ. સ.]

×

શ્રી ભગિની સેવા મંડળ, કાલોલનાં મંત્રી માત્ર પંચાવત કાલોલનાં સભ્ય તથા ડીસ્ટ્રીક્ટ સ્કૂલ બોર્ડનાં માણ સભ્ય અને કાલોલ તાલુકા પરિષદના પ્રમુખ જન્મલીલા મદનરાય દેસાઈ ડેસેલ રેશન ઉપરથી ધરપકડ થઈ છે.

×

સુબર્ષમાં એફીન્ડરન કોલેજના પ્રિન્સીપાલે કોલેજના પ્રથમ વર્ષમાં અભ્યાસ કરતાં વિદ્યાર્થીની કુમારી કુમુદબહેન અમૃતલાલ શેઠના વાલી પર એક પત્ર લખી જણાવ્યું છે કે કોલેજના બોજ સત્ર માટે કુમુદબહેનને દાખલ કરવામાં આવશે નહિ.

×

વડોદરાના જાણીતા ડોક્ટર રમણલાલના પુત્ર બાલુભાઈની પત્નીએ પોતાના ધણી પાસેથી છૂટા પડ્યા માંગ્યા છે.

×

અમદાવાદમાં તા. ૨૩-૧૧-૪૨ થી મોસી ચાલુ થતી હોવાથી આગેવાન મીઠમલેકોને દારે બહેનેના ઉપવાસના મંડાણ ચર્ચા હતા. અને કંઈક સમાધાન થવાથી ઉપવાસ તેઓએ છોડ્યા છે.

લીંબડીના સ્વ. ના. મ. શ્રી. દિગ્વીજય સિંહજીનાં કુંવરી શ્રી ધર્મેન્દ્રકુમારીનું વેતીશાળ અહીં રાજપુરના ના. યુવરાજ કુમાર શ્રી સુરેન્દ્રસિંહજી સાથે થયેલ છે.

×

સુરતના ગોપીપરાના એક ખાનદાન જૈન ઝવેરી ટ્રાટુભાઈ તલસ્યંદ ઝવેરીની યુવાન અને શિક્ષિત પુત્રી કમુબહેને પોતાની રાજ્યપ્રીતી અને કાયદેસર જાહેરાત સાથે, વિધિસર ઈસ્લામ ધર્મ સ્વીકાર્યો હતો અને પોતાનું નવું નામ મહેરુનિસા રાખી, સુરતના એક યુવાન કુપના વેપારી સંપદ ટાટુંભિયા બંને અલીમિયાં સાથે શાદી કરી લીધી હતી.

×

કોટડાપુરના એક તરુણ જાગીરદારની પત્ની શ્રીમતી ઉષાદેવી ચૌહાણ તેમના તારાખાઈ પાઈ ખાતેના રહેઠાણ 'ઈન્દુમતી વિલા' ખાતે મરેલાં મળી આવ્યાં હતાં. સ્વર્ગસ્થ ઉષાદેવી કોટડાપુરના સેનાપતિ સાહેબ તથા જાગીરદાર શ્રી. કાપોચીકરનાં એકાકી પુત્રી હતાં તેઓ પોતાની પાછળ નવ માસનો એક પુત્ર મૂકી ગયાં છે.

×

વેધપુરમાં શ્રીમતી ચક્રવર્તીદેવી તથા રમાદેવોની આગેવાની હેઠળ એક સરખસ નીકળ્યું હતું. જનતાએ સારી સંખ્યામાં ભાગ લીધો હતો. ધોમના ચોક ખાતે આ સરખસ સભાના રૂપમાં ફેરવાઈ ગયું હતું. શ્રીમતી ચક્રવર્તીદેવીએ પ્રમુખસ્થાન લીધું હતું.

×

અમદાવાદ જિલ્લા યુદ્ધ સમિતિમાંથી પારસી બાનુકુમારી ઈલા જલ્લાગીર મહેતાએ રાજનામું આપ્યું છે.

x

મુંબઈની મેસર્સ દેવકરજી નાનજીની પ્રખ્યાત પેદીના માછી ભાગીદાર શેઠ કલ્યાણજી ચત્રજીજીનાં વિધવા ગં. સ્વ. પુલકારબાઈનું ૭૧ વર્ષની વયે અવસાન થયું છે. સ્વર્ગસ્થ છેલ્લા એક માસથી બિમાર હતાં. તેઓ પોતાની પાછળ એક પુત્રી, બે પુત્રો તેમજ બહેનો સ્નેહી વર્ગ મૂકી ગયાં છે.

x

પાટણમાંના બાલમંદિરના અધ્યાપકની સોળ વર્ષની પુત્રીનું ત્રણ મુંડાઓ અપહરણ કરી જતાં શહેરમાં ભારે સનસનાટી ફેલાવા પામી છે. આ મુંડાઓ યુવતિને બળદગાડીમાં નાખીને લઈ ગયા હતા. તપાસ બાદ પાટણથી સાત માઈલ દૂર આવેલા મણ્ડ ખાતેથી તે યુવતિ મળી આવી હતી. તેને એકલી છાંડી દેવામાં આવી હતી.

x

કચ્છના સાબરમતીના શા. જેઠાભાઈ કરમશીનાં પુત્રી બહેન રતનબાઈના પતિ હનના મંજળ દેરા વખતે જ બીમાર પડ્યા અને ૨૦ દિવસની દુકા મંદગી બોગવી અવસાન પામ્યા. એ દુઃખદ વસ્તુની નોંધ લઈ ઉક્ત રતનબાઈને કુમારિકા તરીકે જાહેર કરવાને લગતો કરાવ શ્રી કચ્છી વીરા ઓસવાળ દહેરાવાસી ત્રેન (મુંબઈ) મહાજનની સાધારણ સભામાં રજૂ થયો હતો.

x

અકલકોટના રાજનાં માતૃશ્રી દેવેજર રાણી તારાબાઈ ભોંસલે અવસાન પામ્યા છે,

શૃદ્ધલક્ષ્મી માટે વસાવવાલાયક અપૂર્વ પુસ્તક

સતી મં ૬ બ

ભાગ ૨ બે. આવૃત્તી પાંચમી

આ પુસ્તકમાં બે વિભાગો આપવામાં આવ્યા છે.

પહેલા વિભાગમાં:-દેવીગુણની સતીઓ, તપસ્વિની સતીઓ, પતિપ્રાણી સતીઓ, વીર સતીઓ.

બીજા વિભાગમાં:-શ્રીપુરુષનું કર્તવ્ય, ઉત્તમ વરકન્યા શોધવાની રીત, ઘરકામની વ્યવસ્થા, સૌંદર્ય દર્શાવવાની ચાલતી રીત, ઘરઉપયોગી હુન્નરકળા, જીવન જાળવવાના ઉપાય, ઘરઉપયોગી પદાર્થજ્ઞાન.

આસ રોગો:-ચિકિત્સા, ગર્ભાવસ્થાના રોગો, મુલાવડ કેમ કરવો? વગેરે.

બહેનને ઉપયોગી અને ઘરમાં રાખવા જેવું પુસ્તક

સોનેરી : પાકું પૃષ્ઠ : પાના ૬૫૦
કિ. રૂ. ૩૦ ટ. બે બાર આના

— લખો : —

જીવનલાલ અમરશી મહેતા.

ગાંધીરાય, પીરમજા રોડ, અમદાવાદ.

સુરતના મોટેશ્વર મહાદેવની પોળના જાતિલાલ હરિલાલ દરજીની સ્ત્રી ચૂલો સળગાવી ચાલ બનાવતી હતી ત્યારે એકાએક લુગડું સળગી જતાં દાંડો જવાથી તેણીનું હોસ્પિટલમાં મરણ નીપજ્યું છે.

x

માતાને મારી નાંખી

હાહોદથી ૭ માઈલ દૂર છાપણ ગામે એક બીલ પોલીસ પટેલે પોતાની માને કાઢ્યું માની કાઢીને માર મારી મારી નાંખી છે. આ પરથી તેને પકડવામાં આવ્યો છે.

બેન પાસ થયાં

સુરતની રૂપમાબાઈ હોસ્પિટલના લેડી ડોક્ટરનાં પુત્રી કુમારી પદ્મ દેસાઈ મુંબઈ ગાંધી મહાવિદ્યાલય મંડળ તરફથી સેનાયેલી ચાલુ વર્ષની પરીક્ષામાં 'સર્જીન પ્રવેશિકા'ના બીજા વર્ષમાં બીજા વર્ષમાં પસાર થયાં છે. સુરત ખાતે આ પરીક્ષા પસાર કરનાર તેઓ પ્રથમ જ મહિલા છે.

બેનોની ધરપકડ

સુરત આર્ટ્સ કોલેજ આગળ ચોરી કરવા માટે શ્રીમતી ગરીબબહેન રામભાઈ પટેલ તથા શ્રીમતી જગદબહેન ત્રિકમભાઈ પટેલની ધરપકડ થઈ છે. નાનપરા વિભાગમાં આવેલા એક મકાન પર પોલીસે દરોડો પાડ્યો હતો. પરંતુ કંઈ બાંધાબધું હાથ લાગ્યું ન હતું.

x

પૂનામાં આ અકવાડીએ બત્રીસ પુરો અને પાંચ બાળાઓ મળી કુલે ૩૭ સલામતીએને શહેરમાં મેરકાપદેશરના દેખાવો કરવા માટે ત્રણ માસથી લઈને બાર માસ સુધીની સખત કેદની સજાઓ કરવામાં આવી છે.

x

નાશિકમાં આ અકવાડીએ બાળકો તથા બાળાઓએ પ્રભાતફરીઓ કાઢી હતી. સ્ત્રીઓએ સરખસો કાઢ્યાં હતાં. સરખસને પોલીસે વિખેરી નાંખ્યું હતું. ચંદવાડ ખાતે દિંદ રસણ ધારા હેકળ કેટલીક ગિરફતારીઓ કરવામાં આવી છે.

x

મુંબઈમાં આ અકવાડીએ શેર બજાર આગળ ચોરી કરવા માટે પકડાયેલી ત્રણ બહેનો શ્રીમતી કાન્તાબહેન, શ્રીમતી ચંદનબહેન અને શ્રીમતી કુસુમ વાસુદેવને મજબૂત પોલીસ કોર્ટમાં બંધી કરવામાં આવતાં મેનિરટ્ટે તેમને ફરકને રૂ. ૧૫૦ નો દંડ અથવા તો ચાર અકવાડીયાની સાદી કેદની સજા કરી હતી.

x

અમરેલીના સરકારી દવાખાનાની દસ વર્ષની તોફારી બાલ ચાલુ ચળવળ અંગે રાજનામું આપનાર નર્સ શ્રીમતી સુમતીબહેનના ધરની આ અકવાડીએ પોલીસે જડતી લીધી હતી. મોટી રાત પછી તેમને પોલીસ કચેરીએથી છોડવામાં આવ્યાં હતાં. જેડતીનું કામ કલાકો સુધી ચાલ્યું હતું. દવા માટેની સ્પીરીટની ખાટલીઓ અંગે પોલીસે આ પગલું ભર્યું હતું.

x

—માનવ કૃત્યોને હિંસુપદ સમાન—

આફ્રિકામાંથી કાઢી-શીતી લોકોને લાલચ આપી અથવા બળાતકારે અમેરિકા લઈ જઈ બકરા-મેદાની પંકે વેપાર ચલાવતાં તેના શમયેક નવસકથા

ગુલામી વેપાર [લાગ પહેલો-બીજો સાથે]

પાકું પુકું : કિંમત રૂ. ત્રણ

આ પુસ્તકની ૩૧ હબર નકલો અમેરિકામાં જ વેચાઈ હતી એ 'અકેસ ટામ્સ ફેબીન' નો સુન્દર શૈલી અને સરળ ભાષામાં ગુજરાતી અનુવાદ પ્રસિદ્ધ થયો છે.

લખો : સ્ત્રીબોધ આફ્રીસ : ગાંધીરોડ અમદાવાદ

શ્રી કેશવપ્રસાદ સી. દસાઈ

સંસ્કાર લક્ષ્મી

લેખક : ડુંગરસી ધરમસી સંપદ. પ્રકાશક : એન. એમ. કમ્પરની કું. મુંબઈ નં. ૨ પાકુ પૂંઠું. ૬૫૦ પાનાં પુષ્કળ ચિત્રો બહા પૂઠાની પેરી સહિત કી. રૂ. ૫-૦-૦

પુસ્તકાલયનો અધિષ્ઠાતા આ પુસ્તકને કયા વર્ગમાં મુકશે તે કહેવું મુશ્કેલ છે. એ વાર્તા નથી, નિબંધ નથી. દુનિવેશીય કે ક્ષાન્તિ પુસ્તક નથી; છતાં એમાં આ સર્વ છે. પુસ્તક એ વિભાગમાં છે. પ્રથમ વિભાગમાં આપણા તહેવારો અને વૃત્તો. કુટુંબનોંધ અને ઘર અર્ચની નોંધના પાનાં, રંગોળી અને સાથીયા ચિત્રો સાથે, અને ભરતચંદ્ર શિવચ, મોતીના પક્ષા બનાવવાની માહિતી તેમજ સૌમાન્ય શબ્દગારની માહિતી વગેરે છે. વ્યવહારનું પ્રકરણ પૂરું થયા બાદ બીજા પ્રકરણમાં સ્ત્રીઓના આદર્શ જીવન માટે ચર્ચા અને બોધ છે. પંચાસ પ્રકરણમાં વહેંચાયેલા આ વિભાગ વિવિધતાથી ભરપૂર છે. મુખી ગૃહ અને આદર્શ કુટુંબનું નિરૂપણ કરીને ધરના બજેટની વાત સમજાવી છે. ત્યારબાદ દાંત, આંખ, નાક-કાન અને વાળની સંભાળ કેમ રાખવી તે જ્ઞાઓની બનાવટ સાથે આપ્યું છે. ખોરાકના પ્રકરણમાં વિદ્યાર્થી સંબંધી તેમ જ જનુઓ સંબંધી માહિતી તેમ જ જુદા જુદા પ્રકારના ખોરાકના ગુણદોષ આપ્યા છે. કુટુંબ, સામાજિક બદલાઓની પણ ચર્ચા કરી છે. દર્શન તથા વાતોના દુયક્ષ્યોથી ધણા પ્રશ્નો સ્પર્શતાથી સમજાવ્યા છે. સ્ત્રી શિક્ષણ સંબંધી પણ ચર્ચા કરી છે. પુરાણકાળની વિદુષીઓનાં દર્શનો પણ આપ્યા છે. ત્યારબાદ શરીરના અવયવની રચના તથા સ્ત્રીઓના ખાસ અવયવો વિષે પ્રકરણ છે. ગર્ભાવસ્થા તથા પ્રસૂતિ વખતે સંભાળ રાખવા વિષે સર્વ માહિતી છે. બાળકોને તેમજ બાળકોના રોગો તથા અકસ્માત વખતે લેવાના ઉપાયોની પણ સંપૂર્ણ માહિતી આપેલી છે. સ્ત્રીઓ અને બેકારીનું પ્રકરણ વાંચવા યોગ્ય છે. માંદાની માવજત, દરદીને આપવા યોગ્ય ખોરાક, ધરગથ્ય ઔષધોના પ્રકરણો આ જમાનામાં ખાસ ઉપયોગી થાય તેવા છે. ત્યારબાદ સ્ત્રીઓના ખાસ રોગોની ચર્ચા પ્રકરણ ૪૬માં કરી છે. આ પ્રકરણ સ્ત્રીઓ માટે ધ્યેય માહિતી પૂર્ણ અને ઉપયોગી છે. ૪૮, ૪૯ અને ૫૦માં પ્રકરણમાં વિધવિધ વાનીઓ, મુરખા; અથાણા વગેરે બનાવવાની રીતો આપેલી છે. આમ કુટુંબમાં “સંસ્કાર લક્ષ્મી”ની ક્ષામતો છે. લેખકની શૈલી અને વિચારો કંઈકે જુના જમાનાના છે. પરંતુ તેથી કંઈ પુસ્તકની ઉપયોગીતામાં ઘટાડો થતો નથી. સ્ત્રી ઉપયોગી સર્વ સમજા જેવું આ પુસ્તક છે. જૂની દબ અને શૈક્ષિને લીધે તેમનાં અમુક ભાગ નવા યુગની નારીને આકર્ષક લાગશે નહિ. છતાંયે તેણે પણ રંગોળી અને બીજા ધણી બાબતો ઉપયોગી લાગશે વળી સ્ત્રીશામ આગરેમ, અને ધરગથ્ય જવા વગેરેમાં તે નવા કે જુના વિચારોનો પ્રગટ થતો જ નથી. આટલી બધી સામયીવાળાં અને આકર્ષક માટે પાંચ રૂપિયાની કોમત આ મેધિવારીના મુમમાં વધારે નથી જ લેખક અતે પ્રકાશક બન્ને ધન્યવાદને પાત્ર છે.

માનવ પ્રકૃતિ વિજ્ઞાનશાસ્ત્ર

લેખક : વિષ્ણુપ્રસાદ દેસાઈ, પ્રકાશક : બેબિ નર્સીજી, મીડવાઈઝ, અને હેડમ વિઝીટરની કાઉન્સીલ બ્લક કાર્ડનું પુઠું, એક દાખલના પાનાં ૨૬૩ + ૧૦. ચિત્ર ૧૩૬ સાર્દ અને પાંચ રંગીન. કો. ૩-૦-૦

શાસ્ત્રીય પુસ્તકો ગુજરાતી ભાષામાં બહુ જ ઓછાં છે. તેમાં આ પુસ્તકથી ઘણો જ કીમતી વધારો થાય છે. મનુષ્યના શરીરના બિન્ન બિન્ન ભાગની સમગ્રજ્ઞ આ પુસ્તકમાં આપેલી છે. માનવ શરીરશાસ્ત્ર નામથી સામાન્ય જનતા આ પુસ્તકનો વિષય વધુ જાણી જાણી શકતા આપણા શરીરની રચના સંબંધી જ્ઞાન આપણને સૌને હોવું જ જોઈએ. પરંતુ તે વિષયના યોગ્ય પુસ્તકો આપણી ભાષામાં ન હોવાથી અંગ્રેજીનું જેમને 'સારુ' જ્ઞાન હોય નહિ તેઓ શરીર શાસ્ત્ર સંબંધી કંઈ જ જ્ઞાન મેળવી શકે તેવી સ્થિતિમાં નહોતા. વળી પરિચારિકાની પરીણા દ્વે ગુજરાતી ભાષામાં લેવાય છે. તેમાં આ વિષયનું જ્ઞાન જરૂરી છે. અને ખાસ કરીને તેમને માટેજ આ પુસ્તક લખાવવામાં આવ્યું છે, અને પ્રસિદ્ધ પણ મધુ છે કાકરસી મદિલા વિદ્યાપીઠની પરીણાઓ માટે પણ આ વિષય છે. તે વિદ્યાપીઠનાં વિદ્યાર્થીઓને પણ આ પુસ્તક ઉપયોગી થઈ પડશે. આ પુસ્તક અંગ્રેજી પુસ્તકોને આધારે લખાયું છે, પણ તે કાંઈ અત્યુત્ક પુસ્તકનું જ ભાગાંતર નથી. વૌસ પ્રકરણમાં ટુંકમાં જ શરીરની બધી કીલાઓની સમગ્ર તથા સ્નાયુ, રક્ત, હૃદય (ખાસ) પચન, જીવનતરંગો (વીટામીન્સ) ચામડી, દૃષ્ટિ, કંક, જંનન, વગેરે બાજતોની માહિતી આપવામાં આવી છે. પુષ્કળ ચિત્રોથી શરીરની કીલાઓ અને ભાગોની સમગ્રજ્ઞ અપાયલી હોવાથી વાંચનારને તે સુગમ થઈ પડશે. સ્વાભાવિક રીતે આવા પુસ્તકોમાં વિજ્ઞાનના પારિભાષિક શબ્દોનો ઉપયોગ થોડા પ્રમાણમાં થાય છે. આ પુસ્તકમાં પણ તેમજ છે. આપણી ભાષામાં આવા પારિભાષિક શબ્દો હજી ઘણાં દશમાં છે, અને મુશ્કર યથા નથી. આ પુસ્તકના વિદ્વાન લેખક પણ પારિભાષિક શબ્દો મેળવવા અને નવા રચવા પાછળ ઘણી મહેનત કરી દેખાય છે. આ પુસ્તકમાં નવાં નવાં પારિભાષિક શબ્દો વાપર્યાં છે ત્યાં ત્યાં નાલુમાં કાઢેલમાં અંગ્રેજી શબ્દો પણ મૂક્યા છે તે યોગ્ય થયું છે. આ સંબંધમાં એક મત એવો પણ છે કે નવા નવાં અને બારે સંસ્કૃતમય પારિભાષિક શબ્દો રચવાને બદલે અંગ્રેજી શબ્દો જ વપરાય તો સારું. એ મત પણ મ્યાનમાં લેવા જોવો છે. સામાન્ય વાંચક આ પારિભાષિક શબ્દોને ધીમે પુસ્તક સહેલાઈથી વાંચી શકશે નહિ. પરંતુ વૈજ્ઞાનિક પુસ્તકોનો તો અભ્યાસ કરવો પડે. પુસ્તકને અતિ પારિભાષિક શબ્દો અને તેના અંગ્રેજી શબ્દો આપ્યા છે તે યોગ્ય થયું છે. આ પુસ્તક રચવા માટે ડૉ. વિષ્ણુપ્રસાદ દેસાઈને અગિયંદન થયે છે.

ધર ફૂંકડી

લેખક અને પ્રકાશક : ઉમેશ કવિ, ૭૨૧, કૃષ્ણનગર, ભાવનગર. ચિત્રેતા : લેખક અથવા મેસર્સ આર. આર. શેઠની કું. મુંબઈ-૨. પાનાં ૧૨૨. કાર્ડનું જાડું પુઠું. કો. ૧-૧૦-૦. લખના અટપટા અને પ્રતિદિન વિકટ યતા જતા પ્રમતે ચર્ચવા માટે આ નાટકનું વસ્તુ યોગ્ય છે. આયોજનમાં લેખકની કલાના દર્શન થાય છે. પ્રશ્નની ચર્ચામાં લેખકનું વિચાર ગાંભિર્ય નજરે પડે છે. અને આખાથે પુસ્તકની ભાષામાં લેખકની વિદ્વતા ડોકાય છે. લેખક કહે છે કે "શુદ્ધિની સુખલોહ નાગરિક જીવોનાં મનોરંજન અર્થે-સહેલીઓની

એચેની દૂર કરવા. અંચે-ઉપજેલા આયોજનોમાંનું નાટક પણ એક સાધન છે." પરંતુ આ નાટકમાં આવેલા વાર્તાલાપમાં સ્થળે સ્થળે એવી શુષ્કતા આવી ગઈ છે કે આ નાટકની મનોરંજકતામાં ખામી આવી ગઈ છે. પાત્રોનું પૂર્વજીવન અને તેમનો મનોબ્યાપાર સમજવામાં આ વાર્તાલાપનો ફીરસો છે પરંતુ કલાકાર આ શુષ્ક રીતે બદલે બીજી રીતે તે કાર્ય સાધી શકે નાટકની ક્રિયાત્મકતામાં આવા વાર્તાલાપથી ક્ષતિ આવે છે. આટલી ખામી બાદ કરતાં આ કૃતિ ઉત્તમ છે. તેની આખીયે રચના નવતર છે. અને "લગ્ન" જેવા ઉપયોગી પ્રશ્નને નાટકમાં વણી લઈને લેખકે સમાજ ને ઝણી કર્યો છે.

નાટક એક જ અંકનું છે. એક ધર્મશાળાના ખંડમાં તે શરૂ થાય છે અને પૂરું પણ થાય છે, સુધરેલા કહેવાતા પરજોલા પણ એક જ ન અનુભવનાર દંપતીનો ચિંતાર બીજવરને પરજોલી સંતોષી સ્ત્રીનો ચિતાર, બિન્ન જ્ઞાતિઓના પ્રેમીનો ચિતાર, અને પચાસની લગભગના એક ઉપર બીજી કરવા નિકળેલા નાતરીયા નાતના વરરાજા અને તેની સાથે ખુશીથી લગ્ન કરવા નિકળનાર કન્યાનો પણ આમાં ચિતાર છે. આ બિન્ન-બિન્ન ચિતાર દ્વારા લગ્નને સંપર્કતા બિન્ન બિન્ન પ્રશ્નો પ્રત્યે લેખકે સમાજનું ધ્યાન દોર્યું છે. વેશપટ્ટો ઠરી, નશાખાજનો અભિનય કરતા પોલીસ અમલદાર અવનતું પાત્ર માર્ગિક શબ્દોમાં નિર્દોષ હાસ્ય પુરું પાડે છે. નાનાલાલની કબુત્ર અપઘાગવ આ પાત્રના શ્રૂષમાં સુકોને લેખકે તે શૈલિ ઉપરતું પોતાનું પ્રભુત્વ સાબિત કરી આપ્યું છે. પુસ્તકની બાષા સરકારી પણ સરકૃતમય છે. બાષા પર લેખકનું બળ સ્વામીત્વ આખાયે પુસ્તકમાં નજરે પડે છે. છપાઈ, કાગળ, અને પૂંકાના અગ્રભાગનું ચિત્ર એ સર્વ આકર્ષક છે.

અંગ્રસના ખાં.

લેખક : બેકાર પ્રકાશક : નવચેતન સાહિત્ય મંદિર, ભદ્ર, અમદાવાદ. પાનાં ૨૧૬. બોડ પંટીનું પુસ્તક કો. ૨-૮-૦

હાસ્ય રસને ગુજરાતી સાહિત્યમાં ઉતારવાનો પ્રયાસ બહુ સફળ હજી સુધી થયો નથી. શ્રી. "બેકાર" વારંવાર હાસ્યરસના પ્રયોગો કરે છે અને તેમના કોઈકોઈ પ્રયોગો સફળ પણ થાય છે. પરંતુ આ પુસ્તકમાં તેમના એકવીસ પ્રયોગો છે એક સાથે વાંચતાં એમ કહી શકાય કે સફળ નથી નિવડ્યાં. અન્ય ગંભીર સાહિત્યની સાથે કોઈ માસિક પત્ર કે દિવાળી અંકમાં હાસ્યરસનો લેખ આવે તો તે અતિ સામાન્ય હોય તો પણ ઠીક લાગે. પરંતુ આવા સંપ્રદર્શમાં આ વાર્તાઓ દિગ્ધ નિકળતી નથી. પ્રચલિત કેટલીએક જુની વાતોને નવું સ્વરૂપ આપ્યું છે તે તો કોઈને ઠીક છે. પણ મૌલિક પ્રયોગો તો બહુજ નયળા છે.

ઉદ્દેશોધન

લેખક : જમીયતરામ આચાર્ય. પ્રકાશક : પ્રજુતરવ પ્રચારક મંડળ. રામસ્વામી ગાડી ખાતા, કરાચી. પાનાં ૬૪ કો. ૦-૮-૦.

આ નાનકડા પુસ્તકમાં દરે કાવ્યો છે. આ કાવ્યો નવ પ્રવાહોમાં વહેવા છે. આક પ્રવાહ તો પ્રજુતા બળે છે, નવમાર્માં માતૃશ્રી રમરીને દેશપ્રેમના બળે છે. સાહિત્ય દષ્ટિએ આ કાવ્યો જોવા કરતાં તેમાંના ભક્તિ ભાવ અને હૃદયભાવ નિરખાય તેજ યોગ્ય છે. આપણી સંસ્કૃતિમાં પ્રચલિત ભક્તિભાવથી આ કાવ્યો ભરપૂર છે.

જોડકણાં

પંખીના માળા બંધાવી દો

પવન ફંકાયે આરે કાર
આકાશે વાદળ થનધાર
વાદળમાં રહે વીલળી
ખાઓ તલની સાંકળી
સાંકળીના તલ કાળા
પંખી બાધે માળા

શંખ ફૂંકાવી દો

નદી આરે ઉભા બગ
બાજો રે દિલ્હીના ઠગ
ઠગ ઠગારા ધૂતારા
મૃગજળ કેરા મિનારા
મિનારાની હંચી ટોચ
પેસા આંખી લીધી પોંચ
પોંચમાં અક્ષર લીલા
માના બોલ ઝીલ્યા
મીઠા લાગે માના અંક
આત્માનંદે ફૂંક્યો શંખ

થાળ પીરસાવી દો

ઢોટ ઉપર કાંગરા
ઢેકે ફૂટે વાંદરા
વાંદરા રંગે રાખોડી
રાતે ઓઢું પછેડી
પછેડીને નવલી બાત
સુંદર રંગી બાત સુબાત
રંગે રૂપે સોનેરી
લાલ્યા રે રસની કેરી
કેરી પુરી થાય છે
થાળ પીરસાય છે

ઘોડીને ચંદી ખવરાવી દો

ગાડી આવી છૂક છૂક
ગાંસડાં પોટલાં મૂક મૂક
અંદર જગ્યા ઓછી
હાથમાં લીધી પોથી
પોથીમાં મેં દીઠા પ્લાઠ
હસસુખો ભણો રે ગાર્ડ
ગાર્ડના હાથમાં ચંદી
ઘોડી ખાય ચંદી

રાત પડી

શ્રી ગજેન્દ્ર ક. મહેતા.

સુંઘ્યાએ પોતાની સોનેરી રાતી નીચોઢણી સકેલી લીધી. ચન્દ્રદેવે ડોકીયું
કર્યું. ચન્દ્રએ પણ ડોકીયું કર્યું.

સઘળા કહે : ‘રાત પડી !’

બાપુજી કહે : ‘ચાલો, જમવા ટાલું થયું !’

દાદીમા કહે : ભોઠો ! બાપુજી વાટ જુઓ !’

બાએ જમ પાડી. સઘળાં વાગ્યું કરવા દોડી ગયાં. ચાંદલો ઉઘ્યો ને સાથે તાર-
લાને એ લેતો આગ્યો. બાળપોથી બણતો ગયું જોડ્યો : ‘ગરુડા ગણુાય
નહિ, વીરુયા વીણુાય નહિ.’ વીરૂ જહેને સૂર પૂર્યો. ચન્દ્ર હસી પડી. જમ-
ણુવાર પડ્યો. બાએ ચાળીઓ બાળે મૂકી દીધી. બાપુજી હાથ લુછતા બીઠ્યા.
દાદીમાએ કીકુના હાથ લુછ્યા ને સઘળાં ચાંદરણામાં આગણે દોડી ગયાં !

‘.....આકાશે અજૂકતો રે ! પેલો ચાંદલો !’ સઘળાં બીલવા લાગ્યાં,
ચાંદામામા હસવા લાગ્યા. તારા હસવા માંડ્યા. સઘળાં હસવા માંડ્યાં !

—દાદીમાએ ખાટલો ઢાલ્યો. સઘળાં ખાટલે ચઢ્યાં—

‘દાદા, દાદા ! વાત કહો ! વાત કહો !’ સઘળાં દાદાજીને વળગી પડ્યાં,
દાદાજી પણ હસવા માંડ્યા. દાદાજીએ વાત માંડી. સઘળાં સાંભળવા માંડ્યા.

માલો ઢેક શેરીમાં પેઠો. ‘ચાલજે માળાપ !’ તેણે જૂમ પાડી, ને સઘળાં
તેને ખાવાનું આપવા માંડ્યા.

‘માલા ! અહીં આવ !’ ને ટોપલો ફેરે મૂકી બીડી ખીતો તે બેઠો,
ધન્દુ ગળી, અરુણ ને સરૂ સઘળાં દોડી ગયાં, બહેનપણીઓ મળો રાસ રમવા
માંડ્યા.

‘પૂનમેનો ચાંદલીઓ હો ! રાજ !’.....

બા જોટલે બેઠાં. સંતોકમાશી ને ચમ્પા બહેન, કાચી બહેન અને જડાવ
બહેન સઘળાં આવી વાતે એ વળગ્યાં.

કાળીઓ ને મગન, મણીઓ ને રતન સઘળાં ગેડીદટે રમવા માંડ્યાં. વીસા-
રવારીને જોટલે ચંચડીઓની સમજૂતી નાગી-સમનની ધૂન નાગી !

ઘોડારમાંથી ઘોડાને હણહણાટ સંભળાયો. ગાયો ચંચડી સઘળાં અંપવા માંડ્યાં.

દાદા કહે : ‘ચાલો સૂઈ જાઓ ! મોડું થયો !’

બા કહે : ‘ચાલો, ચાલો ! સૂઈ જાઓ !’

સઘળા કહે : ‘સૂઈ જાઓ—’ સઘળા ઉઠવા માંડ્યા. ચન્દ્રદેવ હસવા માંડ્યા.
તારલા સંતાકુકડી રમવા માંડ્યા !

‘રાત પડી ! રાત પડી !’

ડોશી મા

એક ડોશીમાં હતો. ડોશીને મોતીઆ આવ્યા. ડાક્ટરને બોલાવ્યા. બોલાવ્યા તો ખરા, પણ ડાક્ટરની ફી તો આપવી પડે. ડોશીએ કહ્યું - જે મને સાલ થયા પછી બધું ખરાબર દેખાશે તો ફી ભરીશ, અને નહીં દેખાય તો કાળો કોડીએ નહીં આપું. ભલે ડાક્ટરે ડોશીનું કહેવું કબુલ રાખ્યું.

પણ ડાક્ટર સાહેબ લુચ્યા બહુ. દરરોજ નિયમિત આવે, ડોશીની આંખો જુએ, અને દવા કરે ડોશીને ત્યાં ઠામવાસણ ઘણા ડાક્ટર સાહેબનું મન લોભાણું. દરરોજ થોડાં થોડાં ઠામ ઘેર લઈ જાય, અને દરદ લંગાવતા જાય. પણ છેવટે ડોશી સાબું તો થયાં. ડાક્ટર સાહેબે પોતાની ફી માગી. પણ ડોશી કહે - “ના, હું ફી નહીં આપું. ભાગ્યહીની.”

પણ એમ કાંઈ ડાક્ટર સાહેબ ફી મૂકે ! તેમણે તો કેસ માંડ્યો. ડોશીને કોર્ટમાં લઈ ગયા. ન્યાયાધિશે પૂછ્યું - ‘ડોશી, ડાક્ટરને તેમની ફી કેમ નથી ભરી દેતી ?’

ડોશીએ જવાબ આપ્યો - “પણ સાહેબ, અમારી શરત પ્રમાણે મારી આંખ ખરાબર સાલ થઈ નથી. બધું ખરાબર દેખી શકું એવી સારી આંખ થાય ત્યારે ફી આપવાનું કબુલ કર્યું હતું. પણ હું મારા ધરના બધા ઠામવાસણ બેઈ શકતી નથી, તો હું ફી કેમ આપું ?”

ન્યાયાધિશ સમજ ગયા. તેમણે ડાક્ટરની વિરુદ્ધમાં ચૂકાદો આપ્યો.

પારેખ ત્રિલોચન.

બાળકો હાંશે વાંચે, તેવાં પુસ્તકો.

બાળ બહુક

ગીતરજની

૦-૬

૦-૮

બાળગીત ૦-૬

બહુબાચ ૦-૮

વાત બહેનાં ૦-૮

લોખી જમના ૦-૮

સ્વીમીંગ ક્લબ : પીરગથા રોડ, અમદાવાદ

અડબંગ અને વિજય

અંપકલાલ શેઠને ત્યાં ગુમાસ્તાની એક જગા ખાલી પડી હતી. પેપરમાં છપાએલી જાહેરણખર અડબંગે વાંચી. એ તો વહેલો વહેલો શેઠની પેદીનું સરનામું મેળવી મળવા માટે દોડી ગયો.

શેઠની પેદી મેડા ઉપર હતી. અડબંગે નીચેથી જ ખૂમ પાડી : “અંપકલાલ શેઠ છે કે ?”

અવાજ સાંભળી શેઠનો નોકર દોડી આવ્યો ને કહ્યું કે શેઠ ઉપર બેઠેલા છે.

ધબ, ધબ, ધબ દાદર ચઢતો અડબંગ મેડા પર ગયો; પગમાંથી ભેડા કાઢ્યાં વિના, ખાલી પડેલી ખુરશીમાં બેઠો. શેઠને નમસ્કાર કર્યા વિના એ તો એકદમ બોલી બેઠો : “શેઠ ! આપને ત્યાં નોકરી કરવા આવ્યો છું.”

શેઠે કહ્યું : “લાઈ જરા બેસો હાં, હું આ કામ બે મિનિટમાં પતાવી લઈ, તમારી સાર્થે વાત કરું છું.”

એટલામાં નોકરે પાણીનો લોટો અને પવાણું લાવી અડબંગની આગળ મૂક્યાં. અડબંગે જેવો લોટામાંથી પ્યાલામાં પાણી રેડવા બંધ છે, તેવો જ લોટો તેના હાથમાંથી છટક્યો; દાદર પર ચઢતા એક માણસના માથા પર ભેરથી અડખાયો. અડબંગ એકદમ શરમાઈ ગયો. પેદીના માણસો છાનામાના એની મરકરી કરવા લાગ્યા.

શેઠ—લાઈ તમારું નામ ?

અડબંગ—મારું નામ અડબંગ, ગુજરાતી સાત ચોપડીઓ ભણેલો છું. વાણીએ શેરીમાં રહું છું. દર મહિને રૂ. ૫૦ પગાર લઈશ.

શેઠ—સલે બાબો ત્યારે, અમારે તબીબ પછુ બે ત્રણ ઉમેદવારો આવવાના છે, એટલે બે અમે તમને પસંદ કરીશું તો ખબર મોકલાવીશું.

અડબંગ કાંઈ પછુ બોલ્યા વિના ધબ ધબ, ધબ કરતો દાદર ઉતરી ગયો.

ચોડી વાર થઈ ત્યાં તો કોઈ બીજો ઉમેદવાર શેઠને મળવા આવ્યો. પ્રથમ તેણે શેઠને મળવાની રજા માગી.

શેઠને નમસ્કાર કરી એણે એક જાણુ પોતાના ભેડા કાઢ્યા, પછી તે શેઠની આજ્ઞાની રાહ બેતો ઉભો રહ્યો. શેઠે તુરતજ એને સામેની ખુરશી પર બેસવા કહ્યું.

શેઠ—લાઈ તમારું નામ ?

આવનાર—મારું નામ વિજય.

શેઠ—ક્યાં રહો છો ?

વિજય—સારંગપુર કડવા શેરીમાં.

એટલામાં નોકર પાણીનો લોટો અને પ્યાલો લઈને આવ્યો.

શેઠ—કેમ તમારે પાણી પીવું છે ?

વિજય—નાહ.

(ગતાકથી ચાલુ)

ખીબ્લ દિવસનું સવાર થયું. અલીબાબાની બીબી બહી. નહિ દાતણ ખાણી કે નહિ નાવું પાવું. તેને તો સોના મહોરોનીજ લે' લાગેલી. એતો બીડી તેની તરતજ તેના જેઠના ઘેર ગઈ. ઘર બહાર બોટલા પર કાસમની બીબી બેડી હતી તેણે કહ્યું ! જેઠાણીજી ! તમારાં ત્રાજવાં આપોને:—

કાસમની બીબી બહુજ બધી તેમજ ધર્માણું હતી. તેણે કહ્યું, ' સવારના પહોરમાં જ તારે ત્રાજવાનું સું કામ પડયું ?

અલીબાબાની બીબીએ કહ્યું, ' અનાજ જોળવું છે. તરતજ પાછાં આપી જઈશ !

પણ કાસમની બીબી ચાલાક હતી. તેણે વિચાર કર્યો કે અલીબાબા દરરોજ લાકડાં કાપી લાવે તેમાંથી તેનું ગુજરાન ચલાવે તો જોળવા જેટલું અનાજ તેના ઘરમાં હોય જ ક્યાંથી તે ઘરમાં ગઈ. ત્રાજવાં નીચે થોડોક ગુંદર ચોંટાડીયા. પછી તે બહાર આવી અને અલીબાબાની બીબીને કહ્યું, ' હે બટ પાછાં આપી જજે હાં.

' સાતુ' કંઠી અલીબાબાની બીબી ઉતાવળે પગલે ઘેર પહોંચી ગઈ.

ઘેર આવી તેણે ત્રાજવાં અલીબાબાને આપ્યાં. અલીબાબાએ બધી સોના મહોરો જોળી, પછી રાતે જનાયેલા ખાડામાં દાટી દીધી. ત્રાજવાં નીચે ગુંદર ચોંટારેલા એટલે એક સોનામહોર ત્યાં ચોંટી ગઈ હતી. અલીબાબાની કે તેની બીબીની નજર તે પર ના પડી. ઉતાવળમાં અને હરેખમાં તેમને કશું લાન જ ન હતું. ઉતાવળ કરવામાં તો લાલજલાની ભૂલ થઈ જાય. હવે કામ પત્તી ગયું હતું. અલીબાબાની બીબી ત્રાજવાં લઈ તેની જેઠાણીને ઘેર ગઈ.

અલીબાબાની બીબી ત્રાજવાં આપી પાછી ફરી. કાસમની બીબીએ ત્રાજવાં જોયાં. નીચે એક સોનામહોર ચોંટી રહી હતી. સોનામહોર ! કાસમની બીબી-તો નવાઈના સાગરમાં ડૂબી ગઈ. અલીબાબા પાસે સોનામહોર ! અને તે ગણી ન ચકાય એટલી ! ત્રાજવે જોળી ! અહાં હા ! કેટલી બધી સોનામહોરો એની પાસે હશે ! મારા ધણી કહે. છે કે હું પૈસાદાર. અલીબાબા તો ગરીબ છે ! ગંરીબ અલીબાબા કે અમે ! આવા વિચાર તે કરવા લાગી. મનમાં કંઈ કંઈ બખડવા લાગી, અલીબાબા પર દાઝ કરવા લાગી. તે કાસમની ઘેર આવવાની રાહ જોઈને બેડી.

દરરોજ કાસમ વહેલો બેઠતો. આઠ વાગ્યા પહેલાં નાહી ધોઈ તૈયાર થઈ જતો થોડોક નાસ્તો કરે અને પછી દુકાને જાય જરાબર આઠ વાગે દુકાન ઉઘાડે.

જપોરના બાર-વાગે એટલે દુકાન બંધ કરે. અને ઘેર જમવા આવે.

દરરોજ કાસમ જમવા આવે ત્યારે તેની બીબી તેની રાહ બેઠને બારણામાં ઉભી જ હોય ! તેને હસતાં હસતાં ઘરમાં લઈ જાય. હાથપગ ધોવા પાણી આપે અને પછી કાસમને નિરાંતે જમાડે. પણ આજ એમાંનું કાંઈ ન મળે. કાસમ ઘેર આવ્યો. બીબીનું મોં ઉદાસ હતું. બીબીને શું થયું હશે ! કેમ આજ શું થયું છે ? તેણે બીબીને પૂછ્યું.

‘થાય શું વળી ? બીબીએ રોપમાં કહ્યું. તમે રોજ હું પેસાદાર, હું પેસાદાર કહ્યા કરો છો. તમે તો શું રાખના પેસાદાર. પેસાદાર તો અલીબાબા છે. સોનાની મહોરો ત્રાજવે લેખે છે.

હો ! શું તું સાચું કહે છે. હોય નહિ ! ગિયારો અલીબાબા સોના મહોરો લેવા જ ન પાંખે તે લાવે જ ક્યાંથી ?

‘ના, ત્યારે હું જુદી. જુઓ આ શું છે ? એમ કહી તેણે કાસમને સોના મહોર બતાવી. અને પછી સોનામહોર કેવી રીતે મેળવી તેની વાત તેણે કાસમને કહી.

ધન દેખી કોતું મન નથી લલચાતું ? સોનામહોર દેખી કાસમના મોંમાં પાણી આવી ગયું. આવી સોનામહોરો અલીબાબા ક્યાંથી લાવે છે ‘તે બજવાતું’ તેને મન થયું. ખાવાતું ખાવાની જગાએ રહ્યું. તેને સોનામહોરો મેળવવાની લાલસા જાગી. તેણે અલીબાબાને બોલાવ્યો.

અલીબાબા કાસમના ઘેર આવ્યો. કાસમે તેને પૂછ્યું, ‘અલીબાબા ! આજ ત્રાજવાં તે કેમ મંગાવ્યાં હતાં ?’

‘અનાજ લેખવા,’ અલીબાબાએ કહ્યું.

હત તારીની. બાઈ થઈને જુહું બોલે છે. કાસમે કહ્યું, ‘ના, ના, કેમ બાઈ ! એમ કહો છો ?’

ત્રાજવે તેં સોનામહોરો લેખી છે ! કાસમે કહ્યું, જો, તેમાંની આ એક મારા ત્યાં ત્રાજવાં સાથે આવી છે. તું એ લાવ્યો ક્યાંથી ? મને કહે નહિતો તારી ફેજેતીના કાળકા કરી નાખીશ.

અલીબાબા, ખસીઆણા પડી ગયો. હવે શું થાય ? વાત કહે જ છુટકો હતો, તેણે બધી વાત કાસમને કહી. ચોરોતું રહેકાણુ બતાવ્યું. દરવાજો ખોલવાનો અને ઉઘાડવાનો મંત્ર પણ શીખવ્યો. ગુફામાં પડેલા ધનના ઢગલેઢગલાઓની વાત કરી. પછી તેણે કહ્યું ‘તમે એકલા ના જશો. આપણે બને પરમ દિવસે જઈશું. હવેથી આપણે બંનેને તેમાં અડધો અડધ ભાગ. પણ આ વાત કોઈના કાને ન જાય હોં....’ એમ કહી અલીબાબા ઘેર ગયો.

કાસમ જપોરે ફરીથી દુકાને ન ગયો. એ ઘેર રહ્યો. સોનામહોરો દેટલી લાવવી એવા વિચાર તે આજો દિવસ કરવા લાગ્યો. વિચારમાં વિચારમાં રાત

સરો ગોંધ

તા ગાયતોની રેકર્ડઝ
 એમ.પી. / મેરા ગાંધી મોહન
 ૬૪૬ / કૃતિયા ધાંધલે
 એમ.પી. / રીનક ચંદ્રિકા
 ૬૪૭ / મયતેરી દિવાની સાબન
 ડી.એ. / ગોપાલ તેરી માયા
 ૬૪૮ / પ્રભુ મુન લો અરજ દમારી
 ખાદર પડી ગયેલ છે.

ડિસેમ્બર ૧૯૪૬

હાથને લિ'હોળે
 હાથલું છે? સાંભળો
 હરિજાત ડાકર પાર્ટીએ
 રજ કરેલ
 ડી. એ. ૬૪૬૭

દેવોની મુઝવણી ભા. ૧-૨

ગોડર તાકીદે મોંઘાવો—

ધી નેશનલ ટ્રામોફોન રેકર્ડ મેન્યુ. કંપની લિમિટેડ

૧૧૦ મેડાઝ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ. ૧

યંગ ઇન્ડીયા

રેકર્ડઝ

૨૪ કરે છે.

હાલ પડી

કોની ?

જનનીની

સાંભ

ડી. એ. ૬૨૩૪

રેકર્ડ

યંગ ઇન્ડીયા પાર્ટી

૨૪ કરે છે

હાલ પડી છે—

આખા દેશમાં

અને

ખબરની મેડીયું તોલ્લે.

ત

મદવી. ગાલયેરીંગ.

ડી. એ. ૬૨૩૭

સાથી ના સમજાય.

અને

શ્રીદેને શોધકર્દે મુગજળાની

સંભળોયે છે

૦